ZEGERI BERNARDI

VAN-ESPEN

Juris utriusque Doctoris

SCRIPTA OMNIA

Decem Tomis comprehensa.

Editio novissima, plurimis litteris, monumentis; passim suo loco positis, præsertim erudito in Jus vetus novum & novissimum Commentario hactenus inedito aucta & locupletata, notisque illustrata.

Opus integrum omnibus Episcopis, eorum Vicariis, & Officialibus, Ecclesiasticis, ac Laicis Judicibus, Advocatis, Patronis, Parochis, Confessariis, cæteris tam SS. Theologiæ quam Jurisprudentiæ Viris studiosis utilissimum & apprime necessarium.

JUS
ECCLESIASTICUM
UNIVERSUM

ANTIQUÆ ET RECENTIORI DISCIPLINÆ PRÆSERTIM BELGII, GALLIÆ, GERMANIÆ ET VICINARUM PROVINCIARUM ACCOMMODATUM

E Sacris Scripturis, SS. Canonibus, Conciliorum tum Œcumenicorum tum Synodalium Decretis, summorum Pontificum Constitutionibus & Rescriptis, SS. Patrum sententiis, Episcoporum documentis, Principum edictis, Magistratus tam Ecclesiastici quam Civilis judiciis, & virorum Juris utriusque peritorum responsis depromptum.

AUCTORE

ZEGERO BERNARDO VAN-ESPEN

PRESBYTERO, J. U. D. SS. CANONUM PROFESSORE IN ACADEMIA LOVANIENSI.

TOMUS SEXTUS.

NEAPOLI.
EXPENSIS ANTONII CERVONII.

PUBLICA AUCTORITATE, AC PRIVILEGIO.

MDCCLXVI.

INDEX
CAPITUM ET PARAGRAPHORUM.
VARIORUM OPUSCULORUM
Quæ in hoc Sexto Volumine continentur.

DISSERTATIO CANONICA
De Dispensationibus, præsertim Matrimonialibus.

CAPUT PRIMUM.

In quibus causis Dispensatio locum habeat, & in quibus non habeat: & quibus personis dispensandi auctoritas competat?

§. PRIMUS.

UT clarius ostendatur, in quibus Dispensatio locum habeat, vel non habeat, præmittitur divisio Legis in naturalem, positivam divinam, & humanam. pag. 2

§. II. *In Lege naturali aut positiva divina, nulla hominis proprie dicta dispensatio locum habere potest.* 3

§. III. *Aliqua prohibent SS. Canones inseparabilis cum lege naturali deformitatis; aliqua vero quorum deformitas non nisi per certas circumstantias tolli potest.* 4

§. IV. *Illa, quæ separabilem deformitatem conjunctam habent, per Dispensationem licita non fiunt, nisi circumstantiæ deformitatem abstergentes reipsâ adsint.* 5

§. V. *In his, quæ sunt mere juris positivi, usum Dispensationum nonnumquam utilem, imo & necessarium esse Ecclesia judicavit.* ibid.

§. VI. *Licet Ecclesia, necessitate cogente, rigorem Canonum interdum relaxet; non ideo tamen Canones abrogati censentur.* 6

§. VII. *Quibus potestas dispensandi concredita sit?* 7

CAPUT II.

Quas Regulas observare debeant, ut omni ex parte licite procedant dispensantes, & dispensationem postulantes.

§. I. *Dispensatio non est indulgenda, nisi utilitate aut necessitate Ecclesiæ compensetur.* 8

§. II. *Dispensatio fieri debet causâ cognitâ, ac summâ maturitate.* 9

§. III. *Breviter proponitur, quænam a Dispensantibus observari voluerit Synodus Tridentina.* ibid.

§. IV. *Qui asserunt eam esse auctoritatem Pontificis, ut voluntas ejus sit regula, quam in dispensando sequatur, Primatui Pontificis multum nocent.* 10

§. V. *Theologi, ac sanior Canonistarum pars doctrinam Jurisperitorum, de qua Paragrapho anteriori, reprobant.* 12

§. VI. *Quæ sint necessaria ex parte postulantium dispensationem, ut omni ex parte licite procedant.* 14

CA-

CAPUT III.

De his, quæ Dispensationem reddunt subreptitiam, aut de subreptione suspectam.

§. I. *Quandonam suppressio veri, aut expressio falsi Dispensationem reddant invalidam, aut de invaliditate suspectam?* 15
§. II. *Executio Dispensationis subinde suspendi potest ob scandalum, quod ex eo oriturum timetur.* 16
§. III. *Si ex negotii qualitate aut circumstantiis colligatur, Dispensationem concessam non esse causâ cognitâ, subreptitia censeri debet.* 17

CAPUT IV.

De Dispensationibus Matrimonialibus.

§. I. *Ostenditur quanta sit utilitas probe scire praxim Dispensationum Matrimonialium.* 18
§. II. *Proponitur veterum in concedendis Dispensationibus Matrimonialibus morositas.* ibid.
§. III. *Discutitur Decretum Concilii Tridentini circa Dispensationes Matrimoniales.* 19
§. IV. *Quod Dispensationes Matrimoniales hodie dari soleant in* forma commissoria, *& quæ inde consectaria?* 20
§.V. *Cui hodie Dispensatio delegari soleat?* 21
§. VI. *Proponuntur conditiones, sub quibus hodie dispensandi potestas committi solet.* ibid.
§. VII. *De quibus, & quomodo Delegatus prævie ad Dispensationem se informare debeat?* 22
§. VIII. *Quandonam preces dicendæ sint veritate non niti, ob non sinceram expressionem impedimenti; ita ut propterea Dispensatio dicenda sit subreptitia?* 23
§. IX. *Ut facilius intelligatur, quando preces veritate nitantur, proponuntur causæ Dispensationum Matrimonialium cum suis formulis; ac in primis quatuor ex iis, quæ culpam annexam non habent.* 24
§. X. *Quæ exprimenda & verificanda sint, ut Dispensatio super contrahendo Matrimonio, prævio incestu aut familiariori conversatione, sit valida?* 25
§. XI. *Quænam sint exponenda & verificanda in Dispensatione super cognatione spirituali, aut voto castitatis?* 26
§. XII. *Quæ exprimenda veniant, quando petitur Dispensatio super Matrimonio cum impedimento dirimente contracto?* 27
§. XIII. *Expenditur causa, ob quam hodie dispensari consuevit super Matrimonio cum impedimento dirimente contracto.* ibid.
§. XIV. *Dispensatione super Matrimonio nulliter contracto obtentâ, quâ formâ Matrimonium de novo contrahendum sit?* 28
§. XV. *De his, quæ specialiter observanda sunt pro Dispensatione expedita* in forma pauperum. 29
§. XVI. *Notantur aliqua circa causas Dispensationum matrimonialium, item circa exprimenda de jure & stylo Curiæ, unde appareat quantopere conveniat eorum exactam notitiam habere.* 30
§. XVII. *Expenditur praxis Dispensationum, quæ pro solo foro interno conceduntur in Pœnitentiaria Romana.* 31
§. XVIII. *Ex hucusque assertis consectarium ostenditur, periculosum esse mediante Dispensatione statum aliquem assumere.* 33

TRA-

TRACTATUS

De Jure Parochorum ad Decimas & Oblationes, & de Competentia Pastorali.

CAPUT I.

De Jure Parochorum ad Decimas.

§. I. *Ministris Ecclesiæ Jure naturali & divino debetur sustentatio: & in quantum huic obligationi satisfit per Decimarum solutionem, Decimæ dici possunt Juris divini, & vota Fidelium.* 36

§. II. *Decimæ non alio, quam laboris titulo Ecclesiasticis dantur.* 37

§. III. *Parocho totius Parochiæ cura incumbit; eoque titulo ei Decimæ primario debentur.* 38

§. IV. *Ex Jure probatur Decimas primario Parochis deberi.* 39

§. V. *Qui contra Parochum Decimas prætendit, debet plene titulum probare.* 40

§. VI. *Quid requiratur, ut titulo præscriptionis Decimæ a Parocho auferantur?* ib.

§. VII. *Decimæ & Ecclesiæ a Laicis in Monasteria & Capitula quomodo translatæ?* 41

§. VIII. *Quomodo Episcopi & Concilia devolutioni Decimarum ad Monasteria obstiterint?* 43

§. IX. *Qui sint Pastores* primitivi: *quæ eorum origo & jura.* 45

§. X. *Jus percipiendi Decimas contra Parochum non extenditur ad* Novales. 48

§. XI. *Quare Ecclesia uniones & incorporationes Ecclesiarum Parochialium non probaverit?* 51

CAPUT II.

De Jure Parochorum ad Oblationes.

§. I. *Quid sint Oblationes? & in quo potissimum a Decimis distinguantur?* 54

§. II. *Oblationum usus, præsertim inter Missarum solemnia antiquissimus; & quo animo offerendæ?* ibid.

§. III. *Oblationes, quæ fiunt intra limites Parochiæ, de jure communi spectant ad Parochum.* 55

§. IV. *Oblationes, præsertim quæ fiunt in administratione Sacramentorum, & aliis functionibus spiritualibus, debent esse plane voluntariæ.* 56

§. V. *Quæ in Oblationum receptione, præsertim in administratione Sacramentorum, observanda.* 58

§. VI. *Ex voluntate offerentium & consuetudine, aliisque titulis Oblationes ad alios quam Parochos spectare possunt.* 59

§. VII. *Quibus competat Oblationum administratio?* 60

§. VIII. *Qui ad Oblationes faciendas non admittendi?* 61

CAPUT III.

De Competentia Pastorali, sive de congrua Parochorum Portione.

§. I. *Quid Competentia Pastoralis, & quæ ejus origo?* 62

§. II. *Qualis esse debeat Competentia Pastoralis?* 63

§. III. *Determinatio Competentiæ dependet ab arbitrio Judicis.* ibid.

§. IV. *Portionis congruæ assignatio est favorabilis.* 65

§. V. *In Causa competentiæ summarie & per provisionem procedendum est.* ibid.

§. VI. *Competentia transactione vel conventione tolli nequit.* 66

§. VII. *Onus assignandi Portionem congruam Decimis inhæret, & reale est.* 67

§. VIII. *Portio congrua debet esse sufficiens pro tot Presbyteris, quot ad curam animarum Parochiæ requiruntur.* 68

§. IX. *An Decimis non collectis, Portio congrua nihilominus solvenda sit?* 69
§. X. *Per unionem Beneficiorum Parochis providendum.* 71
§. XI. *Quomodo ex oblationibus & collectis Parochianorum Competentia Pastoralis conficienda?* 72
§. XII. *Quo ordine Decimarum possessores ad Portionem congruam tenentur?* 73
§. XIII. *An Decimæ infeudatæ Portioni congruæ sint subjectæ?* 75
§. XIV. *Portio congrua in re certa peti potest.* 78
§. XV. *Qui Competentiam petere possint?* 79
§. XVI. *Quæ in Competentiam seu congruam Portionem imputanda sint.* 80
§. XVII. *An in taxanda Portione congrua attendendæ sint Oblationes, præsertim quæ offeruntur in administratione Sacramentorum?* 81
§. XVIII. *Honoraria Missarum in Competentiam minime imputanda.* 84
§. XIX. *An nulla accidentia in congruam Portionem imputanda?* 86
§. XX. *Quis sit Judex competens in materia Competentiæ?* 89

APPENDIX PRIMA.

Responsum Doctorum Lovaniensium in materia Competentiæ. 90

APPENDIX SECUNDA.

Sententia extensa Consilii Brabantiæ in causa Competentiæ. 93

DISSERTATIO CANONICA

De pristinis Altarium & Ecclesiarum Incorporationibus & Donationibus.

CAPUT I.

De Clausulis quibusdam, quæ Concessionibus Ecclesiarum & Altarium inseri consueverunt.

§. I. De Clausula: *Concedimus* libera & absque persona. 100
§. II. De Clausula: *Ita tamen ut de reditu Episcopali Nobis aut Ministris Abbatissa quotannis respondeat.* 102
§. III. De Clausula in Concessione Burchardi his verbis expressa: *Et Presbyter ubi constitutus de manu nostra curam accipiat.* 103
§. IV. De Clausula: *Et Capitula Archidiaconi & Decani custodiat.* 104
§. V. De Clausula: *Salvo jure tertii*, *sive sine præjudicio juris alteri quæsiti.* 105

CAPUT II.

De variis speciebus Concessionum Ecclesiarum; & qui earum effectus?

§. I. *Proponuntur variæ species Concessionis seu incorporationis Ecclesiarum.* 106
§. II. *Quando censeatur Ecclesia concessa quoad temporalia.* 107
§. III. *Ecclesia Monasteriis vel Capitulis concessæ quoad temporalia censentur eis appropriatæ.* 108
§. IV. *Per concessionem Ecclesiarum quoad temporalia, censetur etiam datum jus ad Decimas Novales.* 109
§. V. *Vigore Concessionis Ecclesiarum quoad temporalia, transeunt jura primitivi Pastoris in Monasteria etiam Monialium, & ad Ordines Militares.* 110

CAPUT III.

De Presbyteris seu Vicariis præficiendis Ecclesiis incorporatis, & horum congrua Portione sive Competentia.

§. I. *Per Concessionem Ecclesiarum consequuntur Monasteria & Capitula præsentationem Vicarii seu Pastoris.* 111
§. II. *Vicarii perpetui Ecclesiis incorporatis præfecti, sunt veri Curati & Pastores.* 112

§.III.

§. III. *Temporalia non competunt Monasteriis vel Capitulis, nisi prius detractâ portione congruâ Parochorum seu Vicariorum.* 113
§. IV. *De modo, quo Decimæ olim in Portionem congruam fuerint assignatæ.* 114
§. V. *Quid Synodus Tridentina circa Portionem congruam, & signanter in* re certa *assignandam, decreverit?* 115
§. VI. *Magis convenit Pastoribus competentia in* re certa, *quam portio Decimarum.* 116
§. VII. *Si Vicarius, abdicatâ portione Decimarum, obtinuerit auctoritate Ordinarii Competentiam in* re certa, *hac surrogatio etiam obligat Successores.* 117
§. VIII. *Vicarius sive Curatus habens plenam Competentiam in* re certa, *nullum jus habet ad Decimas* Novales. 118
§. IX. *Ostenditur, quod Vicarius seu Pastor in Leest accipiendo Competentiam in* re certa *fassus sit, se omni juri ad Decimas renuntiasse.* 120
§. X. *De praxi Regni Galliæ circa Competentiam Vicariorum seu Pastorum, signanter post Edictum Regium de anno* 1686. 121

C A P U T IV.

De Præscriptione juris Decimandi, notanter *universi.*

§. I. *Quomodo acquiratur possessio jurium incorporalium?* 123
§. II. *Quomodo acquiratur quasi possessio juris* universi? ibid.
§. III. *Quid requiratur ad præscriptionem juris levandi Decimas Novales?* 125
§. IV. *An Monasterio vel Capitulo, cui Ecclesia Parochialis est incorporata quoad temporalia, resistat jus commune in perceptione Decimarum Novalium?* 126
§. V. *Monasterium Cortenbergense fuit in quasi-possessione juris universi levandi Decimas Novales per Parochiam de Leest, nec ei jus commune resistit.* 128

D I S S E R T A T I O

Ad regulam: In dubiis semita tutior est eligenda, *probatam a SS.PP.* CLEMENTE III. *in* C. 12. ✠ *De Homicid.* & INNOCENTIO III. *in* C. 5. ✠ *De Clerico excomm. ministr.*

EXPOSITIO REGULÆ JURIS

In pari Delicto vel Causa, melior est conditio possidentis: vel ut alibi exprimitur: ***In pari Causa possessor potior habetur.***

§. I. *Quid sit possessio, & in quo potissimum conditio possidentis sit melior?* 137
§. II. *Non sequitur: Judex possessionem rei a possessore auferre non potest, nisi Actor probet; ergo & possessorem juste retinet, donec Actor sufficienter contrarium probet.* 138
§. III. *Regula,* In pari Causa melior est conditio possidentis, *nullum novum jus tribuit possessori rem retinendi.* 139
§. IV. *Ex antedictis consectarium ostenditur, quod Regula:* In pari Causa, &c. *potissimum sibi locum vendicet in foro externo.* 140
§. V. *Ex prædictis ulterius concluditur, quod Regula* In pari Causa, &c. *male assumatur etiam in materia justitiæ, tamquam titu-*

titulus sufficiens, qui possessorem ex speculativo dubio faciat practice certum. ibid.
§. VI. *Quomodo Possessores in dubio, num res sit aliena, in foro interno procedere debeant?* 141
§. VII. *Regula:* In pari Causa, &c. *nullâ ratione extra materiam justitiæ locum habere potest.* 142
§. VIII. *Probatur ex Jure Canonico, in dubio sive facti sive juris, nullâ habitâ ratione possessionis libertatis, tutius semper esse sequendum.* 143

REPAGULUM CANONICUM

Adversus nimiam Exemptionum a Jurisdictione Episcoporum extensionem.

Cui præmittitur brevis discussio hujus Propositionis: *Quocumque titulo quis Beneficium Ecclesiasticum mediante temporali assequatur, Simoniam jure naturali probibitam incurrit. Hoc temporale si* PENSIONEM *voces*, IN VOCE, *non in re distinctio erit.*

PARS PRIMA.

Discutitur sequens Propositio: *Quocumque titulo sive Collationis, sive Permutationis, sive Resignationis quis Beneficium Ecclesiasticum mediante temporali assequatur, Simoniam jure naturali prohibitam incurrit. Hoc temporale si* PENSIONEM *voces*, IN VOCE, *non in re distinctio erit.*

§. I. *Expenditur primum membrum superioris Propositionis.* 151
§. II. *Ostenditur, secundum membrum Propositionis necessario consequi ex primo.* 152
§. III. *Ex secundo Propositionis membro consequens non est, omnem omnino Pensionis creationem esse Simoniacam; aut omnes, qui Beneficium Ecclesiasticum suscipiunt cum onere solvendi annuam Pensionem, esse Simoniacos.* 153
§. IV. *Exempla* Pensionum, *quæ in antiquis Ecclesiæ monumentis occurrunt, nullatenus favent* Pensioni, *quâ mediante, quis Beneficium assequitur.* 155
§. V. Pensiones, *quibus mediantibus ad Beneficium Ecclesiasticum ascenditur, fundamentum non habent in Cap.* 21. ✠ De Præbendis. 156
§. VI. *Ex veterum Canonistarum sententia, Pensiones, quæ a* pactione Partium *initium sumunt, improbantur in Cap.* 21. ✠ De Præbendis. ibid.
§. VII. *Ex modo procedendi Pensionariorum, evincitur plurimas hodie Beneficiorum Resignationes* sub Pensione, *de Simonia admodum esse suspectas.* 157

PARS

PARS SECUNDA.

De Repagulo nimiæ Exemptionum extensioni objecto.

CAPUT PRIMUM.

Proponuntur variæ Regulæ in materia Exemptionum a Canonistis communiter receptæ.

REGULA PRIMA.

Episcopus de Jure communi fundat suam Jurisdictionem in omnia Monasteria suæ Diœcesis. 158

Regula II. *Quousque Exemptio dubia est, Episcopus jurisdictionem suam exercere potest*. 159

Regula III. *De Exemptionibus judicandum est ex tenore Privilegiorum; ipsaque Privilegia Ordinariis exhibenda sunt*. 160

Regula IV. *Exemptiones utpote odiosæ strictè sunt interpretandæ*. ibid.

Regula V. *Exemptus sub una qualitate non propterea est exemptus consideratus sub alia qualitate*. 161

Regula VI. *Receptio alicujus loci aut personæ in* protectionem *Sedis Apostolicæ, non arguit ejusdem exemptionem*. 162

Regula VII. *Exemptiones non nisi justa de causa, utilitatem necessitatemve Ecclesiæ concernente, sunt concedendæ*. 164

Regula VIII. *Exempti tenentur legibus Episcoporum in materia communi*. ibid.

Regula IX. *Exemptiones a jurisdictione Episcoporum ad functiones Hierarchicas non extenduntur*. 165

Regula X. *Jurisdictio delegata data Episcopis in Exemptos, non tollit ordinariam; illáque concessâ omnia censentur Episcopis competere, ac si exemptio foret sublata*. 167

CAPUT II.

Proponuntur varia Corollaria ex Regulis ante traditis: & una referuntur ac refelluntur contraria Recentiorum quorumdam asserta.

§. I. *Varia Corollaria ex Regulis IV*. 168

§. II. Primum assertum Regulæ IV. adversum *Exemptiones in favorem Regularium largissime sunt interpretandæ*. 169

§. III. Secundum assertum Regulæ IV. & Corollariis inde deductis contrarium: *Privilegia per Tridentinum non censentur revocata, nisi* EXPRESSA *eorum sit revocatio: per Privilegia vero Tridentino est derogatum, licet non sit* EXPRESSA *ejus derogatio*. 171

§. IV. Corollarium primum ex Regula V. & IX. *Exemptio Regularibus, aliisve concessa, illos non concernit, quatenus sunt cooperatores aut subsidiarii Episcoporum*. 172

§. V. Secundum Corollarium ex Regula V. & IX. *Regularium Exemptio non extenditur ad munus Confessarii*. 173

§. VI. Ulterius consectarium ex præcedenti: *Episcopus potest pro libitu approbationem Regularium restringere ac modificare, suspendere, ac revocare*. 175

§. VII. Primum assertum contrarium prædictis Corollariis: *Regulares non accipiunt jurisdictionem ad audiendas Confessiones secularium* IMMEDIATE *ab Episcopo, sed a Pontifice*. 178

§. VIII. Secundum assertum prædictis Corollariis contrarium: *Episcopus non potest approbationem Regularium pro arbitrio suo limitare, aut datam suspendere vel revocare*. 180

§. IX. Ex Regula IX. consectarium est, *Regulares quoad Prædicationem Episcopis omnino esse subjectos*. 182

§. X. Ex Regula V. & IX. consectarium est, *Exemptiones Regularium ad sacras Ordinationes non extendi, ipsosque a proprio Episcopo, prævio examine, & servatis interstitiis, ordinandos*. 184

§. XI. *Varia asserta prædictis Corollariis contraria*. 186

§. XII. Ex Regula VIII. consectarium est, *Exemptos teneri Ordinationibus Episcoporum circa celebrationem Missæ, expositionem, & circumgestationem Venerabilis, & similes in materia communi*. 189

§. XIII. Assertum contrarium Regulæ VIII. & Corollariis ex ea deductis: *Regulares non tenentur Legibus Episcoporum, etiam* EX VI DIRECTIVA; *possuntque sine licen-*

tia Ordinarii Venerabile PUBLICE *in suis Ecclesiis populo adorandum exponere.* 192
§. XIV. Ex Regula X. consectarium est, *Episcopum posse per Juris remedia procedere contra Regulares exemptos in casibus, in quibus ordinaria vel delegata potestas ipsi competit; posseque ab ipsis petere* REVERENTIAM ET OBEDIENTIAM DEBITAM. 193
§. XV. Assertum Regulæ X. & Corollario inde deducto contrarium, *Episcopi non possunt a Regularibus exemptis exigere* REVERENTIAM & OBEDIENTIAM. 194
Epilogus secundæ Partis. 196

DISSERTATIO CANONICA

Ad leg. Jul. *De Ambitu*, sive *De vetita Officiorum Venalitate.*

§. I. *ANalogia inter crimen Simoniæ, & crimen Ambitus.* 201
§. II. *Vetustissimis Romanorum Legibus repressus Ambitus.* ibid.
§. III. *Constantini M. adversus honorum nundinationem Sanctiones.* 202
§. IV. *Quid adversus eamdem sanciverint Constantini filii.* ibid.
§. V. *Juliani Imperatoris contra venalitatem Officiorum sanctiones.* 203
§. VI. *Venalitas Officiorum invaluerat sub Theodosio M. & quæ inde mala?* ibid.
§. VII. *Huic vitio se opposuere Honorius & Arcadius Theodosii filii.* 204
§. VIII. *Theodosii junioris contra venalitatem Officiorum Constitutio.* ibid.
§. IX. *De Sanctione Justiniani in Novella 8.* 205
§. X. *Quid per suffragia intelligat Justinianus: Et de Juramento ab ipso præscripto.* ibid.
§. XI. *Quid jam pridem in Gallia contra Officiorum venalitatem decretum?* 206
§. XII. *Quomodo a prædictis Constitutionibus sensim in Gallia recessum?* 207
§. XIII. *Quid jam pridem Principes nostri contra venalitatem Officiorum decreverunt.* ibid.
§. XIV. *De Philippi IV. Ordinatione.* 208
§. XV. *De Juramento a Philippo IV. præscripto.* ibid.
§. XVI. *De Juramento nihil pro Officiis recipiendi.* 209
§. XVII. *Formulæ Juramenti omne munus etiam ab obsequio & lingua excludunt.* ibid.
§. XVIII. *Similiter omnem speciem venditionis vel emptionis directæ & indirectæ.* ibid.
§. XIX. *Pallia, quibus venalitas Officiorum, & falsa Juramenta teguntur.* 210
§. XX. *Incommoda ex venalitate Officiorum in Rempublicam redundantia.* 211

I N D E X

Quorumdam Casuum Conscientiæ, eorumque solutionum.

MOnitum Editoris. 213
Casus I. *De impedimento matrimonii in tertio consanguinitatis gradu.* ibid.
Quæsita circa hunc Casum. 214
Responsa seu solutiones. ibid.
Casus II. *De admissione ad Monasterium Monialium.* 215
Quæsita circa hunc Casum. ibid.
Responsa seu solutiones. ibid.
Casus III. *Circa litteras dimissoriales, quæ hodie nuncupantur* Exeat. 216
Quæsita. ibid.
Responsum. 217

Ca-

Casus IV. *Circa examinatores, qui adhibendi sunt in examine concursus ad beneficia parochialia.* 218
Quæsitum. ibid.
Responsum. ibid.
Casus V. *Utrum Vicarius generalis sede vacante possit unire beneficia.* 219
Responsum. ibid.
Casus VI. *Circa beneficium subreptitie obtentum a Presbytero vita scandalosa.* 220
Responsum. ibid.
Casus VII. *Circa beneficium collatum a principe Heterodoxo.* 222
Quæsita. ibid.
Responsa. 223
Monitum Editoris spectans solutionem Casus VII. 231
Casus VIII. *Circa juramentum quoddam in Comitatu Namurcensi præstari solitum.* 232
Quæsitum. ibid.
Responsum. ibid.
Casus IX. *Circa curam, quam de rebus Ecclesiæ tenentur habere principes.* 234
Resolutio seu responsum. ibid.
Decretum Consilii status Hannoniensis Casum IX. *spectans.* 237

DISSERTATIO

De Usura.

Articulus I. *De definitione & divisione Usuræ.* 238
Articulus II. *Quo Jure Usura sit prohibita?* 239
Propositio. ibid.
Articulus III. *Proponuntur variæ regulæ, quibus Doctrina Christiana circa Usuram explicatur.* 244
Regula I. ibid.
Regula II. ibid.
Regula III. ibid.
Regula IV. 245
Regula V. 246
Regula VI. ibid.
Regula VII. ibid.
Regula VIII. 247
Regula IX. ibid.
Regula X. 248
Regula XI. ibid.
Regula XII. ibid.
Regula XIII. ibid.
Regula XIV. 249
Regula XV. ibid.
Articulus IV. *De pœnis & obligationibus Usurariorum.* ibid.

INDEX

COMMENTARII IN CANONES JURIS VETERIS ET NOVI.

PARS PRIMA.

De antiquis Canonum Codicibus.

DISSERTATIO PRIMA.

De veterum Canonum & in eis contentæ Canonicæ disciplinæ stabilitate & legitimo eorum usu.

§. I. *Qui inter Canones sint præcipui & utiliores.* 264
§. II. *In Canonibus discernendum quid Juris naturalis sit, quid positivi.* 266
§. III. *Ægre a Canonum rigore Ecclesia rece-*

recedit. ibid.
§. IV. *Pro abolitione Canonum, aut Ecclesiæ disciplina statuenda periculose assumitur multorum in Ecclesia praxis.* 268
§. V. *Male sumitur argumentum pro abolitione Canonum a tolerantia Ecclesiæ.* 270
§. VI. *Ecclesia optat instaurationem sacrorum Canonum, & ad hoc laborat.* 271
§. VII. *Quomodo Prælati Ecclesiæ in restaurandis SS. Canonibus procedere debeant.* 273
§. VIII. *Studium Canonum, qui aliquousque videntur aboliti, non parum utile est.* 275
§. IX. *Utilitas studii veterum Canonum adstruitur exemplo Canonum Pœnitentialium.* 277
§. X. *Canonum ratio & spiritus magis quam verba attendi debent.* 280
§. XI. *Ut recte statuatur de Canonis alicujus auctoritate, primo attendendum, quo Auctore editus sit.* 282
§. XII. *Merito attendendum, quâ curâ & studio adlaboratum fuerit pro Canonum observantia, ut de eorum Auctoritate statuatur.* 283

DISSERTATIO II.

De Codicibus Canonum generatim, & quid Auctoritatis accedat Canonibus per relationem in Codicem.

§. I. *Ostenditur, quod Ecclesia suos jam pridem habuerit Canonum Codices.* 284
§. II. *Varii fuerunt Ecclesiarum Codices.* 285
§. III. *Quam auctoritatem Canonibus addat relatio in Codicem?* ibid.
§. IV. *An omnium Codicum sit publica auctoritas?* 286
§. V. *Nonnulla circa Codices Canonum observanda pro discernenda Canonum auctoritate.* 287

DISSERTATIO III.

De Pristino Codice Ecclesiæ Romanæ.

§. I. *Ecclesia Romana olim habuit specialem Codicem.* 287
§. II. *Characteres Codicis Romani.* 288
§. III. *An Characteres §. præcedenti exhibiti conveniant Codici a Justello evulgato?* 289
§. IV. *Codex sub nomine Codicis Ecclesiæ Romanæ a Quenello editus.* 290
§. V. *Inquiritur, num hic Codex compositus sit ad usum Ecclesiæ Romanæ?* 291
§. VI. *Quid contineat hic Codex.* 292
§. VII. *Quæ utilitas hujus Codicis?* 293

DISSERTATIO IV.

De Prisco Codice Canonum Græcorum.

§. I. *Probatur Græcos jam pridem habuisse specialem Canonum Codicem.* 295
§. II. *Ex characteribus statuitur quis fuerit hic Codex.* ibid.
§. III. *An hic Codex ... dicatur Codex Ecclesiæ universæ?* 297
§. IV. *De Canonibus hoc Codice contentis, eorumque auctoritate.* 298

DISSERTATIO V.

De Codice Dionysii Exigui.

§. I. *Quis fuerit Dionysius? quo movente, & quo tempore Codicem aggressus sit?* 299
§. II. *De Materia & Forma hujus Codicis.* 300
§. III. *De Dionysii Exigui Decretorum Romanorum Pontificum Collectione.* 301
§. IV. *De Auctoritate Codicis Dionysiani.* 303

DISSERTATIO VI.

De Antiquo Codice Ecclesiæ Hispanicæ.

§. I. *Ostenditur, Ecclesias Hispaniarum suum jampridem habuisse Canonum Codicem.* 304
§. II. *Qualis fuerit Martinus Bracarensis, qui pro usu Ecclesiarum Hispaniæ Canonum Collectionem instituit.* 306
§. III. *De Ordine, forma, & materia hujus Codicis.* 307
§. IV. *Quomodo hâc collectione usus Gratianus?* 308

DISSERTATIO VII.

De Pristino Codice Ecclesiæ Gallicanæ.

§. I. *ECclesia Gallicana suum jam pridem habuit Canonum Codicem.* 309
§. II. *Speciales characteres pristini Codicis Gallicani.* 310
§. III. *An collectio Dionysiana in Gallia ante tempora Caroli magni in usu fuerit?* 312

DISSERTATIO VIII.

De Codice Ecclesiæ Africanæ.

§. I. *QUando primum conditus Codex Ecclesiæ Africanæ, & quid eo contineatur?* 315
§. II. *An hic Codex, privatâ auctoritate, an publicâ confectus?* 316
§. III. *De Breviario Canonum Ferrandi Diaconi Carthaginensis.* 320
§. IV. *De collectione Cresconii.* 321

DISSERTATIO IX.

De Codice Ecclesiæ Orientalis aucto.

§. I. *QUo tempore huic Codici varia accesserunt augmenta.* 323
§. II. *De augmento, quod Codici Ecclesiæ Orientalis post Collectionem Joannis Antiocheni accessit.* 324
§. III. *De novissima hujus Codicis editione per Guilielmum Beveregium Ecclesiæ Anglicanæ Presbyterum.* 325
§. IV. *Canones hoc Codice Canonum Græcorum contenti præ cæteris pro asserenda avita patrum disciplina majoris auctoritatis sunt.* 329

PARS SECUNDA.

Scholia in Veteres Canones cum Dissertationibus Proœmialibus.

DISSERTATIO

In Canones vulgo Apostolorum.

§. I. *DE numero horum Canonum.* 330
§. II. *Quæ horum Canonum auctoritas.* 332
§. III. *Argumenta pro adstruenda horum Canonum antiquitate.* 335
§. IV. *Expenduntur argumenta, quibus auctoritas & antiquitas horum Canonum convellitur.* 336
§. V. *Argumenta Dallai contra hos Canones expenduntur.* 337
§. VI. *Discutitur Argumentum Dallai, quod desumit ex Decreto Gelesiano de libris apocryphis.* 339
Monitum circa versionem aut lectionem Canonum veterum, qui in hoc opere exhibentur. 343

SCHOLIA

In Canones vulgo Apostolorum.

In Canonem 1. 344
In Canonem 2. 345
In Canones 3. 4. & 5. 347
In Canonem 6. 349
In Canonem 7. ibid.
In Canonem 8. 350
In Canonem 9. 351
In Canonem 10. 352
In Canones 11. & 12. 353
In Canonem 13. 354
In Canonem 14. 355
In Canonem 15. 356
In Canonem 16. 357
In Canonem 17. ibid.

In Canonem 18. 358
In Canonem 19. 359
In Canonem 20. ibid.
In Canonem 21. 360
In Canones 22. 23. & 24. ibid.
In Canones 25. & 26. 361
In Canonem 27. 362
In Canonem 28. 363
In Canonem 29. ibid.
In Canonem 30. ibid.
In Canonem 31. 364
In Canonem 32. ibid.
In Canonem 33. 365
In Canonem 34. ibid.
In Canonem 35. 366
In Canonem 36. 367
In Canonem 37. ibid.
In Canonem 38. 368
In Canones 39. 40. & 41. ibid.
In Canones 42. & 43. 370
In Canonem 44. ibid.
In Canonem 45. ibid.
In Canones 46. & 47. 371
In Canonem 48. 372
In Canonem 49. ibid.
In Canonem 50. 373
In Canonem 51. 374
In Canonem 52. ibid.
In Canonem 53. ibid.
In Canonem 54. 375
In Canones 55. & 56 ibid.
In Canonem 57. ibid.
In Canonem 58. 376
In Canonem 59. ibid.
In Canonem 60. ibid.
In Canonem 61. 377
In Canonem 62. ibid.
In Canonem 63. 378
In Canonem 64. ibid.
In Canonem 65. ibid.
In Canonem 66. 379
In Canonem 67. ibid.
In Canonem 68. 380
In Canonem 69. ibid.
In Canonem 70. 381
In Canonem 71. ibid.
In Canonem 72. 382
In Canonem 73. ibid.
In Canonem 74. 383
In Canonem 75. 384
In Canonem 76. ibid.
In Canones 77. & 78. 385
In Canonem 79. ibid.
In Canonem 80. 386
In Canonem 81. ibid.
In Canonem 82. 387
In Canonem 83. ibid.
In Canonem 84. ibid.
In Canonem 85. 388

DISSERTATIO

In primam Synodum Nicænam.

§. I. De Ario & hæresis Arianæ exordio. 391
§. II. Sanctus Alexander Episcopus Alexandrinus se Ario fortiter opposuit. 392
§. III. Quæ fuerint Arii dogmata, & de hæresis progressu. ibid.
§. IV. Quomodo Constantinus Imperator se impenderit his dissidiis componendis. 395
§. V. De schismate Meletiano. ibid.
§. VI. De discussione Ecclesiarum circa diem, quo Pascha celebrandum erat. 396
§. VII. Synodi Nicænæ convocatio & Episcoporum, atque Constantini Imperatoris ad eam accessus. 399
§. VIII. Patrum super dogmate Arii disceptatio, & hujus dogmatis & auctoris condemnatio, atque fidei Catholicæ expositio. 402
§. IX. De actis in Synodo occasione schismatis Meletiani. 403
§. X. Quid circa quæstionem de die celebrandi Paschatis. 404
§. XI. Confirmatio & publicatio Decretorum Synodalium. 405
§. XII. De numero Canonum Nicænorum. 406

SCHOLIA

In Canones Nicænos.

In Canonem 1. 408
In Canonem 2. 410
In Canonem 3. 412
In Canonem 4. 415
In Canonem 5. 417
In Canonem 6. 419
In Canonem 7. 422
In Canonem 8. 423
In Canones 9. & 10. 426

In

In Canones 11. & 12. 427
In Canonem 13. 430
In Canonem 14. 433
In Canones 15. & 16. 434
In Canonem 17. 435
In Canonem 18. 436
In Canonem 19. 439
In Canonem 20. 440

DISSERTATIO

In Synodum Ancyranam.

§. I. DE tempore Synodi, numero Episcoporum, & Canonum. 442
§ II. De occasione habitæ Synodi, & super quo præcipue deliberatum. 444

SCHOLIA

In Canones Ancyranos.

In Canonem 1. 446
In Canonem 2. 447
In Canonem 3. 448
In Canonem 4. 449
In Canonem 5. 451
In Canonem 6. 452
In Canonem 7. 453
In Canonem 8. ibid.
In Canonem 9. 454
In Canonem 10. 455
In Canonem 11. 456
In Canonem 12. 457
In Canonem 13. 458
In Canonem 14. ibid.
In Canonem 15. 459
In Canonem 16. 461
In Canonem 17. 463
In Canonem 18. 464
In Canonem 19. ibid.
In Canonem 20. 466
In Canones 21. & 22. 467
In Canonem 23. 469
In Canonem 24. 470

DISSERTATIO

In Synodum Neocæsariensem.

§. *unicus*.

SCHOLIA.

In Canones Neocæsarienses.

In Canonem 1. 472
In Canonem 2. 473
In Canonem 3. 474
In Canonem 4. ibid.
In Canonem 5. 475
In Canonem 6. ibid.
In Canonem 7. 476
In Canonem 8. ibid.
In Canonem 9. 477
In Canonem 10. 478
In Canonem 11. ibid.
In Canonem 12. ibid.
In Canonem 13. 479
In Canonem 14. 480

DISSERTATIO

In Synodum Gangrensem.

§. I. DE Eustachio & Eustachianis, adversus quos congregata fuit Synodus Gangrensis. 480
§. II. Occasio & tempus celebratæ Synodi. 482
§. III. Utrum huic Synodo nomine Romani Pontificis Osius præfuerit, & quis numerus Canonum, quæque eorum auctoritas & receptio. 483

SCHOLIA.

In Canones Gangrenses.

In Canonem 1. 484
In Canonem 2. 485
In Canonem 3. 486
In Canonem 4. ibid.
In Canones 5. & 6. 487
In Canonem 7. 488
In Canonem 8. 489
In

In Canones 9. & 10. ibid.
In Canonem 11. 490
In Canonem 12. ibid.
In Canonem 13. 491
In Canonem 14. 492
In Canonem 15. ibid.
In Canonem 16. 493
In Canonem 17. 494
In Canones 18. & 19. ibid.
In Canonem 20. 495
In Canonem 21. 496

DISSERTATIO

In Synodum Antiochenam.

§. I. *Occasio Synodi, & quis Patrum numerus*. 497
§. II. *De Canonibus hujus Synodi*. 499

SCHOLIA

In Canones Antiochenos.

In Canonem 1. 501
In Canonem 2. 502
In Canonem 3. 504
In Canonem 4. ibid.
In Canonem 5. 506
In Canonem 6. 507
In Canonem 7. ibid.
In Canonem 8. ibid.
In Canonem 9. 508
In Canonem 10. 509
In Canonem 11. 513
In Canonem 12. ibid.
In Canonem 13. 516
In Canonem 14. 517
In Canonem 15. 518
In Canonem 16. 519
In Canonem 17. 520
In Canonem 18. 521
In Canonem 19. 522
In Canonem 20. ibid.
In Canonem 21. 524
In Canonem 22. ibid.
In Canonem 23. 525
In Canonem 24. 526
In Canonem 25. 527

DISSERTATIO

In Synodum Laodicenam.

§. *Unicus*.

SCHOLIA.

In Canones Laodicenos.

In Canonem 1. 531
In Canonem 2. 532
In Canonem 3. 533
In Canonem 4. ibid.
In Canonem 5. 534
In Canonem 6. ibid.
In Canonem 7. ibid.
In Canonem 8. 535
In Canonem 9. 536
In Canonem 10. ibid.
In Canonem 11. 537
In Canonem 12. 538
In Canonem 13. ibid.
In Canonem 14. 539
In Canonem 15. 540
In Canonem 16. 541
In Canonem 17. ibid.
In Canonem 18. 542
In Canonem 19. ibid.
In Canonem 20. 544
In Canonem 21. 545
In Canonem 22. ibid.
In Canonem 23. 546
In Canonem 24. ibid.
In Canonem 25. ibid.
In Canonem 26. 547
In Canonem 27. ibid.
In Canonem 28. 548
In Canonem 29. ibid.
In Canonem 30. 549
In Canonem 31. ibid.
In Canonem 32. 550
In Canonem 33. ibid.
In Canonem 34. ibid.
In Canonem 35. 551
In Canonem 36. 552
In Canones 37. 38. & 39. 553
In Canonem 40. ibid.
In Canonem 41. 554
In Canonem 42. ibid.
In Canonem 43. 555

In Canonem 44. ibid.
In Canonem 45. ibid.
In Canonem 46. 556
In Canonem 47. ibid.
In Canonem 48. 557
In Canonem 49. ibid.
In Canonem 50. ibid.
In Canonem 51. 558
In Canonem 52. 559
In Canonem 53. ibid.
In Canonem 54. ibid.
In Canonem 55. 560
In Canonem 56. ibid.
In Canonem 57. 561
In Canonem 58. 562
In Canonem 59. ibid.
In Canonem 60. 563

DISSERTATIO

In Synodum Œcumenicam Constantinopolitanam primam.

§. I. *Quæ occasionem dederint huic Concilio*. 564
§. II. *De adventu S. Gregorii Nazianzeni Constantinopolim, & ejus in Episcopum electione*. 565
§. III. *De Maximo Cynico, ejusque in Sedem Constantinopolitanam intrusione*. 566
§. IV. *Theodosius Constantinopoli expulsis Arianis Gregorium in primariam Ecclesiam introducit, nec tamen dissidia cessant*. 567
§. V. *De indictione Concilii Constantinopolitani*. 568
§. VI. *De Synodo seu primo conventu, cui præsedit Meletius Episcopus Antiochenus; & in quo Gregorius Nazianzenus constitutus fuit Episcopus Constantinopolitanus*. ibid.
§. VII. *De renuntiatione sedis Constantinopolitanæ a S. Gregorio Nazianzeno facta coram Patribus Constantinopolitanis*. 569
§. VIII. *De Concilio Constantinopolitano, quod dicitur Œcumenicum secundum. Quis fuerit in eo numerus Episcoporum, & quis præfederit?* 571
§. IX. *De Ordinatione Nectarii*. 572
§. X. *De Litteris Occidentalium ad Theodosium, quæ tertio conventui Episcoporum Constantinopoli celebrato occasionem dederunt*. 573
§. XI. *De Synodo seu tertio conventu Constantinopolitano, & quid Occidentalibus rescriptum*. 575
§. XII. *De numero Canonum Constantinopolitanorum*. 577
§. XIII. *An Concilium Constantinopolitanum sit Œcumenicum: & an ejus Canones ubique sint recepti?* ibid.

SCHOLIA

In Canones Concilii Œcumenici Constantinopolitani primi.

In Canonem 1. 580
In Canonem 2. 583
In Canonem 3. *seu* 4. 586
In Canonem 4. *seu* 5. 588
In Canonem 6. 589
In Canonem 7. 593

E L E N C H U S

Eorum, quæ in Sexto volumine continentur.

I. *Dissertatio Canonica de Dispensationibus præsertim matrimonialibus.* pag. 1
II. *Tractatus de Jure Parochorum ad Decimas, & Oblationes, & de Competentia Pastorali.* 35
III. *Appendix Prima. Responsum Doctorum Lovaniensium in materia Competentiæ, seu in Portione congrua.* 90
IV. *Appendix Secunda. Sententia extensa Consilii Brabantiæ in causa Competentiæ.* 93
V. *Dissertatio Canonica de Pristinis Altarium, & Ecclesiarum Incorporationibus, & Donationibus, &c.* 97
VI. *Dissertatio ad Regulam:* In dubiis semita tutior est eligenda, *&c.* 130
VII. *Expositio Regulæ Juris:* In pari Delicto, vel Causa melior est conditio possidentis, *&c.* 137
VIII. *Repagulum Canonicum adversus nimiam exemptionum a jurisdictione Episcoporum extensionem, &c.* 146
IX. *Dissertatio Canonica ad Legem Juliam de Ambitu, sive de vetita officiorum Venalitate.* 201
X. *Casus Conscientiæ, eorumque Solutiones.* 213
XI. *Dissertatio de Usura.* 238
XII. *Commentarius in Canones Juris Veteris: Pars Prima de Antiquis Canonum Codicibus. Dissertatio Prima de Veterum Canonum, & in eis contentæ Canonicæ disciplinæ stabilitate, & legitimo eorum usu.* 264
XIII. *Dissertatio Secunda. De Codicibus Canonum generatim, &c.* 284
XIV. *Dissertatio Tertia. De Pristino Codice Ecclesiæ Romanæ.* 287
XV. *Dissertatio Quarta. De Pristino Codice Canonum Græcorum.* 295
XVI. *Dissertatio Quinta. De Codice Dionysii Exigui.* 299
XVII. *Dissertatio Sexta. De Antiquo Codice Ecclesiæ Hispanicæ.* 304
XVIII. *Dissertatio Septima. De Pristino Codice Ecclesiæ Gallicanæ.* 309
XIX. *Dissertatio Octava. De Codice Ecclesiæ Africanæ.* 315
XX. *Dissertatio Nona. De Codice Ecclesiæ Orientalis aucto.* 323

I. *Commentarius in Canones Juris veteris: Pars Secunda. Dissertatio in Canones vulgo Apostolorum.* pag. 330
II. *Scholia in Canones vulgo Apostolorum.* 344
III. *Dissertatio in primam Synodum Nicænam.* 391
IV. *Scholia in Canones Nicænos.* 408
V. *Dissertatio in Synodum Ancyranam.* 442
VI. *Scholia in Canones Ancyranos.* 446
VII. *Dissertatio in Synodum Neocæsariensem.* 470
VIII. *Scholia in Canones Neocæsarienses.* 472
IX. *Dissertatio in Synodum Gangrensem.* 480
X. *Scholia in Canones Gangrenses.* 484
XI. *Dissertatio in Synodum Antiochenam.* 497
XII. *Scholia in Canones Antiochenos.* 501
XIII. *Dissertatio in Synodum Laodicenam.* 529
XIV. *Scholia in Canones Laodicenos.* 531
XV. *Dissertatio in Synodum Œcumenicam Constantinopolitanam Primam.* 564
XVI. *Scholia in Canones Constantinopolitanos.* 580

JURIS

JURIS ECCLESIASTICI UNIVERSI.

DISSERTATIO CANONICA *DE* *DISPENSATIONIBUS* PRÆSERTIM *MATRIMONIALIBUS.*

PROŒMIUM.

Dispensatio a Canonistis pro Venia Legis, *quam* providam Juris relaxationem *vocant, accipitur. A Græcis Dispensationis nomen hoc modo sumptum manasse videtur: Græci enim ea omnia per Dispensationem fieri asserunt, quæ præter ordinarium naturæ cursum contingunt: unde dictionis hujus usus ad inflexam quamdam agendi rationem a Canonum tenore pro bono publico desciscentem traductus est; inde nonnumquam* Venia, Condescensio, Miseratio, Lenitas *dicitur, ut apud* Franciscum Florentem in Differt. De Dispensat. *videre licet.*

Dispensatio hoc modo sumpta frequentius versatur circa mores, ritus, aut Ecclesiasticam disciplinam, dum aliqua circa illa remittuntur vel relaxantur ad tempus, ne quid deterius contingat.

Est hæc Dispensationis species frequentissima & majoris momenti, de qua breviter quæri potest: Quibus in causis locum habeat, & in quibus non habeat? Num utilis & conveniens sit hujusmodi Dispensatio? Quibus personis dispensandi auctoritas, & quibus conditionibus concredita sit? Denique quænam Dispensationem subreptitiam vel obreptitiam reddant, aut de subreptione saltem suspectam faciant. His de Dispensationibus in generali præmissis, nonnulla circa praxim Dispensationum Matrimonialium subjiciemus.

CAPUT PRIMUM.

In quibus causis Dispensatio locum habeat, & in quibus non habeat: & quibus personis dispensandi auctoritas competat.

§. I.

Ut clarius ostendatur, in quibus Dispensatio locum habeat, vel non habeat, præmittitur divisio Legis in naturalem, positivam divinam, & humanam.

INTER omnes Leges primum locum Legi naturali tum a duratione, tum a generalitate tribuunt Jurisconsulti; nec ullam digniorem dari non immerito existimant. Nec refert, si Legem æternam quid dignius aut sublimius sonare credant Theologi; si enim rem ipsam penitius expenderemus, Legem, quam Jurisconsulti naturalem appellant, non nisi penes connotatum a Lege, quam Theologi æternam dicunt, differre deprehendemus. Quid enim Lex æterna, teste Augustino *Lib. 33. contra Faust. cap. 27. nisi ratio divina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conservari jubens, perturbari vetans?* Lex vero naturalis, nisi Lex illa æterna, ut a creatura rationali cognoscibilis?

Lex proinde naturalis hoc modo sumpta, non secus ac illa, quam Theologi æternam dicunt, recte appellatur æterna ac incommutabilis justitia, quæ numquam cessat ostendere quid justum, quid injustum sit. Ipsa namque fuit, quæ ab origine mundi impio Cain ubique ac indesinenter suam ostentavit impietatem: a cujus facie vagus ac profugus in terra abscondi non potuit; imo a cujus facie nec in profundum delapsus inferni absconditur: ipsa enim per numquam finiendam æternitatem fratricidium Cain, & impietatem impiorum arguet, & statuet contra faciem eorum: hæc erit in tota æternitate *vermis qui non moritur*, conscientiam impiorum corrodens, numquam consumens.

Hæc est „ Lex Dei sempiterna, quam „ consulunt omnes piæ mentes (ut loquitur „ Sanctus Augustinus *Quæst.67. in Exod.*) „ ut quod in ea inveniunt, vel faciant, „ vel jubeant, vel vetent, secundum quod „ illâ incommutabili veritate præceperit „.

Sed quid de piis mentibus dicam? Cum quidquid vel ab impiis justum judicatur aut statuitur, ex legis illius intuitu accipitur: per illam quippe omnes *Reges regnant, & Legum conditores justa decernunt.* Prov. *cap. 8. vers. 15.*

Quare quidquid unquam in Imperatorum Romanorum Legibus, in Jurisconsultorum, etiam Gentilium Responsis justi ac recti reperitur, ex illo juris naturalis purissimo fonte haustum est. „ Nec enim in temporali „ Lege quidquam justum atque legitimum „ esse arbitror, ait Augustinus *Lib. 1. De* „ *Lib. Arb. cap. 15.* quod non ex hac æter„ na, seu naturali, sibi homines derivarunt„.

Quod nec ipsos Jurisconsultos Gentiles latuit, quare eorum unus, ut Juris Civilis justitiam suaderet, dicere non dubitavit: *Jus Civi-*

Civile nec in totum a jure naturali recedit.

Imo hæc est illa, a cujus consonantia aut contrarietate actiones omnes humanæ justæ aut injustæ dicuntur: quid enim aliud peccatum, nisi *dictum*, *factum*, *aut concupitum contra legem æternam*, vel si malis, contra legem naturalem?

Ut reliqua, quæ legis naturalis dignitatem persuadent, prætercam: quis legem illam, ex cujus intuitu quid justum, quid injustum sit intelligitur; a qua quidquid in legibus positivis justum ac legitimum est, accersitur; cujus denique lumen neque ad extremas mundi oras fugiendo, nec ad superna coelorum ascendendo, vel in profundum inferni descendendo effugere possumus: quis, inquam, legem hanc æternam ac divinam esse justitiam neget? imo quis dubitet cum Augustino ad Deum dicere: *Lex tua Veritas*, *Veritas tu?*

Si lex naturalis Deus est, quis eam immutabilem, omnisque variationis expertem neget? Hinc illud Imperatoris Justiniani in *Inst. De Jure natur.* §. 11. „ Naturalia „ jura, quæ apud omnes gentes peræque ob„ servantur, divinâ quâdam providentiâ con„ stituta semper *firma* atque *immutabilia* „ permanent „.

Hinc quoque intelligitur, quod qui legi naturali contrariatur, ipsi Deo contrarietur: & e converso qui agit aut patitur amore legis naturalis, agat & patiatur amore incommutabilis justitiæ, sive ipsius Dei.

Secundum locum inter Leges Jurisconsulti pariter ac Theologi tribuunt legi positivæ divinæ, quæ Deum ipsum immediatum auctorem agnoscit.

Hæc tametsi *Deum* auctorem habeat, multo lege naturali inferior est; nec enim ut hæc, æterna ac necessaria est, sed temporalis & contingens; nec ab ipsa, quid justum aut injustum sit, primitus accipitur, sed econtra quod ipsa justa, a convenientiâ cum lege naturali habet.

Quare quæcumque positivo Dei decreto in veteri Testamento statuta fuere, non diutius integra ac inviolata perdurarunt, nisi quousque legis naturalis adimpletioni necessaria, aut convenientia fuere: hinc cæremonialia ac judicialia veteris Testamenti omnia pene abrogata esse, quis nescit?

His duabus Legibus, naturali scilicet ac positivâ divinâ, inferior est positiva humana: quæ præterquam quod variis mutationibus, prout temporum ac personarum conditio exigit obnoxia sit, non Deum ipsum, ut positiva divina, sed hominem tantum immediatum auctorem agnoscit: qui eam ex intuitu legis naturalis, potestate sibi a Deo datâ, pro Ecclesiæ, aut Reipublicæ utilitate edit, mutat, ac tollit. „ Ea, in„ quit Justinianus loco supra citato, quæ „ ipsa sibi quæque Civitas constituit, sæpe „ mutari solent, vel tacito consensu popu„ li, vel aliâ postea lege datâ „.

§. II.

In Lege naturali aut positiva divina, nulla hominis proprie dicta dispensatio locum habere potest.

Dispensationem fieri non posse sine quadam Legis relaxatione, certum est: cum ergo lex naturalis, ut §. præcedenti ostensum est, immutabilis sit, nullique variationi obnoxia, clarum est, nullam proprie dictam dispensationem in legem naturalem cadere posse. Hocque est quod dicere voluit S. Ivo Carnutensis, dum in Prologo sui Decreti multa docte de dispensationibus disserens, hanc regulam proponit: „ *In his*, „ *in quibus neglectis mors indubitanter con*„ *sequitur*, nulla est admittenda dispensatio; „ sed ita sunt omnia mandata & interdicta „ servanda, sicut sunt æternâ lege sancita „.

Huic Ivonis regulæ uno quodammodo consensu subscribunt Juristæ ac Theologi, constanter asserentes jure naturali interdicta, nullâ hominis dispensatione licita fieri; sed ita omnia esse servanda, sicut sunt æternâ lege sancita.

Quod de dispensatione, idem de consuetudine statuendum, nullam scilicet, quantumvis universalis ac diuturna sit, legi naturali præjudicare posse. Nec quisquam sanæ mentis de eo ambigere potest, teste Pontifice in *Cap. fin.* ꝁ *De Consuetud.* „ Nemo „ sanæ mentis intelligit, naturali legi (cu„ jus transgressio periculum salutis inducit) „ quâcumque consuetudine (quæ dicenda est „ verius in hac parte corruptela) posse ali„ quatenus derogari „.

Hinc collige, nullâ dispensatione aut consue-

suetudine tolli aut mutari posse, quæ in Canonibus jure naturali vetita aut præcepta occurrunt: si enim non stent jure positivo, semper tamen lege naturali subsistent.

Hinc ulterius intellige, quæcumque Synodus Tridentina *Sess. 22. cap. 1. De Reformat.* insecuta sacros Canones conformiter ad legem naturalem de luxu, comessationibus, choreis, aleis, lusibus, ac quibuscumque criminibus, necnon secularibus negotiis a Clericis fugiendis statuit, nullâ dispensatione aut consuetudine tolli posse.

Legem positivam divinam quod attinet, quantumvis mutationem accipere queat, eam tamen nemo tollere aut mutare potest, nisi Deus ipse, qui illam condidit: quare nec hæc dispensatione, vel consuetudine humanâ, mutationem, aut relaxationem suscipit.

§. III.

Aliqua prohibent SS. Canones inseparabilis cum lege naturali deformitatis; aliqua vero quorum deformitas non nisi per certas circumstantias tolli potest.

PRo faciliore intellectu eorum, quæ præcedenti §. dicta sunt, notandum, in sacris Canonibus quædam occurrere, quæ legi naturali adeo contrariantur, ut nullis unquam circumstantiis supervenientibus dictæ legi possint esse consona; qualia sunt adulteria, perjuria, rerum spiritualium nundinationes, & his similia; nonnulla vero in Canonibus reperiri, quæ quidem simpliciter secundum se considerata, deformitatem seu contrarietatem quamdam cum lege naturali important; sic tamen ut omnis illa deformitas seu oppositio, quibusdam circumstantiis advenientibus, quandoque abstergi queat: quo fieri possit, ut aliquo casu legi naturali non repugnent; sed omnis deformitas seu inordinatio per circumstantias conjunctas sit sublata; atque ita sola lex positiva obstet, quominus eo casu absolute licita sint. Id exemplo pluralitatis Præbendarum ostendit Sanctus Thomas *Quodl. 9. art. 15.* „ Sunt, „ inquit, quædam actiones, quæ absolute „ consideratæ deformitatem, vel inordina„ tionem quamdam important, quæ tamen „ aliquibus circumstantiis advenientibus bonæ „ efficiuntur. In numero harum actionum „ videtur esse habere plures Præbendas: cum „ hoc, quod est habere plures Præbendas, „ plurimas in se inordinationes contineat; „ utpote quod non est possibile aliquem in „ pluribus Ecclesiis deservire, in quibus est „ Præbendatus; cum Præbendæ videantur „ esse ordinatæ quasi quædam stipendia Deo „ ibidem ministrantium. Sequitur etiam in „ aliquibus defraudatio voluntatum testato„ rum, qui ad hoc aliqua bona Ecclesiæ „ contulerunt, ut certus numerus Deo servien„ tium ibi esset. Sequitur etiam inæqualitas, „ dum unus pluribus Beneficiis abundat, & „ alius nec unum habere potest. Et multa „ alia hujusmodi, quæ de facili patent. „ Unde non potest contineri inter indiffe„ rentes actiones, multo minus inter eas, „ quæ sunt secundum se bonæ, ut dare „ eleemosynam, & ejusmodi. Quamvis ve„ ro has inordinationes pluralitas Præben„ darum contineat, tamen, ait Doctor An„ gelicus, aliæ circumstantiæ possunt super„ venire ita honestantes actum, quod præ„ dictæ inordinationes totaliter evacuentur: „ ut puta, si sit necessitas in pluribus Ec„ clesiis ejus obsequii, ut posset plus servi„ re Ecclesiæ, vel tantumdem absens, quam „ alius præsens; & si quæ alia sunt hujus„ modi: & tunc istis conditionibus superve„ nientibus cum recta intentione, non erit „ peccatum, etiam nullâ dispensatione in„ terveniente, si consideretur tantum secun„ dum jus naturale; quia dispensatio ad jus „ naturale non pertinet, sed solum ad jus „ positivum „. Hactenus allegata ex S. Thoma circa pluralitatem Præbendarum, etiam absentiæ seu non residentiæ Clericorum, permutationi Beneficiorum, Pensionum super Beneficio dimisso retentioni, aliisque hujusmodi per Canones proscriptis, nullo negotio applicantur: quandoquidem & illa secundum se considerata, plurimas inordinationes secum trahant, quæ nonnumquam, quibusdam circumstantiis advenientibus, abstergi possunt.

§.IV.

§. IV.

Illa, quæ separabilem deformitatem conjunctam habent, per Dispensationem licita non fiunt, nisi circumstantiæ deformitatem abstergentes reipsâ adsint.

Quæ Paragrapho præcedenti dicta fuerunt, evidenter evincunt pluralitatem Beneficiorum, absentiam Episcoporum, Pastorum, aliorumque Beneficiatorum, pensionis retentionem, & his similia, quæ suâpte naturâ plurimas inordinationes conjunctas habent, esse legi naturali contraria; nisi circumstantiæ reipsâ adsint, quæ inordinationes illas abstergant.

Neque sola & voluntaria animi directio actiones in malum propensas, licitas reddit; sed insuper necesse est adsint hujusmodi circumstantiæ, quæ rectæ intentioni officii bonitatem adjungant. (a) Non enim sola recta intentio facit actionem aliquam ex se malam, aut in malum propensam, undequaque rectam; sed cum recta intentione exigitur ipsa officii rectitudo. Hinc sapienter S. Thomas loco jam citato, ut quis plures Præbendas citra prævaricationem juris naturæ habeat, hæc duo conjungit, *rectam intentionem, & circumstantias, quibus tollantur inordinationes*, quæ pluralitatem Præbendarum comitari solent. Quod ipsum advertens Fagnanus, ex verbis S. Thomæ supra relatis sex conclusiones deducens, & hanc apposuit ad *cap. Quia De Præb. num.* 13. „ Cessantibus ejusmodi circumstantiis, quæ „ deformitatem seu inordinationem tollunt, „ licitum non est plures Præbendas obtine„ re, etiam *cum dispensatione;* eo quod „ dispensatio non auferat ligamen juris na„ turalis, sed solum ligamen juris positivi. „ Et in hoc, ait idem, tandem resident „ hic Canonistæ nostri „. Quod de pluralitate Beneficiorum, idem quoque de retentione pensionis, perceptione fructuum in absentia, aliisque ejusdem generis actionibus dici debet, illas nimirum totaliter licitas non fieri, *etiam cum dispensatione*, aut cum *privilegio Apostolico* (quod vices dispensationis obtinet) nisi reipsâ circumstantiæ adsint, quæ inordinationes actionibus illis suâpte naturâ conjunctas tollant.

Hæc si quis serio expenderit, & ab alia parte perpendat modum agendi illorum, qui sibi licita autumant pluralitatem Beneficiorum, retentionem pensionis, perceptionem fructuum in absentia, aliaque similia (quæ non nisi rarissime ob graves circumstantias legi naturali sunt consona) propter dispensationem aut privilegium Apostolicum; fateri debebit, plurimis quadrare illud S. Bernardi ad Nepotem *Epist.* 1. *Et quid tibi frustra quispiam blanditur de absolutione Apostolica, cujus conscientiam divina tenet ligatam sententia?*

§. V.

In his, quæ sunt mere juris positivi, usum Dispensationum nonnumquam utilem, imo & necessarium esse Ecclesia judicavit.

„ In his, inquit Sanctus Ivo in prææallegato „ Prologo, quæ propter rigorem di„ sciplinæ, vel muniendam salutem poste„ riorum sanxit diligentia, si honesta vel „ utilis sequatur compensatio, potest proce„ dere auctoritate Præsidentis diligenter de„ liberata dispensatio. Multa enim talia, „ pergit idem, in Evangelica historia, in „ Actibus Apostolorum, in gestis Concilio„ rum & contigisse legimus, & postmodum „ Apostolicorum virorum auctoritate robo„ rata cognovimus „.

Exempla plurima, & Patrum auctoritates ibi-

(a) Tunc proprie bona intentio excusat, cum duo præcepta, quibus pareri simol non potest, simul tamen concurrunt. Tunc ipsa necessitate cogente, minus præceptum omittitur, ut graviori obtemperetur. Jubentor Episcopi suâ præsentiâ gregem sibi commissum pascere; sed jubentur etiam Episcoporum Conciliis & conventibus adesse ad instaurandam disciplinam. Quid igitur fiet; cedat oportet graviori minor necessitas; cui qui paret, bonâ illâ intentione excusatur, quod minori non pareat. Jubentor mulieres ab Apostolo vitare auri *circumpositiones;* sed & viris suis, id est capiti suo subesse jubentur: ergo si jubeat maritus, si prorsus exorari non possit, quin vana illa ornamenta sumantur, mulier christiana non illa recusabit; & in superbo illo vestitu Esther Reginæ poterit animum retinere, quæ cultum suum non aliter oderat, quam pannum menstruatæ.

ibidem refert S. Ivo, quibus ostendat rigorem disciplinæ, necessitate aut utilitate Ecclesiæ exigente, nonnumquam auctoritate Præsidentium fuisse relaxatum: quod idem præstitit Gratianus noster *Cauf. 1. quæst. 7.* & hic quidem inter alia antiquitatis veneranda monumenta refert Epistolam S. Cyrilli Alexandrini ad Gennadium Presbyterum, in qua ratio redditur, quæ dispensationis usum interdum necessarium facit: „ Dispensationes rerum, ait, nonnumquam „ cogunt parum quidem a debito quosdam „ foras exire, ut *majus aliquid lucri faciant*. Sicuti enim ii, qui mare navigant, „ tempestate urgente, navique periclitante „ anxiati quædam exonerant, ut cetera salva permaneant; ita & nos, cum non „ habemus salvandorum omnium negotiorum penitus certitudinem, despicimus ex „ iis quædam, ne cunctorum patiamur dispendia „. *Cauf. 1. quæst. 7. Can. 16.*

Huic consonat, quod apud eumdem Gratianum *Cauf.* 23. *quæst.* 4. *Can.* 24. refertur ex *Epist.* 50. sancti Augustini. „ Verum „ in ejusmodi causis, ubi per graves dissensionum scissuras, non hujus aut illius hominis est periculum, sed populorum strages jacent; detrahendum est aliquid severitati, ut majoribus malis sanandis charitas sincera subveniat „.

Ex his aliisque apud prædictos Auctores reproductis intelligere licet, verissimum esse, quod ad sanctum Anselmum Cantuariensem scripsit Paschalis II. *Epist.* 42. „ Dispensationis modus, sicut B. Cyrillus in Epistola Ephesinæ Synodi loquitur, nulli unquam Sapientum displicuit. Novimus enim „ sanctos Patres nostros, & ipsos Apostolos, pro temporum articulis, & qualitatibus personarum, dispensationibus usos „.

§. VI.

Licet Ecclesia, necessitate cogente, rigorem Canonum interdum relaxet; non ideo tamen Canones abrogati censentur.

TAmetsi Ecclesia nonnumquam vitiis aut abusibus filiorum prægravata cogatur, adinstar nautarum tempestate urgente, quædam exonerare de rigore sacrorum Canonum, quos ipsa florens nec abundantiâ vitiorum aggravata, melioribus temporibus pro filiorum suorum, præsertim Ministrorum, moribus conformandis, nascentibus & succrescentibus vitiis resecandis, sanxit (quos Canones *Spiritu Dei conditos, & totius orbis reverentiâ consecratos*, sanctus Leo appellat) hos, inquam, Canones, licet necessitate urgente interdum relaxare teneatur, ut majoribus malis charitas sincera subveniat: eos tamen, tamquam purissimas morum regulas, in intimo spiritu gerit impressos, ut eos nunc teneat quantum potest; aut si non potest temporum difficultatibus præpedita, ingemiscat & doleat, meliora exspectans tempora, quibus regulas illas restitutas videre liceat. Cum enim idem Spiritus hodie eam regat, qui aureis illis seculis; non minus nunc, quam olim scelera detestatur: non minus castos & sanctos optat esse Sacerdotes: non minus quam olim avaritiam & ambitionem in Ministris execratur: nec minus illos aversatur, qui sibi honorem rapiunt, & in sacros sine Dei jussu Ordines involant.

Plurimum proinde errant, qui Canones illos, in quibus purior morum disciplina resplendet, tamquam leges Atheniensium & Lacedæmoniorum prorsus abolitos censent. Quem perniciosum errorem infinitis propemodum Patrum testimoniis damnatum, ex professo in Synodo Romana repressit Urbanus II. In hac Synodo cum quædam necessitate cogente, circa rigorem Canonum contra ordinatos a Simoniacis, non tamen simoniace, essent relaxata, ne Canones propterea universim aboliti putarentur, Synodus subjungenda judicavit sequentia: „ Quamvis autem, „ inquit *Can.* 11. misericordiæ intuitu, magnâque necessitate cogente, hanc in sacris „ Ordinibus dispensationem constituerimus; „ nullum tamen præjudicium sacris Canonibus fieri volumus: sed obtineant proprium robur, & cessante necessitate, illud „ quoque cesset, quod factum est pro necessitate. Ubi enim multorum strages jacet, subtrahendum est aliquid severitati, „ ut addatur amplius charitati „.

Qui ergo spiritu Ecclesiæ imbutus est, Canones illos pro moribus formandis, melioribus temporibus conditos, tamquam cœlestia quædam instituta ad formandos in temporum perpetuitate Christianorum mores,

res, veneratur & probat: hinc in ipso exurgit ardens desiderium, ut instaurentur; diligens cura, studium & contentio ut adhuc vigentia teneantur; vel collapsa, quantum Christiana prudentia siuit, restaurentur.

Hoc spiritu animatus sanctus Carolus fuit: „ Hinc Canonum ea scientia ipsi perjucun„ da erat, inquit Carolus a Basilica Petri „ *lib.* 8. *cap.* 11. quæ Patrum mores & „ acta repræsentans, Ecclesiæ componendæ „ atque ordinandæ optimam rationem con„ tinet: dolens autem, communi consuetu„ dine eos tantum Canones ad interpretan„ dum seligi, qui ad lites judiciaque vale„ ant, constituit ipse qui iis declarandis præ„ esset; unde sacra Majorum instituta & „ ritus, optimum Ecclesiæ administrandæ „ genus hauriretur „.

Hinc collige quantopere a S. Caroli spiritu esset alienum, credere sacratissimos Ecclesiæ Canones & Patrum acta, licet propter temporum miseriam nonnihil relaxata, prorsus esse abolita; ut econtra omne suum studium illis perdiscendis impenderit, quo posset Ecclesiam sibi creditam ad formam in illis præscriptam reducere. Eadem de causa Juris Studiosis illa prælecta volens, ut partibus sibi aliquando concredendis, optimum Ecclesiæ administrandæ genus ex illis haurirent.

Hinc ulterius videre licet, quam longe a mente S. Caroli aberrent, qui simul ac audiunt quidpiam ex actis aut scriptis sanctorum Patrum proferri, id protinus tamquam a studio Canonum alienum rejiciunt.

§. VII.

Quibus potestas dispensandi concredita sit?

QUandoquidem, teste Synodo Tridentinâ *Sess.* 25. *cap.* 18. *De Reform.* & continuo Ecclesiæ usu, ut Paragrapho præcedenti notatum est „ publice expediat, legis vin„ culum quandoque relaxari, ut plenius eve„ nientibus casibus & necessitatibus, pro „ communi utilitate satisfiat „: quis non videt dispensandi auctoritatem præcipue illis concedendam, qui principaliorem in Ecclesiæ regimine locum obtinent? Ut hi tamquam speculatores super domum Dei, despiciant quando rigore, quando vero benignitate utendum fuerit, ut bene notat S. Thomas. Cum igitur præcipuas indubie in regimine Ecclesiæ partes Episcopi sustineant, utpote qui (ut ait Synodus Tridentina *Sess.* 23. *cap.* 4. *De Ordine*) „ in locum Apo„ stolorum successerunt, quosque *Spiritus* „ *sanctus posuit regere Ecclesiam Dei:* Et „ quibus singulis, teste S. Cypriano, portio „ gregis est adscita, quam regat unusquisque „ & gubernet, rationem Domino redditu„ rus „: consequens apparet, quod sepositâ omni positivâ reservatione, Episcopali auctoritati cohæreat plenaria rigorem Canonum relaxandi potestas, quoties necessitas aut utilitas gregis sibi crediti relaxationem postulaverit.

Quæ Episcoporum in dispensando libertas, & inde non parum confirmatur, quod constet penes Episcopos plurimis seculis fuisse dispensandi facultatem in omnibus illis disciplinæ Ecclesiasticæ articulis, quorum hodie relaxatio privative Sedi Apostolicæ competere noscitur.

Quis vel parum in historia, actisque Patrum versatus ignorat Episcopos in bigamia, defectu natalium, aliisque irregularitatibus dispensasse? Quin & translationes & cessiones Episcoporum (quæ omni ætate inter gravissima Ecclesiasticæ disciplinæ puncta reposita fuerunt) plurimis seculis Synodali auctoritate factas, non tantum exempla, sed & Canones loquuntur.

Episcopus, ait magna Synodus Carthaginensis, *Can.* 37. *caus.* 7. *quæst.* 1. „ de loco „ ignobili ad nobilem per ambitionem non „ transeat . . . . . Sane si utilitas Ecclesiæ „ poposcerit; Decreto pro eo Clericorum & „ populi Episcopis porrecto, *in præsentia Sy„ nodi* transferatur „.

Non caret proinde fundamento regula, quam nonnulli Canonistarum in hac materia dispensationum allegant: Episcopis est auctoritas dispensandi, nisi illa in materia occurrente ostendatur reservata. Quæ regula etiam non parum fundamenti habet, ut notat Glossa in *cap.* 29. ☩ *De Sentent. Excom.* In verbis: *Quia tamen conditor Canonis ejus absolutionem sibi specialiter non reservavit; eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi.* „ Est hic, inquit Glossa ad „ verbum *Non retinuit*, argumentum Epi„ scopos posse dispensare, ubi specialiter di-

„ spen-

„ spensatio non est inhibita „.

Illud ex allegata regula habetur, quod dum de dispensandi potestate super certo disciplinæ puncto agitur, ea Episcopo competat, nisi ostendatur, vel ex posterioribus Ecclesiæ ordinationibus aut praxi, vel consuetudine, potestas super eo dispensandi privative ad Concilia, aut ad Romanum Pontificem (cui hodie aliqua, quæ olim Episcopali auctoritate absolvebantur, privative competere indubitatum) spectare.

CAPUT II.

Quas Regulas observare debeant, ut omni ex parte licite procedant & dispensantes, & dispensationem postulantes.

§. I.

Dispensatio non est indulgenda, nisi utilitate aut necessitate Ecclesiæ compensetur.

NUMQUAM dispensari, nisi una Canones detrimentum quoddam patiantur, aut juri communi, ut Canonistæ nostri loquuntur, *vulnus* aliquod infligatur, expeditum est: unde non difficulter intelligitur, cur a Præpositis Ecclesiæ dispensatio usurpanda non sit, nisi illa *vulneris* inflictio alterius boni accessione *compensetur*. Hoc docte & luculenter adstruit sanctus Augustinus *Epistolâ* 50. agens de relaxatione Canonum, qui Sacerdotes lapsos in hæresim, post actam pœnitentiam suis gradibus restitui non sinebant: quæ relaxatio tempore Donatistarum contigerat, ut facilius lapsos in hæresim, in gremium suum pia Mater Ecclesia attraheret: „ Hoc non fieret, ut post pœnitentiam „ Clerici, vel Episcopi (a Donatistis re- „ vertentes) permanerent, inquit; quoniam „ fieri non deberet, nisi *pacis ipsius com-* „ *pensatione* sanarentur. Doleant, qui in tan- „ ta morte præcisionis jacent, ut isto quo- „ dam *vulnere* Matris Catholicæ reviviscant... „ detrahendum est aliquid severitati; ut ma- „ joribus malis sanandis charitas sincera sub- „ veniat „. Habetur apud Gratianum *Can.* IPSA PIETAS, *causâ* 23. *quæst.* 5.

Augustino per omnia consentit Bernardus *De Præcepto & Disp. cap.* 2. „ Novit fide- „ lis servus & prudens, ibi tantum usurpa- „ re dispensationem, unde bonam possit ha- „ bere RECOMPENSATIONEM „.

Non aliam proinde sanctus Bernardus credidit fidelem dispensationem, nisi quam justa consequeretur *compensatio*: unde ab Honorio II. postulans dispensationem pro Episcopo Cabilonensi: *Vestræ discretionis est judicare*, inquit Epist. 13. *an merito flagitetur a vobis facienda dispensatio, unde talis potest sperari* RECOMPENSATIO.

Quid rursus aliud voluit idem S. Doctor scribens ad Eugenium III. „ Ubi necessitas „ urget, excusabilis; ubi utilitas provocat, „ dispensatio laudabilis est. Utilitas dico „ communis, non propria. Nam cum nihil „ horum est, non plane fidelis dispensatio, „ sed crudelis dissipatio est „. *Lib.* 2. *De Consid.*

Quid, inquam, hic aliud indicatum voluit, quam dispensationem, nisi necessitate aut utilitate communi *recompensetur*, *dissipationem* non *dispensationem* esse?

Nec aliud intendere Concilia & Patres, dum uno quasi ore cum Leone Magno dixerunt: *Ubi necessitas non est, nullo modo sanctorum Patrum Constituta violentur. Ubi ergo*, infert, *necessitas fuerit, ad utilitatem Ecclesiæ, quæ potestatem habet, ea dispenset.* Apud S. Bernardum *De Præcepto & disp. cap.* 2.

Quid plura? Adeo justa ac legi naturali conformis semper visa fuit hæc dispensationis regula, ut quantumvis posterioribus seculis refrigescente charitate & abundante iniquitate, multa circa disciplinam remittere coacta fuerit Ecclesia, Constitutionesque suas duritiei temporis, ac filiorum infirmitati attemperare, hujusque remissionis atque relaxationis vestigia in Decretalibus Gregorii IX. plurima occurrant: hæc tamen regula fixa ac immobilis permanserit. Quid enim in prædictis Decretalibus luculentius expressum, quam dispensationem concedendam non esse, nisi utilitate aut necessitate relaxationem compensante? Videantur *cap.* 30. 38. ꝟ *De Elect. cap.* 11. ꝟ *De Renunt.* & *cap.* 19. ꝟ *De Sent. & Re judicata.*

§. II.

Dispensatio fieri debet causâ cognitâ, ac summâ maturitate.

„ SI is, qui habet potestatem dispensandi „ in lege humana, absque ratione pro „ sua voluntate licentiam tribuat, non erit „ fidelis in sua dispensatione, inquit S. Thomas 1. 2. *quæst.* 79. *in corp.* aut erit imprudens. Infidelis quidem, si non habet „ intentionem ad bonum commune; *imprudens* autem, *si dispensandi rationem* „ *ignoret* „.

Ut igitur prudens inveniatur dispensator, tenetur prævie ad dispensationis indulgentiam expendere non tantum materiæ, in qua dispensatio petitur, gravitatem, sed insuper temporis, loci, atque personarum circumstantias; ut omnibus rite ac mature expensis intelligat, num dispensationem justa ac honesta sequatur compensatio.

Quid enim evidentius quam utilitatem aut necessitatem, quæ compensationis justæ rationem obtinet, eo majorem esse debere, quo majora ex dispensatione sequuntur incommoda? Unde major indubie exigitur causa, ut Pastor quispiam dispensetur a residentia, quam ut Canonicus eâ solvatur.

Quin nec minus certum, in una eademque materia pro varietate circumstantiarum, nunc majorem requiri, nunc minorem sufficere causam, quæ justæ compensationis locum habeat. Exemplo res evidentius patebit: Ponamus in Diœcesi aliqua necdum invaluisse Beneficiorum permutationem. Indubie urgentior causa exigetur, ut Episcopus illius Diœcesis permutationem aliquam probet, quam ut eam approbaret Episcopus, in cujus Diœcesi illa invaluit. Quia majora mala merito timentur secutura ex approbatione priore, quam posteriore: per primam enim rima aperitur, quâ sensim permutatio Beneficiorum, multorum malorum origo, invalescat: quæ rima non aperitur per approbationem permutationis in secundo casu (supponitur enim permutatio Beneficiorum invaluisse); sed solum Episcopus permutationem, quæ invaluit, pro hac vice sustinere pergit. Consequenter nec omnia illa mala, quæ permutatio Beneficiorum, ubi semel invaluit, secum trahere solet, huic permutationi adscribenda venient: per consequens causa aliqua poterit esse sufficiens, ut probetur permutatio in posteriori.

Hinc patet, quantâ circumspectione ac maturitate omnes circumstantiæ sint ponderandæ, antequam dispensatio concedatur.

§. III.

Breviter proponitur, quænam a Dispensantibus observari voluerit Synodus Tridentina.

„ SCiant universi, inquit Synodus Tri- „ dentina *Sess.* 25. *De Reformatione*, „ *cap.* 18. sacratissimos Canones exacte ab „ omnibus, & quoad ejus fieri poterit, „ indistincte observandos. Quod si urgens „ justaque ratio, & major quandoque uti- „ litas postulaverit, cum aliquibus dispen- „ sandum esse; id causâ cognitâ, ac sum- „ mâ maturitate, atque gratis a quibuscum- „ que, ad quos dispensatio pertinebit, erit „ præstandum: aliterque facta dispensatio „ subreptitia censeatur „.

Ex hoc Concilii Decreto colligimus sequentia.

I. Sacratissimos Canones exacte ab omnibus, & quoad fieri poterit, indistincte observandos; adeoque non facile ad dispensationem esse procedendum: quia (ut ipsa Synodus in principio citati Decreti sapienter advertit) „ Frequentius legem solvere, „ exemploque potius, quam certo persona- „ rum rerumque delectu, petentibus indul- „ gere, nil aliud est, quam unicuique ad „ leges transgrediendas aditum aperire „.

II. Non esse concedendas dispensationes, nisi urgens justaque, & major quandoque utilitas postulaverit, cum aliquibus dispensandum esse. Quibus clarissime expressam conspicimus regulam §. 1. propositam, nimirum dispensationem non esse indulgendam, nisi justâ urgentique ratione, aut majore Ecclesiæ utilitate relaxationem legis compensante.

III. Dispensandum non esse nisi causâ cognitâ, ac summâ maturitate. Quibus verbis rursum probatam habemus regulam §. præcedenti adstructam, nimirum dispensantem, ut prudens inveniatur in sua dispen-

satione, prævie ad eam expendere teneri, quæ utilitas ex indulgentia dispensationis, aut incommoda ex denegatione prævideantur: & econtra, quæ mala ex relaxatione legis timeri debeant; ut omnibus inter se collatis prudenter judicet, num dispensationem sequatur utilis & honesta compensatio.

His omnibus attentis, quis cum Fagnano ad *Cap.* NIMIS ✠ *De Filiis Presb. num.* 8. dicere vereatur: „ Quod si unanimis con„ sonantia Canonum, Conciliorum, & In„ terpretum, quod causa necessitatis vel „ utilitatis in dispensatione debet esse ma„ gna, seu quod idem est, major, maxi„ ma, justa, evidens, urgens, & his consi„ miles, quibus sacri Canones promiscue „ utuntur, tamquam synonymis: alioquin „ si ejusmodi causa desit, non est dispen„ satio, sed dissipatio „.

Addit præterea Synodus: ut si dispensandum fuerit, id *gratis* a quibuscumque, ad quos dispensatio pertinebit, erit præstandum. Quia præterquam quod accipere pecuniam pro usu potestatis dispensandi, sapiat Simoniacam pravitatem, etiam efficiet, ut minore integritate ac maturitate causa dispensationis expendatur, juxta verissimum illud Sapientis effatum: *Munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba justorum.* Deut. *cap.* 16. *vers.* 19.

§. IV.

Qui asserunt eam esse auctoritatem Pontificis, ut voluntas ejus sit regula, quam in dispensando sequatur, Primatui Pontificis multum nocent.

Illud breviter dici potest, inquit Melchior Canus Episcopus Canariensis *De Locis comm. lib.* 5. *cap.* 5. „ Qui summi „ Pontificis omne de re quacumque judi„ cium, temere ac sine delectu defendunt; „ hos Sedis Apostolicæ auctoritatem labe„ factare, non fovere; evertere, non fir„ mare. Nam ...... quid tandem adver„ sum hæreticos disputando ille proficiet, „ quem viderint non judicio, sed affectu „ patrocinium auctoritatis Pontificiæ susci„ pere: nec id agere ut disputationis suæ „ vi lucem ac veritatem eliciat; sed ut se „ ad alterius sensum voluntatemque conver„ tat? Non eget Petrus mendacio nostro, „ nostrâ adulatione non eget „.

Quid dicam? Non tantum contra hæreticos non proficiunt, qui nescio quo zelo immoderato, futilibus ac vanis argutiis ultra verum auctoritatem Pontificiam extollunt; sed sæpius ansam præbent, ut ipsum indubitatum Romani Pontificis Primatum hæreticis odiosum reddant, ac ipsorum opprobriis & ludibriis exponant. Hæc etenim est rerum, quas oportet verissimas esse, natura; ut si in quibusdam vel minimis, falsum quidpiam inesse deprehendatur, confestim omnem amittant auctoritatem & majestatem.

„ Hoc fecisse videntur (ut bene adver„ tit seculo decimo-sexto Purpuratorum non „ exiguum ornamentum Cardinalis Conta„ renus) Jurisperiti quidam: qui dum præ „ omnibus operam dant, ut auctoritatem „ & potestatem Pontificis amplificent, eo „ devenerunt, ut dum vana quædam, quid „ dicam vana? imo falsa, & quæ judicio „ doctorum & proborum hominum potius „ sapiunt idololatriam, quam pietatem ul„ lam, adstruere conantur; adversariis hu„ jus sanctissimæ Sedis occasionem dederint, „ ut queant facile populo Christiano illu„ dere, eique persuadere, nullam esse Ro„ mani Pontificis auctoritatem, eumque „ æquent quibuscumque Episcopis: quodque „ si humano quodam jure hanc obtinuerit „ Romanus Pontifex hucusque auctorita„ tem, possit etiam in tot abusibus eâ „ auctoritate privari. Hoc facile multis „ populis persuaserunt, occasionem nacti ab „ argumentis vanis illis, quibus nimio quo„ dam affectu, dicti quidam Jurisperiti stu„ dent hanc Pontificis auctoritatem am„ plificare; adeo ut eorum quidam non „ vereantur dicere: VOLUNTATEM PON„ TIFICIS REGULAM QUAMDAM ESSE, „ quâ ejus actiones dirigantur: neque in „ jure positivò constituendo, aut abrogan„ do, aut etiam dispensando regulam quam„ piam Pontifici constitutam esse „.

Quid de hac doctrina senserit dictus Eminentissimus, ex his intelligimus: „ Hæc „ positio adeo falsa, adeo repugnans sen„ sui communi, adeo est contraria doctri„ næ Christianæ, inquit idem Cardinalis, „ adeo *depravat universi Christiani populi*

„ *qu-*

„ *gubernationem*, ut nihil perniciosius inve-
„ niri potuerit. Nam per Deum immor-
„ talem, exclamat idem, nonne hæc posi-
„ tio idololatriam sapit? Cui namque crea-
„ turæ hoc attribui potest, quod actionum
„ suarum voluntas ejus sit regula? An non
„ hoc proprium est solius Dei? ..... Isti
„ vero (Jurisperiti) ob imperitiam hujus
„ potestatis (Pontificiæ) qualisnam sit,
„ & ad quam animi vim pertineat, & ut
„ *adulentur Pontificibus*, adeo absurdam
„ positionem non sunt veriti in publicum
„ prodere „.

„ Amplius, pergit Contarenus, quid ma-
„ gis contra legem Christi, quæ est lex
„ libertatis, excogitari potest, quam Chri-
„ stianos subjectos esse, parereque debere
„ Pontifici, cui tributum sit a Christo, ut
„ pro arbitrio leges constituat, leges abro-
„ get, dispenset in legibus, habeat in his
„ omnibus voluntatem suam pro regula?
„ Convenitne hujusmodi imperium, non
„ dico Christianis hominibus, qui adsciti
„ sunt in legem libertatis, ac propterea
„ (ut inquit Augustinus scribens Januario
„ de Ritibus Ecclesiæ) quam paucissimis
„ exterioribus legibus adstringendi sunt,
„ non dicam etiam liberis hominibus &
„ cuipiam gubernationi hominum libero-
„ rum, quales sunt recta populorum atque
„ approbata imperia; sed cuinam Domi-
„ no in servos, quibus Domini impe-
„ rent ad sui ipsorum utilitatem, qui-
„ busque utuntur ut organis animatis,
„ convenit hoc imperium atque dominium,
„ ut pro voluntate eis imperet? Facessat,
„ Deum immortalem precor, a Christianis
„ hominibus hæc impia doctrina „.

His aliisque in destructionem illius posi-
tionis productis, ad Pontificem sermonem
convertit: „ *Pater Beatissime*, tu, qui
„ doctrinâ excellis, & rerum experientiâ,
„ naturalique prudentiâ plurimum vales,
„ perpende an ex hac doctrina temere Lu-
„ therani ansam sumpserint componendi li-
„ bros illos suos, *De Captivitate Babylo-
„ nica*. Nam per Deum immortalem! quæ
„ major captivitas & servitus induci po-
„ tuisset Christiano populo, quam hæc,
„ quam profitetur horum Jurisperitorum do-
„ ctrina, de qua agimus? Nulla equidem „.
Hæc ex Epistola, quam Paulo III. in-
scripsit Cardinalis Contarenus: „ Quem
„ non tantum Cardinalitia dignitas, sed
„ vel maxime Tractatus, quem in defen-
„ sionem Primatus Romani Pontificis ad-
„ versus Hæreticos conscripsit, ab omni
„ sinistro in Pontificiam auctoritatem affe-
„ ctu eximit „.

Si quis tamen, nec rationibus, nec au-
ctoritate hujus Eminentissimi Viri movere-
tur, ut hanc Jurisperitorum, ne dicam *Ju-
ris imperitorum*, doctrinam, Pontificiæ au-
ctoritatis diminutivam, Ecclesiæ Catholicæ
injuriosam, & Hæreticis scandalosam fatea-
tur: attendant, quæso, quid de dicta do-
ctrina cum laudato Cardinale dicant alii
octo Illustrissimi ac peritissimi Prælati, quos
Paulus III. prævie ad Synodum Tridenti-
nam, ad se vocari mandaverat: „ Ut nul-
„ lius commodi ipsius, aut cujuspiam alte-
„ rius habitâ ratione, ipsis significarent ab-
„ usus illos, gravissimos videlicet morbos,
„ quibus jam pridem Ecclesia laborabat,
„ ac præsertim hæc Curia Romana, qui-
„ bus effectum est, ut paulatim ac sensim
„ ingravescentibus pestiferis his morbis,
„ magnam hanc ruinam traxerit, quam vi-
„ demus; obtestatus eos reddituros esse ra-
„ tionem hujus negotii ipsis demandati Deo
„ Optimo, si negligenter ac infideliter age-
„ rent „.

Hi Prælati sincere ac fideliter abusus Pon-
tifici serio Ecclesiæ reformationem meditan-
ti aperire volentes, hæc ingenue de sæpe di-
cta Jurisperitorum doctrina candide & sine
fuco pronuntiarunt.

„ Probe noverat Sanctitas Tua, inquiunt,
„ principium horum malorum inde fuisse,
„ quod nonnulli Pontifices tui Prædecesso-
„ res, *prurientes auribus*, ut inquit Apo-
„ stolus Paulus, coacervaverint sibi magi-
„ stros ad desideria sua, non ut ab eis di-
„ scerent quid facere deberent; sed ut eo-
„ rum studio & calliditate inveniretur ra-
„ tio, quâ liceret id quod liberet. Inde
„ effectum est (præterquam quod princi-
„ patum omnem sequitur adulatio, ut um-
„ bra corpus, difficillimusque semper fuit
„ aditus veritatis ad aures Principum) quod
„ confestim prodirent Doctores, qui doce-
„ rent, Pontificem *esse Dominum Benefi-
„ ciorum: ac ideo cum Dominus jure ven-
„ dat id quod suum est*, *necessario sequi*

„ *in Pontificem non posse cadere Simoniam*.
„ *Ita quod voluntas Pontificis*, *qualiscumque ea fuerit*, *sit regula*, *quâ ejus operationes & actiones dirigantur*: ex quo
„ procul dubio efficitur, ut quidquid libeat, id etiam liceat. Ex hoc fonte,
„ Sancte Pater, tamquam ex equo Trojano, irrupere in Ecclesiam Dei tot abusus, & tam graves morbi, quibus nunc
„ conspicimus eam ad desperationem fere
„ salutis laborasse, & manasse harum rerum famam ad Infideles usque (credat
„ Sanctitas Vestra scientibus) qui ob hanc
„ præcipue causam Christianam Religionem
„ derident; adeo ut per nos, inquimus, nomen Christi blasphemetur inter gentes „.

Hæc adversus Jurisperitorum sententiam Conventus ille selectorum Prælatorum, cui præter prædictum Cardinalem Contarenum interfuit Joannes Petrus Caraffa; qui ob eminentem scientiam, ac singularem pietatem, a vita Monastica, quam abdicato Archiepiscopatu Theatino professus erat, ad Cardinalatum a Paulo III. vocatus, ad extremum ad summi Pontificatus apicem evectus, Paulus IV. dictus fuit. Interfuit quoque Reginaldus Polus Cardinalis Anglicus; cujus quanta fuerit apud Paulum III. existimatio vel inde evincitur, quod ab eodem Pontifice fuerit judicatus in omnibus sufficiens, qui Concilio Tridentino, nomine Pontificis præsideret: ut nihil dicam de summa ejus eruditione, ac zelo pro disciplinæ Ecclesiasticæ restauratione, quæ in reformatione Cleri Anglicani enituit. Denique ne longior sim, quam Dissertationis scopus permittit, nihil dicam de Cardinale Sadoleto, qui ob eximiam eruditionem, ac rerum agendarum experientiam, difficillimis temporibus, ac in causis summe arduis, ad Regem Galliæ Legatus Apostolicus missus fuit. Præterea reliquos Archiepiscopos duos, Episcopum unum, Magistrum sacri Palatii, qui Conventum hunc constituerunt. Quanta enim omnium eruditio, prudentia, atque in Ecclesiæ abusibus, eorumque scaturigine detegendis fuerit industria ac sagacitas, inde plusquam sufficienter probatur, quod adeo feliciter Concilio Tridentino præluserint; ut omnia pene, quæ Concilium Tridentinum in suis de Reformatione Capitulis expressit, eadem, quin & sæpius eisdem verbis ab hoc Conventu præformata videamus. Ut non immerito credatur, quod per hunc novennarium Prælatorum Conventum Spiritus sanctus systema quoddam efformatum voluerit, quod ad reformationem Ecclesiæ Patribus Concilii Tridentini inserviret.

§. V.

Theologi, ac sanior Canonistarum pars doctrinam Jurisperitorum, de qua Paragrapho anteriori, reprobant.

Sententiam Jurisperitorum, seu potius Juris imperitorum, Pontificiæ auctoritati pariter ac toti Ecclesiæ Catholicæ injuriosam, ac perniciosam, Paragrapho præcedenti exhibitam, cum Cardinali Contareno, ac aliis præclarissimis octo Prælatis passim Theologi omnes, tamquam Ministro Christi, & ejus in terris Vicario indignam rejiciunt & aversantur.

Quid enim Jurisperiti illi asserentes VOLUNTATEM PONTIFICIS REGULAM QUAMDAM ESSE, *quâ ejus actiones dirigantur; neque in jure positivo constituendo, aut abrogando, aut etiam dispensando regulam quampiam Pontifici constitutam esse*, PRÆTER EJUS VOLUNTATEM, aliud intendunt, nisi Pontifici dominationem quamdam asserere, quâ potestate suâ non ad utilitatem aut ad ædificationem Corporis Christi, quod est Ecclesia, uti debeat, sed pro suo beneplacito in bonum particulare convertere possit? a qua tamen dominatione quantopere Ministros suos, ac præcipue qui major inter illos constitutus est, abesse voluerit humilitatis Magister Christus, vel ex unico ad Petrum, ac reliquos Apostolos monito sciunt Theologi.

Scitis quia Principes gentium dominantur eorum, inquit Christus *Matth. cap.* 20. *vers.* 25. 26. *& qui majores sunt, potestatem exercent in eos. Non ita erit inter vos: sed quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister; & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus*. Quasi diceret: Qui *major erit inter vos*, ita se præesse debere sciat, ut non suum commodum, aut imperandi fastum ex Principatu quærat; sed se exhibeat ministrum, salutem ac bo-

bonum illorum, quibus præest, quærendo: quin & amplius, qui *primus* esse voluerit, *servus* sit aliorum, atque adeo sciat se, quidquid bonorum habet corporis, animi, fortunarum, & vitam ipsam saluti subditorum impendere debere, instar *servi* seu mancipii.

Ex his, inquam, Christi verbis, Theologis est indubitatum, Pontificem debere omnem, quâ supra reliquos Ecclesiæ Prælatos eminet, potestatem utilitati gregis Christi impendere, ut ejus in terris fidelis Vicarius inveniatur.

Ex qua indubitata, & ratione etiam naturali evidenti doctrina, tamquam ulterius consequens Theologi, etiam recentiores, unanimi consensu, præeunte Doctore Angelico, constanter asserunt, Pontificem posse quidem, secundum opportunitates temporum vel negotiorum, mutare illa, quæ sancti Patres determinaverunt esse *de jure positivo*, sed *servatâ intentione statuentium*, *quæ est utilitas Ecclesiæ*. Contra Impug. Relig. *cap.* 4. Velut idem Doctor 2. 2. *quæst.* 88. *art.* 12. „ Omnis dispensatio petita a Prælato, „ debet fieri ad honorem Christi, in cujus „ persona dispensat; vel ad utilitatem Ec„ clesiæ, quæ est ejus Corpus „.

Quare cum eodem suo Magistro generaliter asserunt, quod cuicumque dispensandi auctoritas conceditur, erit infidelis in sua dispensatione, *si non habet intentionem ad bonum commune; aut imprudens, si rationem dispensandi ignoret*. 1. 2. *Quæst.* 97. *art.* 4.

Quantumvis a Theologis hac in parte dissentiant nonnulli Jurisperiti, seu potius Leguleii: „ Qui, ut ait Contarenus, ob im„ peritiam hujus potestatis (Pontificiæ) qua„ lisnam sit, aut ad quam animi vim per„ tineat, & ut adulentur Pontificibus, adeo „ absurdam positionem (de qua Paragrapho „ præcedenti) non veriti sunt in publicum „ prodere „: sanior tamen ac major pars Canonistarum Theologis consentit, asserens Pontificiam dispensandi potestatem utilitati Ecclesiæ debere subservire, ut in usu illius fidelis inveniatur.

„ Ubi non subest causa rationabilis, non „ excusatur quis, quoad Deum, etiam ex „ dispensatione Papæ „ ait Panormitanus ad *Cap.* CUM ADEO ✠ *De Rescriptis*.

Quinimo Didacus Covarruvias *De Matrimonio Parag.* 9. *num.* 15. dicere non veretur: „ inter omnes convenire, dispensatio„ nem a Romano Pontifice concessam con„ tra jus *sine causa*, etsi sit contra *positi„ vum*, animæ tutam non esse ..... Talis „ enim dispensatio, ait, dilapidatio potius „ dicenda est, auctore Bernardo „: Hæc Covarruvias.

Utque Joannem Andream, Cardinalem Hostiensem, aliosque veteres Canonistas ejusdem sententiæ omittam, unicum ex recentioribus adduco Prosperum Fagnanum, qui variis locis in Commentariis ad Decretales docet conformiter ad sanctum Thomam, quod omnis dispensatio debeat fieri intuitu boni communis, & signanter ad *Cap.* Ex PARTE ✠ *De Cler. non resid. num.* 65. „ Ubi „ probat sententiam Joannis de Lignano „ concludentis Papam posse dispensare ge„ neraliter, ut unus habeat plura curata, „ & consequenter super residentia; totum „ tamen *debere referri ad cultum divinum*; „ alias si nudâ voluntate, non habitâ rela„ tione ad bonum publicum, non foret di„ spensator, sed dissipator. De fideli di„ spensatore loquitur Textus Lucæ 11. ibi: „ *Quis putas fidelis est dispensator, quem* „ *constituit Dominus super familiam suam*, „ *&c. Infidelis* autem dispensator est, *qui* „ *non habet intuitum rationis & boni pu*„ *blici*. Item imprudens, non considerans „ causas motivas in bonum publicum dire„ ctivas. Ex quo sequitur, ut quoad Deum „ non sit tutus is, cum quo sic dispensatur, „ imo verius dissipatur. Hæc de Lignano, „ quem refert & sequitur Abbas, quibus „ consentit Divus Thomas „. Hactenus Fagnanus.

Consentiunt igitur Canonistæ, Pontificem *secundum plenitudinem potestatis de jure posse supra jus dispensare*; ut ait Innocentius III. in *Cap.* 4. *De Concess. Præb.* sed eam potestatis plenitudinem pro temporum & personarum exigentia, in bonum & utilitatem Ecclesiæ dirigendam sciunt, juxta illud Gregorii IX. apud *Raynald. ad ann.* 1234. *num.* 16. Romanus Pontifex „ qui claves in B. „ Petro discretionis & *potestatis* accepit, „ nunc mansuetudine utitur, nunc rigore, „ consideratis universis circumstantiis, neu„ trum sine altero relinquens.... Prudenter „ attendit non solum *personas*, sed *causas*; „ cum

„ cum quibus videlicet, & ex quibus dispensare disponit; ne forte sic *dispenset*, „ ut *dissipet*; imo *ne dissipet, si dispenset*; „ ne propter mansuetudinem subvertatur veritas „ (*a*).

Et quid, quæso, ipsi Romani Pontifices per decem & amplius secula aliud indicatum voluere, nisi omnem quam a Christo acceperunt potestatem servorum Dei seu Ecclesiæ utilitati esse consecrandam; dum numquam satis laudato humilitatis exemplo, se palam professi sunt, & etiamnum hodie profitentur *servos servorum Dei?*

Facessant proinde Hæretici, qui doctrinam illam Jurisperitorum quorumdam, tamquam doctrinam ab Ecclesia aut Pontificibus probatam, buccis concrepantibus populo proponunt, ut Romani Pontificis Primatum in invidiam trahant.

§. VI.

Quæ sint necessaria ex parte postulantium dispensationem, ut omni ex parte licite procedant.

QUæ Legi naturali contraria sunt, nullâ hominis proprie dictâ dispensatione licita fieri *cap.* 1. notatum fuit. Hinc consectarium, dispensationem postulantibus, ut prudenter procedant, mature expendendum, num in eo, super quo dispensari rogant, nihil juri naturali contrarium, quod nec per Pontificiam dispensationem tolli possit, occurrat.

Constat quoque ex dictis *cap.* 2. dispensationem in jure mere positivo, ut omni ex parte licita sit, debere necessitate, aut utilitate communi compensari; ex quo rursus consequens prævie ad postulationem dispensationis discutiendum esse, num hic & nunc necessitas, aut utilitas communis relaxationem legis compenset.

Sed ait forte ille cum quo dispensatum est: „ Papa dispensavit, ipse sibi viderit, „ ego immunis sum. Hic cavillus, ait Cardinalis Bellarminus, securos multos reddit, tutum vero neminem „. Et rationem subdit: „ Quoniam Papa non est dominus, sed dispensator; ideoque qui iniquam dispensationem petit, iniquitatis „ causa est; & qui eâ utitur, eâdem semper irretitur iniquitate „. *Epist. ad Nepotem controvers.* 5.

Quod Cardinalis Bellarminus, idem ante ipsum notaverat alter Cardinalis, Canonistis admodum famosus, vulgo dictus Abbas Panormitanus: „ Dispensatus, inquit ad „ *Cap.* DUDUM ꝗ *De Elect.* etiam per „ Papam circa pluralitatem Beneficiorum „ sine causa, licet sit tutus quoad Ecclesiam „ militantem, non tamen quoad triumphantem; & sic non valet dispensatio quoad „ Deum „. Et ad *cap.* CUM ADEO ꝗ *De Rescript.* de eadem pluralitate Beneficiorum loquens, ait: „ Ubi non subest causa rationabilis, non excusatur quis quoad Deum, „ etiam ex dispensatione Papæ „.

Similiter Synodus Coloniensis *ann.* 1536. *Part.* 1. *Can.* 32. supposuit, dispensationem Apostolicam non semper præstare omnimodam securitatem plura Beneficia obtinentibus, dum monuit plura Beneficia ex dispensatione Apostolica retinentes, *viderint ut causam dispensationis Deo comprobent*.

Quod de dispensatione super pluralitate Beneficiorum dixerunt dicti Cardinales, illud de dispensatione super retentione pensionis dicere non dubitavit Cardinalis Toletus: „ Sine justa causa, inquit, non habet „ locum in foro interiori & coram Deo „ dispensatio, sed tantum in foro exteriori. „ Unde qui pensiones retinent, etiam cum „ dispensatione, si non adest causa legitima, securi non sunt, nec excusantur, „ quia Papa dedit; & ipsorum est considerare quomodo dederit. Hoc, inquam, „ non excusat. Si enim quis accipiat pecunias ab Œconomo, quem scit male dispensare res domini, & contra justitiam, „ non potest eas in conscientia tum retinere. Papa autem non est dominus bonorum

(*a*) Observandum est, quod summus Pontifex, neque etiam alii Superiores Ecclesiastici jus habeant dispensandi ab observatione legum, quas Reges aliique principes civiles statuerunt; neque etiam possint dispensare ab impedimentis matrimonii, quæ ab iisdem posita sunt. Quapropter dispensatio, quam pupillo Papa concederet, ut independenter a consensu parentum, vel tutorum, aut curatorum, conjugium iniret, esset in Galliis invalida: pariter irrita foret dispensatio, quam summus Pontifex vel alter Præsul largiretur Principi e semine Regio, ut absque consensu Regis contraheret matrimonium.

„ rum & redituum Ecclesiæ, sed tantum „ universalis dispensator. Unde sicut cum „ dispensat hominem in voto, non facit „ hominem securum in conscientia, nisi „ causa adsit; ita in pensionum & Beneficiorum distributione. Causa autem hæc „ debet esse in utilitatem Ecclesiæ, cujus „ sunt bona. Si enim nullâ viâ, vel pacto „ in Ecclesiæ hujus vel universalis utilitatem tendat, non est causa legitima „. *In Instruct. Sacerd. lib.* 5. *cap.* 38. *num.* 3.

Hactenus de dispensationibus circa pluralitatem Beneficiorum, & pensionis retentionem asserta, eâdem ratione dispensationi super similibus materiis applicantur; ut proinde non immerito dispensationem postulare meditanti inculcetur illud Bernardi ad Nepotem, desertionem sui Monasterii dispensatione Apostolicâ justificare volentem: *Attende cor tuum, discute intentionem, consule veritatem*. Epist. 1.

Instabunt forsan alii: Num causa sufficiens subsit, expendendum committimus Pontifici, atque ejus expetimus consilium: *Utinam*, dicebat similibus sanctus Bernardus Epist. 7. *non licentiam quæsissetis, sed consilium; id est, non ut liceret, sed an liceret*. Sed proh dolor! verendum, quod plurimis eorum dici possit, quod subdit Bernardus: „ Malum in corde conceperant, „ opere tamen ausi non sunt adimplere, „ nisi cum licentia. Conceperunt dolorem, „ sed non pepererunt iniquitatem, donec „ iniquo Papa conceptui præbuisset assensum ..... Quod tamen, *cum eodem Doctore asserere ausim*, summum Pontificem „ fecisse nequaquam crediderim, nisi aut „ circumventum mendacio, aut importunitate victum „.

Profecto si quis serio attendat quomodo, & a quibus hodie dispensationes sollicitari, ac postulari soleant; facile comperiet, quod pluribus sine injuria regeri posset, quod hujusmodi olim regerebat S. Bernardus *ibid.* „ Non satis de propria causa confidentes, „ remorsas, ac remordentes conscientias „ Apostolicâ conati estis delinire licentiâ. „ Frivolum satis remedium, quod non est „ aliud, nisi more protoplastorum, cauteriatis conscientiis texere perizomata, videlicet ad velamentum, non ad medicamentum „.

CAPUT III.

De his, quæ Dispensationem reddunt subreptitiam, aut de subreptione suspectam.

§. I.

Quandonam suppressio veri, aut expressio falsi Dispensationem reddant invalidam, aut de invaliditate suspectam?

AD dispensationem, non tantum ut licita, sed etiam valida sit, requiri voluntatem & consensum illius, cui dispensandi auctoritas competit, nemo inficiatur; nec illud quisquam negare potest, quin sæpius contingat voluntatem dispensantis propter subreptionem, & obreptionem, sive subticentiam veri aut expressionem falsi deficere: sed quæ præcise veri suppressio aut falsi expressio faciant deficere voluntatem dispensantis, ut ob ejus defectum dispensatio sit invalida, aut pro invalida habenda, non ita expeditum.

Subticentiam veri tunc dispensationem invalidam, aut ad minus de invaliditate suspectam reddere credidimus, si consensus dispensantis, judicio prudentum, non caderet in casum propositum, si verum subticitum a parte rei fuisset expressum.

Quod vero consensus dispensantis trahi nequeat ad casum, prout se habet, si verum tacitum esset sincere expressum, ex plurimis colligitur.

Primo, ex eo quod jura expresse vel implicite velint dispensationem esse rariorem & difficiliorem, quando verum illud subticitum revera intervenit; tunc enim rationabiliter judicatur, quod Pontifex, qui juribus se conformare præsumitur, non dispensasset, si verum suppressum fuisset sincere expressum.

Secundo contingit, consensum dispensantis super casu cum subticentia veri, immerito trahi ad casum, prout a parte rei se habet; eo quod stylus aut consuetudo Curiæ velit id quod suppressum est, ita exprimi, ut hinc colligatur, Pontificem, qui stylum Cu-

Curiæ servatum velle præsumitur, dispensare nolle, dum verum illud non est expressum. Exempla inferius plura occurrent.

Tertio contingit, consensum dispensantis in casum cum suppressione veri, male applicari casui, ut in rei veritate subsistit: si verum suppressum sit ejus generis, ut hic determinatus Pontifex (quod ex modo ejus agendi intelligi potest) soleat denegare dispensationem, aut saltem difficilius illam annuere, quoties concurrit illud, quod suppressum fuit.

Denique ut verbo absolvam; toties ob subticentiam veri dispensatio merito habetur pro invalida, aut de invaliditate suspecta; quoties ex natura rei verum subticitum est tale, ut prudenti judicio consensus dispensantis in casum, ut fuit propositus, non involvat consensum in casum, ut a parte rei se habet.

Idem esto judicium de expressione falsi: quod nimirum, si falsitas expressa ita mutet casum, ut consensus dispensantis præstitus super casu cum illa falsi expressione, non nisi imprudenter extendatur ad casum, ut a parte rei se habet, dispensatio habenda sit pro invalida, aut saltem de invaliditate suspecta.

Ex his collige, quod si casus, qui propositus fuit, cum alicujus veri suppressione aut falsi expressione prudentum judicio non comprehendat casum, prout revera se habet, dispensationem esse invalidam; licet supponeretur, quod Pontifex etiam dispensaturus fuisset, tametsi casus secundum rei veritatem fuisset expressus. Ratio est, quod dispensatio non pendeat ab actu voluntatis, qui ponendus fuisset, si casus fuisset Pontifici propositus, sed ab actu voluntatis, qui a parte rei intervenit. Cum igitur supponatur, quod casus super quo est dispensatum sit diversus, moraliter loquendo, a casu prout revera se habet, clarum est, dici non posse super eo dispensatum; quandoquidem propositus non fuerit, sed ad summum dici posset, quod dispensatum fuisset casu quo Pontifici expositus esset. Unde nullatenus probanda illa a nonnullis assignata regula: Veri suppressio aut falsi expressio non vitiat dispensationem, quoties dispensans ita est constitutus, ut si verum esset expressum aut falsum omissum, equidem dispensasset.

§. II.

Executio Dispensationis subinde suspendi potest ob scandalum, quod ex eo oriturum timetur.

Quantopere cavendum sit ne per actiones nostras pusillis ponatur scandalum seu offendiculum, quo in peccatum ducantur, evincit terribilis illa Christi sententia. *Matth. cap.* 18. *vers.* 6. *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris*. Unde Apostolus 1. *Cor. cap.* 8. *vers.* 13. *Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem*. Quare ea semper fuit præcipua Sedis Apostolicæ cura, ut a populis scandala amoveat; hinc jam pridem Julius I. in Epistola ad Orientales Episcopos graviter monuit: „ In rebus Ecclesiasticis non „ specimen eloquentiæ, sed Canones Apo„ stolici requiruntur, *operaque dari solet*, „ *ne quis ex parvis in Ecclesia scandalize*„ *tur*. Expedit enim, secundum Evangeli„ cum verbum, *molam asinariam suspendi* „ *a collo*, *atque ita demergi*, quam unum „ ex pusillis scandalizare „. Apud *Athan. Apolog.* 2.

Et quid aliud hodie indicant Pontifices, nisi summum amovendi scandala studium, dum nulla pene alia de causa in Matrimonio cum impedimento dirimente contracto, dispensant, quam ut *scandalis*, quæ ex dissolutione Matrimonii timentur, occurratur ut ex infra dicendis patebit.

Procul proinde abest a mente Pontificum, ut dispensationes, aliave eorum rescripta cum offensione & scandalo populi executioni mandentur, quando eorum executio sine læsione charitatis aut veritatis omitti potest, quod & in terminis respondit Alexander III. in *Cap.* 6. ✠ *De Preb.* „ Si mandatum no„ strum, inquit, pro alicujus provisione re„ ceperis, qui aliud Beneficium habeat, de „ quo valeat commode sustentari, nisi forte „ in litteris ipsis de hoc mentio habeatur, „ aut si non potest *ei sine scandalo provide*„ *ri*, æquanimiter sustinemus, si pro eo man„ datum nostrum non duxeris exequendum „.

Quid

Quid enim innuit Innocentius III. in *Cap.* QUOD OLIM ꝟ *De Cleric. Conjug.* qui filium Græci Sacerdotis ex legitima uxore susceptum in Episcopum consecrari permittens, addit hanc cautelam: *Nisi pro eo quod inter Latinos Græci hujusmodi conversantur, regionis consuetudo repugnet*. Ubi Joannes Andreas recte annotavit, hanc exceptionem additam ob vitandum scandalum & offensionem, quæ inde contingere posset, si quid alienum a consuetudine inter Latinos induceretur.

Pontificum proinde intentioni obsequuntur Episcopi, si dispensationem aut mandatum ad ipsos directum non exequantur, si ex illius executione scandalum aut offensio populi timeatur; vel ad minus executionem suspendunt, quoadusque Sedem Apostolicam de scandalo verisimiliter exorituro certiorem fecerint.

§. III.

Si ex negotii qualitate aut circumstantiis colligatur, Dispensationem concessam non esse causâ cognitâ, subreptitia censeri debet.

POstquam Synodus Tridentina *Sess.* 25. *cap.* 18. *De Reformat.* decrevit, ut si urgens justaque ratio, & major quandoque utilitas postulaverit, cum aliquibus dispensandum esse; id causâ cognitâ ac summâ maturitate, atque gratis, a quibuscumque, ad quos pertinebit, fit præstandum, subjungit: *Aliterque facta dispensatio subreptitia censeatur*.

Si igitur Episcopus ex negotii atque personarum qualitate, loci ac temporis circumstantiis judicet, quod dispensatio talis per Pontificem data non fuisset, si gravitas negotii, aliæque circumstantiæ cognitæ, ac summâ maturitate ponderatæ fuissent, subreptitia ipsi merito censebitur, judicabitque eam vel per falsi insinuationem, aut veri suppressionem fuisse obtentam.

Nec enim uno solum ex capite contingere potest, ut dispensatio Sedis Apostolicæ auctoritatem præferens, per Pontificem cum sincera causæ cognitione, ac eâ quâ par est maturitate expedita non fuerit.

Primo quidem: quia non raro contingit, quod falsa quædam Pontifici insinuentur, vel vera subticeantur. Notum enim est Sedem Apostolicam ob multiplicia, quæ ad eam, tamquam ad Caput Ecclesiæ, devolvuntur negotia, frequentioribus subjacere subreptionibus: quo fit, ut sæpius plena ac sincera causæ cognitio a Sede Apostolica haberi nequeat.

Secundo scitur, quod nonnumquam aliqua per importunitatem, & multiplicatas precum instantias a Sede Apostolica, alias non concedenda, quodammodo invita extorqueantur: ut alte jam pridem in ægritudine constitutus, de commendis Ecclesiarum Cathedralium, & Monasteriorum eo modo a se extortis querebatur Clemens V. *Extravag.* 2. *De Præb. in Comm.*

Tertio, evenire subinde potest, ut litteræ aliquæ e Cancellaria emaneant, quæ conscientiam Pontificis fugiunt, ut indicat Lucius III. in *Cap.* 10. ꝟ *De Rescript. in ant. coll.* vel saltem aliqua subinde a ministris contra mentem Pontificis litteris inserantur. Ita teste Gregorio XIII. in *Bulla quæ incipit*, IN TANTA, sæpe conquestus fuerat ejus Prædecessor Pius V. in Bulla a se promulgata, quæ incipit, ETSI MENDICANTIUM, *multa aliter alioque sensu a se prolata fuisse, quam litteris expressa essent*.

Denique quia, ut Lucius III. *dict. Cap.* 10. ingenue fatetur, Pontifex *diversis occupationibus impeditus, singulis causis examinandis non sufficit;* quid mirum, si subinde contingat, ut dispensatio aliqua sine prævia plena causæ cognitione ac matura deliberatione concedatur, quæ concessa non fuisset, si per otium licuisset Pontificii negotii momentum, omnesque illius circumstantias mature librare & expendere.

Si igitur ad Episcopos, aliosque Ecclesiæ Prælatos litteras dispensationis dirigi contingat, quæ non appareant cum causæ cognitione ac summa maturitate concessæ, turbari non debent, ut Archiepiscopo Ravennatensi scribit Alexander III. *Cap.* 5. ꝟ *De Rescript.* sed qualitatem negotii pro quo scribitur diligenter considerantes, aut mandatum Apostolicum reverenter adimpleant; aut per litteras, quare adimplere non possunt, rationabilem causam prætendant; seu quod idem est, pro subreptitiis habeant, quousque Sedem Apostolicam plenius informaverint, propiusque judicium ipsius intellexerint.

CAPUT IV.

De Dispensationibus Matrimonialibus.

§. I.

Ostenditur quanta sit utilitas probe scire praxim Dispensationum Matrimonialium.

DE utilitate, imo & necessitate cognoscendi praxim Dispensationum Matrimonialium, in Praxi sua Dispensationum Apostolicarum *lib.7. cap. 1. num. 1.* in hunc modum discurrit Pyrrhus Corradus, J.U.D. a Paulo V. in Collegio Officialium dispensationum in ipsa Cancellaria Apostolica adoptatus: „ Quæ in humanis actibus, ait, „ si perperam fiant, mala atque incommoda reperiuntur, ea omnia in solam fere „ dispensationum matrimonialium executionem, nisi rite recteque perficiatur, acervatim (ut ita dicam) confluunt & cumulantur: nemo quandoquidem est, qui „ nesciat, quænam ex hoc primo malo incommoda, ceu venenato fonte procedunt. „ Enimvero hinc natalium defectus in „ prole, hinc iniquæ successiones, atque „ promotiones, cæteraque ad optimum finem minime conducentia. Sane haud „ procul a tanti mali calamitate distamus: „ quippe cum frequentissimus sit nostro hoc „ tempore harum dispensationum usus, ne- „ scio quæ prava consuetudo, aut corruptela verius inolevit, quâ Judices Commissarii tantæ rei pondus non æquâ lance „ æstimantes, exposita, quâ par est diligentiâ, veritate niti negligant edoceri, „ Pontificem dispensasse contenti, cum re- „ vera non dispensaverit; sed ipsis dispensandi auctoritatem certis sub conditionibus demandaverit; quæ nisi, ut jubetur, „ impletæ fuerint, quidquid superstruxerint, „ corruet. Olim quippe hujusmodi dispensationes in ipsa Romana Curia, causæ „ cognitione, narratorumque verificatione „ præcedente, in forma gratiosa ut plurimum concedebantur; & quidem, ut ra- „ rior, ita & tutior illarum erat usus: at „ quoniam difficile, valdeque incommodum „ id comperiebatur, optimâ profecto ratione ita sacri Canones sancivere, ut omnes „ dispensationes extra ipsam Curiam locorum Ordinariis, in forma communi sive „ commissaria dirigerentur; qui non nisi „ causis in partibus verificatis, tum demum „ Apostolicâ auctoritate dispensarent. At „ sæpe videmus summorum Pontificum providentiam ex delegatorum Judicum imperitia aut incuria, ita suo fine frustrari, „ ut quod ad boni communis ædificationem „ salubriter conspicimus institutum, id ad „ certam perniciem atque destructionem de- „ torqueatur „. Hæc Pyrrhus Corradus, qui multa satis feliciter, quæ praxim dispensationum, præsertim matrimonialium concernunt, refert: optandum ut æque feliciter ea, quæ jus, præsertim naturale, concernunt, proposuisset. His si addamus, quod ex defectu dispensationis contingat, quod plures in perpetuo vivant incestu: item, quod ob insufficientem notitiam eorum, quæ tum a testibus, tum a partibus seu oratoribus, qui dispensatione uti volunt, juramento confirmari debent, multa committantur perjuria, ut ex infra dicendis patebit; non difficulter apparebit quam utile, imo & multis necessarium sit, probe noscere praxim Dispensationum Matrimonialium.

§. II.

Proponitur veterum in concedendis Dispensationibus Matrimonialibus morositas.

VEterum tenacissimam Canonum custodiam, & summam in dispensando morositatem nullus vel parum in Historia Ecclesiastica & avita Ecclesiæ disciplina versatus ignorat; adeo quidem ut nonnulli nec parum in veterum actis & scriptis exercitati asserant, plurimis seculis nullam Canonis infringendi veniam datam fuisse, sed dispensationes, si quæ darentur, tantum fuisse pœnarum Canonicarum remissiones.

Et quidem ut ad materiam nostram propius accedamus, adeo rigida etiam seculo decimo erat observatio Canonum, qui Matrimonia inter consanguineos & affines interdicebant, ut satius duxerit Gregorius VI. totam Galliam interdicto subjicere, quam tolerare matrimonium inter Robertum Regem

gem Galliæ & Matrem Odonis Comitis Bertham nomine, quæ ipsum Robertum de sacro Fonte susceperat; adeoque non nisi spiritualis cognatio, ac solum impedimentum juris positivi intercedebat: ut mirum proinde cuiquam videri posset, quod Gregorius VI. & Gallicani Episcopi Regem excommunicarint, ac omne regnum suppofuerint Ecclesiastico interdicto. Cur enim Apostolicâ & Episcopali auctoritate impedimentum non dispensarunt? Huic dubio respondet Eximius P. Christianus Lupus „ hodiernam „ matrimonialium dispensationum facilita- „ tem tunc non fuisse. Nulla tunc, inquit „ ad *Canonem* 11. *Concilii Remensis parte* „ 3. *Schol.* etiam Regia vel Augusta, licet „ in sexto duntaxat, aut septimo sanguinis „ vel affinitatis gradu, vel ignoranter con- „ tracta, longe minus contrahenda Matri- „ monia dispensabantur: sed cuncta diri- „ mebantur juxta rigorem sacrorum Cano- „ num. Ejusmodi dispensationes adeo tunc „ ignorabat Ecclesia, ut Francus quidam „ Româ redux, similem sibi datam asse- „ verans a Gregorio III. Pontifice, ac ejus „ vigore prætendens inire matrimonium, „ gravissime scandalizarit omnem Galliam, „ & a nostro Apostolo Bonifacio, credere „ id recusante, consultus Zacharias Ponti- „ fex responderit: *Absit ut Prædecessor no-* „ *ster hoc ita credatur præcepisse. Nec enim* „ *ab hac Apostolicâ Sede illa diriguntur,* „ *quæ contraria esse Patrum, sive Canonum* „ *institutis reperiuntur* „.

Quinimo, si Christiano Lupo credimus, Matrimoniorum impedimenta fere primus relaxavit Innocentius III. At quam ardua & necessaria causa dispensationem hanc ab Innocentio extorserit, & quantâ curâ & studio voluerit *vulnus* illud Ecclesiasticæ disciplinæ *compensari*, ex Auctoribus illius temporis refert Christianus Lupus. „ Otho- „ nis IV. & Philippi pro Germanico Im- „ perio horrenda bella, ait, quis ignorat? „ Post Philippi cædem lucidum erat Otho- „ nis jus, verum Philippi filia obviabat. „ Hinc omnibus pacificandis Othonis cum „ ista filia conjugium convenire censuerunt „ Imperii Proceres & Episcopi, quin & „ ipsi Sedis Apostolicæ Cardinales Legati: „ sed obstabat quartus consanguinitatis gra- „ dus (*a*). Hinc tandem ad totius Impe- „ rialis Cleri & populi preces dispensavit „ laudatus Pontifex „. Eâ tamen lege dispensavit, ait Lupus „ ut duo amplissima „ Monasteria Otho fundaret, omneque Im- „ perium largis eleemosynis & ferventibus „ orationibus istud Ecclesiasticæ disciplinæ „ *vulnus compensaret*. Ita habes apud Ar- „ noldum Abbatem Lubecensem in Chro- „ nico Sclavorum. Otho de S.Blasio addit „ (ait idem Lupus) quod Cluniacensis & „ Cisterciensis Ordinis Abbates eamdem „ compensationem per varia suorum Mona- „ chorum pia opera complere promiserint; „ istudque Canonis *vulnus* acceperint in suas „ conscientias; & quod spondere Otho de- „ buerit singularem omnium Ecclesiarum „ defensionem, ac resumptionem sacri bel- „ li „. Hactenus P. Lupus.

At quam periculosum sit semel a Canonum rigore recedere, ex eodem Christiano Lupo intellige. „ Rima facta, inquit, faci- „ le dilatatur, tandemque crescit in grande „ foramen, imo & in apertam portam „.

Quod tamen P. Lupus dicat, quod impedimenta Matrimoniorum fere primus dispensaverit Innocentius III. id intelligendum est de dispensatione ad Matrimonium contrahendum cum impedimento. Notat enim multo tempore ante Innocentium III. dispensationes matrimoniales fuisse indultas. „ Verum, ait, hæ omnes fuerunt non præ- „ viæ ad contrahendum, sed duntaxat po- „ steriores, male contracti Matrimonii to- „ leratrices dispensationes. Adeoque dispen- „ sationes prævias initiavit Alexander III. „ Innocentius III. ac ejus Successores viam „ ampliarunt „.

§. III.

Discutitur Decretum Concilii Tridentini circa Dispensationes Matrimoniales.

Synodus Tridentina modum dispensationum matrimonialium præscribens, di-

 stin-

(*a*) Dicitur tamen septimus in Gallica quam P. Barre elucubravit Germaniæ historia, *tom.5. pag.*573. Eodem quoque modo gradus consanguinitatis enumeravit Struvius *par. VII. pag.* 443. quia duo isti Auctores sequuntur computum, quod olim Jurisconsulti & veteres Scriptores observaverunt.

stinguit inter Matrimonia cum impedimento dirimente contracta, & Matrimonia cum simili impedimento contrahenda. Quoad prima, statuit *Sess.* 24. *De Matrimonio, cap.* 5.
„ Ut si quis intra gradus prohibitos sciens,
„ matrimonium contrahere præsumpserit,
„ separetur & spe dispensationis consequen-
„ dæ careat: idque in eo multo magis lo-
„ cum habeat, qui non tantum matrimo-
„ nium contrahere, sed etiam consummare
„ ausus fuerit. Quod si ignoranter id fece-
„ rit, siquidem solemnitates requisitas in
„ contrahendo matrimonio neglexerit, eis-
„ dem subjiciatur pœnis: non enim dignus
„ est, qui Ecclesiæ benignitatem facile ex-
„ periatur, cujus salubria præcepta temere
„ contempsit. Si vero solemnitatibus adhi-
„ bitis, impedimentum aliquod postea sub-
„ esse cognoscatur, cujus ille probabilem
„ ignorantiam habuit; tunc facilius cum
„ eo, ac gratis dispensari poterit „.

Hæc quoad dispensationes super Matrimoniis contractis.

Quoad contrahenda vero statuit: „ In
„ contrahendis Matrimoniis vel nulla omni-
„ no detur dispensatio, vel raro; idque ex
„ causa gratis concedatur. In secundo num-
„ quam dispensetur, nisi inter magnos Prin-
„ cipes, & ob publicam causam „.

Ex hoc Concilii Decreto colligimus: Primo, quod spe dispensationis consequendæ carere velit, qui scienter aut ex culpabili ignorantia ob non adhibitas solemnitates, in gradu prohibito contraxerunt: idque in illis tamen magis locum habere vult, qui non tantum contrahere matrimonium, sed etiam consummare ausi sunt. Hinc habemus consummationem matrimonii incestuosi difficiliorem reddere dispensationem: quod non sine fructu notari infra patebit.

Secundo, intelligimus ex mente Concilii facilius posse dispensari super matrimoniis contractis cum probabili ignorantia impedimenti, quam desuper contrahendis; in quo cum antiqua Ecclesiæ disciplina convenit. Ut enim paragrapho præcedenti diximus, Ecclesia multo tempore admiserat dispensationes toleratrices male contracti matrimonii, antequam in contrahendis eas admisisset.

Tertio intelligimus, quod in contrahendis matrimoniis nullam omnino dari volens dispensationem, aut raro; & in secundo gradu numquam dispensari permittens, nisi inter magnos Principes, & ex publica causa, reducere intenderit, quantum conditio temporis & Ecclesiæ disciplina permittebant, avitam in dispensando morositatem.

Denique ex hoc Decreto habemus, quod in hac dispensationis specie observanda quoque sit regula dispensationum *Cap.* 2. adstructa; scilicet dispensationem non esse concedendam, nisi justa causâ relaxationem Canonis compensante (*a*).

§. IV.

Quod Dispensationes Matrimoniales hodie dari soleant in forma commissoria, & *quæ inde consectaria?*

Dispensationes Matrimoniales olim in Curia Romana, causæ cognitione, narratorumque verificatione præcedente, *in forma gratiosa*, ut plurimum concedebantur: at hodie, ad præscriptum Concilii Tridentini, in *forma commissoria* expediri solent; ita ut dispensatio hodie non fiat Romæ per Pontificem, sed committatur dispensatio alicui in partibus, qui auctoritate Apostolicâ sibi sub certis conditionibus delegatâ, dispenset.

Ex quo consequens, quod admodum conveniat scire cui Pontifex dispensandi facultatem faciat: cum enim tota ipsius Delegati potestas promanet ex delegatione Pontificis, inutilis & nulla erit dispensatio, si fiat ab eo cui Pontifex delegare non intendit.

Ulterius, ex eodem intelligitur, quam necessarium sit probe novisse conditiones, sub quibus dispensandi auctoritas Delegato credatur. Quandoquidem enim tota potestas dispensandi pendeat a speciali Pontificis delega-

(*a*) Anno 1750. Hispanos Episcopos inter & Nuncium Apostolicum gravis controversia orta est, occasione dispensationum Matrimonialium in tertio & quarto gradu consanguinitatis. Hactenus in eo Regno jus illud dispensandi sibi vendicaverat Nuncius, a quo jure Episcopos semper excluserat. Ut illud sibi restitueretur, fortiter in Concilio Tridentino ann. 1563. egerant Hispani; sed res sub Judice mansit. Hodie non tantum Præsules, sed ipse Rex exigit, ut prædictarum dispensationum jus suis Episcopis quoque relinquatur: controversia Romam delata est, unde judicium expectant Hispani.

legatione, evidenter sequitur, quod deficiente vel unâ ex conditionibus delegationi copulative adjectis, ipsa delegatio, & consequenter potestas dispensandi ex ea promanans evanescat.

§. V.

Cui hodie Dispensatio delegari soleat?

Dispensationes Matrimoniales juxta hodiernum Curiæ Romanæ stylum expediri in *forma commissoria*, Paragrapho præcedenti notatum fuit.

Commissio fieri solet, ad præscriptum Concilii Tridentini, *Ordinario*, id est Episcopo, aut ejus in spiritualibus Vicario Generali, qui in his partibus *Officialis* dicitur. Numquam tamen litteræ dispensationis utrique simul inscribuntur, sed alteri tantum: & frequentius Vicario Generali seu *Officiali.*

Numquam in delegatione exprimi consuevit aut nomen Episcopi aut Vicarii; ideoque non personæ, sed dignitati facta præsumitur: quare & in successorem transit. Unde Episcopo aut Vicario ante expeditam dispensationem mortuo, successor sine nova delegatione dispensare poterit.

Quia tamen hæc potestas non est Jurisdictionis ordinariæ, vel ex eadem profluens, sed ex *speciali* delegatione Pontificis Episcopo conceditur; idcirco Episcopo defuncto ante dispensationem expeditam, non transit in Capitulum aut ejus Vicarium. Eadem de causa, *Officiali* factâ delegatione, Episcopum dispensare non posse pro certo tenet Curia Romana: & sæpius ita in eadem judicatum refertur. Hinc delegatione factâ *Officiali*, ipso, necdum dispensatione expeditâ, mortuo, debet exspectari Successor, vel novæ litteræ commissionis ad Episcopum petendæ.

Si Episcopo delegatio destinata foret, eo mortuo ante dispensationem absolutam, Successor erit exspectandus, vel litteræ commissionis erunt postulandæ ad viciniorem Episcopum, aut hujus Vicarium; non autem ad Capitulum aut ejus Vicarium: numquam enim litteræ diriguntur ad Capitulum vel hujus Vicarium sede vacante, sed ad viciniorem Episcopum vel ipsius *Officialem*.

Notatu dignum est, quod Pontifex juxta indubitatum & notorium stylum Curiæ semper intendat litteras dirigere ad Ordinarium oratricis, non oratoris. Ideoque si oratores sint diversæ Diœcesis, necessario exprimenda est Diœcesis oratricis: alias contingere posset, litteras ipsas dirigi Ordinario non oratricis, sed oratoris, contra mentem Pontificis: ac propterea illarum executor, si hujusmodi stylum ignoret, perperam litteras ipsas exequeretur, ait Pyrrhus Corradus *lib. 7. Dispens. Apost. cap. 5. num. 26.*

§. VI.

Proponuntur conditiones, sub quibus hodie dispensandi potestas committi solet.

UT clarius appareat, sub quibus conditionibus potestas dispensandi Delegato concedatur; dispositivam litterarum, quibus dicta potestas secundum hodiernum stylum Curiæ Romanæ committi solet, hic inserere conveniens judicavi. Litteræ igitur dispensationum matrimonialium hac fere formâ expediri consueverunt.

Innocentius XI. Episcopus, Servus Servorum Dei: vel subinde in forma *Brevis* simpliciter: *Innocentius XI. dilecto filio Vicario venerabilis fratris nostri Archiepiscopi Mechliniensis in spiritualibus generali, salutem & Apostolicam benedictionem. Oblatæ nobis nuper pro parte dilecti filii Joannis N. laici, & dilectæ in Christo filiæ Catharinæ N. mulieris Mechliniensis Diœcesis, ex loco N. ortorum petitio his series continebat*. Hic subjicitur per modum narrativæ, id quod partes supplicantes per supplicam postularunt.

Quæ supplica cum varia sit pro diversitate, vel illius super quo dispensatio petitur, vel causæ ob quam postulatur, etiam narrativa sæpius variatur.

Præmissâ narrativâ, tunc inclinationem suam ad annuendum postulatis, Pontifex subjungit his verbis: „ Nos igitur eosdem „ Joannem & Catharinam, & eorum quemlibet a quibusvis excommunicationis, su„ spensionis, & interdicti, aliisque Eccle„ siasticis sententiis, censuris & pœnis a „ jure vel ab homine, quâvis occasione „ vel causâ latis, si quibus quomodolibet „ in-

„ innodati existunt, ad effectum præsentium duntaxat consequendum, harum „ serio absolventes, & absolutos fore censentes, ac certam de præmissis notitiam „ non habentes, hujusmodi supplicationibus „ inclinati, Discretioni tuæ, de qua in his „ specialem in Domino fiduciam obtinebimus, per Apostolica scripta mandamus „.

His subnectitur dispositiva, quâ Pontifex Delegato potestatem dispensandi auctoritate Apostolicâ, sub certis conditionibus indulget: „ Quatenus depositâ per te omni spe „ cujuscumque muneris aut præmii, etiam „ sponte oblati, a quo te omnino abstinere „ debere monemus, te de præmissis diligenter informes: & si per informationem „ eamdem preces veritate niti repereris, „ super quo tuam conscientiam oneramus; „ tunc cum eisdem Joanne & Catharina „ (dummodo illa propter hoc rapta non „ fuerit) quod impedimento quarti consanguinitatis gradus hujusmodi, ac Constitutionibus, & Ordinationibus Apostolicis, „ ceterisque contrariis nequaquam obstantibus, Matrimonium inter se publice servatâ formâ Concilii Tridentini contrahere, illudque in facie Ecclesiæ solemnizare, & in eo postmodum remanere libere „ & licite valeant, auctoritate nostrâ dispenses. Distantiam vero tertii gradus præfato eis non obstare declares, prolem „ suscipiendam exinde legitimam nunciando. Volumus autem, quod si spretâ monitione nostrâ, hujusmodi aliquid muneris, aut præmii occasione dictæ dispensationis exigere, aut oblatum recipere temere præsumpseris, excommunicationis „ latæ sententiæ pœnam incurras „. Datum Romæ, &c.

Ex tenore prædictæ dispositivæ patet: Primo, quod Delegatus prævie ad dispensationem debeat se de narratis in supplica *diligenter informare*.

Secundo, quod ad dispensationem procedere non possit, nisi *per informationem eamdem preces veritate niti repererit*.

Tertio, quod nihil muneris aut præmii occasione dispensationis exigere, aut oblati recipere possit.

§. VII.

De quibus, & quomodo Delegatus prævie ad Dispensationem se informare debeat?

CLausula dispositivæ §. præcedenti exhibitæ: *Mandamus, quatenus depositâ*, &c. *te de præmissis diligenter informes; & si per informationem eamdem preces veritate niti repereris, super quo tuam conscientiam oneramus . . . . . tunc cum iisdem auctoritate nostrâ dispenses*. Hæc, inquam, clausula satis superque ostendit nolle Pontificem, ut Delegatus stet simplici ac nudæ assertioni ipsorum oratorum; sed se *diligenter informet* de omnibus narratis, id est tam de impedimento per oratores allegato, quam de causa dispensationis, atque aliis clausulis per Pontificem adjectis. Quod vero hæc informatio facienda sit non perfunctorie, sed summa cum circumspectione & sagacitate, patet ex instructionibus pro examine testium, qui indicuntur pro contrahendis Matrimoniis, per Inquisitionem Romanam confectis, & ordinariis, ut juxta eas procedant, submissis. Et quidem articulo primo ordinatur, ut per Delegatum *testis moneatur de gravitate juramenti* (testes enim de veritate dicenda jurare tenentur (*in hoc præsertim negotio pertimescendi, in quo divina simul ac humana Majestas læditur ob rei, de qua tractatur, importantiam & gravitatem*.

Quinimo ut hæc informatio majore cum maturitate ac fidelitate perageretur, censuere Pontifices non cuilibet hanc committendam; sed ut minus Vicario Episcopi in spiritualibus Generali: de cujus fide & diligentia, ob ejus in Ecclesia majorem dignitatem, amplius confidunt, ut indicant verba, quibus dispensandi potestatem faciunt: *Discretioni tuæ, de qua in his* SPECIALEM IN DOMINO FIDUCIAM *obtinebimus, &c.*

Deinde ne forte Delegatus spe lucri lactatus, aut muneribus excæcatus, non eâ quâ par esset causæ discussione ac maturitate ad dispensationem procedat, serio eum monitum volumus: „ Ut depositâ omni „ spe cujuscumqe muneris aut præmii etiam sponte oblati, a quo, inquiunt, te „ omnino abstinere debere monemus, te „ de

„ de præmissis diligenter informes „. Utque hanc rem efficacius inculcent, in fine rursus addunt: „ Volumus autem, quod si „ spretâ monitione nostrâ, hujusmodi ali- „ quid muneris aut præmii occasione dictæ „ dispensationis exigere aut oblatum reci- „ pere temere præsumpseris, excommunica- „ tionis latæ sententiæ pœnam incurras „.

Ex quibus plusquam sufficienter intelligitur, quod mens Pontificum sit, ut Delegati non leviter, sed summâ maturitate & severitate de veritate narratorum se informent. Nec mirum: „ Quia cum agatur „ (inquit Pyrrhus Corradus in *Praxi De* „ *Dispensat. lib. 7. cap. 6. num. 3.*) de re „ tam gravi, nempe de dispensando super „ Matrimonio contrahendo, & vis mutui „ amoris inter sponsos facile posset decipere „ Delegatum, producendo testes minus ido- „ neos, & non recte deponentes; debet „ propterea ipse Delegatus perpendere qua- „ litatem ipsorum testium: nam ut pluri- „ mum deponunt per unum, eumdemque „ præmeditatum sermonem, cum præcisa „ verba per ipsos sponsos testibus suggerun- „ tur, qui a veritatis tramite sæpe solent „ deviare. Unde cum causa expressa non „ remanet verificata; dispensationes hujus- „ modi perperam exequuntur: & tam De- „ legatus dispensans quam dispensati, nec- „ non ipsi testes, viam ad inferos sibi pa- „ rant: quia clausula prædicta non ad or- „ natum litterarum apponitur, ut dicebat „ quidam Jurisconsultus; sed ut per eam „ intelligat Delegatus se debere procedere „ super hoc cum pede plumbeo: quia to- „ tum negotium committitur conscientiæ „ suæ „.

§. VIII.

Quandonam preces dicendæ sint veritate non niti, ob non sinceram expressionem impedimenti; ita ut propterea Dispensatio dicenda sit subreptitia?

Delegatum ad dispensationem procedere non posse, nisi preces quoad narrata, id est, allegationem impedimentorum, caussam dispensationis, aliasque clausulas, adjectâ præviâ informatione, veritate niti deprehendantur, *superiori Paragr.* ostensum fuit. Hinc sequitur 1. nullam futuram dispensationem, si oratores dixerint se conjunctos quarto consanguinitatis aut affinitatis gradu, cum in tertio gradu se contingant: tametsi supponatur, quod error provenisset ex probabili ignorantia facti: quia similis ignorantia sufficere potest, ut factum per similem ignorantiam a culpa eximatur; sed efficere nequit, ut censeri possit dispensatum super tertio consanguinitatis gradu, super quo dispensatio nequidem petita fuit.

2. Dispensatio nulla erit, si oratores expresserint simpliciter consanguinitatem aut affinitatem in tertio gradu, si tamen se contingat tertio gradu ex duplici stipite, vel tertio ex uno, & quarto ex altero: eo quod preces suas ita proposuerint, quasi unum atque simplex consanguinitatis impedimentum intercederet; cum tamen duplex in effectu intercedat.

3. Preces veritate non nitentur, si duobus diversis impedimentis intercedentibus, unum tantum licet majus, subticito minori super quo facile dispensari solet, exprimatur; tametsi poneretur, quod Pontifex dispensasset, si utrumque expressum fuisset: quia equidem verum manet, super minori impedimento dirimente dispensatum non fuisse, utpote super quo dispensatio postulata non est.

4. Dispensatio erit invalida, si duo intercedant impedimenta, & super utroque petita fuerit dispensatio, sed diverso tempore unum sine altero exprimendo; atque ita duplex, ac separata dispensatio super utroque impetrata sit.

Quo factum fuit, ut utraque dispensatio eo modo postulata fuerit, ac si unum solum impedimentum tempore impetratæ dispensationis subesset: cum tamen duo revera intercederent, quæ si fuissent simul exposita, nulla forsitan dispensatio indulta fuisset; quia duo impedimenta concurrentia unum quasi vinculum fortius, ac difficilioris dissolutionis constituunt.

Denique ut verbo absolvam, toties dispensatio ob erroneam expressionem impedimenti, erit invalida, quoties ea est expressio impedimenti, ut illa non involvat expressionem impedimenti, prout revera subest; tametsi daretur, quod Pontifex dispensasset, & forte facilius, si impedimentum

tum juxta rei veritatem expositum fuisset: quia, ut sæpius monuimus, non sufficit quod Pontifex dispensasset, si impedimentum foret allegatum; sed necessarium est, ut super impedimento revera dispensaverit; quod factum esse dici non potest, quando impedimentum Pontifici nequidem est propositum.

Hinc dicimus dispensationem futuram invalidam, si expressus fuerit tertius gradus consanguinitatis, pro tertio gradu affinitatis.

§. IX.

Ut facilius intelligatur quando preces veritate nitantur, proponuntur causæ Dispensationum Matrimonialium cum suis formulis; ac in primis quatuor ex iis, quæ culpam annexam non habeat.

PLures eæque diversæ causæ, ob quas Dispensationes Matrimoniales indulgentur, in variis Congregationibus Romæ desuper habitis sunt admissæ, & suis formulis expressæ: nonnumquam tamen visum fuit quod causa aliqua, quæ certo tempore ut sufficiens admissa fuerat, postmodum ut insufficiens fuerit rejecta. Et quidem „ causa „ quæ vulgo dicitur *ob angustiam loci*, usque „ ad annum nonum Pontificatus felicis re„ cord. Pauli V. passim admittebatur, in„ quit Pyrrhus Corradus *lib. 7. cap. 5. num.* „ 40. non modo in locis angustis, verum „ etiam amplis & populatis; quinimo etiam „ in magnis civitatibus, nempe Neapoli, „ necnon in ipsa Urbe: ex eo quod ora„ trices talis qualitatis esse poterant, quod „ respectu illarum non inveniebant in illis „ viros paris conditionis, quibus nubere po„ tuissent. Verum re mature perpensâ, cum „ inverisimile videretur, non solum in tam „ insignibus, verum etiam in parvis civita„ tibus posse hanc causam ita passim & fa„ cile verificari; ipse Paulus meo tempore „ eam sustulit, quoad angustiam civitatis; „ suisque Officialibus ad id præpositis præ„ cepit, ne deinceps illam admitterent, „ prout ea regulariter denegatur „.

Animus non est, omnes & singulas causas in diversis Congregationibus probatas, cum suis formulis hic referre, sed aliquas tantum, easque magis ordinarias.

Prima est: *Ob angustiam loci*, quæ exprimitur hac formulâ: *Quod cum dicta oratrix in dicto loco, propter illius angustiam, virum sibi non consanguineum, vel affinem paris conditionis, cui nubere possit, invenire nequeat, cupiunt, &c.*

„ Hæc est una ex frequentioribus causis, „ teste Pyrrho Corrado, cum quibus con„ ceduntur dispensationes matrimoniales (ni„ mirum dum oratrix oriunda est ex loco „ non ita amplo, ut mox ex eodem audi„ vimus) præsertim in gradibus consangui„ nitatis seu affinitatis *remotioribus* „.

Quin & aliquando etiam in proximioribus, v. g. secundo & tertio gradu a communi stipite ob eamdem causam dispensatur; sed tunc exprimitur formulâ sequenti, & a præcedenti nonnihil diversâ: *Quod cum dicta mulier in dicto loco propter illius angustiam virum paris conditionis, cui nubere possit, invenire nequeat; & si extra dictum locum nubere cogeretur, dos, quam ipsa habet, non esset competens, neque sufficiens, ut cum ea virum, cui juxta statum sui conditionem nubere posset, invenire valeret: Cupiunt, &c.*

Secunda, eaque hodie usitata, dicitur *ob incompetentiam dotis;* quæ hac formulâ exprimi consuevit: *Quod cum dicta oratrix dotem habeat minus competentem juxta status sui conditionem, cum qua virum sibi non consanguineum, vel affinem paris conditionis, cui nubere possit, invenire nequeat; & dictus orator illam cum dicta minus competenti dote uxorem ducere intendat: Cupiunt, &c.*

Formula primæ causæ ostendit, pro verificatione illius non sufficere *angustiam loci,* sed insuper requiri quod mulier ob *loci angustiam*, virum non consanguineum vel affinem paris conditionis, in loco invenire nequeat. Plura insuper requiri, si exprimatur per secundam formulam, ex illius lectione patet.

Pro verificatione secundæ causæ exigitur, ut oratrix destituatur dote competente juxta status sui conditionem; quodque ob eam incompetentiam virum non consanguineum reperire nequeat, & præterea consanguineus eum dote incompetenti ipsam ducere velit.

Hæc si attendantur, apparebit quod merito Delegatos moneat Genuensis in *Praxi Neapol. cap. 20. num. 14.* ut in verificatione

ne harum causarum sibi attendant : quia, ait, *ut plurimum solent esse subreptitiæ*.

Tertia, eaque hodie admodum frequens, est pro oratrice *excedente* 24. *ætatis annum*, quæ hoc tenore exprimitur : *Quod cum dicta oratrix vigesimum quartum annum & ultra agens, hactenus virum paris conditionis, cui nubere possit, non invenit : Cupiunt, &c.*

Quis, secundum expressionem præsentis formulæ, sit dicendus *vir paris conditionis*, ex qualitate ac conditione mulieris prudens Delegatus seu Commissarius determinare debet.

Illud omni specie veri caret, quod nonnullis persuasum videtur, nimirum causam hanc verificari, licet aliquis non consanguineus, etiam paris conditionis, oratricem ducere voluerit, modo ipsa noluerit eum accipere : si enim sola nolleitas mulieris sufficeret, ut diceretur *virum paris conditionis, cui nubere possit, non invenisse*; sequeretur quod eo ipso quo aliqua 24. annum excessisset, & nulli nisi consanguineo nubere vellet, dicenda esset justam habere dispensationis causam : quo quid ineptius?

Ut igitur causa hæc verificetur, expendendum num nullus hactenus cum oratrice matrimonium contrahere voluerit, qui prudentum judicio *paris* cum illa *conditionis* esset; & cum quo, omnibus consideratis, matrimonium inire potuisset.

Quarta causa, eaque pro Belgio multum frequens, inde dicta *pro Belgis*, proponitur hac formâ : *Quod cum dicti oratores orthodoxæ fidei cultores existant, ac Deo dante, sub obedientia sanctæ Romanæ Ecclesiæ vivere, & mori intendant; & in illis partibus, in quibus multi adsunt hæretici, non possunt animos singulorum explorare, & qui Catholicam Religionem vere profitentur internoscere : ac propterea, ne contingat eos cum hæreticis matrimonium contrahere : Cupiunt, &c.*

Attentius formulæ hujus tenorem consideranti non difficulter apparebit, quæ pro verificatione hujus causæ probanda sint; & quam raro his in partibus, hoc tempore causa hæc verificari queat.

Considerari meretur, quod ea omnia, quæ in hac formula exprimuntur, debeant verificari respectu oratorum, qui dispensationem impetrarunt : id est, *quod cum ipsi orthodoxæ fidei cultores existant, non possint animos singulorum sufficienter explorare, & qui Catholicam fidem vere profitentur, internoscere;* ac propterea periculum sit ne cum hæreticis matrimonium contrahant. Quod enim in partibus illis aliqui Hæretici existant, & ob id forsitan aliquibus periculum contrahendi cum hæreticis immineat; nihil ad rem facit, modo ipsis oratoribus simile periculum non sit.

§. X.

Quæ exprimenda & verificanda sint, ut Dispensatio super contrahendo Matrimonio, prævio incestu aut familiariori conversatione, sit valida?

QUandocumque petitur dispensatio super Matrimonio contrahendo, de stylo Curiæ Romanæ, incestus prævius, si intervenerit, exprimendus est, etiam cum ignorantia impedimenti commissus : si tamen tempore incestus *scientiam impedimenti* Partes habuerint, non sufficiet simpliciter exponere actum conjugalem intervenisse; sed necessario exprimendum erit, illum commissum fuisse cum *scientia impedimenti*.

Praxis quotidiana docet, frequenter postulari, & concedi dispensationem propter prævium incestum, aut familiariorem conversationem inter oratores, quæ ut minus suspicionem commissi incestus causavit.

Quando hac de causa dispensatio postulatur, supplica juxta morem Curiæ concipi solet tenore sequenti.

Exponunt N. & N. . . . . . *quod ipsi alias scientibus se tertii consanguinitatis gradu invicem esse conjunctos, Orator prædictus non quidem peccandi datâ operâ, ut crimine admisso, hac causa foret S. V. & Sedem Apostolicam ad misericordiam & gratiam erga ipsos faciliores reddendi, sed solum vesanâ libidine victus oratricem cognovit. Cum autem, Pater Sancte, nisi matrimonium inter dictos oratores contrahatur, dicta mulier diffamata & innupta remaneret, graviaque exinde scandala possent verisimiliter exoriri : Cupiunt, &c.*

Eadem quoque est formula expressionis, quando non quidem incestus, sed familiarior conversatio allegatur.

Hinc collige, in hac dispensatione verificanda esse sequentia.

Primo, quod mulier *diffamata & innupta* remanere deberet.

Secundo, quod *gravia scandala ob incestum commissum* (idem est, quando allegatur familiarior conversatio) verisimiliter nata sint exoriri.

Tertio denique, quod spes sit, quod scandalis illis per contractum matrimonium inter dictos oratores occurretur, nec alio modo occurri posset.

Insuper pro praxi dispensationis, ex præallegata causa notandum est, quod de stylo Curiæ dispensatio non intelligatur concessa, nisi sub hac conditione: *modo incestus* (idem est de familiariore conversatione) *non sit commissus spe facilius consequendæ dispensationis*. Quare etiam injungitur Delegato, ut ad dispensationem non procedat, nisi recepto ab oratoribus juramento, *quod sub spe facilius habendæ dispensationis incestum hunc* (idem rursus est de familiariori conversatione) *non commiserint*.

Qui igitur dispensationem ex jam dicta causa petere meditatur, serio expendat, num tria illa pro verificatione requisita revera subsint; & utrum juramentum illud vere præstare poterit.

§. XI.

Quænam sint exponenda & verificanda in Dispensatione super cognatione spirituali, aut voto castitatis?

UT dispensatio super cognatione spirituali sit valida, exprimendum est, unde hæc cognatio ortum ducat. Si enim subesset spiritualis filiatio, seu quod alter alterum de sacro Fonte suscepisset, difficilior omnino erit dispensatio, quam si sola compaternitas spiritualis inter oratores intercederet. Quinimo non solent Pontifices super filiatione spirituali dispensare, indecorum ac scandalosum id existimantes. Unde teste Fagnano, cum in casu occurrente Congregatio existimasset dispensationem annuendam super filiatione spirituali; tamen relatâ ad Gregorium XIII. sententiâ, Sanctitas Sua noluit dispensare. „ Et quamvis, ait Fagnanus „ nonnumqnam post tempora Gregorii XIII. „ dispensatum fuerit ob dotis incompeten- „ tiam cum illius sufficienti augmento; *non* „ *tamen est judicandum exemplis; nec quod* „ *aliquando factum est, sed quod fieri de-* „ *bet, est spectandum* „. Ad *Cap. fin. De Cognat. spirit.*

Pro praxi hujus dispensationis notat Pyrrhus Corradus *lib.* 8. *Dispens. Apost. cap.* 8. de stylo Curiæ notorie receptum esse in postulatione dispensationis super impedimento spiritualis cognationis, prævium incestum, si intervenerit, exprimendum esse: quem stylum rationi ac juri conformem esse credimus, quidquid in contrarium dicat Thomas Sanchez *De Matrim. lib.* 8. *disp.* 25. *num.* 2.

Quod dispensationem super voto castitatis attinet, illa concedi solet ex causa hac: *Quod orator ita stimulis carnis agitetur, ut continentiam servare posse non speret, ac propterea Matrimonium contrahere desideret*.

Hæc formula clare innuit Pontificem in voto castitatis non dispensare, nisi ob moralem impossibilitatem servandi castitatem ab illo qui vovit. Quod indubie intelligendum est, si moralis illa impossibilitas continendi maneat, mediis opportunis pro servando voto castitatis adhibitis: postquam, v. g. peccandi occasiones vitaverit, jejunia, vigilias, aliasque corporis castigationes, quibus caro potenter reprimitur, & spiritui subjicitur, adhibuerit; insuper adjunxerit frequentiam orationum, cæteraque pietatis exercitia, quibus continentiæ donum a Deo impetratur. Qui enim hæc neglexit, vera affirmare non potest ita *se stimulis carnis agitari, ut continentiam servare posse non speret*; quandoquidem media ordinata ad servandam castitatem pro illo, qui stimulis carnis agitatur, non adhibuerit; adeoque nec videri potest finem, qui est custodia castitatis, unquam efficaciter intendisse.

Illud in dispensatione super voto castitatis advertendum, quod orator per dispensationem non amplius a voti obligatione absolvatur, quam ut incontinentiæ periculo hic & nunc occurratur. Quare sic restringi solet dispensatio, ut vi illius, *semel* tantum matrimonium contrahere possit: adjungitur enim, *quod si dictus orator mulieri, cum qua contrahet, supervixerit, maneat postea cælebs, & eodem voto, ut prius, obligatus.* Insuper Delegato mandatur, ut opera aliqua pœnitentiæ oratori injungat, *quæ quotidie facere teneatur ad eum finem, ut ea adim-*

adimplens, meminisse semper possit obligationis, quâ hujusmodi voto adstringebatur.

§. XII.

Quæ exprimenda veniant, quando petitur Dispensatio super Matrimonio cum impedimento dirimente contracto?

MAtrimonium de facto quidem, sed nulliter de jure contrahitur, quandocumque inter contrahentes subest impedimentum dirimens, sive notitia impedimenti tempore initi matrimonii adfuerit, sive non: quapropter ut in simili matrimonio, qui sic contraxerunt, permanere valeant, dispensatione opus est. Pro cujus praxi notanda subsequentia.

Primo, si cum scientia impedimenti contractum sit matrimonium, illius scientiæ sub pœna nullitatis mentio injicienda est.

Secundo, si non tantum cum scientia impedimenti contractum, sed & consummatum fuerit; idipsum similiter sub pœna nullitatis exponendum esse indicant verba Concilii Tridentini *Sess.* 24. *De Matrim. cap.* 5. „ Si quis intra gradus prohibitos matrimo- „ nium contrahere præsumpserit, separetur, „ & spe dispensationis consequendæ careat „: *idque in eo*, inquit, MULTO MAGIS *locum habeat, qui non tantum matrimonium contrahere*, sed etiam CONSUMMARE *ausus fuit*. Hæc enim finalia verba evidenter ostendunt, quod difficilior esse debeat dispensatio, quando ultra contractum matrimonii, accessit ipsa matrimonii consummatio.

Tertio, necessario declarari debet, num ad contractum matrimonii, processum non sit *spe facilius consequendæ dispensationis*. Imo si non fuerit expressum, in dispositiva litterarum injungitur Delegato, ut ad dispensationem non procedat, nisi recepto ab eis juramento, *quod sub spe facilius dispensationis impetrandæ non contraxerint*.

Quarto, si quando matrimonium cum ignorantia impedimenti iniri contingit; si quidem solemnitates requisitæ in contrahendo matrimonio neglectæ sunt, neglectus ille necessario venit exponendus: quia, Synodus Tridentina vult, ut eo modo ignoranter contrahentes spe consequendæ dispensationis careant, non secus ac si scienter cum impedimento contraxissent.

Quinto, si contingat matrimonium cum ignorantia impedimenti esse contractum, nec solemnitates requisitæ proprie neglectæ fuerint, sed de licentia Ordinarii proclamationes omissæ sint; de stylo Curiæ hujusmodi omissio est exponenda.

Sexto, si adhibitis omnibus solemnitatibus, matrimonium cum impedimento dirimente ignoranter contractum fuerit, & insuper consummatum; consummatio exponenda erit, tametsi durante ignorantiâ duntaxat intervenerit: sin vero, detecto impedimento, in actu conjugali permanserint, id specialiter erit declarandum.

§. XIII.

Expenditur causa, ob quam hodie dispensari consuevit super Matrimonio cum impedimento dirimente contracto.

CAusa ordinaria, ob quam super matrimonio cum impedimento dirimente contracto, hodie dispensatio indulgeri solet, est aversio scandalorum, quæ ex divortio oritura timentur; eaque hac formulâ exprimitur: *Cum autem si divortium inter eos fieret, gravia exinde scandala possint verisimiliter exoriri, &c.*

Ex hac formula constat, pro verificatione hujus causæ necesse esse, ut revera periculum sit, quod gravia scandala ex divortio orientur; eaque avertenda credantur, si oratores vigore dispensationis in matrimonio contracto perseverare possint.

Quin prædicta scandala per dispensationem avertenda debeant esse admodum gravia, dum agitur de matrimonio cum impedimento dirimente *scienter* contracto, indicat Synodus Tridentina, dum statuit, ut *hujusmodi contrahentes separentur*, ET SPE DISPENSATIONIS CAREANT. „ Unde (teste „ Pyrrho Corrado *lib.* 8. *De Dispensat.* „ *Apostolic. cap.* 3.) Pontifices non nisi sum- „ ma cum difficultate dispensant, cum tales „ oratores tali judicent dispensatione indi- „ gnos, stante Decreto ejusdem Concilii „.

Quin & eodem referente, Clemens VII. edito Decreto omnibus denuntiandum seu intimandum credidit: „ quod in posterum, „ cum

„ cum illis, qui in gradibus prohibitis matri„ monia scienter contraxerint, etiamsi illa „ consummaverint, non intenderet dispensa„ re; sed illa, scandalis, quæ oriri posse „ formidatentur, minime attentis, omnino „ separari mandabit „.

Similiter Paulus IV. deprehendens, quod dispensationes super matrimoniis in gradibus prohibitis scienter contractis, de facili concessæ, causam tribuerint delinquendi; Constitutione suâ, quam refert ibidem Corradus, declaravit: „ Absolutiones & dispensationes „ hujusmodi ex prætextu prædicto (nimirum „ quod ex divortio gravia scandala oriren„ tur) etiamsi proles ex matrimonio sic con„ tracto subsecuta fuerit; nullatenus, sed „ solum ex causa urgentissima pro bono pu„ blico, & a jure considerata per nos tan„ tum, inquit, & non alium approbanda „ concedemus, & quod dispensationes ex „ alia causa nostris temporibus exulabunt: „ quod nobis licere non patimur, Successo„ ribus indicantes „.

§. XIV.

Dispensatione super Matrimonio nulliter contracto obtentâ, quâ formâ Matrimonium de novo contrahendum sit?

INdubitatum est, matrimonium cum impedimento dirimente contractum, nullum esse; ac consequenter dispensatione superveniente opus esse, quod omnia ex integro ponantur, ac si de novo matrimonium esset ineundum. Quod ipsum indicat Pontifex, dispensandi potestatem hoc tenore faciens: „ Ut matrimonium inter se de novo „ publice, servatâ formâ Concilii Tridenti„ ni, contrahere, illudque in facie Ecclesiæ „ solemnizare, & in eo postmodum rema„ nere libere & licite valeant, auctoritate „ nostrâ dispenses „.

Hinc collige, quod dispensatione obtentâ non sufficiat quod Parocho interrogante mulierem, num hic sit suus maritus, & virum, num hæc sit sua uxor, uterque affirmet: eo quod illa affirmando, non contrahatur de novo matrimonium; sed ut summum declaratur, quod in matrimonio, quod subesse ab utroque, aut altero saltem creditur, se invicem pro conjugibus agnoscant.

Ulterius collige, utrique parti innotescere debere, quod prius matrimonium nullum fuerit; ac proinde ab utraque haberi notitiam impedimenti dirimentis, saltem in genere; ut eâ habitâ libere de novo matrimonium contrahere queant.

Sed quid, si impedimentum marito sit certum, uxori vero proponatur ut dubium? Resp. Præterquam quod id sine mendacio fieri nequeat, etiam contingere posset, quod ob talem errorem matrimonium de novo contractum esset invalidum: quia fieri potest, ut uxor rationabiliter ita esset constituta, ut de novo matrimonium inire vellet, si tantum dubia esset illius invaliditas, nollet vero, si certa foret.

Ex dicta clausula colligitur 3°. quod matrimonium de novo contrahendum sit *publice*, servatâ formâ Concilii Tridentini, & merito: quia si sufficeret consensus clandestinus, ut matrimonium de novo valide iniretur; incommoda, ob quæ matrimonia clandestina Synodus Tridentina irrita voluit, ex simili matrimonio facile oriri possent: primum enim matrimonium, quod publice contractum erat, probari posset nullum esse ob impedimentum dirimens; secundum vero de novo clandestine contractum, probari non posset: atque ita marito facultas esset uxorem aliam ducendi, non obstante hoc matrimonio valide, ut supponitur, contracto. Neque per Ecclesiam ab hac ultima uxore separari posset, quandoquidem secundi illius matrimonii nulla probatio in foro externo haberetur.

Neque in contrarium moveri debet declaratio Cardinalium a Martino Navarro adducta: quia, ut coram Urbano VIII. conquesta fuit S. Congregatio, *deprehensum fuit, in libris impressis passim circumferri multas declarationes alteratas, mutilatas, diminutas, aut forte alias merito sacræ Congregationis nomine confictas*. Quare 2. Augusti ann. 1631. idem Urbanus edito Decreto declaravit: „ his declarationibus sanctæ Congrega„ tionis Concilii Tridentini nullam fidem „ esse in judicio, vel extra, a quoquam ad„ hibendam; sed tantum illis quæ authen„ ticâ formâ, solito sigillo & subscriptione „ Eminent. Cardinalis Præfecti, & Secre„ tarii ejusdem sanctæ Congregationis pro „ tempore existentium, munitæ fuerint „.

§. XV.

§. XV.

De his quae specialiter observanda sunt pro Dispensatione expedita in forma pauperum.

QUaenam ab oratoribus verificanda & facienda sint, dispensatione matrimoniali in forma ordinaria expedita, hactenus notatum fuit, sed quia specialia aliqua occurrunt in dispensatione, quae concedi consuevit in *forma pauperum*, breviter praxim illius hoc Paragrapho proponere visum fuit.

Solet juxta modernum Curiae stylum cum oratoribus pauperibus dispensari, idque ob incestum jam inter eos quovis modo commissum, aut illius suspicionem subortam: ne contingat illos cum animarum jactura in ipso incestu, vel cum scandalo & infamia, in illius suspicione perseverare.

Quae in hac dispensatione specialiter ab oratoribus verificanda aut facienda sint, vel quae Delegato praevie ad dispensationem praemittenda, ex dispositiva litterarum, quibus dispensatio *in forma pauperum* committitur, non difficulter intelligi poterit.

Hujus itaque dispositivae hic tenor esse consuevit: Nos igitur, *&c.* Discretioni tuae „ per Apostolica scripta mandamus, *&c.* „ *uti in ordinaria*. Tunc Joannem & Luciam praedictos, qui pauperes & miserabiles existunt, & ex labore & industria sua tantum vivunt, in primis ab invicem separes; deinde si veniam a te petierint humiliter, illis poenitentiam publicam imponas, quae alios deterreat a similibus committendis, utque dictus Joannes operam suam fabricae, vel in aliud servitium alicujus Ecclesiae, vel loci pii, tribus saltem mensibus, conferat; aliaque injungas, quae de jure fuerint injungenda. Qua poenitentia publica peracta, ac recepto ab eis juramento, quod sub spe facilius habendae dispensationis hujusmodi, incestum hunc non commiserint, ipsos ab incestus reatu, & excessibus hujusmodi, imposita prius eis propter incestum hujusmodi, arbitrio tuo, poenitentia salutari, hac vice duntaxat in forma Ecclesiae consueta, in utroque foro, auctoritate nostra absolvas; & quatenus, *&c.* „ Parito judicato. Demum, si tibi expediens videbitur, quod dispensatio hujusmodi sit eis concedenda, nec scandalum sit ex eo oriturum, super quo tuam conscientiam oneramus: tunc, cum eisdem Joanne & Lucia, postquam ipsi in separatione praefata, arbitrio tuo perseveraverint, & dummodo ipsa Lucia propter hoc rapta non fuerit, quod impedimento quarti, *&c.* prolem suspectam si qua sit, & suscipiendam exinde, legitimam decernendo. Volumus autem, quod si spreta monitione nostra hujusmodi, aliquid muneris aut praemii occasione praemissorum exigere, aut oblatum recipere, temere praesumpseris, excommunicationis latae sententiae poena tamdiu innodatus existas, donec per satisfactionem condignam ab ipsa excommunicationis sententia absolutionem a Sede praedicta merueris obtinere; & nihilominus absolutio, & dispensatio per te faciendae praedictae nullius sint roboris vel momenti. Datum Romae, *&c.*

Ex verbis dispositivae habemus, quod dispensationes in hac forma, juxta stylum Curiae (cui Pontifex se conformare praesumitur) non expediantur, *nisi pro personis pauperibus & miserabilibus, & ex labore & industria sua tantum viventibus*. Num stante hoc Curiae stylo atque Pontificis intentione, sat secure dispenset Delegatus vigore litterarum in *forma pauperum*, cum oratoribus, qui honestos nec exiguos reditus habent, quibus honeste familiam suam, accedente aliquali eorum labore & industria sustenteut, quis non ambigat?

Secundo habemus, Delegatum teneri ob incestum praevium imponere eam poenitentiam publicam, quae alios deterreat a similibus committendis.

Tametsi non exprimatur quae praecise poenitentia imponenda sit, sed illius determinatio secundum circumstantias personarum, rerum & temporum, prudentiae Delegati credatur; tamen haec poenitentia publica sit oportet: „ Adeo (ait Pyrrhus Corradus *lib.* 8. *Disp. Apost. cap.* 6. *num.* 7.) „ ut omnibus fere locis, seu oppidi, aut civitatis, ubi ipsos oratores hujusmodi poenitentiam peragere contingit, innotescat „. Quo fiet ut per illam poeniten-

tentiam publicam alii a similibus excessibus committendis deterreantur.

Tertio, tamquam speciale in hac dispensatione injungitur oratori, ut operam suam fabricæ, vel in aliud servitium alicujus Ecclesiæ, vel loci pii, tribus saltem mensibus conferat; scilicet per seipsum: „ Quia „ cum hic agitur de pœnitentia injun„ cta servanda, non potest illam per alium „ adimplere, ut recte advertit sæpe citatus „ Corradus, etiamsi ipse orator vellet sol„ vere pecuniam alieni volenti dictam pœ„ nitentiam pro eo peragere. Nec un„ quam, inquit idem, contrarium circa præ„ sentem casum visum fuit, nempe ut sub „ alia forma litteræ hujusmodi dispensatio„ num fuerint concessæ, aut dicta pœni„ tentia adimpleta; quod quidem optimâ „ ratione servatur, inquit, quia juxta Isi„ dorum in *Can.* PAUPER, *Caus.* 11. *quæst.* „ 3. nullam reus pertimescit pœnam, quam „ scit pecuniâ se posse redimere „. *Lib.* 8. *Disp. Apost. cap.* 6. *num.* 17.

Quarto, tametsi ad dispensationem etiam in forma ordinaria expeditam non sit procedendum, si ex illius executione timeatur scandalum, ut *cap.* 3. §. 2. ostendimus; id tamen in his litteris specialiter expressum vult Pontifex: „ ut magis, inquit Corra„ dus, dignoscatur, sua enixa voluntas cir„ ca hoc „.

Hæc sunt præcipua, quæ in litteris dispensationis *in forma pauperum* notanda apparent: si quæ alia minoris momenti supersint, non difficulter ex attenta lectione dispositivæ superius expressæ intelligi poterunt.

§. XVI.

Notantur aliqua circa causas Dispensationum matrimonialium, item circa exprimenda de jure & stylo Curiæ, unde appareat quantopere conveniat eorum exactam notitiam habere.

Circa causas earumque formulas, ob quas dispensationes matrimoniales in Curia Romana hodie conceduntur, & quarum magis ordinarias cum suis formulis supra retulimus, quædam in generali non inutiliter notantur: e quibus luce clarius apparebit admodum utile, necnon necessarium multis esse, causas illas cum suis formulis probe novisse.

Primo itaque notandum, causas dispensationum matrimonialium esse jam pridem in quibusdam Congregationibus desuper habitis, cum suis formulis, quibus exprimantur, approbatas & præscriptas.

Secundo, dispensationes ordinarie non concedi, nisi ob aliquam ex causis probatis, quæ præscriptâ & consuetâ suâ formulâ supplicæ fuerit inserta.

Tertio, quod licet oratores seu partes pro dispensatione supplicantes, causam aliquam etiam sufficientem allegassent: si tamen inter probatas ac usitatas non reperiatur, aut solito tenore non sit expressa, illa litteris dispensationis non inseretur: at una ex ordinariis exprimetur, idque juxta præscriptum tenorem.

Quarto, cum ex ante dictis constet dispensandi potestatem delegari sub conditione, *si preces veritate nitantur*; sequitur quod causa in supplica allegata, & quidem secundum expressionem consuetam, debeat verificari; non tantum ut dispensatio licite, sed etiam ut valide fiat: hinc

Quinto notandum, quod non sufficiat pro validitate dispensationis, ut oratores causam aliquam etiam sufficientem coram Delegato probent; sed debent in specie seu in individuo verificare illam, quæ in litteris dispensationis fuit expressa. Quinimo, licet verificare possent unam ex causis in Curia approbatis, & ob quam, modo allegata fuisset, Pontifex dispensasset, invalidam nihilominus futuram dispensationem, si expressam in litteris probare nequeant, pro indubitato habemus.

Quod de invaliditate dispensationis, ob defectum verificationis causæ in litteris expressæ, dictum est; idem locum obtinet, si in supplica omittatur unum eorum, quæ jus aut stylus Curiæ sub pœna nullitatis expressa vult; quia Pontifex, qui se juri & stylo Curiæ conformare præsumitur, dispensare non intendit, ubi aliquid eorum est prætermissum.

Hoc igitur notandum, quod invaliditas dispensationis ex defectu verificationis causæ, aut omissione alicujus, quod de jure aut stylo Curiæ erat exprimendum, non tam

tam proveniat ex defectu potestatis Pontificis, quam voluntatis: unde si quis ex dictis inferre vellet, dispensationem Pontificis sine causa super impedimentis matrimonii, licet illicitam, etiam esse semper invalidam; adeo ut matrimonium in vim illius contractum numquam esset revera coram Deo validum, negaremus consequentiam.

Hisce praenotatis, nemo, ut credo, inficiabitur, quin summa sit utilitas, ne dicam necessitas, exacte nosse causas, earumque formulas in Curia Romana pro dispensationibus matrimonialibus comprobatas; similiter ea omnia, quae jus & stylus Curiae sub poena nullitatis expressa volunt.

Ut enim nihil de Delegatis aut Commissariis, quibus potestas dispensandi committitur, dicam (qui nisi harum perfectam notitiam habuerint, saepius contra mentem Pontificis adeoque invalide ad dispensationem procedent) nihil evidentius, quam illorum notitiam summopere expedire illis, qui dispensationem petere meditantur: ut nimirum praevie ad postulationem dispensationis secum expendant, non tantum an causam sufficientem dispensationis verificare poterunt; sed num eam, quae pro simili dispensatione in Curia Romana admittitur, & quidem juxta eum verborum tenorem ac clausulas, quibus illam Curia exprimere consuevit? idque eâ certitudine, quae sufficiens sit, ut sine periculo nullitatis, matrimonium vi illius dispensationis contrahatur. Nî enim haec praevie serio expensa fuerint, de facili continget, quod dispensatione obtentâ, cum summo supplicantium praejudicio ac incommodo preces verificari non poterunt, nec juramenta praestanda sincere coram Deo emitti.

Idem eâdem facilitate eveniet, si nesciant illa, quae pro ea, quam intendunt, dispensatione obtinenda, jura, vel Curiae stylus sub poena nullitatis expressa volunt.

Hinc ulterius facile intelligitur, rerum praedictarum notitia plurimum convenire Pastoribus, aliisque animarum Directoribus; ut ipsi subditis suis, quos mediante dispensatione contrahere velle sciunt, proponant ea omnia, quae obtentâ dispensatione verificare ac facere tenebuntur; eosque moneant, ut serio attendant, priusquam supplicam suam Romam mittant, expensasque faciant, vel rumor de ineundo matrimonio spargatur, num revera credant se ea omnia verificaturos, & quidem illâ certitudine, ut matrimonium de nullitate non periclitetur; nec non juramenta praestanda cum veritate praestentur.

Unde, teste Pyrrho Corrado, *lib.7. Disp. Apost. cap. 6. num.* 54. nonnulli Episcopi in Synodo Dioecesana ad hos errores vitandos mandare solent, ut cum Parochi de prohibitis matrimoniis verba faciunt, diligenter doceant & caute demonstrent, nullo modo censeri dispensatum, nisi verificatis narratis; ac praecipue, ut supplicationibus curent verum exprimi.

§. XVII.

Expenditur praxis Dispensationum, quae pro solo foro interno conceduntur in Poenitentiaria Romana.

Pleraque hactenus in materia dispensationum matrimonialium dicta, unice concernunt dispensationes, quae pro foro externo in Dataria vel Cancellaria Romana expediri consueverunt: a quibus in multis, tum quoad personam, cui delegantur, & modum eas expediendi, tum quoad clausulas adjici solitas, distinctae sunt dispensationes, quae pro solo foro interno, seu conscientiae, in Poenitentiaria Romana petuntur & expediuntur; ut ex tenore litterarum videre est.

Tenor commissionis seu delegationis consuetus hic est: *Joannes miseratione Divinâ, tituli S. Bartholomaei in insula Presbyter Cardinalis, discreto viro Confessori, Theologiae Magistro, vel Decretorum Doctori ex approbatis ab Ordinario, per latorem praesentium ad infrascripta specialiter eligendo, salutem in Domino.*

Ex tenore hujus delegationis in primis constat, quod executio hujusmodi dispensationum non committatur Ordinario, sed alicui ab ipso oratore eligendo; tali tamen, qui his duabus qualitatibus ornatus sit.

Prima qualitas in Delegato requisita, est, ut sit Magister, seu quod idem est, Doctor Theologiae vel Decretorum, adeoque supremum in altera illarum Facultatum gradum publice in aliqua Academia sit adeptus.

Hinc patet has dispensationes, ut etiam no-

notat Thomas Sanchez *lib.8. De Matrim. disp.* 34. expediri non posse per Licentiatos, qui publice in Universitate Theologiam, aut jus Canonicum docent: quia hi nec Magistri in Theologia, nec Doctores Juris Canonici appellari solent.

Patet secundo, prædictas dispensationes expediri non posse per Regulares, qui juxta suorum Ordinum instituta quibusdam Magistrorum privilegiis fruuntur, ac Magistri inter suos dicuntur; nisi vere ad Magisterii gradum in aliqua publica Universitate sint promoti: quia præterquam quod similes publice, & extra Monasterii septa pro Magistris aut Doctoribus non habeantur; etiam finis, ob quem ad Magistros aut Doctores ejusmodi rescripta diriguntur, non habetur.

Diriguntur enim ad Doctores, ut rursus observat Sanchez, *quia publicum Academiæ testimonium suæ peritiæ habent*: ut propterea crediderint Pontifices executionem dispensationum, quæ non parum prudentiæ ac eruditionis requirit, ipsis concredi posse: eodem nimirum motivo, quo Ecclesia noluit eminentiores Ecclesiasticas dignitates (quæ etiam majorem scientiam & eruditionem requirunt) conferri, nisi his qui gradu Doctoratus aut Licentiæ in Theologia, aut Jure Canonico, tamquam publico scientiæ eminentioris testimonio forent insigniti. Ex quo nullus non videat, Pontifices ac Ecclesiam quodammodo decipi, dum gradus illi Academici, seu publica eruditionis testimonia annuuntur illis, qui scientiâ gradui correspondente destituuntur.

Altera qualitas in Delegato requisita, est, ut sit Confessarius approbatus ab Ordinario; ita nimirum ut valeat excipere confessionem oratoris: unde nequaquam sufficit, quod ab aliquo Ordinario sit approbatus; sed ab Ordinario, qui Jurisdictionem dare potuit & dedit in oratorem: quare approbatus ad excipiendas confessiones mulierum, non poterit expedire litteras dispensationis pro viro, aut econtra.

Secunda clausula huic dispensationi specialis, modum verificandæ causæ exprimens, hoc tenore proponitur: *Si ita esse per diligentem oratoris examinationem, ac post monita & consilia opportuna illi præstita inveneris.*

Ex formula hujus clausulæ constat, quod Delegatus se non debeat de veritate precum informare receptis testibus, ut pro foro externo fieri solet; sed sufficiat solum oratorem super veritate precum diligenter examinare & interrogare, monita & consilia opportuna illi suggerendo.

Monita intellige, ex quibus orator intelligat momentum rei, super qua examinatur, quod hinc dependeat dispensationis valor, & ab hoc validitas Matrimonii; atque exinde ulterius dependeat, num totâ suâ vitâ forsitan non sit victurus in perpetuo incestu, cum evidentissimo æternæ damnationis periculo.

Consilia similiter intellige, quibus oratori consulatur rem tanti ponderis enarrare, sicuti coram Deo est; ne alias seipsum in re tanta decipiat.

Sed quid, si ex oratoris examine ac interrogatione falsitas precum non deprehendatur, aliunde tamen illa Delegato innotuerit? Nullatenus dispensare poterit: dispensando enim contingeret, quod forte conjuges, aut alter eorum in perpetuo viveret incestu.

Accedit, quod, cum hìc petatur dispensatio occulte, nullum sit inconveniens, si privatâ & occultâ scientiâ Delegatus utatur; præsertim cum præsumendum sit, Pontificem nolle dispensationem indulgere, quando revera causa dispensationis allegata non subsistit.

Tertia clausula exprimitur hac formulâ: *Ita quod ejusmodi dispensatio & absolutio in foro judiciario nullatenus suffragetur.*

Quapropter si vel per Superiorem ex officio, vel a quocumque privato matrimonii validitas in quæstionem ducatur, nullatenus dispensatio in Pœnitentiaria obtenta suffragabitur; sed quæstio discutienda & terminanda erit, ac si nulla dispensatio intervenisset.

Quarta clausula hac formâ exprimitur: *Dummodo impedimentum inde proveniens occultum sit.*

Monitum vult Pyrrhus Corradus: „ Quod „ cum contigit peti dispensationem a S. „ Pœnitentiaria super *occulto* impedimento, „ non sufficit illud esse *occultum* tantum„ modo tempore impetrationis dispensatio„ nis super eo; sed opus est, quod nullus „ ad-

„ adsit timor, quod aliquo modo possit fie- „ ri publicum in futurum: alias enim ma- „ jor Pœnitentiarius remitteret supplicatio- „ nem ad Datariam, ut oratores petant „ secum dispensari in utroque foro; quia „ non occultum, sed manifestum dicitur „ quod potest probari „.

Quinta clausula juxta modernum stylum Curiæ hoc modo concipitur: *Auditâ prius oratoris Sacramentali Confessione, eumdem hac vice in forma Ecclesiæ consueta, & injunctâ ei pœnitentiâ absolvas*.

Per hanc expressionem jam sublatum est dubium, quod olim movebant Doctores, num dispensationem præcedere deberet Sacramentalis Confessio: illam enim dicta formula, ut jam exprimitur, aperte requirit.

Sexta clausula hoc tenore concipitur: *Litteras* (dispensationis) *laniare tenearis, neque latori restituas: quod si restitueris, nihil illi præsentes litteræ suffragentur*.

Quod non ita intelligendum arbitror, quasi litteris restitutis dispensatio redderetur invalida; sed quod litteræ in foro judiciario seu externo nihil latori suffragentur.

Denique si in Pœnitentiaria detur dispensatio super matrimonio inito cum impedimento affinitatis occulto ex fornicatione, additur hæc clausula: *Quod oratores diligenter experiantur, num sine scandalo possint separari. Quod si fieri potest, fiat omnino. Si autem fieri non poterit, saltem experiantur an cohabitantes, ut frater & soror, continenter vivere valeant. Quod si neutrum fieri valeat, & ex cohabitatione incontinentiam, ex separatione vero scandala oriri posse tibi visum fuerit; cum ipsis latoribus de nullitate prioris consensus certioratis, sed ita caute, ut si illa adhuc ignorarit, latoris delictum nusquam detegatur, dispensa, ut matrimonium secreto inter se contrahere valeant: prolem susceptam, si quæ sit, & suscipiendam exinde, legitimam decernendo in foro conscientiæ tantum*.

Hæc clausula manifeste declarat mentem Pontificis esse, ut cum talibus non dispensetur, nisi certum vel incontinentiæ, vel scandalorum periculum adsit.

Ex eadem quoque firmatur, quod hoc Capite paragrapho 14. notatum fuit; nimirum matrimonium nullum ob impedimentum dirimens, de novo valide non contrahi, nisi utrique conjugum illius invaliditas prius innotescat (*a*).

§. XVIII.

Ex hactenus assertis consectarium ostenditur, periculosum esse mediante Dispensatione statum aliquem assumere.

EX hactenus dictis constat, dispensationem nullam concedi, nisi una vulnus aliquod sacris Canonibus a Spiritu Sancto pro regimine Ecclesiæ suggestis, infligatur; ex quo facile apparet, admodum periculose ad statum aliquem, præsertim Ecclesiasticum, mediante dispensatione promoveri. Nisi enim revera talis subsit causa, quæ Deo probetur sufficiens, ut contra ordinarias regulas ipso inspirante pro disciplina Ecclesiæ servanda conditas, statum illum assumat; non parum verendum, ne idem ille Spiritus; cujus regulæ temere negliguntur & violantur, gratias ac benedictiones statui rite peragendo necessarias deneget.

Quod ipsum experientia quoque docere videtur. Parum enim feliciter succedere illis, qui ad statum aliquem mediante dispensatione pervenerunt, non raro deprehenditur. Et quidem primum in Ecclesia Romana excitatum schisma, in ipsius Novatiani schismatis auctoris Ordinationem *dispensative* factam refundere non dubitavit Cardinalis Baronius, qui illius occasione hoc notandum & appositum monitum adjunxit: *At plane*, ait, *ex facto Novatiani apparet, quanto periculo quæratur per* DISPENSATIONEM, *quod est alias Ecclesiasticis Legibus interdictum*. Ad ann. 254.

Ulterius, cum ex ante dictis pateat, dispensationem non esse omni ex parte licitam,

(*a*) Istam de dispensationibus matrimonialibus materiam docte ac nitide pertractavit. D. Van-Espen 2. *parte Juris Eccles. sect. I. tit. 14. integro*; Tom. IV hujus editionis.

tam, nisi utilitas aut necessitas Ecclesiæ illam postulaverit; quis hinc non videat, rarissime aliquem sine præsumptionis ac temeritatis nota dispensative ad Statum, præsertim Ecclesiasticum, proprio motu ascendere? Quis enim, nisi præsumptuosus, judicabit se illius esse capacitatis, ut Ecclesiæ utilitas aut necessitas ipsum in tali casu requirat?

Patet quoque, quod qui ad Statum Ecclesiasticum non nisi mediante dispensatione ascendere potest, majora suæ vocationis indicia habere debeat: cum enim per Divinam Providentiam impedimento Canonico impediatur, nec possit sine violatione Legum, quas inspiratione divinâ Ecclesia edidit, statum illum assumere; debent indubie tam evidentia vocationis signa concurrere, ut non obstantibus signis illis non vocationis, prudenter judicetur, illum hic & nunc vocatum esse.

Mirum proinde videri non debet, quod S. Bernardus agens de Ordinatione Malachiæ ante ætatem (quam illius temporis disciplina requirebat) factâ, dicat: „ Si „ quid præter Canonum formam processisse „ videtur, ut vere videtur, donandum sane „ tum zelo ordinantis, tum meritis ordinati. Ego vero, inquit, nec in sancto redarguendum, *nec usurpandum consulo ei,* „ *qui sanctus non fuerit* „. In vita Malachiæ *cap.* 3.

Quod statum matrimonialem attinet, quam & hic periculose mediante dispensatione assumatur, inde non difficulter intelligitur. Præterquam enim quod requiratur causa, quæ Deo comprobetur sufficiens, ut licite matrimonium ineatur; ex hactenus dictis constat, quod adeo multa requirantur, etiam ut valida sit dispensatio juxta modernum stylum expediendi dispensationes matrimoniales, ut si quis ea attentius perpenderit, fateri debebit, raro ea omnia verificari atque impleri; præcipue illâ certitudine, quæ in re tanta requiritur. Ut propterea merito timeatur, ne matrimonia illa sæpius Deo non comprobentur: quod & non raro etiam in hac vita ad aliorum cautelam ostenditur; dum tam infaustus frequenter apparet hujusmodi matrimoniorum successus. Et quidem infelicissimum matrimonii (quod primum in Ecclesia dispensative contractum credit Lupus) exitum, ex Auctoribus istius ætatis apud eumdem videre licet.

Concludo igitur cum Thoma Cantipratano *lib.* 1. *de Apib. cap.* 19. *num.* 9. *Quis sapiens erit, qui fallat se, & sibi super dispensatione aliqua blandiatur?*

TRA-

TRACTATUS
DE
JURE PAROCHORUM
AD
DECIMAS ET OBLATIONES
ET
DE COMPETENTIA PASTORALI.

PRÆFATIO.

Quam frequentes hodie ſint in foro tam Eccleſiaſtico, quam Civili, ſuper Competentia ſive congrua Portione Parochorum vel Vicariorum, quæſtiones & controverſiæ, nemo ignorat.

Cum vero nec Parochis, nec Monachis, nec Canonicis, quos inter hæ quæſtiones oriri ſolent, litigia conveniant, eaque frequenter ex ignorantia Juris profluant; conveniens primum judicavi materiam illam in publica Lectione ſtudioſis breviter explanare, & principia quædam ſcripto tradere. Cumque hæc ad aliquorum manus perveniſſent, deſiderarunt nonnulli ad inſtructionem tam eorum, qui Portionem congruam accipere, quam qui eam aſſignare debent, ea ſcripta Prælo ſubjici: quorum poſtulatis annuens, ea nonnihil limata & ampliata, atque ad maxime ordinarias & frequentiores controverſias elucidandas accommodata, hoc præſenti Tractatu repræſento.

Quia vero fundamentum Portionis congruæ, sive Competentiæ Pastoralis fere unice dependet, & desumi debet ex jure, quod Parocho competit ad Decimas & Oblationes, quæ infra limites ipsius Parochiæ colliguntur; ideo priusquam de congrua Portione agerem, præmittendum censui, quod jus Parocho ad Decimas & Oblationes competat; & quâ ratione, & cum quo onere ad alios translatæ sint.

CAPUT PRIMUM.

De Jure Parochorum ad Decimas.

§. I.

Ministris Ecclesiæ Jure naturali & divino debetur sustentatio: & in quantum huic obligationi satisfit per Decimarum solutionem, Decimæ dici possunt Juris divini, & vota Fidelium.

MINISTRIS Ecclesiæ in Sacrario operantibus, divinoque cultui pro populo specialius intendentibus, corporalem sustentationem a populo deberi, non solum Lex divina, tam vetus quam nova præcepit, sed & ipsius Legis naturalis instinctus omnibus persuasit.

Et quidem naturali instinctu ante Legis Mosaicæ promulgationem Sacerdotibus etiam Gentilium a Rege Pharaone Gentili traditam fuisse terram in alimentationem, Scriptura testatur. *Quibus*, inquit sacer Textus *Gen. cap.* 47. *vers.* 22. *& statuta cibaria ex publicis horreis præbebantur, & idcirco non sunt compulsi* (populo ob penuriam alimentorum possessiones suas vendente) *vendere possessiones suas.*

Hanc Legem naturalem per Legem Mosaicam & Evangelicam confirmatam fuisse, evidentius est, quam ut pluribus, quæ in veteri & novo Testamento occurrunt, probari debeat. Unus Apostoli locus sufficiet, quo dictam obligationem ex Lege naturali descendere, & per Moysen populo fuisse propositam, ac denique per Christum confirmatam, operose adstruxit: *Quis militat*, inquit 1. *Cor.* 9. *vers.* 7. 8. *&c. suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat?* Hactenus argumentum petitum a ratione naturali. Progreditur Apostolus: *Numquid secundum hominem hæc dico? Scriptum est in lege Moysi: Non alligabis os bovi trituranti. Numquid de bobus cura est Deo? An propter nos utique hoc dicit? Quoniam propter nos scripta sunt, quoniam debet in spe, qui arat, arare, & qui triturat in spe fructus percipiendi: si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? . . . . . Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt? & qui altari deserviunt, cum altari participant?* Hæc ex lege Mosaica petita: quæ ne putarentur forsitan per Christum tamquam cæremonialia vel judicialia abrogata, subjungit: *Ita & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.*

Ex toto Apostoli discursu luculenter concluditur, quod Ecclesiasticis spiritualia populo ministrantibus, sustentatio ex justitia debeatur; idque non minori jure quam operariis laborantibus, vel Principi & militibus in commune vigilantibus. Ut proinde merito a Concilio Constantiensi tamquam hæreticum damnatum sit hoc assertum Joan. Wicleff. *Sess.* 8. *art.* 16. inter damnatas: *Decimæ sunt puræ eleemosynæ, & possunt Parochiani propter peccata suorum Prælatorum ad libitum suum eas auferre.*

Dum igitur obligationi naturali & divinæ per Decimarum solutionem satisfit, ejus institutio ex jure naturali & divino poterit dici

dici fluxisse; & eo sensu accipiendi sunt Canones, qui dicunt, *Decimas non ab hominibus, sed ab ipso Domino institutas esse:* Cap. 14. ☧ *De Decimis:* quatenus scilicet eas Ecclesia dari voluit, ut divinæ ordinationi de sustentandis Ministris satisfieret.

Hoc titulo etiam verificari poterit, quod non tantum in veteri, sed etiam in nova Lege in signum universalis dominii, ut legitur in Cap. 33. ☧ eodem, *quasi quodam titulo speciali sibi Dominus Decimas reservaverit.*

Hac quoque ratione Decimæ vocari possunt *vota Fidelium;* quia Fideles eas in sustentationem ministrorum Christi, & aliorum pauperum, qui specialiter membra Christi denominantur, offerendo, illas Christo offerre dicendi sunt, & per consequens cultu quodam religionis vota sua persolvere Deo.

§. II.

Decimæ non alio, quam laboris titulo Ecclesiasticis dantur.

HActenus Lege naturali ac Divinâ non tantum ex charitate, sed ex justitia sustentationem Ecclesiasticis deberi probatum est.

Verum sive naturalem sive divinam Legem spectemus, unicum obligationis illius seu activæ seu passivæ fundamentum vel titulum, esse ministerium seu officium ab Ecclesiasticis, ipsis laicis impendendum, deprehendemus.

Ut quid enim Lex naturalis Fideles ad sustentandum Ministros obligat? Non alia de causa, quam quia justum est, ut qui ipsis *spiritualia seminant*, ipsorum *corporalia metant;* quia *dignus est operarius mercede* seu *cibo suo.*

Neque alia de causa assignatæ sunt Decimæ Levitis & Sacerdotibus veteris Legis, nisi quod in Tabernaculo deservirent. Postquam enim Deus instituisset Tabernaculi sui ministros Aaron & filios ejus, adjunctis in adjutorium ipsorum Levitis, dixit universis *Num. III. cap.* 18. *vers.* 5. 6. 7. *Excubate in custodia Sanctuarii & in ministerio altaris, ne oriatur indignatio super filios Israel ..... Omnia quæ sanctificantur a filiis Israel, tradidi tibi, & filiis tuis pro officio Sacerdotali: filiis autem Levi dedi omnes decimas Israëlis in possessionem pro ministerio, quo serviunt mihi in Tabernaculo fœderis .... & comedetis ea in omnibus locis vestris, tam vos, quam familiæ vestræ, quia pretium est pro ministerio, quo servitis in Tabernaculo testimonii.*

Excubantibus ergo in custodia Sanctuarii, & in ministerio Altaris, temporalia pro *ministerio*, quod populo impendunt, dari voluit.

Unicus proinde titulus, quo in veteri Testamento Ministri Decimas acceperunt, fuit ministerium, quo Tabernaculo deserviebant.

Et quid plura? Tota argumentorum Pauli vis & congeries eo unice tendit, ut ostendat quod sit dignus operarius *mercede suâ:* nam totus in eo est, ut ostendat militantibus, plantantibus, &c. cibum esse debitum. Ex quo constat, nullum alium titulum præter impensas operas ab Apostolo agnitum fuisse. Unde alio loco sine ambiguitate pronuntiat: *Quoniam si quis non vult operari, non manducet.* 2. *ad Thessal. cap.* 3. *vers.* 10.

Omnis ergo titulus, quo Ministri Ecclesiæ temporalia a populo accipiunt, in hoc unico ex Lege naturali petito principio fundatur; quia *dignus est operarius cibo suo:* hoc est, inquit Theophylactus, a discipulis pascemini; debebunt enim hoc vobis, ut *operariis.* Quibus convenit illud vulgatum Juris Canonici principium: *Beneficium datur propter officium. Cap. fin. De Rescriptis in VI.* Cui consonat Concilium Tridentinum *Sess.* 21. *cap.* 3. *De Reformat.* dum dicit: *Cum Beneficia ad Divinum cultum, atque Ecclesiastica munia obeunda sint constituta, &c.*

Verum illud hic notandum, ab Ecclesiæ & offerentium Decimas sensu multum aberrare, qui totum officium, ratione cujus Beneficium dari dicitur, Horarum Canonicarum lectione absolvi putant: quasi operarius aut minister alicujus dici mereretur, ut ab eo corporalem sustentationem accipiat, qui minimam temporis partem illi impendit.

Ex his intellige, quod nec Canonici, nec inferiores Beneficiati, juste percipiant sustentationem ex Decimis, aliisque proventibus Ecclesiasticis, nisi tale Ecclesiæ vel fideli populo præstent obsequium, ut ratione illius vere dici queant *operarii* & *ministri*, qui digni sunt *mercede suâ.*

Unde

Unde ad Canonicos dicebat jam pridem Dionysius Carthus. in *Tract. De Vita Canonicorum art.* 2. *pag.* 445. *edit.* 1532. „ Idcirco a laicis & secularibus data sunt „ temporalia bona Ecclesiæ, ut quia laicis „ ipsis non vacat jugiter orationibus atque „ divinis obsequiis immorari ac inhærere, „ Ministri Ecclesiæ Clerici uppleant vices „ & imperfectum laicorum, orando, ac „ ministrando, & satisfaciendo pro ipsis, „ quorum eleemosynis stipendiisque foventur „.

Huic consonat S. Bernardi exclamatio super illud: *Ecce nos reliquimus omnia*, &c. „ Væ, væ tibi Clerico, mors in olla, „ mors in ollis carnium, mors in ejusmodi „ deliciis, non modo, quia secus introitum „ delectationis posita esse cognoscitur, sed „ ob id maxime, quia constat populi esse „ peccata, quæ comedis. Sumptus Ecclesiasticos gratis te habere reputas? Cantando, ut aiunt, bona tibi provenire videntur; sed bonum erat magis fodere, aut „ etiam mendicare „.

Similiter ex dictis consectarium est, quod Beneficii etiam simplicis proventus injuste a Clerico percipiantur, nisi tale ministerium Ecclesiæ exhibeat, ratione cujus sustentationem mereatur. Quare Episcopi Gallicani (refertur in libro: *Memoires pour le Concile de Trente*, *pag.* 77.) inter articulos reformationis, quos Concilio Tridentino obtulerunt, illud quoque suggesserunt, ut „ Beneficiis, quibus ex depravata consuetudine „ nullum annexum est officium concionandi, Sacramenta administrandi, vel „ aliud onus Ecclesiasticum, ab Episcopo „ cum consilio Capituli cura aliqua spiritualis imponatur, aut ea vicinioribus Ecclesiis Parochialibus uniantur; cum Beneficium sine officio nec esse debeat, nec „ possit „.

Horum Prælatorum postulatis Concilium Tridentinum satisfacere volens, in quantum scilicet duritia temporis permittebat, præcepit Episcopis (*Sess.* 24. *cap.* 13. *de Reformat.*) *ut per unionem ejusmodi Beneficiorum, modo regularia non sint, provideant Ecclesiis Parochialibus, quarum exigui sunt reditus*.

§. III.

Parocho totius Parochiæ cura incumbit; eoque titulo ei Decimæ primario debentur.

Dioeceses sive Districtus Episcopales jam a pluribus seculis in plures portiones, quas *Parochias* hodie dicimus, fuisse distributas, notissimum est.

Porro sicuti uni Dioecesi unicus præfectus fuit Episcopus; ita singulis Parochiis suum voluit Ecclesia præfectum Presbyterum, cui totius illius Parochiæ cura & sollicitudo immediate incumbat, & qui assidue gregi sibi commisso invigilet, eumque verbo & exemplo pascat & dirigat.

„ Statuimus, ait Synodus Parisiensis *anno* 829. *lib.* 1. *cap.* 49. decernentes, ut „ singulæ Basilicæ Plebes, & res, quibus „ consistere possint habentes, singulos habeant Presbyteros „.

Et fortius Synodus Remensis apud Gratianum 21. *quæst.* 2. *Can.* 4. „ Sicut in „ unaquaque Ecclesia unus Presbyter esse „ debet, ita ipsa, quæ sponsa vel uxor ejus „ dicitur, non potest dividi inter plures „ Presbyteros, sed unum tantummodo habebit Sacerdotem, qui eam caste & sincere regat „.

His insistens Synodus Tridentina *Sess.* 24. *cap.* 13. *De Reformat.* mandat Episcopis, „ in iis quoque Civitatibus ac locis, ubi „ Parochiales certos non habent fines, nec „ earum Rectores proprium populum, quem „ regant, sed promiscue petentibus Sacramenta administrant; pro tutiori animarum eis commissarum salute, ut, distincto populo in certas propriasque Parochias, unicuique suum perpetuum peculiaremque Parochum assignent, qui eas „ cognoscere valeat, & a quo solo licite „ Sacramenta suscipiant „.

Ex mente ergo Ecclesiæ unicuique Parochiæ suus præficiendus Presbyter, cui totius Parochiæ cura spiritualis primario & immediate incumbat; quemque Parochiæ illius populus ut *proprium* suum Sacerdotem & *Pastorem* agnoscat & veneretur.

Unde & seculo IX. celebrata Synodus Aquisgranensis sub Ludovico Pio ad Parochos dixit: „ Presbyteri, qui præsunt Ec- „ cle-

„ clesiis Christi, de omnibus hominibus, „ qui ad eorum Ecclesiam pertinent, per „ omnia curam gerant, scientes se pro cer„ to reddituros rationem in die judicii pro „ ipsis „.

Hinc facile ex antecedentibus concludere est, Decimas primario Parochis deberi. Cum enim, ut in præcedentibus notatum est, Decimæ a populo dentur in sustentationem eorum, qui ipsis spiritualia ministrant, quique pro ipsis laborant & vigilant; nihil naturalius, quam ut Parochi, qui ex officio, & vi sui muneris Pastoralis, populo spiritualia ministrare, & pro populo laborare & excubare primario & continuo tenentur, etiam ante omnes de Decimis participent.

Unde pius ille ac eruditus Universitatis Parisiensis Cancellarius Joannes Gersonius, postquam dixit, Domnis Curatis tamquam minoribus Prælatis competere ex statu jus prædicandi, jus confessiones audiendi, jus Ecclesiastica Sacramenta ministrandi, etiam adjungit, *jus Decimas & alia jura Parochialia recipiendi* (a).

§. IV.

Ex Jure probatur Decimas primario Parochis deberi.

Consultus Innocentius III. si in aliqua Parochia Decimarum perceptio ad personas aliquas Ecclesiasticas ab antiquo pertineat, utrum novalia etiam ad easdem personas pertinere incipiant, respondit negative: „ Quia, ait, cum perceptio Deci„ marum ad Parochiales Ecclesias de jure „ communi pertineat, Decimæ novalium, „ quæ fiunt in Parochiis earumdem, ad „ ipsas procul dubio pertinere noscuntur „. *Cap.* 29. ✠ *De Decimis*.

Rursus proposito dubio, utrum minutæ quædam Decimæ Monasteriis & Ecclesiis Conventualibus deberentur, respondit idem Innocentius: Quod si hi fructus proveniant ex iis fundis, e quibus Monasteria & Ecclesiæ Conventuales ab antiquo Decimas majores percipiebant, etiam horum fructuum Decimas iisdem deberi; cum ipsis terra illa ab antiquo fuerit decimalis, & non debeat una eademque Ecclesia diverso jure censeri: „ Alioquin, inquit, Parochialibus Ec„ clesiis exolvantur, ad quas de jure com„ muni spectat perceptio Decimarum „. *Cap.* 31. ✠ *De Decimis*.

Ex his aliisque Juris apertissimis decisionibus, uno calculo hanc conclusionem probant Canonistæ: „ Ecclesia Parochialis de „ jure communi fundat intentionem in per„ ceptione Decimarum prædialium ex fru„ ctibus, qui colliguntur intra limites Pa„ rochiæ suæ „. Ita post alios Canonistas Fagnanus ad *Cap.* 29. ✠ *De Decimis*, *num.* 21. hic subjungit statim: „ eamque „ passim servat Rota, ut in pluribus deci„ sionibus relatis a Cardinali Seraphico „ *Decis.*802. *num.*1. in quibus Rota firma„ vit Parochialem Ecclesiam fundare intentio„ nem super Decimis, etiam contra Epi„ scopum „: quod & tradit Rebuffus Tractatu *De Decimis quæst.* 7. *num.* 5. nimirum, quod Curati fundati sint in Decimis prædialibus provenientibus intra limites suarum Parochiarum, contra Episcopum.

Antiquitus quidem, uti observat Claudius Le Prestre in suis quæstionibus *Cent.* 3. *cap.* 24. priusquam Ecclesia pluribus terris & possessionibus ditata esset, quarta pars omnium proventuum Ecclesiasticorum ad Epi-

(a) Anno circiter 1640. mota est quæstio in Polonia, an Jesuitarum Collegia Decimas solvere tenerentur de reditibus bonorum, quæ eorum Collegiis data fuerant? Debitum illud negarunt Jesuitæ suffulti quibusdam privilegiis, quæ a summis Pontificibus obtinuerant: at Clerus Polonus scriptis demonstravit, *privilegium exemptionis decimarum amitti ob enormem læsionem Ecclesiæ & personarum, ad quas, sublato privilegio, decimæ de jure pertinent*. Hanc litem Jesuitæ Poloni ad Rotæ Romanæ Auditorium detulerunt: sed ejus judicium datum in gratiam Jesuitarum Polonorum controversiam dirimere non potuit. Ubi vero illud decretum in Poloniam delatum est, senserunt plurimi de Clero periculum juris amittendi decimas, si huic sententiæ morem gererent. Confestim ad arma itum est: tela ingesta sunt, consulta, dissertationes, scita Doctorum; expensa est consuetudo vetus, privilegia a Jesuitis obtenta examini subjecta sunt; & ut cui sua opinio maxime placuit, atque acerrime defensa est; ita secundum eam quasi prætorio jure decrevit. Mansit tamen lis indefinita, ut mos est Polonis, apud quos litigiorum æternorum sedent quot Patroni, tot Judices. Lege scriptum Venetiis editum ann. 1644. Hujus est titulus: *Decima Cleri secularis in Regno Poloniæ defensa contra exemptiones Patrum Societatis*.

Episcopos in sua respective Diœcesi spectabat: at hodie in Decimis Parochialium Ecclesiarum non debet Episcopus, nec de jure communi, nec de consuetudine habere aliquam portionem, nisi forsan ex particulari conventione vel titulo portio aliqua ipsi esset reservata: de quo casu accipiendum est *Cap.* 13. ¤ *De Decimis*, ubi alicujus portionis Episcopo competentis mentio occurrit, uti notat Glossa ad dictum capitulum.

§. V.

Qui contra Parochum Decimas prætendit, debet plene titulum probare.

PArochum esse fundatum de jure communi in perceptione omnium Decimarum prædialium, quæ intra terminos suæ Parochiæ levantur seu colliguntur, ex dictis *Paragr.*3. & 4. constat; nullumque esse præter Parochum, qui sit fundatus in perceptione illarum Decimarum de jure communi vi solius sui Officii & Ecclesiæ, absque probatione aut allegatione ullius alterius tituli, Canonistis omnibus indubitatum est: idque ad exclusionem etiam Episcopi, aut cujuscumque personæ Ecclesiasticæ.

Parocho ergo Decimæ per totum Parochiæ suæ districtum competunt, ni ostendatur ad sufficientiam juris, jus decimandi intra limites ipsius Parochiæ ad alium titulo legitimo esse translatum.

Hinc respondit Bonifacius VIII. in *Cap.* 2. *De Restitut. spoliatorum in VI.* quod Canonici, qui etiam aliquo tempore Decimas in certa Parochia perceperant, spoliati jure illo decimandi per Clericum illius Parochiæ, nequaquam adversus illam spoliationem sint restituendi „ nisi *evidenter* docuerint, quod „ earum possessionem legitime assecuti fuissent. Quia, ait, eas occupasse injuste ve„ risimiliter præsumuntur, cum proveniant „ ex prædiis intra alienam Parochiam con„ stitutis; sitque manifestum (nisi aliud „ ostendant) eas de jure communi ad eam„ dem Ecclesiam pertinere „.

Hoc eodem fundamento, cum Prior certi Monasterii (qui simul Parochiæ, in qua Monasterium situm erat, esset Parochus, quemadmodum & ejus prædecessores fuerant) etiam sub qualitate Prioris Decimas sæpius elocasset; ac postmodum diviso Pastoratu a Prioratu, contentio esset super Decimis inter Priorem & Pastorem, judicatum fuit pro Pastore; eo quod Prior non probaret ad evidentiam juris, Decimas in qualitate Prioris ab ipso fuisse receptas; tametsi ea qualitas in instrumento elocationis esset expressa: quia in dubio præsumptio potius erat eas fuisse receptas in qualitate Parochi, eo quod qualitas hæc jus decimandi fortius & apparentius ad se trahat. Charondas *lib.* 1. *resp.* 29.

Itaque si dubium sit privilegium, aut incertus titulus, quo Decimæ prædiales in certa Parochia contra Parochum prætenduntur, Parochus stante hoc dubio, in perceptione Decimarum manutenendus, utpote juri communi innixus; cui stari debet, quamdiu contrarium non probatur.

§. VI.

Quid requiratur, ut titulo præscriptionis Decimæ a Parocho auferantur?

JUs decimandi titulo præscriptionis acquiri posse, etiam contra Parochum, expeditum est.

At quia jure communi jus decimandi intra limites Parochiæ ad Parochum spectat, & consequenter jus commune contrarietur & resistat præscribenti Decimas in Parochia contra Parochum, non sufficit simplex possessio 40. annorum etiam cum bona fide; sed insuper requiritur cum lapsu illius temporis titulus capax ad translationem hujusmodi juris; idque contra quemcumque, etiam Episcopum, aut Parochum alterius Parochiæ. „ Nam licet ei, qui rem præscribit „ Ecclesiasticam, si sibi non sit contrarium „ jus commune, vel contra eum præscriptio „ non habeatur, sufficiat bona fides; ubi „ tamen, ait Pontifex in *Cap.* 1. *De Præ„ script. in VI.* est ei jus commune contra„ rium, vel habetur præsumptio contra i„ psum, bona fides non sufficit: sed est ne„ cessarius titulus, qui possessori causam tri„ buat præscribendi „.

Addit tamen Pontifex: „ nisi tanti tem„ poris allegetur præscriptio, cujus contrarii „ memoria non exstat „.

Tem-

Tempus illud immemoriale communiter a Doctoribus centum annorum spatio concluditur: & quia rarissime reperiuntur, qui de usu tanti temporis testari queant, forma probationis hæc solet assumi. Interrogantur seniores illius loci, qui testentur se a juventute semper vidisse Decimas ab his aliisve collectas fuisse, aut eorum nomine elocatas; nec unquam viderint aut audierint contrarium, & quod communis sit, & semper fuerit opinio, quod sic fuerit: & quod non extet contrarii vel initii memoria. Ita Glossa ad citatum *Cap.* 1. verbo *memoria;* quæ addit: „ Si autem contra hoc adversarius „ probare vellet, testes sui (si de ipsorum „ esset conscientia) deberent dicere, quod „ viderint tali tempore contrarium, & an„ dierint a suis superioribus contrarium ejus „ fuisse. Quid ergo, si utraque pars probat? „ Tunc præferuntur testes magis idonei, & „ qui dicunt aptiora? & sic illi, qui dicunt „ se vidisse contrarium, deberent præferri; „ cum alii satagant negativam „. Hæc Glossographus: quibus adde ex supradictis, quod si probatio contra Parochum ex se sit dubia, vel ex contrariis allegatis dubietas emergat; eo casu pro Parocho, cui jus commune favet, esse judicandum.

Si tamen in casu diuturnæ possessionis, Parochus possessorem Decimarum de facto, neglecto juris ordine, spoliasset, condemnandus esset possessionem judicio redintegrandæ possessionis restituere.

Quinimo, tametsi vel exiguo tempore Canonici vel Monachi aut alii quicumque fuissent in possessione colligendi Decimas, nequaquam hisce in Provinciis fas esset Parocho, ipsos illâ possessione propriâ auctoritate spoliare; & si id attentatum esset, ante omnia ipse possessor judicio redintegrandæ possessionis a Senatu Regio restitueretur; & Parochus tamquam spoliator condemnaretur: neque enim Principes permittunt quemquam e possessione sua, privatâ alicujus auctoritate deturbari: neque alicui privato rerum suarum possessionem vi recuperare: & ita quoque in Gallia servari tradit Grimaudet *Lib.* 3. *De Decimis cap.* 8.

Licet ergo etiam in Belgicis Provinciis Parochi omnibus præferantur in jure decimandi intra limites suarum respective Parochiarum; ideoque semper habeant fundatam intentionem ad illas Decimas, quamdiu titulo legitimo ad alium translatæ non probantur, ipsaque ratio, quam allegat Pontifex in *Cap.* 2. *De Restitutione spoliat. in VI.* etiamnum obtineat; ipsa tamen decisio Pontificis, quâ decidit, Canonicos, qui *aliquamdiu* fuerant in possessione percipiendi, a Parocho spoliatos non esse adversus illam spoliationem restituendos, in Belgio nec in Regno Galliæ obtinet; uti notat Grimaudet loco citato.

§. VII.

Decimæ & Ecclesiæ a Laicis in Monasteria & Capitula quomodo translatæ?

Circa septimum, octavum, & aliquot sequentia secula, Decimas, ac bona Ecclesiastica, magna ex parte ad laicos transivisse ex temporum illorum historiis notissimum est.

Et quidem etiam ante Carolum Martellum, Regum ac Principum patrocinio & potentiâ, res Ecclesiasticas beneficii & remunerationis loco, in laicos transivisse evincit Synodus Aurelianensis IV. quæ anno 541. ita decernit *cap.* 25. „ Si quis Cleri„ cus aut laicus sub Potentum nomine aut „ patrocinio, res ad jus Ecclesiæ pertinen„ tes, contempto Pontifice petere seu pos„ sidere præsumpserit, primum admoneatur „ quæ abstulit civiliter reformare, aut certe „ judicium sui Sacerdotis operiri, ut poscit „ S. Religio. Quod si in pervasionis perti„ nacitate subsistat, tamdiu ab Ecclesiæ limi„ tibus arceatur, donec cum satisfactione „ justissima pervasa aut occupata restituat „.

Hæc sub Childeberto I. Galliarum Rege, quæ sub sequentibus non diminuta, sed potius aucta mala fuere.

Cum enim tempore Caroli Martelli, Gallia undique potentissimis hostibus & exercitibus, præcipue Paganorum & infidelium impugnaretur, ad quos repellendos, cum Nobiles & Principes suas opes exhausissent; solatii & mercedis colore eis data fuere Ecclesiarum, etiam Parochialium reditus & bona: uti ex Synodis & historiis illorum temporum constat.

Et quidem de Carolo Martello vetus fragmentum de Majoribus Domus Regiæ a Pe-

tro Pithœo editum hoc prodit : „ Carolus „ Major Domus & Austrasiorum Princeps, „ res Ecclesiarum, propter assiduitatem bel„ lorum *laicis* tradidit „.

Ex quodam veteri Chronico idem de Carolo Martello refert vir eruditus Joannes Filesacus in suo de Sacrilegio laico Commentario, sive veteris Ecclesiæ Gallicanæ querela : „ Carolus, ait Chronicon, propter „ assiduitatem bellorum, Decimas, & quas„ dam alias res Ecclesiasticas *laicis concessit* „.

Qui ob hanc concessionem Carolum Martellum flammis infernalibus adjudicatum volent, certiori ac solidiori nitantur fundamento necesse est, quam vulgari illi, ac ipsi quoque Baronio fabulosæ historiæ de ipsius Martelli apparitione & damnatione, quam Canoni 59. *cauf.16. quæst.1.* subjecerunt Correctores Romani.

Morbus hic nec mortuo Martello cessavit; sed pluribus sub Regibus perdurasse docte demonstrat Filesacus in prædicto Commentario: notatque sub Carolo Magno laicos virtute quidem militari & bellicâ fortitudine illustres, ob fidelem Regi in bello navatam operam, beneficii loco, prædia & villas Ecclesiæ dono accepisse. Et hæc regiæ munificentiæ Symbola, ait Filesacus, *Beneficia* nominantur apud Scriptores nostros. Et de his Beneficiis intelligi oportet quod legitur *lib. 1. Capitular. cap.* 157. „ Ut „ qui Ecclesiarum *Beneficia* habent, nonam „ & decimam ex iis Ecclesiæ, cujus res „ sunt, donent; & qui tale Beneficium ha„ bent, quod ad medietatem laborent, & „ de earum portione proprio Presbytero, id „ est Parocho, decimas donent „.

Quin nec Decimas duntaxat, & res temporales Ecclesiæ militibus vice *Beneficii* donabant, sed etiam ipsas Ecclesias & altaria ad se trahebant; eaque etiam inconsultis Episcopis, Vicariis Presbyteris deservienda, modico salario committebant; in tantum ut hæreditario jure illa ad hæredes transmitterent, ipsique hæredes etiam altaria sive Ecclesias in tot dividerent partes, quot erant hæredes; ita ut singulæ partes singulos haberent Presbyteros, qui laicorum vices in deserviendo supplerent, uti ex *Cap.* 1. & 2. ꝟ *De Jure Patronatus*, si integræ Decretales legantur, intelligi poterit, & docte observavit, & exposuit Franciscus Florens in Commentario ad *cap.* 1. *De Jure Patronatus*.

Hinc illud sancti Agobardi Archiepiscopi Lugdunensis: „ Nunc non solum possessio„ nes Ecclesiasticæ, sed ipsæ etiam cum „ possessionibus venumdantur „. *Lib. De Dispensat. cap.* 15.

Interdum tamen ex Pontificum & Episcoporum consensu, Decimas ex justa ac publica causa in laicos eos translatas fuisse, non dubium.

In Charta dotationis Ecclesiæ Sancti Donatiani Brugis, quæ nunc Cathedralis est, legitur apud Miræum in Codice *Piarum Donationum cap.* 34. quod Arnulphus Magnus Flandriæ Comes donet dictæ Ecclesiæ, de Episcoporum Tornacensis & Morinensis ordinatione ac consilio, quasdam Decimas: „ De iis, inquit, quas mihi & Prædecesso„ ribus meis, in Comitatu seu Marchio„ natu Flandriæ, de terris cultis & incultis „ Sanctissimi Patres Papæ Romani, pro „ adjutorio expensarum nostrarum, & no„ strorum militum, pro expugnatione ac „ resistentia contra Wandalos, qui Flan„ driam, & alias terras vicina, cum Ec„ clesiis in ipsis constructis crudeliter & „ damnabiliter devastabant, & incendio „ tradebant, in feudum perpetuum con„ cesserunt „.

Plures similes Decimarum infeudationes in Principum & laicorum gratiam factas vetera monumenta evincunt; & etiamnum hodie a laicis possessæ, vocantur Decimæ *infeudatæ*; de quibus infra *Cap.* 3. paucis agemus.

Hæc laicorum possessio sive occupatio Decimarum occasio fuit, ut magna earum copia ad Monasteria & Canonicorum Collegia sit devoluta.

Cum enim Ecclesiarum Prælati non cessarint laicis ostendere, Decimas ad Ecclesiam pertinere, easque a prædecessoribus eorum, vel esse injuste occupatas, aut temporum duntaxat necessitate ab Episcopis, aliisque Ecclesiæ Prælatis ipsis fuisse indultas; plerique eorum ab iis se liberare, & in pia opera impendere voluere.

Plures itaque e laicis, de Monachorum potius quam de Clericorum secularium, & singulariter viventium propensione in pauperes confidentes, eas in Monasteria transfundere

dere maluerunt, quam Ecclesiis Parochialibus restituere, ait Christianus Lupus, & addit: „ Certum ac clarum esse, quod Decimas possidentia Monasteria, ac etiam „ Clericorum Collegia seu Capitula ad largas eleemosynas non tantum ex charitate, sed omnino ex rigida justitia obligentur. Et Monachorum fidem a piis olim „ laicis fuisse electam ad hoc opus, jam „ dixi, & rursum dico, quod ab hujusmodi „ Monasteriis est perpetuâ memoriâ retinendum. Electa sunt ad ipsas dispensandas potius, quam possidendas. Et de Regularium in Europa Clericorum auctore sancto „ Rigoberto scribit in Remensis Ecclesiæ „ Historia Flodoardus: Canonicam Clericis „ religionem restituit, ac sufficientia victualia constituit, & prædia quædam illis contulit, necnon ærarium commune usibus „ eorum instituit, ad quod plures villas delegavit, Ecclesiam quoque Sancti Hilarii „ cum suburbio ad eam pertinente. Communis vitæ causâ dedit eis istius Ecclesiæ „ decimas. Quod ipsum plures postea Episcopi fecerunt, & plures item laici. Sanctissima erat istorum Clericorum vita; „ ideoque per ipsos quam per Pagenses Presbyteros visæ sunt decimæ facilius in pauperes & Ecclesiæ fabricam dispensandæ. „ Horum sanctitati creditum fuit totum Decimarum onus & honesta Presbyteri alimentatio, & Ecclesiasticæ fabricæ reparatio, & cura pauperum & peregrinorum. „ Unde Regulares hodie singulares & seculares Clerici, qui decimalium feudorum „ pauperes negligunt, & Presbyterum ad „ venandum ex scabiosis exactionibus victum compellunt, videant qualiter in divino judició sint suam causam peroraturi „.

Ad hæc, summa tunc temporis laicis erat fundandi ac dotandi Monasteria & Canonicorum Collegia ambitio, ut vel sic eorum nomen & posteritas fundatorum aut benefactorum catalogo inserta, quodammodo post vitam superstiterent, & nomen æternum hæreditarent.

Accedebant Monachorum frequenter instantes & importunæ preces & sollicitationes: qui & hoc fundationis dotationisque opus in cælum usque attollere, atque ad demerendum Deum, peccatorumque remissionem impetrandam plurimum valere, persuadere omnimodo studebant.

Quin & suffragia suarum congregationum, fundatorum, atque benefactorum animabus e pœnis purgatorii liberandis, mirum in modum efficacia esse adstruebant & persuadebant.

Hæc omnia, mirum! quantum stimularint pios laicos, ut Decimas, aliaque bona in Monasteriorum fundationes & dotationes, præcipue per testamenta, cum iis amplius ipsi uti non possent, conferrent; adeo ut vix ullum reperias Monasterium, quod non aliquâ ut minus ex parte per hujusmodi laicorum largitionem fundatum atque dotatum sit.

Quid? nî Episcopi & Concilia aliquos hujusmodi receptioni Decimarum limites fixissent, omnes passim Decimæ & Oblationes Ecclesiarum ad Monasteria facile fuissent devolutæ.

§. VIII.

Quomodo Episcopi & Concilia devolutioni Decimarum ad Monasteria obstiterint?

NUmquam quidem improbavit Ecclesia, ut Monachis per aliquam Decimarum subventionem succurratur, aut earum ipsis in pauperes dispensatio credatur. Quia, ut recte annotavit S. Ivo Carnutensis: „ Licet „ Decimæ & Oblationes principaliter Clericali debeantur militiæ, potest tamen „ Ecclesia omne quod habet cum omnibus „ pauperibus habere commune; quanto magis cum his pauperibus, qui relictis facultatibus propriis bajulantes crucem Christi, „ sequuntur pauperem Christum „? *Epist.* 192.

Hâc quoque ratione S. Bernardus in Synodo Trecensi anno 1128. sustinuit, militibus Templi Decimas assignari posse. „ Credimus namque, ait, relictis affluentibus „ divitiis vos spontaneæ paupertati esse „ subjectos: unde Decimas vobis in communi vita viventibus juste hoc modo demonstravimus, si Episcopus Ecclesiæ, cui „ Decima juste debetur, vobis eam charitative dare voluerit „.

Verum, ut sine consensu Episcoporum & Ministrorum Ecclesiæ, quibus principaliter Decimæ debentur, & a quibus per laicos quodammodo violenter avulsæ fuerant, pas-

ſim & ſine modo ad Monachorum & Canonicorum Collegia tranſirent, & a Monachis & Canonicis reciperentur, non perinde probabatur.

Et quidem Sanctus Ivo Carnutenſis verbis ſupra relatis ſubjungit: „ Eſt tamen, „ in quo Abbatibus & Præpoſitis Monaſteriorum parcendum non exiſtimo, ſi ab „ illis, ad quos non pertinent, id eſt a laicis, „ Decimas & Oblationes accipiant; ſi inordinate a quibuſcumque perſonis acquirant.

Ut igitur effræni & ſine modo Decimarum & Oblationum ad Monachorum & Canonicorum Collegia devolutioni limites figerentur, in Synodo Melfitana 1078. ſtatutum legitur: „ Ut nullus Abbas, nullus „ Eccleſiarum Præpoſitus, quæ juris ſunt „ Eccleſiaſtici, accipere ſine Epiſcopi conceſſione præſumat „. In Concilio Romano ſub idem tempus eumdem in finem decretum fuit: „ Ut nullus Abbas Decimas „ & primitias, & reliqua, quæ ſecundum „ Statuta Canonum ad Epiſcopos pertinent, „ ſine auctoritate Romani Pontificis, ſeu „ Epiſcopi, in cujus Diœceſi habitat, detineat, auctoritate Apoſtolicâ ſancimus „.

Et Joannes Cardinalis de Crema, Honorii II. in Anglia Legatus, in ſua Londinenſi Synodo *ann.* 1125. *Can.* 4. „ Nullus Abbas, nullus Prior, nullus omnino „ Monachus vel Clericus, Eccleſiam ſive „ Decimam, ſeu quælibet Beneficia Eccleſiaſtica de dono laici ſine proprii Epiſcopi „ auctoritate & aſſenſu ſuſcipiat: quod ſi „ præſumptum fuerit, irrita erit donatio „ hujuſmodi; & ipſe Canonicæ ultioni „ ſubjacebit „.

In Lateranenſi Concilio ſub Alexandro III. rurſus conqueſti Epiſcopi de Templariorum, aliorumque Religioſorum exceſſu in recipiendis Decimis e manibus laicorum, eorum querelam probans Synodus, ait: „ Eccleſias & Decimas de manu laicorum „ ſine conſenſu Epiſcoporum, tam illos „ (*Templarios*) quam alios Religioſos recipere prohibemus, dimiſſis, quaſcumque „ contra tenorem iſtum aliquo tempore receperunt „.

Hoc Decretum anno 1200. rurſus iiſdem verbis renovavit Synodus Londinenſis; & anno 1215. magnum illud Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. *Can.* 61.

Hæ omnes Conciliorum inhibitiones, & Decreta eo unice collimabant, ut Decimæ ad naturales & legitimos poſſeſſores, id eſt, Presbyteros Parochiales, & operarios in vinea Domini reducerentur. In litteris ad Sueſſionenſe Capitulum ita ſcribit Innocentius III. „ Poſtulaſtis vobis a Sede Apoſtolica indulgeri licentiam redimendi Decimas, quæ intra metas Parochiarum veſtrarum in feudum a laicis detinentur. „ Nos autem volentes ſuper hoc Eccleſiis, „ quibus hujuſmodi debentur Decimæ, providere, præferre eas voluimus in redemptione talium Decimarum. Quod ſi „ nolint, aut forte non poſſint, redimendi eas ad opus illarum Eccleſiarum vobis „ concedimus facultatem. Proviſo nihilominus, ut conſueta ſervitia, ad quæ laici „ illis Eccleſiis pro Decimis tenebantur, „ etiam poſt contractum talis venditionis „ impendant, cum ad eos pretium perveniat earumdem „.

Ad hæc reflectit Lupus in hunc modum: „ Ita poſſeſſiones ſuas, Decimas præſertim „ ac primitias, de laicorum manibus effeſtucare variis modis conata ſemper fuit „ Eccleſia, eâ tamen lege, ut ad propriæ „ Parochiæ redirent opus. Quod ubi non „ potuit, permiſſæ ſunt tranſire ad aliquod „ Monaſterium ſeu Capitulum „.

His conſonat illud Innocentii III. in *Cap.* 7. *ii De his, quæ fiunt a Prælato ſine conſenſu Capituli:* „ Laicus, qui Decimam „ detinet, monendus eſt, ut eam reſtituat Eccleſiæ, ad quam ſpectat; qui ſi „ forte induci nequiverit, & eam cum „ Diœceſani conſenſu alteri Eccleſiæ aſſignaverit, præſertim Religioſo conventui, „ conſtabit ipſa donatio perpetuâ firmitate „ ſubnixa „.

Malebat ergo Eccleſia, ut potius Monaſteriis, aliiſve piis locis Decimæ & Oblationes crederent, quam a laicis detinerentur; neqnaquam tamen id ſine auctoritate Epiſcopi fieri cupiebat: „ Qui ſi forſan improbitatis aut avaritiæ causâ conſentire „ noluerit, Romano Pontifici nuntietur „ (inquit Urbanus II. *in Synodo Melfitana, Can.* 5.) & cum ejus licentia, „ quod offerendum eſt, offeratur „.

Cum itaque Pontifex conſenſum Epiſcopi ſupplere poſſet, cœperunt paſſim opportune,

tune, importune a Romanis Pontificibus contra jam allegata Synodorum Decreta, privilegia impetrari, uti notat Petrus De Marca in notis ad *Can.* 7. Synodi Claromont. *tom.* 10. *Concil. Labb. edit. pag.* 540. quibus Monasteriis & Capitulis libertas reddita est acquirendi Decimas a laicis prius consulto Episcopo, licet renuente: *cujus generis privilegiorum*, inquit, *plurima extant Rescripta in Tabulariis Ecclesiasticis* (*a*).

Varias querelas de hujusmodi privilegiis subreptitiis, variisque artibus impetratis, videre est apud Auctores XI. & XII. seculi; atque inter alios graphice privilegiorum illorum aucupes describit Joannes Salisberiensis *lib.* 7. *De Nugis Curial. cap.* 21. ubi inter cætera respondit iis, qui obloquentibus reponebant similia privilegia, iisque se plane tutos credebant: „ Nempe ab Apostolis omnia licent; sed omnia ab Apostolis fieri neqnaquam expedit: estote quod illi vobis hoc licenter concesserint; vos an recte petieritis, videatis „.

§. IX.

Qui sint Pastores primitivi: *quæ eorum origo & jura.*

SUb Carolo Martello, & variis Galliæ Regibus, non solum fundos & villas, sed etiam Ecclesias ipsas laicis concessas fuisse, superius ostendimus.

Porro Ecclesiarum nomine fere semper intelliguntur Decimæ Ecclesiasticæ, Oblationes, & cæteræ obventiones, quæ de jure Curionibus debentur; uti multis ostendit Du-Cange in suo *Glossario*, vetbo *Ecclesia*.

Tunc ergo Ecclesiæ eo jure possessæ sunt, quo cætera Beneficia seu feuda secularia; adeo ut tandem in hæredes qnoque transirent, & hominum commercio exponerentur.

In Cartha Raynaldi Archiepiscopi Remensis anno 1128. *tom.* 13. Spicilegii Dacheriani legitur: „ Sparnacensem Ecclesiam ob remedium animæ suæ ... in manu nostra hujusmodi libertate donavit, cum prædictus Comes Theobaldus præfatam Ecclesiam a primogenitoribus suis quasi hæreditario jure sibi derelictam teneret, & Abbatiam Ecclesiæ suæ Waleramno Domini Andreæ Dapiferi sui filio dedisset „ &c.

Et in Concilio Cabillonensi II. *Can.* 26. „ Perlatum est ad nos, quod inter hæredes Ecclesiæ in rebus propriis constitutæ dividantur „ &c.

Ne tamen Sacramentorum celebratio a laicis Ecclesiarum possessoribus pendere videretur, inducta est quædam nova verborum distinctio; ita ut in una eademque domo, pars una *Ecclesia* diceretur, quoad laicorum jura, & alia *Altare*, quoad juris spiritualis administrationem.

„ Est alius error gravissimus (inquiebat S. Abbo exeunte decimo seculo) quo fertur *Altare* esse Episcopi, & *Ecclesiam* alterius cujuslibet Domini, cum ex domo consecrata & Altari unum quoddam fiant, quod dicitur *Ecclesia*; sicut unus homo constat ex corpore & anima. Videte, æquissimi Principes, quo nos ducit cupiditas, dum refrigescit charitas „. Hæc Vir ille sanctus in Apologetico ad Hugonem & Robertum Francorum Reges.

Itaque *Altare*, sive Sacramentorum, aliorumque spiritualium administrationem & curam Presbytero alicui committebant; *Ecclesiam* vero, sive Decimas, Oblationes, cæterosque proventus sibi laici, jure quasi dominii & proprietatis, tamquam feuda retinebant.

Dum ergo successu temporis e laicorum manibus Ecclesiæ ad Monasteria & Canonicorum Collegia pervenerunt; cœperunt quoque Monachi & Canonici, exemplo laicorum, *Ecclesiam* ab *Altari* dividere, & *Ecclesiam*, sive Decimas, & obventiones sibi retinere, *Altare* vero, sive spiritualium curam; Altari demandare.

Ne vero Conciliorum Decretis, quæ Decimas a laicis receptas retineri sine Episcopi licentia vetant, contraire viderentur, Episcoporum consensum impetrabant mediante aliquo lucello, quod ex hujusmodi consensu Episcopis obveniebat.

Epi-

(*a*) Quid in Galliis agere debeant Communitates, quæ vulgo dicuntur *Manus-mortuæ*, declarat Rex Ludovicus XV. in Edicto, quod mense Augusto an. 1749. dedit. Reperitur inter monumenta *Tom. I.* hujus operis sub littera I.

Episcopi enim Monachis & Canonicis permittebant, ut Vicarii quidam ministeria *Altaris* peragerent, & spiritualium curam haberent; Monachi vero & Canonici proventus Ecclesiarum: eâ tamen lege adjectâ, ut quædam pecuniæ summa in Vicariorum mutatione, in signum recognitionis Episcopis penderetur.

Solutiones illæ pecuniariæ dicebantur *Altarium redemptiones*. Quæ vox petita videtur ex feudorum usu, in quibus invaluerat, ut Domino certa pecunia penderetur pro nova investitura, quæ hæredi ultimi possessoris concedenda erat. Concessio autem *Altarium* dupliciter fiebat ab Episcopis, aut retentâ penes se *Altaris* dispositione, ita ut mortuo Vicario liberum omnino esset Episcopo, indulgere Monasterio Vicarii sustentationem, vel eam improbare: aut ita, ut perpetua esset penes Monasteria & Capitula Vicarios substituendi facultas, soluto *redemptionis* pretio, cedente quandocumque aut decedente Vicario.

Utriusque generis concessionum meminit *Can.* 7. Concilii Claromontani sub Urbano II. anno 1095. „ Ut *Altaria* Congregatio„ nibus Canonicorum vel Monachorum per „ *personas* data, *personis* mortuis libera re„ deant in manus Episcoporum; nisi fue„ rint iis per eorum scripta vel privilegia „ confirmata „.

Itaque primo casu, obeunte Vicario, *Altaria* potestati liberæ Episcopi reddi debent: secundo autem casu, a Monasteriis & Capitulis retinentur per Vicarios.

Hæc porro Altarium redemptio tamquam Simoniaca in eodem Concilio Claromontano prohibita fuit; ac insuper decretum, ut *Altaria* a Monasteriis vel Canonicorum Collegiis per 40. aut 30. annos possessa iis firma manerent: „ Quia, ait, quidam Si„ moniacæ pravitatis ramus in Galliarum „ partibus jam diutius inolevit, ut Ecclesiæ „ vel Decimæ, quæ vulgari vocabulo apud „ eos nuncupantur Altaria, Monasteriis datæ „ sæpius ab Episcopis sub palliata avaritia „ vendantur: mortuis nimirum, seu muta„ tis Clericis, quos *personas* vocant. Nos au„ ctore Deo venalitatem omnem, tam ex re„ bus, quam ex ministeriis ecclesiasticis pro„ pellentes, hoc ulterius Apostolicâ auctoritate „ prohibemus ..... Porro quæcumque Al„ taria vel Decimas ab annis 30. & supra, „ hujusmodi redemptione Monasteria posse„ disse noscuntur, quiete deinceps & sine „ molestia qualibet eis possidenda firmamus: „ salvo utique Episcoporum censu annuo, „ quem ex eisdem Altaribus habere soliti „ sunt „.

Eadem rursus anno sequenti 1096. innovavit & confirmavit idem Urbanus in Synodo Nemausensi *Can.* 11. Et refertur a Gratiano *Caus.* 17. *quæst.* 3. *Can. Quæsitum*: atque utriusque Decreti tamquam ab Urbano Synodaliter editi meminit Paschalis II. *Epist.* ad Ivonem Carnutensem & Ranulfum Santonensem Episcopos; quam in notis ad *Epist.* 12. *lib.* 3. Goffridi Vindocinensis evulgavit Jacobus Sirmundus; præcipitque Paschalis „ ut Decretum illud omni„ no teneatur integre, nec super illud quid„ quam pro dictis Altaribus exigatur „.

Cæterum hisce Decretis id effectum est, ut Monasteriis, ac Canonicorum Collegiis Ecclesiarum seu Altarium quasi proprietas addicta sit; liberaque Vicariorum sive personarum, sine pensionis onere designatio.

Nequaquam tamen eis licitum fuit, Presbyteros illos Vicarios sine consensu Episcopi Parochialibus Ecclesiis præficere: sed ut loquitur dicta Synodus Claromontana *Can.* 4. „ Parochiæ curam cum Abbatum consen„ su Sacerdoti committant: ut ejusmodi „ Sacerdotes de populi quidem cura Epi„ scopo rationem reddant; Abbati vero de „ temporalibus ad Monasterium pertinenti„ bus debitam subjectionem exhibeant: & „ sic cuique sua jura serventur „. Apud Gratianum 16. *quæst.* 2. *Can.* 6. ubi insuper additur: „ In Parochialibus Ecclesiis „ Presbyteri per Episcopum instituantur, „ qui iis respondeant de animarum cura, „ & de his quæ ad Episcopum spectant „. Id quod jure Decretalium & moderno rite exprimitur, cum dicitur: Ad Monasteria, & Canonicorum Collegia spectare præsentationem; ad Episcopum vero institutionem Canonicam, & curam animarum.

Porro Monasteria, & Canonicorum Collegia Ecclesias seu Altaria sibi sic incorporata, ac quasi proprietatis jure possidentia, cum libertate præficiendi Presbyteros, qui spiritualium curam eorum vice gererent, tandem se postremâ hac ætate, *primitivos Pasto-*

Pastores, Presbyteros vero spiritualibus & curæ animarum præfectos, *Vicarios* dixere.

Hic itaque habetur origo Pastorum primitivorum; quod nomen etiam in Jure Canonico novo ignotum est: nihilque aliud significat quam eos, qui se eo nomine distinguunt, jam olim habuisse Parochiales Ecclesias, aut Beneficia curata incorporata; eorumque curam in Presbyteros transtulisse, retentis sibi temporalibus.

Igitur si ea, quæ ad curam animarum pertinent, spectemus, omnia Vicariis solent pleno jure competere; non secus atque veris Pastoribus & Curatis, qui nullum Pastorem primitivum recognoscunt: ideoque passim in Jure Canonico *Rectores* Ecclesiarum simpliciter vocantur; neque ullibi aut in Decretalibus, aut etiam in Concilio Tridentino, ubi de cura animarum quæstio est, Pastores inter & hujusmodi Vicarios ulla occurrit distinctio; eodemque modo institutionem Canonicam, & curam animarum hodie ab Episcopo accipiunt, atque alii Pastores.

Jus igitur primitivorum Pastorum nequaquam spectat curam animarum; imo nequidem eo titulo administrationi Sacramentorum, aut alteri functioni Pastorali se immiscere possunt; neque ab hac functione Pastores *primitivi* dicuntur. Quod vel inde manifestum est, quod jus illud primitivi Pastoris etiam communitatibus mulierum, & virorum laicorum competat; uti bene annotat Le Maistre, *Plaidoyè 9*.

Exemplo Monachorum & Canonicorum factum fuit, ut etiam Clerici, quibus vel a laicis, vel etiam a quibusdam Monasteriis, aut Capitulis Ecclesiæ Parochiales cum emolumentis committebantur, Altaria sive spiritualium curam & regimen, retentis sibi temporalibus, Presbyteris committerent; seque *Personas*, Presbyteros vero substitutos, *Vicarios* nominarent: quos insigniter exagitabat Joannes Salisberiensis *lib. 7. De Nugis Curial. cap. 17.* „ Utique, ait, & insignis prudentiæ, si quis tot quocumque „ modo conquirit Altaria, ut quasi ritu „ Memphitico (a) quotidianas hostias novis „ possit Altaribus immolare: nolunt tamen „ Sacerdotio dominari, aut servire Altario, „ qui de Altario vivunt, ne, ut populus „ arguit, dicam luxuriantur: sed *personatos* „ quosdam introduxerunt, quorum ad alium „ onera, ad alium referuntur emolumenta „.

Unde & apud eumdem Auctorem *Epist. 1. Personæ* opponuntur *conductis*, *conductitiis*, & *Vicariis Sacerdotibus*.

Et Annales Ecclesiæ Wintoniensis ad annum 959. „ Nuda fuit Ecclesia intus & „ extra, quia Vicarii non habebant unde „ eam vestirent & tegerent; nec Præbendarii, qui *personæ* dicebantur, talibus poterant intendere „.

Dicebantur ergo *personæ*, qui Beneficia seu Ecclesias per *Vicarios* deservire curabant, dum ipsi potiori fructuum portione fruebantur.

Cumque successu temporis abusus hic invaluerit, tandem factum fuit, ut mortuâ *personâ* rursus alteri Ecclesia committeretur, qui similiter, Ecclesiæ per Vicarium deserviens, emolumenta ad se trahebat; & ita contigit, ut paulatim inde Beneficia, seu etiam dignitates exortæ sint, quæ hodie *Personatus*, & eorum possessores *personæ* dicuntur: multumque cum Pastoribus *primitivis* conveniunt. Nam ut his sola jura temporalia aut honoraria, nulla vero circa curam animarum reservata sunt, ita nec illis: unde & *Personatus* inter Beneficia sine cura animarum computari solent.

Inter hæc *Primitivorum* Pastorum & *Personarum* jura temporalia, præcipue & ordinarie esse solet *Decimarum* perceptio; interdum quoque, sed rarius, Oblationum aut earum partis communicatio.

Præter hæc, reservata sunt nonnumquam Monasteriis, Capitulis, & Clericis, qui *Parochiales* Ecclesias sibi unitas *Vicariis* demandarunt, jura quædam honoraria; quæ tamen nullatenus attingunt curam animarum, utpote quæ integra apud *Vicarium* manere debent.

Unde Ludovicus XIII. in sua Ordinatione *anno 1629. art. 12.* declaravit, quod posthac Monasteria, Capitula seu Cathedralia, seu Collegiata, quibus Ecclesiæ Parochiales fuerunt unitæ, non possint prætendere ulla jura super dictis Ecclesiis, nisi *honoraria*. Habetur volum. 2. Actorum Cleri Gallicani.

Con-

(a) *Memphiticum*, id est, profanum & execrandum, a verbo *Memphis, lieu puant*. Vide Du-Cangium in Glossario, verbo *Memphiticum*.

Conformiter ad hanc Ordinationem *anno* 1630. judicatum fuit, quod Prior cujusdam Monasterii Ordinis sancti Benedicti in qualitate Pastoris *Primitivi* posset in Ecclesia Parochiali, cui Presbyter secularis in qualitate *Vicarii perpetui* deserviebat, quatuor anni solemnioribus Festis divinum Officium facere, & cum Stola incedere : omnesque Oblationes, quæ diebus illis fierent, recipere; ac deinde totius anni decursu, obtinere primum locum in Choro, & supplicationibus & inhumationibus mortuorum; quibus quandocumque vellet, assistere posset; atque tunc gaudere distributionibus, quemadmodum reliqui ejusdem Ecclesiæ Presbyteri; hâc tamen cautione, quod nec in dictis solemnitatibus, nec alio quoquam tempore functionibus ullis Pastoralibus se immiscere posset. Refertur in libro cui titulus : *Conférence des Ordonnances*, *tom.* 2. *lib.* 1.

Similiter *anno* 1654. per sententiam Senatus Parisiensis, Pastori Primitivo adjudicata fuit facultas cantandi in Ecclesia Parochiali integrum Officium divinum; unaque percipiendi integras Oblationes in Festo Assumptionis & Purificationis B. Mariæ, & quatuor aliis præcipuis anni solemnitatibus.

Usu quoque passim in Belgio obtinuit, ut Capitula Canonicorum quædam hujusmodi jura honorifica, quæ curam animarum non attingunt, in Ecclesiis Parochialibus, præsertim quæ in ipsa civitate sunt, reservaverint. Ut exempli gratiâ, quod certis diebus Vicarii perpetui earum Ecclesiarum debeant accedere ad Ecclesiam Canonicorum, Officio divino, aut supplicationi una cum suo Clero & Cruce assistere; quibusdam diebus ad Capitulum accedere, ut monitionibus Decani, qui & ipsorum Pastor solet esse, excipiant.

Nonnulla quoque Capitula retinuerunt, titulo Primitivi Pastoris, jus nominandi Custodem vel Matricularium, Vice-Pastorem, item Concionatores pro Adventu & Quadragesima, aliaque similia; in quorum possessione, si a tempore immemoriali Capitula, aliique Primitivi Pastores fuisse probentur, turbandi non sunt: modo ita suis hisce juribus utantur, ut integram Parochiæ curam & regimen in spiritualibus & directione animarum Vicario permittant; neque illum in suis functionibus Pastoralibus impediant aut turbent.

Unde si Vicarius *per se* in Adventu, vel Quadragesima concionari velit, eatenus cessabit jus Primitivi Pastoris nominandi Concionatorem; quemadmodum *anno* 1644. pro Plebano Ecclesiæ Collegiatæ & Parochialis Sancti Petri Lovanii, contra quosdam ejusdem Ecclesiæ Canonicos Pastores Primitivos judicavit Senatus Brabantiæ.

§. X.

Jus percipiendi Decimas contra Parochum non extenditur ad Novales.

NOvale quidam dixere, terram præcisam, quæ anno cessat; at in hac materia decidit INNOCENTIUS III. in *Cap.* 21. ꝟ *De V. S.* Novale esse „ agrum de novo „ ad culturam redactum, de quo non exstat „ memoria, quod aliquando cultus fuerit „.

Decimæ ergo *Novales*, sunt Decimæ, quæ ex hujusmodi agro novali percipiuntur.

Porro ager *novalis* non tantum primo anno, quo de novo cultus fuit, & fructus protulit, *Novalis est*; sed semel *Novalis*, semper *Novalis* censetur; uti declarat Pontifex in *Cap. fin.* ꝟ *De Privilegiis*: adeoque Decimæ semel *Novales* eam naturam & speciem continuo retinent.

Ut vero ager sit *novalis*, & Decimæ ex eo perceptæ dicantur *Novales*, requiritur, ut ager ille ab hominum memoria non fuerit cultus; id est, non tulerit fructus. Si enim fructus tulerit, licet non decimabiles juxta consuetudinem loci, non erit *Novalis*, licet nunc primum *Decimabiles* proferat; uti post Zarabellam ad Clement. I. *De Decimis*, notavit Grimaudet De Decimis *lib.* 3. *cap.* 4. eo quod verum non sit illum nunc *primum* ad culturam esse redactum; per accidens autem esse, quod ob particularem consuetudinem fructus illi non decimentur: contrarium tamen in quibusdam locis praxis servat.

Decimæ hæ *Novales*, præter cæteras majores & antiquas Decimas jure speciali Parocho reservatæ sunt: adeo ut si Monasterium, Capitulum, aut alia persona etiam Ecclesiastica titulo præscriptionis, aliove jure Decimas intra limites alicujus Parochiæ percipiat, nihilominus Decimæ Novales ad Paro-

Parochum spectabunt; uti respondit Innocentius III. in *Cap. 29.* ✠ *De Decimis*. Et Alexander IV. in *Cap. 2. §. fin. De Decimis in VI.* De Monachis, ait: „ Nec „ pro eo quod forte in aliquibus Parœciis „ omnes majores Decimas seu partem illarum acquirunt de manibus laicorum, possunt pro eadem vel simili portione (si de „ novo postmodum fiant Novalia) in eisdem „ petere, vel percipere Novalium Decimas „ eorumdem, nisi alia rationalis, per quam „ hoc facere valeant, causa subsit „.

Rationalem causam, de quâ hìc loquitur Pontifex, & cujus etiam meminit Innocentius III. in citato *Cap. 29.* restringit Glossa ad *privilegium*, quo ipsis specialiter *Novalium* perceptio sit indulta: quale privilegium aliquibus nonnumquam fuisse indultum habemus ex *Cap. 21.* ✠ *De V. S.* quod similis privilegii meminit; ac una ibidem declaratur, privilegium percipiendi Decimas ex agro novali Religioso Conventui indultum, de illo duntaxat agro esse intelligendum; „ cujus Decimam Religiosus Conventus potest absque gravi detrimento Parochialis Ecclesiæ detinere, cum talis sit „ sæpe locus incultus, de quo Parochialis „ Ecclesia magnos percipit, Decimarum ratione, proventus „.

Harum decisionum hoc unicum est fundamentum: Cum Decimæ prædiales, quæ intra limites Parochiæ colliguntur, de jure quodammodo naturali debeantur Parocho, cui Parochiæ totius cura spiritualis incumbit; privilegia, præscriptio & consuetudo, quæ jus Decimas percipiendi auferunt a Parocho, & transferunt ad Monachos, aut Canonicos, nullam in spiritualibus curam populi illius Parochiæ gerentes, reputantur admodum odiosa; eoque titulo, quantum fieri potest, sunt restringenda.

Cum igitur nulli ex his fundis *Novalibus*, tempore quo Monasterium vel Capitulum jus decimandi per privilegium aut præscriptionem acquisivit, fructus perciperentur; neque ad fructus ferendos adhuc idonei essent: non judicarunt Pontifices, ea privilegia aut præscriptiones in Parochorum præjudicium ad illos agros esse producenda: quod & pene ubique locorum moribus, & rerum judicatarum auctoritate firmatum est.

Plurima passim referuntur Parlamentorum Arresta, quibus Parocho adjudicatæ fuerunt Novales, contra Monasteria & Capitula, tametsi jus percipiendi grossas Decimas sive titulo privilegii, sive titulo præscriptionis per totam Parochiam habentia, vel grossas Decimas cum Parocho dividentia. Videri possunt Tournet *litt. D. cap. 68.* & *97.* & ibidem citati; quibus addi possunt Louet *litt. D. num. 53.* ejusque Annotator Julianus Brodeau, & Claudius Le Prestre *Cent. 1.*

Et licet a multis dubitatum fuerit, num hæc *Novalium* reservatio etiam locum habeat respectu *Vicarii perpetui* contra *Pastorem* primitivum, qui jure incorporationis ipsius Ecclesiæ Parochialis, integrum jus decimandi obtinet, Vicario congruam duntaxat portionem obtinente; nihilominus, uti refertur in notis marginalibus ad citatum caput Claudii Le Prestre, sustinetur in Curiis Regiis, Vicarium esse fundatum in accipiendis *Novalibus*; & ita in terminis non semel fuisse judicatum, refert Brodeau loco citato. Quin & Carolus Fevret Tractatu De Appellatione *tamquam ab abusu*, *lib. 6. cap. 1.* asserit, id etiam procedere, tametsi Vicario assignata sit certa pecuniæ summa in portionem congruam, omnibus Decimis & proventibus Parochiæ in Pastorem primitivum eà mediante translatis.

Cæterum sententia & praxis adjudicandi Decimas *Novales* ipsi Parocho, aut etiam Vicario contra Monasteria, aut Capitula jus decimandi quocumque titulo habentia, adeo recepta est hodie, inquit D. Gueret in novis annotationibus ad citatum caput Claudii Le Prestre, ut anno 1663. cuidam Curato adjudicata fuerit possessio percipiendi Decimas Novales, etiam contra Commendatarium Ordinis Melitensis, qui ex speciali privilegio eas Ordini suo competere prætendebat. Videri potest Arrestum integrum relatum a D. Du-Fresne *part. 2. Journal des Aud. lib. 5. cap. 14.*

Si tamen Monachis datum fuerit privilegium percipiendi Decimas certarum Parochiarum, quarum ipsi Monachi curam in spiritualibus gerunt, simile privilegium *Novales* Decimas quoque comprehendit: quia, ut recte notat Grimaudet *Tract. De Decimis lib. 3. cap. 5.* privilegium hoc proprie non est privilegium, quo receditur a jure communi; sed potius est innovatio & reductio

ctio juris communis, quod vult ut Decimæ cedant Monachis intra limites earum Parochiarum, quarum curam in spiritualibus ipsi suscipiunt. Et de simili privilegio loquitur Pontifex in *Cap.* 27. ✠ *De Decimis;* uti cuique legenti integram Decretalem manifestum erit.

Cum itaque hoc privilegium a jure communi non recedat, sed potius illud innovet & reducat, nequaquam odiosum reputari debet: ideoque hic replicari potest regula, quâ utitur Pontifex in dicto Capitulo: *Ubi majus conceditur, minus concessum esse videtur:* quæ in mere odiosis non semper procedit; ut proinde mirum non sit, si hoc principio non utantur Pontifices, dum agitur de privilegiis, quibus Decimæ attribuuntur his, qui nullam in Parochia, in qua Decimæ recipiuntur, curam animarum agunt; quandoquidem, ut ante notavimus, similia privilegia a jure communi recedant, & eo titulo odiosa reputentur.

Denique circa privilegium Religiosis, aut Canonicis concessum percipiendi Decimas *Novales*, illud notandum, quod si Novales concedantur pro ea portione, quâ veteres percipiebant, id non intelligatur in primis de Novalibus, quas tempore indulti privilegii alii possidebant: nec extendatur ad alias nisi in his tantum locis, ubi veteres tunc, quando dictum Indultum impetratum fuit, ipsi impetratores habebant, & pro ea solummodo portione, quâ ipsi tempore impetrationis hujusmodi percipiebant antiquas. *Cap.* 2. *Decimis in VI.*

Præterea simile Indultum de recipiendis Decimis Novalibus obtentum ab iis, qui tempore impetrationis *totaliter* veteres percipiebant Decimas, ultra medietatem Decimarum Novalium non extenditur: quia, ait Pontifex in *cap.* 2. §. 1. *De Decimis in VI.* Non est verisimile si tunc de plena „ & integra perceptione veterum fuisset ex„ pressum, quod Apostolica Sedes pariter „ & similiter Novalium Decimas in tam „ grave Parochialium Ecclesiarum dispen„ dium indulsisset, quod ratione talis In„ dulti sive impetrati jam, sive impetran„ di deinceps non possit in Novalibus (quæ „ amodo fient) vindicari & acquiri vel „ percipi, plus quam medietas Decimarum „ ipsorum Novalium, etiamsi amplius in „ veteribus habebatur: cum non sit dicen„ dum asperum, sed pium potius ac beni„ gnum, si super Decimis futurorum No„ valium contra Parochialium Ecclesiarum „ gravamen (quod ex distinctione Indulti „ hujusmodi posset accedere) taliter obvia„ tur. Religiosos tamen Cistercienses & „ Carthusienses Ordinum statuto & decla„ ratione hujusmodi (quantum ad hos duos „ articulos, videlicet de medietate Deci„ marum Novalium) comprehendi nolu„ mus, vel constringi „.

Ex his perspicuum, Pontifices admodum fuisse sollicitos, ne per sua privilegia Ecclesiis Parochialibus nimium gravamen inferretur.

Hoc titulo cum Pontifices fere omnibus Religiosis concessissent privilegium non solvendi Decimas de suis terris sive fundis, & laboribus; illudque privilegium multiplicatis Monasteriis inciperet Clero esse in magnum gravamen, Adrianus IV. quem secutus est Alexander III. in *Cap.* 10. *De Decimis*, „ Solis Fratribus Cisterciensis Or„ dinis, & Templariis, & Hospitalariis „ Decimas laborum suorum, quos propriis „ manibus vel sumptibus colunt, Adrianus „ indulsit: ceteris vero, ut de Novalibus „ suis, quæ propriis manibus vel sumptibus „ excolunt, & de nutrimentis animalium „ suorum, & de hortis suis Decimas non „ persolvant: quem sumus super his imita„ ti. Quare ii, quibus hoc indultum est, „ hac occasione Decimas de aliis rebus Ec„ clesiæ suæ non possunt subtrahere, vel „ sibi aliquid ulterius vindicare „.

Pari ratione, ne privilegia nimium derogent juri Parochialium Ecclesiarum, respondit Pontifex in *Cap.* 11. ✠ *De Decimis:* „ Ob privilegium de non solvendis „ Decimis de laboribus, quos propriis ma„ nibus vel sumptibus Monachi colunt, iis „ non esse licitum Decimas de terris suis sub„ trahere, quas aliis tradunt excolendas „.

Quin & si privilegium, aliquando justa ex causa concessum, temporis lapsu, & mutatis circumstantiis incipiat esse damnosum Ecclesiæ, & ex eo scandalum suboriri, revocandum esse resolvit in *Cap.* 9. ✠ *De Decimis*, cujus hæc est Rubrica: *Revocatur privilegium, si ex postfacto incipiat enormiter nocivum esse.*

Hinc

Hinc licet concludere, & hanc generalem conficere Regulam, ut bene advertit Grimaudet loco citato *cap.* 2. Quod tametsi privilegium de percipiendis Decimis, aut iis non solvendis, tempore concessionis, justis & honestis rationibus niteretur; si tamen, lapsu temporis, vel ob hominum multiplicationem, vel diminutionem bonorum ad alios spectantium, aliove titulo incipiat esse nocivum & grave, merito tunc auctoritate publicâ restringatur vel revocetur.

Quidnî enim subinde verum esse deprehendatur, quod suo tempore de hisce privilegiis loquens Joannes Sarisberiensis Episcopus, dixit? „ Dum Religio paupertate „ gaudebat, & in aliorum necessitates aut „ usus effundebat viscera inopiæ suæ, in„ dulta sunt privilegia professionibus, quæ „ necessitate cessante, & frigescente chari„ tate, potius avaritiæ, quam Religionis „ instrumenta creduntur „. *Lib.* 7. *De Nugis Curialium* (*a*).

§. XI.

Quare Ecclesia uniones & incorporationes Ecclesiarum Parochialium non probaverit?

INdubitatum est, florente Monachorum ac Canonicorum in communi viventium pietate & disciplinâ, tam Fideles laicos, quam Ecclesiæ Prælatos illis decimas obtulisse, & Ecclesias Parochiales cum suis proventibus univisse sive incorporasse; atque ita, inquit Christianus Lupus *Tom.* 5. *Schol. pag.* 186. „ Utramque istam professionem „ opulentissime ditarunt „.

Verum sicut raræ admodum virtutis est servare castitatem inter carnis illecebras, temperantiam inter conviviorum epulas: ita quoque paupertatem Religiosam, omnis Religiosæ disciplinæ fundamentum, servare in divitiarum affluentia rara virtus.

Unde compertum fuit, & a seculis multis deploratum, divitiarum copiam, quam Monachorum & Canonicorum vivendi sanctitas attraxerat, vitæ Religiosæ & Canonicæ sanctitatem suffocasse.

Contulit, inquit Trithemius *Sermone* 2. *ad Monachos*: „ Monachis Religio sancta „ divitias, donec matrem filia suffocavit. „ Nam ut Scriptura dicit 1. *Tim. cap.* 6. „ *vers.* 9. *Omnes, qui volunt divites fieri,* „ *incidunt in tentationes diaboli: incrassa-* „ *tus est dilectus, & recalcitravit;* impin„ guatus & dilatatus terrenis possessionibus „ dereliquit institutionis primæ studia: abiit „ post vanitates falsas, quarum copia re„ rum temporalium, divitiis spiritualibus „ inopem & miserum fecit „.

Porro vitæ sanctitate semel extinctâ, cœperunt non jam divitias contemnere, atque labori & operi insistere, sed divitias undique conquirere, conquisitas omnimodo conservare, & sine labore & opere vitam in deliciis agere.

Atque hinc factum, ut Decimas etiam contra Episcoporum voluntatem avide conquirerent, & a laicis importune impetrarent.

Pseudo-Monachos enim describens Joannes Sarisberiensis loco supra citato, ait: „ Decimationes & primitias Ecclesiis sub„ trahunt, & Ecclesias ipsas accipiunt de „ manu laicorum, Episcopis inconsultis „.

Ulterius frigescente charitate, & collabente disciplinâ, Decimas & proventus Ecclesiarum possidere, atque ex illis commode vivere placebat; at Ecclesiæ deservire ac populo spiritualia ministrare Monachis & Canonicis non arridebat: unde illam Vicariis Sacerdotibus, sibi Decimis ac proventibus retentis, delegabant.

Hinc Abbati & Monachis majoris Monasterii de cujusdam Ecclesiæ Decimis cum Clericis contendentibus, scribens sanctus Bernardus dicit, parum convenire, ut super Decimis illius Ecclesiæ Monachi contendant, quod eidem Ecclesiæ, de qua præsens disceptatio est, Clerici soli deserviant: „ Vosque, ait, cum illis non exhibetis „ obsequium . . . . Quâ audaciâ, o Mo„ nachi, præsumitis seu vinum de vinea, „ quam non plantastis, seu lac de grege, „ quem non pascitis? Quo pacto ibi exi„ gitis, ubi nihil exhibetis? Certe si ita „ vultis, baptizate nascentes, sepelite mo„ rien-

(*a*) Vide defensionem ann. 1644. Venetiis editam, quæ sic inscribitur: *Decima Cleri secularis in Regno Poloniæ defensa contra exemptiones Patrum Societatis.* Consule præsertim hujus scripti paginas 5. 6. 7. &c.

„ ricutes, visitate jacentes, copulate nubentes, instruite rudes, corripite delinquentes, excommunicate contemnentes, absolvite resipiscentes, reconciliate pœnitentes: & in medio denique Ecclesiæ aperiat os suum Monachus, cujus officium est sedere & jacere. Sic fortassis dignum se probabit mercenarius mercede suâ. Alioquin invidiosum admodum est, velle metere ubi non seminaveris; sed & colligere quod alius sparserit, etiam injuriosum „.

Et ante sanctum Bernardum scribit ad Urbanum II. S. Ivo Carnutensis *Epist.* 12. „ Multa inordinata fieri video in Domo Dei, quæ me torquent; maxime quod apud nos, qui Altari non serviunt, de Altari vivunt „.

Verum cum semel Monachali atque Canonicali disciplinâ collapsâ, atque avitâ pietate, & paupertatis amore refrigescente, divitiarum amor Monasteria, & Canonicorum Collegia occupavit, non tantum partiri Beneficium sive proventus Ecclesiarum cum Clericis altari servientibus, atque in vinea Domini laborantibus voluere, sed integros in suos usus deglutire studuerunt.

Hinc Ministros Ecclesiis Parochialibus necessarios præficere neglexerunt, aut certe mercenarios quosque Presbyteros quæsierunt; qui vilissimo stipendio sive honorario contenti, ex sordidis atque scabiosis exactionibus undique victum conquirere non erubescentes, Monasteriis & Capitulis fructus integros dimitterent; utque eos sibi amplius obstrictos haberent, manuales, seu ad nutum amovibiles Vicarios designabant.

Hunc abusum, & mala ex eo redundantia deplorat Concilium Lateranense sub Innocentio III. relatum in *Cap.* 30. ✠ *De Præbendis*. „ Extirpandæ consuetudinis vitium, ait, in quibusdam Parochiis inolevit, quod scilicet Parœcialium Ecclesiarum Patroni, & aliæ quædam personæ proventus ipsarum sibi penitus vendicantes, Presbyteris earum servitiis deputatis relinquunt adeo exiguam portionem, quod ex ea nequeant congrue sustentari. Nam (ut pro certo dicimus) in quibusdam regionibus Parœciales Presbyteri pro sua sustentatione non obtinent nisi quartam quartæ, id est sextam-decimam Decimarum. Unde fit, ut in suis regionibus pene nullus inveniatur Sacerdos Parœcialis, qui ullam vel modicam habeat peritiam litterarum „.

Et de Monachis, qui Vicarios Parochialium Ecclesiarum ita gravant, ut hospitalitatem tenere non possint, conqueritur Alexander III. in *Cap.* 8. ✠ *De Præbendis*.

Etiam sub medium seculi XV. Patres Concilii Senonensis lamentantur, a possidentibus Altaria Monasteriis & Capitulis non præstari Parochialium Ecclesiarum Presbyteris competentem Canonicam sustentationis portionem; atque adjungunt: „ Propter hoc fiunt plures ex iisdem Ecclesiis vacantes, & Pastoribus viduatæ, in magnum animarum periculum „. *Act.* 3. *cap.* 4.

Inter abusus, quos reformandos Adriano VI. retulit Norimbergensis Principum Germaniæ Conventus, erat & hic; in quo copiose depingunt sentinam malorum, quæ ex hoc abusu in Ecclesiam redundant. „ Pleræque Parochiales Ecclesiæ, inquiunt, Monasteriis, Prælatis, aliisque Ecclesiarum Curatarum Rectoribus incorporationis, ut vocant, seu alio quopiam jure subditæ sunt; quas si ipsi juxta Canonum Constitutiones per sese providere tenentur, ubi aliis elocant gubernandas, Beneficiorum dotem ac Decimas, plerumque sibi ipsis reservant; & præterea tam enormibus absentiarum pensionibus gravant atque onerant, ut conducti illi Parochi, eorumque Vicarii & Vice-Plebani, Sacellani coadjutores, cæterique conductarum Ecclesiarum administratores competentem sustentationem, decentiaque alimenta inde habere nequeant. Quo fit, nam unde conductitii isti Pastores & mercenarii vivant, habeant oportet, ut illicitis exactionibus locatas sibi oviculas misere deprædent, dilanient, omnemque substantiam tantum non absumant. Postquam enim Altaris, Baptismique Sacramenta administranda sunt, primus, septimus, trigesimus, anniversariusque dies peragendus, auricularis Confessio audienda, mortui sepeliendi, & quidquid denique reliquum est, quod ad vitâ functorum cæremonias observandas operæ pretium arbitrantur, id gratuito faciunt nequa-

„ quaquam, sed tantum exigunt, extorquent, exsugunt quantum misera plebecula vel cum summo suo dispendio præstare difficulter potest: talesque exactiones usque ad summum in dies augent, atque accumulant; nonnumquam quoque excommunicationis fulmine ad solvendum adigunt: plerosque etiam, quibus per inopiam non licet, ad celebranda vitâ functis obsequia, anniversarios, & alias ejus farinæ cæremonias, compellere conantur „.

„ Quod ipsum, inquit Lupus *tom.* 5. *Schol. pag.* 187. in Germanicorum gravaminum factâ ad Julium II. relatione, (*a*) questus fuit Imperator Maximilianus; & a Tridentino Concilio corrigi postulavit Carolus IX. Francorum Rex „. Hæc Lupus, qui ibidem subjungit: „ Altarium Decimas possidentia Monachorum Cœnobia, aut Clericorum Collegia asseverabant se illic esse principales Pastores, ideoque illis conductitium & manualem imponebant Vicarium; & non datâ competenti sustentatione, cogebant ad omnis generis Simoniam. Sic Altaris Minister sordide esuriebat, & nescio quis ejus detentor usque ad animæ & corporis ebrietatem ex ipso luxuriabatur „.

Hæc aliaque, quæ ex unionibus & incorporationibus Ecclesiarum Parochialium, attentâ hominum ad dimittenda sibi semel incorporata naturali difficultate, nata sunt evenire, qui attenderit, nullatenus mirabitur, quod Ecclesia hujusmodi uniones & incorporationes toleraverit potius, quam probaverit.

Et quidem Synodus Tridentina his malis, quantum temporum durities, & iniquitas patiebatur, occurrere volens, in primis *Sess.* 7. *cap.* 6. *De Reformat.* voluit, ut „ uniones perpetuæ, a quadraginta annis citra factæ examinari ab Ordinariis, tamquam a Sede Apostolica delegatis, possint, & quæ per subreptionem vel obreptionem obtentæ fuerint, irritæ declarentur. Illæ vero, quæ a dicto tempore citra concessæ nondum in toto vel in parte sortitæ sunt effectum, & quæ deinceps ad cujusvis instantiam fient, nisi eas ex legitimis aut rationabilibus causis coram loci Ordinario, vocatis quorum interest, verificandis, factas fuisse constiterit, per subreptionem obtentæ præsumantur: ac propterea nisi aliter a Sede Apostolica declaratum fuerit, viribus omnino careant „.

Deinde *Sess.* 24. *cap.* 13. *de Reformat.* præcedens Decretum innovans fortius contra hasce Parochialium Ecclesiarum incorporationes se declarat, statuitque „ in unionibus quibuslibet, seu ex supradictis, seu aliis causis faciendis, Ecclesiæ Parochiales Monasteriis quibuscumque, aut Abbatiis, seu Dignitatibus, sive Præbendis Ecclesiæ Cathedralis, vel Collegiatæ, sive aliis Beneficiis simplicibus, aut hospitalibus militiisve non uniantur; & quæ unitæ sunt, revideantur ab Ordinariis juxta alias Decretum in eadem Synodo sub Paulo III. quod etiam in unitis ab eo tempore citra æque observetur; non obstantibus in iis verborum quibuscumque formis, quæ hic pro sufficienter expressis habeantur „.

Hæc Decreta non obscure innuunt, Synodo Tridentinæ hasce uniones & incorporationes Ecclesiarum Parochialium ob incommoda, quæ secum trahunt, non parum displicuisse; easque, quantum temporum conditio patiebatur, sustulisse.

Verum quidem est, Synodum pro temporum conditione, uniones seu incorporationes longâ serie annorum roboratas tolerasse: attamen, si ea, quæ circa Vicariorum deputationem, & congrue Portionis assignationem a Synodo Tridentina ordinata sunt, exacte & ad mentem Synodi observentur, incommodis & abusibus, quæ dictæ uniones & incorporationes parere solent, magna ex parte obviabitur; uti capite tertio hujus Tractatus ostendetur: sed quia prævidit, difficulter inducenda Monasteria, Capitula, aliaque corpora, quæ Parochiales Ecclesias incorporatas habent, ut ad mentem Ecclesiæ Portionem congruam Ecclesiis Parochialibus largirentur; ideo, quantum

(*a*) In relatione gravaminum Germanicorum, quæ ad Julium II. delata sunt, linguâ Allemanicâ legitur: *Dem uberfluss, muotwillen, und geilheit, pflegen*; id est, rebus secundis otioque lasciviunt detentores.

tum temporum conditio ferebat, similibus Ecclesiarum Parochialium unionibus & incorporationibus sese opposuit.

CAPUT II.

De Jure Parochorum ad Oblationes.

§. I.

Quid sint Oblationes? & in quo potissimum a Decimis distinguantur?

OBLATIO generaliter sumptâ idem sonat, quod alicujus rei non petitæ spontanea largitio. Quæ si homini fiat, *donatio* dicitur; si Deo, magis proprie *oblatio:* quia cum Deo utpote omnium Domino nihil dari queat, maluerunt Canones eam largitionem *oblationem* vocare.

Oblatio ita generaliter sumpta comprehendit & Oblationes strictè dictas, & Decimas, primitias, & quidquid a Fidelibus in usum Ministrorum Ecclesiæ Deo consecratur.

Verum modo loquendi Canonistis usitato, Oblationes a Decimis distinguuntur, vocanturque *oblationes*, quæ a Fidelibus, vel ad altare, vel etiam extra altare *ultro* & *voluntarie* citra ullam in quantitate aut specie determinationem Deo vel Ecclesiæ dantur.

Itaque in hoc præcipue Decimæ ab Oblationibus discernuntur, quod Decimæ partim ex jure, partim ex consuetudine soleant esse determinatæ ad certam quotam & speciem; nec earum determinatio & solutio Fidelium laicorum voluntati & libertati sit relicta: econtra vero, *oblationem*, tam quoad quotam, quam quoad speciem determinatio a nutu & beneplacito offerentium dependere consueverit.

Hoc modo sumptæ *oblationes* comprehendunt omnia, quæ sive inter vivos, sive mortis causâ, sive per testamentum ultro & voluntarie Deo vel Ecclesiæ offeruntur; atque ita sumuntur in *Cap.* 83. ✠ *De V. S.*

At usu hodie fere ubique recepto *oblationum* nomen pene restringitur ad ea, quæ inter Missarum solemnia ad manum Sacerdotis ad altare dari consueverunt.

In hoc tamen Tractatu *de Oblationibus* nonnihil generalius sumptis differemus; quatenus nimirum comprehendunt & quæ in administratione Sacramentorum, purificatione mulierum, aliisque similibus functionibus Pastoralibus Fideles offerunt, & quæ etiam in truncis ad colligendas Oblationes populi expositis ponuntur, aut Matriculariis sive Magistris Fabricæ, vel mensæ S. Spiritus, juxta morem in plerisque Belgicis Ecclesiis receptum, circumeuntibus per Ecclesiam, dantur; vel etiam alio modo in usum Ecclesiæ aut pauperum, v. g. in Ecclesiis ruralibus, in carnis, ovorum, buthyri, aut alterius edulii specie ipsis exhibentur: item illa, quæ a visitantibus certa Oratoria vel Sacella, in quibus Imagines vulgo miraculosæ, vel Sanctorum Reliquiæ quiescunt, ibidem vel in altari vel extra altare offeruntur: quæ omnia nomine *oblationum*, ex modo loquendi SS. Canonum & Canonistarum, veniunt.

§. II.

Oblationum usus, præsertim inter Missarum solemnia antiquissimus; & quo animo offerendæ?

OBlationum in altari, & extra altare meminit Canon 4. Apostolorum, earumque ritum exponit; & quæ in altari offerri possint, declarat, uti latius in Scholiis ad dictum Canonem notavi.

Meminit quoque pristini moris offerendi in ipso Sacrificio S. Cyprianus *lib. De Opera & Eleemosyna:* „ Locuples & dives „ es, ait, & Dominicum celebrare te cre„ dis, quæ in Dominicum sine *Sacrificio* „ venis, quæ partem de *Sacrificio*, quod „ pauper obtulit, sumis „.

Hìc *Sacrificium* pro pane & vino in Sacrificio offerendis & conservandis, ex more illius ævi accipit S. Cyprianus.

Moris enim tunc erat, qui aliquot seculis in Ecclesia constanter perseveravit, ut populus ad Sacrificium accedens, panem & vinum inter Missarum solemnia offerret; uti probat Ordo Romanus circa seculum nonum compositus, qui disertis verbis hanc panis & vini oblationem exprimit: „ Po-

„ pu-

„ pulus, ait, dat Oblationes, id est, PANEM & VINUM, & offerunt cum fanonibus candidis; primo masculi, deinde „ feminæ „.

Erant autem *Fanones*, uti habet Ordinis expositio apud Cassandrum, *Sindones*, quibus oblationes involvebantur, & tegebantur; cujus ritus adhuc hodie vestigium remanet, dum in Missa solemni Subdiaconus panem & Calicem ad altare deferens, illa velo, quod vicem *Sindonis* subit, involvit.

Cæterum plura de hoc ritu offerendi panem & vinum inter Missarum solemnia habeo in Tractatu De Simonia circa Beneficia *parte* 1. *cap.* 6. §. 1. ibique fusius ostendi, quod quidem circa seculum XI. mos offerendi panem & vinum paulatim in desuetudinem abierit; ipsas tamen Oblationes non desiisse, sed in nummorum aut aliarum rerum oblationes mutatas fuisse; semperque votum Ecclesiæ fuisse, ut usus Oblationum ab Apostolis ad nos transmissus conservaretur, aut neglectus restitueretur.

Utque plura Conciliorum de hac re Decreta, quæ in dicto Libello videri possunt omittam, unum hic sancti Caroli sive Concilii ejus Provincialis quarti Canonem proferam; e quo una patebit, quo affectu & quâ animi dispositione Oblationes a fidelibus sint præsentandæ.

„ Oblationum institutum, inquit, jam „ pridem ab Apostolicis usque temporibus, „ Apostolico etiam Canone sancitum, San„ ctissimorumque Pontificum Melchiadis, Fa„ biani, & Gregorii Constitutionibus, & Con„ ciliorum præterea Decretis communitum, „ quo gravius his temporibus a fidei doctri„ næque Catholicæ hostibus exagitatur, & „ languescente pietatis studio, quo magis „ a fidelibus negligitur, hoc diligentius ser„ vari, atque ad executionis usum, ubi „ intermissum est, revocari convenit; cum „ præsertim & ad divinum cultum illud „ pertineat, & populis salutare sit, ad ex„ piandaque peccata utile „.

„ Quare Episcopi in sua quisque Dice„ cesi & suis, & Concionatorum sermoni„ bus, & omni alio persuadendi cohortan„ dique officio, omnique juris ratione illud, „ ubi est, retineri, ac ubi negligitur, resti„ tui studiose ad SS. Canonum præscriptum „ ita curent, ut in solemnitatibus scilicet „ Domini, diebusque Dominicis, ac Festis „ item, quos coli, aut præcepti, aut con„ suetudinis est, omnis Christianus aliquid „ prout suâ quisque *pietate devotioneque* „ *maluerit*, Deo offerri procuret, idque in „ Ecclesia vel Cathedrali, cum ad Missæ „ sacrificium, quod solemniter celebratur, „ vel in Parochiali cum Parocho convenerit.

„ Quo in Officio servetur, ut quod Ec„ clesiasticæ consuetudinis est, primo ma„ res, deinde feminæ offerant „.

„ Sacerdoti Missam celebranti Oblatio„ nis accipiendæ causâ ab altari paulum se „ removere licet; at inde longe discedere, „ ac per Ecclesiam vagari, eamque quasi „ circuire nullo modo liceat „.

„ Quo gratius autem Deo sit quod offe„ runt, ad præstandum accedant Fideles „ intimâ animi pietate, spirituali hilarita„ te, sanctâ charitate, omnique Christia„ næ devotionis testificatione „.

§. III.

Oblationes, quæ fiunt intra limites Parochiæ, de jure communi spectant ad Parochum.

PRoventus singularum Parochiarum cedere Ecclesiæ Parochiali, ejusque Ministris, uno consensu concludunt Canonistæ ad *Cap.* 9. *De his, quæ fiunt a Prælato sine consensu Capituli*, in quo dicitur: „ Cum „ auctoritate Dionysii fuerunt Parochiæ „ limitatæ; quatenus singularum Parœcia„ rum proventus in usus Ecclesiæ cederent „ necessarios, & Ministrorum „.

Inter proventus vero Parœciarum numerandas esse Oblationes, quæ in districtu Parochiæ offeruntur, nemo negat.

Hinc ulterius pari consensu conficiunt Canonistæ, Parochum tamquam primarium Ecclesiæ Parochialis Ministrum *de jure communi* fundare suam intentionem in perceptione omnium Oblationum, quæ obveniunt infra limites suæ Parochiæ; easque ei deberi, nî ostendatur vel ex voluntate offerentium, vel ex immemoriali consuetudine, aliove legitimo titulo ad alium spectare.

Quamobrem Oblationes, quæ fiunt Sacræ Imagini infra limites Parochiæ, non ad dominum parietis, cui Imago adhæret, nec ad

ad Episcopum spectare, sed ad Parochialem Ecclesiam, seu illius Rectorem, post alios Canonistas tradit Fagnanus ad citatum Capitulum IX. hancque esse communem Doctorum conclusionem asserit ex Socino: „ quam, ait, etiam sæpius secuti sunt Domini De Rota: ubi hæc sententia licet „ fuerit olim controversa, tamen hodie dicitur esse receptissima „.

Procedit quoque hæc conclusio in Oblationibus factis Imagini existenti in aliqua Capella seu Oratorio infra limites Parochiæ; ut scilicet oblationes illæ non cedant Capellæ, sed Ecclesiæ Parochiali; quemadmodum post Abbatem, aliosque veteres Canonum Interpretes docet Fagnanus *loco citato num.*. 14., & Barbosa *De Officio Parochi cap.* 24. *num.* 22. qui & addunt, id etiam procedere, licet Oblationes essent factæ in Capellis, ubi essent erecta distincta Beneficia: „ Quia nihilominus Parochiali Ecclesiæ, & Parocho, non Capellis, aut earum Capellanis Oblationes „ cedunt „.

Quinimo licet Oblationes offerantur celebranti Capellano, aut alteri Sacerdoti in Sacello intra vel extra Ecclesiam Parochialem; sed tamen infra limites Parochiæ, nihilominus cedunt Parocho, non Presbytero celebranti: „ Nam Oblationes faciunt „ Parochiani, ait Fagnanus, propter ad„ ministrationem Sacramentorum „.

Eodem fundamento „ Oblationes, quæ „ fiunt tempore Jubilæi vel anno sancto in „ Ecclesia Cathedrali, ait Barbosa *loco* „ *citato num.* 27. spectant ad Archipresby„ terum ejusdem Ecclesiæ, non autem ad „ Episcopum: nam cum Archipresbyter „ habeat curam animarum, & Sacramento„ rum administrationem, habet per conse„ quens de jure communi fundatam inten„ tionem ad omnes Oblationes, idque pri„ vative ad Episcopum „. Hæc Barbosa post plures ibidem allegatos Doctores.

Si igitur Oblationes, uti Decimæ, præcipue dari censeantur in usum & sustentationem eorum, qui curam agunt animarum, & populo spiritualia seminant; consequens est, de jure communi Oblationes Vicario perpetuo, & non Pastori *primitivo* deberi: quandoquidem, uti supra *cap.* 1. §. 9. notavimus, cura animarum integra Vicario perpetuo incumbat, nec quoad eam curam Vicarius perpetuus a vero Parocho distinguatur.

Refert quidem Renatus Choppinus *lib.* 2. *De sacra Polit. tit.* 7. §. 25. Parlamentum Parisiense censuisse, in receptione Oblationum Pastorem primitivum Vicario ejusdem Ecclesiæ esse præferendum; sed monet Franciscus Pinsonius Tractatu *De Beneficiis part.* 3. §. 2. „ illud Decretum „ Curiæ non definitivâ sanctione pronun„ tiatum, sed interim & pendente decisio„ ne appellationis tamquam ab abusu, ab „ ipso Vicario interpositæ a Sententia Of„ ficialis Parisiensis, quâ primariis Pastori„ bus Oblationes addixerat: adeo ut inde „ pateat, Senatum ex temporali judicio, „ non perpetuo jus dicere voluisse „. Hæc Pinsonius, qui *num.* 18. addit: „ Nam & „ alias, ut observavit Laurentius Bochellus „ in Bibliotheca Juris Gallici in verbo „ *oblationes*, Senatus Oblationes in Eccle„ sia S. Salvatoris exhibitas ejusdem Re„ ctori seu Vicario perpetuo deberi pro„ nuntiavit, exclusis Regularibus S. Marti„ ni Campestris; licet primariis Rectoribus „ ejusdem Ecclesiæ, quod & hodie obser„ vatur, & æquius est „.

Hæc omnia, quæ hactenus de jure Parochi & Vicarii ad Oblationes dicta sunt, procedunt *in dubio* & *de jure communi*; id est, ubi non constat de contraria consuetudine, vel de alia ipsorum offerentium voluntate, quæ in Oblationibus, utpote ordinarie & plerumque mere voluntariis, præcipue attendi debet; & ratione cujus frequenter Oblationes ad alia loca, vel personas, quam ad Ecclesiam Parochialem, aut Parochum pertinent; uti infra latius observabitur.

§. IV.

Oblationes, præsertim quæ fiunt in administratione Sacramentorum, & aliis functionibus spiritualibus, debent esse plane voluntariæ.

„ Oblationes de sui ratione habent, „ inquit sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* „ 86. *art.* 1. *in Corp.* quod *voluntarie* of„ ferantur, secundum illud Exodi 25. *Ab* „ *ho-*

„ *homine, qui offert ultroneus, accipietis eas* „.

Hæc vero offerendi libertas & voluntarietas præcipue permitti & elucere debet in Oblationibus, quæ fiunt ratione Sacrificii, vel in administratione Sacramentorum, & alterius cujuscumque generis functione Pastorali & spirituali. Nisi enim Oblationes, quæ occasione hujusmodi functionum offeruntur, plane sint voluntariæ, sed ex aliqua expressa vel saltem tacita pactione, vel coactione dentur, difficulter omnis species Simoniæ vel avaritiæ evitabitur.

Oblationes igitur semper probavit Ecclesia: at eas semper voluntarias esse voluit, omnemque exactionem & coactionem in iis exigendis exhorruit; ne sacra venum exponi viderentur.

„ Prohibemus, inquit Gaulo Paschalis II. „ Legatus in suis pro Ecclesia Gallicana Or„ dinationibus seculo undecimo, sub excom„ municatione, ne Sacerdos, vel Clerici, „ occasione alicujus consuetudinis, pro Ba„ ptismo, aliisque Sacramentis Ecclesiasticis, „ aliquid *exigere*, vel *extorquere* præsumant: „ sed ea *liberaliter* & sine difficultate stu„ deant canonice ministrare. Moneantur tamen laici diligenter, ne quod pro „ reverentia Sacramentorum devotio Fide„ lium introduxit, ex *avaritia* velint ali„ quatenus revocare „.

Et Concilium Lateranense sub Innocentio II. *anno* 1139. *Can.* 2. vetat, ne in administratione cujuslibet Sacramenti, *sub obtentu alicujus consuetudinis, ante vel post a quoquam aliquid exigatur*.

De omnibus similiter Sacramentis idipsum declaravit Concilium Lateranense sub Alexandro III. hanc notandam adjungens regulam: „ Putant autem plures ex hoc li„ cere, quia legem mortis de longa con„ suetudine invaluisse arbitrantur; non at„ tendentes quod tanto graviora sunt crimi„ na, quanto diutius infelicem animam te„ nuerunt alligatam „. *Cap.* 9. ✠ *De Simonia*.

Circa idem tempus, & sub eodem Pontifice Synodus Turonensis decernens, ne pro sepultura, & Chrismate, aut Olei receptione, ulla cujuscumque pretii exactio attentetur, eamdem regulam, quâ vulgare argumentum pro stabiliendis inveteratis abusibus penitus evertitur, repetiit, & expressit his verbis: „ Nec sub obtentu cujusquam „ consuetudinis reatum suum quis tueatur; „ quia diuturnitas temporis non diminuit „ peccata, sed auget „. *Cap.* 8. ✠ *De Simonia*.

Hac de causa sedulo monet Rituale Romanum sub Paulo V. „ Minister Sacra„ menti diligenter caveat, ne in Sacra„ mentorum administratione aliquid quavis „ ex causa, vel occasione, directe, vel in„ directe exigat, vel petat; sed ea gratis „ administret, & ab omni Simoniæ, atque „ avaritiæ suspicione, nedum crimine, lon„ gissime absit. Si quid vero nomine elee„ mosynæ, aut devotionis studio, peracto „ jam Sacramento, a Fidelibus *sponte* of„ feratur, id licite pro consuetudine loco„ rum minister accipere poterit „.

His conforme est Decretum Synodi Provincialis Mechliniensis anni 1570. *tit. De Decimis & Pastoribus cap.* 11. quo „ Pasto„ ribus, & quibuscumque Sacerdotibus inhi„ bet sub pœna suspensionis, ne per se, „ vel per alium, directe, vel indirecte sti„ pulentur pro Missis votivis ad piorum „ postulationem celebrandis; sed quod eis „ *sponte* oblatum fuerit, accipiant „.

Oblationes proinde, præsertim quæ in administratione Sacramentorum, aliisque spiritualibus functionibus a Fidelibus fiunt, de sui natura & ex mente Ecclesiæ debent spontaneæ & liberæ offerentium voluntati permitti.

Unde cum sub initium præsentis seculi, in Diœcesi Cabillonensi Parochus prætenderet quamdam Viduam in anniversario Mariti sui defuncti debere offerre certam mensuram granorum, loco panum, qui in anniversariis defunctorum consueverant ibidem offerri, idque sub prætextu cujusdam transactionis cum incolis illius loci initæ, atque Officialis Cabillonensis Viduam ad solvendam dictam granorum mensuram condemnasset; interjectâ per Viduam ab hac Sententia Officialis appellatione tamquam ab abusu ad Parlamentum Divionense, Sententia Officialis fuit cassata; dictumque fuit nullâ specie Viduam ad solutionem dictæ mensuræ potuisse condemnari, quandoquidem Oblationes debeant esse voluntariæ, non coactæ; quod autem voluntatis est, non posse reddi necessitatis vi cujusdam trans-

actionis, *quæ redolet avaritiam*. Ita refert ex Bouvot in suis Arrestis Joannes Tournet *Litt.* O. *cap.* 3.

Similiter Canonici Ecclesiæ Cathedralis Engolismensis cum convenissent incolas cujusdam Parochiæ coram Officiali Episcopi, ut solverent annue decem Turonenses Parocho pro vino, quod in diebus Paschalibus dabatur post Communionem, atque per Sententiam Officialis incolæ essent condemnati; interjectâ rursus appellatione tamquam ab abusu, Sententia Officialis per Parlamentum Regium seu Parisiense cassata fuit; ut refert Renatus Choppinus *lib.* 3. *De sacra Polit. tit.* 4. §. 11.

Et sane cum Oblationes de sui natura sint voluntariæ, & sponte offerantur, difficulter tribunalia Regia admittent, ut laici ex diuturna consuetudine offerendi, ad Oblationes faciendas, præsertim in certa ac determinata quantitate & specie constringantur; eo quod Oblationes illæ, quantumvis longâ annorum serie continuatæ, semper intelligantur, juxta naturam Oblationum, voluntarie & sponte factæ; neque ullam sibi crediderint per continuationem actuum obligationem in futurum injici: non magis, quam si quædam Abbatia per plures annos alicui familiæ Religiosæ menstruam aut annuam alicujus grani vel panum oblationem voluntarie & sponte offerre sine interruptione continuaret.

Unde Sanctus Thomas docens, contingere posse, ut propter consuetudinem in præcipuis Festivitatibus teneretur quis in Altari offerre; tamen ait, etiam in hoc casu, oblationem remanere quodammodo voluntariam, scilicet quantum ad quantitatem, & speciem rei oblatæ. 2. 2. *Quæst.* 86. *art.* 1. *in Corp.*

§. V.

Quæ in Oblationum receptione, præsertim in administratione Sacramentorum, observanda.

Seposito omni jure positivo, posse Parochum, aliosve Sacerdotes accipere, quod sacris functionibus peractis, populus voluntarie ac sponte offert, ex Rituali Romano paragrapho præcedenti vidimus; in qua Oblationum receptione nonnulla a Parochis, aliisque Sacerdotibus sollicite cavenda sunt.

Primo, ne in similium Oblatorum receptione tacita saltem exactio, Simoniæ aut avaritiæ suspicionem ingerens, intercedat.

Tacitæ hujus exactionis frequenter sunt rei, qui verbo aut facto arguunt avaritiæ aut inhumanitatis eos, qui post administrationem Sacramentorum nihil aut parum offerunt. Quis enim ambigat, quin sic agendo cogant quodammodo Fideles ad dandum, qui dum erogando parum, avaritiæ aut inhumanitatis notam sibi impingendam norunt.

Secundo, sollicite cavendum, ne Sacramenta majori promptitudine & hilaritate administrentur illis, a quibus plura offerenda sciuntur: facile enim major illa promptitudo & hilaritas avaritiæ, turpisve quæstus suspicionem insinuabunt.

Tertio, cavendum est, ne gratuitæ Oblationes ex devotione fidelium procedentes, facile in præceptum & necessitatem vertantur; adeo ut si quis offerre prætermittit, avarus, imo injustus audiat.

Hinc enim continget, ut fideles vel paupertate, præsertim occultâ, vel expensarum gravitate deterriti, Sacramenta aut non suscipiant, aut saltem diutius, quam oportet, differant. Quod hodie, proh dolor! non raro circa susceptionem Viatici & Extremæ-Unctionis evenire, nimis quam manifestum est.

Ob hæc aliaque ex oblatorum receptione pullulantia incommoda, quæ difficulter in totum præcaventur, olim Synodus Eliberitana decrevit *Can.* 48. his verbis: „ Emendari placuit, ut hi qui baptizantur, ut „ fieri solebat, nummos in concham non „ mittant; ne Sacerdos, quod GRATIS ac„ cepit, PRETIO distrahere videatur „. Statuti illius rationem exposuit in Concilio Basileensi Julianus Cardinalis: „ Apostolus præcipit ab omni specie mali abstinendum. Nonne *gratis* offerre, & eleemosynam dare, est pium charitatis opus? „ Sed quoniam tempore Baptismi nummos „ projicere in concham, prætendebat speciem mali, emendari & aboleri talem „ consuetudinem jussit Ecclesia „.

Conformiter ad Synodum Eliberitanam, purio-

purioris disciplinæ zelosissimus Antistes S. Carolus *voluit*, *ne Presbyteri quamcumque rem pro administratione Sacramentorum acciperent*, *etiam sub* obtentu eleemosynæ; *ut* omnem occasionem *&* notam avaritiæ *adimeret; utque exacte per omnia observaret hæc verba:* Gratis accepistis, gratis date. Ita in ejus vita Guissano *lib.* 8. *cap.* 4.

Scio quidem hanc disciplinæ puritatem nec ubique vigere, nec in omnibus Ecclesiis hodie in præcepto esse, ut nimirum Ministri non possint, jam administrato Sacramento, gratis oblata recipere; ipsa tamen sacra ministerii functio omnes Ministros adstringit, ut in oblatorum receptione eam servent moderationem, & agendi modum, ne avaritiæ, turpisve quæstus notam incurrendo, ministerium ipsorum vituperetur, & Sacramentorum debita reverentia vilescat. Caveantque sedulo, ne liberales Fidelium Oblationes tandem in suspectas exactiones degenerent, quibus fiat ut vel Fideles a Sacramentorum receptione retrahantur, aut diutius, quam convenit, differant.

§. VI.

Ex voluntate offerentium &c. consuetudine, aliisque titulis Oblationes ad alios quam Parochos spectare possunt.

Circa jus ad Oblationes duo apud Canonistas sunt in confesso, & uno quasi consensu recepta.

Primum, de jure communi seclusis consuetudine, & voluntate offerentium, aliove legitimo titulo contrariis, ad Oblationes omnes, quæ fiunt intra limites Parochiæ, Parochum habere fundatam intentionem.

Secundum, Oblationes vel ex consuetudine, privilegio, aliove titulo, ac præcipue ex voluntate offerentium cedere posse in alterius, quam Parochi privatum usum.

Itaque ubi „ expresse, vel etiam admi- „ niculariter & conjecturaliter constat de „ voluntate facientium Oblationes & elee- „ mosynas, ut ipsi Ecclesiæ seu certis usi- „ bus applicari debeant, non autem ut ipse „ Rector impingetur, atque in privatos „ usus, privatamque utilitatem convertat; „ tunc absque dubio illa voluntas servari „ debet, eaque cuicumque Juris dispositioni „ prævalet „. Hæc Cardinalis De Luca *Disp.* 19. *De Decimis*.

Ex hac verisimili offerentium voluntate, Oblationes, quæ colliguntur, etiam in ipsis Ecclesiis Parochialibus, per Magistros Fabricæ sive Æditnos, vel Magistros mensæ S. Spiritus, aliosve Magistros seu Intendentes alicujus Domus pauperum, aut Orphanotrophii, vel Sacelli, aut Altaris, non cedunt Parocho, sed Fabricæ, pauperibus, Sacello, aut Altari, in quorum respective usum sciuntur a Magistris illis, aut Intendentibus peti & colligi.

Similiter, quæ offeruntur in mensis aut truncis ad recipiendas Oblationes in certum usum expositis, indubie in eum usum cedunt. Cum enim populus sciat, eum in finem mensas, aut truncos esse expositos, Oblationes suas in mensas illas aut truncos conjiciendo, aut reponendo, sat significat, eas velle usui designato applicari.

Eodem ex capite usu ubique pene receptum, ut Oblationes notabiles & frequentes, quæ fiunt ad Imagines vel Reliquias alicujus Sancti ob miracula vera, vel putativa, cedere Sacello vel Oratorio, in quo Imago vel Reliquiæ quiescunt. „ Omnino „ enim probabile est, inquit Cardinalis De „ Luca loco citato *num.* 11. quod populus „ pro gratiis acceptis, vel speratis, ad il- „ lam Imaginem recurrendo cum eleemo- „ synis, & Oblationibus, id agat animo „ donandi ipsi Imagini, & frequentius ut „ sumptuosa Ecclesia construatur, ac dote- „ tur, & exornetur; non autem ad donan- „ dum Parocho, vel Episcopo, seu alteri „ Prælato ad privatam utilitatem „.

Si Oblationes fiant in Sacello, quod habet speciales Mambumos seu Magistros, qui curam Fabricæ & ornamentorum habeant; itemque curam, ut divina ibidem Officia agantur, Oblationes illæ de consuetudine, non Parocho, aut Ecclesiæ Parochiali, sed ipsi Sacello, ex conjecturali offerentium voluntate, cedere solent, præsertim quæ extra Altare offeruntur.

Cum enim noverit populus, Magistros sive Mambumos, aut Intendentes istorum Sacellorum colligere eleemosynas sive Oblationes in usum Sacellorum, populus offerendo præsumitur offerre ad intentionem colligentium.

Quin & consuetudo fere universalis habet, ut Oblationes, quæ vel colliguntur extra Altare, vel fiunt in truncis per Ecclesiam, vel Sacella, vel ad certum Altare aut Imaginem dispositis, cedant vel Fabricæ, vel ad ornatum Altaris, aut Imaginis, aliumve usum, in quem ex conditione colligentium, vel ex inscriptione trunco imposita, vel ex ejus locali dispositione sciuntur colligi & peti.

Ideoque pene de solis Oblationibus, quæ fiunt in Altari, & in administratione Sacramentorum, aut exequiis, vel anniversariis, sive inhumationibus defunctorum, jus aliquod Parocho competit, præsertim extra Ecclesiam suam Parochialem.

Quin & quoad has, consuetudine, aliove titulo legitimo nonnumquam obtinuit, ut Oblationes etiam quæ fiunt ad Altare, aut in exequiis, vel anniversariis defunctorum, in Sacellis aut Ecclesiis succursalibus cedant non ipsi Parocho, sed vel celebranti, vel Presbyteris, & Ministris Sacellorum aut Ecclesiarum, vel etiam Fabricæ, aut alteri pio usui.

Imo & non raro etiam ex Oblationibus, quæ in Ecclesia Parochiali fiunt ad Altare vel extra Altare, pars aliqua cedit Fabricæ, aut interdum Canonicis, aut aliis, qui Pastores primitivos se vocant.

Hæc omnia conformia sunt iis, quæ de Oblationibus leguntur in Synodo Namurcensi sub Engelberto Desbois *anno 1639. tit. 17.* „ Oblationes, quæ fiunt in Ecclesiis „ Parochialibus, & Capellis in iisdem con„ structis, ad eos pertineant, qui hactenus „ illas ex antiqua consuetudine perceperunt. „ At ubi consuetudine nihil introductum „ est, Pastor solus habeat Oblationes, quæ „ fiunt ad majus Altare, & ad Altaria di„ ctarum Capellarum non habentium Mam„ burnum particularem. Si quæ vero di„ ctarum Capellarum Mamburnum habent, „ Oblationes soli Capellæ cedant, quem„ admodum etiam Confraternitatibus Con„ fraternitatum Oblationes; illis exceptis, „ quæ offeruntur in Altari ad manus cele„ brantis tempore Missarum, quæ erunt „ Pastoris „.

Itaque quæ de Jure Parochorum ad Oblationes hactenus dicta sunt, obtinent duntaxat, quando non constat quem in usum offerentes velint suas oblationes impendi; aut saltem non constat, eos velle illas impendi in alium usum, quam Parochi, aut Ecclesiæ Parochialis.

Si vero circumstantiæ non determinent usum, cui verisimiliter offerentes suas Oblationes velint applicari; sed simpliciter ad honorem Dei, idque ex quadam recepta offerendi consuetudine offerant, uti plerumque contingit in Oblationibus, quæ fiunt in Officiis defunctorum, item in Oblationibus, quæ fieri solent ad manum celebrantis in Festis solemnioribus; his & similibus casibus Parochus de jure communi habet fundatam intentionem ad Oblationes; & nisi ostendatur consuetudo aut privilegium, aliusve legitimus titulus contrarius, Oblationes integræ Parocho competunt.

§. VII.

Quibus competat Oblationum administratio?

OBlationes, præsertim extra Ecclesiam Parochialem, item extra Altare, & administrationem Sacramentorum, non raro ex voluntate verisimili offerentium, vel ex inveterata consuetudine, aliove legitimo titulo spectare ad alios, quam Parochum, præcedenti Paragrapho notavimus, quod & praxis ubique passim comprobat. Quia tamen Parochus de jure communi, tamquam primarius Ecclesiæ Parochialis Minister, & totius Parochiæ curam gerens, fundatam habet ad Oblationes intentionem, earum administratio eidem communiter asseritur, tametsi in alios, quam ejus privatos usus impendendæ sint.

„ Administratio Oblationum, etiam tali „ casu, quo ex voluntate offerentium in ali„ um, quam Parochi privatum usum con„ verti debent, ad Parochum spectare vi„ detur, ait Barbosa *De Offic. Parochi*, „ *par.* 3. *cap.* 24. *num.* 30. ex eodem jure „ Parochialitatis, & quà ratione Oblationes „ spectant ad Parochum, nisi fuerint in de„ terminatum usum datæ „.

Itaque Parochus ab administratione & dispensatione Oblationum excludendus non est, tametsi in alium, quam Parochi usum, ex voluntate offerentium, aut consuetudine sint impendendæ.

Quinimo, etiamsi alii sint in possessione dispensationis, vel administrationis eleemosynarum, nisi eodem titulo Parochus sit exclusus, una cum aliis dispensationi & administrationi superintendendi jus habet: ut scilicet, quantum fieri potest, juri communi, quod Parocho Oblationum dispensationem concedit, propius inhæreatur.

Unde in præcitata Synodo Namurcensi dicitur: „ Reddatur computus omnium collectarum, etiam Confraternitatum, & „ quocumque alio titulo vel nomine fiunt, „ per Mamburnos in Ecclesia, præsente „ Parocho & Magistratu loci „.

Oblationum enim dispensationem, etiam ad laicos spectare posse dubitari nequit.

Neque inconveniens est, ut harum administratio sit penes laicos; quoniam ista, uti notat De Luca loco citato „ non dicitur administratio istius juris spiritualis, „ cujus laici sunt incapaces, & de qua ad„ ministratione loquuntur S. Canones; dum „ illa consistit in ipso formali regimine, „ vel rectoria Ecclesiæ, vel Capellæ cum „ administratione divinorum, illorumque „ actuum spiritualium explicatione, qui non„ nisi Ecclesiasticis personis conceduntur, „ laicis autem interdicuntur: sed agitur de „ administratione temporali, prout facta est, „ qualis est custodia tam supellectilis, quam „ bonorum temporalium, eorumque cura, „ & œconomica administratio; ne dissipen„ tur, seu in alios usus convertantur „. Hactenus De Luca.

Iste Auctor ibidem variis exemplis ostendit, ubique usu esse receptum, ut etiam custodia sacrarum Reliquiarum, aliarumque Imaginum & Oblationum, quæ ad eas conferri consueverunt, laicis in quibusdam Capellis aut Confraternitatibus committatur: quia hic agitur solummodo de administratione œconomica & mere temporali; quæ versatur v. g. circa vestimenta, & vasa sacra, ut bene custodiantur; Oblationes & proventus in usus Capellæ, Altaris, aut alium, in quem ex voluntate offerentium destinatæ sunt, fideliter impendantur; nequaquam vero ut in usum laicorum cedant, quod sacris Canonibus vetatur; eosque Oblationum eatenus percipiendarum incapaces declarant. Unde Joannes Tournet in suis Arrestis *litt.* O. *cap.* 4. monet, pro certo & indubitato esse tenendum, laicos nihil posse prætendere ad Oblationes, quæ fiunt in Ecclesiis vel Capellis, nisi sint Matricularii, Magistri Fabricæ, aut Intendentes; eo quod hæc eorum qualitas sufficienter tunc ostendat, eos non recipere Oblationes in usus proprios, sed in usum Ecclesiarum, Fabricæ, Confraternitatum, &c. quarum procurationem agunt.

§. VIII.

Qui ad Oblationes faciendas non admittendi?

NE peccatis sceleribusque publicorum peccatorum Ecclesia connivere, eisque communicare videretur, eorum oblationes & dona respuenda judicavit.

Hinc S. Ambrosius, frendentibus licet Theodosii Imperatoris Comitibus, ipsius oblationes recipere noluit; quia, ait S. Paulinus *in Vita S. Ambrosii*, munera Imperatoris, qui se sacrilegio commiscuerat, ab Ecclesia respuebantur, nec orandi illi cum Ecclesia societas tribuebatur.

Eodem motivo Synodus Carthaginensis decrevit: „ Oblationes dissidentium fratrum „ neque in Sacrario, neque in Gazophilacio „ recipiantur „. Item: „ Dona eorum, „ qui pauperes opprimunt, a Sacerdotibus „ refutanda sunt „. Apud Gratianum *dist.* 90. *Can.* 2.

Similiter publicorum usurariorum *Oblationes a quoquam recipi vetat* Synodus Lateranensis III. in *Cap.* 3. ✠ *De Usuris*. Et Lateranensis IV. præcipit Clericis, ne „ Hæ„ reticorum eleemosynas aut oblationes per„ cipiant; alioquin suo priventur officio „. *Cap.* 13. ✠ *De Hæreticis*.

Hæc omnia uno Decreto comprehendit & expressit S. Carolus in suo Concilio Mediolanensi IV. *parte* 2. *cap.* 15. „ Ab iis „ oblationes ne recipiantur, ut antiquo Ca„ none vetitum est, qui scilicet inter se „ iniquo animo dissidentes inimicitias exer„ cent, qui usurarii, meretrices, sacrilegi, „ raptores, quive alio nomine publice no„ torieque criminosi sunt „.

Et sane si de Oblationibus, quæ fiunt inter Missarum solemnia ad Altare sermo sit, ratio, quæ publicos & notorios peccatores a publica Sacramentorum perceptione removet, etiam

etiam suadet & impellit, ne similes peccatores ad Oblationes faciendas recipiantur.

Quis enim ignorat quod Oblatio ad Altare sit quædam cum reliquis Fidelibus, imo & ipso Sacerdote in Sacrificio communicatio, ipsa quoque ad Oblationem admissio, publica quædam pacis & reconciliationis tessera sit? Neque unquam ad Oblationem in Altari inter Missarum solemnia admisit Ecclesia, nisi quos pacis & reconciliationis cum Deo participes esse credebat. Unde & moris est, ut Sacerdos recipiendo Oblationes dicat, *Pax tecum;* quasi supponens, eum jam ad pacem & communionem admitti.

Sicuti ergo ob scandalum a Sacramentorum perceptione publici peccatores repelluntur; ne si tales ad Sacramenta admitterentur, quæ non nisi reconciliatis & in pacem cum Deo receptis danda sunt, populus, qui eos publicos peccatores novit, nec ulla conversionis & pœnitentiæ opera vidit, credat etiam similes posse Sacramentis participare: ita quoque ob simile scandalum, noluit Ecclesia ad Oblationes admittere hujusmodi peccatores; ne scilicet crederetur nullâ præviâ conversione & pœnitentiâ, aut scandali reparatione, homines sceleratos & notorie impios *paci* restitui, & sacris Altaribus cum reliquis Fidelibus posse participare.

Nequaquam tamen dubitandum, quin majus scandalum sit, majorque indecentia, hujusmodi publicorum peccatorum admissio ad Sacramenta, quam eorumdem ad offerendum receptio: ideoque & in repulsione ab offertorio majore circumspectione & prudentiâ, ac moderatione esse procedendum, quam in exclusione a Sacramentorum receptione: atque nonnumquam aliquos ad Oblationes etiam in Altari inter Missarum solemnia faciendas admittendos, qui a Sacramentis, præsertim Eucharistiæ, omnino essent repellendi.

Quinimo spectatâ modernâ Ecclesiæ disciplinâ, maxime in locis ubi hæc ab oblationibus publicorum peccatorum exclusio plane obliterata est, Parochis, aliisque inferioribus Presbyteris consultum plane est, ut priusquam hanc tantopere a Patribus, & Conciliis probatam disciplinam, sed temporum injuriâ obliteratam, in praxim reducant, Episcopos consulant, eorumque consilium & judicium audiant & excipiant; ne alias horum adjutorio destituti non valentes perrumpere, zelo præcipiti plus subinde destruant, quam ædificent.

Interim tamen, si quis Parochus zelo disciplinæ Ecclesiasticæ, & evitandi scandali, publicum peccatorem ab Altari repulisset, haud sane ab Episcopo, ejusve Ministris arguendus esset, sed potius a zelo suo laudandus, & Episcopali auctoritate suffulciendus; utpote qui sacris Canonibus hac in parte se conformaverit, & id unum egerit, quod communi Canonistarum & Theologorum suffragio faciendum judicatur: ita ut non nisi ob duritiem temporum, & conculcatam passim disciplinam consulendos prævie Episcopos esse, conveniens judicemus.

CAPUT III.

De Competentia Pastorali, sive de congrua Parochorum Portione.

§. I.

Quid Competentia Pastoralis, & quæ ejus origo?

EX iis, quæ Capite primo hujus Tractatus dicta fuere, haud difficulter comprehendi potest origo Competentiæ, sive congruæ Portionis Pastoralis.

Idem quippe notatum fuit, quod circa seculum x. & sequentia, passim Ecclesiæ Parochiales Canonicorum & Monachorum Collegiis incorporatæ fuerint cum omnibus suis proventibus; tandemque contigerit, ut Canonici ac Monachi plerique abdicatâ a se curâ illarum Parochialium Ecclesiarum, eam in Presbyteros, quos Vicarios dixere, transtulerint; reservatis interim suis Collegiis & Conventibus Decimis, quæ primario in sustentationem eorum, qui populo spiritualia seminant, cedere deberent, & eâ intentione penduntur.

Cum vero Ecclesia Decimas, aliosque proventus per hujusmodi incorporationes, aliove titulo ad Monasteria, Capitula, vel similia Corpora, vel personas devolutas, Parochis, aliisque curam populi sustinentibus restitue-

stituere non posset, sed pleraque Collegia, & Monasteria in Decimarum possessione, connivente tandem ac dissimulante Ecclesiâ permanserint; ne defectu sustentationis Ministrorum, cura animarum negligeretur, ordinatum fuit, ut ex Decimis & proventibus Ecclesiæ tantum ut minus detraheretur, & eorum possessores dare cogerentur, quantum curæ animarum debite exercendæ requireretur.

Hæc portio ex Decimis, aut aliis proventibus Ecclesiasticis Ministris Ecclesiarum Parochialium curam sustinentibus subministranda, vocatur communiter *Portio congrua*; quo nomine etiam utitur Pontifex in *Cap. 4. De Regularibus in VI.* quasi *congruens* illi cui assignatur, id est, proportionata ejus necessitatibus; ideoque nonnumquam *sufficiens* dicitur, tamquam sublevandis necessitatibus ejus, cui danda est, sufficiat. *Cap.* 30. ꝟ *De Præbend.* Subinde *congrua sustentatio* in Clementina I. *De Jure Patronatus*; interdum *Portio competens*. *Cap.* 2. *De Decimis in VI.* Quæ omnia idem significant; nimirum portionem debere sufficere, & congruere sustentationi Parochi, aliisque curam animarum gerentibus; quod & hodie indicatur, dum passim in Belgio vocatur *Competentia Pastoralis*, id est, portio *competens* Pastoribus.

illis Regionibus pene nullus inveniatur Sacerdos Parochialis, qui ullam vel modicam habeat peritiam litterarum; statuit, ut consuetudine qualibet Episcopi vel Patroni, seu cujuslibet alterius non obstante, portio Presbyteris ipsis sufficiens assignetur.

Alexander IV. in *Cap.* 2. ꝟ *De Decimis in VI.* „ provideri vult per locorum Ordinarios, taliterque ordinari, quod Pastoribus Ecclesiarum Parochialium tantum de illarum proventibus relinquatur, quod exinde competentem sustentationem habere, & Episcopalia jura solvere valeant, aliaque debita onera supportare „.

Uno verbo, eo collimant universa Ecclesiæ Decreta, ut Ecclesiarum Parochialium proventus ad Monasteria, Capitula, aliosve devoluti, nec temporum conditione patiente, ut integri proventus Parochis, cæterisque curæ animarum incumbentibus restituantur, saltem de illis tantum detrahatur, quod sustentationi Rectorum Ecclesiarum Parochialium, & oneribus sustinendis sufficiat; sive ut loquitur Synodus Tridentina *Sess.* 7. *cap.* 7. *De Reformatione*: „ Cura animarum laudabiliter exerceatur „: & *Sess.* 24. *cap.* 13. *De Reform.* „ Tantum redigatur, quod Rectoris ac Parochiæ necessitati decenter sufficiat „.

§. II.

Qualis esse debeat Competentia Pastoralis?

ALexander III. in *Cap.* 10. ꝟ *De Præbendis* scribit Vigorniensi Episcopo: „ Eam providentiam habeas, quod ad præsentationem Monachorum nullum recipias in Vicarium Ecclesiæ Parochialis, nisi tantum ei de proventibus Ecclesiæ coram te fuerit assignatum, unde jura Episcopalia possit persolvere, & *congruam* sustentationem habere „.

Similiter Concilium Lateranense sub Innocentio III. considerans, quod in quibusdam partibus extirpandæ consuetudinis vitium inolevisset, quod Ecclesiarum Parochialium Patroni, & aliæ quædam personæ proventus ipsarum penitus vendicantes, Presbyteris earum servitiis deputatis relinquant adeo exiguam portionem, quod ex ea nequeant *congrue* sustentari, atque inde fiat, ut in

§. III.

Determinatio Competentiæ dependet ab arbitrio Judicis.

POrtionem congruam, sive *competentiam* Pastoralem debere esse talem, quæ Presbyterorum, qui Parochialium Ecclesiarum curam agunt, ipsiusque Parochiæ necessitati decenter sufficiat, Paragrapho præcedenti vidimus.

Porro cum hæc sufficientia a temporum, personarum, & locorum diversitate plurimum dependeat, neque generaliter, quid sufficiat, decerni queat, sed ex plurimis factis frequenti mutationi obnoxiis judicandum sit; necesse est, ut determinatio Portionis congruæ sive Competentiæ Pastoralis, arbitrio Judicis fiat, qui omnibus rite expensis statuat quid hic & nunc sustentationi Presbyterorum, & Parochiæ necessitati succurrendæ decenter sufficiat.

Unde

Unde Synodus Tridentina noluit determinare portionem Vicariorum etiam perpetuorum; sed „ cum tertiæ partis fructuum, aut „ majori vel minori, arbitrio ipsorum Or„ dinariorum, portione, etiam super re cer„ ta assignanda ibidem deputandos voluit, „ quo animarum cura laudabiliter exercea„ tur „. *Sess. 7. cap. 7. De Reformatione*.

Verum quidem est, per Synodos, Pontifices, atque etiam Auctoritate Regiâ, subinde determinatum fuisse quantum Vicariis Ecclesiarum Parochialium in congruam portionem assignari oporteret: nequaquam tamen hæc determinatio ita generalis & stabilis fuit, quin ob certas temporum, locorum, aut personarum circumstantias Judici fas fuerit, interdum ab ea aliquantulum recedere, si viderit per determinatam portionem Parochi & Parochiæ necessitati decenter non satisfieri; nec sufficienter provideri, ut cura animarum *laudabiliter* exerceatur.

Hinc Synodus Mechliniensis anno 1570. taxatâ portione congruâ seu Canonicâ, addit: *Moderatione tamen Episcopi semper salvâ*. Et altera Synodus sub Hovio determinatâ portione congruâ ad 50. libras grossorum Flandriæ, addit: *Nisi Episcoporum judicio Parochiæ amplitudo aliquid amplius ultra 50. libras requireret*.

Observat quoque post alios Pinsonius: „ Quod hæc portio primum Constitutione „ Caroli IX. Regis Galliæ ad 120. libras, „ omni onere liberas, reduceretur; inde „ variis Curiæ placitis primum ad 150. pro„ ducta, deinde ad 200. & tandem mer„ cium pretiis excrescentibus, substractis „ ubique vitæ subsidiis, ad 300. portionis „ congruæ assignatio excrevit „. Hæc Pinsonius *Tractatu De Beneficiis*, *pag.* 242. *num.* 7.

Cum itaque portionis congruæ determinatio a Judicis arbitrio plurimum dependeat, primo attendere debet Judex tempus & locum.

Nec enim ambigi potest, quin portio pro uno tempore & loco sustentationi Parochi, & Ecclesiæ necessitati sufficiens esse queat, quæ alio tempore & loco ob raritatem, aut caritatem annonæ minime sufficeret.

„ Unde in Regionibus, in quibus est „ frumenti & vini caritas, & portio con„ grua in pecuniis assignatur, inquit Re„ buffus, magis augeri debet portio, quam „ in locis, ubi adest frumenti & vini abun„ dantia „. Tractatus *De Portione Congrua*, *num.* 76.

Ulterius attendenda est Parochiæ amplitudo, & Parochorum numerus. Æquitas enim requirit, ut liberalius provideatur illi, qui plus laborare debet, quam illi, qui minus. Deinde numerus Parochianorum, inter quos frequenter & pauperum copia non deest sua etiam secum onera trahit. Quare Rebuffus loco citato *num.* 71. docet, quod in assignanda portione congrua considerari debeat Beneficii locus, an sit frequens pauperum accessus.

Et in causa Competentiæ Pastoralis inter Rectorem Ecclesiæ Parochialis de Reves, & Abbatissam d'Annyvers Senatus Brabantiæ per Sententiam interlocutoriam 16. Jan. 1676. injunxit Pastori, ut exhiberet numerum familiarum, & communicantium suæ Parochiæ, priusquam super portione congrua pronuntiaretur.

Præterea expendendi sunt Beneficii proventus; id est, utrum intra limites Parochiæ magna Decimarum quantitas colligatur; quemadmodum, inquit Rebuffus, dos pro modo facultatum constituenda est. *Lib.* 99. §. 5. *num.* 69. *ff. De Jure Dotium*.

Et sane dum Parochiani tantam Decimarum copiam pendunt, idque primario, ut succurratur iis, qui curam ipsorum in spiritualibus agunt; æquum plane est, ut hi etiam liberalius de illis participent; maxime cum Decimæ, quarum hæc portio pars quædam est, jure communi ad Parochos pertineant: adeoque per liberaliorem portionis assignationem ipsæ Decimæ non nisi pro majori aliqua parte ad naturales suos Dominos quodammodo reducantur.

Recte itaque post Canonistas dicit Joannes Tournet, nullam certam ac fixam regulam in determinatione hujus portionis figi posse; sed totum dependere ab arbitrio Judicis, qui attendere debet qualitatem partium, situm locorum, quantitatem proventuum, amplitudinem Parochiæ, numerum Parochianorum, onera ordinaria & extraordinaria, aliasque circumstantias; ut iis expensis, prout æquum ac justum judicaverit, portionem determinet. In suis Arrestis *litt.* *P. cap.*

P. cap. 120. quæ omnia relatis variis Arrestis seu Parlamentorum sententiis confirmat.

§. IV.

Portionis congruæ assignatio est favorabilis.

DEcimas excrescentes intra limites Parochiæ, de jure communi spectare ad Parochum supra notavimus.

Proinde in quantum portio congrua sive Competentia Pastoralis desumitur ex Decimis intra limites Parochiæ excrescentibus negari nequit, quin de jure favorabilis dicenda sit assignatio portionis congruæ: „ Quia, „ ait Wamesius *Conf.* 452. *num.* 9. reducit hanc rem ad suam priorem naturam; „ hoc est, reddit & restituit Pastori Ecclesiæ partem Decimarum, quæ olim ante „ privilegium, seu præscriptionem omnes „ in solidum ad ipsum pertinebant; & nisi „ sub conditione seu onere præstandi hanc „ congruam portionem alii concedi, aut „ præscriptione per alium acquiri non poterant: ita ut per hanc congruæ portionis „ assignationem non tam detrahatur possessoribus Decimarum, quam restituatur Pastori, quod in effectu ipsi detractum fuit „. Hæc Wamesius, cui unanimiter consentiunt Canonistæ.

Ulterius, cum Decimæ, aliique Ecclesiarum proventus, primario debeantur in sustentationem eorum, qui populo spiritualia seminant, & in vinea Domini laborant, quid favorabilius esse potest hujus portionis congruæ assignatione, quâ Parochi, aliorumque in vinea Domini laborantium necessitatibus succurritur ex Decimis, quæ principaliter ex voluntate offerentium & mente Ecclesiæ Parochis, aliisque in vinea Domini laborantibus debentur?

Itaque, uti bene notat Rebuffus Tractatu *De Congrua Portione num.* 82. „ potius „ debet Judex inclinare ad partem congruam Vicariorum, cum sit favorabilis, „ quam ad possessorem Decimarum; cum „ iste laboret in agro Dominico spiritualia „ Parochianis ministrando „. Ex eodem principio docet *num.* 101. quod „ si temporalia, vel alii reditus Beneficii non „ sufficerent nisi Vicario, tunc præferetur „ Vicarius, tum quod illud temporale prius „ erat patrimonium suæ Ecclesiæ, & postea fuit Religiosis datum, vel ab ipsis „ occupatum, & sic agit de damno vitando, & Monasterium de lucro captando; „ ideo præfertur Vicarii Ecclesia Monasterio: tum etiam quod hoc sit favorabilius, videlicet alere plebem cibis spiritualibus, ut Vicarius facit, & quod bona facile revertantur ad suam naturam „. Hæc Rebuffus, qui & *num.* 103. probat dictum Henrici Bohic: „ Tolerabilius esse „ quod Canonicus vel Prior egeat, qui habet annexam curam, quam Vicarius, qui „ illam exercet „.

Quibus consonat Antonius Faber in suo Codice *Tit. De sacrosanctis Ecclesiis*, *definit.* 52. certum esse asserens „ Parocho, „ aut eis, qui Parochi vices gerunt, magis „ favendum esse, quam possessori Decimarum, quisquis ille sit, & cum Parochus „ ejusve Vicarius Altari, & Parochianis deserviat. Nec ad rem pertinebit, quod si „ Decimarum possessori quantulacumque portio detrahatur, futurum sit, ut non habeat ille quo se alat. Etsi enim dici solet, non esse discooperiendum unum Altare, ut alterum cooperiatur; prius tamen „ Parocho subveniendum est adversus Decimarum possessorem, tum possessori ab „ ipso Ordinario, cujus officium est providere, ne alimentorum penuriâ cogantur „ ii, qui Altari serviunt, Religionis cultum deserere „. Hæc ille, quem sequitur Zypæus *Tit. de Parochiis*, *num.* 11.

§. V.

In Causa competentiæ summarie & per provisionem procedendum est.

ASsignationem portionis congruæ sive competentiæ pastoralis esse causam alimentorum, extra dubium est.

Porro si in causa alimentationis ex notorio jure & praxi summarie & per provisionem sit procedendum, vel magis in hac causa hic procedendi modus servandus erit, cum hic non tantum periculum sit, ne defectu alimentationis Parochus vitæ necessariis destituatur, si plenarie causa instrui & definiri debeat, priusquam congrua portio in alimentationem assignetur, sed insuper popu-

populus suo destituatur Parocho, & per consequens necessariis salutis subsidiis.

Hinc tamquam indubitatum tradit Rebuffus: „ quod si Parochus aut Vicarius congruam portionem petat, & processus tractum & dilationem recipiat, debeat ei „ per modum provisionis adjudicari provisio „ congruæ portionis, donec videantur jura „ utriusque, & alia Sententia proferatur, „ ut interim Deo servire possit, & Sacramenta Parochianis administrare „. In *Tract. de Congrua Portione*, *num.* 54. Et in *Tract. De Sententia provisionali in Præfatione num.* 30. asserit, Curato petenti integras Decimas adjudicatam fuisse a Senatu quartam partem Decimarum per modum provisionis, ut interim vivere posset.

His conforme est Decretum Synodi Mechliniensis *anno 1607. tit.* 17. *cap.* 4. „ Si „ contingat oriri aliquam difficultatem Pa„ storibus in assignanda judicio Episcopi „ Canonica portione, iidem Episcopi seu „ eorumdem Vicarii aut Officiales, sum„ marie & de plano sine strepitu & figura „ judicii auditâ nudâ petitione Parochorum, „ & eorum quorum interest responsione, „ & factâ desuper summariâ informatione, „ quod ipsis Parochis deesse compererint, ad „ summam superius taxatam per modum „ provisionis adjudicabunt, & appellatio exe„ cutionem non suspendat „.

Potest autem hæc provisionalis adjudicatio peti in qualibet parte litis, etiam post litem contestatam, imo etiam post Sententiam, quæ transivit in rem judicatam, quando executio Sententiæ posset habere dilationem; uti tradit Rebuffus in *Tractatu De Sent. Provis. art.* 1. *gloss.* 2. eo quod numquam non inhumanum sit, vel ad modicum tempus os bovi trituranti occludere.

Circa annum 1567. quidam Parochus convenit conductorem Decimarum suæ Parochiæ, quæ pertinebant ad certum Abbatem commendatarium tamquam Pastorem primitivum, ut ex Decimis conductis ei portionem congruam permitteret. Colonus excipiebat, hanc causam ad se non pertinere, sed Parochum debere convenire principalem Decimatorem; neque se esse sufficienter qualificatum, ut talem causam suscipiat, quæ principalem Decimatorem directe concernit; neque juribus ipsius se posse præjudicare. Hæc conductoris exceptio sat æqua videbatur: nihilominus cum esset tempus belli, & principalis Decimator extra Provinciam moraretur, & ita notabilis moræ & dilationis fuisset, si Parochus ad Decimatorem remitteretur; justumque sit, quod qui *altari servit*, *de altari vivat*, id est, de proventibus sive fructibus in alimentationem Parochi destinatis: Senatus Sententiâ condemnatus fuit Decimarum conductor per provisionem Parocho 300. florenos solvere, salvo conductori suo recursu adversus Abbatem Pastorem primitivum. Tournet *litt. P. cap.* 126.

Ita apparet inhumanum & odiosum, vel ad tempus Parocho suam, præcipue cum Decimæ sufficientes sunt, deesse congruam sustentationem.

Eumdem in finem Principes nostri Albertus & Isabella in Edicto ad Synodum Mechlin. *art.* 16. declararunt suam esse mentem; ut si Ordinarii essent defectuosi in assignanda congrua portione Pastoribus, eo casu Pastores possent recurrere ad Consilium Regium suæ respective Diœcesis, ut super eorum querelis provideretur; præsertim per interventionem Officii Fiscalis, si necesse sit. Et quidem ob hanc provisionalem adjudicationem, quæ a Regio Senatu in hac materia solet anni, causa congruæ portionis seu competentiæ hodie coram Regio Tribunali passim ventilatur, uti infra latius dicetur.

§. VI.

Competentia transactione vel conventione tolli nequit.

Solent nonnumquam Patroni Ecclesiastici, sive Pastores primitivi, aliique Decimatores cum Parochis seu Vicariis super congrua portione convenire.

Hæc conventio dum fit a Patronis ante institutionem Vicarii, subinde Simoniacâ labe laborat, uti advertit Rebuffus in *Tract. De Portione Congrua num.* 31. dum scilicet Patroni Vicarium sive Parochum præsentare nolunt, nî promittat se eâ, quam ipsi offerunt, portione velle esse contentum, neque augmentum petiturum: atque ita tacite sedit juri suo ad majorem portionem, ut

ut præsentationem obtineat; ipsique Patroni in effectu sibi mercantur majorem partem Decimarum per hanc præsentationem, non sine manifesta Simonia.

Ulterius, conventio sive transactio super competentia, si fiat Decimatores inter & Vicarios privatâ auctoritate, successoribus præjudicare nequit; quin eâ non obstante majorem competentiam petere queant.

Si vero transactio auctoritate Superiorum interveniente legitime inita & firmata fuerit, ea quidem ad successores transibit, sed nequaquam ita ipsos ligabit, quin circumstantiis notabiliter mutatis portionis congruæ augmentum petere queant.

Nullâ quippe transactione aut conventione, nulloque temporis lapsu effici potest, ut non dentur necessaria alimenta Parocho aliisque in vinea Domini laborantibus; & contra præceptum Apostoli, *os bovi trituranti occludatur*. 1. *Tim. cap.* 5. *vers.* 18.

Cum igitur contingere queat, ut portio aliqua sit congrua uno tempore, & in certis circumstantiis, quæ alio tempore mutatis circumstantiis esset insufficiens; evidens est, transactionem sive conventionem impedire non posse, ut portionis assignatæ augmentum petatur ita mutatis circumstantiis; nî una velimus, conventione seu transactione vel præscriptione tolli posse Legem divinam & naturalem, quæ præcipit, alimenta subministrari operariis in vinea Domini.

Unde quærens Rebuffus in præallegato *Tractatu Quæst.* 12. „ An congrua portio „ tolli possit, ait, Respondeo quod non: „ quia non debet ligari os bovis triturantis; „ & qui spiritualia seminant, dignum est „ ut temporalia metant „.

Deinde subdit: „ Etiam per transactio„ nem, hæc congrua non tolletur portio, quæ „ cum sit alimentorum loco, & modico „ contentus Vicarius transigere posset, ideo „ non tollitur per transactionem, sicut nec „ alimenta „. *L. Cum Hi, ff. de Transact.*

Quin & monet ibidem Rebuffus, quod ille idem Vicarius, qui super portione congrua convenit, possit augmentum ejusdem petere, si notorie appareat, illum Vicarium nunc ex illis vivere non posse.

Sicut per transactionem sive quamcumque conventionem tolli nequit congrua portio, eo quod necessariæ alimentationis loco sit; ita eamdem ob causam nec compensatione elidi potest. „ *Ideo*, inquit Rebuffus loco „ citato, non fuere auditi Decanus & Ca„ nonici S. Marcelli volentes compensare „ expensas in Parlamento factas in congrua „ portione, nec potuerunt uti aliquâ reten„ tione pro illis contra Vicarium de Gen„ nevilliers: & ita pronuntiavit Senatus an„ no 1524. die 27. Februarii „.

§. VII.

Onus assignandi Portionem congruam Decimis inhæret, & reale est.

IN unionibus seu incorporationibus Ecclesiarum Parochialium cum Decimis ac proventibus ad eas spectantibus, solet adjici seu intelligi hæc similisque clausula: *Reservatâ tamen de fructibus, reditibus, proventibus, juribus, obventionibus pro Vicario perpetuo in eis instituendo congruâ portione, ex qua idem Vicarius commode sustentari valeat, jura Episcopalia solvere, & alia sibi incumbentia onera supportare*. Rebuffus ad Reg. Cancell. *De Unionibus gloss.* 11. *num.* 16.

Porro sicuti Monasteria, Capitula aliave Corpora ejusmodi Ecclesias incorporatas possidendo, perpetuo providere debent iisdem Ecclesiis de Presbyteris, qui curam animarum ibidem exerceant; ita quoque vi hujus clausulæ non sufficit, ut semel congruam portionem Vicario assignaverint, sed etiam toties assignare tenentur, quoties Vicarius animarum curæ incumbens illâ indigebit. „ Nam, ut recte notat Rebuffus, prius Papa „ vult reservari congruam portionem, postea „ reliquos fructus donat & unit: ob id præfer„ ri debet prima Ecclesia Vicarii, ut Panor„ mitanus *in Cap. De Monachis ²i De „ Præb.* probat, dicens: Habentes Ecclesiam „ quoad temporalia non posse omnes reditus „ Ecclesiæ consumere, & sibi usurpare, sed „ reditus tantum superfluos, detractâ prius „ congruâ portione Vicario seu Rectori in„ stituendo, & pro juribus Episcopalibus „.

Itaque si semel assignata competentia, seu congrua portio perierit, vastata sit, aut mutatis temporum locorumque circumstantiis incompetens sive insufficiens inveniatur, ut Parochi aut Parochiæ necessitatibus per eam sit provisum, vi dictæ clausulæ ex-

pressæ, vel subintellectæ, de novo competentiam aut augmentum ex Decimis seu proventibus Ecclesiæ incorporatæ dare tenebuntur: quandoquidem proventus dictarum Ecclesiarum sub eo onere sint ipsis incorporati, ut primo Vicariis de congrua portione sit provisum: adeo ut assignatio hujus portionis non sit onus aliquod mere personale, quod uno actu sive unâ assignatione portionis congruæ consumatur; at potius onus reale ipsis Decimis & proventibus incorporatis inhærens; vi cujus teneantur eorum possessores ad congruam portionem ex iis assignandam, quoties necessaria judicatur; uti fundis sitis ad viam, flumen, mare, incumbit onus reficiendi viam, pontes, & aggeres, ut non semel tantum teneantur, sed quoties reficiendi sunt, inquit Zypæus *Consult.* 4. *De Parochiis;* additque: „ Neque „ primitivi Parochi aliud possunt prætendere, quam deducto eo onere quod ex„ crescit „.

Cum igitur onus illud Decimis, proventibusque incorporatis inhæreat, eorum possessores huic oneri manent subjecti, quamdiu Decimis proventibusque Ecclesiarum Parochialium unitarum incumbunt; nec ipsi ultroneâ abdicatione omnium proventuum ab eo eximuntur, exemplo possessoris fundi hypothecati pro certo reditu; qui demum liberatur, cum hypothecato fundo se exuit: quod vulgo Galli vocant *déguerpir*.

His consona est declaratio Cardinalium relata ad *Cap.* 7. *Seß.* 7. *De Reformat.* „ Quod si appareant certi reditus Ecclesia„ rum Parochialium Monasteriis unitarum, „ cogendos esse Religiosos de suo portionem „ congruam dare Vicariis, nisi ipsi clare & „ evidenter probent, dictas Parochiales nul„ los prorsus habuisse reditus, quando fue„ runt Ecclesiæ suis locis prædictis unitæ „.

§. VIII.

Portio congrua debet esse sufficiens pro tot Presbyteris, quot ad curam animarum Parochiæ requiruntur.

„ Episcopi etiam tamquam Sedis Apo„ stolicæ delegati, inquit Synodus „ Tridentina *Seß.* 21. *cap.* 4. *De Reformat.* „ in omnibus Ecclesiis Parochialibus, vel „ Baptismalibus, in quibus populus ita nu„ merosus sit, ut unus Rector non possit „ sufficere Ecclesiasticis Sacramentis admi„ nistrandis, & cultui divino peragendo, „ cogant Rectores, vel alios ad quos per„ tinet, sibi tot Sacerdotes ad hoc munus „ adjungere, quot sufficiunt ad Sacra„ menta exhibenda, & cultum divinum „ celebrandum „.

Si Rectori seu Parocho incumbat sibi tot Sacerdotes adjungere, quot sufficiant ad Sacramenta exhibenda & cultum divinum celebrandum, ea debet esse congrua portio sive competentia, quæ oneri illi sustinendo sufficiat; id est, sufficiat tot Sacerdotibus intertinendis.

Unde Rebuffus non dubitat: „ Si Vica„ rius indigeat uno Sacerdote, vel pluribus „ propter Ecclesias accessorias, quas *succur„ sus* vocant; tunc rationem illorum Judex „ habere debet, & omnino numerus per„ sonarum necessariarum considerari in hac „ congrua portione solet. Unde si Vicarius „ Capellas annexas habeat, in quibus sin„ gulis Dominicis & Festis diebus celebrare „ tenetur sicut in Ecclesia principali, hoc „ considerandum erit: ideo non dicitur suf„ ficiens Beneficium, nisi sufficiat habenti, „ & personis necessariis. Et sic non suffi„ ceret hoc casu taxare pro victu unius Sa„ cerdotis: sed oportet habere rationem ad „ alios duos, videlicet ad Sacerdotem neces„ sarium, & ad Capellam annexam „.

Et sane cum juxta Synodum Tridentinam *Seß.* 7. *cap.* 7. *De Reformat.* debeat assignari talis portio congrua, ut *animarum cura laudabiliter exerceatur;* vel ut ait *Seß.* 24. *cap.* 13. *De Reformat.* quæ *pro Rectoris ac Parochiæ necessitate decenter sufficiat*, nequaquam congrua sive sufficiens erit ex mente Synodi, si non sufficiat tot intertinendis Sacerdotibus, quot sufficiant ad Sacramenta exhibenda, & cultum divinum celebrandum; quandoquidem non sit futura sufficiens portio, ut animarum cura laudabiliter exerceatur aut Parochiæ necessitati decenter succurratur: quia ex supposito defectu portionis congruæ, erit defectus Sacerdotum necessariorum, ut animarum cura, quæ in debita Sacramentorum administratione & cultu divino celebrando præcipue consistit, laudabiliter exerceatur.

Ad

Ad hæc dum Ecclesia adeo sollicite inculcat, ut ex Decimis proventibusque Parochialium Ecclesiarum incorporatarum ante omnia detur congrua portio Vicariis, qui curam earum Ecclesiarum sustinent; quid, quæso, aliud intendit, quam providere, ne per Ecclesiarum Parochialium incorporationem, defectu temporalium, animarum cura negligatur, desintque Presbyteri, qui Parochianis spiritualia ministrare sufficiant? Igitur ex mente Ecclesiæ incorporantis Ecclesiarum Parochialium proventus est, ut ex illis portio assignetur, quæ non tantum uni Parocho aut Vicario sit sufficiens, sed tot Presbyteris sufficiat, quot ad animarum curam laudabiliter exercendam, & Parochianis spiritualia administranda sunt necessarii.

Potest ergo Parochus sive Vicarius perpetuus petere augmentum portionis congruæ, tametsi hæc, quam habet, sibi quidem sufficiat; sed nequaquam sufficiens sit Presbyteris, quos sibi in administrandis Sacramentis, & cultu divino celebrando, ob multitudinem Parochianorum, aut latitudinem Parochiæ adjungere debet.

Cum enim ipsi principaliter & immediate cura animarum totius Parochiæ incumbat, ac propterea ipsius sit, Presbyteros sibi adjungere, qui ad curam animarum debite & laudabiliter exercendam requiruntur; etiam ad ipsum præcipue spectat portionem congruam petere, quâ Parochiæ necessitati satisfieri queat.

Hinc judicatum refert Joannes Tournet *litt. P. cap.* 119. Parochum teneri Ecclesiæ succursali assignare Presbyterum, qui illi deserviat; sed Decimatores illi Presbytero nequaquam ad portionem congruam teneri, neque Presbytero jus esse eam petendi, at eam soli Vicario perpetuo sive Parocho assignandam, qui eam Presbytero seu Capellano communicet, sive distribuat. Si tamen ipse Vicarius vel in adjungendis Presbyteris, vel in assignanda aut petenda ipsis congrua portione esset negligens, possent Episcopi, vel Parochiani, aut etiam Presbyteri ipsi, eo casu Parochi negligentiam supplere, uti infra latius exponetur.

Parochus postulans portionis congruæ augmentum, ut plures sibi Presbyteros adjungere queat, hoc unum ostendere debet, quod in Ecclesia sibi concredita, populus ita numerosus sit, ut nec ipse, nec hi, qui modo ipsi adjuncti sunt, sufficere possint Ecclesiasticis Sacramentis ministrandis, & cultui divino peragendo; tametsi forsan ejus Prædecessores vel soli, vel cum uno alterove adjuncto Presbytero, curam animarum sustinuerint.

Certum quippe est nec a lapsu temporis, nec horum illorumve praxi dependere, neque ex hac judicandum, quot Presbyteri ad debite Sacramenta Ecclesiastica administranda, & cultum divinum peragendum requirantur: sed id judicandum esse juxta Regulas Evangelicas, & Ecclesiasticas, quæ non ad hominum praxim, quæ in cura animarum frequenter, leviter & perfunctorie nimis procedit, sed ad normam veritatis de labore & difficultate in Sacramentis debite administrandis & Fidelibus ad ea rite suscipienda disponendis judicant, & procedi volunt.

Parum quoque refert, num forsan Prædecessores nomen boni Pastoris in vulgo habuerint. Scitur enim quam vulgi judicium in dijudicando, num quis bonus sit Pastor vel malus, cæcum sit; quamque multis dici posset, quod Angelo Ecclesiæ Sardis dicit Spiritus in libro Apoc. *cap.* 3. *vers.* 1. *Quia nomen habes quod vivas, & mortuus es.*

Quin & si sedulo inquireretur in Parochiis illis numerosis, quarum solus Pastor, vel cum uno alterove Presbytero curam sustinuit, non raro summus defectus instructionis in populo, & in suscipiendis Sacramentis exigua dispositio deprehenderetur; adeo ut ad oculum pateret, quam leve & parum fundatum sit argumentum a praxi Pastorum, quos vulgus etiam pro bonis habuit, petitum.

§. IX.

An Decimis non collectis, Portio congrua nihilominus solvenda sit?

MOnasteria, Capitula, aliive Decimarum possessores ad assignandam Vicariis Ecclesiarum Parochialium portionem congruam adstricti, interdum certam partem Decimarum Parocho in portionem congruam assignant; interdum vero, idque frequen-

quentibus, certam granorum quantitatem, aut fummam pecuniæ annue folvendam addicunt.

Cum vero contingat fubinde, aut ratione fterilitatis, aut per aëris tempeftatem, vel hoftium incurfionem & devaftationem, vel nullos fructus decimabiles nafci, vel nullos colligi; quæritur, num ex hujufmodi infortuniis, nullis Decimis perceptis, nihilominus Parocho fua portio congrua a Decimatoribus fit folvenda.

Si in certa quantitate granorum, aut pecuniæ congrua portio affignata fit, eam nec ob fertilitatem fructuum decimabilium augendam, nec ob fterilitatem diminuendam in communi Canoniftarum opinione eft, & rerum judicatarum auctoritate receptum.

Poftquam in Gallia, aliifque Provinciis, ait Joannes Tournet *litt. P. cap.* 116. indultum fuit, ut alii, quam Parochi, Decimas Parochialium Ecclefiarum fibi attribuerent, datâ Parochis congruâ portione in eorum alimentationem, rationi congruum eft, ut dicta portio folvatur, fine ulla diminutione, aut moderatione ob quamcumque calamitatem hoftilem, aut aëris tempeftatem, quas ferre tenentur Decimarum poffeffores. Neque audietur Decimarum conductor, qui Decimas conduxit fub onere „ folvendi Parocho certam granorum quantitatem, fi velit ob has calamitates affignatam quantitatem granorum diminuere; fed recurfum fuum habere tenetur „ ad principalem Decimarum poffefforem, „ qui fub tali onere ipfi Decimas elocavit. „ Portio congrua enim eft quafi quoddam „ debitum, feu dos æftimata ad fuftinendam curam Ecclefiæ, & fervitium in „ Altari exhibendum. Ita judicatum per „ Arreftum Curiæ pro quodam Parocho „ contra conductorem Decimarum, refervato ipfi recurfu contra Religiofos principales Decimatores, 15. Decemb. 1570. „

Neque enim hæc portio in certa granorum aut pecuniæ quantitate affignata folvitur ratione, aut cum refpectu fructuum hoc illove anno emergentium; fed datur in exfolutionem oneris impofiti Capitulis, aut Monafteriis in ipfa unione vel incorporatione, aut tranflatione Decimarum: adeo ut onus dandi congruam portionem, in cujus redemptionem hæc granorum aut pecuniæ quantitas annuatim folvenda promittitur, non ipfis Decimis, quæ annuatim realiter percipiuntur, fed juri decimandi, quod in Monafterium, aut Capitulum tranflatum eft, perpetuo inhæreat.

Itaque portio in fimili quantitate affignata, ficuti ob fertilitatem fructuum non accipit augmentum, ita nec ob fterilitatem diminutionem recipere debet; eo quod nequaquam cum refpectu ad Decimas hoc illove anno recipiendas determinetur, fed cum refpectu ad honeftam Parochi fuftentationem debitam a Monafteriis aut Capitulis, aliifve, ratione juris decimandi five colligendi Decimas infra limites Parochiæ.

Si fubinde fructuum mentio fiat, e quibus defignata granorum quantitas fit folvenda, illa non taxationis, fed demonftrationis causâ facta cenfetur, uti notat Joannes Tournet *litt. P. cap.* 121. ut confequenter illis fructibus non natis, ex aliis eadem granorum quantitas exfolvenda fit & fupplenda; quemadmodum in cafu non abfimili cibariorum & veftiariorum legatorum refpondit Scævola in *L.* 12. *ff. De Alimentis legatis:* nimirum cibaria integra ab hæredibus folvenda effe, tametfi ex fondis, quos Teftator fideicommiffi jure obligaverat, *ut ex reditu eorum alimenta fupra fcripta perciperent*, minores reditus provenerint, quam eft quantitas cibariorum & veftiariorum.

Simili ratione fi quis mediante tranfactione jus folvendi Decimas certâ quantitate pecuniæ annue folvendâ redemerit, hæc tranfactio, uti recte notat Grimaudet *lib.* 3. *De Decimis cap.* 3. *num.* 10. eft in utilitatem vel damnum poffefforis fundi; eamque folvere tenetur, five agrum fuum colat, five non: nec poteft poffeffor fundi fe a folutione eximere hac vulgari ratione, quod ceffante causâ Decimarum non teneatur folvere id quod vice Decimarum promiffum eft; quia mediante tali tranfactione, omnes cafus fortuiti ejus periculo funt, nî fundus chafmate aliove cafu effet abfumptus, & plane periiffet, fpe omni abjectâ.

Refert quoque Renatus Choppinus ex Panormitano, Teutonicos five Germanos pro Decimis folvere annuatim certas menfuras granorum, quæ nec minuuntur nec augentur ob

ob quamcumque fertilitatem aut sterilitatem supervenientem, *lib. 3. De Pol. Eccles. tit. 4. parag. 4.*

Quidni igitur Monasteria, & Capitula, aliique Decimarum possessores, qui mediante certâ granorum vel pecuniæ quantitate jus decimandi quodammodo sibi reservant, & quasi redimunt, casum fortuitum sustineant, præsertim cum & commodum fertilitatis accipiant, nihilque ob eam Parocho accedat?

Neque Decimarum illi possessores conqueri possunt, quod nullis Decimis perceptis teneantur congruam portionem, sive designatam quantitatem granorum aut pecuniæ nihilominus pendere; quia liberum eis est, si se nimium credant gravati, Decimis renuntiare, sive jus decimandi a se abdicare, Parochoque cedere; quà abdicatione se ab onere pendendi portionem congruam in futurum liberabunt: exemplo illius, qui ratione acquisiti fundi tenetur ad censum aut reditum annuum; quem nullis licet natis fructibus solvere tenetur, quamdiu fundi illius proprietate & possessione se non exuit; at abdicatâ a se fundi illius proprietate & possessione, a solutione census & reditus eo ipso se eximit, dum non nisi ratione possessionis fundi ad censum & reditum obligatur.

Et hæc quidem si portio congrua assignata sit in certa granorum aut pecuniæ quantitate; si vero in portionem congruam Parocho relicta sive assignata sit una pars Decimarum, vel jus decimandi pro certa quota, cum eo casu habeat commodum fertilitatis, id est, majorem portionem percipiat, æquum quoque est, ut & sterilitatis incommodum sentiat.

Ad hæc cum Parocho certa pars fructuum sive Decimarum, quæ in Parochia colliguntur, sit assignata, Decimarum possessor satisfacere videtur, si jus decimandi pro ea parte ipsi relinquat; idque ejus commodo & incommodo. Neque enim eo casu certi fructus assignati sunt, sed jus duntaxat decimandi pro tertia aut quarta parte.

Et ita in terminis hanc distinctionem probat Joannes Tournet loco citato, post Ludovicum Charondam *lib. 1. resp. cap. 63.*

Si tamen ea portio Decimarum adeo sit exigua, ut Parochus ob supervenientem sæpius sterilitatem, aut Decimarum aliunde devastationem, onera Parochiæ sustinere nequeat, augmentum competentiæ petere posset; aut si Decimarum primarius possessor portionem Decimarum sufficientem esse sustineat, ipsi totum jus Decimarum offerre, certamque sibi portionem congruam seu competentiam petere Parochus potest.

„ Nam licet Parochi aut Vicarii habeant „ aliquam Decimarum portionem, atque „ inde appareat antiquitus facta aliqua inter „ Pastorem primitivum & Vicarium Decimarum divisio; nihilominus, inquit Carolus Fevret *lib. De Abusu cap. 1. §. 12.* „ dimittendo suos proventus ordinarios, & „ portionem Decimarum Pastori primitivo, „ admittuntur ad petendum portionem congruam „.

§. X.

Per unionem Beneficiorum Parochis providendum.

„ IN Parochialibus Ecclesiis, ait Synodus „ Tridentina *Sess. 24. cap. 13. De* „ *Reformat.* quarum fructus æque adeo exigui sunt, ut debitis nequeant oneribus satisfacere; curabit Episcopus si per Beneficiorum unionem (non tamen Regularium) id fieri non possit, ut primitiarum vel decimarum assignatione aut per „ Parochianorum symbola ac collectas, aut „ quâ commodiori ei videbitur ratione, „ tantum redigatur, quod pro Rectoris ac „ Parochiæ necessitate decenter sufficiat „.

Cum Synodus velit Ecclesiis Parochialibus, quarum fructus adeo sunt exigui, ut debitis oneribus nequeant satisfacere, per primitias, decimas aut collectas tunc demum succurri, si per Beneficiorum unionem id fieri nequeat; sat manifestum apparet ex mente Synodi esse, ut ante omnia Parochialium Ecclesiarum necessitati per similem Beneficiorum unionem succurratur. Unde, ait Zypæus „ aliis modis providendi Ecclesiis Parochialibus tenuibus locus non „ est, quam si per Beneficiorum unionem „ id fieri non possit, etiam in alia Ecclesia „ fundatorum, ut satis textus insinuat, præsertim excipiendo curata & regularia „. *Lib. 3. De Consult. Canon. Consult. 4. De Parochiis.*

Huic providendi modo prælusit postulatio Re-

Regis Galliarum facta in Concilio Tridentino; ut nimirum „ Beneficia, in quibus „ contra Beneficiorum omnium institutionem invaluit depravata consuetudo, ut „ qui ea possident, nullo teneantur concionandi, Sacramenta administrandi, aut „ alio onere Ecclesiastico, Episcopus cum „ consilio Capituli his curam Beneficiis aliquam spiritualem imponat; aut si utilius „ videatur, ea Beneficia vicinioribus Parochialibus Ecclesiis uniat: Beneficium „ enim sine officio esse neque debet, neque „ potest „.

Illud interim in hac Beneficiorum unione serio advertendum, ne tot aliaque Beneficia in competentiam Parochorum uniantur, ut Parochus illorum oneribus satisfacere nequeat, saltem sine notabili in cura suæ Parochiæ, & functionibus Pastoralibus impedimento: quod facilius contingit, si extra Ecclesiam Parochialem Beneficia fundata sint, & in locis a Parochiali Ecclesia remotis onera Beneficiis illis annexa exsolvere debeat.

Permittit quidem Synodus Mechliniensis anni 1607. *tit.* 17. *cap.* 3. Episcopis non tantum per unionem simplicium Beneficiorum, sed etiam vicinarum & minorum Ecclesiarum, vel per concessionem deserviturarum Ecclesiis Parochialibus tenuibus providere: sed addendo, id permitti *propter idoneorum Sacerdotum raritatem per modum provisionis*, sat insinuat Synodus, eam Ecclesiarum vicinarum unionem, aut deservituratum concessionem non probari, nisi ob temporum illorum duritiem; & quousque commodius, & sine incommodis, quæ ex hac Ecclesiarum unione, & deserviturarum concessione nata sunt sequi, Ecclesiis Parochialibus tenuibus provideri queat.

Unde nullatenus ex mente Synodi est, ut Episcopi per similes uniones, & concessiones Ecclesiarum & deservituratum Ecclesiis Parochialibus provideant, ut se vel alios Decimarum possessores a danda competentia eximant; & interim Parochos ita per unitas Ecclesias vel concessas deservituras gravent, ut curam Parochiæ negligere debeant, aut saltem functionibus Pastoralibus plene satisfacere & sedulo incumbere in sua Parochia nequeant.

§. XI.

Quomodo ex oblationibus & collectis Parochianorum Competentia Pastoralis conficienda?

Si per Beneficiorum simplicium unionem Ecclesiis Parochialibus sufficienter provideri nequeat, vult Synodus Tridentina, *Sess.* 24. *cap.* 13. *De Reformat.* ut „ Primitiarum aut Decimarum assignatione, „ aut per Parochianorum symbola ac collectas, aut quâ commodiori Episcopo videbitur ratione, tantum redigatur, quod „ pro Rectoris ac Parochiæ necessitate decenter sufficiat „.

Et quidem quod ad Primitias attinet, cum hodie non alio quam voluntariarum oblationum loco habeantur, atque inter voluntarias oblationes recenseantur, merito in assignanda Parochorum congruâ portione, earum ante Decimas ratio habetur.

Neque enim dubium, quin Oblationes, & quæ Oblationum nomine veniunt, magis proprie ad Parochum, quam Decimæ pertineant, uti superius notatum; & monet Zypæus *lib.* 3. *De Consult. Can. Consult.* 7. *De Parochiis*, *num.* 14. ac propterea si Oblationes alteri quam Parocho competant, prius ratione harum Oblationum ad congruam portionem is tenetur, quam Decimarum possessor; ac prius Oblationes Parocho vendicandæ: quæ si non sufficiant, tum demum ad Decimas recurrendum. Hoc vero intelligendum de Oblationibus, quæ ex solo privilegio, aut præscriptione ad Pastores, v. g. primitivos transierunt; & quæ secluso privilegio aut præscriptione ex voluntate offerentium & jure communi ad Parochum spectarent: qualia esse solent ea, quæ in Defunctorum inhumationibus offerri sive donari solent; secus vero de Oblationibus, quæ ex voluntate offerentium in alium pium usum offeruntur. Hæ enim nullatenus in Parochorum competentiam convertendæ sunt.

Quod vero symbola sive collectas Parochianorum attinet, vult Edictum Principum nostrorum (Belgarum scilicet) Alberti & Isabellæ ad Synodum Mechliniensem, *art.* 16. „ Ut si per media a Concilio Tridentino suggesta Parochialibus Ecclesiis suffi- „ cien-

„ cienter provideri nequeat, Consilia Regia „ & Magistratus conabuntur per impositio- „ nes, collectas, aut alia media invenire, „ quæ Episcopi judicabunt deesse ad con- „ gruam Parochorum sustentationem „.

Similiter Philippus II. in Edicto ad Synodum Cameracensem *art.* 11. considerans „ in pluribus locis tenuiter admodum Paro- „ chis de temporalibus esse provisum, nec „ possibile esse, præsertim in Civitatibus, „ ipsis provideri de congrua & canonica por- „ tione per assignationem Decimarum, aut „ unionem simplicium Beneficiorum; sed „ necessarium esse, ut veniatur ad tertium „ medium a Concilio Tridentino proposi- „ tum, nimirum collectas Parochianorum; „ quæ collectio cum fieri non possit, ait, „ sine nostra auctoritate & consensu, præ- „ cipimus omnibus Magistratibus, ut assi- „ stant Episcopis in reperiendis iis, quæ de- „ sunt ad sustentationem Parochorum, in „ locis in quibus non poterit ipsis provideri „ per duo priora media a dicto Concilio „ Tridentino proposita, usque ad summam „ per Synodum hanc Provincialem taxatam: „ qui Magistratus supplebunt id, quod dicti „ Episcopi declaraverint deesse duobus prio- „ ribus mediis, ad habendam congruam „ sustentationem dictorum Parochorum „.

Hæc Principum Edicta, tum etiam ordo verborum Synodi Tridentinæ sufficienter ostendunt, ad collectas Parochianorum veniendum non esse, nisi deficientibus Beneficiis simplicibus, quorum unione Parochialibus Ecclesiis tenuibus provideri possit; ac insuper, Decimis & proventibus Ecclesiæ, ad Parochi, aliorumque curam Parochiæ sustinentium sustentationem primario destinatis, exhaustis, neque sufficientibus.

Ulterius Edicta Principum ostendunt, fas non esse in Belgio Episcopis, suâ auctoritate populum compellere ad danda temporalia per modum collectarum; sed Regiâ auctoritate & consensu opus esse: quod & in receptione Concilii Tridentini monuere Consilia Regia.

Cum enim Margarita Parmensis Belgii Gubernatrix Decreta Concilii Tridentini *De Reformatione*, nomine Philippi II. misisset ad Senatus Regios, ad *cap.* 4. *Sess.* 11. *De Reformat.* quâ datur Episcopis facultas novas Parochias erigendi, & si necesse fuerit *compellendi* populum ea subministrare, quæ sufficiunt ad vitam Sacerdotum sustinendam: „ Communis omnium Senatuum nota fuit „ compulsionem illam populi & exactionem „ illam fieri non posse sine auctoritate Re- „ gia, neque hanc jurisdictionem Ecclesia- „ sticis Judicibus unquam competiisse „. Anselmo in Triboniano Belgico.

§. XII.

Quo ordine Decimarum possessores ad Portionem congruam tenentur?

Decimas de jure communi ad Parochum spectare, ipsumque habere fundatam intentionem ad omnes Decimas infra limites suæ Parochiæ excrescentes, eo quod primario Decimæ dentur ad sustentationem eorum, qui curam spiritualem populi habent, supra *Capite* 1. hujus Tractatus ostendimus: ideoque Decimæ in alios transferri non solent, nî cum onere Parochum sustentandi; id est, ut ex iis Parocho, & aliis, qui populo spiritualia administrant, primum de honesta sustentatione provideatur, ac tum superfluum aliis concedatur.

Verum licet omnibus Decimis hoc titulo indifferenter onus competentiæ videatur inhærere, atque cum hoc onere ad suos transiisse possessores; tamen indubitatum est, quod & inter Decimas nonnullæ sint, quæ speciali titulo præ reliquis huic oneri sunt subjectæ; eo quod proprius & specialius ad Parochos pertineant: ideoque & prius quam ceteræ Decimæ ad Parochum reducendæ sunt.

Hac ratione Decimæ novales, cæteris paribus, prius Parocho addicendæ sunt, & ad congruam portionem possessoribus excutiendæ; quia proprie Parochorum sunt, ac difficilius quam veteres Decimæ a Parocho ad alios transferuntur, uti *Capite* 1. §. 10. dictum fuit. Zypæus *lib.* 3. *De Conf. Canon. Consult.* 3. *De Parochiis num.* 5.

Quoad decimas non novales seu veteres, ante alias congruæ portioni obnoxiæ sunt, „ quæ ultimo loco ab Ecclesia Parochiali „ decisæ, ad eam rationem, inquit Zypæus „ *Consult.* 4. *De Parochiis*, quæ in dona- „ tionibus inofficiosis est, ut si a quoquam „ plures factæ sunt diverso tempore, & per „ eas

„ eas legitima liberorum læsa, ultima tan„ tum donatio eatenus rescindatur, quia ea „ sola est inofficiosa. „ *L. 7. Cod. De inoff. Donat.*

Ad hæc inter Decimarum possessores ante reliquos ad congruam portionem ordinarie tenentur hi, qui dicuntur primitivi Pastores; qui solent possidere ipsas Ecclesias Parochiales incorporatas cum Decimis & proventibus, sub expressa conditione assignandi Vicario congruam portionem, si ipsi per se curam earum Ecclesiarum non habeant.

Præterea de jure communi in *Clem. I. De Jure Patronatus:* „ Diœcesanis sub ob„ testatione divini judicii districte inhibe„ tur, ne præsentatum aliquem per quam„ cumque personam Ecclesiasticam jus præ„ sentandi ad Ecclesiam aliquam habentem „ admittant, nisi intra certum terminum „ competentem per Diœcesanos ipsos præ„ sentantibus præfigendum, ipsi præsenta„ to fuerit coram eis congrua de proven„ tibus Ecclesiæ portio assignata: quam si „ forsan iidem præsentantes intra terminum „ ipsum assignare neglexerint, ne factum eo„ rum noceat præsentato, statuitur, ut ex tunc „ Diœcesani debeant præsentatum (nisi „ aliud Canonicum obstet) admittere, & „ in pœnam præsentantium, ad Diœcesa„ nos ipsos potestas assignationis hujusmodi „ devolvatur „.

Porro Patroni Ecclesiastici ad portionem congruam suis præsentatis assignandam ideo specialiter adstringuntur; quia, uti recte notat Zypæus citatâ *Consult.* 3. raro accidit in Ecclesiasticis, ut ipsi Parochiales Ecclesias extruxerint, vel dotaverint, cum res Ecclesiæ suæ alienare nequeant; & si de suo dederint, Patroni laici nomen habeant. Quare qui hodie dicuntur Patroni Ecclesiastici, & una Ecclesiarum Parochialium, quarum sunt Patroni, Decimas percipiunt, non solent esse veri Patroni; sed primitivi Pastores titulo unionis sive incorporationis dictarum Ecclesiarum; atque in ea qualitate præsentare Vicarium, cui congruam portionem eo titulo assignare tenentur.

Nec mirum, nullam in dicta Clementina fieri mentionem *Pastoris primitivi;* quia, ut supra notavimus, nomen illud primitivi Pastoris recentius est collectione Corporis Canonici, quo hodie utimur: sed quos nunc Pastores primitivos dicimus, tunc plerumque Patroni Ecclesiastici nuncupabantur.

Dubitandum tamen non est, quin interdum jus præsentandi a jure primitivi Pastoris, qui vi unionis & incorporationis ad congruam portionem speciatim obligatur, sit sejunctum; quo casu si dubitetur quis sit primitivus Pastor, nec de unionis & incorporationis forma & conditionibus sat constet, ad alia indicia & argumenta, quæ Pastoris primitivi jus innuunt recurrendum erit: v. g. si Canonici vel Religiosi, eorumve Prælati jus habeant functiones aliquas Ecclesiasticas certis diebus in Ecclesia Parochiali obeundi; Parochus ipsos ut Superiores suos in aliquibus agnoscere teneatur: si Decimas minutiores aut novales, quæ Parochis præ aliis Decimis specialI titulo reservari solent, percipiant, aliave jura exerceant, quæ primitivis Pastoribus reservari solent, de quibus supra *Cap.* 1. §. 4.

Dum igitur ex his aliisve argumentis constat, quis sit Ecclesiæ Parochialis Pastor primitivus inter Decimarum possessores, poterit Vicarius sive Parochus contra illum directe agere ad congruam portionem, eamque integram, relictis aliis Decimatoribus, salvo regressu Pastori primitivo adversus alios Decimarum possessores: & ita 7. Martii 1634. in Parlamento Divionensi judicatum testatur Carolus Fevret *lib. 6. Tract. De Abusu cap. 6.* §. 10. Et tamquam indubitatum tradit Grimandet *lib. 2. De Decimis cap. 8. num. 7.* additque: „ Quod „ si congrua portio fuisset assignata, sed „ sufficiens non esse deprehenderetur, Vica„ rii contra Pastores primitivos agere de„ berent coram Episcopo, ad hoc ut con„ demnentur & cogantur supplere exemplo „ filii, cui pater reliquit portionem suorum „ bonorum pro legitima; quæ si sit insuf„ ficiens, potest filius agere ad supplemen„ tum: eo quod pater nequeat filio relin„ quere minorem portionem quam legiti„ mam: insuper causa Parochorum est fa„ vorabilior, quia omnes reditus Ecclesiæ „ Parochialis non dantur nisi ob curam „ animarum, quam ipsi Vicarii seu Paro„ chi sustinent; & valde scandalosum est „ in Ecclesia (in qua omnia juxta melio„ rem disciplinam deberent esse ordinata) „ quod uni laborent, & alii otiosi mandu„ cent eorum salaria & substantiam „. Hæc ille;

ille; monetque *num.* 14. „ Monachum vel „ Canonicum, aliumve similem colligen„ tem Decimas in aliqua Parochia, æqui„ parari extraneo a patre instituto hæredi, „ qui semper obligatus manet ad legitimam „ dandam, filio legitimo pauperi jure na„ turali debitam „.

Neque enim eximitur Parochus primitivus ab onere solvendi portionem congruam, eo quod in ipsa incorporatione sive unione semel portionem congruam assignaverit; sed eam toties dare vel augere tenetur, quoties contingit Vicario portionem congruam vel in totum, vel pro parte deesse, ut *paragr.* 10. latius ostensum fuit.

Si vero inter ipsos Decimatores non conveniat, quis sit Pastor primitivus, aut quis ante alios ad portionem congruam teneatur, omnes ad portionem congruam dandam interpellari poterunt, omnesque per provisionem respective pro ea parte, quâ Decimis gaudent, ad congruam portionem condemnari; salvâ ipsis ulteriori inquisitione, quis eorum assignationi congruæ portionis speciali titulo sit obstrictus: ne alias ob diuturniorem illam Decimatorum inter se disceptationem, Parocho sua interim desit sustentatio; atque ejus defectu cura animarum minus laudabiliter exerceatur. Ita judicatum refert Charondas *lib.* 1. *Resp. cap.* 50. & novissime in Senatu Brabantiæ pro incolis Parochiæ Gelensis contra Episcopum Antuerpiensem, Abbatissam, & Conventum de Roosendael, Capitulum S. Dymphæ in dicta Parochia Gelensi, & Pastorem Gelensem Decimatores.

Cum enim inter hos haud conveniret, quis ad congruam portionem dandam Presbyteris ad curam animarum in dicta Parochia necessariis teneretur, concluserunt dicti incolæ, ut hac controversiâ & dispositione ipsis inter se decimatoribus salvâ, saltem per provisionem ad congruam portionem condemnarentur Decimatores: quam conclusionem probans Senatus Brabantiæ declaravit, ad minus duos Presbyteros esse Parocho adjungendos, qui una cum ipso functionibus Pastoralibus intenderent; quorum uni Parochus ipse ex suis Pastoralibus congruam sustentationem dare teneretur; alteri vero congrua portio centum pataconum annue daretur a tribus aliis Decimatoribus; salvâ ipsis inter se dispositione, vel conventione, quo ordine, aut pro qua parte ipsi ad hanc portionem concurrere debeant.

Hanc Sententiam extensam ex idiomate Flandrico in Latinum versam, ad calcem hujus Tractatus edendam credidi; eo quod plura puncta in hac materia non raro occurrentia per eam decisa sint.

§. XIII.

An Decimæ infeudatæ Portioni congruæ sint subjectæ?

Origo Decimarum, quas *infeudatas* dicimus, & quæ plerumque a laicis possidentur, aut a laicis, Monasteriis, & Capitulis donatæ sunt, non parum obscura est.

Verisimile est aliquas tum a Romanis Pontificibus, tum ab Episcopis, laicis ob servitia Ecclesiis præstita, aut præstanda, quasi in feudum olim esse concessas; aliquas vero a Regibus, conniventibus Ecclesiæ Prælatis, donatas fuisse militibus & nobilibus ob expensas in militia sustinendas; alias a laicis turbulentis temporibus primum etiam violente usurpatas, ac tandem, cum eas illorum manibus eripere non possent, sub quibusdam conditionibus a Prælatis quasi in feudum concessas & relictas fuisse, uti pluribus ostendit Thomassinus *De Disciplina Ecclesiast. part.* 4. *lib.* 3. *cap.* 3.

Verum cum per hujusmodi infeudationes Decimæ passim ad laicos devenirent, quæ tamen principaliter in sustentationem Ministrorum Ecclesiæ dantur, sæpius laicis inhibita fuit Decimarum acquisitio & retentio.

Et Concilium Lateranense III. sub Alexandro III. anno 1179. ait: „ Prohibemus, „ ne laici Decimas cum animarum suarum periculo detinentes, in alios laicos „ aliquo modo possint transferre. Si quis „ vero receperit, & Ecclesiæ non reddiderit, „ Christianâ sepulturâ privetur „.

Tametsi hoc Decretum sat aperte improbet detentionem Decimarum per laicos, nihilominus ex communi Canonistarum opinione hoc Decretum occasionem dedit laicis secure & sine scrupulo Decimas infeudatas retinendi, quas jam tempore illius Concilii possidebant; quasi scilicet Concilium so-

solum inhibuisset, ne in posterum laici Decimas acciperent: atque de hoc Concilio loqui credunt Alexandrum IV. in *Cap.* 2. §. Sane, *De Decimis in VI.* ubi dicit: *Illas autem Decimas intelligimus posse taliter a Religiosis de manibus laicorum recipi vel acquiri, quæ ante Lateranense Concilium ipsis laicis in feudum perpetuo sunt concessæ*.

Quidquid sit de hac vulgari Canonistarum opinione, illud certum, Innocentium III. qui Alexandro III. immediate successit, de Decimis in feudum laicis perpetuo concessis sæpius in suis Decretalibus mentionem sine ulla earum reprehensione fecisse, in *Cap.* 7. ꝟ *De his, quæ fiunt a Prælato sine cons. Capit.* item *Cap.* 25. ꝟ *De Decimis:* atque ex eo tempore opinionem fuisse probatam, quæ asserit Decimas infeudatas ante Concilium Lateranense III. sub Alexandro III. licite & secure retineri posse; nec hodie laicis super similium Decimarum possessione ullum scrupulum movendum esse.

Illud tamen laicis, non tantum per dictum Concilium Lateranense III. sed etiam per Gregorium IX. in *Cap. fin. De Decimis* inhibitum erat, ne Decimas illas ad alium quemcumque transferre possent, quam ad Ecclesiam illam, a qua illas in feudum acceperant.

Verum, cum hæc alienationis prohibitio aliquatenus videretur contra conditionem Decimarum infeudatarum, quæ ex contractu & conventione ad laicos translatæ, naturam quasi rerum profanarum videbantur induisse, paulatim hæc Juris prohibitio in desuetudinem abiit.

Et quidem teste Guillelmo Benedicti ad *Cap. Raynutius De Testamentis*, verbo *Duas habent filias;* consuetudo in Regno Galliæ habet: „ quod si Decimæ teneren„ tur per laicum in feudum, vendi pos„ sent, etiam aliis similiter laicis, sicut „ alia feuda .... Et de facto servatum „ in Francia, quod libere venduntur feuda „ Decimarum .... Imo & hic & ubi„ que, ait, citra montes ex generali con„ suetudine servatur, quod de talibus bonis „ testatur, sicut de Patrimonialibus, & Allo„ dialibus „.

Porro ut laici hodie secure Decimas possideant, & in earum possessione auctoritate Regiâ manuteneantur, non requiritur, ut ipsi ostendant infeudationem ante Concilium Lateranense III. factam; sed ad probandam infeudationem sufficit dicere, se Decimas tamquam infeudatas ante dictum Concilium Lateranense possedisse, atque in ea possessione fuisse a tempore memoriam hominum excedente; vel per aliqua antiqua documenta titulum præsumptivum antecedentem ostendere; uti notat Carolus Fevret, *Tract. De Abusu, lib. 6. cap. 2. §. 2.*

Cum ergo hæ Decimæ titulo feudi a laicis hodie possideantur quasi bona patrimonialia, ut etiam ad hæredes transeant, neque in laicos nisi sub onere aliquo instar feudorum transierint; non sine fundamento dubitatum fuit, num similes Decimæ portioni congruæ Parochorum essent subjectæ.

Illud in primis constat, & rerum judicatarum auctoritate firmatum est, Decimas infeudatas a laicis possessas, non nisi deficientibus Decimis, & proventibus ecclesiasticis, in contributionem congruæ portionis subsidiarie assumi posse; ita sæpius judicatum refert Brodeau in notis ad Louetium *litt. P. cap.* 8. ibidem affirmans, quod cum *anno* 1633. agitaretur, num in portionem congruam Decimæ infeudatæ a laicis possessæ concurrere deberent, in hoc omnes convenisse, Decimas illas, non nisi subsidiarie omnibus Parochiæ Ecclesiasticis proventibus excussis, assumendas. Item, judicatum testatur Cladius Henrys in sua collectione Arrestorum *tom.* 1. *lib.* 1. *quæst.* 27. & tamquam indubitatum tradit Zypæus *lib.* 3. *De Cons. Canon. Consult.* 4. *De Parochiis, num.* 2. „ Nam ad laicos quod at„ tinet, inquit ad hanc causam (congruæ „ portionis) non ante conveniri possunt, „ quam si proventus desint ecclesiastici, qui „ ante omnes alios tenentur ...... Unde „ laici Decimarum etiam possessores ordi„ ne tantum subsidiario ad congruam por„ tionem vocantur „. Choppinus *De Sacra Polit. tit.* 1. *num.* 10. Charondas *lib.* 1. *resp.* 34. Hæc Zypæus, qui & ibidem monet: „ alios plerosque Doctores adstruere, „ Decimas hujusmodi omnino esse liberas, „ cum tamquam Patrimonialia, eâdemque „ immunitate possideantur „.

Et quidem cum super hac quæstione, num

num scilicet Decimæ infeudatæ a laicis possessæ in contributionem portionis congruæ, saltem subsidiarie venire debeant, *anno* 1604. coram Regio Senatu dudum in utramque partem disceptatum esset, nihil ob opinionum varietatem concludi potuit, ipsaque quæstio indecisa mansit; quemadmodum refert Louerius in suis Arrestis *litt. P. cap.* 60. ubi rationes utrimque productas videre licet.

Post hæc tamen non semel eâdem quæstione exortâ frequentius decisum fuit in favorem Parochorum, quod nimirum ipsos laicos Decimarum infeudatarum possessores ad dandam portionem congruam, saltem subsidiarie convenire possent: uti videre est apud Brodeau, & Claudium Henrys locis citatis, & novissime *anno* 1662. solemni arresto decisum refertur in notis recentioribus ad Le Prestre *Cent.* 1. *cap.* 13. quod Decimæ infeudatæ deficientibus Ecclesiasticis subjaceant congruæ portioni.

Et sane, si Decimæ infeudatæ relevent ab Ecclesia, sive pro Domino directo recognoscant Ecclesiam, vel Monasterium, aliudve corpus ecclesiasticum; æquum plane est ut saltem subsidiarie in portionem congruam veniant.

Cum enim ex illa recognitione seu relevatione colligatur, Decimas illas ab Ecclesia profectas esse, atque per consequens non tantum portioni congruæ fuisse subjectas, sed quodammodo Parochis, quibus principaliter Decimæ debentur, substractas; mens Ecclesiæ aut Prælatorum eas laicis in feudum donantium fuisse videtur, ut illas eatenus tantum retinerent, quatenus aliunde ipsis Parochis sat esset provisum.

Si vero dominum temporalem sive laicum agnoscant, & sub illo relevent, difficilius ad hanc portionem congruam etiam *subsidiarie* compellentur.

Hoc quippe casu sat verisimile est, has Decimas numquam fuisse penes Ecclesiam, nec proprie fuisse Decimas Ecclesiasticas, sed plane profanas.

Cum enim primitus feuda, & fundi censuales constitui cœperunt, Toparchæ, aliique Nobiles terras suas Vassallis in feudum concedebant cum reservatione Decimæ aut nonæ partis fructuum; cumque hæc portio fructuum annue pendenda plane similis esset Decimis ecclesiasticis, successu temporis & hæc portio a Vassallis pendenda dominis temporalibus, nomine Decimæ infeudatæ vocari cœpit; cum tamen si originem spectemus, nihil commune habeat cum Decimis ecclesiasticis, nec ulla appareat ratio, cur potius ratione similium laicus ad portionem congruam teneatur, quam aliarum rerum suarum feudalium, aut allodialium.

Hanc inter Decimas infeudatas distinctionem in terminis observavit, & notavit Zypæus in *Jure novo*, *titulo De Feudis*, *num.* 3. asseritque: „ Decimas vere infeudatas & „ laicos dominos recognoscentes, ac ante „ Concilium Lateranense (*a*) possessas, im„ munes esse ab oneribus ecclesiasticis repa„ randarum Ecclesiarum, & alendorum Pa„ rochorum; non tamen illas, quæ domi„ num aliquem ecclesiasticum agnoscunt. „ Ideoque ad reparandum Ecclesiam de Wa„ termeul damnavit Consilium Brabantiæ „ Joannem Hooclant 14. Julii 1598. qui „ sub ea Parochia Decimas possidebat, mo„ tas ab Abbate Affligemiensi „.

Declarat quoque Philippus II. in Edicto ad Synodum Cameracensem *art.* 12. si probari possit, Decimas quocumque titulo ab Ecclesiasticis ad laicos pervenisse post Concilium Lateranense celebratum sub Alexandro III. *anno* 1179. eas congruæ portioni Parochorum esse subjectas.

Insuper eodem Edicto declaratur Decimas ab Ecclesiasticis possessas in contributionem portionis congruæ venire; tametsi olim laicales fuerint, cujuscumque sint conditionis, feudalis aut alterius, tamquam jam reversas ad primam suam naturam.

Conformiter ad hoc Edictum non tantum in Belgio, sed & in Gallia sæpius judicatum est, Decimas etiam infeudatas reversas ad Ecclesiam, esse subjectas congruæ portioni, uti videre est apud Louetium, & ejus Commentatorem *litt. P. cap.* 60. & Claudium Henrys in collectione Arrestorum *tom.* 1. *lib.* 1. *quæst.* 7. ibique dicit: „ Reversionem „ De-

(*a*) Zypæus eo loci intelligit Concilium Lateranense III. quod anno 1179. habitum est, præside summo Pontifice Alexandro III.

„ Decimarum ad Ecclesiam esse favorabi-
„ lem ; quia reducit ad primævam earum
„ naturam, & Ecclesiastici potius sua propria
„ recuperant, quam de novo acquirunt.....
„ Itaque hodie indubitatum est, Decimas
„ infeudatas reversas ad Ecclesiam fieri Ec-
„ clesiasticas, & sequi communes regulas
„ aliarum Decimarum „.

Quin & portioni congruæ obnoxias esse, tametsi titulo oneroso ad Ecclesiam reversæ sint, asserit Wamesius *Cons.* 452. *num.* 7. & id conforme esse Arresto, quod Senatus Parisiensis 16. Febr. 1628. pronuntiavit, ex iis, quæ recitat Claudius Henrys loco citato, non obscure colligitur.

Volunt non pauci hæc quidem procedere, si Decimæ tametsi infeudatæ simpliciter ad Ecclesiam revertantur ; secus si cum onere feudi, ipsumque feudum expresse reservetur: quo casu credunt eas naturam infeudatarum Decimarum retinere; atque de his esse judicandum, ac si adhuc penes laicos tamquam infeudatæ mansissent: quod & verisimilius Zypæo apparet: *Quamvis*, ait, *Edicta* nostratia *non consonent. Resp.* 2. *De Parochiis num.* 6. Et sane citatum Edictum Philippi II. ad Synodum Cameracensem indistincte loquitur, neque ullam distinctionem ponit; sed generaliter Decimas infeudatas a laicis possessas, & ad Ecclesiam reversas declarat oneri congruæ portionis esse subjectas (*a*).

§. XIV.

Portio congrua in re certa peti potest.

SYnodus Tridentina *Sess.* 7. *cap.* 7. *De Reformatione*, injungens Ordinariis, ut Beneficia curata Monasteriis, Capitulis, aliisve Beneficiis unita annis singulis visitentur, vult, ut quidem „ sollicite providere procurent, ut
„ per idoneos Vicarios, etiam perpetuos,
„ nisi ipsis Ordinariis pro bono Ecclesia-
„ rum regimine aliter expedire videbitur,
„ ab eis cum tertiæ partis fructuum, aut
„ majori vel minori, arbitrio ipsorum Ordi-
„ nariorum, portione etiam super re certa
„ assignanda ibidem deputandos, animarum
„ cura laudabiliter exerceatur „.

Ex hoc Decreto facile colligitur, in sustentationem Vicariorum posse quidem assignari aliquam fructuum partem ; at portionem congruam proprie non consistere in aliqua portione Decimarum, cujus annui fructus incerti sunt ; sed in *certa* & determinata quantitate granorum aut pecuniæ, annue pendenda.

Hinc videmus, quod Synodi, aut etiam Principum Edicta, cum de portione congrua Parochorum aut Vicariorum assignanda vel determinanda agunt, nullibi aliquam Decimarum partem assignent, sed certam & determinatam pecuniæ summam annue pendendam.

Neque Parochi aut Vicarii aliquam Decimarum partem possidentes, dicuntur habere portionem congruam. Ut vel hinc appareat, portionem congruam proprie consistere *in re certa*, atque eum, qui obligatur ad dandam portionem congruam, eam debere *in re certa* assignare, si Vicarius aut Parochus congruam portionem petat.

Quare Vicarius seu Parochus possidens aliquam Decimarum partem, adeo ut etiam ex illa possessione præsumatur aliqua Decimarum partitio antiquitus fuisse facta inter Vicarium & Pastorem primitivum, tamen decimas Pastori primitivo integras remittens, ad petendam congruam portionem admittitur, inquit Carolus Fevret *lib.* 6. *De Abusu cap.* 1. *paragr.* 12. notatque ibidem, quod in Burgundia Parochus vel Vicarius, cui adjudicatur portio congrua, non di-

(*a*) An Decimæ infeudatæ, licet ad Ecclesiam non sint reversæ, in Galliis portioni congruæ sint obnoxiæ ? declarabit hæc præsens observatio. Cum in eadem Parœcia adsunt Decimæ Ecclesiasticæ, & Decimæ infeudatæ ; solæ Decimæ Ecclesiasticæ obnoxiæ sunt integræ portioni solvendæ ; nec nisi deficientibus Decimis Ecclesiasticis in congruæ portionis solutionem subsidiarie assumuntur Decimæ infeudatæ. In locis vero ubi adsunt duntaxat Decimæ infeudatæ, onus earum possessoribus incumbit solvendæ integræ portionis congruæ. Consulatur hac de re Declaratio, quam Ludovicus XIV. ann. 1686. emisit. Quod si sint Parœciæ, in quibus Decimæ nec Ecclesiasticæ, nec laicæ seu infeudatæ colliguntur, tunc Pastori primitivo incumbit cura solvendi portionem congruam, nisi Vicario perpetuo reditus omnes, quos ex ea Parœcia percipit, malit cedere. Legantur hac de re Regiæ Declarationes. Prima quidem data est 30. Junii ann. 1690. Secunda 5. Octobris ann. 1726. Tertia 15. Januarii ann. 1731.

dimittat fundationes anniversariorum, sed illæ ipsi reserventur cum oblationibus, ceterisque, quæ intra Ecclesiam recipiuntur.

Imo & in Gallia aliquando judicatum fuit, quod Parocho assignatâ portione congruâ salvæ manerent non tantum Oblationes, fundationes anniversariorum, & similia, verum etiam Decimæ novales & minutiores: at anno *1636.* solemni Arresto declaratum fuit, ultra portionem congruam Vicario, salvas quidem manere Oblationes, jura quædam annua, & anniversaria; at Decimas omnes etiam minutas, necnon terras & reditus, quos jure Parochiali possidebat, Pastori primitivo esse remittenda, qui vice omnium portionem congruam assignare debet. Ita videre est apud Henrys in Collectione Arrestorum *tom.* 1. *lib.* 1. *quæst.* 27. & in Annotationibus ad *cap.* 14. *Cent.* 1. Le Prestre.

Unde monet Tournet *litt. P. cap.* 120. „ Notandum, quod Curatus accipiens portionem congruam & Canonicam non nisi „ illam prætendere queat cum sua domo „ Pastorali & Oblationibus. Tenetur autem dimittere terras amortizatas, & aliud „ quodvis patrimonium suo Beneficio unitum: nihilominus si sint terræ oneratæ „ anniversariis, hæ illi manebunt sine diminutione suæ portionis „. Hæc ille.

Itaque liberum semper est Vicario congruam petere portionem; modo Decimas, & proventus Beneficio suo annexos Pastori primitivo, aut Decimarum possessori dimittere velit.

Neque dubitari potest, quin Parocho, aliisque animarum curam sustinentibus conveniat, portionem congruam super *re certa* potius habere, quam Decimarum partem.

Quis enim nescit, quas curas secum trahat Decimarum collectio, si eas Parochus seu Vicarius per se sive per familiam suam faciat? Quæ sane non modicum in functionibus Pastoralibus impedimentum generant.

Si vero eas aliis elocet, quam ex ea elocatione natæ non sunt oriri difficultates, & nonnumquam contentiones cum subditis, dum ab his solutio exigenda est? Quæ murmurationes & obloquia adversus Parochum hinc non nascitura timentur? dum facile sibi persuadent in earum elocatione nimium a Parocho exigi, aut unum alteri ex quadam humana consideratione præferri; atque hinc affectus erga Parochum diminuitur, & charitas frigescit.

Si ergo tantopere olim sancti Patres desideraverint, ut Episcopi & Ministri Ecclesiæ ab omni rerum temporalium cura possent esse liberi, ut liberius ministerio verbi & orationi instare possent; quemadmodum videre est apud Chrysostomum *Homiliâ* 37. *in Matthæum:* quidni merito Parochi, ceterique curam animarum gerentes a Decimarum cura & sollicitudine liberabuntur, certâ eis portione annuâ in sustentationem assignatâ, quo liberius, & sine rerum corporalium curis & distractionibus toti possint *ministerio verbi, & orationi* ad instar Apostolorum *instantes esse*. *Act. cap.* 6. *vers.* 4.

§. XV.

Qui Competentiam petere possint?

Decimas, aliosque Ecclesiæ reditus præcipue spectare ad sustentationem eorum, qui spiritualia populo exhibent, sive ut cura animarum laudabiliter exerceatur, expeditum est.

Hinc non tantum ex Decimis, & proventibus Ecclesiasticis desumendam esse portionem congruam Parocho aut Vicario perpetuo sufficientem; sed talem, quæ & Presbyteris ad curam Parochiæ cum Parocho sustinendam necessariis sufficiat, supra *paragr.* 8. dictum fuit.

Et licet Parocho principaliter incumbat non sibi duntaxat, sed etiam Presbyteris subsidiariis portionem congruam petere; tamen si Episcopus judicaverit propter amplitudinem & extensionem Parochiæ in aliqua Ecclesia succursali Presbyterum esse necessarium, isque auctoritate Episcopi ibidem divina celebret, hic poterit Parocho negligente portionem congruam petere; uti judicatum refert Tournet *litt. P. cap.* 119.

Ulterius cum intersit Episcopi, eique incumbat providere, ut Ecclesiis Parochialibus de sufficientibus & idoneis Ministris provideatur; imo & ipsi injungat Synodus Tridentina, ut per Beneficiorum unionem, aut Primitiarum vel Decimarum assignationem, aut quâ commodiori ei videretur ratio-

tione, curet, ut tantum redigatur, quod pro Rectoris ac Parochiæ necessitate decenter sufficiat, dubitari nequit, quin Episcopi sit, omni modo allaborare, ut congrua portio assignetur non tantum ipsi Parocho, sed etiam tot Presbyteris, quot necessarii sunt, ut Parochiæ necessitati decenter satisfiat, & cura animarum laudabiliter exerceatur.

Denique ad portionem congruam agere possunt ipsi Parochiani: „ Quia suâ interest, inquit Zypæus *lib.* 3. *Conf. Canon. Consult.* 6. *num.* 2. *De Parochiis*, bonum habere Pastorem; eumque commodins fint semper inventuri, si dos detur liberalis „.

Imo frequenter expediret, ut incolæ, aut Episcopus potius ad congruam portionem, aut ejus augmentum agerent, quam ipse Parochus; ne hic ex avaritia agere videatur.

Ad hæc cum populi non tantum intersit habere bonum Pastorem, sed etiam tot Presbyteros, quot requiruntur ad curam Parochiæ laudabiliter sustinendam, si Parochus & Episcopus hujusmodi Presbyteros non assignent, & pro eorum cultu & victu portionem congruam petere negligant; poterunt incolæ pro portione congrua his Presbyteris necessaria instare: cum injustum sit, ut Decimæ & reditus Ecclesiæ ab aliis retineantur, ac interim populus spiritualibus subsidiis privetur.

Hoc titulo nuper admissi fuere a Senatu Brabantiæ incolæ Gelenses ad petendam portionem congruam pro Presbyteris, qui una cum Parocho functiones Pastorales obirent.

Et licet Decimatores opponerent, proprie ad Vicarium Apostolicum Buscoducensem spectare Presbyteros sive Vicarios ad curam Parochiæ necessarios designare, ipsum vero hactenus non judicasse, eos esse necessarios; nihilominus Senatus considerans, Parochiæ illius amplitudinem atque extensionem, necnon populum adeo esse numerosum, ut evidens esset, unum Rectorem non posse sufficere Ecclesiasticis Sacramentis rite administrandis, ceterisque functionibus Pastoralibus obeundis, judicavit Parocho alios duos Presbyteros adjungendos; quorum unus a Parocho, alter a reliquis Decimatoribus portionem congruam acciperet: uti ex Sententia ad calcem præsentis tractatus adjecta videre licet.

§. XVI.

Quæ in Competentiam seu in congruam Portionem imputanda sint?

REbuffus in Tractatu *De congrua Portione quæst.* 11. quærens, quæ debeant Vicario computari in congrua portione, respondet: „ Omnia certa, quæ habet ratione sui Beneficii seu Vicariæ. Et sic omnia, quæ jure suo Ecclesia habet, computantur pro congrua portione: omnia vero alia, quæ non habet jure suæ Ecclesiæ, sed extra, non ei computantur, argumento *L. In quartam ff. ad Legem Falcid.* ubi hæres omnia, quæ capit jure hæreditario, in quartam partem falcidiæ imputat; alia vero, quæ alio jure capit, non „.

Hinc ulterius tamquam consequens infert: „ Non computari ei anniversaria ratione prædictâ, & quod in his majus habeat onus, & ab ipso recipitur gratiâ remunerationis, ideo non debet ei computari in sua congrua portione; nempe si quid ex his causis lucratus sit filius, quam ex substantia patris, omnia quasi jure adventitio eum lucrari vult Imperator, *L. Scimus §. Repletionem, Cod. De inoff. Testam.* Sic & cum Vicarius aliquid habet pro Missis laicorum legato in Ecclesia fundatis per alios quam per fundatores, hoc habet præcipuum: nec debet ei computari in sua congrua portione...... Ad hæc si nobilis ob Sacellum vel ædiculam in Ecclesia constructam det pensionem Vicario, non debet computari in congrua portione; quia hoc non habet ratione sui Beneficii, sed Capellæ fundatæ ibi „.

Si ergo Beneficium simplex, aut aliqua fundatio auctoritate Episcopi unita sive incorporata sit Beneficio Curato, indubie proventus illius sunt computandi in portionem congruam, quandoquidem per unionem sive incorporationem, proventus hujus uniti Beneficii vel fundationis sint facti proventus Beneficii Curati; idque eo maxime intuitu,

tu, ut per illius proventus Parocho de congrua portione esset provisum.

Cumque per similem incorporationem Beneficium incorporatum quodammodo supprimatur, & in Beneficium curatum, cui incorporatum est, quasi transfundatur; hinc est, quod onera Beneficii simplicis, etiam in Beneficium curatum transeant, & onera Beneficii curati post incorporationem reputentur; ac propterea Curatus ea onera tamquam sua propria subire teneatur.

Quare, ut superius monui, in unione sive incorporatione Beneficiorum, aut fundationum attendendum, ne occasione hujusmodi incorporationum tot onera Parocho imponantur, ut necessariis suis functionibus Pastoralibus rite fungendis minime sufficiat. Ipse quoque Judex in determinanda portione, dum rationem proventuum Beneficiorum unitorum sive incorporatorum habet, indubie & onerum, rationem illorum Beneficiorum unitorum Parocho incumbentium, habeat necesse est.

Sed quid, si Episcopus aut Patronus Ecclesiasticus ad portionem congruam adstrictus, Beneficium simplex Parocho sive Vicario conferat, citra tamen unionem sive incorporationem ipsi Beneficio curato; ita ut Vicarius Beneficium illud non obtineat jure sui Beneficii curati sive Vicariæ, sed speciali titulo collationis aut præsentationis? Sane cum detur Episcopis potestas, non tantum per Beneficiorum unionem primitiarum vel decimarum assignationem, aut per Parochianorum symbola ac collectas, sed quà commodiori eis videbitur ratione, tantum redigendi, quod pro Rectoris ac Parochiæ necessitate decenter sufficiat; non apparet, cur Episcopus haud posset per simplicis Beneficii, aut alicujus fundationis collationem, citra unionem seu incorporationem, Rectoris ac Parochiæ necessitati satisfacere; atque Parochi super congrua portione postulationem excludere: maxime cum finis congruæ portionis sit, ut Parochi & Parochiæ necessitati ita succurratur, ut cura animarum laudabiliter exerceatur. Qui finis si per proventus Beneficii Vicario ab Episcopo aut Patrono collati habetur, cessare debent media ad finem obtinendum ordinata; præsertim cum Beneficium illud ab Episcopo aut Patrono Vicario censeatur collatum, aut expresse conferatur, ut per illius proventus Parocho de portione congrua satisfiat. Alia ratio esse potest, si quis extraneus volens gratificari Parocho, aut Ecclesiæ Parochiali, fundationem aliquam, pinguem, & onera ordinaria excedentem faciat.

Fundator quippe simili casu intendens suam in Parochum, aut Ecclesiam Parochialem liberalitatem & munificentiam ostendere, non censetur eam fundationem seu ejus proventus in competentia velle computari; quia sic non tam Parocho, aut Ecclesiæ Parochiali gratificari, quam ipsis Decimatoribus vel Patronis ad portionem congruam adstrictis, velle videretur.

Itaque simili casu procedunt, quæ de Sacello a Nobili aliquo in Parochiali Ecclesia fundato ex Rebuffo retulimus.

§. XVII.

An in taxanda Portione congrua attendendæ sint Oblationes, præsertim quæ offeruntur in administratione Sacramentorum?

Cum Oblationes dependeant a mera & voluntaria Fidelium devotione, neque ulla quoad eas coactio Fidelibus imponi soleat; imo in Sacramentorum præsertim administratione omnis earum vel minima coactio speciem Simoniæ, aut saltem turpis quæstus suspicionem ingerat: duplici titulo eas ab imputatione in congruam portionem eximendas esse ratio ipsa suadet.

Si enim in portionem congruam imputarentur, ita nimirum, ut ex illis sustentationem Parochus accipere deberet, jam a mera liberalitate populi Parochi sustentatio dependeret; & quandocumque populo vel non placeret, vel non videretur, aut non esset opportunum Oblationes facere, Parochus suâ destitueretur sustentatione.

Ad hæc continget, quod Parochus, dum se ex Oblationibus voluntariis Parochianorum debere victitare videt, facile vitiis & desideriis Parochianorum connivebit: atque ita per hujusmodi congruam portionem nullatenus Parochi, ac Parochiæ necessitati ita providebitur, ut cura animarum *laudabiliter* exerceatur.

Hinc non immerito tamquam indubitatum tradit Rebuffus in prædicto tractatu *num.* 86. Oblationes, cum sint incertæ, non computandas in congruam portionem Vicarii. Si-

Similiter Grimaudet *lib.* 2. *De Decimis cap.* 8. *num.* 29. *&* 30. ait: „ Assignatio „ portionis congruæ seu canonicæ debet fieri „ de bonis certis & patrimonialibus ipsius „ Ecclesiæ Parochialis, quæ debent assecu„ rari ab illo, qui ea in portionem congru„ am assignat: & si evincantur in totum, „ aut pro parte quocumque titulo, tenetur „ assignare alia bona spectantia ad Eccle„ siam Parochialem; nec tenentur Vicarii „ vel Curati perpetui alia bona in vicem „ illorum accipere. Neque præcomputantur „ Oblationes, quæ pertinent ad Vicarium „ tamquam altari præsidentem: neque de„ narii, qui ratione particularium precum „ distribui solent, quia hi denarii sunt in„ certi „. Atque ita frequenter judicatum esse testatur Brodeau ad Louetium *litt. D. num.* 8.

Verum præterquam quod Oblationes voluntariæ generatim incertitudinis titulo in portionem congruam merito non computentur, ne sustentatio Parochi a mero & gratuito beneplacito Parochianorum dependeat; multa præterea sunt, quæ suadent, ut ea quæ in Pastoralibus functionibus a populo voluntarie offeruntur, in portionem congruam minime imputentur; neque eorum in taxanda portione congrua ratio ita habeatur, ut Parochus, aut alii curam animarum sustinentes ex illis sustentationem accipere debeant; adeo ut si ea deficerent, Parocho, aliisque curam animarum gerentibus sua honesta sustentatio deesset.

Si enim Sacerdotes ex oblatis in administratione Sacramentorum, aut aliis functionibus Pastoralibus necessaria ad honestam sustentationem quærere jubeantur, jam necessitate vivendi quodammodo cogente, hujusmodi Oblationes, si non expresse, saltem tacite exigent.

Fiet quoque eâdem urgente necessitate, ut facile ad sordidas, atque de Simonia, turpive quæstu multum suspectas exactiones delabantur: prætexentes non esse mercedem Sacramentorum, quod alimentorum causâ Sacerdotibus datur; quo simili prætextu jam olim Episcopi aliqui Orientales, teste Theodoro Balsamone, Simoniacas varias exactiones in ordinationibus tegere conabantur.

Ad hæc, quis non videt, quantopere erga sacras functiones, & Sacramenta diminuatur populi reverentia, & de eorum dignitate idea; dum vident, quod illa Sacerdotum victui subservire debeant, videanturque ea respectu Sacerdotum esse ad instar artis de pane lucrando?

Præterea dum Sacerdotes ex illis victitare debent, idque populus non ignorat, persuasum facile populo est, quod in administratione Sacramentorum, aliisve sacris functionibus semper aliquid offerre, & quidem pro ea conditione, quâ vulgo quisque reputatur, debeat; & ni offerat, avaritiæ, aut etiam injustitiæ quamdam notam se incursurum, quasi subtrahantur ea, e quibus Sacerdotes vivere debent.

Quis vero sat eloquatur, quæ inde pauperum, præsertim quorum paupertas publice nota non est, murmura atque obloquia, quod nihil in Ecclesia *gratis* dari videatur; omniaque ad Sacerdotum quæstum, ac pauperum oppressionem in Ecclesia appareant inventa?

Denique justum non est, ad plebis populique gravamina in dies excrescentia continue & sine intermissione per Ecclesiasticos adjici: quod contingit, dum Monasteria, & Capitula Decimas a plebe ac populo recipiunt, nec sufficientem ex illis, Parochis, cæterisque curam animarum sustinentibus portionem assignant; sed eos cogunt, ut e mendicatis, & quasi extortis plebis Oblationibus sustentationem quærant, atque ita ultra Decimas Parochorum sustentationi sufficientes misera plebs ad similes Oblationes sensim cogitur; cum tamen Decimis sufficientibus ab omni ulteriori contributione pro Parochi alimentatione plebs absolvi deberet.

Quamdiu Decima sufficit, ait Antonius Faber ad tit. Codicis De Episcop. & Cler. definit. 25. *nihil est, quod præterea exigi debeat a Parochianis; quia nec aliud quam Decimas & primitias Deus ab hominibus exigit*.

Ob hæc aliaque, quæ Sacramentorum reverentiam & devotionem in populo nata sunt diminuere, imo & neglectum quemdam inducere, notamque avaritiæ, turpisve quæstus, quin & Simoniæ Sacerdotibus inurere; numquam Ecclesia præscripsit, ut ex oblatis in Sacramentorum administratione Parochi suam quærere tenerentur sustentationem. Quinimo sollicita de Parochorum, alio-

rum-

rumque suorum ministrorum sustentatione, modoique, quibus ea procuraretur, praescribens, ante omnia sedulo cavendum censuit, ut ita de sustentatione provideretur ministris, ut tamen in Sacramentorum exhibitione exacte servaretur hoc Christi praeceptum: *Gratis accepistis, gratis date*.

Patres Synodi Coloniensis (*an.* 1536. *par.* 8. *Can.* 1.) audiamus: „ Superest, inquiunt, ut de victu Parochorum dispiciamus. „ Hinc in primis, quod Christus docuit, & „ sacri Canones maxime serio praeceperunt, „ praemittendum duximus; nempe ut Sacramenta Ecclesiastica *gratis* ministrentur, „ dicente Domino: *Gratis accepistis, gratis date*. Quamobrem neque pro baptizandis, „ consignandisque Fidelibus, neque pro collatione Chrismatis, vel promotionibus „ graduum, neque aliis Sacramentis distribuendis pretia qualibet vel praemia, nisi „ quid voluntarie offeratur, recipienda sunt. „ Neminem quoque ad quaestuosas exequias „ cogi, aut pro sepultura munus aut pretium *exigi* volumus „.

Et Canone sequenti subjungit: „ At cum „ Lex divina praecipiat, non alligandum os „ bovi trituranti . . . . . dispiciendum est, „ ut Parochis Evangelii praedicatoribus certa „ ac competens subministratio victus & vestitus fiat; idque ad eum modum, ne in „ administrandis Sacramentis quidpiam exigendo oneri sint Parochianis „.

Et alterum ejusdem Provinciae Concilium, *anno* 1549. *Remedio III. cap.* 10. „ Quod „ si portio Vicariorum sit accisa, nec sufficiat, ut honeste ac decenter ex ea vivatur, & ea causa sit cur animae negligantur, aut deseratur Officium, vel ad curas „ sordidas Pastor ille pro victu comparando „ adigatur, mandat & decernit, ut justa „ portio secundum reformationem ei de Decimis Collegii, vel Monasterii bonis assignetur, sive per Episcopum loci, sive per „ ejus Visitatores „.

Inter Articulos, qui nomine Caroli IX. ad reformationem Ecclesiae oblati fuere Patribus Concilii Tridentini, erat hic XVI. „ Ut a Sacerdotali ordine sordes omnes, „ & omnis avaritiae labes procul expellantur, nec ullo praetextu pro rebus divinis „ quidquam exigatur, curet Episcopus, aut „ per unionem Beneficiorum, aut Decimarum assignationem: & si id fieri non poterit commode, Principes provideant, ut „ per Parochianorum symbola & collectas, „ Plebanus, & cum eo duo aut plures Clerici habeant, unde vitam congrue traducant, & hospitalitatem praebeant „.

Sed & a mente Synodi Tridentinae procul aberrare eos, qui ex hujusmodi Oblationibus quasi emendicatis portionem congruam conflandam volunt, Decreta hac de re edita loquuntur.

Vult enim *Sess.* 7. *cap.* 7. *De Reformat.* ut Vicariis prospiciatur de *tertia aut majori vel minori parte fructuum* (non scabiosarum & sordidarum obventionum) *portione etiam* super non fluxâ & caducâ, sed *certâ re assignatâ*; quo ab illis *animarum cura* non mendice, sordide, sed *laudabiliter exerceatur*.

Neque vero in hoc Decreto novi aliquid & inauditi Synodus Tridentina constituit, sed duntaxat ab antiquo stabilita, & passim ab Auctoribus tradita, & omni aequitati consentanea confirmavit.

Nam, ut supra notatum fuit, in unionibus seu incorporationibus Ecclesiarum Parochialium, semper in favorem congruae portionis haec clausula attexi consueverat: *Reservatis tamen, de ipsis fructibus & proventibus Beneficiorum ipsorum pro singulis perpetuis Vicariis, portionibus, ex quibus dicti Vicarii congrue sustentari valeant, & alia sibi incumbentia onera supportare*.

Hinc Grimaudet *lib.* 2. *De Decimis cap.* 8. *num.* 29. ait: „ Assignatio congruae portionis debet fieri super bonis certis & patrimonialibus ipsius Ecclesiae Parochialis „.

Ratio suffragatur: quippe si portio congrua non e certis aliquibus fructibus ac proventibus, sed inconstantissimis, & continue reciprocantibus obventionibus coaptanda est, igitur vita Parochorum eventualis futura est, vel dicta portio pro temporum vicissitudinibus, & majori vel minori Parochianorum liberalitate indesinenter pingenda erit, ac repingenda, formanda, aut reformanda; quod enim vero Pastores ad angustias miserae conditionis detruderet.

§. XVIII.

Honoraria Missarum in Competentiam minime imputanda.

INter Oblationes plane voluntarias, atque ab arbitrio offerentium pendulas numeranda esse Missarum honoraria, suadet ipsa tremendi Sacrificii dignitas, quæ omnem pactionem aut licitationem super mercede præstanda exhorret, & sacri Canones vehementissime & rigorosissime inculcant.

Prohibemus, inquit Synodus Eboracensis *anno* 1194. *Can.* 3. „ ne Sacerdos laico ad „ pœnitentiam venienti obtentu cupiditatis „ injungat, ut Missas faciat celebrare; & „ illud etiam decrevimus prohibendum, ne „ Sacerdos aliquis pro celebratione Missarum „ pretio constituto pactum ineat, sed hoc „ duntaxat, quod offeretur in Missa, recipiat „.

Et in Synodo Parisiensi *anno* 1212. *part.* 1. *Can.* 11. Robertus Cardinalis Sedis Apostolicæ Legatus, ait: „ Viris Ecclesiasticis „ monstrum avaritiæ extirpare volentes, an„ ctoritate Legationis nostræ in virtute Spi„ ritus sancti prohibemus, ne pro annuali„ bus Missarum faciendis, laici vel alii „ aliquid dare vel legare cogantur in testa„ mento: & ne super his aliqua pactio vel „ exactio, vel sub aliqua specie palliata, a „ Sacerdotibus vel aliis mediatoribus fiat.

Patres Concilii Toletani *anno* 1374. *Can.* 6. deplorantes, quod „ aliqui Presbyteri de„ testandâ & abominabili ambitione cæcati, „ pro Missis per eos celebrandis pecuniam „ exigerent, & super hoc ac si vellent „ vendere rem profanam, impudenter mer„ carentur; districtius prohibuerunt, ne ali„ quis Presbyter pro Missis celebrandis pe„ cuniam exigat, vel rem aliam tempora„ lem: sed grate accipiat, si aliquid per „ facientem Missas celebrari oblatum sibi „ charitative fuerit absque compacto, & „ conventione quacumque. Qui vero con„ trarium fecerit, a celebratione Missæ per „ annum noverit se suspensum, & alias pro „ tam gravi excessu ad arbitrium proprii „ Episcopi puniendum „.

His consonans Synodus Mechliniensis *anno* 1570. *tit. De Decanis cap.* 11. „ Pa„ storibus, & quibuscumque Sacerdotibu „ inhibet sub pœna suspensionis, ne per „ se, vel alium, directe vel indirecte sti„ pulentur pro Missis votivis ad piorum po„ stulationem celebrandis; sed quod eis „ sponte oblatum fuerit, accipiant „.

Circa idem tempus Octavius Frangipanus Myrthus Episcopus Tricaricensis, Apostolicæ Sedis per Germaniam inferiorem, & Belgarum Provincias Nuntius, in suo Directorio Ecclesiasticæ disciplinæ, Coloniensi præsertim Ecclesiæ accommodato, & a sacra Facultate Lovaniensi approbato, postquam statuit: „ Ut abstineant omnes Sa„ cerdotes a cujusvis generis mercedum con„ ditionibus & pactis, nec quidquam pro „ Missis celebrandis, aut quibusvis aliis di„ vinis Officiis seu Orationibus exigant „ mox subjungit: „ Et siquando nihil aut „ aliquid minus liberali animo honorarii „ loco eis donatum fuerit, non in hoc con„ tristentur, minimeque aliquod indigna„ tionis dent indicium; ne de avaritia no„ tentur, vel certe a turpi quæstu, vel Si„ moniaca labe non procul absint, dignita„ temque suam ex levi causa turpissimâ „ maculâ conspurcent. Quin potius ut o„ stendant se magno liberalique animo gra„ tis dare quod gratis acceperunt, ab omni „ cogitatione & desiderio muneris ac ho„ norarii se semper contineant; & siquan„ do aliquid accipere cogantur, illud quam„ vis exiguum lætiori lubentiorique animo „ accipiant, quam paupercula illa Vidua „ æra minuta duo, quæ sola habebat, in „ gazophylacium mittebat „.

Si ergo ex mente Ecclesiæ, ipsaque Sacrificii dignitate nihil exigi queat pro Missis celebrandis, ac id duntaxat grato animo recipi possit, quod *voluntarie* offertur; evidens est, honoraria Missarum esse annumeranda Oblationibus a voluntate ac arbitrio Fidelium omnino dependentibus, ideoque plane *incertis*, super quibus portionem congruam constitui non posse apud omnes in confesso est, juxta illud Jurisconsultis vulgare: *Venter non pendet ab incerto, nec patitur dilationem*. Vide D. Mean ad jus Leodiense, *Obser.* 286.

Ulterius, si Parocho, aliisve Presbyteris curam animarum sustinentibus hæc honoraria in portionem congruam assignentur, jam

Jam Missæ sacrificium tamquam medium sustentationis esse debebit, atque ita necessitate cogente quodammodo redigentur ad classem Presbyterorum, *qui*, ut loquitur Bellarminus, *faciunt de celebratione Missarum artem de pane lucrando*.

Ad hæc, si Parochi, eorumque Vice-Pastores ex celebratione Missarum victitare jubeantur, quid inde consequens, nisi quod vivendi necessitate quasi compellente, Missæ sacrificium modo plane mercenario tractent?

Quis enim sat deploret horrendum illum atque mercenarium modum, quo sacrosanctum ac tremendum illud Missæ sacrificium indignissime profanatur a Sacerdotibus seu secularibus seu regularibus, qui ex Missarum honorariis victum quærunt?

Quis non videt similes Sacerdotes passim ad domos mortuarias cursitare, ut Missarum honoraria venari possint; non secus ac mercatores pannorum, candelarum, aliive ejusdem generis homines, ut merces suas elocare queant?

Nonne conspicere est, hujusmodi honorariorum aucupes instare pro Missis celebrandis, ubi pinguiora sperantur honoraria, non aliter atque opifices pro operis suis elocandis, ubi major speratur operarum retributio?

In hæc aliaque similia verendum est, ne defectu honestæ alimentationis sensim incidant Parochi, aliive curam animarum gerentes, si portionem congruam ex honorariis Missarum quærere cogantur.

Prætcrea dum Parochi, aliique curæ animarum intendentes Presbyteri ex ejusmodi scabiosis ac propudiosis obventionibus victitare coguntur, fit, ut eorum apud plebem vilescat auctoritas, atque inter viliores reputentur.

Quis eloquatur, quam vili loco passim reputentur Presbyteri, qui e celebratione Missarum victum suum quæritare jubentur? Nonne honestiores, etiam secundum mundum, dedecori sibi passim ducerent, si vel nomen duntaxat haberent, quod ex honorariis victum quærerent? Imo ea est vulgaris de honorariis idea, ut ea Sacerdotibus, quos honestiores reputant, vix offerre audeant.

Denique si Pastores ex honorariis sustentationem accipere cogantur, atque consequenter honoraria Missarum in vitæ alimentationem accipere; inde continget, ut populus intelligens, Pastores Missas specialiter non offerre nisi pro illis, qui honoraria offerunt, apprehendat, Pastores non pro pauperibus, sed pro solis divitibus Sacrificium offerre; ipsumque Sacrificium potius pro divitibus, quam pauperibus offerri, atque Pastorem divitum & non pauperum mediatorem esse. Quæ hinc de Pastoribus idea?

Si ergo Societatis JESU Fundator S. Ignatius voluerit, ut „ omnes, qui sub obedientia sunt Societatis, meminerint se gratis „ dare debere, quæ gratis acceperunt, nec „ postulando, nec admittendo stipendium, „ vel eleemosynas ullas, quibus Missæ, vel „ confessiones, vel prædicationes, vel lectiones, vel visitationes, vel quodvis „ aliud officium ex iis, quæ Societas juxta „ suum Institutum exercere potest, compensari videatur, ut sic, inquit, majori „ cum libertate possit & proximorum ædificatione, in divino servitio procedere „. Si, inquam, hæc ordinaverit hic Sanctus, ut Sodales sui liberius & cum majore Fidelium ædificatione in divino servitio procedere queant; an suspicabimur, quod Ecclesia Spiritu Dei animata & directa, non tantum permiserit, ut sui ministri hujusmodi obventiones & eleemosynas ultro oblatas reciperent, sed etiam ut ex illis victitare cogerentur, cum tot obstaculorum exinde in regimine animarum & divino servitio rite ac digne obeundo, orientium sequela?

Ex hactenus dictis facile quoque est colligere, Episcopos, qui in titulum ordinationis computari sinunt Missarum honoraria, nullatenus satisfacere Decreto Concilii Tridentini *Sess.* 21. *cap.* 2. *De Reform.* quo ipsis injungitur, nullum Clericum secularem ordinare, nisi ipsis constiterit, quod titulum habeat, qui ipsi ad victum honeste sufficiat.

Synodus enim in principio sui Decreti declarat, se per hanc tituli requisitionem velle, ne Clerici cum Ordinis sui dedecore cogantur defectu temporalium *mendicare*, *aut sordidum quæstum exercere*. Notissimum porro est nullos ad sordidiorem quæstum,

ne

ne dicam & mendicitatem, declinare, quam Presbyteros illos, qui ex Missarum celebratione victitare coguntur.

Imo si verum dicere liceat, credo quod non raro Ordini Sacerdotali per ostiariam mendicitatem minus dedecoris inferretur, quam per sordidam illam ac mercenariam honorariorum aucupationem.

Et quis non fateatur, amplius vilescere Sacerdotum & sacrorum Ordinum dignitatem per propudiosam illam de honorariis Missarum Fratrum Mendicantium victitationem, quam per eorumdem ostiatim institui solitam mendicitatem?

An non per hujusmodi Sacerdotes, qui e Missarum honorariis vivunt, contingit id quod jam pridem deplanxit Alvarus Pelagius; nimirum, *tot hodie dicantur Missæ quasi quæstuariæ, ut apud populum vel Clerum Corpus Domini vilescat?*

Nonne quoque verendum, ne Sacerdotes illi e Missarum celebratione suam sustentationem quærentes, ex quadam potius consideratione temporalia & vitæ necessaria conquirendi causâ, quam instinctu Spiritus sancti, verâque devotione ad Altare accedant?

Et sane qui illorum Sacerdotum secularium ex illis honorariis victitantium, aut Regularium, quorum Communitates illis honorariis ex parte subsistunt, quotidie celebrandi morem & modum serio expenderit; vereor ne cum Patribus Synodi Coloniensis *an.* 1536. *part.* 2. *cap.* 10. dicere cogatur: „ Terret, nec immerito, nos sermo Dominicus, qui vetat nos *Sanctum dare canibus, & margaritas* nostras *projicere ante porcos*, dum quosdam leviculos Sacerdotes illotis manibus pedibusque, ut in proverbio est, audacius in hæc sacratissima mysteria, quam in profana irrumpere comperimus. Quales sunt, qui humano affectu tantum, & potius ex more quam ex consuetudinis ardore ad Altare accedunt, quorum polluta est mens & conscientia, quos merito horrendum Evangelii exemplum (quod Joannis 13. legimus in hæc verba: *Et postquam accepisset buccellam, introivit in eam Satanas*, & cetera quæ sequuntur) ad meliorem vitæ frugem, altioremque tanti Mysterii contemplationem revocaret „.

An non magna cum Sacrificii irreverentia hodie conspicimus, Sacerdotes vitam otiosam, imo multis defectibus, ne dicam criminibus obnoxiam agentes, necessitate victum quærendi ex stipendiis Sacrorum quodammodo compulsos accedere ad *quotidianum* Sacrificium; non secus fere atque opifices ad opus suum manuale lucelli causâ in dies properare solent? (*a*)

§. XIX.

An nulla accidentia in congruam Portionem imputanda?

Accidentia in hac materia vulgo dicuntur obventiones, quæ ultra certos & fixos reditus seu proventus Beneficio curato annexos vel assignatos, quasi contingenter accedunt.

Hæ obventiones sive accidentia duplicis generis sunt.

Aliæ enim sunt ex mera plebis liberalitate pendulæ ac profluæ, nec exigi possunt; sed ob ancipitem populi favorem, ministrorum gratiositati, temporumque, ac mercaturæ prosperitati se attemperantis, aliasve circumstantias, semper sunt admodum incertæ; neque a Parochis annotari solent, sed gratiose, prout offeruntur, accipi: ideoque nec facile ad certam summam, computatis retro aliquot annis, reduci possunt: cujus generis sunt, quæ passim in administratione Baptismi, Viatici, Extremæ-Unctionis, atque mulierum purificatione dari consueverunt; quæ nullo modo in competentiam computari posse supra ostensum est.

Alia sunt accidentia seu obventiones, quas jam exigi quasi de jure, usus vel abusus obtinuit.

Hujus generis præcipue sunt, quæ in sepulturis dari consueverunt; & communiter *jura funeralia* dicuntur.

Pro sepultura aliquid exigi aut peti irreligiosum valde, quin & Simoniacum jam pri-

(*a*) Docuit tamen doctissimus Van-Espen, *Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 5. *cap.* 6. *hujusce editionis*, fas esse fidelibus Sacerdoti offerre temporalia, quorum *spiritualia metunt*; fas item esse Sacerdotibus, qui *altari deserviunt*, *de altari vivere*: at semper damnavit Sacerdotem ut Simoniacum, cujus voluntas in offerendo Sacrificio pecuniam præcipue propositam habet.

pridem judicarunt Patres. „ Siquando aliquem in Ecclesia vestra sepeliri concedi- „ tis (scribit ad Constantium Episcopum „ Mediolanensem S. Gregorius) siquidem „ parentes ipsius, proximi vel hæredes pro „ luminaribus sponte quid offerre voluerint, „ accipere non vetamus. Peti vero aut „ aliquid exigi omnino prohibemus, ne „ quod valde irreligiosum est, aut vos de „ humanis videamini mortalibus gratulari, „ si ex eorum cadaveribus studeatis quærere „ quolibet modo compendium „.

Hæc Gregorius *lib.* 7. *Epist.*56. & refertur apud Gratianum 13. *quæst.* 12. *cap.* 12. cui consonant sequentes tres Canones, in quorum tertio ex Concilio Vasensi dicitur: *Præcipiendum est, secundum Canonum auctoritatem, ut de sepulturis & hominibus sepeliendis nihil muneris exigatur.* Quibus aperte innuit, se nihil novi præcipere, sed quod ante decretum erat, firmare.

Quin & in *Cap.* 5. ✠ *De Simonia*, legitur: „ Pro sepultura . . . . nulla cujusquam pretii exactio attentetur: nec sub „ obtentu cujusquam consuetudinis reatum „ suum quis tueatur; quia diuturnitas tem- „ poris non diminuit peccata, sed au- „ get „.

Et in *Cap.* 9. ✠ *eod.* ex Concilio Lateranensi III. arguuntur, qui putabant pro sepeliendis mortuis aliquid exigi licite posse; eo quod „ legem mortis, ait, de longa „ consuetudine invaluisse arbitrentur, non „ attendentes, quod tanto graviora sunt cri- „ mina, quanto diutius infelicem animam „ tenuerunt alligatam „.

Hinc non difficulter conficitur, Patres, & Concilia supposuisse, nullam consuetudinem cujuscumque temporis has exactiones a Simonia posse purgare; ideoque recte notasse doctissimum Notatorem in citatam Epistolam S. Gregorii: „ Istam Simoniam „ non ideo malam esse, quia prohibita „ fuit; sed ideo prohibitam, quia vitium „ est & prava consuetudo, avaritia & oc- „ casio scandali, irreligiosum quid „.

Nihilominus, hisce severissimis Canonum statutis, & Patrum sententiis quasi spretis, seu neglectis, dum consuetudine jam invaluisset, quod fideles passim pro sepultura aliquid offerrent; ipsaque Decimatorum tenacitas plures Parochos cogeret ex illis oblationibus victum quærere, sensim invaluit, ut quæ primo gratis & voluntarie offerebantur, & tamquam taliter oblata recipiebantur, tandem etiam ab invitis exigi cœperint.

Hinc praxi inducendæ non parum favisse creditur *Cap.* 42. ✠ *De Simonia:* ubi redarguuntur Clerici pariter & laici; illi quidem „ quod pro exequiis mortuorum „ pecuniam exigerent, & extorquerent; hi „ vero, quod laudabilem consuetudinem „ erga sanctam Ecclesiam piâ devotione fi- „ delium introductam, ex fermento hæreti- „ cæ pravitatis niterentur infringere, sub præ- „ textu Canonicæ pietatis „.

Utrique huic excessui occurrens „ pra- „ vas exactiones fieri prohibet, & pias „ consuetudines præcipit observari: statuit- „ que, ut libere conferantur Ecclesiastica „ Sacramenta; sed per Episcopum loci „ compescantur, qui malitiose nituntur lau- „ dabilem consuetudinem immutare „.

Huic Decreto innixi nonnulli, cœperunt ea, quæ a fidelibus in sepulturis jam dudum gratis & spontanee offerri consueverant, habere tamquam comprehensa sub illa laudabili consuetudine, quam observari vult citatum capitulum.

Cumque Textus dicat, per Episcopum loci veritate cognitâ esse compescendos, qui malitiose nituntur laudabilem consuetudinem immutare; inde concluserunt, quod ad ea, quæ a fidelibus hactenus ex laudabili consuetudine fuerant ultronee oblata, vi hujus consuetudinis continuanda etiam inviti compelli possent: atque hinc factum est, ut quæ suâ origine fuerant voluntaria, paulatim facta sint necessitatis.

Cui mutationi indubie multum contribuit Parochorum & Sacerdotum ex hujusmodi oblatis vivendi necessitas.

Dum vero semel persuasum fuit, aliqua ex sepulturis tamquam debita peti posse, varii tituli excogitati fuere, quibus continuo plura peterentur; conventiones & stipulationes interponi, non sine magno populi scandalo, & pauperum sæpe incommodo, cœperunt; atque hinc frequentes populi de his gravaminibus & scandalosis ac scabiosis exactionibus querelæ; uti videre est in Edicto Carolino 23. Martii anno 1528.

Ut his suspectis & scandalosis conventionibus,

bus, ac ftipulationibus, necnon Parochianorum querelis occurrerent Epifcopi, ac Civiles Magiftratus, quantum temporum ac locorum circumftantiæ, ac conditio patiebantur, certa quædam jura in fepulturis danda determinarunt.

Et quidem illa majora vel minora pro conditione fepeliendi, dijudicanda ex majori vel minori pompa exteriori, aut honoratiori loco pro fepultura eligendo.

De hac determinatione loquitur Synodus Cameracenfis anno 1565. *tit. De Decimis cap.* 7. „ In Ecclefiis, in quibus jura Pastoralia vel conventione, vel auctoritate „ Magiftratus funt ordinata vel determinata, ea jura maneant, fi æqua fuerint; „ fi minus, vel augeantur vel minuantur, „ Epifcopi ac Magiftratus judicio. In quibus autem non funt determinata, ineatur „ ratio cum eodem Magiftratu, ut fiat „.

Et taxa jurium funeralium civitatis & Comitatus Namurcenfis, prout illa inita & conventa eft de mandato Regio cum Concilio illius Provinciæ, defcribitur ad calcem Synodi Namurcenfis *anno* 1659.

Quin in Belgio taxatio fimilium jurium ægre reciperetur, & difficilius in vim illius actio contra Parochianos concederetur, nifi Regius confenfus intervenerit, eo quod ejufmodi jura reputentur ut collectæ quædam aut fymbola Parochianis impofita, & poft mortem ab hæredibus folvenda; imo in locum Decimatum perfonalium, quæ plerifque in locis in defuetudinem abierunt, fucceffiffe dicuntur.

Itaque dum jura utriufque Magiftratus Ecclefiaftici & Civilis confenfu determinata funt, non amplius inter Oblationes voluntarias, & a beneplacito populi totaliter pendentes recenfenda funt; fed juribus quodammodo Paftoralibus fixis & certis, aut faltem ad certitudinem non difficulter reducendis annumeranda funt.

Cum enim quifque debeat juxta taxationem certa jura folvere, illa a Parochis in libro mortuorum folent annotari: dum vero tribus aut quatuor retro computatis annis fere fciri poffit, quot in certa Parochia mori & fepeliri contingat, facile quoque ftatui poteft, ad quam fummam hæc jura afcendere poffint; quia nec mors ab hominum voluntate, neque jura in morte feu fepultura danda ab eorum arbitrio pendent.

De his juribus intelligenda videtur Synodus Mechlinienfis anno 1570. *tit. De Decanis cap.* 1. ubi portionem congruam inftitui vult, computatis certis fructibus & emolumentis, ac *incertis feu accidentalibus, quæ ad certam fummam communibus tribus aut quatuor annis ultimo præteritis redigi poffint.*

Hæc enim jura, quæ in certa quantitate quodammodo exigi poffunt, & a Paftoribus annotantur tamquam jura Paftoralia, inter proventus Paftorales certos aliquoufque reduci poffunt: at Oblationes ab omnimoda ac plena offerentium liberalitate dependentes, & ad quas exigendas nemo admittitur, nec a Parochis notari confneverunt, ad hujufmodi certitudinem redigi nequeunt, ideoque nec de his Synodus intelligi poteft.

Ulterius, quia hæc jura fpeciem quamdam collectarum Parochianis in fublevamen Parochi & Parochiæ impofitarum habent, rationi congruum non videtur, ut hæc Parochianis imponantur in locis, ubi Decimæ Parochi & Parochiæ neceffitatibus fublevandis fufficiunt. Quia autem in pagis Decimæ prædiales fufficere folent, Synodus Cameracenfis anno 1586. *tit. De Decimis cap.* 9. vult, ut „ quoad *Urbes tantum* habeatur ratio eorum accidentium, quæ tribus aut „ quatuor annis fimul computatis, *aliqualiter* ad fuum valorem in fingulos annos „ reduci poffunt „: eo quod in urbibus Decimæ folvi non confueverint, quibus Parochis fubveniri queat.

Addit infuper Synodus capite fequenti: „ Si in aliquibus locis, accidentia in æftimationem non venire jam ufu receptum „ fuerit, declarat Sacra Synodus fuæ intentionis non effe, ut ab illo ufu, in præjudicium Paftorum recedatur „.

Hic non obfcure infinuat Synodus, non effe omnino ex voto, quod hæc accidentia in competentiam Paftorum imputentur, fed id potius ex neceffitate tolerari & admitti; cum fcilicet aliter Parochorum & Parochiæ neceffitatibus fuccurri nequit.

Quis enim ignorat, quam facile jurium illorum exactio apud populum Simoniæ, aut faltem turpis quæftus fpeciem imprimat; dum in fingulis defunctorum fepulturis, & quidem pro fingulorum conditione majora vel

vel minora jura exigi videt?

Contentiones illæ, quæ super juribus illis inter Ecclesiasticos excitari solent, quanta in populo scandala generent, quis satis exprimet?

Hæc aliaque in scandalum fidelium ex jurium illorum exactionibus quotidie profluentia sat evincunt, quam merito Ecclesiæ ac Reip. Magistratus junctâ manu agerent, ut quantum temporum conditio patitur, introduceretur quod in *L.* 18. *Cod. de SS. Ecclesiis* legitur: „ Magna constitutio assignat „ magnæ Ecclesiæ Constantinopoleos septua„ ginta librarum auri reditum, eam ob cau„ sam, ut scilicet *exequiæ sine sumptu & „ gratis* fiant in urbe Constantinopolitana „.

Et Carolus IX. in Edicto Aurelianensi an. 1560. *art.* 15. inhibuit omnibus Ecclesiasticis quidquam exigere pro administratione Sacramentorum, *sepulturis*, aut alia quacumque re spirituali, non obstante prætensâ laudabili consuetudine & communi usu; permittens nihilominus cujusque discretioni offerre quod sibi videbitur. His conforme est Arrestum Senatus Tholosani apud Papon. *lib.* 1. *tit.* 3. *art.* 7. (*a*).

§. XX.

Quis sit Judex competens in materia Competentiæ?

Sive jus commune, sive Concilium Tridentinum, atque Synodos Belgicas spectemus, cognitio & determinatio portionis ad Ordinarium loci spectat; idque etiam contra exemptos, *Cap.* 1. *De Præbend. in VI. Clem.* 1. *De Jure Patronatus; Concil. Trident. Sess.* 7. *cap.* 7. & *Sess.* 24. *cap.* 13. *De Reformat.* Ideoque etiam a Senatu Regio litigantes super hac materia ad Episcopum remissi fuere; ut videre est apud Brodeau in Notis ad Lonetium *litt. C. num.*48. & Renatum Choppinum *lib.*3. *de S. Polit. tit.*4.§.8.

Verum cum moribus Belgii & vicinarum Provinciarum obtineat, quod Episcopi de possessorio rerum etiam spiritualium, ac singulariter de possessorio Decimarum non cognoscant, ideoque nec per provisionem possessionem adjudicare queant; hinc fit, ut quæstio super congrua portione seu Competentia hodie passim ad Judices Regios devolvatur; ut hi saltem per provisionem congruam portionem assignent.

Unde Antonius Faber in Codice *tit. De Jurisdict. omnium Judicum definit.* 18. postquam dixit de congruæ portionis debito cognoscere Judicem laicum non posse, quoniam ea res ad Ordinarii cognitionem pertinet, subjungit: „ Obtinuit tamen præser„ tim apud Gallos & apud nos, ut de eo „ Judex laicus incidenter saltem & provi„ sionaliter pronuntiet. Neque id per usur„ pationem duntaxat & sine ratione, ut „ quidam calumniantur; sed vel ob id ma„ xime quod cum lis super petitorio coram „ Judice Ecclesiastico magnas plerumque „ moras secum trahat, permittendum non „ est Curionem & Parochum laborare in„ terim inopiâ, & alimentis destitutum ne„ cessariis animarum sibi commissarum cu„ ram salutemque deserere. Interest namque „ Principis & Reipublicæ provideri, ne quid „ tale accidat: ideoque & ad Principem „ Principisque Magistratum ea cura pertinet, „ non solum si Parochus probet se esse in „ quasi possessione percipiendæ congruæ por„ tionis (qui casus nullam haberet dubitatio„ nem, cum etiam in Beneficialibus posses„ sorii cognitio ad Judicem laicum spectet, „ ut sæpius diximus) sed etiamsi nulla pos„ sessionis ejusmodi probatio adferatur „.

Eamdem apud Belgas consuetudinem esse, quotidiana & notissima praxis manifeste ostendit.

„ Et quidem hæc Sententia provisionalis, „ ait Brodeau loco citato, manet, & execu„ tioni mandatur, donec per tres Senten„ tias conformes coram Judice Ecclesiastico „ petitorium plene fuerit evacuatum; & „ hæc est praxis Curiæ, pluribus Arrestis „ confirmata: notatque Officiali Curiæ Ec„ clesiasticæ fas non esse, pendente petito„ rio, Vicario minorem portionem assigna„ re per provisionem, quam Judex Regius „ assignaverat: & ita judicatum duodecimo „ Februarii 1637. „

„ Ad hæc, quia Decimæ infeudatæ a lai„ cis possessæ moribus hodiernis tamquam „ feuda & bona profana ac patrimonialia „ reputantur, etiam cognitio non tantum „ super possessorio, sed & petitorio harum De„ ci-

(*a*) Vide quæ de vetita exactione pro sepulturis, & de juribus funeralibus disseruit D. Van-Espen *Tom. III. part.* 2. *sect.* 4. *tit.* 7. *cap.*4. *pag.* 705. hujusce editionis.

„ cimarum privative ad Judices Regios spe-„ ctat: cumque portio congrua faciat *partem* „ *Decimarum*, cognitio de portione congrua, „ quæ prætenditur ex Decimis infeudatis, „ omnimode devoluta est moribus nostris ad „ Tribunal Regium; nec potest Judex Ec-„ clesiasticus ullatenus cognoscere de con-„ grua portione, si Decimæ, e quibus portio „ petitur, a laicis possideantur, & infeuda-„ tæ esse prætendantur „. Vide late Brodeau ad Louetium loco citato, & Rebuffum *Tract. De Portione congrua*, *quæst.* 7. ubi asserit quod anno 1557. „ remissa fuit „ causa ad Judicem Regium cujusdam Cu-„ rati, qui petebat Decimas coram Judice „ Ecclesiastico, & Portionem congruam; a „ quo fuerat appellatum tamquam ab abu-„ su, dicens Decimas esse infeudatas, & „ abusive judicatum decrevit Curia „. Plura Arresta similia notat Tournet *litt. P. cap.* 108.

E P I L O G U S

Ex Molano, Oratione de Decimis defendendis, Capite finali.

Illud postremum sit, quod per *viscera misericordiæ Dei* rogo Canonicorum & Monachorum Collegia atque Capitula, ut Decimas suas non defendant sordide contra Pastores suos; sed meminerint, primo loco eas deberi Pastoribus, ut videlicet exinde duplicem honorem, hoc est, abundantem Competentiam ac sustentationem percipiant. Quare quod eis Canonice debetur, qui præ reliquis *portant pondus diei & æstus*, hoc integre ac sine ulla molestia percipiant. Imminuatur potius numerus Monachorum & Canonicorum. Nimia enim absurditas est, Pastores Canonicâ portione Viros Ecclesiasticos defraudare, quod nemo vir bonus flagitare, neque ullus Episcopus tolerare potest. *Hæc* MOLANUS.

APPENDIX PRIMA.

Responsum Doctorum Lovaniensium in materia Competentiæ.

CASUS.

In pago *N.* quondam assignata fuit certa portio Decimarum in sustentationem Pastoris, quæ interceptâ Civitate Bredana (sub cujus territorio pagus *N.* est situs) integra per Hollandos confiscata & ablata est; adeo ut ab eo tempore Pastor sustentationem suam accipere coactus sit ex voluntariis Collectis seu Oblatis Parochianorum, non sine magno eorum tum spirituali tum temporali incommodo.

Quod enim animarum regimen detrimentum patiatur per hoc quod Pastor ex voluntariis Oblatis subditorum vivere cogatur, facile potest intelligi. Quid enim frequentius, quam ut Parochiani voluntarias illas Collectas renuant, si Pastor eorum vitiis viriliter obsistat, nec concupiscentiis consentire velit; atque ita insensibiliter fit, ut eo timore etiam perculsus Pastor, subditorum vitia aut dissimulet, aut palpet, vel etiam placentia loquatur? Quod temporale attinet, Parochianos non posse sine eorum incommodo, sufficientem sustentationem Parocho subministrare, hodiernæ præsertim temporum calamitates, atque gravissimæ onerum impositiones per Status Hollandiæ, per se loquuntur. His ita constitutis:

QUÆ-

QUÆRITUR I.

AN Abbatissa & Principissa Torrensis, quæ etiam hodie in prædicto pago retinet omnes Decimas etiam novales, ad minus annue valentes quatuor millibus florenorum, non teneatur in conscientia & ex justitia ex Decimis assignare congruam portionem ipsi Pastori, non obstante quod Pastor congruam, portionem olim habuerit: & an Episcopus Antuerpiensis (sub cujus Diœcesi pagus *N.* continetur) non possit & debeat prædictam Abbatissam ad portionem illam congruam cogere & condemnare?

QUÆRITUR II.

AN Portio congrua non debeat assignari, saltem in hoc casu, sine consideratione eorum, quæ in administratione Sacramentorum accipi possunt; quia etsi semper, ut minus speciem mali præ se ferat temporalium susceptio in administratione Sacramentorum, maxime tamen in hoc casu nata est parere scandalum propter Hæreticos, qui videntes Pastores victitare ex administratione Sacramentorum, facile credunt & aliis persuadent, illa ad quæstum Sacerdotum esse inventa?

RESOLUTIO.

DEcimas & Oblationes ex intentione offerentium, & Ecclesiæ mente principaliter offerri in alimentationem & sustentationem Pastorum, aliorumque in vinea Domini laborantium, nemo dubitat: quare Decimæ si ad alios transferantur, non nisi cum onere sustentandi Ecclesiæ Ministros transeunt. Hinc frequentissimæ illæ adversus Decimarum, aliorumque proventuum Ecclesiasticorum possessores huic suo oneri non satisfacientes Conciliorum ac summorum Pontificum querelæ.

„ In quibusdam, ait Innocentius III. in „ Concilio Lateranensi, extirpandæ consue„ tudinis vitium inolevit, quod Ecclesiarum „ Patroni, & aliæ quædam personæ proven„ tus ipsarum sibi penitus vendicantes, Pre„ sbyteris earum servitiis deputatis, relin„ quant adeo exiguam portionem, quod ex „ ea nequeant sustentari: unde fit ut in his „ Regionibus pene nullus inveniatur Sacer„ dos Parochialis, qui ullam vel modicam „ habeat peritiam litterarum. Quare statui„ mus, ait, ut consuetudine qualibet non „ obstante, portio Presbyteris ipsis suffi„ ciens assignetur „. *Cap.* 30. ☧ *De Præbendis*.

Similem querelam in Epist. Decretali Alexandri III. Juri communi incorporata *Cap. De Monachis* 12. ☧ *De Præbendis*, reperimus *de Monachis, qui Vicarios Parochialium Ecclesiarum ita gravant, ut hospitalitatem tenere non possint*, ad Vigorniensem Episcopum ita scribi: „ eam providentiam „ habeat, quod ad præsentationem Mona„ chorum nullum recipias, nisi tantum ei „ de proventibus Ecclesiæ coram te fuerit „ assignatum, unde jura Episcopalia possit „ persolvere, & congruam sustentationem „ habere „.

Quibus consonat Concilium Tridentinum *Sess.* 24. *cap.* 13. *De Reformat.* statuens, ut in Parochialibus Ecclesiis, quarum fructus adeo exigui sunt, ut debitis oneribus nequeant satisfacere: „ curet Episcopus si „ per Beneficiorum unionem, non ta„ men Regularum, id fieri non possit, „ ut primitiarum, aut Decimarum assi„ gnatione . . . . tantum redigatur, „ quod pro Rectoris necessitate decenter „ sufficiat „.

Ex quibus manifestum est (quod post Rebuffum, aliosque Canonistas notat Zypæus *Consult.* 4. *De Parochiis*) *uniones Ecclesiarum non aliter fieri, quam sub onere alendi Parochum*, *Cap.* 2. §. 2. De Decimis in VI. *neque primitivos Parochos aliud prætendere posse sibi datum, quam deducto onere quod excrescit*.

Cum igitur D. Abbatissa Torrensis omnes Decimas etiam novales possideat in pago *N.* indubie onus alendi Parochum ipsi incumbit: neque ad collectas Parochianorum veniendum est, quoadusque Decimæ supersint; neque Concilium Tridentinum Parochialibus Ecclesiis per Parochianorum symbola ac collectas, nisi in defectu Decimarum provideri voluit.

Neque refert Parocho semel assignatam fuisse portionem congruam; quia, ut rursus post alios Canonistas recte notat Zypæus *lib.* 3.

Consult. 4. *De Parochis*: „ Patrono Ecclesiastico seu Parocho primitivo non sufficit
„ semel functum esse in erectione novæ Parochiæ aut unione, suo officio, assignatà
„ portione congruà; tum quia in unionibus,
„ ut ea clausula, quæ de congrua Vicariorum portione agit, & jus Tridentini *Sess.*
„ 7. *cap.* 7. *De Reformat.* est perpetuum...
„ tum quia munus & onus reale est, ut
„ fundis sitis ad viam, flumen, mare, incumbit, ut non semel tantum teneatur,
„ sed quoties viæ, pontes, aggeres reficiendi sunt: sic quoties institutis præsentatio
„ datur, jubetur Ordinarius congruam ante
„ eis portionem curare. *Cap.* 1. *De Præb.*
„ *in VI.* Alioquin rebus in eodem statu permanentibus, nec minuenda est semel decreta portio. *Cap. Avaritiæ De Præb.* nec
„ *augenda* „. Huc usque Zypæus.

Ex quibus omnibus ulterius concludatur, Episcopum Antuerpiensem tamquam loci Ordinarium, posse & debere cogere D. Abbatissam, ut Parocho, ratione possessionis Decimarum, competentem sustentationem exhibeat.

Quod secundum attinet, certum est multa eaque gravissima incommoda nata esse oriri, eo quod Parochi ex oblatis in administratione Sacramentorum suam jubeantur quærere sustentationem.

Primo, hinc enim facile eveniet quod Sacramentorum Ministri ad sordidas illas, atque de Simonia turpique quæstu multum suspectas exactiones, per Canones tantopere reprobatas, delabentur; prætexentes non esse mercedem Sacramenti, quod alimentorum gratià Parocho datur.

Ulterius, si Sacerdotes ex Sacramentis sua debeant expectare necessaria; continget ut necessitate cogente, ea gratis exhibere nequeant: quo natum est fieri, ut omnem notam ac suspicionem Simoniæ, præsertim apud rudem populum ægre evadant.

Ad hæc, quis ambigat quin populi erga divina Mysteria vilescat reverentia ac devotio, dum ea non nisi mediante temporali sibi exhiberi conspiciunt? Quinimo dubitari nequit, quin exinde Sacramentorum neglectus non raro oriatur in populo: quid enim ratione & experientià evidentius, quam ea a multis facile in neglectum venire, ex quibus nulla temporalia commoda sperantur, nec tamen sine temporali detrimento obtinentur.

Ecquis sufficiet edicere, quæ exinde pauperum, præsertim quorum paupertas publice non innotescit, murmura atque obloquia, quod defectu temporalium ad Sacramenta, sine paupertatis suæ publicatione, aut summo in temporalibus incommodo, accessum sibi haud parere conspiciant?

Ad hæc, quà justitià Parochiani, qui Parochorum sustentationi Decimas plus quam sufficientes persolvunt, rursus ad nova & scabiosa onera constringuntur? Non illa profecto est Ecclesiæ intentio; hinc in nullo Pontificis aut Concilii Decreto, in quo de congrua sustentatione Parochis assignanda tractatur, de oblatis in administratione Sacramentorum mentio occurrit: sed ubique generaliter præcipitur, ut *tantum ex Decimis Parochis relinquatur, quod exinde competentem sustentationem habere, & Episcopalia jura persolvere valeant, aliaque onera debita supportare*, ut loquitur Pontifex in *Cap.* 2. *De Decimis in VI.* Quin & ipsa Synodus Tridentina Parochorum sustentationi per locorum Ordinarios provideri mandans, non nisi deficientibus Decimis ad collectas procedendum judicavit.

Concilia vero aut Pontifices, si quando in Sacrorum administratione offerri consueta titulo sustentationis nonnumquam exigi permiserunt; id non voluntate, sed duritià Monasteriorum aut Capitulorum Decimas in sustentationem Presbyteri dimittere nolentium, factum fuisse, recte notat Cristianus Lupus: cujus ea de re hic est discursus.

„ Quæstio est, ait *Dissert.* 2. *proœm. ad*
„ *tom.* 3. *Schol. cap.* 7. an istam toties &
„ adeo graviter de Simonia damnatam, seu
„ ante, seu post administrationem Sacramentorum, exigendi consuetudinem purgare potuerit Innocentii III. Synodus Lateranensis *Can.* 66. ac probare? Respondeo, inquit, a cunctis disciplinæ Ecclesiasticæ Directoribus optari, ut Ecclesia
„ in avita castitate ac sanctimonia mansisset, cordis nostri duritia extorsit aliud
„ permitti, duritia illa, quam apud Rogerum Hevedensem dicunt Decreta Abrincensis in Normandia Synodi, factæ per
„ Cardinales Albertum ac Theodinum,
„ Legatos Alexandri III. de exactionibus
„ pro

„ pro Baptismo nihil perfectum est, quia „ Episcopi Normandiæ Decretum recipere „ noluerunt. Utique Decretum, quo quid „ in Baptismo exigi vetabatur. Latius hæc „ referunt Joannes Promptonus Abbas Jorn „ nalensis, & Gervasius Monachus Cantua- „ riensis. Similes in omni Gallia Episcopos „ reperit Gualo Cardinalis, qui vel ipsi vel „ ipsorum Cathedralia aut Collegiata Capi- „ tula possidebant Parochialium Ecclesiarum „ Decimas, ideoque volebant de ipsis splen- „ dide vivere, & miseros Parochos esurire, „ atque ita cogi ad victitandum de solis „ Oblationibus aut exactionibus Sacramen- „ torum. Crevit assidue malum, & suâ ex- „ tirpante manu validius reperit laudatus „ Innocentius. Hinc Episcopos, & alios Pa- „ rochialium Decimarum possessores ad ple- „ nam Parochorum sustentationem cogere „ non valens, antiquam spontaneæ in Ba- „ ptismo, & quibusvis Sacramentis Oblatio- „ nis consuetudinem admisit in legem ac „ necessitatem, permisitque exigi: at post „ datum gratis Sacramentum non sacri Mi- „ nisterii, sed Clericalis alimentationis ti- „ tulo per debitæ eleemosynæ medium fit „ exactio ista, atque ita pura est a lepra „ Simoniæ. Attamen Episcopi, & alii jam „ dictas Decimas possidentes Prælati, eo- „ rumque Capitula ac Monasteria rigidum „ coram Deo onus portant dandæ Parochis „ sustentationis integræ, & miseras plebes „ liberandi ab exactionibus variis, suspectis „ & offensivis, ad quas isti a paupertate „ coguntur „.

Ex quibus omnibus licet non difficulter appareat justitiæ æquitatique parum esse consonum, unquam in portionis congruæ assignatione rationem habere oblatorum in Sacramentorum administratione, præsertim Decimis sufficientibus; id tamen vel maxime locum habet in casu occurrenti, propter scandalum Hæreticorum, de quo in ipso quæsito.

Profecto si S. Carolus, ut refert Glossanus *lib.* 8. *cap.* 4. noluerit, ut „ Presbyteri „ quamcumque rem pro administratione Sa- „ cramentorum acciperent, etiam sub ob- „ tentu eleemosynæ, ut omnem occasionem „ ac notam avaritiæ adimeret, utque exa- „ cte per omnia observarent hæc verba: „ *Gratis accepistis, gratis date* „: majori profecto jure loci Ordinarius inhiberet Parocho pagi *N.* ut propter Hæreticorum scandalum, etiam gratis oblata in Sacramentorum administratione recusaret. Ita resolutum Lovanii 7. Septembris anno 1686. & signatum erat:

H. Loyens J. U. *Doctor & Professor primarius.*

N. Chamart J. U. *Doctor & Professor primarius.*

J. Blanche J. U. *Doctor & Professor primarius.*

APPENDIX SECUNDA.

Sententia extensa Consilii Brabantiæ in causa Competentiæ.

Cum in Senatu Regio in Brabantiæ Ducatu per Supplicam pro parte Rectorum & communitatis municipii Gelensis die 13. Nov. 1683. expositum fuerit, in dicto municipio reperiri circiter 3000. communicantium, habitantium tam in dicto municipio, quam in decem appendicibus, quarum aliquæ sesqui-horâ, aliquæ quinque quadrantibus, aliæ unâ horâ ab Ecclesia Parochiali dissitæ essent, aliæ nonnihil viciniores eidem Ecclesiæ; quarum nonnullæ tantæ sunt considerationis, ut integris pagis & Parochiis æquiparari valeant, ita ut Decimæ sub prædicta Parochia in tantum excrescant, ut jam aliquibus annis mille modiis siliginis elocatæ sint ad utilitatem variorum Decimatorum Ecclesiasticorum; quibus non obstantibus, necdum præfatæ communitati provisum erat de numero competenti personarum Ecclesiasticarum necessario ad præstanda consueta Ecclesiastica officia; utpote qui in unico Pastore & unico Sacellano seu Vice-Pastore consistat; cujus Sacellani auxilio jam etiam a bimestri frustrati fuerunt: unde factum,

ctum, ut juvenes, uti & senes privarentur necessariâ ad salutem instructione, imo sæpe morerentur absque assistentia, & solatio Sacerdotum ex eorumdem insufficientiâ; nec totius communitatis Confessiones præcipuis Festis excipi possent: quæ tandem in pejus ruerent, nisi Supplicantes resolvissent desuper ad hunc prædictum Senatum querelas deferre; quapropter se ad eumdem convertebant, humillime petentes Citatoriales coram Commissariis ad onus Pastoris, & aliorum Ecclesiasticorum Decimatorum, ut, coram iisdem partibus summarie auditis, indilate & per provisionem designetur numerus idoneorum Vice-Pastorum, qui possent præstare consueta & necessaria munia Pastoralia una cum Pastore, juxta sanctum Tridentinum Concilium, & Statuta Episcopatus Buscoducensis, cui subsunt.

Quâ Supplicâ visâ & examinatâ in præfato Senatu, Supplicantibus concessæ & expeditæ fuerant prædictæ Citatoriales, vi quarum Apparitor Thomas citaverat R. D. Episcopum Antuerpiensem, uti & Apparitor Jacobus Hullet etiam citaverat D. Abbatissam & Conventuales Monasterii de Roosendaël, denique Petrus Herman Prætor in Gele acceptâ auctorizatione citaverat D. Melchiorem Vanden Weyer Pastorem, & D. Decanum & Capitulares Ecclesiæ Collegiatæ S. Dymphnæ ibidem, ad comparendum 26. præfati mensis Novembris, coram D. Vanden Dicke Consiliario, & Secretario Loyens, tamquam Commissariis inter partes deputatis, ad audiendam conclusionem a Supplicantibus prædictis, & dictarum Citatorialium impetrantibus tunc proponendam: quando dicti Impetrantes comparuerunt per Procuratorem suum Charliers, & Citati per suos respective Procuratores Goubat, Mayolet, & Vanden Neuckere. Dicebatque Impetrantium Procurator in verbali tunc habito, ultra id quod in præfatis litteris allegabatur, adhuc considerandum esse, præfati municipii Gelensis Parochiam extendi ad duo milliaria cum dimidio in diametro; esseque varias domos ex opposito etiam tantumdem dissitas, quarum incolæ sæpe eodem tempore decumberent, & spirituali egerent animæ medicinâ: ideoque impossibile esse eisdem infirmis Sacramenta ministrari, eos visitari, solari, & adversus diaboli tentationes adjuvari, nisi per competentem numerum Ecclesiasticorum: præfatum vero Pastorem super eo admonitum agnovisse se in iis providere non posse, absque certo Vice-Pastorum numero: cum uno impedito in Officio Ecclesiastico, altero in administrandis infirmis, adhuc alii necessarii sint ad invisendos ægros, & obeunda reliqua onera Pastoralia.

Hinc concludebant Impetrantes, ut singuli Citatorum in solidum, vel ad minus omnes conjunctim condemnarentur, ut Supplicantibus provideant, aut provideri sinant, de tribus ut minus Capellanis seu Vice-Pastoribus, aut saltem eo Capellanorum numero, qui judicio hujus Senatus sufficiant, & capaces sint una cum Pastore ordinario Parochiæ servire, & functionibus Pastoralibus satisfacere, tam in excipiendis Confessionibus, Catechizationibus, administrandis Sacramentis, quam visitandis, assistendis, & consolandis infirmis: idque cum mandato, ut per Citatos unicuique Capellanorum annue assignetur & detur necessaria ipsorum competentia, ad ratam trecentorum florenorum annue, vel aliam quamcumque, vel majorem summam (ultra accidentia) prout Senatus pro causæ circumstantiis arbitrabitur; & in casu ulterioris litis saltem per provisionem, eo quod causa dilationem haud patiatur ob periculum in mora; permittentes interim ipsis Citatis, ut viâ amicabili, vel juris, inter se dispiciant, & conveniant, quo ordine & pro qua parte quilibet ipsorum in dictam competentiam concurrere debeat: concludendo cum expensis; super omnibus petentes jus dici, sive conjunctum, sive divisum, prout Senatus secundum justitiam æquum judicabit. Quibus prædicti duo primi Citati, nimirum Episcopus Antuerpiensis, & Abbatissa de Roosendaël, & quartus, scilicet Capitulum S. Dymphnæ, respondentes, ita concluserant, ut Impetrantes, in quantum contra ipsos requisierant & concluserant in hac sua requisitione & conclusione, saltem in modo & forma declararentur non fundati & non receptibiles cum expensis; eo quod jam a quadraginta annis communitas Gelensis parum sit imminuta vel aucta, quæ numquam fuerit conquesta de defectu Officiorum divinorum apud

apud Vicarium generalem Buscoducensem; cui privative competeret illi defectui providere, juxta Synodum & Edicta, quæ hanc materiam spectant: neque etiam tertius Citatus Rector sive Pastor ordinarius Gelensis unquam fuisset conquestus; cujus prædecessor laudabiliter functionibus Pastoralibus satisfecerat, cum eo adjutorio Capellanorum seu Vice-Pastorum, quod sibi necessarium judicabat: quo non obstante adhuc notabiliter patrimonium suum auxerat; quemadmodum dictus tertius Citatus Pastor Gelensis etiam similes Capellanos sive Vice-Pastores assumpserat, & dimiserat, prout judicabat necessarium pro munere suo Pastorali obeundo; cui sustinendo non parum ipsi subserviebant (licet citra ullam obligationem) Domini quarto loco citati; quorum quatuor actualiter Confessiones excipiunt. Insuper, quod ex supplica & ratiocinio verbali Impetrantium suâ sponte profluere, ipsos nullam actionem habere contra primo, secundo, tertio respective locis citatos, quæ actionis exclusio singulariter locum habere respectu duorum priorum Citatorum; eo quod nullas Decimas Ecclesiasticas levent in Parochia Gelensi: & quod tertio loco citatus tantum solus haberet, quam quatuor ex quarto loco citatis, id est, Canonicis S. Dymphnæ; ac insuper ejus accidentia quotidiana ad majorem summam annue ascenderent, quam annui proventus unius Canonici.

Concluserat quoque tertius Citatus Pastor Gelensis in suo scripto *ad omnes fines*, ad hoc ut Impetrantes declarentur non fundati, nec receptibiles cum expensis, prout contra ipsum concluserant 26. Novembris; hac inter reliquas ratione, quod Impetrantes debuissent adire Vicarium generalem Buscoducensem; utpote cui privative competit de eorum querelis dispicere & providere; quod ut adhuc faciant, liberum permittit Impetrantibus, quemadmodum & agere adversus reliquos Decimatores citatos. Insuper dicebat quod tertia pars Decimarum, quam cum Capitulo S. Dymphnæ dividebat, sibi competeret titulo oneroso & Pastoratus; cujus annui proventus, uno anno respective cum altero collato, deductis deducendis vix ascenderent ad trecentos Patacones, quodque se semper valde laudabiliter exhibuerit in functionibus Pastoralibus, in catechizando, concionando, Confessiones excipiendo, assistendo & administrando infirmis, & omnibus suis subditis; quibus tantum poterat satisfacere, totaliter seipsum impendendo. Quod si quandoque ipse & Prædecessores sui assumpserint in commodum suum Vice-Pastores aliquot, suoque sumptu aluerint, id ab iis absque ulla vel minima obligatione factum esse. Fateri quidem se, si permanentes aliqui Vice-Pastores existerent, communitatem melius curandam, solandam, & juvandam esse, quam modo defectu permanentium Coadjutorum; & quamquam plane confidat se ad petitionem Impetrantium nullatenus retineri, ut tamen ostendat inclinationem suam ad quietem & bonam cum ipsis, uti Pastor eorum, correspondentiam, si eo adducere possint alios Citatos, ut aliqui permanentes Vice-Pastores procurarentur, se lubenter pro nona parte contributurum ad id quod pro competentia eorum aut viâ amicabili, aut juris decerneretur; modo vice versâ Impetrantes eum ab omnibus oneribus publicis, pro nona sua parte, quam in dictis Decimis possidet, eximant. Quas rationes, aliasque per Citatos allatas ipsi Impetrantes in suo verbali rejecerant ut abusivas, frivolas, & impertinentes; adeoque perstiterant simpliciter loco Replicæ, petentes ut Citati similiter persisterent loco Duplicæ; utque partibus hinc inde injungeretur scribere per *Advertissementum*, ut ajunt: quo injuncto, utrimque ita scriptum fuit, & conclusum in causa.

Postque duo primi Citati, scilicet Episcopus Antuerpiensis, & Abbatissa de Roosendaël 11. Febr. 1684. per Libellum Civilem dixerant, quod etiamsi non sine causa considerent clare se demonstrasse, quod Impetrantes perperam & injuste ad onus eorum conclusissent, sibi tamen ad majorem causæ elucidationem visum fuisse exponere, quod quarto loco citati, nimirum Canonici S. Dymphnæ, sint Pastores primitivi Gelæ, quodque tertio citato Pastore Gelensi taliter sit provisum de Competentia & Canonica portione, ut annue summam 2000. florenorum reciperet: quod ulterius in dicto municipio essent varia Beneficia simplicia, uti & personatus aliqui ma-

magni proventus. Sed duos primos Citatos levare Decimas in dicta Parochia quemlibet pro tertia parte, aliâ tertiâ manente penes Pastores primitivos, videlicet quarto loco citatos, quique in ea qualitate, ex prædicta sua tertia, pro congrua seu Canonica portione & Competentia, tertiam partem assignarunt tertio citato Pastori Gelensi, quam & recipit ultra Decimas novales, quæ magnæ ibidem sunt considerationis. Quibus jungebant, Decimas suas se non solum e manu laica accepisse, verum etiam titulo oneroso Anniversariorum & aliorum onerum possidere; specialiter secundo loco citatæ, quæ initio suæ fundationis pro primis suis bonis dictam tertiam Decimarum acceperant a D. Ægidio Berthout, idque in dotem duarum suarum filiarum in præfato Monasterio profitentium, quarum una prima ejusdem Abbatissa extitit. Petebant igitur ut hæc omnia per Libellum Civilem præcedentibus jungere liceret: super quibus Senatus mandaverat, ut portionem suam coram Commissariis exponerent, Partibus ad id citatis: in cujus conformitatem Verbali habito 26. prædicti mensis, repeti curarunt tenorem ejusdem Libelli Civilis; concludentes ad ejusdem admissionem cum expensis; exhibentes copias Procuratori Impetrantium una cum duobus annexis: qui illi respondens concludebat ad ejusdem rejectionem cum expensis & pœna; contentus nihilominus ut liti jungeretur, salvâ Impetrantibus facultate respondendi eidem Libello; quo responso exhibito, dictum fuit a Commissariis, ut omnia actis litis jungerentur: atque ita rursus in causa utrimque conclusum fuit, petitumque jus dici. Itaque visis & examinatis in præfato Brabantiæ Senatu præfatis citatorialibus, ibidem ab Impetrantibus obtentis 13. Novembris præteritâ, una cum Verbali in eorumdem conformitatem coram Commissariis habito, continente tres conclusiones a Patribus hinc inde sumptas: visis etiam respective Scriptis *Advertissementi*, ut vocant, utrimque traditis, uti & Libello Civili duorum primorum citatorum oblatorum 11. Februarii præteriti, una cum rationibus impertinentiæ ab Impetrantibus oppositis: omnibus attentis DD. præfatum Brabantiæ Senatum constituentes, jungentes liti Libellum Civilem 11. Februarii, una cum rationibus impertinentiæ illi oppositis; declarant Citatos teneri, & obligatos esse curare, ut intra 14. dies Impetrantibus provideatur de duobus Vice-Pastoribus, qui una cum tertio loco Citato Communitati ministrent & assistant in omnibus functionibus Pastoralibus, uti decet, & in eum finem persolvere cuilibet illorum ultra accidentia annue centum Patacones pro Competentia; quorum unus erit ad onus tertio loco Citati solius, alius ad onus primo, secundo, & quarto loco Citatorum ad ratam portionem, quam in Decimis præfati municipii Gelensis possident; idque per provisionem, donec & quousque aliter per Senatum ordinabitur, quibus mediantibus Impetrantes absolvuntur ab instantia: manentibus eo non obstante præfatis Citatis in integro quoad præfatam Competentiam, ejusque ratam, tam inter se, quam adversus quoscumque alios, uti expedire eis videbitur; expensas ob rationes compensantes, excepto quod judicatum remanebit ad onus præfatorum Citatorum. Ita actum & pronuntiatum Bruxellis 14. Martii 1684.

Signatum, GOUBAU.

C E N S U R A.

Legi Tractatum hunc *De Jure Parochorum ad Decimas*, *Oblationes*, *&c.* nihil contra fidem aut bonos mores occurrit; imo Parochorum & Parochianorum sublevandis necessitatibus opportune consulit, Decimatorum animas variis periculorum fluctibus liberare quit, studiorum in sua materia difficultatibus explanandis aptus visus est. Hinc publicam lucem mereri censeo. Dabam Leodii, hac 4. Junii 1694.

JOANNES LE BEAU, *S. Adalberti Curator*, *& Pastorum Decan. Exam. Synod.*

DIS-

DISSERTATIO CANONICA DE PRISTINIS ALTARIUM ET ECCLESIARUM INCORPORATIONIBUS ET DONATIONIBUS;

Necnon variâ earum ſpecie & effectu, notanter circa acquiſitionem Decimarum Novalium; item de Jure ad temporalia, quod Presbyteris ſive Vicariis perpetuis illarum Eccleſiarum competit; & denique quis titulus præſcribendi ex illis Donationibus reſultet.

MONITUM.

IN anterioribus Editionibus Operum D. Van-Eſpen hæc Diſſertatio de *priſtinis Altarium & Eccleſiarum incorporationibus* collocata legitur poſt tractatum *hiſtorico-Canonicum de Cenſuris*. In hac nova Editione, eadem Diſſertatio ſuo movetur loco, ut immediate apponatur Tractatui de *Jure Parochorum ad Decimas*; propter maximam affinitatem quam cum eo habet opuſculo: quippe in præſenti Diſſertatione, quid circa *jus Parochorum* ſentiat D. Van-Eſpen, magis dilucide & ex profeſſo declaratur, ut ipſe Auctor teſtatus eſt in fine Præfationis, quam Diſſertationi Canonicæ *de priſtinis* &c. præmiſit.

P R Æ F A T I O

In qua occasio hujus Dissertationis ostenditur.

ANNO 1129. Burchardus Episcopus Cameracensis dedit Monasterio Cortenbergensi Ordinis S. Benedicti duo Altaria de Hombeek & de Leest, ad usum Monialium ibidem Domino servientium sub hoc tenore: „ In nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis, Burchardus di-
„ vinâ miseratione Cameracensium Episcopus, tam futuris quam
„ præsentibus in perpetuum. Postulatione Cortenbergensis Ecclesiæ,
„ Abbatissæ, & ejusdem loci Congregationis sibi commissæ, imo etiam
„ nos Pastoralitatis curâ ad bene postulata cogente, præfatæ Ecclesiæ
„ duo Altaria, de Hombeek scilicet & Leest, ad usus inibi Deo servien-
„ tium libera & absque persona concedimus; ita tamen ut de reditu
„ Episcopali nobis aut Ministris nostris Abbatissa quotannis respondeat,
„ & Presbyter ibi cantaturus de manu nostra curam accipiat, &
„ Capitula Archidiaconi & Decani custodiat. Ut igitur hoc firmum
„ & inconvulsum permaneat sub imaginis nostræ impressione signa-
„ vimus, & authenticarum personarum nostrarum testimonio corro-
„ boravimus F. Anselli eorumdem Altarium Archidiaconi, F. Erhe-
„ boldi Præpositi & Archidiaconi, Joannis Archidiaconi, Gerardi
„ Archidiaconi, Celardi Decani, Roberti Cantoris, F. Ethumensii
„ Abbatis Gisseberti, F. Balduini Decani, Rotberti Decani, Ri-
„ berti Subdecani. Actum anno Incarnati Verbi millesimo centesi-
„ mo vigesimo-nono, Indictione septimâ, Prælatus vero mei anni
„ Burchardi XIII. „ *Et erat infra scriptum:* „ Ego Wenegaldus
„ Cancellarius scripsi & recognovi. Et appendebat sigillum Episco-
„ pi Cameracensis in cera impressum.

Vigore hujus donationis dictum Monasterium Cortenbergense sibi appropriavit ad usum Monialium inibi Domino servientium, omnes proventus dictorum Altarium sive Ecclesiarum, qui tunc temporis dictis Altaribus seu Ecclesiis competebant, relictâ tamen in sustentationem Presbyterorum, qui curam spiritualem Ecclesiarum donatarum sustinerent, certâ Decimarum portione.

Hanc portionem retinuit Pastor in Leest usque ad annum circiter 1637. quando ipsi dari cœpit Competentia in certa summa pecuniæ, quæ sensim aucta fuit, quoadusque anno 1650. auctoritate Episcopi Me-

Mechliniensis tamquam Ordinarii aucta & taxata fuit ad 400. *florenos annuos ultra accidentia & domum Pastoralem.*

Ab eo vero tempore, quo Competentia in certa pecuniæ summa in vicem portionis Decimarum Presbytero sive Vicario perpetuo Ecclesiæ Parochialis de Leest a prædicto Monasterio persolvi cœpit, Monasterium collegit omnes veteres Decimas, quæ tempore donationis sive incorporationis per Burchardum factæ Ecclesiæ seu Altari de Leest competierunt, & Novales per diversa tempora excretas, solutâ Vicario Competentiâ per Ordinarium taxatâ.

Verum modernus Vicarius perpetuus sive Curatus de Leest prætendere cœpit sibi ultra prædictam Competentiam competere jus ad Decimas Novales, ut minus quæ in terris ad culturam noviter redactis excrescerent, & e quibus Monasterium numquam Decimas percepisset.

In consequentiam hujus suæ prætentionis anno 1707. *aliquot manipulos avenæ propriâ auctoritate tamquam Decimas Novales ex quadam terra, quæ supponebatur a tempore immemoriali non fuisse reducta ad culturam, levavit & sibi asseruit.*

Monasterium Cortenbergense credens, se per hanc a Vicario factam Decimarum levationem esse turbatum in quasi possessione juris universi levandi Decimas Novales per universam Parochiam de Leest excrescentes, petiit in Parlamento Regio Mechliniensi litteras protectionis Regiæ, vulgo manutenentiæ; *quâ mediante, auctoritate Regiâ manuteneretur in pacifica quasi possessione prædicti juris universi levandi omnes indifferenter Decimas etiam Novales, in quacumque parte Parochiæ de Leest excrescentes, adversus prædictam Vicarii perpetui seu Pastoris turbationem.*

Super hoc casu ab utraque parte consultus respondi, non esse fundatum Vicarium perpetuum seu Pastorem de Leest in jure ad Decimas Novales etiam de novo excrescentes, sed eum debere esse contentum Competentiâ in re certa per Ordinarium taxatâ & assignatâ, nisi crederet ob mutatum forsan monetæ valorem, vel auctum annonæ pretium, vel numerum Parochianorum, aliave de causa Competentiam illam modo esse insufficientem; quo casu posset juxta praxim in Belgio usitatam petere supplementum Competentiæ judicio Ordinarii taxandum, quod a Monasterio Cortenbergensi non recusandum existimabam.

Verum Monasterium Cortenbergense esse fundatum in petitione manutenentiæ adversus prædictam levationem Decimarum Novalium viâ facti per ipsum attentatam.

Nihilominus dictus Vicarius perpetuus sive Pastor litteris manutenentiæ a Monasterio in Parlamento Mechliniensi obtentis se opposuit, prætendens se jure suo Decimas illas Novales levasse; neque quasi possessionem juris universi levandi Decimas per Monasterium Cortenbergense prætensam ad has Decimas Novales de novo excretas sese extendere, easque sibi de jure communi ultra Competentiam debere esse salvas.

Causa hæc longius quam credebatur extracta fuit, multaque hinc inde pro asserendo jure partium adducta fuere, multumque agitatum quid juris per incorporationes Ecclesiarum Parochialium Monasteriis vel Capitulis ad Decimas, præsertim Novales, censeatur acquisitum; & quid juris Presbyteris seu Vicariis Ecclesiarum incorporatarum ad proventus earum superesset.

Et ut Patroni ipsius Vicarii perpetui seu Pastoris in Leest firmarent jus ipsius ad Decimas Novales ultra Competentiam, idipsum adstruebant quibusdam ex tractatu, quem de Jure Parochorum ad Decimas, a sedecim circiter annis evulgaveram, sed præter mentem meam.

Ne forsan tamen expressio aliqua minus clara dubium relinquat, quid sentiam in hac quæstione, hâc præsenti Dissertatione ex professo, quid circa hanc quæstionem & casum sentiam, magis dilucide & ex professo exponendum censui.

C A P U T P R I M U M.

De Clausulis quibusdam, quæ Concessionibus Ecclesiarum & Altarium inseri consueverunt.

§. I.

De Clausula: Concedimus libera & absque persona.

UT genuinus sensus dictorum verborum, quæ in variis vetustis Ecclesiarum & Altarium Concessionibus & Incorporationibus occurrunt, habeatur, prænotandum cum Petro De Marca Archiepiscopo Parisiensi in notis ad *Canonem VII.* Concilii Claromontani sub Urbano II. Quod „ post Caroli Martelli Ducis Francorum tempora, „ qui primus bona ecclesiastica militibus „ suis utenda permisit, Pippinus, Carolus, „ Ludovicus, & reliqui Gallorum Reges, „ licet pietate insignes, Edictis suis & Episcoporum conniventiâ precariam possessionem laicis hominibus confirmarunt. Tunc „ non solum fundi & villæ, sed etiam *Ecclesiæ ipsæ* in Beneficium illis concessæ „ sunt. Ecclesiarum nomine oblationes, „ Decimæ, aliique reditus data & concessa „ intelligebantur, ut patet ex veteribus „ Actis. Tunc Ecclesiæ eo jure possessæ „ sunt, quo cætera Beneficia sive Feuda, „ adeo ut tandem in hæredes quoque transierint, & expositæ sint hominum commercio „.

Porro post tempora Caroli Magni, ejusque

que successorum, circa seculum undecimum cœperunt Pontifices Romani & Episcopi Decimas & Ecclesias a laicis repetere, eosque etiam per Censuras Ecclesiasticas ad restitutionem urgere.

Plures laici tum Pontificum tum Episcoporum, aliorumque monitis & minis permoti & territi, alii mordente conscientiâ stimulati, Ecclesias & Decimas a se dimittere, & restituere resolverunt.

At eas potius Monasteriis, & Canonicis tum temporis in communi viventibus, quam Episcopis, & Ecclesiis Parochialibus, quibus quasi jure debebantur, dare maluerunt, uti loco citato notat De Marca, & latius ostendimus i *Jure Ecclesiast. Tom. III. parte 2. sect. 4. tit. 1. cap. 6. hujusce editionis, alias tit. 32.*

„ Cæterum collatæ in Monasteria donatio-„ nes Ecclesiarum minus gratæ erant Episco-„ pis, qui bona sua in alios transferri iniquum „ esse ducebant. Unde & legimus in variis „ illius ætatis Synodis, & Romanorum Pon-„ tificum Decretis prohibitum esse, *ne ul-„ lus laicus Decimas suas, aut Ecclesiam, „ aut quidquid Ecclesiastici juris est, sine „ consensu Episcopi, aut Romani concessio-„ ne Pontificis, Monasteriis aut Canonicis „ offerre præsumat* „: ut verbis utar Synodi Melfitanæ sub Urbano II. anno 1090. quæ antiqua interdicta renovavit.

Idipsum renovatum fuit in pluribus posterioribus Conciliis, ac signanter in Concilio Lateranensi sub Alexandro III. cujus Decretum extat in *Cap. 3.* ✠ *De Privilegiis.*

Ex necessitate autem consensus præstandi, nonnulli Episcopi occasionem lucri captantes consensum illum facile dederunt, modo eis summa pecuniæ aliqua penderetur veluti resarciendi damni colore, quod ex hac Ecclesiarum & Decimarum devolutione ad Monasteria Monachorum & Collegia Canonicorum pati videbantur. Quin & ipsi Episcopi hac lucri aviditate, & Monachorum, aliorumve sollicitatione & importunitate permoti, etiam Ecclesias & Decimas sub se constitutas Monachis & Canonicis concedebant, seu mediante summâ pecuniæ vendebant.

Verum hæc Altarium vel Ecclesiarum venalitas tamquam sacrilega & simoniaca mercimonia reprobabatur: unde videmus quod sub idem tempus scriberet Diensi Episcopo Legato suo Gregorius VII. *lib. 4. Epist. 7. interdiceret illud commune malum pene totius terræ, quod Altaria venduntur.*

Episcopi ut hanc Simoniacam labem, eamque manifestam & odiosam Altarium & Ecclesiarum venalitatem tegerent, & tamen lucrum ex Ecclesiarum concessione obvenire solitum non omnino amitterent, velamen, quo hæc venalitas tegeretur, excogitarunt: ut scilicet, in ipsa concessione sive incorporatione Ecclesiarum nulla quidem pecunia numeraretur, aut determinata summa danda addiceretur; sed ut census aliquis per temporum intervalla pendendus, Ecclesiis donatis imponeretur.

Episcopi igitur, dum concedebant, sive incorporabant Monachorum Monasteriis, aut Canonicorum Capitulis Ecclesias seu Altaria, una Clericum nominabant (vel subinde, ut per ipsos Monachos, vel Canonicos nominaretur, indulgebant) qui Clericus Persona dicebatur Ecclesiæ vel Altaris incorporati; & in cujus capite hæc Ecclesia sive Altare constitutum censebatur.

Ab hac enim *Persona* dependebat jus Monasterii aut Capituli, quod ex hac concessione prætendere poterat. Personâ enim decedente, Ecclesia sive Altare rursus ad Episcopum redibat, atque cogebantur illi, quibus Ecclesia fuerat concessa, rursus eam ab Episcopo, soluto statuto censu, redimere; dicebaturque hujus census solutio, *Altarium redemptio.*

Indictum id fuit exemplo Feudorum, pro quibus Monasteria, aliave Corpora Ecclesiastica *personam* designant, quâ decedente feudum quasi ad Dominum directum reversum ab ipsis quasi redimi debet soluto, ut vocant, Jure *Relevii.*

Interdum autem ipsi Vicarii seu Presbyteri Ecclesiis incorporatis pro agenda cura animarum Præpositi *personam* repræsentabant; ut consequenter toties, solutâ pecuniâ, Altare redimendum esset, quoties Vicarius mutabatur.

Exemplum similis redemptionis occurrit in Diplomate Radbodi Episcopi Tornacensis apud Myræum in Donat. Belgicis *cap. 21.* quo donat Canonicis Insulensibus Altare *De Wervy*, eâ adjectâ conditione, ut ejusdem Altaris persona „ Episcopo seu Vicario de-„ cem solidos solvat; personâ vero morte „ seu

„ seu quâcumque occasione a personatu illo „ decedente, alia subrogeretur persona, quæ „ in sua restitutione decem similiter solidos „ solvat „.

De his Altarium *redemptionibus* mentio fit in Concilio Claromontano sub Urbano II. anno 1094.

Conqueritur enim Concilium: „ quia „ quidam Simoniacæ pravitatis usus in Galliarum partibus jam diutius inolevit, ut „ Ecclesiæ vel Decimæ (quæ vulgari vocabulo apud eos *Altaria* nuncupantur) Monasteriis datæ, sæpius ab Episcopis sub „ palliata avaritia vendantur, mortuis unimirum seu mutatis *Clericis*, quos *Personas* vocant „.

Deinde subjungit Concilium: „ Nos „ auctore Deo venalitatem omnem tam „ ex rebus, quam ex ministeriis Ecclesiasticis propellentes, hoc ulterius fieri *auctoritate Apostolicâ prohibemus* „.

Certum est hoc Canone agi de hac *Altarium redemptione*, eamque ut Simoniacam pravitatem improbari.

Canoni enim præmittitur: *Quæsitum est de Episcopis, qui Altaria Monasteriis data frequenter* REDIMI *compellebant pecuniâ.*

Hoc Decretum insuper legitur in duobus aliis Conciliis sub eodem Pontifice Urbano II. celebratis; nempe Nemausensi, & altero habito *Alverniæ*, e quo refertur a Gratiano *Caus.* 1. *quæst.* 3. *Can.* 4. sub hoc titulo: *Item ex Concilio Urbani Papæ habito Alverniæ*.

Summarium Canoni a Gratiano præfixum probat quoque hanc Altarium redemptionem, una cum Præbendarum emptione esse reprobatam: *Nec altaria* (ait) *nec Præbendas Episcopis vendere licet*.

Meminit & horum redemptionum Altarium Gofridus Abbas Vindocinensis *lib.* 3. *Epist.* 12. eas ab Urbano II. in Concilio Alvernensi, ut Simoniacas damnatas afferens. „ Redemptiones Ecclesiarum, quæ „ vulgari hoc vocabulo *Altaria* nuncupan„ tur, beatus Vir (Urbanus II.) Simo„ niacam pravitatem vocavit, & Apostolicâ auctoritate damnavit „.

His Pontificum & Conciliorum Decretis permoti Episcopi, Altaria sive Ecclesias sine onere redemptionis, sive libera a persona concedere cœperunt, ut ita omnem Simoniacæ pravitatis speciem evitarent.

Itaque Burchardus Cameracensis Episcopus his similiter Decretis obsequens, & omnem evitare Simoniacæ pravitatis speciem volens, Ecclesias sive Altaria de Hombeek & Leest Monasterio Cortenbergensi *libera & absque persona concessit*; id est, sine onere redemptionis, sive absque obligatione censum aliquem solvendi pro redemptione Altaris in ipsa Presbyterorum vel Personarum aut Vicariorum mutatione, non absimili pene modo, quo feudum liberum ab onere Relivii in Vassallorum aut Personarum mutatione daretur.

Similium Concessionum Ecclesiarum & Altarium, notanter per Episcopos nostrates & Galliarum post edita præcitata Decreta plurimæ leguntur, atque inter alias in manus meas incidit Charta, quâ Rogerius Cameracensis Episcopus concessit anno 1180. Ecclesiæ S. Auberti duo Altaria De Willebroëck & Wimmede, idque sub expressa quoque clausula, *sine persona*.

Quin & legimus quod circa annum 1117. prædictus Burchardus Cameracensium Episcopus de novo confirmaverit concessionem Altaris De Uccle cum appendiciis suis, quam ejus prædecessor Odo Episcopus fecerat ad usum Monialium Monasterii De Foresta extra mœnia civitatis Bruxellensis, idem Monasterium liberando ab onere personæ, quod dictus Odo in concessione Altaris eidem Monasterio imposuerat, in verbis: *Liberam a persona, liberam quoque a nostris & Archidiaconis, seu reliquorum nostrorum Ministrorum obsoniis, & omni exactione, usibus ipsarum* (Monialium) *concedentes manumittimus*.

§. II.

De Clausula: *Ita tamen ut de reditu Episcopali Nobis aut Ministris Abbatissa quotannis respondeat*.

IN plerisque Ecclesiarum incorporationibus seu Donationibus inserta legitur *Clausula*, Salvo jure seu censu Episcopis solvi solito; quæ clausula nequaquam jura redemptionis spectabat, sed alia jura Episcopalia, puta Cathedratica, Synodica, & similia, uti pluribus ostendit Stephanus Ba-

luzius in Appendice ad *caput* 31. *lib.* 6. Petri de Marca *De Concordia Sacerdotii & Imperii*, ibidem exhibens Epistolam Paschalis II. quâ declarat dictus Pontifex prædictam Clausulam de his duntaxat juribus intelligi, non autem de jure redemptionum; redarguitque Episcopos, qui sub velamine hujus Clausulæ & jurium conabantur jura redemptionum contra Decreta Urbani II. in Alvernensi Concilio edita justificare.

Refert ibidem quoque Baluzius Epistolam Gaufridi Episcopi Carnutensis Andegavensis Ecclesiæ Archidiacono & Decano inscriptam, quâ ipsis scribit: „ Quod a „ SS. Patribus inhibitum est, & a Ro„ manæ Sedis Pontificibus solemniter sub „ anathemate condemnatum, nobis aut „ vobis retractare non licet, nec a quo„ quam minore debet rescindi. Quapropter „ eam pravam & antiquam consuetudinem „ de relevandis post decessum alicujus *Per„ sonæ* Ecclesiis, a beatæ memoriæ Papa „ Urbano, & ejus successore Domino Pa„ schali dudum prorsus abolitam & damna„ tam innovare vel restiuere, vel ejus ali„ quam adinvenire compositionem plane Si„ moniacum est, & hæreseos ab omnibus „ improbandæ notam incurrit; unde vestræ „ fraternitati Apostolicâ auctoritate & no„ strâ per præsentia scripta mandando præ„ cipimus, quatenus abominabilem illam „ & ignominiosam consuetudinem de an„ nuo censu apud Legionem a fratribus „ nostris Monachis beati Albini exigendi „ prorsus omittatis „.

Cum antem Gaufridus se referat ad Decreta Paschalis, recte observavit allegatus Baluzius censum annuum de quo in Epistola Paschalis nequaquam intelligi de censu annuo, quem in mutatione personæ exigebant Episcopi per Decreta Pontificum & Synodorum damnatum; sed de censu annuo Episcoporum & Archidiaconorum, quem Synodicum vel Cathedraticum appellabant.

Quem censum etiam Episcopis reservavit Synodus Claromontana & Alvernensis sub Urbano II. apud Grat. *Caus.* 1. *quæst.* 3. *Can.* QUÆSITUM, his verbis: *Salvo utique Episcoporum censu annuo, quem ex eisdem Altaribus habere soliti sunt.*

Neque ad alia jura referenda supra relata Clausula Diplomati Burchardi Cameracensis Episcopi inserta: *Ita tamen ut de reditu Episcopali Nobis aut Ministris Abbatissa quotannis respondeat.* Ut proinde pateat Burchardum in donandis seu incorporandis Ecclesiis se voluisse per omnia conformare supra relatis Pontificum & Synodorum Decretis contra Altarium venalitatem, sub pallio redemptionis Personarum contectam.

§. III.

De Clausula in Concessione Burchardi his verbis expressa: *Et Presbyter ubi constitutus de manu nostra curam accipiat.*

NEquaquam obscurum est, & hanc clausulam rursus respicere Canonem Claromontanum apud Gratianum *Caus.* 15. *quæst.* 2. *Can.* 6. quo statuitur: *Ne Monachi in Parochialibus Ecclesiis, quas tenent, absque Episcoporum consilio Presbyteros collocent: sed Episcopi Parochiæ curam cum Abbatum consensu Sacerdoti committant, ut hujusmodi Sacerdotes de populi quidem cura Episcopis rationem reddant: Abbati vero pro rebus temporalibus ad Monasterium pertinentibus debitam subjectionem exhibeant.*

Nec enim hic Canon aliud vult, quam ut Monachi, eorumve Abbates in Ecclesiis Parochialibus, quas habent, Presbyteros collocent, sive uti hodie loquuntur, præsentent sive nominent, qui curam populi sive animarum ab Episcopo accipiant.

Hunc Canonis sensum clarius expressit ipsemet Urbanus II. hujus Canonis auctor & conditor, in Epistola ad Hugonem Abbatem Cluniacensem scribens: „ Liceat quo„ que vobis seu Fratribus, in Ecclesiis ve„ stris Presbyteros *eligere*, ita tamen *ut ab „ Episcopis vel Episcoporum Vicariis ani„ marum curam absque venalitate susci„ piant* „.

Quæ clausula iisdem verbis repetitur in Epistola Paschalis II. immediati successoris Urbani ad eumdem Abbatem. Utraque legitur in Bibliotheca Cluniacensi *pag.* 52. *& seq.*

Et paucis annis ante hanc factam a Burchardo Episcopo Cameracensi concessionem, anno

anno scilicet 1111. Lambertus Episcopus Atrebatensis, qui Concilio Claromontano interfuerat, Canonicis Ecclesiæ S. Petri Insulensis concedens Altare de Moncellis, hanc cautionem prædictum Canonem explanantem adjecit: „ ut Ecclesia Beati Pe-
„ tri per *Vos* (scilicet *Canonicos*) Presby-
„ terum idoneum Episcopo Atrebatensi præ-
„ sentet, qui ei obedientiam promittat, &
„ de vitæ suæ honestate, sicut canonicum
„ est, promissionem faciat, ac deinde cu-
„ ram in populo de Moncellis gerendam
„ gratis suscipiat „. Apud Ferreolum Locrium in Chronico Belgico, *pag.* 260.

Recte proinde observatum est, huic Claromontano Canoni adscribendam originem juris Patronatus sive præsentationis, vigore cujus Abbates, Abbatissæ, & Capitula Canonicorum præsentant Presbyteros ad vacantes Ecclesias Parochiales ipsis Episcopis, & ab ipsis instituendos, & ad curam spiritualem populi, si idonei reperti fuerint, admittendos.

Eumdem esse sensum clausulæ in hac Burchardi concessione expressæ, contextus verborum satis ostendit.

Supponit enim clausula, Presbyterum pro regimine Ecclesiarum esse *constitutum*, ac tunc demum debere de *manu* Episcopi Cameracensis *curam accipere*.

Porro hæc Presbyteri constitutio sive designatio ad neminem referri potest, nisi ad Monasterium Cortenbergense sive ad ejus Abbatissam, cui ipsa Ecclesia concessa erat.

Quapropter Domina Abbatissa Cortenbergensis adinstar aliorum Abbatum, Abbatissarum, aut Capitulorum, quæ ex simili concessione Ecclesias Parochiales tenent, jure præsentationis tamquam Patrona harum Ecclesiarum usque in hodiernum diem pacifice utitur, & tamquam Patrona Ecclesiastica per Universitatem Lovaniensem & Facultatem Artium gravatur, & Nominati has Ecclesias tamquam ad ejus Provisionem spectantes accipiunt, prout nuperrime Nominatus ex parte Facultatis Artium accepit in vim suæ nominationis Pastoratum de Hombeeck, & per Sententiam Parlamenti Mechliniensis manutentus fuit.

§. IV.

De Clausula: *Et Capitula Archidiaconi & Decani custodiat.*

Archidiaconos & Decanos circa seculum undecimum & duodecimum, etiam hisce in partibus, Synodis præfuisse, ad quas convenire deberent Presbyteri Parochiales, ex monumentis illorum seculorum constat.

Et quidem occurrit apud Myræum in Codice piarum Donationum *cap.* 87. Charta Lotharii III. Imperatoris de anno 1132. quâ confirmat jura ac privilegia Ecclesiæ S. Servatii Trajectensis ad Mosam, in qua inter alia legitur: „ Et consuetudo est lon-
„ go usu in habitum conversa, ut Pre-
„ sbyter Parochiæ S. Servatii, & Presby-
„ ter Parochiæ S. Mariæ, præsidente Ar-
„ chidiacono, communiter habeant Syno-
„ dum in Ecclesia S. Mariæ: ita ut Pre-
„ sbyter Parochiæ S. Servatii appellet suos,
„ videlicet omnes pertinentes ad justitiam
„ Regis, ubicumque maneant in eadem
„ urbe, & culpas eorum Synodali lege
„ corrigat „.

Et ibidem *capite* 71. occurrit Charta Baldrici Noviomensis ac Tornacensis Episcopi, quâ donat Capitulo Harlebacensi Ecclesiam Tiletanam cum omnibus suis proventibus *ad mensam Fratrum ibidem Salvatori deservientium*; atque inter alia dicitur: „ Porro
„ si Archidiaconus sive Decanus in Ecclesia
„ supra nominatæ villæ *Synodum* tenuerit,
„ ad *Procurationem* suam statuto tempore,
„ priores *consuetudines* habeant „.

Porro in his Synodis præcipue tractabantur, quæ ad curam Pastoralem, & Ecclesiasticam disciplinam conducebant, uti patet ex Synodo Londinensi habita anno 1237. ubi Canone 20. præcipitur, ut „ Archidia-
„ coni in Decanatuum suorum *conventibus*,
„ Sacerdotes maxime in his studeant eru-
„ dire, docentes eos, qualiter circa Bapti-
„ smum, Pœnitentiam, Eucharistiam, &
„ Matrimonium debeant se habere „.

Itaque per supradictam clausulam Diplomatis Burchardi: *Et Capitula Archidiaconi & Decani custodiat*, aliamve similem in Chartis donationum Altarium occurrentem, dun-

duntaxat significatum voluerunt Episcopi, ut Presbyter Parochiæ præpositus subjectus esset Episcopo, ejusque Archidiacono & Decano in his, quæ curam animarum concernebant, sive ut se sisteret Synodis sive Conventibus, in quibus de spectantibus ad curam animarum per Archidiaconos & Decanos Presbyteri instruebantur.

Unde prædicta clausula per Burchardum Diplomati suo inserta spectat pariter ad citatum Canonem Claromontanum, in quantum hoc Canone præcipitur, quod Presbyter *de populi cura Episcopis rationem reddat*, sive quod Episcopo debeat esse subjectus in his, quæ ad curam populi spectant & ordinantur.

§. V.

De Clausula : *Salvo jure tertii*, *sive sine præjudicio juris alteri quæsiti*.

IN Diplomatibus gratiarum, signanter Pontificum & Episcoporum, solet exprimi Clausula, *salvo jure tertii*; aut si non exprimatur, subintellecta intelligitur, ut passim notant Doctores: eo quod nec Pontifices, nec Episcopi per suas Concessiones, sive Gratias præsumantur velle præjudicare juri tertii jam quæsito; nisi juri illi se velle derogare expresse declarent.

Hinc & prodita Regula Cancellariæ *De non tollendo jus quæsitum*, in qua declarat Pontifex: *Suæ intentionis fore, quod deinceps per quamcumque signaturam, seu concessionem pro commissionibus per Sanctitatem suam vel de ejus mandato faciendam, nulli sibi jus quæsitum quomodolibet tollatur.*

Notant autem passim Commentatores, in hac regula & clausula agi de jure, quod speciali titulo alteri esset acquisitum; non autem de jure, quod duntaxat ex jure communi, præveniendo hanc gratiam sive concessionem, alicui competeret.

Cum enim Pontifex, aliusve Superior, cui gratiæ concessio competit, eam uni tertio facere intendat, ex ipsa gratiæ concessione consequitur per necessariam consequentiam, quod juri communi in hoc casu intendat derogare, sive per hanc concessionem gratiosam pro hac vice concedere, quod alias de jure communi, præveniendo omnem concessionem seu gratiam tertio factam, alteri competeret.

Si ergo Parochus seu Vicarius non habeat jus ad Decimas, nisi ex jure communi, quod Decimas intra limites Parochiæ excrescentes attribuit Ecclesiæ Parochiali, censetur huic juri derogatum, si Decimæ una cum Ecclesia Parochiali Capitulo Canonicorum, vel Monasterio Religiosorum in eorum sustentationem fuerint concessæ.

Sed si speciali titulo, puta præscriptionis aut Privilegii, certa portio Decimarum hujus Parochiæ seu Ecclesiæ alicui tertio fuerit acquisita, hoc jus per dictam clausulam in concessione Decimarum expressam vel subintellectam salvum manebit, sive huic juri derogatum non censebitur.

Hanc distinctionem inter jus speciali titulo quæsitum, & jus Parochi ex solo jure communi profluens recte observavit Zypæus Consult. 7. De Decimis *num.* 2. ibidem notans clausulam hanc, *sine juris præjudicio alieni*, intelligi de jure utique jam quæsito, non autem de jure Parochi ad Decimas; quia alias concessio hæc Decimarum nullum sortiretur effectum: nam, ut bene Zypæus observat, semper Parocho præjudicatur quoad jus Decimarum.

Et licet Burchardus Cameracensis Episcopus in Charta donationis, quâ Monasterio Cortenbergensi dedit duas illas Ecclesias Parochiales de Hombeeck & de Leest, non expresserit prædictam clausulam, *salvo jure tertii*, nihilominus eam subintellectam reputans Monasterium Cortenbergense sibi vendicare non præsumpsit tres parvas Decimas, quæ speciali titulo, tempore hujus donationis, avulsæ erant ab Ecclesia Parochiali de Leest, & quæ diversis competebant, sed eas postmodum per temporum intervalla titulo emptionis sibi comparavit.

Solum proinde jus Decimarum, quod dictis Ecclesiis Parochialibus tempore hujus donationis erat salvum, sibi integrum vendicavit Monasterium Cortenbergense, censuitque per hanc donationem jus Parochi ad Decimas esse extinctum, sive Episcopum proventus earum Ecclesiarum attribuisse in sustentationem Monialium ibidem Deo servientium, quod de jure communi competiisset Parocho tamquam ipsius Ecclesiæ Parochialis Titulari.

Præterea cum in hac, aliisque similibus Ecclesiarum Parochialium incorporationibus seu concessionibus, reservetur Ecclesiis Parochialibus congrua portio seu competentia in honestam sustentationem Presbyterorum, qui curam animarum sustinere debeant, & cultum divinum peragere, juri Parochorum ad Decimas sat consultum crediderunt Episcopi.

Sciebant enim, Decimas, aliaque bona ecclesiastica, Ecclesiæ seu Prælatorum dispensationi ita esse ex voluntate & intentione offerentium concredita, ut ex illis Ministri Ecclesiæ, & signanter curam animarum sustinentes suam acciperent honestam sustentationem, reliquum autem in pios usus & pauperum alimenta impenderetur.

Nihil ergo alienum ab intentione & voluntate fidelium Decimas offerentium se facturos arbitrati sunt Ecclesiarum Prælati, si Decimas illas, aliaque bona ecclesiastica donarent Monasteriis aut Capitulis ad sustentationem eorum, qui ibidem Domino inserviunt, si modo ante omnia ipsis Ministris Ecclesiæ & operariis de debita mercede sive honesta sustentatione sufficienter esset provisum.

Compertum enim est, parum interesse quibus Decimæ cedant, modo Parochiis & Ecclesiæ necessitatibus aliunde de temporalibus sufficienter sit provisum.

Ita videmus, quod in Græcia, ac signanter Constantinopoli nullæ Decimæ, etiam ab iis, qui Romanæ Ecclesiæ sunt uniti, ex fructibus terræ solvantur, sed per certa imposita tributa Ecclesiæ Ministris providebatur, uti constat ex Novellis Justiniani, & Bulla aurea Imperatoris Isaaci Comneni, & passim observant Canonistæ ad *Cap.* 32. *De Decimis*, & præ reliquis exponit Emmanuel Gonzalez in notis ad dictum Capitulum.

Quapropter antiquas Ecclesiarum incorporationes jam pridem factas numquam absolute tamquam abusivas, & conditioni bonorum Ecclesiasticorum contrarias improbavit Ecclesia; sed duntaxat earum abusus, signanter avaritiam & tenacitatem Monachorum & Canonicorum, qui Presbyterorum & Ecclesiarum Parochialium necessitatibus non sufficienter providentes proventus ecclesiasticos integros, aut pene integros sibi contra intentionem Ecclesiæ applicabant: necnon ipsos proventus ecclesiasticos in luxum & usus profanos profundebant, ob quos abusus Synodus Tridentina similes Ecclesiarum Parochialium incorporationes posthac fieri inhibuit; de quibus abusibus latius in Jure Ecclesiastico tractavi, hìc unice examinare intendens quid juris vi harum incorporationum Monasteriis aut Capitulis competat ex intentione incorporantium, & quid juris Vicariis seu Parochis post factas has incorporationes ad Decimas notanter Novales supersit.

CAPUT II.

De variis speciebus Concessionum Ecclesiarum; & qui earum effectus?

§. I.

Proponuntur variæ species Concessionis seu incorporationis Ecclesiarum.

VARIOS modos, quibus sensim Ecclesiæ Parochiales concedi & subjici cœperunt Monasteriis & Capitulis, signanter seculo decimo & sequentibus, ex variis Juris Canonici textibus annotarunt Canonistæ, ac inter cæteros post Glossographum ad *Cap. De* MONACHIS 12. ✠ *De Præbendis*, Panormitanus in commentario ejusdem textus.

Notat igitur ibidem *num.* 5. quod quinque modis possint Ecclesiæ seculares spectare ad Religiosos.

Primo quoad jus Patronatus duntaxat, & „ hoc casu (ait) non possunt capere „ aliquid de reditibus: sed tantum conse- „ quuntur id, quod consequitur quilibet lai- „ cus ratione juris Patronatus „.

„ Secundo, spectare possunt quoad Col- „ lationem seu quoad institutionem tituli „ collativam „.

„ Tertio, quoad institutionem anctori- „ zabilem, sicut possint instituere Presby- „ terum etiam quoad curam populi „: sive ut hodie loquimur, etiam dare curam animarum.

Monet autem Panormitanus, quod, tametsi in tertio casu queant Religiosi institue-

tuere Presbyterum quoad curam populi, sive queant non tantum concedere institutionem tituli collativam, sed etiam *curam animarum*, non tamen possint extendere manus suas ad temporalia.

„ Quarto, spectare possunt *quoad temporalia tantum*. Et talis Concessio intelligitur, ut possint percipere reditus, & convertere in utilitatem propriam „.

„ Quinto & ultimo, quoad temporalia & spiritualia. Hoc casu dicitur subjecta *pleno jure*: & in tali Ecclesia (ait Panormitanus) habent ipsi Religiosi *plenam* institutionem etiam auctorizabilem *quoad populum*; nec tunc necesse est recurrere ad Episcopum „.

At bene monet Molinæus ad *Cap.* 3. §. 2. ※ *De Privilegiis*, quod Religiosi nequeant habere institutionem *auctorizabilem*, sive dare curam populi, nisi habeant *populum exemptum, & in eo Jurisdictionem Episcopalem*.

Similes nonnulli Abbates & Prælati habentes Ecclesias *pleno jure* sibi subjectas cum populo exempto, & Jurisdictione Episcopali, reperiuntur in Italia, & alibi, dicunturque *nullius Diœcesis*: at in Belgio nullum novimus, nec in Gallia.

§. II.

Quando censeatur Ecclesia concessa quoad temporalia.

EX ipsa formula Concessionis potissimum statuendum est, quomodo Ecclesia censeatur concessa.

Et quidem si in ipsa Concessione dicatur, Ecclesiam datam in *usum* sive *sustentationem Religiosorum*, *sive Canonicorum inibi Deo servientium*, censetur concessa & incorporata *quoad temporalia*.

Non enim jus Patronatus, vel sola spiritualia cedere possunt in usum & sustentationem, sed ipsa temporalia, quæ propterea concessa creduntur.

Unde notat Glossa ad *Cap.* 12. ※ *De Prabend.* quod si Monachi Ecclesias obtineant ex fundatione, eas habeant *quoad temporalia*.

Quin, ut recte notat Panormitanus, quod si Episcopus concesserit Ecclesiam Religiosis simpliciter, eam censeatur concessisse *quoad temporalia; quia* (ait) *concessio eis fit, ut habeant unde vivant*.

Huic congruit quod scripsit Glossa in Clementina 1. *De Excess. Prælat.* verbo, *ad Mensam*, quod licet Prælati habeant Ecclesiam subjectam quoad institutionem Rectoris, non propterea eam habeant quoad temporalia, *nisi illam habeant ad mensam vel in suos usus convertendam*.

Interrogatus Innocentius III. si Episcopus, consentiente Patrono, viris Religiosis aliquam Ecclesiam concedendo, hâc utatur simplicitate verborum, CONCEDIMUS VOBIS *illam Ecclesiam*, utrum eo ipso in eorum usus videatur fuisse concessa, vel jus tantummodo Patronatus?

Huic quæstioni respondit Innocentius in *Cap.* 7. ※ *De Donationibus*: „ quod si Episcopus Ecclesiam illis conferat de consensu Patroni, profecto Patronus quod suum est, videtur conferre, jus videlicet Patronatus, & Episcopus quod temporaliter obtinet in ea: ut si fructuum Ecclesiæ ejusdem aliquam recipiat portionem, in eorum usus illa portio convertatur. Quod si ex ipsius proventibus nullam debeat portionem habere, omnes proventus præter Cathedraticum *in eorum usus credimus convertendos* „.

In primis ex hac Decretali nequaquam obscurum, quod idem esse censeatur, Ecclesiam concedi in *usus aliquorum*, & eam concedi *quoad temporalia*: & per consequens concessionem Ecclesiæ factam *ad usum Religiosorum* censeri expresse factam *quoad temporalia*.

Ulterius, ex hac Decretali conficitur, quod Episcopus dicens simpliciter, *Concedimus vobis Ecclesiam*, censeatur eam concessisse cum omnibus suis proventibus, salvo *Cathedratico* Episcopi, *in eorum usus convertendis*, nisi ex quadam circumstantia colligatur, hanc suam concessionem ad certam proventuum portionem limitasse.

Si enim Episcopus ipse *portionem proventuum* hujus Ecclesiæ sibi propriam habeat, præsumitur de sua duntaxat portione disposuisse, sive Ecclesiam cum hac proventuum portione duntaxat concessisse: quia in dubio quis præsumitur de *suo* disponere.

Ex his evidens est, Concessionem Altarium

rium sive Ecclesiarum de Hombeeck & de Leest factam per Burchardum Episcopum Cameracensem, factam ceteri Monasterio Cortenbergensi *quoad temporalia*: quandoquidem expresse facta sit *in usum inibi Deo servientium*, quod idem est; atque in Monialium usum, vel ad earum *mensam*.

Indubitatum autem est, Ecclesiæ Concessionem *ad mensam*, vel *in usus*, intelligi factam quoad omnia temporalia, nisi ex circumstantiis aliqua restrictio aut limitatio colligatur.

§. III.

Ecclesiæ Monasteriis vel Capitulis concessæ quoad temporalia censentur eis appropriatæ.

PEr Concessionem Ecclesiarum ad usum & sustentationem, seu ad mensam Religiosorum vel Canonicorum, eas censeri concessas ac unitas quoad *temporalia* Paragrapho præcedenti probatum est.

Cum autem dominium sive proprietas alicujus rei præcipue respiciat ipsum temporale, non autem spirituale, si quod eidem annexum est; non mirum quod Ecclesiæ Monachis & Canonicis quoad temporalia concessæ ipsis *appropriatæ* dicantur, eorumque Ecclesiæ quodammodo esse censeantur.

Et quidem in Decretis Ecclesiasticis & Auctoribus seculi decimi & sequentium (quibus similes Ecclesiarum Concessiones invaluere) frequentissima mentio occurrit de Ecclesiis Parochialibus secularibus, quæ Monachis & Canonicis appropriatæ dicuntur.

Sic in sæpius allegato Canone Claromontano apud Gratianum *Cauf. 16. quæst. 2. Can. 6.* legitur: *Statuimus ne in Ecclesiis Parochialibus, quas Monachi tenent.*

Et Paschalis II. in Epistola ad Ivonem Carantensem & Ranulfum Santonensem Episcopos scribit, ut conformiter ad Decretum Concilii Alvernensis, *Altaria, quæ ab annis 30. & supra sub Vicariorum redemptione Monasteria possedisse noscuntur, quiete deinceps & sine molestia qualibet Monasteriis ipsis firma permaneant.*

Habetur integra apud Baluzium in Appendice ad *lib. 6.* De Concordia Sacerdotii & Imperii *cap. 31.* Petri De Marca.

Quæ verborum formula palam indicat, similia Altaria, & Ecclesias Monasteriis donata, ab ipsis tamquam propria fuisse possessa.

Quare & ipsorum Monachorum & Canonicorum Ecclesiæ esse dicuntur. Alexander III. scribens Canonicis Regularibus, & Monachis Eboracensis Diœcesis, similes Ecclesias ipsorum esse dicere non dubitat. *Intelligimus* (ait) *quod in Ecclesiis* VESTRIS, *de quibus certas portiones consuevistis percipere, &c.* Refertur in *Cap. 11.* ✠ *De Præbendis.*

Et Eugenius III. sub idem tempus in variis litteris, quibus urget observationem Decreti Claromontani contra redemptionem Altarium, vocat Ecclesias has Monachorum & Canonicorum. *Et in* VESTRIS *Ecclesiis, quas in ejus* (Episcopi Narbonensis) *Episcopatu habetis.* Apud Stephanum Baluzium in citata Appendice.

Similiter Urbanus II. & Paschalis II. in litteris ad Hugonem Abbatem Cluniacensem in Bibliotheca Cluniacensi *pag. 520. & seqq.* sic Monachis concessas Ecclesias eorum esse supponunt, scribentes: *Liceat quoque vobis in Ecclesiis* VESTRIS *Presbyteros eligere, &c.*

Hæc autem scribi & dici de Altaribus & Ecclesiis quoad sola temporalia incorporatis, manifestum est.

In omnibus quippe allegatis textibus, & litteris remittuntur Presbyteri a Monachis aut Canonicis electi vel nominati ad Episcopos, ut ab his institutionem tituli collativam, & curam animarum accipiant; quod fieri non deberet, si Ecclesiæ *pleno jure* non tantum quoad temporalia, sed & spiritualia essent incorporatæ, uti uno consensu docent Canonistæ.

Quare Concilium Lateranense sub Alexandro III. nominatim agens de Ecclesiis, quas Fratres Templi sive Templarii possidebant, non *pleno jure*, sed duntaxat quoad temporalia, de quibus etiam solis Presbyter Parochialis ipsis rationem reddere tenetur, illas esse ipsorum dicere non dubitat: *Ne in Ecclesiis etiam* SUIS.

Decretum Concilii extat in *Cap. 3. §. 2.* ✠ *De Privileg.* ubi recte notat Molinæus: „ Hic Paragraphus loquitur, quando in *temporalibus* tantum spectant ad eos: quia „ temporalia spectant ad *jus* & *proprietatem* „ eo-

„ eorum, alias non possent exigere rationem „.

Simili modo, si quis etiam laicus in suo proprio fundo ædificet de consensu Episcopi Oratorium vel Capellam, eique, assignatâ dote, præficiat cum approbatione Episcopi Presbyterum, qui ibidem Divina peragat, hoc Oratorium sive Capella revera spectat ad jus & proprietatem hujus laici, tametsi quoad spiritualia subjaceat Episcopo, & Presbyter de his rationem Episcopo reddere teneatur.

Hoc itaque sensu merito resolvit Zypæus Consultatione 7. *num. 6. De Decimis*, quod „ Ecclesia sive Parochia dicitur *propria* illi- „ us, cui jura Parochialia competunt, sal- „ vâ Vicariâ portione, ut merito dici que- „ at, eas percipere in *propria* Parochia ad „ sensum *Cap.* EX PARTE ✕ *De Decimis* „.

Itaque Ecclesiæ de Hombeeck & de Leest per Burchardum Episcopum Cameracensem concessæ Monasterio Cortenbergensi ad usum *inibi Deo servientium*, dici possunt hoc sensu Ecclesiæ ipsius Monasterii, ut Monasterium in his Parochiis percipiens Decimas, dici queat eas in *propria* Parochia percipere. Quemadmodum Capellaniæ, aliave Beneficia simplicia Capitulis aut Dignitatibus quoad temporalia unita, sub onere satisfaciendi oneribus in fundatione adjectis, puta exsolvendi certum numerum Missarum, dicuntur Capellaniæ istorum Capitulorum seu Dignitatum, tametsi onera spiritualia per Capellanos aut Vicarios debeant exsolvi.

§. IV.

Per concessionem Ecclesiarum quoad temporalia, censetur etiam datum jus ad Decimas Novales.

Ostensum est per Concessionem Ecclesiarum in *usus* & ad *mensam* Religiosorum vel Canonicorum, ipsas Ecclesias censeri datas quoad omnes proventus temporales ipsarum Ecclesiarum, ipsasque Ecclesias quoad temporalia ipsis esse appropriatas, ipsosque Religiosos & Canonicos in similibus concessis Parochiis Decimas percipere, quasi in *propriis* Parochiis.

Quare reflectens supra citatus Petrus De Marca ad Canonem Claromontanum, quo redemptiones Altarium tamquam Simoniacæ reprobatæ leguntur, ait: „ Illud consequu- „ ti sunt Monachi & Canonici, ut Alta- „ rium sive Ecclesiarum quasi *proprietas*, „ ademptâ personarum substitutione, illis „ addicta sit absque ullius pensitationis „ onere „.

Eam generalem omnium temporalium ad Monachos ex Ecclesiarum Concessione devolutionem supponit Alexander III. in *Cap.* 12. ✕ *De Præbendis*, mandans Episcopo Vigorniensi, ut ad præsentationem Monachorum nullum admittat Presbyterum, nisi tantum ei de proventibus Ecclesiæ „ fue- „ rit assignatum, unde jura Episcopalia „ possit persolvere, & congruam sustenta- „ tionem habere „.

Evidens argumentum, quod ad Monachos omnes proventus essent devoluti, & non nisi ex illis tenerentur congruam portionem Vicario assignare.

Quod & ad eum textum observavit Glossographus, verbo *de proventibus*, scribens: „ Per hoc patet, quod loquitur de Eccle- „ siis, quæ sunt Monachorum *quoad tem-* „ *poralia*, in quibus possunt Monachi sibi „ OMNIA *appropriare*, reservatâ honestâ „ sustentatione Presbytero „.

Porro notum est, speciali titulo ad Ecclesias Parochiales spectare ipsas Decimas infra limites cujusque Parochiæ excrescentes, necnon oblationes a Fidelibus fieri solitas.

Quin & inter Decimas specialiori titulo ad has Ecclesias pertinere Decimas novales & minutas expeditum est.

Proinde ambigi non potest, quin Decimæ, ac notanter Novales & minutæ, ipsæque oblationes inter proventus ordinarios Ecclesiarum Parochialium sint computandæ, & tamquam earum proventus habendi.

Igitur Monachi, aliique, qui Altaria sive Ecclesias Parochiales acceperunt *in usum eorum, qui inibi Deo serviunt*, hoc est, *quoad temporalia*, & cum omnibus suis proventibus, indubitanter & jus ad Decimas omnes etiam novales & minutas, atque oblationes acceperunt una cum ipsa Ecclesia.

Hinc & uno consensu docent Canonistæ, quod habentes Ecclesias Parochiales sibi eo modo *quoad temporalia* incorporatas, & eo titu-

titulo jus Primitivi Pastoris, habeant fundatam intentionem de jure communi ad Decimas notanter novales & minutas, ad exclusionem omnium aliorum, qui vel ex privilegio, præscriptione, aliove legitimo titulo sub eadem Parochia partem veterum Decimarum percipiunt, nisi ostendant ex *rationabili causa*, sive titulo Novales ad se pertinere, juxta *Cap.* CUM CONTINGAT 29. ✠ *De Decimis*.

Cum enim Decimæ novales de jure communi specialiter spectare dicantur ad Ecclesias *Parochiales*, consequenter eodem titulo spectant ad illos, qui has Ecclesias vi concessionis tenent & possident tamquam *proprias* cum omnibus suis proventibus, seu juribus temporalibus ad eas Ecclesias pertinentibus.

Quare & observavit Zypæus *Consult.* 7. *De Decimis num.* 6. quod Novalia pertinere sint dicenda ad eos, qui habent jus Primitivi Pastoris, tamquam in *propria* Parochia excrescentia, atque eâ de causâ in his non obtinere dispositionem *Cap.* 2. *De Decimis in VI.* quod in multis restringit Privilegium de percipiendis *Novalibus*, eo quod duntaxat dictum Capitulum loquatur de perceptione Decimarum ex privilegio, vel privilegio in Parochiis *alienis*, ac signanter de concessione Decimarum facta per laicos.

Similiter Wamesius *Consil.* 440. *num.* 10. respondere non dubitavit, Decimas *Novales* pertinere ad eos, qui Ecclesias incorporatas possident; vocanturque *Primitivi* Pastores: eo quod per hanc incorporationem eis *universalitas fructuum seu Decimarum Ecclesiæ relicta sit*.

Ex his perquam manifestum est, in casu præsenti, Monasterio Cortenbergensi, vigore Concessionis Altaris de Leest factæ per Burchardum Episcopum Cameracensem *ad usum inibi Deo servientium*, Ecclesiam illam Parochialem fuisse appropriatam cum omnibus suis proventibus, & consequenter & eidem Monasterio competiisse omnes Decimas, etiam Novales & minutas, quin & ipsas oblationes tamquam spectantes ad Ecclesiam Parochialem huic Monasterio propriam.

Quâ ratione autem successu temporis una cum portione Decimarum veterum Decimæ *Novales*, & oblationes transierint ad Vicarium sive Parochum de Leest, ac dein rursus jure quasi postliminii Decimæ omnes, etiam Novales & minutæ ad Monasterium redierint, infra exponetur.

§. V.

Vigore Concessionis Ecclesiarum quoad temporalia, transeunt jura primitivi Pastoris in Monasteria etiam Monialium, & ad Ordines Militares.

Recens plane esse nomen *primitivi Pastoris* vel inde probatur, quod nulla in libris Juris Canonici, etiam recentioribus, puta Clementinis aut Extravagantibus, istius nominis mentio occurrat.

Quin nec in Glossario mediæ & infimæ Latinitatis, quod summâ diligentiâ & eruditione compilavit Carolus Du-Fresne, nulla hujus vocabuli, *primitivi Pastoris*, mentio habetur: argumentum admodum verisimile, virum hunc in scrutandis Ecclesiasticis monumentis occupatissimum & oculatissimum nusquam nomen illud reperisse.

Illud notat Zypæus *Consultatione* 4. *num.*7. *De Parochiis*, quod, qui in *Clementina* 1. *De Jure Patronatus*, dicuntur jus habere præsentandi, sive jus Patronatus ad Ecclesias Parochiales, & quorum præsentatio dicitur non admittenda ab Ordinariis, nisi prius per ipsos præsentantes assignatâ portione congruâ Vicariis, quos præsentant, non sint *veri Patroni*, sed Pastores *primitivi*, qui vigore unionis & incorporationis Altarium seu Ecclesiarum Vicarium Parochum constituere consueverunt, uti etiam supra notatum est.

Quare qui jam pridem dicti fuere Patroni Ecclesiastici titulo Concessionis Ecclesiarum, tandem dicti sunt Pastores *primitivi*, tamquam qui ipsas Ecclesias titulo Concessionis & incorporationis quasi suas & proprias acceperunt.

At illud notandum, quod per has Concessiones Ecclesiarum in *usus* & *ad mensam* Monachorum vel Canonicorum, Ecclesiæ concessæ censeantur duntaxat quoad *sola temporalia*, & de his solis Presbyter Abbati seu Canonicis rationem reddere teneatur, de cetero manentes hæ Ecclesiæ subjectæ quoad *spiritualia* seu *curam populi* Episco-

Episcopo, cui & Presbyter de his rationem reddere tenetur, uti loquitur sæpius citatus Canon Claromontanus, & eum renovans Concilium Lateranense sub Alexandro III. in *Cap.* 3. §. 2. *De Privilegiis.*

Ex quibus consequens est, jura Pastoris *primitivi*, quæ in hac Concessione fundantur, nullatenus attingere ipsa spiritualia ad ipsam curam populi sive animarum spectantia, quandoquidem hæc jura spiritualia in Monachos aut Canonicos ex simili Concessione non transeant.

Hinc & uno consensu tradunt Canonistæ, nihil ad curam animarum proprie pertinens, ut sunt Verbi divini prædicatio, Sacramentorum administratio, aliæve Pastorales functiones, in Monachos, aut Canonicos primitivos Pastores transire, nec ipsos posse hoc titulo in Ecclesiis incorporatis similes functiones exercere.

Omnia itaque jura, quæ titulo similis incorporationis prætendere possunt, qui hodie dicuntur Pastores *primitivi*, sola temporalia & honorifica jura spectant, quæ & laicis & mulieribus plerumque competere possunt.

Id recte observavit famosus Jurisconsultus Claudius Le Maistre *Discursu* 9. una inde concludens nomen *primitivi* Pastoris originem non habere ex cura Pastorali; quam Monachi vel Canonici primitus *per se* in his Ecclesiis Parochialibus exercuissent; sed ex concessione sive incorporatione harum Ecclesiarum, quâ mediante hæ Ecclesiæ ipsis quoad temporalia appropriatæ fuerunt.

Et in casu præsenti manifestum est ex actis causæ, Abbatissam Cortenbergensem habere jura illa, quæ titulo Pastoris *primitivi* habere solent passim Abbates & Canoci in Ecclesiis Parochialibus incorporatis & sib subjectis.

In primis ipsa Abbatissa semper fuit, & hactenus est Patrona Ecclesiastica Ecclesiarum Parochialium de Hombeeck & Leest; quod est argumentum & jus primitivi Pastoris.

Ad hæc Monasterium seu Abbatissa hactenus in Parochiis illis levavit Decimas, salvâ portione congruâ Pastorali: quæ Decimarum levatio concurrens cum jure Patronatus in eadem persona Ecclesiastica, argumentum esse urgentissimum Pastoris primitivi apud omnes in confesso est.

Accedit quod Abbatissa Cortenbergensis non tantum præsentet Vicarium sive Pastorem, sed & ipsum Matricularium sive Custodem ad exclusionem ipsius Pastoris: argumentum sane admodum concludens, Ecclesias illas Monasterio Cortenbergensi esse subjectas & appropriatas.

Imo constat Monasterium Cortenbergense in prædictis Ecclesiis jam pridem jus habuisse ad ipsas *oblationes*, in quarum recognitionem seu redemptionem Vicarii tam in Leest, quam in Hombeeck soliti fuerunt solvere certam pecuniam, uti habetur ex antiquis Computibus & Registris ipsius Monasterii. Evidentissimum jus & indicium Pastoris primitivi.

Verum quidem est, jura primitivorum Pastorum non eadem esse in omnibus Ecclesiis; sed hæc subinde pauciora & minora esse, quod dependet a consuetudine, vel specialibus conventionibus Ecclesiarum: interim ea, quæ Monasterio Cortenbergensi sive ejus Abbatissæ hactenus conservata sunt, sufficientia sunt, ut evincant, Ecclesias illas eodem jure ad hoc Monasterium spectare, & ipsi esse subjectas, quo similes Ecclesiæ subjectæ sunt Monasteriis Monachorum, & Capitulis Canonicorum, qui Pastores primitivi vocantur, licet hi forsan nonnullis aliis præterea juribus honorificis gaudeant.

CAPUT III.

De Presbyteris seu Vicariis præficiendis Ecclesiis incorporatis, & horum congrua Portione sive Competentia.

§. I.

Per Concessionem Ecclesiarum consequuntur Monasteria & Capitula præsentationem Vicarii seu Pastoris.

PER Concessionem sive incorporationem Ecclesiarum ad usum & mensam Monachorum & Canonicorum, eas censeri concessas quoad *temporalia*, supra ostendimus.

Insuper probatum est per similem Concessionem seu incorporationem Ecclesias illas ipsis Monachis & Canonicis fuisse quasi appro-

appropriatas, & ipsorum proprias Ecclesias effectas, non secus pene ac Oratorium & Capella dicuntur spectare ad eum, & propria esse illius, qui ea in suo fundo, & de suo proprio ædificavit & dotavit: quemadmodum & Capellaniæ Capitulis vel Dignitatibus incorporatæ dicuntur eorum propriæ, licet onera spiritualia per Vicarios adimplere debeant.

Cum igitur Ecclesiæ hoc modo ad Monachos & Canonicos spectarent, & ipsorum Ecclesiæ reputarentur, ipsis quoque cura ac onus incumbebat providendi, ut Ecclesiæ illæ in spiritualibus detrimentum non paterentur.

Concessiones enim similes factæ censebantur sine detrimento earum Ecclesiarum in spiritualibus, uti passim notant Doctores *ad Cap.* 11. ꝟ *De Præbendis*.: „ Nota „ (ait Panormitanus) quod licet Ecclesia „ sit subjecta Monachis *quoad temporalia*, „ non tamen possunt Religiosi ad libitum „ alterare antiquum statum Ecclesiæ, sed „ tenentur conservare Rectores seu Vica- „ rios illarum Ecclesiarum in antiquo statu „.

Cum igitur nulla esset Ecclesia Parochialis, cui ut minus necessarius non esset unus Rector seu Vicarius, qui curam populi haberet, etiam Monachis & Canonicis similes Ecclesias tenentibus sibi appropriatas, injunctum fuit, ut in his Ecclesiis Presbyteros collocarent, sive Episcopo præsentarent, qui curam populi sustinerent, uti supponit Canon Claromontanus apud Gratianum *Caus.* 16. *quæst.* 2. *Can.* 6. Id unum præcavens, ne sine consilio Episcoporum Presbyteros collocent, uti supra latius exposuimus.

Hinc communiter statuerunt Canonistæ post Glossam in *Cap.* 12. ꝟ *De Præbend.* Monachos & Canonicos per concessionem Ecclesiarum quoad temporalia, consequi jus præsentandi Presbyteros sive Vicarios pro sic concessis Ecclesiis. „ Si Monachi (ait „ Glossa) ex fundatione obtinent Ecclesias, „ habent eas tantum quoad temporalia, re- „ servatâ sufficienti sustentatione Presbytero, „ & Episcopus habet institutionem ad *præ-* „ *sentationem* Monachorum „.

Id & praxis & usus modernus confirmant, Jure Patronatus Ecclesiarum Parochialium incorporatarum penes Monachos & Canonicos has Ecclesias possidentes, residente.

Nec alio titulo in casu præsenti, Abbatissa Cortenbergensis jus præsentandi vel nominandi Rectorem & Matricularium Ecclesiarum de Hombeeck & Leest hactenus conservavit, nisi titulo Concessionis harum Ecclesiarum per Burchardum Episcopum Cameracensem *in usum inibi Deo servientium*, seu *quoad temporalia factam*.

§. II.

Vicarii perpetui Ecclesiis incorporatis præfecti, sunt veri Curati & Pastores.

Quemadmodum Monachi & Canonici habentes sibi subjectas & unitas Ecclesias Parochiales ad usum & mensam, improprie dicuntur *Pastores* primitivi, ita & Presbyteri ad eorum præsentationem his Ecclesiis per institutionem Episcoporum præfecti, admodum improprie eorum dicuntur *Vicarii*.

Presbyteri enim hi ad curam spiritualem populi præsentantur, eamque ab Episcopo accipiunt.

In hac autem *cura* neqnaquam dici possunt vices sustinere Monachorum vel Canonicorum: hi enim vigore incorporationis hanc curam non acceperunt, nec Presbyteri eam ab ipsis, sed ab Episcopo accipiunt.

Cumque nullum spirituale regimen populi, neque cura animarum sit penes Monachos vel Canonicos, integrum vero resideat in his Presbyteris, merito a cura ista *Curati*, a pascendo *Pastores*, & a spirituali regimine Parochiæ *Parochi* vocantur, ac reputantur.

Quin si Ecclesiis illis præficiantur Vicarii *perpetui*, erectâ eum in finem per Episcopos in singulis Ecclesiis *Vicariâ perpetuâ*; (uti in omnibus pene Ecclesiis Parochialibus factum est auctoritate Concilii Tridentini *Sess.* 7. *cap.* 7. *De Reformat.*) Vicarii hi in omnibus habendi sunt ut veri Beneficiati quoad titulum & functiones, earumque exercitium, neque in his magis dependent a Monachis & Canonicis, qui se vocant Pastores *primitivos*, quam alii Pastores, quorum Ecclesiæ nulli fuere concessæ.

Unde Joannes Choquier ad Regulam VIII. Cancellariæ, quærens quænam cadant sub

sub reservatione hujus Regulæ, resolvit *num.* 7. quod Vicaria *temporalis*, & ad nutum amovibilis non comprehendatur, quia non datur in titulum: quod secus est (ait *num.* 8.) in Vicariis *perpetuis*, quæ dantur in *titulum*, cum sint *vera Ecclesiastica Beneficia*.

Idipsum latius deducit & probat, post alios Prosper Fagnanus ad *Cap.* Ex parte ✠ *De Officio Vicarii*, dicitque *num.* 21. pro Regula constitui, *ut dispositio loquens de Parochiali, habeat locum in Vicaria perpetua, quæ venit appellatione Beneficii Curati.*

Hac de causa etiam Synodus Tridentina in suis Decretis nullam inter Parochos Ecclesiarum non incorporatarum & incorporatarum distinctionem facit, tametsi non ignoraret hisce Ecclesiis passim præfectos esse Vicarios *perpetuos*, quorum Ecclesiæ Monasteriis & Capitulis quoad temporalia essent appropriatæ.

Si ergo Domina Abbatissa Pastorem de Leest subinde nominaverit *Vicarium* istius Ecclesiæ, neqnaquam intendit vel qualitatem veri Pastoris disputare, vel in minimo huic derogare, sed ipsi duntaxat hac appellatione *Vicarii* denotare, quod hanc Ecclesiam teneat tamquam dependentem a suo Monasterio, eique quoad temporalia subjectam & appropriatam: quemadmodum passim Vicarii perpetui suas Ecclesias recognoscunt dependentes & appropriatas Monachorum aut Canonicorum Collegiis.

§. III.

Temporalia non competunt Monasteriis vel Capitulis, nisi prius detractâ portione congruâ Parochorum seu Vicariorum.

INdubitatum est, Decimas Ecclesiasticas primitus ordinatas ac institutas esse in sustentationem Ministrorum Ecclesiæ, atque hinc profluxit commune Canonistarum assertum, quod Ecclesiæ Parochiales habeant de jure communi intentionem fundatam ad Decimas intra suos limites excrescentes.

Et Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 87. *art.* 3. quærens, utrum Decimæ debeantur Clericis, resolvit, quod jus recipiendi Decimas, tamquam *debitum* Ministris altaris, competat solis Clericis habentibus curam animarum.

Deinde cum sibi objecisset, quod generalis consuetudo in quibusdam terris habeat, quod „ Religiosi etiam quasdam Decimas „ accipiant, quod ergo non videatur, quod „ tantum Clericis curam animarum haben„ tibus Decimæ debeantur: Respondet di„ cendum, quod sicut res nomine Decimæ „ acceptas potest Ecclesia, jure accipiendi „ Ministris Ecclesiæ reservato, etiam ad „ subveniendum pauperibus concedere, sicut „ quibusdam Religiosis laicis, sive non ha„ bentibus curam animarum aliquæ Deci„ mæ sunt concessæ per modum eleemosynæ „.

Supponit proinde Sanctus Thomas, Decimas primario ex suo instituto ordinatas esse ad sustentationem Clericorum curam animarum habentium, sed ad instar aliarum rerum ad Ecclesiam pertinentium, posse auctoritate eorum, quibus earum rerum dispensatio concredita est, per modum *eleemosynæ* communicari Religiosis curam animarum non habentibus.

Porro eleemosynæ dandæ non sunt, nisi prius satisfactum sit illis, qnibus de jure res Ecclesiæ in sustentationem debentur.

Hinc uno consensu concludunt Canonistæ, concessiones Ecclesiarum non censeri factas, nisi prius deductâ portione congruâ eorum, qui curam animarum sustinent, & Ecclesiæ ministerio sunt addicti.

De Ecclesiarum concessione facta Monachis agens Glossographus *ad Cap.* 12. *De Præbendis*, ait: *Habebunt temporalia, reservatâ sufficienti sustentatione Presbytero*.

Similiter Panormitanus de hisce Concessionibus Ecclesiarum in usus Religiosorum agens ad *Cap.* 7. ✠ *De Donationibus*, dicit, *quod concessa censeantur respectu redituum, ut eos convertant in proprios usus, reservatâ portione pro Vicario & Ministris Ecclesiæ*.

Et ad citatum *Cap.* 12. monet, quod „ habentes Ecclesiam quoad temporalia, „ non possint sibi applicare omnes reditus „ Ecclesiæ, sed reditus *duntaxat superfluos*, detractâ prius portione pro Vica„ rio seu Rectore ibidem instituendo „.

At pene incredibile est, quam difficulter sibi temperare potuerint Monachi & Canonici, aliique Ecclesias quoad temporalia sibi concessas possidentes, ut non nisi superfluos reditus in usus proprios converterent, & sibi appropriarent, ac prius Mini-

stris Ecclesiæ suam honestam ex illis sustentationem permitterent.

Conqueritur seculo XIII. celebratum Concilium Lateranense sub Innocentio III. in *Cap.* 30. ⁑ *De Præbendis*, quod *extirpanda consuetudinis vitium in quibusdam Parochiis inolevisset, quod scilicet Parochialium Ecclesiarum Patroni, & aliæ quædam personæ proventus ipsarum sibi penitus vendicantes, Presbyteris earum servitiis deputatis relinquant adeo exiguam portionem, quod ex ea nequeant congrue sustentari. Nam* (ait) (*ut pro certo didicimus*) *in quibusdam Regionibus Parochiales Presbyteri pro sua sustentatione non obtinent nisi quartam quarta, id est, sextam Decimam Decimarum; unde fit ut in his Regionibus pene nullus inveniatur Sacerdos Parochialis, qui ullam vel modicam habeat peritiam litterarum.*

Ad has Ecclesiarum Concessiones, & Monachorum & Canonicorum avaritiam, ac tenacitatem reflectens Christianus Lupus *tom.* 5. Scholiorum in Canones, ait: „ Altarium Decimas possidentia Monachorum „ Cœnobia, aut Clericorum Collegia asseverabant, se illic esse principales Pastores, ideoque illis conductitium & manualem imponebant Vicarium, & non datâ competenti sustentatione, cogebant ad „ omnis generis Simoniam. Sic Altaris „ Minister fordide esuriebat, & nescio quis „ ejus detentor usque ad animæ & corporis ebrietatem ex ipso luxuriabatur „.

Hinc toties reiterata Decreta, quibus Monachis, aliisque Ecclesias tenentibus severissime injungitur, *ut portio Presbyteris ipsis sufficiens assignetur*, uti loquitur citatum Concilium Lateranense in *Cap.* 30. ⁑ *De Præbendis: Idque consuetudine quâlibet Episcopi, vel Patroni, seu cujuslibet alterius non obstante.*

Quin ut ad portionem congruam amplius constringerentur, & semel constitutos Presbyteros non fallerent in assignanda congrua portione, non semel decretum fuit, ut Episcopi nullum a Monachis præsentatum Presbyterum ad curam populi admittant: „ Nisi tantum ei de proventibus Ecclesiarum coram ipsis fuerit assignatum, „ unde Episcopalia jura possit persolvere, „ & congruam sustentationem habere „: ut habet Alexander III. in *Cap.* 12. ⁑ *De Præbendis*, ac rursus renovatum in Concilio Viennensi, cujus Decretum legitur in Clementina I. *De Jure Patronatus.*

§. IV.

De modo, quo Decimæ olim in Portionem congruam fuerint assignatæ.

EX Decretis, quibus Monachis, aliisque Ecclesias quoad temporalia possidentibus, injungitur Presbyteris curam animarum sustinentibus congruam portionem assignare, intelligitur, portionem congruam primitus in portione Decimarum sive proventuum fuisse assignatam: conqueriturque Concilium Lateranense sub Innocentio III. in citato *Cap.* 30. ⁑ *De Præbendis*, quod nonnulli ex Parochialium Ecclesiarum proventibus tantam sibi portionem assumerent „ ut Parochiales Presbyteri pro sua sustentatione „ non obtinerent nisi *quartam quartæ*, id „ est, *sextam Decimam Decimarum* „.

Et Vigomiensi Episcopo scribit Alexander III. in *Cap.* 12. ⁑ *eod.* „ Quod ad præsentationem Monachorum nullum recipias, nisi „ ei tantum de *Proventibus* Ecclesiæ coram „ te fuerit assignatum, unde jura Episcopalia possit persolvere, & congruam sustentationem habere „.

Ex eadem Decretali, necnon præcitatâ Clementinâ nequaquam obscurum, portionem congruam jam pridem assignatam fuisse Vicario sive Rectori, quoties novus præficeretur, ita ut nulla esset stabilis & fixa statuta *portio* Vicarii sive Rectoris; sed Monachi vel Canonici omnes reditus sibi appropriatos retinerent, & ex illis in ipsa Vicarii præsentatione coram Episcopo portionem congruam in Vicarii sustentationem assignarent.

Varium hunc modum assignandi portionem congruam Vicariis notavit quoque Glossographus ad citatum *Cap.* 12. ⁑ *De Præbendis:* „ Quandoque (ait) Monachi totum applicant usibus suis, reservatâ honestâ sustentatione Presbytero. Quandoque „ certam partem recipiunt, sive certam dimittunt Presbytero, aliud totum sibi retinent, & hoc secundum consuetudinem „ diversorum locorum „.

Poste-

Posterior modus hisce in partibus usitatus est, diciturque pars illa proventuum, quæ Vicario dimittitur, *portio Pastoralis*, eamque Vicarius institutus jure suo tamquam sibi vigore suæ Vicariæ, sive Beneficii Parochialis competentem occupat sine ulla nova concessione aut assignatione, & tamquam propriam colligit & administrat, atque in usus suos convertit.

Hisce Decretis, & usitato his in partibus modo portionem congruam constituendi, sese subjiciens Monasterium Cortenbergense, portionem Decimarum Presbyteris sive Rectoribus Ecclesiarum Parochialium de Hombeeck & de Leest dimisit, quam portionem Vicarius sive Pastor in Hombeeck etiam hodie percipit, & Pastor in Leest percepit usque ad annum circiter 1637. quando, eâ dimissâ, accepit competentiam in re certa, de qua infra.

§. V.

Quid Synodus Tridentina circa Portionem congruam, & signanter in re certa assignandam, decreverit?

QUantus esset Monachorum, Canonicorum, aliorumque Ecclesias, earumque Decimas, ac proventus possidentium, in assignanda portione congrua, & præficiendis idoneis & sufficientibus Ministris neglectus ante tempora Synodi Tridentinæ, evincunt multiplices super eo neglectu, & abusibus inde scaturientibus, depositæ querelæ.

Atque inter cæteros, Conventus Principum Germaniæ habitus Norimbergæ inter gravamina proposita Adriano VI. hunc neglectum tamquam multorum malorum sentinam graphice expresserunt.

„ Pleræque Parochiales Ecclesiæ (inquiunt) Monasteriis, Prælatis, aliisque Ecclesiarum curatarum Rectoribus incorporationis, ut vocant, seu alio quopiam jure subditæ sunt; quas si ipsi juxta Canonum Constitutiones per sese providere teneantur, ubi aliis elocant gubernandas, Beneficiorum dotem, ac Decimas plerumque sibi ipsis reservant, & præterea tam enotmibus absentiarum pensionibus gravant atque onerant, ut conductitii isti Parochi, eorumque Vicarii & Vice-plebani, Sacellani, Coadjutores, cæterique conductarum Ecclesiarum Administratores competentem sustentationem, decentiaque alimenta inde habere nequeant „.

„ Quo fit, nam unde conductitii isti Pastores, & Mercenarii vivant, habeant oportet, ut illicitis exactionibus locatas sibi oviculas misere deprædent, dilanient, omnemque substantiam tantum non absumant: postquam enim Altaris Baptismique Sacramenta administranda sunt, primus, septimus, trigesimus, anniversariusque dies peragendus, auricularis Confessio audienda, Mortui sepeliendi, & quidquid denique reliquum est, quod ad vitâ functorum cæremonias observandas operæ pretium arbitrantur, id gratuito faciunt nequaquam, sed tantum exigunt, extorquent, exugunt quantum misera plebecula vel cum summo suo dispendio præstare difficulter potest: talesque exactiones usque ad summum in dies augent, atque accumulant, nonnumquam quoque Excommunicationis fulmine ad solvendum adigunt: plerosque etiam, quibus per inopiam non licet ad celebranda vitâ functis obsequia, anniversarios, & alias ejus farinæ cæremonias, compellere conantur „.

Quod ipsum, inquit Lupus *tom.* 5. Scholiorum *pag.* 187. in Germanicorum gravaminum factâ ad Julium II. relatione, questus fuit Imperator Maximilianus I. Et a Tridentino Concilio corrigi postulavit Carolus IX. Francorum Rex.

His igitur querelis excitata Synodus Tridentina, & abusibus reformandis intenta, tot anterioribus Decretis inhærens injunxit Ordinariis locorum, ut sollicite provideant Vicariis sive Rectoribus Ecclesiarum Parochialium Capitulis vel Monasteriis incorporatarum, de congrua portione ad honestam Pastoris sustentationem, & Ecclesiæ necessitatem.

Hoc unum præcedentibus Sanctionibus *Sess.* 7. *cap.* 7. *De Reformat.* addit, quod Ordinariis determinationem hujus portionis expressis terminis deferat, ac insuper permittat, ut pro Portione congrua non tantum designent aliquam partem Decimarum, sed etiam ut eam *super re* CERTA assignare possint.

Ex ipso contextu Decreti evidens est, Synodum per *rem certam* nequaquam intelle-

lexisse aliquam determinatam partem Decimarum, quandoquidem nominatim rem certam distinguat, imo opponat determinatæ portioni Decimarum.

Statuit enim Concilium, ut Ordinarii sollicite provideant, ut in Ecclesiis incorporatis cura animarum laudabiliter exerceatur per Vicarios perpetuos, *cum tertiæ partis fructuum, aut majore vel minore portione, etiam* SUPER RE CERTA *assignanda*.

Dum igitur Synodus permittit, non tantum super certa parte fructuum Portionem congruam assignari, sed etiam super *re certa*; nihil evidentius, quam certam partem fructuum non esse *rem certam* ad sensum hujus Decreti.

Licet enim determinata pars fructuum aliquo sensu dici queat *res certa*, nihilominus quantum ad sustentationem honestam ipsius Pastoris sive Vicarii est quodammodo *incerta*: eo quod a multis casibus & eventibus dependeat, quid similis fructuum determinata portio in sustentationem Vicarii annue sit reddítura.

Synodus autem optavit, ut ipsis Vicariis seu Rectoribus Ecclesiarum Parochialium sua sustentatio esset certa & stabilis, ut ita sine sollicitudine & anxietate circa temporalia possent animo liberiori curæ animarum incumbere.

Itaque Synodus Tridentina per *rem certam* hic intellexit non determinatam partem fructuum vel Decimarum, sed certam summam pecuniæ, aut certam granorum mensuram ipsi Vicario a Decimatoribus, vel aliis, quibus onus dandi competentiam incumbit, annue præstandam.

Hinc indubie contigit, quod post Synodum Tridentinam Vicarii seu Rectores Ecclesiarum Parochialium, qui suam portionem canonicam habent assignatam *super re certa*, non dicantur habere, præsertim hisce in partibus, *congruam portionem*, sed *competentiam*, eo quod congrua portio videatur significare *portionem* seu *partem* Decimarum.

Quare Vicarii dicuntur habere *plenam* competentiam, quando in suam sustentationem nullam habent assignatam partem Decimarum, sed duntaxat certam summam pecuniæ, aut certas granorum mensuras annue solvendas.

Si autem assignatam habeant partem Decimarum, dicuntur habere portionem congruam, sed non dicuntur habere *competentiam*, aut saltem non *plenam*, si partim in pecunia, partim in Decimis consistat.

§. VI.

Magis convenit Pastoribus competentia in re certa, quam portio Decimarum.

DUm Pastores sive Vicarii habent pro sustentatione assignatam partem seu portionem Decimarum, earum in primis administratio quodammodo ipsis incumbit, iisque tamquam suis proventibus intendere tenentur.

Et quidem si eas colligendas retineat ipse Vicarius, necesse est, ut iis colligendis, excutiendis familiam alat, equos teneat, & quodammodo villicum agat, idque non raro magna cum distractione, ob quam monet Apostolus, *ne militans Deo negotiis secularibus se implicet*. 2. *Tim. cap.* 2. *vers.* 4.

Si vero Decimas aliis elocet Pastor, cum id vix fieri queat aliis, quam Parochianis, facile hinc exoriri solent Pastorem inter & Parochianos dissensiones & jurgia, quin & subinde lites.

Quid enim frequentius, quam similes Decimarum conductores in solutione esse justo morosiores, vel frivolis infundatisque titulis remissionem conventæ mercedis elocationis prætendere.

Si contingat Pastorem morosos hos debitores urgere, aut similes prætensas remissiones negare, totalemque solutionem urgeat, quæ non inde Parochianorum in Pastorem obloquia, & animorum aversiones timendæ? atque apud plurimos simplices de re ipsa non plene informatos, aut ex affectu erga conductores præventos, contra Pastores temerariæ suspiciones, vel de injustitia, avaritia, aut nimia in exigendis debitoribus duritia?

Hæc autem quantum spirituali profectui per Pastorem unice intendendo nata sint officere, nemo non videt.

Præterea sustentatio assignata in quadam determinata parte Decimarum dependet ab excretione fructuum: quæ cum sit incerta a multis casibus dependens, etiam ipsa Pastorum sustentatio super his fundata, redditur incerta.

Hinc

Hinc & non raro contingit, Pastores similes portiones Decimarum habentes, tempore bellorum ob devastatas fruges ad summam redigi inopiam, & ex defectu congruæ sustentationis quodammodo cogi ad conquirendum necessaria ex mendica Missarum celebratione, aliisque parum honestis mediis.

Hæc aliaque incommoda, quæ tum ipsa Decimarum collectio, conservatio, vel elocatio, necnon incertus earum successus secum trahere solent, evitantur per competentiam in *re certa*, quâ mediante, Pastor sine cura aut anxietate annue recipit in pecunia aut granis, quæ ad sustentationem necessaria sunt. Non mirum proinde quod Pastores zelum animarum habentes eligant competentiam in re certa præ portione congrua in Decimis, etiamsi hæc nonnihil esset pinguior.

Norunt enim, quod salus animarum omnibus temporalibus commodis & emolumentis sit præferenda, atque sollicite esse præcavenda etiam subinde cum temporalis emolumenti dispendio, omnia, quæ profectum spiritualem in regimine animarum impedire possent.

Norunt, quod Apostoli etiam mensis pauperum intendere noluerint, ut *Orationi & Ministerio verbi Dei instantes esse* possent. *Act. cap. 6. vers. 4.*

Scitur quam ardenter desiderarunt Patres, ut Ecclesia ab omni cura & administratione fundorum, villarum, Decimarum, aliorumque temporalium posset esse libera, & laici hæc possidentes & administrantes liberali & Christiano animo suppeditarent, quæ Ministris Ecclesiæ & pauperibus essent necessaria.

Hac de re videri potest *Homilia* 37. S. Joannis Chrysostomi in Matthæum, in qua vehementer deplorat ipsam duritiam & tenacitatem laicorum, quæ Ecclesiam ad hanc necessitatem possidendi agros & villas, eorumque curam & administrationem suscipiendi adegit. „ Nunc (ait ad populum Antiochenum) agros, domos, locationes „ ædificiorum, vehicula, equos, mulos, „ multaque alia hujusmodi propter vos, & „ vestram crudelitatem Ecclesia possidet „.

His verisimiliter motivis moti Pastores de Leest maluerunt, abdicatâ congruâ portione in parte Decimarum, competentiam in *re certa*, quam & obtinuerunt sub initium seculi decimi septimi.

§. VII.

Si Vicarius, abdicatâ portione Decimarum, obtinuerit auctoritate Ordinarii Competentiam in re certa, *hæc surrogatio etiam obligat Successores.*

Per Synodum Tridentinam Ordinariis locorum sive Episcopis datam esse auctoritatem providendi Vicariis Ecclesiarum Parochialium, quæ Monasteriis vel Capitulis, aliisve concessæ sciuntur, de competentia in *re certa*, supra §. 4. ostensum est.

Præterea supra probatum fuit, quod multis titulis Pastoribus, sive Vicariis perpetuis Ecclesiarum Parochialium, magis conveniret habere competentiam in *re certa*, quam in aliqua portione Decimarum; tametsi competentiam in *re certa* esset aliquantulum minoris valoris, quam esset portio Decimarum in portionem congruam assignata.

Hinc contigit, ut plures Pastores seu Vicarii abdicare maluerint portionem suam Decimarum ipsis in competentiam assignatam, & accipere competentiam in *re certa*.

Quæ competentia si Vicario in vicem Decimarum a Monasterio vel Capitulo in *re certa* fuerit assignata, & super ea fuerit conventio inita & firmata auctoritate Ordinarii, hæc surrogatio rei certæ in locum Decimarum stabilis & perpetua erit, non tantum durante vitâ Vicarii vel Pastoris, ad cujus instantiam hæc competentia in vicem portionis congruæ concessa & assignata est, sed & Successores obligat.

Cum enim Vicarius seu Pastor non disponat de rebus sibi propriis, quales sunt annui proventus, sed de ipsa portione Decimarum ad ipsam Ecclesiam in sustentationem Vicarii spectante, non censetur abdicationem illam facere tamquam singularis persona, sive nomine suo privato, sed tamquam Administrator rerum ad Ecclesiam spectantium.

Similiter Ordinarius eam abdicationem Decimarum & assignationem competentiæ in *re certa* in vicem Decimarum approbans, censetur id facere tamquam bonorum Ecclesiæ superintendens & dispensator.

Hoc

Hoc enim casu similis omnino videtur Prælatus Tutori Minoris vel Pupilli, res Minoris elocantis vel alienantis, uti loquitur Covarruvias *lib.* 2. variarum Resolut. *cap.* 15. *num.* 6. ubi pluribus probat distinctionem inter elocationes & contractus factos a Prælato de rebus propriis, & de rebus Ecclesiæ nomine dispensatorio factis, ut priori modo initi duntaxat ipsum Prælatum contrahentem obligent, in posteriori vero etiam successores adstringant.

Eamdem distinctionem non obscure quoque probavit Synodus Mechliniensis celebrata anno 1609. *tit.* 21. *cap.* 3. declarans „ elocationes bonorum beneficialium a Beneficiatis initas non diutius durare quam „ pro illo anno, in quo moritur, vel Beneficium dimittit Beneficiatus contrahens „.

Quia Beneficiatus nomine proprio duntaxat dispofuisse censetur de annuis proventibus ad se ratione Beneficii pertinentibus.

Addit deinde Synodus præcedenti declarationi hanc exceptionem: „ Nisi a Nobis (Episcopo) aut Capitulo, sub cujus „ jurisdictione Beneficia existunt, confirmatæ sint „.

Quâ clausulâ sufficienter insinuat, quod hoc casu etiam Successores factæ elocationes adstringant: eo quod Episcopus vel Capitulum elocationes tamquam bonorum illorum dispensatores seu superintendentes nomine dignitatis probaverint.

Cum igitur constet, quod in casu præsenti dimissio congruæ portionis, & conventio super competentia in *re certa* in vicem Decimarum, non tantum sit postulâta & acceptata per Pastorem de Leest, sed insuper fuerit per Ordinarium, sive Archiepiscopum Mechliniensem approbata; indubitatum est, hanc transactionem, sive portionis congruæ super parte Decimarum dimissionem, & competentiæ in *re certa* admissionem obligare ipsos Successores, non secus ac alii quicumque contractus super bonis Ecclesiæ auctoritate Superiorum legitime initi & conclusi.

Quare nec liberum est moderno Pastori huic conventioni seu transactioni contravenire, vel eam infringere, & portionem congruam super Decimis, dimissâ competentiâ in *re certa*, repetere.

Neque est, quod existimetur id cedere in læsionem Ecclesiæ Parochialis vel Vicarii, quandoquidem multis titulis soleat esse convenientius Vicario habere competentiam in *re certa*, quam portionem congruam in parte Decimarum, uti supra ostensum est.

§. VIII.

Vicarius sive Curatus habens plenam Competentiam in re certa, *nullum jus habet ad Decimas* Novales.

Probatum est supra *cap.* 2. §. 4. quod Monasterium vel Capitulum possidens Ecclesias Parochiales sibi *quoad temporalia* appropriatas, habeat jus ad omnes Ecclesiarum illarum proventus temporales: adeo ut tali casu Vicarius *perpetuus* vel Curatus petens fructus, vel Decimas ad se spectare, teneatur id probare, uti monet Rebuffus *De Portione congrua num.* 112.

Dum igitur Vicario sive Curato de plena competentia in *re certa* provisum est, totale jus ad Decimas Ecclesiarum seu Altarium Capitulis, aut Monasteriis concessorum in usus *inibi Deo servientium*, remanet ipsis salvum pro ea integritate, quâ primitus concessum fuit.

Et quidem, si certæ Decimæ, vel alii determinati proventus assignati sint Vicario, & hi auctoritate Ordinarii Vicariæ perpetuæ in portionem congruam annexi sint, indubie Vicarius vi suæ Vicariæ perpetuæ, sive Beneficii Curati habet jus ad hos proventus in portionem congruam assignatos, & Vicariæ perpetuæ annexos, reliquis proventibus remanentibus penes Capitulum, vel Monasterium vigore primævæ incorporationis Ecclesiarum Parochialium quoad temporalia.

Postquam enim Ecclesiæ Parochiales quoad temporalia, modo supra dicto, probantur Monasteriis, sive Capitulis appropriatæ seu concessæ in usus ibidem Deo servientium, nullum jus superest ipsi Vicario sive Curato ad Decimas, vel proventus qualescumque Ecclesiæ istius Parochialis.

Sed hi omnes una cum ipsa Ecclesia Parochiali translati sunt in Monasterium, vel Capitulum, sub onere dandi congruam Vicariis competentiam juxta superius dicta.

Nullum igitur aliud Vicario seu Curato ad

ad proventus similis incorporatæ Ecclesiæ superest jus, nisi quod a Monasterio, vel Capitulo possit prætendere portionem congruam, sive competentiam virtute oneris Ecclesiarum concessioni adjecti, de præficiendis scilicet Ecclesiæ Parochiali necessariis Ministris, eorumque sustentationi providendi.

Dum ergo Vicarius sive Curatus plenam obtinet competentiam in *re certa*, integrum jus ad Decimas etiam *novales* Ecclesiis Parochialibus competens, titulo primævæ concessionis & appropriationis manet ipsis Monasteriis vel Capitulis salvum.

Quemadmodum igitur Monasterium vel Capitulum assignando Vicario vel Curato integram competentiam in *re certa*, retinet plenum jus ad omnes proventus & Decimas sibi per appropriationem Ecclesiæ in suos usus concessum: ita quoque integrum illud jus recuperat, & ad ipsa jure quasi *postliminii* revertitur, si in vicem partis Decimarum in portionem congruam assignatæ, assignetur integra competentia in *re certa*.

Neque enim post factam concessionem sive appropriationem Ecclesiæ Parochialis quoad temporalia ad ullam partem Decimarum sive veterum sive novalium, manet jus aliquod ipsi Vicario, sed tantum jus ad competentiam.

Si igitur pars Decimarum vel veterum vel novalium Vicario seu Curato fuerit in competentiam assignata, hæc pars Decimarum ei non competit, nisi solo titulo portionis congruæ seu competentiæ vel a Monasterio vel a Capitulo ei debitæ.

Dum igitur in vicem assignatæ hujus portionis congruæ assignatur competentia in *re certa*, justum est, ut Decimæ in exsolutionem hujus obligationis sustentandi Vicarium assignatæ ad eos rursus redeant, qui vigore concessionis, & Ecclesiarum incorporationis fundatam habent intentionem titulo *juris universi* ad omnes generaliter Decimas sub onere sustentandi Vicarium seu Curatum.

Et sane si quæ Decimæ seu veteres, seu *Novales*, remanerent penes Vicarium, harum Decimarum in taxatione competentiæ ratio haberetur.

Indubitatum est enim, quod „ omnia „ certa, quæ Vicarius habet ratione sui „ Beneficii, & sic omnia, quæ jure suæ Ec„ clesiæ habet, ei computentur pro congrua „ portione „: uti sine ulla hæsitatione resolvit Rebuffus in citato Tractatu *num.* 85.

Imo quod amplius est, videmus hic in Belgio rationem haberi in taxanda competentia, etiam accidentium incertorum, quæ ad quamdam certitudinem, factâ annorum aliquot fractione, reduci possunt.

Et quidem Synodus Mechliniensis habita anno 1609. *tit.* 16. *cap.* 4. præcipit, ut „ Pastor quilibet de Canonica portione sum„ marie & de plano sibi provideri deside„ rans, ante omnia exhibeat declarationem „ bonorum, quæ ratione Ecclesiæ suæ Pa„ rochialis ipsi competunt; *neque certi tan„ tum fructus & emolumenta exprimantur, „ sed incerta quoque & accidentalia trium „ aut quatuor communium ultimo annorum* „.

Licet ergo accidentia integra soleant Vicario seu Curato salva manere ultra ordinariam competentiam, certum nihilominus est, aliquam eorum in taxatione competentiæ rationem haberi, uti & domus Pastoralis: quare & indubitanter Decimarum quoque ratio haberetur, si quæ Vicario ultra competentiam remanerent.

Et quod notandum, in ipsa competentiæ taxatione & assignatione ex consueto stylo exprimi solet: *ultra accidentia & domum Pastoralem*.

Consequenter non dubium, quin & Decimæ, vel jus ad Decimas sive veteres sive *Novales* similiter exprimerentur, si ultra competentiam Vicario salvæ remanerent.

Et reipsâ exprimuntur Decimæ, quotiescumque aliquæ penes Vicarium remanent, atque pro earum æstimatione competentia, quæ alias pro similibus Parochiis taxari & assignari consuevit, diminuitur.

Ita nuperrime judicatum in Consilio Brabantiæ, ordinariam competentiam diminuendam pro quantitate Decimarum *minutarum*, quas Vicarius percipiebat.

Dum igitur Curatus sive Vicarius accipit integram & solitam competentiam in *re certa* in vicem portionis congruæ, censetur renuntiasse omni juri ad Decimas, easque restituere Monasterio vel Capitulo, a quo eas in congruam portionem & sustentationem suam acceperat.

Dicet

Dicet quis, forsan per accretionem Decimarum novalium, sive per reductionem terrarum sterilium ad culturam, etiam ordinarie accrescere numerum Parochianorum, qui his terris colendis occupantur, & consequenter onus ipsius Vicarii seu Parochi.

Justum proinde apparet, ut, crescente onere animarum, etiam augeatur competentia temporalis.

In primis animum sapit mercenarium velle adæquare præcise temporale functionibus spiritualibus, quas in salutem animarum populo Pastores impendunt, & pro quibus expectant coronam immarcescibilem sibi reservatam in cœlis.

Deinde si contingat ob excrescentem Parochianorum numerum, aliamve ob causam judicio Ordinarii competentiam assignatam hic & nunc esse insufficientem, poterit indubie Vicarius sive Parochus petere augmentum competentiæ eodem fundamento, quo petita fuit competentia; si, exempli gratiâ, ob auctum Parochianorum numerum solus Parochus curæ animarum sustentandæ non videretur sufficiens.

In hac vero taxatione & adjudicatione supplementi sive augmenti procedendum est eâdem formâ, quâ in ipsius competentiæ taxatione & assignatione procedi consuevit.

Nullum ergo jus ad Decimas novales acquiritur Vicario ob prætensum auctum numerum Parochianorum, sed ad summum posset auctus hic numerus præbere titulum petendi aliquod supplementum competentiæ.

§. IX.

Ostenditur, quod Vicarius seu Pastor in Leest accipiendo Competentiam in re certa *fassus sit, se omni juri ad Decimas renuntiasse.*

Ex actis hujus causæ sat constare videtur, quod Pastor in Leest perceperit portionem congruam in certa portione Decimarum usque ad annum circiter 1635.

Saltem non reproducitur ullum instrumentum, quo probetur, illum accepisse competentiam in *re certa* ante illud tempus.

Sed ex Apocha Nicolai De Clerck Vicarii quondam perpetui seu Pastoris de Leest exhibita in lite, & consignata sub littera *B.* habetur, quod anno 1635. cœperit dictus Vicarius præeligere competentiam in *re certa*, sive in certa summa pecuniæ annue solvenda, abdicatâ portione congruâ in parte Decimarum & obventionum Vicario de Leest per Monasterium Cortenbergense jam pridem assignatâ.

Fatetur enim se recepisse a Nicolao Coëckelbergh nomine Dominæ Abbatissæ Cortenbergensis summam 337. florenorum semel, tam pro suo annuo supplemento, quam pro omnibus proventibus ad hunc Pastoratum spectantibus, quos præfata Domina nunc ad suum usum habet, idque pro anno elapso 1635. Verba Teutonice expressa ita sonant: *Over myn jaerlyck Supplement, als van alle incomen hier mede begrepen dese Pastorye, die de voornaemde Mevrouwe nu tot haeren profyte heeft, ende dat voor het jaer verschenen Kersmis* 1635.

Et rursus ex secunda Apocha ejusdem Pastoris de Leest de tertia Junii 1637. quâ fatetur rursus se accepisse a prædicto Nicolao Coëckelbergh similem summam 337. florenorum, nomine Dominæ Abbatissæ: *Soo over geheele myne gerechtigheyt ende jaerlyck incomen, dat sy nu tot haerrewaerts heeft als tot Supplement van myne sustentatie ende dat voor het jaer verschenen Kersmis* 1636.

Num hæc competentia 337. florenorum fuerit eo tempore auctoritate Ordinarii taxata vel probata, an solâ tantum conventione omnia peracta sunt, hactenus non constat.

At hoc constat, quod anno 1638. competentia hæc in *re certa* per Ordinarium fuerit approbata & aucta ad 350. florenos, uti habetur ex libello supplici Domini Petri van-Hanswyck Pastoris in Leest oblato Archiepiscopo Mechliniensi Jacobo Boonen anno 1650. pro supplemento ejusdem competentiæ ob auctum pretium annonæ, & aliarum rerum.

Archiepiscopus Mechliniensis competentiam auxit ad 50. florenos annuos, atque ita ab illo tempore competentia fuit 400. florenorum, quam ab eo tempore usque in præsens Monasterium Cortenbergense annue persolvit Pastori de Leest.

Habetur quoque ex prædictis Apochis, Pasto-

rem

rem de Leest eo tempore nequaquam dubitasse, quin per hanc competentiam omnes Decimæ, quæ in portionem congruam ei cessæ fuerant, ad Monasterium rursus sint reversæ, sive Monasterium illas ad suum usum retraxerit, assignatâ in earum vicem competentiâ 337. florenorum, quæ sensim aucta fuit ad 400. florenos.

In Apocha enim, quâ scribit, satisfactum sibi de anno 1635. expresse fatetur, hanc solutionem cedere pro annuo suo supplemento, & in vicem omnium proventuum, *quos* (ait) *Domina Abbatissa ad suum commodum recepit*; verba Teutonice posita hæc sunt: *Over myn jaerlyck Supplement, als van alle incomen hier mede begrepen dese Pastorye, die de voornoemde Mevrouvve tot haer profyt nu heeft.*

Et in alia Apocha fatetur, eam summam se accepisse in vicem *universi* sui juris, & annui proventus, quod ipsa (Domina Abbatissa) ad se retraxit, *soo over geheele myne gerechtigheyt, ende jaerlyck incomen dat sy tot haervvaerts heest, als tot Supplement van myne sustentatie.*

Evidens igitur est, quod, fatente ipso Vicario, hæc competentia successerit in locum juris & proventuum, quos antea in portionem congruam habuerat.

Quod & evidenter probat extractum ex Visitatione Domini Archipresbyteri Civitatensis de anno 1655. ubi inter alia est annotatum: *Reverenda Domina Abbatissa de Cortenbergh collegit Decimas cum Pastore; sed modo sola, quia dat ei competentiam* 400. *florenorum.*

Ex quo patescit, Pastorem olim collegisse partem Decimarum, sed post datam competentiam nullatenus ulterius percepisse.

Ratio enim cur modo Abbatissa dicatur sola Decimas colligere, hæc unica datur: *quia dat ei competentiam* 400. *florenorum.*

Evidens autem est, quod ratio, quæ assignatur, quare Abbatissa colligat sola Decimas, militaverit ab eo tempore, quo plena competentia Vicario data fuit, ut proinde illud *modo* non sit referendum ad præcisum tempus factæ hujus visitationis, sed tempus datæ competentiæ.

Itaque jus ad integras Decimas tam veteres quam novales, quod per concessionem *Altaris* anni 1129. Monasterio Cortenbergensi erat acquisitum, ut supra notavimus, sed pro parte Vicario sive Pastori in Leest erat assignatum in sustentationem, rursus ab anno 1636. Monasterio est restitutum, quod & hucusque in quasi-possessione hujus juris permansit per levationem omnium indifferenter Decimarum etiam novalium per totum Districtum Parochiæ de Leest.

Et revera a tempore solutæ competentiæ in *re certa*, id est, ab anno circiter 1635. non reperitur, Pastorem de Leest levasse ullas Decimas seu veteres, seu novales; sed eas omnes per totum Districtum pacifice levavit dictum Monasterium, solutâ Pastori competentiâ per Ordinarium taxatâ & probatâ.

Quandocumque enim, præsertim in Belgio, assignatur competentia in *re certa*, una censetur fieri abdicatio omnis juris ad Decimas, quas in congruam portionem acceperat, hæque rursus integræ ad Monasterium vel Capitulum censentur reversæ.

Cum enim Monasterium vel Capitulum per solutionem integræ competentiæ oneri sibi in concessione sive incorporatione Ecclesiæ, de danda honesta & sufficienti sustentatione ipsi Vicario sive Pastori imposito satisfecerit, æquum & justum est, ut Ecclesia quoad temporalia sibi appropriata, salva quoque ipsi & integra maneat.

§. X.

De praxi Regni Galliæ circa Competentiam Vicariorum seu Pastorum, signanter post Edictum Regium de anno 1686.

VAriam fuisse taxationem portionis congruæ in Regno Galliæ pro varietate temporum, constat ex variis Edictis Regiis ejus quantitatem determinantibus, quæ inserta habentur Actis Cleri Gallicani *Tomo* 2. *parte* 2. *tit.* 12.

Quin ex illis habetur, non fuisse hanc taxationem uniformem per totum Regnum Galliæ, donec tandem per Edictum Regis Ludovici XIV. anno 1686. ad uniformitatem reducta fuit.

Per hoc Edictum declaratur, per totum Regnum Galliæ, omnesque terras Ditioni Regiæ subjectas portionem congruam per Decimatores Curatis vel Vicariis perpetuis in posterum sol-

solvendam 300. librarum Gallicarum, quæ efficiunt 240. florenos nostrates, idque ultra oblationes, honoraria, & jura accidentalia, quæ solvuntur tam pro fundationibus, quam aliis de causis: item ultra Decimas Novales ex terris, quæ de novo ad culturam redactæ fuerint, postquam dicti Curati vel Vicarii prælegerunt hanc competentiam in vicem proventuum sui Beneficii sive Curæ. Verba Edicti sunt: *Par ces présentes Lettres signées de notre main, Voulons & Nous plait, que les Portions Congruës que les Décimateurs sont obligez de payer aux Curez ou aux Vicaires perpétuels, demeurent à l'avenir fixées dans toute l'étenduë de notre Royaume, Terres & Pays de notre obeïssance, à la somme de trois cens livres par chacun an, & ce outre les Offrandes, les Honoraires & Droits casuels, que l'on paye tant pour des Fondations, que pour d'autres causes: ensemble les Dixmes Novales sur les terres qui seront défrichées depuis que lesdits Curez ou Vicaires perpétuels auront fait l'option de la Portion Congruë au lieu du revenu de leur Cure ou Vicairie.*

Integrum hoc Edictum refertur per Michaëlem Du Perray in suo Tractatu Gallico De Portionibus congruis, *pag.* 17.

Ex hoc Edicto habetur, quod in Gallia liceat Curatis & Vicariis perpetuis, abdicatâ portione congruâ in Decimis, eligere competentiam in *re certa*.

Secundo, quod electâ hâc competentiâ, Decimæ tam veteres quam novales, quas in portionem congruam hactenus Curatus seu Vicarius perpetuus receperat, rursus redeant ad Decimatores, qui competentiam dare tenentur, quemadmodum & usus Belgii habet.

Tertio patet, quod ultra taxatam competentiam, accidentia remaneant salva ipsis Curatis seu Vicariis, quemadmodum in Belgio remanere consueverunt, uti supra notatum est.

Quarto, ex præfato Edicto habetur, taxam competentiæ Curatorum vel Vicariorum perpetuorum esse duntaxat 240. florenorum nostratium, ac consequenter notabiliter minorem, quam sit competentia, quæ Curatis vel Vicariis adjudicari & taxari hactenus in Belgio consuevit.

Licet enim hìc in Brabantia soleat esse moderatior hæc competentia, quam in Flandria, nihilominus vix unquam, etiam quoad minores & restrictiores Parochias rurales, taxari solet infra 350. florenos nostrates, ultra accidentia & domum Pastoralem, in aliis ad 400. aut etiam subinde ad 500. & amplius florenos.

Ultra accidentia & domum Pastoralem addicit prædictum Edictum Curato vel Vicario perpetuo ultra taxatam competentiam 300. librarum Gallicarum, Decimas *novales*, quas excrescere continget ex terris post acceptationem hujus competentiæ de novo ad culturam redactis.

Admodum verisimile est, in taxanda competentia ad summam adeo exiguam reflexionem factam ad jus percipiendi has *Novales* ipsi Vicario sive Curato nominatim reservatum.

Nihil proinde concludi potest ex praxi Regni Galliæ in hoc & similibus Regiis Edictis fundata, pro praxi Belgica quoad jus ad noviter excrescentes Decimas novales ultra competentiam.

Sicuti enim in Gallia Curatus seu Vicarius acceptando eam competentiam Edicto Regio præfixam nihil potest ultra eam retinere præter nominatim reservata, ita nec in Belgio alia retinere potest.

Unde in Gallia abdicare tenetur omnes Decimas veteres & *Novales*, quas in portionem congruam hactenus perceperat, eo quod nominatim ultra competentiam non reserventur.

In Belgio autem in taxatione plenæ & ordinariæ competentiæ nihil nominatim reservatur præter accidentia & domum Pastoralem.

Quapropter in Belgio post acceptam plenam & ordinariam competentiam in *re certa*, nullum plane jus ad Decimas novales de novo excrescentes Curato seu Vicario reservatur.

Quod sane jus in Gallia reservatum, abunde in Belgio compensatur per pinguiorem competentiæ taxationem in Belgio receptam.

Quæ Belgica praxis omnino præferenda est moribus Galliæ in hoc puncto.

Uti enim supra ostendimus, multis titulis convenientius est pro regimine animarum Curato seu Vicario incumbente, ut com-

competentia sit fixa in *re certa*, quam quod vel pro parte dependeat ab incerto Decimarum excremento, necnon curâ & administratione earum.

Præterea dicta praxis Galliæ nata est exponere Parochos novis difficultatibus, & implicare litibus, dum frequenter contingit oriri dubia, quænam pro novalibus sint reputanda. Ut proinde merito præferenda sit praxis Belgica integram competentiam super re certa Parochis assignandi.

CAPUT IV.

De Præscriptione juris Decimandi, notanter *universi*.

§. I.

Quomodo acquiratur possessio jurium incorporalium?

CERTUM est, rerum incorporalium possessionem acquiri non posse per occupationem, vel corporalem traditionem, seu actum corporalem; eo quod hujusmodi res incorporales sive jura nec corporaliter tractari, nec per sensus corporales percipi queant.

Hinc & uno consensu notant Jurisperiti, res incorporales, ut sunt servitutes tam reales quam personales, actiones, jura seu temporalia seu spiritualia, proprie apprehendi aut occupari non posse, eoque sensu similium quoque jurium non esse proprie dictam possessionem, sed duntaxat *quasi-possessionem*.

Hæc vero *quasi*-possessio, non reali vel corporali, quemadmodum corporalia, traditione vel apprehensione, sed usu & patientiâ acquiri dicitur.

Itaque quasi-possessio jurium, quantum ad præscriptionem, solet suum habere initium a tempore, quo quis incipit esse in usu vel exercitio horum jurium.

Quapropter nemo dubitat, quin aliquis constituatur, in quasi-possessione juris præsentandi ad Beneficia per actum pacificum præsentationis: imo communiter tradunt Doctores, quod unicus actus sit sufficiens, ut quis dicatur esse in quasi-possessione similis juris, uti post alios citatos monet Covarruvias in Relectione *cap. Possessor, parte 1. §. 1. num. 6.*

Neque ullus ambigit, quin per similes actus acquiratur jus levandi Decimas in aliqua Parochia.

Porro jura illa quandoque versantur duntaxat circa res singulares & determinatas, præsentationem puta ad particulare aliquod Beneficium, vel ad Decimas certo in agro vel parte Parochiæ levandas, aut certam duntaxat Decimarum speciem, minutarum puta, novalium, aut veterum.

Interdum vero jura hæc sunt generalia & indeterminata, qualia sunt jus præsentandi ad omnia & qualiacumque Beneficia alicujus Diœcesis, Civitatis, aut Ecclesiæ; item jus levandi generaliter omnes Decimas intra limites alicujus Parochiæ excrescentes.

Posterius hoc genus vocari solet jus *universi*; eo quod suâ universalitate ad omnia sese extendat, neque ad ulla singularia sit restrictum.

§. II.

Quomodo acquiratur quasi-possessio juris universi?

CIrca modum acquirendi quasi-possessionem juris *universi* major difficultas apparet, quam circa modum acquirendi quasi-possessionem juris particularis & determinati.

Dum enim quis actu præsentat ad certum Beneficium, aut certo in fundo Decimas levat, nequaquam obscurum est, ipsum habere animum sibi asserendi & appropriandi jus præsentandi ad hoc Beneficium, vel levandi Decimas in hoc fundo vel districtu, in quo eas levavit & sibi appropriavit.

At circa jus *universi* non æque expeditum est, quandonam per actus aliquos particulares *quasi-possessio* hujus juris acquiri possit.

Cum enim hi actus duntaxat versentur circa quædam particularia sub isto jure *universi* comprehensa circa præsentationem, puta ad hoc illudve Beneficium, prout ea vacare contingunt, vel levandas Decimas in his illisve fundis excretas; difficultas est, qualiter ex illis actibus haberi animus quasi-possidendi queat, & sibi appropriandi jus *universi* complectens non tantum jus præ-

sentandi ad Beneficia, ad quæ aliquando præsentavit, aut jus levandi Decimas ex illis fundis, e quibus realiter illas levavit, sed jus præsentandi ad Beneficia omnia, etiam ad quæ hactenus non præsentavit, vel ad Decimas excretas in fundis, e quibus hactenus Decimas non levavit.

Et quidem si quis alius sit in quasi-possessione juris *universi*, præsentandi puta aut levandi Decimas, eo casu ex particulari præsentationis, aut certarum Decimarum levationis actu, acquiri non posse quasi-possessionem juris *universi* post Panormitanum ad *Cap.* CUM OLIM ;; *De Præscript.* communiter docent Canonistæ, tametsi etiam actus illos exercuisset animo acquirendi quasi-possessionem juris *universi*.

At si nemo alius sit in quasi-possessione juris *universi*, tunc ex uno actu quasi-possessionis infertur ad possessionem *universi*, sive omnium aliorum ejusdem generis, præsertim si sat appareat, actus illos particulares esse factos animo utendi jure *universi*.

Animus autem ille haberi censetur, si actum exercens habeat causam seu titulum universalem, ex quo actus ille procedit, uti notat post Innocentium, & alios Panormitanus loco citato, & sequitur Fagnanus ad idem *Cap. cum olim*.

Præsumitur enim is, qui actum exercuit, egisse conformiter ad titulum seu causam, cui jus, vi cujus actum hunc exercuit, innititur.

Cum ergo causa illa sive titulus spectet ad jus *universi*, etiam censetur actum illum exercuisse vigore hujus juris *universi*, & consequenter animo asserendi sibi jus illud *universi*.

Unde recte reflectit Postius in Mandato de manutenendo *Observat.* 73. *num.* 85. quod „ circa acquisitionem possessionis magis „ sit consideranda causa actus, quam exerci- „ tium ipsius actus, & sic etiam per unicum „ actum singularem; si tamen causa seu „ privilegium sit universale, acquiritur uni- „ versalis possessio manutenibilis „.

Id quoque evenit in acquirenda possessione rei corporalis.

Ut enim per occupationem acquiratur possessio alicujus rei corporalis, fundi puta quantumvis extensi, non requiritur occupatio realis totius ipsius fundi, sive omnium ejus partium; sed sufficit occupatio realis *unius glebæ* animo occupandi fundum universum & integrum, sive singulas ejus partes juxta Jurisconsultum in *L.* 3. §. 5. *ff. De acquirenda vel amitt. possess.*

Postquam enim dixisset, possessionem corpore & animo acquiri, subdit: „ quod au- „ tem diximus & *corpore & animo acqui-* „ *rere nos debere possessionem*, non utique „ sic accipiendum est, ut qui fundum pos- „ sidere velit, omnes glebas circumambulet; „ sed sufficit quamlibet partem fundi introi- „ re, dum mente & cogitatione hac sit, „ ut totum fundum usque ad terminum ve- „ lit possidere „.

Hinc uno consensu concludunt Jurisconsulti cum Dionysio Gothofredo in notis ad hanc legem, quod apprehensione partis fundi censeatur totius fundi possessio apprehensa, *etiam ejus quod per alluvionem adjicitur*, uti expresse monet Gothofredus.

Cum igitur in acquirenda *quasi* possessione rerum incorporalium sive jurium, idem valeat actus exercitus hujusmodi jurium, quod apprehensio sive occupatio realis in acquirenda possessione rei corporalis, recte concluditur, quod sicuti per occupationem unius particulæ rei corporalis possessio totius rei acquiritur, ita per unicum actum juris alicujus *universi* quasi-possessio hujus integri juris censeatur obtenta, modo eâ cogitatione seu animo actus ille censeatur exercitus, ut quasi-possessio juris *universi* habeatur, quemadmodum etiam requirit Jurisconsultus, ut per apprehensionem partis fundi, totius fundi possessio habeatur.

Itaque in casu præsenti Domina Abbatissa Cortenbergensis, sive Monasterium levando Decimas tam veteres quam novales, titulo primævæ concessionis ipsius Ecclesiæ seu Altaris de Leest *quoad temporalia* factæ per Burchardum Episcopum Cameracensem, censenda est per actum illum fuisse in quasi-possessione juris *universi* levandi Decimas tam veteres, quam novales, tametsi in quibusdam fundis nullas hactenus actualiter levasset: quemadmodum quis censetur esse in possessione istarum partium fundi, quas numquam realiter occupavit, imo nec tempore, quo possessionem per occupationem partis accepit, erant partes istius fundi, sed demum postmodum per alluvionem

nem accesserunt; eo quod per occupationem partis fundi censeatur accepisse possessionem *universi*.

Igitur per actum levandi Decimas in certa Parochia ex causa sive titulo universali, censetur etiam vigore juris *universi* habita possessio levandi Decimas novales ex fundis, qui hactenus ad culturam redacti non fuerant.

Quod & in simili casu resolvit & notavit Wamesius Consilio Canonico 440. *num.* 8. dicens, quod qui est in possessione percipiendi Decimas „ generaliter animo acquirendi omnes omnino Decimas in omnibus Parochiæ fundis, etiamsi ex certo aliquo prædio non percipiat Decimas, quia decimabiles fructus ex culto forte fundo nati non sint, in eo quoque prædio jus decimandi acquisivisse censeri debet, si modo alius non sit in possessione Decimas ex illo fundo percipiendi „.

Idipsum docet Postius in Tractatu Mandati de manutenendo, *Observ.* 73. *num.* 85. „ Quod si cum possessione probetur etiam titulus seu privilegium, tunc ex possessione universali, licet jus resistat, datur manutentio; ita ut probans possessionem ex privilegio decimandi in toto aliquo territorio fructus, qui in eo alias nascebantur, juvetur etiam respectu Novalium postea ruptorum in eodem territorio: ratio est, quia probato privilegio, cessat juris assistentia & resistentia respective, cum possessio justificetur ex titulo, & consequenter permittitur extensio ipsius possessionis, quæ alias erat prohibita, quia magis est consideranda causa actus, quam exercitium ipsius actus, & sic etiam per unicum actum singularem: si tamen causa seu privilegium sit universale, acquiritur universalis possessio manutenibilis „.

§. III.

Quid requiratur ad præscriptionem juris levandi Decimas Novales?

Decimas seu veteres seu Novales de jure communi pertinere ad Ecclesiam Parochialem, eamque habere intentionem fundatam ad universas Decimas infra limites suos excrescentes, quoadusque alius legitimum titulum in contrarium protulerit, indubitatum est.

Hinc communiter concludunt Canonistæ, quod præscriptio juris decimandi contra Ecclesiam Parochialem nemini suffragari queat, nisi hæc fulciatur possessione 40. annorum cum titulo, vel possessione per tempus immemoriale, cujus initii non extat hominum memoria, juxta *Cap.* 1. *De Præscript. in VI.*

In hac enim Decretali resolvit Bonifacius VIII. quod præscribenti non sufficiat bona fides, si ei sit contrarium jus commune, vel habeatur præsumptio contra illum: „ sed sit necessarius titulus, qui possessori causam tribuat præscribendi, nisi tanti temporis allegetur præscriptio, cujus contrarii memoria non exstat.

Ut ergo jus levandi Decimas in aliqua Parochia titulo præscriptionis contra Ecclesiam Parochialem acquiratur, sufficit præscriptio longissimi temporis, quod de jure est 40. annorum, cum bona fide & titulo; vel præscriptio tanti temporis, cujus initii memoria non extat, sive temporis immemorialis, quod titulum seu ejus probationem non requirit.

Tanti quippe temporis præscriptio sive quasi-possessio levandi Decimas, inducit tituli præsumptionem juris & de jure, omnemque tituli probationem supplet.

Cum autem Decimæ veteres & Novales non differant, nisi quod illæ crescant in fundis coli ab antiquo solitis, Novales vero percipiantur quidem de eadem specie fructuum, & eodem jure & titulo, sed ex agris de novo ad culturam redactis; eodem præscriptionis modo jus ad Novales acquiri posse, quo acquiritur jus ad veteres, uno consensu tradunt Canonistæ.

Licet enim non omnes admittant, quod præscriptio juris levandi Decimas extendatur ad Novales, nullus tamen inficiatur, quin per quasi-possessionem 40. annorum cum titulo, vel temporis immemorialis sine titulo juris levandi Decimas *Novales*, etiam jus ad has Decimas acquiratur.

Ita Andreas Vallensis ad titulum *de Decimis* §. 9. *num.* 5. postquam dixisset præscriptionem simplicem Decimarum non extendi ad *Novalia* in præjudicium Ecclesiæ Pa-

Parochialis, subjungit hanc exceptionem: „ Nisi etiam possedisset Novalium Decimas „ tempore immemoriali sine titulo, aut „ cum titulo quadraginta annis „.

Et in terminis tamquam indubitatum scribit Rebuffus in Tractatu De Decimis *quaest.* 14. *num.* 17. quod *eodem tempore* praescribi possint Decimae *Novales*, quo *veteres Decimae*.

Hinc ulterius concludit, quod „ si Monachi de Novalibus habeant titulum *coloratum*, tunc quadraginta anni sufficient „ ad praescribendum eas sicut in aliis „.

§. IV.

An Monasterio vel Capitulo, cui Ecclesia Parochialis est incorporata quoad temporalia, resistat jus commune in perceptione Decimarum Novalium?

PRobatum est supra *cap.* 2. §. 2. quod Monasteria & Capitula possidentia Ecclesias Parochiales sibi appropriatas quoad temporalia, vigore hujus incorporationis habeant fundatum jus ad omnes Decimas, & proventus ad Ecclesiam Parochialem sic incorporatam spectantes.

Itaque si per authentica instrumenta, aliaque Juris adminicula probatum fuerit Ecclesiam aliquam Monasterio, vel Capitulo incorporatam sive concessam quoad temporalia, una censetur illud habere intentionem fundatam de jure communi percipiendi omnes Decimas tam Novales quam veteres infra limites hujus Parochiae excrescentes.

Cum enim de jure communi Decimae illae pertineant ad Ecclesiam Parochialem, consequenter pertinent ad Monasterium vel Capitulum, cui haec Ecclesia una cum temporalibus proventibus est concessa & appropriata.

Dum ergo probatum est, quod Monasterio vel Capitulo fuerit praedicto modo Ecclesia concessa, non amplius jus commune Monasterio vel Capitulo in perceptione Decimarum resistit, sed potius favet: cum sufficiat, eas ad Ecclesiam Parochialem spectare, ut Monasterio vel Capitulo ad eas jus competat ratione Ecclesiae Parochialis sibi appropriatae.

Et hoc est quod voluit Rebuffus in Tractatu de Portione congrua *num.* 108. scribens: „ Quando Religiosi vel alii percipientes Ecclesiae reditus probant omnes „ illius proventus in fundatione vel unione „ sibi donatos, tunc ipsi sunt fundati de „ jure communi in illis fructibus; adeo „ quod Vicarius perpetuus vel Curatus petens fructus vel Decimas tenetur probare „ ad se spectare, seu pertinere „.

Porro indubitatum est, quin sufficienter probent Religiosi omnes Ecclesiae proventus in fundatione vel unione esse sibi donatos, quando Ecclesiam sibi probant concessam, sive incorporatam *quoad temporalia* in usus ibidem Deo servientium.

Si quis igitur contra Monasterium vel Capitulum, cui Ecclesia Parochialis eo modo concessa probatur, Decimas sive veteres sive Novales praetendat, habet resistentiam juris communis: eo quod praetendat Decimas infra limites Parochiae, quae de jure communi spectant ad Ecclesiam Parochialem juxta *Cap.* CUM CONTINGAT ꝟ. *De Decimis*, & consequenter ad Monasterium vel Capitulum, cui Ecclesia haec cum omnibus suis proventibus est appropriata.

Hinc ulterius concludendum, quod requisita ad praescriptionem Decimarum expressa in citato *Cap.* 1. *De Praescript. in VI.* ob juris resistentiam non obtineant respectu Monasterii vel Capituli, cui Ecclesia quoad temporalia probatur concessa; quia tunc Monasterium vel Capitulum non habet resistentiam juris, sed e contrario Vicarius aut quivis alius Decimas sive Novales sive veteres praetendens: eo quod tali casu deberent probare, illas ad Ecclesiam Parochialem Monasterio vel Capitulo appropriatam non spectare.

Nequaquam ergo Monasteria vel Capitula, quibus Ecclesiae Parochiales sive Altaria simili modo quoad temporalia sunt incorporata vel donata, aequiparanda sunt iis Monasteriis vel Capitulis, quibus vel ex speciali privilegio, vel titulo praescriptionis competit jus levandi Decimas in aliqua Parochia.

Dum enim ex simili praescriptionis aut privilegii titulo simpliciter jus decimandi Monasterio aut Capitulo competit, vigore hujus privilegii vel praescriptionis, ipsa Ecclesia non habetur ipsi Monasterio vel Capitu-

pitulo appropriata vel incorporata; sed duntaxat jus Decimas levandi in illa Parochia competit Monasterio vel Capitulo, salvâ manente Ecclesiâ ipsi Presbytero sive Curato, qui illam in titulum tamquam sibi propriam per institutionem Canonicam accipit tam quoad spiritualia quam temporalia, excepto solo jure Decimarum, quod Monasterium vel Capitulum probare debet sibi ex speciali privilegio vel præscriptione esse acquisitum.

Verum si Ecclesia sive Altare sit incorporatum vel donatum quoad temporalia Monasterio vel Capitulo, vigore hujus donationis & incorporationis, Monasterium vel Capitulum non tantum simpliciter acquirit jus Decimarum, sed ipsa Ecclesia Parochialis censetur per eam donationem & incorporationem Monasterio vel Capitulo quoad temporalia appropriata, & quasi propria ipsius Ecclesia effecta: ideoque proventus istius Ecclesiæ Monasterium vel Capitulum eo casu sibi appropriat tamquam proventus suæ Ecclesiæ.

Hinc ulterius contingit, quod Presbyter seu Vicarius Ecclesiæ sic incorporatæ præfectus Ecclesiam illam quoad temporalia non possideat tamquam propriam, utpote proprietate quoad temporalia in Monasterium vel Capitulum vigore istius incorporationis translata: & consequenter nec Vicario ullum jus ad temporalia istius Ecclesiæ amplius competit excepto solo jure ad competentiam sive portionem congruam, idque vigore clausulæ in ipsa Ecclesiæ incorporatione expressa vel tacite subintellecta.

Multum proinde distinguendi sunt tituli, quibus Monasterium vel Capitulum jus levandi Decimas in aliqua Parochia sibi competere probat.

Si enim ex simplici privilegio vel præscriptione simile jus prætendat, indubie jus commune stabit pro Ecclesia Parochiali, eritque tunc procedendum quoad titulum præscriptionis juxta decisionem *Cap. 1. De Præscript. in VI.* ac insuper privilegium & præscriptio in simili casu restringenda erunt intra præcisos terminos privilegii & possessionis, utpote contraria juri communi attribuenti Decimas Ecclesiæ Parochiali, sive illi, qui Ecclesiam Parochialem quoad temporalia in titulum possidet.

Si vero Monasterium vel Capitulum probet, sibi Ecclesiam Parochialem quoad temporalia appropriatam, tunc Monasterium vel Capitulum non prætendit levare Decimas in aliena Parochia vel Ecclesia, sed tamquam in propria; neque Presbyter seu Vicarius eas proprio jure prætendere potest, eo quod Ecclesiam hanc in titulum quoad temporalia non possideat, sed quoad hunc titulum transierit in Monasterium vel Capitulum.

Multo proinde pinguius est jus ad Decimas, aliosque proventus, quod acquiritur per incorporationem seu donationem Ecclesiæ Parochialis quoad temporalia, quam illud quod acquiritur ex speciali privilegio vel præscriptione levandi Decimas in aliqua Parochia; eo quod priori modo Ecclesia quoad titulum incorporetur, & fiat propria Monasterii vel Capituli, non autem posteriori.

Hinc ulterius contingit, quod vigore ejusmodi privilegii aut præscriptionis levandi Decimas, Monasterium vel Capitulum non acquirat jus Patronatus, aliaque jura, quæ vocari solent jura primitivi Pastoris, quæ tamen acquiruntur vigore incorporationis seu donationis Ecclesiarum Parochialium quoad temporalia.

Hæc enim jura primitivi Pastoris non ex aliquo speciali privilegio vel ex cura animarum primitus per Monachos aut Canonicos exercita, competunt Canonicis aut Abbatibus, sed vigore solius incorporationis & unionis Ecclesiarum Parochialium quoad temporalia, uti recte post alios notat Le Maistre, *Plaidoyé IX.* ubi in primis sustinet, quod Pastor primitivus dicatur ob Ecclesiam incorporatam, quæ primitus erat Beneficium Curatum, seu per unionem conversa est in Beneficium simplex, curâ animarum translatâ in Vicarium. Verba ejus sunt: *Le Curé primitif en France est celui qui a droit de jouir des fruits d'un Bénéfice uni, lequel avoit charge d'ames, selon sa première & primitive institution; mais qui depuis a été converti en Bénéfice simple, le soin des ames ayant été transferè à un Vicaire perpétuel, avec réserve d'une partie des fruits pour son entretenement.*

Observat quoque idem Auctor nomen hoc primitivi Pastoris esse recens, nec in

Jure

Jure Canonico mentionem ejus fieri. *Quant au nom* (inquit) *de Curé primitif, il a été inconnu aux Anciens, & il ne se trouve point dans le Droit Canonique, quoiqu'il s'y traite souvent de l'union des Eglises Parochiales, & de l'institution des Vicaires perpétuels.*

Utque probet jura primitivi Pastoris non derivari ex cura animarum primitus per Canonicos aut Religiosos exercita, sed ex ipsa incorporatione Ecclesiarum, notat hæc jura etiam competere Congregationibus Laicorum & Filiarum. *Puisque nous voyons* (ait) *que non-seulement des Chapitres, mais encore des Colleges & des Communautez seculières, des Monasteres d'hommes & de filles, & même de Chevaleries, comme ceux de S. Jean de Jerusalem, ont droit de jouir des fruits de diverses Cures, & sont Curez primitifs.*

§. V.

Monasterium Cortenbergense fuit in quasi-possessione juris universi levandi Decimas Novales per Parochiam de Leest, nec ei jus commune resistit.

Constat evidenter ex actis hujus causæ, quod Monasterium Cortenbergense a tempore memoriam hominum excedente per integram Parochiam de Leest Decimas levaverit, non tantum veteres, quæ ad Ecclesiam Parochialem pertinebant, sed & Novales in quacumque Parochiæ parte excretas.

Quæ continua Decimarum levatio, sive perceptio pacifica Monasterium Cortenbergense indubitanter constituit in quasi-possessione juris levandi Decimas per Parochiam de Leest, idque sine distinctione loci aut fundi, in quo contingeret fructus decimabiles excrescere.

Accedit quod constet, Monasterium Cortenbergense Decimas illas levasse titulo concessionis sive incorporationis Ecclesiæ seu Altaris de Leest *quoad temporalia*, sibi factæ per Burchardum Episcopum Cameracensem tunc temporis Ordinarium istius Ecclesiæ sive Altaris.

Cum autem hæc causa sive titulus sit generalis, consequens est juxta ante dicta, Monasterium Cortenbergense per continuam illam levationem Decimarum etiam Novalium fuisse in quasi-possessione *juris universi* levandi Decimas quoque Novales ex omnibus fundis hujus Parochiæ quandocumque ad culturam reducendis, & fructus decimabiles proferendis.

Præterea quia Monasterium titulo hujus Concessionis habet sibi Ecclesiam Parochialem de Leest appropriatam quoad temporalia *in usus ibidem Deo servientium*, consequens est ex ante dictis Monasterium Cortenbergense, probatâ hâc incorporatione seu donatione non habere juris communis resistentiam in perceptione Decimarum Novalium, sed potius ejusdem assistentiam: quandoquidem de jure communi Decimæ Novales spectent ad Ecclesiam Parochialem, adeoque ad Monasterium, cui Ecclesia Parochialis probatur appropriata quoad temporalia, id est, Decimas, aliosque ejus proventus.

Ex quo ulterius deducitur, requisita ad præscribendum Decimas in aliqua Parochia, de quibus in *Cap. 1. De Præscript. in VI.* non requiri respectu hujus Monasterii: eo quod probatâ appropriatione seu concessione Ecclesiæ Parochialis quoad temporalia sibi facta, non resistat ipsi jus commune, sed potius assistat, addicens utpote Decimas etiam *Novales* ipsi Ecclesiæ seu Altari Monasterio jam appropriato.

At si Vicarius vel quis alius prætendat Decimas Novales contra Monasterium Cortenbergense, debebit ostendere titulum cum possessione 40. annorum, vel quasi-possessionem, cujus initii memoria hominum non extat, juxta præscripta in citato *cap. 1.* Ratio est, quia Vicarius vel alius quiscumque Decimas Novales contra Monasterium sibi asserens, debet una sustinere, eas non spectare ad Ecclesiam Parochialem: nam nisi hoc probetur, manebunt penes Ecclesiam Parochialem vigore juris communis, & consequenter una cum Ecclesia Parochiali pertinebunt ad Monasterium, cui Ecclesia cum suis Decimis est appropriata.

Verum est quod Vicarius de Leest levaverit aliquando Decimas *Novales* in Parochia de Leest, etiam post concessionem & incorporationem factam anno 1129. per Burchardum Episcopum Cameracensem, uti & partem veterum Decimarum; at illas Novales non levavit quasi de jure communi,

& ti-

& titulo suæ Vicariæ sibi competentes; sed tamquam sibi a Monasterio Cortenbergensi in congruam portionem assignatas & relictas, quo titulo & veteres percepit, uti in præcedentibus notatum fuit.

Si ergo quæratur, quo jure Monasterium Cortenbergense prætendat jus *universi* levandi Decimas tam veteres quam Novales, per districtum Parochiæ de Leest; respondetur, quod jus illud prætendat jure Ecclesiæ Parochialis sibi quoad temporalia appropriatæ ad usus *inibi Deo servientium*, sub onere dandi Presbytero curam animarum sustinenti portionem congruam sive competentiam, non autem titulo simplicis privilegii aut præscriptionis levandi partem Decimarum, vel etiam integras Decimas in Parochia de Leest.

JUDICIUM

Doctorum J.U. Universitatis Lovaniensis.

VIsis & examinatis rationibus in hac Dissertatione allegatis & deductis, supposità omnium factorum veritate, suppositis nominatim etiam incorporatione, ut tali, & insuper possessione immemoriali constanter secutà (quæ possessio in Jure vim tituli habet, & servire potest ad interpretandum titulos anteriores) per Monasterium Cortenbergense percipiendi Decimas omnes etiam Novales in Parochia de *Leest*: Prior & Doctores strictæ Facultatis Utriusque Juris censent, sufficienter probatum esse dictum Monasterium Cortenbergense fundatam intentionem habere, dictas Decimas omnes etiam Novales percipiendi. Ita visum Lovanii hàc 22. Januarii 1711.

Inferius habebatur:

De Mandato Dominorum meorum,

Signatum erat:

P. DE VADDERE Facultatum J. U. Bedellus, Secretarius & Notarius Apostolicus.

DISSERTATIO

AD REGULAM:

In dubiis semita tutior est eligenda,

Probatam a SS. PP. CLEMENTE III. *in Cap.* 12. ✠ *De Homicid.* & INNOCENTIO III. *in Cap.* 5. ✠ *De Clerico excomm. ministr.*

Cui adjungitur Explanatio Regulæ Juris: *In pari delicto vel causa, potior est conditio possidentis.*

PRÆFATIO.

DUÆ sunt regulæ morum, quas hâc Dissertatione discutere statui. Altera hæc est: In dubiis semitam debemus eligere tutiorem, *Clemens III. in* Cap. 12. ✠ De Homicid. *Eamdem Innocentius III. in Cap.* 5. ✠ De Cler. excomm. ministr. *exprimit his verbis:* In dubiis via est eligenda tutior. *Altera est Casuistarum, laxiorumque Canonistarum:* Quod est speculative probabile, est practice certum: *vel ut hodie ineptius incipiunt eamdem proponere:* Quod est practice probabile, est practice certum; *seu quod valet idem,* est practice tutum. *De his Regulis quatuor in hac nostra Dissertatione examini subjiciemus. Primum quidem, quod duæ hæ regulæ diametraliter sibi sint oppositæ. Secundum, quod prior sit vera regula; at posterior non nisi pseudo-regula. Post hæc subsequentur prioris regulæ consectanea, quo ipsius veritas magis patescat. Deinde palam faciam absurditates, quas secum trahit posterior regula, ut etiam ex his clarius ostendatur ejus falsitas. Denique adjiciam verum intellectum Regulæ Juris in* Cap. 65. De R. J. *in VI.* In pari delicto vel causa, potior est conditio possidentis; *ostendamque quantopere hac regulâ abutantur quidam Theologi, ut suas de Probabilismo opiniones stabiliant.*

§. I.

§. I.

QUod dictæ Regulæ sibi opponantur, nemo negaverit qui adverterit, quod omne probabile sit dubium. Dubium istud voco, de cujus nec veritate nec falsitate constat, sive quidquid hujusmodi est, ut & veritas & falsitas nobis sint incertæ. Non enim sola negative, sed etiam positive dubia, incerta sunt & dubia: quin haud difficulter ostendetur, quod minus probabile quam suum oppositum, semper de falsitate magis debeat esse suspectum, quam hoc negative dubium, *Arenæ maris sunt numero pares*. His præmissis, pone duo contradictoria probabilia, id est, incerta ac dubia, de quorum alterutro (ut sexcenties fit) dubites merito, an non sit contra jus naturæ. In hac suppositione, secundum dictam Laxonum regulam, utrumque titulo probabilitatis licitum erit, & utrumque pro libitu eligi poterit: at juxta regulam a Pontificibus traditam, sola *via tutior eligenda erit*. Clarum itaque est, quod inter dictas regulas intercedat oppositio.

§. II.

REgulæ prioris veritas, & posterioris falsitas jam tum aliquousque probatæ sunt, dum Clemens III. & Innocentius III. priorem adstruendo, hoc ipso ut ex oppositione patet posteriorem destruxere. Neque tamen dictos Pontifices prioris regulæ conditores fuisse, sed approbatores solum existimamus. Priusquam enim illum in modum responderunt, incommutabilis naturæ lex dictabat peccare illum, qui legis v. g. naturalis transgressionem vult, saltem per consequentiam, vel, ut loquuntur alii, interpretative. At vero per consequentiam ejus transgressionem vult, qui pro libitu præsumit exercere actionem, quam novit probabiliter esse contra jus naturæ: nam sine necessitate (actionem, ut ponimus, omittere potuisset) illud facit, cui novit esse annexum morale periculum reipsâ impingendi in jus naturæ.

§. III.

PRæterea, quid aliud est peccatum, nisi dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam? Oportet igitur actionibus nostris regulæ loco præfigere legem æternam; unde nequaquam sufficit, si probabilitas solum consideretur: probabilitas enim neque lex æterna est, neque legi æternæ magis commensurata, quam sors. Etenim sicut sors ad veritatem & falsitatem se habet indifferenter, ita probabilitas ad legem æternam, & ejus contrarietatem: ut proinde sicut in *Can*. 5. *dist*. 8. respondet Gregorius Pontifex: *Si consuetudinem fortassis opponas, advertendum quod Dominus dicit: Ego sum veritas & vita: non dixit: Ego sum consuetudo sed, Veritas*. Ita nobis dicere licet, si probabilitatem fortassis opponas, Dominus non dixit: *Ego sum probabilitas*; sed *Veritas*, sive lex æterna, juxta illud Augustini *lib*. 4. *Confess. cap*. 9. ad Deum: *Lex tua veritas, veritas tu*.

§. IV.

ALiud insuper argumentum petitur ex Gratiano *Can*. 4. *caus*. 1. *quæst*. 4. *Ignorantia juris naturalis omnibus adultis damnabilis est*. Si ergo ignorantia, quomodo non probabilitas damnabilis erit, si ei se quis in praxi conformet? Nam si affectus intellectum obscurantes excusationem præripiant ei, qui jus naturæ transgreditur, etsi transgressionis periculum propter plenam ignorantiam non videat; quomodo excusabitur ille, qui cum non plene ignoraret jus naturæ, illud transgreditur, ubi transgressionis periculum clare videt, ut fit, quoties se novit probabiliter jus naturæ transgredi? Verum quia doctrina, quam hic tradimus, longe notior est: quam doctrina ex Gratiano tradita, huic argumento immorandum non duximus.

§. V.

HAnc doctrinam ipsamet Veritas probat subsequenti sententiâ: *Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt*,

dunt. Dicebatur hoc de Doctotibus, qui eo tempore erant præ omni hominum genere in lege Dei ac Synagogæ peritissimi; quia dicebatur de Legisperitis gentis Judaicæ, in qua sola notus Deus, & quidem de primariis in ipsa Metropoli residentibus. Si proinde rationes, ob quas vera ipsis videbantur, quæ a parte rei contra legem naturæ docebant, non excusaverunt ipsos: si etiam ipsorum auctoritas non recusavit sequaces; quomodo nunc laxitatum patroni excusabuntur ob suas ratiunculas? Quomodo sequaces ob illorum auctoritatem?

§. VI.

QUisquis hæc accurate expenderit, nihil mirabitur, illam, quam refellere instituimus pseudo-regulam in Decreto nusquam vel Decretalibus, ne in universo quidem Corpore Juris Civilis, quin oppositum potius comperiri. Si Decretum consulis, *Can. 9. dist.* 8. ita sonat: *Si solus Christus audiendus est, non debemus attendere, quid aliquis ante nos agendum putaverit; sed quid, qui ante omnes est, Christus fecerit: neque enim hominis consuetudinem* (idem esto de probabilitate in lege præsertim naturæ judicium) *sequi oportet, sed Dei veritatem; cum per Isaiam Prophetam Deus loquatur, & dicat: Sine causa colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes*. Jam vero mandata & doctrinas hominum esse universa, quæ (etsi probabilia sint) legi naturæ adversantur, Evangelio docemur.

§. VII.

SI Decretales consulis, *Cap.* 3. *ü De Sponsal.* decernit Pontifex: *In his quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus*. Si igitur juri naturæ probabiliter contraria est actio quæpiam, cujus omissio in illud certo non impingit; hujusmodi actionem probabilitatis titulo exercere nefas erit. Pontifici ergo subscribendum, *quod certius existimamus, tenere debemus*. Obtinebit proinde, quod Augustinus relatus in *Can.* SIQUIS *De Pænit. dist.* 7. *Tene certum, dimitte incertum*. Cui quam optime consonat, quod alibi: *Graviter peccaret in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo solo, quod certis incerta præponeret*. Augustinus lib. 1. de Bapt. contra Donatistas, cap. 3.

§. VIII.

SI Leges legeris nihil adeo solemne in iis, quam juxta leges, non juxta probabilitatis commenta judicandum. *Novell.* 24. *cap.* 2. *Ad leges respiciat, & secundum eas judicet ...... insuper ad Deum quoque respiciat; neque præterea quidquam omnino in animo cogitet*. Vin' nosse, quo loco habenda sit in legum materia Doctoris auctoritas? Audi, quid de acutissimi ingenii viro, & merito ante alios excellenti Papiniano Justinianus, qui Papiniani sententiam non nisi opinionem & dubitationem vocat, *L. fin. Cod. de Instit. & Substit.* Vide, quid hinc statuendum de iis Causidicis, qui non Papiniani, sed nescio cujus auctoris sententiam sectantes causæ patrocinium suscipiunt.

§. IX.

NUnc, quod tertio loco promissum fuit, quænam videlicet ex hac vera regula a summis Pontificibus comprobata, *In dubiis &c.* consectanea sint, ostendendum. Primo quidem conficitur, quod Judex omnis & Jurisconsultus, quin & homo quilibet veritatem seu legem incommutabilem, non probabilitatem consulere numquam non debeat. Illam, aio, lucem, *quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*: de qua alibi: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine*. Hinc *divinam naturalemque legem* Zeno apud Lactantium *lib.* 1. *de falsa Relig.* Deum ipsum indigitat. Quo facit & illud Augustini, *Lex tua veritas, & veritas tu*. Quam merito igitur asseruit Justinianus: *Naturalia jura semper firma atque immutabilia permanere*. §. 11. *Inst. De Jure nat. gent. &c.* cui accinit Gratianus: *Nec variatur, sed immutabile permanet*. Ad legem namque æter-

æternam, hoc est, ad Deum loqnebatur, qui olim: *Mutabis ea, & mutabuntur; tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient*. De hac ipsa, sub nomine Sapientiæ dicebat Regum sapientissimus: *Proposui pro luce habere illam, quoniam inextinguibile est lumen illius:* & rursum: *Lætatus sum in omnibus, quoniam antecedebat me ista sapientia*. Sap. cap. 7. vers. 12.

§. X.

Quæritur illa intellectu, item & voluntate; verum non nisi ipsâmet illum illuminante, hanc inflammante: hinc belle Zosimus Pontifex relatus apud celeberrimum Jurisconf. Antonium Augustinum in *Epist. juris Pontif. vet. lib.* 19. *tit.* 1. *cap.* 2. „ Quod tempus intervenit, quo non „ egeamus auxilio? In omnibus igitur a„ ctibus, causis, cogitationibus, moribus „ adjutor & protector orandus est „. Neque enim difficile admodnm ex veritate, non ex probabilitate vivere. Siquidem recte Joan. Dartis Jurium Doctor, & SS. Can. in Academia Paris. Profess. ex Augustino: *Novit recte vivere, qui recte novit orare.*

§. XI.

Hanc regulam, *In dubiis via tutior est eligenda*, recte bina consequuntur corollaria. Quorum alterum est: Si juri naturæ probabiliter adversatur quædam actio, cujus omissio illi certo non est contraria, actio illa erit illicita; sin oppositum, omissio erit vetita. Alterum: Dum actio jus naturæ probabilius infringit, quam illius omissio, itidem actionem illicitam dicito. E primo rectissime intuleris homicidium (finge esse probabile) in rerum temporalium defensionem, neutiquam licitum esse: e postremo, Judicem non posse adjudicare causam illi, cujus jus minus habet probabilitatis. Si lubet ulterius arguere, nec Advocato allaborare licitum, nec ipsi qnidem clienti desiderare, ut ejusmodi sententiam ferat Judex, non magis operose conficies.

§. XII.

Perperam tamen ad primum corollarium consequens dices, quod, cui jus est ad centum æque probabile ac adversario, nihil possit exigere; siquidem dimidium ab eo juste petitur, ut simili in dubio faciendum respondit Julianus in *L.* 40. *ff. De Hæred. Inst.* ante quem in causa servi proprii idem constituisse Tiberium Cæsarem refert Justinianus §. 4. *Inst. de Vulg. Subst.* quando occurrente dubio, cujus foret hæreditas, substituti, an domini servi instituti, utrique dimidia assignatur. Si igitur priori regulæ insistit Judex, ubi gentium comperiet casum pro amico? Perperam item ad secundum corollarium sequi putabis, quod arbitrator sive amicabilis controversiæ compositor, dum alter contendentium jus habet probabilius ac pars adversa, possit illi totum, huic nihil attribuere: utrique enim contendentium ad probabilitatis proportionem assignandum.

§. XIII.

E Corollario secundo consectaneum est, quod in dubio non possit sibi totum semper vindicare possidens: quod amplius est, nec retinere potest totum possessor; esto æqualis sit ipsi cum adversario probabilitas, præveniendo possessionem. Huic tamen Juris regulæ, *In pari causa vel delicto potior est conditio possidentis*, tamqnam verissimæ subscribimus: multum qnippe ab invicem dissident, *conditio possidentis est melior*, & *totum sibi vindicare potest possidens.*

§. XIV.

Priusquam aggrediar hujus pseudo-regulæ, *quod est speculative probabile, est practice certum*, falsitatem ostendere ex absurditatibus illam consequentibus; præmissum oportet longe aliter antiquis æque atque modernis hunc terminum *probabile* usitatum fuisse. Imo hodieque invenias, quibus nequaquam sufficiunt, quæ satis ad probabilitatem sunt Casuistis & Canonistis laxio-

xioribus: unde ea, quæ probabilitatem constituunt, non iisdem verbis omnes circumscribunt. „ Apud multos *enim*, teste Prospero Fagnano Jurisconsulto Romano, „ acerrimo probabilitatum profligatore in „ *Comment. ad 5. lib. Decret. ad cap. Ne innitaris* ¤ *De Constitut. num.* 331. receptum videtur, ut probabilitas opinionis non solum eliciatur ex rationibus, & „ argumentis congruentibus; sed etiam ex „ simplici auctoritate unius docti & pii „ Doctoris, ut tenent „ &c.

§. XV.

HOc posito, ecce quo tandem veniendum, ne vel unam reperies sententiam in tanta Casuistarum farragine, quam probabilem non censuerint ii, quibus etiamnum in pretio sunt hujus farinæ Doctores. An vero unicus ad probabilitatem tibi suffecerit; an tres quatuorve requiras, quid interest? Cum vix aliquam, ne dixerim nullam, invenire sit sententiam, quin complures ei, quamprimum lucem viderit, ut probabili illico subscripserint, quotquot nimirum probabilem sentiunt eo ipso, quo fuerit ab uno aliquo asserta. Bella profecto probabilitas extrinseca! nihilo meliorem esse intrinsecam, etsi *rationibus & argumentis congruentibus* niti venditent, facile evinces ex tot absurdis sententiis, quas illi velut probabiles, nos infra improbandas proftituemus. Nihil enim tam ineptum, tam absurdum vel insulsum, quin ex illa pseudo-regula, *quidquid est speculative probabile, est practice certum*, quam optime inferri queat, velut pium, certum & tutum; si, quod unus alterve, quem doctum vocitant & pium, Auctor docuerit, universim probabile esse dixeris juxta ante datam definitionem, & tale probabile eo ipso practice certum esse admittas.

§. XVI.

HÆc ubi admiseris, Deus bone! quam monstruosi partus tam monstruosâ matre! Regula humanæ vitæ non tam erit statuendus Deus, hoc est, lex æterna, quam fabricatores fautoresque probabilitatum, seu probabilitas ab ipsis fabricata & defensa. Item Regula mentis humanæ non erit deinceps immutabilis; verum ubi tempus variarit vel locus, imo quoties unius alteriusve Probabilistarum cupiditati allubescet, variabit & illa. Præterea Principum leges, & Pontificum Decreta a *Placeto* hujusmodi Doctorum pendebunt. Quod deterius est, Deus ipse, seu legem spectas naturalem sive positivam, non erit habendus posthac legislator, nisi admodum dependens a limitationibus nimirum, interpretatiunculisque, quibus probabilitatum cusoribus Dei legem restringere, & ad curvas cupiditates incurvare placuerit. „ Si „ enim verum est (inquit Fagnanus) quod „ Laxones aiunt, jam opiniones probabiles „ erunt supra legem Dei & naturæ „. Accedit & hoc: utilius erit conscientiæ suæ regimen cuipiam probabilitatum Patrono, quam vel ipsi Doctori gentium Paulo committere: hic quippe per viam veritatis solum tuto ducet; ille & per viam falsitatis, utpote probabilium, quæ sexcenties fallunt, nec tamen (ut putant) minus tuto, quam Apostolus per veritatis semitam.

§. XVII.

TRibunalia quoque invertit monstruosa hæc opinandi libertas. Judex namque illi, cui libuerit, parti favebit, modo ut sequatur sententiam, a qua stabit ad minus illius partis patronus, qui opinionem suam in tanta scribentium copia, unius cujuspiam auctoritate facillime tuebitur. Deinde incomparabiliter commodius fuerit, probabilitatem in ejusmodi Doctorum scriptiunculis, quin & unius solum indagare, quam veritatem aut justitiam e S. Scripturæ, Canonum, vel Legum monumentis eruere. Quapropter dictus Fagnanus id recte docuit: „ Hæc doctrina reddit homines ignavos, „ eosque ab omni studio contemplandæ veritatis abducit; nam ubi primum quis in „ aliqua controversia morali intelligit extare opiniones probabiles, & se habere „ libertatem sequendi quam maluerit, licet „ minus probabilem ac minus tutam, non „ laborat pro veritate ulterius assequenda „. Postremo, frustraneus erit labor tam Theologorum, quam Jurisperitorum contendentium

tium quippiam esse illicitum, quod unus aliquis, quem pium vocare lubet & doctum, licitum censuerit. Ex. gr. Probabilistarum quidam doceat, ad Beneficium etiam Curatum nequaquam eligendum esse dignissimum. Teneat alius, ad indicendum bellum sufficere jus probabile. Tertius doceat, pro intercessione ad Beneficium obtinendum, aliquid sine Simoniæ suspicione dari posse, & si quæ id genus alia; supervacaneam insumet operam, qui contrarium probare conatus fuerit, quia sententiæ illæ (si credimus) tutæ manebunt, modo vel unus, quem pium dicent & doctum, illas contra mille defendendas susceperit.

§. XVIII.

VIdit Fagnanus, quam nulla est veritas, in quam non grassetur probabilitas, si sententiæ probabilis jam dicta definitio, cum illa pseudo-regula subsistat; quare in hæc verba erumpit: „ Cum enim „ nulla fere sit veritas moralis, quæ plausibili aliquâ ratione oppugnari non possit; „ nulli dubium est, quin omnis regula morum possit everti ex libertate opinandi non „ modo in præceptis humanis, verum etiam „ in divinis & naturalibus, dum de ipsis „ interdum non occurrunt nobis rationes demonstrativæ: unde his temporibus eo res „ perducta est, ut nullus fere sit articulus „ in moralibus, in quo non sit varietas „ vel contrarietas opinionum; adeo ut in „ solo opere non ita pridem impresso Resolutionum Moralium Antonini Dianæ „ numerentur in unum collectæ quæstiones „ supra ter mille cum opinionibus, & Auctoribus pro utraque parte affirmantibus, (*a*) „ aut ambas esse probabiles, aut unam probabilem, & alteram probabiliorem, & in quibus fere omnibus agitur de peccato mortali, „ ut de Sacramentis, de censuris, de votis, „ de jejunio, de restitutione & aliis hujusmodi, quæ complectuntur universam fere „ materiam ad forum conscientiæ pertinentem. Quem scribendi morem passim observant & alii plures ex recentioribus „ Theologis „. Hæc Fagnanus. Ut non immerito Cardinalis Bona *in principiis vitæ Christianæ, paragr. 46. parte 2.* incuset „ Magistros prurientes auribus (sic quippe „ laxitatum Patronos vocat) qui ut noxiæ „ libertati faveant, mandata Dei & Ecclesiæ tot limitationibus, & perniciosis interpretationibus convellunt, ut vix remaneat „ præcepto locus. Vivunt itaque homines, „ non sicut oportet, sed sicut volunt; quia „ tot jam sunt de humanis actibus opiniones, ut fere liceat quidquid lubet „.

§. XIX.

QUod Prosper Fagnanus generalibus terminis dixit, specialibus exemplis demonstrare pergit eodem loco *num.* 335. ubi agit de innumeris fere opinionibus falsis; verba ipsius sunt: „ Temerariis & scandalosis, quæ ex libertate eligendi quascumque opiniones probabiles tamquam ex equo „ Trojano in dies prodeunt, & quamplurimæ pallio probabilitatis tectæ traduntur „ in Scriptoribus nostri temporis, quæ revera non sunt tolerandæ „. En aliquas (omnes Dissertationis brevitas complecti nequit) e quibus velut ex ungue leonem dicat quilibet, quousque in doctrina morum hallucinati sint hodierni animarum consultores, dum hâc pseudo-regulâ seducti fuerunt.

§. XX.

ECce quot doli inde scaturiunt. *Qui perdit aliquam authenticam Scripturam, licite potest aliam similem confingere .... Falsum accusatorem atque adeo testes & Judicem licere occidere, quando aliter oppressio innocentis impediri nequit .... Licitum est tam in judicio, quam extra judicium jurare cum restrictione mentali, non habito respectu ad intentionem ejus, qui petit juramentum.* Neque rebus civilibus sat cautum est ab hac pseudo-maxima toties nominata: *Neminem teneri aut jure natura aut legum restituere acceptum pro ferenda Sententia injusta .... Restituenda non esse damna, quæ tertius fecit*

(*a*) Auctorum vero, quorum meminit Diana, catalogum in limine suorum operum præmisit; ducentos supra nonaginta sex enumerat.

vit nobis auctoribus. Famuli & famulæ domesticæ possunt occulte heris surripere ad compensandum operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt. Judicia pervertit: *Clarum & certum est Judicem non posse punire aliquem, qui secutus est sententiam probabilem.*

Vita in discrimen venit: *Posse quoque occidi, qui bona nostra eripit, etiam fugientem, modo pretiosum quid auferat.... Quibusdam casibus permitti acceptationem duelli .... Licet aliquando interficere adversarium, aut illum infamare (etiam illi imponendo falsa crimina) sine peccato mortali... Ad defendendum honorem suum acceptare duellum, & occidere provocantem non est peccatum mortale .... Posse quempiam occidi, ut ejus impediatur alapa, aut percussio fustis .... Etiam Ecclesiastico & Religioso licere scientiâ ac virtute partum honorem tueri hominem perimendo, qui contumeliis atque calumniis illum impeteret.*

Nec rebus sacris parcitur: *Missam rite audiri, dum quatuor ejusdem partes eodem tempore audiuntur ..... Absolvendos esse qui sunt in proxima occasione peccandi, tametsi incestus, absque obligatione ut sese sejungant, quando horum lapsus frequentes non sunt aut fere quotidiani, sed solum quoto mense semel atque iterum .... Licet sacramentaliter absolvere mediate tantum confessos, ratione magni concursus pœnitentium.*

Immisericordiam inducit: *Superfluum non est, quod homines servant pro statu sui vel parentum qualitate habita vel adipiscenda; adeoque vix poterunt inter seculares inveniri, qui superfluum habeant.*

Gravissima peccata excusat: *Ut actio quæpiam sit peccaminosa, oportet ut procedat ab homine, qui noscit & percipit quid boni malive in ea sit; & antequam id videat, aut animum reflectat, actio neque bona est neque mala.*

§. XXI.

HÆ quidem omnes ad verbum ex Fagnano: inter alias plurimas, quædam ibidem referuntur, quas ob nimiam absurditatem huic Dissertationi inscribere pudet. Tres tamen apud Fagnanum non repertas adscribimus. Primo: *Judicem in dijudicando partium jure, seu in ferenda Sententia posse, quam maluerit opinionem probabilem sequi, saltem quando opiniones sunt æque probabiles ex parte juris. Addo*, inquit idem Auctor, *posse modo juxta unam, & modo juxta aliam opinionem judicare secluso scandalo. Probabiliter*, ait idem, *etiam existimo Judicem posse judicare juxta opinionem minus probabilem .... Secundo: Vir doctus diversis secundum diversas sententias opposita consilia dare potest.* Quidni igitur Advocatus in eadem causa secundum diversas sententias utrique parti patrocinari posset? ..... Tertio: *Qui odio deposito benefacit proximo, & mala illius avertit, non videtur ad amorem internum obligatus.* Numquid igitur merito dictus Fagnanus alium quemdam Jurisconsultum laudat, *quod hic rotundis*, ut ait, *verbis affirmavit usum probabilitatum esse commentum diaboli ad enervandam vim præceptorum?*

§. XXII.

QUis igitur non videat, quantam imprudentiæ notam incurrit, quisquis probabilitatem velut regulam in agendo sibi præstituit? Nequaquam, aiunt Probabilistæ, omnis namque sententiæ probabili assentitur *prudenter*, atque ita nullam non sequitur *imprudenter*. Hoc quidem palmarium eorum argumentum, quo mundum fascinarunt, invexeruntque complures opiniones „ Christianæ disciplinæ relaxativas, & animarum perniciem inferentes, & quo, in rebus ad conscientiam pertinentibus (cum Alexandro VII. loqui pergo) modus opinandi irrepsit alienus omnino ab Evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina „. Ast quam caducum & infirmum mox deprehendes, si cum Philosophis reflectas, assentiri cuidam sententiæ, nil esse aliud, quam omnibus, quæ tam pro illius veritate quam falsitate novimus, consideratis, determinari propter illa, ut veram potius judicemus quam falsam: fieri proinde nequit, ut assentiaris sententiæ, quæ tibi sit minus vel æque probabilis ac illius opposita. Tantum igitur abest, ut *prudenter* assentiaris propositioni minus vel æque probabili, ut nullo modo illi assentiri valeas. Huic accedit, quod assensum præbens sententiæ quantumcumque probabili merito formidet, ne assensus suus sit falsus, cum *omne probabile*

bile sit dubium. *Imprudentiæ* itaque notam non effugiet, quisquis hunc in modum processerit. Verum ut & hoc donemus, quod hujusmodi assensum ægre feras vocari *imprudentem*, quia falsitas, de qua assensus tuus periclitatur, malum quidem erit; at judicio tuo non ita magnum. Grande tamen malum est, legem naturalem reipsâ infringere, actionem in re notabili exercendo secundum opinionem, probabilem quidem, at fortassis a parte rei falsam. Fingas denuo ex. gr. probabile esse, quod hominem in rerum temporalium defensionem interficere licitum sit. Esto malum sit, at judicio tuo non ita magnum, falsitas de qua periclitatur assensus illius: Grande tamen malum est, hominem interficere, quem lex naturæ vetat occidi, cujus homicidii periculo te exponis. Hactenus fere de Probabilibus in jure naturæ.

§. XXIII.

Nunc de iis, quæ jus positivum concernunt. Quamvis dari ignorantiam juris positivi invincibilem, quæ & agentem contra illud, etiam divinum excuset, nullus dubitet; inepta tamen hæc est sequela: Ignorantia juris positivi excusare potest; ergo & probabilitas. Hæc quidem omnis ex ignorantia nascitur; haud equidem plane ignoratur juri positivo contrarium esse, quod in illud probabiliter impingere scitur. Non inficior Legislatorem humanum quibusdam in casibus controversis ita temperare legem suam potuisse, ut eam non obligare tum vellet. Verum an & quo casu id fecerit, quis ostendet? Nobis longe facilius fuerit ostendere, quod sine manifesta injustitia a Legislatore indulgeri nequeat, ut in quolibet celebris etiam probabilitatis casu quis possit modo hanc, modo oppositam, ut lubet, probabilitatem amplecti. Iniquus ex. gr. foret Legislator, qui eidem concederet, ut dum controvertitur de testamento minus solemni favore probabilitatis, ab intestato in hæreditatem hic succederet, & alibi patrocinio probabilitatis oppositæ ex testamento idem hæres foret.

EXPOSITIO
REGULÆ JURIS
In pari Delicto vel Causa, melior est conditio possidentis;
Vel ut alibi exprimitur: *In pari Causa possessor potior habetur:*

§. I.

Quid sit possessio, & in quo potissimum conditio possidentis sit melior?

Possessio a Jurisconsultis dicitur detentio rei animo & affectu dominantis; & possidere dicitur, qui rem animo affectuque dominantis retinet. Qui vero alieno nomine retinet, nec se pro dominis rei detentæ gerunt, non tam possidere quam in possessione esse dicuntur: ut v. g. colonus, inquilinus, & similes, uti uno consensu docent juris Interpretes ad *L. 2. Cod. De Præscript. 30. vel 40. annorum*.

Ex hac possessionis descriptione patet, quod possessor rem, quam possidet, retineat, eâque utatur tamquam *propriâ*. Hoc posito faci-

facile intelligitur, unde fiat, ut in controversia super rei possessæ dominio, probatio dominii non possessori, sed adversario incumbat. Quid enim publicæ tranquillitati magis consonum, quam ut is, qui rem aliquam *tamquam dominus* tenet & possidet, in illius detentione & possessione permittatur, donec probetur, quod injuste rem illam detineat & possideat? Quid insuper naturalius, quam ut Leges onus probationis injiciant illi, qui alteri rem, cujus usum jam pacifice obtinet, eripere, sibique asserere intendit?

Possidens igitur quamdiu in pacifica possessione permittitur, neque injusta possessio probatur, vice *domini* est; tametsi in rei veritate dominus non esset. Atque hinc præcipuum possessionis commodum, a Justiniano jam pridem notatum & expressum: *Commodum*, ait, *possidenti in eo est, quod etiamsi ejus res non sit, qui possidet, si modo actor non potuerit suam esse probare, remanet in suo loco possessio*, §. 4. *Instit. De Interd.* Quasi diceret, eam ob causam in *pari* causa melior est conditio possidentis, seu possessor potior habetur, quia probatio dominii, quæ ordinarie non exiguæ est difficultatis, non possessori, sed adversario incumbit; atque ipso non probante, in pari causa possessio & usus rei apud possessorem remanet, etiamsi forsitan res ad possessorem revera non pertineat.

Præterea ex ipsa rei possessione, præsertim notabilis temporis, & de cujus titulo non satis constat, præsumptio aliqua, maxime in foro externo pro possessore haberi debet. Leges enim nolunt ut temere & sine probatione præsumatur, quod quisquam re aliquâ tamquam suâ utatur, cujus revera dominus non est; sed econtra volunt, ut pro domino habeatur, donec sufficientia motiva in contrarium adducantur. Quæ rursus præsumptio facit, ut recte dicatur, in *pari* causa possessor *potior* habetur, seu *in pari causa melior est conditio possidentis*.

§. II.

Non sequitur: Judex possessionem rei a possessore auferre non potest, nisi Actor probet; ergo & possessorem juste retinet, donec Actor sufficienter contrarium probet.

PRiusquam hanc consequentiam illegitimam ostendam, prænotatum cupio, animum mihi non esse, hìc ostendere, aut determinare, quâ ratione actore non probante Judices procedere debeant: num scilicet pro ratione dubii & juris teneantur rem dividere possessorem inter & actorem; sed unice hoc paragrapho evincere contendo, falsam & absurdam esse hanc consequentiam: *Actore non probante, Judex possessorem absolvit, & in possessione rei tuetur; ergo possessor juste rem retinere potest.*

In primis certum est, quod Judex interdum possessori rem adjudicare possit & debeat, & tamen possessor eamdem sine injustitia retinere nequeat. Quid enim si possessor *certo* noverit rem esse alienam, actor vero omni probatione destituatur? Quis ambigat, quin Judex ob defectum probationis possit, & sæpe debeat possessorem absolvere, actorem vero condemnare: & tamen possessorem eo casu rem juste retinere posse, nemo quamvis laxissimus dixerit.

Certum quoque est, quod ad obviandum fraudibus & fallaciis, litiumque multitudini, Respublica statuere queat, ut in quibusdam negotiis majoris momenti, non omnis generis probatio admittatur; sed ea duntaxat, quæ paucioribus contentionibus & difficultatibus subjacere creditur. Nullus tamen ausit asserere, debitorem, qui *certo* novit se obligatum, a debito esse exemptum, eo quod actor simili probationis genere destituatur. Ex. gr. Edicto Principum Belgii anno 1611. decretum fuit, ut quisquis disponere voluerit de re excedente valorem seu quantitatem *trecentorum* florenorum, sive per ultimam voluntatem, sive per quamcumque dispositionem inter vivos, id faciat in scriptis sive chirographo coram Notario & testibus, sive aliis publicis personis pro rei dignitate, de qua agitur, qui super ea legitimum conficiat instrumentum, quod *solum*

solum recipietur ad probationem rei gestæ; adeo ut nec Judices aliam probationem per testes super tenore instrumenti admittere possint: quis tamen dicet, idcirco reum omnino absolutum ab obligatione, quia forsitan anctor chirographum perdidit; ideoque illud coram Judice reproducere non valens, Judex reum absolvere debet?

Falsissimum proinde & perniciosum est, *quod nemo cogatur solvere quid, nisi probetur debere, non minus in foro conscientiæ quam externo:* quemadmodum more suo secutus nonnullos Casuistas & Theologos docet Zoësius ad tit. Decretalium *De voto*, *num.* 50.

Evidens quoque est, quod tametsi Leges statuissent, quod Judices deberent & possent possessorem absolvere, actore *plene* non probante; inde tamen nullatenus sequatur, quod possessor *dubitans* an res sit *sua*, possit rem possessam *integram* retinere: quia, ut jam dixi, modus probationis ab ipsa obligatione plane est disparatus, neque ipsam obligationem afficit vel immutat; sed tantum ostendit & statuit, quod ad obviandum fraudibus & litium multitudini in foro *externo* circa probationes observari consuevit.

Cum vero sufficiat, ut quis in conscientia obligetur, quod *sciat* obligationem subesse; fat apparet, nihil referre, utrum desint ea, quæ quidem requiruntur, ut Judici obligatio probetur, sed sine quibus obligatio esse, & possessori innotescere potest. Non sequitur proinde: Judex possessorem ob defectum probationis a restitutione rei absolvit; ergo possessor rem possessam sine injustitia retinere potest.

§. III.

Regula, In pari Causa melior est conditio possidentis, *nullum novum jus tribuit possessori rem retinendi*.

ILla quorumdam Canonistarum, & Theologorum sententia, quod possessor, qui, pendente possessione, incipit *dubitare*, an res sit sua, eam possit manente dubio *integram* retinere, in eo vel maxime fundata videtur; quod credant, Leges *in dubio* rem aliquo modo in possessorem transferre, per hoc quod dicatur: *In pari causa melior est conditio possidentis:* unde unus illorum fatetur, *quod Regula non habeat vim ex Lege naturæ; ex qua*, ait, *si procederetur debitor dubius, in bonis fortunæ teneretur solvere dimidium*. Verum quandoquidem Leges aliud non dicant, quam in *pari* causa meliorem esse conditionem possidentis; non apparet, quod Leges quid attribuant possessori, præter id quod ex natura rei possessioni annectitur. Commodum quippe possessionis in eo consistit, ut *paragr.* 1. ostendimus, quod actori, non possessori, probatio dominii incumbat: possessorque actore nihil probante in foro *externo* veniat absolvendus. Item, quod ex ipsa possessione, præsertim *notabilis* temporis, aliqua dominii *præsumptio* pro possessore habeatur: quæ duo independenter ab omni juris positivi constitutione possessioni annexa sunt.

Rationi enim naturali congruit, ut qui alium e possessione sua deturbare cupit, intentionis suæ justitiam probare teneatur: naturale itidem est, ut qui notabili aliquo tempore pacifice rem aliquam tamquam *dominus* possedit, pro domino præsumatur, quoadusque contrarium probetur.

Quod ergo in *pari* causa sit melior conditio possidentis, ipsa possessionis natura postulat; ut consequenter sæpe dicta regula solum exprimat, quod ex natura rei inest, ac per consequens nihil juris ad rem possessam potestate Legis in possessorem transferatur. Quod & exinde evincitur, quod hactenus in re sit inauditum, per possessionem jus aliquod auctoritate Legum in possessorem transferri, nisi *temporis continuatio*, aliaque ad *præscriptionem* requisita intervenerint.

Dum ergo nonnulli docent in *dubio*, vel etiam in *pari* causa possessorem rem *integram* retinere posse; quasi Leges tali casu possessori rem talem *totam* attribuant, falso principio, in nullo Juris textu fundato, innituntur. Quia, ut dixi, Leges nihil dicunt aliud, nisi in *pari* causa meliorem esse conditionem possidentis: quod sufficienter verificatur per hoc, quod actori probatio incumbat; quodque possessio præsumptionem dominii inducere soleat.

Sed opponet non nemo: Leges permittunt possessori in dubio rem retinere, ergo eam nec in totum nec in parte restituere tenetur. Resp. Leges non aliter rei detentio-

nem concedunt, nisi eo sensu, quod in judicio ad dimittendum rem cogi nequeat, quoadusque rem alienam esse Judici sufficienter probetur. Hinc inferre, Ergo rem retinere potest in foro *conscientiæ*, admodum impertinens est; quia, ut paragrapho superiori ostendimus, res aliqua *injuste* sæpius retinetur, licet juxta Leges certum probationis genus requirentes, in judicio auferri nequeat.

§. IV.

Ex antedictis consectarium ostenditur, quod Regula: In pari Causa, &c. *porissimum sibi locum vendicet in foro externo.*

PRæcipua possessionis commoda, ob quæ in *pari* causa melior dicatur conditio possidentis, eaque ex natura possessionis profluentia, duo esse *paragr.* 2. *&* 3. ostendimus: nimirum quod actori, non possessori ipsa dominii probatio incumbat; quodque ex ipsa possessione ordinarie aliqua dominii præsumptio pro possessore habeatur: quæ duo faciunt, ut recte dicat Regula: *In pari causa, &c.*

Porro primum illorum, non forum internum, sed externum concernere clarum est. Dum enim dicitur, actori probationem incumbere, id intelligitur, ut ipsi *Judici* probetur, possessorem rem injuste possidere: cum vero in foro interno possessori negotium non sit cum extraneo, sed tantum secum, sive cum sua conscientia; unice considerandum & exponendum venit, quid *sibi* probetur, non vero quid alius Judici probare queat: atque adeo hoc ex capite Regula illa forum internum minime attingit.

Alterum ob quod in pari causa possessoris conditio melior dicitur, similiter forum externum potius, quam internum concernere ex ipsa natura præsumptionis facile ostenditur. Præsumptio enim est conjectura ex aliquo verisimili signo ad probandum assumpta: & quidem, quo signum est verisimilius, præsumptio fortior est. Quandocumque ergo in particulari casu, signum, cui innititur præsumptio, alicui constat esse falsum, respectu ipsius, in tali casu præsumptio in tali signo fundata cessat, juxta commune Dictum: *Veritati cedit præsumptio.*

Quandoquidem ergo præsumptio in casu præsenti fundetur in eo, quod conjectura sit, possessorem rem accepisse ex justo & legitimo titulo; patet, quod rarius in foro interno præsumptio illa locum habere possit. Ut enim præsumptio in foro interno cesset, sufficit ipsi possessori innotescere, an juste vel injuste possideat. Quam scientiam cum possessores sæpius habeant, aut habere possint, facilius contingit, ut præsumptio hic cesset; ac per consequens, Regula *In pari causa, &c.* quæ in hoc possessoris commodo fundatur, in foro interno locum habere nequeat.

Attamen interdum præsumptionem ex possessione *notabilis* temporis desumptam, etiam in foro interno pro possessore facere posse dubium non videtur. Quid enim, si quispiam in rei alicujus possessione notabili tempore fuerit, nonne interdum contingere potest, ut ex illa tam diuturna possessione, accedente adversarii diuturno silentio, ipsi possessori fundamentum aliquod exurgat præsumendi & credendi, rem illam ad se legitimo titulo pervenisse; & e contrario titulum adversarii in aliquo esse defectuosum: atque ita fiat, ut possessio aliquid conferat *in foro interno;* quia scilicet ipse possessor aliquam fundatam conjecturam ex sua possessione, & adversarii silentio habere potest?

Quomodo vero possessores procedere debeant, ut se in retentione rei in totum vel pro parte per similem conjecturam juvare queant, infra latius dicemus.

§. V.

Ex prædictis ulterius concluditur, quod Regula In pari Causa, &c. *male assumatur etiam in materia justitiæ, tamquam titulus sufficiens, qui possessorem ex speculativo dubio faciat practice certum.*

FIeri potest, ut aliquid sit dubium seu incertum, abstractum ab omnibus circumstantiis, quod quibusdam tamen certis circumstantiis concurrentibus certum & indubitatum fiat; exempli gratiâ, dubium seu incertum esse potest, utrum hoc illove liquore valide baptizem, eo quod incertum sive dubium sit, num similis liquor *revera* sit

sit aqua naturalis: & tamen si adsit necessitas baptizandi infantem, nec alius liquor haberi possit, dubium sive incertitudo tollitur, & practice concluditur, tali liquore baptismum in his circumstantiis posse & debere conferri. Quia licet incertum sit, utrum hic liquor sit materia baptismi, certum tamen est, quod in *necessitate* baptismus, etiam dubius, conferendus veniat, & consequenter materia dubia adhiberi possit.

Hoc similive modo, præsertim in materia justitiæ, non pauci Theologi ac Jurisconsulti occasione hujus Regulæ procedunt. Dicunt enim, qui bonâ fide rem quampiam possidere incœpit, jamque dubitare incipit, num res sit sua, an aliena, posse manente illo dubio speculativo (ut aiunt) concludere certo *practice*, Ergo rem illam retinere possum. Quia *in pari causa*, sive ut alii loquuntur, *in dubio melior est conditio possidentis:* sive quod idem est, speculative quidem dubito, num res sit mea; sed quia cum dubio concurrit possessio, practice certo concludo, rem illam posse retineri.

Verum ut argumentum illud concluderet, suppositum probandum esset, nimirum quod sicuti per accedentem necessitatem, materia dubia baptismi transit quodammodo in materiam certam, sive talem, quæ certo adhiberi possit & debeat; ita possessio efficiat, quod possessor rem, de qua dubitat num sit sua, quamque sine possessione sibi integram asserere non posset, accedens possessio faciat, ut certo retinere queat. Porro hoc sine fundamento assumi, ex antedictis non difficulter intelligitur. Probatum quippe fuit *paragr.* 3. per hanc Regulam, *In pari causa*, *&c.* possessori nihil de novo tribui, nihilque exprimi in Regula præter id, quod possessioni naturaliter est annexum: consequenter ex natura rei possessio, etiam notabilis temporis, possit relinquere dubium, num revera res sit mea; imo non obstante illâ possessione, possit esse verisimilius, rem esse alienam. Quo ergo titulo concludam, me certo posse retinere rem, ad quam alium æque aut plus juris habere credo, adeoque æque ac magis ad ipsum, quam ad me spectare: nec enim res ad nos pertinet, nisi in quantum juris ad illam habemus.

Sed dicent: Possessio facit ut res in dubio retineri possit, sive restitui non debeat juxta Regulam, *In pari causa &c.* Resp. Leges non aliter rem retinere permittunt nisi eo sensu, quod possessor *in judicio* ad dimissionem rei cogi nequeat, quamdiu Judici non probatur, possessorem rem injuste possidere; non vero quod possessio aliquid juris possessori ad rem possessam tribuat, ut supra *paragr.* 3. dictum fuit: & per consequens, possessio dubium relinquere potest, num hic & nunc rem illam in conscientia retinere possit; eo quod stante possessione vere dubium subesse queat, num res non sit aliena: neque Leges ullibi permittant, vel decernant per possessionem ante completam præscriptionem aliquid juris in possessorem transferri, quo sibi securitatem in conscientia asserere posset.

Igitur nec ex natura rei, nec ex lege positiva habetur, quod possessio sit titulus sufficiens, etiam in materia justitiæ, ut ex speculative dubio faciat practice certum; sive quod aliquis dubitans, utrum res sit sua, & consequenter utrum tamquam suam sibi asserere possit, ob nudam possessionem in praxi concludere possit: Ergo in conscientia retinere possum.

§. VI.

Quomodo Possessores in dubio, num res sit aliena, in foro interno procedere debeant?

Jure positivo per nudam possessionem, saltem ante completam præscriptionem, nihil quidem juris in possessorem transferri *paragr.* 3. ostendimus, possessionem tamen notabilis temporis propter præsumptionem dominii ex ipsa resultantem aliquod subinde pro possessore facere posse, etiam in ordine ad forum conscientiæ, *paragr.* 4. dictum fuit.

Ut ergo dubitans de proprietate rei possessæ, secure & juste procedat, expendere tenetur argumenta ac motiva tam pro se, quam contra se militantia; quibus & argumentum quod ex sua diuturna possessione, ac adversarii silentio desumi potest, merito adjungitur. Quibus omnibus rite & juste expensis, secum statuat judicetque, utrum res ad se, an adversarium æque verisimiliter, aut verisimilius spectet; sive

quis

quis ipsorum plus minusve juris ad rem possessam habere videatur. Hoc cognito, facile etiam intelliget, utrum in totum vel pro parte, & pro qua parte res possessa restituenda veniat. Si enim ex argumentis clare appareat, rem adversarii esse, indubie tota restituenda erit: si vero jus dubium maneat, pro ratione dubii dividi debebit; vel in se vel in æquivalenti, quia in tantum res nostra est, in quantum juris in illam habemus; & in tantum aliena, in quantum alteri jus in illam competit.

Hinc collige, fieri posse ut etiam in dubio major pars non possidenti restitui debeat. Quid enim si aliquid quidem juris pro possessore appareat, sed tamen omnibus mature consideratis, etiam præsumptione, quæ ex sua possessione & adversarii silentio haberi potuit, plus juris pro non possessore habeatur? Indubie res tali casu pro parte majori *non possessori* restituenda erit; utpote cui plus juris ad illam rem competere creditur, quam possessori.

Ex quo ulterius concluditur, quod saltem spectando forum *internum*, non semper in dubio sit melior conditio possidentis: unde nec Regula in Jure Canonico ullibi reperitur expressa his terminis: *In dubio, &c.* sed IN PARI CAUSA *melior est conditio possidentis*.

Quinimo, nec semper in *pari* causa melior est conditio possidentis; quia cum nuda possessio in foro *interno* non operetur, nisi in quantum ex illa possessor fundatam aliquam conjecturam habere potest credendi rem illam ad se legitimo titulo pervenisse, uti ante notatum fuit, consequens esse possessionem nihil possessori contribuere, si adeo exigui sit temporis, aut adeo clare ipsi possessori constet, quo ex titulo res ad se pervenerit, ut nulla fundata conjectura ex titulo haberi queat: quo casu in pari causa par erit conditio utriusque, nihil pro possessore faciente possessione; utpote quæ tali casu ad fundandam intentionem pro possessore sit inefficax.

Nec refert quod Regula generaliter dicat: *In pari causa, &c.* quia omnis definitio seu Juris regula vel ex eo capite periculosa est, *eo quod parum sit ut non subverti possit*, quia ordinarie nimirum plurimas exceptiones patitur.

Denique hic merito notandum, quod si teste Doctore Mellifluo *Epist.* 82. *plerisque, imo cunctis pene sapientibus contingere soleat in rebus videlicet dubiis plus alieno quam proprio credere judicio*; indubie si possessores, qui de re possessa dubitant, sint justitiæ amantes in discussione super re a se possessa, alieno potius, quam proprio credent judicio; semper nimirum timidi, ne per proprium interesse judicium eorum corruptum esse contingat (*a*).

§. VII.

Regula: In pari Causa, &c. *nullâ ratione extra materiam justitiæ locum habere potest.*

PLura sunt, quæ clare evincunt, Regulam, *In pari causa, &c.* extra materiam justitiæ in foro conscientiæ militare non posse, sive quod possessio in materia aliarum virtutum, sive obligationum in dubio nihil contribuere queat, ut aliquem ab obligatione eximat.

Primo quidem, quia ratio, quæ facit quod possessio in materia justitiæ subinde pro possessore aliquid contribuere possit, in materia aliarum virtutum obtinere non potest; quia ut sæpius dictum est, ratio illa desumitur ex præsumptione, quæ in materia justitiæ ex possessione notabilis temporis, & diuturno adversarii silentio subinde oritur. Hæc vero præsumptio ex possessione non pro-

(*a*) Sed quæri potest, utrum qui bonâ fide rem possidet, cujus verus dominus ignoratur, teneatur lege naturali, rem illam largiri pauperibus? Responderi solet, quod non teneatur lege naturali; ratio hæc est, quod solus sit verus dominus, qui ratione dominii de re illa possit disponere: porro cum dominus ille non appareat, tunc habetur quasi non existeret; quapropter in ea hypothesi nemo est, cui res illa magis sit propria, quam illi, qui eam bonâ fide possidet. *Bona fides*, inquit Lex, *tantumdem possidenti præstat, quantum veritas, quoties Lex impedimento non est*. Digest. lib. 50. tit. 17. *de diversf. Reg. Jur.* Leg. 136. Cum ergo ille, de quo agitur, sit bonæ fidei possessor, lex naturalis ei non indicat rem illam pauperibus esse distribuendam; ex eo quod ad alterum possessorem, sed ignotum, res illa pertineat: alioquin in eo casu bona ipsius fides esse desineret.

profuit, nisi quia nullus præsumitur detinere rem animo & affectu dominantis, sive possidere, nisi revera sit dominus: ubi ergo de dominio aut quasi dominio rerum temporalium non agitur, nullam præsumptionem aut conjecturam possessio inducere potest; quinimo ubi de rebus hujusmodi non agitur, nec possessio proprie dicta esse potest. Ex omnium enim Jurisconsultorum sententia, possessio tantum dicitur earum, quarum dominium aut quasi dominium, sive ut *propria* possunt haberi. Cum igitur Regula nostra expresse agat de possidente, patet etiam hoc ex capite, non posse extra materiam justitiæ eam trahi; quandoquidem extra illam materiam nullus possessor dicatur.

Quod vero quidam dicant, in materia aliarum virtutum in dubio occurrere *possessionem libertatis* contra obligationem legis, in Jure inauditum est; nec in ullo textu Juris vel vestigium occurrit possessionis libertatis, quæ a libero arbitrio agendi unum aut alterum dicitur. Quare nec ullibi in Jure, ubi de dubio agitur extra materiam justitiæ, ulla possessionis ipsius libertatis ratio habetur; sed generaliter dicitur tutius esse amplectendum, ut *parag. seq.* ostendetur. Cum tamen si possessio libertatis esset attendenda, numquam aut raro daretur casus, ut recte notat Fagnanus: „ ut quis „ teneretur tutiorem partem eligere, & „ hoc præceptum tam crebro a sacris Ca„ nonibus inculcatum, esset ludibrio posi„ tum, ut cum Baldo loquar: „ inquit Fagnanus ad *Cap.* Ne innitaris ꝟ *De Constitutionibus*, *num.* 193.

Ad hæc, nonne æque se exponit periculo committendi contra legem, v. g. præcipientem certis diebus ab Ecclesia indictis abstinentiam a carnibus, qui dubius in die Jovis an transacta sit media nox, comedit carnes, quam qui in die Sabbati similiter dubitans an media nox excesserit, carnes manducat? Quid, quæso, amplius in priori casu facit possessio libertatis, ut conscientiam pacificet, quam in posteriori? Nonne æque in primo quam in secundo casu manet dubius de obligatione, & consequenter in utroque casu, si non abstineat a carnibus, se committit periculo agendi contra legem, adeoque & peccat? Quia juxta Regulam lumine naturali notissimam, non solum peccatur, malum determinate eligendo, sed etiam illius mali periculo sine justa causa se exponendo.

Merito proinde Prosper Fagnanus, postquam ostendit in *quantas absurditates suos propugnatores conjiciat assertio, quod in foro conscientiæ homo sit manutenendus in possessione suæ libertatis & famæ contra Deum & legem*, dicit: „ valde mirandum esse „ quod nonnulli Confessores in foro Sacra„ mentali talem theoricam in praxi servare „ & docere non vereantur in perniciem „ animarum „. Ad *Cap.* Ne innitaris ꝟ *De Constitutionibus*, *num.* 200.

Illud sane amplius mirandum, quod etiam hodie postquam a Fagnano, aliisque adeo claris argumentis ostensum est, Regulam *In dubiis*, *&c.* extra materiam justitiæ nullatenus extendi posse, adhuc reperiantur, qui similem theoricam docere pergunt.

Mirum! quantas laxitates, & quantam conscientiæ libertatem principium illud in moralibus induxit, ut videre licet apud Fagnanum, plures ex perniciosis sententiis super principio illo fundatis referentem dicto loco *num.* 174.

§. VIII.

Probatur ex Jure Canonico, in dubio sive facti sive juris, nullâ habitâ ratione possessionis libertatis, tutius semper esse sequendum.

Animus in præsenti non est, ex Jure naturali, Scriptura sacra, aut sanctorum Patrum auctoritate adstruere necessitatem sequendi in dubio, quod tutius & securius existimamus, ne vel eo solo titulo peccemus, quod sine justa causa periculo peccandi nos exponamus; id enim alii jam pridem abunde præstiterunt, ut Dissertatione præcedenti ostensum est: sed solum animus est ostendere, quod Jus Canonicum generaliter decernat, in dubio sive *juris* sive *facti*, non attendendo *possessionem libertatis*, procedendum esse juxta Regulam lumine naturali clarissimam; nimirum, *In moralibus sequendum esse quod tutius & securius existimamus*.

Terminis adeo evidentibus in Jure Canonico Regula illa pluribus locis proponitur,

tur, ut vix ullus probabilitatum patronus id negare ausus fuerit; sed ad nescio quas glossas & restrictiones recursum habuere.

Quidam enim illorum dixerunt, Regulam illam restringendam esse ad casus in Jure expressos, quasi Pontifices illâ suâ Decisione jus positivum de via tutiore sequenda in certis casibus constituissent. Sed hanc restrictionem vel sola Decretalium lectio refellit. Legenti enim *Cap.* 12. ✠ *De Homicidio* patebit, quod existente dubio de incursa irregularitate ex homicidio, Pontifex responderit, injungendum esse Presbytero, ut in sacris Ordinibus non ministret, non ex ratione speciali concernente sacrorum Ordinum ministerium, sed hac generali: *quia in dubiis semitam debemus eligere tutiorem*.

Similiter in *Cap.* 18. *eod.* respondit Pontifex, Sacerdotem, de quo dubitabatur, num causam homicidio dedisset, a Sacerdotali officio debere abstinere, non ex aliquo motivo *specialiter* casum irregularitatis concernente, sed ex ratione fundata in principio illo generali & universali: quod ubi prævidetur periculum impingendi in legem, *tutius & securius eligere debeamus*; pro ratione enim subjungit: *cum in hoc casu cessare sit tutius quam temere celebrare, pro eo quod in altero nullum, in reliquo vero magnum periculum timeatur*. Similiter in *Cap.* 3. ✠ *De Sponsalibus*, exorto dubio de valore cujusdam matrimonii, decidit Pontifex, conjuges separandos ex ratione: *quia in his*, inquit, *quæ dubia sunt*, *quod certius existimamus*, *tenere debemus*.

Ex his igitur, & aliis mox citandis textibus Juris clarum est, quod Pontifices Regulam illam: *In dubiis, quod tutius & securius existimamus, tenere debeamus*, assumpserint tamquam certum & indubitatum principium, secundum quod sive in materia irregularitatis sive matrimonii, aliave, casus occurrentes deciderent. Unde glossa post expositionem casus dicti *Cap.* 3. subjungere non dubitat: *Notandum ergo, quod in dubiis semper tenendum est illud, quod securius est & certius*.

Quod vero Pontifices rationem *possessionis* nullam habuerint, infiniti propemodum Juris textus probant: & quidem in *Cap.* 5. ✠ *De Clerico excommunicato ministrante*; quamvis Episcopus, de quo agebatur, esset in possessione libertatis communicandi cum fidelibus, tamen dicitur deponendus, *quia in dubio non gessit se pro excommunicato*. Similiter in *Cap.* 18. ✠ *De Homicidio*, non obstante quod Presbyter esset in *possessione* munus Sacerdotale exercendi, statuitur, ut si decerni non possit ex cujus ictu percussus interiit, debeat tamquam homicida haberi, etsi forte homicida non sit, & a Sacerdotali officie abstinere debeat ex ratione subjecta: *tum in hoc casu cessare sit tutius quam temere celebrare, pro eo quod in altero nullum, in reliquo vero magnum periculum timeatur*. Pariter in *Cap.* 12. ✠ *eodem*, Presbyter erat in possessione functionis majorum Ordinum; & tamen ob solum dubium, utrum irregularitatem incurrisset, decernitur, quod in Ordinibus illis non possit ulterius ministrare: quia *in dubiis*, inquit Pontifex, *semitam debemus eligere tutiorem*.

Ex quibus patet Pontifices judicasse, in dubio sequendum esse, quod tutius & securius existimamus, nullâ possessionis habitâ ratione.

Sed dicent forsan nonnulli, textus Juris, qui dicunt in dubiis eligendam esse semitam tutiorem, loquuntur de dubio *facti*, non de dubio *Juris*. Resp. Textus Juris indifferenter de uno & altero loqui: nam v. g. in dicto *Cap.* 5. ✠ *De Clerico excommunicato ministrante*, occurrit dubium Juris; nimirum, an sententia excommunicationis lata a Delegato non præmissâ monitione, & ante intimationem, liget, necne; & tamen in hoc dubio deciditur, *Episcopum debuisse tutiorem partem eligere*.

Similiter in Clementina *Exivi de V. S.* in dubio meri Juris, nimirum an Fratres Minores teneantur sub præcepto peccati mortalis ad ea observanda, quæ in Regula verbo imperativi modi negative vel affirmative apposito inseruntur? Pontifex eamdem regulam sequendam esse dicit: *Nos itaque attendentes*, inquit, *quod in his*, *quæ animæ salutem respiciunt*, *ad vitandos graves remorsus conscientiæ pars* SECURIOR *est tenenda*, *&c.* Ex quibus patet æque in dubio Juris quam in dubio facti hanc regulam a Pontificibus fuisse assumptam: nec mirum, quia æquale periculum est impingendi

gendi in legem occurrente dubio Juris, quam dubio facti; ac per consequens, in utroque casu ex eadem ratione sequenda via tutior, ne alias scilicet exponamus nos sine justa causa periculo impingendi in legem.

Illud sane ridiculum est, quod nonnulli dicere non verentur, in citatis Juris locis agi de dubio speculativo, non vero de dubio practico: quid enim evidentius quam Pontifices ideo dicere in casibus ibidem relatis esse dubium practicum, quia erat dubium speculativum? hoc est, quia dubitabatur, v. g. num Sacerdos homicidium commisisset, inde Pontifex concludit, esse dubium practicum, sive dubium, utrum Sacerdos officio Sacerdotali fungi posset, an vero ab eo abstinere debeat: & quia tale dubium practicum erat, resolvit Pontifex potius esse abstinendum, ex ratione, quia in *dubiis semitam debemus eligere tutiorem*.

Ex his omnibus manifestum est, Jure Canonico in foro conscientiæ non esse probatam hanc Regulam: *In dubiis melior est conditio possidentis;* sed generaliter tamquam principium lumine naturali notissimum, propositam & probatam esse hanc Regulam: *In dubiis quod tutius & securius existimamus, tenere debemus;* sive quod in idem recidit: *In dubiis semitam debemus eligere tutiorem*.

Et licet in materia justitiæ, ut ante dictum est, possessio notabilis temporis subinde aliquid facere queat; tamen nec in illa materia in dubio semper in foro conscientiæ pro possessore judicandum esse, superius sæpius diximus; solumque possessio facit, ut ob præsumptionem ex ipsa resultantem, motiva ex parte possessoris interdum augeantur, ob quæ contingat, ut vel dubium tollatur; vel si dubium remaneat, ex possessione aliquid verisimilitudinis pro possessore exurgat, quâ consideratâ etiam in hac materia, quod certius & securius existimamus, in dubio tenere debemus: ne alias & hic nos sine causa exponamus periculo impingendi in legem justitiæ. Dum enim juxta dicta *paragr. 6.* possessor manente dubio circa proprietatem rei possessæ, pro verisimilitudine juris rem dividit, supponitur certus esse, saltem moraliter, quod ipsi jus aliquod verisimile ad rem possessam, correspondens parti rei, quam retinet, competat; adeoque non dubie, sed ex morali certitudine, rem illam retinendo, procedit.

Hactenus dictis non obstat *Cap. 18.* ☩ *De Censibus;* imo potius eo confirmantur. Cum enim ex parte Archiepiscopi Compostellani quæreretur, in qua mensura quidam vota sua ad beati Jacobi persolvere deberent? Respondit Pontifex: Si ad varias & diversas mensuras hujusmodi vota persoluta fuerint „ quod volentes ad minorem, non „ sint cogendi ut ad majorem persolvant; „ quoniam, inquit, cum hujusmodi vota „ gratuita fuerint ab initio, benignius sunt „ a viris Ecclesiasticis exigenda, ne tam„ quam exactores videantur lucris tempora„ libus inhiare „.

Quis vero dubitet, hoc securius & tutius esse interrogantibus, adeoque Pontificem juxta dictam Regulam respondisse?

REPAGULUM
CANONICUM
ADVERSUS
Nimiam Exemptionum a Jurisdictione Episcoporum extensionem;

CUI præmittitur brevis discussio hujus Propositionis: Quocumque titulo quis Beneficium Ecclesiasticum mediante temporali assequatur, Simoniam Jure naturali prohibitam incurrit. Hoc temporale si PENSIONEM voces, IN VOCE, non IN RE, distinctio erit.

PRÆFATIO
HISTORICO-APOLOGETICA.

CUM 24. *Decembris nuper elapsi distributæ essent Theses* De Simonia, 29. *ejusdem me Præside propugnandæ, intellexi aliqua in Thesibus illis a nonnullis Academicis redargui; quin & die immediate præcedente diem Disputationibus præstitutam, indicatum mihi fuit, finalia verba Conclusionis secundæ etiam ipsis Confratribus meis J. U. Doctoribus ita videri expressa, quasi per illa negaretur Pontifici & Episcopis omnis plane constituendæ Pensionis auctoritas: ea propter eosdem J. U. Doctores desiderare, ut ante Disputationum inchoationem aliquam verborum illorum explanationem præmitterem, quâ mentem meam super verbis illis clarius exponerem. His intellectis, tametsi nullatenus crederem verba illa sensum illum præ se ferre, statui tamen, potius verba illa delere, quam diminutæ per me Pontifi-* cia

riæ aut Episcopalis potestatis vel umbram permittere; præsertim cum verba illa per modum cujusdam consequentis ex præcedentibus Conclusionis verbis solummodo essent adjecta; nullumque per hanc expunctionem veritati præjudicium generandum crederem, eo quod mentem meam in materia Pensionum abunde expressissem in Libello De Simonia circa Beneficia.

Nullo proinde instigante aut monente, finalia verba Conclusionis secundæ occultanda censui, non quod aliquid falsi, aut Superiorum auctoritati contrarium verbis illis expressum crederem, sed ut umbraticæ illi quorumdam opinioni occurrerem, omnemque offensionis lapidem amoverem.

Idipsum significavit Strictum Juris Collegium in litteris suis ad Illustrissimum D. Internuntium, quibus prædictas Theses una cum enarratione rei gestæ transmisit; quarum litterarum hæc erat conclusio: Hæc eo scribimus, ut si quæ forte Thesis ante dictam correctionem ad manus vestras devenerit, constare Illustrissimæ Vestræ Gratiæ possit, quam prompte & Præses & Facultates nostræ occurrere voluerint illis, quæ vel in SPECIEM supradictas auctoritates (*Pontificiam & Episcopalem*) lædere posse viderentur. *Ad hæc Illustrissimus D. Internuntius per litteras Stricto Collegio de sua in Sanctam Sedem observantia gratias egit. Cumque eidem Illustrissimo* 20. *Januarii per occasionem me adesse contigit, & sermo de his Thesibus incidisset, dixi me non credere verba finalia Conclusionis aliquam Pontificiæ auctoritatis præferre diminutionem: mox respondit, se quoque non videre, quid in illis Sedem Apostolicam offendere potuisset.* Neque enim, *inquiebat*, verbis illis Pontifici negatur potestas justa de causa constituendi Pensiones. *Cumque reposuissem, quod licet id quoque mihi certo haberem persuasum, voluissem tamen ob quorumdam licet parum fundatam suspicionem, verba illa delere, ut sic læsæ Pontificiæ auctoritatis etiam umbram a me amolirer: summas mihi pro mea in Sedem Apostolicam observantia gratias egit. Sicque scena de Thesibus illis peracta fuit: & nihil amplius auditum, quousque Eximius quidam in Thesibus suis scenam illam renovare cœpit.*

Cumque nihil in occulto in scena illa a me actum sciam, ipse tamen Eximius dicere audet: Facta tua particularia, quæ hanc scenam sunt concomitata sileo, quia noster ordo amoris nequidem OCCULTA propalat vitia, ut proximus diffametur.

Bene habet, Eximie Pater: Vester ordo amoris occulta non propalat

lat vitia, ut proximus diffametur, & interim proximum in suspicionem vitiorum occultorum adducere, imo tamquam infectum vitiis occultis infamare permittit.

Hunc profecto recte SUUM *dixit amoris ordinem, non Augustini: qui si occulta vitia etiam vera propalare vetat; quanto magis prohibet confingere non facta? Nisi forte detractor habendus non sit, qui de Eximia vestra Paternitate diceret palam:* Facta ejus particularia sileo, quia noster amoris ordo nequidem occulta propalat vitia, &c.

Quid enim aliud hæc insinuant, quam si quis aperte diceret: Facta habet particularia digna redargui; sed ea singulatim a me dici prohibet amoris ordo. Præterea, si occulta sileres; quid silendum magis occultandumque oportuit, quam quod ipsemet, ne palam fieret, occultatum fuisse a me agnoscis: quod etsi reprehensione dignissimum fuisset (contrarium ex ipso D. Internuntio jam audivimus, & infra amplius patebit) non plus in Augustiniano amoris ordine mihi objici jam poterat, quam ipsimet Augustino sua qualibet doctrina retractata. Propitius sit mihi Deus ab hujusmodi Censoribus, si quid aliquando in libris aut dictatis publicis exciderit imprudentius; quando etiam privata mea & occultata scrutantur in lucernis.

Verum amplius obstupui, mecumque obstupuit Academia ad hæc Eximii Patris verba: Quid tibi tandem persuadebunt homines ANTI-PAPALES, ut per te faciant quod ipsi facere erubescunt. *Hic ut homines Anti-Papales proscindi, quos immediate ante* selectissimos commensales meos *dixerat, circumstantiæ atque verborum expressio dubitare vix sinebant.*

Proinde verba illa præferebant, duos e præcipuis hujus Academiæ Viris & Magistris, tamquam homines Anti-Papales, *seu adversarios Papæ palam traduci; ipsisque affingi per Eximium hujus Academiæ Magistrum, quod ne unus quidem ex tota illa adversariorum phalange, quæ tot annis Viros illos, præsertim apud Sedem Apostolicam odiosos reddere studuit, unquam attentare præsumpsit. Quis ad hæc non obstupescat? Sed erro forsan in verbis tuis. Non istos, inquies, sed alios mente intelligo* homines Anti-Papales: *ita quidem primariis quibusdam Academiæ Viris te professum fuisse intelligo.*

Sane ut vera sit tua hæc, Eximie Pater, privata professio, num tuus ordo amori permittit, sic verba adornare, ut in viros innocentissimos atque selectissimos *calumniæ atrocissimæ conjectæ videantur.*

Dicis, Eximie Pater, Præpositi nostri numquam permittunt corrodere

dere Claves S. Petri. *Utinam! Sed utinam aliquando vigilantes illi Præpositi evigilent, ut cohibeant vafrum illum scribendi modum, quo adornatis verborum ambagibus & involucris, Virorum spectatissimorum fama & doctrina impune corroditur & laceratur!*

Huic Præfationi Apologeticæ consultum duxi adjicere brevem discussionem Propositionis, ex Thesibus meis de Simonia desumptæ: Quocumque titulo, sive Collationis, sive permutationis, sive resignationis, quis Beneficium Ecclesiasticum mediante temporali assequatur, Simoniam jure naturali prohibitam incurrit. Hoc temporale si Pensionem voces, in voce, non in re, distinctio erit.

Quo vero æquius judicet Lector de hac Propositione, neque obtingat, quod fieri solet, ut de parte avulsa aut truncata aliter, quam si de ea judicetur, ut toti suo adhærente, visum fuit disputationem integram, cui præfata Propositio inseritur, hisce subjicere.

Hasce denique & Præfationem Apologeticam, & præfatæ Propositionis discussionem una præmittendas censui, ut notam Anti-Papalis *inique mihi impactam a me & scriptis meis amolirer. Quod vel maxime hic necessarium judicavi, cum in eo versaturus sim argumenti, scilicet Exemptionum*, Canonicum *illis objiciens* Repagulum; *unde, si ex ullo, suspicio mihi nascitur fore ut prædictâ imminutæ auctoritatis Pontificiæ notâ scriptum meum adspergatur.*

DISPUTATIO

DE SIMONIA.

CONCLUSIO PRIMA.

MATERIA Simoniæ sunt res spirituales, aut spiritualibus annexæ. Prioris generis sunt, v. g. Sacramenta, divina Officia, Clavium potestas, aliaque similia. Pro horum administratione temporale exigere, procul dubio Simoniacum est. Quaprooter Synodus Tridentina decernens dispensationes *gratis* dandas esse, nullum jus novum induxit; sed jus naturale, cui etiam summus Pontifex subjicitur, declaravit. Consequens etiam est, Canonicos, aliosque Ecclesiæ Ministros divina Officia intuitu rerum temporalium persolventes, ab omni affectu Simoniaco non esse immunes: & hinc ulterius consectaneum esse facile ostendemus, Canonicos frequentantes Officia, quibus distributiones quotidianæ sunt annexæ, neglectis illis, quæ hujusmodi distributionibus carent, non esse ab omni Simoniaco affectu alienos.

CONCLUSIO SECUNDA.

Res temporales spiritualibus annexæ materiam constituunt Simoniæ, quia rebus illis tem-

temporalibus venditis, etiam spirituales, quibus annectuntur, venditæ censentur: quare qui Præbendam sive jus percipiendi fructus Canonicatui, alterive Beneficio Ecclesiastico annexum vendit aut emit, ipsum Canonicatum vendere aut emere censetur: unde quocumque titulo sive collationis, sive permutationis, sive resignationis, quis Beneficium Ecclesiasticum mediante temporali assequatur, Simoniam jure naturali prohibitam incurrit. Hoc temporale si *pensionem* voces, *in voce*, non *in re* distinctio erit.

Conclusio tertia.

Nec tantum Beneficii Ecclesiastici collatio, sed etiam admissio ad ejus possessionem materiam constituit Simoniæ; hinc Concilium Lateranense III. in *cap. 9.* ꝟ *h. t.* *Horribile nimis est*, inquit, *quod in quibusdam Ecclesiis locum venalitas perhibetur habere: ita ut pro Episcopis, vel Abbatibus, seu quibusdam personis Ecclesiasticis ponendis in sede, seu introducendis Presbyteris in Ecclesiam, aliquid exigatur.* Et Innocentius III. in *cap. 26.* ꝟ *h. t.* rescribit Episcopo Cantuariensi, ut *pravam* consuetudinem, per quam pro *investitura* Archidiaconi & minores Decani certam pecuniæ quantitatem sibi dari vel solvi postulant, studeat abolere. Similiter consuetudinem exigendi a novo Canonico convivium confratribus exhibendum, priusquam ad integram fructuum perceptionem admittatur, reprobat Gregorius IX. in *cap.* 24. ꝟ *h. t.* & Honorius II. cum intellexisset *in Leodiensi Ecclesia consuetudinis esse, ut si quis Canonicus fieri voluerit, oportet eum Præposito & Decano determinatam pecuniam exhibere; & hoc de investituris Ecclesiarum & Altarium Archidiaconos & Diaconos facere intellexisset;* scribens Alexander (a) Episcopo & Clero Leodiensi, hanc consuetudinem tamquam *detestabilem*, & Simoniacam reprobavit: præcipiendoque mandavit, *quatenus tam prava consuetudo de cætero apud illos nullatenus conservetur, sed modis omnibus annihiletur.* Habetur hæc Epistola *tom.* 12. Spicilegii Dacherii *pag.* 158. Quibus consonat Synodus Tridentina *Sess.* 24. *cap.* 14. *De Reformat.* Ex his concludimus, non esse probandam consuetudinem hodiernam, quâ quidam Archidiaconi, Decani, & Canonici in admissione ad possessionem, certam summam pecuniæ in suum privatum commodum ab admittendis ad possessionem exigunt.

Conclusio quarta.

Munus, cujus interventione Simonia committitur, aliud est *a manu*, aliud *a lingua*, & aliud *ab obsequio*, *Can.* 8. *caus.* 1. *quæst.* 1. Ratione muneris *a manu* Simoniacus est, qui pro obtinenda remissione debiti sive contracti, sive contrahendi, confert aut procurat alicui Beneficium. Item Canonici, & Abbates, qui Pastoratum conferunt alicui eâ conditione expressâ vel tacitâ, quod minori portione Decimarum erit contentus, aut augmentum *competentiæ* non exiget. Item, qui ad terminandam litem sic transigunt, ut unus Beneficium pacifice possideat, alter vero nullas expensas litis exsolvat. Munere *a lingua* toties incurritur Simonia, quoties ad preces alterius confertur Beneficium eo fine, ut per hanc collationem favor rogantis in utilitatem privatam habeatur: v. g. ut eo mediante ad officium aliquod aut Beneficium perveniatur. Munere *ab obsequio* incurrunt Simoniam, qui obsequium sive temporale, sive spirituale exhibent Patronis aut Collatoribus nullo aut minore salario, spe consequendi Beneficium in compensationem exhibiti obsequii.

Conclusio quinta.

Qui mediante temporali spirituale consequitur, Simoniacus est, sive id detur per modum *pretii*, sive *motivi*, uti per proscriptionem Propositionis 45. & 46. inter 65. declaravit SS. D. N. Innocentius XI. Nihil quoque interest, num temporale detur Collatori, an alteri: modo detur, ut per illud ad Beneficium perveniatur. Hinc Simoniaci sunt, qui mediante aliquo munere venantur amicitiam vel favorem illius, quem sciunt auctoritate apud Collatorem

(a) Alexander ille, de quo eo loci agitur, est Alexander III. qui obiit anno 1181. postquam summum gessit Pontificatum per annos XXI.

torem valere: licet id etiam in causam piam daretur aut promitteretur, v. g. in exstructionem aut ornatum alicujus Ecclesiæ, vel usum Religiosorum: si modo detur, ut eo mediante gratiam illius communitatis ineat, eâque mediâ ad dignitatem Ecclesiasticam sibi viam pandat. Sicuti hujusmodi muneris interventione promotio ad Beneficium inficitur labe Simoniæ: ita quoque qui hujusmodi seu directâ, seu indirectâ alicujus muneris promissione ad officia Reipublicæ ascendunt, & juxta usitatam juramenti formulam jurant, *quod pro officio assequendo, nec pecuniam, nec quicquam aliud obtulerint, promiserint, aut dederint; aut offerri aut promitti fecerint; nec dabunt, cuicumque tandem, nec directe nec indirecte, aut alio quocumque modo;* a perjurio exempti non sunt.

CONCLUSIO IMPERTINENS.

Facultas Parisiensis, ut induceret Prælatos Ecclesiæ ad abusum inveteratum tollendum, scripsit: Nolite subdolas hominum voces audire, sic dicentium: Prædecessores nostri, qui erant notabiles viri reputati, istud permiserunt; sufficit nobis vivere ut ipsi: procul dubio istud argumentum diabolicum est, & infernalis hæc persuasio: vos illorum exitum ignoratis, an bonus vel malus fuerit. *Utinam hoc monitum attendant, qui hodie subdolis illis hominum vocibus nimium auscultant!*

PARS PRIMA.

DISCUTITUR SEQUENS PROPOSITIO:

Quocumque titulo sive Collationis, sive Permutationis, sive Resignationis, quis Beneficium Ecclesiasticum mediante temporali assequatur, Simoniam jure naturali prohibitam incurrit. Hoc temporale si PENSIONEM *voces*, IN VOCE, *non* IN RE *distinctio erit.*

§. I.

Expenditur primum membrum superioris Propositionis.

DISCUTIENDÆ positionis ex Conclusione secunda Thesium mearum desumptæ duo statuenda membra, quorum primum hoc paragrapho breviter probandum, his verbis expressum erat:

Quocumque titulo sive collationis, sive permutationis, sive resignationis, quis Beneficium Ecclesiasticum MEDIANTE TEMPORALI *assequatur, Simoniam jure naturali prohibitam incurrit.*

Hæc positio, in quantum hîc Simoniam *jure naturali* prohibitam asserit, difficultatem haud patitur; communique Canonistarum, ac Theologorum calculo comprobatur. Certum quippe ac indubitatum est, juxta modernam Ecclesiæ disciplinam, jus percipiendi proventus ecclesiasticos Titulis Ecclesiasticis *consequenter*, ut aiunt, esse annexum: ac proinde jus ad proventus seu præbendam temporalem, mediante temporali obtineri non posse, nî una mediante temporali obtineatur Titulus Ecclesiasticus. Quod jam pridem notavit Doctor Angelicus dicens 2. 2. *quæst.* 100. *art.* 4. *Rebus istis, quæ spiritualibus* CONSEQUENTER *sunt annexæ, venditis, intelliguntur etiam spiritualia venditioni subjici.* Rationem reddit Paschalis II. *Caus.* 1. *quæst.* 3. *Can.* 7. *Quisquis*, inquiens, *horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit.*

Ea propter B. Petrus Damiani *Lib.* 3. *Ep.* 13. & *Lib.* 5. *Ep.* 13. quosdam Capellanos Ducis

ni seu naturalis insimules, eumque voce, non re a priore distingui dixeris, exclamatur: *Proh Deus bone! ergone semper Lovanii aliquid novi?* Sed ego: Proh Deus bone! ergone Lovanii texuntur ac consuuntur nova semper Simoniarum pallia? Ergone posthac Simonia non in re, sed in verbis sita erit? Licebitque in posterum Ecclesiasticis ad munia ecclesiastica permutationis, resignationis, aliove titulo *mediante temporali* impune & citra Simoniæ labem ascendere, modo temporale hoc *Pensionem* dicere noverint?

Verum ulterius clamando pergit Eximius, & tamquam absurdissimum ex præfata mea assertione infert: *Igitur qui mediante pensione assequitur Beneficium Ecclesiasticum, Simoniam jure naturali prohibitam incurrit?*

Bene habet, Eximie Magister. Patere ut verbo uno te compellem: qui mediante temporali, seu summâ pecuniæ, sive per modum pretii, sive per modum motivi Beneficium Ecclesiasticum assequitur, nonne, te judice, Simoniam *juris divini* incurrit? Quâ igitur ratione a simili Simonia eximes illum, qui mediante temporali, quod *pensionem* vocat, assequitur Beneficium Ecclesiasticum?

Si Juri studuisti, Canonistarumque commentarios aliquando vel obiter pervolvisti, nonne intelligis pensionem esse quid temporale; quamdam nimirum quantitatem pecuniæ a resignatario, v. g. resignanti annue præstandam?

Consequentèr, nonne luce ipsâ meridianâ clarius est, quod qui mediante pensione, id est, mediante annuâ pecuniæ præstatione ejusque addictione, Beneficium Ecclesiasticum assequitur, ille mediante temporali ad Beneficium perveniat?

Si ergo Simoniæ juris divini reus est, qui mediante temporali, etiam per modum motivi Beneficium Ecclesiasticum quocumque titulo assequitur; quâ specie, vel umbrâ disparitatis eximemus a pari vitio, qui mediante notabilis summæ pecuniæ addictione sibi ad Beneficium viam parat, modo hanc summam dixerit *pensionem?* Nî forsan omnia, quæ in sacris Litteris & Ecclesiæ Decretis contra Simoniam dicuntur, in verbis, non in re sita esse dixerimus.

Sed replicabit forsan Eximius Pater: Qui alteri annuam pecuniæ summam *pensionis* nomine addicit, eam promittit sub ea conditione, si Pontifex aut Episcopus annuat. Sit ita; sed numquid Pontificis aut Episcopi auctoritate a Simonia eximi poterit, qui ad Beneficium Ecclesiasticum *mediante temporali* intravit? Numquid fatente Eximio Patre, ac suffragante saniorum Canonistarum, Theologorumque turbâ, incurrit Simoniam *juris divini* nullâ humanâ potestate dispensabilem, qui *mediante temporali* ad Ecclesiasticum Beneficium sibi viam parat?

Quomodo igitur juxta Eximium Patrem summus Pontifex a Simonia purgare poterit resignationem vel permutationem Beneficii, quam quis per addictionem alicujus *rei temporalis*, nimirum notabilis summæ pecuniæ, impetravit? Licet enim honesto pensionis vocabulo hoc temporale palliare studuerit, semper tamen manet verum, hujusmodi resignatarium seu permutantem *mediante temporali* ad Beneficium Ecclesiasticum intrasse; ac per consequens, quâcumque auctoritate etiam interveniente, tali verissime exprobrari poterit: *Pecunia tua sit tecum in perditionem, quoniam existimastis donum Dei*, sive Beneficium Ecclesiasticum, *pecuniâ possideri*, seu acquiri.

§. III.

Ex secundo Propositionis membro consequens non est, omnem omnino Pensionis creationem esse Simoniacam; aut omnes, qui Beneficium Ecclesiasticum suscipiunt cum onere solvendi annuam Pensionem, esse Simoniacos.

EX secundo propositionis meæ membro, *Hoc temporale si pensionem voces, in voce, non in re distinctio erit*, infert Eximius Pater: *Ergo pensionum creatio est Simoniaca contra jus naturæ indispensabile.* Atque hinc ulterius inclamando subinfert: *Ergo damnas universum, condemnas ipsum Ecclesiæ Caput, Urbis & Orbis Pontificem pensionum Ecclesiastico more creatorem, ac indultorem sanctissimum; quo te tuus abripit calamus, tuus abripit zelus?*

Consequi ergo credit Eximius ex hac mea positione, omnem pensionis creationem esse

esse Simoniacam contra jus naturæ indispensabile.

Sane, cum Eximius Thesista me his verbis interpellet: *An non studes Juri, clarissime Domine?* non indignetur, si pari jure interrogem: An non studes, vel saltem studuisti Philosophiæ, Eximie Magister? An non a Professoribus tuis audivisti: Quod in topicis non procedatur a certa specie ad genus distributum?

Hoc tamen argumenti genere uti Eximium Patrem, dum ex allegata mea positione inferre tentat, omnem pensionis creationem Simoniacam esse, facile intelliget, qui vel obiter Conclusionem, de qua in præsenti agitur, totam expenderit.

In dicta Conclusione dictum fuerat: *Quocumque titulo sive resignationis, sive permutationis, quis Beneficium Ecclesiasticum mediante temporali assequatur, Simoniam jure naturali prohibitam incurrit.* Huic assertioni immediate tamquam ex priori consequens subjicitur. *Hoc temporale si pensionem voces, in voce, non in re distinctio erit.*

Nonne omnibus evidens est, totum quod de pensione hic dicitur, restringi ad pensionem, quæ reipsa correspondet illi temporali, quo mediante Beneficium Ecclesiasticum obtineretur? Quid evidentius quam hoc referre vocem *temporale* secundo Conclusionis membro expressum, ad temporale, de quo in priori membro sermo fuerat?

Consequenter evidens est, sermonem duntaxat institui de pensione, quæ respondet temporali, *quo mediante* quis Beneficium Ecclesiasticum assequitur, sive per cujus addictionem seu promissionem aliquis sibi viam sternit ad Beneficium; vel per quam inducit resignantem, saltem per modum motivi, ut in suum favorem Beneficium resignet.

Ad hanc igitur formam argumentum Eximii Patris reducitur: Illa pensionis creatio, *quâ mediante* quis Beneficium Ecclesiasticum assequitur, est Simoniaca; ergo omnis pensionum creatio est Simoniaca. Hoc vero argumentum esse a certa specie ad genus distributum, intelliget qui advertat, non omnem pensionem esse illam, *quâ mediante* quis Beneficium Ecclesiasticum assequitur; neque omnes, qui pensionem solvunt, assequi Beneficium mediante pensione.

Quod ut clarius intelligatur, dico, illum *mediante pensione* assequi Beneficium, qui per promissionem seu oblationem pensionis inducit aliquem saltem per modum motivi, ut in suum favorem Beneficium resignet: adeoque mediante illâ promissione ad Beneficium sibi viam parat. Illum vero, qui alias legitime ad Beneficium vocatus, pensionem justa de causa per Superiorem Beneficio impositam suscipit solvendam, ad Beneficium *mediante pensione* non pervenire assero, sed Beneficium cum onere pensionis a Superiore legitima de causa imposito simpliciter suscipere, & consequenter, talem pensionem non esse illam, *quâ mediante* quis Beneficium assequitur.

Inepte ergo ex mea positione concluditur: *Ergo pensionum creatio est Simoniaca contra jus naturæ indispensabile;* nisi una asseratur, nullam posse creari pensionem, nisi correspondentem *temporali*, *quo mediante* quis Beneficium Ecclesiasticum assequitur: sive omnem pensionem esse rem temporalem, quâ mediante ad Beneficium Ecclesiasticum intratur: quo nihil insulsius imperitiusque dici poterit.

Si enim vel leviter Canones, Canonumque Commentatores pervolvantur, quid erit apertius, quam pensiones justis de causis per Superiores *ex officio* Beneficiis aut personis imponi? ut is quidem, qui Beneficium assequitur, pensionem solvere teneatur, nequaquam tamen per pensionis promissionem ad Beneficium sibi viam paraverit. Exemplo rem declarare juvat: Aliquis ab Episcopo, aliove suo Superiore, legitime vocatur ad Pastoratum, quem modernus possessor senio confectus deserere meditatur; sed cum hic mediis temporalibus sit destitutus, strenuamque in vinea Domini operam navaverit, justitiæ, æquitatique consonum judicatur, ut illi portio aliqua fructuum in alimentationem auctoritate Pontificis vel Episcopi reservetur: huic justo pariter ac æquo Superiorum judicio si se subjiciat Clericus, Pastoratum cum hoc onere legitimâ auctoritate imposito suscipiens; nec ipse resignatarius, nec pensionis reservatio, vel in speciem Simoniæ labe inficientur.

E contrario erit aliquis, qui desiderans titulo v. g. resignationis assequi Canonica-

tum,

tum, possessorem illius sive per se, sive per alium super resignatione Canonicatus in suum favorem sæpius tentat, intelligitque tandem, animum illius a resignatione in ejus favorem non alienum, modo summam pecuniæ (quâ similes Canonicatus inter profanos rerum spiritualium licitatores æstimari solent) ex suo Canonicatu distillare possit.

Ecclesiasticus hic avidus Canonicatus assequendi, summam millium aliquot v. g. florenorum, pensionis nomine, Canonico offert; quâ factâ oblatione, resignatio inter ipsos concluditur, Superioris auctoritate firmanda. Posteriori hoc casu resignatarium Simoniacum esse assero, neque enim Beneficium Ecclesiasticum cum onere per Superiorem imposito, ut in priori exemplo, simpliciter suscipit; sed per temporale, tamquam motivum ut minus, ad Beneficium Ecclesiasticum sibi viam paravit: quod Simoniacum esse contra jus naturale, non negabit, ut credo, Eximius Pater. Quis enim adeo stolidus aut mente captus, qui non videat resignatarium simili casu per temporale tamquam motivum ad Beneficium Ecclesiasticum ascendere, illamque resignationem in suum favorem *gratis* non obtinuisse?

Quare nec superveniens Pontificis aut Episcopi approbatio, seu confirmatio, unquam efficiet, ut non sit verum hujusmodi resignatarium per temporale ad Beneficium intrasse; resignationemque per oblationem & promissionem notabilis summæ pecuniæ, saltem per modum motivi, in favorem resignatarii impetratam fuisse.

Sit igitur hæc conclusio: Qui ad Beneficium Ecclesiasticum Canonice vocatus, illud cum pensionis onere per Superiorem justa de causa imposito suscipit, Simoniacus non est; qui vero mediante promissione pensionis Beneficium Ecclesiasticum assequitur, Simoniam juris divini nullâ Superioris auctoritate purgandam incurrit.

§. IV.

Exempla Pensionum, *quæ in antiquis Ecclesiæ monumentis occurrunt, nullatenus favent* Pensioni, *quâ mediante, quis Beneficium assequitur.*

IN magno Chalcedonensi Concilio; actione decimâ, & duodecimâ, a Patribus examinatâ & discussâ causâ Bassiani Episcopi Ephesini, & Stephani in locum illius electi; cum placuisset, eo quod uterque contra Regulas factus esset Episcopus, neutrum eorum dominari, neque præesse sanctissimæ Ephesiorum Ecclesiæ, gloriosissimi Judices dixerunt: „ Removebuntur „ quidem a sancta Ephesiorum Ecclesia „ Bassianus & Stephanus Reverendissimi; „ habeant autem dignitatem Episcopi, & „ ex reditibus memoratæ sanctissimæ Ecclesiæ, *nutrimenti gratiâ & consolationis, annis singulis solidos aureos ducentos* accipiant: alter vero, secundum Regulas, ejusdem sanctissimæ Ecclesiæ Episcopus ordinabitur „. Omnis sancta Synodus exclamavit: „ Hæc justa sententia, hæc „ justa forma, hæc bene habent „ (*a*).

En pensionis Ecclesiasticæ exemplum ab universali Concilio probatum, & Concilii auctoritate Ecclesiæ Ephesiorum impositæ, atque ab Episcopo præficiendo persolvendæ; nequaquam vero per aliquem Bassiano aut Stephano oblatæ, aut promissæ, ut eâ *mediante* sibi ad Ephesiorum Cathedram viam panderet.

Plura similia Pensionis Ecclesiasticæ præformata exempla in eadem Synodo memorantur (de quibus in libello De Simonia circa Beneficia *parte* 2. §. 2.) eamdem plane Pensionis Ecclesiasticæ Regulam exprimentia.

Si sancti Gregorii Epistolas consulamus, non obscura quoque Pensionis Ecclesiasticæ reperientur vestigia. Et quidem Episcopos per Illyricum constitutos monet S. Gregorius, ut Confratres suos, quos e propriis Sedibus furor hostilitatis expulerat, quosque di-

(*a*) Ut hoc Decretum intelligatur, adire non pigeat, quæ D. Van-Espen *Tom. VII.* hujusce editionis, *Dissert. in Conc. Chalced.* §. 13. *act.* 11. & 12. erudite elucidavit, ubi *de convocat. & actis Concilii Chalcedonensis* disceptatur.

diversarum necessitatum angustiæ comprimebant, secum in Ecclesiasticis sustentationibus suscipiant. Non quidem, ait, ut per communionem Episcopalis throni dignitas dividatur; sed ut ab Ecclesia juxta *possibilitatem sufficientiæ debeant alimenta percipere*. Lib. 1. *Epist.* 43.

Similiter cum idem sanctus Pontifex intellexisset, quemdam Episcopum tantâ capitis passione laborare, ut muniis Episcopalibus crederetur non sufficere, ne languente Pastore grex insidiatoris laniandus dentibus exponatur, sollicite optabat, ut alius in locum languentis ordinaretur: *Sic tamen, ut quousque eumdem Episcopum in hoc seculo vita tenuerit, sumptus ei debiti de eadem Ecclesia ministrentur*. Lib. 2. *Epist.* 7.

En rursus clarissima lineamenta Pensionis Ecclesiasticæ, *auctoritate Judicis* in alimentationem Ecclesiasticorum justis de causis impositæ. Quibus plura similia, tum in veteribus, tum in recentioribus Conciliorum Decretis, ac Pontificum Decretalibus habentur. Pensionis vero, quæ a conventione partium initium sumit, resignationique perficiendæ, ut minus per modum motivi, subservit, nullum in Conciliis aut Pontificum Decretalibus vel vestigium reperitur: quinimo hujusmodi pensionem Jure Canonico positive reprobatam esse, *paragr. 6.* ex ipso Juris textu, tum conformi Canonistarum interpretatione evincam.

§. V.

Pensiones, *quibus mediantibus ad Beneficium Ecclesiasticum ascenditur, fundamentum non habent in Cap.* 21. ✠ De Præbendis.

SCandalosas illas hodiernas Beneficiorum nundinationes, quæ sub fucato *Pensionum* titulo palam & impune frequentantur, præcipuum suum excusationis prætextum habere in Responso Innocentii III. relato in *Cap.* NISI ESSENT 21. ✠ *De Præbendis*, notum est.

Unde jam pridem ad Capitulum illud observavit antiquus Juris Canonici Glossographus: *Occasione hujusmodi provisionis* (de qua in dicto Capitulo) *assumunt quandoque aliqui occasionem male faciendi*.

Idipsum prævidens Pontifex resolutioni suæ præmittendum censuit: „ Nisi essent Viri „ providi & honesti, tam qui ordinationem „ fecerunt, quam illi, circa quos facta or„ dinatio in Ecclesia vestra super negotio „ Prioratus; ordinationem illam valde su„ spectam propter EXEMPLI PERNICIEM „ haberemus „.

Videndum igitur, num ordinatio, de qua in præfato Capitulo, quam Pontifex non uno adhibito moderamine *tolerat*, quamque propter *exempli perniciem* valde suspectam habebat, quæque, si ulla, in Jure Canonico hodiernis pensionariis favere videtur: videndum, inquam, num hæc ordinatio, Pontificisque *tolerantia*, vel apparenter faveant pensioni, quæ a compositione Partium initium sumit; vi cujus ad Beneficium quis sibi viam pandit.

Casus erat: Vacante quodam Prioratu, duo fuerunt electi in Priorem. Causa commissa fuit duobus Judicibus delegatis. Ut negotium facilius posset componi, Partes compromiserunt in Judices illos delegatos, ut nimirum quæstionem potius ex arbitrio boni viri, quam ex stricto Jure deciderent. Judices illi retentâ sibi Jurisdictione delegatâ, & una ex Partium compromisso assumptâ potestate arbitrariâ, post concertationem diuturnam, ordinaverunt circa unum de duobus electis, ut ipse habeat Prioratum; alter vero viginti libras perciperet annuatim de reditibus Capituli, & quadraginta libras perciperet annuatim de reditibus Prioratus. Quid evidentius, quam pensionem per hanc ordinationem officio Judicum, sive arbitrorum laudo fuisse impositam? Eamque consequenter initium non habuisse a pactione Partium; nec per illius promissionem seu addictionem, ipsum Prioratum, aut ejus pacificam possessionem vel retentionem fuisse impetratam?

§. VI.

Ex veterum Canonistarum sententia, Pensiones, quæ a pactione Partium *initium sumunt, improbantur in Cap.* 21. ✠ De Præbendis.

RESponsum Innocentii III. in *Cap.* 21. ✠ *De Præbendis*, nullatenus favere *Pen-*

Pensionibus, quæ initium sumunt a *pactione Partium*, seu quibus mediantibus ad Beneficium Ecclesiasticum ascenditur, superiori Paragrapho abunde ostensum fuit: hoc vero Paragrapho ostendam, quod ex antiquorum ac recentiorum Canonistarum sententia similes pensiones, etiam *positive* in prædicto Pontificis Responso sint improbatæ.

Illud innuit una ex conditionibus, sub quibus Pontifex ordinationem (de qua in prædicta Decretali) tolerandam censuit. „ Quia igitur, ait, hæc ordinatio ab omnibus est recepta, possuntque licite Prior & „ Capitulum de proventibus suis propter causas prædictas, non quidem EX PACTIONE „ PARTIUM, sed EX JUSSIONE JUDICUM „ provisionem hujusmodi exhibere „.

Ad quæ verba reflectens antiquus Juris Canonici Glossographus, ait: *Ex pactione Partium non liceret, nec eam* TOLERASSET *Papa; sed quia* JUDICIS AUCTORITATE *factum fuit, & ad tempus sustinetur*.

In eamdem sententiam ab annis amplius ducentis scripsit celebris Jurisconsultus Joannes de Imola, qui ad *Cap.* 21. *De Præbendis num.* 10. probans ordinationem, cujus meminit prædicta Decretalis, monendum censuit: „ Oportet tamen, ut hujusmodi com„ positiones super Beneficiis & Beneficiali„ bus, ad hoc ut valeant, & a Simonia „ excusentur, capiant principium ab aucto„ ritate Superioris, & non a pactione Par„ tium, ut probat hæc littera, ibi, *non* „ *quidem ex pactione Partium, sed ex jus*„ *sione Judicum*. Quamobrem qui prius fa„ ciunt inter se compositionem, & postea „ adeunt Judices, ut interponant auctorita„ tem, non excusantur secundum bonam „ conscientiam, quominus incidant in viti„ um Simoniæ „. Hæc Joannes de Imola, quem sequitur Prosper Fagnanus ad *cit. Cap.* 21. *num.* 5. citans pro eadem sententia Antonium de Butrio, qui sub initium seculi XV. Commentarios in Decretales scripsit.

Hæc eo fine adducta sunt, ut me a singularitatis ac novitatis nota purgarem, quam Eximius Magister, forsan in Canonistarum Commentariis admodum hospes, tam fidenter mihi affingit; eo quod asseruerim, *Pensionem*, quæ a *pactione Partium* initium sumit, sive quà mediante quis Beneficium Ecclesiasticum assequitur, Simoniacam esse.

Dico itaque cum præcitatis Canonistis, promissionem pensionis, quæ a *pactione Partium initium sumit*; sive quà mediante aliquis inducit alterum, saltem per *modum motivi*, ut in suum favorem resignet Beneficium, Simoniacam esse: Pensionem vero quam Superior *ex officio* Beneficio imponendam censet, nec Simoniacam, nec injustam esse; si modo quæ ad justitiam pensionis requiruntur, conditiones concurrant, quas in libello De Simonia circa Beneficia *parte* 2. suse recensui.

§. VII.

***Ex modo procedendi Pensionariorum, evincitur plurimas hodie Beneficiorum Resignationes** sub Pensione, **de Simonia admodum esse suspectas**.*

MAlitiam Simoniæ præcipue in eo consistere, quod res spiritualis in ordinem rerum temporalium redigi videatur, innuit Princeps Apostolorum ipsum Simoniacorum Ducem *Act. cap.* 8. *vers.* 20. his verbis repellens: *Pecunia tua sit tecum in perditionem*, QUONIAM DONUM DEI EXISTIMASTI PECUNIA POSSIDERI. Quis vero, nisi forte acceptæ aut accipiendæ pensionis amore excæcatus, neget per usitatam hodiernam pensionum praxim eamdem inordinationem plerumque committi?

Nonne ad oculum patet, resignantes & permutantes æstimare Beneficia sua penes proventus annuos, eosque temporali pensione compensatos aut æquatos velle, non alias ac si res mere temporales in foro appretiarentur, atque pretii suppletione ad æqualitatis terminos reducerentur?

Ulterius per Simoniam fit, ait sanctus Gregorius, *lib.* 7. *Epist.* 111. „ ut nulla de „ actu probatio, nulla sollicitudo de mori„ bus, nulla de vita discussio; sed solum„ modo dignus, qui dare pretium suffecerit, „ existimetur „. An non idem est pensionum effectus? Nonne prima, ne dicam unica, est pensionariorum in Beneficiorum resignatione aut permutatione cura, quis ampliorem ac pinguiorem pensionem dare velit?

Sit Clericus aliquis moribus ac eruditione quantumvis excellens, qui Beneficium non ambiat; qui proventus, ac reditus ecclesiasti-

cos

cos consideret, ut Ministrorum sustentationi deputatos; & quod reliquum est, pauperum usibus applicandum: si pensionem proventibus Beneficii proportionatam annuere nolit, a Beneficio excludetur.

Nonne quoque constat, per pensionum praxim, æque ac per Simoniam, pauperibus plerumque ad Beneficia aditum intercludi? Quid enim experientiâ evidentius, quam pensionarios illos passim quærere, qui pensionem non tantum annuere volunt, sed de illius annua solutione securitatem dare possunt? Imo frequenter pensionariis nec hoc sufficit; sed eum invenire student, qui si non expresse, saltem tacite pensionis redemptionem addicat; aut ut minus ex circumstantiis colligant, eum ad redimendum esse inclinatum. Quod cum a pauperibus non sperent, etiam illis, tametsi optime merentibus, Beneficia sua resignare cavent.

Quid plura? Nonne ingenue fatendum est per pensionarios hodie eo rem pene redactam, ut dicere liceat cum Alexandro II. „ Nulli unquam Clerico, quamvis Religioso, quamvis scientiâ & moribus prædito „ Ecclesiasticum Beneficium conceditur (ego „ dico resignatur) nisi ei, qui *profano pecuniæ* „ (pensionis) *munere* illud emere studuerit: „ fitque Ecclesia & res ejus ita vilis merx „ a negotiatoribus ad vendendum exposita „.

PARS SECUNDA.

De Repagulo nimiæ Exemptionum extensioni objecto.

CAPUT PRIMUM.

Proponuntur variæ Regulæ in materia Exemptionum a Canonistis communiter receptæ.

REGULA PRIMA.

Episcopus de Jure communi fundat suam Jurisdictionem in omnia Monasteria suæ Diœcesis.

SEssione 6. Concilii Chalcedonensis *Can.* 4. hæc leguntur: „ Diviniſſimus & piissimus Dominus noster (Marcianus) „ ad Synodum dixit: Quædam Capitula „ sunt, quæ ad honorem Reverentiæ Ve- „ stræ vobis servavimus, decorum esse judi- „ cantes, a vobis hæc regulariter potius for- „ mari, quam nostrâ Lege sanciri. Et ju- „ bente Diviniſſimo & piissimo Principe „ nostro Beronicianus Vir devotus, Secreta- „ rius divini Consistorii Capitula sic relegit. „ Eos qui vere & sincere solitariam ar- „ ripiunt vitam, debito honore dignos ju- „ dicamus. Quoniam vero quidam præte- „ xtu solitariæ vitæ & Ecclesias, & com- „ munes perturbant causas: placuit nullum „ quidem ædificare Monasterium, *præter vo-* „ *luntatem Episcopi Civitatis*, neque in „ possessione præter voluntatem domini pos- „ sessionis. *Eos vero Monachos, qui per sin-* „ *gulas Civitates sunt atque Provincias*, „ *subjici Episcopis*, & amplecti quietem, „ & intendere solum jejunio & orationi, „ & neque Ecclesiasticis, neque publicis im- „ portunos rebus existere; nisi forte jubea- „ tur eis propter necessariam causam ab „ Episcopo Civitatis: sed neque potestatem „ habere Monachos suscipiendi in suis Mo- „ nasteriis servos, aut inscriptitios, præter „ voluntatem dominorum „.

Hoc Capitulum a piissimo Imperatore Marciano pro tranquillitate Ecclesiæ Synodo propositum, unanimi Patrum consensu susceptum, atque inter Canones Concilii repositum fuit (*a*).

Pro-

(*a*) Vide quâ ratione hunc Canonem D. Van-Espen exposuerit, *Tom. VII.* hujusce editionis, *sugrum operum Schol. in Can 4. Conc. Chalced.*

Proinde ex Concilii œcumenici sententia, Monachi universi Episcopo subjiciuntur.

Porro hanc Synodum tantâ veneratione suscepit Ecclesia, ut de illa dicere non dubitet sanctus Gregorius *Lib. 7. Epist. 24. Sicuti sancti Evangelii quatuor Libros, sic quatuor Concilia* (Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Chalcedonense) *suscipere & venerari me fateor*. Non mirum proinde, si ejus Decreta summâ veneratione complexa sit, & sollicite custodierit.

Et quidem quod præsens Decretum spectat, tantâ veneratione, tantoque studio susceptum ac conservatum fuit, ut nullum pene Concilium a celebrata Synodo Chalcedonensi habitum fuerit, in quo illud vel confirmatum vel renovatum non legatur. Utque V. VI. VII. VIII. seculi Concilia omittam, quæ magno numero refert Franciscus Hallier, seculo IX. Tullense I. apud Saponarias, quod ab Episcopis 12. Provinciarum, assidentibus Carolo Calvo, ejusque Nepotibus Lothario & Carolo Regibus, celebratum est anno 859. *Can. 9.* statuit: „ ut „ Congregationes Canonicorum & Monachorum, ac Sanctimonialium, secundum „ Canonicam Institutionem, *a propriis Episcopis strenue visitentur*, & eorum religio „ & habitus exquiratur; si vitâ & moribus „ sint probi, ac officii & unanimitatis studio sollicitii, a levissimis quoque & perniciosissimis actibus cauti „.

Ex hoc proinde numerosissimo ac celeberrimo Conventu cognoscimus, Canonem Concilii Chalcedonensis Monasteria Episcopis subjicientem, integrum retinuisse vigorem seculo IX.

Quod & aperte testatur Adrianus II. sub idem tempus de hac Monasteriorum subjectione, tamquam de re notissima, scribens ad Carolum Calvum: „ Nostis enim, inquit, quia *omne* Monasterium in potestate Episcopi consistere debet *juxta Canonicam auctoritatem*: & quia hoc est transgressum, ideo plurima Monasteria habentur destructa „. *Epist.* 33.

Seculo X. in Concilio Confluentino, præsentibus Carolo Franciæ, & Henrico Germaniæ Regibus, *Can. 6.* legitur: „ Quatenus Ecclesiæ quorumcumque Monachorum in singulis Parochiis sitæ, *Episcoporum divinitus subdantur regimini*, eisque „ obsequia in exercendis Ecclesiasticæ curæ negotiis sollicite exhibeant; *Ipsi procul dubio Monachi Episcopis suis in omnibus obediant*„.

Hoc Synodale Decretum innuit, Patres illius Synodi supposuisse, Monachos Episcopis suis eo tempore indistincte fuisse subjectos; nullâ exemptos inter & non exemptos factâ distinctione.

Quod & seculo XI. indicat Synodus Coyacensis omnium Episcoporum in Hispania degentium, & omnium ejusdem Regni Optimatum, sub Ferdinando Rege Castellæ & Sancia Regina, anno 1050. statuens indefinite & sine ulla exceptione *Can. 11.* „ Ut omnes Abbates se & Fratres suos, „ & Monasteria; & Abbatissæ se & Moniales suas, & Monasteria, secundum „ beati Benedicti regant statuta: & ipsi „ Abbates, & Abbatissæ cum suis Congregationibus, & Cœnobiis *sint obedientes*, „ *& per omnia subditi suis Episcopis* „.

Seculo XII. nonnullos Abbates emancipationem seu exemptionem a jurisdictione Episcoporum a Sede Apostolica postulasse & obtinuisse, ex querelis S. Bernardi adversus similes emancipationes cognoscitur: easque subsequentibus seculis, non obstantibus Episcoporum contradictionibus, multiplicatas fuisse scitur. Id tamen semper verum mansit, quod juxta Canonicam auctoritatem, Episcopalis jurisdictio in omnia Monasteria extendatur; exemptiones vero non sint nisi quædam Privilegia, contra sacros Canones, aliquibus a Sede Apostolica ex ex causa indulta.

Hinc Regula a Pontifice etiam post ortum exemptionum tradita in *Cap. 7. De Privilegiis in VI. De jure communi Ordinariorum intentio est fundata quoad jurisdictionem*. Unde illud Glossæ: „ Ad Episcopum pertinet omnis cura suæ Diœcesis, „ tam in Monasteriis quam aliis Ecclesiis; „ scilicet de jure communi „.

REGULA II.

Quousque Exemptio dubia est, Episcopus jurisdictionem suam exercere potest.

HÆc Regula tamquam ex præcedente profluens traditur a Pontifice in citato *Capite 7. De Privilegiis in VI.* „ Si, inquit,

„ quit, privilegium per se sufficiens, quan„ do solo privilegio se defendunt, vel sal„ tem tale quod præscriptioni Canonicæ „ causam præstet. . . . . non exhibuerint; „ cum de jure communi Ordinariorum in„ tentio sit fundata, *suâ jurisdictione uti* „ *possunt* in eosdem libere, donec de præ„ scriptione Canonica fecerint *plenam fidem*.

Juxta hanc probatissimam Juris Regulam respondit Fagnanus ad *Cap.* 18. *De Præscript. num.*50. „ Quod Archiepiscopus, qui „ fundat intentionem de jure communi, „ non sit prohibendus visitare, donec Ab„ bas de præscriptione Canonicâ *plenam* fi„ dem fecerit „.

Et generaliter Zypæus in *Jure novo De Offic. Ordin. num.* 19. „ In iis, inquit, ubi „ exemptio dubia est, Episcopus *ex asse* suâ „ jurisdictione uti potest; adeoque etiam in „ casu Capituli 3. *Sess.* 6. Concilii Triden„ tini *solus* procedere potest, donec Capitu„ lum per *tres conformes sententias docuerit* „ *de legitima sua exemptione:* ut Congre„ gatio Concilii, inquit, Joanni Maldero „ Episcopo Antuerpiensi respondit, & alias „ sæpius „.

REGULA III.

De Exemptionibus judicandum est ex tenore Privilegiorum; ipsaque Privilegia Ordinariis exhibenda sunt.

HAnc Regulam apertissime tradit Pontifex in *Cap.* 7. ✠ *De Privilegiis:* ubi quærenti Episcopo Ambianensi, quâ libertatis prærogativâ donati essent Templarii, & Hospitalarii, respondit Alexander III. „ Non dubitamus quin aliam liberta„ tem habeant in locis, in quibus antequam „ pervenissent ad eos, fuerant habitatores: „ quod totum ex *inspectione Privilegiorum* „ plenius advertere potes; & secundum quod „ inveneris, ita observes. Sic enim eos „ *volumus Privilegiorum suorum servare te*„ *norem*, quod eorum metas minime trans„ gredi videantur „.

Rursus idem Pontifex Legatum suum instruens, quâ ratione de exemptionibus judicare debet, scribit in *Cap.* 8. ✠ De Privilegiis: *Inspicienda sunt Ecclesiarum Privilegia, & ipsorum tenor est diligentius attendendus.*

Et quid plura? Leges enim communes, quibus Episcoporum Jurisdictio in omnia suæ Diœcesis Monasteria innititur, servandæ sunt; nisi quantum ab illis recessum esse ostenditur. Clarum ergo est, quod si per exemptiones seu privilegia quædam a Legibus illis esse recessum contendatur; ex eorum tenore sit judicandum, quomodo & in quantum recessum sit.

Ex hac Regula sequitur alia, tradita in *Cap.* 4. ✠ *De fide instrumentorum:* & *Cap.* 7. *De Privilegiis in VI.* nimirum, *Privilegia ab illis, qui exemptionem prætendunt, Episcopis inspectionem postulantibus, esse exhibenda.*

Quia „ alias (ut recte notat Glossa ad dictum *Cap.*4.) „ nec redargui possunt, nec „ etiam sciri quod servari deberet per ipsa: „ quod totum ex ipsarum inspectione de„ prehenditur „.

Sit igitur hæc Regula, quam ex citatis Juris textibus post Glossam ad præcitatum *Cap.* 7. probant Canonistæ: „ Privilegia „ servanda sunt, secundum quod continetur „ in iis: & nulli Privilegiato credendum „ est, nisi privilegium suum inspiciendum „ concedat „.

REGULA IV.

Exemptiones utpote odiosæ stricte sunt interpretandæ.

CUm ex præcedentibus constet, exemptiones sacris Canonibus, Jurique communi, quibus Jurisdictio Episcoporum in omnes suæ Diœcesis Ecclesias, & loca innititur, contrariari; illas eo titulo odiosas esse, omnium Canonistarum calculo comprobatur. Idque plane ad mentem Ecclesiæ.

Ecclesia quippe summopere desiderans, ut sacri Canones, sive Regulæ pro directione morum & custodia disciplinæ editæ, exactissime ab omnibus observentur, violentum atque *odiosum* reputat omnem, quem ob certas rerum & temporum circumstantias quandoque tolerare cogitur, a Regulis seu Canonibus suis recessum. Unde illud Glossæ a Canonistis vulgo receptum: *Regulæ & antiquo Juri standum est, nisi in quantum reperimus recessum.* Canonistarum proinde dubitat nemo, quin *odiorum* appellatione ve-

veniant exemptiones in Regula Juris, quæ dicit: *Odia restringi, & favores convenit ampliari*. Cap. 15. De R. J. *in VI.* Similiter & alteram Juris Regulam *cap.* 28. *De R. J. in VI.* dictantem: *Quæ a jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda*, in materia Exemptionum esse servandam, apud Canonistas expeditum est.

Materia Exemptionis (ait Fagnanus ad *Caput* BONÆ MEMORIÆ *De Postulat.Prælat. num.* 7.) *est* STRICTE ACCIPIENDA, *propter præjudicium, quod infert potestati Ordinarii*.

Et clarius ac expressius, conformiter ad hanc Regulam, Zypæus *Consult.* 1. *De Privil.* „ Exemptiones, inquit, *odiosæ* sunt, „ tamquam juri communi adversæ, Hierar- „ chiæ Ecclesiasticæ inimicæ, & quæ jus „ alteri auferant; scilicet auctoritatem suam „ Ordinariis locorum: quod Princeps aut „ Pontifex *numquam facere censetur*, nisi „ *disertis admodum verbis* expresserit „.

Hinc & illud Canonistarum: *Exemptio indiget speciali beneficio, quia est* ODIOSA, *& pugnans contra jus commune*. Vide Altesseram ad *Cap.* 18. ✠ *De Privil.*

Conforme igitur Juris Regulis, atque mentis Ecclesiæ est Decretum Patrum Concilii Tholosani, quo *anno* 1590. *part.* 4. *cap.* 16. decreverunt: „ Ut hunc in exemptionum co- „ gnitione Episcopi modum adhibeant, & „ ut illas *ad unguem* observent, & ultra „ quam loquuntur, minime extendant „. Rationem hanc sui Decreti præmittentes, quia „ Episcoporum jurisdictioni non me- „ diocre impedimentum, exemptis profusio- „ ris vitæ occasionem, Christianis non vul- „ gare scandalum afferre, laxius quam par „ sit, acceptæ exemptiones consueverunt „.

Huic Regulæ innititur alia Regula, proposita in *Cap.* 17. ✠ *De Privilegiis*, & Canonistis admodum familiaris: quod licet Monasterium liberum sit in Capite, Membra tamen, id est Ecclesiæ & Capellæ dependentes a Monasterio, propterea non sint exempta, nisi expresse de Membris contineatur in Privilegio. „ Et pro illis Mem- „ bris non exemptis Abbas tenetur Episco- „ po exhibere reverentiam, obsequium, & „ honorem „.

Ex eodem Juris principio profluit, quod Exempti ratione delicti commissi, aut contractus initi, vel rei sitæ in loco non exempto, quantumcumque sic exempti gaudeant libertate, conveniri possint coram Ordinario, juxta *Cap.* 1. *De Privilegiis in VI.* innovatum a Synodo Tridentina *Sess.* 7. *cap.* 14. *De Reformat.* ne alias exemptio contra apertissima Juris principia extenderetur ad locum in Privilegio non expressum.

REGULA V.

Exemptus sub una qualitate non propterea est exemptus consideratus sub alia qualitate.

IN unam eamdemque personam sæpenumero concurrere diversas qualitates, sive officia plane ab invicem separata, quibus mediantibus unus idemque plures quasi repræsentet personas, notissimum est. Ita enim in eumdem concurrunt, ver.gr. Canonicatus & Pastoratus, status Religiosus & Clericalis, officium Doctoris aut Præsidis in Academia, & Canonici aut Confessarii, vel Pastoris alteriusve functionis, &c.

Quibus sic in unum eumdemque concurrentibus, evidens est, eumdem quasi diversas personas repræsentare, ver. gr. Canonici & Pastoris, Religiosi & Clerici, &c. quorum disparata plane sunt officia.

Ex quibus evidenter sequitur, quod si Exemptus sub una qualitate, etiam censeretur propterea exemptus quoad ea, quæ gerit, consideratus in qualitate a priore plane disparata, exemptiones, contra notissimum Juris principium, extenderentur de persona ad personam, vel de re ad rem. Hinc, cum quæreretur ab Innocentio III. an Canonici Capellæ Ducis Burgundiæ obtinentes una cum Canonicatu Ecclesias Parochiales, in omnibus essent a jurisdictione Ordinarii exempti propter privilegium prædictæ Capellæ concessum, conformiter ad hanc regulam respondit Pontifex: „ Quod quatenus Exem- „ pti ratione ejusdem Capellæ, Pontificiis „ Privilegiis Episcopus deferat reverenter; „ sed in quantum ratione Parochialium „ Ecclesiarum, vel alias jurisdictionem ejus „ respicere dignoscuntur, officii sui debi- „ tum in eosdem libere prosequatur „. *Cap.* Cum Capella ✠ *De Privilegiis*.

Exempti proinde Canonici Capellæ Ducis Burgundiæ, ex sententia Pontificis, exempti non sunt quoad ea, quæ regimen Ecclesiarum Parochialium respiciunt: atque ita notissima Juris Regula, quâ Exemptus sub una qualitate non censetur propterea exemptus sub alia qualitate consideratus, a Pontifice comprobatur.

Juxta hanc etiam Regulam declaravit Concilium Lugdunense sub Innocentio IV. *Cap.* 1. *De Privileg. in VI.* quod si Monachus exemptus constituatur Prior Monasterii non exempti, ratione ejusdem Prioratus Ordinarium suâ jurisdictione in ipsum licite uti posse.

Eamdem procul dubio Regulam præ oculis habuere Patres Concilii Tridentini *Sess.* 24. *cap.* 11. *De Reform.* declarantes: „Quod „ privilegia, quæ residentibus in Curia Ro„ mana vigore Eugenianæ Constitutionis „ aut familiaritatis Cardinalium competere „ solent, ea in iis, qui Beneficia Ecclesia„ stica obtinent, *ratione prædictorum Bene„ ficiorum* minime intelligantur; sed Ordi„ narii jurisdictioni subjecti maneant „.

Rationi proinde, ac Conciliorum Pontificumque Decretis conforme est hoc Canonistarum principium: Quod si exemptus a jurisdictione Ordinarii promotus fuerit ad Officium vel Beneficium non exemptum, ejus respectu & contemplatione Ordinarium esse Judicem competentem, cujus jurisdictioni ratione illius Officii subjectus est; sive quod idem est, *Exemptus ratione rei non exemptæ subjacet jurisdictioni Ordinarii*. Vide Fagnanum *ad Cap.* Cum Capella *De Privilegiis*, *num.* 13. 14.

REGULA VI.

Receptio alicujus loci aut personæ in protectionem Sedis Apostolicæ, non arguit ejusdem exemptionem.

Cum protectio aliud non sit, quam defensio seu tuitio, consequens est, suscipere aliquem in protectionem idem esse, quod suscipere alicujus defensionem adversus injurias aut molestias, quibus avertendis sine potentioris auxilio solus forsan non sufficeret.

Quamobrem pii Ecclesiarum, ac Monasteriorum Fundatores credentes a nullo melius potentiusque quam a summa Potestate Monasteria, Ecclesiasque protegenda, sæpius protectionem Regiam aut Pontificiam contra invasores piorum locorum implorandam censuerunt.

Nec alium fuisse scopum imploratæ protectionis Regiæ, ex omnibus pene fundationum monumentis colligi potest. Verum hic unum sufficiet Decretum Concilii Ticinensis, quo Patres illius Synodi monendos censuerunt Imperatores officii, ipsis ratione susceptæ protectionis Monasteriorum, & Ecclesiarum incumbentis. „ Suggerendum est „ (inquiunt ad *annum* 850. *Can.* 16.) Bea„ tissimis Imperatoribus, quia hi, qui Mo„ nasteria & Xenodochia sub defensione „ Sacri Palatii posuerunt, ideo fecisse pro„ bantur, quod *a nullo melius quam a „ summis Potestatibus protegenda crediderint:* „ & si ea contra Decreta Institutorum per„ sonis quibus non licet dederint, ipsi im„ pugnatores efficiuntur, qui propugnare „ debuerunt. Et cavendum summopere „ Principibus, ut quia minime nunc judi„ cantur, ne in futuro judicio ab omnipo„ tenti Deo gravius judicentur, secundum „ Apostolum *Hebr.* 10. *Etenim horrendum „ est incidere in manus Dei viventis*. Nos „ vero, qui debitores sumus, suggerimus, „ quod silere non audemus „.

Eumdem fuisse Fundatorum finem in petenda protectione sive tuitione Sedis Apostolicæ, ex fundationum quoque monumentis difficile non foret ostendere: unum duntaxat ex fundatione celeberrimi illius Cluniacensis Monasterii evidentissimum argumentum adducam.

Guillelmus Comes Arvernorum & Dux Aquitaniæ, in testamento suo, bona sua universa offerens SS. Petro & Paulo „ ut „ in Cluniaco in honore eorumdem SS. „ Apostolorum Petri & Pauli Monasterium „ Regulare constituatur, ibique Monachi „ juxta S. Benedicti Regulam viventes con„ gregentur, qui res ipsas perenni tempo„ re possideant, teneant, habeant, atque or„ dinent „ inter alia Monachis injunxit, ut per quinquennium Romæ „ ad limina „ Apostolorum ad luminaria ipsorum con„ cinnanda decem solidos præfati Monachi „ persolvant, habeantque TUITIONEM *ipso„ rum*

„ *rum Apostolorum*, *atque Romanum Ponti-* „ *ficem* DEFENSOREM „. Habetur *tom.* 9. *Concil. Edit. Labb. pag.* 565.

Quis porro hujus imploratæ protectionis scopus fuerit, ex sequentibus ejusdem Fundatoris verbis intelligi potest: „ Placuit „ etiam huic testamento inseri, inquit, ut „ ab hoc die, nec nostro, nec parentum „ nostrorum, nec fascibus Regiæ Magnitu- „ dinis, nec cujuslibet terrenæ Potestatis „ jugo subjiciantur iidem Monachi ibidem „ congregati. Nec aliquis Principum secu- „ larium, non Comes quisquam, non Pon- „ tifex supradictæ Sedis Romanæ, per Deum „ & in Deum, omnesque Sanctos ejus, & „ tremendi judicii diem contestor ac depre- „ cor, invadat res ipsorum Dei servorum, „ non distrahat, non minuat, non proca- „ miet, non beneficiet alicui personæ, non „ non aliquem Prælatum supra eos contra „ eorum voluntatem constituat. Et ut hoc „ nefas omnibus temerariis ac improbis ar- „ ctius inhibeatur, adhuc idem inculcans „ subjungo, & obsecro vos, o sancti Apo- „ stoli Petre & Paule, & te, Pontifex „ Pontificum Apostolicæ Sedis, ut per au- „ ctoritatem Canonicam & Apostolicam, „ quam a Deo accepisti, alienes a consor- „ tio sanctæ Dei Ecclesiæ & sempiternæ „ vitæ, prædones, & invasores, atque distra- „ ctores harum rerum, quas vobis hilari „ mente, promptâque voluntate dono: si- „ tisque tutores ac defensores jam dicti lo- „ ci Cluniaci, & servorum Dei ibi com- „ morantium, harum quoque omnium fa- „ cultatum, propter eleemosynam, & cle- „ mentiam, & misericordiam piissimi Re- „ demptoris nostri „.

Quid evidentius, quam unice per pium hunc Fundatorem Sedis Apostolicæ protectionem imploratam, ut Monachi eorumque res seu facultates ab injuriis & invasione potentius defendantur?

Igitur per imploratam *protectionem* seu *tuitionem* Regiam vel Pontificiam Monasteria, & Ecclesias ab oppressionibus & injuriis liberare intenderunt pii Fundatores, nequaquam a Canonicæ obedientiæ jugo eximere.

Hinc Ludovicus Pius Imperator expresse fatetur, se recepisse Monasteria & cellas Senonensis Provinciæ in suam *protectionem*: „ sed ne hujus Decreti causâ, ait, in eis- „ dem Cœnobiis Abbates vel Monachi „ constituti contra suum incipiant superbire „ Episcopum; præcavimus omnem occasio- „ nem amputandam, neque locum diabolo „ dandum; *salvâ* scilicet *in omnibus aucto-* „ *ritate & potestate Episcopi* in cunctis „ Ecclesiasticæ Regulæ disciplinis „. Habetur in *Append. Capitular. Baluzii*, *tit.* 38.

Quod hic Ludovicus, idipsum sæpius Romani Pontifices declarasse comprobantur.

Utque vetustiora Pontificum testimonia omittam, evidens illius in Rescripto Alexandri III. probatio habetur *Cap.* 8. ✠ *De Privileg. Si ad indicium perceptæ*, ait, PROTECTIONIS *census persolvatur*, *non ex hoc juri Diœcesani Episcopi aliquid videtur esse subtractum*.

Similiter quærenti Episcopo Ausonensi, „ Utrum Clerici & laici, qui *protectionis* „ litteras ostendunt, in quibus personæ suæ „ expresso nomine cum omnibus rebus suis „ sub *Apostolica protectione* consistere de- „ clarantur, a Jurisdictione Episcopi Diœ- „ cesani sint *exempti* „. Respondet Innocentius III. „ quod per litteras hujusmo- „ di ab Episcoporum suorum potestate mi- „ nime subtrahuntur „. *Cap.* 18. ✠ *De Privilegiis*.

In jure proinde ac ratione fundatissima est hæc Canonistarum Regula: *Licet Papa recipiat aliquos sub sua protectione*, *non sunt propterea subtracti a Jurisdictione Episcoporum*. Glossa ad *cit. cap.* 8.

Hanc Regulam præ oculis habuisse videtur S. Bernardus, dum *lib.* 3. *De Consid. cap.* 4. dixit: „ Nonnulla tamen Monaste- „ ria sita in diversis Episcopatibus, quod „ specialius pertinuerint ab ipsa sui funda- „ tione ad Sedem Apostolicam ex volun- „ tate Fundatorum, quis nesciat? Sed aliud „ est quod largitur devotio, aliud quod „ molitur ambitio impatiens subjectionis „. Illa nimirum largitur protectionem adversus injurias & oppressiones, hæc vero impatiens subjectionis, Canonicæ auctoritatis jugum excutere molitur.

REGULA VII.

Exemptiones non nisi justa de causa, utilitatem necessitatemve Ecclesiæ concernente, sunt concedendæ.

EPiscoporum Jurisdictioni universa loca, omnesque personas intra limites suæ Diœcesis constituta juxta Canonicam auctoritatem subjacere; exemptiones vero sacris Canonibus atque Juri communi violentiam quamdam inferre ex præcedentibus constat; consequenter exemptiones speciem quamdam Dispensationis esse, legibusque dispensationum regi debere negaverit nemo.

Porro prima certissimaque dispensationis hæc est Regula: dispensationem indulgendam non esse, nisi ea interveniat Ecclesiæ utilitas aut necessitas, quæ vulnus Canonibus per dispensationem inflictum compensare queat. „ In his (inquit S. Ivo Carnutensis *in Prologo sui Decreti*) quæ „ propter rigorem disciplinæ vel muniendam salutem posteriorum sanxit diligentia; si honesta vel utilis sequatur compensatio, potest procedere auctoritate Præsidentis diligenter deliberata dispensatio „. Et quid plura? Cum sit „ unanimis consonantia Canonum, Conciliorum, & Interpretum (ut recte advertit Prosper Fagnanus *ad Cap.* Nimis ꝟ *De Filiis Presbyterorum num.*8.) quod causa necessitatis vel utilitatis in dispensatione debet „ esse magna; seu, quod idem est, major, „ maxima, justa, evidens, urgens, & his „ consimiles, quibus sacri Canones utuntur „ tamquam synonymis, alioquin si ejusmodi causa desit non est dispensatio, sed dissipatio „.

Quis igitur dubitet, quin & hæc Regula in concessione Exemptionum, utpote certissimâ dispensationis specie, servanda sit?

Certe quin hæc Regula in concedendis privilegiis servari debeat, non dubitavit Doctor Mellifluus. Postquam enim incommoda ex Abbatum emancipatione seu exemptione profluentia Eugenio III. proposuisset; tandem, ne Sedis Apostolicæ auctoritatem lædere videretur, addit: „ Quid, „ inquis, prohibes dispensare? Non, sed „ dissipare. Non sum tam rudis, ut ignorem positos vos dispensatores, sed *in ædificationem*, non in *destructionem*. Denique quæritur inter dispensatores, ut „ fidelis quis inveniatur. Ubi *necessitas urget*, *excusabilis dispensatio*. Ubi *utilitas provocat*, *dispensatio laudabilis est*. Utilitas dico *communis*, non *propria*. Nam „ cum nil horum est, non plane *fidelis dispensatio*, sed *crudelis dissipatio* est „. *Lib.* 3. *De Consid. cap.* 4.

Quid ex his evidentius, quam præcitatam dispensationum Regulam, ex mente S. Bernardi in Exemptionum indulgentia servandam? Et quidni? *Privilegia siquidem* (ait Gregorius VII. *lib.* 6. *Epist.* 2.) *non debent SS. Patrum auctoritatem infringere, sed utilitati sanctæ Ecclesiæ prospicere*.

Hanc Regulam indubie sibi propositam habuit Martinus V. revocans exemptiones Capitulorum, Monasteriorum, aliorumque locorum, quas nonnulli Romani Pontifices, aut pro Romanis Pontificibus se gerentes, & in suis diversis obedientiis reputati, a tempore obitus Gregorii XI. *pro sua voluntate*, aut per *importunitatem petentium* concesserant; addensque, *se non intendere exemptiones de cætero facere, nisi* causa cognita, *& vocatis quorum interest*. Sess. 43. Concilii Constant.

REGULA VIII.

Exempti tenentur legibus Episcoporum in materia communi.

SI conformitas unitasque, quæ inter ejusdem territorii incolas requiritur, eaque quæ Legibus debetur observantia, evincant, Clericos, non obstante suâ a Jurisdictione laicorum exemptione, teneri Legibus & Statutis Regis ac Principis pro tota Communitate in materia Clericis ac laicis plane communi, verbi gratiâ, ne equi extra Provinciam educantur, merces avehantur, hoc illudve pretium rerum persolvatur, &c. nonne a fortiori conformitas unitasque, quæ esse debet inter Membra unius Ecclesiæ evincet, exemptionem a Jurisdictione Ordinariorum adeo odiosam, minime extendendam esse ad leges statutave Episcoporum pro tota Diœcesi in materia exemptis pariter & non exemptis communi evulgata? Et sane,

cum

cum Capitula, Monasteriaque omnia, quantumvis exempta (modo non sint *nullius Diœcesis*) cum reliquo Clero ac populo unam eamdemque particularem Ecclesiam, imo & Hierarchiam, quæ ex Episcopo, Presbyteris, & Ministris constat, simul constituant; quis non videat, summam Ecclesiæ illius perturbationem, & Hierarchiæ totalem confusionem, Legum quoque eversionem conculcationemque futuram, si Exempti (majorem ac præcipuam Cleri portionem ordinarie conficientes) Legibus illis non teneantur? Quæ laicorum vel Clericorum erga leges Episcopales speranda reverentia aut observantia, si conspiciant præcipuos Ecclesiæ Ministros, eosque, qui præ aliis obedientiam profitentur, populumque suo vivendi exemplo ad Legum custodiam promovere deberent, illas impune violare ac quasi contemnere?

Ratio proinde naturalis, ipsaque Ecclesiæ unitas propositam Juris Regulam probat; quam & ipsa Pontificum, Conciliorumque responsa confirmant solidantque.

Sic enim privilegia intellecta volunt Pontifices, ne dissolvatur aut vilescat disciplina Ecclesiastica, aut vilipendatur Episcopalis auctoritas. *Cap.* 24. ✠ *De Privil.*

Et quidem cum ex eo „ quod Fratres „ Minores in suis reciperent Ecclesiis ad „ andienda divina Officia, tempore interdi„ cti, Fratres & Sorores de Ordine Tertio „ existentes, qui Continentes seu de Pœ„ nitentia nuncupantur; *scandalum aliorum*, „ qui ab his excluduntur, ait Concilium „ Viennense, *mentibus generetur*, *censura* „ *vilescat Ecclesiastica*, & *minoris auctori*„ *tatis interdicti sententia reputetur*: eisdem „ Fratribus Minoribus districtius inhibemus, „ pergit Concilium, ne de cætero aliquem, „ vel aliquos prædictorum (etiamsi super „ hoc hi vel illi *Privilegiis quibuscumque* „ muniti extiterint, quæ ipsis in nullo pror„ sus quoad hoc volumus suffragari) ad Di„ vina in suis Ecclesiis, tempore interdicti, „ quoquomodo admittant „.

Firmum proinde manet ex mente Ecclesiæ, privilegia sic esse intelligenda, ut eorum occasione nec scandalum generetur pusillorum, Censura non vilescat Ecclesiastica, nec minoris auctoritatis Prælatorum reputetur sententia.

Quapropter Patres Tridentini nequaquam reputandi sunt specialiter Exemptionibus Regularium derogasse; sed potius hanc Regulam sequuti, Exemptiones velut privilegia declarasse, dum dixerunt: „ Quod censuræ „ & interdicta, nedum a Sede Apostolica „ emanata, sed etiam ab Ordinariis pro„ mulgata mandante Episcopo, a Regula„ ribus in eorum Ecclesiis sint publicanda „ atque servanda. Dies etiam festi, quos „ in Diœcesi sua servandos idem Episcopus „ præceperit, ab *Exemptis omnibus*, etiam „ Regularibus, sint servandi „. *Sess.* 25. *cap.* 12. *De Regularibus*.

Eodem ex fonte emanat, Exemptos teneri illis, quæ de comessationibus, choreis, aleis, tabernarum frequentatione, aliisque similibus Episcopi pro bono suæ Diœcesis statuenda censuerint.

Et sane, ni Regula hæc inviolata permaneat, & exacte servetur, verendum ne quod de exemptionibus particularium personarum dixit Tridentinum, de universis exemptionibus dici debeat: „ Privilegia & „ exemptiones, quæ variis titulis conceduntur, hodie perturbationem in Episcoporum „ jurisdictione excitare, & Exemptis occa„ sionem laxioris vitæ præbere dignoscun„ tur „. *Sess.* 24. *cap.* 11. *De Reform.*

REGULA IX.

Exemptiones a jurisdictione Episcoporum ad functiones Hierarchicas non extenduntur.

Præter universalem Ecclesiæ Hierarchiam, cujus Caput ac centrum est Romanus Pontifex, *alia est in Ecclesia Catholica Hierarchia* (ait Trid. Sess. 23. Can. 6.) *divinâ ordinatione instituta*, *quæ constat ex Episcopis*, *Presbyteris*, & *Ministris*, cum quadam tamen subordinatione universali Hierarchiæ rursus inclusa.

Sicuti vero universalis Hierarchia non foret ut *castrorum acies bene ordinata*, sed *Regnum in se divisum*, si unus omnibus tamquam Caput & unitatis centrum non præponeretur; ita pariter, nec inferior ulla Hierarchia ut *castrorum acies bene ordinatur*, nisi Presbyteri, cæterique Ministri hanc Hierarchiam constituentes, cum quadam subordinatione uni tamquam Capiti & Principi illius *sacri Principatus* (id enim latine sonat

nat Hierarchia) subjicerentur.

Cum igitur ad cujusque particularis Ecclesiæ Hierarchiam *pæcipue* spectent Episcopi (ut ait Trid. *ibid. cap.* 4.) sive præcipuum ac primum locum occupent, nî cum debita subordinatione reliqui Hierarchici Episcopo ut capiti subdantur, non Hierarchiam seu sacrum Principatum *terribilem ut castrorum aciem bene ordinatam* habebimus, sed potius *Regnum in se divisum quod desolabitur*. Quod jam pridem contra Luciferianos advertit S. Hieronymus in Dialogo adversus Luciferianos. *Ecclesiæ salus in summi Sacerdotis* (Episcopi) *dignitate pendet*, inquit; *cui si non exors quadam & ab hominibus* EMINENS *detur* POTESTAS, *tot in Ecclesia efficiuntur* SCHISMATA *quot Sacerdotes*. Et ante ipsum vir Apostolicus Ignatius: „ Sine „ Episcopo nemo quidquam faciat eorum, „ quæ spectant ad Ecclesiam: & honora „ Deum ut omnium Auctorem & Domi- „ num, Episcopum vero *ut Principem Sa-* „ *cerdotum*, imaginem Dei referentem: „ Dei, inquam, propter *Principatum;* „ Christi vero, propter Sacerdotium „. *Epist. ad Smirnens.*

Exemptiones igitur Capitulorum vel Academiarum, aut Monasteriorum ad functiones extendi nequeunt Hierarchicas; sive vi illarum a jurisdictione Episcopi eximi non possunt Canonici, Academici, vel Claustrales, quatenus tamquam Presbyteri, vel Ministri Hierarchiam simul cum Episcopo formant; nî una Hierarchia divinâ ordinatione instituta confundatur, & Episcopis sacer *Principatus*, ipsis ab omni antiquitate tributus, adimatur.

Quapropter Pontificale Romanum, nullâ exemptos inter & non exemptos factâ distinctione, præscribit omnibus in Presbyteros ordinatis, ut Episcopis, quorum respective Clero adscribuntur, *promittant obedientiam & reverentiam*. Evidens indicium, exemptionem ex mente Ecclesiæ ad functiones Hierarchicas, seu quas ordinati tamquam Ecclesiæ illius, cui adscribuntur, ministri exercent, non extendi; sed in earum functione, ab Episcopis tamquam a Capite ipsos debere esse dependentes.

Unde seculo V. Synodus Arelatensis, controversiam Episcopum Arelatensem inter & Faustum Abbatem Lirinensis Monasterii componere volens, dixit: „ Hoc enim & „ rationis & religionis plenum est, *ut Cle-* „ *rici* ad ordinationem Episcopi *debitâ sub-* „ *jectione* respiciant; laica vero omnis con- „ gregatio ad solam & liberam Abbatis pro- „ prii, quem sibi ipsa elegerit, ordinatio- „ nem dispositionemque pertineat „. *An.* 455.

Et sane tanta reputabatur olim Clericorum ad suos Episcopos subjectio, ut eam obedientiæ Monachali pene crederent repugnare; atque ideo Monachum adscriptum Clero sive Hierarchiæ alicujus Ecclesiæ, Monachatum amisisse reputarent.

Quamvis vero non ea hodie Clericalem inter & Monachalem statum intercedat repugnantia, manet tamen verum illud S. Thomæ: *In his, quæ ad disciplinam Ecclesiasticam pertinent*, MAGIS *tenetur Monachus obedire Episcopo quam Abbati; quia in his Abbas est Episcopo suppositus*. In *lib.* 2. *Sentent. dist.* 44. *quæst.* 2. *art.* 3.

Si novissima Pontificum Decreta pervolvere lubeat, quid aliud clamant & inculcant, quam Canonicos, Monachos, aliosque functiones Hierarchicas obeuntes, Episcopis quoad functiones illas subjacere: quinimo *an.* 1586. Synodus Coloniensis *par.* 4. *quæst.* 12. non tantum justum credidit, ut Fratres Mendicantes in prædicatione verbi divini ordinariæ Episcoporum jurisdictioni subjicerentur, *sed ut eatenus Monasticæ professionis Regulis, obligationibusque eximantur, non decens tantum, sed & justum putavit*. Ut nimirum tanto liberius Episcopus Hierarchiæ suæ Caput & Princeps in sibi subditos intendere posset.

Ex sententia igitur & mente Ecclesiæ, quæ tum in Pontificum ac Conciliorum Decretis, tum in ipso Pontificali Romano exprimitur ac manifestatur, verissima manet hæc Regula: *Exemptio a jurisdictione Episcopi ad functiones Hierarchicas non extenditur;* ne alias Ecclesiastica Hierarchia, quæ est *ut castrorum acies bene ordinata*, plane confundatur & dissolvatur.

RE-

REGULA X.

Jurisdictio delegata data Episcopis in Exemptos, non tollit ordinariam; illâque concessâ omnia censentur Episcopis competere, ac si exemptio foret sublata.

EXemptos multis casibus jurisdictioni ordinariæ Episcoporum manere subjectos, est expeditum: quibus casibus, cum naturalis & Canonica Episcoporum auctoritas illæsa ac integra maneat, neque per exemptionem impediatur, manifestum est, eam secundum plenum primævumque suum vigorem exerceri posse; & Episcopum posse in Exemptos procedere, ac si nulla plane exemptio intercederet. Juxta hoc notissimum principium respondit Innocentius III. Episcopo Lingonienfi, ut in Canonicos Capellæ Ducis Burgundiæ „ in quantum ratione „ Parochialium Ecclesiarum vel alias Jurisdictionem ejus respicere dignoscuntur, „ Officii sui debitum in eosdem *libere* prosequatur „. *Cap.* CUM CAPELLA ꝟ *De Privilegiis*.

Ulterius ex dispositione Juris communis, & præcipue ex Decreto Concilii Tridentini, frequenter concessum esse Ordinariis, ut tamquam Delegati Sedis Apostolicæ contra Exemptos procedant, notum est.

Duo vero circa hanc delegationem apud Canonistas sunt recepta.

Primum, per hanc delegationem nihil derogari auctoritati ordinariæ Episcoporum, si quæ ante hanc delegationem competierit Episcopis in Exemptos. Concilium quippe Tridentinum admodum sollicitum, ut quantum temporum acerbitas ferret, auctoritas Episcopalis, multiplicibus privilegiis ac prætensis exemptionibus pene conculcata, in pristinum erigeretur; noluit eam, per adjunctionem auctoritatis Pontificiæ diminuere, sed potius roborare ac firmare.

Unde recepta est Canonistarum Regula, quibus casibus Episcopus ante delegationem procedebat contra Exemptos jure ordinario, eodem etiam procedere post delegationem. Hanc Regulam secutus est S. Carolus, dum statuit: „ ut si Episcopus tamquam Sedis „ Apostolicæ Delegatus, sententiam in iis „ causis tulerit, in quibus ante Concilium „ Tridentinum tamquam Ordinarius *eâdem* „ *Jurisdictione* potestateve uti poterat, *non* „ *ad Sedem Apostolicam*, sed *ad Archie-* „ *piscopum* ab illa sententia devolveretur „ appellatio „. *Concil. Mediol. V. part.* 3, *cap.* 11.

Alterum, circa similem delegationem Episcopis factam, a Canonistis est receptum; quod Episcopus vi delegatæ hujus potestatis possit non tantum de causis Exemptorum cognoscere, sed etiam per censuras, aliave Juris remedia sententiam exequi; omniaque facere tum quoad litis præparatoria, sive ejus instructionem, quæ Judex ordinarius facere posset aut deberet.

Si enim de quocumque Judice a Sede Apostolica delegato, in Jure dicatur, *ex eo quod causa ipsi committitur super* OMNIBUS, *quæ ad causam ipsam spectare noscuntur*, PLENARIAM *recipit* POTESTATEM: quanto magis id dictum oportet de delegatione facta Episcopis, qui naturales quodammodo Judices sunt eorum, in quos potestas delegata conceditur? adeo ut potius avita auctoritas dicenda sit restitui, quam nova concedi.

Proinde recte hic tradunt Canonistæ: „ Delegatam Jurisdictionem, quam Concilium Tridentinum & Apostolicæ Constitutiones tribuunt locorum Ordinariis supra Regulares, aliosque exemptos, æquipollere *ordinariæ*, eamdemque *latam* & „ *favorabilem* naturam habere; quoniam, „ inquiunt, in effectu est restituere quod „ erat *proprium*, ac removere obstaculum „ exemptionis: secus autem, ubi agitur „ de delegatione facta speciali personæ, „ quæ in eo genere causarum naturalem „ seu habitualem propriam Jurisdictionem „ vel potestatem non habet, cum tunc „ *stricte* ad limites verborum, ac juxta „ præcisam formam delegationis Jurisdictio „ attributa censeatur „. Vide *D. Joannis Karg Fecialem Pacis Religiosæ*, *pag.* 127. Quod ibidem allato exemplo vulgari hominis habentis membra valida, sed vinculis impedita declarant: *Quoniam si superveniat*, aiunt, *vinculorum solutio*, *ista non importat concessionem novæ facultatis ambulandi*, *cum id sequatur jure proprio ac naturali*.

Sint ergo hæ Regulæ: Jurisdictio delegata

gata Episcopis in Exemptos, *ordinariam* Jurisdictionem in eosdem non excludit. Item, concessâ potestate delegatâ Episcopis in Exemptos, omnia censentur concessa, quæ ipsis competerent, si exemptio esset sublata.

CAPUT II.

Proponuntur varia Corollaria ex Regulis ante traditis: & una referuntur ac refelluntur contraria Recentiorum quorumdam asserta.

§. I.

Varia Corollaria ex Regula IV.

PRivilegia sacris Canonibus ac Juri communi contraria, *odiosa* atque violenta ex mente Ecclesiæ reputari, eoque titulo *restringi* oportere, neque *ad consequentiam trahenda* esse, Regula quarta ostendit.

Hinc ulterius deducitur, Privilegia eo magis reddi *odiosa* atque violenta, quo magis vim ac vigorem Canonum, quos Ecclesia semper optat ab omnibus exactissime observari, per illa enervari contingit: atque ita privilegia integris atque numerosis Congregationibus, ver.gr. Fratribus Mendicantibus indulta, procul dubio censenda sunt magis *odiosa*, magisque violenta, quam similia privilegia uni alterive concessa; quia, ut evidens est priora amplius Canonum vim enervant quam posteriora, quibus non nisi una alterave persona a Canonum observantia eximitur. Et inde ulterius consequens, priora quam *strictissime* fore interpretanda.

Secundo, ex quarta illa Regula consequitur, sacris Canonibus, præsertim quos universalis Ecclesiæ probavit assensus, in dubio non censeri derogatum; atque hinc illa Canonistarum Regula, Privilegium seu Rescriptum Sedis Apostolicæ, contrarium Canoni Concilii Œcumenici, censendum subreptitium, nisi *expresse* Canoni sit derogatum. *Cap. 3.* ☩ *De Capellis Monach.*

Rationem assignat post alios Prosper Fagnanus ad *Cap.28.* ☩ *De Rescript. num. 32.* „ Idcirco, ait, in derogationibus generalibus Litterarum Apostolicarum non includuntur Decreta *conciliaria*: quia cum hæc edantur in *Generali Concilio summa cum deliberatione* ac *maturitate*; & e converso a summis Pontificibus nonnunquam Litteræ contra jus per *occupationem*, vel *importunitatem* extorqueantur, quas verisimiliter non concessissent, si ad *contrariam dispositionem conciliarem animum applicassent*: propterea iidemmet Pontifices sanxerunt, ut eorum Rescripta, quæ Decretis alicujus Concilii Generalis adversantur, vigorem non habeant, nisi in eis fuerit *derogatum Generali Concilio* „. Et Glossa dicit: „ Tales Litteras præsumi extortas, vel per occupationem, vel per importunitatem petentium „. Ad *Cap. 3.* ☩ *De Capellis Monach.*

Hanc Regulam præ oculis habuisse videtur Concilium Ansanum (a) plurium Archiepiscoporum & Episcoporum, in quo legitur: „ Quod Odilo Abbas Cluniacensis cum suis Monachis ostendit privilegium, quod habebant a Romana Ecclesia; quod eis talem libertatem tribuebat, ut nulli, in cujus territorio degebant, nec alicui aliquatenus subjacerent Episcopo; sed quemcumque vellent, vel de qualibet regione adducerent Episcopum, qui faceret ordinationes vel consecrationes in eorum Monasterio. Relegentes ergo (Episcopi) *sancti Chalcedonensis & plurimorum authenticorum Conciliorum sententias*, quibus præcipitur, qualiter per unamquamque regionem, Abbates & Monachi *proprio* subesse *debeant Episcopo*; & ne Episcopus in Parochia alterius audeat ordinationes vel consecrationes absque licentia ipsius Episcopi facere, decreverunt chartam *non esse ratam*, *quæ Canonicis non solum non concordaret*, *sed etiam contrairet sententiis* „. An. 1025. tom. 9. Concil. pag. 859.

Horum Patrum exemplo merito Episcopi chartas privilegiorum Canonicis Institutis contrarias, ut subreptitias, aut a Sede Apo-

(a) A Gallis nuncupatur *Anse*. Oppidum Galliæ est prope Ararim fluvium, quatuor leucis Lugduno distans.

Apostolica extortas per nimiam Pontificis occupationem, aut petentium importunitatem, rejicient; vel ut minus earum executionem suspendent, quousque de mente Pontificis melius fuerint instructi.

Econtrario privilegiis, præsertim quæ integris ac admodum numerosis Congregationibus indulta prætenduntur, per posteriores Conciliorum sanctiones in dubio præsumi derogatum, ex prædicta quarta Regula consequens est.

Res enim quælibet facile ad suum redit statum naturalem. Cum itaque per privilegia res in violento quodammodo statu ponatur, non difficulter privilegia præsumuntur sublata, resque suo naturali statui restituta.

Atque inde ulterius consequens est, privilegia Fratrum Mendicantium, aliorumque ipsis in privilegiis communicantium per Concilium Tridentinum censeri sublata, in quantum Decretis ejusdem Concilii adversantur; tametsi etiam corpore Juris clausa essent, neque specialiter ipsis foret derogatum; ut pluribus docet Fagnanus *loco citato*, *num.* 46. & 47. hac inter alias notandâ ratione: „ Nam in his, quæ in Ge„ nerali Concilio cum tanta maturitate & „ solemni deliberatione transeunt, & exa„ minatione elimantur, nihil est, nec esse „ debet, quod frustra membranas occu„ pet .... quæ conjectura eo magis fu„ menda est, ait, in casu præsenti; quia „ si Decreta Concilii Tridentini ex hoc „ defectu specialis derogationis non vale„ rent, *magna ejusdem Concilii pars sub*„ *verteretur*: quod quam sit absurdum ne„ mo non videt „. Hæc Fagnanus. Et sane, si privilegia, quæ Fratres Mendicantes, ipsisque in privilegiis communicantes, contraria Decretis Tridentini Concilii habere prætendunt, subsisterent; nullus certe aut exiguus Decretorum Synodi Tridentinæ esset effectus.

Cum enim Decreta maximâ ex parte circa Ministros Ecclesiæ, eorumque functiones versentur, horumque majorem partem hodie constituant Fratres Mendicantes, ceterique Regulares eisdem privilegiis per communicationem, ut aiunt, gaudentes; quis non videt, pro majori etiam parte Concilii Decreta futura sine effectu, si privilegia subsisterent?

Hoc fundamento Pius IV. cujus potissimum labore & industriâ Synodus Tridentina feliciter ad finem perducta fuit, omnia & *universa* privilegia, exemptiones, immunitates, etiam *Mare magnum* (a), ut vocant, quæ variis tam Cathedralibus quam Collegiatis Ecclesiis, Monasteriis, Conventibus, & aliis Religiosis, etiam FF. Mendicantium Domibus & Ordinibus per Romanos Pontifices, etiam *motu proprio* & ex *certa scientia*, ac de *Apostolicæ potestatis plenitudine*, seu etiam Imperatorum, Regum, Ducum, & aliorum Principum contemplatione & intuitu, etiam de Fratrum consilio, in genere vel in specie, *ex quavis etiam honesta causa concessa*, & etiam *pluries* confirmata & innovata fuerunt: hæc omnia, inquam, Pius IV. motu proprio & *ex certa scientia*, ac de *Apostolicæ potestatis plenitudine*, in his omnibus & singulis, in quibus illa *Statutis & Decretis Concilii hujusmodi contrariantur*, *ipso jure* revocata, cassata, & annullata, ac ad ipsius Concilii terminos atque limites reducta esse; nec quidquam adversus ipsa Decreta & statuta, quominus ubique & apud omnes observentur, in aliquo suffragari posse; sed ea perinde haberi & reputari debere, *ac si numquam emanassent*, *auctoritate Apostolicâ declarat*, *ac etiam statuit*, & *ordinat*. In Constit. quæ incipit: *In Principis*.

§. II.

Primum assertum Regulæ IV. adversum; *Exemptiones in favorem Regularium largissime sunt interpretandæ*.

Plura apud recentiores, præsertim Regulares, qui de exemptionibus, ac de privilegiis suis tractatus ediderunt, eisque amplificandis impense studuerunt, reperiuntur contraria Regulis capite præcedenti exhibitis; sed rationi, ac notissimis Juris principiis adeo perspicue contraria, ut ea vel retulisse, pene refutasse sit.

Inter alios tractatus pro privilegiorum am-

(a) Nomine *Mare magnum* donatur Bulla, quæ privilegia cujuslibet generis complectitur.

amplificatione Consultationes Canonicas edidit anno 1676. easque auctas denuo imprimi jussit anno 1682. R. P. Jacobus a S. Antonio Ordinis FF. B. V. M. de Monte-Carmelo. In quibus pene omnia, quæ alii pro amplificandis exemptionibus & privilegiis suis scripsere, in compendium contraxit.

Hic Auctor inter alia, quæ Regulæ quartæ a me traditæ adversantur, docet: „ Quoties super privilegiorum intelligentia, legalitate, perseverantia, &c. occurrunt dubia interpretatione aliquâ indigentia, hanc in favorem Regularium debere fieri, & quidem *largissime* .... ita etiam novissime plurimis citatis noster Petrus ab Angelis *in Speculo Privilegiorum*, *disp.* 1. *sect.* 2. *num.* 21. ubi ita concludit: *Quando sunt duæ sententiæ contrariæ*, *quod valeat aut non valeat Privilegium*, *quod sit revocatum vel non sit revocatum*: *censendum valere*, & *non esse revocatum* „. Hæc ille *Consult.* 2. *resol.* 23. *num* 285. qui & alio loco ait: „ Privilegium *exemptionis* semper *extendendum* est erga Regulares, & *coarctandum* erga Ordinarios, cum ob eorum in punitione Regularium excessus summi Pontifices fuerint coacti eos ab eorum Jurisdictione eximere „. *Consult.* 4. *resol.* 2. *num.* 1058.

Quid ineptius, & notissimo Jurium principio magis adversum dici posset?

Sed dicet: Varii concessere Pontifices, sic *ut quando dubium fuerit in intellectu Privilegiorum Regularium*, *semper per Jurisperitos*, & *alios Judices in favorem Regularium fiat interpretatio*.

Verum, amabo te! Qui illi Pontifices, qui concesserunt, seu potius obligarunt Jurisperitos, aliosque Judices, ut neglectis notissimis probatissimisque Juris principiis, exemptiones ac privilegia sacris Canonibus adversa *largissime* interpretentur? Respondet citatus Auctor *Consult.* 2. *resol.* 13. *num.* 385. illi „ quos adducit noster Augustinus a Virgine Maria *Privil. Medicant.* verb. *Interpretatio Privileg.* & *Constitut.* & plures Donat. Laynensis „. Anthentica certe & solida probatio! Ideone credemus Pontifices voluisse, ut Jurisperiti ac Judices a receptissimis solidisque Juris Regulis in privilegiorum interpretatione recedant, quia aliquibus privilegiorum compilatoribus similia referre placuit? An forsan hic Pater volet, ut omnia pro genuinis Pontificum Bullis aut Rescriptis, vel Constitutionibus recipiantur, quæ in simili privilegiorum farragine, aut aliquo immenso eorum Oceano continentur?

Sane nihil injuriosius, nihil indignius Ecclesiæ Catholicæ, aut Romanis Pontificibus accidere posse credo, quam ea omnia summis Pontificibus & Ecclesiæ adscribere.

Tam enim inepta, & numquam credenda, tamquam a Romanis Pontificibus indulta, ab illis privilegiorum compendiariis & compilatoribus proferuntur, ut nihil adeo Primatum Romani Pontificis hæreticis odiosum reddere posse credam, quam similia Romanis Pontificibus adscribere. Imo, si ea omnia a summis Pontificibus emanata crederemus; eos certe non ut fideles dispensatores Mysteriorum Dei, & Clavium Ecclesiæ, Canonum præcipuos ac primos defensores, sed potius ut dissipatores ac prævaricatores Orbi universo exhiberent.

Utque infinita pene in hanc rem, quæ legentibus similes privilegiorum farragines sunt obvia, omittam; unum duntaxat proferam ex Antonio Corduba Franciscano: qui tantam privilegiorum peritiam profitebatur, ut annotationes in compendium Privilegiorum publicare non dubitaverit. Hic igitur *in Annot. ad Comp. Privileg. verb.* Privileg. Fratrum, refert Leonem X. (*ut habetur*, inquit, IN REGISTRO *Ordinis facto tempore Reverendissimi Ministri Generalis Francisci de Licheto*) „ anno Domini 1519. in Vigilia Visitationis Beatæ Mariæ vivæ vocis oraculo concessisse Minoribus, ut iis omnibus Privilegiis indultis, & concessionibus in utroque foro per Fratrem Joannem a Costa Commissarium quondam Ultra-montanum impetratis, uti secure liceret; *quamvis fuerint impetrata* INDEBITE, ABSQUE CAUSA LEGITIMA, *vel quovis alio modo* INDEBITO, *etiam* MALITIOSO, & MENDACITER, & DOLOSE „.

Quis ad hæc non exhorreat? Absit ergo, ut cum tanta Romanorum Pontificum infamia recipiamus pro veris eorum dictis aut factis, quia illa a similibus Privilegiorum compilatoribus pro talibus venditantur.

Verum ulterius in sui asserti probationem urget

urget prædictus Pater *Consult.* 4. *Resol.* 2. *num.* 1056. „ Sedis Apostolicæ interest mul- „ tos habere immediate subjectos: & ideo „ ampliari debet exemptio in Sedis Apo- „ stolicæ favorem „. Sed quid rursus ineptius? Imo quid Sedi Apostolicæ injuriosius? Num forsitan Sedis Apostolicæ interest, infringi sacros Canones, quos universalis Ecclesiæ probavit assensus, quibus exemptiones contrariantur? Audiamus ipsos Romanos Pontifices: „ Confidimus (*ait Gelasius* „ *I. Epist. ad Episcop. Dardaniæ*) quod „ nullus jam veraciter ignoret Christianus, „ uniuscujusque Synodi constitutum, quod „ universalis Ecclesiæ probavit assensus, „ non aliquam magis exequi Sedem præ „ cæteris oportere, quam primam „.

Defensores enim divinorum Canonum sumus & custodes, non prævaricatores, inquiebat Gloriosissimus Pontifex & Martyr Martinus I. *Epist.* 1. Et Liberius ejusdem Sedis Episcopus in *Dial. cum Const.* „ Leges „ Ecclesiasticas observare pluris faciendum „ censeo, quam Romæ domicilium habere „.

Hæc est digna Successoribus Petri, & Christi Vicariis, Ecclesiæque Capite vox: quæ non Canonum violationem, sed eorum strenuam conservationem, ceu Sedis Apostolicæ privilegium & favorem clamat.

Et quid, quæso, Romano Pontifici cum hujusmodi sive Canonicorum sive Regularium exemptionibus? Num forsan sine hisce exemptionibus aliquid ipsius deesset Primatui? An onus humeris Pontificis ex cura totius Ecclesiæ incumbens non sat ponderosum, si singulis Episcopis, portionis ipsis creditæ immediata cura *integre* permitteretur?

§. III.

Secundum assertum Regulæ IV. & Corollariis inde deductis contrarium: *Privilegia per Tridentinum non censentur revocata, nisi* EXPRESSA *eorum sit revocatio: per Privilegia vero Tridentino est derogatum, licet non sit* EXPRESSA *ejus derogatio.*

EX regula IV. consequens esse diximus, exemptionibus & privilegiis, utpote odiosis facile intelligi derogatum; econtra vero Decretis Conciliorum, præsertim generalium, non præsumi derogatum, nisi *expresse* & specifice de illis mentio fiat.

Atque hinc ulterius consequens esse ostendimus, privilegia Mendicantium Decretis Concilii Tridentini contraria censeri abrogata, licet eorum *expressa* derogatio sive revocatio facta non sit.

Econtra P. Jacobus a S. Antonio sustinet, quod nullæ provisiones, privilegia, favores, gratiæ Apostolicæ Mendicantibus concessæ, vel etiam innovatæ vel confirmatæ, ante vel post Concilium Tridentinum, censeantur revocatæ, nisi illæ, quibus Concilium *aperte* & *manifestâ* auctoritate Apostolicâ interveniente, per clausulas *expressas* & *sufficientes* derogat. Et addit: „ Nota, „ quod alia privilegia, quæ ante Tridenti- „ num habebant Religiosi, tam ex *Mari* „ *magno*, quam ex aliis concessionibus, & „ *expresse* non revocantur ab ipso Triden- „ tino, non solum habeant valorem anti- „ quum; verum etiam habeant firmitatem „ novæ confirmationis a Tridentino „. *Consult.* 2. *Resol.* 25. *num.* 367.

Proinde ex mente hujus Auctoris privilegiis per Tridentinum non censetur derogatum, nisi *expresse* revocentur. Sed quid, si privilegia post Concilium Tridentinum concedantur ipsi Concilio contraria? „ Ut „ per illa Concilio derogetur, ait, non „ requiritur *expressa* derogatio, sed sufficit „ Bulla vel Rescriptum Pontificis contra „ Decreta ipsius „. *Ibid. num.* 369.

Bene habet, juxta hunc R. Patrem, ut per confirmationes aut concessiones privilegiorum derogetur Decretis Concilii Œcumenici Tridentini, non requiritur *expressa* derogatio; sed ut per Tridentinum derogetur privilegiis Fratrum Mendicantium, requiritur ut illis derogetur *aperte* & *manifestâ* auctoritate Apostolicâ interveniente, per *clausulas expressas* & *sufficientes*.

Rationem hujus exotici asserti audiamus: „ Quia, ait, *cap.* 21. *Sess. ult.* declaratur „ formalibus terminis: *Sancta Synodus o-* „ *mnia & singula sub quibuscumque clau-* „ *sulis & verbis, quæ de morum reforma-* „ *tione atque Ecclesiastica disciplina in hoc* „ *sacro Concilio statuta sunt, declarat, ita* „ *decreta fuisse, ut in his salva semper* „ *auctoritas Sedis Apostolicæ & sit, & es-* „ *se intelligatur*. Ex quibus concludendum, „ in-

„ inquit, cum perdocto Petro Marchant, „ quod omnia Decreta auctoritate Apostolicâ emanata, sive in Conciliis Generalibus, sive in Bullis & Brevibus Summorum Pontificum, tam ante, quam durante Concilio, subsistant in suo vigore, exceptis iis, quibus idem Concilium derogavit per *clausulas sufficientes*: alioqui auctoritas S. Sedis non mansisset illæsa contra declarationem & protestationem, quam faciunt Patres Concilii „. *Consult.* 2. *Resol.* 25. *num.* 361.

Insignis ratiocinatio! Synodus Tridentina quoad Decreta morum & disciplinæ salvam voluit in omnibus auctoritatem Sedis Apostolicæ: ergo per Concilium non censetur derogatum privilegiis, nisi per *expressas* clausulas ipsis sit derogatum: quasi auctoritas Sedis Apostolicæ salva non esset, nisi privilegia Fratrum Mendicantium, Decretis Concilii adversa, subsisterent; aut illis derogatum non censeretur, nisi ea derogatio per clausulas *expressas* & *sufficientes* facta fuisset. Aliter sane intellexit Pius IV. ut §. 1. vidimus.

Sed forsan dicet R. P. Concilium saltem voluit esse salvam in omnibus auctoritatem Sedis Apostolicæ, ut Decretis Concilii derogare posset; „ ac proinde cum Papa disponit, decernit, vel in contrarium aliquid ordinat, absque *specifica* & *expressa* mentione ipsius Concilii, non solum utitur jure suo, cum sit supra Concilium, (*a*) sed etiam Patrum Concilii desiderio satisfacit, qui nec auctoritate Concilii Generalis, nec jussu prædecessorum summorum Pontificum voluerunt, in casu abrogationis, aut dispensationis Decretorum hujusmodi, nec *specificam* nec *genericam* mentionem fieri „. *Ibid. num.* 369.

Verum est, Tridentinum per citata verba intendisse, & quidem unice, declarare, quod Sedis Apostolicæ auctoritas salva maneret quoad Decreta morum atque disciplinæ Ecclesiasticæ, ut illa interdum pro utilitate vel necessitate Ecclesiæ suâ auctoritate moderari posset; sed inde inferre, ergo per Rescriptum Sedis Apostolicæ derogatum censetur Concilio Tridentino, licet nulla ejus *specialis* fiat derogatio, plane ineptum est. Nec enim quæritur, an Pontifex *possit* Concilio derogare, sed an *velit*. Declararunt vero summi Pontifices non censeri derogatum Concilio Generali per sua Rescripta, utpote subreptioni & obreptioni, aliisque vitiis exposita, nisi illius *expressa* mentio fiat; sed econtra Rescripta eo casu pro subreptitiis aut male impetratis esse habenda.

Quod igitur illa Rescripta Apostolica contraria Tridentino, aliisque Generalibus Conciliis, pro nullis sint habenda, nisi *expresse* Concilio derogetur, non arguit defectum potestatis, ut supponere videtur dictus Pater, sed defectum voluntatis.

§. IV.

Corollarium primum ex Regula V. & IX. *Exemptio Regularibus, aliisve concessa, illos non concernit, quatenus sunt cooperatores aut subsidiarii Episcoporum.*

ORdines Mendicantes ab aliquot seculis institutos, & ab Ecclesia receptos fuisse, ut Prælatis ac Pastoribus in regimine animarum coadjutores & subsidiarii accederent, notum est.

„ Sicut Religiones aliquæ, inquit S. Thomas de his Ordinibus agens, instituuntur ad militandum, non quidem ut militent auctoritate *propriâ*, sed *auctoritate Principum*, vel *Ecclesiæ*, quibus ex officio competit, sicut dictum est; ita etiam Religiones instruuntur ad prædicandum & confessiones audiendum, non quidem *auctoritate propriâ*, sed *auctoritate Prælatorum* superiorum & inferiorum, ad quos ex officio pertinet, & ita *subvenire* Prælatis in tali ministerio, est hujusmodi Religionis *proprium* „. 2. 2. *quæst.* 188. *art.* 4. ad 2.

Cui consonat S. Bonaventura, docens per Petrum, & socios in navi laborantes præsignatos Ordinarios Pastores, qui cum rete præ multitudine piscium trahere non possent, annuerunt sociis in alia navi, ut venirent, & adjuvarent eos. „ Quia Prælati Ecclesiæ cum Clero non sufficientes „ per

(*a*) Hæc ratio (*Cum Papa sit supra Concilium*) a Gallis non admittitur, siquidem docent auctoritatem summi Pontificis subjectam esse saltem auctoritati Concilii Œcumenici.

„ per se tantam plebinm multitudinem „ trahere ad littus vitæ perpetuæ, annuerunt sociis Religiosis, scilicet Jacobo, & Joanni activis & contemplativis, ut venirent compatiendo animarum periculis, „ *adjuvarent* eos, tam illos, qui trahunt, „ quam illos, qui trahuntur, illorum insufficientiam, istorum indigentiam relevando „ *In. Tract. Quare Fratres Minores prædicent*.

Hinc & Romani Pontifices sæpius monendos censuerunt Ecclesiæ Pastores, ut Fratres Ordinum Mendicantium tamquam *suos adjutores & cooperatores benigne suscìperent*. Clem. *Dudum* De Sepult.

Sodalitia itaque seu Religiones Ordinum Mendicantium, aliorumque, qui postmodum eumdem in finem ab Ecclesia suscepti fuerunt, seminaria quædam sunt, e quibus Prælatis vocantibus & annuentibus subsidiarii & cooperatores emittuntur & accipiuntur.

Similes proinde Religiones institutæ non sunt, ut eorum Sodales per simplicem Ordini adscriptionem sive professionem, protinus efficiantur & sint cooperatores & subsidiarii Prælatorum vel Pastorum; sed duntaxat, ut Prælatis vocantibus & annuentibus, id muneris parati sint obire, eumque in finem studia & actiones suas dirigant.

Unde Ordinum illorum Fratres veri sunt Regulares; tametsi nulli functioni Hierarchicæ sint applicati, neque ullo Ordine sacro insigniti.

Hinc ulterius consequens est, statum Regularem & Clericalem etiam in similibus Religiosis esse plane disparatos, Fratresque Ordinum Mendicantium assumi & transferri in statum plane diversum a regulari, dum ad functiones Hierarchicas tamquam Prælatorum subsidiarii & cooperatores assumuntur.

Ex his suâ sponte profluit, quod exemptio Regularibus concessa, juxta Regulam V. a me capite præcedenti exhibitam, extendi nequeat ad Fratres Mendicantes, aliosque Regulares, ut cooperatores & subsidiarios Prælatorum consideratos.

Exemptio enim indulta Regularibus, v. g. Fratribus Ordinum Mendicantium, illis data est ut Fratribus illorum Ordinum; sicuti exemptio data Canonicis & Academicis.

Cum ergo Regulares assumpti ad functiones Clericales assumant qualitatem seu personam plane diversam; & exemptio alicui indulta sub una qualitate, non concernat eumdem consideratum sub alia qualitate, v. g. Canonicis aut Academicis concessa, eosque non tangat in qualitate Parochorum aut Confessariorum: etiam exemptio data Regularibus sive Fratribus Ordinum Mendicantium nequit, juxta citatam Regulam, extendi ad ipsos consideratos, non ut simplices Regulares, sed in alia plane diversa qualitate superaddita.

Præsertim cum qualitas seu officium illud superadditum eosdem arctius Episcopis subjicit & unit, quam qualitas illa, quæ in exemptionis Privilegio exprimitur.

Quis vero dubitet, quin officium Hierarchicum subjiciat arctiori vinculo, & specialiori ratione Regularem Episcopo, quam ipse Status Regularis nude & simpliciter consideratus? Officium enim illud ipsos tamquam Ecclesiæ illius, cui opitulantur, ministros Ecclesiasticæ Hierarchiæ annectit: atque ita ipsa ratio Hierarchiæ ipsum speciali ratione Episcopo, tamquam Capiti & Principi illius sacri Principatus subjicit; ne alias, ut in Regula IX. dictum fuit, Hierarchia divinâ ordinatione instituta plane confundatur.

Sit igitur hæc conclusio: Sicut exemptio Canonicorum aut Academicorum extendi nequit ad functiones Hierarchicas, v. g. prædicationem verbi divini, Confessiones, &c. ne alias exemptio extenderetur de re ad rem, & ne ipsa Hierarchia Ecclesiastica divinâ ordinatione instituta confundatur, ita exemptio Regularium, quantumvis illimitata, extendi non potest ad Regulares Hierarchicas functiones obeuntes.

§. V.

Secundum Corollarium ex Regula V. & IX. *Regularium Exemptio non extenditur ad munus Confessarii*.

Inter functiones Hierarchicas administrationem Sacramenti Pœnitentiæ seu officium Confessarii præcipuum esse, nemo facile negaverit.

Confessarius enim non tantum Doctoris ac Magistri partes, respectu Pœnitentium subire debet: „ sed & discretus sit oportet, „ ut

„ ut more periti Medici (ut loquitur Concilium Lateranense sub Innocentio III.) „ superinfundat vinum & oleum vulneribus „ sauciati, diligenter inquirens & peccatoris „ circumstantias & peccati: quibus prudenter intelligat, quale debeat ei præbere „ consilium, & cujusmodi remedium adhiberi, diversis experimentis utendo ad salvandum ægrotum „. *Cap.* OMNIS UTRIUSQUE SEXUS ꝟ *De Pœnit.*

Nec Medici & Doctoris partes duntaxat Confessarius probe callere & strenue implere debet, sed & partes Judicis, ut nec solvendum liget, nec ligandum solvat; justumque judicium lepram inter & lepram ferat, pœnasque satisfactorias pro delictorum gravitate & Pœnitentium conditione imponat; quæ sint & ad vitæ novæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, atque etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem. Horum si vel unum in Confessario desit, partes Confessarii debite non implebit; & quotquot ejus subjicientur directioni, evidenti salutis periculo exponentur.

Quis hinc non intelligat, exemptiones Regularium ad officium seu munus Confessarii extendi non posse, ni una Hierarchiæ Ecclesiasticæ horribilis confusio, ac totius regiminis Episcopalis sequatur eversio?

Quæ enim Hierarchia illa, ut *castrorum acies bene ordinata*, in qua Ministri Hierarchiam constituentes in præcipuis functionibus Hierarchicis Capiti non subjiciuntur? Denique quod illud Episcopale animarum regimen, si illi, qui præcipuas partes in animarum directione, tamquam subsidiarii seu cooperatores subeunt, ipsi non subjiciantur?

Hæc perpendentes PP. Concilii Tridentini non dubitarunt declarare, Regulares omnes, quantumvis exemptos, Episcopis in Officio excipiendi secularium Confessiones eodem plane subjacere modo, quo Presbyteri seculares Parochiale Beneficium non habentes; nec ut secularium Confessiones audiant, ullo exemptionis Privilegio gaudere, sed ab Episcopis in hac functione esse dependentes. Sciebant enim, exemptiones Regularium hujusmodi functiones non concernere; ac per consequens, Regulares in similibus habendos esse, ac si nullo exemptionis Privilegio gauderent. „ Quamvis Presbyteri „ (ait Synodus *Sess.* 23. *cap.* 15. *De Reformat.*) in sua Ordinatione a peccatis „ absolvendi potestatem accipiant; decernit „ tamen S. Synodus, nullum etiam Regularem posse Confessiones secularium, etiam „ Sacerdotum, audire, nec ad id idoneum „ reputari, nisi aut Parochiale Beneficium, „ aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut alias idoneus „ judicetur, & approbationem, quæ gratis „ detur, obtineat; privilegiis, & consuetudine quàcumque, etiam immemorabili, „ non obstantibus „.

Ex hoc Decreto patet, Patres Tridentinos consideraſſe Regulares Parochiale Beneficium non obtinentes quoad Confessiones excipiendas, non ut ab Episcoporum auctoritate & jurisdictione exemptos, sed sicuti Presbyteros non obtinentes simile Beneficium ab Episcopis plane dependentes.

Et sane ut ita statueretur, Hierarchiæ ratio, & animarum regimen Episcopis incumbens omnino requirebant.

Quâ enim ratione Hierarchia divinâ ordinatione instituta stabit, si Regulares ad præcipuas Hierarchicas functiones assumpti, Episcopo ut Hierarchiæ Capiti non subjiciantur? Quomodo Episcopus animas sibi commissas diriget, si illi, qui primas in directione animarum partes occupant, ab ipso sint independentes?

Hinc universa Concilia post Concilium Tridentinum celebrata, eamdem plane obtinendæ approbationis necessitatem ad excipiendas secularium Confessiones, absolutionemque valide impertiendam, in Regularibus & secularibus Presbyteris, sine ullo distinctionis vestigio requirunt.

Imo & ante Concilium Tridentinum *an.* 1528. *part.* 3. *cap.* 37. Antonius a Prato Tituli S. Anastasiæ Presbyter Cardinalis, Senonensis Archiepiscopus, in Provinciali sua Synodo, Absolutiones Fratrum Mendicantium invalidas declaravit, licet essent per suos respective Superiores, *tamquam sufficientes, & idonei, vitâ probati, discreti, modesti, atque periti, ad Confessiones excipiendas electi, & Episcopis præsentati, nisi ab eisdem Episcopis fuerint* ADMISSI ET APPROBATI.

Supposuit proinde prædictum Concilium, quod Fratrum Mendicantium qualiscumque exemptio aut privilegium ipsos a dependentia

tia Episcoporum quoad similem materiam Hierarchicam eximere non posset: ipsosque, etiam præveniendo omnem specialem Concilii Generalis derogationem, Episcopis quoad has functiones manere subjectos; & consequenter, Regularium subjectionem & dependentiam ab Episcopis in hujusmodi materia non profluere ex aliquo positivo Pontificis aut Concilii Generalis Decreto, sed ex ipsa Ecclesiasticæ Hierarchiæ & Episcopalis regiminis ratione.

Verum cum singulorum Episcoporum jurisdictio ultra suæ Diœcesis limites non protendatur, atque singuli Episcopi suarum duntaxat ovium curam gerant; consequens est, non sufficere approbationem cujuscumque Episcopi, ut aliquis etiam Regularis censeatur approbatus ad excipiendas Confessiones, sed requiri approbationem Episcopi loci, in quo Confessiones excipit: quandoquidem per approbationem alterius Episcopi in subditos illius jurisdictionem accipere nequeunt.

Merito proinde generalis Cleri Gallicani Conventus constans ex 10. Archiepiscopis & 73. Episcopis, plurimisque Abbatibus & inferioribus Prælatis, reprobavit hanc propositionem: *Regulares Ordinum Mendicantium semel approbati ab uno Episcopo ad Confessiones audiendas in sua Diœcesi, habentur pro approbatis in aliis Diœcesibus, nec nová Episcoporum indigent approbatione*.

Justam hanc fuisse Cleri Gallicani censuram probavit Alexander VII. eamdem propositionem reprobando in Decreto ad Henricum Arnaldum Episcopum Andegavensem. Quin & eodem nixus fundamento declaravit S. Carolus: „ Ne in Monasteriis „ quidem & locis, ubi Regulares spiritualem temporalemque jurisdictionem habent, quisquam Sacerdos etiam *Regularis & exemptus* Confessiones audiat, nisi „ primum ab Episcopo, *intra cujus Diœcesis fines* ea Monasteria locaque sunt, ad „ id probatus fuerit „.

§. VI.

Ulterius consectarium ex præcedenti: *Episcopus potest pro libitu approbationem Regularium restringere ac modificare, suspendere, ac revocare*.

Exemptionem Regularium ad munus Confessarii extendi non posse, nî una Hierarchia Ecclesiastica plane confundatur, & regimen Episcoporum evertatur, paragrapho præcedenti ostensum fuit; ideoque Concilium Tridentinum declarasse, Regulares æque ac Presbyteros seculares, ut idonei sint ad audiendas Confessiones secularium etiam Sacerdotum, debere suam ab Episcopis mutuare jurisdictionem.

Ex quo juxta notissima ac receptissima Juris principia consectarium est, Episcopos posse Regularium æque ac secularium Presbyterorum, Beneficium Parochiale non obtinentium, approbationem vel jurisdictionem pro arbitrio restringere ac modificare, Jurisdictionem quippe delegatam (qualis est illa, quæ Presbyteris Regularibus & secularibus Parochiale Beneficium non obtinentibus communicatur) ad libitum delegantis restringi ac modificari posse, nullus Canonistarum ambigit.

Huic notissimo Juris principio innixi Episcopi aliique Prælati Clerum Ecclesiæ Gallicanæ constituentes, sæpius in suis generalibus Conventibus declararunt, quod „ Regulares, qualiacumque privilegia aut immunitatem obtendant, secularium Confessiones audire non poterunt, quin Episcopi Diœcesani examen subierint, & ab „ ipso, vel ejus Generali Vicario fuerint „ approbati, e *quorum nutu & arbitrio* „ *pendebit iis vel temporariam, vel perpetuam Confessiones excipiendi facultatem* „ *facere, vel sub quacumque restrictione* „ *placuerit concedere* „. An. 1633. & 1645.

Cumque non obstante tam perspicuâ Juris ratione, nec non iteratâ totius Cleri Gallicani declaratione, quidam in Diœcesi Andegavensi hanc Episcoporum auctoritatem in dubium vocare attentarent, convenientes 10. Archiepiscopi cum 73. Episcopis, plurimisque Abbatibus, aliisque Prælatis, hanc propositionem proscribere non dubita-

bitaverunt: „ *Ubi Concilium Tridentinum* „ *est receptum*, *non possunt Episcopi re-* „ *stringere vel limitare approbationes*, *quas* „ *Regularibus concedunt ad Confessiones au-* „ *diendas* „. An. 1656. in causa Episcopi Andegavensis.

Quam Prælatorum censuram ut justam postmodum confirmavit Alexander VII. in citato Decreto ad Episcopum Andegavensem, eamdem propositionem tamquam falsam, temerariam, scandalosam, & erroneam condemnans (*a*).

Liberum proinde est Episcopis, approbationem Regularium non secus ac secularium Presbyterorum *ad tempus* limitare; si ita bono suæ Diœcesis, & regimini animarum convenire judicaverint.

Atque ita anno 1650. Clerus Gallicanus e Conventu suo generali per litteras circulares mandavit omnibus Episcopis, ut *quemadmodum in Italia*, *quin & Romæ & plurimis aliis Provinciis*, *& Diœcesibus observatur*, *posthac nulli Regulari detur facultas excipiendi Confessiones*, *nisi ad* CERTUM TEMPUS *limitata*. Hac insuper formulâ admissionis Regularium ad excipiendas Confessiones, & annuntiandum verbum Dei præscriptâ: *N. Ecclesiæ N. Episcopus*, *dilecto nobis in Christo N. Ordinis vel Societatis N. Presbytero*, *salutem & benedictionem*. *Cum multa Jesu Christi messis nos cogat*, *undequaque ad auxilium nostrum operarios advocemus*, *teque*, *charissime Frater*, *pium & doctum examine noverimus*, *aptumque*, *ut sub nostri regiminis magisterio procurandæ Fidelium saluti inservias*, *Verbo Dei prædicando*, *administrandoque Pœnitentiæ Sacramento admovere statuimus* AD ... (hic debet exprimi tempus) PRÆSENTIBUS POST ILLUD TEMPUS NON VALITURIS: *ea tamen conditione*, *ut a casibus nobis reservatis non absolvas*.

Ex eodem principio, nimirum quod Regulares jurisdictionem delegatam ab Episcopo accipere debeant, profluit, quod Episcopi non tantum ad certum tempus, sed etiam ad certas personas, aut personarum status approbationem Regularium limitare valeant (*b*).

Unde si Episcopus, non tantum Moniales, aliasve illius sexus personas declaret sub generali & ordinaria admissione ad excipiendas Confessiones non comprehendi (ut varii Episcopi in suis respective Synodis, & Ordinationibus declararunt); sed etiam exemplo Sancti Caroli, suis Clericis speciales Confessarios, eruditione ac prudentiâ, aliisque qualitatibus pro directione Cleri capaciores, deputatos velit, quibus solis & non aliis confiteri deberent; eo casu Regulares simpliciter approbati Clericos illos absolvere non possent; eo quod ex declaratione Episcopi jurisdictionem delegantis constaret, jurisdictionem simpliciter datam ad Clericos non extendi. Vide *Synodum Diœcesanam Mediolanensem IV.*

Recte proinde declaravit Synodus Provincialis in civitate Mexicana, quæ Provinciæ novæ Hispaniæ Caput est. & Metropolis, anno 1585. celebrata, a Sua Majestate Catholica revisa, & a Sede Apostolica examinata & approbata, illos Confessarios, quibus Episcopus „ *limitatam facul-* „ *tatem ad certum personarum statum con-* „ cesserit, reputari idoneos non debere ad „ aliarum personarum Confessiones audien- „ das. Nec per Bullam Cruciatæ eligi pos- „ se in Confessarios ab aliis quam ab hu- „ jusmodi personis. Confessiones vero, si „ quas audierint, facultatem & approbatio- „ nem suam excedentes, irritas esse & „ nullas „. *Lib.* 5. *tit.* 13. §. 2.

Jurisdictionem delegatam non tantum quoad tempus & personas ad arbitrium delegantis restringi posse, sed etiam quoad materiam, notissimi juris est.

Consequenter si Episcopi ad Christiani populi disciplinam pertinere judicent, ut hæc illave crimina non a quibusvis Sacerdotibus inferioribus simpliciter approbatis remittantur, sed eorum absolutionem sibi specialiter reservandam duxerint, Regulares simpliciter ap-

(*a*) Hoc Decretum dicitur *Breve*, quod ab Alexandro VII. ad Henricum Arnaldum Andegav. Episc. an. 1659. directum est, ut controversias de functionibus Hierarchicis adversus præfatum Antistitem a Carmelitis, Minoritis, Augustinianis, &c. excitatas componeret.

(*b*) Unde Presbyteri Regulares suorum privilegiorum virtute non possunt absque speciali Episcopi Diœcesani approbatione excipere Monialium Confessiones. Ita declaravit Greg. XV. Constitutione, quæ incipit *Inscrutabili*, & statuit Clerus Gallicanus in comitiis an. 1700. habitis.

approbati ab illis absolvere non poterunt; cum evidens sit, jurisdictionem simpliciter datam ex intentione dantis ad peccata illa minime extendi.

Quod & innuit Concilium Tridentinum, dum generaliter *Sess.* 14. *cap.* 7. *De Pœnit.* pronuntiat: „ Quod cum extra articulum mor-„ tis Sacerdotes inferiores nihil possint in „ casibus reservatis, id unum pœnitentibus „ persuadere nitantur, ut ad Superiores & „ legitimos Judices pro beneficio absolutio-„ nis accedant „.

Id vero non tantum de Presbyteris secularibus, sed etiam Regularibus, non obstantibus quibuscumque prætensis privilegiis, intelligendum esse, præterquam quod manifesta ratio evincat, etiam consona est omnium Synodorum, quæ pro executione Concilii Tridentini celebratæ sunt, sententia.

Utque plurimas omittamus, in Concilio Mediol. III. *Tit.* 8. sub Sancto Carolo legitur: „ Ne Confessarii Regulares eorum „ peccatorum, quorum absolutio Episcopo „ reservata est, vinculis irretitos pœnitentes „ absolvant, quemadmodum, ait Concilium, „ a S. Sede Apostolica declaratum est, id „ eis non licere, *quamvis Privilegiorum suo-„ rum auctoritate* „. Et rursus in Concilio Mediolanensi V. sub eodem sancto Præsule decernitur: „ Ne facultatum, privilegiorum-„ que jure, quæ cuicumque, etiam Rosarii, „ & Cruce signatorum Scholæ, Confratriæ, „ Collegiove, etiam laicorum, quæve Col-„ legis Confratribusve in eo adscriptis ante „ vel post Concilii Tridentini confirmatio-„ nem, concessa sunt; Confessarius cujusvis „ Ordinis sit, ab iis casibus, quos sibi Epi-„ scopus in sua Diœcesi reservaverit, Pœni-„ tentes sine illius facultate absolvat: si „ contra fecerit, suspensionem a Divinis „ ipso facto incurrat „.

Eisdem principiis insistens sæpe nominatus Conventus Cleri Gallicani, hanc propositionem tamquam regimini Episcoporum perniciosam proscripsit: *Regulares habent potestatem absolvendi seculares a peccatis Episcopo reservatis, etiamsi ab Episcopo auctoritas illa ipsis indulta non fuerit.* Quam censuram probavit Alexander VII. eamdem propositionem in Decreto seu Brevi ad Episcopum Andegavensem directo *ut falsam, auctoritati Episcoporum, & Sedi Apostolicæ injuriosam* condemnans.

Liberum esse mandanti Jurisdictionem non tantum restringere aut limitare, sed & modificare, id est, conditionem aut formam adjicere, nemo ambigit. Consequenter si Episcopus Regularium approbationi conditionem aliquam adjiciat, non nisi conditione illâ observatâ absolvere poterunt; quia approbatio, a qua Jurisdictio pendet, a conditione suspenditur.

Proinde si Episcopus sub hac v. g. clausula approbet Regulares, *de consensu Pastorum loci, seu eorum quorum interest*, non poterunt, nequidem valide, Regulares ita approbati, in aliqua Parochia absolvere incolas illius absque consensu Pastoris, ob non adimpletam conditionem, sub qua approbatio data fuit.

Sicuti in potestate delegantis est jurisdictionem delegatam restringere & modificare, ita quoque pro arbitrio ipsius eamdem jam latam revocari aut suspendi posse, apud Canonistas est expeditum: per consequens, possunt quoque Episcopi Jurisdictionem ad audiendas Confessiones Presbyterorum, sive Regularium sive secularium Beneficium Parochiale non obtinentium, pro arbitrio non tantum limitare aut modificare, sed etiam datam suspendere & revocare.

De hac Episcoporum auctoritate non dubitans zelosissimus Mediolanensium Antistes, quem *Pastoralis sollicitudo gloriosum reddidit*, Sanctus Carolus; unaque perpendens non sine evidenti animarum discrimine permitti posse in munere Confessarii illum, de quo Episcopus cum fundamento dubitat, num boni Confessarii partes rite expleat, statuit, „ ut Episcopus a Confessionibus audiendis „ suspendat, aut omnino amoveat Confes-„ sarios etiam *Regulares jam approbatos*, „ quos pro *suæ timoratæ conscientiæ religio-„ ne* viderit in eo munere non ita sincere „ integreque & cum ædificatione se gerere, „ quemadmodum & tanti ministerii illis „ commissi sanctitas, & animarum salus de-„ poscit, quæ suæ fidei concreditæ sunt „. *Concil. Mediol. VI. tit. De his, quæ ad Sacram. Pœnit. pertinent.*

§. VII.

Primum assertum contrarium prædictis Corollariis : *Regulares non accipiunt jurisdictionem ad audiendas Confessiones secularium* IMMEDIATE *ab Episcopo, sed a Pontifice*.

EX Regula IX. quæ dictat, exemptionem Regularium ad functiones Hierarchicas extendi non posse, consectarium esse ostendi, Regulares quoad audiendas Confessiones secularium dependere ab Episcopo eodem plane modo ac si nullâ exemptione gauderent; omnemque Jurisdictionem ad audiendas Confessiones secularium ipsos ab Episcopo mutuare.

Huic consectario evidenter ex ipsa ratione Hierarchiæ Ecclesiasticæ consequenti, se opponit prædictus Pater Jacobus a S. Antonio, contendens „ Regulares Mendicantes „ ita ab Episcopis accipere approbationem „ ad Confessiones secularium excipiendas, „ ut *Jurisdictionem habeant a summo Pontifice;* hoc habetur ex variis privilegiis etiam corpore Juris insertis, relatis a Passarino „. Additque ex eodem Passarino, „ quod jurisdictio, quam habent, sit *Papalis* „.

Quis, amabo te! credet a Romanis Pontificibus hujusmodi privilegia emanasse, quæ non in ædificationem, sed in destructionem potius Hierarchiæ tendant; quæ membra a suo capite quodammodo divellant, confusionemque Hierarchiæ, quæ esse debet ut *castrorum acies bene ordinata*, inducant?

„ Suscepti regiminis cura nos admonet, „ inquiunt Innocentius II. & Alexander III. „ ita disponente Domino, erga singulos attentam sollicitudinem atque vigilantiam „ adhibere, ut in Ecclesiasticis dispositionibus *nulla confusio* inducatur, sed potius „ unicuique suum *jus & propria dignitas* „ *conservetur* „. Epist. ad Episc. Meldens.

Et Innocentius III. scribens ad Mediolanensem Episcopum, ait: „ Pastoralis officii debitum nos invitat, & ipse ordo rationis deposcit, ut eâ sollicitudine utilitatibus Ecclesiarum intendere debeamus, „ quod ipsis Ecclesiis *ordo debitus* conservetur „.

Ille autem est *ordo debitus* Ecclesiarum, ut inferiores Ministri, qui una cum Episcopo tamquam capite, unam Hierarchiam seu sacrum Principatum constituunt, ab ipso Episcopo tamquam summo Sacerdote, imo Sacerdotum Principe, suam jurisdictionem & potestatem *immediate* accipiant.

Proinde Ecclesiarum Prælati, dum hunc ordinem Ecclesiarum in Privilegiis aut Bullis Pontificiis turbatum advertunt, non dubitant ea ut ficta, aut subreptitie, vel obreptitie obtenta rejicere, eorumque executioni fortiter resistere.

Unde cum anno 1409. Fratres Mendicantes Bullam quamdam sibi ab Alexandro V. ex Ordine Fratrum Minorum assumpto, concessam dicerent, quæ Ordini Hierarchico nonnihil adversa apparebat: „ Universitas „ Parisiensis graviter commota est & conquesta de Mendicantibus, qui *subreptitie* „ *& dolo malo* Bullam hujusmodi impetrarant, quâ status primitus a Christo institutus de Prælatis & Curatis subvertebatur. Dominicani factum excusarunt, publiceque testati sunt, se insciis, hujusmodi „ Constitutionem impetratam fuisse, satisque „ sibi esse gaudere privilegiis ab Ecclesia „ concessis: atque ideo humillime supplicarunt, ne sibi succenseret eam ob rem, „ utque Ordinem commendatum haberet. „ Eorum exemplum secuti sunt Carmelitæ, „ necnon cæteri Mendicantes ... Renitentibus vero cæteris, interdictum Regium „ obtinuit Universitas, quo publicâ Præconis voce prohibitum Curatis & Viris Ecclesiasticis sub pœna amissionis seu privationis bonorum temporalium, sinere Franciscanos & Augustinianos in suis Ecclesiis „ Conciones habere, Confessiones audire, „ aut Sacramentum absolutionis administrare „. Hæc ex actis ipsius Universitatis Parisiensis *tom.* 5. *Hist. Univers. Paris. pag.* 200. Nec sane alia de causa Universitas illa tantopere executioni illius Bullæ repugnavit, nisi quia non dubitaret, eam subreptitie a Pontifice obtentam, utpote status Hierarchici destructivam. Quod licet ex actis Universitatis sat liqueat, evidentius tamen ex sermone, quem sub idem tempus Cancellarius ipsius Universitatis Joannes Gerson contra dictam Bullam habuit, patet. In quo sermone hæc inter alia dixit: „ Christianitatis regnum fundatum est & institutum

„ in

„ in ordine & dispositione Hierarchicæ Prælationis; hoc est, Deus sic ordinavit Ecclesiam, ut in sancta Ecclesia Ordo esset Prælaturæ ad gubernandos alios, & ad Deum dirigendos, secundum tres quæ ad Prælaturam spectant operationes, purgare, illuminare, & perficere. Et hunc servando ordinem stare debet regnum sanctæ Ecclesiæ hic inferius: sic etiam & in superiori regno cœlorum. Et quoniam videtur & visum est compluribus S. Ecclesiæ Prælatis, præcipue Domino Parisiensi, visum est filiæ Regis Universitati, *hunc Hierarchicum Ordinem Prælationis aliquo modo in perturbationem aut impedimentum casurum;* voluit & vult (ut potest) obviare & resistere. Hæc perturbatio accidit propter Scripturam quamdam in forma Bullæ, quam aliqui Ordinum quatuor Mendicantium impetrarunt, aut, ut verius dicam, extorserunt, vel per cautelam, vel per inadvertentiam Sancti Patris nostri. Sanctus enim Pater noster, qui magnus est Theologus, numquam rem talem admisisset, si eam examinasset. Sed (ut per solemnes in Universitate est relatum Magistros) omnia facta sunt ipso ignorante & ipso invito, saltem sine judicio aut deliberatione. Sicut homines occupati concedunt per importunitatem, aut per cautelas, aut aliquam largam conscientiam plures res aliis. Hæc est ergo prima protestatio, quam Dominus Parisiensis facit. Nec sui, nec Universitas, nec ego ipse intendimus aliquid dicere in præjudicium, aut S. Patris inhonorationem. Tenemus etiam, quod posteaquam bene fuerit instructus, ipse cassabit omne hoc aut destruet, de quo conquerimur. Pro honore suo laboramus, pro statu suo, pro officio & potestate sua, quæ nihil potest contra potestatem „. *In sermone contr. Bullam Mendicant.* (a).

Plura similia exempla reproducere non esset difficile, quibus ostenderetur, Ecclesiæ Prælatos sine Sedis Apostolicæ offensione rejecisse, tamquam subreptitie vel obreptitie impetratas Bullas Sedis Apostolicæ auctoritatem præferentes, quandocumque in illis conspiciebant Hierarchiam Ecclesiasticam inverti.

Verum ulterius urget prædictus Pater Jacobus: „ Quod jurisdictio, quam habent Regulares, sit *Papalis*, uedum habetur ex privilegiis & juribus, verum etiam ex eo quod hæc jurisdictio excedat cujuscumque Episcopi fines, cum se *ad totum mundum extendat;* & universalior sit in ordine ad plures casus, a quibus absolvere possunt, quam posset haberi ab Episcopo, cum extendatur *etiam ad casus Papæ reservatos*. Unde & Gregorius XV. Episcopos Sedis Apostolicæ fecit *Delegatos*, dum Regulares Confessarios eorum subdidit Jurisdictioni & correctioni „.

Contendit igitur R. Pater, jurisdictionem Regularium esse *Papalem;* primo, quia illa se extendit *ad totum mundum*, Episcopi vero cujuscumque Jurisdictio limitibus Diœcesis concluditur. Secundo, quia jurisdictio Regularium extenditur ad *casus Papæ reservatos*, quos Episcoporum Jurisdictio non attingit. Tertio, quia Gregorius XV. subjiciendo Regulares Episcopis quoad administrationem Sacramenti Pœnitentiæ, facit ipsos *Delegatos* Sedis Apostolicæ.

Sane quis non videt primum argumentum risu potius quam refutatione dignum esse? Nonne enim ridiculum atque explosione dignum est, dicere, quod Episcopi Apostolorum successores, Ecclesiæ Principes, summi Sacerdotes, imo & ipsi *Sacerdotum Principes*, ut loquuntur Patres, Jurisdictionem terminis suæ Diœcesis circumscriptam obtineant; Presbyteri vero inferiores, qui in Episcoporum adjutorium ordinantur, jurisdictionem nullis terminis nisi totius Universi circumscriptam obtineant, modo vel uni Ordini Mendicantium sint adscripti?

Secundum argumentum, non modo ridiculum, sed Ecclesiæ perquam perniciosum est: „ Cum enim, teste Synodo Tridentina *Sess.* 14. *De Pœnit. cap.* 7. magnopere ad Christiani populi disciplinam pertinere SS. Patribus nostris visum sit, ut „ at-

(a) Pater Cellotius Jesuita, instante sacrâ Facultate Parisiensi, revocare coactus est hanc propositionem; in qua dixerat Regularem Presbyterum, qui approbationem ab Episcopo petierat, deinde repulsam passus fuerat, sibi putandum esse approbationem a summo Pontifice esse concessam, quam Episcopus injuste denegavit.

„ atrociora quædam & graviora crimina non „ a quibusvis, sed a summis duntaxat Sa„ cerdotibus absolverentur „: nonne hæc saluberrima disciplina evacuabitur, imo plane subvertetur, si omnium Regularium indifferenter jurisdictio ad casus, ob specialem atrocitatem aut enormitatem Pontifici reservatos, extensa intelligatur?

Et sane si eam criminum illorum atrocitatem existiment Pontifices, ut eorum absolutionem nec ipsis Episcopis indifferenter concredant; nonne injuriosum esset Sedi Apostolicæ, vel suspicari, quod jurisdictionem Presbyterorum, modo alicui Ordini Mendicantium adscripti fuerint, ad crimina illa reservata extensam vellent? Quasi plus prudentiæ ac sapientiæ in Presbyteris inferioribus, eo solo titulo quod de Ordine sint Mendicantium, quam in ipsis Episcopis esse crederent. Sed quid plura? cum & ipsi Regulares aperte satis recognoscant suam jurisdictionem ad similes casus reservatos non extendi; dum quotidie a Sede Apostolica Indulta petunt & obtinent, quibus a casibus reservatis absolvendi potestatem accipiant. Quæ indulta quia non raro subreptitie vel obreptitie obtinentur, non immerito declaravit Clerus Gallicanus, quod „ Regulares „ vigore similium Indultorum a casibus re„ servatis absolvere non poterunt, nisi prius „ Indulta illa Episcopo Diœcesano exhibue„ rint, & ipse pro validis & legitimis re„ cognoverit; exceptis Indultis secretis Pœ„ nitentiariæ Romanæ „. *An.* 1625. 1635. & 1645.

Tertii argumenti solutionem suppeditat Regula decima superius exhibita. Illa enim ostendit, jurisdictionem delegatam Sedis Apostolicæ non arguere in Episcopis defectum Jurisdictionis ordinariæ.

Sit igitur hæc conclusio: Ordines Mendicantes a Romanis Pontificibus sunt approbati, & ab Ecclesia recepti, ut eorum Sodales Ecclesiarum Prælatis in functionibus Hierarchicis adjutores & cooperatores accedant; sine ullo tamen cujusque particularis Hierarchiæ, cui tamquam Ministri subsidiarii vocantibus Prælatis adscribuntur, præjudicio aut perturbatione.

§. VIII.

Secundum assertum prædictis Corollariis contrarium: *Episcopus non potest approbationem Regularium pro arbitrio suo limitare, aut datam suspendere vel revocare.*

Ex Regulis V. & IX. paragrapho 4. consectarium ostendi, jurisdictionem Regularium, quantumvis exemptorum, & ad absolvendum seculares, perinde atque Presbyterorum secularium *immediate* ab Episcopo approbante procedere; eamque non *Ordinariam*, sed *Delegatam* sive *Vicariam* esse. Ex quo ulterius paragrapho sequenti tamquam consectarium intuli Episcopum posse, ad exemplum Judicis delegantis jurisdictionem sive approbationem Regularium Parochiale Beneficium non obtinentium, pro *libitu* sive ad tempus sive personas aut materiam limitare; imo & datam approbationem *libere* suspendere & revocare.

Huic Corollario tam evidenti consequentià ex ipsa Jurisdictionis delegatæ ratione educto, necnon universali Episcoporum praxi probato, se opponere non veretur P. Jacobus *Consult.* 3. *resol.* 8. sustinens: „ quod „ Ordinarii non possint approbationes Re„ gularium Mendicantium, sese pro admis„ sione ad excipiendas secularium Confes„ siones, eisdem præsentantium, *ad suum* „ *libitum* limitare „.

Quia, inquit *ibid. num.* 858. „ Si ap„ probationes darentur cum limitatione *ad* „ *certum tempus*, elapso isto tempore, Re„ gulares, quibus fuissent datæ, non am„ plius essent approbati; adeoque ipsis ne„ cesse foret se denuo præsentare, & sistere „ examini in ordine ad novam approbatio„ nem obtinendam. Atqui summi Ponti„ fices exemerunt Regulares, & singulari„ ter Mendicantes, a præsentatione, exa„ mine, & approbatione *de novo;* & ita „ satis frequenter judicarunt Eminentissimi „ Patres in suis Declarationibus, necnon „ testantur unanimiter Theologi & Cano„ nistæ. Ergo Regulares, & particulariter „ Mendicantes exempti sunt ab obtinendis „ novis approbationibus; & consequenter „ primæ, quæ illis dantur, sunt perpetuæ, „ nec possunt esse limitatæ „.

Ve-

Verum est, Regulares ad tempus approbatos elapso tempore non amplius esse approbatos; atque necesse esse, ut sese de novo pro approbatione obtinenda examini sistant: quin & hunc fuisse præcipuum scopum, ob quem per omnes passim provincias praxis limitandi approbationem Presbyterorum, sive secularium sive Regularium Parochiale Beneficium non obtinentium ad certum tempus invaluerit, facile concessero. Ita enim futurum creditur, ut Confessarii officio suo diligentius atque circumspectius peragendo incumbant; cum se ad novum examen obeundum, novamque approbationem obtinendam certo tempore elapso constrictos noverunt: quod quantum saluti animarum conducat, quis non videat?

Sed „ Summi Pontifices exemerunt Re„ gulares, & singulariter Mendicantes, ait „ P. Jacobus, a præsentatione, examine, & „ approbatione *de novo* „. Nugæ: ubi, quæso, Pontifices exemerunt Mendicantes *a præsentatione, examine, & approbatione de novo, tempore approbationis elapso?* Nullibi sane; quod & manifeste evincit non solum Hispaniæ, Galliæ, Belgii, sed & Italiæ, imo & Urbis ipsius (scilicet *Romæ*) notissima praxis limitandi ad tempus approbationem Mendicantium, æque atque Presbyterorum secularium, ipsosque ad novum examen, novamque approbationem obtinendam elapso approbationis tempore cogendi.

Quod Declarationes Cardinalium attinet, tantum abest ut limitatis Regularium approbationibus contrarientur, ipsosque Regulares a nova approbatione, elapso tempore præstituto, exemptos declaraverint, ut contra, si fides sit Prospero Fagnano ad *Cap.* Grave ꝟ *De Off. Ord.* non semel declaraverint, posse Regulares ad *certum tempus* approbari, eoque tempore elapso facultatem audiendi Confessiones expirare.

Instat ulterius P. Jacobus: „ Concilium „ Viennense in Clem. *Dudum*. De sepult. „ & Extrav. *Super Cathedram*, & *Inter* „ *cunctas*, redactæ in Corpus Juris, Men„ dicantes semel Ordinariis præsentatos & „ admissos, quoad Confessiones pares faciunt „ Parochis seu Curatis. Atqui unus Cura„ tus, qui semel ab Episcopo obtinuit suum „ *Visa*, habet pro semper, & absque eo „ quod possit revocari & obligari ad novas „ Provisiones. Ergo simili ratione, cum „ summi Pontifices præfati, & Concilium il„ lud velit sortem Regularium Mendican„ tium esse quoad prætacta *æqualem*, sicut „ hi suum *Visa* accipiunt *pro semper;* ita „ illi debent suas approbationes accipere *pro* „ *semper*, absque eo quod possint obligari „ ad post *certum tempus* quærendum novas „.

Quid igitur, Fratres Mendicantes in subsidium & adjutorium Prælatorum superiorum & inferiorum admissi, tandem ad ordinariam Parochorum jurisdictionem ad arbitrium Episcoporum non restringibilem aut revocabilem evecti dicentur? Audiatur S. Thomas, 2. 2. *quæst.* 187. *art.* 1. *ad* 3. „ Ad tertium dicendum, inquit, quod ista „ duo se non compatiantur, scilicet quod „ aliquis *ordinariam* curam Ecclesiasticorum „ officiorum habeat, & Monasticam Regu„ lam in Monasterio servet. Per hoc ta„ men non excluditur, quin Monachi & „ alii Religiosi possint interdum circa Ec„ clesiastica officia occupari ex *commissione* „ *Prælatorum*, qui ordinariam curam habent, „ & præcipue illi, quorum Religiones ad „ hoc sunt specialiter institutæ „.

Non possunt igitur ex sententia Doctoris Angelici Fratres Mendicantes Monasticam Regulam in Monasterio servantes, curam *ordinariam* habere; sed solum subsidiariam seu vicariam. Quod & P. Jacobus postea agnoscere videtur, fatendo Mendicantes *limitate* approbatos, quamvis *injuste*, ut ait, ultra limites præfixos Confessiones excipere non posse.

In allegatis vero Juris textibus id duntaxat dicitur, quod Fratrum Mendicantium auctoritas ad absolvendum, non intelligitur amplior quam Presbyterorum Parochialium, quoad casus Episcopo reservatos; ut post Glossam ad Clem. *Dudum*, tradunt Canonistæ. Inde vero inferre, ergo Regulares in omnibus pares sunt Curatis, quoad audiendas Confessiones; quanta impertinentia!

Alteri membro Corollarii, nimirum Episcopum posse pro suo arbitrio approbationem Regularium suspendere vel revocare, similiter se opponit prædictus P. Jacobus: „ quia, „ inquit, approbatio Confessariorum Regu„ larium, simpliciter & absolute idoneorum, „ juxta formam Concilii Tridentini legiti„ me

„ me per Episcopum Diœcesanum pro sua „ Diœcesi facta, est jure antiquo, & ex „ vi ejusdem Concilii *perpetua*: erga ad „ *arbitrium* Episcopi & sine justa causa re- „ vocari non potest, aut Regularis ab eo „ suspendi. Ratio antecedentis sumitur ex „ ipso Tridentino, in quo nec verbum qui- „ dem reperitur, quo hæc potestas Episco- „ po fiat post legitimam approbationem „. Insignis profecto ratiocinatio! Concilium Tridentinum expresse non tribuit potestatem Episcopo, approbationem Regulari datam pro arbitrio revocandi; ergo illam potestatem Episcopus non habet. Nonne eodem argumento inferri posset, quod nec Presbyterorum secularium approbationem revocare possit, quia in Concilio ne verbum quidem reperitur, quo hæc potestas Episcopo fiat? Quemadmodum ergo revocandi potestas quoad approbationem Presbyterorum secularium non sumitur ex verbis Concilii Tridentini, sed ex natura Jurisdictionis delegatæ seu vicariæ, quæ ad nutum Delegantis revocari potest; ita quoque ex eodem principio adstruitur quoad Regularium approbationem; ut supra *Paragr. 6.* ostensum fuit.

Sed dicet R. P. Jacobus: „ Ex sententia Canonistarum in Clem. *Dudum*, Con- „ fessarii Ordinum Mendicantium semel ad- „ missi, quoad potestatem excipiendi secu- „ larium Confessiones, æquiparantur in o- „ mnibus eam concernentibus Curatis, eo „ excepto, quod horum potestas sit *ordina-* „ *ria*, & istorum *extraordinaria* ..... At- „ qui Curati nequeunt prohiberi aut suspen- „ di per solam voluntatem & ad arbitri- „ um suorum Prælatorum: ergo neque et- „ iam Confessarii Regulares „. Falsum esse, Canonistas in Clem. *Dudum* docere, Confessarios Regulares in omnibus æquiparari Curatis, supra ostendimus. Quod vero hic dicat P. Jacobus, Regularium jurisdictionem esse *extraordinariam*, si per illam intelligat *delegatam* seu *vicariam*, qualis est Presbyterorum secularium Parochiale Beneficium non obtinentium, sequitur, quod quemadmodum horum, ita & Regularium approbatio sive jurisdictio, utpote duntaxat delegata, ad libitum revocari possit.

Sit igitur hæc conclusio: Potest Episcopus approbationem Regularium etiam Ordinum Mendicantium limitare, & datam suspendere aut revocare, perinde ac Presbyterorum secularium Parochiale Beneficium non obtinentium; neque ullam suæ limitationis aut revocationis rationem reddere tenetur, sed id ipsius conscientiæ seu arbitrio committitur (*a*).

§. IX.

Ex Regula IX. consectarium est, *Regulares quoad Prædicationem Episcopis omnino esse subjectos*.

PRædicationis munus, quod Episcoporum præcipuum est, inter functiones Hierarchicas etiam præcipuum locum obtinere, nemo facile dubitaverit; consequenter exemptionem Regularium ad simile munus extendi non posse: sive ipsos in quantum uti Episcoporum adjutores in hoc munere vicariam operam navant, subesse Episcopis ex Regula IX. consectarium est.

Et sane, ut supra ostensum fuit, ipsius Hierarchiæ confusionem, atque regiminis Episcopalis perturbationem futuram, si Regulares quoad audiendas Confessiones Episcopis non subessent, ita quoque futurum esse, si in hoc Hierarchico munere non subjicerentur, nemo non videt.

Unde inter prima Ordinis sui fundamenta reposuit S. Franciscus: *Fratres non prædicent in Episcopatu alicujus Episcopi, cum ab eo illis fuerit contradictum.* Reg. S. Francisci *cap. 9.*

Et

(*a*) Id in Gallia clare pronuntiavit Rex Christianissimus Ludovicus XIV. Edicto, quod dedit mense Aprili an. 1695. Articulo enim 4. sic legitur: *Les Prêtres séculiers & Réguliers ne pourront administrer le Sacrement de Pénitence, sans avoir obtenu permission des Archevêques ou Evêques, lesquels la pourront limiter pour les lieux, les personnes, le temps & le cas, ainsi qu'ils le jugeront à propos, la révoquer même avant le temps expiré*, &c. Ubi notandum est in Edicto Regis spectari duntaxat statum exteriorem Confessariorum, & Episcoporum externam jurisdictionem. Observat doctiss. Van-Espen *part. 2. de Promulg. leg. Eccl. cap. 3.* Principi incumbere ex officio & titulo suæ Regaliæ, ut caveat, ne quidquam in sui Regni Clerum invehatur, quod Ecclesiam & Regnum perturbare valeat. Extat tractatus *de Promulg. legum Tom. IX.* hujus Editionis *in IV.*

Et ante Synodum Tridentinam Patres Concilii Coloniensis postquam dixissent: *Aliquot retro seculis in Ecclesiam recepti sunt quatuor Mendicantium Fratrum Ordines, quo Parochorum in verbi ministerii cooperarii forent;* mox tamquam consequens subjungunt: „ ipsos Fratres quoad ejusmo- „ di functionem ordinariæ Episcoporum po- „ testati esse subjectos; nec ante debere ac- „ cedere, quam per ipsorum Prælatos, ut „ viri inculpatæ vitæ, discreti pariter ac „ modesti, ac verbi divini probe gnari ju- „ dicentur, atque ad hoc munus deligan- „ tur: *deinde etiam Vicariis Episcoporum* „ *in Pontificalibus præsentati, tales inventi* „ *fuerint ac permissi* „. Quin & ut eatenus Monasticæ professionis Regulis, obligationibusque eximantur, non decens tantum sed & justum putabant. *Anno* 1536. *part.* 4. *cap.* 7. & 12.

Hanc quoque Hierarchiæ Ecclesiasticæ, atque Episcopalis regiminis rationem præ oculis habentes PP. Tridentini, statuerunt „ quod „ Regulares cujuscumque Ordinis etiam a „ Superioribus suis de vita, moribus, & „ scientia examinati & approbati, etiam de „ eorum licentia in Ecclesiis, quæ suorum „ Ordinum non sunt, prædicare non possint, „ nisi ultra licentiam suorum Superiorum, „ etiam licentiam Episcoporum habeant. „ In Ecclesiis vero suorum Ordinum cum „ licentia suorum Superiorum, se personali- „ ter coram Episcopis præsentare, & bene- „ dictionem petere teneantur, antequam „ prædicare incipiant; ipso autem Episco- „ po *contradicente*, etiam in Ecclesiis suo- „ rum Ordinum prædicare non præsumant „. *Seß.* 6. *cap.* 2. & *Seß.* 24. *cap.* 4. *De Reformatione*.

Igitur Synodus Tridentina voluit, ut Regularis ultra licentiam sui Superioris, insuper habeat licentiam *expressam* Episcopi, ut in Ecclesiis non suorum Ordinum prædicare possit; tacitam vero, ut minus, licentiam, ut idipsum in Ecclesiis sui Ordinis facere valeat. Cum enim benedictionem Episcopi petere teneatur, simplexque Episcopi contradictio sufficiat, ut ipsum a concionandi munere repellat, evidens est, tacitam Episcopi licentiam præcedere, cum Regularis ad concionandum in sui Ordinis Ecclesiis admittitur.

Ipsa enim Episcopalis benedictionis impartitio licentiæ loco est. Si enim licentiam dare non vellet, benedictionem denegaret, & contradicendo a concionandi munere impediret.

Unde a mente Synodi Tridentinæ nullatenus aberravit Concilium Bituricense statuens: „ ut Regulares cujuscumque sint „ Ordinis prædicare non præsumant, etiam „ in Ecclesiis *suorum Ordinum*, nisi prius „ examinati & probati a suo Superiore, & „ impetratâ ab Episcopo, aut ejus Vicario „ benedictione & *licentiâ* „. *Anno* 1582. *Can.* 4.

Constat proinde Synodum Tridentinam voluisse, ut juxta rationem ipsius Hierarchiæ, Regulares potestatem omnem ad annuntiandum verbum Dei ab Episcopis acciperent.

Porro cum hæc potestas concionandi, quæ Regularibus Parochiale Beneficium non obtinentibus ab Episcopis conceditur, sit duntaxat vicaria seu delegata, sequitur, quod eodem modo atque approbatio ad audiendas Confessiones pro arbitrio Episcopi limitari, modificari, ac revocari possit.

Hic rursus se opponit P. Jacobus sustinens, quod Episcopi non possint licentias prædicandi verbum Dei Regularibus Ordinum Mendicantium *ad libitum* suspendere aut revocare; ita scilicet „ quod Episco- „ pus non possit interdicere Regulari, ne „ concionetur, sive eum suspendere a Con- „ cionibus, *non redditâ causâ*,. quando est „ concionaturus in *propria Ecclesia:* qui „ cum possit ibi concionari *ipso contradi-* „ *cente* (puta si petiverit benedictionem „ & Episcopus irrationabiliter eam dene- „ gaverit) nisi *assignet causam*, ob quam „ de jure potest interdicere aut suspendere, „ *non tenetur Regularis obedire;* sed pote- „ rit *existimare quod non habeat justam cau-* „ *sam*, nec sit nisi mera contradictio ipsius, „ & consequenter *continuare suum munus* „. *Consult.* 3. *Resol.* 10. *num.* 923.

Itaque Episcopus, ut Regularem, quem judicat muneri Concionatoris non convenire, recusare queat, causam recusationis exprimere, ipsumque Regularem, ejusve Superiorem constituere judicem tenetur, num justa sit recusationis aut suspensionis causa. Quo quid Episcopali auctoritati indignius?

Ali-

Aliter sane censuerunt Patres Concilii Tridentini, non nisi simplicem Episcopi contradictionem, ut Regularis a munere concionandi, etiam in sui Ordinis Ecclesiis repellatur, requirentes; ipsius permittentes conscientiæ, num justa contradicendi causa subsit.

Porro cum P. Jacobus in hujus asserti probatione iisdem fundamentis nitatur, quibus probare voluit, Episcopum non posse ad libitum limitare aut revocare approbationes Regularium ad audiendas Confessiones secularium; illis, utpote superius sufficienter refutatis, refellendis supersedeo.

Interim ex illis, quæ hoc & præcedentibus paragraphis ex P. Jacobo adducta sunt & refutata, colligitur, quam merito Episcopi in suis Synodis & Ordinationibus præcipiant Parochis, ut neminem etiam Regularem, ad prædicandum aut Confessiones excipiendum admittant, nisi de legitima sua approbatione per litteras fidem fecerit.

Quin & his non contentus Sanctus Carolus statuit: „ ne patiatur Parochus, cujusvis „ Ordinis Regulares in *Ordinis sui Eccle-* „ *siis*, intra fines Parochiæ suæ Concionem „ habere, nisi ex *scripto testimonio* perspe- „ xerit, eos muneris hujusmodi in illis Ec- „ clesiis obeundi causâ, se ad Episcopum „ cum concionandi facultate, quam a Su- „ perioribus suis ipsi obtinuerunt, contulis- „ se, & benedictionem, ut Tridentino „ Concilio cautum est, ab eodem petiisse „. *In Concil. Mediol. III. cap. 3.*

§. X.

Ex Regula V. & IX. consectarium est, *Exemptiones Regularium ad sacras Ordinationes non extendi, ipsosque a proprio Episcopo, prævio examine, & servatis interstitiis, ordinandos.*

Regulares Sacris Ordinibus, præsertim Presbyteratus, initiati, non uno titulo & arctiori vinculo Episcopis subjiciuntur, quam Regulares simpliciter ut tales considerati.

Primo, quia in Presbyteros ordinati, participes effecti Sacerdotii, cujus in Episcopo plenitudo continetur, unum cum Episcopo, & reliquo Diœcesis Clero quodammodo Sacerdotium sive Presbyterium constituunt: atque ex hoc capite arctissime Episcopo uniuntur.

Secundo, quia ab Episcopo in Presbyteros ordinati, ut adjutores oneris Episcopalis, & Episcoporum subsidiarii cooperatores assumuntur. „ Tales esse studeatis, in- „ quit Pontifex ordinans ad ordinandos, ut „ in *adjutorium Moysi, & duodecim Apo-* „ *stolorum*, Episcoporum videlicet Catho- „ licorum, qui per Moysen & Apostolos „ figurantur, digne per gratiam Dei eligi „ valeatis. . . . . filii dilectissimi, *quos ad* „ *nostrum adjutorium* Fratrum nostrorum „ arbitrium consecrandos elegit „ &c.

Tertio, ad sacrum Presbyteratus Ordinem assumpti, ad Hierarchiam Ecclesiasticam divinâ ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris, & Ministris, reducti, unam quasi cum Episcopo Hierarchiam constituentes, speciali titulo Episcopo tamquam Hierarchiæ Capiti subduntur.

Ex quibus perquam manifestum est, exemptionem Regularibus simpliciter concessam juxta Regulam V. & IX. ad ipsos, ut sacro præsertim Presbyteratus Ordine insignitos, aut insigniendos extendi non posse: sed cum per illius Ordinis assumptionem ad Statum Clericalem a Regulari distinctum, & speciali titulo Episcopis subalternum transeant, etiam Leges communes illius Status subire debent.

Unde cum olim in Africa nonnulla Monasteria plenissimâ libertate perfruerentur, atque immediate Primati subjicerentur; hæc tamen limitatio semper addebatur, *ut quandoque voluerit sibi Clericos ordinare, ipse Episcopus, in cujus planitie* (a) *vel civitate locus Monasterii consistit, ipse hujus muneris gratiam compleat*. V. Synod. Carthag. anno 534.

His Regulis quoque insistens Synodus Tridentina statuit: „ ut unusquisque a pro- „ prio Episcopo ordinetur. Quod si quis „ ab alio promoveri petat, nullatenus id „ ei, etiam cujusvis generalis aut specialis „ rescripti vel privilegii prætextu, etiam „ statutis temporibus permittatur; nisi ejus „ pro-

(a) In Editione Labb. legitur *in cujus plebe*.

„ probitas, & mores Ordinarii sui testimo-„ nio commendentur „. *Sessione* 23. *cap.* 8. *De Reformatione*.

Unusquisque igitur a proprio Episcopo ordinandus, neque prætextu cujusvis privilegii generalis aut specialis ab alio ordinari potest, nisi de consensu Ordinarii litteras commendatitias, quas dimissoriales hodie dicimus, acceperit. Quo Decreto comprehendi Regulares quoscumque, etiam Ordinum Mendicantium, constans est, non tantum Synodorum Provincialium, quæ pro executione Concilii Tridentini habitæ sunt, sententiâ, sed & Pontificum sæpe iteratâ declaratione id pro certo haberi debet: ut videre est apud Franciscum Hallier de SS. Ordinationibus, *Sect.* 5. *cap.* 3. *art.* 8.

Porro cum severe admodum Episcopis per Apostolum in persona Timothei mandatum sit, 1. *Tim. cap.* 5. *vers.* 22. *manus cito nemini imponant;* diligenter inquirant necesse est, num scientia, morumque ac vitæ totius integritas Ordini suscipiendo Ordinandos reddant dignos; idque non tantum quoad seculares, sed etiam Regulares.

Nec enim ea est Monasticæ professionis efficacia, ut omnes ad perfectionem etiam Monasticam perducat. Notum est illud Augustini in *Ps.* 132. „ Omnem conditionem „ includere bonos & malos, esseque Clericos proinde falsos ac Monachos. Sunt & „ Monachi falsi, & nos novimus tales: „ sed non periit fraternitas pia per eos, qui „ profitentur quod non sunt; tam enim sunt „ Monachi falsi, quam Clerici falsi, & „ fideles falsi „.

Notum quoque est, non omnem, quæ Monachis sufficeret perfectio, ad sacros Ordines, præsertim Presbyteratus, sufficere. *Multo major* (inquit Chrysostomus *lib.* 2. *De Sacerdot. cap.* 2.) *vitæ integritas huic* (Presbytero) *quam illis* (Monachis) *necessaria*. Hinc illud Augustini: *Aliquando bonus Monachus vix bonum facit Clericum.*

Quibus consonat illud Doctoris Angelici 2. 2. *quæst.* 189. *art.* 1. *ad* 3. „ Ordi-„ nes sacri præexigunt sanctitatem, sed „ Status Religionis est exercitium quoddam „ ad sanctitatem assequendam: unde pon-„ dus Ordinum imponendum est parietibus „ jam per sanctitatem desiccatis; sed pon-„ dus Religionis desiccat parietes, id est, „ homines ab humore vitiorum „.

Quapropter SS. Patres, etiam in primo Religionis Monasticæ fervore, non omnes passim ad Ordines sacros promovendos judicabant, sed *quos morum gravitas, & vitæ ac fidei institutio sancta commendat*, ut loquitur Siricius Papa *Epist.* 1. *cap.* 13. Unde ad Aurelium scribit Augustinus Epist. 67. *Cum ex his, qui in Monasteriis permanent, non tamen nisi* PROBATIORES *atque* MELIORES *ad Clerum assumere soleamus*. Et Sanctus Gregorius Candido Episcopo scribens, ut de Monasteriis in sua Diœcesi positis cum consensu Abbatis aliquos accipiat in Presbyteros ordinandos, hoc monitum subjungit: „ Sed illius præ omnibus estote „ solliciti, ut vitam actusque eorum, qui „ in hoc sunt officio constituendi, *subtiliter* „ *debeatis inquirere;* & tunc eos, si digni „ fuerint, ordinare „. *Lib.* 5. *Epist.* 27.

Expendens Synodus Tridentina, nec minorem hodie quam olim in Presbyteris scientiam, morumque probitatem requiri; nec majorem hodie quam olim esse professionis Monasticæ virtutem, semperque per Apostolum Episcopis inclamari, *Manus cito nemini imponatis*, Patrum vestigiis inhærens, ætate Ordinandorum præscriptâ, subjungit: „ Sciant tamen Episcopi, non „ singulos in ea ætate constitutos debere „ ad hos Ordines assumi, sed dignos dun-„ taxat, & quorum probata vita senectus „ sit. Regulares quoque nec in minori æta-„ te, nec sine *diligenti* Episcopi *examine;* „ *privilegiis quibuscumque*, quoad hoc pe-„ nitus exclusis „. *Sess.* 23. *cap.* 12. *De Reformatione*.

Illud porro examen, non solum circa doctrinam, sed etiam Ordinandorum *institutionem & mores* versari debere, immediate præmiserat.

Ex mente ergo Concilii Tridentini Episcopi non solum possunt, sed & tenentur eâ sollicitudine, in doctrinam ac vitam Regularium inquirere, atque examen instituere, ut quantum humana fragilitas nosse sinit, sciant eos esse dignos, *quibus manus imponant*.

Hinc collige, non semper sufficere probandis moribus Regularium, vitæque rectitudini testimonium Superiorum. Quid enim, si Superiores ideam condignam de Sacerdotii

tii dignitate non habentes, passim omnibus, modo ætatem Ordinibus præstitutam attigerint, testimonium capacitatis indifferenter concedant? ut hodie a multis Monasteriorum Superioribus, præsertim quæ ex Missarum honorariis victitare solent, fieri videmus. Quam certitudinem de probitate ac sufficientia Ordinandi ex hujusmodi testimonio habere poterit Episcopus? Quod expendens Franciscus Hallier *De SS. Ordinationibus*, postquam ostendit in vitam Regularium sedulo ab Episcopis esse inquirendum, hoc monitum adjungit: „ Non adeo „ Superiorum Regularium fidei credendum, „ ut quos illi tamquam dignos obtulerint, „ absque ullo alio examine atque discussio„ ne ad sacros Ordines Episcopi reci„ piant ...... maxime cum notum sit, „ inquit, totius Monasterii interesse, ut „ quamplurimos Ordinibus sacris initiatos „ habeat, & facile probi etiam & boni „ insità hominibus cupiditate Ordinis sui „ gloriam promovendi (quà Regulares præ „ cæteris maxime flagrant, quod Ordinis „ sui amplificationem & ornamentum ad „ Dei & Ecclesiæ utilitatem spectare præ„ sertim arbitrentur); facile, inquam ab„ ripiantur, ut levius de suis censeant, „ quam par sit, & in pondere judicent „ suorum industriam ac dotes magnifice; „ Sacerdotii, & reliquorum Ordinum Eccle„ siasticorum dignitatem tenuiter æstiment „. *In Append. sect.* 1. *De SS. Ordinat.* §. 3.

Porro ut promovendi ad Gradus Ecclesiasticos bene probari queant, explorarique, num altiorem gradum mereantur, jam pridem SS. PP. visum fuit, certa tempora præfigere, quibus in inferioribus gradibus ministrent, priusquam ad superiores promoveantur: *Quia* (ut ait Innocentius I. *Epist.* 4. *cap.* 5.) *in minoribus officiis si diu perdurent; & vita eorum pariter & obsequia comprobantur, ut ad Sacerdotium postea emensis stipendiorum meritis veniant*.

Synodus Tridentina magnopere desiderans, ut Ordinandi sedulo *probentur primum*, ne alias in sacros Ordines inidoneos irrepere contingat, exemplo SS. Patrum, certa temporum interstitia inter singulos Ordines ab omnibus indifferenter servari voluit: *Nisi necessitas, aut Ecclesiæ utilitas*, JUDICIO EPISCOPI, *aliud exposcat*.

Hoc Decreto Regulares comprehendi, ipsa ratio dictans Regulares ante Ordinationem esse probandos, & generalis verborum expressio evincunt. Unde de hac Synodi Tridentinæ sententia non dubitans S. Carolus, requirit in Ordinatione Regularium „ intervallum anni inter postremum „ Ordinum minorem gradum & Subdiaco„ natum, ac rursus inter unum & alterum „ ex sacris Ordinibus, nisi necessitas, aut „ Ecclesiæ utilitas *judicio Episcopi* aliud „ postulet „. *Concil. Mediol. V. part.* 3. *cap.* 3.

§. XI.

Varia asserta prædictis Corollariis contraria.

EX Regula V. & IX. consectarium esse ostendi, Regulares etiam Mendicantes quoad Ordines sacros subjectos esse Ordinariis; atque idcirco a proprio Episcopo ordinari debere: quod & Synodum Tridentinam declarasse ostensum fuit.

Idipsum quoque fateri videtur P. Jacobus. Citato enim Decreto Concilii Tridentini in *Sess.* 23. *De Reformat. cap.* 10. junctà Gregorii XIII. Constitutione *In tanta*, & Declaratione jussu Clementis VIII. editâ anno 1596. subjungit: „ Hinc colligi„ tur, revocata esse privilegia, quantum „ ad hoc, ut Regulares possint ordinari a „ quocumque Episcopo; sed in hoc subjici „ Diœcesano, seu Episcopo proprio. Est „ autem Episcopus proprius ille, intra cujus „ Diœcesim constructum est ordinandi Mo„ nasterium „. *Consult.* 3. *Resol.* 6. *num.* 807.

Sed ecce mirum artificium, quo illud Concilii Tridentini Decretum, atque eam Privilegiorum revocationem plane inania reddat, potestatemque Mendicantibus faciat a quocumque Episcopo Ordines suscipiendi.

Per præcitatum Decretum Clementis VIII. potestas fit Superioribus Regularibus, casu quo Diœcesanus abfuerit, vel non esset habiturus Ordinationes, vel Sedes Episcopalis vacaret, ad quemcumque alium Episcopum subditos pro Ordinibus suscipiendis mittendi, hac adjectà conditione, *dum ipsi Regulares non distulerint de industria concessionem Dimissorialium in id tempus, quo Episcopus Diœcesanus vel absuturus, vel nullas habiturus esset Ordinationes. Et in litteris Dimisso-*

missorialium hujusmodi causa absentia Diœcesani Episcopi, vel Ordinationum ab eo non habendarum exprimatur.

„ Hanc, ni fallor (ait Franciscus Hallier „ *De SS. Ordination. sect.* 5. *cap.* 5. *art.* „ 8. §. 1.) moderationem & interpretatio„ nem Tridentinæ Synodi Regularium im„ portunæ flagitationes extorserunt, cui „ tamen ne sic quidem parere aliqui ipso„ rum volunt „. Quidquid sit de hoc Hallerii asserto, illud constat, P. Jacobum in hoc Decreto adinvenisse medium, quo fas sit Mendicantibus proprium Episcopum declinare, & ad quemcumque sibi faventem pro Ordinibus suscipiendis recurrere.

„ Præfata concessio dimittendi ad quem„ libet Episcopum in casu absentiæ Diœce„ sani Episcopi, &c. (inquit P. Jacobus „ *loco citato num.* 809.) limitatur, dum„ modo Superiores Regulares ex industria „ non distulerint dare Dimissoriales suis „ subditis usque ad id tempus, quo Episco„ pus sit absens, vel nullas habiturus sit Or„ dinationes. Per quod excluditur *dolus & „ fraus*, ait, *non vero causa rationabilis „ & justa* „.

Sed quandonam causa rationabilis & justa suberit? „ Etiam, inquit, in quocum„ que casu, in quo Regulari Prælato con„ stet subditos suos esse, & quantum ad „ mores, & quantum ad doctrinam suffi„ cienter idoneos, & tamen habeat unde „ probabiliter timeat fore ut ab Episcopo „ rejiciantur: quia tunc rationabiliter mo„ vetur, & vere utitur jure suo, non fa„ ciet contra Decretum Clementis VIII. „ si exspectet tempus, in quo non sunt ha„ bendæ Ordinationes in Diœcesi, ut sub„ ditos suos extra Diœcesim dimittat ordi„ nandos „.

Bene habet: ergo quandocumque Superior probabiliter timet fore ut ab Episcopo non sint admittendi ad Ordines, quos ipse præsentandos duxerit (hos enim & *quantum ad mores*, & *quantum ad doctrinam sufficienter idoneos* judicat) tunc non faciet contra Decretum Clementis VIII. si exspectet tempus, in quo non sunt habendæ Ordinationes in Diœcesi, ut subditos suos extra Diœcesim dimittat ordinandos; sive quod secundum modernam praxim loquendo, idem est, si probabiliter timeatur fore, ut ab Episcopo non *omnes indifferenter* Regulares, præsertim Mendicantes, ætatem & certum in Religione tempus habentes admittentur.

Quid enim notius, quam omnes plane Regulares, si illos, quos laicos vocant, excipias, mox ut ætatem attigerint, certoque tempore in Religione vixerint, Ordinibus sacris, & *quantum ad mores*, & *quantum ad doctrinam sufficienter idoneos* a Superioribus judicari?

Sit igitur Episcopus, de quo probabiliter timeatur fore, ut non omnes indifferenter Regulares ordinare velit, en paratum medium, quo possint ejus declinare tribunal, modo tempus non habendarum Ordinationum exspectare velint. Sed quia fortassis tantilla mora nonnullis, præcipue Fratribus Mendicantibus foret molesta, ecce aliud commodius & promptius medium proprii Episcopi tribunal declinandi, Fratribus Mendicantibus offertur. „ Imo, inquit Pater „ Jacobus, tali casu poterit Superior subdi„ tum suum *ex industria* collocare in alio „ Conventu alterius Diœcesis, ut ibi ordi„ netur, & postea eum ordinatum recollo„ care in priori Conventu ..... Si dicas, „ quod non mutetur Diœcesis, nisi mute„ tur domicilium, quodque hoc non mute„ tur, nisi quis ad alium locum se transfe„ rat animo perpetuo ibi manendi, unde „ non censetur Regularis mutasse domici„ lium, qui transfertur ad aliquem locum „ animo revocandi illum *statim* postquam „ ibi Ordines susceperit: Respondeo enim, „ inquit, quod in Regularibus non valeat „ Regula illa; quia cum non habeant velle „ vel nolle, *Cap. Si religiosus De Elect.* „ *in* 6. nullibi esse possunt animo ibi sem„ per manendi; sed solum animo ibi ma„ nendi, quamdiu Superiori placuerit „. Insignis sane ratiocinatio! Quia Regularis *velle & nolle non habet*, ideo censebitur *incorporatus* Monasterio, & esse *de familia* Monasterii, in quo *ex industria* a Superiore collocatur, ut Ordines suscipiat, *statim* susceptis Ordinibus revocandus. Estne hic vel species aliqua *incorporationis?* Quis sanæ mentis dicet Regularem per similem fraudulentam in Monasterio collocationem factum esse *de familia* illius Monasterii? Quod tamen requiritur, ut ab Episcopo Diœ-

Diœcesano ordinari possit. An dicemus filiumfamilias ætate minorem, v. g. septem annorum, qui *velle & nolle non habet*, fieri de Diœcesi alienjus pro accipienda Tonsura, quia a patre ad Universitatem studiorum causâ mittitur? Interim, quod horrendum est, hic Auctor dicere audet, quod Religiosi isti *ex industria* eo fine ad Monasterium missi, vel alii, qui eos more solito præsentant, *interrogati ab Episcopis, an sint istius Conventus & suæ Diœcesis, possint & debeant respondere affirmative, & casu quo cogerentur, possunt hoc* IPSUM JURARE.

Sed subjicit Auctor: „ Non spectar ad „ Episcopos talia interrogare, & longe „ minus ad cathegorice respondendum sub „ juramento cogere Regulares exemptos „. Quid tandem? ergo Episcopi inquirere non poterunt, num Ordinandi sint sui subditi; ne contra SS. Canones alienis subditis manus imponant? Imo Episcopi, qui sciunt aut scire debent, hoc perniciosò artificio passim Regulares proprios Episcopos declinare; videntque immensam continuo Regularium turbam undequaque sine Episcopi sui Dimissorialibus ad se confluere, eosque sine prævia diligenti super hoc inquisitione ordinant, quâ ratione ipsi a pœnis in Ordinantes alienos subditos staturis sint immunes, ignoro.

Circa examen Regularium rursus primâ fronte consentire videtur P. Jacobus: „ Privilegia olim Regularibus concessa (inquit *Consult. 3. Resol. 5. num. 314.*) „ quod suscepturi Ordines non essent subjecti examini Episcopi, per Leonem X. „ in Concilio Lateranensi, & per Concilium „ Tridentinum *Seff. 23. cap. 12. De Reformat.* & postea de mandato Clement. „ VIII. sunt revocata. Igitur conformiter „ ad istas Ordinationes praxis habet, ut „ etiam Regulares examinentur „.

Sed circa quæ examen illud versari debet ex sententia hujus Patris? Circa doctrinam, & quidem quoad Religiosos ordinandos in Presbyteros: „ cum hìc & nunc „ ordinentur solum in ordine ad celebrandum, inquit P. Jacobus *ibid. num. 816.* „ sufficit si hìc & nunc sciant, quæ necessaria sunt *pro celebranda Missa* „: videtur sufficere, si examen fiat circa scientiam sufficientem *pro celebranda Missa*. Insignis sapientia in Presbytero! Et durum profecto & operosum examen! Estne hæc illa *cælestis sapientia*, quæ electos ad Presbyteratus officium commendet, ut loquitur Pontificale in *Ordin. Presbyt.* Eritque hæc *doctrina spiritualis medicina populo Dei*, ut rursus Pontificale requirit? Eritque tandem hæc sufficiens *ad populum docendum ea, quæ scire omnibus necessarium est ad salutem*, quam Tridentina Synodus *Seff. 23. cap. 14. De Reformat.* in Presbyteris omnibus exigit? Quis sane jam miretur, si Episcopi, eorumve examinatores, qui examen juxta Regulas Ecclesiæ instituunt, passim a Regularibus, ut æquo rigidiores traducantur?

Sed quid de examine circa mores ex mente Patris Jacobi? „ Hoc examen Re„ gularium fieri non debet, inquit, nisi „ quantum ad *doctrinam duntaxat*; nam „ quantum ad mores, Regularibus *sufficiunt* restimoniales suorum Superiorum „. Ita-ne ergo Episcopus supponere debebit, omnes Regulares a Superioribus suis ad Ordinem v. g. Presbyteratus, ut idoneos præsentatos, *ita pietate ac castis moribus conspicuos, ut præclarum bonorum operum, & vitæ monita ab iis possint exspectari*, ut loquitur Tridentinum *Seff. 23. cap. 14. De Reform.* sive ut Pontificale in *Ordin. Presbyt.* quod *odor vitæ eorum sit delectamentum Ecclesiæ Christi; ut prædicatione atque exemplo ædificent domum, id est, familiam Dei*; & universim ad SS. Ordines præsentatos esse tales, quorum *probata vita senectus sit?* Imo si Litteris hujusmodi testimonialibus hodie ita credere debeant Episcopi, ut aliud circa mores examen ab iis instituendum non sit; credere consequenter tenebuntur, omnes passim Regulares postquam ætatem attigerint, & aliquo tempore in Religione vixerint, ad eam vitæ perfectionem pertigisse: cum, ut ante diximus, notum sit, omnes indifferenter ad Ordines Sacros a Superioribus ut idoneos præsentari. Quo quid a sensu mortalium, & quotidianâ experientiâ magis alienum?

Absit ergo, ut Ecclesia Episcopos ad credulitatem adeo infirmo innixam fundamento cogat. Voluit quidem ipsa ante Ordinationem seu Regularium seu secularium *fidele examen* præcedere, ut eo mediante sciant,

sciant, quantum *humana fragilitas nosse sinit*, num Ordinandi scientiâ ac vitæ integritate sacris ministeriis sint idonei: sed quantum in hoc examine valere debeant testimonia Superiorum, sive secularium, sive Regularium, ex circumstantiis dijudicandum Episcopis committit.

Sit igitur hæc conclusio: Regulares ordinandi sunt ab Episcopo Diœcesano Monasterii, cui *revera* non fictitie & simulate *incorporati* sunt; & de cujus *familia* vere dici possunt. Neque sine diligenti Episcopi examine tam quoad mores, quam quoad doctrinam ordinandi sunt: neque sufficient Litteræ testimoniales Superioris; nisi Episcopus noverit, eam esse Superioris eruditionem & perspicacitatem, ut sciat quanta vitæ perfectio pro singulis Ordinibus requiratur; ejusque sit integritatis & spiritus, ut solam ministerii sacri dignitatem ac Ecclesiæ bonum, nequaquam vero aliquod particulare Monasterii aut Religionis commodum præ oculis habeat; ut proinde merito confidat, non nisi bene probatos, & in omni virtutum genere exercitatos per illum ad sacros Ordines, seposito omni humano respectu, præsentandos.

§. XII.

Ex Regula VIII. consectarium est, *Exemptos teneri Ordinationibus Episcoporum circa celebrationem Missæ, expositionem & circumgestationem Venerabilis, & similes in materia communi.*

Regula VIII. superius data ostendit, exemptiones Regularium non posse extendi ad Leges exemptis pariter & non exemptis communes, quas Episcopi pro bono suæ Diœcesis evulgandas censuerunt, nî una totius Episcopalis regiminis turbatio, & Hierarchiæ ecclesiasticæ sequatur confusio.

Cum vero admodum devotioni populi ac animarum saluti, ipsiusque Religionis augmento conducat, ut omni reverentiâ ac solidâ verâque devotione, & debito cultu peragatur incruentum Missæ Sacrificium, præcitatam Regulam sequuti Patres Tridentini declararunt, penes Episcopos esse potestatem, ea omnia prohibendi, mandandi, corrigendi, statuendi, quæ ad debitum honorem & cultum tanto Sacrificio debitum, & populi devotionem excitandam judicaverint expedire, *non obstantibus privilegiis & exemptionibus*. Sess. 22. *in Decret. De observ. & vitand. in celebr. Miss.*

Et sane nî his Episcopi Ordinationibus exempti tenerentur, nonne Ordinationes inutiles redderentur & inanes, cum longe major pars Sacrificium offerentium eas negligeret? Sic autem intellecta voluere sua Privilegia Pontifices, ut nec Ecclesiastica vilescat disciplina, neque Episcopalis vilipendatur auctoritas. *Cap.* 24. ✠ *De Privil.*

Si igitur Episcopus quasdam exactiones honorariorum, aut alias nonnullas avaritiæ aut turpis quæstûs speciem præferentes circa Missæ Sacrificium pactiones prohibuerit, exempti etiam Regulares eâ Lege tenebuntur. Idem esto judicium de Ordinationibus Episcoporum, quibus post certam horam Missæ Sacrificium offerri vetatur. Item quibus præcipitur, ne tempore Sacrificii laicis, præsertim mulieribus, ad gradus Altaris aut intra cancellos pateat introitus.

Similiter si Episcopus quemdam templi ornatum, aut certas picturas, ut tanto Sacrificio indignas prohibeat, huic prohibitioni obedire debent exempti, licet ipsi ornatum illum aut picturas non indecentes judicarent: quia judicium ejusmodi non penes inferiores, sed penes Episcopum est.

Ex eadem Regula & principio consectarium est, exemptos pariter ac non exemptos obligari illis, quæ Episcopi statuenda censuerunt pro conservanda populi reverentia erga sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum.

Porro quotidianâ experientiâ notum est, quod familiaritas & frequentia non raro pariat contemptum: „ resque usu tritas & „ undecumque parabiles (ut ait S. Basilius „ *Tract. de Spirit. Sanct. cap.* 27.) exposi„ tas esse contemptui, atque id quod se„ positum est, quodque rarum est, huic na„ turâ conjunctam esse summam admira„ tionem & studium „.

Ne igitur per nimiam frequentiam aut familiaritatem reverentia populi erga hoc venerabile Mysterium diminueretur, admodum sollicite fuere Episcopi, etiam his postremis seculis (quibus publica venerabilis Sacramenti in ostensoriis expositio, & per plateas circumgestatio invaluit) ut non nisi

raro

raro & *publicis* de causis per Episcopum probandis, similis publica expositio aut circumgestatio fieret.

Synodus Coloniensis anno 1542. noluit, „ ut sanctissimum Sacramentum *visibiliter* „ in quibuscumque *Monasteriis* ponatur aut „ circumferatur, nisi in sanctissimo Festo „ Corporis Christi cum suis Octavis *semel* „ in anno in qualibet civitate, oppido, aut „ Parochia, vel ex *singulari indulto* Ordinarii „. Similiter S. Carolus statuendum censuit: „ ne quavis de causa Eucharistia *palam* & *aperte* exponeretur, sed „ *publica* tantum ac gravi; aliis vero de „ causis orationes quidem 40. horarum instituerentur, sed non Sacramento *aperte* „ exposito „. *In Instructione De Sacramento Eucharistiæ*.

Agnoscit quoque Synodus nostra Mechliniensis „ sacrosanctam Eucharistiam pie „ & laudabiliter ad populi devotionem interdum in publicis Processionibus deferri, „ potissimum vero in Festo Sacro Christi „ Corpori proprie consecrato, ejusque Octava; sed ne nimia frequentia, ait, minuat reverentiam, *rarius* extra prædicta „ tempora id fiat, & non nisi in *arduis* „ *causis pacis & publicæ necessitatis* „. *Anno* 1570. *tit. De Sacrament. cap.* 7.

Et anno 31. xvii. seculi Synodus Cameracensis edixit: „ ut ubi toties Processiones „ cum sacratissimo Sacramento instituuntur, „ ne nimia frequentia minuat reverentiam, „ Episcopi *moderationem* adhibeant „.

Episcoporum ergo est, nimiam tremendæ hujus Hostiæ expositionem, ac circumgestationem ita moderari, ne frequentia reverentiam populi diminuat. Quæ sane Episcoporum vigilantia ac cura irrita plane esset ac inanis, ni his Episcopalibus Ordinationibus, etiam exempti subjicerentur. Quid enim, quæso, interest ad diminuendam populi reverentiam, num frequentior hæc publica Eucharistiæ expositio aut circumgestatio fiat per exemptos, vel per non exemptos?

De hac subjectione nihil dubitans Clerus Gallicanus anno 1655. declaravit, *nullos exemptos* sive *Seculares* sive *Regulares* posse exponere *palam* SS. Sacramentum, illudve deferre in *publicis Processionibus*, nisi in solemnitate SS. Sacramenti, aut diebus devotionum extraordinariis pro *publicis* causis indictis, & *per Episcopum approbatis*, *obtentâque ejus permissione*.

Et quid plura? Cum anno 1644. super publica expositione Venerabilis quæstio incidisset inter Archiepiscopum Burdigalensem & Patres Dominicanos, re delatâ ad Sacram Congregationem, & rite examinatâ, missum fuit ad Cardinalem Grimaldum Nuntium Apostolicum in Gallia, & per eumdem publicatum Decretum tenoris sequentis: „ Congregatio Concilii censuit „ non licere Regularibus, etiam in eorum „ Ecclesiis SS. Eucharistiæ Sacramentum „ *publice* adorandum exponere, nisi ex *causa publica*, *quæ probata sit ab Ordinariis* „. *Tom.* 1. *Act. Cleri Gallican. pag.* 535.

Pluribus Episcoporum Decretis in hanc rem omissis, unicum ex Synodo Cataneensi ann. 1668. Præsulatus Fratris Domini Michaelis Angeli Bonadies Episcopi Cataneensis, & quondam totius Ordinis S. Francisci *Generalis* (qui privilegia Fratrum Mendicantium consequenter non ignorasse præsumitur) Decretum subjicio: „ Regulares „ quid in *propriis Ecclesiis* circa expositionem SS. Eucharistiæ facere possint, doceantur e decisione S. Congr. ritus, quam „ omnino observari præcipimus sub *mulcta* „ *interdicti Ecclesiæ*, & *Superiorum suspensionis*. Nimirum ne sine specialis Sedis „ Apostolicæ privilegio, quod *nobis* ostendere teneantur, illam exponant absque „ causa, *quam approbare ad nos spectat*, „ & quidem illa *publica* esse debet, non „ vero privata ...... Quare Superiores „ omnes Regularium jubemus, intra mensem ab hujus Synodi publicatione, nobis „ demonstrare, quibus temporibus in eorum „ Ecclesiis SS. Synaxim in populorum conspectu dare hactenus consueverunt, velintque in posterum, ut *nos causas recognoscamus*, & *facultatem litteris obsignatam impertiamur*: qui negligentes fuerint, annuam *suspensionem* incurrunt a „ divinis. Declaramus præterea nemini *Regularium* licere extra claustra quâcumque „ occasione, nobis *insciis* & *non approbantibus*, cum Eucharistia Processionem instituere „. *Sess.* 1. *cap.* 4. *num.* 72.

Ulterius, si Episcopus judicet in ipsa expositione aut circumgestatione aliquid occurre-

currere, quod hic & nunc propter aliquam inordinatam, v. g. populi devotionem diminueret honorem tanto Sacramento debitum, illud suâ auctoritate prohibere poterit.

Unde quantumvis nihil *per se* inordinatum contineat Sanctorum Imagines aut Reliquias una cum Venerabili circumferre, *significantes*, ut ait Synodus Coloniensis anno 1549. *illos nunc cum ipso regnare & triumphare in cœlis, qui vestigia ejus hic in terris secuti sunt*; si tamen Episcopus videat eam esse populi sui circa aliquas SS. Imagines aut Reliquias inordinatam devotionem, ut ex externo agendi modo sat appareat honorem SS. Sacramento debitum ad Sanctorum Imagines potius quam ad ipsum Venerabile referri, idque etiam non raro cum summo hæreticorum scandalo, poterit Episcopus præcipere, ne cum ipso Venerabili Sanctorum Imagines aut Reliquiæ circumferantur.

Quod etiam pridem, ob illud indubie periculum, sæpius decretum fuit: „ In solemni illa Processione, ait S. Carolus, „ in qua sanctiss. Domini Corpus per urbem religioso cultu defertur, *ne Reliquiæ ullæ*, sed *illud solum*, ut *veteris* instituti, „ *Ecclesiæque Romanæ Matris consuetudinis est*, pro religiosoque apparatu, solemnique celebritate feratur „. *Concil. Mediol. IV. part. 2. cap. 4.*

Similiter anno 1639. Synodus Namurcensis statuit: „ Quando continget venerabile „ Sacramentum deferri, nullæ aliæ Reliquiæ vel Imagines Sanctorum deferantur... „ in die vero Patroni sola ejus Imago vel „ Reliquiæ deferantur „.

Quin & anno 1651. Maximilianus Henricus Archiepiscopus Coloniensis decrevit: „ quod tametsi pium & laudabile sit, ut „ in communibus Processionibus & supplicationibus, ac stationibus deportentur Sanctorum (si quæ in Ecclesiis habentur) „ Reliquiæ, vel sola Imago Divi loci Titularis; in eis tamen Processionibus & „ supplicationibus, ubi SS. Sacramentum „ circumfertur, nullæ merito Sanctorum vel „ Imagines vel Statuæ juxta S. Caroli Borromæi præscriptum (nisi pia multorum „ locorum consuetudo aliud postulet) deportentur; de qua tamen *consuetudine integrum erit nobis, nostrove in spiritualibus* „ *Vicario generali, seu Decanis ruralibus* „ *cognoscere, an cum pietate vera & per-* „ *suasa consistat* „.

Hinc patet dictum Archiepiscopum desideraſſe quidem, ut juxta S. Caroli præscriptum cum venerabili Sacramento Sanctorum Imagines non circumferantur, aliquid tamen consuetudini in re de se minime inordinata detulisse; ita tamen ut sibi integrum esse declaraverit, judicare, num hic & nunc consuetudo illa veram populi devotionem potius non impediat, & ejus erga SS. Sacramentum reverentiam diminuat quam promoveat.

Et merito; in his enim quæ interdum devotioni congruere, subinde vero ob temporum circumstantias & populi conditionem officere possunt, Episcoporum est invigilare & judicare, quid conveniat; subditorum vero obedire, & judicio Episcopi se submittere; juxta illud Augustini in simili materia indifferenti: *Episcopo tuo in hac re noli resistere, & quod facit ipse, sine ullo scrupulo vel disceptatione sectare*. Epist. 36. *ult. edit.*

Utinam hoc Augustini consilium attenderent, qui cum ut subsidiarii, ac inferiores ministri se Episcoporum judicio submittere, & populum ad obediendum incitare deberent, judicium sibi contra Episcopos usurpant, eorumque Decreta coram populo tamquam injusta improbare audent; *quo nihil aliud efficiunt* (ut de similibus similia attentantibus ait Synodus Coloniensis anno 1536. *part. 4. cap. 9.*) *quam ut plebem, alioquin in Clerum satis irritatam, irritatiorem reddant, ac gliscenti seditionum igni oleum subministrent*.

Quod de subjectione exemptorum, etiam Regularium, quoad ea quæ celebrationem Sacrificii, expositionem ac circumgestationem publicam SS. Eucharistiæ ex Regula VIII. consectarium ostendimus, idem dicendum esse de illis, quæ circa administrationem Sacramenti Pœnitentiæ, annuntiationem Verbi Divini, aliaque similia, quæ Episcopi statuenda censuerint ex ratione, cui Regula X. nititur, facile est videre.

Hinc in omnibus Conciliis Episcoporum videmus quoad similia Decreta Regularibus & secularibus omnino parem servandi obligationem impositam. Quin & S. Carolus, suspensionem a divinis ipso facto incurrendam,

dam, in Regulares sine speciali sua licentia a casibus sibi reservatis absolventes, tamquam sibi in hac materia subjectos, decernere non dubitavit. *Concil. Mediol. V. part.* 1. *tit.* 10.

Et prædictus Cataneensis Episcopus antea Ordinis S. Francisci Minister Generalis in sua Synodo exprimens casus, quibus Regulares exempti Ordinariis subjiciantur: „Primo qnidem, ait, circa ea quæ de Con„fessionibus excipiendis, habendis Concio„nibus, supplicationibus publicis suo ordine „assistendis supra sancivimus, *obedientes* esse „debent „. *Sess.* 3. *Decret.* 25. *cap.* 1.

§. XIII.

Assertum contrarium Regulæ VIII. & Corollariis ex ea deductis: *Regulares non tenentur Legibus Episcoporum, etiam ex* VI DIRECTIVA; *possuntque sine licentia Ordinarii Venerabile* PUBLICE *in suis Ecclesiis populo adorandum exponere.*

Regula VIII. superius exhibita dictat, quod sicuti exemptio Clericorum a Jurisdictione laicorum extendi non potest ad Leges in materia communi, ne alias summa in Republica oriatur confusio, & inutilis reddatur Legum auctoritas; ita secularium sive Regularium exemptio ad Leges Episcopales in materia communi extendi nequit.

Huic se opponit P. Jacobus sustinens, Regulares, præsertim Mendicantes, Legibus Episcoporum aut Synodorum etiam ex *vi directiva* minime teneri; nec posse sumi argumentum a subjectione Ecclesiasticorum quoad Leges laicorum in materia communi; „quia (inquit *Consult.* 3. *Resp.* 3. *num.* „716.) communicatio Ecclesiasticorum in „civilibus cum laicis (ratione cujus hujus„modi laicorum Legibus tenentur) radica„tur in jure naturali: nam cum non pos„sint laici sine Ecclesiasticis subsistere, nec „Ecclesiastici sine laicis, Lex naturalis co„pulat utrosque tamquam duas Communi„tates sibi invicem necessarias. Hoc autem „non habet locum quoad Regulares & sub„ditos Episcoporum; quia Episcopi non „possunt statuere, nisi circa spiritualia, in „quibus Regulares *sibi sufficiunt per pro*„*prias Regulas, nec indigent communicare* „*cum subditis Episcoporum*; & ideo Lex „naturalis sicut non copulat eos in mate„ria necessariâ communicatione, ita nec „obligat ad servandas Leges eorumdem „.

Quid hac ratiocinatione ineptius? Nonne Regulares, quantumvis exempti, unam cum populo & Clero Diœcesim & Communitatem Ecclesiasticam constituunt, qnemadmodum Clerici cum laicis unam faciunt civilem? Num Regulares, præsertim Mendicantes, cum subditis Episcoporum non communicant, atque inter ipsos conversantur & vivunt? Nonne plerique aut ratione SS.Ordinum, aut functionum Hierarchicarum, quas exercent, ab Episcopo tamquam Hierarchiæ Capite dependent; atque ratione illorum spiritualia ab Episcopis accipere tenentur? His ergo Episcoporum Legibus, quæ materiam exemptam, nempe disciplinam Regularem non attingunt, parere debent Regulares: neque ad similes Leges sive in materia communi, sive Hierarchia eorum exemptio magis, quam Canonicorum aut Academicorum similis exemptio extenditur; ne alias omnis Legum auctoritas, & Hierarchiæ divinitus institutus ordo plane evertantur: atque ita, cessante in similibus eorum exemptione, jus commune (cui Episcoporum in ipsos auctoritas innititur) subintrat, Legibus Episcopalibus ipsos subjiciens.

Ex hoc Corollario ulterius consequens esse, & Conciliorum anctoritate firmatum ostendi, Regulares quoad *publicam* expositionem sacræ Eucharistiæ Episcopis fore subjectos. Cui rursus, suis innixus principiis, contrariatur P. Jacobus, contendens, „Regulares Mendicantes posse in suis Ec„clesiis SS. Eucharistiæ Sacramentum a „populo adorandum *publice* exponere, abs„que licentia Ordinariorum; quia, inquit, „insistendo tenori exemptionum, Ordina„rii nihil jurisdictionis habent, neque ex„ercere possunt in Ecclesiis Mendicantium „. *Consult.* 3. *Resol.* 4.

Respondeo, quod sicuti falsum est, Episcopos non posse in Regulares exemptos exercere ullam jurisdictionem, dum ver.gr. in Ministros subsidiarios Episcoporum quoad functiones Hierarchicas sunt admissi; ita quoque falsum est, insistendo tenori exem-

ptio-

ptionum, quantumvis generalium, Ordinarios nihil jurisdictionis habere, aut exercere posse in Ecclesiis Mendicantium, quatenus nimirum hæ sunt Parochialium Ecclesiarum subsidiariæ, & populi frequentationi patentes: eatenus enim jurisdictioni Ordinariorum subjectas esse, in quantum in illis populo Sacramenta, aliave spiritualia ministrantur, Legesque Episcoporum eam administrationem spectantes in illis Ecclesiis a Mendicantibus, eodem plane modo atque in Ecclesiis secularium servari debere, & ratio Hierarchiæ, & regimen animarum, Episcopo præcipue incumbens, necessario requirunt, ut sæpius ostensum fuit.

Cum igitur SS. Eucharistiæ publica expositio ad populi salutem spectet, Mendicantes eam *populo* publice exponere volentes, Leges Episcopi expositioni illius præscriptas observare debent.

Sed dicet P. Jacobus *ibid. num.* 744. S. Congregatio Cardinalium declaravit, quod Regulares possint exponere Venerabile in suis Ecclesiis. Respondeo, in primis in illa Declaratione, quam ibidem refert, tantum dicitur, Regulares posse in suis Ecclesiis Venerabile exponere: sed illud indubie, juxta Declarationes sæpius datas, intelligi debet; modo id fiat *publice coram populo ex causa ab Ordinario probata*.

Ad hæc, ponatur eam Declarationem id habere: quam debile exinde argumentum sumi possit, apparebit, si attendamus, quid de similibus Declarationibus ipsemet Pater dicat.

Loquens enim de quibusdam Decretis S. Congregationis sibi in hac materia contrariis, ait: „ Cum numquam fuerint publica, „ non videntur posse obtinere vim legis „ universalis, de cujus essentia est, ut pro„ mulgetur ...... adeoque sunt Declara„ tiones Doctorales & Magistrales, ut et„ iam modo sunt Decisiones Rotæ ...... „ quæ proinde non faciunt jus, neque pro „ foro conscientiæ, neque pro foro fori. „ Nam ex speciali jussu SS. D. N. Urba„ ni VIII. eadem Congregatio mandavit „ & præcepit nullam fidem esse adhiben„ dam in judicio vel extra judicium hujus„ modi Declarationibus, sive impressis, aut „ etiam imprimendis, nisi *authentice* cum „ solito sigillo & subscriptione Emin. Cardi„ nalis Præfecti, & Secretarii ejusdem Con„ gregationis pro tempore existentis, exhi„ beantur ..... Ad hoc vero ut obligent, „ Rodriq. asserit, requiri præterea quod vel „ Summus Pontifex det Breve, quo jubeat eas „ servari, vel quod Auditor Cameræ det „ monitorium in eorum executionem, vel „ sub censura mandet servari. Imo etiamsi „ hæc intercedant, necdum debent censeri „ proprie leges; quia etiam solet concedi, „ & quidem *satis facile*, Breve a Papa, „ vel ab Auditore Cameræ monitorium in „ executionem pro *rescriptis* SS. Pontificum, „ quæ tamen non ideo statim obtinent „ vim legis. Hæc autem ita vera sunt, „ etiamsi Declarationes consulto Summo „ Pontifice emanarint „. Hactenus P. Jacobus, *ibid. num.* 756. *& seq.*

Ex quibus patet, quanti ponderis sit farrago illa Declarationum Cardinalium, quas nescio ex quibus auctoribus collegit, & quibus librum suum implevit; quarum ne una, ut credo, mediam partem habet eorum, quæ ab ipso requiruntur.

Patet quoque quam merito authenticis & probatis Juris Regulis, atque SS. Conciliorum Decretis potius, quam hujusmodi vagis & incertis Declarationibus dicta nostra superædificemus; ex quibus Regulis & Decretis perquam manifestum est, SS. Eucharistiam a Regularibus etiam exemptis *publice* coram populo exponi non posse, nisi *ex causa ab Ordinario probata*.

§. XIV.

Ex Regula X. consectarium est, *Episcopum posse per Juris remedia procedere contra Regulares exemptos in casibus, in quibus ordinaria vel delegata potestas ipsi competit; posseque ab ipsis petere* REVERENTIAM ET OBEDIENTIAM DEBITAM.

Regularium quàcumque exemptione non obstante, jurisdictionem Episcoporum in ipsos multis casibus salvam manere, inter Canonistas convenit, & in præcedentibus probatum est.

Hinc consequens est, quod illis casibus Episcopi, utpote integrâ & illæsâ manente eorum jurisdictione contra exemptos per omnia Juris remedia procedere possint, ac si exempti non essent.

Unde S. Carolus non dubitavit fulminare excommunicationem ipso facto in Regulares, eàdem quà hìc & alibi exemptione gaudentes, sine approbatione Episcopi Confessiones excipere tentantes, aut a casibus Episcopo reservatis sine speciali ejus licentia absolventes.

Similiter Episcopus Cataneensis, Ordinis S. Francisci quondam *Generalis*, contra Regulares exemptos per censuras Ecclesiasticas in casum inobedientiæ procedere non dubitavit, ut ex Decreto *paragr.* 13. citato videre est.

Et sane quid Episcopis obstare posset, quominus hisce casibus per Juris remedia procederent? quandoquidem jam cessante exemptione, Jurisdictio pristinas ac integras vires obtineat; subintretque receptissima atque notissima Juris Regula: *Cui Jurisdictio data est, ea quoque concessa videntur, sine quibus Jurisdictio explicare non potuit. L. 2. ff. De Jurisdict. om. Jud.*

Ex qua Regula insuper habetur, quod Episcopus per omnia Juris remedia, etiam censuras, procedere queat contra *exemptos* in casibus, quibus solum subjacerent Episcopis tamquam Sedis Apostolicæ Delegatis: quod & Regula X. superius exhibita manifeste ostendit.

Ex his ulterius consequens est, posse Episcopos juxta praxim jam pridem usitatam a Regularibus, etiam a Mendicantibus, petere reverentiam & *debitam* obedientiam, sive ut in litteris præsentationis ad Ordines, vel ad Confessiones audiendas, aut habendas Conciones, salutent Episcopum his verbis: *Reverendissimo Domino Episcopo N. reverentiam & obedientiam debitam.*

Cum enim certum sit, Fratres Mendicantes non obstante quâcumque suâ exemptione, in multis subjectos esse Episcopis, eisque quoad illa *obedientes* esse debere; quidni *obedientiam debitam*, seu quam *debent*, agnoscant; & Episcopi ipsos cogere poterunt, ut agnoscant?

Atque ita Patres Concilii Coloniensis *an.* 1536. nihil refragante Fratrum Mendicantium exemptione: „ Æquum censuerunt, ut qui „ ex Fratribus muneri concionandi accingi „ velint, Episcoporum Vicariis in Pontifi„ calibus *serio promittant*, sese hisce Syno„ dalibus Institutis omnino obtemperaturos„.

Et quid plura, cum ipsum Pontificale expresse præcipiat, ut omnes, qui ordinantur a suo Ordinario in Presbyteros, promittant Ordinanti *reverentiam & obedientiam?*

Hoc Decreto etiam comprehendi Fratres Mendicantes dubitari non potest; cum enim ipsi ab Episcopo Diœcesano Monasterii, de cujus *familia* sunt, tamquam ab Ordinario suo debeant juxta præscriptum Concilii Tridentini ordinari, necessario formulam præscriptam *omnibus ab Ordinario suo* ordinandis, observare debent.

Neque obstat, quod subjungitur in Pontificali: *Si Pontifex non est suus Ordinarius, dicit singulis: Promittis* Pontifici *vel* Prælato *Ordinario tuo*, &c. quia verba illa, *vel Prælato*, non concernunt Fratres Mendicantes, quorum Superiores numquam dicuntur *Prælati*, multo minus *Ordinarii;* sed posita sunt propter seculares & Regulares *nullius Diœcesis:* qui nimirum nulli Episcopo seu Pontifici inferiori subjiciuntur, sed alicui *Prælato* omnem Jurisdictionem Episcopalem in certum territorium habenti; qui & ideo *Ordinarius* ipsorum dicitur.

Et quia similes numquam a *proprio Ordinario*, utpote charactere Episcopali destituto, ordinantur, ideo verba illa, *vel Prælato*, in formula præscripta *ordinandis a suo Ordinario* non sunt addita; addi tamen debuissent, si Mendicantes concernerent, utpote qui sæpius *a suo Ordinario* ordinantur.

§. XV.

Assertum Regulæ X. & Corollario inde deducto contrarium, *Episcopi non possunt a Regularibus exemptis exigere* REVERENTIAM & OBEDIENTIAM.

EX Regula X. consequens esse ostendi, Episcopos jure posse a Regularibus petere *reverentiam* & *debitam obedientiam*, sive ut agnoscant se velle obedire Episcopis in illis, ad quæ eorum se non extendit exemptio, vel in quibus specialiter exemptioni & privilegiis est derogatum.

Huic Corollario rursus fortiter se opponit P. Jacobus, contendens Episcopos citra justitiæ violationem talem *obedientiam* exigere non posse. „ *Obedientia* enim (inquit „ *Consult.* 2. *Resolut.* 12. *num.* 264.) de„ betur

„ betur ratione Jurisdictionis, & versatur „ in exequendis Superiorum jussionibus; nec „ alio jure competit Episcopis in subditos, „ quam quia sunt subditi, & Episcopo subsunt, sicut membra Capiti: illaque debetur in retributionem administrationis „ sive regiminis. Cum autem Episcopi „ nullam habeant superioritatem, administrationem & directionem in Regulares „ exemptos, nec sint eorum Capita, nullum habent jus exigendi ab illis *obedientiam* „. Ut nihil dicamus de majori præmissa hujus argumenti, falsissimum est quod in subsumpto asseritur: Episcopos *nullam habere jurisdictionem in Regulares exemptos*, nec esse eorum Capita: obtinent enim Jurisdictionem in omnibus casibus, ad quos exemptio ipsorum se non extendit, ut in præcedentibus sat fuit ostensum, & nemo Canonistarum dubitat; atque eatenus ipsorum *Capita* dicuntur, ut & Canonicorum, non obstante quàcumque horum exemptione; qui & propterea *obedientiam* in Ordinatione aut admissione ad Confessiones audiendas, aliasve similes functiones Hierarchicas, suo Episcopo promittere non reformidant.

Sed quid magis exoticum & a Jure alienum, quam quod *ibid. num.* 265. subdit; nimirum „ quod jurisdictio Episcopi, per „ Tridentinum, & alias Pontificias Constitutiones Apostolicas posteriores in certis casibus concessas, tantum concedatur „ in particularibus casibus, & præsertim transgressionum, & ideo non potest afficere „ universitatem Religiosorum, sed solos „ transgressores: nec existit in Episcopo, „ nisi post transgressionem, ante quam „ posset exigere *obedientiam*, si debita esset „.

Quid enim in Jure notius, quam jurisdictionem Episcoporum, per exemptionem quasi violente impeditam, restitui ac redintegrari hoc ipso, quo per Concilium, aut per Pontifices potestas Episcopis in certa materia non obstantibus privilegiis aut exemptionibus conceditur, vel quoad istam materiam exemptionibus derogatur; tuncque Episcopo liberum esse, vi suæ jurisdictionis sibi competentis Decreta materiam illam concernentia edere, quibus Regulares (eorum exemptione jam cessante) debeant *obedire*, pœnasque in non obedientes apponere, & exequi?

Sed ulterius urget Pater Jacobus: „ Sancta Sedes sæpius Episcopis inhibuit illam „ Regularibus exposcere, & nominatim Gregorius IX. in Bulla *Inducimur* anno 1240. „ tertia in Bullario Rodriques: Ut *nullus ex* „ *Prælatis Ecclesiarum, absque mandato* „ *Sedis Apostolicæ, a vobis* (Minoritis) „ *dictam obedientiam manualem præsumat* „ *exigere, districtius inhibemus* „. Quidquid sit de hac, ac similibus incertis Bullis, quas ibidem ex aliquibus privilegiorum compendiariis refert Pater Jacobus, fateor fuisse jam pridem inhibitum Episcopis exigere *quamdam obedientiam* sive fidelitatem, non tantum a Monachis, sed & Clericis; nimirum eam, quæ *homagii* cujusdam præferebat imaginem. *Indignum est*, inquit Regula Juris, *& a Romanæ Ecclesiæ consuetudine alienum, ut pro spiritualibus facere quis* HOMAGIUM *compellatur*. Cap. *fin.* ※ *De Regulis Juris*.

Quin & simoniacum plerique credebant, similem *obedientiam* sive *fidelitatem* in Ordinum susceptione Episcopo facere. Hinc S. Guillelmus Abbas Divionis maluit sacri Ordinis susceptionem differre, quam juxta consuetudinem Episcopatus Vercellensis *assertione* jurisjurandi servaturum *fidelitatem* Episcopo promittere: non quod exemptioni sui Monasterii timeret præjudicare (jurisdictioni enim Episcopi subjectum erat) *sed quia salubriter non poterat perpendere, ut pro his, quæ solius Dei imperio* GRATIS *præstari debeant, horum ministro alicujus firmandæ fidei assertionem ullo modo exhiberet*. In vita apud Bollan. ad 1. Jan. *cap.* 3.

Hujusmodi ergo fidelitatis juramenta, aut promissiones jam pridem reprobavit Ecclesia, & ob periculum Simoniæ etiam Sancti quidam præstare recusarunt: sed illa ab *obedientia debita*, quam hodie Episcopi requirunt, multum sunt distincta.

Hæc enim non exigit & postulat nisi subjectionem & obedientiam Canonicam in licitis & honestis; & in quibus secundum Canones etiam ipsi exempti Episcopis subjiciuntur: illa vero homagii cujusdam (quale Vassallus præstat Domino directo) speciem præferentia, ad legem spectant mundanam, & mundanam potius quam Canonicam subjectionem designant.

Fidelitatis igitur seu obedientiæ juramenta

ta hujusmodi per Episcopos Ecclesia exigi vetuit, & sancti Viri præstare renuerunt: at Canonicam obedientiam nec Ecclesia exigi vetuit, nec Sancti promittere recusarunt; quin & recusantes pro refractariis habendos censuerunt.

S. Fulbertum Carnutensem Episcopum cuidam suo Coëpiscopo de hac re scribentem audiamus: „ Si Abbas S. Benedicti „ (ait *Epist.* 41.) de vestro contemptu „ culpam suam recognoverit, & *illam* dein„ ceps *subjectionem promiserit*, quæ vobis „ *canonice* debetur, hortor & suadeo ut re„ cipiatis: *Sacramenta* vero, & cetera, *quæ* „ *ad mundanam legem* pertinent, propter „ amorem Regis missa faciatis: ut *Religio*„ *nem* magis quam *secularem ambitionem* „ vos sectari cognoscat. At si Abbas in „ *tantam superbiam intumuerit*, *ut ipsam* „ *quoque* SUBJECTIONEM CANONICAM „ *vobis derogare contendat*; SUPERBIÆ, „ *cui non parcit Deus*, *Dei Servus quomo*„ *do parcat*, *nescio* „.

Hæc sanctissimi Præsulis verba utinam serio expenderent Regulares, qui adeo proterve, non juramentum fidelitatis (quod Episcopi non requirunt); sed reverentiam & *obedientiam debitam*, seu *Canonicam subjectionem* promittere renuunt; quosque non pudet asserere: „ Ordinarios sub *peccato* „ *mortali*, & obligatione resarciendi omnia „ damna inde oriunda, non posse a Supe„ rioribus Regularibus in præsentationibus „ suorum subditorum ad Confessiones & „ Ordines exigere *obedientiam*; alioquì ho„ rum præsentationes non acceptaturi, ne„ que eorum subditos ad examen, & multo „ minus ad Confessiones, vel Ordines ad„ missuri „. Ita P. Jacobus *Consult.* 2. *Resol.* 12. *num.* 249. Quæ profecto hominum temeritas, Principes populi summâ modestiâ, ac religione ab obedientiæ cum *juramento fidelitatis* exactione abstinentes, & solum *Canonicam subjectionem*, seu *obedientiam debitam* secundum Canones postulantes, *peccati mortalis* arguere!

EPILOGUS SECUNDÆ PARTIS.

ANIMUS non fuit hoc Tractatu originem ac progressum Exemptionum sive Regularium sive secularium a jurisdictione Episcoporum examinare; sed solum quasdam Regulas a Canonistis communiter receptas, & a Pontificibus probatas proponere: quibus Exemptiones illæ regi & concludi debent, ne alias in totalem Hierarchiæ Ecclesiasticæ confusionem, & Episcopalis regiminis, & auctoritatis eversionem, contra intentionem Pontificum, extendantur, ut jam paucis ostendimus; & jam pridem Ecclesiæ Prælati recognoverunt, & alte deplorarunt: multo minus hìc perstringere animus fuit omnes excessus, quos videre est in libro sæpe nominati P. Jacobi.

„ Fratrum & Coëpiscoporum nostrorum conquestione comperimus, „ quod Fratres Templi, & Hospitalis, & alii Religiosi, inquit Con„ cilium Lateranense III. sub Alexandro III. indulta sibi ab Apo„ stolica Sede *privilegia excedentes*, contra Episcopalem auctoritatem „ multa præsumunt, quæ & scandalum faciunt, & grave faciunt peri„ culum animarum „. *Cap.* 3. ꝸ *De Privilegiis*.

Simi-

Similes Episcoporum querelas ob extensionem & excessum privilegiorum recepit & probavit Concilium Lateranense sub Innocentio III. in *Cap.* 12. ꝟ *De Excess. Prælat.*

Querelas Episcoporum Provinciæ Remensis circa ann. 1287. (dum notabilis Belgii pars huic Provinciæ in spiritualibus suberat) de scandalis, & animarum periculis intelligimus ex Epistolac irculari Concilio Provinciali scripta; in qua scribunt: „ gravem dissensionem inter ipsos Prælatos & viros Religiosos Fratres Prædicatores, & Minores exortam fuisse, occasione cujusdam concessionis a Martino IV. super Confessionibus audiendis & injungendis Pœnitentiis sibi factæ: pro eo videlicet quod iidem Fratres dicunt & asserunt, se intelligere eo modo quod dilucide obviant juri communi, Conciliis, & Constitutionibus Romanorum Pontificum, & intentioni etiam concedentis: ex quibus assertionibus præsumptuosis temerariisque, quod dolentes referimus, multa scandala, & animarum pericula in Clero & populo sunt exorta, cum periculo subditorum nostrorum, quorum sanguis in districto examine de nostris manibus requiretur; præsertim cum nos in suscipiendo curam ipsorum, nostras obligaverimus animas „.

Ecce qui sint Privilegiorum fructus, dum semel legitime constituti limites contra dantis intentionem exceduntur.

Utque plura missa faciamus, quid acerbas Prælatorum querelas adversus Mendicantium privilegia, illorumque studia, ad eorum revocationem in Concilio Lateranensi sub Leone X. excitavit, nisi Privilegiatorum in utendis Privilegiis excessus? *Instantissime* (inquit Odericus Raynaldus an. 1516.) *Sess. 9. postularunt, ut Privilegia, quæ* MARE MAGNUM *dicuntur, reducerentur ad jus commune; quia ipsi Fratres* NIMIS CONFUNDUNT ORDINEM ET JURISDICTIONEM EPISCOPALEM.

„ Et in Consistorio secreto, pergit Historicus, deputati Prælati proposuerunt, petentes, propter nimias & incredibiles licentias, quibus utuntur Fratres contra splendorem Episcopalem & potestatem, omnes revocari debere, præsertim cum illis abutantur: & demonstrarunt deputati quomodo Fratres abutantur „.

Nonne rursus fuit nimia illa exemptionis & Privilegiorum extensio, & ex illa profluens Ecclesiasticæ Hierarchiæ, atque regiminis Episcopalis turbatio, quæ summas illas querelas Prælatorum in Synodo Tridentina adversus exemptiones excitarunt? Nonne hæc movit

vit Prælatos Germaniæ, ut inter sua postulata hunc reformationis articulum exhiberent? „ Revocandas omnes exemptiones contra ju-
„ ra communia passim concessas, Monasteriaque omnia sub Episco-
„ pi potestate constituenda, sub cujus sunt Diœcesi „. Spondanus *ad annum* 1563.

Denique quid omnia illa Decreta a Patribus Tridentinis pro restituenda Episcoporum auctoritate edi postulavit, nisi auctoritatis illius, per nimiam Privilegiorum extensionem, conculcatio?

Hanc confusionem atque Ecclesiæ turbationem ex Privilegiis & exemptionibus, præsertim illorum, qui functionibus Hierarchicis obeundis ex suo Instituto destinantur, facile oriundam prævidens S. Franciscus, *gratum ipsi non fuit*, ut Fratres ipsius ab *Episcopali obedientia ejusmodi privilegiis se subtraherent*, *sed Fratris Eliæ*, inquit Baronius ad ann. 676. *hominis non divino spiritu*, *sed* CARNIS PRUDENTIA *nitentis*, *opus fuit*. Hinc illud S. Patris apophthegma:
„ Hoc meum & Fratrum meorum est privilegium, nullum habere
„ privilegium super terram, sed omnibus obedire, & inferiores nos
„ omnibus reputare „. Item, illud suæ ultimæ voluntatis elogium: *Præcipio Fratribus universis per obedientiam, quod ubicumque sint, non audeant petere aliquam litteram in Curia Romana* (*a*).

Quam verum fuerit sanctissimi Patris augurium, refert, & Ecclesiam super eo plangentem inducit ejus fidelis Filius P. Alvarus Pelagius *lib.* 2. *De Planctu Eccles. cap.* 66. Postquam Fratres Minores „ non curantes servare voluntatem Patris, inquit, quam in te-
„ stamento suo Fratribus notificaverat, & servare mandaverat, &
„ sic fractores testamenti, & indigni hæreditate perfectionis Evange-
„ licæ, quæ maxime in paupertate, & humilitate, & charitate con-
„ sistit, a Sede Apostolica declarationes & privilegia plurima impe-
„ trarunt: per quæ a sancta paupertate, & humilitate quasi omnimode
„ recesserunt. Nam eorum privilegia, per quæ nemini subsunt, nisi
„ Sedi Apostolicæ, eos in superbiam erexerunt, & in *contumaciam*
„ *con-*

(*a*) E memoria Minoritæ Didaci exciderat illud S. Francisci præceptum; cum Romæ ann. 1749. publici juris fecit opus, quod titulom, qui sequitur, præfert in fronte: „ Dilucidatio privilegiorum Ordinum Regu-
„ larium, præsertim Mendicantium, ubi pri-
„ vilegia in communi, & alia plurima in
„ articulari clare recensentur; sed præcipue
„ facultates Superiorum generalium, Loca-
„ lium, Concionatorum, Confessariorum Re-
„ gularium & secularium, etiam Monialium,
„ tam quoad absolvendum, tam quoad di-
„ spensandum „. Quod dictum est in Repagulo, id in antecessum confutavit scriptum Minoritæ Didaci, qui ur Mendicantium exemptiones vindicaret, nihil oovi protulit.

„ *contra omnes Prælatos* . . . . Contra quos S. Bernardus : Quanti
„ usque hodie fœda sequuntur infeliciaque vestigia! imo quam pau-
„ ci evadunt , quibus libido dominandi non dominetur! Quæ sæ-
„ quimini miseri? Nonne iste est mons, in quem ascendit Angelus,
„ & factus est Diabolus? Maxime Fratres Minores, qui magis hu-
„ miles esse debent quam homines de mundo, per Regulam & pro-
„ fessionem & vocationem suam omnibus subesse debent , maxime
„ DD. Episcopis, & aliis Prælatis, & ordinariis locorum Sacerdoti-
„ bus; & eis honorem & reverentiam exhibere : sicut ipse Pater
„ in Regula, & in testamento mandavit . . . . Eorum privilegia fa-
„ ciunt eos contendere totâ die . . . . Faciunt etiam eos *contemne-*
„ *re Prælatos Ecclesiæ* , & occasione privilegiorum magis sunt in-
„ solentes, & magis delinquunt „.

Similiter nonnulli Romani Pontifices perpendentes, quam difficulter privilegia & exemptiones intra legitimos limites contineantur, præcipue cum Exempti una functionibus Hierarchicis impenduntur, resolverant potius omnia privilegia revocare, privilegiatosque ad jus commune reducere, quam periculo turbationis, ex privilegiorum irregulari extensione profluentis, Ecclesiam exponere. Et quidem Calixtum III. litteras concepisse „ quibus Mendicantium familiæ ad „ jus commune redigendæ erant „ refert Odericus Raynaldus *an.* 1471. *num.* 69. sed sane memorandum quod subjicit: „ quas cum Pau- „ lus II. promulgare meditaretur , Mendicantium Ordinum Magi- „ stri in eam prorupere temeritatem , ut *provocationis ad Concilium generale formulam* ediderint.

Utque concludam , quid est quod nostris etiam temporibus tantas excitat Prælatorum querelas adversus tum Canonicorum, tum Regularium exemptiones, nisi indebita earum ad materias non exemptas extensio? Quid aliud nostri seculi sanctissimum Præsulem Franciscum Salesium movit ad quemdam suum Confratrem scribere *lib.* 1. *Epist.* 30. In hoc maximam esse Dei gloriam, quod „ Ordo Epi- „ scopalis agnoscatur qualis est : quodque MUSCUS *ille exemptionum* „ ab Ecclesiæ arbore sit avulsus, *in qua tantum mali fecit:* sicuti „ bene observavit S. Tridentinum Concilium „ .

Concludamus igitur magnopere Ecclesiæ interesse, ut regulæ & limites exemptionum figantur, atque sedulo observentur : omnesque sive seculares sive Regulares debere esse sollicitos, ut magnâ cum circumspectione ac sobrietate, imo timore ac tremore religioso privilegiis,

si quæ

ſi quæ legitime obtinuerunt, utantur; ne forte ea nimium extendendo, Hierarchiam Eccleſiaſticam confundentes, aut Epiſcopale regimen impedientes, ſchiſmatis ac diviſionis auctores coram Deo habeantur; aut perditionis animarum, cujus, impediendo Epiſcopos, forte ſunt cauſa, rei conſtituantur, ſemper memoriâ retinentes illud, quod de Epiſcopis in perſona Apoſtolorum dixit Chriſtus: *Luc. cap.* 10. *verſ.* 16. *Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit.* Quod bene intellexit fidelis Evangelii interpres D. Paulus, quando de præceptis ſuis pronuntiare non dubitavit: *Itaque qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum.* 1. Theſſ. *cap.* 4. *verſ.* 8.

APPROBATIO.

NEmo poteſt non approbare ſcripta eorum, qui omnia ſua aſſerta ad communes univerſalis Eccleſiæ Canones velut ad incudem formant; & ad eos revocant, quæ minus recte dicta putant. Ejuſmodi eſt ſcriptum Clariſſ. D. VAN-ESPEN J. U. D. *quod* Repagulum Canonicum *cenſet, & ego luce publicâ dignum, hâc* 23. *Aug.* 1688.

BARTHOLOMÆUS PASMANS S. T. D. & Lib. Cenſor.

DISSER-

DISSERTATIO
CANONICA
AD
LEGEM JULIAM
DE AMBITU
SIVE
De vetita Officiorum Venalitate.

§. I.

Analogia inter crimen Simoniæ, & crimen Ambitus.

INTER crimen Simoniæ, & crimen Ambitus summa intercedit analogia. Utriusque radix est ambitio & avaritia: illud tendit, ut per pecuniam malasque artes perveniatur ad honores & dignitates, muniaque Ecclesiastica; hoc vero, ut iis mediantibus ad honores & munia Reipublicæ pertingatur. Recte enim dixit jam pridem Isidorus De Ætymolog. vocum *lib.* 5. *cap.* 21. *Ambitus judicium est in eum, qui* LARGITIONE *honorem cupit;* sive ambit.

In hoc quoque utriusque hujus criminis analogia quædam est, quod sicuti crimen Simoniæ jam pridem *enormissimum* a Patribus dictum fuit ob mala ex illo in Ecclesiam redundantia, eâdem ratione vitium Ambitus perniciosissimum merito reputatum sit, propter mala ex illo in ipsam Rempublicam profluentia. Notum quippe est, male cum Republica agi, cum quod meritis obtineri debet, pecuniâ tentatur; cumque *Virtutis præmia ambitio occupat*, ut Salustius ait.

§. II.

Vetustissimis Romanorum Legibus repressus Ambitus.

SIcuti ergo numquam non execrationi fuit Ecclesiæ Præfectis venalitas sacrorum Officiorum; ita jam pridem ipsis Reipublicæ Moderatoribus, etiam Gentilibus, vitium Ambitus, sive venalitas honorum & dignitatum Reipublicæ horrori fuit, multisque legibus repressum. Et quidem in Republica Romana per Tribunos Plebis lata fuit Lex cen-

contra ambitum illorum, qui Magistratus appeterent, quâ, ne cui album in vestimentum petitionis causâ quemquam adire liceret, cavebatur; uti refert Alexander ab Alexandro *lib.* 3. *Dier. genial. cap.* 17. qui addit: „ Deinde Petilius Tribunus Plebis Legem „ tulit ad populum, quâ largitiones illorum, „ qui *pecuniâ* honores mercârentur, gravi „ damno & pœnâ mulctavit: fuitque severissima disciplina & sub gravi censura lex „ servata, quâ ambitioni & cupiditati obviam sæpe itum est: ita ut inter exempla relatum sit, Q. Coponium, quod vini amphoram ei, cujus suffragio Magistratum petebat, dono dederat, ambitus condemnatum pœnas luisse „.

Sed cum quotidie hoc malum magis serpere videretur, Paulus Æmilius Consul Legem tulisse fertur ad populum, quâ, ne cui suffragii causâ munus dare liceret, multiplici pœnâ interdixit. Postea quoque Lege Calphurniâ his, qui prandium ad captandos animos, aut quid muneris exhibitum foret, præter pœnas Legibus constitutas, etiam pecuniaria mulcta dicta fuit.

Hisce Legibus illud evincitur, quod & ipsi Ethnici Reipublicæ Moderatores vel solo lumine naturæ viderint, ipsâque experientiâ fuerint edocti, nihil hoc crimine ambitus Reipublicæ esse perniciosius; illudque penitus esse eliminandum crediderint, si Rempublicam florentem & rite institutam conservare vellent. Sed hisce aliisque vetustissimis Romanorum Legibus (quas recitat Alexander ab Alexandro loco citato) omissis, videndum quid Principes Christiani, quorum sanctissimæ Sanctiones etiamnum hodie, tum in Codice Justinianæo tum Theodosiano extant, de hoc crimine ambitus variis temporibus edixerint.

§. III.

Constantini M. adversus honorum nundinationem Sanctiones.

Constantinum M. ambitum & venalitatem officiorum & honorum repressisse, constat e pluribus ejus sanctionibus in Codice Theodosiano superstitibus. Et quidem in *Leg.* 1. *Cod. Theod. De Honorariis codicillis* sanxit, solam eam dignitatem ad evitanda onera Curialia prodesse, quæ *bonorum virorum suffragio*, *nullâ datâ pecuniâ* impetrata est. Quin & addit, in plebem sive plebæam conditionem, in subeundis oneribus Curialibus, redigendos, qui *datâ pecuniâ* honorarios codicillos adepti essent. Similiter in *Leg.* 5. *Cod. Theod. De Decurionibus*, extat ejusdem Imperatoris Constitutio, quâ cavetur, Decuriones Curiâ non liberari, si dignitates *suffragio* meruerint; id est, datâ pecuniâ. Suffragium enim apud Romanos dicebatur pecunia, quæ suffragatoribus aulicis, aut etiam ærario Principis inferebatur, vel promittebatur, honoris adipiscendi causâ. De hoc extat in Codice Justinianæo *lib.* 4. titulus *De Suffragio*.

Unde non immerito intelligitur de Constantino quod in *Leg.* 2. *Cod. Theod. De honorariis codicillis*, dixit Constantius Constantini filius, & in imperium successor: „ Ab honoribus mercandis suffragia, vel „ quâlibet ambitione quærendis certâ mulctâ prohibuit „.

§. IV.

Quid adversus eamdem sanciverint Constantini filii.

Constantius Constantini filius in citata *Leg.* 2. *Cod. Theod. De honorariis codicillis*, relatâ patris sui sanctione, addidit: „ ut quicumque fugientes obsequia Curiarum, umbras & nomina affectaverint dignitatum, tricenas libras argenti inferre „ cogantur: manente illâ præteritâ inlatione „ auri, quâ perpetuâ *lege* constricti sunt „. Hanc Legem, quam hìc firmam manere vult Constantius, esse Constantini, sat indicant verba initialia & finalia hujus Legis, uti notat hìc Jacobus Gothofredus; qui una monet, hanc Legem esse unam adversus honorum & codicillorum nundinationem.

Extat & Constantii adversus honorum nundinationes Constitutio in *Leg.* 25. *Cod. Theod. De Decurionibus*, quâ una deplorat hujusmodi nundinationibus Curias evacuari. „ Quoniam *emptæ* dignitatis obtentu (ait) „ Curias vacuefactas esse non dubium est; „ placuit, ut cuncti, qui suffragiis dignitatum insignia consecuti sunt, immeriti honoris splendore privati, civilium munerum

„ rum solemnitate fungantur. Eorum sane „ intemeratas inconcussasque Dignitates vo- „ lumus permanere, qui vel judicio Pro- „ vinciarum in officium Legationis electi „ sunt, vel honestis testimonii (a) admini- „ culis enitentes talium Dignitatum privi- „ legia insigniaque meruerunt „.

Rursus in *Leg.* 26. *Cod. Theod. eod.* sub nomine Constantii & Constantis Impp. per has mercaturas *fœderi honores* dicuntur. Et in *Leg.* 27. edicitur, ut per totam Africam solertissime servetur, ut civicis muneribus subjugentur, qui *indebitæ dignitatis insulas fœdâ familiaris rei vexatione mercantur*; id est, fœdâ rei familiaris erogatione seu profusione: uti in notis ad hanc Legem monet Jacobus Gothofredus.

§. V.

Juliani Imperatoris contra venalitatem Officiorum sanctiones.

JUliani Imperatoris Constitutio refertur in *Leg.* 1. *Cod. Theod. Si certum petatur de suffragiis*, ubi has honorum nundinationes vocat *fœda commenta*, cum quæ bonorum *merito deferuntur*, quidam occupare merentur; id est, ut occupare possint, impetrant *fœdis commentis:* declarans quod qui pecuniam *inhoneste* & *turpiter* dedisset, & tamen dignitate haud potiretur, dati repetitionem non haberet. „ Quia (ait) Leges Romanæ hujusmodi contractus penitus ignorant, „ omnem repetendi eorum, quæ prodige „ nefarieque projecerint, copiam prohibemus „. Hujus Legis meminit quoque Ammianus Marcellinus *lib.* 22. ex quo & intelligimus, quod Julianus, eo ipso die, quo Augustus declaratus fuit, aliqua adversus honorum nundinationes caverit, ipsum Julianum *lib.* 20. ita loquentem ad populum introducens: „ Ut autem rerum integer or- „ do servetur, præmiaque virorum fortium „ maneant incorrupta, nec honores ambitio „ præripiat clandestina, id sub reverenda „ Concilii vestri facie statuo; ut neque ci- „ vilis quispiam Judex, nec militiæ Re- „ ctor, alio quodam præter merita suffra- „ gante, ad potiorem veniat gradum non „ sine detrimento pudoris eo, qui pro quolibet petere tentaverit, discessuro „.

§. VI.

Venalitas Officiorum invaluerat sub Theodosio M. & quæ inde mala?

OBservatum est a nonnullis, quod hoc vitium ambitus plus minusve jam pridem recruduerit, inoleveritque, prout Principes Libertis, Eunuchis, Palatinis, aliisque suis Ministris magis obnoxii fuere. Atque hoc ex capite malum hoc maxime recruduisse sub Theodosio M. indicat Zosimus *lib.* 4. scribens: „ Spadonum plerique quos „ vellent Rectores subvehebant, & totius „ Imperii potestatem habebant; Principis „ animum quo vellent flectentes „. Deinde nonnullis interpositis subjungit: „ Cum „ enim temere & in indignos publica insu- „ meret, pluribus egere cœpit pecuniis, eà- „ que re provinciarum administrationes ve- „ nales proposuit quibusvis accedentibus, „ nullà existimationis aut honestæ vitæ ra- „ tione habità; quin eum idoneum judicans „ qui agri vel argenti plus afferret: adeo- „ que videre erat Collectarios & Nummu- „ larios, aliosque professiones in foro fœdissi- „ mas obeuntes, Magistratuum insignia fer- „ re, majoremque pecuniæ vim habentibus „ provincias tradere „.

Durius forsan, quam oportuit, hic scripsit auctor Gentilis Theodosio non parum adversus; nihilominus officia circa hæc tempora venalia fuisse testatur S. Chrysostomus, scribens *Homil.* 16. ad populum Antiochenum: „ Magistratus non penitus sunt ani- „ mi virtutis demonstrationes: *pecuniis* enim „ sunt *venales*, & amicorum vendicantur „ assentationibus „.

Idipsum innuunt sanctiones filiorum Theodosii, de quibus §. sequenti.

Cc 2 §. VII.

(a) Gothofredus legit, *testimoniis*.

§. VII.

Huic vitio se opposuere Honorius & Arcadius Theodosii filii.

THeodosii filii Honorius & Arcadius attendentes, ex hoc nundinationis usu Rempublicam ineptissimis ministris repletam, eum abolere decreverunt. De Honorio fidem facit Constitutio ejusdem in *Lege penultima Cod. Si certum petatur*: „ Quisquis Judici fœnebrem pecuniam mutuaverit, si in provincia fuerit versatus, quasi emptor Legum atque provinciæ; vel si quis Collectarius honoris pretium dederit ambienti, exilii pœnâ una cum ipso Judice plectetur „.

Hanc legem ex Græco ita Latinam reddit Synopsis Basil. *Cap.* 58. „ Quid si mutuum dederit nondum Præsidi, sed futuro Præsidi, ut pecuniâ acceptâ Magistratum emeret? Tam ipse, quam Præses exilio mulctetur „.

De Arcadio fidem facit *L.* 1. *Cod. Theod. Ad legem Jul. de Ambitu*. „ Si quis ad inlustrem Palatii nostri ambierit dignitatem, atque ad eos honores ascendere ambitione tentaverit, qui non nisi probatis nobis viris nostro judicio deferuntur, cujuslibet ille sit loci, ordinis, dignitatis, amissis bonis, & fisco nostro protinus vendicatis, deportationis mulctetur exilio „.

Præterea addit Arcadius: „ Neque aliud inter cœptum ambitum atque perfectum esse arbitretur; cum pari sorte Leges scelus, quam sceleris puniant voluntatem „. Id est, non tantum qui honorem *suffragio* exambierit seu obtinuerit, verum etiam, qui etsi non exambierit, tamen ambivit, sive pecuniam suffragatori dedit, neque tamen honore potitus est. Unde non de sola voluntate interna hìc agitur, sed de voluntate, quæ jam in actum aliquousque deducta est; vel, ut loquitur Lex, si *cœptum* crimen fuerit. Neque enim unquam sola interna voluntas, quæ nullatenus in actum exteriorem prodiit, Legibus punitur, nequidem in crimine læsæ Majestatis; quod quidem male colligunt ex *L.* QUISQUIS *Cod. ad L. Jul. Majest.*

§. VIII.

Theodosii junioris contra venalitatem Officiorum Constitutio.

THeodosius junior Arcadii in Imperium successor, videns, quod solas pœnas in ambientes decernendo, non satis occurreretur ambitui, quia frequenter tam occulte perpetraretur, totque palliis velaretur, ut Judici sat probari, ad pœnas decernendas, non posset, sanctionem evulgavit, quæ extat in *L. fin. Cod. Ad Legem Juliam repetundarum*, scribens Florentino Præfecto Prætorio „ quod sanciverit ejusmodi viros ad provincias regendas accedere, qui ad honoris insignia, *non ambitione vel pretio*, sed probatæ vitæ amplitudinis tuæ solent testimonio promoveri „.

Tum addit: „ Ita sane ut quibus hi honores per Sedis tuæ, vel per nostram fuerint electionem commissi, jurati inter gesta depromant, se pro administrationibus sortiendis neque dedisse quidpiam, neque daturos unquam postmodum fore, sive per se, sive per interpositam (personam) in fraudem legis, Sacramentique, aut venditionis donationisve titulo, aut alio velamento cujuscumque contractus: & ob hoc (exceptis solis salariis) nihil penitus tam in administratione positos, quam post depositum officium, pro aliquo præstito beneficio tempore administrationis, quam gratuito meruerunt, accepturos „.

Post hæc, ut efficacius sit remedium, illud subjungit: „ Et licet *neminem divini timoris* contemnendo jusjurandum arbitramur immemorem, ut saluti propriæ ullum commodum anteponat; tamen ut ad salutis timorem etiam necessitas periculi subjungatur: Si quis ausus fuerit præbita sacramenta negligere, non modo adversus accipientem, sed etiam adversus dantem accusandi cunctis tamquam crimen publicum, concedimus facultatem: quadrupli pœnâ eo qui convictus fuerit modis omnibus feriendo „.

§. IX.

§. IX.

De Sanctione Justiniani in Novella 8.

HOc vitium quantumvis tot severissimis sanctionibus repressum, rursus recruduisse testis est Justinianus in *Novella* 8. cui hic est titulus: *Ut Judices sine quoquo suffragio fiant*. In præfatione hujus Constitutionis narrat Imperator, quod dies noctesque impenderit, ut subjectos suos omni onere liberaret. „ Invenimus enim „ (ait) plurimam ingressam causis injusti- „ tiam: hanc non olim, sed ex quibusdam „ temporibus violenter accessisse: & omnes „ nostros subjectos ad inopiam compulisse, „ ut ad novissimam ipsi penuriam devenire „ fluctuarentur, & neque consueta & legi- „ tima tributa, & pro veritate pias fun- „ ctiones secundum publicum censum pos- „ sint sine maxima necessitate persolvere „.

Recogitans igitur pius & pro quiete populi sui sollicitus Princeps, quomodo *uno actu* hæc omnia ad meliora reduceret, hoc „ omnino eventurum credidit, si Præsides „ Gentium quicumque civiles administratio- „ nes provinciarum habent, *puris* procure- „ mus *uti manibus*, & ab omni abstinere „ acceptione, pro illis solis contentos, quæ „ eis a fisco dantur „.

Sed quomodo id obtinebitur? Respondet Justinianus: „ Quod non aliter fiet, nisi „ & ipsi cingula sine mercede percipiant, „ nihil omnino dantes, nec occasione suffra- „ giorum, neque iis, qui cingula habent, „ neque alii omnino ulli „.

Rationem hujus evidentem subjicit: „ An „ certe non omnibus manifestum est, quo- „ niam qui aurum dat, & ita administra- „ tionem emit; non dat hoc solum quan- „ tum occasione adinventum est suffragio- „ rum, sed & aliud extrinsecus addit am- „ plius occasione commodi administratio- „ nem aut dantibus aut spondentibus? Et „ sic uno principio illicito dato plurimas „ necesse est manus circumire eum qui do- „ nationem facit: & hoc non de suo forte „ præbere, sed mutuatur, & ut mutuare „ possit damnificatum & computare apud „ se, quia convenit eum tantum ex pro- „ vincia percipere, quantum liberet ei qui- „ dem debitas sortes, & usuras, & damna „ pro ipso mutuo: computabit autem & „ in medio expensas largiores, jam & Ju- „ dici, & qui circa ipsum sunt convenien- „ tes: & quemdam etiam sibimet recon- „ det quæstum in tempore sequenti, in quo „ forte non administrabit „.

Quibus significare voluit, quod ab Alexandro Severo olim dictum refert Lampridius: „ Necesse est, ut qui emit, vendat. „ Ego non patiar Mercatores Potestatum; „ quos si patiar, damnare non possim. „ Erubesco enim punire illum hominem, „ qui emit & vendit „.

Gravissima ex hac reciproca venditione in Rempublicam redundantia mala enumerat dein Imperator, dicens: „ Administra- „ tiones namque habentes provinciales, ad „ hanc acceptionem respicientes, multos „ quidem reorum dimittunt, vendentes eis „ delictum: plurimos autem innoxiorum „ condemnant, ut noxiis præstent; & hoc „ non solum in pecuniariis causis agitur, „ sed & in criminalibus, ubi de anima est „ periculum: fugæque fiunt ex provinciis, „ & confluunt huc omnes ingemiscentes „ Sacerdotes; & curiales, & officiales, & „ possessores, & populi, & agricolæ, Ju- „ dicum furta merito & injustitias accusan- „ tes: & hæc non fiunt sola, sed etiam „ civitatum seditiones, & publicæ turbæ „ plerumque pecuniæ causa fiunt atque se- „ dantur „.

Utque compendio multa comprehendat, tandem concludit: „ Et omnino una quæ- „ dam est hæc omnium occasio malorum: „ & accipere suffragium a Judicibus, totius „ nequitiæ est principium, & terminus. „ Est quoque hoc sacrorum eloquiorum mi- „ rabile & verum, quod avaritia omnium „ sit mater malorum; maxime quando „ non privatorum, sed Judicum inhæret „ animabus „.

§. X.

Quid per suffragia intelligat Justinianus: Et de Juramento ab ipso præscripto.

UT intelligatur hæc novella Justiniani Constitutio, notandum, duplex olim fuisse *suffragium*, privatum scilicet, quod Suffra-

Suffragatoribus Aulicis dabatur; & *publicum* sive *Dominicum*, quemadmodum vocatur *Novellâ* 9. quod *Imperialibus rationibus inferebatur*, uti loquitur Novella Tiberii 161. inter Novellas Justiniani, addens: *Et magnum reddebant pecuniarum cumulum*. Utrumque suffragium sustulit Justinianus, dum vetuit quidquam exigi occasione *suffragiorum*; agnoscens quidem quæstum non immodicum minui Imperio, sed quod maximum incrementum perciperent subditi. „ Consideravimus enim (ait) „ quia licet quæstus immodicus imminuitur „ Imperio, attamen nostri subjecti incre„ mentum maximum percipient, si inde„ mnes a Judicibus conserventur: & Im„ perium & *fiscus abundabit utens subje„ ctis locupletibus*: & uno hoc introducto „ ordine, plurima rerum & innumera erit „ ubertas „.

Ut hæc firmius sincerius que servarentur, non tantum pœnam in contravenientes decrevit; sed insuper voluit, *ut is, qui administrationem accepit, cum Dei memoria juret, nihil penitus nec quodlibet se præbere, neque occasione suffragii, neque patrocinii, & neque promittere, & neque de provincia profiteri dirigere, neque gloriosissimis Præfectis, neque aliis cingula habentibus, neque iis, qui circa eos constituti sunt, nec alteri cuilibet per occasionem patrocinii; sed sicut sine suffragio accepit administrationem, a publico percepturus annonas* (has enim solas accipere eum sinimus): *sic eam puris custodire manibus, Deo & nobis pro ea redditurus rationem*.

Idem juramentum eodem sensu, sed clarioribus terminis exprimitur in Novella 9. *Juro, quod nulli penitus neque dedi neque dabo occasione dati mihi cinguli, neque occasione patrocinii, neque promisi, neque professus sum de provincia mittere, neque mittam, neque occasione dominici suffragii, neque famosissimis Præfectis administrationem habentibus, neque iis, qui circa eos sunt, neque alii hominum ulli: sed sicut sine suffragio percepi cingulum, sic etiam pure me exhibebo circa subjectos piissimorum nostrorum Dominorum; contentus iis, quæ statutæ sunt mihi de Fisco, annonis*.

§. XI.

Quid jam pridem in Gallia contra Officiorum venalitatem decretum?

Seculo XIII. sanctum Ludovicum Regem Galliæ officia in Regno suo mercari vetuisse scribit in ejus vita Gaguinus *lib. 7. cap. 2.* hæc scribens: „ Per id tem„ pus Præfectura apud Parisios venalis ha„ bebatur, solique cives pretio illam sibi „ vel liberis suis comparabant „. Quid inde sequeretur, addit idem Auctor: „ Unde „ fiebat ut inopes premerentur, opulenti „ omnia licenter agerent, fures nullis pœ„ nis afficerentur. Hanc venalitatem (per„ git Gaguinus) Rex prohibuit, constitu„ to annuo stipendio ei, qui Præfectus esset: „ atque ita Stephanum Boilleum justitiâ „ atque æquitate spectatum hominem Præ„ positum instituit: quod officium adeptus „ intra paucos dies statum civitatis longe „ tranquilliorem reddidit „.

Cum autem rursus recrudnisset hoc vitium, Carolus Delphinus Galliarum Administrator Regens anno 1358. prohibuit officia qualiacumque essent ad exercitium justitiæ pertinentia vendi (*a*). Idipsum statuit Carolus VII. anno 1453. & Carolus VIII. anno 1486. qui & voluit, ut interceptione seu in adipiscenda possessione officii judicaturæ jurent provisi, quod nihil dederint aut promiserint; & si postea perjuri reperirentur, privat eos officio, quod declarat eo ipso impetrabile ut vacans. Ita refert Guillelmus Benedicti Præses Parlamenti Tholosani ad *Cap.* RAYNUTIUS, verbo DUAS HABENS FILIAS *num.* 56. Addit autem ibidem Benedicti: „ Et quia ex post multi litteras „ Regias congedii de vendendo & emendo „ dicta officia obtinuerant a Rege, Ludo„ vicus XII. anno Domini 1498. sui Re„ gni principio, ordinatione suâ declaravit, „ quod per dictas litteras congedii deroga„ re non intenderat, nec intendebat, in fu„ turum. Et si per importunitatem vel a„ lias aliquis tales litteras commendaret, „ prohibuit Cancellario eas sigillare. Et si „ surprisiâ, vel alias sigillarentur, prohibuit „ Gen-

(*a*) Datum est hoc Edictum a Carolo Delphino Regente, qui Regnum Galliarum administrabat, dum Joannes Rex ab Anglis captivus teneretur.

„ Gentibus Curias Parlamenti tenentibus,
„ & quibuscumque aliis Officiariis inferiori-
„ bus, talibus litteris obedire, licet iterativis.

§. XII.

Quomodo a prædictis Constitutionibus sensim in Gallia recessum?

REferunt Francorum Historici, quod licet Ludovicus XII. declarasset, nolle se derogare Constitutionibus suorum prædecessorum adversus venalitatem officiorum, ipsum nihilominus ob singularem necessitatem Regni, vendidisse officia quædam, quæ judicandi munus annexum non habent; quod & notat Carolus Loyseau in suo tractatu *De Officiis lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 88. qui & monet, hunc Regem ex venalitate officiorum, etiam non Judicaturæ, nequaquam fecisse reditum ordinarium Fisci; sed duntaxat ob præsentem necessitatem officia illa gravasse.

„ Sed sicut in Francia (ait Loyseau ibidem *num.* 91.) rima ad emungendum pecunias semel facta, continuo per successum temporis crescit, ob summam reverentiam & obedientiam hujus Gentis erga Regem, & sub specioso prætextu publicæ necessitatis, Rex Franciscus I. successor Ludovici XII. hanc venalitatem palam & sine restrictione exercuit, atque ut proventum ordinarium & fixum instituit in locum sui dominii quod alienaverat „.

Et quidem sub ipso aut saltem ejus successoribus hæc venalitas etiam ad officia *Judicaturæ* extensa est; quæ & ad certam taxam posita fuerunt; initio quidem non per modum venditionis, sicuti officia non Judicaturæ, sed *mutui* duntaxat: at numquam reddendi, atque ita *mutui imaginarii*, seu potius venditionis, nomine *mutui* colorata: quare & tandem officia Judicaturæ & non Judicaturæ quoad venalitatem officiorum æquata fuerunt, teste Loyseau *loco citato*.

Cum autem Parlamentum venalitatem officiorum probare non posset, non obstante publicâ hac venalitate semper exigebat ab admittendis juramentum per Regias Ordinationes præscriptum, quod ad verbum respondet formulæ juramenti præscriptæ in *L. fin. Cod. Ad L. Jul. repetund.*

At tandem advertens Parlamentum, nullam spem superesse abolendi hanc venalitatem; & una attendens, quam indignum & abominandum esset, non tantum per pecuniam, sed insuper per solemne & publicum perjurium ingredi Parlamentum, & officium Judicis assumere, anno 1597. juramentum hoc abrogavit.

Ita citatus Loyseau, qui concludens *num.* 97. ait: „ Sic tandem successu temporis, „ & gradatim hæc officiorum nundinatio „ & mercatus ad summum venit, & in „ eam confusionem, quam impræsentiarum „ conspicimus: imo nec tantum officia stabilita & necessaria *pretio summo* vendere „ satis fuit; sed insuper erecta sunt plurima, & quasi infinita officia non necessaria & superflua, idque ut venderentur. „ Quanta hinc in Rempublicam mala redundaverint, quantaque ex hac officiorum nundinatione, & novorum erectione, populi oppressio sequuta sit, pluribus ibidem enarrat citatus eruditus Jurisconsultus & Galliæ Pragmaticus. Idipsum deplorat alter non minus famosus Galliæ Pragmaticus Renatus Choppinus *lib.* 1. *De Moribus Parisiorum tit.* 1. *num.* 39. rationem addens: „ Nam „ utrobique, per largitionem, Magistratus „ adepti, curant sedulo, ut potestate gerendâ, lacunam illam rei familiaris expleant, „ atque exinanitas, vel imminutas, emptione Dignitatis, opes redintegrent „.

§. XIII.

Quid jam pridem Principes nostri contra venalitatem Officiorum decreverunt.

SEculo XIII. consuluit S. Thomam Aquinatem Aleydis Ducissa Brabantiæ, si licitum foret officia secularia vendere? Respondit autem sanctus Doctor, quod „ talis venditio expediens omnino non videretur; cum frequenter contingat, quod „ magis idonei sint pauperes, ut tale officium emere non possint. Quin etiam si „ tales divites sint, tamen quia boni sunt, „ officia non ambiunt, nec ad lucra inhiant: & sic illa officia emunt ut plurimum hi, qui pejores sunt „.

Huic consilio acquievit Ducissa; atque ejus successor Joannes Dux Brabantiæ, qui anno

anno 1321. pro se & Successoribus promisit Brabantiæ Ordinibus, nullos officiarios constituendos, qui munus aut pecuniam daturi aut mutuaturi essent; & sicuti Principes in suo læto introitu promittere solent, quod ad Magistratum & Consilia & officia assumendi jurabunt „ se pro Consulatu, Scabinatu, „ Consiliariatu, nec bona, pecuniam, mu„ nera, nec cujuscumque generis obsequium, „ nec beneficium dedisse, promisisse, obtu„ lisse; aut dari, promitti, & offerri suo „ nomine curasse; insuper nec precibus „ sollicitasse, aut sollicitatorem interpo„ suisse „.

Hâc formulâ etiamnum hodie jurare debent Ordinibus Brabantiæ, juxta juratam Principis pollicitationem, qui ad Senatum Brabantiæ nominantur Senatores.

Similis fere formula juramenti præstandi ab omnibus ad Magistratus & majora officia assumendis, præscripta est per Ordinationem Philippi II. Regis Hispaniæ 9. Julii 1570. cujus hic est tenor: „ Juro quod „ occasione officii hujus, vel ad favorem, „ benevolentiam, aut patrocinium alicujus „ habendum, nullam rem dederim, aut „ dabo, nec promiserim mittere, aut mit„ tam cuicumque directe vel indirecte „.

§. XIV.

De Philippi IV. Ordinatione.

PHilippus IV. Rex Hispaniæ pro omnibus hisce Ditionibus generalem publicavit sanctionem 2. Maii *1626*. in qua inter alia dicit, iteratas querelas etiam Statuum quarumdam provinciarum super venalitate Officiorum ipsum movisse, ulterius non differre remedium adhibere opportunum tollendo tanto malo; quod (ait) sub alio prætextu & per parvam rimam clam ingestam; tam profundas radices jacere palam cœperat, ut vel sola temporis diuturnitas malum illud incurabile reddere videretur.

Insuper asserit, sibi compertum esse, quod nonnulli etiam Gubernatores, Officiarii sive Ministri, & Magistratus, abutentes ejus licentià & conniventià conferendi certa Officia, has collationes in *propriam utilitatem* vertant, primo prætextu secretæ recognitionis, ac dein venditionis, aut elocationis annui emolumenti; Officia illa venum exponentes, & plus offerenti illa addicentes.

Mandavit igitur, ne officia Justitiæ, cujuscumque nominis aut gradus *venalia* habeantur, cum dedecore Justitiæ & oppressione subditorum, eorumve causâ quocumque prætextu quidpiam recipiatur, præter consueta jura sigilli; etiam a quibuscumque vassallis, quarumcumque Jurisdictionum gradum obtinentibus, sub pœna quod eadem officia ipso jure vacabunt, ab aliis impetrari poterunt, & pro ea vice a Rege conferentur, dantes munera & accipientes officiis privabuntur, & omni vitâ inhabiles erunt. Idemque censendum de iis officiis, quæ pendent a Magistratibus pagorum, civitatum, & territoriorum.

§. XV.

De Juramento a Philippo IV. præscripto.

UT ea, quæ ordinata erant contra venalitatem Officiorum, facilius obtinerentur, voluit Philippus IV. ut in omnibus provisionum litteris seu *patentibus*, ut vocant, insereretur formula juramenti prius præstiti in hæc verba: „ Quod ipse ut præ„ dictum statum adipisceretur, aut ratione „ illius, nec pecuniam, nec aliud quidpiam „ qualecumque demum cuiquam obtulerit, „ promiserit, aut dederit, nec offerri, pro„ mitti, aut donari curaverit, nec cuicum„ que randem, directe aut indirecte, nec „ alio quocumque modo; eo duntaxat ex„ cepto, quod pro litterarum confectione „ dari consuetum est „.

Inhibet, cuiquam litteras provisionis tradi, priusquam realiter hoc juramentum præstiterit; mandans insuper, ut præstatio juramenti in actis annotetur, cum Proviso litteræ tradentur, aut ad exercitium sui officii recipietur. Præcipiens Officiariis seu Ministris, quos id contingit, prædicta exequi sine ulla omnino dissimulatione, sub pœna suæ indignationis, & alia exemplari castigatione. Idemque in creationibus & *continuationibus* quorumcumque Magistratuum observari vult; quibus & sub pœna nullitatis & privationis Officii, quod eo ipso tamquam ipso facto vacans impetrari, & a Rege pro illa vice conferri poterit, inhibetur

tur ne ante præstitum juramentum exercitio se immisceant.

Et quamvis quoad has novas pœnas Edictum de futuris, non autem de præteritis disponat, non tamen præterita, ob factam aliqualem dissimulationem vult conniveri; sed in illa inquiri, & secundum Jus, & priora Edicta puniri. Hinc concluditur, etiam Regi persuasum fuisse, & merito, neque ob Principis dissimulationem, neque temporis diuturnitatem, vel multorum praxim, a perjurio excusari, qui aliquo dato Officium impetravit, & tamen juxta dictas formulas jurat.

§. XVI.

De Juramento nihil pro Officiis recipiendi.

QUia collatio Officiorum nonnunquam ad inferiores Officiarios vel Magistratus spectat, tenentur & hi in sua ad Officia vel Magistratum admissione hâc formulâ jurare: „ Juro me non accepturum sive „ per meipsum, sive per alium, ullum munus aut honorariam oblationem, sive in „ pecunia, sive in bonis, pro collatione „ cujusquam Officii vel ministerii mihi competente; nec permissurum, ut ulla mihi „ fiat ejusmodi promissio eo intuitu „. Ex his manifestum est, quam enixa sit Principum nostrorum intentio, ut Officia gratis, & sine omni muneris interventione juxta justitiam distributivam conferantur: quæ & omni juramento & positivâ ordinatione sepositis exigit, ut Officia citra omnem carnalem affectum dignioribus conferantur.

§. XVII.

Formulæ Juramenti omne munus, etiam ab obsequio & lingua excludunt.

SI formulæ juramenti a provisis ad Officia præstandi hactenus relatæ inter se conferantur, & propius expendantur, haud difficulter deprehendetur formulas illas potius verborum aliquali expressione, quam sensu esse inter se diversas; potiusque, juxta sensum & constituentium ac exigentium intentionem, esse unam eamdemque formulam, omnem plane rei temporalis dationem aut promissionem, vel acceptionem pro impetratione aut collatione Officii excludentem.

Et quidem omnes hæ formulæ omnem *cujuscumque* rei temporalis dationem, promissionemque, vel receptionem adeo generaliter excludunt, ut evidens sit, non tantum pecuniam, aliudve temporale, quod venit nomine *muneris a manu* comprehendi; sed & omnia, quæ per munus *a lingua*, vel *ab obsequio* intelliguntur, licet hæc in aliquibus formulis disertius & terminis formalioribus exprimantur; cum revera hæc etiam *munera* aliquid *temporale* contineant, cujus dationem & promissionem omnes hæ formulæ generaliter excludunt. Idcirco jurantes juxta prædictas formulas non minus debent esse immunes ab interventu triplicis istius muneris, ne sint perjuri, quam provisi de Beneficiis Ecclesiasticis, ne sint Simoniaci.

§. XVIII.

Similiter omnem speciem venditionis vel emptionis directæ & indirectæ.

SImiliter omnium formularum una est consonantia quoad ipsam dationem promissionemve. Omnes quippe omnem prorsus dationem promissionemque rei temporalis ad consequendum Officium directe vel indirecte factam excludunt, quantumvis aliquæ eam pluribus verbis expresserint. Hinc dantes aut promittentes Collatoribus aliquod temporale non per se, sed per tertiam personam, ad consequendum Officium, erunt perjuri, licet formula juramenti verbis expressis duntaxat removeat simpliciter & generaliter omnem dationem aut promissionem directam vel indirectam, quemadmodum omnes passim formulæ exprimunt.

Hinc ulterius consequens est, non tantum exclusam oportere omnem dationem aut promissionem factam ipsis Officiorum Collatoribus sive Suffragatoribus; sed & eam, quæ eorum

eorum Ministris aut amicis fit, ut horum intercessione seu patrocinio apud Collatores tandem ad Officium pertingatur: quod formula juramenti a Justiniano præscripta, his verbis expressit: *Neque iis, qui circa eos constituti sunt cuilibet per occasionem patrocinii*, quamvis evidenter similis datio seu promissio contineatur saltem sub *indirecta* datione. Quid enim notius quam hujusmodi dationem ultimate & directe fieri, ut per eam Officium obtineatur?

Notat Zypæus *lib.* 1. *De Judice cap.* 38. *num.* 5. quod ambitiosis, contra quos apud Romanos variæ Leges latæ fuerunt „ hodie „ accedant, qui in speciem religionis fortu„ nas effundunt, & aliquibus piis locis do„ nationes faciunt, ut per eorum Præfectos „ suffragia consequantur, quæ apud alios „ emere non liceat „. Quin & hos perjuros esse, si ad præscriptum dictarum formularum jurent, nescio quis dubitare queat; cum ad oculum pateat, si non directam, ut minus saltem indirectam dationem seu promissionem ad consequendum Officium hic intervenisse: & nisi ipsis jurantibus fumus ambitionis mentis oculos inficeret, nihil ipsis certius & evidentius appareret, quam se non posse, salvâ veritate jurare se nihil pro assequendo Officio directe aut indirecte dedisse vel promisisse.

Omnis igitur qualiscumque rei temporalis datio vel promissio quovis modo, sive directe, sive indirecte facta ad assequendum Officium penitus abesse debet, ut quis ex præscripto dictarum formularum jurans a perjurio sit immunis; non secus atque abesse debet in consecutione Beneficii Ecclesiastici, ut a Simonia in totum eximatur.

§. XIX.

Pallia quibus venalitas Officiorum, & falsa Juramenta teguntur.

Quemadmodum vitium Simoniæ jam pridem multis palliis obtectum fuisse scitur, juxta illud Synodi Constantinopolitanæ sub S.Gennadio Patriarcha: „ Multi so„ phisticâ callidirate Christi præceptum, *Gra„ tis accepistis, gratis date*, illudunt „: ita quoque ambitio humana technas & pallia- menta plurima adinvenit, sive potius finxit, quibus perniciosum ambitum tegat, quin & perjuria tegat & excuset; ut simul & honores ac dignitates, ad quæ ambitio eos stimulat, possidere, & una remorsum conscientiæ suffocare queant.

Verum sicuti una Christi sententia sine humanæ inventionis glossematibus accepta, *Gratis accepistis, gratis date*, sufficit universis Simoniacorum palliis detegendis; ita quoque ipse naturalis & obvius sensus formularum, quibus juramentum proponitur, omnes ambitiosorum hominum, qui mediantibus muneribus officia & honores mercantur; & avarorum, qui collatione illorum commoda temporalia sibi aucupantur, technas & restrictiones omnes abscindit & excludit.

Cum enim verba formularum, necnon ipsa Regia & Principum Edicta, quibus hæ formulæ præscribuntur, evidenter ostendant, ipsaque verba in obvio & communi sensu accepta significent, omnem plane dationem & promissionem munerum directam & indirectam pro assequendis Officiis debere abesse, nihil quoque acceptum esse pro eorumdem collatione; nihil hic ad excusanda perjuria facere possunt restrictiones mentales seu verius artificiosa mendacia, quibus contra obvium & naturalem verborum sensum, & exigentium enixam voluntatem ipsa juramenta restringuntur per aliqua in mente retenta, puta *non dedi*, vel *non accepi;* scilicet subintelligendo, *non publice*, vel *non ultra solitum*, aut, *non accepi ut indignis conferrem*. Notum quippe est illud ex S. Isidoro apud Gratianum *Can.* Quacumque *Caus.* 22. *quæst.* 5. „ Quâcumque arte ver„ borum quisquis juret, Deus tamen, qui „ conscientiæ testis est, ita hoc accipit, „ sicut iste, cui juratur, intelligit. Dupli„ citer autem reus fit, quia & *Dei nomen „ in vanum assumit*, & proximum dolo „ capit „. Et breviter S. Augustinus *Epist.* 224. alias 125. „ Perjuri sunt, qui servatis „ verbis, exspectationem eorum, quibus ju„ ratum est, deceperunt „.

Plutibus hunc restrictionum fucum solidissime detexerunt, ejusque inanitatem ostenderunt tres superiores hujus Academiæ Facultates, Theologica, Canonica, & Civilis, in resolutione data anno 1634. super dubio pro-

proposito a Parochis hujus oppidi: „ Utrum „ liceat ambire Magistratum, aut Officium „ sollicitando suffragia Collatorum, promis- „ fis symposiis, pecuniis, muneribus per „ se vel per suos? Rursus, utrum liceat mu- „ nera, symposia, pecunias, aut simile quid- „ quam accipere, per se vel suos, aut si- „ nere ut promittantur sibi in eum finem, „ ut ad Officium quodcumque suæ collatio- „ nis aliquem quis suo suffragio promoveat; „ & simul tamen liceat ista juramenta re- „ spective præstare „?

Ostenditur in hac resolutione „ omnem „ jurisjurandi fidem ex hominibus extermi- „ nari, si hic liceat commentitio verborum „ fuco Principis & Reipublicæ exspectatio- „ nem fallere; ubi scilicet & Princeps le- „ gitimus jurare veritatem jubet, & legiti- „ me jubet, & tota Respublica, id quod ju- „ bet, probat, & quo sensu jubeat, verba „ clamant, ut vel tardissimis notum; & „ res gravissima est, & Reipublicæ omnino „ necessaria, & neminem ad jurandi neces- „ sitatem adigit, nisi propriæ ambitionis „ æstus, qui ad honores per ambitus corru- „ ptelas anhelat & properat „. Ad hæc singulares restrictionum strophas hic adhiberi consuetas, & supra expressas funditus enervant; probantque eas omnes, & verbis juramenti, & intentioni Principis & Reipublicæ evidenter contrariari.

Ad tegendam fraudem his juramentis fieri solitam subservit quoque Consultatio a Senatu Brabantiæ facta Archiduci Leopoldo de venalitate Officiorum, quæ supplet locum *decisionis* 150. Stokmannii, in qua evincitur frustra ad palliandum perjurium velamentum *creditæ pecuniæ adhiberi*. „ Ju- „ ramentum quod non tantum suæ Maje- „ stati (aiunt) sed Ordinibus Provinciæ „ ex præscripto *læti introitus*, a novis Con- „ siliariis præstandum est, strictissimâ for- „ mulâ conceptum, non tantum apertam „ donationem excludit; sed diserte conti- „ net, nullum officii seu servitii genus, ad „ obtinendum id munus, ab eo, qui ad „ Consilium assumitur, præstitum fuisse: „ quod sane juramentum sine fraude præ- „ stare nequeunt, pecuniæ *mutuæ* ad tem- „ pus creditores, sortem, sine eo quod in- „ terest, recepturi „.

§. XX.

Incommoda ex venalitate Officiorum in Rempublicam redundantia.

MErito justisque de causis, Principes & Rempublicam strictissime omnique rigore venalitatem Officiorum, præsertim Judicaturæ & Magistratuum interdixisse; formulasque juramenti proposuisse, ut subditos ab hac venalitate deterrerent, apparebit, si multiplicia ac gravissima mala in Rempublicam ex hac venalitate redundantia expendantur.

Dicebant seculo decimo sexto Patres Concilii Bituricensis: „ Ubi hæresis Simo- „ nis in Ecclesia invaluit, probis atque „ eruditis viris aditus ad Beneficia præclu- „ sus est, indeque omnis prope Ecclesiasti- „ ca disciplina collapsa est „. Nonne idipsum de vitio ambitus sive venalitate Officiorum dici potest; quod ubi hæc in Republica invaluit, probis atque eruditis ad Officia & honores Reipublicæ aditus præclusus sit? Nonne „ fiet hac ratione ut „ spretis melioribus prævaleant ditiores; „ quorum ingenia & in commercia hæc „ proniora sunt, & pravis artibus exercen- „ dis magis idonea: cum e contrario mo- „ destia, & honorum fuga soror esse soleat „ bonarum mentium „: uti loquitur Senatus Brabantiæ in citata Consultatione Archiduci Leopoldo facta.

Ad hæc „ nemo etiam existimabit vir- „ tuti aut eruditioni amplius superesse lo- „ cum (pergit Senatus Brabantiæ in sua „ Consultatione) cum conspiciet id, quod „ bonis artibus fieri debebat, peragi pecu- „ niâ, & accedi ad honorum insignia, non „ probatæ vitæ testimonio, sed ambitione „ & pretio „. An non plus congregandis pecuniis, quam comparandis virtutibus & scientiâ intenti & solliciti erunt, qui ad Officia & honores Reipublicæ pervenire desiderant?

Quin & „ verendum erit, ne invalescen- „ te ambitu (ait Senatus Brabantiæ) ve- „ nalia fiant & ipsa judicia, & hoc novo „ concussionis genere spolientur Provinciæ, „ ac *nummarium tribunal*, quod olim que- „ reba-

" rebatur Seneca, *auditâ utrimque sollici-*
" *tatione, alteri litigantium addicatur*; nam
" animadversum est eos, qui per largitio-
" nem Magistratus adepti sunt, dare pro-
" tinus operam, ut ita potestatem gerant,
" ut illam lacunam rei familiaris explere
" possint ".
Quot non hinc ad lucrum captandum lites nutriuntur & extrahuntur; necnon excessiva jura durius, quam oporteret, a litigantibus exigi contingit? quot hinc casus pro amico, quos numquam in Judice licitos arbitramur?

Hæc aliaque mala, quæ ex venalitate Officiorum evenire sunt nata, evincunt, quam merito jam pridem Reipublicæ Moderatores fuerint solliciti, ut hanc eliminarent; vereque dictum a Justiniano: *Accipere suffragium a Judicibus totius nequitiæ principium est & terminus.*

L I C E N T I A.

Varia Opuscula clarissimi viri ac domini *Zegeri Bernardi ab Espen*, Juris utriusque Doctoris ac sacrorum Canonum in Universitate Lovaniensi Professoris, alias alibi typis excusa & evulgata, in Archidiœcesi Coloniensi recudi & evulgari permittuntur. Datum Coloniæ 12. Junii 1708.

CORNELIUS BREWER S. Theolog. Doctor, ordinarius & publicus Professor, Collegiatarum respective & Archidiaconalis Ecclesiarum S. Severini & B. M. V. ad gradus Canonicus, necnon primo dictæ Parochialis quoque Pastor, Librorum Censor.

CASUS

CASUS CONSCIENTIÆ
EORUMQUE SOLUTIONES.

MONITUM EDITORIS.

SEQUENTES Conſcientiæ Caſus, eorumque ſolutiones Dom. Van-Eſpen propoſitos, & ab ipſomet ſolutos Gallica editio, ob maximam quamdam cum variis quæſtionibus, quæ *de Simonia*, *de Diſpenſationibus*, *de Competentia Paſtorali*, *de Jure Parochorum ad decimas*, *de Unione Beneficiorum*, *&c.* jam antea pertractatæ ſunt, affinitatem atque ſimilitudinem, hoc in loco præfixit. In anterioribus aliis jam editis, ac variis editionibus prædictos caſus, eorumque ſolutiones non eumdem locum, ac ſedem occupare, ac ipſummet ordinem ſibi vendicare legenti cuique obvium eſt; imo in pleriſque iidemmet hic adnexi deſiderantur. Non incongruum igitur fore poſt præfata opuſcula jam cuſa, huc eoſdem collocare, eorumque ſedem præfigere operæ pretium duxi; ne a Gallico exemplari, quod proſequi omnino ſtudui, ut in Præfatione Primo Voluminì hujuſce noſtræ editionis adjecta ſatis ſuperque monui, longius recedere cuipiam hæc nova noſtra editio, proindeque quorumdam obtrectantium querelis aditus pateſcere, videatur.

CASUS PRIMUS.

TITIUS intendit inire matrimonium cum Caja ſibi conjuncta in tertio conſanguinitatis gradu; uterque habitat Bruxellis, Lovanii, aut Mechliniæ: obtinetur diſpenſatio Romana ſuper prædicto impedimento; pro Cauſa diſpenſationis allegatur periculum ex parte oratricis contrahendi cum hæretico occulto: quæ Cauſa in Bulla diſpenſationis exprimitur hoc verborum tenore: *Quod cum dicti oratores orthodoxæ fidei cultores exiſtant, ac Deo dante ſub obedientia ſanctæ Romanæ Eccleſiæ vivere & mori intendant; & in illis partibus, in quibus multi adſunt hæretici, non poſſint animos ſingulorum explo* rare

tare, & qui Catholicam Religionem vere profitentur, internoscere: ac propterea, ne contingat eos cum hæreticis matrimonium contrahere, cupiunt, &c.

Cum vero juxta notoriam praxim potestas dispensandi concedatur Officiali Episcopi in formâ commissoriâ, hoc est, si post diligentem informationem officialis repererit preces veritate niti; potestne auctoritate Apostolicâ super impedimento cum oratoribus dispensare? ut certa cum methodo hic casus enodetur, distinguendæ sunt difficultates, quas videtur involvere.

QUÆSITA.

Quæritur primo: an censeri debeat morale periculum ex parte oratricis contrahendi cum hæretico sufficiens, ut preces prædictorum verborum tenore expressæ verificentur, quia oratrix est filia mercatoris v. g. Bruxellis aut Lovanii, cujus ædes quandoque hæretici negotiationis causâ frequentant?

Secundo: an Pastor possit assistere matrimonio dictorum oratorum, si ipse moraliter sit certus, nullum ejusmodi periculum ex parte oratricis subesse; ac per consequens nec preces veritate niti?

Tertio: quid Pastori agendum, si non obstante tali morali certitudine D. officialis urgeat & instet, ut Pastor matrimonio assistat?

RESPONSA.

Ex verbis formulæ, quibus Causa dispensationis, de qua in Casu proposito exprimitur, patet non sufficere simpliciter aliquos hæreticos esse in quadam civitate, aut hæreticos nonnumquam domum oratricis parentum ejus frequentare, sed insuper requiri, quod oratores non possint singulorum animos sufficienter explorare, neque internoscere illos, qui Catholicam fidem vere profitentur, ab illis qui hæretici sunt: atque ita respectu oratricis subesset morale periculum contrahendi ignoranter & præter suam voluntatem cum viro hæretico.

Cum vero jam dicta ex ipsis verbis formulæ sint clara, sat etiam apparet nullatenus sufficere, ut preces allegatæ verificentur, quod domum oratricis aut parentum ejus hæretici quandoque negotiationis causâ frequentent; præsertim si, ut supponitur, id in civitate Bruxellensi aut Lovaniensi contingat; quis enim in tali civitate vel parum prudens vel astutus est pater familias, aut mater familias, qui non internoscat ac secernat Catholicos ab Acatholicis, aut ab illis, de quibus suspicio hæreseos esse posset? ac per consequens si vel tantilla inquisitio circa personam instituatur, qualis fieri solet & debet, dum agitur de collocanda filia in matrimonium, procul dubio omne periculum incidendi in hæreticum facile avertetur: hinc ulterius consectarium, periculum illud, quod pro causa dispensationis allegatur, non sufficienter verificari, ad hoc ut preces veritate niti dicantur, eo quod nonnulli Acatholici ædes paternas oratricis, negotiationis causâ interdum accedant. Quandoquidem ordinarie, si non semper, periculum, quod inde evenire posset, caveri queat, si modo vel eâ tantummodo prudentiâ procedatur, quæ communiter in contrahendo matrimonio adhiberi solet & debet.

Ad secundum respondetur, quod si Pastori moraliter certo constet preces veritate non niti, apparet illum non posse matrimonio cum simili dispensatione contrahendo assistere: quia assistendo simili matrimonio, exponeret subditos suos in perpetuo incestu vivendi, ut minus, materiali, quinimo sæpius etiam formali, saltem interpretativo: quia frequenter ipsimet oratores, nisi essent concupiscentiâ admodum magnâ excæcati, probe intelligerent causam allegatam & expressam non subesse.

Ad tertium respondetur: Pastor adeat ordinarium loci, & exponat illi rationes, ob quas censeat dispensationem esse invalidam, item ob quas ipse Pastor non possit assistere matrimonio in vim talis dispensationis contrahendo: ita resolutum Lovanii hac die 21. Decembris anno 1686. erat signatum.

G. Huygens S. Theol. Doctor.
B. Pasmans S. Theol. Doctor.
J. L. Hennebel S. Theol. Doctor.
J. G. Blanche J. U. Doct. & SS. Can. Profess. primarius.
J. Huens J. U. Doct. & Prof. ordinarius.
Z. B. Van-Espen J. U. Doctor & SS. Can. Professor.

CA-

CASUS II.

Filia N. petit admitti ad Monasterium Monialium: superiores hujus Monasterii cum parentibus dictæ filiæ contrahunt sub conditionibus sequentibus.

I. Parentes cum filia sua dabunt in dotem sive alimentationem Monasterio bis mille & quingentos florenos, e quibus ducenti numerabuntur in filiæ ingressu, & quadringenti in illius vestitione, & reliquum numerabitur ante professionem.

II. Parentes tenebuntur dare Religiosis dicti Monasterii die ingressus filiæ quamdam ut vocant recreationem pro discretione sua & beneplacito, poteruntque secum ducere duos tresve amicos ad convivium.

III. Dicti parentes dabunt centum quinquaginta florenos pro ornatu imaginis N...

IV. Si dicta filia incidat in morbum ante suam professionem parentes solvent expensas, si vero ante professionem egrediatur, pro victu illius ad ratam temporis centum quinquaginta florenos in annum, & pro veste detrita quinquaginta florenos, reliqui autem nummi sicut & lintea restituentur parentibus dictæ filiæ.

V. Obligat se Reverenda Mater Priorissa dicti Monasterii, quod solvet omnes expensas pro recreationibus die vestitionis & Professionis faciendas in Monasterio, parentes autem tractabunt suos extra Monasterium.

Vicissim obligat se dictum Monasterium, quod dabit dictæ filiæ omnia necessaria, aletque illam tum ægram tum sanam bene & laudabiliter adinstar reliquarum Monialium ejusdem Monasterii sine ulla prætensione ulteriori respectu amicorum aut Patrimonialium dictæ filiæ. Actum 6. Feb. erat signatum frater N. definitor & Confessarius. Et infra soror N. Priorissa. Soror N. Soror N. Soror N. Procuratrix.

QUÆRITUR.

I. An hic contractus sit Simoniacus?

II. Si Simoniacus, quid dictæ filiæ taliter receptæ sit agendum?

III. Item quid parentibus dictæ filiæ tum faciendum?

RESPONSA.

Ad quæsitum primum respondetur:

Respondeo I. Si Monasterium habeat, unde filiam (de quâ in Casu) intertineat, contractus est simoniacus: cum nullus sit alius tum extorquendi pecunias titulus, censentur illæ extorqueri ob ipsam admissionem filiæ ad Religionem, adeoque non nisi falso paupertatis prætextu. Hoc vero evidenter Simoniæ damnatur cap. *Quoniam* 40. *de simonia. Quoniam simoniaca labes adeo plerasque Moniales infecit, ut vix aliquas sine pretio recipiant in sorores paupertatis prætextu, volentes ejusmodi vitium palliare, ne id de cætero fiat, penitus prohibemus.*

II. Si Monasterium sit pauper & non sufficiat alendæ isti filiæ, quæ admitti efflagitat; observandum nihilominus erit Decretum Concilii Trid. sess. 25. cap. 3. de Regul. & Monial. *Is*, inquit, *tantum numerus constituatur, ac in posterum conservetur, qui vel ex reditibus propriis Monasteriorum, vel ex consuetis eleemosynis commode possit sustentari.* Hanc legem a Concilio Tridentino latam esse ad vitandam labem & speciem detestabilem simoniæ, asserit Concilium Cameracense de Monasteriis virorum & mulierum *cap.* 12. *Quandoquidem raro admodum terminantur bono fine, quæ malo inchoantur principio, abesse omnino vult sancta Synodus a Religionis ingressu labem, etiamque speciem detestabilem simoniæ; quocirca præcipit serio, SS. Canones insecuta, ne Monachi vel Moniales aliquem vel aliquam ad professionem recipiant, mediante alicujus pecuniæ aut muneris pacto, ne ea quidem ex causa quod plures alere non possunt sine aliquo subsidio, cum Trid. Synodus cap. 3. de Regular. aperte velit ne plures recipiantur in Monasterii quam ex propriis Monasterii reditibus, vel ex consuetis eleemosynis commode ali possint* (a).

No-

(a) Circumstantiæ, in quibus licet aliquid recipere ab iis, qui nomen dant alicui Religioni, leguntur quæst. 18. Apol. adversus illos, qui Ordini Fratrum Minorum adversantur: hujus Apologetici parens est sanctus Bonaventura.

Notatu dignum quod huic Concilio Cameracensi plures viri docti interfuerint, qui pancis ante annis interfuerant Tridentino, adeoque hujus mentem facile poterant novisse.

Præterea etiamsi Monasterium foret tenue, & quamvis Concilium Tridentinum non obstaret, contractus equidem dictus improbatur; in primis quia profanus iste contrahendi modus singulariter dedecet rem adeo sacram, & ideo Jus commune pactiones ejusmodi sæpius damnat; deinde quia in Casu paupertatis Monasterii non liceret equidem exigere ultra id, quod sustentationi filiæ est necessarium. Centum vero & quinquaginta floreni, qui pro ornamento imaginis N. stipulati sunt, nullo modo necessarii sunt ad intertentionem filiæ, sicut nec illa, quæ dari debent pro recreatione; hinc est quod Pontifex in *extravag.* 1. *de simon. in comm.* damnet tamquam simoniacas similes exactiones, non obstante quod fiat applicatio ad res sacras.

Accedit quod bis mille & quingenti floreni excedant taxam sustentationis, quia sustentationi filiæ sufficit reditus vitalitius; imo nec hic quidem requiritur, cum deberet aliquando succedere in locum morientium, quæ erant dotatæ.

Denique ex ejusmodi contractibus, qualis est de quo in quæstione, solent in animis fidelium gravia admodum oriri scandala, & Monasteria repleri personis parum idoneis sine Spiritu devotionis, sine vera vocatione, aliis longe magis idoneis ob tantæ pecuniæ carentiam exclusis, quæ omnia vergunt in grave detrimentum disciplinæ religiosæ, & cultus divini.

Ad quæsitum secundum respondetur.

Non videmus quomodo filia dicta possit durante illo contractu profiteri.

Ad quæsitum tertium respondetur.

Consectaneum est quod parentes ad minus debeant rescindere istum contractum (a): erat signatum.

L. Vincent S. T. D. & Professor.
G. Huygens S. T. D.
Natalis Chamart J. U. D. & C.
Z. B. Van-Espen J. U. D.

CASUS III.

Circa litteras dimissoriales, quæ hodie nuncupantur Exeat.

Titius natus & educatus in Diœcesi Atrebatensi, ibidem continuat domicilium, studia perficit, atque tandem ad sacros ordines usque ad Presbyteratum inclusive ab Episcopo Atrebatensi tamquam suo Ordinario promovetur; ac deinde aliquanto post promovetur ad Beneficium Curatum in Diœcesi Audomarensi, ubi ita laudabiliter Pastorali munere fungitur, ut Episcopus Bononiensis fama ejus excitatus eum ad majorem curam vocet & applicet, sed nec Audomarensis nec Bononiensis ullas litteras commendatitias, seu dimissoriales, quas *Exeat* hodie vocant, ab Episcopo Atrebatensi Titii ordinario petierunt, neque Titius unquam hujusmodi litteras habuit.

Contigit ergo Titium ob eminentes suas qualitates a Capitulo Duacensi Diœcesis Atrebatensis in primarium civitatis Parochum eligi. Verum Episcopus Bononiensis, cujus Diœcesis Titius Curatum Beneficium actu obtinet, recusat dare Titio litteras dimissoriales seu *Exeat*, quamvis instanter a Titio, & etiam ab Episcopo Atrebatensi ipsius Titii Ordinario naturali interpellatus; insuper Titius cum ab Episcopo Bononiensi ad Pastoratum fuit assumptus, eâ conditione consensit, ut liberum ipsi esset quandocumque vellet Pastoratum deserere, quam conditionem & Episcopus admisit.

QUÆSITA.

Quæritur primo. An in Casu proposito Epi-

(a) Qui solutiones explicatiores, quibus triplex illud quæsitum elucidetur, desiderat, consulere poterit partem secundam dissertationis Canonicæ, cui Espenius hunc fecit titulum; *De Peculiaritate in Religione & de simonia circa ingressum Religionis*. In secunda hujus dissertationis parte docet Espenius, quod *simonia & quidem Juris divini incurratur, quando temporale exigitur ab ingressuro:* insuper demonstrat Canonista eruditus, quod *Ecclesia posset interdicere, ne Monasteria egentia quidquam ab ingredientibus requirerent:* permittit tamen *ultro oblata citra simoniam accipi posse*. Dissertatio citata extat *Tom. V.* hujusce nostræ editionis. Legatur quoque titulus 26. *De simonia circa ingressum Religionis*. *Tom. I. part.* 1. *pag.* 458. & *seqq.* præfatæ nostræ editionis.

Episcopus Atrebatensis impinget in sacros Canones, si Titium ad Pastoratum Duacensem, ad quem electus est, admittat, eique Curam animarum largiatur, tametsi Episcopus Bononiensis in recusatione litterarum *Exeat* persistat, Titioque migrandi e sua Diœcesi licentiam neget.

Secundo, an Episcopus Atrebatensis id faciens injuriam faciat Episcopo Bononiensi, aut in aliquo jus ejus lædat.

R E S P O N S U M.

Cum in Casu proposito dicatur Titium natum & educatum fuisse in Diœcesi Atrebatensi, ibique domicilium continuasse, ac tandem ab Episcopo Atrebatensi tamquam suo Ordinario ratione duplicis tituli, nimirum originis & domicilii, *juxta caput tertium de temporibus ordinationum in 6.* ad sacros ordines fuisse promotum, non apparet, quâ specie Episcopus Atrebatensis esset arguendus & infractor SS. Canonum, si Titium in Casu proposito ad Pastoratum in sua Diœcesi promoveat sine litteris dimissorialibus seu *Exeat* Episcopi Bononiensis.

Neque enim ullibi sacri Canones hujusmodi litteras requirunt, ut quis proprium Clericum ordinet, aut alicui Ecclesiæ in sua Diœcesi adscribat, sed eas requirunt duntaxat, si Episcopus Clericum *alienum* nullo proprio jure sibi subjectum ordinare, Ecclesiæ suæ adscribere, & alteri quodammodo eripere velit, atque de hoc casu intelligendum responsum Alexandri III. Archiepiscopo Eboracensi in cap. *Fraternitati tuæ* ※ *de Clericis non residentibus*, in verbis: „ præterea Clericum alterius Diœcesis absque commendatitiis litteris sui Episcopi „ non debes recipere „.

De hoc solo casu hanc, similesque Decretales loqui, neque Casui proposito applicari posse, vel hoc argumento evincitur: certum est quod in hac Decretali, aliisque Canonibus præcipue caveatur, ne quis sine litteris commendatitiis, seu dimissorialibus alienum Clericum ordinet.

Insuper certum est magis Canonibus adversari alienum Clericum sacris ordinibus insignire, quam sine hujusmodi litteris alienum Clericum ad Beneficium promovere, eoque titulo beneficiali Ecclesiæ suæ adscribere, & tamen indubitatum est, & notoriâ praxi compertum, quod si Titius in allegato casu fuisset ab Episcopo Atrebatensi titulo originis & domicilii promotus ad Subdiaconatum, ac dein ab Episcopo Bononiensi accepisset Beneficium Curatum in Diœcesi Bononiensi, & titulo illius Beneficii promotus ab Episcopo Bononiensi ad Diaconatum, potuisset nihilominus ab Episcopo Atrebatensi tamqnam ordinario suo ratione originis ordinari Presbyter, idque absque dimissorialibus Episcopi Bononiensis.

Neque in speciem dici posset Episcopus Atrebatensis Titium sic ordinans in Presbyterum, impingere in Canones vetantes ordinari alienum Clericum sine dimissorialibus proprii Episcopi; ratio evidens illius est, quod Titius in Casu proposito, non sit alienus Clericus ad sensum Canonum respectu Episcopi Atrebatensis, sed proprius ratione originis.

Si autem id locum habeat in ordinatione, quanto potiore jure id obtinere debet in collatione alicujus Beneficii, præsertim spectatâ modernâ Ecclesiæ disciplinâ.

Quid enim notius quam juxta modernam Ecclesiæ disciplinam, nullum *alienum* Clericum sine dimissorialibus litteris posse ordinari, Clericos vero passim admitti ad Beneficia in aliena Diœcesi, & de una Ecclesia transire ad aliam sine litteris dimissorialibus seu *Exeat* sui ordinarii.

Id jampridem & etiam de Clericis habentibus Beneficia Curata notavit Cardinalis Hostiensis *ad cap. Admonet* ※ *de renunciatione*, postquam enim ostendit inspecto tenore Canonum Clericos non posse sine consensu sui Prælati transire de una Ecclesia ad aliam, subjicit: „ verumtamen etsi „ prædicta de jure scripto vera sint, tales „ tamen quotidie sine licentia & eliguntur, „ & electioni de se factæ consentiunt, & „ transferuntur & recipiuntur, & ex quo „ sic translati recepti sunt ad Prælaturam „ sive Rectoriam *cum* Cura, vel personatum „ seu dignitatem Ecclesiæ sine Cura, priora Beneficia quæ habebant similia ipso „ jure intelliguntur vacare „.

Idem testatur Cardinalis Zabarella ad citatum cap. *Admonet* transcriptis verbis Hostiensis, ac deinde subjungit: *ex his dic quod istud cap. (Admonet) non est in observantia.*

Ad hoc supponatur in aliquibus Diœcesibus subinde exigi juxta jus commune litteras dimissoriales seu *Exeat*, a Clericis, qui in aliena Diœcesi volunt ad Beneficia Curata admitti, non creditur tamen id unquam fieri, dum Clerici, qui pro tempore in aliena Diœcesi alicui Curæ fuerunt obligati, redeunt ad propriam Diœcesim: maxime si etiam sine litteris *Exeat* fuerint ad alienam Diœcesim recepti, prout contingit in Casu præsenti.

Denique Canones consensum Episcopi requirentes, ut Clericus Beneficium præsertim Curatum dimittere queat, & ad aliud transire, id maxime attendunt, quod alias vinculum, quod intercedit inter Clericum & Ecclesiam, dissolvi nequeat.

Cum vero in Casu præsenti Titius expresse protestatus sit, quod Beneficium Curatum non aliter acceptare vellet, nisi sibi liberum maneret illud quandocumque vellet, dimittere, atque huic conditioni Episcopus consenserit vinculum illud saltem indissolubile inter Titium & Ecclesiam non intercessit, ideoque nec consensus Episcopi requiritur ut dissolvatur, nec sine ratione Titius hanc conditionem adjecit, cum de beneficio in aliena Diœcesi ageretur; quidni merito libertatem Diœcesis ubi ad eam vocaretur, eo quod unusquisque in propria potius quam in aliena Diœcesi operam suam impendere & functiones obire teneatur.

Itaque non apparet ullum periculum impingendi in sacros Canones, si in Casu proposito Episcopus Atrebatensis Titium proprium suum Clericum ex aliena Diœcesi revertentem recipiat, & ad Beneficium Curatum admittat, neque vel in speciem dici potest quod aliquam injuriam irroget Episcopo Bononiensi Titium sine litteris *Exeat* admittendo, præsertim cum Titius ad Diœcesim Bononiensem, ad quam nullo titulo spectabat, sine hujusmodi litteris admissus fuerit, imo nequidem petitæ sint, atque Titius eâ conditione prædictæ Diœcesi fuerit alligatus, ut liberâ suâ voluntate posset ex ea recedere.

Ita resolutum Lovanii hâc 23. Julii 1697. erat signatum.

Mat. Chamart J. U. D. & ex-Professor Primarius.
A. Tonsem J. U. Doctor, & Profess. ordin.
J. Heriis J. U. Doct. & Legum Professor Regius.
Nicolaus Bonez SS. Can. Prof. Regius.
Z. B. Van-Espen J. U. D. & SS. Can. Professor.
J. Liser J. U. Doct. & SS. Can. Profess. ordinarius.

CASUS IV.

Synodus Tridentina *sess.* 24. *cap.* 18. *de Reformat.* agens de forma concursus ad Ecclesias parochiales statuit, ut examinatores adhibendi in examine hujus concursus sint *Magistri seu Doctores aut Licentiati* in Theologia aut Jure Canonico, vel alii Clerici seu Regulares etiam ex ordine *Mendicantium*, aut etiam seculares, *qui ad id videbuntur magis idonei.*

QUÆSITUM.

Quæritur utrum vigore hujus Decreti possint Episcopi, eorumve Vicarii assumere in examinatores Clericos seu Seculares, seu Regulares, qui non sunt graduati in Theologia aut Jure Canonico, etiam non deficientibus Graduatis, qui ad id officium eligantur.

RESPONSUM.

Ex plurimis Synodi Tridentinæ Decretis constat Synodum non exiguam habuisse de graduatis in publica Universitate, necnon de eorum capacitate ac eruditione existimationem, consideravisseque gradus Academicos tamquam publica eruditionis & capacitatis testimonia, & propterea desideraverit, ut ad primarias Ecclesiæ dignitates similibus gradibus tamquam publicis capacitatis testimoniis insigniti ac muniti assumerentur. Cum igitur nihil magis intersit Ecclesiæ quam ut capaciores Sacerdotes ad Ecclesias parochiales regendas assumantur, ambigi nequit, quin Synodus Tridentina voluerit etiam capacissimos quosque ad examen illud ad-

adhiberi, qui justum de concurrentibus judicium ferre possent.

Dubitari proinde non potest, quin præ reliquis eligi in examinatores voluerit Synodus, qui gradibus Academicis insigniti eruditionis & capacitatis testimonia haberent.

Verisimile proinde est ex mente ipsius Synodi, quod non gradnatos in examinatores duntaxat admiserit in Casu, quo graduati haberi non possent, & consequenter duo quasi ordines a Synodo sint designati, primus graduatorum, & alter non gradnatorum, nec ad secundum deveniri voluerit, nisi deficiente primo, uti etiam advertit & solide probat Prosper Fagnanus ad capitulum *inter cætera* ꝟ *de rescriptis num.* 45. *& seqq.* necnon August. Barbosa *de Officio Parochi cap.* 2. *num.* 73. *& seqq.* referens non semel a sacra Congregatione in eamdem sententiam fnisse responsum, nimirum in examinatores Synodales ab Episcopo assumi non posse Regulares, nec Seculares minime graduatos, quando graduati haberi possunt, sive ex mente Concilii Tridentini secundæ parti alternativæ locum non esse, nisi deficiente primâ parte alternativæ (*a*). Responsum Lovanii hâc die 3. Octobris 1710. Et erat signatum.

Z. B. Van-Espen J.U. Doctor, & SS. Can. Professor.

H. de la Hamaide J. U. Doctor, & Antecessor primarius.

J. A. Brenaërt J. U. Doctor, & SS. Canonum primarius.

L. Hacquius J. U. Doctor, & Professor ordinarius.

CASUS V.

Utrum Vicarius Generalis Sede vacante possit unire Pastoratus, ant alia Beneficia, quæ nullo modo spectant ad collationem Episcopi.

Responsum.

Qnin Episcopus talia Beneficia in sua Diœcesi unire valeat, nulli dnbium esse potest, dum in *cap. sicut unire* 8. ꝟ *de excess. Prælat.* dicitur expresse, *ita Episcopi est Ecclesiarum suæ Diœcesis unio*. Atque ita uno consensu concludunt Canonistæ, quia Episcopo totum regimen, omnisque ordinatio, & dispositio circa Beneficia suæ Diœcesis deferendum est, nisi speciali titulo aut Jure ad alium spectare ostendatur.

Potest itaque Episcopus potestate suâ ordinariâ istas uniones facere; quia etiam pars est Jurisdictionis Episcopalis, prout late declarat *Fagnanus ad D. cap. Sicut*.

Cum autem Sede vacante Vicarius Generalis succedat in ea, quæ sunt Jurisdictionis & auctoritatis, recte inferri posse videtur, etiam Vicarium Sede vacante unioni auctoritatem præstare posse, si Juri Episcopali per eam nihil detrahatur.

Ideoque cum hoc Casu supponantur Beneficia nullo modo spectare ad collationem Episcopi, atque ita per talem unionem Juribus Episcopalibus nihil detrahatur, non videtur Vicario Generali hæc uniendi facultas posse denegari.

Propter hanc rationem capitulum Sede vacante præsentatos instituere potest *cap.* 1. *de*

(*a*) Istum concursus & examinis morem io Belgio servatum abrogarunt Galli, ut constat Arresto, quod 12. Januarii anno 1660. a supremo Parisiorum Senatu datum est: hujus autem Arresti hæc sunt motiva.

I. Concursus ille ad beneficia obtinenda Gallis videtur conciliari non posse eum Concordatis inter Leonem X. summum Pontificem, & Franciscum I. Galliarum Regem habitis.

II. Creditur, quod ille concursus & examen ipsi adjunctum, Jus graduatum ad Beneficia requirenda, aliasque prærogativas, quas vocant *gratias* expectativas destruant.

III. Additur hujus abrogationis ratio altera, quia Jus Patronorum & eorum, qui Beneficia fundarunt, aut qui eis successerunt, funditus evertit; quippe concursus & ejus examen spoliant Patronos & fundatores Jure, quod habeot, nominandi vel præsentandi, ubi Beneficia possessore vacua sunt.

Hæ tamen rationes non impediunt, quominus apud Belgas, aliasque natiooes vigeant concursus & examen ipsi adjuoctum, ubi de Beneficio Parochiali comparando agitur.

„ Examen, inquiunt Canonistæ, per concursum „ ad Parochiales Eeclesias adeo necessarium est, ut „ toties fieri debeat, quoties contingit vacare Eccle„ siam; nec sufficiat quem pro alio aote vacante „ fuisse examinatum & approbatum „.

Id profecto conforme est dispositioni, quam Synodus Tridentina cap. 18. sess. 24. instituit.

Qui plura desiderat consulat opus Gallico idiomate conscriptum, cujus hic est titulus. *Les definitions du Droit Canonique, contenant un recueil fort exact de toutes les matieres Beneficiales suivant les maximes du Palais*, &c. edit. 1679. pag 238. &c.

de Inst. in 6. quia Sede vacante capitulum succedit in Jurisdictione Episcopali in actibus, per quos non fit rei alienatio, nec fit præjudicium Episcopo futuro. Argen. *cap.* 11. *ii de Major. & Obed. cap.* 14. *eod.*

Cum vero Vicarius Generalis Sede vacante totam potestatem habeat, quam capitulum, qui ex statuto Concil. Trid. *sess.* 24. *cap.*16. *de Reform.* Sede vacante a capitulo intra octo dies eligi debet, in quem proinde Episcopalis Jurisdictio transfertur, tunc etiam præsentatos indubie instituere potest *d. cap.* 1. etiam electos confirmare *d. cap.* 11. atque etiam per consequens Beneficia unire, quæ ad collationem Episcopi non spectant, de cujus Juribus nihil detrahitur.

Hanc potestatem uniendi post alios in terminis capitulo Sede vacante tribuit *Van-Axel ad Decret. ad. tit. de præb. & dignit. part.* 4. *num.* 61. in verbis : „ Capitulum „ Sede vacante in potestate uniendi succe- „ dit. Atque ita etiam Vicarius Generalis, „ qui a capitulo, ut dictum, ex statuto Tri- „ dentino electus fuerit (*a*) „.

Resolutum Lovanii hàc 13. Sept. 1713. Et erat signatum.

Z. B. Van-Espen J. U. D. & Profess.
L. Hacquius J. U. Doct. & Prof. ordin.

CASUS VI.

ALbertus Presbyter vitæ admodum scandalosæ, imo & super excessibus suis conventus a procuratore officii per sententiam ordinarii declaratur convictus plurium graviorum excessuum, & legitime suspectus incontinentiæ: ob quæ præter alias pœnas, relegatur ad aliquod Monasterium Causâ pœnitentiæ ad biennium. Eo peracto obtinet Romæ in forma gratiosa Canonicatum & præbendam in insigni aliqua Collegiata Belgii; idque sine legitimo testimonio veri sui ordinarii, adeoque plane subreptitie & obreptitie, sed Consilium status, commissum ad regimen Belgii, informatum de dicta subreptione & obreptione uti & indignitate dicti Alberti, denegat eidem litteras *Placeti*.

Bonifacius Presbyter interim eosdem Canonicatum & præbendam tamquam vacantes viâ caduci ratione indignitatis dicti Alberti, subreptionis & obreptionis, obtinet, & expediuntur litteræ in forma dignum, directæ ad Episcopum loci, aut ejus officialem. Officialis vero aditus in ordine ad executionem partes coram se citavit, processum judiciarium super dicta vacatione instituit; & licet interim vacatio Sedis occurrerit, Episcopo ad aliam Cathedram translato, equidem præfatus officialis ad sententiam processit, quâ dictum Bonifacium condemnavit.

RESPONSUM.

Respondeo: in toto hoc processu gravissime esse peccatum, quemadmodum & formam ex ignorantia vel inadvertentia Jurisprudentiæ Belgicæ in materia beneficiali, quæ multum differt ab Italica & Romana, juxta quam Bullæ expediuntur. Romæ enim & in Italia omnis cognitio beneficiaria tam possessoria quam petitoria spectat ad judicem Ecclesiasticum, & Curia Romana causas ejusmodi in quacumque instantia delegat, imo & evocat, ut sibi videtur.

In Gallia vero & Belgio, quæ in materia beneficiali iisdem fere regulis reguntur, possessorium spectat ad judices Regios, petitorium vero ad ordinarios, nec in prima instantia ullæ delegationes admittuntur. De regno quidem Galliæ res est cuivis notoria, patetque ex omnibus pragmaticis ejusdem regni.

Quan-

(*a*) Cæterum observandum est hanc unionem recte fieri non posse, nisi ea peragatur auctoritate summi Pontificis, suam Bullam hac de re concedentis; nisi etiam in Galliis accedat Regis consensus, qui unionem litteris patentibus approbet & muniat.

Nec erit superfluum eum auctore quodam Gallo advertere, quæ in Galliis de unione Beneficiorum feratur sententia: en ejus verba. *Les Docteurs tiennent que lorsqu'on reçut l'usage des Unions en France, ce fut sous la condition qu'elles ne pourroient avoir de lieu, si elles ne se faisoient* rei ad rem, Beneficii ad Beneficium, *mais non pas* ad personam; *parce que celles-là ne peuvent être que temporelles; aussi on ne les a jamais voulu recevoir en France, comme étans entierement abusives, n'étant introduites que pour favoriser une personne particuliere, & frauder la Loi ancienne de l'Eglise, qui defend la pluralité des Benéfices suivans le second Concile de Nicée.* Hucusque auctor operis Gallico idiomate conscripti, cujus hic est titulus. *Les définitions du Droit Canon.* &c. edit. 1679. pag. 793.

Quantum vero ad Belgium, quamvis etiam praxis sit notoria, insuper tamen extat luculentum Edictum Philippi Archiducis de data 20. Maii 1497. quo in perpetuum exauthorantur omnes conservatores & judices delegati, causæ omnes beneficiales reservantur, in possessorio quidem, Consiliis Regiis, in petitorio vero in prima instantia ordinariis, & in ulterioribus instantiis coram judicibus in patria delegandis: quod edictum merito dici potest palladium libertatis Belgicæ, & fundamentum Jurisprudentiæ beneficialis Provinciarum Belgicarum.

Unde conformiter ad prædicta etiam hodiernæ litteræ placeti super Bullis beneficialibus constanter adjiciunt præfatas cautelas, nimirum de litibus super iis orituris prosequendis in possessorio coram Consiliis regiis, & petitorio coram ordinario, & demum in ulterioribus instantiis coram delegandis.

Quæ dispositiones, uti & cautelæ non solum enervarentur, sed etiam manifeste eluderentur, si delegatus ante executionem processum judiciarium posset instituere, de validitate tituli cognoscere, & super ea pronuntiare: hoc enim esset ipsum petitorium decidere, & omnem cognitionem ordinariis Consiliis Regiis intercipere, petitorio enim deciso, nihil restat ordinariis, cum res judicata ulterius examinari non possit, neque conveniat; & insuper petitorium absorbet possessorium, adeoque nihil restabit Consiliis Regiis.

Unde auctores Galli ex iisdem principiis, quæ in Belgio vigent, concorditer asserunt executori delegato nihil aliud incumbere, quam examen personæ quoad vitam & mores & aptitudinem ad beneficium, de quo quæstio, illudque impetranti idoneo reperto conferre absque ulla cognitione de titulo, sed salvo Jure cujuslibet, uti late deducit *Fevret Traité de l'Abus lib. 3. cap. 4. num.* 18. ubi citatis *Chopin*, *Molinæo*, *du Clos*, *Chenu*, *& Brodeau*, ostendit executori omnem cognitionem de titulo esse interdictam: adductis etiam Parlamentorum Arrestis, quibus, quoties contrarium attentatum fuit, toties abusivum declaratum est, & tamquam tale rescissum sive cassatum.

Ejusdem etiam meminit Perard Castel in suo opere sic inscripto *Traité sommaire de la Pratique de la Cour de Rome fol.* 244. ejusdem quoque notator *Guillelmus Noyer fol.* 257. hac de re præteriri non debet.

Neque in præmissis ulla est inconvenientia, cum ob rationes prædictas delegatus habeatur, ut merus executor; & eâ qualitate tantum conferat titulum Canonicum, & eo modo tribuat ingressum in judicium sive possessorium sive petitorium, in quo dictus titulus per eos, ad quos respective pertinet, discutietur.

Ex eventu vero collatio in vim illius facta erit resolutiva, sive per se concidet, si titulus inveniatur vitiosus, quod per se importat clausula collationibus inseri solita, *Jure nostro & cujuslibet alterius salvo;* juxta prædicta autem debuisset pro executione Bullæ adiri Episcopus vel ejus Vicarius in spiritualibus (cum actus hic sit voluntariæ jurisdictionis) potius quam officialis, qui moribus Belgii tantum est commissus ad exercitium jurisdictionis contentiosæ, quam in qualitate delegati exercere non potest in causis beneficialibus, obstantibus Edictis & rationibus præmissis. Fevret loco cit. *num.*13.

Nec attendi debuisset tenor Bullæ facientis mentionem processus judiciarii, & sententiæ privationis, &c. Item quod dirigatur ad officialem, quia clausulæ illæ sunt conformes praxi Italiæ, de qua ante; sed in Gallia & Belgio considerantur tamquam meri styli, & nullo modo admissibiles.

Deinde etiam Romæ & in Italia officialis & Vicarius Generalis confunduntur, quia propter parvitatem Diœcesium uni solet in eis utraque jurisdictio voluntaria & contentiosa committi.

Ex his omnibus apparet, quod admodum abusive processerit officialis, totumque quod egit esse attentatum contra jura patriæ, & sic nullius roboris vel momenti, & cassationi obnoxium.

Unde præfatus Bonifacius omissâ viâ, quam perperam ingressus est, de novo debet se sistere Episcopo vel ejus Vicario Generali, & petere executionem suarum Bullarum, qui ipsi, idoneo reperto, dabit collationem Canonicatus & præbendæ, de quibus hic agitur, cum illa clausula: *Jure nostro & cujuslibet alterius salvo:* eâque obtentâ sistat sese similiter capitulo pro capienda possessione, quæ & ipsi dabitur cum simili clausula.

Iis

Iis autem obtentis nullo modo se moveat ulterius, sed quiete chorum & capitulum frequentet, aliasque functiones Canonicales obeat: quod si intra triennium non turbetur, in perpetuum manebit tutus tam in petitorio quam in possessorio, vigore & beneficio regulæ *de triennali possessore*.

Quod si contingat illum turbari viâ facti, recurrat ad Concilium provinciale, ibidemque agat interdicto retinendæ possessionis, & judicii successum expectet (a). Infra habebatur: ita responsum Lovanii hâc 13. Septembris 1713. & erat signatum.

Z. B. Van-Espen J. U. D. & Professor.

CASUS VII.

Titius Canonicus est in Ecclesia Cathedrali Tornacensi, cujus Ecclesiæ Episcopi bonis omnibus per supremum Principem Acatholicum fisco addictis, contulit hic supremus Princeps *Caio* Jure confiscationis Canonicatum & præbendam præfatæ Ecclesiæ Cathedtalis. Cujus libera collatio ad Episcopum; ad capitulum vero nuda installatio seu immissio in possessionem spectabat. Sub gravissimis minis mandans Capitulo, ut Caium ad possessionem admitteret.

Pro admissione ad possessionem suffragium suum tulerunt undecim Canonici, quos inter fuit Titius, sed tredecim alii recusarunt Caium admittere ad possessionem, qui propterea mansit e possessione exclusus. Cum vero iterato instaret supremus Princeps, ut Caius ad possessionem admitteretur, lectum fuit in capitulo breve Apostolicum, quod plusquam ab anno datum fuerat, quando capitulo communicabatur per litteras internuntii nullâ factâ mentione placetationis Regiæ. Brevi autem illo, Titius, eique adjuncti prætenduntur incidisse in pœnas per sacros Canones, & Apostolicas constitutiones adversus perturbatores Ecclesiasticæ disciplinæ sancitas: quo brevi Apostolico prælecto, Canonici unanimiter recusarunt Caium ad possessionem admittere. Eo non obstante nonnulli Titium, ejusque socios prætendunt incidisse in excommunicationem, & Titio communicare detrectant, & revera de choro exeunt, dum Titium missarum solemnia in choro persolventem vident, eumque urgent ad petendam absolutionem.

QUÆSITA.

Quæritur primo, an in casu proposito Capitulum, cui sola installatio seu missio in possessionem competebat, potuerit Caio recusare dictam installationem seu missionem in possessionem sub prætextu, quod capitulum crederet collationem a supremo Principe factam non niti titulo valido & sufficienti?

Secundo, an Capitulum potuerit prædictam installationem seu missionem in possessionem recusare Caio propter Acatholicismum præfati supremi Principis; aut ejusdem Principis excommunicationem?

Tertio, an ob hunc consensum in admissionem ad possessionem dici queat Titium, eique adjunctos incidisse in excommunicationem, maxime inspecto brevi Apostolico hìc juncto, & an ideo vitandi?

Quarto, an Titius possit urgeri ad petendam absolutionem? imo an eam tutâ conscientiâ petere queat?

RE-

(a) In solutione prædicti casus nonnulla occurrunt, quæ non satis accurate dicuntur, ubi Jurisprudentia Gallorum circa possessorium & petitorium beneficii Ecclesiastici exponitur; ut vero brevis & accuratior istius Jurisprudentiæ habeatur cognitio, liceat referre quæ Doctissimus Fleury in institutione Gallica Juris Ecclesiastici *tit. 2. cap. 5. de competentia Judicis Eccles.* docuit. Ecce ejus verba. *Après que le Juge Laïc a prononcé définitivement sur le possessoire, il semble, qu'il devroit suivant l'Ordonnance, renvoyer les parties pour le petitoire pardevant le Juge d'Eglise: mais dans la pratique on ne le fait plus; parce que, comme sous prétexte du possessoire, on a examiné la matiere dans le fonds, & souvent en deux ou trois degrez de Jurisdiction: il semble inutile & même onéreux aux parties, de les engager dans un nouveau procès pour le jugement du même differend. Quoiqu'il en soit, on ne souffre plus que les parties se poursuivent devant le Juge d'Eglise pour le petitoire des bénefices; & s'il rendoit quelque Jugement ou quelqu'Ordonnance en cette matiere, les Gens du Roi en appelleroient comme d'abus. Le premier Arrêt, qui ait jugé abusive une telle citation, est du 15. Juin 1626. Ainsi l'Eglise est entierement privée en France de la connoissance des matieres bénéficiales.* Hactenus eruditus Abbas Fleury, cujus contextus Jurisprudentiam de possessorio & petitorio beneficiorum in Galliis observatam dilucide exponit.

RESPONSA.

Ad primum quæsitum respondetur.

Plures Principes jampridem fuisse & esse in possessionem vendicandi sibi usum fructuum omnium bonorum ad Episcopatum spectantium pro tempore vacationis Episcopatus, Jure regaliæ ut vocant, omnibus notum est, atque nominatim hoc Jure potitos fuisse Principes in Ecclesia Tornacensi compertum est. Constat insuper quod eodem Jure regaliæ Principes non tantum sibi attribuerint, & hodie attribuant proventus bonorum temporalium pro tempore vacationis Episcopatuum huic Juri subjectorum, sed quod insuper in consequentiam sibi vendicaverint collationem sive dispositionem beneficiorum ad collationem Episcoporum spectantium, uti recte observavit Petrus de Marca Archiepiscopus Parisiensis de *Concordia Sacerdotii & Imperii lib.* 8. *cap.* 22. *num.* 7. Principes in hac extensione Juris regaliæ ad collationes præbendarum opportune usi fuere communi Canonistarum principio, quod collatio beneficiorum inter fructus computetur sive pertineat ad fructus, eoque fundamento sibi hoc Jus collationis Reges Angliæ attribuisse pro tempore vacationis Episcopatuum seculo XII. non obscure colligitur; quemadmodum quoque notavit *de Marca* ex rescripto *Alexandri III.* quod extat apud Antonium Augustinum in antiqua collectione Decretalium *collect.* 1. *lib.* 3. *tit.* 33. *cap.* 6. ex quo rescripto ait *de Marca* Regem Angliæ Henricum II. frui solitum reditibus Episcopatus vacantis, & in consequentiam hujus possessionis, præbendarum quoque collationes ad se traxisse; verba rescripti sunt: „ Episcopo de medio „ sublato, & reditibus Episcopatus ad fiscum „ devolutis, cum quædam præbenda in jam „ dicta Ecclesia vacaret, charissimus in „ Christo filius noster H. illustris Rex Anglorum eam Thomæ Clerico suo contulit; cui etiam aliam postmodum in eadem Ecclesia vacantem cum Archidiaconatu, ad quem dicitur pertinere, concessit; quas insimul non debet habere, cum „ nulli sit licitum in una & eadem Ecclesia duas præbendas obtinere „. Ex hoc principio indubitanter contigit, ut quandocumque & quacumque ex causa reditus annuique proventus Episcoporum etiam viventium fisco Regio fuerunt addicti, una in consequentiam fisco regio addicta censeretur collatio sive provisio præbendarum & beneficiorum ad liberam collationem Episcopi pertinentium, quia beneficiorum collatio inter fructus Episcopatus recensebatur, atque idcirco una cum proventibus temporalibus haberetur fisco addicta: quapropter etiam Principes nostri, ubi contigit tempore belli Jure confiscationis in fiscum regium redactos fuisse reditus temporales spectantes ad Episcopos, aliosque Prælatos commorantes sub ditione Principis, cum quo erat bellum, asseruerunt sibi in consequentiam hujus confiscationis collationem & provisionem beneficiorum ad liberam collationem illorum Episcoporum pertinentium, eoque Jure Principes Belgii, uti & Reges Galliæ, aliique supremi Principes Catholici sine ulla contradictione palam hactenus usi fuerunt.

Cum igitur in casu proposito asseratur, quod universi reditus temporales Episcopi (in cujus Ecclesia Titius erat Canonicus) jure confiscationis per supremum Principem fisco essent addicti, atque in consequentiam hujus confiscationis idem Princeps sibi vendicaret collationem præbendarum ad liberam collationem Episcopi, cujus reditus erant fisco addicti, pertinentium, non videtur quo titulo huic Principi hoc Jus collationis a capitulo Cathedrali hujus Ecclesiæ negari aut disputari potuerit renuendo admittere ad corporalem possessionem illum, quem supremus Princeps vigore hujus Juris regaliæ, quo Belgii cæterique principes vicinorum Regnorum hactenus pacifice usi fuere, de præbenda vacante providerat, & a Canonicis ad possessionem corporalem vigore hujus provisionis recipi mandaverat. Neque Capitulum Cathedrale suam recusationem sub hoc prætextu justificare poterat, quod crederet a Principe factam confiscationem esse injustam, vel sufficienti fundamento destitutam, quandoquidem non esset capituli in controversiam trahere validitatem aut justitiam ipsius confiscationis, aut de ea cognitionem suscipere.

Cum enim collatio seu libera provisio harum præbendarum spectaret ad solum Epi-

Episcopum; capitulo vero duntaxat competeret nuda & simplex missio in corporalem possessionem, non erat capituli cognoscere aut judicare de validitate ipsius tituli aut provisionis. Uti enim recte observavit *Choppinus lib. 1. de sacra politia cap. 8. num. 1. in possessionem missio est nudi ministerii, nec ullam flagitat causæ cognitionem, illis enim* (ait *Choppinus*) *Sacerdotii donatoribus* (id est Pontifici, Ordinariis, & Regi, de quibus ibidem ait auctor) *fieret injuria, si Canonicorum societas, quorum in Album novus beneficiarius recipi postulat, altius inquireret de Jure ac viribus collati tituli, notionemque de eo interponere conaretur*. Testaturque ibidem *Choppinus* idipsum adversus Canonicos de validitate tituli notionem capere volentes, eoque prætextu ad possessionem provisum recipere renuentes, per iterata Parlamentorum Arresta fuisse ad dandam possessionem compulsos notione tituli ipsis inhibitâ.

Et ante Choppinum idipsum notavit & latius deduxit famosissimus Galliæ pragmaticus Arnulphus Ruzæus in tractatu de Regaliæ privilegio 6. ubi num. 1. pro privilegio Regaliæ ponit, *quod capitulum non possit impedire Regalistam, quin teneatur ipsum recipere, etiamsi* (inquit) *constaret eis de injustitia & defectu tituli, & possunt compelli per captionem temporalitatis, ita fuit decisum inter Decanum & capitulum Laudunense & magistrum Nicolaum de Savigniaco pro præbenda Laudunensi vacante in regalia anno 1339. 11. Martii*.

Cum autem huic Arresto inter alia opposuisset: *illud videri contra dispositionem Juris, quod capitulum videns notorium defectum tituli non possit resistere receptioni ipsius regalistæ, cum regula sit, quod beneficium Ecclesiasticum sine Canonica institutione obtineri non potest, in regula prima de regulis Juris in 6. respondet num. 7. quod cum regalista habeat titulum auctoritate superioris, censetur coloratus, & justus ad tollendam omnem intrusionem*, additque illam esse decisionem dominorum de Rota in decisione 270. alias 271. *ubi dicunt sufficere ad colorandum titulum, quod possessionem accipiat superioris auctoritate*. Hinc ulterius concludit, *unde cum habeat a Rege superiore, Jure regaliæ dicitur titulus coloratus ad hoc, ut Canonici & capitulum adstringantur ad receptionem illius, cum capitulum*, ait, *non habeat nisi ministerium nudum installationis*. Deinde post alios ibidem citatos observat, quod licet sine legitimo titulo sive Canonica institutione beneficium non possit obtineri, potest tamen *possideri*, eo quod possessio duntaxat consistat *in facto*.

Post hæc probat capitulum in casu ibidem proposito constringi potuisse ad receptionem regalistæ, *quia Canonici nullam habent causæ cognitionem, quia ad eos non spectat collatio præbendarum Sede vacante; secus quando conferunt, quia tunc potest capitulum se opponere & appellare, & interea conferre*.

Similiter alter non minus celebris pragmaticus Philippus Probus in tractatu Juris regaliæ, *quæst. 36. num. 1.* quærens *quod si regalista vigore litterarum regiarum executorialium ad possessionem & saisinum beneficii sibi Jure regaliæ collati per Decanum & capitulum Ecclesiæ, in qua versatur dictum beneficium petat recipi, an Decanus ipse & capitulum regalistam istum teneantur recipere?* Respondit, *breviter dic, quod sic, alias si non recipiunt, per curiam Parlamenti solent cogi ad eam receptionem seu inductionem, quæ possessionis dicitur executio. Sic illis non prodest illorum contradictio. Ita fuit in ea curia judicatum contra Decanum & capitulum Ecclesiæ Parisiensis 14. Augusti 1381. in favorem magistri Guillielmi de Barone pro cantoria ejusdem Ecclesiæ, & hoc absque præjudicio seu salvo Jure cujuscumque quod est Juris, quia hoc in casu curia habetur loco Principis, qui Jus tertii non tollit, seu illi non derogat*. Subditque, *etiamsi eisdem appareat de tituli defectu & injustitia, quia ad eos*, inquit, *de viribus tituli inquirere non pertinet, alias si cognoscere attentent, tamquam ab abusu appellatur*.

Verum quidem est prænllegatos auctores in dictis suis tractatibus discutere Jus regaliæ, quod in Gallia proprie *Jus regaliæ* dicitur, quo Rex prætendit vacantibus Ecclesiis Cathedralibus Jure hoc regaliæ collationem præbendarum, aliorumque beneficiorum ad liberam Episcoporum collationem pertinentium ad se spectare, atque regalistas ab istis auctoribus dici illos, qui vigore hujus Juris

Juris regaliæ ad beneficia sunt nominati, ad hæc ex ipsa casus positione patefit supremum Principem provisionem de præbenda in Ecclesia Tornacensi non fecisse titulo Juris regaliæ prout jam descriptum est, sed titulo confiscationis temporalium ipsius Episcopi.

Sed cum ipsa confiscatio bonorum temporalium privative competat supremis Principibus Jure regaliæ sive supremæ potestatis, atque ex eodem principio collatio præbendarum, & beneficiorum vigore hujus confiscationis ad Principem censeatur devoluta, quo Jus conferendi attribuitur Principi, qui gaudet Jure Regaliæ vacantibus Ecclesiis Cathedralibus (prout in Ecclesia Tornacensi hoc Jure hic Princeps gaudet) æque provisio præbendæ, de qua in casu, reputari debet facta Jure Regaliæ, quam si facta esset per Principem Jure regaliæ vacante ipsâ Ecclesiâ, atque ea omnia, quæ præcitati auctores asseruerunt de admissione regalistarum ad possessionem, indubitanter & nominati per supremos Principes Jure confiscationis, sive Jure hujus regaliæ obtinere debent.

Igitur cum in casu proposito capitulum Cathedrale Tornacense non prætendat Jus collationis præbendarum, sed quod duntaxat capitulo sit Jus immittendi in possessionem corporalem, ex prædictis sufficienter intelligitur, *Titium* cum suis juxta regulas Canonicas processisse ad possessionem admittendi illum, qui per Principem litteras collationis obtinuerat, & in vim harum litterarum ad possessionem per capitulum admitti petebat. Quâ enim specie Canonici credere poterant hunc omni titulo etiam colorato destitutum, quem litteris superioris scilicet supremi Principis munitum conspiciebant; ac insuper ex litteris provisionis ipsis esset perspicuum, Principem fecisse hanc provisionem Jure regaliæ, sive in consequentiam confiscationis temporalium ipsius Episcopi; quo Jure Principes Belgii uti, nec ipsi Canonici ignorare poterant.

Ad secundum quæsitum respondetur.

Reges & Imperatores in electionibus Episcoporum, aliorumque Prælatorum etiam a primis seculis, notanter postquam ex Principum, aliorumque fidelium liberalitate fuerunt dotatæ Ecclesiæ, præcipuas habuisse partes in confirmanda ipsorum electione, nec non in sopiendis dissensionibus & difficultatibus quæ occasione electionis exortæ sunt, ex historicis & Ecclesiasticis monumentis notissimum est.

Quin & constat eam fuisse Imperatorum, Regumque Romanorum auctoritatem in electione etiam Romani Pontificis, ut electio Cleri & populi vim nullam habere censeretur, neque quisquam vigore similis electionis in Episcopum Romanum ordinari posset, nisi prius ipsius Imperatoris consensus in personam electam, sive electionis confirmatio ab Imperatore, sive ejus Exarcho petita & obtenta fuerit.

Quin si in electione Episcopi Romani suffragia Cleri & plebis in diversas personas essent divisa, atque inter ipsos electos exurgeret dissidium, cujus electio prævaleret, & quis ipsorum esset ordinandus in Episcopum Romanum, ad Imperatorem recursus habebatur, ejusque decisioni dissidium sopiendum deferebatur, isque pro legitimo Pontifice reputabatur, quem legitime electum prævià causæ cognitione Imperator judicaverat, atque hoc modo plura in Ecclesia Romana exorta schismata extincta fuisse, ex fide dignissimis illius ætatis scriptoribus, necnon indubitatis documentis constat.

Porro hæc Regum & Imperatorum jura nemo antiquorum ipsis negare præsumpsit, imo vel in dubium revocare eo titulo, quod a Catholica religione circa fidem deviarent, sive hæresim publice profiterentur.

Christiani enim veteres noverant Principibus obediendum esse, omnemque rationabilem subjectionem ac fidelitatem servandam & exhibendam etiam infidelibus, modo quæ mandant aut imperant vel Jure sibi debere contendunt, cum lege divina & Evangelica, ipsaque Catholica religione consistant. Jura autem illa, quæ Principibus in electionibus Episcoporum, ac Prælatorum pro Regnorum suorum, necnon ipsius reipublicæ securitate circa personam electam, necnon exortas in electione dissensiones Jure suæ regaliæ sive supremæ suæ potestatis sibi asserebant, nullum Catholicæ religioni per se nocumentum adferre planum est, quandoquidem similia Jura (modo iis Prin-

Principes recte utantur) nihil omnino Catholicæ religioni officiunt, sed ad conservandam Sacerdotium inter & Imperium concordiam, ipsamque reipublicæ pacem non parum serviant; ut proinde mirum videri non debeat hæc Jura etiam Principibus a fide Catholica deviis, fuisse conservata, & a Romanis etiam Pontificibus in ipsis recognita.

Pluribus id exemplis confirmari potest, sed unum hic sufficiet; cum post mortem Anastasii Romani Pontificis occasione electionis ortum esset dissidium inter Symmachum & Laurentium, dissidium hoc ad Regem Theodoricum publice Arianismum profitentem delatum fuit, ejusque auctoritate, dissidio composito, Symmacho Pontificatus adjudicatus fuit, prout refert Thodorus Lector lib. 2. litt. D. edit. Valesianæ anno 1673. pag. 560.

Quod mortuo Anastasio præter morem duo essent electi in Episcopum, scilicet Symmachus & Laurentius, eaque de causa cædes, & dereptiones, & alia mala innumerabilia Romæ perpetrata essent, subdit: „ Cumque ejusmodi perturbatio tres conti- „ nuos annos in urbe Roma perseverasset, „ Theodoricus Afer, qui tum Romæ regna- „ bat, quamvis sectâ esset Arianus, col- „ lectâ tamen Episcoporum Synodo, Sym- „ macho quidem Episcopatum urbis Romæ „ confirmavit, Laurentium vero cujusdam „ urbis, quæ Nuceria dicitur, Episcopum „ constituit „.

Idipsum scripsit Anastasius bibliothecarius in vita Symmachi, postquam etiam notasset in discussione fuisse ordinatum, atque ea de causa separatum fuisse Clerum, & divisum Senatum, aliis cum Symmacho, aliis cum Laurentio communicantibus, subdit: „ & „ factâ contentione hoc constituerunt par- „ tes, ut ambo Ravennam pergerent ad ju- „ dicium Regis Theodorici, qui dum ambo „ introissent Ravennam, hoc judicium æqui- „ tatis invenerunt, ut qui primus ordinatus „ fuisset, vel ubi pars maxima cognoscere- „ tur, ipse sederet in Sede Apostolica, quod „ tandem æquitas in Symmacho invenit, & „ cognitio veritatis, & factus est præsul „ Symmachus „.

Hujus quoque judicii Regis Theodorici in favorem Symmachi meminit Cassiodorus in Epistola, quam nomine Regis Athalarici scripsit ad Senatum Romanum ita scribens: „ gratissimum nostro profitemur ani- „ mo, quod gloriosi Domini avi nostri re- „ spondistis in Episcopatus electione judi- „ cio; oportebat enim arbitrio boni Prin- „ cipis obediri, qui sapienti deliberatione „ pertractans quamvis in aliena religione, „ talem visus est Pontificem delegisse, ut „ nulli merito debeat displicere: ut cogno- „ scatis illum hoc optasse præcipue; quate- „ nus bonis Sacerdotibus Ecclesiarum o- „ mnium religio postularet. Recepistis itaque „ virum, & divinâ gratiâ probabiliter in- „ stitutum, & regali examine laudatum „.

Habentur hæc in editione operum Cassiodori de anno 1622. pag. 428. nequaquam igitur crediderunt Romani, neque ipsi electi & ordinati Pontifices negandum Theodorico quantumvis Ariano jus, quo Principes Catholici Jure suæ regaliæ in electione Romanorum Pontificum utebantur, propterea quod Arianismum profiteretur, neque Symmachus eo prætextu judicio ipsius Theodorici se submittere renuit, ipsaque Ecclesia, quæ Symmachum pro legitimo Pontifice agnovit, repudiato Laurentio, Jus hoc in Rege Theodorico non obscure agnovit.

Porro Jus, vigore cujus supremus Princeps in casu præsenti providit de præbenda Ecclesiæ Cathedralis Tornacensis, non minus ex ipsa regalia sive suprema Principis potestate profluit, quam Jus, quo Imperatores & Reges Romanorum electiones Episcoporum moderabantur, & sine suo consensu effectum habere non sinebant.

Præterea illud Jus, quo supremus hic Princeps Acatholicus in hac provisione ad exemplum Principum Catholicorum prædecessorum suorum usus fuit, non magis adversatur religioni Catholicæ, quam Jus illud, quo Imperatores & Reges ab ipsis primæ Ecclesiæ seculis circa electiones Episcoporum & Prælatorum pacifice usi fuere.

Cum igitur juxta Christi præceptum reddere debeamus *Cæsari, quæ Cæsaris sunt*, nequaquam debuit Jus hoc regaliæ supremo Principi prætextu hæreseos negari; cum enim hoc Jus supremi principes Catholici sibi vendicent, eoque pacifice utantur titulo suæ regaliæ sive supremi Imperii, huic principi supremo licet Acatholico negari aut di-

disputari non potuit. Nisi una huic supremo principi prætextu hæreseos sive Acatholicismi negaretur, vel in controversiam traheretur ipse principatus, sive ipsum Imperium, quod directissime Christi & Apostolorum doctrinæ adversatur, qui nihil adeo fidelibus inculcarunt, quam supremis potestatibus etiam gentilibus reddenda esse, quæ eis competunt, & omnem ipsis obedientiam & subjectionem esse exhibendam in iis, quæ legi divinæ & Evangelicæ non adversantur. Fas proinde non fuit Canonicis Tornacensibus renuere possessionem proviso per supremum principem eo prætextu, quod hæc provisio facta esset a principe Acatholico, quandoquidem hoc Jus cum ipso supremo principatu in ipsum Principem Acatholicum transivisset, eique Jus illud tamquam supremo principi reddendum esset, ut illo Jure ad exemplum aliorum principum Catholicorum pacifice uti permitteretur, quemadmodum cæteris Juribus regalibus principatui annexis, hic princeps uti & passim omnes principes Acatholici, qni subjectos habent Catholicos, frui permittuntur.

Quod in hujus quæsiti altera parte proponitur, an Canonici renuere potuerint in casu præsenti admittere provisum ad possessionem præbendæ, de qua se per supremum principem provisum docebat, sub prætextu excommunicationis, quam hic supremus princeps incurrisset. Respondetur, hunc prætextum Canonicorum æque ac prætextum Acatholicismi, omni plane fundamento destitui; in primis supponitur hunc supremum principem nullâ aliâ excommunicatione notari posse, quam eâ, quæ generaliter per bullam *in Cœna Domini*, aliasque constitutiones Pontificias in hæreticos schismaticos, eorumque fautores vibratæ leguntur.

Ignorare non poterant Canonici ex communi omnium etiam recentiorum Canonistarum doctrina, & notissimo ipsius Romanæ curiæ stylo receptum esse, sub generali expressione aut fulminatione censurarum, non comprehendi personas, quæ speciali vel specialissimâ notâ dignæ sunt, quales indubitanter sunt supremi principes: & sane si in ulla materia specialis ratio supremorum principum sit habenda, in materia excommunicationis singulariter moderatio, summaque circumspectio quoad supremos principes servanda est; si enim, teste Augustino, Ecclesia a privatorum hominum excommunicatione abstinere omnino debeat, ubi ille qni excommunicatur ex sola morum similitudine habet sociam multitudinem, quæ illi potius adhæreat, quam Prælato inhibenti cum illo consuetudinem & societatem obtemperet, merito Ecclesia judicavit, vel omnino abstinendum ab excommunicatione fulminanda in supremos principes, aut ut minus summa cum circumspectione & moderatione, & nec nisi omnibus aliis mediis suavioribus adhibitis eam contra supremos principes impendendam.

Novit enim Ecclesia principem fere semper habere sociam multitudinem, si non amore & morum similitudine, saltem timore & ob naturalem erga suum principem obedientiam ac fidelitatem, quique partim beneficiis, partim stipendiis obligatos ac devinctos numerat plurimos, & quoties vult etiam armatos exercitus.

Unde observatum est ab eruditioribus, in Ecclesia pluribus seculis ignoratum fuisse vibratam & in Imperatores & Reges, aliosque supremos Principes excommunicationem sive anathema saltem cum eo effectu; ut per eam excommunicationem subditi absolverentur ab obedientia & subjectione principi exhibenda, in omnibus iis, quæ ejus regaliæ vel ejus coronæ & sceptro essent annexa: nec sine fundamento asserunt primum fuisse Gregorium septimum, qui similem excommunicationem contra Henricum IV. Imperatorem attentarit, sed quam funesto exitu omnibus notum est.

Mirum proinde videri non debet, si generales illæ excommunicationes, quæ vulgo dicuntur *latæ sententiæ*, non censeantur ex mente proferentium ferire supremos principes, neque quidquam sub obtentu similium excommunicationum a subditis subtrahendum ex iis, quæ ad principum regaliam spectant.

Ad hæc ignorare non poterant Canonici excommunicationes generaliter & indefinite promulgatas, & Pontificiis Bullis, aut Constitutionibus insertas, nullum hodie habere effectum saltem quoad forum externum, & ipsius excommunicati evitationem, tametsi etiam notorium esset quemquam admisisse crimen, in cujus perpetratores aut criminis reos

reos excommunicationes per generale Decretum leguntur vibratæ; nimis quippe notum est per extravagantem Martini V. quæ incipit, *Ad evitanda*, hic in Belgio, aliisque orbis regnis & provinciis receptam & probatam, declaratum: „ ad evitanda scandala & multa pericula animarum, subveniendumque conscientiis timoratis, quod nemo deinceps a communione alicujus in Sacramentorum administratione vel receptione, aut aliis quibuscumque divinis, vel extra, prætextu cujuscumque sententiæ aut Censuræ Ecclesiasticæ, suspensionis aut prohibitionis ab homine, vel a Jure generaliter promulgatæ, teneatur abstinere vel aliquem vitare, aut interdictum Ecclesiasticum observare, nisi sententia, prohibitio, suspensio, vel Censura hujusmodi fuerit vel contra personam, Collegium, Universitatem, Ecclesiam, aut locum certum a judice publicata vel denunciata specialiter & expresse „.

Itaque novisse debuerant Canonici hodie nullum ut excommunicatum esse vitandum, nisi excommunicatio aut Censura contra certam personam specialiter & expresse sit lata, uti dicitur in Decreto, id est nominatim, ut omnes Historici, Theologi, & Canonistæ exponunt, uti videre est etiam apud Suaresium de Censuris *disput.* 9. *sect.* 2. *num.* 7. & Covarruviam ad cap. *Alma mater*, *parte* 1. §. 2. *num.* 8. & ut ibidem observat Suaresius nequidem sufficit aliquem specialiter & nominatim excommunicatum esse, sed insuper requiritur, ut excommunicatio a judice lata publicetur vel denuncietur.

Quandoquidem igitur in hunc supremum Principem nulla sciretur speciatim ac nominatim a judice lata aut publicata sententia excommunicationis, nullo vel in speciem nitebatur fundamento prætextus excommunicationis hujus supremi principis ad renuendam proviso possessionem præbendæ, de qua vigore suæ regaliæ princeps providerat; & ut daretur, Canonicos nonnullos hujus capituli adeo fuisse Juris ignaros, ut nullam prællegatæ extravagantis Martini V. notitiam habuissent, ignorare tamen non poterant, quod ipsi plebeii noverunt, & omnibus perspicuum est, quod, omnibus spectantibus, passim Catholici hic in Belgio, Gallia, Germania, imo & in Italia libere communicent cum notoriis hæreticis & schismaticis, quin nec eos ab Ecclesiasticis officiis excludant, modo illis sine scandalo, & divinorum officiorum perturbatione interesse desiderent.

Et quod ad præsentem quæstionem specialius pertinet, omnibus compertum est principem Arausicanum licet notorie Acatholicum suâ vitâ durante contulisse præbendas, aliaque beneficia in civitate Disthemiensi, item in Ecclesia Collegiata Turnhoutana, provisosque ab ipso sine ulla contradictione ad possessionem admissos, neque ulli unquam in mentem incidit principem Arausicanum Jure illo ob Acatholicismum aut excommunicationem ejus occasione contractam excidisse, vel ejus provisioni eo titulo minus esse deferendum, quam provisioni patroni aut collatoris Catholici.

Quis redarguendos unquam censuit Canonicos Ecclesiæ Collegiatæ sancti Servatii Trajecti ad Mosam, quod sine ulla remora admittant ad possessionem Præpositum & Canonicos vigore provisionis statuum generalium confœderati Belgii tametsi notorie Acatholicorum? his indubie fundamentis & notoriæ praxi innixi Canonici Ecclesiæ Cathedralis Ruremondensis ad possessionem Decanatus suæ Ecclesiæ non ita pridem admittendum censuerunt, provisum a statibus confœderati Belgii, qui de eo providerant vigore summi Imperii, quod Jure belli in eam civitatem acquisivisse censebantur.

Ad tertium quæsitum respondetur.

Ex resolutione præcedentium quæsitorum ad oculum patescit, *Titium*, eique adjunctos in admissione ad possessionem præbendæ, de qua in casu, processisse secundum Jura hodie recepta, necnon juxta regulas prudentiæ Christianæ, nihilque sacris Canonibus adversum commisisse consentiendo receptioni provisi ad possessionem vacantis præbendæ, cujus collatio ad solum Episcopum pleno Jure spectabat, ad capitulum vero sola provisi installatio sive immissio in possessionem corporalem. Cum igitur indubitatum sit neminem posse excommunicari, sive vigore clavium rescindi a communione fidelium tamquam Ethnicum & publicanum, nisi ob gra-

gravissimum & enorme crimen, non videtur quâ specie in dubium vocari potuerit, vel quæstio moveri super hac *Titii*, eique adjunctorum ob præstitutum consensum in hanc provisi ad possessionem admissionem contracta excommunicatione. Cui enim nisi sensu communi destituto potuit incidere *Titium*, ejusque socios in hac admissione ad possessionem, crimen hac Censurâ, quâ nulla gravior invenitur, dignum admisisse?

Quantum ad breve Clementis XI. summi Pontificis de 5. Decembris anni 1711. de quo in casu, & per copiam nobis exhibitum est; in primis ex ipso tenore brevis habetur Pontificem, ejusque Consiliarios, qui huic brevi conficiendo impensi fuere, nequaquam nullitatem sive invaliditatem hujus provisionis refudisse in Acatholicismum supremi principis, vigore cujus provisionis possessio præbendæ vacantis postulabatur, neque in excommunicationem, quam ratione Acatholicismi hic princeps contraxisse potuisset: neque eam provisionem, vel provisi in vim hujus provisionis ad possessionem admissionem reputasse jurisdictioni aut libertati Ecclesiasticæ adversam, eo quod hæc provisio procederet a summo principe Acatholico vel excommunicato.

Indubie noverant hujus brevis compilatores supremos principes ob Acatholicismum nequaquam dici posse excidere juribus, quæ prætenduntur ipsorum regaliæ esse annexa & quasi propria, nisi una prætenderetur princeps ob Acatholicismum suo principatu, necnon Juribus regaliæ ipso facto excidere.

Quare nec in toto ipso brevi ullum Acatholicismi vel excommunicationis illius, qui ad præbendam vacantem nominasse dicebatur vel verbum occurrit, sed omnis hujus provisionis invaliditas, & cum jurisdictione & libertate Ecclesiæ repugnantia ex hoc desumitur, quod hæc provisio processerit *a potestate Laica*, præsertim, nullo speciali Sedis Apostolicæ indulto munita.

In ipso proœmio sui brevis narrat Pontifex, quod præcipuo animi sui gaudio ex ipso rumore præceperit Canonicos singulari zelo, & eâ quâ decuit & oportuit constantiâ ad jurisdictionem & libertatem Ecclesiæ adversus eos asseruisse, qui incompetenti prorsus, hoc est *Laica potestate* fulti, jus ac facultatem nominandi seu conferendi etiam Sede Episcopali plenâ, in præbendis, beneficiis, ac dignitatibus illius Ecclesiæ usurpare nitebantur.

Ex quibus evidens est Pontificem eam provisionem jurisdictioni & libertati Ecclesiasticæ eo solo titulo adversam reputasse, & modo incompetenti factam, quod *a potestate Laica* processisset; ac propterea singularem zelum & constantiam Canonicorum, qui huic provisioni se opposuerant, provisumque ad possessionem admittendum non esse resolverant, Sedem Apostolicam consuluisse, ejusque oraculum expetisse. Huic postulationi satisfacere volens Pontifex declarat Jus legitimæ collationis, provisionis seu nominationis ad quæcumque Beneficia, Canonicatus, Præbendas, Dignitates, & ad quoscumque Ecclesiasticos titulos nemini competere unquam posse, præterquam ordinario collatori sive huic Sanctæ Sedi, aut iis, quibus ab eadem Sede specialiter fuerit indultum juxta sacrorum Canonum, Conciliorum, summorumque Pontificum prædecessorum nostrorum Decreta, atque constitutiones; ita ut nulli prorsus, ipso jure irriti & inanes, nulliusque roboris & effectus sint quicumque actus provisionis ab alia quacumque potestate initi, qui spoliativi & intrusivi esse dignoscuntur, ac ut tales perpetuo censeri debent.

Tandem sub finem sui brevis adversus Ecclesiasticæ disciplinæ perturbatores hæc declarat Clemens undecimus: „ pœnis & Censuris inflictis, irretitos se esse noverint omnes & singulos, qui ab ejusmodi *Laica potestate* de præfatis titulis sibi provideri, atque in eos intrudi curaverint „.

Ex quibus permanifestum est hoc brevi indifferenter omnes provisiones vel nominationes ad Canonicatus, aliaque Beneficia Ecclesiastica a *potestate Laica* procedentes declarari jurisdictioni & libertati Ecclesiasticæ adversas, nisi probetur potestati Laicæ Jus illud nominandi aut providendi specialiter a Sede Apostolica indultum.

Insuper ex his quoque intelligitur eo solo titulo provisionem supremi principis de præbenda vacante in Ecclesia Tornacensi declarari contra sacros Canones, & RR. Pontificum Decreta attentatam, quia hic princeps utpote Laicus de hac præbenda ad collationem liberam Episcopi spectantem provi-

videre attentasset, vivo adhuc ipso Episcopo, idque sine prævio Sedis Apostolicæ indulto. Mirum sane quod ii, quorum zelus & constantia in hoc brevi laudantur & excitantur, non viderint hoc brevi feriri indifferenter omnes principes Catholicos, qui sine ullo speciali a Sede Apostolica postulato aut impetrato privilegio aut indulto ad Canonicatus, aliaque beneficia Regiæ fundationis quotidie nominant & pleno Jure conferunt.

Utque ad præsentem quæstionem propius accedamus, an ignorare poterant hi Canonici, quod principes Catholici & in Belgio & in Gallia, aliisque ditionibus tempore belli provideant, & a tempore immemoriali providerint Jure confiscationis de Canonicatibus, aliisque beneficiis, quorum collatores vel patroni morantur in ditione principis, cum quo est bellum, idque sine ullo speciali Sedis Apostolicæ indulto.

Quis enim princeps legitur unquam postulasse aut impetrasse a Sede Apostolica speciale indultum, quo sibi indulgeretur Jus providendi de beneficiis spectantibus ad collationem aut provisionem prælatorum, aliorumque collatorum aut patronorum, quorum bona temporalia Jure belli essent fisco regio addicta.

Itaque attento hoc Brevi, si *Titius*, eique adjuncti dicendi essent incidisse in pœnas contra perturbatores Ecclesiasticæ jurisdictionis & libertatis directas ob receptum provisum ad possessionem, eo quod provisio procederet *a potestate Laica* nullo privilegio Sedis Apostolicæ instructa, consequens esset eos omnes in hasce pœnas incidisse, qui principum Catholicorum provisiones eodem Jure confiscationis sine ullo speciali Sedis Apostolicæ indulto tum hic in Belgio tum in Gallia sine ulla contradictione admiserunt, & in eas consenserunt; imo & principes ipsos esse perturbatores Ecclesiasticæ disciplinæ, ac iisdem pœnis obnoxios.

Quod denique quæritur, utrum ob excommunicationem contractam *Titius*, eique adjuncti sint vitandi, adeo a Jure exorbitat, ut nesciatur quomodo hoc dubium alicui incidere potuerit, potissimum post notissimam & ubique receptam extravagantem Martini V. *Ad evitanda*, de qua in resolutione secundi quæsiti, in qua tam aperte deciditur nullum esse vitandum sive in spiritualibus sive civilibus ob excommunicationem, aliasque censuras in aliquem vibratas, nisi sententia excommunicationis aut suspensionis vel interdicti fuerit nominatim in ipsum prolata & enunciata sive publicata, uti latius deductum est in resolutione secundi quæsiti.

Porro neque in hoc Brevi Apostolico, neque in ullo alio, ut creditur, Decreto nominatim in *Titium*, vel aliquem ex ipsi adjunctis prolata fuit excommunicationis, alteriusve censuræ sententia, cum in prædicto Brevi nulla excommunicationis sententia in aliquem nominatim feratur, neque *Titii*, alteriusve particularis Canonici nomen exprimatur, aut speciatim alicujus personæ designetur.

Præterea tametsi in hoc Brevi supponeretur aliqua in *Titium* nominatim excommunicatio aut censura prolata, hæc tamen omni plane effectu signanter in ordine ad evitationem careret, quoad usque Breve, quo hæc excommunicatio infligitur, esset rite publicatum, quod nec hactenus factum, nec facile attentatum iri creditur.

Ad quartum quæsitum respondetur.

Quandoquidem absolutio a censura præsupponat censuram contractam fuisse ab eo, qui absolutionem postulat, & hic recognoscat se censuram incurrisse juxta communem & receptam Canonistarum sententiam; consequens est *Titium* non posse urgeri ad postulandam absolutionem ab excommunicatione seu censura in casu proposito, quandoquidem ex deductis in resolutione priorum quæsitorum constet, nullam vel in speciem a *Titio*, ejusque sociis fuisse contractam censuram ob admissum provisum ad possessionem vacantis præbendæ.

Ad alteram partem quæsiti, utrum *Titius* absolutionem tutâ conscientiâ petere posset? respondetur, cum in præcedentibus ostensum sit supremum principem vigore suæ regaliæ adinstar aliorum principum Catholicorum de vacante præbenda providisse; non videtur, quod *Titius* in casu proposito tutâ conscientiâ, & juxta regulas prudentiæ absolutionem a censura petere queat; quandoquidem eam petendo palam profiteatur supremum principem in hoc casu indebite de præbenda providisse; imo notorie per eam provisionem contra jurisdictionem, & libertatem Ec-

Ecclesiæ attentasse in tantum, ut qui huic provisioni vel solum consensissent admittendo provisum ad possessionem, incurrissent censuras contra infractores jurisdictionis, & libertatis Ecclesiæ decretas; quod indubie non parum injuriosum esset ipsi supremo principi, ipsumque irritare natum esset, neque posse consistere videtur cum honore & reverentia, quæ supremis potestatibus etiam Acatholicis debetur.

Ita resolutum Lovanii hâc die 23. Julii 1714. Erat signatum.

Z. B. Van-Espen J. U. Doctor, & Professor.
Amandus Bauwens J. U. D. & Professor ordinarius.

MONITUM EDITORIS.

OBservare liceat non unam esse sententiam circa Jus, quod sibi vendicant Heterodoxi principes, conferendi beneficia Ecclesiastica. Sunt enim qui solutioni ab Espenio concessæ non suffragantur, in primis Canonici sancti Amati Duacensis; id quidem constare videtur monitis scripto traditis anno 1721. Ecce factum, uti expositum ac descriptum est in hoc opusculo litigioso.

Jacques Gilbert dernier titulaire de la Prevôté de S. Amé étant mort le premier de Février 1712. les Etats Généraux des Provinces Unies, qui occupoient la Ville de Douay depuis le 25. de Juin 1710. prétendirent présenter à ce Bénefice, comme avoient fait les Rois d'Espagne depuis Charles-Quint, & le feu Roi Louis XIV. de glorieuse mémoire, & conformément à ce qu'ils venoient de faire à l'égard de l'Abbaye de Beaulieu, dite de Sin, située de même dans la Ville de Douay.

Mais tout-le Chapitre de S. Amé, ne jugeant pas qu'une présentation à la Prevôté de leur Eglise, qui feroit faite par une Puissance d'une Communion différente, fût conforme à l'Esprit de l'Eglise sur les présentations aux Bénefices, crut unanimement qu'il étoit de son devoir de faire tous ses efforts pour obtenir des Etats Généraux la permission de se choisir un Prevôt, en usant dans cette occasion de leur ancien droit; & que cette affaire étoit d'une assez grande importance pour députer à la Haye; puisqu'il s'agissoit de remplir la premiere dignité de leur Eglise, qui a le droit de conferer de plein droit dix-huit Canonicats des vingt-un, dont ce Chapitre est composé: outre que la qualité de Chancelier de l'Université de Douay est attachée à cette Prevôté.

Le Chapitre députa donc à la Haye pour demander aux Etats Généraux la permission, au moins pour cette fois, de se faire un nouveau Prevôt. Sur la requête du Chapitre, les Etats Généraux déclarerent que le drois de nommer à la Prevôté de S. Amé leur appartenoit. Cependant ils autoriserent le Chapitre de se pouvoir choisir un Prevôs, pour cette fois seulement & sans conséquence, en prenant un Sujet de leur domination ou de celle de leurs Alliez.

Le vingt-neuviéme de Juillet le Chapitre procéda à l'élection; il choisit le sieur Jean-François Malpaix Chanoine de S. Amé ... le mit en possession de la Prevôté & l'installa solemnellement.

Selon les regles de l'Eglise, disent les Chanoines de S. Amé, *les Etats Généraux ne pouvoient consommer légitimement le droit de nomination à la Prevôté du Chapitre: ce droit n'a été donné qu'aux Princes Catholiques, en faveur desquels il a été dérogé au droit des Eglises; cette dérogation cessant, l'Eglise de S. Amé rentroit dans son droit, qui a toujours subsisté, mais dont l'exercice n'a été permis au Chapitre qu'en second sur la présentation des Rois d'Espagne depuis Charles-Quint, & sur la présentation des Rois de France depuis le Traité d'Aix-la-Chapelle; de sorte que les Etats Généraux ne pouvant jouir de ce privilege* (parce qu'ils sont exclus de la Communion de l'Eglise Catholique) *ces circonstances ont fait revivre pour cette fois le droit naturel & particulier de l'Eglise de S. Amé, tel qu'il est* a fundatione.

Ea expositio facti modo relati ostendit Canonicos S. Amati Duacensis non ita suffragari sententiæ D. Van-Espen circa Jus, quod de conferendis Beneficiis *Regaliæ* annexis sibi vendicarunt Status confœderati, vel Princeps Auriacus eorum Statouderus, e communione Romana & fide Catholica sejuncti.

CA-

CASUS VIII.

IN Comitatu Namurcensi ab antiquo solitum fuit exigi & præstari juramentum ab admittendis ad certum officium, juxta hanc formulam.

Je N. jure pardevant les saintes Reliques & Reliquaires & par les Saintes Evangiles, les Chanoines de l'Eglise S. Pierre, leurs Suppôts, les nobles Féodaux, Oppidains, Communautez, les Veuves, Femmes, les Orphelins, & les Hôpitaux de la Comté de Namur, garder & entretenir en leurs droits, loix & coutumes anciennes & bonnes: ainsi m'aide Dieu.

Porro qui hodie assumuntur ad similia officia, omni plane jurisdictione, & auctoritate, ejusque exercitio sunt destituti, nec nisi nudum aliquem honoris titulum assequuntur: insuper moraliter certum est, quod numquam ad hujusmodi honoris titulum promoti, ullam jurisdictionem aut auctoritatem recuperabunt, ut possent præstare, quod jurant.

QUÆSITUM.

Utrum positis his circumstantiis, exigi vel præstari possit hoc juramentum.

RESPONSUM.

Quamtumvis certum sit juramentum per se non esse malum, neque etiam Christianis prohibitum esse jurare: uti quidam prætendisse feruntur, nihilominus & hoc indubitatum est, & unanimi SS. Patrum consensu probatum, summâ discretione juramentum adhibendum esse, ne vel falso juretur, aut levi de causâ *nomen Domini in vanum assumatur*. Licet enim Christus dixerit: *Ego dico vobis non jurare omnino*, tamen crediderunt Patres, Christum his verbis non quidem absolute jurare vetuisse, sed sollicite monuisse, ne non satis cavendo juramentum, aut in perjurium incidatur, aut nomen Domini in vanum assumatur, uti post SS. Patres expressit Innocentius III. in cap. *etsi Christus* 26. ☧ de Jurejurando, quædam enim prohibentur (ait) *quia per se mala sunt, ut furtum, adulterium, & hujusmodi, quæ non sunt aliquatenus facienda; quædam vero prohibentur ex causa, non quia per se mala sunt, sed quia si fiant frequenter, & multum, ex his mala sequuntur: ut vinum per se malum non est, & tamen prohibet Apostolus dicens: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, quoniam ex frequenti & immoderata potatione vini luxuria generatur, sic & juramentum per se quidem malum non est, cum sit confirmatio veritatis, sed tamen prohibetur ex causa, quoniam ex frequenti & incauta juratione perjurium sæpe contingit, sicuti in Ecclesiastico legitur: Vir multum jurans replebitur iniquitate, & non discedet a domo ejus plaga.*

Hinc summa fuit jampridem tum Christianorum Imperatorum, seu principum, tum Episcoporum cura & vigilantia, ne juramenta multiplicarentur, aut leviter, & sine necessitate inducerentur, aut ubi introducta essent, tollerentur.

Ita in vetustis Visigothorum legibus legitur; *lib. 2. cap. 22. Judex ut bene causam cognoscat, primum testes interroget: ac deinde scripturas inquirat, ut veritas possit certius inveniri, ne ad sacramentum facile veniatur, hoc enim justitiæ potius indagatio vera commendat, ut scripturæ ex omnibus intercurrant, & jurandi necessitas sese omnino suspendat.*

Et in Capitularibus Regum Francorum nominatim statuitur *lib. 7. cap. 97. editionis Balusianæ: volumus, ut sacramenta cito non fiant; sed unusquisque judex prius causam veraciter cognoscat, ut eum veritas latere non possit; ne facile ad sacramenta veniant.*

Hinc communi Theologorum & Canonistarum calculo improbantur juramenta, quæ *nulla*, aut non *sufficienti fiunt necessitate*, aut *utilitate*, uti post alios loquitur nominatissimus & doctissimus Jansenius primus Gandavensium Episcopus in concordia Evangelica *cap. 40.* qui idipsum dixit commentans in *cap. 23.* Ecclesiast. *vers. 9. & 10.* notatque ibidem, etiam Socratem hominem Gentilem docere, non dandum jusjurandum nisi *necessitas* cogat, vel nostra, vel amicorum *salus* in discrimen vocetur; additque, *sic & Christiani duas potissimum causas habent, ob quas jurare possunt, unam* GLORIÆ DEI, *alteram* SALUTIS, atque UTILITATIS *proximiorum*.

Qua-

Quapropter cum labentibus seculis juramentorum frequentior usus in quibusdam partibus invaluisset, videmus quam solliciti fuerint Episcopi, ne forte inter juramenta essent, quæ vel veraciter præstari non possent, vel non ex sat sufficienti *necessitate*, aut *utilitate* exigerentur, atque ita nomen Domini in vanum assumeretur.

De hac multiplici & facili juramentorum exactione, quæ etiam in judiciis Ecclesiasticis irrepserat, informati Patres Provincialis Concilii Coloniensis anno 1536. statuerunt *part.* 13. *cap.* 13. ut eorum officialis admoneat *Causidicos, atque alios juramenta exigentes, ut ea, quæ judiciarii processus solemnitas* NECESSARIO *non requirit, remittant, atque memores sint eamdem manere pœnam temere exigentem, quæ manet frustra præstantem juramenta.*

Insuper cum prædicti Concilii Patres comperissent inter statuta Ecclesiarum Cathedralium, & Collegiatarum plurima reperiri, quæ *quæstum*, aiunt, *magis respiciant, quam pietatem; adigantur tamen omnes, qui recens admittuntur, ut ad ejusmodi statutorum observationem, etiam penitus ignari, quid contineant illa, citra ullum delectum jurejurando* se alligent; operæ pretium ipsis visum fuit ejusmodi statutorum volumina inter visitandum excutere, & ea, quæ Evangelicæ puritati, atque fraternæ charitati, denique disciplinæ Ecclesiasticæ minus consentanea reperta fuerint, resecare.

Rursus Patres Concilii Moguntini anno 1549. *cap.* 87. injungunt Prælatis Ecclesiarum, *ut Ecclesiarum statuta diligenti cura revideant, & juramenta non necessaria a Sede Apostolica non confirmata, in primis vero injusta, & perniciosa corrigant, cassent, & tollant; adduntque Patres,* NON OBSTANTIBUS QUIBUSCUMQUE CONSUETUDINIBUS, *cum iniquitati longinquitas temporis patrocinari non debeat.*

Cum vero non tantum ab Ecclesiasticis, sed etiam & a Laicis soleat in horum admissione ad quodcumque opificii corpus, juramentum super observantia statutorum exigi; quod advertens Synodus Antuerpiensis sub Miræo anno 1610. *tit.* 17. *cap.* 12. hortatur in Domino omnes, quos ea res concernit, *ut revideant, atque perpendant juramenta antiqua, quæ ab admittendis ad officia, opificia, aliaque omnia præstari solent, eo fine ut, quæ in usum deduci non possunt, omittantur.*

Hunc in finem Capitulum Canonicorum secundæ fundationis in Ecclesia Collegiata S. Petri Lovanii, constans ex decem Professoribus publicis, scilicet duobus e singulis respective facultatibus senatum Academicum constituentibus, anno proxime elapso jussit revideri antiqua statuta hujus Capituli, quorum observantiam singuli Canonici, a tempore immemoriali, in sua admissione, mediante juramento promittere solebant.

Cum vero, factâ statutorum relectione, comperissent quædam hodie nec observari, nec observari posse, hæc e statutis delenda aut mutanda resolverunt; & quoad ea, quæ adhuc hodie erant in usu, & merito observanda videbantur, resolutum fuit, ab admittendis ad possessionem, horum observantiam a novis Canonicis simpliciter esse promittendam sine juramenti interpositione, quia censebant ea non esse ejus ponderis & momenti, ut eorum observantia cum Dei nominis invocatione roborari deberet. Id unum jurejurando asseri volentes, quod admittendus Canonicum haberet ingressum, uti fit in omnibus Capitulis.

Igitur cum formula juramenti, de qua in casu, contineat ea, quæ nec a jurantibus præstari posse sciuntur, indubitatum est simile juramentum juxta prædictam formulam, nec exigi, nec præstari posse: in primis enim ex dictis manifestum est, nullum juramentum posse exigi, sine sufficienti necessitate, aut utilitate.

Porro nulla necessitas, aut utilitas exigendi juramentum hic prætendi potest, quandoquidem hoc juramentum juxta tenorem formulæ unice tendat, ut jurantes tueantur, & protegant juxta officii sui debitum personas ibidem expressas.

Cum autem hi, a quibus hodie hoc juramentum exigitur, omni jurisdictione & auctoritate tuitionem, seu protectionem illam impartiendi, sint spoliati, evidens est illa, super quæ juramentum cadit, a jurantibus præstari non posse, adeoque nec cum juramento promitti posse.

Præterea nequaquam obscurum est, quod nec ejusmodi juramentum hodie exigi pos-

sit, quodque sic exigentes, non secus ac ipsi jurantes pœnam perjurii incurrerent, uti in prædictis probatum est, merito attendent exigentes, quod mala, quæ juratiorem comitari solent, non tam jurantem, quam eum, qui perjurio causam, cum debet & potest, non subtrahit, involvunt; uti loquitur prædictum Concilium Moguntinum loco citato.

Ita responsum Lovanii hâc die 17. Julii 1723. signatum.

Z. B. Van-Espen J. U. D. & SS. Can. Professor.

CASUS IX.

RESOLUTIO.

VIso & examinato libello supplici ex parte advocati Regii oblato Consilio status, nec non apostillâ marginali ejusdem Consilii status huic libello appositâ, atque sententiâ provisionali Consilii Montensis latâ 12. Nov. 1715. censet Doctor infra scriptus Decretum Consilii status, nec non sententiam provisionalem Consilii Montensis juri conformia, nec in speciem auctoritati vel jurisdictioni Ecclesiasticæ sive Vicariatus Cameracensis derogare.

Certum enim est principes non tantum Reipublicæ, sed etiam ipsius Ecclesiæ curam gerere debere, uti jampridem post sanctum Isidorum Hispalensem serio ipsos principes monuerunt PP. Concilii Parisiensis habiti anno 829. *lib.* 2. *cap.* 2. & sub nomine Isidori refertur apud Gratianum *Caus.* 23. *quæst.* 5. *Can.* 20. „ Principis, ait, „ seculi nonnumquam intra Ecclesiam po„ testatis adeptæ culmina tenent, ut per eam„ dem potestatem disciplinam Ecclesiasti„ cam muniant „ : & postquam ostendit quâ ratione potestates seculi in Ecclesiæ regimine sint necessariæ, tandem concludit „ cognoscant principes seculi Deo se debere „ rationem reddere propter Ecclesiam, quam „ a Christo tuendam suscipiunt, nam sive „ augeatur pax & disciplina Ecclesiæ per „ fideles principes, sive solvatur, ille ab „ eis rationem exiget, qui eorum potestati „ suam Ecclesiam credidit (*a*) „.

De hac cura Ecclesiæ sibi a Christo commissæ instructi Christiani principes multiplices pro recto Ecclesiæ regimine variis temporibus leges edidere, quas tum Cod. Theod. tum Justin. nec non Regum Francorum Capitularibus relatas habemus.

Cum vero nihil tam necessarium sit pro recto Ecclesiæ regimine, quam conveniens pastorum & Sacerdotum numerus, instructioni fidelium, nec non divini cultus celebrationi & Sacramentorum administrationi sufficiens; indubitatum est principum curam in hoc præcipue incumbere debere, ut hic numerus juxta Canonicas sanctiones habeatur.

Verum quidem est Ecclesiæ curam & regimen, quantum ad salutem animarum spectat, primario & principaliter ipsis Prælatis & Pastoribus tamquam Ecclesiæ ministris & animarum curatoribus incumbere, sed & illud verissimum est, quod Prælatis aut Pastoribus in exequendis Canonicis sanctionibus, incuriis & negligentibus principum vigilantia, pro ea, quam Ecclesiæ debent, sollicitudine, subvenire subinde debeat.

Porro Prælatorum & Pastorum negligentia in exequendis Canonicis sanctionibus frequentior esse solet, dum eorum interesse in hisce exequendis in discrimen venit: quare & principum cura etiam magis invigilare, & in adjutorium venire debet.

Quandoquidem igitur certum sit quod non raro Prælati Belgæ in assignandis & laxandis parochorum & Sacerdotum congruis portionibus conformiter ad sacras sanctiones suum proprium interesse reperiant: eo quod tamquam decimarum possessores plus aut

(*a*) Præclarum est, quod hac de re scripsit P. Cossartius in Epistola Conciliorum nuncupatoria Ludovico XIV. Regi Christianissimo, his verbis: „ eum „ enim (Deus) tutores eos (Reges) curandis „ populorum bonis instituerit: religionem certe, „ quâ nihil est in omni bonorum genere præstan„ tius, ipsorum tutelæ ante omnia commendavit. „ Hinc adeo summa iis divinitus delata potestas est; „ quâ & reipublicæ cum imperio præessent & essent „ Ecclesiæ præsidio; ut eâdem auctoritate & jura „ sua sancirent, & divina tuerentur; haberetque rex „ Cœlestis, quod ait Sixtus III. Pontifex, terra„ rum Reges suo numini fœderatos „.

aut minus de suis decimis perdendum vel diminuendum prævideant, quo plus vel minus in has portiones impendendum esse judicaverint, non mirum si in hac taxatione & assignatione Prælatorum judicium non semper inveniatur sacris Canonibus sat conforme, vel in his exequendis Prælatorum negligentia, vel nimia mora non semel reperiatur, ut proinde ad principem, ejusque magistratum frequentior recursus habendus sit.

Id probe intelligentes principes nostri Albertus & Isabella per Edictum de anno 1608. ad Synodum secundam P. Mechliniensem postquam *art.* 15. ordinassent, ut Consilia Regia, nec non locorum magistratus prompte exequerentur ea, quæ per Concilium Tridentinum super congrua portione parochorum erant ordinata, nec non juberent per suos officiarios executioni mandare, quæ ab ordinariis in portionem congruam parochorum fuissent assignata, immediate *art.* 16. declarat esse suam mentem, ut si contingat ipsos ordinarios fore defectuosos in assignanda hac portione sive competentia ipsis parochis debita, tunc licebit Pastoribus recurrere ad Consilia Regia suarum respective Diœcesium, ut ad ipsorum querelas hac in parte provideatur, præsertim intervenientibus, si opus sit, fiscalibus regiis: integrum Edictum habetur *part.* 2. *lib.* 1. *rubr.* 2. *edit. Fland.*

Ut autem portio sit congrua sive competens, non satis est eam sufficere honestæ sustentationi ipsius parochi, sed requiritur, ut hæc portio tanta sit, ut non tantum pro ipsius Vicarii necessitatibus, sed & pro parochiæ necessitate decenter sufficiat, ut nominatim præcipit Synodus Tridentina *seff.* 24. *cap.* 13. *de Reformat.* vel ut loquitur *seff.* 7. *cap.* 7. *de Reformat.* ut cura animarum laudabiliter exerceatur, si ergo latitudo parochiæ, aut parochianorum numerus exigat plures Sacerdotes, ut cura animarum laudabiliter exerceatur, portio congrua non tantum congruere debet necessitatibus & sustentationi ipsius Vicarii perpetui, sed & horum Presbyterorum, qui requiruntur, ut cura animarum laudabiliter exerceatur.

Vult Synodus Tridentina *seff.* 21. *cap.* 4. *de Reformat.* ut „ Episcopi etiam tamquam „ Apostolicæ Sedis delegati in omnibus Ecclesiis parochialibus & baptismalibus, in „ quibus populus ita numerosus sit, ut unus „ rector non possit sufficere Ecclesiasticis „ sacramentis administrandis, & cultui divi„ no peragendo, cogant rectores vel alios „ ad quos pertinet sibi tot Sacerdotes ad „ hoc munus adjungere, quot sufficiant ad „ sacramenta exhibenda, & cultum divi„ num celebrandum „.

Si rectori aut parocho incumbat sibi tot Sacerdotes adjungere, quot sufficiant ad sacramenta exhibenda, & cultum divinum celebrandum, ea debet esse congrua portio, sive competentia, quæ oneri illi sustinendo sufficiat, id est sufficiat tot Sacerdotibus intertinendis.

Et quomodo ex mente Synodi Trid. erit congrua sive sufficiens ut cura animarum laudabiliter exerceatur, si non sufficiat tot Sacerdotibus sustentandis, quot requiruntur ad Sacramenta exhibenda, aut cultum divinum celebrandum, cum cura animarum præcipue consistat in convenienti & debita administratione sacramentorum, & ut ad ea suscipienda populus convenienter instruatur, & disponatur, quod sine pluribus Sacerdotibus frequenter in una parochia fieri nequit.

Ad hæc dum Ecclesia adeo sollicite inculcat, ut ex decimis proventibusque Ecclesiarum parochialium incorporatarum ante omnia detur congrua portio Vicariis, qui curam earum Ecclesiarum sustinent, quid quæso aliud intendit quam providere, ne per Ecclesiarum parochialium incorporationem defectu temporalium, animarum cura negligatur, desintque Presbyteri, qui parochianis spiritualia ministrare sufficiant? igitur ex mente incorporantis Ecclesiarum parochialium proventus est, ut ex illis portio assignetur, quæ non tantum uni parocho aut Vicario sit sufficiens, sed tot Presbyteris sufficiat, quot ad animarum curam laudabiliter exercendam, & parochianis spiritualia administranda sunt necessarii.

Igitur in casu proposito parochus & parochiani processerunt conformiter ad sacros Canones & Edictum principum, deferendo querelas suas ad senatum regium, ut hic defectum ordinarii in assignanda & taxanda portione congrua suâ auctoritate suppleret, ipseque senatus jure merito querelas suppli-

 can-

cantium admisit, & interveniente officio fiscali defectum ordinarii congruentem portionem assignando provisionaliter supplevit, postquam ut minus summarie ipsi constitit per solum parochum curam animarum in ea parochia laudabiliter exerceri non posse.

Quod autem prætendunt Domini Vicarii, quod ad se tamquam ordinarios spectet judicare, num in parochia præter parochum plures requirantur Presbyteri, ut cura animarum in ea laudabiliter exerceatur, verum est, quemadmodum & ipsa taxatio & assignatio portionis congruæ ad ipsos tamquam ordinarios ex præcepto sacrorum Canonum, nec non Decreto Concilii Tridentini spectare dignoscitur, quod & citatum Edictum Alberti & Isabellæ *art.* 15. aperte supponit.

Nec vero minus verum est, quod sicuti ordinarii in taxanda & assignanda portione congrua ipsius parochi possunt esse defectuosi, eo quod judicent portionem taxatam esse sufficientem, quæ tamen omnibus rite consideratis revera competens sive sufficiens non sit; ita quoque contingere queat, ut ordinarii in assignanda aut taxanda portione congrua Presbyterorum subsidiariorum defectuosi reperiantur, eo quod Presbyteros subsidiarios judicent, non esse necessarios, ut cura animarum laudabiliter exerceatur, qui attento parochianorum numero, vel parochiæ extensione revera necessarii existunt.

Quemadmodum igitur parocho & parochianis ex principum Edicto licitum est querelas suas ad senatum regium deferre, si ordinarii in taxanda vel assignanda portione congrua deprehendantur defectuosi, indubitanter eâdem ratione ipsis patet recursus ad senatum regium, si existiment ipsos ordinarios in assignandis Presbyteris subsidiariis & portione congrua in eorum sustentationem defectuosos esse, quandoquidem defectu horum Presbyterorum, & portionis congruæ eis sustentandis necessariæ, salus animarum in evidens periculum adducatur, neque sine his cura animarum laudabiliter exerceri queat.

Ulterius eâdem ratione, quâ defectus ordinariorum in adjungendis parocho Presbyteris subsidiariis præbet ex mente Edicti justam causam parochianis, querelas deferendi ad senatum regium, præbet quoque justum titulum senatui regio, ut conformiter ad Edictum principum querelas parochianorum recipiat, & num justæ sint, examinet; & si defectum deprehendat, eumdem corrigat & suppleat.

Quapropter senatus Brabantiæ ad querelas incolarum parochiæ Gelensis per Sententiam die 14. Martii anni 1684. declaravit necessarios esse in eadem parochia duos ultra pastorem vice-pastores sive Presbyteros subsidiarios, & condemnavit decimatores ejusdem parochiæ ad solvendam singulis hisce Presbyteris competentiam annuam 100. pataconum ultra accidentia; non obstante quod decimatores opposuissent proprie ad Vicarium Apostolicum Boscoducensem tamquam ordinarium spectare Presbyteros seu Vicarios ad curam parochiæ necessarios designare; ipsum vero hactenus non judicasse eos esse necessarios. Sententia integra refertur in appendice 2. ad tractatum de Jure parochorum ad decimas.

Et sane cum præcipue ex numero communicantium, nec non ex amplitudine & extensione parochiæ, aliisque similibus circumstantiis judicium super necessitate Presbyterorum necessariorum, ut cura animarum laudabiliter exerceatur formandum sit, non mirum si senatui regio hoc judicium saltem subsidiarie deferatur, quandoquidem de hisce circumstantiis æque facile ipsi senatores regii, atque ipsi ordinarii, informari, & ex illis judicium formare queant.

Quinimo si expendatur quam ægre plerumque adducantur Prælati Abbates, Canonici, aliique decimarum possessores, ut convenientem portionem e suis decimis in parochi & presbyterorum honestam sustentationem convertendam dimittere & abdicare velint, facile apparebit in hac materia justius a regiis Senatoribus quam ab Ecclesiasticis judicibus, qui plerumque sunt decimarum possessores, esse sperandum, ut proinde non immerito principes suis Consiliis detulerint auctoritatem, defectum ordinariorum in hac materia supplendi, ne alias defectu congruæ portionis, passim parochiæ decenti numero Presbyterorum, per quos laudabiliter cura animarum exerceatur, destituantur cum summo salutis animarum discrimine.

Igitur cum in præsenti casu senatui regio

gio tum ex amplitudine parochiæ & parochianorum numero, tum ex testimonio majoris Scabinorum & Decani Christianitatis constaret solum parochum non sufficere, ut cura animarum illius parochiæ laudabiliter exerceatur, conformiter ad sacros Canones, & Edictum principum, regius senatus interveniente officio fiscali, quin & eo supplicante provisionaliter portionem congruam subsidiario Presbytero sufficientem adjudicavit, ne pendente lite salus populi defectu ministrorum in discrimen adduceretur (a).

Resolutum Lovanii die hâc 13. Decembris 1715. signatum.

Z. B. Van-Espen J. U. Doctor, & Professor.

DECRETUM CONSILII STATUS

De quo in præfata resolutione.

Vû l' avis du Conseil d' Hainault, Sa Majesté Imperiale & Catholique autorise le Suppliant de veiller pour que les Communautés soient dûment pourvues des Ministres Ecclésiastiques pour leur servir dans leurs nécessités spirituelles, à quelle fin il pourra entendre les parties, & en cas de besoin se joindre avec elles pour faire telles représentations à notre Conseil d' Hainault, comme il jugera convenir, qui y disposera comme en justice appartiendra. Fait a Bruxelles le 7. de Septembre 1715.

DIS-

(a) Quæstionem de competentia pastorali erudite pertractavit Espenius supra in *Tractatu de jure pastorum ad decimas & oblationes*, cap. 3. *hujus Tom. VI. pag.* 62. hujusmet editionis.

DISSERTATIO DE USURA.

EXaminabimus hîc 1°. quæ sit definitio, quæ divisio Usuræ? 2°. Quo jure sit prohibita. 3°. Variis regulis doctrinam moralem Christianam circa Usuram explicabimus. 4°. De pœnis & obligationibus Usurariorum disseremus.

ARTICULUS PRIMUS.

De definitione & divisione Usuræ.

USura definitur lucrum ex mutuo exactum aut speratum.

Lucrum eo loci nihil aliud est quam accessio quævis ad sortem, sive summam capitalem accessio, inquam, sive pecuniæ, sive rei pecuniâ æstimabilis: ergo ille est Usurarius, qui ob pecunias alicui mutuo datas exigit ab eo has pecunias, & insuper alteram pecuniæ summam vi mutui: idem dicendum de eo, qui exigeret secundum S. Thomam vel munus a linguâ, ut causæ patrocinium; vel munus ab obsequio, id est servitia, in quibuscumque rebus exhibenda, vel quæcumque munera, puta fructus, & alia id genus. E contra qui ex mutuo sperat, & intendit alicujus amicitiam & benevolentiam, is non est Usurarius, eo quod amicitia neque sit pecuniâ, neque aliâ re, quæ pecuniam exæquet, æstimabilis.

Lucrum porro, de quo agimus, exigitur ex mutuo: quod ut intelligatur, explicanda est mutui natura. Mutuum itaque definiri potest contractus, quo quis alteri rem suam ipso usu consumendam gratuito tradit eo animo, & eâ lege, ut statim fiat accipientis, & ab eodem suo tempore mutuanti, eadem non quidem numero, sed specie seu valore restituatur.

1°. Ergo mutuum versatur circa res, quæ consumuntur ipso usu, qualis est pecunia, frumentum, vinum, &c. Aliæ autem sunt res, quæ ipso usu non pereunt, sed permanent, ut domus, agri, vites, & alia immobilia, & mobilia, quæ utenti non pereunt, ex quibus, & ex quorum usu emolumenta citra ullum Usuræ peccatum percipi possunt.

2°. Traditio rei mutuo datæ debet esse gratuita: nihil enim mutuo dari potest sub alio onere, quàm ut debito tempore simile specie mutuanti restituatur, juxta illud Christi *mutuum date, nihil inde sperantes*.

3°. Denique est de ratione mutui, ut rei mutuo datæ dominium in mutuatarium transferatur; dicitur, inquit Justinianus, *lib.* 3. Institutionum, *mutuum quia a me tibi datur, ut ex meo tuum fiat*. Quamobrem in mutuo necesse est, ut ille, qui dat, dominus sit, ut rei dominium in alterum transferre possit; unde pupillus mutuum dare sine tutoris auctoritate non potest, quia ei sine tutoris auctoritate aliquid alienare non licet. Neque tamen ad Usuram necessarium est ut lucrum exigatur, sufficit si speretur; unde Usura dividitur in realem & mentalem: exactio lucri ex mutuo spectat Usuram realem, quæ externo opere completur, spes vero lucri ex mutuo spectat Usuram mentalem, quæ in voluntate sistitur: V. G. Joannes, qui probitatis & honestatis laudem ambit, Petro dat mutuo centum aureos post semestre reddendos, nullâ factâ cujuscumque

pacti

pacti mentione; sed intendit & sperat Petrum summæ capitali inter solutionem quinque aut sex aureos additurum, quod de facto præstat Petrus; libenter Joannes sex illos aureos accipit, quos speraverat, mentalis Usuræ reus est; & ad restitutionem obligatur.

Usura rursus dividitur in apertam & palliatam. Aperta, est contractus mutui cum pacto expresso aliquid reddendi supra sortem ex vi mutui; palliata vero committitur in contractu mutui revera formaliter non expressi, sed alterius contractus honesto prætextu velati; sic v. g. hujus Usuræ reus est mercator, qui colorato justæ venditionis titulo supra sortem & rigorosum pretium, ut vocant, ob dilatam solutionem merces venditat, sicut & emptor, qui rem aliquam infra imum pretium emit, ob nempe anticipatam solutionem: uterque enim implicite dat mutuum & lucrum capit ex mutuo vi ipsius mutui. Sed de his postea uberius.

ARTICULUS II.

Quo Jure Usura sit prohibita?

CAlvinus, Carolus Molinæus, Salmasius, docuerunt usuram, si moderata sit, & non a pauperibus aut indigentibus exigatur, honestam ac justam esse, neque cum lege divina, neque cum lege naturali pugnare.

PROPOSITIO (*a*).

Usura prohibita est Jure naturali, divino, & humano.

Probatur prima pars. Jus naturale quoad prima sua principia continetur in decalogo, atqui Usura prohibetur in decalogo; vetatur ubi furtum prohibetur, ut censent Magister sententiarum, S. Bonaventura, S. Thomas, & alii complures: nomine enim furti in lege prohibetur omnis illicita usurpatio rei alienæ; porro Usura est illicita &c.

Rursus contra Jus naturæ pugnat rem eamdem bis vendere, aut id vendere quod non est; atqui Usurarii bis idem vendunt, aut certe id vendunt, quod non est: nam qui ex mutuo aliquam accessionem ad sortem exigit, vel illam exigit ex vi mutui, vel ex vi usus ipsius: atqui si vi mutui exigat, duplicem compensationem ex una eademque re exigit, sive bis eamdem rem vendit; si quidem & totam sortem exigit, & præterea accessionem ad sortem, sive Usuras. Si vere exigat ex vi ipsius Usus, jam vendit id quod revera non est: nam Usus pecuniæ sive rei alterius mutuo datæ, ab ipsa separari nequit; itaque sicut is, qui seorsim vellet vendere vinum v. g. & vini usum, peccaret contra rationem & Jus naturale; quia rem eamdem bis vendere vellet, aut saltem venderet quod revera non est. Quapropter qui Usuras accipit ex vi mutui, is aperte Jus naturale violat & evertit.

Hinc vel ipsimet Ethnici solo lumine naturali ducti agnovere Usuram esse injustam: „ similia sunt, inquit Aristoteles, *lib.* 1. *politicor cap.* 7. ea quæ gignuntur iis, quæ „ gignunt ac procreant; in fœnore autem „ pecunia pecuniæ partus est; quamobrem „ hæc ipsa quærendæ pecuniæ ratio maxime „ omnium abhorret a natura. Seneca *lib.* 7. „ *de Beneficiis* ait, quid fœnus, & Calen„ darium, & Usura, nisi humanæ cupidita„ tis extra naturam quæsita nomina „. Sanctus Ambrosius lib. de Tobià *cap.* 14. refert ex Catone fœnerari nihil aliud esse quam hominem occidere. „ Quid est fœnerari, in„ quiebat Cato, hominem occidere „.

Probatur secunda pars 1°. ex veteri Testamento. *Exodi cap.* 22. *vers.* 25. „ Si pe„ cuniam mutuam dederis populo meo pau„ peri, qui habitat tecum, non urgebis „ eum quasi exactor, nec usuris opprimes. Et *Deut. cap.* 23. *vers.* 19. „ non fœnera„ bis fratri tuo ad Usuram pecuniam, nec „ fruges, nec quamlibet aliam rem „. Ezechielis *cap.* 18. *vers.* 5. „ Vir si fuerit ju„ stus, & fecerit judicium & justitiam .... „ ad usuram non commodaverit, & ampli„ us non acceperit .... hic justus est, vitâ „ vi-

(*a*) In hac, quæ publici Juris fit, dissertatione, scholarum Theologicarum rationem tentavit Espenius, quam in cæteris suis operibus non observavit. In lucem prodit istud opusculum, uti junior Espenius Canonum Professor illud suis alumnis dictavit. Hujus aliquando mens exstitit; ut in Canonum scientia prosequenda methodum scholasticam sectaretur: at deprehendens quod Canonistis ac Jurisconsultis Lovaniensibus ista methodus non arrideret, eam deseruit; ut illorum docendi viam, quam primum inierat, prosequeretur. In ratione scholarum Theologicarum adhibenda, vix unum aut mensem alterum insumpsit.

„ vivet ; ait Dominus : ..... quod si genuerit filium latronem ad Usuram dantem & amplius accipientem .... cum universa hæc detestanda fecerit, morte morietur „.

Eadem secunda pars probatur 2°. ex novo Testamento. Christus apud Lucam *cap. 6.* sic loquitur. „ Si mutuum dederitis his, a quibus speratis accipere, quæ gratia est vobis? nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, ut recipiant æqualia .... mutuum date nihil inde sperantes ... & erit merces vestra multa, & eritis filii altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos „. Ex quibus verbis sic confici potest argumentum. Qui vult ut Christiani mutuum dent etiam iis, a quibus ne quidem sortem recipere sperant, ille sane prohibet, ne iidem Christiani aliquid supra sortem recipiant: atqui id vult Christus, ut patet ex verbis modo laudatis; prohibet igitur, ne Christiani aliquid supra sortem recipiant, sive sint Usurarii. Et sane, qui legem non solvere, sed adimplere venit, qui vult ut justitia nostra abundet plusquam Scribarum & Pharisæorum, ille sane non permittit in novo, quod prohibitum fuit in veteri Testamento: atqui, ut modo vidimus, usura plane prohibita fuit in veteri Testamento; ergo Christus eam prohibuit in novo Testamento his verbis: *mutuum date nihil inde sperantes.*

Probatur tertia pars: scilicet Usuram esse prohibitam Jure humano. Concilium Nicænum I. Can. 7. Clericos Usurarios de Clero & omni gradu Ecclesiastico dejicit: idipsum constat ex infinitis prope aliis Conciliis, Eliberitano *cap.* 2. Arelatensi 1. Carthaginensi 3. Turonensi 3. &c. quin & vel ipsimet pagani usuram olim prohibuere suis legibus. Auctor est Cornelius Tacitus *lib. 6. Annalium*, Usuram moderatam primo toleratam fuisse apud veteres Romanos, sed labentibus annis prorsus fuisse rescissam: „ postremo, inquit, vetitâ Usurâ multis plebiscitis obviam itum fraudibus; quæ toties repressæ miras per artes rursum oriebantur „. Quam severis legibus Usurarios coërcuerint Reges Galliarum, patet ex edictis S. Ludovici, Philippi IV. Caroli IX. Henrici III. &c.

Dices 1. nedum Usura prohibita sit Jure aut naturali, aut divino, imo ab ipsomet Deo permittitur; nam Deuteronomii 23. *cap. vers.* 19. „ non fœnerabis fratri tuo ad Usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno „: ergo permissa erat Usura Judæis respectu alienorum, idque Deo ipso permittente.

Respondent quamplurimi Theologi post S. Thomam, nunquam Usuram ita Judæis fuisse permissam, ut eam exercendo, etiam respectu alienigenarum, crimine vacarent. „ Dicendum, inquit S. Thomas 2. 2. *quæst.* 78. *art.* 1. *ad* 2. quod Judæis prohibitum fuerit accipere Usuram a fratribus suis, scilicet Judæis; per quod datur intelligi; quod accipere Usuram a quocumque homine sit simpliciter malum; debemus enim habere omnem hominem quasi proximum, & præcipue in statu Evangelii, ad quod omnes vocantur, unde in *Psalm.* 14. absolute dicitur: *qui pecuniam suam non dedit ad Usuram* .... quod autem ab extraneis Usuram acciperent non fuit eis concessum quasi licitum, sed permissum, ad majus malum vitandum, ne scilicet a Judæis Deum colentibus Usuras acciperent, propter avaritiam, cui dediti erant „.

Respondent alii, S. Ambrosium aliter & quidem probabilius, ut mihi videtur, explicare, quomodo Judæis ab alieno Usuras exigere permissum fuerit. Sic enim loquitur *lib. de Tobia cap.* 15. „ legis ipsius verba considera: *fratri tuo*, inquit, *non fænerabis ad Usuram, sed ab alienigena exiges*; quis erat tunc alienigena, nisi Amalec, nisi Amorrhæus, nisi hostes? ibi, inquit Usuram exige, cui merito nocere desideras, cui Jure inferuntur arma, huic legitime indicuntur Usuræ, quem bello non potes facile vincere, de hoc centesima cito potest vindicare te; ab hoc Usuram exige, quem non sit crimen occidere „. Et infra: „ Ergo ubi Jus belli, ibi etiam Jus Usuræ „. Ex quo sequitur Deum utpote mortis bonorumque hominum supremum arbitrum, eam fecisse Judæis potestatem, ut sicut hostes suos occidere Jure poterant, sic ab eis Usuras exigere.

Dices 2. quoties vetus Testamentum prohibet Usuram, hanc duntaxat prohibet respectu pauperum: „ si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat „ te-

„ tecum, inquit Deus ipse *Exodi* 22. non „ urgebis eum quasi exactor, nec Usuris „ opprimes „. Ergo licita est Usura respectu divitum.

Respondeo 1. negando antecedens. Nam ut antea advertebat S. Thomas in Psalmum 14. absolute dicitur, *qui pecuniam suam non dedit ad Usuram*, & Ezech. cap. 18. *Vir si justus fuerit, & fecerit judicium & justitiam . . . . ad Usuram non commodaverit, & amplius non acceperit*, &c. quæ verba, utpote generalia, sese tum ad divites, tum ad pauperes extendunt.

Respondeo 2. pauperem loco Exodi laudato in exemplum positum esse; nam nonnisi fere pauperes mutuum ab aliis accipiunt; unde sensus est, si pecuniam tuam mutuo dederis Judæis præsertim pauperibus, hos, utpote qui sunt populus meus, Usuris non opprimes.

Dices 3. Montes pietatis, ut vocant, sunt fœneratitii, & tamen permittuntur legibus tum Ecclesiasticis, tum civilibus; igitur omnis Usura legibus humanis prohibita non est.

Antequam respondeatur, observandum Montem pietatis nihil aliud esse, præter quamdam pecuniæ summam, aut aliarum rerum Usu consumendarum, ex publico ærario, vel aliunde conflatam, ut ex ea mutuum detur pauperibus, eâ lege ut modicum quid ultra sortem pensitent pro montis indemnitate, nisi aliter eidem indemnitati prospectum fuerit: huic monti definitæ sunt nonnullæ conditiones, quarum 1. hæc est, ut pecunia, vel frumentum non detur mutuo, nisi ad certum & determinatum tempus, v. g. ad medium, aut integrum annum, 2. Ut non detur mutuum sine pignore, quia periculum foret, ne plures debitum non redderent. 3. Ut evoluto solutionis termino pignora non repetita vendantur, & si ad illud pretium pervenerint, quo & debito montis, expensisque satisfieri queat, quod excrescit, restituatur Dominis. 4. Ut ab iis, qui mutuum accipiunt, modicum quid recipiatur ultra sortem.

His positis respondeo falso asseri montes pietatis esse fœneratitios. Quod enim in iis ultra sortem exigitur, non exigitur & percipitur ratione mutui, sed pro expensis, ut scilicet montium indemnitati consulatur: declaramus, inquit Leo X. sacro approbante Concilio Lateranensi, montes pietatis . . . . in quibus pro eorum impensis & indemnitate aliquid moderatum, ad solas ministrorum impensas, & aliarum rerum ad illorum conservationem pertinentium, pro eorum indemnitate duntaxat ultra sortem absque lucro eorumdem montium recipitur, nec speciem mali præferre, nec peccandi incentivum præbere.

Dices 4. Ratio desumpta ex sterilitate pecuniæ omnino futilis est, si quidem nec ex ipso rerum frugiferarum mutuo aliquid ultra sortem exigere liceat.

Respondeo: tametsi pecunia & res frugiferæ, puta frumentum, in eo secernantur ab invicem, quod pecunia suapte naturâ sit sterilis, non item frumentum, in eo tamen conveniunt, cum mutuo dantur, quod sterilescant; cum enim per mutationem transferantur in alterius dominium, ea in mutuatarii commodum & emolumentum cedere necesse est, juxta indubitatam hanc utriusque Juris regulam: res fructificat Domino. Quemadmodum ergo iniquum est ex re suapte naturâ sterili, quâ talis est, fructum exigere; ita & iniquus est, qui ex pecunia mutuo data, & eo nomine sterili, aliquid ultra sortem exigit.

Dices 5. Fallum omnino est in mutuo vendi id quod non est: nam prædium v. g. quod ex pecunia mutuo accepta emitur, est aliquid subsistens; atque adeo pecunia semper subsistit, si non specie saltem in prædio æquivalente.

At respondetur, quod pecunia desierit esse illius, qui hanc mutuo dedit, tum quoad dominium, tum quoad usum: sive ergo penes debitorem in specie remaneat, sive in rem alteram, eamque solidam & permanentem fuerit commutata, respectu creditoris habet quasi non esset, si quidem ejus amplius non est, atque ita verum est eum vendere rem, quæ habito ad eum respectu in nihilum interiit.

Dices 6. Contractus in constituendis annuis redditibus, sive censibus celebrari solitus, est merum mutuum, nec tamen illicitus est ejusmodi contractus, ergo licet contractum inire, quo ex mutuo aliquid ultra sortem percipiatur.

Negatur antecedens. Constitutio siqui-

dem census annui est verus venditionis & emptionis contractus, quo magnâ pecuniæ summâ semel numeratâ & solutâ Jus emitur percipiendæ annuæ pensionis, sive annui reditus: qui autem hunc censum emit, sortem in perpetuum alienat, eamque sic in alterum transfert, ut ipsi non liceat eam repetere, neque compellere possit venditorem ad eam refundendam, sed solum ad solvendum annuas pensiones, ad quas percipiendas emptor Jus acquisivit, numerato pretio: ea e contra mutui natura est, ut sors repeti possit, cum creditor illius dominium in debitorem non transferat, nisi eâ lege ut sibi reddatur.

Nec refert, quod emptor post longam annorum seriem tandem plus accipiat quam dederit, quod enim ultra sortem recipit, non ex mutuo recipit, sed ex emptione; alioquin dicendum foret emptionem prædiorum fœneratitiam esse; si quidem fructus, quos percipit emptor post plures annos, superant pretium, quo prædia empta sunt.

Non diffitemur tamen plures conditiones requiri, ut illi contractus ab omni Usuræ labe ac suspicione immunes sint.

Prima & præcipua hæc est, ut pretium sit justum, quale censetur illud, quod lege sive Regis Constitutionibus sancitum est.

Secunda; ut venditor rem unam aut plures assignare possit, super quibus census constituatur, quæ quidem tanti sint valoris, ut ad censum quotannis solvendum sufficiant, nec aliis censibus aut oneribus sint impeditæ, alioquin venderetur id, quod non est, aut quod vendi non potest.

Tertia, ut res, super quas census constituitur, sit in libera dispositione constituentis: nam secundum Juris regulam, nemo plus Juris in alterum transferre potest, quam ipse habet; ideoque non potest maritus sine uxoris consensu constituere censum in fundo dotali.

Quarta in censu mere reali, si res, super quâ census est constitutus, pereat, aut sterilis evadat sine culpa censuarii, sive in totum sive pro parte; cessat vel in totum vel pro rata parte obligatio census: dixi *in censu mere reali*: triplex enim distinguitur census, realis, personalis, & mixtus: realis est Jus percipiendæ annuæ pensionis ex re alterius frugifera, ver. grat. ex domo, agro, prato, &c. personalis est, qui fundatur in persona, ejusque labore & industria: mixtus denique est is, qui super re simul & persona constituitur. De censu personali & mixto hæc sententia haberi potest. Si census personalis sit aut mixtus, ita ut res locum habeat pignoris seu hypothecæ, census non extinguitur pereunte re, super qua constitutus est. Cum ea sit natura pignoris & hypothecæ, ut etiam si perierint, debitor tamen ad solvendum maneat obligatus.

Quinta conditio est, ut venditor census possit eum extinguere omni tempore cum libuerit, non obstante quâcumque præscriptione etiam immemorabilis temporis, nec etiam impedientibus pactis directe aut indirecte redimendi facultatem auferentibus. Dominus autem sive emptor census non potest cogere venditorem ad redemptionem: ita sentiunt Theologi morales, qui de Usura accurate scripserunt. Ceterum quod ibi diximus de censu constituendo, id tam debet intelligi de censu vitalitio & temporali, quam de censu perpetuo.

Dices 7. Usura moderata proximo est utilis, Reipublicæ favet, ex ea regna & Respublicæ maxime efflorescunt; non igitur lædit charitatem, ac proinde nullâ lege prohibita est.

Respondeo, non ad utilitates nostras, commodaque temporalia lex Dei inflectenda est, sed secundum illam judicandum an justum sit, quod nobis utile, commodumque videtur: prohibet Deus, ne Usura exerceatur, jubet Christus ut mutuum gratis detur; mutuum date nihil inde sperantes. Sileat itaque Deo jubente cupiditas; quid revolvis, inquiebat olim Tertullianus *lib. de Pœnitentia cap. 4.* „ Deus præcipit, ad ex„ hibitionem obsequii prior est majestas „ divinæ potestatis: prior est auctoritas im„ perantis, quam utilitas servientis „. Præterea negamus Usuram esse Reipublicæ utilem, unde Gallicani præsules in conventu Melodunensi congregati aiunt, *Usuram lienis instar inflati, & totum corpus macidum efficientis, omnem Rempublicam enervare*. Et sane ab utilibus & necessariis artibus & negotiis homines abducit negotium fœneratitium, quo nullum facilius est certiorisque

risque lucri: præterea negotio fœneratitio Reipublicæ status perturbatur, cum æqualitatem dati & accepti non servet, ut necesse sit creditores crescere, debitores minui, omniumque facultates tractu temporis a fœneratoribus exhauriri.

At urgebis: inde fiet ut fœneratores numquam mutuo daturi sint pauperibus, sicque grave detrimentum orietur ex nostra doctrina.

Hanc olim objectionem sibi proposuit S. Gregorius Nissenus in oratione in Usurarios elaborata: ut hanc difficultatem solvat, inducit fœneratores ita loquentes; „ ergo a mutuo dando supersedebimus, & „ quam vitam agent inopes & afflicti „? his sic respondet S. Doctor. „ Digna pro„ fecto moribus istorum oratio, conve„ niensque objectio iis, qui divitiarum tene„ bris obnubilati sunt . . . . ego quidem „ primum dandum & donandum esse præ„ dico & annuncio, deinde ad mutuum „ quoque exhortor; altera enim donationis „ species est mutuum: sed addo hoc dan„ dum esse sine fœnore, & Usurariâ ex„ actione, & eo modo quo divina oracula „ præstare præcipiunt: æque enim obnoxius „ est pœnæ, qui non dat mutuum, ac ille „ qui dat sub fœnoris onere „.

Dices 8. In Cambio licet aliquid exigere supra sortem: ergo & in mutuo.

Respondeo negando consequentiam; nam magnum est discrimen inter lucrum, quod ex mutuo, & lucrum quod ex Cambio percipitur: ut illud intelligatur; hæc Cambii definitio præmitti debet. Cambium dicitur permutatio negotiatoria pecuniæ cum pecunia. Itaque qui in mutuo solvit incrementum sortis, ille est qui mutuum sumit: in Cambio autem qui tradit pecuniam permutandam, vel transmittendam, mercedem aliquam solvit Campsori, sive nummulario, ob onera quæ ipsi incumbunt, pretio certe æstimanda: quippe qui pecuniæ varias species semper paratas habere debeat, collibistitas litteras scribere, vernacule *lettres de change* (a), damnum interdum pati ob minorem valorem specierum in variis Regionibus, curam, laborem, periculum suscipere transmittendæ pecuniæ, & asservandæ Campsario, ministris, quorum operâ indiget, mercedem solvere; at onera, quæ mutuum danti incumbunt, ipsi mutuo ita cohærent, ut ab eo sint inseparabilia. Quapropter sicut mutuum debet omnino esse gratuitum; uti Christus testatus est & imperavit, *Lucæ cap. 6. vers. 35.* his verbis: *mutuum date, nihil inde sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filii altissimi:* ita onera cum mutuo conjuncta gratis suscipi debent.

Cambii tamen genus esse aliquod usurarium negari non potest. Scilicet geminum assignatur Cambium, reale nempe & siccum. Cambium reale est legitima pecuniarum permutatio: hoc Cambium subdividitur in minutum & locale: minutum est de manu ad manum permutatio pecuniarum diversæ rationis; puta aureæ cum argentea vel ærea, majoris cum minutiori, vetitæ cum legitima, detritæ cum integra & proba, antiquæ cum nova, exteræ cum vernacula: Cambium locale est permutatio pecuniæ præsentis cum absente, quæ, ut plurimum, fit per litteras collibisticas; utrumque autem hoc Cambium legitimum est, ob titulum legitimum exigendi aliquid supra sortem, quem Campsor sibi Jure vendicat.

At Cambium, quod dicitur siccum, ita nominatum quod humore sive justo percipiendi lucri titulo careat, ut loquuntur Canonistæ, est verum mutuum Cambii realis velamine obtectum, quo scilicet Campsor alicui his pecuniis indigenti dat summam pecuniæ confictis litteris ad locum distantem, ad quem tamen non mittuntur, cum certum habeat, nullum ibi Campsoris agentem residere, nec pecuniam illic numerandam postulet, sed hic numeratam mutuetur: quin Cambium illud falsi nominis sit Usurarium, negari non potest, cum in eo detur summa quædam pecuniæ, ut postmodum tota recipiatur cum lucro, cujus exigendi, aut recipiendi nullum titulum habet Campsor ille fraudulentus: & ideo Cambium illud damnatum fuit a Pio V. in Constitutione, quæ incipit *Meam*.

Hh 2 ARTI-

(a) Itali vocant *Lettere di Cambio*, o *Cambiali*.

ARTICULUS III.

Proponuntur variæ regulæ, quibus doctrina Christiana circa usuram explicatur.

PRIMA REGULA: ratione damni emergentis licet aliquid accipere supra sortem citra Usuram.

Explicatur hæc regula, damnum emergens illud est, quod quis incurrit dando mutuum, quodque non incurreret, si abstineret a dando mutuo: porro nemo, ceteris paribus, cum proprio damno alteri succurrere tenetur; at quædam sunt conditiones requisitæ, ut damnum emergens vere eximat ab Usura.

Prima conditio hæc est; ut mutuum certa sit ac vera causa damni, non autem culpa mutuantis: quippe in tantum licet damnum illud emergens in pactum deducere, in quantum mutuator damnum patitur ob mutuum.

Secunda; ut non deducatur in pactum aliquid supra damnum illud emergens, si quidem, quod acciperetur, ultra ejusmodi damnum, non propter illud, sed vi mutui acciperetur, adeoque illicitum & Usurarium esset.

Tertia denique; ut mutuatarius præmoneatur de damno emergente. Itaque contractus tempore deducendum est in pactum damnum illud, quod ex mutuo mutuanti vel reipsâ emersit, vel probabiliter emersurum est. Hinc si propter moram debitoris in solvendo, v. g. cum debitor præfixo tempore non solvit, creditor, qui patitur aliquod damnum, potest illud repetere ab ipso debitore, & cum tanta æquitate, ut debitor illud ipsum damnum etiam in foro conscientiæ resarcire teneatur.

REGULA II. Ratione lucri cessantis aliquid licite supra sortem accipi potest. Lucrum cessans accidere dicitur, cum quis privatur lucro, quod de præsenti & proxime facturus erat, nisi mutuas dedisset pecunias, quarum adjumento illud haud dubie consecuturus erat; ideoque dicitur cessans, eo quod fieri nequeat, & cesset ob mutuum datum. Hæc autem sunt necessaria, ut ratio lucri cessantis eum ab Usura eximat, qui præter sortem aliquid accipit.

1°. Ut res mutuo data negotiationi sit exposita, aut proxime ad negotiationem parata sit destinatione sincerâ non palliatâ; non sufficit igitur quod pecunia negotiationi potuerit exponi, quoniam illa potentia remota est, cujus nulla ratio habetur, ut lucrum interceptum propter mutuum censeatur.

2°. Ut nullam aliam pecuniam otiosam habeat creditor, quæ in locum ejus, quæ mutuo data est, possit substitui ad negotiationem quæ imminet. Attamen, Cabassutio teste, ea non est dicenda otiosa pecunia, quæ in alios eventus gravi ex causa est seposita, talis est ea, quæ familiæ sustentationi, filiorum doti ac inopinatis casibus vitandis destinata est.

3°. Ut lucrum viro prudenti probabile appareat, nec satis est, quod sit mere possibile.

4°. Ut pericula, damna, labores, impensæ deducantur, antequam lucri cessantis compensatio exigatur ac percipiatur a debitore.

5°. Denique is non potest uti ratione lucri cessantis, qui idcirco a negotiatione pecuniam retrahit, ut ea mutuo det ad *interesse*, ut loquuntur Canonistæ: quia scilicet nonnisi ad proprium commodum spectat, & cum certo lucro mavult mutuari, quam cum incerti lucri spe negotiari.

REGULA III. Propter periculum aliquando licet aliquid accipere supra sortem, aliquando non licet.

Scilicet duplex distinguitur periculum, unum facti, quod est mutuo intrinsecum, & ab eo indivulsum; aliud juris, quod est mutuo extrinsecum, quodque ab eo separari potest; propter periculum facti aliquid ultra sortem exigere Usura est, cum enim mutuum sit ex se gratuitum, quidquid mutuo intrinsece cohæret, debet pariter esse gratuitum: porro periculum facti, mutuo intrinsece cohæret, siquidem res mutuo data, & in dominium debitoris transiens variis fortunæ casibus est exposita, fierique potest ut ipse debitor ad inopiam redactus æri alieno solvendo impar fiat: igitur vi illius periculi nihil ultra sortem exigi debet, alioquin nullum prorsus mutuum foret Usurarium: præterea si propter illud periculum facti liceret Usuras exigere, tunc plus exigendum esset a pauperibus, quam a divitibus: quia res mutuo data major est in periculo apud pauperes, quam apud divites.

Id

Id autem nequidem Usuræ patroni dixerint.

At vero propter periculum Juris, quod mutuo penitus extrinsecum est, creditor aliquid ultra sortem sine Usuræ vitio exigere potest a debitore; siquidem onus aliquod pretio æstimandum præter officia ac jura mutui suscipit, ipsumque debitorem omni periculo & obligatione solvendi liberat, si res mutuo data casu pereat: cum tamen periculum rei mutuo datæ debitorem sequi deberet, in cujus dominium translata est.

Hinc necesse est ut periculum, quod creditor suscipit, non sit vanum, illusorium, & in fraudem legis excogitatum, & ipse debitor ad pactum illud mutuo adjiciendum non cogatur a creditore, sed illud ipsum potius postulet, cum mutuum sumit tamquam rebus suis opportunum.

Hinc si quis gratis & libere summam pecuniæ navigio trans mare ferendam naviganti mutuo det, & deinde remotà omni fœnoris intentione, recipiat in se periculum illius pecuniæ, potest ultra sortem aliquid recipere ratione suscepti periculi & assecurationis, cujus virtute tenetur navigantem indemnem servare in omnem eventum fortuitum, ita ut si pecunia citra navigantis culpam pereat, ipsi mutuanti pereat. Idem dicendum de eo, qui pecuniam mutuo dat iis, qui hanc per loca periculis plena & prædonibus infesta deportare debent. Jam vero qui suscipit in se periculum pecuniæ mutuatæ aut mercium vehendarum per mare aut alia loca periculis infesta, non tenetur de periculo & damno, quod incurritur ex culpa vehentis aut alterius, sed tantum in casibus fortuitis; hujusmodi autem hominum culpa deprehenditur ex inassueti & prohibiti loci navigatione, ac rerum prohibitarum deportatione, quarum ratione bona deportata fisco addicuntur.

Hinc explicari potest caput *naviganti* quod est Gregorii IX. responsum: „ naviganti, inquit, vel eunti ad nundinas „ certam mutuans pecuniæ quantitatem, „ pro eo quod suscipit in se periculum, re„ cepturus aliquid supra sortem, Usurarius „ est censendus „. Verba hæc (*pro eo quod*) non denotant causam susceptionis lucri, sed causam mutuandi, adeo ut si quis mutuo det eà lege & conditione, ut periculum in se suscipiat, aliter non mutuo daturus, inde que aliquid supra sortem exigat, jam tum fit Usurarius, quia ex mutuo vult consequi lucrum mediante falsa ratione periculi. Porro mutuator non debet compellere mutuatarium ad suscipiendum se ipsum pro assecuratore & fidejussore, sed mutuatario debet relinquere libertatem eligendi quem velit.

Hic autem advertendum, quod si quis dixerit se non recipere aliquid ultra sortem ratione mutui, sed ratione periculi, nihilominus in foro exteriore judicabitur Usurarius: quia forum externum Ecclesiasticum tunc de externa tantum actione non de internâ judicat. Suæ enim intentionis, cum nemo homo testis sit præter ipsum hominem, semper diceret creditor intentionem suam rectam extitisse, seque mutuum fuisse daturum, quamvis hujusmodi pactio non intercessisset; sicut ergo ubi pecunia data est pro electione ad dignitatem Ecclesiasticam electores judicantur simoniaci, etiamsi ad hanc electionem faciendam negent se invitatos fuisse ob pecuniam; ita non est audiendus creditor dicens se non moveri ad exigendum aliquid ultra sortem ratione mutui, qui alias mutuum erat daturus, ac ratione duntaxat periculi: verum in foro conscientiæ, si creditor dicat se mutuo non dedisse eo fine, ut aliquid vi mutui lucraretur, sed periculo suo duntaxat consuluisse, tunc ipsi fides est adhibenda.

Regula IV. Quibusdam observatis conditionibus, aliquid ultra sortem, conventionalis pœnæ titulo a debitore moroso exigere licet.

Tunc nempe non vi mutui id exigitur, sed ratione aut damni emergentis, aut lucri cessantis, aut saltem intentionis corrigendæ debitoris negligentiæ & moræ: præcipuæ autem conditiones requisitæ hæ sunt.

1°. Pœna, de qua infligenda conveniunt & mutuator & mutuatatius, debet esse moderata.

2°. Non imponatur in fraudem, quod tunc fit cum mutuator probabiliter judicat, mutuatarium non fore solvendo parem constituto tempore.

3°. Debitor debet esse in culpabili mora solvendi, ut aliquid possit ab eo exigi, nisi tamen aliud postulet, aut damnum emergens aut lucrum cessans.

4°. Tan-

4°. Tandem debitor non tenetur solvere conventionalem pœnam, nisi post sententiam judicis, saltem juxta leges Imperii Gallicani: id enim statutum fuit Aurelianensi constitutione Caroli IX. art. 60.

REGULA V. Pactum legis commissoriæ Usurarium est.

Pactum illud in eo positum est, ut creditor pignus accipiat pro mutuo vel alio debito, eâ conditione, ut si debitor præfixo tempore non solvat, pignus illud fiat ipsius creditoris. Lex autem hæc vocatur commissoria, eo quod si debitor non solvat statuto tempore incidat in commissum; hoc est amittat Jus rei suæ possidendæ ob culpam, quam dilatâ solutione admisit. Porro pactum illud ita est injustum, ut tum Jure Canonico tum Jure civili fuerit reprobatum.

Hinc qui mutuo dat pecuniam indigenti, & recipit ab eo frugiferum pignus pro securitate, debet computare fructus, quos interim recipit in sortem. Proindeque cum fructus ex pignore percepti vel etiam culpâ & negligentiâ supinâ creditoris non percepti adæquent ipsam sortem, jam mutuator tenetur reddere pignus mutuatario, nec potest sine Usura repetere capitale: „ dilectioni vestræ mandamus, inquit Alexan- „ der III. ad Abbatem & fratres S. Laurentii, quatenus si terram ipso titulo pignoris detinetis, & de fructibus ejus sortem recepistis, prædictam terram Clerico memorato reddatis, nisi terra ipsa de „ fendo sit Monasterii „.

Hæc ultima Alexandri III. verba indicant aliter judicandum esse de feudis, ac de aliis rebus oppigneratis. Feudum autem juxta Cujacium relatum in Glossario ad scriptores mediæ & infimæ latinitatis, est Jus in prædio alieno in perpetuum utendi, fruendi eo, quod pro beneficio Dominus dat, eâ lege, ut qui accipit, sibi fidem & militiæ munus, aliudve servitium exhibeat: hæc autem est nativa feudorum conditio, ut cum loco pignoris ad verum propriumque Dominum redierint, fructus ex iis percepti non computentur in sortem, quia iis utitur Dominus tamquam re propriâ. Nam ante oppignerationem, directum habebat feudi dominium, & post oppignerationem dominium utile cum directo conjungitur: ergo fructus feudi ad Dominum revera pertinent, modo tamen vassallus sive feudatarius absolvatur ab omni onere servitii, cui adstringebatur vi feudi. Ita Innocentius III.

REGULA VI. Fidejussio justus est titulus aliquid supra sortem accipiendi, cum fidejussor aliquid detrimenti patitur ex fidejussione.

„ Moneatis, inquit Lucius III. cap. *pervenit*, eosdem, ut memorato Clerico pecuniam, quam pro iis solvit, restituant, „ ipsumque servent indemnem, & damna „ etiam, quæ propter hoc pertulit, resarciant „.

Loquitur ibi de Clerico fidejussore, qui compulsus fuerat solvere Usuras pro debitore; ideo illum ab ipso indemnem servari oportere, summus Pontifex declaravit, ne is ex eo quod præmium merebatur, afficeretur damno, nam fidejussor in eo casu non repetit usuras solutas creditori, tamquam Usuras, quia nullum inde reportat lucrum, sed tamquam damnum, quod in debitoris gratiam & commodum pertulit, quod quidem Jure repeti potest.

REGULA VII. Positis quibusdam conditionibus, venditio cum pacto de retrovendendo licita est, & ab Usura immunis.

Quod sit licita, patet ex Levitici *cap.* 25. ubi sic Deus populum suum alloquitur: *cuncta regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendetur*. Quia autem in illa venditione rei sic venditæ dominium transfertur in emptorem, propterea fructus ut rei suæ Jure percipit, donec redemptio facta sit a venditore.

Hæ autem conditiones requiruntur, ut justa sit illa venditio,

1°. Ut res vendita vere ad emptoris proprietatem & dominium pertineat, qua in re a contractu pigneratio secernitur, in quo rei in pignus traditæ dominium penes pignerantem remanet, adeo ut omnis ejus proventus non ad creditorem pignus accipientem, sed ad debitorem suum fundum in pignus dantem pertineat.

2°. Ut venditionis pretium non sit tenue & exiguum, sed rei cum ista redemptionis facultate venditæ valori respondeat.

3°. Ut nullum sit pactum de re majori pretio retinenda, quam empta sit.

Contra hanc regulam sic explicatam objicitur locus petitus *ex Levitici cap.* 25. „ Sin

„ Sin autem (ait Dominus) non habue-
„ rit proximum, & ipse pretium ad redi-
„ mendum potuerit invenire, computabun-
„ tur fructus ex eo tempore quo vendidit,
„ & quod reliquum est reddet emptori,
„ sicque recipiet possessionem suam „.

Putarem ego hanc legem non esse stricti Juris, sed potius benignitatis, & in favorem pauperum; ut nempe ad possessiones suas facilius possint redire; ita tamen ut si agatur de stricto Jure absque læsione justitiæ possint fructus percipi ab eo, qui rem venalem emit.

Alii respondent hanc legem judicialem abrogatam fuisse per Christum; ideoque nec obligare in foro conscientiæ, ita S. Thomas 1. 2. *quæst.* 104. *art.* 3.

Tria autem hic sunt observanda. I. Venditionem aut agri, aut alterius rei immobilis non eo præcise esse Usurariam, quod emptor determinet tempus, intra quod venditor eam redimere possit, extra quod amplius redimere nequeat: etenim in Levitico *cap.* 25. definitur domum intra urbis muros venditam posse redimi per solidum annum, quo spatio præterito, redimi nullatenus poterit, neque etiam in Jubilæo.

II. Venditionem non reddi Usurariam præcise ex pacto, quod res non possit redimi nisi post certum tempus, ver. gr. post septennium aut decennium, quia emptor exempli causa vult proprio suo sumptu meliorem, feracioremque reddere possessionem; potest itaque opponere pactum, ut infra tempus, quo suæ indemnitati consulere possit, non redimatur.

III. Denique quando venditor & emptor pactioni de retrovendendo nullum certum adjecere tempus, sed duntaxat in id uno animo convenere, ut venditor rem venditam, restituto venditionis pretio, redimere posset, tunc redimendi facultas ultra 30. annorum spatium non sese extendit, quia nempe præscriptio hoc spatio continetur; est autem præscriptio, acquisitio vel adeptio dominii utilis, vel directi rei alienæ per continuationem possessionis bonæ fidei spatio temporis a lege definiti.

Regula VIII. Usura est alicui præsentem pecuniam quærenti quippiam carius vendere, ut statim a venditore per se, vel per interpositam personam vilius ematur. Hæc regula desumpta est ex Concilio Burdigalensi celebrato an. 1583. quam autem sit vera patet ex eo quod in hujusmodi contractu mutuum virtuale seu interpretativum delitescat, ex quo aliquid extra sortem exigitur ac percipitur. Hunc contractum recentiores casuum arbitri *Mohatra* vocant; composito vel ad ludibrium vel ad terrorem nomine; sic autem fit ille contractus: indigens quis viginti aureis emit equum 30. aureis post annum integrum venditori solvendis. 2°. Eumdem equum venditori mox revendit viginti aureis, sed præsentibus & numeratis: simplex hujus contractus expositio abunde ejusdem injustitiam detegit.

Regula IX. Nemo rem aliquam ob dilatam solutionem carius debet vendere justo pretio.

Ita Urbanus III. cap. *Consuluit*. Concilium Mediolanense I. sub S.Carolo. Concilium Burdigalense modo laudatum.

Quædam tamen exceptiones afferuntur a Theologis.

1°. Quidem asserunt ratione lucri cessantis & damni emergentis licitum esse merces carius justo pretio vendere ob dilatam solutionem.

2°. Qui rem suam, inquiunt, ver. grat. triticum, vinum, aut aliquid id genus servaturus erat in tempus illud, quo verisimiliter pluris quam nunc, erat valitura, vendit nunc, emptore efflagitante, potest remotâ omni fraude & servatis servandis, vendere pluris, quam nunc valeat, eo nimirum pretio quo verisimiliter est valitura, eo tempore in quod ejus venditionem differre decreverat.

Hujus regulæ corollarium est, non licere ob anticipatam solutionem rem emere minoris justo pretio, vel solvere minus quam debeatur.

At sicut potest res aliqua ob dilatam solutionem venditari justo pretio rigido, ita ob anticipatam aut præsentem potest emi pretio infimo citra peccatum: non licet tamen venditori frumentum ver. grat. vendere pretio indefinito, eâ conditione, ut emptor pretio maximo, quo valiturum est toto tempore ad solutionis usque terminum intercursuro, illud emat, sed debet assignare pretium illud, quo emetur eo præcise tempore, quo frumentum vendere decreverat.

Re-

REGULA X. Si quis oblatas reipsa loco & tempore pecunias sibi debitas accipere recusaverit, nihil præter sortem sub quocumque respectu accipere potest absque Usuræ vitio.

In hac enim hypothesi damnum acceptum vel lucrum cessans ver. grat. non est propter mutuum; adeoque nullus est titulus legitimus, quo exigi possit, aut percipi aliquid ultra sortem. Hæc regula expressis verbis definita fuit a Conciliis Mediolanensi & Burdigalensi modo laudatis.

REGULA XI. Tutores & Curatores ex pecuniis pupillorum mutuo datis exigere non possunt Usuras eo nomine, quod has pecunias cum suo justo lucro pupillis restituere teneantur juxta leges.

Hæc rursus regula ab utroque Concilio mox laudato lata fuit. Et sane si juxta Alexandrum III. *cap. super eo*, Usura non est licita, ne quidem ad redimendam vitam captivi, multo minus erit licita, ut pupillorum utilitatibus consulatur.

Fortasse dicent tutores se condemnandos esse a judicibus ad solvendas pupillis legitimas Usuras; id autem injustum erit, nisi ex pecunia pupillorum mutuo datâ licitum sit ipsis aliquid supra sortem exigere, ac recipere.

Respondeo, tutores ad solvendas pupillis legitimas Usuras non teneri, eo quod pupillares pecunias fœnerati non fuerint, sed quod ad legitimum usum non converterint; ver. grat. ad emptionem prædiorum, vel census annui constitutionem, id enim si tutores præstiterint consanguineorum Consilio, & adhibitâ etiam, si necesse fuerit, magistratus auctoritate, tunc non poterunt damnari, si quidem regiæ Caroli IX. Aurelianensi constitutioni ipsos paruisse compertum erit.

REGULA XII. Usuræ Usurarum prohibitæ sunt.

Tunc fiunt Usuræ Usurarum, quando quis in sortem convertit Usuras sibi legitime debitas: & novas ex illa sorte Usuras exigit. Prohibuit Pius V. ne census antea constitutus augeatur ex pensionibus debitis pridem, sed nondum solutis, quamvis ex solutis augeri possit.

REGULA XIII. Contractus societatis quandoque legitimus est, quandoque Usurarius.

Contractus societatis dicitur conventio duorum, vel plurium conferentium suam pecuniam, vel industriam, vel laborem, vel aliam rem pretio æstimabilem, ad lucrum in negotiatione factitandum, quod postea in omnes socios æquis partibus dividatur. Porro ad hujus contractus justitiam exiguntur nonnullæ conditiones, quibus omissis in Usuram degeneraret.

I. Hæc est, ut pecuniæ in societatem collatæ periculum spectet ad conferentem; in eo nempe differunt mutuum & societas, quod in mutuo rei mutuo datæ dominium a mutuatore transferatur in mutuatarium: e contra in societate, qui pecuniam confert, illius dominium non transfert in socios, sed ipse retinet: cum ergo res Domino pereat, propterea si capitale perit, ipsi perire debet uni qui illud contulit, modo tamen pereat absque dolo, culpave sociorum, qui tantam diligentiam communibus rebus adhibere debent, quantam suis solent adhibere.

II. Conditio, ut omnes & singuli aliquid pretio æstimabile puta pecuniam, operam, industriam conferant in commune, ut lucrum ex societate profectum pro ratâ rei collatæ æstimatione unicuique tribuatur, ita ut omnimoda servetur æqualitas, & omnia, lucrum scilicet, damna, expensæ sint illis communia; debet igitur lucri distributio constitui per quotas partes, hoc est, haberi debet ratio justa vel pecuniarum, vel industriæ, vel operarum, quas singuli in commune contulerunt: atque ita ex prudentum & peritorum arbitrio & æstimatione, unicuique, quod suum est, debet distribui.

Hinc sequitur tres famosos contractus a fœneratoribus celebrari solitos, & a nonnullis casuistis approbatos citra Usuram fieri legitime non posse.

Primus horum contractuum dicitur societatis, in quem contractum unus pecuniam, alter operam & industriam confert, ita ut ambo lucri, damnique communionem ineant.

II. Dicitur assecurationis sortis, quo is, qui pecuniam confert, cum socio paciscitur de securitate capitalis, & pro securitate dat ei aliquod pretium, vel aliquid ex lucro remittit.

III. Dicitur venditionis lucri majoris, quod speratur pro lucro minori sed certo, quo is, qui pecuniam contulit, ac de capitalis sui securitate pactus est, cum socio rursus paciscitur de certo lucro probabili, pro incer-

incerto lucro sperato: atque ita socium ab onere rationum reddendarum, tam quoad lucrum, quam quoad damnum eximit: itaque ex sola trium illorum contractuum expositione perspicuum est, trium illorum conjunctionem in mutuum fœneratitium degenerare, nam revera qui securus est de sorte, & de lucro sorti adjecto, quid aliud facit, quam mutuo dare sortem, ut aliquid supra sortem recipiat?

Horum olim contractuum suscepit defensionem Navarrus, adversus quem insurrexit Dominicus Soto. Navarrus rem ad Sixtum V. detulit, qui præter expectationem Navarri constitutione suâ, quæ incipit *Detestabilis*, declaravit hujuscemodi contractus Usurarios esse & illicitos.

REGULA XIV. Usurarium est cum altero ita contrahere, ut is totam pecuniæ summam ei, qui dederit, solvat, cum ille partim pecuniâ dederit, partim nominibus sive debitis, quæ difficile exigi possunt, vel in rebus pluris quam valeant æstimatis.

Hæc regula excerpta est ex Conciliis Mediolanensi & Burdigalensi sæpius jam laudatis. Et certe mutuum implicitum, sive virtuale in ejusmodi contractu intercedit, & de aliquo lucro pecuniâ æstimabili ultra sortem accipiendo pactum initur.

REGULA XV. Plures & quidem gravissimi momenti conditiones requiruntur, ut in societate animalium Usura non admittatur.

Prima est, ut animalia in societatem tradita, si citra recipientis dolum aut culpam pereant, danti pereant, quia revera ille dominus est; porro res domino perit: quisquis ergo animal in societatem contulit, non potest pacisci cum socio, ut sortem semper salvam habeat, & nihilosecius reliqua societatis emolumenta percipiat. Nec etiam cum eodem pacisci potest, ut de primis societatis fructibus illam ipsam sortem detrahat, & ab omni periculo liberet: tunc enim jure ac merito præsumeretur dedisse mutuum, ex quo, & cujus titulo prædictæ societatis emolumenta caperet.

II. Conditio spectat recipientem: debet is, qui animalia recipit, esse fidelissimus in animalibus conservandis, non in alia mutandis & declarandis emolumentis, quæ ex contracta societate provenerint.

III. Demum conditio est, ut æqualiter emolumenta inter socios dividantur, ita ut recipienti obveniat pars, quæ juxta æstimationem prudentum, ejus laboribus, curis, industriæ, & expensis respondeat: alter autem sibi, ut pote animalium domino debitam ex justitia partem accipiat. His principiis positis explicari possunt variæ quæstiones, quæ de hac animalium societate fieri solent.

ARTICULUS IV.

De pœnis & obligationibus Usurariorum.

PRimo quoad pœnas hæ multiplices sunt: has tamen non incurrunt Usurarii, nisi manifesti sint & notorii; hoc est quando tam publice Usuras exercent, ut eorum crimina nullâ tergiversatione celari, aut negari valeant, aut quando eorum Usuræ per idoneos testes in judicio probantur.

Prima harum pœnarum est privatio communionis Eucharisticæ, ut habetur *cap. quia in omnibus*.

II. Est denegatio absolutionis in Sacramento pœnitentiæ, donec ablata per Usuras proximo restituantur.

III. Ex Concilio Lateranensi est privatio Christianæ sepulturæ: quicumque autem, inquit, Usurarium manifestum Christianæ sepulturæ tradiderint, hi ab officii sui executione suspendantur, donec ad arbitrium Episcopi satisfecerint.

IV. Pœna specialis est Clericis Usurariis, hisque verbis exprimitur a Concilio Eliberitano: „ si quis Clericorum detectus fuerit „ Usuras accipere, placuit degradari, & ab- „ stineri „. Qua in re tamen hunc ordinem Canones servari voluerunt, ut scilicet Usurarius Clericus de officio admoneretur, & ab exercendo fœnore avocaretur; quod si monitus ab Usuris abstineret sese, degradationis pœnam effugeret; sin autem se præberet contumacem, de suo gradu dejectus exauctoraretur.

Secundo nemini dubium est, quin Usurarii ad restituenda bona per Usuras comparata teneantur; nam revera furati sunt hæc bona, pariter quicumque aliquid ad Usuras conferunt, sive tamquam consultores, sive ad id impellentes, sive alio quopiam modo, iisdem restitutionis tenentur legibus. Porro constat Usurarium teneri restituere quidquid ex

ex mutuo, & mutui titulo ultra sortem a mutuatariis acceperit, nam juxta S. Augustinum *si res aliena, propter quam peccatum est, reddi potest, & non redditur, pœnitentia non agitur, sed simulatur.*

Usuras autem eis, a quibus extortæ sunt, vel eorum hæredibus restituere oportet, vel his non superstitibus pauperibus erogare, ut ait Alexander III. *cap. Cum tu*, hoc est, adhibità eà diligentià, quam in gravioris momenti negotiis adhiberi par est, verum si ii, a quibus extortæ sunt Usuræ, nec eorum hæredes reperiri possint, Usuræ tunc possunt citra scrupulum, & citra ullam restitutionis in posterum faciendæ obligationem pauperibus erogari.

Dices: in casu extremæ necessitatis licitæ sunt Usuræ: ergo qui in hac circumstantia mutuo dat pecuniam suam indigenti cum aliquo lucro, is non tenetur postea ad restituendum idem lucrum.

Respondeo distinguendo antecedens: licitæ sunt Usuræ, id est, licet pauperi ver. grat. ob extremam necessitatem ad Usuram pecuniam accipere. Concedo antecedens. Licet fœneratori pecuniam suam ad Usuram dare; nego antecedens & consequentiam. Rem hanc sic explicat S. Thomas 2. 2. *quæst.* 78. *art.* 4. „ inducere hominem ad peccandum nullo modo licet, uti „ tamen peccato alterius ad bonum licitum est: quia & Deus utitur omnibus „ peccatis ad aliquod bonum: ex quolibet „ enim malo elicit aliquod bonum . . . . „ dicendum quod nullo modo liceat inducere aliquem ad mutuandum sub Usuris, „ licet tamen ab eo, qui hoc paratus est „ facere, & Usuras exercet, mutuum accipere sub Usuris, propter aliquod bonum, quod est subventio suæ necessitatis, „ vel alterius „: sicut etiam licet ei, qui incidit in latrones manifestare bona, quæ habet, quæ latrones peccant diripiendo, ad hoc quod non occidatur. Unde patet eum revera non peccare, qui recipit necessitate pressus pecunias ad Usuras, quibus necessitatem suam sublevet: at eum gravissime peccare, qui easdem pecunias dat ad Usuram; sicut latrones bona viatorum diripiendo gravissime peccant, ac proinde ad restituendam fœneratitiam pecuniam necessario teneri.

ZEGE-

ZEGERI BERNARDI VAN-ESPEN
IN CANONES
JURIS VETERIS
COMMENTARIUS.

PRÆFATIO
EDITORIS.

ADest in Jus Canonicum Commentarius a Doctissimo Van-Espen elaboratus; primam hodie lucem aspicit: qualis e sui auctoris calamo prodiit, talis sine fraude Lectori exhibetur: opus sane ob sui auctoris eruditionem & famam merito expetitum, atque expectatum; diutius itaque latere sine injuria non poterat.

Tres in partes pro triplici jure, scilicet, veteri, novo & novissimo, cujus est expositio, distribuitur. Prima pars a dissertatione, quæ de vera Canonum idea habetur, incipit, insistit potissimum Espenius materiæ, quam Canones includunt, auctoribus ad quos referuntur, temporibus quibus conditi sunt, & mutationibus quibus obnoxii exstitere.

In Canonibus disciplinam spectantibus quid Juris naturalis, quid Juris positivi sit, dijudicat Canonista.

Ecclesiæ Decreta, uti monet Espenius, non unius modi sunt, alia tantum cæremonias indicant, alia ad componendos mores, & frenanda vitia instituuntur: rursus alia mere positiva sunt, novamque obligationem declarant; alia id sanciunt, aut circumscribunt, quod jure vel naturali vel positivo divino statutum fuit. Decreta, quæ ad cæremonias pertinent, ut contemnere vigentia irreligiosum est, sic abolita præfractius revocare periculosum.

Alia longe habetur ratio Canonum, quibus Ecclesia suorum ministrorum mores dirigit, nascentes resecat labes, vitia succrescentia recidit. „ Discutiantur „ ait auctor recens „ Canones, qui de Clericorum honestate, cultu, & doctrina retinenda, de luxu, commessationibus, choreis, aleis . . . . fugiendis copiose & salubtiter „ editi fuerunt; comperies ea pene omnia (si pœnas Canonicas exceperis) non ad Jus positivum, sed ad Jus naturale divinumque „ esse referenda. Quis enim ambigit, quin commessationes, luxus, „ choreæ, aleæ, & similia, Clericis etiam ante Canonum, qui mores spectant, promulgationem interdicta fuerint „ ? Itaque in Canonibus Jus naturæ a positivo accurate distinguendum est; nec Canones, qui morum disciplinam præscribunt, abrogati fuerunt, quia eorum disciplina exterior passim non observatur.

Non alia est hodiernâ die Ecclesiæ mens, ac olim exstitit: Mutantur ejus tempora, sed non ejus mutatur sententia, eodem semper spiritu afflata cum pari sollicitudine nunc quærit eximios illos ministros, qui suis virtutibus emineant, qui sint eâ præditi doctrinâ, quâ fiat, ut quod obscurius est in Religione niteat; placeat quod est apertius; quod humilius videtur esse venerandum censeatur.

Ea Canonum idea, quam in animo sibi informaverat Espenius, hunc manu duxit ad indagandas collectiones Canonum, quibus primis seculis usa est Ecclesia: Ex earum potissimum numero sunt Codices, Ecclesiæ Romanæ, Græcorum, Dionysii Exigui, Ecclesiæ Hispanicæ, Ecclesiæ Gallicanæ, Ecclesiæ Africanæ, & Ecclesiæ Orientalis.

Occasione Codicis, qui Canones Africanos complectitur, observat primo Espenius ad Synodos Africanas plurimum accedere generalia Cleri Gallicani Comitia: advertit secundo primas Synodos, quæ in Africa habitæ fuerunt, nationales dictas fuisse; similesque in Galliis esse celebratas, qualis exstitit Synodus Matisconensis anni 585. in Hispaniis quoque, uti nuncupari solent Concilia, quæ Toleti sexto & septimo seculo habita sunt.

Singulis Conciliis, quorum Canones exponit Espenius, præmittitur dissertatio historica & critica.

Sequuntur deinde scholia in singulos Canones adornata; mirum quantum in iis elucidandis exstiterit examen, ut fides eorum integra restitueretur.

Exposito Jure veteri, cui finem imposuisse videtur octavum Concilium Œcumenicum, proximus legitur Commentarius in Jus novum:

vum: incipit a dissertatione, quæ Isidori vulgo Mercatoris collectionem exagitat: si quid in ea acriter dictum videatur; totum id in vitia hujus collectionis, non in personam auctoris noverit lector esse conjectum.

Adsunt deinde dissertationes in Capitula, quæ vulgo Adriani dicuntur, in Capitularia Regum Francorum, in collectionem Rheginonis Abbatis, in Decretum Burchardi Wormatiensis Episcopi, & in collectionem Ivonis Carnutensis.

His omnibus suo ordine positis succedunt dissertatio procemialis, & Commentarius in Gratiani Decretum; quod si in notando Gratiano vehementiam quamdam declaret Espenius, acerbitas tamen ei deest, eumque induit animum, quem Augustinus his præcepit verbis: *Diligite homines, interficite errores, sine superbia de veritate præsumite, sine sævitia pro veritate certate.* Commentario in Gratianum nonnulla passim addita sunt, quæ intra duas manus leguntur; hæc desumpta sunt ex fragmentis manuscriptis, quæ in eum finem reliquit Espenius.

Gratiani Decreto successit collectio, quam Bernardus *Circa* Episcopus Faventinus confecit. Suam collectionem ipse nuncupavit *Breviarium extra*, seu Extravagantium, eo quod constet ex iis, quæ extra Decretum Gratiani vagabantur. Hoc Breviarium ab Espenio vocatur prima Decretalium collectio.

Secunda vero tribuitur Joanni Gallensi seu Vallensi, quam iste adornavit ex Decretalibus Pontificum in prima omissis, quibus quasdam Cælestini III. Decretales adjunxit, antiquiora quoque statuta nonnulla, quæ Decreto Gratiani desunt, intermiscens.

Tertiæ compilationis auctor dicitur Bernardus Archidiaconus Compostellus; suâ auctoritate eam munivit Innocentius III. Quapropter prima inter Decretalium collectiones auctoritate publicâ prodiisse in lucem dicitur.

Elapso quinquennio ab ista collectione edita, quarta producta est, cui ortum dedisse videtur Concilium Lateranense IV. plurimum inservit ad lumen prioribus conferendum.

Quinta collectio ex Epistolis Honorii III. concreta, ejusdem Pontificis auctoritate promulgata est.

De iis collectionibus disseruit Espenius; ac earum originem, utilitatem, & auctoritatem potissimum discutit.

Cum ex ea compilationum varietate Jus minime certum, sed potius

potius obscuritas & confusio orirentur, desiderari cœpit altera collectio, quæ Decretales pugnantes conciliaret, & ratas vel antiquatas statueret. Canonistarum votis satisfacere volens Gregorius IX. S. Raymundo munus imposuit adlaborandi novæ compilationi, quæ in quinque libros distributa prodiit. Istâ collectione hactenus nulla in eo genere perfectior evaserat atque utilior. Fuerunt tamen & sunt in ejus corpore nævi, qui lectores eruditos offenderunt; ea sors est hominum ac conditio, ut nemo sine venia placeat. Istos virgâ censoriâ notavit nævos Espenius, tum in dissertatione, quam in fronte suarum observationum, quas in hanc collectionem peregit, tum in suis observationibus ad Decretales, quas selegit inter plurimas, ut eas præsertim suis notis elucidaret; neque enim singulas Decretales, quæ in compilatione S. Raymundi includuntur, exponere aggressus est Espenius: Eamdem secutus est methodum, ubi differit de sexto Decretalium, de Clementinis, de Extravagantibus Joannis XXII. & Communibus, quibus Jus novum Canonicum absolvitur.

Jus Canonicum novissimum ab Espenio dicitur illud, quod post evulgatas prædictas collectiones in œconomia Ecclesiastica personas, res, judiciorum formam, & ordinem spectat. Nonnulli Canonistæ servatâ Raymundi, aliorumque collectorum methodo, in plurima volumina recentiores Decretales, Bullas, Rescripta, ac brevia congesserunt: harum collectionum originem, incrementum, & auctoritatem inquirit primum Espenius; deinde scrutatur Cancellariæ Romanæ regulas, quæ Juris Ecclesiastici novissimi partem constituere dicuntur; pertractat quoque de Concilio Tridentino, de negotio ejus promulgationis; de variis Synodis post Tridentinam celebratis, tandem de Edictis, quæ disciplinæ Ecclesiasticæ occasione decimo-sexto & decimo-septimo seculo a Principibus sancita sunt.

Cum in suo Commentario sibi proposuerit Espenius, ut largiretur media, quibus disciplinæ Ecclesiasticæ cognitio utilis compararetur; idcirco non omnes Juris Canonici partes, sed præcipuas duntaxat explicandas elegit; iste delectus ipsi visus est ad faciliorem Juris Canonici notitiam magis conferre, quam si indiscriminatim quoslibet Canones, singulas Decretales, & quælibet rescripta exponere aggressus fuisset.

Ut suum opus ad felicem exitum perduceret Espenius, manuscriptos Codices Canonum & Decretalium assidue pervolvit; amicos, qui in Brabantia & in provinciis exteris degebant, consuluit; ut si quos

quos reperirent editos vel ineditos Codices, ex iis decerperent, quæ ad illustrandum argumentum, quod iis indicabat, conducebant: nec enim sumptibus pepercit Espenius, nec labori, quo suus Commentarius in Jus vetus, novum, & novissimum in lucem prodiret accuratissimus.

His de opere tam erudito prælibatis, mihi nunc liceat breviter declarare methodum, quam in determinando sensu Canonum & Decretalium observat Espenius.

1°. Textum Canonis primigenium diligenter scrutatur: ubi enim de Canonibus Græco idiomate conceptis agitur, ad fontes Græcos, ut eorum sensum detegat, confugit: unde profert plurima, quæ liquidum sensum fecunde ac significantius repræsentant. Græca enim lingua, ut nullo dictionis exoticæ fuco inquinata habetur, sicut erudita est & locuples; suum lectorem nedum inopem & jejunum deserat; eum quinimo saturum & doctiorem dimittere experiuntur, qui de Græcis litteris optime meriti sunt.

2°. Si in Canone exponendo nævos detegat Espenius, eos suis in scholiis manifestos facit, sensumque genuinum restituit.

3°. Refert abusus, qui ex Canonibus perperam expositis invaluerunt, deinde eos confutat, rationemque subjicit, cur abrogari debeant.

4°. Si veteres ac recentiores interpretes circa Canonis sensum dubii & ancipites exstiterint, si ex eorum dubitatione variæ Canonis lectiones natæ sint, tunc eas præsertim graviores elucidat Espenius, & lectionem, quæ ad genuinum Canonis sensum magis accedit, amplectitur.

His commodis, quæ ex Commentario in Jus Canonicum referri possunt, alterum adhuc adjici potest; quid illud autem? accipe. Scilicet Canones ac potissimum Decretales, quæ in collectionibus ordine materiis incongruo & inverso leguntur, idoneâ atque congruenti ad docendum & discendum methodo, in Commentario habentur. Ut ea utilitas facilius percipiatur, noverit lector, quod in Decretalium collectionibus ordo temporum pro methodo duntaxat habeatur; at ordo iste nec sufficit, nec ad tradendam Juris Canonici scientiam est accommodatus; quia casus, qui in Decretalibus de eodem argumento propositi fuerunt ac soluti, a se invicem dissiti sæpius sunt ac leguntur: diversis temporibus conditæ fuerunt Decretales, quarum argumentum maximam ac necessariam habet affinitatem

cum

cum aliis Decretalibus, quæ a diversis Pontificibus datæ sunt: sed intervallum inter Decretales, quarum argumenta sunt affinia, positum prohibet ne earum necessitudo advertatur; ut huic incommodo occurrat Espenius, Decretales, & earum argumenta eo ordinavit modo, quo secundum materiarum seriem legendæ sunt, ut nitide possint intelligi.

Hoc ordine inter Decretales posito eam in illis discutiendis observat diligentiam Canonista noster, quam secutus est ubi sensum alicui Canoni attributum discussit, impugnavit, vel amplexus est: id clare conspicitur in observationibus Decretalium, quæ Jurisdictionem Ecclesiasticam definierunt: Canonistarum gens hac de re in duas potissimum dividitur opiniones; plurimorum ea cura est, ut Jurisdictionis Ecclesiasticæ fines nimium contrahant, dum alii ad eos plus æquo producendos animum appellunt: At Espenius inter utramque opinionem medius incedens, quod æquum est, unicuique impartiri studet.

Ignoscat lector, si, ut fit in brevibus tabellis & punctim quasi delineatis, non utilitates ipsas, quæ ex tanto opere nascuntur, sed utilitatum apices duntaxat referam; talis quoque erit expositio commodi, quod ex comparatione Espeniani Commentarii facta cum operibus aliorum Canonistarum facile innotescit. Canonistæ in suis Commentariis nihil de Juris veteris Canonici origine & progressu, nihil de ejus vicissitudine, nihil de modo, quo Jurisprudentia recens Juris antiqui Canonici locum occupavit, nihil de disciplina Ecclesiæ Græcæ fere dixerunt; harumce rerum, quæ majoris sunt momenti, ne rubricatus apex in plurimis Decretistarum scriptis deprehenditur; at Espenius sedulo exponit Jus vetus Canonicum, ejus originem repetit; progressum explicat; Jus novum & rationem, quâ veteri disciplinæ successit, evidenter exponit. Nec obliviscitur disciplinæ in Ecclesia Græca antiquitus & recens observatæ. Demonstrat etiam quanta priscis Conciliorum Decretis, eorumque canitiei reverentia debeatur: eorum Canones sicut instituta quædam ad formandos in temporum perpetuitate mores spectat, & veneratur.

Atque eâ potissimum ratione a Gallis pluris æstimari debet Espenii Commentarius, cum sua jura seu libertates ex antiquis priscorum Canonum fontibus derivent; nec diffiteri possumus, quin Espenius in exponendis veterum Conciliorum Canonibus auctoritatem prærogativarum, quas Ecclesia Gallicana sibi vendicat, plurimum commen-

mendaverit. Tandem ab omnibus probari debet præsens Espenii opus, quod in eo sic res attemperet, ut cuncta ad eum revocet modum, quem recta ratio, & Christianæ leges sapientissime fixerunt; Conciliorum Canones, & summorum Pontificum Decreta sic interpretatur, ut de obscuris dilucide, de perturbatis disposite, de dubiis enucleate disserat.

Eo loci præfationi meæ modum facerem; sed cum nonnulla adhuc supersunt, quorum rationes posset lector a me reposcere, de iis dicam breviter, ut nemo ex opere lecto recedat offensus.

1°. Cum Espenius varias Canonum lectiones vel notat vel recenset, eas distinguit variis litteris majusculis initialibus, quas exponere non erit superfluum.

Si occurrant litteræ	Gr.	indicatur Codex Græcus.
Si occurrant	G. H.	designatur Codex Gentiani Herveti.
Si occurrat littera	Q.	significatur Codex Quenelli.
Si	IS.	Codex Isidori.
Si	E. R.	Codex Ecclesiæ Romanæ.
Si	G.H.Q.	Codices Gentiani Herveti & Quenelli.
Si	D. Ex.	Codex Dionysii Exigui.
Si	C.	Coteleri versio.

In scholiis, quæ Concilii Nicæni II. Canones spectant, inter duas ansulas addidit nonnullas periochas ex versione Anastasii Bibliothecarii petitas, quæ notantur litterâ A. Quasdam vero protulit ex versione Græca, uti hæc legitur in Pandectis Canonum Græcorum a Guillelmo Beveregio editis, quapropter indicantur per litteram majusculam B.

2°. Monet Espenius prædictos collectores non consentire inter se de numero & ordine, qui observari debet in Canonibus recensendis. Notat exempli causâ ordinem, quem in disponendis Canonibus servavit Dionysius, plurimum differre ab eo, quem Gentianus Hervetus secutus est: etenim Canon Sardicensis, qui in versione Dionysii computatur octavus, sub numero septimo apparet in collectione Herveti.

3°. Quæ intra duas manus inclusa in Commentario Espeniano leguntur, hæc decerpta sunt ex brevi tractatu historico Canonico, quem in Canones & Decretales juris publici fecerat olim Espenius. Hic autem tractatus in præsenti editione omissus est. Primo quia plurima in hoc opusculo descripta leguntur, quæ in novo Com-

mentario iiſdem verbis & eodem ſenſu reperiuntur. Secundo cum brevis ille tractatus plurimis refertus ſit nævis, quos in ſuo Commentario notavit & emendavit Eſpenius; moleſtum profecto ac faſtidioſum fuiſſet opuſculum iſtud oculis rurſus ſubjicere.

Non idem ferendum eſt judicium de prima diſſertatione, quæ in hocce Commentario hunc titulum in fronte gerit: *De veterum Canonum ſtabilitate & legitimo eorum uſu*, &c. Lovanii inclinante ſuperiori ſeculo comparuerat hæc diſſertatio præ ſe ferens titulum, qui ſequitur: *Theſes Canonicæ de veterum Canonum, & in iis contentæ Canonicæ diſciplinæ ſtabilitate & legitimo eorum uſu, quas Præſide D. Zegero Bernardo Van-Eſpen J. U. Doctore defendet Joſephus de Brigode*. Hoc opuſculum pro ſua doctrina & methodo viſum fuit ſuo auctori dignum, quod in Commentario primum ordinis locum occuparet.

Quarto in Commentario integro diſſeminatæ apparent notæ, quibus ſuppletur quod ex attentione auctoris excidere forſan potuit; raræ ſunt notæ, quia rari ejus lapſus, aut leves admodum exſtiterunt.

Quinto tandem ex iſtius operis lectione conſtabit quanti Clericorum refert ediſcere Jus Canonicum; ſive ii ſpectentur, quibus onus regiminis incumbit, ſive illi, quibus Lex eſt obſequendi præſcripta.

Quod quidem de Sacerdotibus, qui præſunt, certum eſt ac perſpicuum. Duces enim ſunt aliorum, noverint e Canonibus Conciliorum, ex Pontificum Decretis, quæ via tuta ſit, quæ periculoſa, ut certo eam indicare valeant. Magiſtri ſunt, adeoque neceſſe eſt eâ eſſe eruditione inſtructos, ut ſuos docere poſſint, quos morum Canones, quas doctrinæ formulas traditio comprobavit. Paſtores ſunt, operæ pretium eſt ut cognoſcant quæ ab ovibus removenda, quæ vero ipſis præbenda ſint pabula doctrinæ, fidei, & morum. Animarum curæ ſuæ creditarum ſunt medici, opus igitur eſt, ut judicent inter lepram & lepram, & varia morborum genera ſecernant, ut facultates noverint medicamentorum; quod quidem cum ex ſe difficile eſt & arduum; afferente ſancto Gregorio Magno, *artem artium eſſe regimen animarum*, tum in parochiis ruralibus, aut in urbibus modicis nonnumquam difficilius, ubi Paſtores vel qui peccata confitentibus dant operam ſtare tenentur ſuo judicio, cum juvari vix poſſint alieno; eo quod ſocios aut parochos vicinos, qui in ſcientia Juris Canonici hoſpites ſunt & peregrini, conſulere ſit periculoſum; Epiſcopum vero Diœceſanum aut ejus Conſilium adire, loci longinquitas, viæ difficiles, anguſtiæ temporum, ac negotium,

tium, quod celerem & promptam definitionem exigit, non patiantur.

Hæc si attente considerentur, procul dubio constabit, Ecclesiasticos, qui ad hoc munus accedunt, ut vitæ rationem ab aliis reposcant, suscipere sibi indictam legem non solum innocentiæ morum, sed etiam scientiæ Canonum, nec magis eos eniti debere ne minus probi videantur, quam ne minus docti. *Qualis enim* (ait Hieronymus in cap. 2. Epist. 1. ad Timoth.) *ædificatio erit discipuli, si se intelligat magistro esse majorem.*

De Clericis, qui in loco inferiori sunt constituti, etsi fateor eamdem non esse rationem, id tamen existimo inficiari posse neminem, eos non nisi magno salutis suæ periculo scientiâ Canonum esse privandos. Cum in omnibus metuenda sit rerum sacrarum ignoratio; multo tamen illa est in iis periculosior, quorum vitæ conditio & norma e cognitione Canonum & Decretorum Pontificiorum dependent.

Ea autem Juris Canonici cognitio præsertim eos spectat, qui ad sacros ordines suscipiendos debent se comparare; attendant necesse est ad dotes, quas Ecclesia exigit ab iis, qui consecrandi sunt Presbyteri, quæ futura sint eorum munia, quæ sint virtus & dignitas sacramenti ordinis, quo a præsulibus aliquando insigniendi sunt. Præter Jus Canonicum cedo scientiam alteram, quæ dotes illas accuratius edoceat: ita sane accepimus, estque Conciliorum Canonibus, Pontificum Decretis, statutis Synodalibus proditum, quod Ecclesia olim removeret longius ab aris, qui vitio aliquo notati erant; quod a suis exigeret virtutes, quibus inter populos eminerent: quamvis eadem exterior disciplina hodie non vigeat, quæ antiquitus floruit; viget tamen idem Ecclesiæ spiritus; cujus sanctitas, sicut ejus fides, est indefectibilis.

PRÆFATIO

AUCTORIS.

NOTISSIMUM est, Ecclesiæ in suis condendis Decretis sive Canonibus unicum scopum studiumque esse, proponere regulas, e quibus Fideles, ac præcipue ejus Ministri morum suorum vitæque normam sumant; optimumque Ecclesiæ administrandæ genus haurire queant.

Porro sicuti in Sanctorum Patrum scriptis purissima morum ac disciplinæ principia, Evangelicam simplicitatem ac sanctitatem spirantia exhibentur, ita quoque in illis potissimum Canonibus, quos Patrum ætas parturivit, purior illa morum disciplina conspicitur.

Ecquid enim sunt Canones, quos Patres edidere, nisi particulares quædam quasi conclusiones e principiis in suis scriptis fusius propositis, eductæ? ut recte notat pius ille Parisiensis Cancellarius Joannes Gersonius: *Ex primis enim principiis*, ait, *quæ SS. Patres in suis scriptis exhibuerunt*, *originantur*, *sicut e fonte fluvii conclusionum particularium in Sacris Canonibus contentarum*.

Hinc nemo non videt, quam non modo utilis, sed quodammodo necessaria sit Clericis Canonum lectio, non tantum qui a singulari Canonum studio *Canonistæ* dicuntur; verum & iis, qui a studio Theologico *Theologi* vocantur; nimirum ut in illis optimam Ecclesiæ administrandæ normam conspiciant.

Unde illud Cœlestini I. *Nulli Sacerdotum liceat ignorare Canones*. Et illud Concilii Carthaginensis VI. ad suggestionem S. Augustini: *Placuit ut ordinandis Episcopis*, *vel Clericis*, *ab Ordinatoribus placita Conciliorum auribus eorum inculcentur*, *ne se aliquid contra Statuta Concilii fecisse pœniteat*. Est Canon 18. in Codice Ecclesiæ Africanæ exhibitus.

Et quidem adeo necessaria est Canonum lectio, si Christiano Lupo credimus in præfatione Scholiorum, ut „ex quo antiquorum Canonum & intelligendorum & observandorum cura apud nos cœpit „ tepescere, irrepere in Scholas cœperit subtiliter disputandi & pro-„ ba-

„ babiliter opinandi licentiosa cum prurigine & sine fræno libertas.
„ E Scholis in Ecclesiæ ambones, & hinc in fidelis populi mores
„ transiit, atque ita purum avitæ, moralis præsertim Theologiæ
„ vinum cœnosa humanæ per peccatum obscuratæ rationis aqua mi-
„ scuit, & lucidum Evangelicæ vitæ aurum vertit in scoriam multæ
„ curruptionis. Patrum cordibus in filios reducendis nulla via com-
„ pendiosior, quam reditus, verum sale conditus, ad antiquos, no-
„ stris novissimorum temporum infirmitatibus congruos Canones, quos
„ Sanctus Leo Magnus *Epist.* 84. altâ voce prædicat esse *Spiritu Dei*
„ *conditos*, *totius mundi reverentiâ consecratos*, & usque ad seculi fi-
„ nem, utique in electorum cordibus permansuros „.

Hæc probe intelligebat S. Carolus, ideo *Canonum ea scientia ipsi perjucunda erat, quæ Patrum mores & acta repræsentans Ecclesiæ componendæ atque ordinandæ rationem continet. Dolens autem eos communi consuetudine tantummodo Canones ad interpretandum seligi, qui ad lites judiciaque valent; constituit ipse, qui iis declarandis præesset, unde Sacra Majorum instituta & ritus, optimumque Ecclesiæ administrandæ genus hauriretur.* Petrus a Basilica in ejus vita *lib.* 7. *cap.* 11.

Neque Clericis, iisve, qui Ecclesiæ administrandæ vi sui officii præsunt, hæc Sacrorum Canonum ac avitæ Patrum disciplinæ notitia solum utilis ac prope necessaria est: sed & iis, qui Civilibus & Regiis Tribunalibus præfecti sunt: aut se disponunt, ut iis aliquando admoveantur.

Cum enim spectatâ modernâ non Belgii tantum, sed & Galliæ, aliorumque Regnorum disciplinâ quæstiones Ecclesiasticæ disciplinæ frequenter devolvantur ad Regia Tribunalia: imo vix quidquam alicujus momenti disciplinam exteriorem concernens cum effectu decernere queant Episcopi, nî Regia auctoritas assistat: vix dici potest, quam Episcopis aliisque Pastoribus in restauranda, aut sustinenda puriori Ecclesiæ disciplina sint impedimento Ministri Regii, dum antiquorum Canonum, & purioris Ecclesiasticæ disciplinæ plane expertes, quidquid a relaxata aut collapsa disciplina dissonum apparet, quasi noxiam & periculosam novitatem abominantur, & rejiciunt.

At e contra, cum Regii Ministri Sacrorum Canonum atque sincerissimæ Ecclesiasticæ disciplinæ scientiâ probe sunt imbuti, mirum quid non in redintegranda, aut sustinenda, aut promovenda optima illa Ecclesiæ disciplina valeant: idque non tantum Episcopis, cæterisque Ecclesiæ ministris suâ auctoritate assistendo; sed insuper tam-

quam Sacrorum Canonum ab Ecclesia constituti Vindices & Executores, eam auctoritate Regiâ promovendo, aut collabentem sustinendo, vel collapsam restaurando.

Verum quia non omnibus, quibus SS. Canonum & Ecclesiasticæ disciplinæ notitia convenit, vacat fusiores Conciliorum tomos, aut longos Canonum commentarios pervolvere; nec inutile, nec ingratum fore credidi, Canones illos Conciliorum tam Græcos, quam Latinos, quos Ecclesia Græca & Latina jam a multis seculis probavit, ac pro Regulis Ecclesiasticæ disciplinæ suscepit, repræsentare, & scholiis tam ad sensum Canonum, quam ad notitiam disciplinæ conducentibus, explanare.

Et licet inter hos Canones sint nonnulli, qui Synodos particulares duntaxat habent auctores; quia nihilominus universalis Ecclesiæ consensu in Codicem Canonum recepti & probati sunt; merito de his omnibus dici posse videtur, quod de Nicænis dixit Leo Magnus: *Canones esse Spiritu Dei conditos, & TOTIUS Ecclesiæ reverentiâ consecratos*. Epist. 84.

Si ex auctoritate Canonum de auctoritate disciplinæ in illis exhibitæ judicari debeat, nemo non videt, quantæ auctoritatis reputanda sit his Canonibus repræsentata disciplina: ac per consequens, quam utilis horum Canonum lectio & notitia sit futura. Imo id asserere ausim, his in Canonibus omnem pene Ecclesiæ disciplinam, si non fuse explanatam, ut minus insinuatam & præformatam reperiri.

Qui tamen accuratiorem ac prolixiorem Sacrorum Canonum, totiusque Ecclesiasticæ disciplinæ notitiam desiderat, regulas ad eam perveniendi in hoc Tractatu seu commentario reperiet.

Sed cum ea sit disciplinæ exterioris ratio, ut ea nonnumquam pro temporum ac locorum personarumque variis circumstantiis, ipsâ fide manente invariatâ, mutari queat; nec possit, imo nec semper & ubique conveniat, pristinam Patrum disciplinam, abolitâ recentiori, reducere, aut pertinaciter sustinere: non dubium, quin omnibus, quibus Ecclesiasticæ disciplinæ conservatio, vel restauratio, aut ejus usus incumbit, ita pristinæ studium congruat, ut tamen modernæ cognitionem non omnino negligant.

Quia vero hæc potissimum e recentioribus Canonum & Decretalium Collectionibus, quæ hodierno Corpori Canonico concluduntur, accipienda est, harum Collectionum historiam, & Epitomen exhibere volui; unaque regulas ac principia assequendo, earum genuino sen-

ſenſui, & notitiæ obſervanda: quique commentatores potiſſimum conſuli poſſent.

Ulterius: quia ad Sacrorum Canonum, & priſtinæ diſciplinæ, necnon hodierni Juris Canonici notitiam non parum conducunt Canonum Collectiones ſive Codices, qui variis temporibus prodierunt, & e quibus Gratianus, Raymundus, aliique moderni Corporis noſtri Canonici Compilatores ſua pro magna parte hauſerunt, eas quoque in hoc Tractatu ſeu commentario exhibui, ac una notavi, quæ pro notitia tum veteris, tum modernæ diſciplinæ in illis obſervanda occurrunt: ac ſingulariter apocrypha a ſinceris monumentis, quæ in illas Collectiones, & ex illis in Corpus Canonicum irrepſerunt, ſecernere ſtudui.

Denique ut diſciplina Eccleſiaſtica, quæ in Belgio, Gallia, Italia, Germania, Hiſpania, facilius poſſit innoteſcere, ea notata ſunt, e quibus hæc cognitio accipienda ſit.

COM-

COMMENTARIUS IN CANONES JURIS VETERIS.

PARS PRIMA.

De Antiquis Canonum Codicibus.

DISSERTATIO PRIMA.

De Veterum Canonum & in eis contentæ Canonicæ Disciplinæ stabilitate, & legitimo eorum usu.

§. I.

Qui inter Canones sint præcipui & utiliores.

Finis, quem patres sibi proposuerunt in Canonibus condendis.

ANTIQUOS Episcoporum ac Patrum Ecclesiæ Conventus seu Synodos si quis pervolvat, facile intelliget, præcipuam eorum curam fuisse, ut Regulas, quas Græci *Canones* dicunt, conderent, quibus Fidelium, ac præcipue Ministrorum Ecclesiæ vivendi rationem exprimerent; id est, quibus ostenderent ea, quæ ipsorum vocatio & ministerium requireret; quâ ratione vitia nascentia resecanda, succrescentia rescindenda essent; quæ media curandis peccatoribus opportuna; quæ singulis peccatis convenientia; quæ in admittendis ad usum Sacramentorum, aut ab eo removendis disciplina servanda; quæ in assumendis ad sacros Ordines, & ministeria Ecclesiæ scientia ac morum integritas requirenda; quæ vocationis signa exigenda essent; quam fidelitatem ac moderationem in dispensandis Ecclesiæ proventibus Ministri ipsius servare deberent: verbo, eo præcipue Patres collimasse apparebit, ut Fidelibus, ac præcipue Ministris Ecclesiæ in suis Decretis seu Canonibus vivendi rationem, atque Ecclesiæ rite administrandæ optimam maximeque convenientem disciplinam præformarent.

Unde Leo IV. consultus ab Episcopis Britanniæ, per quæ Decreta judicare de-

debeant Episcopi; relatis Apostolorum Canonibus, aliisque veterum Conciliorum, quos seculo VI. in suum Codicem retulerat Dionysius Exiguus, & quem pro Codice Canonum primum Romana, ac tandem Universalis Ecclesia aliquando suscepit, subjicit: „ Isti „ omnino sunt, per quos judicant Epi„ scopi, & per quos Episcopi simul & „ Clerici judicantur „. Quin nec nisi his deficientibus, ad dicta SS. Hieronymi, Augustini, Isidori, & similium Sanctorum recurrendum esse pronuntiat, addens: „ Quam ob causam Inculen„ tius, & magnâ voce pronuntiare non „ timeo: quia, qui illa, quæ diximus, „ Sanctorum Patrum Statuta, quæ apud „ nos Canonum nomine prætitulantur „ (sive sit ille Episcopus, sive Cleri„ cus, sive Laicus) non indifferenter „ recipere convincitur, nec Catholi„ cam & Apostolicam fidem, nec San„ cta quatuor Evangelia utiliter & ef„ ficaciter ad effectum suum retinere, „ vel credere probatur „. Apud Gratianum *Dist.* 20. *Can.* 1.

Veneratio Canonibus debita.

Et quid mirum, si tantâ veneratione excipiendos hos a Sanctis Patribus jam pridem editos Sacros Canones pronuntiet Pontifex; quia, ut recte advertit S. Agobardus Lugdunensium Archi-Præsul: „ Si secundum verbum „ Dominicum, *ubi duo vel tres con„ gregati fuerint in nomine ejus, ibi „ est & Dominus in medio eorum*, „ quanto magis ubi viginti, aut tri„ ginta, aut multo amplius congregati „ fuerint, non solum in nomine Do„ mini, sed insuper etiam Fide præ„ diti, sapientiâ illustres, vitâ clari, „ sanctitate reverendi, signis & prodi„ giis formidandi „? *Lib. adversus legem Gundobadi cap.* 12.

Cur eos ignorare non licet?

Hi sunt igitur Canones, de quibus loquitur S. Cœlestinus Papa: *Nulli Sacerdotum liceat Canones ignorare. Dist.* 38. *Can.* 4. Et Synodus Carthaginensis, cui Augustinus interfuit, & Auctor Decreti fuisse scribitur: „ Placuit, ut „ ordinandis Episcopis, vel Clericis „ prius ab Ordinatoribus suis Decreta „ Conciliorum auribus eorum inculcen„ tur; ne se aliquid contra Statuta Con„ cilii fecisse pœniteat „. *Can.* 7. *ibid.*

Hi sunt illi Canones, in quibus sanctissimam morum disciplinam, atque optimam regendi Ecclesiam institutum relucere videbat S. Carolus; & quorum propterea scientiâ tantopere delectabatur, uti his verbis testatur in ejus vita Carolus a Basilica S. Petri *lib.* 7. *cap.* 11. „ Canonum ea scientia, in„ quit, ipsi perjucunda erat, quæ Pa„ trum mores & acta repræsentans, „ Ecclesiæ componendæ atque ordinan„ dæ rationem continet. Dolens autem „ eos communi consuetudine tantum„ modo Canones ad interpretandum „ seligi, qui ad lites judiciaque valent, „ constituit ipse, qui iis declarandis præ„ esset, unde sacra Majorum instituta „ & Ritus, optimumque Ecclesiæ ad„ ministrandæ genus hauriretur „.

Quid plura? Hi sunt Canones illi, quorum neglectui corruptionis Moralis Christianæ primam causam adscribere non veretur Christianus Lupus, in Præfatione in Scholia scribens: „ Ex quo „ antiquorum Canonum & intelligen„ dorum & observandorum cura apud „ nos cœpit tepescere, irrepere in Scho„ las cœpit subtiliter disputandi, & „ probabiliter opinandi licentiosa cum „ prurigine & sine fræno libertas: e „ Scholis in Ecclesiæ ambones, & hinc „ in fidelis populi mores transiit, at„ que ita purum avitæ, moralis præ„ sertim Theologiæ, vinum cœnosâ „ humanæ per peccatum obscuratæ ra„ tionis aquâ miscuit, & lucidum „ Evangelicæ vitæ aurum vertit in „ scoriam multæ corruptionis. Patrum „ cordibus in filios reducendis nulla via „ compendiosior, quam reditus, verum „ sale conditus, ad antiquos nostris no„ vissimorum temporum infirmitatibus „ congruos Canones, quos S. Leo Ma„ gnus altâ voce prædicat esse Spiritu „ Dei conditos, totius mundi reveren„ tiâ consecratos, & usque ad seculi „ finem, utique in electorum cordibus „ permansuros „.

De horum Canonum, & in eis contentæ Canonicæ Disciplinæ Stabilitate, &

& legitimo eorum usu præsens Differtatio præcipue instituitur.

§. II.

In Canonibus discernendum quid juris naturalis sit, quid positivi.

CAnones, quos ad formandos mores, vitia eluenda, atque rite regimen Ecclesiæ instituendum jam pridem Patres edidere, tametsi frequenter aliquid juris positivi contineant, præcipuum nihilominus, quod in iis occurrit, atque decernitur, potius juris naturalis ac divini interpretatio, declaratio, atque ad particulares casus & causas applicatio, quam juris positivi nova constitutio dicenda est.

Assignantur Canones, qui juris naturalis aliquid in se complectuntur.

Discutiantur namque ea omnia, quæ in Canonibus illis ordinantur ac decernuntur, qui alias a summis Pontificibus, & a sacris Conciliis *De Clericorum vita, honestate, doctrinaque retinenda, ac de luxu, commessationibus, choreis, aleis, lusibus, ac quibuscumque criminibus, nec non secularibus negotiis fugiendis copiose ac salubriter* editi fuerunt; comperiet, ea pene omnia, si pœnas Canonicas excipias, non ad jus positivum, sed ad jus naturale divinumque esse referenda. Quis enim ambigat, quin commessationes, luxus, choreæ, alearum lusus, similiaque Clericis, etiam ante Canonum illorum promulgationem interdicta fuerint?

His Canonibus consuetudo vim obligandi detrahere non potest.

Hi proinde similesque Canones, si non stent jure positivo, semper tamen stabunt jure naturali; saltem quoad ea, quæ juris naturalis in illis continentur. Unde nec ulla quantumvis inveterata consuetudo, nec contraria multorum praxis eos in totum abrogare unquam poterit: ita ut his, qui se adversus hos Canones consuetudine tueri volent, merito respondeatur, quod Concilium Lateranense sub Alexandro III. aliquando reposuit iis, qui exactiones suas Simoniacas longâ consuetudine tutari volebant: „ Putant autem, ait, plures „ ex hoc licere, quia legem mortis de „ longa invaluisse consuetudine arbi„ trantur, non attendentes, quod tan„ to graviora sunt crimina, quanto diu„ tius infelicem animam tenuerunt al„ ligatam „. *Cap.* 9. ✠ *De Simonia.*

Ne quis igitur hìc aberret, credatque contrariâ consuetudine hos Canones omnino aliquando aboleri posse, convenit ut expendat (uti recte monet Eminentissimus, atque solidissimus Canonum Interpres Cardinalis Aguirius Differt. 8. ad Concilium Toletanum III.) doctrinam Doctoris Angelici *Quodlib.* 9. *art.* 15. ubi de antiquis Canonibus pluralitatem Beneficiorum vetantibus ita scribit: „ Quantum ad „ hoc quod jura illa antiqua continent „ jus naturale, abrogari non possunt „ per contrariam consuetudinem, ut „ pote irrationalem. Quantum autem „ ad hoc quod solum de jure positivo „ continent, possunt esse abrogata: „ præcipue si dissimulantes hanc con„ trariam consuetudinem, in quorum „ potestate est jus positivum mutare, „ intendunt per talem dissimulationem „ antiqua jura mutare „.

Cur hi Canones non possunt abrogari?

Circa illud quod juris positivi nonnumquam in his Canonibus occurrit, notandum, id frequentius esse tale, ut vix sine illius observantia ipsum, quod juris naturalis est, servari queat: ut propterea Canones hi etiam quoad illud, quod juris positivi in illis occurrere videtur, quasi perpetuam ac immobilem rationem habere videantur; ac ideo in his præcipue militet illud Doctoris Angelici 1. 2. *quæst.* 97. *art.* 3. *ad* 2. „ Si maneat ratio eadem, propter quam „ lex primo utilis erat, non consuetu„ do legem, sed lex consuetudinem „ vincit: nisi forte propter hoc solum „ inutilis lex videatur, quoniam non „ est possibilis secundum consuetudinem „ patriæ, quæ erat una de conditioni„ bus legis „.

§. III.

Ægre a Canonum rigore Ecclesia recedit.

Sollicitudo Patrum in conser-

PRima salus est, inquit Hormisdas Papa, *recta fidei regulam custodire, &*

vandis Canonibus. *re, & a Constitutis Patrum nullatenus deviare*. Causa 25. *quæst.* 1. *Can.* 9. Et ibidem *Can.* 7. ex Zosimo Papa. „ Contra Statuta Patrum condere aliquid vel mutare, nec hujus quidem „ Sedis potest auctoritas. Apud nos „ enim inconvulsis radicibus vivit antiquitas, cui Decreta Patrum sanxere „ reverentiam „.

Quin & Œcumenica Synodus Chalcedonensis reflectens a nonnullis Regulas seu Canones non servari, *Canone* I. ait: „ A Sanctis Patribus in unaquaque Synodo usque nunc probatas „ regulas teneri statuimus „. Apud Gratianum loco citato, *Can.* 14.

Hæc aliaque a Gratiano relata evincunt, quanta fuerit in conservandis sacris Canonibus solicitudo. Et licet negari nequeat, nonnunquam, etiam Patrum ætate, a rigore Canonum fuisse recessum; ex hac ipsa nihilominus Canonum relaxatione seu dispensatione elucet, quantus fuerit Patrum pro eorum observantia zelus, quantusque in iis relaxandis renisus.

Nonnisi urgente necessitate rigor eorum relaxatus est.

Acta monumentaque, quibus Canonum relaxatio Patrum ætate admissa continetur, si quis pervolvat, videbit, nonnisi rarissime, ac necessitate urgente, aut publicâ Ecclesiæ utilitate flagitante eam relaxationem indultam; idque eâ semper cautione, ut cessante necessitate pristinus Canonum vigor servaretur.

Disciplina Ecclesiæ habebat, ne quisquam post alicujus criminis pœnitentiam Clericatum accipiat, vel ad Clericatum redeat, vel in Clericatu permaneat; *quod ut constitueretur*, ait S. Augustinus, *non desperatione indulgentiæ, sed rigore factum est disciplinæ*.

Ab hoc rigore nonnihil recedendum esse tempore Donatistarum judicaverant Episcopi Catholici; ut nimirum revertentes a Donatistis apud ipsos ordinati in suis Ordinibus permitterentur.

Cum vero nonnulli pertinaces Donatistarum hanc Augustino, aliisque Catholicis Episcopis piam dispensationem seu relaxationem objicerent, dicentes: „ Si oportet ut nos extra Ecclesiam, „ & adversus Ecclesiam fuisse *pœniteat*, „ ut salvi esse possimus, quomodo post „ istam pœnitentiam apud vos *Clerici*, „ vel etiam *Episcopi* permanemus „ ? Respondet Augustinus: „ Hoc non „ fieret, quoniam revera (quod fatendum est) fieri non deberet, nisi *pacis ipsius compensatione* sanaretur. „ Sed sibi hoc dicant, & multo *maxime doleant*, qui in tanta morte præcisionis „ jacent, ut isto quodam *vulnere* Matris Catholicæ reviviscant . . . Verum in hujusmodi causis, ubi per *graves* dissensionum scissuras *non hujus* „ *aut illius hominis* est periculum, sed „ *populorum strages* jacent, detrahendum est aliquid severitati, ut majoribus malis sanandis charitas sincera „ subveniat „. Hæc Augustinus *Epist.* 185. ultimæ edit. & refertur apud Gratianum *Dist.* 50. *Can.* 25. & *Caus.* 23. *quæst.* 4. *Can.* 24.

Id Exemplis nonnullis probatur.

Per indulgentiam Ecclesiæ nihil rigori Canonum detrahitur.

Gelasio I. Papæ exposuerant Episcopi per Lucaniam & Brutios & Siciliam constituti, per diversas Italiæ partes fame atque hostium incursione contigisse eam Clericorum raritatem, ut in *plurimis locis per inopiam competentis auxilii, salutare subsidium deesset animarum*; quapropter petunt, ut Canonum rigor circa servanda interstitia nonnihil relaxaretur. Annuit Pontifex; sed quantâ moderatione! Primo declarat, quod per hanc suam relaxationem, quam Ecclesiarum præsens necessitas exigit, nihil priscis Canonibus detractum velit. *Priscis*, ait, *pro sui reverentia manentibus Constitutis; quæ ubi nulla vel rerum vel temporum perurget necessitas, regulariter convenit custodire*. Secundo, quod quando Ecclesiis his de competenti Clericorum numero fuerit provisum, in *Ecclesiasticis gradibus subrogandis Canonum paternorum* VETUS *forma servetur: nec contra eos ullâ ratione prævaleat, quod pro* ACCIDENTIS DEFECTUS REMEDIO *providetur, non adversus Scita Majorum novâ lege proponitur*. Tertio declarat, hac dispensatione alias Ecclesias nullatenus uti posse; *quas non simili clade vastatas, pristinam faciendis or-*

 di-

dinationibus convenit tenere sententiam. Apud Gratianum *Dist.* 77. *Can.* 9.

Ecce quanta moderatio & circumspectio, ne a Canonum rigore, etiam in leviori disciplinæ articulo, recedatur! quantumque studium, ut Majorum Constituta & Canones suum obtineant vigorem!

S. Martinus I Papa negat Clericis impudicis graduum restitutionem post pœnitentiam peractam.

Scripserat ad Martinum I. Papam S. Amandus Trajectensis Episcopus, plures Presbyteros, Diaconos, aliosque Sacerdotalis officii post ordinationem vitiis carnis coinquinari, instanter petens, num ob multitudinem, ac duritiam gentis a rigore Canonum nonnihil recedendo, eos in Clericatu post actam pœnitentiam remanere permittere posset. Audiamus quid hic Sanctissimus Pontifex, ac gloriosissimus Martyr respondeat „. *Nullatenus*, inquit, *in hujusmodi peccato delinquentibus ad* DESTRUCTIONEM CANONUM *compassionem exhibeas*. Nam qui semel post suam ordinationem in lapsum ceciderit, deinceps jam depositus erit, nullumque gradum Sacerdotii poterit adipisci: sed sufficiat ei lamentationibus fletibusque assiduis quousque advixerit in eadem pœnitentia perdurare, ut commissum delictum divina gratia extinguere valeat. Si enim tales quærimus ad sacros Ordines promovendos, quibus nulla ruga, nullumque vitæ contagium mentes & corpora præpediat: quanto magis, si post ordinationem suam quispiam in lapsum ceciderit, & prævaricationis peccato deprehendatur obnoxius, omnino prohibendus est cum manibus lutulentis atque pollutis mysterium nostræ salutis tractare? Sitque hujusmodi *semper*, juxta sacrorum Canonum Statuta, in hac vita depositus; ut ab illo, qui mentis interiora scrutatur, nullamque de ovibus errare congaudet, dum aspexerit sinceram pœnitentiam ejus, in terribili judicio habeat reconciliatum. Ideoque iterum hortamur charitatem tuam, exemplo ejus, qui pro nobis pati & mori voluit, promptos vos in cunctis ejus servitiis permanere „. Tomo 6. Concil. edit. Labb. *col.* 383. & apud Gratianum *Dist.* 50. *Can.* 2.

Ratio hujus disciplinæ.

Ad hoc Sancti Pontificis responsum reflectens Eminentissimus Aguirius, notat, quod Episcopis Donatistis, uno Donato præcipuo Schismatis auctore excepto, indultum fuerit, ut correcti ab eo errore intra Ecclesiam Catholicam cum suis ordinibus susciperentur, & in suo gradu honoris remanerent (de qua indulgentia supra actum est); sed „ cum iis, ait, qui post receptum Sacrum Ordinem lapsi sunt palam, sive deprehensi aut convicti de peccato carnis *numquam* invenimus sive legimus in Concilio aliquo, aut Epistola Decretali, dispensatum fuisse, ut redirent ad exercitium sacrorum eorumdem Ordinum, vel ascenderent in alium superiorem, adhuc *post dignam pœnitentiam*: ut vidimus toto Dissertationis decursu. Nimirum, licet peccatum hæresis, & schismatis, ex genere suo sit gravius juxta Theologos, quam delictum incontinentiæ, sive carnale crimen; aliunde hoc videtur majorem indecentiam & deformitatem afferre tractandis divinis mysteriis, quæ jure suo speciali exigunt insignem puritatem in corpore nec solum in anima, ac proinde vel in iis, qui jam dignos pœnitentiæ fructus egerunt, & veniam apud Deum & homines acceperunt, relinquunt veluti maculam quamdam, sive notam apud omnes ejus turpitudinis antiquæ conscios, ut indecens appareat cum illis dispensare, aut eos restituere, vel promovere „.

§. IV.

Pro abolitione Canonum, aut Ecclesiæ disciplina statuenda periculose assumitur multorum in Ecclesia praxis.

Cavendum ne mala consuetudo

QUi consuetudinem, multorumque in Ecclesia praxim pro ipsius Eccle-

pro Ecclesiæ praxi habeatur.

clesiæ disciplina ac praxi accipiunt, non raro ipsos abusus, eosque enormes pro disciplina Ecclesiæ, erroresque pro veritate facile obtrudent & tuebuntur. Nam ut jam pridem dixit Nicolaus I. *Can.* 3. *Dist.* 8. „ Mala consue„ tudo, quæ non minus quam perni„ ciosa corruptela vitanda est, nisi ci„ tius radicitus evellatur, in privile„ giorum jus assumitur, & incipiunt „ prævaricationes & variæ præsumptio„ nes celerrime non compressæ, pro „ legibus venerari & privilegiorum „ more perpetuo celebrari „.

Et sane quid frequentius, quam corruptelas sive pravas consuetudines ita invalescere, ut nec Prælatorum cura aut vigilantia evelli queant. Ecce quid de consuetudine seu potius abusu retinendi plura Beneficia Genuensi Archiepiscopo rescribat Alexander III. „ Mi„ rabile gerimus & indignum, quod „ uni personæ locum in pluribus Ec„ clesiis velis concedere, vel in Epi„ scopatu tuo inducere consuetudinem „ Ecclesiæ Gallicanæ: quæ cum unum „ ad plura recipiat Beneficia, contra „ Sanctorum Canonum Instituta, non „ approbatur a nobis, licet non pos„ sit præ *multitudine* delinquentium „ emendari „. Refertur in *Cap.* 15. *De Præbend. & Dignit.* in *Parte decisa*.

Plurimorum abusuum origo.

Ut ad recentiora nobisque viciniora tempora veniamus; quam late per Ecclesiam universam maximi ac perniciosissimi abusus sese diffudissent, cum jam de Concilio Generali Tridentino cogitaretur, sincere exposuit novenarius ille Prælatorum Conventus a Paulo III. ad hoc specialiter delectus, ut abusus in futuro Concilio reformandos colligerent & exponerent. „ Beatissime „ pater, inquiunt, Spiritus ille Dei.... „ labantem, imo fere collapsam in „ præceps Ecclesiam Christi per Te „ restaurare, & huic ruinæ manum, „ ut videmus, supponere decrevit .... „ Sanctitas Tua probe noverat, prin„ cipium horum malorum inde fuisse, „ quod nonnulli Pontifices tui præ„ decessores ...... coacervaverint sibi „ Magistros .... qui docerent Ponti„ ficem esse dominum Beneficiorum „ omnium: ac ideo cum dominus „ jure vendat id quod suum est, ne„ cessario sequi, in Pontificem non „ posse cadere Simoniam. Ita quod „ voluntas Pontificis, qualiscumque „ ea fuerit, sit regula, quâ ejus ope„ rationes & actiones dirigantur: ex „ quo procul dubio effici, ut quidquid „ libeat, id etiam liceat „.

„ Ex hoc fonte .... irrupere in „ Ecclesiam Dei tot abusus, & tam „ gravissimi morbi, quibus nunc con„ spicimus eam ad desperationem fere „ salutis laborasse, & manasse harum „ rerum famam ad infideles usque.... „ Gravissimis verbis injunxisti, ut o„ mnes hos abusus colligeremus, ti„ bique illos significaremus „.

Perversos post hæc abusus plerosque universales, ac maxime conspicuos in Ecclesia regnare fatentur prædicti Præsules; absit tamen ut illos pro usu ac pro praxi Ecclesiæ obtruderent, eoque titulo tutari vellent (*a*).

Enumeratio quorumdam abusuum, qui in Ecclesia invaluerunt.

Et quidem primus abusus, quem hi delecti Prælati notarunt, atque corrigendum prætenderunt, versatur circa malam Sacramenti Ordinis administrationem, quem his verbis expresserunt: „ Primus abusus in hac parte, in„ quiunt, est ordinatio Clericorum, „ & præsertim Presbyterorum, in qua „ nulla adhibetur cura, nulla adhibetur „ diligentia; quod *passim*, quicumque „ sint, imperitissimi sint, vilissimo gene„ re orti sint, malis moribus ornati sint, „ adolescentes admittantur ad Ordines „ Sacros & maxime ad Presbyteratum „.

Non ergo tantum circa mores aliquos in Ecclesia (ut quod Clerici venationibus, potitationibus, vel lusui alearum seu cartharum addicti sint); sed

(*a*) Paulus III. ad notandos abusus in Concilio Trid. reformandos selegerat 4. Cardinales & 5. Prælatos; in abusuum indice, quem summo Pontifici exhibuerunt, 24. abusus in administratione rerum Ecclesiasticarum, & 4. in speciali regimine Curiæ Romanæ observarunt.

sed etiam circa ritum praximque alicujus Sacramenti administrandi communis abusus in Ecclesia invalescere potest; ideoque in hoc articulo discrimen inter mores aliquos in Ecclesia & praxim administrandi Sacramenta frustra prætenditur; quasi aliqua macula Sanctitati Ecclesiæ inferretur, si communior esset in Ecclesia praxis male aliquod Sacramentum administrandi, potius quam cum abusus circa mores versatur: quia non majori jure abusus Ministrorum male administrantium Sacramenta, quam male viventium Ecclesiæ adscribi debent; aut pro praxi Ecclesiæ reputari.

Nihil ergo perniciosius, quam a communi multorum praxi ipsam Ecclesiæ disciplinam statuere; illudque velle ab Ecclesia probatum, quod communiter practicatur; aut prætendere disciplinam Ecclesiæ consuetudine contrariâ abrogatam, eo quod communiter ab ea recedatur.

Ecclesia rigorem suæ disciplinæ mitigat, non abrogat.

Scio quidem, consuetudine, Prælatorum ac Superiorum tacito interveniente consensu, posse interdum rigorem disciplinæ mitigari; quin & Canones ipsos aliquatenus abrogari; at communem praxim Fidelium aut Clericorum pro praxi Ecclesiæ statuere, eamque generaliter ad abrogationem Ecclesiasticæ disciplinæ sufficientem pronuntiare, esse viam certissimam ad gravissimos abusus Ecclesiæ adscribendum, dicimus.

§. V.

Male sumitur argumentum pro abolitione Canonum a tolerantia Ecclesiæ.

Ecclesia ad tempus abusus dissimulat.

Certum est, abusus interdum adeo invalescere, multitudinemque illis patrocinantium tantam esse posse, ut si eos eradicare velit Ecclesia, nonnumquam contra Domini præceptum eradicando zizania simul eradicaret & triticum; quapropter eos ad tempus sustinet, dissimulat, aut saltem impunitos permittit: tamen zizania Ecclesiam approbare nefas est dicere.

Contingit quoque, Ecclesiam aliqua permittere, aut saltem in judicio nequaquam improbare, eo quod vel hæc improbatio plures secum traheret difficultates: quamquam interim non desinat filios ac ministros suos de obligatione sua monere; & qualiter se gerere debeant, instruere, ut coram Deo a culpa immunes sint.

Scitur Ecclesiam, in dispensandis Ecclesiasticis proventibus eam fidelitatem ac moderationem in suis Ministris jam pridem exegisse, ut eos in suas necessitates duntaxat impendere possent sub hac conditione, si *tamen indigerent*, quemadmodum *Can.* 41. Apostolorum, & *Can.* 25. Antiocheno cautum fuit. Apud Gratianum *caus.* 12. *quæst.* 1. *Can.* 22. & 23. juxta illud S. Augustini ibidem *Can.* 28. „ Si privatum „ possidemus, quod nobis sufficiat, non „ illa nostra sunt, sed *pauperum*, quo„ rum procurationem quodammodo ge„ rimus, non proprietatem usurpatio„ ne damnabili vendicamus „.

Ex quibus seculo IX. hanc conclusionem tamquam indubitatam eruit, multisque probavit Synodus Aquisgranensis, quam in ipso titulo *cap.* 107. his verbis expressit: „ Cum quo da„ mno animæ suæ ab Ecclesia, quæ „ pauperes pascit, accipiunt illi, qui „ sibi de suo sufficiunt „.

Ex ea tolerantia perperam concluderetur Canonum abrogatio.

Dicemusne Ecclesiam ab hac disciplina recessisse, eo quod clericos divites patrimonio suo parcentes, eoque consanguineos ditantes, ac interim ex proventibus Ecclesiasticis viventes non puniat, neque rationem dispensationis ab eis exigat? Nequaquam sane.

Hæc enim dissimulat, quia scit, quantis difficultatibus subjaceat singulorum facultates indagare, atque judicare quis sibi e proprio sufficiat, quis vero indigeat; unde credit sufficere, si Ministros suos de sua obligatione moneat, de cætero eorum permittens conscientiæ, proventus suos ita dispensare, ut Deo rationem fidelis dispensationis reddere valeant.

Eodem ex capite passim sustinetur, &

& toleratur usus testandi Clericorum, non tantum de bonis patrimonialibus, sed & de Ecclesiasticis, etiam in usus profanos, & in favorem divitum consanguineorum; non quod similem dispositionem approbet Ecclesia, licitamque credat, sed eam ob difficultates alias exorituras propter confusionem proventuum Ecclesiasticorum & patrimonialium, & difficilem eorum ab invicem separationem, tolerat, & testamentum non rescindit.

Simili ratione Ecclesia tolerat electionem digni omisso digniore ad ministeria ecclesiastica, ut *litium occasiones*, inquit Fagnanus, *amputentur*; nequaquam tamen recedit a Canonibus, qui clamant, digniorem omnino sine omni personarum acceptione esse eligendum; quod & in præsentatione patronorum, permutatione, resignatione, quin & in nominatione Academica locum habere non dubitamus.

Dicimus ergo cum Gregorio VII. *Lib.* 2. *Epist.* 50. „ Solet Sancta & „ Apostolica Sedes pleraque considera„ tâ ratione tolerare, sed numquam in „ suis Decretis & Constitutionibus a „ concordia *Canonica* Traditionis re„ cedere „.

§. VI.

Ecclesia optat instaurationem Sacrorum Canonum, & ad hoc laborat.

Eum in finem Papæ & Synodi adlaborarunt, ut pristini Canones in usum revocarentur.

Sicuti in materia fidei omnem novitatem respuit Ecclesia, sollicita servare depositum fidei sibi ab Apostolis, eorumque successoribus per continuam & non interruptam Traditionem creditum; ita quoque morum disciplinam a Majoribus traditam, integram ac illibatam servare, collabentem sustentare, aut jam collapsam restituere sollicite studet, & adlaborat.

Hinc prima Patrum in generali Chalcedonensi Synodo cura fuit, ut Canones jam pridem editi & recepti firmi manerent, ut supra §. 3. vidimus.

Et rursus Synodus VI. *Can.* 2. declarat: „ Hoc quoque huic Sanctæ Sy„ nodo pulcherrime & honestissime pla„ cuit, ut ab hoc nunc tempore dein„ ceps ad animarum medelam & per„ turbationum curationem firmi stabi„ lesque maneant, qui a Sanctis Pa„ tribus, qui nos præcesserunt, suscepti „ ac confirmati sunt Canones „.

Fragmentum Canonis refert Gratianus *Dist.* 16. *Can.* 7. sed admodum mendose, uti notant Correctores Romani.

Neque alio tendit Ecclesiasticæ reformationis studium, nisi ut pristina Patrum disciplina labefactata reformetur, ac suo restituatur vigori.

„ Suffecerant quidem *priscorum Pa„ trum Regulæ Sanctæ* Ecclesiæ Catho„ licæ, rectissimæque normæ ad mor„ talium *correctionem* prolatæ (inquit „ Synodus Vernensis anno 755. in præ„ fatione) si earum sanctissima jura „ perseverassent illæsa: sed quia emer„ gentibus causis quibusdam (non) „ congruis, temporeque inquieto super„ veniente, contingit nonnulla ex hac „ re, negligentiâ faciente, fuisse inter„ missa, ideoque gloriosissimus atque „ Deo religiosus, illustris Vir Pippinus „ Rex Francorum universos pene Gal„ liarum Episcopos aggregari fecit ad „ Concilium Verno palatio publico, „ recuperare aliquantisper cupiens In„ stituta Canonica. Et quia Facultas „ modo *non suppetit ad integrum*, ta„ men aliqua ex parte vult esse corre„ ctum, quod Ecclesiæ Dei valde co„ gnoscitur esse contrarium. Et si tem„ pora serena, spatiaque tranquilla di„ vinitus fuerint ei collata, cupit *ad „ plenum* secundum Sanctos Canones, „ plenius opitulante divinâ gratiâ, me„ lius, perfectius integreque in antea „ conservare „.

Quid aliud actum seculo sequente, cum zelo religiosissimorum Principum Caroli Magni, Ludovici Pii, eorumque Successorum reformatio adeo urgebatur, totque eum in finem Synodi cogebantur, nisi ut pristini Patrum Canones in usum revocarentur? In Synodo Moguntina sub initium illius seculi, Caroli Magni Imperatoris jussu coactâ, „ consederunt Episcopi cum quibusdam „ No-

„ Notariis, legentes atque tractantes „ sanctum Evangelium, nec non Epi-„ stolas & Actus Apostolorum, *Ca-„ nones* quoque, ac diversa Sanctorum „ Patrum Opuscula, Pastoralemque li-„ brum Gregorii, cum cæteris sacris „ Dogmatibus, diligenti studio perqui-„ rentes, quibus modis statum Ecclesiæ „ Dei, & Christianæ plebis profectum „ sanâ doctrinâ, & exemplis justitiæ in-„ convulsum, largiente gratiâ Dei, per-„ ficere & conservare potuissent „.

Utque nobis viciniora consulamus; quo Patrum Tridentinorum in toto Reformationis negotio labores omnes & conatus directi, nisi ut pristinam, quantum temporum rerumque conditio ferebat, Patrum disciplinam, ac Sacros Canones in usum revocarent?

Canones jam pridem *a Summis Pontificibus, & a Sacris Conciliis de Clericorum vita, honestate, cultu, doctrinaque retinenda* editos sancta hæc Synodus innovat *Sess.* 22. *cap.* 1. *de Reformat.* additque, ut quæ in iis statuta sunt „ eadem in posterum iisdem pœ-„ nis vel majoribus, arbitrio Ordinarii „ imponendis, observentur .... Si „ qua vero ex his in desuetudinem abi-„ isse compererint, ea quamprimum in „ usum revocari, & *ab omnibus accu-„ rate* custodiri studeant „.

Hanc Canonum restaurationem & praxim injunxit Synodus Tridentina.

Hoc desiderium revocandi restituendique sacra Patrum Instituta amplius expressit, dum *Sess.* 25. *cap.* 18. *de Reformat.* „ monet universos Fideles, ut „ sciant sacratissimos Canones *exacte* „ ab omnibus, & quoad ejus fieri po-„ terit, *indistincte* observandos „.

Illud in Reformationis negotio desiderium in Patrum Tridentinorum cordibus accendere studuit zelosissimus Antistes Atrebatensis Franciscus Richardotus in oratione *Sess.* 24. pronuntiatâ: „ Attendite, ait, ad Sacram, quæ vos „ peperit, *priscam* illam Sanctorum „ Ecclesiam, Principem gentium, co-„ lumnam & firmamentum verita-„ tis .... *Hoc exemplar oculis subji-„ cite:* atque ex eo *lineamenta* denuo „ formandæ ac refigendæ Reipublicæ „ deducite. In moribus, legibus, in-„ stitutis præsentis Ecclesiæ, *veram* „ illius, & *omnibus* numeris expres-„ sam imaginem reddite „. Habetur Tomo 14. Concil. Labb. *col.* 1654.

Quid sane aliud ipsa Synodus Tridentina in singulis pene Decretis clamat, nisi antiquorum Canonum observantiam aut restaurationem? In illo contra non residentes Prælatos Decreto, residendi necessitate demonstratâ, subjicit: „ Placuit Sacrosanctæ Syno-„ do, *antiquos* Canones, qui tempo-„ rum atque hominum injuriâ pene in „ desuetudinem abierunt, adversus non „ residentes promulgatos innovare; quem-„ admodum virtute præsentis Decreti „ innovat „. *Sess.* 6. *cap.* 1. *de Reformatione.*

Rursus *Sess.* 25. *cap.* 1. *de Reformat.* Canones Carthaginenses modestiam, ac frugalitatem in mensa ac victu, totoque vitæ genere Episcopis commendantes innovat; nec non Canones Apostolorum prohibentes, ne Episcopi res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent, inculcat, & suo Decreto confirmat.

Si vero temporum ac rerum conditio integram primævæ disciplinæ instaurationem non ferret, de eo & se dolere haud dissimulavit; testata se ea interim ordinasse, per quæ paulatim Pontificum ac Prælatorum diligentiâ, melioribus affluentibus rerum circumstantiis purior Patrum disciplina reviviscere posset.

Postquam enim multa pro reformatione Regularium sanctissima ediderat Decreta, *Sess.* 25. *De Regularibus*, tandem *cap.* 21. protestatur, quod cuperet Monasteria, quæ tam in spiritualibus quam in temporalibus ex mala eorum, quibus commissa fuerant, administratione passa erant detrimenta, „ ad congruam vitæ monasticæ disci-„ plinam omnino revocare; verum „ adeo *dura difficilisque* est præsentium „ temporum conditio, ait, ut nec *sta-„ tim omnibus*, nec *commune* ubique, „ QUOD OPTARET, possit adhiberi re-„ medium; ut tamen nihil prætermit-„ tat, unde prædictis salubriter aliquan-„ do

„ do provideri possit; primum quidem „ confidit „ &c.

Sententia Ecclesiæ Gallicanæ declaratur ex verbis Cardinalis Lotharingi.

Unde nec ægre tulit ipsa Synodus, quod Cardinalis Lotharingus nomine Episcoporum Galliæ publice protestaretur, se valde cupere, ut prisca Ecclesiastica disciplina restitueretur; sed „ cum intelligeret corruptissimis temporibus & moribus, non posse ea, „ quibus maxime opus est, *protinus* „ adhiberi remedia, interim assentiri „ & probare ea, quæ nunc sunt decreta: Non quod ea judicem, ait, „ satis esse ad integram ægrotantis „ Reipublicæ Christianæ curationem: „ sed quod sperem his prius levioribus „ fomentis adhibitis, cum graviora „ medicamenta pati potuerit Ecclesia, „ Pontifices Maximos, & maxime SS. „ D. N. Pium pro sua insigni pietate, & prudentia diligenter curaturum, ut ea quæ desunt implens & „ efficaciora inveniens remedia..... „ eam suæ *pristinæ* restituat sanitati: „ Hanc autem meam mentem & sententiam, tum meo tum omnium „ Galliæ Episcoporum nomine in acta „ referri volo, & ut id fiat a Notariis peto & postulo „.

§. VII.

Quomodo Prælati Ecclesiæ in restaurandis SS. Canonibus procedere debeant?

Cleri in primis reformationem sancivit Concil. Lateranense.

NEmo dubitaverit, quin universi Ecclesiarum Prælati, & Pastores, ac præcipue Episcopi constituti in Ecclesia, ut ædificent, plantent, & evellant, morum reformationi intendere debeant: quod Concilium Lateranense sub Innocentio III. expressit his verbis: „ Irrefragabili Constitutione „ sancitum est, ut Ecclesiarum Prælati ad *corrigendos* subditorum excessus, maxime Clericorum, & *reformandos mores* prudenter ac diligenter intendant: ne sanguis eorum „ de suis manibus requiratur „. *Cap.* 13. ※ *De Officio Ordin.*

Hanc morum reformationem, & disciplinæ restaurationem ut securius inchoent, & eam facilius assequantur, ipsam Patrum normam, atque ab eis delineata media sibi proponant, necesse est.

„ Morum disciplinam *facile* restituemus (inquiebat zelosissimus Archi-„ Præsul Mediolanensis S. Carolus ad „ Patres in Synodo sua I. congregatos) si qua ratione quibusque factis „ primum constituta dinque conservata est, eamdem nos in restituenda „ adhibebimus „.

Cleri reformationi plurimum allaboravit S. Carolus.

„ Non *adumbratam* (inquiebat ad „ Patres in Synodo sua II.) quamdam, sed *expressam* illam Christianæ disciplinæ formam afflante Spiritu Sancto Decretis nostris restituere curemus, quam *nascente* Ecclesiâ „ instituit vivus sermo Dei & efficax..... Nec vero est, cur a muneris nostri ratione deterreamur, vel „ quia his Pastoribus nostris studiis „ actionibusque animos eorum exulcerari „ videamus, qui filii sunt perditionis; „ vel quia populares illæ, quibus quasi „ ficus foliis deformes, pravique mores contegi solent, voces audiantur: „ *Non ferunt hæc tempora veterum Canonum severitatem: sic jamdiu viximus, ita vixerunt, ita egerunt,* „ *qui ætate nos antecesserunt; vita institutum, nihil est quod immutemus.* „ At nos hæc, atque adeo alia ejusmodi contemnamus „.

Hæc expendantur, & apparebit, quam procul a mente hujus zelosissimi Præsulis aberrent, qui prætendunt hujus temporis disciplinam Patrum disciplinæ præferendam; neque ut ad illam redeatur, adlaborandum.

Ejus vestigiis institerunt nonnulli Præsules Belgici.

Eamdem Patrum disciplinam in Sacris Canonibus expressam præ oculis habuerunt Episcopi Belgici, cum ex præcepto Concilii Tridentini in suis respective Synodis morum reformationi institerunt.

Magnus ille Mechliniensium Antistes Mathias Hovius in sua ad Synodum Provincialem exhortatione ita loquitur: „ Nemo contra id quod verum, justum, & sanctum est, quod „ Ca-

„ *Canonibus veteribus*, quod denique „ novo juri Sacrosancti Concilii Tri„ dentini conforme, sui Monasterii, si„ ve Ecclesiæ consuetudines alleget, „ sed evelli obedienter patiatur, quod „ per insolitam consuetudinem male suc„ crevit, ut meliori plantæ locus fiat: „ Nemo hic jus acquisitum contra jus „ in *Sacris Canonibus*, aut Sancto Con„ cilio Tridentino sancitum alleget „.

Similiter Ludovicus Berlaymontius Cameracensium Archi-Episcopus rationem convocatæ Synodi Patribus in Synodo Provinciali congregatis exponens, ait, se, quamprimum licuit, ad Ecclesiæ reformandam œconomiam, & ad *antiquam disciplinam pristino statui* hac in Provincia restituendam convertisse.

Pervolvantur Synodorum, atque vigilantissimorum Episcoporum reformationis Decreta universa, in restitutionem veteris disciplinæ, & SS. Canonum innovationem tendere videbuntur; neque aliud esse ipsam *Reformationem*, quam deperditæ jam pridem formæ restaurationem.

Quemadmodum autem in reformandis moribus, Prælati Ecclesiæ, uti monet Concilium Lateranense loco supra citato, *prudenter* & *diligenter* intendere debent; ita indubie & in restituenda pristina Patrum disciplina, & veteribus Canonibus insolitâ consuetudine, aut verius corruptelâ collapsis renovandis, *prudentiâ* quoque & diligentiâ opus est.

Ecclesia interdum prudenter cogitur disciplinæ rigorem attemperare.

Prudentiâ quidem, ut ita suum in veteri disciplina renovanda zelum temperent, ne præcipiti zelo, volendo omnia reformare, cuncta perturbent.

Prudentiam hanc ostendit Synodus Vernensis relata §. præcedenti, dum leviori reformatione pro tempore contenta, pleniorem in tempus magis opportunum distulit. Simili prudentiâ usi Patres Tridentini a leviore reformatione sensim ad pleniorem ascenderunt; quemadmodum ex Decretis contra Prælatorum non residentiam, & Beneficiorum pluralitatem partim in initio, partim in fine Concilii editis legenti manifestum fiet. Quin, ut supra vidimus, nonnulla ob temporum difficultatem irreformata permisit, melioribus temporibus Pontificibus, & Ecclesiarum Prælatis reformanda committens.

Hâc prudenti Œconomiâ in reformationis negotio se processisse exposuit in sua ad II. Synodum Provincialem exhortatione S. Carolus: „ Nam quo tem„ pore huc primo in Concilium con„ venimus, ait, populis nostris, tam„ quam parvulis, aut certe infirmiori„ bus, si præter lac escam dedimus, „ at *solidiorem* cibum *tum* præbere vix „ potuimus; idque Christo Domino „ magistro, qui multa cum haberet, „ quæ Apostolis diceret, non omnia „ tamen uno tempore eos docuit, pro„ pterea quod ad ea portanda tunc sa„ ne essent minus idonei „.

Ita *prudenter* infirmitati ovium suarum pabulum attemperando processit zelosissimus Pastor; sed ne *diligentia*, quæ vel maxime in Prælatis circa *reformandos* mores requiritur, deesset, mox Patribus ostendit, in hisce primis reformationis lineamentis non esse sistendum, sed pergendum ad consummationem & *perfectam* quamdam sanctitatis disciplinam. „ Inanes profecto „ conatus nostri, inquit, frustraque su„ scepti essent labores, jactis primum „ illis fundamentis, nisi reliqua, quæ „ ad ædificii exstructionem & *consum„ mationem* desunt, perfici contenda„ mus omni summo studio „.

Prælatorum ergo est, omni studio, omnique *diligentiâ* restaurandis SS. Canonibus incumbere; eaque, quæ forsan etiam in Synodis restaurari, ob temporum & rerum conditionem non potuerunt, sensim, quantum circumstantiæ locorum & personarum sinunt, ad perfectum deducere.

Quis enim ambigat, quin uno tempore facilius minorique cum turbatione, aut alicujus gravioris mali periculo, quam alio aliqua induci ac practicari possit?

Nec illud quoque dubium est, quin Episcopus quandoque in sua particulari Diœcesi veterem & puriorem disciplinam reducere *prudenter* possit; tametsi

eam velle per totam Ecclesiam inducere, esset imprudentiæ, & majoris mali periculo expositum.

Quidni & subinde Parochus, aliusve inferior Ecclesiæ minister possit populum sibi commissum paternis exhortationibus & monitionibus ita disponere, ut sine ullo perturbationis metu praxim ac disciplinam aliquam perfectiorem ibidem inducere & servare queat, quam non posset prudenter Episcopus in totam suam Diœcesim introducere.

Igitur Ecclesiarum Prælati, ut *diligenter* reformandis moribus, juxta quod eorum ministerium exigit, intendant, non quid eorum Antecessores fecerint, nec quid aliquando Synodi infaustis temporibus & corruptis moribus statuerint, duntaxat attendant, sed ad consummationem & perfectionem contendere debent; atque ad eam exhortari inferiores ministros, ut contendant, zelo quidem forti & diligenti, at sale prudentiæ & moderationis condito.

§. VIII.

Studium Canonum, qui aliquousque videntur aboliti, non parum utile est.

Exteriorem Ecclesiæ disciplinam, ipsorumque Sacrorum Canonum externum rigorem, subinde pro temporum & rerum conditione mutari & relaxari posse expeditum est.

Veterum Canonum mitigatio ab eorum studio deterrere non debet.

Nonnunquam enim contingit, ut ea temporum difficultas, & rerum conditio occurrat, ut Ecclesia merito nonnihil externam suam disciplinam, atque Sacrorum Canonum rigorem relaxet, & mitiget; aut saltem in omni suo rigore servari non præcipiat: atque hoc sensu Canones illi dici potuerunt aliquatenus aboliti, aut ut minus eorum rigor mitigatus; sed nequaquam propterea eorum studium ac diligens perscrutatio erit superflua aut inutilis; quod exemplo amplius elucescet.

Jam pridem Canonibus cautum fuit, quod qui in crimen carnis esset prolapsus, nullatenus ad Clerum assumi posset; aut si post ordinationem id contigisset, in perpetuum sine ulla restitutionis spe ab Ordinum functionibus exclusus manere deberet. Canones hanc disciplinam continentes refert Gratianus *Dist.* 50.

Horum Canonum „ severitatem integram permansisse per octo priora „ secula Æræ Christianæ (notat Eminentissimus Aguirius citatâ Dissertatione X. *Excursu* XI. *num.* 145.) & „ exacte custoditam in toto orbe Christiano, ac nominatim in Hispania „.

Verum uti recte notavit ibidem citatus Eminentissimus, circa seculum IX. occasione Epistolarum quas Pseudo-Isidorus supposuit Calixto I. S. Gregorio ad Secundinum, & S. Isidoro Hispalensi ad Massanum, cœpit Canonum illorum rigor nonnihil relaxari; adeo ut tandem seculo XII. præeunte Gratiano nostro (qui citatas Epistolas in suum Decretum retulerat *Dist.* 50. *Can.* 14. 16. & 28.) a Canonistis communi consensu recepta sit distinctio inter crimina *occulta* & *manifesta*, quam his verbis exposuit Gratianus: „ Quorum „ enim crimina *manifesta* sunt, ante „ vel post ordinationem, a Sacris Or„ dinibus dejiciendi sunt: quorum au„ tem peccata *occulta* sunt, & satisfa„ ctione secretâ secundum Sacerdotis „ edictum purgata, in propriis Ordi„ nibus possunt remanere „. *Dist.* 50. post *Canonem* 32.

Hac tandem distinctione receptâ, non aliquo Ecclesiæ Decreto, sed ipsâ Ecclesiâ dissimulante hæc Canonica disciplina, quæ omnes in crimen carnis prolapsos in perpetuum ab Ordinibus excludebat, nonnihil mitigata & relaxata fuit, & Canonum rigor remissus.

Eorum intelligentiæ utilitas exponitur.

Num propterea inutilis horum Canonum intelligentia, aut superfluum studium? Nonne vel ex hoc Canonum rigore patescit, qualem jam pridem Patres, ipsaque Ecclesia in Clericis, præsertim Sacerdotibus necessariam crediderint puritatem, & ab omni carnis spurcitia exemptionem? Cum vero Ecclesia eodem semper spiritu animata, non minus hodie, quam olim castos & immaculatos optet Sacerdotes; ne-

que minorem hodie de sanctitate Sacerdotii habeat ideam, facile intelliget diligens Canonum studiosus, quod licet Ecclesia aliquid hodie circa exteriorem disciplinam remittat, non minus tamen hodie quam olim optet, ut in crimen carnis prolapsi a Sacris Altaribus in perpetuum amoverentur; ac non nisi necessitate quodammodo cogente externum Canonum rigorem remittat.

Ad hæc intelliget diligens horum Canonum studiosus, illos quidem suum vigorem aliquantulum amisisse quoad prolapsos in crimen *occultum*, at non pariter quoad *publice* & *notorie* prolapsos; quos citatæ supposititiæ Epistolæ, quæ prolapsioni disciplinæ occasionem præbuere, etiam in *perpetuum* ab ordinibus, eorumque functionibus excludunt.

Unde sæpius laudatus Eminentissimus in citata Dissertatione X. advertens, quod nonnulli postremis hisce seculis adhuc post peccata carnalia *publice* nota, vel etiam juridice probata, immo & punita in Episcoporum carceribus, legantur & visantur restitui exercitio Sacri Ordinis; & forsan aliqui non exhibitis dignis pœnitentiæ fructibus, nec editis signis veræ conversionis; quin & aliquos contingat etiam ad altiorem Ordinem promoveri, subjicit: „ Sane nihil horum Ecclesia „ sive Sedes Apostolica unquam pro„ bavit, nec Decreto aliquo universali „ (quantum mihi legere licuit) ho„ minibus iis palam seu publice, aut „ cum nota aliorum lapsis, indulsit, ut „ permanerent in exercitio Sacri Or„ dinis jam antea recepti adhuc post „ dignam pœnitentiam factam: multo „ autem minus, ut ad ordinem altio„ rem promoverentur „.

Ex eo studio innotescet, an rigor Canonum sit hodie mitigatus, cum agitur de Clericis, qui lapsi sunt in crimen carnis.

Intelliget insuper horum Canonum perscrutator, eorum rigorem non esse mitigatum, etiam quoad Clericos post ordinationem in crimen carnis quantumvis *occultum* prolapsos, ut Ordinum exercitio restitui valeant nisi tantummodo, ut restitutio illa fiat post *actam condignam* tanto crimine *pœnitentiam*; atque per aquas salutaris pœnitentiæ impurum concupiscentiæ ignem extinctum.

Neque enim Epistolarum Auctores, e quibus recentior disciplina originem cœpit, Clericos in crimen lapsos restitui prætenderunt, nisi post *actam pœnitentiam*. „ Errant enim (ait Pseudo„ Calixtus *Can.* 14. *Dist.* 50.) qui pu„ tant Domini Sacerdotes post lapsum, „ si *condignam egerint pœnitentiam*, „ Domino ministrare non posse, & „ suis honoribus frui, si bonam dein„ ceps vitam duxerint, & suum Sacer„ dotium condigne custodierint „.

Fictitia Epistola Gregorii ad Secundinum in *Can.* 16. *ibid.* relata ait: „ Si „ ovis errans post inventionem repor„ tatur, cur post *pœnitentiam* ad ovile „ ad Ecclesiæ ministerium *lapsus* (Cle„ ricus) non revocetur „?

Denique fabricata sub nomine S. Isidori Epistola relata *Can.* 28. *ibid.* hoc dicit: „ Non immerito consequi ademp„ ptæ (sive ut alii legunt *adeptæ*) „ dignitatis statum, qui per *emenda„ tionem pœnitentiæ* recepisse noscuntur „ remedium vitæ „.

Quapropter Canonistæ dum quærunt, num Clericus in crimen lapsus possit restitui, non nisi de Clerico post *actam pœnitentiam*, quæstionem instituunt, sequuti Gratianum, qui eam in principio *Distinctionis* 50. sui Decreti, his verbis proponit: „ Ex præmissis aucto„ ritatibus liquido monstratum est, quod „ variis criminibus irretiti in Sacerdo„ tes ordinari non possunt. Nunc au„ tem de iisdem quæritur, utrum post „ peractam pœnitentiam, vel in pro„ priis Ordinibus remanere, aut ad ma„ jores gradus conscendere valeant „.

Merito ergo dicit Covarruvias ad Clem. SI FURIOSUS *parte* 3. *num.* 7. *impium* censeri *solere*, & censendum esse, quod Sacerdos, qui nocte præteritâ in fornicationem incidisset, die immediate sequenti celebraret, etiam *confessione & contritione præmissâ*, hoc est, licet supponeretur confessus & contritus.

Observatio Godæi Episcopi circa Casuistas Laxiores.

Similiter Illustrissimus Episcopus Venciensis Godæus reflectens, quosdam nostri infelicis seculi Casuistas ausos asserere, Sacerdotem in crimen carnis de nocte prolapsum posse mane sacris Altari-

taribus adstare, exclamat: „ Si ista do„ ctrina possit componi cum disciplina „ multis seculis in Ecclesia servatâ, & „ cum puritate victimæ, quæ in altari „ offertur, componi quoque poterit lux „ cum tenebris, & Christus cum Be„ lial „ . In *Hist. Eccles. ad an.* 594.

§. IX.

Utilitas studii veterum Canonum adstruitur exemplo Canonum Pœnitentialium.

Quinam Canones vocantur pœnitentiales?

Canones Pœnitentiales vocari solent illi, quibus jam pridem Episcopi & Patres expresserunt, qualiter peccatores pœnitentiam pro peccatis agere, & Sacerdotes eam imponere deberent; quæ in decursu pœnitentia agenda; quæ opera pœnitentialia pro singulis criminibus imponenda.

Cumque lapsu temporis excrescerent Episcoporum ac Patrum hac de re Canones & præceptiones; atque nonnulla alio spectantia frequenter intermiscerentur, sic ut omnibus, præsertim inferioribus Presbyteris (ad quos circa seculum VIII. & IX. pœnitentiam imponendi, nec non peccatores, præcipue occultos reconciliandi potestas devoluta fuit) opportunum non esset hos Canones secernere & consulere, conveniens visum fuit, componere libellos, quos *Pœnitentiales* dixerunt, in quibus soli Canones Pœnitentiales continerentur, & ordine exprimerentur.

Hos in pœnitentiis imponendis sequi tenebantur Confessarii.

Secundum hos Canones debebant Presbyteri pœnitentias imponere; neque ab iis recedere illis fas erat. Unde in ordine ad celebrandam Synodum circa seculum X. formato, inter cæteras admonitiones Episcopales ad Presbyteros hæc erat: „ Feria 4. ante quadragesi„ mam, plebem ad confessionem invi„ tate, & ei juxta qualitatem delicti „ pœnitentiam injungite, *non ex corde* „ *vestro*, sed sicut *in Pœnitentiali* scri„ ptum est „.

Similiter in formula visitationis Episcopalis hæc a Parochis per Episcopum facienda interrogatio præscribitur: „ Si „ habeat *pœnitentiale* Romanum, vel „ a Theodoro Episcopo, vel a venera„ bili Presbytero Beda editum, & *se*„ *cundum quod ibi scriptum est*, inter„ roget confitentem, & confesso *pœ*„ *nitentiam* imponat „? Vide Reginonem *lib.* I. *De Ecclesiasticis disciplinis art.* 57. & 95. inquisitionis; & notas Viri Clarissimi Stephani Baluzii ad dictum *art.* 57.

Hæc disciplina XI. seculo relaxari cœpit.

Hæc disciplina, quæ Presbyteros adstringebat, pœnitentias juxta antiquorum & pœnitentialium Canonum præscriptum imponere, circa seculum XI. paulatim relaxari cœpit; ac tandem seculo XIII. pene totaliter abolita fuit; Presbyteris factâ libertate imponendi pœnitentias, non servato rigore Canonum, sed juxta prudens cujusque Confessarii arbitrium; adeo ut Confessariorum eo seculo invaluerit communis persuasio, pœnitentias quascumque in foro conscientiæ, Sacerdotum arbitrio esse infligendas, nequaquam vero ex Canonum præscripto. Historiam & causas hujus prolapsionis fuse ac docte deducit Joannes Morinus *lib.* 10. De administratione Sacramenti Pœnitentiæ, & ex illo compendiose D. Gillemans Canonicus & Archi-Presbyter Ecclesiæ Cathedralis Gandensis in Præfatione ad Canones pœnitentiales S. Caroli.

A quatuor circiter seculis abrogati videntur Canones pœnitentiales.

Itaque a quatuor circiter seculis Canones pœnitentiales eatenus aboliti fuerunt, ut Presbyteri nequaquam pœnitentias secundum illos imponere, modumque eas peragendi in illis præscriptum sequi teneantur; num propterea Canonum illorum posthac studium inutile, atque eorum scientia sterilis ac supervacanea credita?

Aliter sane judicarunt, qui ad studiosæ juventutis instructionem Corpus Juris Canonici, quo hodie in scholis utimur, adornarunt; in quo ad calcem Decreti Gratiani Canones pœnitentiales cum hac epigraphe exhibentur: *Canones Pœnitentiales, quorum notitia viris Ecclesiasticis est* VALDE NECESSARIA: *sunt enim regulæ directivæ ad pœnitentias imponendas.*

In ipsis quoque Decretalibus Gregorii

gorii IX. remissio fit ad ipsos Canones Pœnitentiales in *Cap.* 2. ✠ *De Pœnit. & Rem.* ubi dicitur: *Qui Presbyterum occiderit*, 12. *annorum pœnitentia ei secundum* CANONES *imponatur*. Per Canones ibidem intelligi *Pœnitentiales*, post Glossam communi consensu notant Canonistæ.

Eorum tamen notitiam commendarunt & injunxerunt Card. Hostiensis, & S. Carolus.

Quid de notitia horum Canonum senserit famosissimus ac nominatissimus Canonista Cardinalis Hostiensis, etiam post stabilitam modernam disciplinam, audiamus: „ Ut autem, ait, Sacerdos „ circa pœnitentias dispensando cautius „ arbitretur, notandi sunt casus, in quibus „ bus per *Canones* certæ pœnæ seu „ pœnitentiæ imponuntur: nam CANONES PŒNITENTIALES *scire tenetur Sacerdos*, *alias vix in eo nomen „ Sacerdotis constabit* „. Hæc ille in Summa ad *lib.* 5. Decretalium *tit. De Pœnit. & Remiss. num.* 60.

Notitiam horum Canonum præterito seculo non inutilem credidisse zelotum ac sanctum Canonum scrutatorem & instauratorem S. Carolum patet ex ejus Concilio I, *parte* 2. *tit.* 6. ubi ait: *Confessores Canones Pœnitentiales bene noverint*. Et in Concilio V. *parte* 3. §. 2. præcipitur, ut Examinandi interrogentur: *An Canones Pœnitentiales rite teneant*.

Eorum studii utilitates pluri-mæ.

Fructus, qui ex horum Canonum notitia hauriendi sunt, ipse non uno loco exposuit. „ Patres docuerunt (ait in Præfatione ad Canones pœnitentiales a „ se editos) quam *necessaria admodum* „ sit Sacerdotibus Canonum pœnitentialium scientia. Etenim si omnia, „ quæ ad pœnitendi modum pertinent, „ non prudentiâ solum ac pietate, sed „ justitiâ etiam metienda sunt; certe „ norma e Canonibus Pœnitentialibus „ sumatur oportet. Sunt namque ii „ quasi regulæ quædam, quibus tum ad „ culpæ commissæ gravitatem recte dignoscendam, tum ad imponendam „ pro illius ratione VERAM PŒNITENTIAM Sacerdotes Confessarii dirigantur, aut ubi singula, & quæ ad peccati „ magnitudinem, & quæ ad pœnitentis „ statum, conditionem, ætatem, intimumque cordis contriti dolorem, pertinent, accurate perpenderint; tum „ demum pœnitentiam judicio, ac „ prudentiâ suâ moderentur „.

Et alibi postquam monuit, quod in imponenda pœnitentia Confessarius prudens esse debeat, ne forsan aut leviores, aut graviores & diuturniores, quam oportet, imponat, pro remedio non errandi subjungit: „ Ideo Sacerdos *Canones Pœnitentiales* consulet, quibus „ licet cum prudentiâ, discretione, & „ modo, pro pœnitentis contritione, „ qualitate, statu, aliisque circumstantiis uti debeat; observandi tamen „ sunt, ita ut juxta eos quasi traditam sibi regulam Sacerdos se gerat, „ prout expedire ei visum fuerit, & „ quando pœnitentiam Canonum rigori „ omnino conformem non imponet, „ eam tamen pœnitenti significabit, ut „ ad contritionem eum moveat, & leviorem injunctam pœnitentiam ipse „ ardentius exequatur; motus scilicet ex „ hodiernæ Ecclesiæ benignitate, quâ „ antiquioris disciplinæ rigor mitigatur „.

Primo itaque notitia horum Canonum ad peccatorum gravitatem & enormitatem cognoscendam subservire poterit. Si enim non tantum in certis casibus aut singularibus circumstantiis, sed constanter & ubique uni peccato præ alio gravior ac diuturnior pœnitentia imposita deprehendatur, pro indubitato erit, ex mente Patrum illud præ hoc gravius esse: cum semper fixum fuerit & indubitatum, pœnitentias, sepositis particularibus circumstantiis, secundum gravitatem criminum esse imponendas.

Exempli gratiâ, dum in omnium temporum ac locorum Canonibus & libris pœnitentialibus videbitur pro fornicatione, etiam simplici non minorem unquam, sed frequentissime majorem, quam *annalem* pœnitentiam, in jejuniis, aliisque carnem cruciantibus operibus peragendam, fuisse impositam; pro ebrietate vero, etiam in homine Ecclesiastico, atque etiam cum aliqua circumstantia aggravante, 40. duntaxat dierum, aut in Laico 15. aut 7. die-

dierum, nequaquam dubium esse poterit, quin fornicationem multo graviorem quam ebrietatem Patres & Concilia Canonum illorum Auctores existimaverint.

Secundo notitia horum Canonum utilis erit, ut ipsis peccatoribus ostendatur (uti etiam monet celebris ille Canonum interpres Antonius Augustinus in præfatione ad libros pœnitentiales a se evulgatos) quam pœnitentiam & vindictam illis peccatis olim Patres imposuerint; ut ita levius ferant pœnitentias leviores & modum leviorem, quibus nunc cum illis agitur; videbuntque verissimum esse quod observat Eminentissimus Aguirius *Dissertat.* VIII. *ad Concil. Tolet.* III. *num.* 159. Nempe: „ Satisfactiones „ imponi solitas hoc tempore ante vel „ post absolutionem pro gravioribus „ peccatis (etiam ab iis Confessariis, „ qui *rigidi* habentur, & *crudelitatis* „ incusari solent, tamquam *conscientiarum carnifices*) non æquare ne „ centesimam quidem partem ejus pœ„ nitentiæ, quam imponebant Cano„ nes illi, nec penes durationem, nec „ secundum acerbitatem; ut patebit „ consideranti „.

Tertio hi Canones ostendent, quomodo de acceleratione vel procrastinatione reconciliationis, non tam ex verbis, quam operibus pœnitentium statuendum sit. Ut enim *Can.* 13. Nicæno cavetur, Episcopus de iis pœnitentibus aliquid humanius statuere, & tempus pœnitentiæ contrahere poterit, qui *lacrymis*, *tolerantiâ* & *bonis* OPERIBUS *conversionem*, & OPERE & *habitu ostendunt*. E quibus quoque facile constabit, uti loquitur Aguirius „ quam „ injuste & imprudenter (ii delicati „ peccatores) criminentur confessarios „ (quamvis doctos, pios, ac notæ pru„ dentiæ) nolentes absolutionem im„ pendere *statim*, sed illam differentes, „ donec ea *pœnalia opera* exhibeantur „ per aliquot hebdomadas, vel dies „ saltem, juxta prudens ipsorum judi„ cium „.

Serviet denique horum Canonum notitia, ut sint Sacerdotibus regulæ directivæ, quibus tamquam in speculo videant, quæ pœnitentiæ singulis peccatis conveniant. Nec minus hodie, quam olim, verissimum est, quod dixit Synodus Tridentina *Sess.* 14. *De Pœnitentia cap.* 8. „ Debent Sacerdotes Do„ mini, quantum spiritus & prudentia „ suggesserit, pro *qualitate* criminum, „ & pœnitentium facultate, salutares „ & convenientes satisfactiones injun„ gere: Ne si forte peccatis conni„ veant, & indulgentius cum pœni„ tentibus agant, levissima quædam „ opera pro gravissimis delictis injun„ gendo, alienorum peccatorum parti„ cipes efficiantur. Habeant autem præ „ oculis, pergit Synodus, ut satisfa„ ctio, quam imponunt, non sit tan„ tum ad novæ vitæ custodiam, & „ infirmitatis medicamentum, sed et„ iam ad præteritorum peccatorum „ vindictam & castigationem: nam „ Claves Sacerdotum non ad solven„ dum duntaxat, sed ad ligandum „ concessas, etiam antiqui Patres & „ credunt, & docent; nec propterea „ existimarunt, Sacramentum Pœni„ tentiæ esse forum iræ, vel pœna„ rum „.

Quid de pœnitentiarum injunctione senserit Synodus Tridentina.

Optandum, ut hæc Concilii monita Sacerdotum mentibus impressa essent. „ Magnus enim timor est (ait Agui„ rius citatâ Dissert. VIII. *Excursu V.* „ *num.* 194.) plurimos Confessarios, „ aut ea non legere, aut non conside„ rare, dum *experimento* constat, ab „ iis absolvi *sæpe*, impositâ *levissimâ* „ satisfactione, multos reos *gravissimorum* scelerum, quorum ipsi partici„ pes efficiuntur, teste Concilio „.

Prædicta Concilii verba, si attenderent, haud difficulter caperent, quod „ quidquid sit de solemnitate illa & „ diuturnitate satisfactionum *priscis Ca*„ *nonibus* præscriptâ in vindictam va„ riorum criminum (quæ a multis „ seculis in desuetudinem abiit usque „ modo, & privatâ cujuspiam aucto„ ritate, instaurari nequit) saltem il„ lorum notitia (verbis loquor lau„ dati Eminentissimi loco citato *num.* „ 188.)

Veterum Canonum notitia inservire potest ad aliqualem proportionem servandam in satisfactionibus imponendis.

„ 188.) deservire in praxi possit Con„ fessariis, ad *aliqualem* proportionem „ servandam in *pœnitentiis* imponen„ dis „. Et *num.* 189. rursus monet, quod tametsi hi Canones jam in desuetudinem abierint „ *semper* tamen „ notitia exacta eorumdem Canonum, „ & veteris disciplinæ, deservire *plu„ rimum* possit Confessariis in satisfa„ ctionibus imponendis ad normam „ quamdam & aliqualem regulam „.

Ad hæc ex notitia horum Canonum intelligent Sacerdotes, quod tametsi *solemnis* pœnitentia (cujus ritus describitur in *Can.* 64. *Dist.* 50.) hodie Episcopo sit reservata, uti & solemnis pœnitentium reconciliatio, sicuti communiter docent Canonistæ, tamen *publicam* pœnitentiam pro peccatis publicis & enormibus nonnumquam imponendam, juxta illud in *Cap.* 1. ✠ *de Pœnit. & Remiss.* MANIFESTA *peccata non sunt* OCCULTA *correctione purganda :* Neque hac in parte Confessariorum auctoritatem diminutam, post alios monet Fagnanus ad citatum Capitulum 1. *num.* 19. & consuetudo, ait, si quæ olim aderat in contrarium, videtur sublata a Concilio Tridentino, antiquos Canones innovante; notatque quod & post Concilium ac in ejus executionem hujusmodi pœnitentias in usum revocari mandent Concilia Provincialia Mediolanensia, ac signanter primum in titulo, *Quæ pertinent ad Sacramentum Pœnitentiæ*, cujus hæc sunt verba: „ Iidem, „ scilicet Confessores, quemadmodum „ a sacra Tridentina Synodo jussum „ est, *publice* peccantibus *publicam* „ pœnitentiam imponant, neque illud „ publicæ pœnitentiæ genus, nisi datâ „ ab Episcopo facultate, secretâ aliâ „ pœnâ commutare audeant „. Hæc Fagnanus, qui & ibidem cum aliis multis advertit & monet, ex hujusmodi pœnitentiæ publicæ impositione *non sequi manifestationem confessionis*.

Quando publicæ pœnitentiæ imponuntur, Ceterum in hisce *publicis* pœnitentiis imponendis prudentia necessaria est; ne alias præcipiti atque imprudenti zelo scandalis occurrere volentes, scandalum excitent: quare nonnumquam convenit, ut casibus similibus incidentibus, Episcopi, aut alii Superiores consulantur, quo & merito subinde fiet, cum de repellendis publice a Sacramentorum perceptione, notoriis & publicis peccatoribus casus incidunt. At prætendere non posse publicis & notoriis peccatoribus *publice* a Sacerdotibus Sacramenta, præsertim Eucharistiæ, negari, nisi prævie per sententiam declarati sint tales, Canonum ac Synodalium Decretorum verbis manifeste repugnat, & eorum sententiam evertit, atque Sacramenta scandalosæ profanationi exponit. *prudentia necessaria est.*

§. X.

Canonum ratio & spiritus magis quam verba attendi debent.

Spiritus Canonum attendi debet, ut eorum utilitas detegatur.

QUod aliquando dixit Celsus Jurisconsultus in *L.* 17. *ff. De Legibus : Scire Leges, non est verba earum tenere, sed vim & potestatem;* id vel maxime in Canonibus & disciplina Ecclesiastica locum sibi vendicat: quia ut ait Gregorius in *Cap.* 8. ✠ *De V. S. Plerumque dum proprietas verborum attenditur, sensus veritatis amittitur.*

Et sane, si verba duntaxat Canonum, atque nude externa Ecclesiæ disciplina illis contenta attendantur, frequenter nihil, quod moribus subservit, quodque præcipue Ecclesia intendit, apparebit; at si sententia ac intimus Ecclesiæ Patrumque sensus in iis Canonibus inquiratur, sanctissimæ ac utilissimæ non raro ibi contentæ morum regulæ detegentur.

Fixa est & a tempore Apostolorum in Ecclesia saltem Latina stabilita & conservata disciplina, a sacris Ordinibus & muniis Ecclesiasticis excludens *conjugatos;* nî usui & cohabitationi uxorum renuntient; imo Clericos beneficia obtinentes, si Matrimonium contrahant, eos hodierna disciplina ipso jure privatos declarat. Hæc disciplina & Decreta, quibus exprimitur, si nude ac simpliciter duntaxat attendantur,

tur, nihil nisi *nuptias* Clericis inhibitas apparebit; at si intimus Decretorum sensus, & Ecclesiæ sententia attentius expendatur, videbitur, id Clericis præcipue hic ab Ecclesia inculcari, & ab iis observatum desiderari, ne temporalium rerum sollicitudine, atque carnalibus desideriis & voluptatibus se implicent; quo impedirentur divinis Officiis & Ecclesiasticis ministeriis, quibus vi suæ vocationis mancipati sunt, se *totaliter* impendere; quasi ad Clericos verbis Apostolicis diceret Ecclesia: *Volo autem vos sine solicitudine esse. Qui sine uxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est*. 1. Corinth. *cap.* 7. *vers.* 32. & 33.

Hanc Ecclesiæ mentem non obscure expressit Alexander III. in *Cap.* 2. *De Clericis conjugatis* in prima compilatione Decretalium apud Antonium Augustinum, ubi rationem matrimonii Clericis interdicti reddit his verbis: „ Quoniam uxorati cum divisi sint, „ & eos cogitare oporteat, quomodo „ uxoribus placere valeant & servire, „ obsequiis non solummodo possunt „ intendere divinis „. Vel ut paucioribus expressit in *Cap.* 3. ꝸ *eodem*: „ Quod simul voluptatibus & carnali„ bus desideriis, ac divinis & eccle„ siasticis obsequiis vacare non valeant „.

Hinc facile intelliget Canonum diligens scrutator, Clericos illos, qui a nuptiis abstinent, sed secularibus negotiis, ac sensualibus desideriis sese immergunt, licet verba Canonum externamque disciplinam tenere videantur, ipsam tamen sententiam & rationem Canonum negligentes, revera in ipsos Canones dici queant impingere.

Spiritus Canonum semel detectus ducit ad rationem immunitatum, quas Imperatores Clero indulserunt.

Nemo quoque ignorat, quomodo non tantum per sacros Canones, sed etiam per leges imperiales Clericis indulta sit immunitas ab omnibus tam civilibus quam personalibus oneribus; hi Canones & leges si nude, prout exterius sonant, inspiciantur, nihil hic nisi aliquam Clericorum ab illis oneribus, quibus laici sæpius non parum gravantur, exemptionem, atque per eam commodius & tranquillius vivendi occasionem Clericis datam putabitur. Verum si ratio Canonum expendatur, aliud aliudque sublimius hic ab Ecclesia & Imperatoribus intentum fuisse constabit; nimirum idcirco eam immunitatem Clero indultam esse, ut jugiter, ac sine distractione divinis ministeriis incumbere queat, juxta illud Synodi Carthaginensis apud Cyprianum, *Epist.* 66. „ Ne quis de Cleri„ cis & Dei ministris tutorem testa„ mento suo constituat, quando singu„ li divino officio honorati, & in Cle„ rico ministerio constituti *nonnisi in* „ *Altari & sacrificiis deservire*, & „ *precibus & orationi vacare debeant* „.

Et Justinianus eis tantum Clericis & Monachis immunitatem ab omni cujuscumque generis tutela & curatela concessam voluit, qui apud Sacrosanctas Ecclesias vel Monasteria permanent „. *Cum propter hoc*, ait, *ipsum* „ *beneficium eis indulgeamus, ut aliis* „ *derelictis, Dei Omnipotentis ministe*„ *riis inhæreant* „. *Leg.* 52. *Cod. de Episcopis & Clericis*.

Sic videmus hic vel præcipue continuam & jugem in ministeriis Ecclesiasticis occupationem Clericis inculcari; dum eos ab oneribus istis eum in finem exemit; nequaquam ut otio vacantes vitam oneribus exemptam agant.

Quid Canones legesque Principum decimas, oblationes, aliaque jura Clericis a laicis persolvi jubentia, aliud exterius, & in cortice verborum sonant, quam Clericis temporaliter esse providendum, quo commode vivere queant? At si ex mente Ecclesiæ & Principum expendantur, deprehendetur, vel illud hic rursus principaliter intendi, non ut Clericus commodis temporalibus augeatur, commodeque vivat; sed ut jugiter, ac sine solicitudine conquirendi temporalia, altari servire queat; id est, vivere ut evangelizet. Nam, ut verissime dixit Justinianus Imperator „ qui constitue„ runt, vel fundaverunt sanctissimas

„ Ecclesias pro sua salute & communis Reipublicæ, reliquerunt illi substantias, ut per eos debeant sacræ Liturgiæ fieri, & ut in illis a ministrantibus piis Clericis Deus colatur „. *Leg.* 43. *Cod. de Episcopis & Clericis*.

Denique ut innumera omittam, si sententia ac intimus Canonum, atque Ecclesiasticæ disciplinæ sensus sive spiritus propius inquiratur, neque in ipso verborum cortice hæreatur, deprehendetur, Ecclesiam in suis Canonibus, & stabilienda disciplina præcipue semper præ oculis habere rectam morum ac vitæ disciplinam stabilire vel promovere; imo apparebit non immerito sacris Canonibus applicari, quod de Scriptura dixit Augustinus: *Non præcipit nisi charitatem, nec culpat, nisi cupiditatem, & eo modo informat mores hominum*. Lib. 3. *de Doct. Christ. cap.* 10.

In disciplina morum idem hodie est Ecclesiæ spiritus, qui olim extitit.

☞ Quis porro dubitet, quin Ecclesia, eodem semper spiritu animata, summopere desideret, ut quantum temporum difficultates patiuntur, & Ecclesiæ necessitas permittit, antiqua & sanctissima Patrum disciplina, juxta spiritum Dei observetur. Certum enim est quod non minorem de sanctitate Sacerdotii ideam modo habeat Ecclesia, quam olim habuerit; nec minus hodie quam olim vitia sanctitati ministerii Ecclesiastici contraria esse arbitretur.

Qui igitur votis desideriisque Ecclesiæ tamquam sinceri filii ac ministri obsequi volunt, Canones illos spiritu Dei a SS. Patribus jam pridem pro morum directione conditos, non debent considerare tamquam plane abolitos & sepultos, eo quod disciplinam iis expressam in suo rigore non servari conspiciant, sed potius dolere debent cum ipsa Matre Ecclesia, quod tam sancta præcepta ob temporum duritiem, & vitiorum abundantiam in suo rigore servari nequeant: debent ardenter desiderare & adlaborare, ut vel instaurentur, aut adhuc vigentia teneantur, aut collabentia fulciantur: omnia tamen non mundana, quæ sua quærit, sed christianâ, quæ solam Ecclesiæ utilitatem & necessitatem præ oculis habet, moderante prudentiâ. ☜

§. XI.

Ut recte statuatur de Canonis alicujus auctoritate, primo attendendum, quo Auctore editus sit.

Sanctus Agobardus postquam demonstrasset Canonibus etiam Gallicanis magnam deberi reverentiam, subjungit: „ Neque hoc idcirco dicitur, ut passim omnium Episcopalium Conventuum Sanctiones *æquali* auctoritate recipiendæ credantur, ut Nicæni, Chalcedonenses, & cæterorum generalium ex totius mundi consensu congregatorum, & receptorum „.

De Canonibus Synodi Œcumenicæ.

Et sane cum indubitatum sit, Concilii Œcumenici universalem & Catholicam Ecclesiam repræsentantis majorem esse auctoritatem, quam cujusvis alterius Concilii, aut Conventus particularis, nequaquam dubitari potest, quin hoc titulo Canones Concilii Œcumenici reliquorum Conciliorum Canonibus auctoritate prævaleant.

Ulterius, inter Concilia Œcumenica indubie eo major est eorum auctoritas (cæteris intellige paribus) quo magis ad Œcumenicam Synodum accedunt, & majorem totius Ecclesiæ partem repræsentant.

De Canonibus Synodi Nationalis.

Hâc ratione inter non Œcumenicas Synodos, eminent Synodi, quæ olim Diœcesanæ, hodie Nationales dicuntur: ad quas Patriarchæ cum Metropolitanis & Episcopis totius Diœcesis, sive ut hodie loquimur, *districtus Patriarchalis*, conveniunt: quas Synodos *Majores* vocat Synodus Antiochena; quin & ab Augustino, & Episcopis Africanis sæpius *Universales*, vel *Plenariæ* vocantur: quarum scilicet *Plena* erat auctoritas, ut ait Canon 18. in Codice Africano.

Hujus generis plurima reperiuntur in tomis Conciliorum, Antiochensia videlicet ex Diœcesi, vel phrasi hodiernâ, Patriarchatu Orientis, Aquiliensia ex Diœ-

Diœcesi Italiæ, Gallicana ex Diœcesi Galliarum, Toletana ex Diœcesi Hispaniarum, Africana seu Carthaginensia ex Diœcesi Africæ, quæ passim in Codice Africano *Universalia & Plenaria* Africæ Concilia vocantur.

Eâ notione Concilium *Universale* pro Synodo Diœceseos Galliarum accipitur *Can.* 20. Concilii Matisconensis II. sub Patriarcha Lugdunensi celebrati.

Simili locutione Concilia Toletana sæpius dicuntur *Universalia* & *Generalia*.

De Canonibus Synodi Provincialis & Diœcesanæ.

Aliud Conciliorum genus est, ad quod cum suo Metropolitano conveniunt omnes unius Provinciæ Episcopi; quod Concilium idcirco *Plenarium* Concilium uniuscujusque Provinciæ dicitur *Can.* 98. in Codice Africano; & in Synodo Antiochena *Perfecta* Synodus appellatur.

Quin hæc Concilia auctoritate cedant Nationalibus Conciliis, seu quæ olim Diœcesana dicebantur, indubitatum est: sicuti quoque indubitatum est, Provincialia auctoritate præstare Synodis, quas hodie *Diœcesanas* dicimus; quibus nimirum solus Episcopus cum sui districtus Clero præest.

Canones specialem mutuantur auctoritatem e sanctitate & doctrina prælatorum, qui eos condiderunt.

Ut ergo recte statuatur de auctoritate Canonum, & quousque vim legis obtineant, attendi debet, cujus generis Concilium, seu Synodum auctorem habeant.

Quin singularem venerationem & auctoritatem congregationi seu conventui concilier illustrium Virorum assistentia, ambigi nequit.

Si igitur constet, Synodum aliquam constitisse e pluribus tum divinæ Sapientiæ, tum Sanctitatis gloriâ illustribus Prælatis, quis dubitabit, quin hujusmodi Synodus majori veneratione suscipienda sit? quam alia quæpiam, licet forte numero Episcoporum, aut Prælatorum priorem excedens, sed qui sapientiâ & sanctitate Episcopis priorem Synodum constituentibus nullatenus sunt comparandi.

Hoc titulo singulari semper in veneratione fuere Canones Conciliorum primis Ecclesiæ seculis celebratorum; quibus plures Episcopi spiritu Apostolico pleni intervenisse noscuntur.

§. XII.

Merito attendendum, quâ curâ & studio adlaboratum fuerit pro Canonum observantia, ut de eorum Auctoritate statuatur.

Sedulum Episcoporum studium pro Canonum observantia probat eorum utilitatem.

SI deprehendatur, Episcopos, aliosve Ecclesiæ Prælatos multo studio & labore se impendisse pro Canonum aliquorum observantia, aut ubi eos conculcatos videbant, multo labore, non obstante etiam magnâ Adversariorum contradictione instaurasse; merito disciplina Canonibus illis contenta, vel pro regimine Ecclesiastico, aut formandis moribus majoris momenti reputabitur; Canonesque pro quibus Viri illi tantopere desudarunt, eo titulo majori veneratione recipiendi.

Canonum receptio, & iterata innovatio eorum auctoritatem adstruunt.

Ulterius, si Canones particularium Conciliorum frequenter a variis Conciliis, etiam aliarum Ecclesiarum recepti, sæpiusque renovati deprehendantur, non dubium, quin hæc receptio, vel iterata innovatio, horum Canonum & in iis contentæ disciplinæ specialem probet utilitatem, hocque nomine Canonibus illis singularis accedat auctoritas, & specialis debeatur veneratio.

Ut ergo recta de Canonum auctoritate formetur idea, jure merito, quæ jam dicta sunt, sedulo expendantur.

„ Ecclesias pro sua salute & communis Reipublicæ, reliquerunt illi substantias, ut per eos debeant sacræ „ Liturgiæ fieri, & ut in illis a ministrantibus piis Clericis Deus colatur „. *Leg. 43. Cod. de Episcopis & Clericis.*

Denique ut innumera omittam, si sententia ac intimus Canonum, atque Ecclesiasticæ disciplinæ sensus sive spiritus propius inquiratur, neque in ipso verborum cortice hæreatur, deprehendetur, Ecclesiam in suis Canonibus, & stabilienda disciplina præcipue semper præ oculis habere rectam morum ac vitæ disciplinam stabilire vel promovere; imo apparebit non immerito sacris Canonibus applicari, quod de Scriptura dixit Augustinus: *Non præcipit nisi charitatem, nec culpat, nisi cupiditatem, & eo modo informat mores hominum.* Lib. 3. *de Doct. Christ. cap.* 10.

In disciplina morum idem hodie est Ecclesiæ spiritus, qui olim extitit.

☞ Quis porro dubitet, quin Ecclesia, eodem semper spiritu animata, summopere desideret, ut quantum temporum difficultates patiuntur, & Ecclesiæ necessitas permittit, antiqua & sanctissima Patrum disciplina, juxta spiritum Dei observetur. Certum enim est quod non minorem de sanctitate Sacerdotii ideam modo habeat Ecclesia, quam olim habuerit; nec minus hodie quam olim vitia sanctitati ministerii Ecclesiastici contraria esse arbitretur.

Qui igitur votis desideriisque Ecclesiæ tamquam sinceri filii ac ministri obsequi volunt, Canones illos spiritu Dei a SS. Patribus jam pridem pro morum directione conditos, non debent considerare tamquam plane abolitos & sepultos, eo quod disciplinam iis expressam in suo rigore non servari conspiciant, sed potius dolere debent cum ipsa Matre Ecclesia, quod tam sancta præcepta ob temporum duritiem, & vitiorum abundantiam in suo rigore servari nequeant: debent ardenter desiderare & adlaborare, ut vel instaurentur, aut adhuc vigentia teneantur, aut collabentia sustineantur: omnia tamen non mundana, quæ sua quærit, sed christianâ, quæ solam Ecclesiæ utilitatem & necessitatem præ oculis habet, moderante prudentiâ. ☜

§. XI.

Ut recte statuatur de Canonis alicujus auctoritate, primo attendendum, quo Auctore editus sit.

SAnctus Agobardus postquam demonstrasset Canonibus etiam Gallicanis magnam deberi reverentiam, subjungit: „ Neque hoc idcirco dicitur, ut passim omnium Episcopalium Conventuum Sanctiones *æquali* auctoritate recipiendæ credantur, „ ut Nicæni, Chalcedonenses, & cæterorum generalium ex totius mundi consensu congregatorum, & receptorum „.

De Canonibus Synodi Œcumenicæ.

Et sane cum indubitatum sit, Concilii Œcumenici universalem & Catholicam Ecclesiam repræsentantis majorem esse auctoritatem, quam cujusvis alterius Concilii, aut Conventus particularis, nequaquam dubitari potest, quin hoc titulo Canones Concilii Œcumenici reliquorum Conciliorum Canonibus auctoritate prævaleant.

Ulterius, inter Concilia Œcumenica indubie eo major est eorum auctoritas (cæteris intellige paribus) quo magis ad Œcumenicam Synodum accedunt, & majorem totius Ecclesiæ partem repræsentant.

De Canonibus Synodi Nationalis.

Hâc ratione inter non Œcumenicas Synodos, eminent Synodi, quæ olim Diœcesanæ, hodie Nationales dicuntur: ad quas Patriarchæ cum Metropolitanis & Episcopis totius Diœcesis, sive ut hodie loquimur, *districtus Patriarchalis*, conveniunt: quas Synodos *Majores* vocat Synodus Antiochena; quin & ab Augustino, & Episcopis Africanis sæpius *Universales*, vel *Plenariæ* vocantur: quarum scilicet *Plena* erat auctoritas, ut ait Canon 18. in Codice Africano.

Hujus generis plurima reperiuntur in tomis Conciliorum, Antiochensia videlicet ex Diœcesi, vel phrasi hodiernâ, Patriarchatu Orientis, Aquiliensia ex

Diœ-

Diœcesi Italiæ, Gallicana ex Diœcesi Galliarum, Tolerana ex Diœcesi Hispaniarum, Africana seu Carthaginensia ex Diœcesi Africæ, quæ passim in Codice Africano *Universalia & Plenaria* Africæ Concilia vocantur.

Eà notione Concilium *Universale* pro Synodo Diœceseos Galliarum accipitur *Can.* 20. Concilii Matisconensis II. sub Patriarcha Lugdunensi celebrati.

Similî locutione Concilia Toletana sæpius dicuntur *Universalia* & *Generalia*.

De Canonibus Synodi Provincialis & Diœcesanæ.

Aliud Conciliorum genus est, ad quod cum suo Metropolitano conveniunt omnes unius Provinciæ Episcopi; quod Concilium idcirco *Plenarium* Concilium uniuscujusque Provinciæ dicitur *Can.* 98. in Codice Africano; & in Synodo Antiochena *Perfecta* Synodus appellatur.

Quin hæc Concilia auctoritate cedant Nationalibus Conciliis, seu quæ olim Diœcesana dicebantur, indubitatum est: sicuti quoque indubitatum est, Provincialia auctoritate præstare Synodis, quas hodie *Diœcesanas* dicimus; quibus nimirum solus Episcopus cum sui districtus Clero præest.

Canones specialem mutuantur auctoritatem e sanctitate & doctrina prælatorum, qui eos condiderunt.

Ut ergo recte statuatur de auctoritate Canonum, & quousque vim legis obtineant, attendi debet, cujus generis Concilium, seu Synodum auctorem habeant.

Quin singularem venerationem & auctoritatem congregationi seu conventui conciliet illustrium Virorum assistentia, ambigi nequit.

Si igitur constet, Synodum aliquam constitisse e pluribus tum divinæ Sapientiæ, tum Sanctitatis gloriâ illustribus Prælatis, quis dubitabit, quin hujusmodi Synodus majori veneratione suscipienda sit? quam alia quæpiam, licet forte numero Episcoporum, aut Prælatorum priorem excedens, sed qui sapientiâ & sanctitate Episcopis priorem Synodum constituentibus nullatenus sunt comparandi.

Hoc titulo singulari semper in veneratione fuere Canones Conciliorum primis Ecclesiæ seculis celebratorum; quibus plures Episcopi spiritu Apostolico pleni intervenisse noscuntur.

§. XII.

Merito attendendum, quâ curâ & studio adlaboratum fuerit pro Canonum observantia, ut de eorum Auctoritate statuatur.

Sedulum Episcoporum studium pro Canonum observantia probat eorum utilitatem.

SI deprehendatur, Episcopos, aliosve Ecclesiæ Prælatos multo studio & labore se impendisse pro Canonum aliquorum observantia, aut ubi eos conculcatos videbant, multo labore, non obstante etiam magnâ Adversariorum contradictione instaurasse; merito disciplina Canonibus illis contenta, vel pro regimine Ecclesiastico, aut formandis moribus majoris momenti reputabitur; Canonesque pro quibus Viri illi tantopere desudarunt, eo titulo majori veneratione recipiendi.

Canonum receptio, & iterata innovatio eorum auctoritatem adstruunt.

Ulterius, si Canones particularium Conciliorum frequenter a variis Conciliis, etiam aliarum Ecclesiarum recepti, sæpiusque renovati deprehendantur, non dubium, quin hæc receptio, vel iterata innovatio, horum Canonum & in iis contentæ disciplinæ specialem probet utilitatem, hocque nomine Canonibus illis singularis accedat auctoritas, & specialis debeatur veneratio.

Ut ergo recta de Canonum auctoritate formetur idea, jure merito, quæ jam dicta sunt, sedulo expenduntur.

DISSERTATIO SECUMDA.

De Codicibus Canonum generatim, & quid Auctoritatis accedat Canonibus per relationem in Codicem.

§. I.

Ostenditur, quod Ecclesia suos jam pridem habuerit Canonum Codices.

Codex Legum in Imperio Romano.

COmmuniter, & in omni Republica usuvenire solet, ut postquam leges in molem aliquam pro Reipublicæ necessitate, temporumve utilitate, latæ excrevere, vel eædem neglectæ in obscuro latere cœperunt, vel abrogatæ inutiles redditæ sunt, earum collectio quædam desideretur, sive a privato studio suscipiatur, sive publicâ auctoritate instituatur.

Gregorianus, Hermogenianus.

Et quidem circa tempora Diocletiani & Maximiani, vel Constantini M. id est, circa seculum quartum, duo Codices emersere, Gregorianus & Hermogenianus, quorum meminit S. Augustinus, *lib.* 2. *De Adult. Conjug. cap.* 8. ubi quamdam Constitutionem Antonini e Gregoriano memorat.

Et ex iis Theodosianus.

Ad horum exemplum seculo ferme post integro novus Codex editus est a Theodosio juniore, qui & inde dictus *Theodosianus*; in quem conjectæ sunt Imperatorum Christianorum Constitutiones a Constantino Magno, & sequentibus Imperatoribus usque ad annum circiter 438. quo hic Codex evulgatus fuit. Hujus Codicis meminit Prosper Aquitanicus, *lib.* 1. *Chronic.* scribens: *Theodosianus Liber omnium Legum legitimorum* (id est Christianorum) *Principum in unum collectarum editus.* Et Isidorus Hispalensis, *lib.* 5. *Origin. cap.* 1. ait: „ Leges novæ a Constantino Cæsare cœperunt, & reliquis „ succedentibus, erantque permixtæ & „ inordinatæ. Postea Theodosius minor eas ad similitudinem Gregoriani & Hermogeniani Codice facto „ Constitutionum a Constantini temporibus sub proprio cujusque Imperatoris titulo disposuit, quem a suo „ nomine Theodosianum vocavit „.

Optime fine confectus.

Quo consilio & qua de causa hunc codicem condi voluerit Theodosius, sat aperit in Novella, quâ hunc Codicem confirmat; ut nimirum Judices & Jurisperiti in uno Codice breviter haberent Constitutiones omnes, quas observare & scire deberent, resecatis iis, quas Gentilitas induxerat, & Religio Christiana non recipiebat; id est, ut Constitutiones ab obscuritatis injuria vindicarentur, earumque repurgatio fieret, discussisque tenebris, & compendio brevitatis, lumen legibus daretur: & sic quod ipse ait: „ detersâ nube vo„ luminum, in quibus multorum ni„ hil explicantium ætates attritæ sunt, „ compendiosam Divalium Constitutio„ num scientiam ex Divi Constantini „ temporibus roboramus, nullâ post „ Kal. Jan. concessâ licentiâ ad forum „ & quotidianas Advocationes jus prin„ cipale deferre, vel litis instrumenta „ componere, nisi ex his libris, qui „ in nostri nominis vocabulum transi„ erunt, & sacris habentur in scriniis „.

Codici Canonum peccasionem dedit.

Ecclesia nata in Imperio, sicuti plura alia e politia civili ad suam formandam disciplinam mutuavit; ita & in hoc puncto exemplum, & morem in Imperio receptum imitata est.

Id autem potissimum contigisse circa tempora illa, quibus & Theodosius suum Codicem condidit, admodum verisimile est. Cum enim per Constantinum pace datâ, licuit Episcopis & Pastoribus in unum convenire, & cœtus Ecclesiasticos agere, plurimæ ad formandam Ecclesiæ adolescentis disciplinam prodiere leges, quas Græci

ei *Canones*, Latini *Regulas* vocarunt: quæ ne in incerto vagarentur, omnibusque innotesceret, quas Regulas sequi oporteret, Codex Canonum componi cœpit, quo quidquid pro regula disciplinæ recipi volebant, inserebatur; atque Ecclesiam Romanam suum proprium Codicem, & Orientalem suum habuisse tempore Concilii Chalcedonensis, Dissertatione sequenti videbimus.

Et sicuti Theodosius noluit, quidquam ad *forum deferri*, nisi ex suo codice desumptum; ita Episcopi nihil pro authentico & legitimo agnosci volebant, nisi e Canonum Codice desumptum; quæ autem extra hunc Codicem adferebantur, vel tamquam spuria, vel tamquam ad se non spectantia, respuebant; uti mox §. 3. videbitur.

§. II.

Varii fuerunt Ecclesiarum Codices.

Omnium Ecclesiarum particularium una fides, sed varia disciplina.

IN causa fidei nulla inter Ecclesias particulares potest esse discordans, nec alia uno, & alia alio tempore fides, juxta illud vulgatissimum Tertulliani: *Regula fidei una omnino est, sola immobilis & irreformabilis.*

Diversum est plane de disciplina Ecclesiastica. Hæc enim varia esse potest pro varietate Ecclesiarum, & alia uno, & alia alio tempore. „ Quod enim „ neque contra fidem, neque contra „ bonos mores esse convincitur, indif- „ ferenter habendum est „ inquit S. Augustinus, *Epist.* 54. *ad Januarium, Edit. Benedict.*

Si igitur manente communione & societate Ecclesiasticâ, varia possit esse Ecclesiarum disciplina, variæ quoque Ecclesiarum possunt esse Regulæ, disciplinam huic aut illi Ecclesiæ convenientem præscribentes.

Pro varietate disciplinæ varii Codices.

Ut ergo Ecclesiæ suam singulæ perspectam haberent, quam sequi oporteret, disciplinam, præter Canones universali Ecclesiæ præscriptos, variæ Ecclesiæ suum habuere Codicem, in quem ultra dictos Canones generales referebantur illi, quos quæque Ecclesia sibi convenientes judicabat.

Sic Ecclesiam Orientalem, Africanam, Gallicanam, Hispanicam, aliasque suos proprios respective habuisse Codices ex infra dicendis patebit, ubi de singulis Codicibus agetur.

§. III.

Quam auctoritatem Canonibus addat relatio in Codicem?

Canones Codici inserti.

CODicem Canonum formabant Ecclesiarum Præpositi, ut unicuique innotesceret, quas Regulas in disciplina sequi oporteret, neque ullus de auctoritate earum Regularum dubitandi locus superesset, nullique spurii pro veris Canonibus obtruderentur.

Vim legis obtinebant.

Hinc quidquid in Codicem erat relatum, vim & auctoritatem legis obtinebat in ea Ecclesia, cujus usui Codex primum adaptatus, vel postmodum susceptus erat.

Quapropter, non tantum Canones Conciliorum generalium, sed & particularium, eo solo titulo, quod in Codicem Ecclesiæ essent relati, vim legis in illa Ecclesia accipiebant; tametsi editi fuissent a Synodo alicujus Ecclesiæ, cujus legibus hæc particularis Ecclesia non obstringebatur.

Probatur exemplis.

Ex. grat. licet Romana Ecclesia non ligaretur Canonibus Africanis, nec Ecclesia Africanà Gallicanis, &c. eo ipso tamen, quo Ecclesia Romana in suum Codicem retulit Africanos, aut Africana Gallicanos, illos pro legibus suæ disciplinæ recepisse & approbasse censebatur.

Id de Carthaginensibus seu Africanis Canonibus recte notarunt Correctores Romani. *Et eos Canones* (Carthaginenses) *Sedes Apostolica videtur probasse, & usu eis esse*, inquiunt, *quando in* CODICEM CANONUM *referendos curavit.*

Eâdem ratione quemadmodum observat & probat Paschasius Quenellus, „ Pontificum Epistolæ missæ ad pri- „ vatas exterasque Ecclesias ad Sedem „ Apostolicam pertinentes *robur acci-* „ *pie-*

„ *piebant*, atque *obediendi indicebant* „ *necessitatem*, cum e privatis scriniis „ in *publicum Codicem* eductæ pro- „ mulgari, ac pro Decretali Constitu- „ to haberi cœperant „. *Dissert.* 12. *tom.* 2. *Oper. S. Leonis inserta*.

Quin imo tantam vim Canonum in Codicem relatio habebat, ut Canones topici seu locales, ejusdem censerentur auctoritatis in negotiis disciplinæ decidendis cum ipsis Canonibus Conciliorum Œcumenicorum; ut auctoritate & testimonio Concilii Chalcedonensis infra ostendetur.

In Codicem vero non relati respui poterant.

Ulterius Codex non tantum ostendebat, quibus Regulis seu Canonibus in dirigenda disciplina Ecclesiastica utendum esset, sed etiam quinam ut spurii, aut saltem ut hactenus non recepti repudiari possent.

Hoc fundamento Ecclesia Romana Canones Concilii Constantinopolitani concernentes disciplinam in Concilio Chalcedonensi ab Orientalibus productos agnoscere noluit: *quia*, inquiebat Legatus Sedis Apostolicæ, *in Constitutionibus Ecclesiasticis non reperiuntur*.

Ea ratione rejecti Canones Sardicenses, & Epistolæ Decretales.

Eodem fundamento Episcopi Africani, inter quos & fuit S. Augustinus, Canonum Sardicensium auctoritatem admittere renuerunt, uti in scholiis ad *Canonem* 34. Africanum ostendetur. Similiter Hincmarus Remensis, aliique Episcopi Gallicani Decretales Epistolas primorum Pontificum a Nicolao I. Pontifice allegatas, recognoscere noluerunt, ut testatur ipse Nicolaus in Litteris ad Episcopos Galliæ pro vindicanda auctoritate harum Epistolarum datis; quarum fragmentum refert Gratianus, *Dist.* 19. *Can.* 1. In his Litteris queritur Nicolaus, Episcopos Galliæ has Decretales recipere nolle, *quia in Codice Canonum non habentur adscriptæ*: de quo latius in *Observationibus in Jus Novum & Novissimum*, ubi de Codice Canonum Isidori vulgo *Mercatoris* agetur.

§. IV.

An omnium Codicum sit publica auctoritas?

Codex privata auctoritate collectus publicam non habet.

CErtum est quod Legum aut sententiarum in unum volumen vel Codicem collectio, quæ facta est auctoritate privatâ, nullam legibus illis sententiisve publicam auctoritatem addere queat; neque leges, sententiasve ibidem collectas habere publicam auctoritatem, nisi eam aliunde mutuaverint.

Secus si publicâ auctoritate collectus.

Si vero Codex, publicâ auctoritate compositus & editus sit, eâ intentione, ut quæ in eo continentur, vim legis habeant, indubie relatio in similem Codicem auctoritatem publicam legibus sententiisque addet, tametsi eam alias non haberent.

Aut etiam privatus.

Quin etsi Codex, *privatâ* primum auctoritate, esset compositus & evulgatus; si postmodum publicâ auctoritate, tamquam Codex legum recipiatur & probetur, indubie in eo contenta vim *legis* acquirent.

Quod probatur exemplo Codicis Hermogeniani & Gregoriani.

Codices Hermogenianum & Gregorianum, privatâ horum auctoritate, collectos esse sat verisimile est; & tamen hos *publicâ auctoritate* potitos sat innuit S. Augustinus; quia nimirum, ut docet antiquus Auctor Interpretationis ad *Legem unicam Cod. Theod. de Resp. Prud.* speciali Constitutionis confirmati fuerunt.

Item Dionysii Exigui.

Hoc quoque pacto Codex Canonum a Dionysio Exiguo privatâ auctoritate compositus & evulgatus, a Romana Ecclesia postmodum ut proprius Canonum Codex susceptus, auctoritate publicâ donatus est; uti infra, ubi de hoc Codice tractabitur, latius ostendetur.

Ex auctoritate Codicis sæpe dependet auctoritas Canonum.

Si ergo Codex aliquis seu Canonum collectio, privatâ auctoritate instituta sit, nullaque publica auctoritas accesserit, quæcumque in collectionem illam relata fuerint, non aliam obtinebunt auctoritatem præter eam, quam acceperunt ex fontibus, unde desumpti sunt: ac per consequens, ut de Canonibus in simili Codice occurrentibus

ve-

verum formetur judicium, ad fontes, unde desumpti sunt, recurrendum erit.

§. V.

Nonnulla circa Codices Canonum observanda pro discernenda Canonum auctoritate.

Discernenda auctoritas Collectoris, an publica?

UT vera de Canonibus in Codice contentis habeatur idea, inquirendum primum, num Codex, publicâ aliquâ auctoritate collectus, aut probatus fuerit; an vero privatum duntaxat sit alicujus opus nullâ publicâ auctoritate probatum. Si posterius, tum de Canonum illorum auctoritate judicandum, ac si in Codicem illum redacti non essent; quia, ut supra dictum est, similis Codex Canonibus nullam auctoritatem addere potuit.

An plurium Ecclesiarum?

Si deprehendatur Codicem publicâ auctoritate collectum, aut probatum fuisse, ulterius inquirendum erit, an Ecclesiæ universalis, vel plurium particularium Ecclesiarum, an unius consensu confectus, aut saltem receptus fuerit?

Cum enim juxta ante dicta Canones in hujusmodi Codicem relati specialem a Codice robur, & vim obligandi mutuent, nemo non videt, eo majorem Canonum censendam esse auctoritatem, quo universalior fuerit Codicis receptio, aut comprobatio.

Quo tempore?

Ad hæc merito investigabitur, quo tempore Codex confectus, receptusve fuerit, item quanto tempore usus illius perseveraverit?

Dum enim noverimus, Codicem primis illis felicioribus Ecclesiæ seculis comprobatum, multisque seculis perseverasse, una scimus, disciplinam in eo contentam viris Apostolicis illius ætatis fuisse comprobatam, & in Ecclesia dudum conservatam.

Quis vero ambigat, hoc titulo Canones & disciplinam in iis contentam speciali veneratione dignam, & consequenter diligentiori studio ac solicitudine suscipiendam ac fovendam?

Denique etiam hoc titulo Canonista Codices, seu Collectiones veteres a recentioribus distinguere debet; quia apocrypha plurima, id est, suspectæ & incertæ fidei pro veris & certis nimium patenter, ut notat vir rei Canonicæ peritissimus Franciscus Florens, Collectores recentiores, eorumque Interpretes sibi tulerunt obtrudi, quæ a veris secernere Antiquis summa fuit Religio (*a*).

DISSERTATIO TERTIA.

De Pristino Codice Ecclesiæ Romanæ.

§. I.

Ecclesia Romana olim habuit specialem Codicem.

Probatur ex Actione 16. Concilii Chalcedonensis.

ECclesiam Romanam habuisse proprium & specialem Codicem Canonum evincunt in primis, quæ in Actis Concilii Chalcedonensis leguntur.

Postquam enim *actione 16.* pro asserenda prærogativa Episcopi Constantinopolitani lectus esset *Canon* 3. Constantinopolitanus, Lucentius Reverendissimus Episcopus Vicarius Sedis Apostolicæ dixit: „Accedit ad cumulum quod „ trecentorum decem & octo * Consti- „ tu-

* Subaud. *Patrum.*

(*a*) Quintam hanc Sectionem integram desumpsit D. Van-Espen ex suo Tractatu Historico-Canonico; sequentem voluit primum in Dissertatione secunda sui Manuscripti exarare; sed deinde satius duxit eam transferre in illam sui codicis Manuscripti partem, ubi de Collectione Gratiani, ejusque auctoritate agitur.

„ tutionibus postpositis, *centum quin-* „ *quaginta*, qui in *Synodicis Canoni-* „ *bus non habentur*, mentionem tan- „ tum fecisse noscuntur „.

Per constitutiones trecentorum decem & octo Patrum intelligit Canones Nicænos; per constitutiones autem centum quinquaginta, Canones Concilii Constantinopolitani I. quos in Synodicis constitutionibus non haberi dixit Lucentius Vicarius Sedis Apostolicæ.

Hinc evidens est, Lucentium habuisse Codicem diversum a Codice Orientalium; utpote qui Canones Constantinopolitanos huic insertos non contineret.

Ulterius in eodem Concilio, & eâdem Actione Paschasinus Reverendissimus Episcopus Vicarius Sedis Apostolicæ recitavit. „ 318. SS. Patrum Canon „ VI. * Quod Ecclesia Romana semper habuit primatum. Teneat autem „ & Ægyptus, ut Episcopus Alexandriæ „ omnium habeat potestatem, quoniam „ & Romano Episcopo hæc est consuetudo „ &c.

* Subaudi: *sic habet.*

Postmodum Constantinus devotus Secretarius divini Consistorii, ex dato Codice, ab Aëtio Archidiacono Constantinopolitanorum Sanctissimæ Ecclesiæ, recitavit: „ Regula sexta 318. „ SS. Patrum *, Antiquæ consuetudines teneant in Ægypto, ut Alexandrinus Episcopus omnium habeat „ potestatem; quoniam & Romano „ Episcopo hæc est consuetudo „.

* Subaudi: *sic habet.*

Hinc manifestum est alium fuisse Codicem, quo usus fuit Vicarius Sedis Appstolicæ, & alium, quo utebantur Græci, atque aliis verbis Canonem VI. Nicænum ex utroque codice recitatum fuisse.

Et quid plura? Cum ipse Dionysius Exiguus asserat, se cohortatione quorumdam, qui *confusione* pristini Codicis Romani offendebantur, inductum fuisse, ut novam translationem Canonum adornaret.

Ex Dionysio Exiguo.

Nulli ergo dubium esse potest, quin ante Dionysii Exigui Codicem, qui sub finem seculi V. primum confectus est, Ecclesia Romana alium Canonum Codicem proprium habuerit: qui Codex an hodie extet, quidque comprehenderit, item quid utilitatis ex ejus notitia hauriri possit expendemus, si prius ejus notas, sive characteres notaverimus.

§. II.

Characteres Codicis Romani.

Hujus Codicis characteres, quibus dignosci queat, §. præcedenti prælibavimus.

Primus character ex versione Canonis VI. Nicæni.

Inprimis notavimus Actione 16. Concilii Chalcedonensis, postquam gloriosissimi Judices dixissent, utraque pars, scilicet Vicarii Sedis Apostolicæ, & Orientales Canones proponat, Paschasinum unum e Vicariis Sedis Apostolicæ recitasse Canonem 6. Nicænum cum his verbis: *Quod Ecclesia Romana semper habuit primatum*. Indicium haud obscurum Canonem ita in suo Codice expressum reperisse Paschasinum.

Hic est primus character Codicis Romani, quo in Chalcedonensi usi sunt Vicarii Sedis Apostolicæ. Et quidem hic character merito ut specialissimus istius Codicis habetur: quia, ut notat Paschasius Quenellus „ Nec in Textu „ Græco, nec in ulla alia versione, „ nec in ipso priori Codice Romano „ reperitur, ut dubium non sit, vel „ eam ex margine irrepsisse in textum, „ vel a Romanæ Ecclesiæ Clericis aliisve esse additam, ne Romanæ dignitatis obliti esse SS. Patres viderentur „. Hæc ille in notis ad *Can.* 10. Nicænum in Codice ab ipso evulgato.

Et merito præcipuus.

Secundo ex Actis Synodi Chalcedonensis habetur, quod tempore hujus Synodi, Canones Constantinopolitani Codici Romano non essent inserti: atque hic secundus Codicis illius character.

Secundus ex defectu Canonum Constantinopolit.

Tertio ex Dionysio Exiguo intelligimus, priscum Romanæ Ecclesiæ Codicem adeo magnâ confusione laborasse, ut eâ plures Viri eruditi offensi, ipsum Dionysium ad novam Canonum collectionem sollicitaverint & induxerint.

Tertio ex confusione Codicis.

Quar-

Quartus ex conjunctione Canonum Nicænorum & Sardicensium.

Quarto Canones Nicænos, & Sardicenses in Prisco Codice Romano in unum fuisse confusos; sive Canones Sardicenses continuâ numerorum serie Canonibus Nicænis fuisse subjectos, & quasi pro iisdem reputatos, plura sunt quæ evincunt.

In primis scribit Innocentius I. ad Theophilum Alexandrinum: „ Si conscientiæ confidis, tu quoque judicio „ accurre ad Synodum in Christo proxime celebrandam, & illic juxta „ *Nicæni Concilii Canones*, & Decreta contende: *alios quippe Canones* „ *Romana non admittit Ecclesia* „. Item ad Clerum populumque Constantinopolitanum scribit: „ Canonibus porro obsequendum esse scribimus, qui „ Nicææ sunt decreti; quos *solos* consectari decet Ecclesiam Catholicam, „ & juxta eos judicare „.

Si igitur fides Innocentio, *solos Canones Nicænos* noverat Ecclesia Romana, iisque *solis* utebatur; & tamen Canonum Sardicensium auctoritate usum fuisse Innocentium, ex pluribus ejus Epistolis constat. Signum admodum probabile, in Codice Ecclesiæ Romanæ eo tempore, Sardicenses Canones Nicænis ita fuisse subjectos, ut pro eisdem haberentur.

Confirmat hoc ipsum factum Zosimi, & Bonifacii Romanorum Pontificum in causa Appiarii Presbyteri Africani.

Sufficienter enim modo compertum est, Zosimum Pontificem, per suos in Africam Legatos pro Canonibus Nicænis (quorum auctoritate provocationem Appiarii a Synodo Africana ad Romanum Pontificem tueri volebat) Canonem Sardicensem allegasse, & in eodem errore ejus Successorem Bonifacium perstitisse.

§. III.

An Characteres §. præcedenti exhibiti conveniant Codici a Justello evulgato?

Hic Codex a Justello sub initium seculi XVII. evulgatus.

CODICEM Canonum, quo Ecclesia Romana tempore Concilii Chalcedonensis, & ante editum & receptum Codicem Dionysii exigui usa fuit, eum esse crediderunt Gulielmus Voellus Theologus, & Socius Sorbonicus, atque Henricus Justellus, quem ipsi evulgarunt, & Tomo I. Bibliothecæ Juris Canonici veteris inseruerunt post Codicem Dionysianum, quemque se lectori repræsentare asserunt „ ex ve„ nerandæ antiquitatis codice MS. lit„ teris majusculis & bene quadratis „ descripto bibliothecæ Chrystophori „ Justelli „.

Huic codici non conveniunt charactetes Codicis Romani.

Verum si pristini Codicis Romani charactéres, §. præcedenti expressi conferantur cum hoc Codice, parum verisimile est hanc collectionem esse eam quâ Ecclesia Romana tempore Concilii Chalcedonensis, aut circa illud tempus usa sit.

Quia Canones Constantinopolitani interti.

In primis enim in hoc Codice referuntur Canones Concilii Constantinopolitani I. quos tamen ipse Lucentius Vicarius Sedis Apostolicæ coram Patribus Concilii Chalcedonensis palam asseruit, *in Canonicis Constitutionibus non haberi*.

Idque sub falso titulo.

Ad hæc Canones Constantinopolitani in hoc codice referuntur cum hac epigraphe: „ Hi Canones expositi sunt „ ab Episcopis CL. congregatis in u„ num Constantinopolim, quando ordi„ natus est B. Nectarius Episcopus, „ consulatu piissimi atque amatoris „ Christi Imperatoris nostri Fl. *Mar*„ *ciani* Aug. III. Kalendas Novem„ bres, per gratiam Dei, & constitu„ tione piissimorum & fidelium Impe„ ratorum, una cum Sancta Synodo „ in Basilica Sanctæ & Victricis Mar„ tyris *Euphemiæ* „.

Quis porro nescit Concilium hoc Constantinopolitanum habitum fuisse imperante Theodosio seniore, adeoque ut minus 70. annis ante Marciani Imperium? Quid deinde certius quam Constantinopoli nullum fuisse templum S. Euphemiæ dicatum, sed Chalcedoni, atque in hoc Concilio Chalcedonense fuisse congregatum.

Item Canon 28. Chalcedonensis.

Inseritur quoque huic Codici *Canon* 28. Chalcedonensis. Quis autem credat in codicem Ecclesiæ Romanæ rela-

relatum hunc Canonem esse, idque immediate post celebratum Concilium Chalcedonense, cui in ipso Concilio summâ contentione & animi vigore obstitere Sedis Apostolicæ Vicarii, uti in notis ad hunc Canonem notabitur.

Et multa antiquitus ignota.

Plurima occurrunt & in hac Canonum collectione toti antiquitati ignota; quæ tamen, si vera essent, occultari aut fileri non potuissent.

Professioni fidei Concilii Nicæni præmittitur in eo codice hoc præambulum: „ Cum convenisset sanctum & magnum Concilium apud Nicæam Metropolim Bythiniæ, statuta sunt, quæ infra scripta sunt. Et placuit ut hæc omnia mitterentur ad Episcopum Urbis Romæ Silvestrum „.

Nullus Antiquorum, nec ipse Dionysius Exiguus, qui Romæ codicem suum pro usu Ecclesiæ efformavit, hujus præambuli meminit. Quis vero in animum inducat, quod ab omnibus fuisset neglectum adeo favens & authenticum testimonium prærogativæ Ecclesiæ Romanæ?

Quæ evincunt esse collectionem alicujus privati.

Hæc aliaque plura, quæ contra hanc collectionem producit Joannes Davii in Tractatu Gallico, cui titulus: *Des Jugemens Canoniques des Evêques*, *cap.* 3. *art.* 3. plane evincunt hanc collectionem nequaquam dici posse pristinum Ecclesiæ Romanæ codicem, quo ipsa ante Dionysianum usa fuisset; & cujus meminit Dionysius in Præfatione sui codicis; sed opus informe, confusum, ac barbarum alicujus imperiti Canonistæ, uti loquitur Davii; qui & probat admodum verisimile esse hanc collectionem esse opus posterius collectione Isidori vulgo Mercatoris; adeoque seculi noni.

§. IV.

Codex sub nomine Codicis Ecclesiæ Romanæ a Quenello editus.

VIr notæ eruditionis Paschasius Quenellus, Presbyter Oratorii, Tomo 2. Operum S. Leonis evulgavit anno 1675. Codicem Canonum, cujus hic est titulus: CODEX CANONUM ECCLESIASTICORUM ET CONSTITUTORUM SANCTÆ SEDIS APOSTOLICÆ *omnium*, *qui hucusque prodierunt* VETUSTISSIMUS & AMPLISSIMUS, *qui quidem in usu fuit in Ecclesia Romana Innocentio I. Zosimo*, &c. *ac Leone I. Pontificibus*.

Titulus hujus Codicis.

Evulgatus e codice MS. Codex collegii Orielensis.

Scribit autem *Dissertatione* 12. inter eas quas appendit Tomo 2. Operum S. Leonis, se hunc suum codicem hausisse ex quodam manuscripto codice, qui asservatur in Orielensi Oxoniensis Academiæ collegio; & cujus apographum sibi ex Anglia missum esse asserit.

„ Collectio Canonum (ait *cap.* 2.) „ Decretorum sexaginta capitula continet, & unumquodque capitulum in titulos dividitur, cum ita res patitur: „ Concilia enim in Canones, & Epistolæ in capita seu decreta scinduntur „.

Scripto ante 600. annos ex alio antiquiore.

Pergit dein: „ Sexcentorum fere annorum esse dicitur codex manuscriptus, cujus apographum ad nos transmissum est. Sed ex codice alio longe *antiquissimo* descriptum est, uti tum ex aliis, tum ex hac scribæ nota intelligitur, quam descriptam habes „ *pag.* 34. Codicis: *Iste Codex transcriptus est ex vetustissimo exemplari, quocirca de veritate scriptorum, nec in isto primo capitulo Nicænorum Canonum, nec in omnibus sequentibus aliquis dubitare debet, licet aliter in novellis exemplaribus inveniatur*.

Cujus exemplar alterum est in Bibliotheca Thuanæa.

Monet insuper alterum hujus collectionis exemplar MS. octingentorum circiter annorum ac optimæ notæ repertum a se in bibliotheca Thuanæa.

Tertium in Bibliotheca S. Vedasti.

Tertium denique exemplar huic prorsus simile delitescere in bibliotheca Monasterii S. Vedasti Atrebati, colligit ex iis, quæ e codice MS. ibidem asservato jam pridem citarunt Jacobus Pamelius in notis ad librum S. Cypriani, *De Unitate Ecclesiæ*; & Alanus Copus Loudinensis, *Dial.* 1. *adversus Novatores*; quorum textus refert Quenellus *cap.* 3. dictæ dissertationis. Ex quo conficit credi non posse, codicem, quem ex manuscripto collegii Orielensis exhibet, ad fraudem faciendam recenter

Hæc ejus sinceritatem probant.

center confictum esse: cum duo alia exemplaria tam vasto locorum intervallo a se invicem distantia, & multum antiqua illi plane consonent.

Quæ & aliis argumentis asferuntur.

Plura alia ibidem sinceritatis & vetustatis indicia admodum erudite deducit, quæ hanc collectionem ab omni fraudis & suppositionis suspicione vindicant: cujus nec aliquod apertum indicium produnt ea, quæ in hoc codice continentur aut allegantur: cum tamen, ut recte advertit idem Auctor, nullus hucusque suppositionis fœtus visus sit, qui certas præ se non tulerit suppositionis notas, ex quibus a sinceris scriptis dignosceretur.

Hujus rei duplicem eamque valde notandam rationem assignat. „ Una, „ ait, quod plerumque ab imperitis „ consarcinatoribus cudi solent miseræ „ hujusmodi scriptiunculæ, quas ita ve„ ritatis coloribus vestire ac ornare ne„ queunt, quin certa sponte erumpant „ indicia, quæ malam artem menda„ ciorumque artifices retegant. Altera „ ratio est, quod falsis hujusmodi scri„ ptis quæritur plerumque falsis seu ju„ ribus privilegiisque, seu dogmatibus „ patrocinium, quæ cum unico men„ dacio fidem obtinere admodum diffi„ cile sit, aliorum mendaciorum ad„ vocari suffragium necesse est: quæ „ dum eo consilio multiplicantur, con„ trario successu evenire solet, ut ve„ ritati magis patrocinentur, quam „ mendacio, fraudemque eo amplius „ aperiant, quo adornant curiosius „.

§. V.

Inquiritur, num hic Codex compositus sit ad usum Ecclesiæ Romanæ?

Id insinuat ejus Præfatio.

CODicem Canonum hunc primitus concinnatum esse ad usum ipsius Ecclesiæ Romanæ, multis probat Quenellus in supra citata Dissertatione duodecima operibus S. Leonis subnexa: in primis id probari credit ex præfatione huic codici præfixa. „ Quid enim, „ (ait) aliud indicant hæc verba de „ Nicæna fidei expositione: *Quam* „ *sancta*, inquit, *& reverentissima Roma*„ *na complectitur & veneratur Eccle*„ *sia?* Quid quod *mediantibus Victore* „ *atque Vincentio religiosissimis Roma*„ *næ Sedis Presbyteris* esse prolatam „ asserit? Nonnullas etiam *subnexas* „ *esse regulas, quas memorata suscipiens* „ *confirmavit Ecclesia*: Eamdem *nullis* „ *Synodicis Decretis*, *sed Salvatoris* „ *voce esse prælatam ac primatum ob*„ *tinuisse*. Denique quidquid ibi de „ Romanæ Ecclesiæ fundatione ac fun„ datoribus, Privilegiisque scribitur, „ argumento est, pro illa Codicem „ esse exaratum „. Hæc Quenellus.

Characteres pristini codicis Romani.

Ad hæc si characteres pristini Codicis Romani supra §. II. relatos huic Codici applicemus, fatendum erit, plausibili fundamento asseri, hunc esse sincerum ac genuinum Codicem, quo Ecclesia Romana ante receptum Dionysianum codicem usa est, & e quo in Concilio Chalcedonensi Vicarius Sedis Apostolicæ Canonem Nicænum recitavit.

Lectio Canonis VI. Nicæni.

Primo quidem Canon VI. Nicænus in hoc codice legitur iisdem verbis, quibus in Concilio Chalcedonensi a Vicario Sedis Apostolicæ lectus fuit: *Ecclesia Romana habeat*, aut *habuit primatum*: atque hunc esse Codicis Romani plane singularem characterem monuimus.

Canonum Sardicensium & Nicænorum conjunctio.

Secundo in hoc Codice Canones Sardicenses sub uno titulo, ac numerorum serie Nicænis junguntur: ita ut nomine Synodi Nicænæ exhibeantur 46. Canones: qui rursus est pristini codicis Romani pecialis character.

Canonum Constantinopolitanorum ad calcem rejectio.

Tertio, Canones Constantinopolitani a codice hoc non quidem absunt, sed ita extra ordinem positi, & ad calcem rejecti, ut dubitari nequeat, quin post Synodum Chalcedonensem, cujus etiam Canonibus postponuntur, adjecti fuerint, ideoque tempore hujus Synodi in hoc codice non haberentur: qui est tertius codicis Romani character.

Et confusio Codicis.

Quarto, confusio, quâ pristinum Ecclesiæ Romanæ codicem laborasse testatur Dionysius Exiguus, nec huic codici deest. Nam quod translationem Canonum spectat, ea paraphrasi ali-

quot in locis similior est, quam translationi. 2. Quoad Canonum distinctionem & integritatem; aliqui omittuntur, ut vigesimus Nicænus & Gangrensis quartus: alii ejusdem Concilii in unum conflantur: quidam etiam nonnullorum Conciliorum miscentur aliorum Cononibus: quidam truncantur, quidam amplificantur. 3. Quantum ad ordinem, cum Conciliorum decreta Pontificum decretis misceantur, nec pro ætatis suæ ordine collocentur, sed posteriora præponantur prioribus, topica œcumenicis. „ Neque tamen hæc confusio codicis auctoritati detrahit quidquam: suâ enim ratione hæc confusio nititur, nec ordine vacat ipsa ordinis perturbatio; inde nimirum orta quod obscuriores quandoque Canonum regulæ luce paraphrasis indigerent: quod ante Chalcedonensem Synodum nullis nisi Nicænis Canonibus adstringi se Romani existimaverunt, nec eis alias regulas admittere placuit, nisi quas Ecclesiæ suæ consuetudini ac moribus convenire censuerunt. Inde factum ut eas aliquâ immutatione factâ suis usibus accommodatint, nec alio ordine digestæ reperiantur in Codice, quam serie temporis, per quod visum est, earum unasquasque in usum recipere „.

Hæc latius deducit & explanat Quenellus in citata *Dissertatione* 12. *cap.* 4. qui deinde *cap.* 5. & 6. summâ eruditione satisfacit argumentis, quibus vel codicis sinceritas, vel ejusdem usus apud Ecclesiam Romanam impeti posset: quæ legisse haud pœnitebit rei Canonicæ studiosum. Plurima enim antiquitatis Canonicæ arcana erudite ac utiliter pro notitia Ecclesiasticæ disciplinæ elucidata reperiet.

Porro quandocumque citabimus in hoc opere *Codicem Romanum*, sive *Codicem Ecclesiæ Romanæ* intelligendus veniet is, quem modo a Quenello evulgatum diximus supra §. IV.

§. VI.

Quid contineat hic Codex.

Per tempora sensim multa addita.

Codex ille Romanæ Ecclesiæ constat sexaginta Capitulis, quæ in plura capita vel Canones dividuntur, non quidem (ait laudatus Auctor) quod omnes codicis partes ejusdem esse ætatis credendæ sint, sed aliæ aliis antiquiores, & per succedentia ætatum intervalla additæ.

Primo inserti Canones Nicæni.

Et quidem solis Nicænis Canonibus, & qui pro Nicænis habebantur, nimirum Sardicensibus, Codicem constitisse tempore quo primum editus est, credit Quenellus: Unde & hi soli Canones primum Codicis Capitulum, sive partem implent.

Deinde Canones Carthaginenses.

At sub Innocentii I. postrema tempora adolevisse Codicem, auctioremque Canonibus Carthaginensis Concilii factum autumat: cum videlicet suborta Pelagiana hæresis, majoris Romanam inter & Africanam Ecclesias commercii necessitatem fecit, ut indicat S. Augustinus, *lib.* 2. ad Bonifacium *cap.* 3. atque hac occasione disciplina Africana Romanis amplius innotuit. Nam suis moribus accommodatam judicantes Romani Cleri Proceres, suam illam facere, ac proprii codicis partem esse voluerunt: & hac ætate secundum capitulum primo accessit.

Post hos Canones Græci.

„ Majores vires (ait idem Auctor) sumpsit sub Innocentii Successore Zosimo: qui cum natione Græcus esset, patriarum legum amore captus, Græcos Canones Romanâ civitate donavit, tresque illas Synodos Ancyranam, Neocæsareensem, & Gangrensem, quæ Carthaginensem in codice excipiunt, Romanæ collectioni attexuit „: & Capitula 3. 4. & 5. conficiunt.

Constituta adversus Pelagianos.

„ Virile robur adeptus esse mihi videtur (pergit Quenellus) post Zosimi mortem. Finitâ enim sub ejus Pontificatu Pelagianorum causâ, quidquid de ea re vel scriptum erat ad Romanum Pontificem ab Afri-

„ ca-

„ canis Episcopis, vel his ab illo re„ scriptum, ac præterea Synodos ad„ versus Pelagianos in Africa celebra„ tas, placuit in codice Romano re„ poni: adjunctis etiam Imperatoriis „ Constitutionibus & Præfectoriis Edi„ ctis adversus eosdem hæreticos datis; „ ut si forte aliquando pugnam adver„ sus Catholicam doctrinam redinte„ grarent, vel illis decretis subscribe„ re, vel pœnis illis sancitis plecti ju„ berentur „.

Epistolæ Decretales Innocentii I.

Ex his conflata sunt capitula quindecim. His subnectuntur 4. Epistolæ Decretales Innocentii I. quibus varia magni momenti disciplinæ capita, fraterna Coëpiscoporum suorum Exuperii, Victricii, Decentii, & aliorum consultatione pulsatus secundum Ecclesiasticas Regulas, ac Romanæ in primis Ecclesiæ normam explicat, confirmatque: quæ conficiunt capitula 21. 22. 23. & 24.

Et hæc quidem omnia ante Leonis M. tempora codici Romano apposita fuisse contendit idem S. Leonis Editor.

Canones Chalcedonenses.

„ Post Chalcedonense Concilium Leo„ nis curâ & solicitudine (verba sunt „ Quenelli) uti ex ejus Epistolis non „ semel habemus, collecta hujus Sy„ nodi gesta, latine reddita, & in „ unum corpus redacta sunt. Quæ „ cum seorsim in scriniis servarentur, „ placuit tamen præcipua capita ex illis „ delibata Codici Romano annecti, „ ut ad manum omnibus essent. Et „ ea sunt, quæ jacent in hoc Codice „ post Innocentii Papæ Epistolam ad „ Victricium, in Capite 25. 26. 27. 28.„

Epistolæ Siricii Papæ & Rescriptum S. Ambrosii. Epistolæ aliorum Pontificum.

Chalcedonensia monumenta sequuntur Epistolæ Siricii Papæ cum S. Ambrosii Rescripto, necnon Epistolæ Zosimi, Bonifacii, & Cælestini Pontificum Romanorum, quæ capitulis 29. 30. 31. 32. 33. 35. & 36. continentur. Has a Leone I. Codici fuisse insertas evincere studet Quenellus.

Narratio Eutychianorum.

Sequitur narratio quædam Eutychianorum, ubi de Dioscori & Acacii quoque damnatione tractatur; hancque narrationem una cum Epistolis Simplicii, Felicis, & Gelasii Pontificum Romanorum, cæterisque Incarnationem Domini attinentibus usque ad Capitulum 56. Gelasii tempore insertam esse codici probabile est, inquit laudatus Auctor.

Canones quatuor Conciliorum.

Quatuor Conciliorum Canones, qui omissi fuerant in anterioribus, Ephesini scilicet definitio, Antiocheni, Laodicæni, & Constantinopolitani Decreta cum Thelensi Synodo, totum claudunt codicem.

Quo tempore, & quâ occasione singula fuerint Codici addita, mirâ eruditione & exactitudine exponit: multaque hac occasione & rei Canonicæ & etiam Chronologicæ studiosis multum utilia exponit ac elucidat; quæ una cum Dissertationibus 13. 14. & 15. ad elucidationem contentorum in hoc codice spectantibus legisse numquam pœnitebit; utpote monumenta eruditione multâ referta (*a*).

§. VII.

Quæ utilitas hujus Codicis?

Hic Codex utilis.

CUm argumentis non obscuris probatum sit, hunc esse revera codicem illum, quem sibi Ecclesia Romana confecit, statim ut ipsa jure scripto administrari, & alias Ecclesias ad suam ordinationem spectantes regere cœpit, & e quo usque ad receptum Codicem Dionysianum disciplinam suam formabat, nemo non videt quantâ vel hoc titulo Codex hic omnibus veneratione, ac pretio esse debeat.

Quia ex eo patet pristina disciplina Ecclesiæ Romanæ.

Codex enim hic consequenter exhibet disciplinam, quâ prima orbis Ecclesia & Magistra cæterarum, per bina ut minus secula administrata & gubernata fuit.

Præterea ex versione Canonum Græcorum, quæ hoc Codice repræsentatur, Ecclesiæ Romanæ disciplina innotescet; dum aliquos ab ea rejectos docet, alios mutatos, suoque accommodatos usui;

(uti

(*a*) Codex Canonum vetus Ecclesiæ Romanæ ab erudito Francisco Pithæo restitutus est, & notis illustratus. Legatur hujus codicis editio, quæ Parisiis e Typographia Regia manavit an. 1687.

(uti circa Canonem 10. Ancyranum contigisse infra ad collectionem Martini Bracarensis observabimus Differt. VI. §. 3. in fine) quod ex versione Dionysii obscurum manet: quippe qui Canones ad fidem Græci textus transtulit, nullâ aut modicâ habitâ ratione receptæ ab Ecclesia Romana disciplinæ.

Denique præter alia, quæ utilitatem Codicis mirifice commendant „ duo „ sunt (ait Doctissimus hujus Codi- „ cis Evulgator in Præfatione operi- „ bus S. Leonis præfixâ) quæ Ec- „ clesiæ Romanæ Studiosos (Ecquis „ porro hujus studiosus non sit, si Ca- „ tholicus) & antiquitatis Ecclesiasti- „ cæ amatores magis afficient. Unum „ quod ope hujus Codicis dignoscatur, „ quæ quove tempore Orientales Sy- „ nodi in usum receptæ fuerint in Ec- „ clesia Romana, quo Antiocheni „ Canones, Constantinopolitani, Afri- „ cani, & si qui alii in controver- „ siam vocantur „.

Et quando ab Ecclesia Romana receptæ sint aliæ Synodi.

„ Alterum est, ex eodem Codice „ repelli ac funditus convelli impu- „ dentem calumniam, quam famosi „ illi Magdeburgenses Centuriatores „ adversus Sanctissimos Pontifices Ro- „ manos Zosimum, Bonifacium, & Cæ- „ lestinum sceleratissime struxerunt; „ cum eos palam & publice traducunt „ velut Nicænorum Canonum *adulte-* „ *ratores, falsatores, corruptores:* quasi „ *per immane scelus & impietatem ac* „ *furiosam ambitionem* a Zosimo Papa „ sciente ac volente suppositi sint, Sar- „ dicenses Canones per Legatos suos „ obtulit in celebratissima illa Appia- „ rii Presbyteri causa: *In qua nefariâ* „ *decretorum Nicænorum adulteratione* „ *pervivaciter steterit Bonifacius homo* „ *ambitiosus*, inquiunt, *& impius*, „ *ac pertinaciter perseveraverit Cælesti-* „ *nus; licet Africanam Synodum ve-* „ *riora exemplaria Nicænorum Cano-* „ *num Constantinopoli & Alexandriâ* „ *accepisse, ac sceleratam fraudem fal-* „ *satorum Canonum detectam esse pro-* „ *be sciret*. Certa erit deinceps ex „ codicis inspectione non dicam modo „ apud Catholicos, sed & apud quosvis „ non desperatæ conscientiæ homines, „ & scelerata hominum mente cor- „ ruptorum protervia, & sinceritas can- „ dorque Episcoporum Romanorum, „ qui quod acceptum a majoribus in „ suo Codice legebant, bonâ fide pro- „ tulerunt: quos eam ob rem ignoran- „ tiæ accusari non possis, quin Afri- „ canos Episcopos Orientales, ac plo- „ rosque Occidentales pariter insimu- „ les, quibus vel nullatenus, vel ob- „ scure admodum innotuerant Sardi- „ censes Canones ac Nicænorum nu- „ merus, de quo ad nostram usque „ ætatem perseveraverit Eruditorum „ controversia „.

Ex illo confutantur hæretici.

Hæc utilitas facile patebit, si attendatur, ex hoc Codice intelligi, quod supra notavimus, Canones Sardicenses in Codice Romano cum Nicænis fuisse confusos: ideoque Pontifices in citandis dictis Canonibus sequutos fuisse bonâ fide suum Codicem.

Hæc abunde sane adstruunt, quantopere notitia pristini Codicis Romani, tum ad illustrandam Canonicam scientiam, tum ad illustrandas alias inter eruditos hodiedum motas quæstiones conducere possit. Ut proinde nullatenus inutilis reputandus sit labor, qui in assequenda hujus Codicis notitia, eoque revolvendo impenditur.

Utile ergo Codicis Rom. Eccl. studium.

DISSERTATIO QUARTA.

De Prisco Codice Canonum Græcorum.

§. I.

Probatur Græcos jam pridem habuisse specialem Canonum Codicem.

Probatur ex actione 4. Concilii Chalcedonensis.

FUisse tempore Concilii Chalcedonensis Codicem Canonum, quo Orientales seu Græci utebantur, & e quo in ipso Concilio Canones ad decidendas disciplinæ quæstiones relecti fuerunt, ex Actis Concilii manifestum est.

Actione 4. cum quæstio incidisset de Caroso & Dorothæo, & aliis nonnullis Monachis, qui Dioscoro adhærebant, postquam is a Synodo depositus fuerat, decretumque esset, ut sacri Canones relegerentur, qui de hujusmodi Monachis pronuntiant, *sumpto* LIBRO *Aëtius Archidiaconus & Primicerius magnæ Ecclesiæ legit: Canon* OCTOGESIMUS TERTIUS: *Si quis Episcopus a Synodo depositus, &c.* Deinde legit: *Alius Canon* OCTOGESIMUS QUARTUS: *De his qui seipsos separant. Si quis Presbyter, aut Diaconus, &c.*

Canones hic ex libro ab Aëtio sub *numeris* 83. & 84. recitati, sunt Canones 4. & 5. Antiocheni; quos integros infra *parte* 2. exhibebimus.

Item ex actione 11.

Rursus Actione 11. exortâ quæstione inter Bassianum & Stephanum, de Episcopatu Ephesiorum, dixit Stephanus: „ Supplico, ut Canones relegantur, qui dicunt ut is, qui in alia „ civitate ordinatus est, constitui non „ possit in altera. Gloriosissimi judices „ dixerunt: Relegantur hi Canones „.

Hoc dicto, *Leontius reverendissimus Episcopus ex eodem* CODICE *relegit regulam* NONAGESIMAM-QUINTAM: *Si quis Episcopus vacans, &c.*

Post hæc *idem reverendissimus Leontius Episcopus ex eodem* CODICE *legit regulam* NONAGESIMAM-SEXTAM: *Si quis Episcopus ordinationem acceperit, &c.*

Canones hic a Leontio relecti, sunt Canones Antiocheni 16. & 17. quos similiter integros infra *parte* 2. dabimus.

Ex his manifestum est Canones hos Antiochenos non fuisse recitatos ex ipso Concilio Antiocheno, in quo consignati erant respective sub numeris 4. 5. 16. & 17. sed aliquo tunc recepto codice seu collectione, in qua hi Canones conficiebant respective numeros 83. 84. 95. & 96. uti quoque recte annotavit Cardinalis Baronius ad *an.* 341. & Labbæus in nota marginali ad citatam Actionem 11. verbo *Codice*, dicens: „ Antiquam collectionem Canonum „ intelligit certis numeris definitam „. *Tomo 4. Concil. General. col.* 692.

Codex fuit prorius Græcorum.

Codicem, seu collectionem hanc fuisse Græcorum, probatur vel exinde, quod Episcopi Orientales illo tamquam proprio in Concilio usi sint, & ad illum pro Canonum recitatione recurrerint, & alio usi fuerint Vicarii Sedis Apostolicæ, uti Dissertatione III. §. 1. notatum est.

§. II.

Ex characteribus statuitur quis fuerit hic Codex.

UT sciatur quis fuerit Codex ille, e quo in Concilio Chalcedonensi Canones pro decidendis quæstionibus disciplinæ recitati fuere, convenit annotare characteres, sive notas speciales hujus Codicis, quæ in ipsis Actis Concilii occurrunt.

Hic Codex initium sumpsit a Canonibus Nicænis.

In primis constat Codicem hunc a Canonibus Nicænis initium duxisse. Nam Actione 4. postquam magnificentissimi & gloriosissimi Judices dixerunt, legantur Regulæ: *Atticus reverendissimus*

mus Episcopus Nicopolis Epiri legit: trecentorum decem & octo Sanctorum Patrum, qui Nicææ convenerunt, *Canon* QUARTUS: *Episcopum maxime quidem convenit*, &c.

Et actione 16. scribitur: *Constantinus devotus Secretarius divini Consistorii, ex dicto* CODICE *ab Aëtio Archidiacono Constantinopolitanorum Sanctissimæ Ecclesiæ, recitavit: Regula* SEXTA *trecentorum decem & octo Sanctorum Patrum: antiquæ consuetudines teneant in Ægypto*, &c.

Manifestum est Canones hos in Codice illo consignatos fuisse sub numeris 4. & 6. insuper certum est hos Canones esse 4. & 6. Nicænos. Ex quibus conficitur, in hoc Codice nullius alterius Synodi Canones ante Canones Nicænos fuisse consignatos: eo quod compertum sit, Canones in hoc Codice sub *continuata* numerorum serie fuisse expressos; uti mox notabitur.

Inter Nicænos, & Antiochenos plures Canones intercedebant.

Ex dictis §. præcedenti habetur, quod *Canones* 4. 5. 16. & 17. Antiocheni in hac collectione confecerint *numeros* 83. 84. 95. & 96. e quo duo colliguntur.

Primum, in Codice illo inter Canones Nicænos, & dictos Canones Antiochenos tot intercessisse alios Canones, ut a primo Canone Nicæno usque ad Canonem IV. Antiochenum numerarentur 83. Canones, & usque ad V. 84. & sic de reliquis. Ecce secundus Codicis hujus character.

Omnes sub continuata numerorum serie.

Secundum, colligitur in dicto Codice Canones perpetuâ serie, & eàdem consequentiâ numerorum fuisse conjunctos, nec unius Synodi Canones ab alterius Synodi Canonibus novis numeris fuisse disjunctos.

Et quidem ob hanc conjunctionem & continuam Canonum sub una numerorum serie consequentiam factum est, ut hic codex; tum in Synodo Chalcedonensi, tum alibi appellatus sit *Series Canonum*, *consequentia Canonum*. Atque hic est tertius Codicis illius character.

Unde conficitur nunc esse Codicem, quem Dionysius e Græco in Latinum vertit.

Hos characteres si conferamus cum iis, quæ Dionysius Exiguus præfatur de ea Græca collectione Canonum, quam ipse latinitate donatam suæ Canonum collectioni inseruit, apparebit, haud dubium esse, quin hæc sit illa collectio Græca, quâ Patres Chalcedonenses usi sunt.

Dicit enim Dionysius in præfatione sui Codicis: „ In principio itaque Canones, qui dicuntur Apostolorum, de „ Græco transtulimus .... deinde Regulas Nicænæ Synodi, & deinceps „ omnium Conciliorum, sive quæ ante eam, sive quæ postmodum factæ „ sunt usque ad Synodum 150. Pontificum, qui apud Constantinopolim „ convenerunt, sub ordine numerorum, „ id est, a primo capite usque ad 165. „ sicut habetur in *Græca auctoritate*, „ digessimus „.

Ex his Dionysii verbis constat, Canones Nicænæ Synodi, & deinceps omnium Synodorum usque ad Synodum Constantinopolitanam, eodem ordine & formâ sicut habebantur in *Græca auctoritate* seu Codice, a Dionysio e græco in latinum fuisse translatos, & suo codici insertos: adeoque pristinum Græcorum Codicem collectioni Dionysii esse insertum.

Unde ex verbis Dionysii patet, Codicem hunc græcum a Canonibus Nicænis initium duxisse, qui est primus character pristini Codicis, quo usa fuit Synodus Chalcedonensis.

Constat præterea ex verbis Dionysii, in Codice Græco per ipsum translato, Canones 165. e diversis Synodis desumptos sub uno & continuo numerorum contextu fuisse dispositos; prout & in ipsa collectione Dionysii hodie dispositi leguntur. Hinc secundus character Codicis Græci, quo Synodus Chalcedonensis usa fuit.

Denique si a primo Canone Nicæno numeremus usque ad Canonem 4. Antiochenum, prout Canones in codice a Dionysio translato dispositi sunt, deprehendemus, Canonem illum Antiochenum esse Canonem 84. totius Codicis Græci, & Canonem 5. Antiochenum esse 85. Codicis; & tandem 16. & 17. ejusdem Synodi Antio-

tiochenæ esse in Codice 95. & 96. & consequenter sub eisdem numeris fuisse consignatos in Græco Codice per Dionysium translato, quibus in Concilio Chalcedonensi relicti fuerunt: modo tamen hoc unum observetur, ut Canon 5. Ancyranus in translatione Dionysii in duos dividatur; uti in omnibus exemplaribus Græcis divisus legitur. Hinc tertius pristini Codicis character Codici Dionysiano competens.

§. III.

An hic Codex recte dicatur Codex Ecclesiæ universæ?

Hoc titulo evulgatus sub initium seculi XVII.

CODicem sive collectionem Canonum, quam e Græco in Latinum vertit Dionysius Exiguus, & quâ usi fuere Patres Concilii Chalcedonensis sub initium seculi decimi septimi, græce & latine evulgavit Christophorus Justellus sub hoc titulo: *Codex Canonum Ecclesiæ* UNIVERSÆ; quem postmodum sequuti Henricus Justellus Christophori filius, & Gulielmus Voëllus Theologus, & Socius Sorbonicus sub eodem titulo primum locum assignarunt in Bibliotheca Juris Canonici veteris, quam in duobus tomis an. *1661.* evulgarunt.

Non fuit talis tempore Concilii Chalcedonensis.

Si Justellus, eumque sequuti credant, hunc Codicem tempore Concilii Chalcedonensis fuisse *Codicem Ecclesiæ* UNIVERSÆ, quod omnes quotquot essent Ecclesiæ particulares, eum pro suo agnoscerent, Canonesque in eo contentos reciperent, manifeste errant.

Non enim eo utebatur Ecclesia Romana.

Evidens quippe est Actis Concilii Chalcedonensis primam ac principalem Ecclesiam, scilicet Romanam, alio & diverso Codice usam esse, uti supra Dissertat. III. §. 1. ostensum est.

Nec agnoscebat relatos in hunc Codicem Canones Constantinopolit.

Ulterius constat ex eisdem Actis Orientales ex suo Codice recitasse Canonem Constantinopolitanum, ut adstruerent prærogativam Ecclesiæ Constantinopolitanæ, atque Lucentium unum e Vicariis Sedis Apostolicæ conquestum esse, quod neglectis Canonibus Nicænis tantum recitaretur Canon Concilii Constantinopolitani, quem in Constitutionibus Canonicis non haberi asserebat. „ Trecentorum decem & octo „ constitutionibus postpositis (ait) centum quinquaginta, qui in *Synodicis* „ *Canonibus non habentur*, mentionem „ tantum fecisse noscuntur „.

Constantinopolitani ergo Canones non habebantur in Codice Ecclesiæ Romanæ; nec eos inter Synodicos Canones agnoscebat Vicarius Sedis Apostolicæ.

Neque Antiochenos.

Ad hæc huic Codici inserti erant Canones Antiocheni, quos tempore Concilii Chalcedonensis nondum agnovisse, aut recepisse Ecclesiam Romanam sat compertum est, & infra *parte* 2. in scholiis ad hos Canones notabimus.

Nec ut talis fuit probatus a Concilio Chalcedonensi.

Plura adducit Joannes Davii in Tractatu Gallico, cui titulus: *Des Jugemens Canoniques des Evêques, cap.* 2. quibus evincit, hunc Codicem nequaquam dici posse *Ecclesiæ* UNIVERSÆ, eo sensu, quod ante Concilium Chalcedonense omnes Ecclesiæ eo usæ fuissent: ubi una ostendit, nec hunc, nec alium ullum particularem Codicem probatum fuisse per *Canonem* 1. Concilii Chalcedonensis, sed tantum generaliter pronuntiari, reverentiam sacris Canonibus esse exhibendam: uti & in notis ad illum Canonem ostendetur.

Licet Concilium eo utebatur.

At si Codex per Dionysium Exiguum latine donatus, & a Justello græce & latine evulgatus prætendatur esse *Ecclesiæ Universalis*, quia Synodus universalis Chalcedonensis eo usa fuit in negotiis & controversiis decidendis, nemo titulum illum hoc sensu ei jure disputare poterit: cum indubitatum sit, Synodum Chalcedonensem Codice hoc ceu altero Corpore Canonico, ut phrasi modernâ loquar, & non alio usam fuisse.

Insuper si de tempore, quod a seculo VII. vel VIII. fluxit sermo sit, nullus negabit, fateturque & ipse Quenellus, hunc Codicem posse dici *Ecclesiæ Universæ*; etiam eo sensu, quod Ecclesia universalis Græca & Latina illum receperit, Canonesque in eo contentos probaverit.

Uti enim sæpius dictum fuit, in-

tegrum hunc Codicem Dionysius Exiguus in suum Codicem retulit: qui Codex Dionysianus seculo VI. ab Ecclesia Romana, & tandem circa seculum octavum sensim per Universam Ecclesiam Latinam receptus fuit, uti in progressu fusius probabitur.

§. IV.

De Canonibus hoc Codice contentis, eorumque auctoritate.

Enumeratio Canonum.

CODex hic initium sumit a Canonibus Nicænis, quibus immediate subjiciuntur Canones Ancyrani: *qui quidem* (ut in Codice notatur) *priores sunt Nicænis, sed ideo postpositi sunt, propter auctoritatem Synodi Œcumenicæ.*

Ancyranos subsequuntur Neocæsareenses Canones 14. *qui quidem*, ut monet titulus Codici præfixus, *sunt Ancyranis posteriores, Nicænis vero anteriores.*

His immediate subjiciuntur Concilii Gangrensis Canones 20. post hos subnectuntur Concilii Antiocheni Canones 25. Deinde Concilii Laodiceni 59. Ac demum Concilii Constantinopolitani I. Canones 7. in Codice a Justello edito: at in Codice Dionysii 3. duntaxat: huncque fuisse numerum Canonum Constantinopolitanorum in Codice Græco tempore Concilii Chalcedonensis, infra ostendetur.

Canonum auctoritas a dignitate Auctorum.

Quæ horum Canonum censenda sit auctoritas, haud difficulter judicabit, qui attenderit, Canones illos plerosque editos fuisse in Conciliis, ubi non duo duntaxat, aut tres, sed 20. aut 30. pluresve Episcopi fide præditi, ut verbis loquar S. Agobardi, sapientiâ illustres, vitâ clari, sanctitate reverendi, signis & prodigiis formidandi in nomine Christi, pro formanda Ecclesiæ disciplina, abusibusque evellendis convenerunt.

Ab auctoritate Codicis, cui sunt inserti.

Qui insuper adverterit hos Canones relatos fuisse in Codicem, quo jam pridem in controversiis disciplinæ usa fuit Œcumenica Synodus Chalcedonensis; imo qui una cum sacro Codice Evangelii positus fuit supra mensam in Conciliorumque Codicem successu temporis ab universali Ecclesia, tam Græca, quam Latina, receptum & probatum; haud difficulter fatebitur de Canonibus hoc Codice contentis vere affirmari posse, quod de Nicænis olim pronuntiavit Leo Magnus: *Canones spiritu Dei conditi, & totius mundi reverentiâ consecrati.*

Auctoritas Canonum probat auctoritatem disciplinæ in iis contentæ.

Ex his cuique facile compertum est, quâ venetatione disciplina Canonibus his expressa suscipienda & probanda sit, quo studio & curâ, ubi adhuc superstes est, conservanda, labescens suffulcienda, abolita, seu potius conculcata restituenda: omnia tamen, moderante christianâ prudentiâ, quæ temporum & personarum circumstantias, ubi de disciplina agitur, sedulo expendit. Novit enim illa, disciplinam uno tempore sanctissimam & utilissimam, alio tempore, si in omni rigore introduceretur, posse non solum non esse utilem, sed subinde etiam nocivam.

DIS-

DISSERTATIO QUINTA.

De Codice Dionysii Exigui.

§. I.

Quis fuerit Dionysius? quo movente, & quo tempore Codicem aggressus sit?

Dionysius Scytha natione, moribus Romanus.

CAssiodorus, libro *Divinarum Litterarum*, *cap.* 23. scribit: „ Fuit „ nostris temporibus & Dionysius Mo„ nachus, Scytha natione, sed mo„ ribus omnino Romanus, in utraque „ lingua valde doctissimus; reddens „ actionibus suis, quam in libris Do„ mini legerat, æquitatem „.

Coævus Cassiodoro.

Dionysium sibi coævum ac notum fuisse testatur Cassiodorus verbis sequentibus: „ Qui mecum Dialecticam le„ git, & in exemplo (vel ut MSS. ha„ bent, *templo*) gloriosi magisterii plu„ rimos annos vitam suam (Domi„ no præstante) transegit „.

Fuit clarus sapientiâ, & vitæ sanctitate.

Ipsum vitâ functum fuisse, dum hæc scribebat Cassiodorus, allegata verba insinuant, & clarius exprimunt sequentia: „ Fuit in illo cum sapientia ma„ gna simplicitas, cum doctrina humi„ litas, cum facundia loquendi parci„ tas; ut in nullo se vel extremis fa„ mulis anteferret, cum dignus esset „ Regum sine dubitatione colloquiis. „ Interveniat pro nobis, qui nobis„ cum orare consueverat; ut cujus hic „ fumus oratione suffulti, ejus pos„ simus nunc meritis adjuvari „.

Peritissimus in Græcis & Latinis.

Insuper teste Cassiodoro „ tantâ „ latinitatis & græcitatis peritiâ funge„ batur, ut quoscumque libros græcos „ in manibus acciperet, latine sine of„ fensione transcurreret, iterumque la„ tinos Attico sermone relegeret: ut „ crederes hoc esse conscriptum, quod „ os ejus, inoffensâ velocitate, fun„ debat „.

Quod præter Cassiodorum alii Scriptores testantur.

Simile de morum sanctitate, & litterarum peritia testimonium Dionysio perhibent, quotquot ejus inter Scriptores Ecclesiasticos meminere; eumque Trithemius vocat „ virum „ ingenio & scientiâ magnum atque „ clarissimum, in Scripturis sacris eru„ ditum, & in disciplina secularium „ litterarum notabiliter doctum, Græ„ co & Latino eloquio clarum „.

Canones Ecclesiasticos Græcos Latinitate donavit.

Hic ergo Latinis & Græcis litteris ita instructus, petitus a Stephano Epi„ scopo ex Græcis exemplaribus Cano„ nes Ecclesiasticos moribus suis pares, „ ut erat plenus, magnâ eloquentiæ „ suæ luce composuit „: ait Cassiodorus loco citato.

Idque rogante Stephano Episcopo, & adhortante quodam Laurentio.

Rogante Stephano Episcopo se hanc versionem aggressum scribit ipse in præfatione sui Codicis illi Episcopo inscripta, una asserens, se hujus Episcopi consideratione hunc laborem suscepisse: „ quamvis (ait) charis„ simus frater noster Laurentius, as„ siduâ & familiari cohortatione, Par„ vitatem nostram Regulas Ecclesiasti„ cas de Græco transferre pepulerit „.

Cur autem se ad preces Stephani Episcopi ad hanc translationem faciendam inclinari permiserit, expressit in citata præfatione seu Epistola ad Stephanum: „ Inter plurima virtutis orna„ menta, quibus Ecclesiam Domini „ morum sanctitate condecoras, etiam „ sacratissima jura Pontificalibus per „ Dei gratiam digesta conventibus, in„ temerata conservans, perfecto regi„ mine Clerum plebemque moderaris „.

Idque verisimiliter aggressus Dionysius inchoato seculo VI.

Quo præcise anno hanc translationem Canonum Græcorum in Latinum adorsus fuerit Dionysius, incertum est. Illud constat ex ipsius epistola ad Julianum, Dionysium Romam e Scythia non venisse ante annum 490. cum ibidem asserat, se Gelasium Papam non vidisse, qui illo anno obiit: „ quanti-

„ quæ sit (ait) apud Deum meriti Beatus Papa Gelasius, & nos, qui eum præsentiâ corporali non vidimus, per vos alumnos ejus facilius æstimamus „.

Ad hæc nullatenus verisimile est, Monachum extraneum & Scytham, tantam sibi sapientiæ & sanctitatis famam conciliasse, nisi aliquot annorum spatio se Romanis probasset.

Cumque hoc Opus aggressum non sit, nisi amicorum *assiduâ* & *familiari* cohortatione solicitatus, ac tandem Stephani Episcopi urgentibus precibus inductus, admodum probabile est, saltem nonnisi inchoato seculo VI. hoc Opus a Dionysio susceptum, aut saltem evulgatum esse.

§. II.

De Materia & Forma hujus Codicis.

Ad preces Stephani Episcopi Salonitani Dionysius Codicem Canonum composuit.

SI Cassiodoro credimus verbis §. præcedenti relatis, Dionysius petitus a Stephano Episcopo Salonitano ex Græcis exemplaribus Canones Ecclesiasticos, magnâ eloquentiæ luce composuit: quod hactenus suscipere nolnerat, ut ipse testatur in Præfatione seu Epistola ad Stephanum: „ quamvis (ait) charissimus frater noster Laurentius assiduâ & familiari cohortatione, parvitatem nostram regulas Ecclesiasticas de *Græco* transferre pepulerit „.

Dionysius ergo ad preces Stephani Canonum collectionem, sive Codicem composuit, atque „ in principio Canones, qui dicuntur Apostolorum, de Græco transtulimus (ait in Citata Præfatione) qnibus quia plurimi consensum non præbuere facilem, hoc ipsum vestram nolnimus ignorare Sanctitatem: quamvis postea quædam constituta Pontificum ex ipsis Canonibus desumpta esse videantur „.

Licet nondum in Ecclesia Romana recepti.

Hìc obtinet nota, Canones vulgo Apostolorum eâ ætate nondum a Romana Ecclesia fuisse unanimi consensu receptos, nequidem quinquaginta priores, quos solos Dionysius suo Codici inseruit. Sed de hoc latius parte secundâ, ubi de Canonibus agetur.

His subjungit Canones Græcos in Codice Græcorum contentos.

Prosequitur Dionysius materiam sui Codicis describere, dicens: „ Deinde Regulas Nicænæ Synodi, & deinceps omnium Conciliorum, sive quæ ante eam, sive quæ postmodum facta sunt, usque ad Synodum centum quinquaginta Pontificum, qui apud Constantinopolim convenerunt, sub ordine numerorum, id est, a primo Capite usque ad centesimum sexagesimum quintum, sicut habetur in Græca auctoritate digessimus. Tum Sancti Chalcedonensis Concilii Decreta subdentes, in his Græcorum Canonum finem esse declaramus „.

Hunc Codicem integrum latinitate donavit.

Ex his perquam manifestum est Dionysium ipsam pristinam Græcorum *auctoritatem*, seu Canonum Græcorum Codicem integrum latinitate donasse, & Canones in eo contentos in suum Codicem transtulisse; idque sub ordine numerorum usque ad Canones Constantinopolitanos, *prout* habebatur in græca *auctoritate*, seu Codice adjunctis Chalcedonensibus, qui in Codice Græcorum, quem Dionysius præ manibus habebat, hactenus non continebantur.

Adjungit Canones Sardicenses & Africanos.

Hâc translatione Canonum Græcorum precibus & votis amicorum, & Stephani Episcopi Salonitani satisfecisse videbatur Dionysius; utpote qui solos Canones Græcos latinitate donari, atque in ordinem redigi a Dionysio suo postularant: nihilominus & Latinos nonnullos Canones, sed distinctis numeris adjungere voluit: quod ipsi Stephano Episcopo Salonitano indicare voluit: „ Nec quid præterea notitiæ vestræ credar velle subtrahere, Statuta quoque Sardicensis Concilii, atque Africani, quæ *latine* sunt edita, suis a nobis numeris cernuntur esse distincta „.

Qui una cum Græcis conficiunt Codicem Canonum Dionysii Exigui.

Hi Canones una cum præcedentibus e Græco in Latinum translatis conficiunt opus Dionysii, quod vulgo dicitur, *Codex Canonum Ecclesiasticorum Dionysii Exigui*, quem integrum ex Codice MS. Bibliothecæ Cl. V. Christophori Justelli, tomo 1. Bibliothecæ Juris Canonici veteris inseruerant Guliel-

lielmus Voëllus, & Henricus Justellus Christophori filius.

Qui ob confusionem pristini Codicis Romani expetitus fuit.

Quamobrem continuâ & familiari cohortatione solicitatus fuerit Dionysius, ut eam Canonum Græcorum translationem, & in novum ordinem digestionem aggrederetur, significat ipse in sæpius citata præfatione. *Confusione credo* (ait) *priscæ translationis offensus*, scilicet Laurentius.

Erat ergo ante Dionysianam translationem pristina translatio illorum Canonum Romanis nota & usitata; sed quæ sua *confusione* plures offendebat, atque ad novam & politiorem excitabat.

Hæc autem confusio evincit non fuisse a Leone M. novam collectionem institutam.

Hinc non immerito concludit Paschasius Quenellus, *Dissertat.* 12. *cap.* 1. nullatenus verisimile esse, quod post Concilium Chalcedonense jussu Leonis M. *nova* Canonum Græcorum translatio & collectio fuerit concinnata, uti prætendit Petrus De Marca, *Dissert. de Veteribus Collectionibus Canonum*.

Quis enim dubitet, quin tantus Pontifex, ut fuit Leo M. si de nova translatione cogitasset, eam ita curasset, ne in eamdem confusionem posterior incidisset; sed eam potius omni ex parte accuratam absolutamque pro sua rei Canonicæ peritia dedisset; ut nec novæ post ipsum collectionis conficiendæ laborem suscipere coactus esset vel Dionysius Exiguus, vel quisquam alius *confusione priscæ translationis offensus*.

Præsertim cum hæc collectio a Dionysio prisca dici non potuisset.

Deinde unicam Dionysius translationem, quæ ante extabat, commemorat, eamque vocat *priscam*: quæ profecto *prisca* a Dionysio vocanda non erat, si antiquior ætate Leonis non fuisset, quem ultimos saltem vitæ annos adhuc viventem videre potuerat.

§. III.

De Dionysii Exigui Decretorum Romanorum Pontificum Collectione.

Collegit Dionysius Decreta Romanorum Pontificum.

Dionysius vulgo Exiguus, præter Codicem Canonum, de quo §. præcedenti, quamdam Decretorum Pontificum Romanorum collectionem concinnavit ad preces Juliani Presbyteri tituli S. Anastasiæ, uti ipse in Præfatione seu Epistola ad eumdem Julianum huic collectioni præfixa scribit; una materiam formamque suæ collectionis exponens.

„ Sanctitatis vestræ (ait) piis „ excitatus studiis, quibus nihil prorsus eorum, quæ ad Ecclesiasticam „ disciplinam pertinent, omisi inquire- „ re, præteritorum Sedis Apostolicæ „ Præsulum constituta, quâ valui curâ „ diligentiâque collegi „.

Cura igitur Dionysii fuit in unum colligere *Constituta* præteritorum Sedis Apostolicæ Præsulum, quibus ipsa disciplina Ecclesiastica stabiliri & formari posset.

Syricii, & subsequentium Pontificum.

Constat autem opus hoc ex Constitutis seu Decretis Sedis Apostolicæ Præsulum Syricii, Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Cælestini, Leonis Magni, Gelasii, & Anastasii: quæ vero Decreta sub nomine Hilarii, & sequentium Pontificum usque ad Gregorium Minorem in hac collectione visuntur, ad hanc Dionysii collectionem non pertinent, sed ab aliis Dionysio posterioribus addita esse dubium non est; uti recte notant Voëllus & Justellus in Præfatione *tomo* 1. Bibliothecæ Juris Canonici veteris præfixa; qui & propterea hæc posteriorum Pontificum Decreta a collectione Dionysii separata ediderunt.

Aliqua tamen omisit.

Voëllus & Justellus ibidem quoque observarunt, quod vetusti Scriptorum coactores, collectis duntaxat Synodorum regulis, omiserint Pontificum Epistolas. Licet autem Dionysius dicat, se collegisse præteritorum Sedis Apostolicæ Præsulum Constituta, *quâ valuit curâ diligentiâque*, nihilominus certum est, non omnes illorum Pontificum Epistolas inseruisse; notatque Quenellus, *Dissert.* 16. *num.* 12. quod „ in Biblio- „ theca Sancti Germani a Pratis sit „ insignis collectio ad usum Ecclesiæ „ Gallicanæ concinnata, quæ Gelasii „ temporibus coæva credita est a Viris „ doctis, & triginta fere Romanorum „ Pontificum Epistolas habet insertas, „ quarum plurimæ etiam apud Dionysium desiderantur. Hic enim septem „ tan-

„ tantum habet a Leone scriptas, Co„ dex vero Sangermanus sexdecim „. Similiter & Codex Ecclesiæ Romanæ a Quenello evulgatus plura Pontificum Decreta exhibet, quam a Dionysio sunt relata.

Hæc omissio non evincit illa esse supposititia.

Idipsum notavit Eminentissimus Cardinalis De Aguirre in Dissertatione 2. præfixa tomo 1. Collectionis maximæ Conciliorum omnium Hispaniæ & Novi Orbis, qui & inde elidi credit vim argumenti, quod ex silentio Dionysii sumitur pro falsitate & suppositione Epistolarum Decretalium primorum Pontificum, qui Syricium præcesserunt: an recte, infra examinabitur, ubi de collectione Isidori agetur: interim hoc Aguirrio concedimus, *generaliter* non posse Epistolas Pontificum, qui etiam Dionysio antiquiores sunt, argui ut supposititias hoc solo argumento, quod eas non referat Dionysius.

Collectio hæc ad normam prioris confecta.

Dionysius Epistolas Pontificum in titulos distinxit: ut ipse testatur in citata Præfatione ad Julianum: *Et in quemdam redigens ordinem* TITULIS *distinxi compositis*. Hi ceu quædam summaria ipsi Operi præmittuntur numeris correspondentibus ipsis titulis seu Decretis in ipsa collectione relatis, quibus rursus eadem summaria præfiguntur.

Sicuti autem in Codice suo omnes Canones e Codice Græcorum desumptos enumeraverat, sub una & continua numerorum serie terminavit: id est, omnia Decreta Syricii sub una serie numerorum, & rursus Innocentii, Zosimi, &c.

Ut itaque in colligendis hisce Pontificum Decretis formam prioris suæ Canonum collectionis servaret, Epistolas Pontificum in titulos distinxit, atque summariis adjunctis, quos integros suæ collectioni præposuerat, rursus iisdem verbis in ipsa collectione singulis Decretis præfiguntur: nisi quod titulus *Decreto* 49. Leonis præfixus non consonet titulo in fronte collectionis exhibito. Sed vel ex hac a reliquis dissonantia, non sine fundamento conjicit Quenellus, hoc Decretum *alienâ & recentiori manu* cæteris esse annexum, in notis ad Epistolam 1. Leonis *num.* 9. Præsertim quod hæc Epistola sub uno titulo repræsentetur, cum tamen Dionysius Epistolas omnes, tametsi multo hâc breviores, in plures titulos dissecuerit. Hæc enim nullis titulis distincta quinque columnas occupat in Justelliana editione. Epistola vero Leonis ad Nicetam Aquiliensem, quæ immediate præmittitur, cum tres tantum columnas impleat, in octo tamen partes cum prolixioribus titulis distributa invenitur.

Epistolas Pontificum non tantum in titulos distinxit Dionysius, sed & singulorum Pontificum Decreta sub una numerorum serie terminavit; ut, licet unius Pontificis essent variæ Epistolæ, tamen Decreta ex illis desumpta *continuâ* serie numerorum disponantur; & initium novi numeri sumitur a Decretis singulorum Pontificum: idque ad imitationem formæ, quam in priore sua Canonum collectione servaverat, quamque placuisse cognoverat; quemadmodum ipse asserit in Præfatione ad Julianum dicens: „ Præteritorum Sedis „ Apostolicæ Præsulum Constituta, quâ „ valui curâ diligentiâque collegi, & „ in quemdam redigens ordinem titu„ lis distinxi compositis: ita duntaxat „ ut singulorum Pontificum, quotquot „ a me Præcepta reperta sunt, sub una „ numerorum serie terminarem, o„ mnesque titulos huic Præfationi subne„ cterem, eo modo quo dudum de „ Græco sermone Patrum transferens „ Canones ordinaram, quod vobis ni„ mium placuisse cognoveram „.

Sicuti ergo in priore collectione Canones singulorum Conciliorum sub una serie numerorum terminaverat, ita quoque Decreta singulorum respective Præsulum Sedis Apostolicæ tamquam Canones seu Decreta ejusdem Auctoris sub continua numerorum serie terminare voluit.

Cur Canones Græcos sub una numerorum serie compilaverit?

Verum quidem est, Dionysium Canones Græcos plurium Conciliorum sub una consequentia numerorum expressisse; quia Canones hi sub tali numerorum serie continebantur in *auctoritate* seu *collectione* Græca, quam integram non immu-

immutatam latinitate donare, & suo Codici inserere voluit Dionysius, expresse propterea monens in Epistola ad Stephanum Episcopum Salonitanum, se omnes illorum Conciliorum Regulas de Græco sub ordine numerorum digessisse, *sicut habetur in Græca auctoritate*.

Similiter & Carthaginenses?

Similiter Canones Carthaginenses in variis Synodis editi sub, una numerorum consequentia a Dionysio sunt expressi; quia illos tamquam unius Synodi repererat dispositos; & ut tales edidit sub hoc titulo: *Incipit Synodus apud Carthaginem Africanorum, quæ constituit Canones num.* 138. Quæ fuerit hæc Synodus, & quâ ratione huic omnes hi Canones adscribantur, *parte secundâ* suo loco videbimus.

Ad singula Decreta nomen Pontificis non adscripsit.

Utque amplius Codex Codici consonaret, noluit Dionysius nomen Pontificis ad singula Decreta, aut etiam Epistolas exprimere; sed semel in ipsa Decretorum fronte expressisse suffecit; sicuti nomen Synodi non ad singulos Canones, sed ad ipsum Canonum seu Concilii initium in Codice Canonum expressum erat. Quia autem id rursum observatum non est in *Decreto* 49. Leonis, in cujus titulo nomen Leonis expressum est, aliud argumentum pro ejus suppositione & adjectione suppeditatur.

Collectio hæc *dudum* post priorem concinnata.

Hanc collectionem Decretorum Pontificum Romanorum non esse editam nisi aliquo notabili temporis intervallo ab edita priore Canonum collectione, manifestum est ex verbis Dionysii supra relatis; ubi expresse dicit hanc collectionem esse concinnatam *eo modo, quo* DUDUM *de Græco sermone Patrum transferens Canones* ordinarat. Admodum proinde plausibile est, hunc posteriorem Codicem Dionysii recentiorem esse Concilio Agathensi celebrato anno 506. ubi contendit Quenellus *Dissert.* 16. atque hinc concludens, nullum argumentum pro usu hujus Codicis in Gallia, ex hoc Agathensi Concilio desumi posse; de quo infra, ubi de pristino Codice Ecclesiæ Gallicanæ tractabitur.

§. IV.

De Auctoritate Codicis Dionysiani.

Nulla fuit primitus hujus Codicis publica auctoritas.

SIve Codicis seu collectionis hujus Auctorem spectemus, sive eos, quorum precibus, vel familiari cohortatione ad Codicem hunc concinnandum incitatus & permotus fuit Dionysius Exiguus, nonnisi privati opus fuisse, nec Codici auctoritatem aliquam publicam primitus datam esse fateri oportet.

Nec ea intentione a Dionysio concinnatus.

Quinimo nec Dionysii mens fuit, hanc collectionem sive priorem sive posteriorem ad publicum Ecclesiæ Romanæ, aut alterius Ecclesiæ usum conficere; sed ad usum duntaxat privatorum, ac sibi familiarium, qui pristini Codicis Ecclesiæ Romanæ confusione offensi erant, aptare.

Ut legi cœpit, multum placuit.

Cæterum ut primum Codex hic privatorum manibus teneri cœpit, mox apparuit, illum, sive Canonum Græcorum versio spectaretur, sive Canonum & totius materiæ ordinata dispositio, & relationis fidelitas attenderentur, pristino Canonum Codici in multis præstare: quia, ut recte notat Baronius „ si „ fidelitas atque peritia in transferen„ do, & sinceritas in edendo quam „ maxima requiratur; nulla exquiri po„ test editio exactior atque fidelior, quam „ quæ a magno illo, sed cognomento „ *Exiguo* Dionysio elaborata est; cu„ jus eximiam in utraque lingua peri„ tiam, & morum egregiam probita„ tem Cassiodorus dignis laudibus mi„ rifice prædicat „. Hæc Baronius ad annum 325.

Eumque complexa est Ecclesia Romana.

Unde & de Canonibus a Dionysio collectis testatur Cassiodorus ipsi Dionysio coævus, quod eos etiam suo tempore *usu celeberrimo Ecclesia Romana complecteretur*.

Eo usus Joannes II. Papa.

Et quidem Joannem II. qui sedebat anno 532. usum fuisse Codice Dionysiano manifestum est ex ejus Epistola ad Cæsarium Arelatensem; in qua tum Decreta Syricii Papæ, tum Canones Apostolorum, & Antiochenos ex ejus versione transcripsit, & Cæsario Arelatensi

latensi misit, ut secundum illos de causa judicaret. Habetur tom. 4. Concil. ult. edit. col. 1756.

Tandem pro Codice Ecclesiæ susceptus.

Deinde continuo usu a Romana Ecclesia ita probata & suscepta fuit, ut a Nicolao I. *dist.* 19. *Can.* 1. & Leone IV. *dist.* 20. *Can.* 1. ac omnibus sequentibus Canonum Collectoribus *Codex Canonum* dicta sit, quemadmodum observant Correctores Romani; qui & addunt: *Et hæc ea est* collectio, *quæ in notationibus, quæ nunc eduntur, absolute Codex Canonum vocatur*. In præfat. ad Decretum Gratiani.

Non tamen omnia quæ in eo continentur.

De hoc tamen hic monitum velim Lectorem, receptionem sive approbationem Codicis Dionysiani ab Ecclesia Romana nequaquam eo cum rigore contigisse, ut universos Canones, totamque in eis contentam disciplinam pro sua receperit: quandoquidem certum sit, plures in hoc Codice Canones contineri, quos vel numquam, vel multo post receptum Dionysii Codicem tempore Romana Ecclesia recepit; utpote quibus disciplina Ecclesiæ Romanæ directe contrariebatur. Itaque Codex Dionysianus a Romana Ecclesia probatus & susceptus fuit modo non absimili, quo Decretales Gregorii IX. aliæque moderni corporis Canonici partes in Belgio, aliisque Provinciis pro jure communi, ubi singularia Provinciarum jura, aut non improbandæ consuetudines haud repugnant, agnoscitur & recipitur.

Nec tantum a Romana, sed ab aliis Ecclesiis tandem receptus.

Quamvis admodum verisimile sit, Ecclesiam Gallicanam aut Hispanicam hoc Codice ante tempora Caroli Magni usum non esse, uti infra ostendetur; constat tamen quod post hæc tempora, non tantum Ecclesia Gallicana aliæve vicinæ, sed & Africana auctoritate hujus Codicis usa sit, uti in sequentibus videbitur. Atque hinc facile de auctoritate hujus Codicis judicari poterit.

DISSERTATIO SEXTA.

De Antiquo Codice Ecclesiæ Hispanicæ.

§. I.

Ostenditur, Ecclesias Hispaniarum suum jam pridem habuisse Canonum Codicem.

Ecclesiam Hispanicam suum habuisse Codicem probat Concilium Toletanum IV.

Ecclesiam Hispanicam exemplo cæterarum Occidentalium Ecclesiarum jam pridem suum habuisse Codicem Canonum, constat ex variis Hispaniarum Conciliis.

In Concilio Toletano IV. anno 633. *Can.* 4. legitur: „ Diaconus albâ indutus *Codicem Canonum* in medio proferens, capitula de Conciliis agendis pronuntiat „.

Item Bracarense II.

Et in Bracarensi II. anno 563. post Capitula septemdecim contra hæresim Priscilliani edita „ Lucretius Episcopus dixit: Quoniam ea, quæ a Catholicis abominanda sunt & damnanda, manifestius & apertius etiam ignorantibus declarata sunt, necessarium post hoc arbitror, si Vestræ Fraternitati videtur, ut Instituta nobis Sanctorum Patrum, recensitis antiquis Canonibus innotescant. Quæ etsi non omnia, certo vel pauca quædam, quæ ad instructionem Clericalis disciplinæ pertinent, relegantur. Omnes Episcopi dixerunt: Placet quod dictum est, & congrua res est, ut quibus fortasse per incuriam abolita sunt Ecclesiastica Constituta, audiant Sanctorum Canonum Regulam, & observent. Relecti ex Codice coram Concilio tam Generalium Synodorum Canones, quam localium „.

In eo continebantur Canones Græci.

Synodi generales & locales, quarum Canones hic relecti dicuntur, indubie sunt Nicæna, Chalcedonensis, Sardicensis, Ancyrana, & aliæ, quarum Canones in antiqua Canonum collectione continentur; & quâ Hispanicæ, uti & Galli-

Gallicanæ Ecclesiæ multis seculis usæ sunt.

Item Canones Synodorum in Hispania celebratarum.

Non dubium tamen quin his juncti essent plures Canones Synodorum, quæ variis temporibus in Hispaniæ Provinciis celebratæ fuerant.

Unde non tantum ad Canones Græcos, qui in veteri collectione Romana continebantur; sed & Hispanicos respexerunt Patres Concilii Toletani II. an. 531. in ipsa præfatione; ubi dicunt: „ Si qua vero in *anterioribus* Conciliis „ sunt Decreta, sed abusione tempo- „ rum hactenus sunt neglecta, redivi- „ væ ordinationis censuram obtineant „.

Epistolæ quoque Decretales Pontificum.

Ulterius in Toletano III. 589. cui S. Leander præsedit, præcipitur *cap.* 1. „ Maneant in suo robore Conciliorum „ omnium Constituta, simul & Syno- „ dicæ SS. Præsulum Romanorum epi- „ stolæ „.

Hinc intelligimus, etiam Decretales seu Synodicas Romanorum Pontificum Epistolas Hispaniarum Ecclesiis fuisse notas.

Varii in Ecclesiis Hispanicis fuerunt Codices.

Quin & credit Christophorus Justellus in præfatione ad *Codicem Ecclesiæ Universæ*, habuisse Hispanos quamdam Synodorum suarum *specialem* collectionem ex Hispaniæ Conciliis compositam; idque innuere „ videtur (ait Justel- „ lus) Innocentius III. Papa in Epi- „ stola ad Petrum Compostellanum il- „ lius verba referens: Emeritense, in- „ quit, Concilium authenticum esse, „ multis rationibus adstruebas, tum „ quia cum aliis Conciliis continetur „ in libro, qui *Corpus Canonicum* „ appellatur, quem Alexander Papa „ per interlocutionem authenticum ap- „ probavit „.

Scribit Cardinalis De Aguirre in *Dissertatione* 2. *tom.* 1. collectioni maximæ Conciliorum omnium Hispaniæ & novi orbis præfixa, *Excursu* 1. quod „ exstare etiam modo dicitur in Eccle- „ sia Urgellensi Codex antiquissimus „ in tres partes divisus. Prima exhibet „ quatuor Concilia Generalia, & Sy- „ nodos Nationales ab iis confirmatas, „ ac præterea eas, quæ in Africa co- „ actæ sunt. Secunda continet Conci- „ lia Gallicana, inchoando ab Arela- „ tensi primo. Tertia tandem Conci- „ lia Hispanica, quorum initium ducit „ ab Eliberitano. Eumdem ordinem „ servabat Codex ille vetustissimus Bi- „ bliothecæ Toletanæ, memoratus ab „ Archipræsule Loaisa „.

Tametsi nihil certi habeamus de sinceritate aut antiquitate horum Codicum, illud tamen nihil de sinceritate ipsorum detrahit, quod secunda pars dicatur exhibere Concilia *Gallicana*.

Utebantur etiam Canonibus Gallicanis.

Notum quippe est, quod jam pridem Canones *Gallicani* in Hispania ad disciplinam stabiliendam assumpti fuerint. Ita Concilium Tarraconense sub initium seculi VI. Monachorum disciplinam disponens, eisque negotia secularia interdicens vult, quoad hoc punctum, ante omnia servandum quod præcipiunt Canones Gallicani: *Canonum* ANTE OMNIA Gallicanorum *de eis constitutione servatâ*. Et Ilerdense circa idem tempus præcipit, ut circa Monachos servetur, *quod Synodus Agathensis & Aurelianensis noscitur decrevisse*. Verbum *noscitur* insinuat, quod Decreta illarum Synodorum Gallicanarum tum multum nota essent.

Antiquissima hodie extans Hispanorum collectio Martini Bracarensis.

Antiquissima collectio Canonum pro usu Ecclesiarum Hispaniæ, quæ hodie exstat, videtur illa, quam circa finem seculi sexti collegit Martinus Bracarensis; e qua plures Canones citat Gratianus, quamvis in referendis ex hac collectione Canonibus non unus error Gratiano obrepserit, uti infra §. IV. ostendetur; e quo una apparebit, ad intellectum Decretum Gratiani hujus collectionis notitiam non parum utilem esse posse.

Quæ de hac inquirenda sint.

Circa hanc itaque collectionem inquiremus, primo, quis fuerit Martinus Bracarensis hujus Collectionis Auctor; & an e Græco Canones verterit? Secundo, quo ordine & quâ methodo Collectionem formaverit, & quæ ejus materia? Tertio, quid circa Canones mutaverit Martinus? Quarto, quomodo Gratianus hâc Collectione usus sit?

§. II.

Qualis fuerit Martinus Bracarensis, qui pro usu Ecclesiarum Hispaniæ Canonum Collectionem instituit?

Nonnulli credunt fuisse Græcum.

DE hoc Martino ita scribit Isidorus Hispalensis *De Viris illustribus cap.* 22. „ Martinus Dumiensis „ Monasterii sanctissimus Pontifex, ex „ Orientis partibus navigans in Galliciam venit, ibique conversis ab Ariana impietate ad Fidem Catholicam „ Suevorum populis, Regulam Fidei „ & Sanctæ Religionis constituit; Ecclesias confirmavit, Monasteria condidit, copiosaque præcepta piæ institutionis composuit „.

Eadem pene ad verbum habet Honorius Augustodunensis de Scriptoribus Eccles. *lib.* 3. *cap.* 4.

Horum auctoritate inducti Antonius Augustinus, Garcias a Loaisa S. J. Franciscus Florens, aliique non pauci crediderunt, Martinum fuisse natione *Græcum*; at nec verba Isidori id convincunt, nec aliorum auctorum & monumentorum fides patitur.

Alii Pannonium.

Refert enim Gregorius Turonensis Hist. Francorum *lib.* 5. *cap.* 38. „ Hoc „ tempore & Beatus Martinus Galliciensis Episcopus obiit, magnum populo illi faciente planctum. Nam „ *Pannonia* ortus fuit; & exinde ad „ visitanda loca sancta in Orientem „ properans, in tantum se litteris imbuit, ut nulli secundus suo tempore „ haberetur: exinde Galliciam venit; „ ubi cum B. Martini reliquiæ portarentur, Episcopus ordinatur: in quo „ Sacerdotio impletis plus minus triginta annis, plenus virtutibus migravit ad Dominum „.

Gregorio succinit Amoinus *De Gestis Francorum*, *lib.* 3. *cap.* 38. hæc scribens. „ Eâ tempestate Beatus Martinus Galliciensis migravit ad Dominum. Hic *Pannonià* oriundus loca „ in Oriente circumiens, abunde se „ illis litteris imbuit; & per Galliciam „ revertens in Basilica, quæ prima „ apud Hispanos in honore Sancti Martini dedicata est, Pontifex ordinatus, triginta in hoc officio implevit „ annos „.

Denique Aubertus Miræus, in Scholiis ad citatum locum Isidori, præmissis nonnullis de vita & scriptis Martini concludit: *Fuit autem natione* PANNONIUS, *ut ex ejus* EPITAPHIO *constat.*

Horum opinio verisimilior.

Hæc itaque adeo clara & expressa testimonia dubitari vix sinunt, quin Martinus natione, non Græcus, sed *Pannonius* fuerit. Nec contrarium relata Isidori verba omnino evincunt; cum ejus ex Oriente in Gallicia adventus, cujus meminit Isidorus, tantum evincat, eum aliquando ex Oriente in Galliciam venisse; quod citati auctores non negant; imo diserte asserunt, eum ex Pannonia ad *visitanda loca Sancta in Orientem properasse; ibique in tantum se litteris imbuisse, ut nulli secundus suis temporibus haberetur*; adduntque, *exinde Galliciam venisse*.

Ex quo ulterius conficitur, Martinum licet natione Pannonium, Græcis litteris aliunde fuisse imbutum, ut e Græco Canones Latinos redderet; quod & fecisse satis significat ejus epistola Nitigesio Episcopo inscripta, & vice præfationis Codici præfixa: „ Canones, ait, qui in partibus Orientis „ ab antiquis Patribus constituti sunt: „ Græco prius sermone conscripti sunt: „ postea autem succedenti tempore in „ Latinam linguam translati sunt. Et „ quia difficile est, ut simplicius aliquid ex alia lingua transferatur in „ aliam; simulque & illud accidit, ut „ in tantis temporibus Scriptores, aut „ non intelligentes, aut dormitantes „ multa prætermittunt; & propterea „ in ipsis Canonibus aliqua simplicioribus videantur obscura. Ideo visum „ est, ut cum omni diligentia, & ea „ quæ per translationes obscurius dicta „ sunt, & ea quæ per Scriptores sunt „ immutata, simplicius & emendatius „ restaurarem „.

An e Græco transtulerit, dubium.

Quapropter passim asseritur Martinum fuisse natione Pannonium; sed eam habuisse Græcarum litterarum peri-

ritiam, ut Canones e Græco latine vertere potuerit, atque reipsa verterit, quamvis Quenellus non immerito de hoc ultimo dubitet.

§. III.

De Ordine, forma, & materia hujus Codicis.

Opus in duas partes dividit.

Codicem suum in duas partes dividit. „ Id primum observans (ait „ ipse in præfatione) ut illa, quæ ad „ Episcopos & universum Clerum pertinent, una in parte conscripta sint: „ Similiter & quæ ad Laicos pertinent, „ simul sint adunata: ut de quo capitulo scire aliquis voluerit, possit invenire celerius „.

Integer Codex constat 84. Capitulis; quorum 68. priora Clerum & res Ecclesiasticas concernunt; reliqua vero Laicos spectant.

Unde sua desumpserit non indicat.

E quibus vero hæc sua Capitula desumpserit, ipse Martinus non indicaverat; unde nec in antiquis editionibus, nec in ea, quam ex antiquis manuscriptis se edidisse dicit Garcias a Loaisa in collectione Conciliorum Hispaniæ, horum Capitulorum fontes indicantur.

Indicavit Joannes Doujatius.

At Joannes Doujatius in Academia Parisiensi Primarius Canonum Professor, & Historiographus Regius, Collectionem hanc, non tantum cum cæteris editionibus & antiquis manuscriptis de novo contulit, variasque lectiones ad marginem annotavit; sed insuper fontes seu Canones, e quibus capitula Martini sunt desumpta indicavit & adscripsit: quæ hac Lectionum varietate, & Canonum adscriptione adornata, inserta est *tomo* 1. Bibliothecæ Juris Canonici veteris anni 1660. & tomo V. collectionis Conciliorum Labbeanæ, *col.* 902.

Ex ex Synodis Græcis maxime desumpsit.

Capitula seu Canones potissimum e Synodis Græcis desumpsit, paucis tantum ex Hispanicis & Africanis Conciliis adjunctis.

Integros Canones in suum Codicem seu Collectionem inserere animus non fuit, sed *Capitula ex Græcorum Synodis collecta*, ut ipsa Præfationis inscriptio innuit, quæ in vulgata editione ita exprimitur: *In librum Capitulorum ex Græcorum Synodis collectorum Præfatio ejusdem S. Martini Bracarensis*. Monet tamen Doujatius in MS. Corpore Canonum Isidori in Bibliotheca Henrici Justelli, loco præfatæ inscriptionis legi: *Epistola Martini Bracarensis Episcopi ad Lucenses Episcopos*.

Sed non integros Canones.

Et nonnumquam mutilavit & mutavit.

Quidquid sit de hac inscriptione, hoc sat clarum est, quod Martinus volens „ cum omni diligentia, & ea quæ per „ translatores obscura dicta sunt, & „ ea quæ per Scriptores sunt immutata, simplicius & emendatius restaurare, „ nonnulla hinc inde mutaverit, interpolaverit, aut detraxerit „.

Id observarunt Correctores Romani, ad *Can.* 15. *Dist.* 18. ubi monent, Martinum Bracarensem „ Capitula „ Græcarum Synodorum latina fecisse, „ & in nonnullis (inquiunt) quædam addidit: in aliis vero aliqua detraxit, quemadmodum in hoc capite, „ quod sumpsit ex Concilio Antiocheno *Can.* 20. „

Et plures in unum conflavit.

Similiter Antonius Augustinus in Judicio de Collectoribus Canonum, *cap.* 15. quod exstat *part.* 2. Epitomes Juris Pontificii notavit: „ Capitula e Græcis sumpta, aliquando non ita Latina facta, ut Græce habentur, sed „ ex duobus aut tribus Capitibus diversorum Conciliorum uno capite „ conscripta „.

Hujus exemplum.

Exemplum hujus conflationis diversorum Canonum in unum suppeditat *Capitulum* 32. Martinianæ Collectionis, quod ex *Canone* 3. Nicæno, Canone 15. Concilii Bracarensis I. & Canone 6. Toletani I. conflatum esse notavit Doujatius; atque ex collatione dicti Capituli cum citatis Canonibus quisque cognoscere potest.

Etiam Canones moribus suis accommodavit.

Observavit præterea Garcias a Loaisa in Præfatione ad hæc Martini Capitula in Collectione Conciliorum Hispaniæ, quod non tantum a Græcis aliqua detraxerit, sed „ & ad mores nostrorum „ hominum Græcos ritus sancte & pru-

„ denter accommodavit „.

Unde & contrarium sensum subinde dedit.

Verum dum suorum moribus Græcos ritus accommodare voluit, nonnumquam a sensu Canonum Græcorum recessit; quin & contrarium sensum affinxit, quemadmodum ex iis, quæ de hac collectione disseruit Antonius Augustinus *lib.* 1. *De Emendat. Grat. Dial.* 10. 11. *&* 12. videre licet.

Exemplum hujus immutationis.

Notabile exemplum habemus ex *Capitulo* 39. quod desumptum esse ex *Canone* 10. Ancyrano notavit Douiatius; & ante ipsum Antonius Augustinus citato *Dial.* 10. & cuivis legenti manifestum est.

Hic in puncto disciplinæ admodum notabili Martinum a sensu Canonis Ancyrani recessisse, contrariumque sensum expressisse ex collatione utriusque facile ostenditur, & infra *parte* 2. in scholiis ad hunc Canonem 10. Ancyranum latius exponetur, & occasio erroris vel mutationis inquiretur.

§. IV.

Quomodo hac collectione usus Gratianus?

Gratianus Capitula Martini Bracarensis refert sub nomine Martini *Papæ*; uti & Ivo.

GRatianus suo Decreto multa Capitula, quæ exstant in collectione Martini Bracarensis inseruit; sed non sub nomine Martini Episcopi Bracarensis; at cum hac inscriptione: *Ex Concilio Martini Papæ:* quemadmodum & Ivo plura Martini Bracarensis Capitula retulit sub hac inscriptione: *Ex Decretis Martini Papæ*, quemadmodum annotavit Antonius Augustinus, *lib.* 1. *De Emendat. Gratiani*, *Dial.* 10.

Erroris origo indicata ab Antonio Augustino.

Si hâc ultimâ inscriptione duntaxat usi fuissent, hoc aliquâ ratione defendi posset, inquit ibidem Antonius Augustinus: *Episcopos enim Papas aliquando dictos constat* „. Hanc ergo erroris „ originem credo. (ait) ut cum „ aliquis hæc capita Martini Papæ, „ hoc est, Episcopi inscripsisset, alius „ Papæ Romani interpretaretur „.

Item a Correctoribus Romanis.

Idipsum annotarunt Correctores Romani ad *Canonem* 15. *Dist.* 18. ubi Gratianus Capitulum 18. collectionis Martini Bracarensis refert sub hac inscriptione: *Ex Concilio Martini Papæ:* cui hanc notam appendunt hi Correctores: „ Gratianus hoc primum citat „ nomine Martini Papæ, deinceps eo„ dem nomine multa citaturus: quæ „ omnia sumpta sunt ex libro Capi„ tulorum Martini Episcopi Bracaren„ sis: antiquitus enim Episcopi *Papæ* „ dicebantur „.

Hic error Gratiani plerisque in locis a Correctoribus Romanis diligenter notatur; & capitulum Martini Bracarensis, cui respondet citatus Canon, in margine indicatur.

Gratianus Capitula Martini ex Canonibus Græcis desumpta, ut diversa ab his refert.

Ad hæc Gratianus non advertens Capitula Martini e Canonibus Græcis desumpta; illa tamquam a Canonibus Græcis plane diversa in ejusdem quæstionis decisione retulit, ver. gr. *distinctione* 64. *Can.* 1. Exhibet quartum Canonem Nicænum, & eumdem ex versione Martini rursus refert *Can.* 7. ejusdem distinctionis. Imo *distinctione* 14. *Can.* 11. relato Neocesariensi *Canone* 8. immediate rursus eumdem Canonem subjicit ex versione Martini. Plurima alia exempla, quibus probetur, Gratianum credidisse Capitula Martini plane fuisse a Canonibus Græcis diversa; neque advertisse esse Canones Græcos in Latinum versos, videri possunt apud Antonium Augustinum loco citato *Dial.* 10. *&* 11.

Capitula Martini non fideliter refert.

Quin & interdum nec ipsa Martini capitula fideliter a Gratiano relata sunt. Sic enim 26. *quæst.* 5. *Can.* 3. plura capitula Martini in unum Canonem conflavit: idque ordine, quo in Codice Martini exstant, plane inverso.

Hinc ergo patet Collectionem Martini Bracarensis nonnumquam posse subservire assequendo genuino sensui Canonum in Decreto Gratiani occurrentium.

Ex hac Collectione innotescit disciplina Ecclesiæ Hispanicæ.

Deinde, licet Martinus in multis a Canonibus Græcis recedat, nihilominus ex ejus Collectione non parum elucescit, quæ disciplina tempore Martini in Ecclesiis Hispaniarum viguerit: Cum admodum verisimile sit, Martinum Canones suos præcipue adaptasse disciplinæ, quam ibidem vigere videbat.

DIS-

DISSERTATIO SEPTIMA.

De Pristino Codice Ecclesiæ Gallicanæ.

§. I.

Ecclesia Gallicana suum jam pridem habuit Canonum Codicem.

Ecclesia Gallicana suum habuit Codicem, in quo erant Canones Græcis.

PLurima quæ supersunt antiqua monumenta evincunt, Ecclesiam Gallicanam jam pridem habuisse Codicem Canonum.

Et quidem duplici Codice Canonum Ecclesiam Gallicanam usam fuisse passim tradunt Eruditi, uno quidem quo Canones Græci, puta Nicæni, Ancyrani, & similes continebantur; altero autem qui solos Canones Gallicanos continebat; ideoque & specialis Ecclesiæ Gallicanæ Codex merito appellari poterat.

Ad Canones Ancyranos, Gangrenses non obscure respexit Synodus Agathensis anno 506. *Can.* 7. cum decernit, *sicut prisca Canonum præcepit auctoritas.*

In Concilio Aurelianensi I. anno 511. *Can.* 15. *antiquorum Canonum Statuta* servanda præcipiuntur, ut omnia bona Ecclesiastica in Episcopi potestate consistant: quod ad Canones Antiochenos referri haud obscurum est.

Concilium Epaonense anno 571. *Can.* 31. pœnitentiam homicidis indicendam statuit, *quam Ancyrani Canones decreverunt.*

Ex his recte conclusit Petrus de Marca, *lib.* 3. *De Concordia Sacerd. & Imp. cap.* 4. Gallicanis Episcopis magna in veneratione fuisse Canones Græcos in antiqua Collectione comprehensos.

Item Canones Gallicani.

Nec tantum hosce, sed & Gallicanos Canones in veneratione iis fuisse, quis ambigat, creditque de Marca, quod, ubi Concilio Agathensi anno 506. *Can.* 1. placuit, *ut Canones & Statuta Patrum per ordinem legerentur*: „ voluerit Concilium, ut Codex Canonum „ antiquorum & Gallicanorum, coram „ Synodo, serie temporum servatâ, re- „ citaretur „.

Hi a prioribus omnino separati.

Cæterum Canones Gallicanos separatos fuisse a Nicænis, aliisque pristinis Canonibus Græcis evincit Contumeliosi Reiensis in Gallia Episcopi negotium.

Cum enim hic in crimen carnis prolapsus esset; atque propterea eum a Sacerdotio & Episcopatu deponendum esse censeret Cæsarius Arelatensis ejus Metropolitanus, nonnulli Episcopi Contumelioso faventes, quibus *pro nimia pietate Sanctorum Patrum severitas non placebat,* (uti habet scriptum Cæsario ipsi a Sirmondo attributum) quique *per falsam potius pietatem, ita totis viribus elaborabant, ut aut nec mitteretur Contumeliosus in Monasterium, aut non post longum tempus, importunitate nimiâ & disciplinæ Ecclesiasticæ inimicâ extorquere conabantur, ut rediret ad honorem.*

Ut ergo horum importunitatem vinceret Cæsarius scripsit ad Joannem II. Papam Romanum, ut ab eo resciret, quid in hoc negotio sibi agendum esset.

Cæsario rescripsit Pontifex: „ Dolemus de amissione Pontificis, rigorem „ tamen Canonum servare necesse est. „ Atque ideo prædictum ab Episcopatus ordine nostra suspendit auctoritas. „ Neque enim fas est pollutum criminibus, sacris ministeriis deservire „.

Addit insuper: „ Quæ vero de his „ Canones præcipiunt, subter adjecimus, „ ut quæ sancienda sunt, possitis agnoscere „.

Adjecta a Pontifice erant desumpta ex Epistola Syricii Papæ ad Himerium, Canonibus Apostolorum & Antiochenis, ex versione Dionysii.

His receptis, Cæsarius Arelatensis ursit depositionem Contumeliosi, adductis hisce Canonibus a Pontifice submis-

missis, necnon *Canone 9.* Nicæno, & Canonibus Gallicanis.

Hos autem Canones sub tribus separatis titulis proponit: quorum primus, sub quo exhibentur Canones a Joanne Papa missi, erat: „ Hi tituli Cano-„ num, quos nobis suprascriptus San-„ ctus & Dominus meus Joannes Pa-„ pa Sedis Apostolicæ cum præfata au-„ ctoritate direxit „.

Secundus, cui Canon Nicænus subjiciebatur, erat: „ Tituli infra scripti „ ad hoc de Canonibus excerpti sunt, „ ut unusquisque breviter possit agno-„ scere, quod Clerici post crimina ca-„ pitalia non possint ad honorem pri-„ stinum revocari „. Tertius erat: „ Incipiunt tituli Canonum Gallicani „.

Hæc omnia una cum Scripto, quod Cæsario adscripsit Sirmondus, exstant tomo 4. Concil. general. *col.* 1756. & sequentibus.

Hic indicantur tres auctoritatum ordines sive classes; quorum primus continebat Canones a Joanne Papa ex Codice Ecclesiæ Romanæ excerptos; secundus Canones Nicænos, aliosque Græcos jam receptos; tertius Gallicanos; qui duo posteriores conficiebant duos Canonum Codices in Gallia admissos; vel si mavis, unum Codicem, sed *bipartitum*, primâ parte continentem Nicænos, aliosque Canones Græcos, alterâ Gallicanos, uti vult Quenellus *Dissertat. 16. tomo* 2. Operum S. Leonis adjectâ.

Et sub distinctis titulis exhibiti.

Sirmondus in *Præf. ad Concilia antiqua Galliæ* fatetur Gallos in suis *Codicibus* habuisse Canones Græcos, Africanos, & Decretales RR. Pontificum; sed credit, nullam olim certam & receptam Synodorum Galliæ Collectionem, nullum Gallicanorum Canonum corpus fuisse. Docet id (ait) varietas ipsa exemplarium. Quot enim exstant Codices antiqui, totidem fere sunt diversæ collectiones.

Quidquid sit, constat, Canones Gallicanos sub separato titulo a Canone Nicæno in causa Contumeliosi fuisse exhibitos, signum saltem quod a Canonibus Græcis separati haberentur.

§. II.

Speciales characteres pristini Codicis Gallicani.

Primus character a versione Ruffini, quâ Galli utebantur.

PRimus hujus Codicis specialis character est, quod Canon Nicænus a Cæsario in negotio Contumeliosi allegatus referatur iisdem verbis, quibus exstat apud Ruffinum, *lib. 2. Hist. Eccles. cap. 6.* „ Et si qui forte indiscrete „ ad Sacerdotium provecti, postmo-„ dum vel ipsi aliquid de se crimino-„ sum confessi sunt, vel ab aliis revi-„ cti, ut abjiciantur „.

Quæ Canonis Nicæni versio non parum dissonat a versione Dionysii Exigui & Isidori; ut proinde verisimile admodum sit, Nicænos in Gallicanis Synodis non ex Isidoriana, ut credunt nonnulli; sed ex Ruffini versione fuisse desumptos.

Evincit & hæc quod ait *Canon* 10. Concilii Arelat. II. „ De his qui in „ persecutione prævaricati sunt, si vo-„ luntarie fidem negaverint, hoc de eis „ Nicæna Synodus statuit, ut *quinque* „ annos inter cathecumenos exigant, & „ *duos* inter communicantes „.

Quin hæc Gallicana Synodus in hoc suo Decreto respiciat ad Canonem undecimum Nicænum dubium non est; a cujus tamen disciplinâ & sensu recedit, si Canonis illius sive Isidorianam, sive Dionysianam versionem sequamur.

Isidoriana quippe, cui Græca convenit, *duodecim* annorum pœnitentiam hujusmodi lapsis injungit; Dionysiana vero *undecim*, vel juxta quorumdam lectionem etiam *duodecim*. At Gallicana Synodus *septem* duntaxat annorum pœnitentiam injungit; idque conformiter ad id, quod *de eis Nicæna Synodus statuit*; quod non aliunde quam ex versione Ruffini derivari potuit; utpote quæ *septem* solum annorum pœnitentiam expressit. Verba Canonis a Ruffino relata sunt: „ Si qui absque tor-„ mentis in persecutione lapsi sunt, & „ ex corde agunt pœnitentiam, *quin-„ que* annis inter Cathecumenos fa-„ ciant,

„ ciant, & *duobus* annis post hoc Fi„ delibus tantum in oratione jungantur, „ & ita postmodum suscipiantur.

Plura ex eodem Concilio Arelatensi loca notavit Paschasius Quenellus in doctissima Dissertatione *De Codice antiquo Ecclesiæ Gallicanæ tomo* 2. Operum S. Leonis insertâ, quæ evincunt, Nicænos Canones ex versione Ruffini assumptos fuisse.

Canones Laodiceni ex versione Dionysii Synodo Agathensi recentiori manu adscripti.

Monet ibidem vir eruditus, quoad Canones aliarum Synodorum Græcarum, ex qua versione in Synodis Gallicanis citati fuerint, non liquere „ Canones „ quidem 65. 66. 67. & 68. Agathensi „ Concilio subjuncti, ex versione Lao„ diceni Concilii, quæ Isidoriana vo„ catur, transcripti sunt, sed quo tem„ pore, cujus auctoritate, an ab ali„ qua Synodo Gallicana, an potius a „ famoso illo interpollatore Isidoro, ad „ hæc usque tempora ignoratum est „: ait Quenellus.

Quin & addit: „ Hoc apud Eruditos ex antiquissimis, plurimisque Co„ dicibus MSS. constat, Agathensis Con„ cilii Canones istos non esse, sed eis „ fuisse posteriori ævo annexos „. Videri potest nota Sirmondi in hanc Synodum Agathensem, ubi non tantum de his quatuor, sed de 25. qui sequuntur post Canonem 47. in antiquissimis hujus Synodi exemplaribus (quæ in admonitione ad Lectorem Synodo præfixa designat) non exstare, sed ab aliis postea insertos esse, additque: „ Jam „ olim certe inditos fuisse, fidem fa„ ciunt Codices aliquot non modicæ „ vetustatis, & quod eosdem pro Aga„ thensibus, ante Gratianum, & cæte„ ros agnoverit Hincmarus ab hinc an„ nis fere 800. „. Hunc errorem non observant Correctores Romani in Gratiano, qui hosce Canones sub nomine Agathensis Concilii in suum Decretum retulit, locis ad marginem horum Canonum in Labeana editione notatis.

Ecclesia Gallicana suscepit Romanorum Pontificum Decreta.

Nec tantum antiquorum Conciliorum Orientalium Canones Ecclesia Gallicana in auctoritatem recepit; sed etiam Romanorum Pontificum Decreta venerata est.

In Synodo Aurelianensi III. anno 538. *Can.* 3. legitur: „ De Metropoli„ tanorum vero ordinationibus, id pla„ cuit, ut Metropolitani a Metropoli„ tanis omnibus, si fieri potest, præ„ sentibus comprovincialibus, ordinen„ tur: ita ut ipsi Metropolitano ordi„ nandi privilegium maneat, quem or„ dinationis consuetudo requirit. Ipse „ tamen Metropolitanus a comprovin„ cialibus Episcopis, *sicut Decreta Se*„ *dis Apostolicæ continent* cum consen„ su Cleri vel civium eligatur: quia „ æquum est, sicut ipsa *Sedes Aposto*„ *lica* dicit, ut qui præponendus est „ omnibus, ab omnibus eligatur „.

Synodum his verbis, *sicut Decreta Sedis Apostolicæ continent*, respicere ad Epistolam S. Leonis ad Episcopos provinciæ Viennensis, *cap.* 5. vix dubitari potest, si conferantur cum his verbis epistolæ: „ Per pacem & quietem Sa„ cerdotes, qui præfuturi sunt, postu„ lentur. Teneatur subscriptio Clerico„ rum, Honoratorum testimonium, Or„ dinis consensus & plebis. Qui præ„ futurus est omnibus, ab omnibus eli„ gatur „. Et pluribus ostendit Quenellus in citata Dissertatione, una probans contra Petrum de Marca, citata verba Concilii non posse referri ad epistolam S. Leonis ad Anastasium.

In Synodo Agathensi *Can.* 9. habetur: „ Placuit etiam, ut si Diaconi „ aut Presbyteri conjugati ad torum „ uxorum suarum redire voluerint, Pa„ pæ *Innocentii* ordinatio, & *Syricii* „ Episcopi auctoritas, quæ est his Ca„ nonibus inserta, conservetur „.

Monet Jacobus Sirmondus in notis ad hanc Synodum „ hæc verba, *quæ* „ *est his Canonibus inserta*, in unico „ Pithæi exemplari reperta, in quo „ (ait) Innocentii epistola mox se„ quebatur: a cæteris omnibus absunt, „ ab iis nimirum expuncta, quibus In„ nocentii epistolam describi hoc loco „ non palcebat „.

Sed licet hæc verba in Canone non exstarent, nec Epistola hoc loco descripta fuisset, nihilominus constat, Synodum Gallicanam auctoritatem Decretorum

rum Innocentii & Syricii Romanorum Pontificum recepisse.

Testatur Paschasius Quenellus in citata Dissertatione in Bibliothecis Gallicanis exstare antiquissimas Collectiones Gallicanas Canonum & Pontificiorum Decretorum; atque in primis, (ait) „ in Bibliotheca S. Germani a „ Pratis insignis exstat Collectio ad usum „ Ecclesiæ Gallicanæ concinnata, quæ „ Gelasii temporibus coæva credita est „ a viris doctis. Addit Quenellus hunc „ Codicem continere fere triginta Epi-„ stolas Romanorum Pontificum „.

Non recepit Canones vulgo Apostolorum.

Dubitari igitur fas non est, Ecclesiam Gallicanam etiam Decretalibus Romanorum Pontificum pro formanda disciplina usam esse.

Præteriri hic nequit, quod S. Gregorius Turonensis, *lib. 5. Hist. Franc. cap. 19.* scribit, Regem Chilpericum contra Prætextatum Rothomagensem Episcopum, transmisisse Episcopis Galliæ simul congregatis „ *Librum Cano-„ num*, in quo erat quaternio *novus* ad-„ nexus, habens Canones *quasi Apo-„ stolicos* continentes hæc: *Episcopus „ in homicidio, adulterio, & perjurio de-„ prehensus, a Sacerdotio divellatur* „.

Hunc *Librum Canonum* fuisse illum quo continerentur Canones, quibus in Gallicanis judiciis tunc uterentur, nemo dubitat.

Cum autem teste Gregorio, qui huic Conventui una cum aliis Gallicanis Episcopis intererat, huic libro Canonum esset *quaternio* NOVUS *annexus*, *habens Canones quasi Apostolicos*, indicium est, inter Canones hoc libro contentos non fuisse Canones vulgo Apostolorum; quia alias necesse non fuisset, in Libro *novum* quaternionem Canones quasi Apostolicos habentem annectere.

Neque Codicem Dionysianum.

Ulterius hunc admodum verisimile evadit, nec Codicem Dionysianum eo tempore in Gallia usu receptum fuisse: quia in hoc exhibentur quinquaginta priores Canones vulgo Apostolorum, quorum ille, quem Rex per *novum* quaternionem annexuerat libro Canonum, erat vigesimus quintus. Nequaquam autem verisimile est, quod Rex illum per *novum* quaternionem annexuisset, si in Codice, quo Gallia utebatur, jam fuisset insertus, & usu receptus; sed de hoc latius §. sequenti.

§. III.

An Collectio Dionysiana in Gallia ante tempora Caroli Magni in usu fuerit?

Collectionem Dionysianam statim ut edita est, in Gallia receptam credit de Marca.

PEtrus de Marca *lib. 3. De Concordia Sacerdotii & Imperii cap. 4.* scribit: „ Usum collectionis Diony-„ sianæ, statim atque edita fuit, prio-„ re interpretatione spretâ, per Gal-„ lias invaluisse mihi facile persuadeo, „ tum quia apud Sedem Apostolicam „ vigebat, tum etiam quod nitore „ suo commendabatur præ squallore „ veteris interpretationis „.

Argumentum a nitore Collectionis id non evincit.

Licet negari nequeat, Dionysianam collectionem suo nitore plurimum commendatam esse præ veteri Canonum Græcorum interpretatione & collectione, nequaquam tamen hinc concludi potest, eam in Galliis statim atque edita fuit, invaluisse. Scitur enim quam difficulter recedatur a semel longo usu inductis & receptis, præsertim circa ea, a quibus totus judiciorum & disciplinæ ordo dependet, cujus generis est *Codex Canonum*. Scitur insuper verissimum esse illud S. Augustini effatum: *Ipsa quippe mutatio consuetudinis, etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat.*

Plura contrarium probant.

Ea quoque, quæ de characteribus seu notis pristini Codicis Canonum per Gallias usitati §. præcedenti dicta fuerunt, insinuant nec seculo sexto Codicem Dionysianum in Galliis usu receptum fuisse.

Primum argumentum.

Ostendimus enim ibidem, Canonem 9. Nicænum in causa Contumeliosi Reiensis Episcopi ex versione Ruffini, non autem prout apud Dionysianum exstabat, fuisse a Gallicanis Episcopis assumptum; cum tamen minus scopo Episcoporum, præcipue Cæsarii Arelatensis, depositionem Contumeliosi urgen-

gentis, congrueret ex versione Ruffini quam Dionysii: ipsaque e Codice Dionysiano assumptio insuper pondus vel hoc ex capite Canoni addidisset, quod desumptus fuisset e Codice Canonum, quo Ecclesia Romana utebatur. Indicium admodum probabile, Codicem Dionysianum necdum per Gallias fuisse usu receptum.

Secundum. Præterea in hac causa Contumeliosi Episcopi, nec Canones Apostolorum, nec Epistola Syricii Papæ ad Himerium a Cæsario Arelatensi aut Episcopis Galliæ in auctoritatem assumpti fuere, nisi postquam eos ad Cæsarium misisset Joannes II. Papa: cum tamen vel maxime scopo ipsorum congruerent, & in Codice Dionysiano exstarent: ut vel hinc conjecturare liceat, Gallicanis Episcopis Codicem Dionysianum usitatum non fuisse.

Tertium. Ad hæc ipse Cæsarius hisce Canonibus Apostolicis, & Epistolâ Syricii a Joanne Papa transmissis non utitur ut Decretis ex *Libro Canonum* excerptis, sed unice Sedis Apostolicæ auctoritatem & suffragium intuetur; uti patet ex tractatu hisce excerptis adjecto, qui incipit, *Ecce manifestissime*, & exstat *Tomo* 4. *Concil. General. col.* 1758. retulitque initium illius Gratianus, *Dist.* 50. *Can.* 29. sub nomine Horsmidæ Papæ, sed per errorem; cum Cæsario Arelatensi adscribendus sit, ut §. præcedenti ex Sirmondo monuimus.

Quartum. Notatum insuper fuit §. præcedenti in negotio Prætextati Rothomagensis Episcopi *Librum Canonum* a Rege Chilperico Episcopis Gallicanis missum fuisse „ in quo erat quaternio *novus* „ adnexus, habens Canones quasi Apostolicos continentes hæc: *Episcopus* „ *in homicidio, adulterio, & perjurio* „ *deprehensus, a Sacerdotio divellatur* „.

Porro quid necesse fuisset, *novum* hunc quaternionem libro Canonum annectere, si codex Dionysianus per Gallias sub finem seculi VI. dum hæc contigerunt, usu receptus esset: quandoquidem Canon quasi Apostolicus hic annexus inter quinquaginta a Dionysio relatos exstaret.

Nonne hinc manifestum est, per eam ætatem necdum viguisse in Gallia Codicem Dionysianum, cum de Canonibus quasi Apostolicis, qui in codicis Dionysiani capite erant, tamquam de *novellis*, & usu nondum receptis loquatur Gregorius Turonensis; qui totam hanc historiam refert *Lib.* 5. *Histor. Franc. cap.* 19.

Sed nec Canonem hunc quasi Apostolicum a Rege oblatum, esse e Codice Dionysiano desumptum, ostendit ejus versio, quæ a Dionysiana versione plurimum distat.

Hoc argumentum pluribus prosequitur Quenellus in Dissertatione De Codice antiquo Ecclesiæ Gallicanæ; ostenditque, nullâ veri specie dici posse, Canonem Apostolorum desumptum quidem fuisse e Codice Dionysii, sed a Rege ad opprimendum Prætextatum fuisse immutatum.

Quintum. Præterea anno 754. Stephanus Papa II. in Carisiaco Galliarum Villa ad Isaram (*a*) fluvium agens responsa dedit Monasterio Britanniaco ad varia consulta, super quibus erat interrogatus. „ Porro cum plurima (ait Quenel- „ lus) tum Conciliorum, tum Ponti- „ ficum Romanorum decreta referat, „ ea non ex Dionysiano Codice acce- „ pisse manifestum est ex diversitate „ numerorum, quibus notantur, ac „ etiam textus ipsius Decretorum. Quod „ inde contigisse probabile est, quod „ cum Româ Codicem non asportas- „ set, uti coactus est in Galliis Galli- „ cano, qui a Dionysiano diversus erat „.

Hinc ulterius concludit Quenellus: „ Ex quibus patet, Dionysianam col- „ lectionem per id temporis non mo- „ do a Gallis in usu non fuisse rece- „ ptam, sed nec iis valde notam: eâ „ enim procul dubio usus fuisset Pon- „ tifex, si ad manum eam habuisset: „ tum ut conciliaret eidem usu ipso „ auctoritatem, tum ut Romanum „ morem inveheret Gallicanis regio- „ nibus „.

Ob usum Codicis Dionysiani non fuit. His argumentis motus Quenellus post Christophorum Justellum, Jacobum Sirmondum in præfatione ad antiqua

(*a*) Vulgo dicitur Œsia, Oise.

vetus Canonum interpretatio totaliter rejecta.

tiqua Galliæ Concilia, aliosque concludit, demum post medium seculi octavi, postquam Codicem Dionysiannm dono dedit Hadrianus Papa Carolo M. ejus usum in Gallia invaluisse; *non spreto tamen veteri Codice Gallicanis Episcopis familiari*.

Hoc postremum & Petrus de Marca fatetur. Quamvis enim collectionem Dionysianam, statim nt edita est, per Gallias usu susceptam fuisse afferat: addit tamen, priorem Canonum Græcorum interpretationem omnino Gallos non deseruisse.

Neque illud diffitetur De Marca, Ecclesiam Gallicanam in controversiis dirimendis, non solum Canonum codicem, quem Dionysianum ipse fuisse credit, sed etiam Gallicanarum Synodorum Canones usurpasse.

Ante receptum Codicem Dionysii receptæ Decretales RR. Pontificum.

Similiter Quenellus, quamvis usum codicis Dionysiani non admittat in Gallia ante ætatem Caroli Magni, admittit nihilominus Decretalium RR. Pontificum auctoritatem viguisse ante illa tempora: eosque graviter redarguit, qui ex citatis hisce Decretalibus, receptam Collectionem Dionysianam inferunt: quasi non licuerit Gallis Apo„ stolicæ Sedis Decreta in promiscuis „ codicibus descripta habere, vel „ aliarum Ecclesiarum Sanctiones in „ suarum suffragium & confirmatio„ nem laudare, nisi proprios illarum „ omnium codices, suos fecissent „.

Dicit insuper „ Gallorum singulari „ erga disciplinam Ecclesiasticam ac „ Apostolicam Sedem studio injurio„ sum videtur, si Collectionem Dio„ nysianam exspectasse credantur, nt „ aliquam decretorum Apostolicæ Se„ dis notitiam, vel exemplaria sibi „ compararent, qui & particularia „ Græcorum Concilia & Africana to„ ties usurparunt in suis Conciliis „.

Imo & aliquando Dionysianà collectione usi sunt Galli antequam ea Codex Canonum esset recepta.

Jacobus Sirmondus quamvis afferat in Præfatione ad antiqua Galliæ Concilia, Gallos priscam Canonum Græcorum translationem libentius semper usurpasse, ejusque usum usque ad tempora Caroli Magni frequentasse; fatetur nihilominus „ & Dionysianam quo„ que Canonum translationem igno„ tam Gallis non fuisse, priusquam „ ejus exemplar a Sede Apostolica sub „ Carolo Magno acciperent; atque hâc „ (ait) interdum usos esse deprehen„ dimus ex antiquissima collectione „ Canonum e Bibliotheca S. Benigni Di„ vionensis, atque ex aliis ejusmodi, Ca„ roli ævo longe anterioribus; in qui„ bus Canones Græci promiscue nunc „ ex Dionysiana, nunc ex vetere illa „ proferuntur „.

Ita quoque videmus, quod licet unum sit Corpus Canonicum, quo hodie utimur, & quod quasi pro Codice Canonum Ecclesiæ Latinæ reputatur, nihilominus alii Canonum Codices, una cum Canonum versionibus non sint ignoti; eorumque etiam non infrequens sit usus; tametsi sub nomine Corporis Canonici non sint hactenus recepti. Ut proinde mirum non sit, si Canones e versione Dionysiana in Synodis Gallicanis interdum essent citati, priusquam collectio Dionysiana esset seu quoddam Corpus Canonicum seu liber Canonum in Gallia receptus.

Qui & aliarum Ecclesiarum Codicibus utebantur.

Observat quoque Quenellus citatâ *Dissertatione* 16. familiare fuisse Episcopis Gallicanis aliarum Diœcesium Canones & Decreta commemorare, ac etiam exscribere: ut proinde nullum argumentum desumi queat, Collectionem Dionysianam apud Gallos *ut Codicem Canonum* usu publico susceptum fuisse, licet nonnulla ex eo Decreta apud Gallos citata reperiantur.

A tempore Caroli M. receptus Codex Dionysianus.

Postquam autem Codex Dionysianus per Hadrianum Papam Carolo M. communicatus fuit, sensim a pristina Canonum versione deflexere Gallicani Episcopi, Codicemque Dionysiannm amplexi, a vetere illa librorum Synodalium forma, ad novam conversi, Dionysii exemplaribus bibliothecas instruxerunt (ait Sirmondus in citata præfatione) ac Dionysii proinde versione, Decretalibusque ad Dionysii formam digestis perpetuo deinceps usi sunt.

Constatque ex Hincmaro Remensi suâ jam ætate, hanc Dionysii Collectionem nomine *Codicis Canonum* antono-

tonomastice nuncupatam; atque vel hoc titulo ab hoc Archi-Præsule Remensi rejectas fuisse Decretales Pontificum, qui Syricium præcesserunt, quia in *Codice Canonum*, id est, Dionysiano non continerentur; uti infra videbitur, ubi de Collectione Isidori vulgo Mercatoris agetur.

DISSERTATIO OCTAVA.

De Codice Ecclesiæ Africanæ.

§. I.

Quando primum conditus Codex Ecclesiæ Africanæ, & quid eo contineatur?

Justellus credit Codicem extitisse ante Concilium Carthaginense VI.

CHristophorus Justellus in præfatione ad Codicem Ecclesiæ Africanæ credit, ante Concilium Carthaginense sextum habitum anno 419. Codicem Canonum Africanorum, quem ipse Græce & Latine edidit, & Dionysius Exiguus suo Codici inseruit „ in „ Africa esse receptum, atque postea „ in illo Concilio probatum, & 217. „ Episcoporum Diœcesis Africæ au„ ctoritate confirmatum, *ut ipsa Acta* „ *Synodalia testantur* „, inquit.

Id ex Actis non probatur.

Verum Acta Synodalia nequaquam referunt, Codicem aliquem, seu librum Canonum esse in Concilio recitatum & probatum; sed solummodo, *recitata etiam esse diversa Concilia universæ Provinciæ Africæ transactis temporibus Aurelii Carthaginensis Episcopi celebrata*.

Hæc relatio evincit quidem varia anteriora Africæ Concilia in hoc Concilio fuisse recitata; sed Acta vel Decreta in unum Codicem seu speciale Corpus esse in ordinem redacta, huncque codicem sic collectum fuisse in Concilio recitatum, non significatur; nec verisimile est, hujusmodi Codicem exstitisse; cum Ferrandus Diaconus ejus non meminerit.

In hoc ergo Concilio Canones quidem, quibus Codex Africanus constat, relecti sunt & probati; sed nondum erant in unum codicem per ordinem collecti & dispositi.

Sed ex Actis probari Canones Conciliorum sub Grato & Genetlio, & Concilii Hypponensis primo recitatos.

Primo quidem occurrunt Canones 33. quos Concilio huic Carthaginensi tamquam primo auctori adscribit Petrus De Marca in Dissertatione De Veteribus collectionibus Canonum *cap.* 4. culpatque Dionysium, quod in capite suæ Collectionis hos Canones retulerit, omissis Canonibus Conciliorum Carthaginensium sub Grato & Genetlio jam ante celebratorum; non animadvertens, hos 33. Canones esse excerptos ex Conciliis Carthaginensibus sub dictis Episcopis Grato & Genetlio, & Hypponensi sub Aurelio; uti in scholiis ad hos Canones notabitur.

Deinde varia Concilia sub Aurelio.

Immediate post hos 33. Canones subjicitur: „ Recitata sunt etiam in „ ista Synodo diversa Concilia univer„ sæ Provinciæ Africæ, transactis tem„ poribus Aurelii Carthaginensis Epi„ scopi celebrata „.

Cum dicatur, *Recitata sunt etiam*, per hanc voculam *etiam* satis insinuat Annotator, alia prius Concilia relecta & excerpta fuisse; & intelligitur nexus utriusque partis collectionis Africanæ.

Ex his Codex Ecclesiæ Africanæ conflatus.

Concilia autem sub Aurelio habita juxta dictam annotationem sunt septemdecim; quæ & in Codice Ecclesiæ Africanæ, qui hodie exstat, ordine recensentur; quorum etiam *parte secunda* de Canonibus hoc Codice contentis agendo annotabimus.

Interim ex his intelligitur, varia quidem Concilia in hac Synodo fuisse relecta & probata; sed ea prius simul collecta unum Codicem constituisse, ex his nullâ veri specie concluditur: sed postquam in hac Synodo omnia illa relecta fuere, & quasi unius Syno-

di Decreta probata & suscepta, non immerito pro uno Canonum Africanorum Codice sive collectione reputari potuit. Unde de Collectione Canonum Africanorum in unum Corpus redactorum loquendo, non apparet, ante hujus Synodi anni 419. tempora in Africa Canonum Codicem sive collectionem exstitisse; sed huic Synodo ejus originem deberi.

§. II.

An hic Codex, privatâ auctoritate, an publicâ confectus?

De varia hujus Codicis editione.

PRimus Ecclesiæ Africanæ Canonum Codicem sub initium seculi XVII. Græce & Latine edidit Christophorus Justellus, nactus, ut ipse ait, a Nicolao Fabro, exemplar MS. *maximæ & venerandæ antiquitatis*. Codicem hunc rursus edidere, & Tomo I. Juris Canonici veteris inseruerunt Gulielmus Voellus, Socius Sorbonicus, & Henricus Justellus Christophori filius.

Codicem hunc Severinus Binius, prætermissis Canonum illorum breviariis in editione Græco-Latina anni 1618. quatuor in partes discerpsit, nullo servato numerorum, aut quod pejus est, omnino perturbato tenore, uti observat Philippus Labbæus in ultima Conciliorum Generalium editione *tomo* 2. *col.* 1042. eam Binii perturbationem demonstrans.

Ipse dein Labbæus profitetur, se „ repræsentare integrum Codicem illum, non intercisum, neque in varia veluti membra discerptum, atque ad Justellianam utramque editionem anni 1614. in 8. & 1661. in folio, & manuscriptos nonnullos Codices sedulâ curâ diligenter exactum „.

Eum suæ Canonum collectioni inseruit Dionysius Exiguus.

Porro Codicem hunc, prout Græce & Latine a Justello, necnon Labbæo repræsentatur, integrum jam pridem in suam Canonum collectionem inseruit Dionysius Exiguus sub hoc titulo: *Incipit Synodus apud Carthaginem Africanorum, quæ constituit Canones num.* 138. Et in Epistola ad Stephanum Episcopum scribit: „ Ne quid præterea notitiæ vestræ credat velle subtrahere, Statuta quoque Sardicensis Concilii atque *Africani*, quæ Latine sunt edita, suis a nobis numeris cernuntur esse distincta „.

Idque Latine ut primitus editus erat.

Hic significat Dionysius, Canones Africanos a se non fuisse Latine versos; sed editos, ut primitus editi erant, nimirum Latine: quod & latius adstruit Justellus in præfatione ad Codicem Ecclesiæ Africanæ.

An eum mutaverit, & de novo efformaverit Dionysius?

De hoc igitur Codice prout Latine exstat, & Dionysianæ collectioni insertus fuit sub finem seculi V. aut initium seculi VI. quæritur, num sit opus *privatum* Dionysii Exigui, an vero auctoritate Concilii Carthaginensis anni 419. probatum, & a Dionysio Codici Canonum simpliciter insertum.

Id prætendit de Marca.

Petrus de Marca in Dissertatione De Veteribus collectionibus Canonum *cap.* 4. multis contendit, Dionysium privatâ auctoritate Canonum Africanorum collectionem formasse, eamque sic formatam suo Codici inseruisse.

Et quidem *num.* 4. dicit: „ Dionysium alium ordinem secutum esse in describendis Canonibus Africanis ab eo, qui jam receptus erat. Etenim præmisso universali totius Africæ Concilio, quod habitum fuit sub Aurelio, & positis 33. Canonibus in eo editis, statim subjungit collectionem a se confectam Canonum in variis Conciliis Africanis editorum: in qua selectis iis, qui ad disciplinam Ecclesiasticam pertinebant, cæteros omisit. Præterea cum Canones aliqui in superiore Concilio editi polliantur aut explicentur in sequenti, Dionysius ut compendium laboris legenti faceret, unicâ editione contentus fuit; & ipse alicubi verba quædam ex prioribus addit aut demit „.

Hæc de Marca, qui inde *num.* 5. confidentius loquens subdit: Dubitandum enim non puto, quin collectio illa Africanæ auctorem habeat Dionysium: quin & collectionem hanc, *Ca-*

nonum

nonum Africanorum rapsodiam nominare non veretur.

Primum hujus opinionis argumentum.

Neque desunt etiam in ipsa Dionysii collectione, quæ huic sententiæ faveant. Primo postulaverat Aurelius Episcopus Carthaginensis a Patribus Concilii Carthaginensis VI. non tantum Synodi Nicænæ professionem Fidei, sed & ejus statuta recitari, & actis inseri „ omne Concilium dixit: Exemplaria fidei & statuta Nicænæ Synodi, quæ ad nostrum Concilium per beatæ recordationis olim prædecessorem Tuæ Sanctitatis, qui interfuit, Cæcilianum Episcopum adlata sunt, sed & quæ Patres exemplaria sequentes hic constituerunt, vel nunc communi tractatu statuimus, his gestis Ecclesiasticis inserta manebunt „.

Ergo oportuit ex ista determinatione Concilii, ut non tantum Synodi Nicænæ professio Fidei; sed & ejusdem *Statuta* seu Canones actis essent inserta. Dionysius autem, relatâ solâ Nicænæ Synodi fidei professione simpliciter subjungit: „ Statuta quoque Nicæni Concilii in 20. Capitulis similiter recitata sunt, sicut in *superioribus* continentur „.

Ecce fatetur Dionysius, statuta Nicæni Concilii recitata fuisse; at ea omisit Dionysius: quia in *superioribus continebantur*: hoc est, in capite suæ collectionis, uti interpretatur de Marca, dicens: „ Intelligit Dionysius Canones Nicænos locatos in capite suæ collectionis: quin tamen aliis verbis sunt concepti, id est, suis a Dionysio novo Interprete, non autem Teilonis & Tharisti verbis expressi „: quibus verbis in Concilio Carthaginensi fuerant recitati & actis inserti.

Itaque Dionysius brevitati consulens, omisisse videtur, quæ minus necessaria videbantur.

Huc etiam alludere videtur, quæ post relectas Cyrilli Alexandrini & Attici Constantinopolitani litteras subjicitur annotatio: „ Huic Symbolo fidei etiam exemplaria statutorum ejusdem Concilii Nicæni a memoratis Pontificibus annexa sunt, *sicut superius* per omnia continentur: quæ *nos hic iterum conscribi necessarium non esse credidimus* „.

Secundum argumentum.

Hinc concludit de Marca *num.* 20. „ Ex quo etiam patet hunc Scriptorem hominem esse privatum, qui gesta a Pontificibus refert „.

„ Sane privatum esse (pergit de Marca) & nullâ publicâ auctoritate fultum, qui hoc compendium digessit in ordinem, ex eo etiam patet, quod de se veluti studiosorum antecessore loquatur in Concilio habito anno CCCCV. Stilicone II. & Anthemio Coss. *Hujus Concilii gesta ideo non ex integro descripsi, quoniam magis ea, quæ in tempore necessaria fuerunt quam aliqua generalia constituta sunt, sed ad instructionem studiosorum ejusdem Concilii Brevem digessi* „.

Hæc sunt præcipua argumenta, quibus inductus de Marca sustinet, Dionysium, privatâ auctoritate, ex Synodis & Actis in Concilio Carthaginensi VI. relectis, novam collectionem instituisse, iis excerptis quæ rei Canonicæ magis convenire judicavit. Cui opinioni & ego in prima hujus operis editione, *part.* 2. *cap.* 3. §. 2. accessi (*a*).

Hæc opinio non congruit sinceritati Dionysii.

Verum attentius expendens modo ipsam Dionysii Exigui in colligendis Canonibus sinceritatem, & rei Canonicæ peritiam, nescio an dici queat, Dionysium ex Actis illius Synodi plura resecasse; ipsumque Ordinem Canonum Africanorum mutasse, quin & *novam* Canonum illorum collectionem formasse, & tamen eam integram ut *unius* & *ejusdem Synodi apud Carthagi*-

(*a*) D. Van-Espen eo loci loquitur de Tractatu historico-Canonico, cujus prima Editio an. 1693. comparuit. Iste autem Tractatus Breve & imperfectissimum est compendium Operis manuscripti, quod hodiernâ die duobus Tomis in folio in primam lucem editum est. Hoc Opus brevi Tractatui præstat infinitis prope rebus maximi momenti, quarum ne rubricatus apex deprehenditur in Tractatu historico Canonico. Consule quæ ipse Van-Espen dixit inferius, Dissert. 9. §. 4.

ginensem Africanorum repræsentare?

Videtur Canones retulisse, ut eos Romæ invenit.

Ut potius dicendum appareat, Dionysium Canones Africanos repræsentasse prout illos Romæ sub *unius* Synodi titulo invenit.

Per Legatos enim S. A. fuerant Romam allati.

Hoc equidem constat, Legatos Sedis Apostolicæ Faustinum Episcopum Ecclesiæ Potentinæ, Philippum & Agellum Presbyteros secum tulisse exemplar Actorum, quæ in Concilio hoc Carthaginensi 217. Episcoporum relecta & probata erant; ut hoc pacto Sedi Apostolicæ disciplina Ecclesiæ Africanæ innotesceret, uti constat ex epistola hujus Concilii ad Bonifacium Papam, quæ conficit *caput* 134. collectionis seu codicis, in qua Patres Africani scribunt: *Quod recitatum nobis, etiam gestis*, QUÆ SECUM AD VOS DEFERUNT, *est allegatum*.

Duæ fuere classes gestorum Concilii Carthaginensius VI.

Insuper evincit eadem epistola, admodum *prolixa* fuisse gestorum volumina; multaque sed non omnia ad Pontificem missa. „ Ea (inquiunt „ Africani) *breviter* insinuare debe„ mus, quæ utrorumque concordiâ ter„ minata sunt, non ea quæ *prolixis* „ gestorum voluminibus continentur, „ in quibus, salvâ quidem charitate, „ non tamen sine parvo altercationis „ labore demorati sumus, ea gestis de„ liberantes, quæ nunc ad causam „ pertinent „.

Admodum verisimile apparet, *prolixa* illa gestorum volumina, de quibus hæc epistola, nequaquam respicere ea, quæ in Synodo illa acta sunt, postquam Episcopi omnes, & Provinciarum Africanarum Legati convenissent; sed quæ ante horum adventum contigerant.

Ante adventum enim Legatorum Provinciarum Africanarum, cum convenissent Legati Sedis Apostolicæ, & omnes Provinciæ Proconsularis Episcopi, necnon aliquarum Provinciarum Africanarum Legati, interim dum reliqui expectarentur, omnia fere in antecessum agitata & præparata sunt, & Actis inserta; ut dum omnes adessent, & Concilium integrum constaret, breviter, & sine multis altercationibus absolverentur.

In duas igitur classes gesta hujus Concilii dividi posse videntur; quarum prima contineat gesta, antequam omnes Episcopi aut Provinciarum Deputati advenissent; eaque *prolixiora*; quæ ad nos pervenerunt.

Altera contineat gesta, quæ coram Synodo jam plena, acta vel relecta & probata sunt.

Ad priora hæc gesta alludere videntur, quæ Faustinus Legatus Romanæ Ecclesiæ dixit: „ Injuncta nobis sunt „ a Sede Apostolica aliqua per Scri„ pturam, aliqua etiam in mandatis, „ cum vestra beatitudine tractanda, „ sicut & *gestis superioribus* memini„ mus, hoc est de Nicænis Canoni„ bus: ut conserventur & constituta „ eorum, & consuetudo, quia & ali„ qua ordine & Canone tenentur, „ aliqua consuetudine firmata sunt „.

Hæc sub initium Synodi jam plene congregatæ a Faustino dicta, nonne clare supponunt, nonnulla *gesta* præcessisse? Quid enim aliud significant, *sicut & gestis superioribus meminimus*, quam de his in superioribus actum esse?

Id & confirmant, quæ ab eodem Faustino adjunguntur: „ De his ergo „ primitus, si placet beatitudini ve„ stræ, tractemus, & postea cætera, „ quæ *acta*, vel *inchoata* sunt, inserta „ firmabuntur „.

An non hæc supponunt, aliqua *acta*, vel *inchoata* fuisse priusquam Concilium plane convenisset; & Legatus Sedis Apostolicæ hæc proponeret?

Insuper, cum ex discursu Faustini patescat, de Canonibus *Nicænis* mentionem factam fuisse in *superioribus*, probabile est, Canones Nicænos gestis superioribus fuisse insertos.

Quid insuper aliud insinuat, quod Aurelius Episcopus dixit: „ Profera„ tur commonitorium, quod Fratres „ & Consacerdotes nostri, ut *actis nu„ per* allegaverunt, & cætera quæ *acta* „ *sunt*, vel agenda sunt subsequenter „?

Dum remissio fit in Actis Concilii ad Sacilia-

Quod ergo dictum fuit in Concilio: *Statuta quoque Nicæni Concilii 20. in Capitulis similiter recitata sunt*, nequaquam evincit, ea hisce Actis Concilia-

periora, intelliguntur gesta anteriora.

ciliaribus fuisse inserta; sed verisimiliter hic omissa sunt, quia in gestis *superioribus* erant expressa.

Cum enim ex verbis Faustini jam adductis intelligamus, de Canonibus *Nicænis* in *gestis superioribus* mentionem factam, quidni præsumamus, illos iisdem *gestis* fuisse insertos; & hic omissos, non a Dionysio, sed a Notario Concilii?

Hæc remissio non Dionysio, sed Notario Concilii adscribenda.

Similiter quæ post relectas Cyrilli Alexandrini, & Attici Constantinopolitani litteras scribuntur in Codice: „ Huic symbolo fidei etiam exemplaria Statutorum ejusdem Concilii Nicæni a memoratis Pontificibus annexa sunt, *sicut superius* per omnia continentur, quæ *nos hic iterum conscribi necessarium non esse credidimus* „ non sunt Dionysii Exigui; sed Notarii Acta ex auctoritate Concilii scribentis; qui ad *superiora gesta*, in quibus hi Canones erant descripti, brevitatis causâ, remittebat: quemadmodum idem Notarius loquens de primo Aurelii Concilio, quod in Hyppone Regio factum est, ad *superiora* remittit dicens: „ Gesta hujus Concilii ideo descripta non sunt, quia ea, quæ ibi statuta sunt, *in superioribus* probantur inserta „.

Hæc verba in *superioribus*, non solum de primis 33. Canonibus hujus Codicis Africani, quibus Hypponenses plerique inserti sunt, intelligenda sunt; sed de *prolixis* gestis priorum sessionum; quibus verisimiliter inserta erat epistola Byzacenorum cum integro Canonum Hypponensium Breviario, cujus mentio occurrit in Codice ante Canonum 33. indicem.

Uti & monitum subjectum Actis Concilii anni 405.

Monitum quod Concilio anni 405. in Codice Africano jungitur: „ Hujus Concilii gesta ideo non ex integro descripsi, quoniam magis ea, quæ in tempore necessaria fuerunt, quam aliqua generalia constituta sunt, sed ad instructionem studiosorum ejusdem Concilii brevem digessi „. Hoc, inquam, monitum non Dionysio, sed ipsi Notario Concilii attribuendum apparet; qui eam Brevem ex nutu Concilii digessit: Cum Concilium in id maxime intenderet, ut quæ ad instaurandam communem Ecclesiæ Africanæ disciplinam apta essent, excerperentur, ac renovarentur, relictis quæ vel historica erant, vel ad particulares duntaxat controversias, aut ad ea pertinebant magis, *quæ in tempore necessaria fuerant*, *quam aliqua generalia*.

Unde verisimilius est Dionysium nihil immutasse.

Apparet igitur satis verisimile, Dionysium suæ Collectioni integra acta Synodi Africanæ prout a Legatis Sedis Apostolicæ Romam erant allata, inseruisse, idque sub nomine unius ejusdemque *Synodi apud Carthaginem Africanorum*: nihilque Dionysium immutasse, aut detraxisse, sed si quæ omissa sunt, vel numquam actis hujus Concilii jam *plene* congregati fuisse inserta; vel forsan a Notario, qui nomine Legatorum Sedis Apostolicæ exemplar scripsit, brevitatis causâ fuisse contracta: atque huic fortassis adscribi posset monitum Concilii anni 405. adjectum, & compendium Actorum ei subjectum.

Hunc titulum non tantum Latini in omnibus passim Canonum suorum collectionibus retinuerunt; sed & Græci eum hoc titulo decorarunt; hosque Canones sub nomine *Synodi Carthaginensis* probavit Synodus Trullana *Can.* 2. cui adhærentes Græci Commentatores Canonum, collectionem hanc Canonum Africanorum simpliciter *Concilium Carthaginense* dixerunt, uti ex Photio, Balsamone, Zonara, aliisque constat.

Quod non tantum Latinis, sed & Græcis persuasum fuit.

Indicium non obscurum, quod non Latinis duntaxat, sed & Græcis persuasum fuerit, hanc collectionem Canonum *Concilii Carthaginensis* opus esse, eatenus nimirum, quod quæ in eo continentur, in Concilio Carthaginensi probata & renovata sint: unde & apud Balsamonem exhibentur hi Canones cum hac inscriptione: *Canones* 217. *Beatorum Patrum*, *qui Carthagine convenerunt*.

§. III.

§. III.

De Breviario Canonum Ferrandi Diaconi Carthaginensis.

Quis fuerit Ferrandus Diaconus?

FErrandi Diaconi Carthaginensis plures tam antiqui quam Recentiores Scriptores meminere, quorum testimonia collegit Petrus Franciscus Chifletius Presbyter e Societate Jesu, qui anno 49. seculi XVII. novam Operum Ferrandi editionem dedit, notisque illustravit: & inter alia de ipso scribit Trithemius *Libro de Scriptoribus Ecclesiasticis*. „ Ferrandus Diaconus Ecclesiæ „ Carthaginensis, ad quem S. Fulgen- „ tii nonnulla exstant opuscula, vir in „ Divinis Scripturis & studiosus & eru- „ ditus, & non minus sanctitate con- „ versationis, quam doctrinâ venerabi- „ lis, fertur quædam vivacis ingenii „ cudisse volumina „.

Quem ordinem in sua Breviatione observarit?

Præstantissimum ac hodie nominatissimum opusculum Ferrandi creditur, *Breviatio* seu *Indiculus Canonum*; in quo habitâ materiarum ratione, non autem servato Conciliorum ordine aut consequentiâ, Canonicam omnem disciplinam, ad Cleri informationem, ducentis & triginta duobus titulis comprehendit, ad singulos titulos subnotatis Canonibus & Decretis.

Quis eam typis ediderit?

Hanc Ferrandi *Breviationem* seu *Indiculum Canonum* primus in lucem edidit Petrus Pithæus ex Codice MS. (*a*) Ecclesiæ Trecensis, Lutetiæ Parisiorum anno Christi 1588. (*b*) uti monet Henricus Justellus, & Guilielmus Voëllus in Præfatione ad lectorem Tomo I. Bibliothecæ Juris Canonici Veteris præfixa, adduntque: „ Hanc editionem in „ hoc opere secuti sumus, sed emen- „ datam & diligentissime collatam cum „ duabus aliis posterioribus, Alteserra- „ ni scilicet & Chiffletii, quas ille Au- „ gustoriti Pictonum anno 1630. hic „ Divione anno 1649. typis mandari „ curârunt „.

E qua versione Canonum confecta, & quando?

Vir eruditus Franciscus Florens in Dissertatione *De Origine, arte, & auct. Jur. Can.* editionis Parisiensis anni 1679. *pag.* 27. agens de hac Breviatione Canonum monet, Ferrandum hanc breviationem Canonum confecisse ex antiqua Canonum Græcorum versione Latina, quæ viguit in Africa ante versionem Dionysii Exigui: additque nullam Canonum collectionem reperiri apud Latinos antiquiorem hàc Ferrandinâ. „ Ferrandus enim floruit (ait Florens) sub Justino & Justiniano, ut „ ex Victoris Tunnunensis Chronico col- „ ligitur; cujus etiam ut jam vitâ functi meminit Facundus Hermaniensis „ Episcopus Africanus *lib.* 4. *cap.* 3. ubi „ & ejus perhonorifica fit mentio „.

„ Illa autem breviatio Canonum „ (pergit Florens) hanc methodum re- „ tinet, pluribus Canonibus ex diver- „ sis Conciliis collatis in unum, qui- „ bus eadem de re agitur, brevem ti- „ tulum & summam proponit: & quod „ de Græcis diximus, jus omne Cano- „ nicum, paucis exceptis, ad personas „ revocat, quas distinguit eodem fere „ modo in Episcopos, Presbyteros, Dia- „ conos, &c. Præterea non tantum ex „ antiqua interpretatione desumpta est „ illa breviatio, sed etiam ex variis „ Africæ Conciliis „.

Nonnulli in hac Breviatione superfuat nævi.

Quamvis autem non levis auctoritatis, præsertim in Africa, hanc Canonum Breviationem fuisse credat Florens: „ quin tamen aliqui nævi in il- „ la Ferrandi Breviatione supersint, ne- „ mo inficiabitur, qui attentius (ait) „ inspexerit Ferrandum „.

Idipsum notarunt Altesserra, & Chifletius in notis ad Ferrandi Breviationem, & novissime ostendit Quenellus *Dissertat.* 15. De supposititio Concilio Telensi seu Zellensi, & pseudo-epistola Syricii Papæ, quæ tractatoria ad Episco-

(*a*) Hoc Manuscriptum asservatur Trecis in Bibliotheca Collegii Trecopithæani Patrum Oratorii Domini Jesu.

(*b*) Mendum est in Justello quippe non anno 1588. sed an. 1581. prima hujus Breviationis editio facta est a doctissimo Pithæo, ut ipse testatur in præfatione.

scopos Africanos dicitur; estque ordine IV. inter epistolas Syricii tomo 2. Concil. generalium insertas.

Exemplum illorum.

In hujus probationem inter alia adducit Quenellus *titulum 6.* Breviationis Canonum, qui ita habet: *Ut unus Episcopus Episcopum non ordinet: exceptâ Ecclesiâ Romanâ. Concil. Zellen. ex epistola Papæ Syricii.*

Clausulam hanc, *exceptâ Ecclesiâ Romanâ*, non esse in ullo Codice MS. vel edito illius Concilii, nec in epistola Syricii, uno consensu Eruditi agnoscunt; eamque a Ferrando additam credit Chiffletius, eumque secutus Emmanuel Schelstratius in sua Ecclesia Africana *Dissert. 3. cap.* 12. At Quenellus additam putat non a Ferrando, seu ab alio quopiam recentiore Impostore. „ Quis enim „ crediderit (ait) eruditum virum, & „ Canonicæ scientiæ peritissimum hanc „ labem inurere voluisse sanctis Canonibus: ut contra celeberrimos Nicæni Concilii Canones totius mundi „ reverentiâ, Leone teste, consecratos, „ cuiquam liceret Episcopos ab uno Episcopo ordinandos decernere vel ordinare. Longe profecto ab ejusmodi „ disciplina abhorrebat Ecclesia Romana etiam temporibus Syricio posterioribus, ut passim ex Leone nostro manifestum est: sed & ex ipso Innocentio in Epistola ad Victricium, „ quam Pseudo-Syricius ille totam fere exscripsit. Absolute enim ac sine „ exceptione pronuntiat: *Ne unus Episcopus ordinare præsumat: ne furtivum beneficium præstitutum videatur;* „ *hoc enim a Synodo Nicæna constitutum est atque definitum* „.

Pluribus idipsum ibidem prosequitur, ut ostendat, eam exceptionem nullatenus congruere disciplinæ Africanæ, quæ tempore Ferrandi vigebat: conaturque ostendere, plura in hac Canonum Breviatione occurrere, quæ Impostoris recentioris fraudes redolent: ut ita evincat, ex Ferrandi Breviatione, prout nunc exstat, nullum solidum argumentum desumi posse pro veritate Concilii Zellensis, & Epistola tractatoria Syricii Papæ, quæ in hoc Concilio Africano lecta & prolata asseritur; quam una cum ipso Synodo Zellensi commentitiam esse, hâc Dissertatione evincere conatur; quamvis fateri debeat, ab omnibus pro legitima ac verâ Synodo esse habitam, ad hanc usque diem, nec aliquem se scire, qui de ejus sinceritate controversiam hactenus moverit. An intentum sat solidis argumentis probet, judicet eruditus Lector.

Interim plura circa nævos, variasque lectiones hujus Breviationis Canonum notantur in notis Altesserræ, & Chiffletii; & aliqua in Commentario ad Canones præsertim Africanos, observabimus.

§. IV.

De Collectione Cresconii.

Præfatio indicans materiam Collectionis.

Præter Breviationem Canonum a Ferrando Diacono Carthaginensi sub initium seculi VI. elaboratam, habemus & Breviarium Canonicum a Cresconio, vel ut alii legunt, Criscoonio Episcopo Africano sub finem seculi VII. concinnatum, cui vice tituli hæc præfiguntur: „ Hic habetur Concordia Canonum, Conciliorum infra „ scriptorum & Præsulum Romanorum, „ id est, Canonum Apostolorum, Nicænorum, Ancyranorum, Novæcæsariensium, Gangrensium, Antiochenensium, Laodicensium, Chalcedonensium, Sardicensium, Carthaginensium. Item Præsulum Syricii, Innocentii, Zosimi, Cælestini, Leonis, „ & Gelasii „.

Cui inscripta.

Scribit autem Cresconius in præfatione sui Breviarii, se hoc Breviarium confecisse ad iteratas preces cujusdam Liberini seu Liberii Episcopi, quem in dicta præfatione sive Epistola Liberino inscriptâ de sedula gregis sibi commissæ cura laudat; ac dein subjungit: „ Ad cujus vestri explentionem officii, industriam nihilominus „ vestrorum exquiritis subjectorum: quos „ ita necesse est ut spiritualis alimoniâ „ panis eum ipsum Dominicum gregem largiflue nutriatis. Unde pervidens mundanis ac divinis legibus humanæ vitæ regimen consistere, & ju-ris

„ ris quidem præcepta exorbitantium „ gressus frænis arctioribus coërcere, „ Ecclesiasticas vero sanctiones recte vi- „ vendi terminum piis ac fidelibus ani- „ mis præfixisse: illis floralibus subreli- „ ctis præcipis, ut cuncta Canonica con- „ stituta, quæ ab ipsis exordiis militiæ „ Christianæ tam SS. Apostoli, quam „ Apostolici viri per successiones tem- „ porum protulere, vobis colligamus „ in unum, eorumque concordiam fa- „ cientes, ac titulorum prænotationem „ interponentes, ea lucidius declaremus „.

Ejus editio correctior.

Breviarium una cum Breviatione Canonum Ferrandi edidit primus Petrus Pithæus; eumque secutus Chiffletius Breviationi Canonum Ferrandi hoc Breviarium Cresconianum adjunxit, *ut alteri ab altero lux affulgeret*, ait Chiffletius. „ Dedimus autem (pergit Chiffletius) ex manuscriptis codicibus suæ „ integritati restitutum: prodierat enim „ hactenus, & ordine capitum aliquot „ locis turbato, & fallacibus numero- „ rum notis aspersum, adeoque ad E- „ ruditorum usus perincommodum „.

In duas partes dividitur; quarum prior Breviarium, & posterior Concordia Canonum dicitur.

Monet autem Guilielmus Voëllus, & Henricus Justellus in Præfatione ad Bibliothecam Juris Canonici veteris, quod collectio Cresconiana duas partes habeat. „ Prior (inquiunt) Breviarium „ Canonicum dicitur, in quo discipli- „ na omnis Ecclesiastica ad Ferrandi „ exemplum brevibus quibusdam sum- „ mulis, & per subtilitatem titulorum, „ ut loquitur Justinianus, comprehen- „ ditur, citatis tantum quæ ad rem spe- „ ctant, ad singulos titulos Concilio- „ rum Canonibus, aut Pontificum De- „ cretis. Posterior vero integros Cano- „ nes ac Decreta Διὰ πλατέων eo ipso „ ordine, quo in Breviario citantur, ex- „ primit, inscribiturque in MSS. Co- „ dicibus, vel Concordia Canonum, „ vel liber Canonum „.

Quare posteriorem adjunxerit?

Id & ex præfatione Breviario præfixa non obscure colligitur. Postquam enim honorifice de Breviario per Ferrandum Diaconum fuit locutus, addit, quod equidem se inclinari permisisset ad alterum conficiendum: „ illâ maxime „ invitatus ex parte, quod antefatus „ venerabilis vir ad conversationem „ memoriæ eorum hoc effecisse noscitur Breviarium, qui illa ipsa jam be- „ ne cognita perceperant, quo per eum „ cum voluerint, quæ cupiunt, recor- „ dentur: indoctorum vero, quorum „ est maxima multitudo, in eodem o- „ pere studium probatur, ut ita dixe- „ rim, sequestrasse; dum eos ad inqui- „ sitionem earum rerum præmisit, quæ „ nec ab omnibus reperiuntur, nec re- „ pertæ sine fastidio perleguntur. Nulli „ siquidem dubium est, quam mole- „ stissime præferat Lector, dum avidius „ cujusque rei cognitionem exspectat, „ & ad librum præmittitur, quem aut „ forte non legit, aut ubi reperiat, „ non novit. Quamobrem, antefati vi- „ ri laude prælatâ, necessarium duxi „ profectui subserviens parvulorum, ju- „ xta vestrum imperium, cuncta Ec- „ clesiastica, ut dictum est, constituta, „ quæ ad nostram notitiam pervenerunt, „ in hoc opere sub titulorum serie præ- „ notare, & ea condiscere valentibus & „ volentibus dubitationis ambagem au- „ ferre, ut eorum plane desidia jam „ non ex difficultate scriptorum, sed ex „ instructione dependeat Lectoris „.

Quis ergo dubitet, quin Cresconius integros Canones, integraque Decreta ad commoditatem lectorum suo Breviario subjecerit; ut ita non doctis duntaxat, sed & indoctis hæc ejus elucubratio utilis & commoda, ac facilis esse posset; evitareturque incommodum, quod in Breviario Ferrandi ipse notaverat.

Et a quo primum typis edita.

Posteriorem hanc partem, quæ intitulatur *Concordia Canonum*, vel *liber Canonum*, antehac non editam, ex antiquo MS. libro Bibliothecæ Collegii Claromontani, primum publici juris fecerunt prædicti Voëllus & Justellus, & tomo I. Bibliothecæ Juris Canonici veteris inseruerunt sub hoc titulo: „ Cri- „ sconii Episcopi Africani *Liber Cano-* „ *num*, in quo integros ipsos Concilio- „ rum Canones, & Pontificum Decre- „ ta eo ordine, quo in Breviario alle- „ gantur, descripsit „.

In forma conveniunt

Si formam hujus Cresconianæ collectionis spectes, similis plane est Ferrandi

Ferrandus & Cresconius.

di *Breviationi*. Uterque quippe neglecto Conciliorum ordine, & Canonum consequentiâ, sed habitâ duntaxat materiarum ratione, Canonicam omnem disciplinam, certis capitibus, ad singula subnotatis Canonibus & Decretis, complexus est. Ferrandus quidem ducentis triginta duobus, Cresconius vero trecentis.

Sed non in materia.

Licet methodus & ratio tradendi eadem sit utriusque, non tamen per omnia in materia conveniunt. Ferrandus enim plura refert ex quibusdam Conciliis Africanis, puta Suffetulensi, Septimenicenci, aliisque, quorum Cresconius non meminit. Cresconius vero utitur auctoritate Canonum vulgo Apostolorum, Chalcedonensis Concilii, Decretis item Romanorum Pontificum Syricii, Innocentii, Zosimi, Cælestini, Leonis, & Gelasii, quæ a Ferrando nullibi allegantur. Utrique communes quidem sunt Canones Nicæni, Ancyrani, Neocæsarienses, Gangrenses, Antiocheni, Laodicenses, sed cum hoc discrimine, quod Ferrandus hos Canones referat ex versione & editione antiqua, quæ ante editionem Dionysianam in usu erat: Cresconius autem ex editione Dionysiana, e cujus Codice Canonum Cresconius suum Breviarium compilavit; tametsi in annotandis numeris Canonum Carthaginensium non nihil a Dionysio recedat, prout notatur in Præfatione ad Lectorem tom. 1. Bibliothecæ Juris Canonici veteris præfixâ: quæ autem de consonantia, & dissonantia utriusque collectionis Ferrandi & Cresconii dicta sunt, propriu & exactius intelligi poterunt ex tabula, seu indice Breviario Canonico Cresconii, qui in prædicto tomo 1. Bibliothecæ juris Canonici veteris subjicitur cum hoc titulo: *Index alter, quo Canonum Conciliorum, atque Ferrandi & Cresconii Capitulorum consonantia demonstratur.*

Monent correctores Romani in Præfatione ad Lectorem, Cresconium in colligendis Canonibus se præclare exercuisse, suamque operam probasse; notantque se emendationi Gratiani accinctos, accepisse *Cresconii Nomo-Canonem ex Bibliotheca Cardinalis Vercellensis.*

DISSERTATIO NONA.

De Codice Ecclesiæ Orientalis Aucto.

§. I.

Quo tempore huic Codici varia accesserunt augmenta.

Nonnulli Canones Synodi Chalcedonensis in Oriente recepti ante Imperium Justiniani.

Ecclesiam Græcam seu Orientalem suum specialem habuisse Canonum Codicem, atque ex illo in Concilio Chalcedonensi Canones fuisse prolatos supra Differt. IV. §. 2. notatum fuit; ibidemque probatum fuit hunc Codicem eo tempore diversum fuisse a Codice Ecclesiæ Romanæ; eumque eumdem esse, quem e Græco vertit Dionysius Exiguus, & suo Codici inseruit.

Præter hunc Codicem Canonum, Ecclesiam Orientalem alium Canonum Codicem ante seculum VII. quo imperio potitus est Justinianus Imperator habuisse non creditur, quantumvis ex novellis Justinianæis sat manifestum sit, nonnullos Canones ac signanter Concilii Chalcedonensis ab Ecclesia Orientali fuisse receptos ante imperium Justiniani.

Saltem seculo VI. Codex Ecclesiæ Græcæ adauctus Canon. Apostol. Nicænis, Ancyranis, Neocæsariensis, Sar-

Verum sub idem tempus, sive regnante Justiniano Imperatore, & quo Romæ Dionysius Exiguus suum confecit Codicem; „ claruit Joannes Scholasticus Presbyter Antiochenus, qui „ & ab eodem Imperatore Justiniano „ ad thronum Constantinopolitanum „ Eutychii expulsi loco promotus est. „ Hic autem omnes Canones ab Ec- „ cle-

dicensibus, Gangrenis, Antiochenis, Laodicenis, C.P. Ephesinis, Chalcedonensibus, & S. Basilii.

„ clesia Græca tunc temporis receptos, „ in quinquaginta titulos digessit; quod „ eximium opus vocavit (a) *Collectionem Canonum*, cui indicem præfixit „ omnium Canonum, quod ipse ad „ dicta quinquaginta Capita reduxerat. „ Verum tam in isto Codice, quam „ in ipsa collectione præter Canones „ in prisco Codice congestos, ille Apostolicos etiam, Sardicenses, Ephesinos, Chalcedonenses, & S. Basilii „ nonnullos Canones recenset, idque „ hoc ordine: Apostolorum Canones „ LXXXV, Synodi Nicænæ XX, „ Ancyranæ XXV, Neocæsarianæ „ XIV, Sardicensis XXI, Gangrenæ „ XX, Antiochenæ XXV, Laodicenæ LIX, Constantinopolitanæ primæ „ VI, Ephesinæ VII, Chalcedonensis „ XXVII, S. Basilii LXVIII. Hos „ autem Canones ille haud indubie in „ quinquaginta titulos non redegisset, „ nisi omnes in Græcorum Nomo-canonem antea recepti fuissent, quos præterea universos in Ecclesia Græca „ tunc dierum obtinuisse constat, etiamsi incertum sit, utrum a Concilio aliquo, an a privato viro antiquus Codex reliquis istis Canonibus „ adauctus fuerit „: uti & notavit vir Clarissimus Gulielmus Beveregius in Præfatione ad Pandectas Canonum Græcorum num. IX.

Hanc Joannis Antiocheni Collectionem seu Codicem primus evulgavit ex vetustis MSS. exemplaribus Henricus Justellus Christophori filius, eamque tomo 2. Bibliothecæ juris Canonici veteris inseruit.

§. II.

De augmento, quod Codici Ecclesiæ Orientalis post Collectionem Joannis Antiocheni accessit.

Synodus Trullana seculo VII.

Quantumvis non legatur post editam collectionem, sive Codicem Canonum Joannis Antiocheni, de quo §. præcedenti, alium Codicem Canonum ab Ecclesia Orientali editum esse aut probatum; nihilominus & hoc constat, plures Synodorum & Patrum Canones sensim fuisse receptos, atque tandem currente seculo VII. quo habita fuit Synodus in Trullo vulgo dicta *quini-sexta*, plures Canones & plurima Patrum decreta solemniter fuisse probata. Hæc quippe Synodus Canone secundo, non modo eos Canones, quos Joannes Antiochenus in suam collectionem sive Codicem Canonum congesserat, probavit; verum etiam complures alios Canones in collectione non expressos confirmavit, & observari præcepit, sed & multorum Patrum Canones ex eorum Canonicis epistolis desumptos, prout omnes in citato Canone secundo nominatim exprimuntur, & in scholiis ad hunc Canonem notabitur.

confirmavit varios alios Canones præter supra expressos.

Quin notat Beveregius in supradicta Præfatione num. XI. seculo octavo habitam fuisse Synodum Nicænam secundam, atque Canones XXII. ab hac Synodo editos ab Ecclesia Orientali fuisse receptos, & Codici suo insertos, qui & ab Ecclesia Romana primum, atque tandem ab Ecclesia Latina fuere recepti, uti tum in Præfatione ad hanc Synodum, tum in parte secunda Juris Ecclesiastici *Sect. secundâ*, *Tit. XVI. cap.* 2. observatum fuit.

Seculo VIII. accessere Canones Synodi Nicænæ secundæ.

Denique advertit Beveregius num. XII. quod labente seculo IX. sub Photio Patriarcha Constantinopolitano celebratæ fuerint duæ Synodi: „ una, quæ „ *prima & secunda* dicitur, in templo „ SS. Apostolorum, altera in templo „ S. Sophiæ sive Sapientiæ, quarum „ illa XVII. hæc III. Canones exposuit „. Porro monet ibidem Beveregius, Photium utriusque huius Synodi Canones in suum Nomo-canonem cum reliquis Canonibus congessisse, atque tandem etiam Ecclesiam Orientalem eos ab eo usque tempore, tamquam par-

Denique seculo IX. adjuncti Canones duarum Synodorum sub Photio.

(a) Eruditus Pater le Quien Dominicanus de eo Codice hoc habet Tomo I. operis, cui titulum hunc præfixit: *Oriens Christianus*, col. 225. *Hic* (Joannes) *Canones Synodorum in unum volumen eo modo, quo ante Theodoretus, compegerat.*

partem Canonici sui juris perpetuo habuisse, atque ita Codex Canonum Ecclesiæ Græcæ, sive corpus juris Canonici ab eo tempore usque nunc constitisse videtur ex his omnibus.

Corpus Juris Canonici apud Græcos.

Pergit ulterius Beveregius num. XIII. „ cum hoc Canonici Græcorum juris „ Corpus omnibus hoc modo numeris „ suis absolutum, omnesque Ecclesia- „ sticæ causæ ex Canonibus in illud „ collectis per totam Græciam dijudi- „ catæ fuissent, postea de ipsis Cano- „ nibus, & eorum auctoritate num- „ quam controversum est, sed tantum „ de vera ipsorum interpretatione. Quo „ factum est, ut complures e doctissi- „ mis viris, & Juris Canonici peritis- „ simis, multum studii & laboris in „ iis interpretandis impenderint. Hoc „ studiorum genus XII. præcipue se- „ culo in Oriente viguit, quo currente „ tres eruditissimi viri, *Theodorus Bal-* „ *samon*, *Joannes Zonaras*, & *Alexius* „ *Aristenus* claruerunt, qui omnes egre- „ giam huic rei Canonicæ operam de- „ derunt „.

Studium Juris Canonici in Oriente maxime viguit seculo XII. interpretibus Balsamone, Zonara, & Aristeno.

§. III.

De novissima hujus Codicis editione per Guilielmum Beveregium Ecclesiæ Anglicanæ Presbyterum.

Beveregii *Pandectæ Canonum.*

HUnc Codicem seu corpus Juris Canonici Græcorum Græce & Latine anno 1672. evulgavit Guilielmus Beveregius Presbyter Ecclesiæ Anglicanæ sub hoc titulo: *Pandectæ Canonum SS. Apostolorum, & Conciliorum ab Ecclesia Græca receptorum, &c.*

Huic & adjunxit commentaria sive scholia Theodori Balsamonis Patriarchæ Antiocheni, & Joannis Zonaræ in omnes & singulos horum Conciliorum Canones, nec non Alexii Aristeni in Epitomen eorumdem Canonum; præfixâ doctissimâ Præfatione, in qua in primis num. XIV. exponit, quis fuerit Theodorus Balsamom, probatque eum fuisse Constantinopolitanum, atque eum in Ecclesia Constantinopolitana primum ordinatum fuisse Diaconum, atque quod in hac Ecclesia fuerit Nomophylax (*a*), atque etiam Chartophylax (*b*), ac postmodum evectum fuisse ad sedem Patriarchalem Antiochenam.

De Balsamone, ejusque Commentariis in Canones.

Hunc porro (pergit Beveregius num. XV.) „ Jure Canonico pariter ac ci- „ vili instructissimum fuisse, non tam „ ex aliorum testimoniis, quam ex suis „ ipsius operibus constat. Multa siqui- „ dem composuit, quæ omnia ad ju- „ risprudentiam spectant „. Hæc ab eo edita juris opera ibidem enumerat Beveregius. Qui tamen monet num. XVI. „ Inter omnia autem opera, quæ „ illustris hic in utroque jure Princeps „ elaboravit, primum illud jure meri- „ to habetur, quo antiquos Conciliorum „ Patrumque Canones interpretatus est, „ quodque his verbis inscribitur: *Expositio sacrorum divinorumque Canonum, sanctorum celebratissimorumque Apostolorum & sacrorum Œcumenicorum, atque etiam Provincialium, sive particularium Conciliorum, reliquorumque sanctorum Patrum, &c.*

Quantæ autem auctoritatis Balsamon ipse, & hæc illius in Canones Commentaria Constantinopoli olim fuerint, ostendit ibidem Beveregius num. XVIII. & num. XIX. monet: „ A „ tempore autem, quo confirmata sunt „ doctissima hæc Balsamonis in Nomo- „ canonem Photii, & Conciliorum „ Patrumque Canones commentaria, „ quadragentos propemodum annos in- „ ter Græcos latuerunt, Latinis plerif- „ que incognita: donec Gentianus Her- „ vetus, Tridenti, cum Concilium ibi „ haberetur, commorans & accuratum „ eorum nactus exemplar a Joanne „ Tilio Episcopo Briocensi, illud la- „ tine vertit: Quæ ejus versio sine „ Græco textu, a Guilielmo Morelio „ Lutetiæ Parisiorum typis mandata „ fuit,

(*a*) Nomophilax apud Græcos forte is erat, qui facta hominum observabat, & ad leges revocabat, earumque vim assidua jurisdictione custodiebat.

(*b*) Carthophilax dicebatur Archivi & Chartarum Ecclesiæ custos.

„ fuit, anno Dom. CIↃDLXI. post multos autem annos Bibliopolæ Parisienses Græcum quoddam consecuti Apographum, illud una cum prædicta Herveti versione in publicam lucem emiserunt, Lutetiæ Parisiorum anno Dom. CIↃDCXX. & hæc quidem editio, eaque sola, ab eo usque tempore Doctorum manibus trita fuit. Verum enimvero licet ad istam exornandam editionem Parisiensem, multa ex MSS. Vaticanis, & nonnulla ex Codice hæredum Achillis Harlæi, in suprema Curia Parisiensi Proto-Præsidis, collecta fuerint; quamplurima tamen in ea a doctis adhuc desiderata sunt. Multæ enim lacunæ in ipso Græco textu relictæ sunt, quæ a nullo exemplari Græco suppleri poterant: & ipsi editores ingenue fatentur, se in nullum incidisse perfectum & expletum codicem Græcum, qui Latinam Herveti versionem æquaret, quam nihilo secius adhibuerunt. Quo factum est, ut inter Græcum textum, & Latinam versionem, quamplurimis in locis minime conveniat, cum exemplar, quo usus est Gentianus Hervetus, nunc plura nunc pauciora habuerit, quam illud quod ejus versioni adjunxerant. Et ubi totidem utrobique sunt sententiæ, sensus tamen hic atque ibi alius sæpe deprehenditur „.

„ Cumque itaque Parisiensis horum Balsamonis in Canones commentariorum editio adeo mutila fuerit, atque imperfecta (pergit Beveregius num. XX.) summo rei Canonicæ emolumento accidit, ut vetus admodum & completum eorumdem exemplar in locupletissima nostra bibliotheca Bodlejana Oxoniæ haberemus, quod quadringentis circiter abhinc annis, ut ex charta, characteribus, ligaturis, aliisque istiusmodi antiquitatis indiciis conjicimus eleganti manu exaratum, prælo tandem aliquando subjecimus, & publici hoc in opere juris fecimus. Neque enim fas erat, ut tam pretiosum Juris Canonici χειμήλιον in una bibliotheca diutius lateret: quo non modo omnes, quæ in priori fuerint editione, lacunæ suppletæ sunt, verum etiam alia quam plurima ibi desiderata, hic interseruntur, & omnia fere usque adeo emendantur, ut vera Balsamonis Antiocheni in Canones Commentaria nunc primum in lucem emissa videantur „.

Monet tamen num. XXI. quod ad majorem operis ornatum duobus aliis eorumdem scholiorum codicibus MSS. usus fuerit, nimirum Ætoniensi & Amerbachiano, notatque ibidem inter tres hosce Codices MSS. optime convenire, at „ inter eos & Parisiensem editionem multum discriminis passim occurrere, & idcirco (ait) etiamsi Latinam Gentiani Herveti versionem, quoad ejus fieri potuit, retinere eniteremur; eam tamen quamplurimis in locis immutare coacti fumus, ut Græco eam textui a nobis edito adaptaremus. Et ubi Gentianus Hervetus sensum alicujus loci, quod sæpe accidit, male intellexit, vel saltem non bene expressit, nos versionem ejus emendavimus, & emendationis istiusmodi rationem in annotationibus ut plurimum reddidimus „.

De Zonara, ejusque Operibus.

Post hæc (ait num. XXII.) hactenus de Balsamone, & eruditis ejus in Canones commentariis: „ Sequitur Zonaras, qui sub Alexio Joanne Comneno floruit, & summos in imperio Orientali honores gessit: nam magnus Drungarius Viglæ (a), & Protoasecretarius fuit, sive primus a secretis. Post aliquot autem annos secularium pertæsus negotiorum ad monasticam vitam secessit, quam transigens, multa scripsit, quibus posteros sibi obligatos tenet. Primo enim universalem conscripsit historiam a mundo condito usque ad Alexii Comneni Imperatoris, sub quo vixit, obitum, hoc est, usque ad annum Domini CIↃCXVIII.

„ Quin etiam (pergit Beveregius) majorum jussu, & amicorum suasu „ com-

(a) *Drungarius Viglæ*, fuit olim præfectus excubitorum Vigilum.

„ compulsus, Canonico Græcorum juri „ interpretando egregiam operam na- „ vavit, quod eruditum opus a se con- „ scriptum sic inscripsit: *Expositio Sacrorum divinorumque Canonum, tam sanctorum & venerandorum Apostolorum, quam sacrarum Œcumenicarum Synodorum, sed & localium sive particularium, reliquorumque Sanctorum Patrum, elaborata per Joannem Zonaram Monachum, qui fuit olim Magnus Drungarius Vigla, & primus a secretis.*

Illud autem hic monet Beveregius num. XXIII. „ In hisce autem scholiis in Canones componendis, Zo- „ naræ aliud atque Balsamoni propo- „ situm fuit. Hic enim civilis æque „ ac Canonici juris consultissimus, „ utrinsque concordiam persequitur, „ apparentes discrepantias componit, „ & Canonicas quæstiones a se motas „ multoties solvit. At Zonaras e con- „ tra ipsis Canonum verbis & sensui „ interpretandis stricte adhæret, raro „ admodum ad civiles leges digrediens. „ Hinc fit, quod Balsamon totum Zo- „ naræ commentarium totidem non- „ numquam verbis transcribat; super- „ fluum nimirum judicans, alia Zo- „ naræ dictis addere, cum nihil in ta- „ li Canone occurrat, de quo ex le- „ gibus politicis, & Imperialibus Con- „ stitutionibus disputatio instituatur, „ hoc est, nihil quod ad suum propo- „ situm pertineat „.

Zonaræ commentaria hic præferuntur Balsamonis commentariis.

Hoc monitum Beveregii verissimum esse ex utriusque Commentariis patenter elucescit: quapropter libentius etiam Zonaræ in Canones commentariis, quam Balsamonis in scholiis ad Canones sæpe usus fui: eo quod & in hisce scholiis mihi animus fuerit ipsis Canonum verbis & sensui interpretandis, & in illis contentam disciplinam, nec non spiritum Ecclesiæ in illis expressum proponere: nequaquam vero civiles leges sive Juris Civilis notitiam exponere.

Præterea monet ibidem Beveregius, quod licet Balsamon totum Zonaræ commentarium in quibusdam Canonibus totidem nonnumquam verbis transcribat, nullibi tamen ejus mentionem faciat, præterquam in commentariis ad epistolam Canonicam S. Athanasii ad Ammum, ubi eum vocat, *summe excellentissimum illum Zonaram*, eumque dictam epistolam, *sapienter & peraptissime, atque ita ut nemo melius*, interpretatum esse affirmat.

Hæc Zonaræ commentaria tum græce, tum latine commentariis Balsamonis subjecta in hoc opere ad eorum jam pridem edita exemplaria, nec non MSS. Codices emendata seu correcta nobis exhibet Beveregius.

Epitome Canonum & Aristeni in eam scholia.

Post autem Balsamonis & Zonaræ Commentaria, epitomen cujusque Canonis, & Alexii Aristeni in eamdem scholia exhibet.

Quod autem spectat ad hanc „ Canonum epitomen, ea partim in Bi- „ bliotheca Juris Canonici veteris edi- „ ta est „ (uti hic monet Beveregius num. XXVI.) idque sub ipsius Alexii Aristeni nomine, perinde nimirum ac si is epitomes istius auctor fuisset; sed Aristenum nequaquam auctorem hujus Epitomes Canonum esse, solide ibidem probat Beveregius; quod & infra in scholiis Canonis Apostolorum LXXV. & Decimi quinti Canonis Synodi Ancyranæ notabimus.

Quis porro hujus epitomes Canonum auctor fuerit, hactenus est incertum: eamdem exactam apparuisse Aristeno inde apparet, quod in eamdem commentaria elaborare voluerit.

Qualis fuerit Aristenus.

Scribit autem ibidem num. XXVIII. Beveregius, quod „ Aristenus Zonarâ „ posterior claruerit, sed anterior Bal- „ samone vel saltem eâdem ætate. „ Balsamon enim (ait) eum com- „ memoravit in sua sexti Canonis „ Apostolici interpretatione, ubi ait: „ *Nam & incomparabilem illum & „ magnum Œconomum Aristenum, tri- „ bus publicis* XXX. *dierum edictis „ a juris dicendi officio cessare jussit „ Sancta Synodus* „. Similem honorificam ejus mentionem idem Balsamon etiam in scholiis suis ad Synodi Trullanæ Canonem XXXVII. facit his verbis: „ Hunc enim Canonem in- „ com-

„ comparabilis ille Dominus Alexius „ Aristenus contra Sanctissimum illum „ Patriarcham Hierosolymitanum Ni- „ cephorum protulit: ubi obiter etiam „ observatum velim (ait Beveregius) „ quantum in jure Canonico interpre- „ tando nomen Alexius Aristenus tunc „ dierum habebat, cum consultus es- „ set, & in isto jure contra Patriar- „ cham responderet.

Et sane hujus Aristeni commentaria in hanc Canonum epitomen evincunt, ipsum non mediocri Canonum notitiâ fuisse instructum: quare ad assequendum interim Canonis sensum non semel in Scholiis ad hos Canones illo usi sumus.

Trium horum nimirum Balsamonis, Zonaræ, & Aristeni Commentariis ad singulos Canones adjecit in hoc suo opere Beveregius, ad calcem primi Tomi paraphrasin Arabicam Josephi Ægyptii in quatuor prima Œcumenica Concilia, eorumque Canones.

Josephi Ægyptii Paraphrasis.

Quisnam vero fuerit hic Josephus, & quando scripserit, inquirit Beveregius *num.* 31. suæ Præfationis, & fusius de ejus in Canones Commentariis discurrit *num.* 32. & quis usus horum Commentariorum sua paraphrasis esse possit.

Monet tandem *num.* 34. „ ne quid „ rei Canonicæ a studiosis in hoc ope- „ re desideraretur, secundo illius To- „ mo celebre illud a multis recentio- „ ribus laudatum, a nonnullis promis- „ sum, sed a nemine antehac editum, „ Alphabeticum Matthæi Monachi sive „ Blastaris syntagma adjunctum esse, „ quod ab ipso auctore sic inscribitur: „ *syntagma alphabeticum rerum omni-* „ *um, quæ in sacris, divinisque Ca-* „ *nonibus comprehenduntur elaboratum* „ *pariter & compositum per minimum ex* „ *Hieromonachis Matthæum Blastarem*.

Matthæi Blastaris syntagma Alphabeticum.

Hoc Opus sive syntagma compositum & editum fuisse anno Domini 1335. notat ibidem Beveregius *num.* 34. illudque ex duobus optimæ notæ Codicibus MSS. hìc adjunxisse.

Annotationes Beveregii in Canones, &c.

„ Denique ad calcem totius Operis „ doctas & eruditas annotationes sub- „ junxit ipsis Beveregius, in quibus „ quid præstiterit, vel saltem præstare „ conatus sit, exponit *num.* 37. pri- „ mo enim (ait) nobis minime pro- „ positum fuit, in singulos Canones, „ eorumque scholia commentarios ede- „ re, quod operæ nobis pretium haud „ visum est; at proinde istiusmodi „ tantummodo locis, quæ obscuriora „ visa sunt, quæ perperam ab aliis „ intellecta, aut majoris momenti & „ frequentioris in Ecclesiasticis discu- „ tiendis controversiis usus, dilucidan- „ dis, vindicandis, & ad genuinum „ ipsorum sensum restituendis, totam, „ qualis fuit, operam locavimus. Hinc „ etiam variantes passim lectiones ex „ Codicibus tam MSS. quam impres- „ sis, adnotavimus; alia etiam quam- „ plurima scholia, quæ ut neque ad „ Balsamonis, nec Zonaræ, nec Ari- „ steni Ἐρμηνείας pertinentia, in ipso „ operis corpore consulto prætermissa „ sunt, ex MSS. Bodlejanis & Amer- „ bachiano, ad suos quæque Canones „ inter annotationes apposuimus. Quic- „ quid etiam scholiastes in Constanti- „ ni Harmenopuli epitomen Cano- „ num conscripserunt, ad locum iti- „ dem quodque suum congessimus. „ Adeo ut nihil a Græcis quibuslibet „ in hoc Canonici ipsorum juris cor- „ pus conscriptum ad notitiam nostram „ pervenerit, quod non in hoc unico „ opere collectum exhibetur. Ut hæc „ autem omnia, quæ in plurimis Co- „ dicibus manu exaratis & impressis „ dispersa hucusque latuerunt, in unum „ hoc corpus tandem aliquando colli- „ gerentur, & publici juris fierent, „ omnes bonarum litterarum, & rei „ præsertim Canonicæ studiosi illi ce- „ lebri Bibliopolæ Londinensi Roberto „ Scot singulares debent gratias, quip- „ pe qui nec sumptui pepercit, nec „ labori, quo Canonicum hoc opus in- „ structissimum quoad ejus fieri potuit, „ & accuratissimum in lucem prodiret.

Et revera, qui has hujus eruditi auctoris annotationes attente pervolverit, reperiet in iis plurimas summæ eruditionis Canonum expositiones, aliaque

ad

ad rei Canonicæ notitiam non parum conducentia.

§. IV.

Canones hoc Codice Canonum Græcorum contenti præ cæteris pro asserenda avita Patrum disciplina majoris auctoritatis sunt.

Auctoritas Canonum Græcorum.

IN primis in hoc Codice Ecclesiæ Orientalis inserti & probati sunt omnes Synodorum Canones, quos e Græco in Latinum versos in suum Codicem jam pridem retulerat Dionysius Exiguus. Constat præterea hunc Dionysianum Codicem primum ab Ecclesia Romana, ac postmodum sensim ab universa Ecclesia Latina pro Codice Canonum, seu pro corpore Juris Canonici fuisse receptum, prout ostendimus supra *Dissert.* v. §. 4.

Hinc habemus Canones hos non tantum ab Ecclesia Romana & Latina, sed & ab Ecclesia Orientali pariter receptos fuisse, quin & ab Orientalibus fuisse in verum Codicem relatos ante versionem Dionysianam, & divulgatum ab eo Codicem constat, ut supra notavimus *Dissertatione* iv. §. 2.

Cæterum præter Canones Codici Dionysiano insertos, huic Codici Græcorum aucto, & quo Codice Ecclesia Orientalis utitur, inserti sunt, in primis Canones CII. Synodi quini-sextæ, sive in Trullo, necnon Canones viginti-duo Synodi Nicænæ secundæ, seu Concilii Œcumenici septimi.

Porro tametsi hi Canones utpote posteriores Dionysio ejus Codici non sint inserti, ac propterea dici non possit quod Ecclesia Latina Codicem Dionysianum, recipiendo hos Canones, receperit, nihilominus, ut hoc sat constat, Ecclesiam Latinam sensim quoque his Canonibus usam esse, eosque Latinos Collectores Canonum, ac notanter Gratianum pro stabilienda disciplina Ecclesiastica impendisse.

Proinde his Canonibus tandem ab Orientali ac Latina Ecclesia sensim receptis (si paucos excipiamus) applicari merito posset, quod jam pridem de Canonibus Nicænis dixit S. Leo Magnus: *Spiritu Dei conditi, & totius mundi reverentiâ consecrati.*

Dubitari igitur nequit, quin præ cæteris Canonibus pro assequenda genuina & avita Patrum Ecclesiastica disciplina hi Canones auctoritate præponderent.

Ratio edendi hæc scholia in Canones.

Pro hac itaque exhibenda disciplina hosce Canones una cum quibusdam scholiis publicandos sub initium currentis seculi (*a*) in Commentario, seu tractatu historico-Canonico evulgandos judicavi.

Verum cum intellexissem scholia his Canonibus subjecta breviora esse quam oporteret ad notitiam verumque Canonum sensum assequendum, necnon disciplinæ eisdem contentæ minus sufficientia judicavi, eosdem recudendos, adjunctis scholiis nonnihil amplioribus, necnon præmissâ Dissertatione ad singulas respective Synodos, e quibus hi Canones leguntur desumpti, in qua breviter harum Synodorum acta referuntur, quæ plerumque & ad ipsorum Canonum assequendam notitiam, necnon ad avitam Patrum disciplinam intelligendam, non parum conducere possunt.

(*a*) Id est, decimi-octavi seculi.

COMMENTARIUS IN CANONES JURIS VETERIS.

PARS SECUNDA.

Scholia in Veteres Canones cum Dissertationibus proœmialibus.

DISSERTATIO

In Canones vulgo Apostolorum.

§. I.

De numero horum Canonum.

Numerus Canonum Apostolorum.

DE NUMERO horum Canonum non una est, præsertim Latinorum opinio, nec eorum numerus in ullo antiquo monumento, quod seculum quintum præcedit, expressus aut annotatus reperitur. Exstat quidem Epistola decretalis ad Episcopos Sicilienses sub nomine Zephyrini Papæ, qui sedit sub finem seculi secundi, in qua dicitur: *Septuaginta enim Apostoli sententias præfixerunt, cum aliis quamplurimis Episcopis, & servandas censuerunt*: sed præterquam quod Gratianus *Dist.* 16. *Can.* 2. conformiter ad Ivonem legat *sexaginta*, & Gregorius Presbyter in sui Polycarpi *lib.* 3. *tit.* 2. legat *quinquaginta*, compertum est viris eruditis, hanc & alteram Epistolam sub nomine hujus Pontificis exstantem, esse e putridis pseudo-Isidori mercibus.

Nihil itaque certi de fixo horum Canonum numero habemus ante seculum quintum, quo exeunte Dionysius Exiguus Codicem Canonum confecit, in quo ante omnes alios Canones exhibet quinquaginta Canones sub hoc titulo: *Incipiunt regulæ Ecclesiasticæ Sanctorum Apostolorum probatæ per Clemen-* tem

tem Ecclesiæ Romanæ Pontificem.

Horum quoque meminit ipse Dionysius in Epistola vice Præfationis Codici Canonum præfixa, & Stephano Episcopo inscripta: „ In principio itaque Canones, qui dicuntur Apostolorum, de græco transtulimus, quibus quia plurimi consensum non præbuere facilem, hoc ipsum vestram noluimus ignorare Sanctitatem: quamvis postea quædam constituta Pontificum ex ipsis Canonibus adsumpta esse videantur „.

Cum vero hic Codex Dionysianus mox a Romana Ecclesia fuerit probatus, & ut minus seculo octavo ejus anctoritas totam Ecclesiam Latinam pervaserit, *quinquaginta* Canones sub nomine Apostolorum Latini conformiter ad hunc Codicem numerarunt.

Et quidem Leo IV. apud Grat. *Dist.* 20. *Can.* 1. ait, *quibus autem in omnibus Ecclesiasticis judiciis utimur, sunt Canones Apostolorum, Nicænorum, &c. videlicet quinquaginta in Codice Dionysii* contenti.

Unde & Anastasius Bibliothecarius anno 872. ad Joannem VIII. Papam scribit, Stephanum prædecessorem ejus solos quinquaginta Apostolorum Canones recipiendos synodice promulgasse: „ & certe, ait, de Apostolorum Canonibus liquide novimus, quoniam his quidam facile non præbuere consensum, sed & prædecessor vester Beatissimus Papa Stephanus non ex *his plus quam quinquaginta synodice promulgavit* „.

Item Humbertus Sylvæ-candidæ Episcopus in disputatione de jejunio Sabbati contra Nicetam anno 1050. apud Gratianum *Dist.* 16. *Can.* 3. hæc habet, „ Et hoc asserere conaris ex apocryphis libris & Canonibus pari sententiâ SS. Patrum repudiatis, nam Clementis librum, id est, Petri Apostoli itinerarium, & Apostolorum Canones numerant Patres inter apocrypha, exceptis decem capitulis, quæ decreverunt orthodoxæ fidei adjungenda „.

Unde liquet, tunc temporis apud Latinos solos quinquaginta Canones Apostolorum, reliquis repudiatis, fuisse agnitos. Hinc Urbanus II. iisdem pene temporibus scripsit Præposito S. Joventii: *Sciendum vero quod Canones Apostolorum, quorum auctoritate Orientalis, & ex parte Romana utitur Ecclesia, &c.*

Grat. *Dist.* 32. *Can.* 6. & ipse Gratianus in præfatione *Dist.* 16. ait: „ Apostolorum vero Canones, qui per Clementem Romanum Pontificem, sicut quidam asserunt, dicuntur esse translati, sunt *quinquaginta* „.

Sed & Isidorus vulgo mercator in sua collectione quinquaginta tantum Canonum Apostolorum meminit, idque ex *versione Dionysii*, etiamsi in reliquis Conciliorum Canonibus antiquam versionem retineat.

Hunc Canonum numerum recentiores quoque e Latinis retinuerunt, hosque solos pro sinceris Canonibus agnovere.

Quinquaginta priores duntaxat a Latinis usque ad seculum XI. recepti.

Bellarminus de Scriptoribus Ecclesiasticis in Clemente Romano objiciens sibi Decretum Gelasii Papæ, quo Canonum Apostolicorum liber pronuntiatur Apocryphus, ait: „ hæc conciliari possunt, si dicamus, Canones legitimos esse solos *quinquaginta* priores, reliquos non esse legitimos, quamvis a Græcis recipiantur „.

Bellarmino consentit Baronius ad annum 102. asserens: „ quod quinquaginta tantum Canones, eosdemque a *Dionysio* in Latinum translatos noverit antiquitas. Equidem, ait, qui his supersunt usque ad numerum octogesimum quintum, quos habet Canon ille, qui dicitur sextæ Synodi, postea emanarunt „.

Ecclesia Orientalis jam pridem ut authenticos recepit 85. Canones Apostolorum.

Et sane Græcos jam pridem ultra hos quinquaginta a Latinis receptos, recepisse & alios triginta quinque sub nomine Apostolorum constat.

Equidem seculo sexto hos omnes simul conficientes octoginta quinque apud Græcos notos fuisse, evincit collectio Joannis Antiocheni in 50. titulos distributa.

In hac enim Canones hi passim aliis Canonibus intermiscentur; imo in serie Synodorum juxta ordinem temporum,

quo celebratæ fuere, collectioni præfixa, primo loco collocat hos Canones sub hoc titulo: *Sancti Domini Discipuli & Apostoli octoginta-quinque Canones Clementis operâ ediderunt.*

Cum autem Joannes Antiochenus collectionem suam instituerit sub Imperatore Justiniano, a quo ad Sedem Constantinopolitanam promotus fuit, admodum verisimile est, etiam ad hos 85. Canones reflexisse Justinianum Novellâ 6. in verbis: „ Hoc autem futurum esse credimus, si sacra regularum observatio custodiatur, quam justi & laudandi & adorandi inspectores & ministri Dei verbi tradiderunt Apostoli, & Sancti Patres custodierunt & explanaverunt „.

Non dubium proinde, Canones hos omnes eâ ætate pro authenticis agnitos fuisse, ut mirum non sit, si Synodus quini-sexta, sive Trullana inter alias regulas Ecclesiasticas numeraverit hos 85. Canones volens, ut *firmi stabilesque maneant, qui a Sanctis & Beatis Patribus, qui nos præcesserunt, suscepti ac confirmati sunt, atque adeo nobis etiam traditi sunt, Sanctorum & gloriosorum Apostolorum nomine* 85. *Canones.*

Post hanc Synodum unanimi Græcorum consensu hi omnes Canones pro authenticis & probatis Canonibus sub nomine Apostolorum agniti fuerunt ab Ecclesia Orientali, sive a Græcis.

Tandem a Latinis in numerum receptus fuit.

Hâc autem Græcorum auctoritate, inducti sensim fuere nonnulli e Latinis, ut & octoginta quinque hosce Canones sub nomine Apostolorum pro authenticis reciperent.

Et quidem e recentioribus Turrianus Jesuita speciali tractatu hos 85. Canones ut authenticos propugnat: ipsosque posteriores Conciliorum & Canonum Latini collectores cum aliis authenticis Canonibus, & quidem primo loco, retulerunt, exstantque & hodie ad calcem decreti Gratiani in corpore Canonico sub hoc titulo: *Canones Sanctorum Apostolorum per Clementem a Petro Apostolo Romæ ordinatum Episcopum, in unum congesti.*

§. II.

Quæ horum Canonum auctoritas.

Circa auctoritatem horum Canonum varia Doctorum opinio.

QUemadmodum de numero Canonum vulgo Apostolorum varia fuit jam pridem opinio, ita quoque de eorum auctoritate & tempore, quo hæc Canonum collectio prodiit, diversæ fuere jam pridem & hodie sunt Doctorum opiniones.

Græci hos Canones jam pridem ab Apostolis conditos, & per Clementem collectos & evulgatos crediderunt.

Græci a mille & amplius retro annis non tantum omnes octoginta quinque Canones pro authenticis agnoverunt, sed insuper ab *Apostolis* traditos, atque per S. Clementem Papam editos & collectos crediderunt.

Eam fuisse seculo sexto Joannis Antiocheni sententiam non obscure innuit Epigraphe hisce Canonibus præfixa: *Sancti Domini discipuli, & Apostolici octoginta quinque Canones Clementis operâ ediderunt.*

Synodus Trullana Canone 2. simpliciter dicit traditos nobis esse *Sanctorum & gloriosorum Apostolorum nomine octoginta quinque Canones.*

Quamvis hæc non plane evincant Synodum agnovisse *Apostolos* horum Canonum auctores, communiter tamen interpretes Græci notarunt, hic a Synodo Apostolis hosce Canones attribui.

Hinc Theodorus Balsamon perstringens Latinos, qui solos quinquaginta priores Canones recipiebant, ait: „ Hujus præsentis Canonis perpetuo recordare: per ipsum enim os eis secludes, qui dicunt ab Apostolis non fuisse editos octoginta quinque Canones „.

Neque facile erit reperire Græcorum aliquem, qui Canones hosce Apostolis non adscripserit post habitam Synodum Trullanam. Imo Joannes Damascenus, *lib.* 4. *de Fide orthod. cap.* 16. ipsos libris Canonicis, sive S. Scripturæ annumerare non dubitavit. Recensitis enim libris agiographis tam veteris quam novi Testamenti, immediate post Apocalypsim S. Joannis subdit: *Canones denique Apostolorum per Clementem con-*

cinnati. Quod tamen ipsum nimis inconsulte fecisse, monet Baronius ad annum 102. neque ullus aut Græcorum aut Latinorum præter Damascenum, scitur hos Canones libris sacris annumerasse.

Hos e Latinis præsertim recentioribus nonnulli secuti sunt.

Quidam e Latinis, sicuti auctoritate Græcorum non solos quinquaginta priores, sed & triginta quinque posteriores tandem admiserunt; ita & eos cum Græcis adscripsere Apostolis tamquam Auctoribus, & Sancto Clementi ut collectori & promulgatori.

Wilhelmus Lindanus in chronico Panopliæ Evangelicæ præfixo, ita de Canonibus his pronuntiat: *Apostolorum Canones certo Apostolorum*.

Et expressius Lambertus Guiterus in Præfatione Operum Clementis, dicens: „ Istos Canones *ab Apostolis* constitutos, „ a Beatoque Clemente conscriptos esse, multis & certis argumentis adducor ut credam „.

Quin & Franciscus Turrianus speciali tractatu adversus Magdeburgenses ostendere voluit hos Canones sive scriptos, sive ab Apostolis traditos, & a Clemente scriptorum memoriæ consignatos.

Eam seu Græcorum seu Latinorum opinionem hodie passim rejiciunt eruditiores.

Verum hanc seu Græcorum, seu Latinorum illis consentientium de horum Canonum auctoribus sententiam eruditiores passim tam Catholici quam Heterodoxi, tamquam plane infundatam rejiciunt.

Multa quippe in iis adeo clare distincteque explicata & constituta sunt, ut de eorum sensu nullatenus dubitari queat, quæ tamen tertio quartoque seculo acerrime inter Catholicos disputata fuere, uti in scholiis ad hos Canones notabitur.

Si autem Canones hi ab Apostolis probati, sancitique fuissent, quis existimet ea, quæ his Canonibus continentur, in dubium fuisse revocata? an credendum adeo ignaros fuisse illius ætatis Patres, ut si hi Canones ab Apostolis probati, & ex eorum traditione a S. Clemente promulgati exstitissent, eos in controversiis occurrentibus non produxissent?

Ad hæc multa in his Canonibus occurrunt, quæ a temporibus Apostolicis sunt aliena, quæque tunc nondum nota erant, quemadmodum in scholiis ad hos Canones annotabitur.

Itaque communi eruditorum consensu hodie compertum judicatur, hos Canones Apostolis adscribi non posse, neque eo sensu posse dici *Apostolorum*, quod ab Apostolis essent primitus dictati, & postmodum a S. Clemente scripto mandati & evulgati.

Eos tamen esse antiquissimos fatentur.

Verum licet eos Apostolis eruditiores e Latinis passim abjudicent, plures tamen tam Catholici, quam Achatolici ipsos admodum antiquos esse agnoscunt.

Ita vir in antiquitate versatissimus Gabriel Albaspinæus Episcopus Aurelianensis, *Lib.* 1. *Observ. cap.* 13. postquam probavit hos Canones Apostolis adscribi nequaquam posse, subjicit: „ Sunt tamen illi Canones *antiquissimi*, multaque in illis excellentissima „ & magni ponderis continentur. Nec „ dubito quin olim Græcæ Ecclesiæ „ pro legibus, in Manuali, Pontificali, „ Rituali, ut vocant, Codice fuerint „.

Hanc de Canonum horum antiquitate opinionem propugnat Guilielmus Beveregius Presbyter Ecclesiæ Anglicanæ in præfatione ad suas in hos Canones annotationes: cumque quidam anonymus Dissertationem opposuisset, sententiam suam speciali tractatu pluribus elucidavit Beveregius, exstatque sub hoc titulo: *Codex Canonum Ecclesiæ primitivæ illustratus*, tomo 2. SS. Patrum, qui temporibus Apostolorum floruerunt, editionis anni 1700.

Contendit itaque Beveregius post Albaspinæum, Canones hos, non quidem ab Apostolis, sed ab Apostolicis Catholicisque viris, secundo, tertiove seculo a Christi Nativitate, constitutos, publicatosque fuisse.

Nequaquam tamen censet, singula quæ nunc dierum in his habentur verba, adeo antiqua fuisse: „ Nihil enim „ dubii esse potest, ait, quin hoc æque „ ac alia quæcumque Ecclesiæ primiti„ væ monumenta, nonnullis in locis „ interpolatum fuerit, & mendis qui„ busdam, de quibus postea agemus, „ vitiatum; Verum res ipsas in dictis „ Ca-

„ Canonibus comprehensas, a variis A-„ postolicorum virorum Synodis defini-„ tas, & ante tertium finitum seculum „ in istud quod sub Canonum SS. Apo-„ stolorum titulo hodie circumfertur „ corpus collectas fuisse arbitramur „.

Ita ipse in citato tractatu, *lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 1. concluditque hanc Canonum antiquissimorum syllogen nihil aliud sibi videri quam *Codicem Ecclesiæ primitivæ*, per quem scilicet Ecclesiastica disciplina, plurimis saltem in locis, ante consessum Nicænum administrata fuit.

Ulterius monet *num.* 4. se existimare, hos Canones nihil aliud fuisse quam statuta quædam sive decreta Synodorum, quæ per tria æræ christianæ secula diversis temporibus locisque habitæ fuere.

Et sane dubitari nequit, plura in hisce Canonibus occurrere, quæ scimus a primitivis istis Synodis constituta fuisse, uti in scholiis notabimus.

Hoc quoque fatetur Beveregius: „ Ex „ ipsâ Canonum horum texturâ con-„ stare, eos non ab una omnes, sed a „ multis Synodis, iisque diversis in lo-„ cis habitis constitutos esse. Et hinc „ est, ait, quod in Codice, quo usus „ est Dionysius Exiguus, quinquaginta „ soli Canones inventi sunt, & ab eo-„ dem latine redditi, cum alii Codi-„ ces iisdem etiam diebus exstantes, octo-„ ginta quinque Canones numerarent „.

Præterea fatetur: „ quod priores quin-„ quaginta Canones prius compacti, & „ reliqui triginta-quinque istis postea „ additi videantur, non secus, inquit, „ ac in Codice Canonum Ecclesiæ uni-„ versæ accidisse liquet, qui primo E-„ phesinis terminatus Canonibus, po-„ stea Chalcedonensibus, Trullanis, „ Carthaginensibus, aliisque quamplu-„ rimis locupletatus & exauctus est.

Denique asserit: „ quod Apostolici „ & SS. Apostolorum Canones idcirco „ appellentur, quod a viris Apostolicis „ sanciti sint & publicati, quod & SS. „ Apostolorum doctrinæ consentanei, „ & quod ab ipsis denique traditi cre-„ derentur „.

Enimvero, pergit vir eruditus, „ proximis post Apostolos seculis, quæ-„ cumque in Ecclesia ortæ sunt con-„ troversiæ, de ritibus saltem & exter-„ na Ecclesiæ politia, eas omnes ex „ Apostolorum traditionibus determina-„ re solemne fuit. Ut e magna ista de „ Pascha contentione patet, utrâque par-„ te Apostolorum, hâc D. *Petri* & „ *Pauli*, illâ *Joannis* & *Philippi* tra-„ ditiones, ad opinionem suam adstru-„ endam afferente, *Euseb. Eccles. Hist.* „ *lib.* 5. *cap.* 23. 24. hinc multiplices „ Apostolorum traditiones istis diebus „ collectæ sunt. Papias enim, qui mox „ post Apostolos vixit, ut exactam re-„ rum Ecclesiasticarum scientiam asse-„ queretur, a Senioribus, qui cum ipsis „ Apostolis versati fuerant, se sciscita-„ tum fuisse dicit, quid *Andreas*, quid „ *Petrus*, quid *Philippus*, quid *Tho-„ mas*, quid *Jacobus*, quid *Joannes*, „ quid *Matthæus*, quid cæteri Disci-„ puli Domini dicere soliti essent. Ne-„ que enim ex librorum lectione tan-„ tam se utilitatem capere posse exi-„ stimabat, quantum ex hominum ad-„ huc superstitum vivâ voce, apud *Eu-„ seb. Hist. Eccles. lib.* 2. *cap.* 39. „

Ita hic suum de Canonibus istis judicium exposuit: idem judicium fuisse Joannis Pearsonii Episcopi Cestrensis in Anglia, viri multæ lectionis & eruditionis, satis aperuit ipse in suis eruditis pro Epistolis Ignatianis contra Dallæum vindiciis, *lib.* 1. *cap.* 4.

Hanc quoque de hisce Canonibus sententiam amplexus est recentissime D. Dupin Doctor Theologus, & Professor Regius in Academia Parisiensi, tomo I. suæ Bibliothecæ Ecclesiasticæ.

Nec ab horum sententiâ alienus fuisse videtur Hincmarus Rhemensis vir in re Canonica non parum versatus, qui seculo nono ita de his Canonibus scripsit in Opusculo quinquaginta-quinque Capitulorum *num.* 24. „ Canones, qui „ vocantur *Apostolorum*, non Episcopa-„ lium Conciliorum auctoritate consti-„ tuti sunt, sed a primis temporibus „ traditione viritim Apostolicorum vi-„ rorum mentibus commendati, & par-„ tim verbis, partim sensu, ac sparsim „ di-

„ diversis quorumdam Epistolis pro qualitate causarum ac temporum inditi, „ atque exinde antequam Episcopi Concilia libere inciperent celebrare a devotis quibusque collecti „.

Finalia hæc verba haud obscure innuunt, Hincmarum supposuisse hos Canones ante tempora Constantini Magni, sub quo Concilia *libere* inceperunt celebrari, fuisse a devotis quibusque collectos.

§. III.

Argumenta pro adstruenda horum Canonum antiquitate.

Duplex est argumentorum genus, quæ pro horum Canonum antiquitate ac auctoritate adducuntur.

Primi generis sunt, quæ ex ipsis Canonibus desumuntur.

Antiquitas horum Canonum adstruitur ex eorum materia.

In primis enim auctoritatem horum Canonum adstruit, quod nihil in iis contineatur a moribus & institutis primitivæ Ecclesiæ alienum, sive quod secundo, tertio, aut saltem quarto exeunte seculo non fuerit, saltem in aliquibus Ecclesiis observatum, quemadmodum in scholiis notabimus.

Secundo, in Canonibus his plura continentur, quæ scimus seculis illis fuisse in quibusdam Synodis constituta; ut propterea admodum verisimile sit, Canones illos esse constituta earum Synodorum: exemplis id in scholiis ostendemus.

Tertio Canones hi sub nomine Canonum Ecclesiasticorum vel Apostolicorum, a Synodis & Patribus primitivorum seculorum citantur, quod in scholiis de nonnullis nominatim probabitur.

Antiquitas horum Canonum adstruitur auctoritate Auctorum, qui eorum meminerunt.

Alterum argumentorum genus est eorum, quæ desumuntur ab auctoritate Auctorum, qui de his Canonibus nominatim loquuntur.

Et primo quidem constat, exeunte seculo quinto, aut incipiente seculo sexto, Dionysium Exiguum majorem horum Canonum partem, id est, quinquaginta priores prout hodie exstant, suo Codici non tantum inseruisse, sed insuper e Græco in Latinum vertisse, iisque primum locum ante omnes alios, etiam Nicænos Canones dedisse, idque sub nomine *Regularum Ecclesiasticarum Sanctorum Apostolorum*.

Hinc illud ut minus habetur, ante Dionysii ætatem, hos Canones eo modo, quo a Dionysio referuntur exstitisse. Eos enim se de Græco transtulisse scribit in Epistola ad Stephanum Episcopum, sed ordinem aut quidquam in eis mutasse silet.

Insuper ex verbis Dionysii habemus, quod eo tempore tantæ fuerint auctoritatis, ut a nonnullis saltem crederentur ab Apostolis conditi, sive esse Apostolorum; quamvis *plurimi*, ait Dionysius, *consensum non præbuere facilem*, nimirum ut crederent, eos ab ipsis Apostolis, quorum nomen præferebant, sancitos esse.

Addit autem Dionysius: *quamvis postea quædam constituta Pontificum ex ipsis Canonibus adsumpta esse videantur*. Quod sane supponit Canones hos ætate Dionysii ejus fuisse auctoritatis, ut iis quoque Pontifices, qui Dionysium præcesserunt in suis decretis conficiendis usi essent.

Simile argumentum pro horum Canonum antiquitate suppeditat Joannes Antiochenus cognomento *scholasticus*, eo quod in foro causarum esset advocatus. Hic enim circa annum 536. regnante Justiniano, omnes Canones Ecclesiasticos, qui tunc temporis in Ecclesia Orientali obtinebant, in quinquaginta titulos distribuit, cuique titulo eos assignans Canones, qui eamdem materiam concernunt. Priusquam autem opus aggressus est, ordinem Synodorum cum numero Canonum in singulis editorum, prout collecti exstabant, præmittit, eoque ordine ante omnes alios in primo constituit loco Canones Apostolorum octoginta-quinque sub hoc titulo: *Sancti quidem Domini Discipuli & Apostoli 85. Canones per Clementem ediderunt*.

Cum itaque collectos hic voluerit præmittere suo operi Canones, eorumque ordine ac numerum prout in anteriore collectione continebantur, nequaquam dubitandum est, quin hi octogin-

ginta quinque, prout a Joanne Antiocheno referuntur, & hodie exstant, in anteriore Canonum collectione continerentur.

Praeterea in praefatione ad suam Canonum collectionem, postquam lectorem certiorem reddidit de ordine & methodo in sua collectione servatis, & quo motivo ad eam fuisset inductus, dicit plures quidem ante ipsum Canones collegisse & in titulos divisisse; sed Canones S. Basilii adjunxisse, nec ad certas materias reduxisse. Verba ejus sunt: „ Cum non ipsi soli, & primi inter „ caeteros ad hoc faciendum incitati fuerimus, sed alios compererimus, qui „ Canones in titulos sexaginta diviserint, ac neque S. Basilii Canones „ cum aliis conjunxerint, neque res similes cum similibus, ut oportebat, „ composuerint „.

Hinc manifestum est anteriores Canonum in sexaginta titulos distributorum collectiones, quarum meminit Joannes Antiochenus, & quae editae fuere antequam ipse suam adornaret, omnes Canones comprehendisse, quos collectio Joannis Antiocheni complectitur, exceptis Canonibus S.Basilii, ac per consequens & omnes Canones Apostolorum, quos in suam collectionem retulit Joannes. Si enim hi omissi fuissent, de hoc non secus atque de Canonibus S.Basilii omissis praemonuisset Lectorem.

§. IV.

Expenduntur argumenta, quibus auctoritas & antiquitas horum Canonum convellitur.

HOrum Canonum auctoritatem & antiquitatem nonnulli hodie praesertim e Sectariis omni studio evertere studuere, eo quod fateri juberentur, plura e novitiis suis dogmatibus in his Canonibus penitus everti, e contra vero Catholicorum dogmata stabiliri & exprimi.

Recentiores Sectarii horum Canonum antiquitatem & auctoritatem convellere tentarunt, & quare?

Itaque ut hoc Catholicis armamentarium eriperent, asserere coepere hos Canones esse apocryphos, ac demum circa medium seculi quinti confictos, prout & recenter adstruere voluit nominatissimus inter Calvinianae reformationis Sectatores Joannes Dallaeus in suo de pseudo-epigraphis Apostolicis tractatu, cujus liber tertius totus est de his Canonibus Apostolicis.

Joannes Dallaeus unus e Sectariis fat solide probat contra Turrianum hos Canones Apostolis tribui non posse.

Primis autem capitibus praecipue certat contra Franciscum Turrianum, ejusque asseclas, qui Canones hos Apostolis tamquam primis eorum Auctoribus adscribunt, quorum sententiam multis argumentis invictissime configit; habetque in hoc certamine eruditos passim omnes sibi suffragantes.

Verum his non contentus etiam Albaspinaei de his Canonibus judicium, qui eos secundo tertiove labente seculo editos & collectos asserit, reprobat, sustinetque non ante annum 451. hos Canones notos fuisse; ast tum demum a tenebrione aliquo confictos & coarcevatos esse.

Antiquitatem horum Canonum contra Albaspinaeum impugnat. Sententia Dallaei de auctoritate & antiquitate horum Canonum proponitur.

Albaspinaei sententiam aggreditur, suamque oppositam exponit *cap. 21. lib. 3.* atque ante omnia praemittit, hic distinguendum esse materiam a forma. „ Materiam hujus sylloges appello res „ ipsas, ait *pag. 660.* quae in Canonibus vel praecipiuntur, vel vetantur, „ singulaque decreta, ex quibus coagmentis & inter se colligatis facta est „ sylloge „.

„ Formam vero, pergit, intelligo „ & ipsum illum ordinem, quo Canones per numeros decurrunt, iis tamquam hamis conserti, & orationis „ totius speciem, hoc est, & verba, „ quibus haec decreta hic expressa habentur, & personas, quae inducuntur, haec decernentes & loquentes „.

Si materia spectetur seorsim a formâ, quam in hac sylloge habet, fatetur se propemodum convenire, quod ait Albaspinaeus, ejusque adeo sententiam proxime ad verum accedere.

Fatetur enim plurima ac fere omnia, ex quibus haec sylloge sive collectio constat, decreta variis temporibus, aliis alia seculis & locis toto quatuor primorum seculorum decursu, in Ecclesia Orientali facta fuisse, paucis exceptis, puta quae de libris Canonicis, quibus liber

liber tertius Machabæorum annumeratur, & de Clementinis Constitutionibus, Canone 84. & 85. continentur, de quo in scholiis agetur.

Circa *formam* vero operis a sententiâ Albaspinæi, & eorum, qui seculo secundo aut tertio, vel etiam quarto collectionem hanc factam dicunt, omnino recedit. Atque pluribus argumentis, quibus Albaspinæi, ejusque sequacium sententiam confutatam credit, præmissis, tandem *paginâ* 683. ita concludit. „ His ergo explosis ac confutatis omnibus adversariorum de „ Apostolorum Canonum Codice sententiis diversis quidem, sed tamen „ juxta falsis, unum id verum esse „ relinquitur, quod nos defendimus, „ nimirum librum illum, non ab Apostolis, vel a Clemente scriptum aut „ editum, quod somniat Turrianus; „ non ab Apostolicis viris cœptum & „ inchoatum, vel ab aliis ante Synodum Nicænam perfectum, atque adeo „ a pluribus auctoribus consarcinatum, „ quod fingit Albaspinæus; sed ab uno „ eodemque impostore, vel certe a „ duobus in hanc, quam videmus, speciem compositum Apostolorum nomen impudentissime mentitis, ut suis „ decretis pondus darent „.

Tum multis de auctore, ejusque in adornanda collectione methodo & scopo, interpositis *paginâ* 685. ait: „ Deniqne si de tempore quæratur, quo „ pseudo-apostolica illa & apocrypha „ Canonum collectio facta & edita „ primum fuerit, apparet ex iis, quæ „ hactenus disputata sunt, eam neque „ ante quintum seculum adultum innotuisse, & quinto exeunte jam extitisse, publicarique cœpisse.

Sane diffiteri non possumus, & huic opinioni sua non deesse plausibilia fundamenta, quæ capite sequenti proponemus & expendemus, ipsi interim lectori judicium relinquentes.

§. V.

Argumenta Dallæi contra hos Canones expenduntur.

Argumenta Dallæi contra antiquitatem horum Canonum ex materia eorum petita expenduntur.

ARgumenta, quibus contra Canones Apostolicos pugnat Dallæus, alia sunt interna, id est ex ipsis Canonibus desumpta, eaque pro majore parte Turriani, ejusque sequacium opinionem unice attingunt, uti in scholiis ad ipsos Canones ostendetur, in quibus hoc genus argumentorum expendetur, videbiturque an ipsam quoque Albaspinæi, Beveregii, & his consentientium sententiam profligent.

Alia argumenta a Dallæo producta sunt externa ab auctoritate nimirum seu negativa seu positiva petita, quibus evincere conatur, nec tertio, nec quarto seculo hos Canones innotuisse, sed demum seculo quinto jam adulto ab aliquo impostore, & hæretico confictos, & in eum, quo hodie exstant, ordinem conglomeratos.

Expenditur argumentum Dallæi ex omissione horum Canonum in Codice Ecclesiæ universæ.

Primo itaque Dallæus lib. 3. de Pseudo-epigraphis *cap.* 21. *pag.* 672. Hanc Canonum collectionem non breviarium esse ac Epitomen Ecclesiasticorum ante Synodum Nicænam decretorum, nec ante hanc Synodum constitutos esse contendit hâc ratione: „ Si res ita se haberet omnino hanc „ Syllogen Codici Canonum Ecclesiæ „ universalis ejus auctores inseruissent, „ imo primo Codicis loco posuissent, „ velut & a viris Apostolicis exortum, „ & ipsâ antiquissimi temporis vetustate venerabile monumentum „.

De Codice Canonum, cujus hic sub nomine Codicis Ecclesiæ universalis meminit Dallæus, egimus *Dissert. IV.* §. 3. atque ibidem ostendimus, quod Codex hic specialis fuerit Ecclesiæ Græcæ, eoque Græci in Concilio Chalcedonensi usi fuerint, quodque alio Codice ibidem usi fuerint legati S. Leonis Papæ; adeoque & tum alium fuisse Græcorum, alium Romanæ Ecclesiæ Canonum Codicem, ideoque nec proprie eum codicem, de quo hic agit

Dallæus, dici posse *Ecclesiæ universalis.*

Illud nihilominus verissimum est, hunc Codicem initium accipere a Canonibus Nicænis, nullamque de Canonibus Apostolicis in eo fieri mentionem, cum tamen constet eum ad usum Ecclesiæ Græcæ fuisse concinnatum, cui tum temporis Canones Apostolicos innotuisse contendit Albaspinæus, atque ita suis viribus subsistit Dallæi argumentatio.

Neque hæc diffitetur Beveregius, sed respondet primo, auctori codicis Ecclesiæ universæ propositum fuisse a Canonibus Nicænis exordium ducere, eosque solos colligere, qui ab ista Synodo sanciti essent, vel confirmati, aut ab aliis post eam constituti. Quo factum est, ait, ut nulli colligantur præter Ancyranos, & Neocæsarienses, quos etiam ab ista Synodo confirmatos probat ex actis Concilii Florentini Sess. 7. ubi hæc verba leguntur: „ Ante „ primam Synodum multæ aliæ celebratæ sunt, Antiochiæ adversus Paulum Samosatenum, Ancyræ contra „ eos qui non suscipiebant accedentes „ ad fidem, quod prius Christum ab„ negassent propter tormenta, & Neo„ cæsareæ tertia, quas omnes Synodos „ recepit Synodus Nicæna „.

Verum cum de confirmatione aut receptione harum Synodorum nihil in actis Nicænæ Synodi, aut aliquo monumento occurrat, nescio an Concilii Florentini de hoc particulari facto testimonium sufficiens sit, ut plenam de ejus veritate fidem faciat?

Vidisse apparet & Beveregius hujus testimonii infirmitatem, ac propterea alteram hujus motæ difficultatis solutionem præfert dicens, auctori Codicis Ecclesiæ universæ propositum fuisse, colligere Canones Nicænos, & qui eodem pene tempore, ut sunt Ancyrani & Neocæsarienses, aut post Nicænam Synodum, editi erant, in quibus præsens tum Ecclesiæ disciplina continebatur. Unde necesse non fuit adjungere Canones Apostolorum, qui & in unum Codicem jam relati erant, & in quibus primitivæ Ecclesiæ disciplina potius, quam ea, quæ tempore confecti Codicis Ecclesiæ universæ obtinebat, repræsentabatur.

Illud ulterius probat Beveregius exemplo Codicis Africani, in quo nec unum e decretis, quæ sub Cypriano aliisque vetustioribus Africæ Conciliis divulgata fuerant, continetur; sed ea tantum, quibus Ecclesiastica disciplina iis, quibus collectus est hic Codex, diebus administrabatur. Fusius hanc solutionem deducit, & contra quemdam observatorem anonymum pro Dallæo scribentem tueri conatur in opere, cui titulus: *Codex Canonum Ecclesiæ primitivæ illustratus, lib. 1. cap. 16.*

Diluitur secundum argumentum Dallæi.

Urget ulterius Dallæus contra horum Canonum in unum codicem collectorum antiquitatem, dicens: „ Tum si quis ex„ stitisset hujusmodi Codex, cur num„ quam eum diserte ac nominatim „ memorant Ancyrani, Nicæni, Neo„ cæsarienses, Antiocheni, aliique Pa„ tres? cur non interdum aliquem ex „ istius Codicis Canonibus, indicato „ ac nominato numero, sub quo in eo „ positus exstat, citarunt & laudarunt: „ verbi gratiâ hoc modo: decernit Ca„ non Apostolorum primus vel trige„ simus, vel quinquagesimus, &c. sicu„ ti a Patribus Chalcedonensibus in „ Codice Ecclesiæ universalis usurpa„ tum est, quos scilicet ejus Codicis „ Canonem 4. 83. 84. 95. & 96. his „ diserte numeris expressis, laudasse ac „ descripsisse, nuper demonstravimus „?

Contra hanc Dallæi objectionem excipiens Beveregius dicit Codicem Ecclesiæ universæ confectum esse ante Concilium Œcumenicum Ephesinum, & tamen in Actis ejusdem Concilii nullam de eo Codice fieri mentionem; hinc tamen non sequi Codicem hunc eo tempore non exstitisse.

Præterea nonnisi in Actis ipsius Concilii, Chalcedonensis, non autem in Canonibus citantur Canones expressis numeris, quos in Codice obtinebant: cum autem Acta Conciliorum Nicæni, Ancyrani, Neocæsariensis, Antiocheni, aliorumque ante Ephesinum Concilium celebratorum, nulla pene Acta

Acta præter solos Canones supersint, mirum non est, si Canones Apostolorum expressis numeris non habeantur, quod latius exponit Beveregius, citato *cap.* 16. additque in dictorum Conciliorum Canonibus frequenter hos Apostolicos Canones citari, licet numeri, quos in Codice obtinent, non exprimantur, de quo plura in scholiis ad Canones.

Tertium argumentum Dallæi expenditur.

Alterum argumentum format pro sua opinione Dallæus ex silentio eorum, qui seculo IV. scripserunt. Postquam enim dixit, *pagina* 685. Canonum Apostolorum collectionem neque ante quintum adultum seculum innotuisse, & quinto exeunte jam exstitisse, publicarique cœpisse, ait: „Prius „ demonstrat universale omnium, qui „ ante annum Domini 451. vixerunt, „ de ea silentium. Neque enim credibile est nullam ejus mentionem, „ si exstitisset, fuisse facturos Eusebium, „ Hieronymum, & alios illorum temporum eruditissimos scriptores, qui „ etiam ea, quæ apocrypha judicabant, „ præcipue quæ Apostolis afficta erant, „ diligenter persequi & refellere solent „.

His reponit Beveregius *cap.* 17. ex silentio dictorum scriptorum solidum contra Canones Apostolicos non posse formari argumentum, nisi una concludatur Canones Ancyranos, Neocæsarienses, & similes eo tempore non exstitisse; cum horum nulla quoque apud hos Scriptores memoria occurrat, quin nec Canonum Nicænorum meminit Eusebius.

Ad hæc notandum, quod nequaquam verisimile sit, tempore Eusebii, vel Hieronymi hos Canones Apostolis fuisse afficitos, aut pro talibus reputatos.

Dein persecutione jam cessante, alia cœpit esse Ecclesiæ facies, aliaque introduci disciplina, ita ut ætate Eusebii, & Hieronymi jam cœperint hi Canones Apostolici sensim in desuetudinem abire, ac propterea & minus usitati, uti latius prosequitur idem Beveregius.

Quartum argumentum Dallæi.

Urget insuper Dallæus testimonium Dionysii Exigui, qui sub finem seculi quinti aut initium seculi sexti suum conficiens Codicem, quinquaginta duntaxat priores Canones Apostolorum in suum Codicem retulit, quem pluribus seculis secuti Latini, nonnisi hos quinquaginta Canones, pro genuinis agnoverunt, rejectis triginta quinque posterioribus aut apocryphis, & recentiore manu adjectis.

Hinc concludit Dallæus, nec ætate Dionysii plures quam quinquaginta Canones sub nomine Apostolorum notos fuisse, creditque & hoc argumento motus vir eruditus Jacobus Usserius in prolegomenis in Ignatium, *cap.* 6. ætate Dionysii Exigui, sive sub initium sexti seculi, quinquaginta tantum exstitisse Canones Apostolorum, posteriores autem triginta quinque circa idem tempus, a quodam falsario fuisse adjectos, & prodiisse ex eadem officina, e qua suppostitiæ aliquot circa seculum sextum prodierunt Epistolæ Ignatianæ.

Verum, uti supra notatum fuit, qui antiquitatem horum Canonum propugnant, agnoscunt, Canones hos non uno eodemque tempore simul conditos aut collectos, sed variis temporibus & locis auctos fuisse, adeoque mirum videri non debeat plures vel pauciores in variis exemplaribus, & manuscriptis exstitisse.

Hinc concludit fieri potuisse, ut Dionysius exemplaria sortitus sit, quibus soli priores quinquaginta essent descripti; licet jam revera octoginta quinque exstarent, quare solos quinquaginta priores, & non item reliquos Latine reddiderit Dionysius, incertum est, ait Beveregius. Nobis sane, ait, mutilum eorum exemplar nactus videtur, *lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 2.

§. VI.

Discutitur Argumentum Dallæi, quod desumit ex decreto Gelasiano de Libris Apocryphis.

Expenditur palmare argumentum Dallæi de-

Argumenta plura, quibus Dallæus auctoritatem & antiquitatem Canonum Apostolorum convellere, imo pe-

sumptum ex Decreto Gelasiano de libris Apocryphis.

penitus evertere conatur, præcedenti §. summatim retulimus, unaque annotavimus quæ hisce a Canonum horum defensoribus, ac signanter Guilielmo Beveregio eorum acerrimo vindice reponuntur: unum quod restat, illudque palmare Dallæi argumentum est desumptum e decreto, quod sub nomine Gelasii Papæ in Concilio Romano septuaginta Episcoporum exstat, speciali §. examinandum credidi; tum quod decreto omnem his Canonibus auctoritatem detractam existimet Dallæus, omniaque pro eorum sinceritate & antiquitate allegata testimonia, hoc unico Papali & Synodali decreto elidi; tum quod a viris eruditis plura nota de hoc decreto scripta sint, quæ non utiliter hìc referenda judicavi.

De hoc decreto agit Dallæus in suo de pseudo-epigraphis Apostolicis *lib.* 3. *cap.* 3. & 4. asseritque Gelasium Papam anno 494. Synodum Romæ celebrasse, & in ea decretum edidisse de Libris Ecclesiasticis recipiendis vel non recipiendis.

Hoc decreto prout exstat apud Gratianum *Dist.* 15. *Can.* 3. & *Dist.* 21. *Can.* 3. & refertur in collectione Conciliorum, post recensitos veteris novique Testamenti libros Canonicos, nonnulla ex antiquis Ecclesiæ primitivæ monumentis commemorantur, quæ S. Romana Ecclesia suscipi non prohibet, ut in initio decreti dicitur. Post ad notitiam librorum apocryphorum, & non recipiendorum pergens, ait: Cæterum „ quæ ab hæreticis sive schismaticis „ conscripta vel prædicata sunt, nulla- „ tenus recipit Catholica & Apostoli- „ ca Ecclesia Romana, e quibus pau- „ ca, quæ ad memoriam venerunt, & „ a Catholicis vitanda sunt, credimus „ esse subdenda „. Inter hæc autem scripta ab Ecclesia Romana repudiata, ac apocrypha ideo dicta, Canones Apostolorum numerantur his verbis: *Liber Canonum Apostolorum Apocryphus*. His notatis subjungit Dallæus *pag.* 427. „ Hæc Gelasii Synodus; quibus nihil „ clarius aut luculentius dici potest „. Et *paginâ* 481. allegatis auctoribus, qui pro auctoritate Canonum adducuntur, subdit: „ Horum omnium „ quotcumque & quanticumque de cæ- „ tero sunt, auctoritatem omnem ob- „ terit antiquius Gelasii, Romanæ „ quæ Synodi decretum, neque ul- „ lis posterorum sententiis convalesce- „ re possunt, quæ tot jam ante seculis le- „ gitimo ac Canonico non Romani mo- „ do Præsulis, & quidem ejus qui inter „ sapientissimos habetur, sed & Ro- „ manæ & quidem 70. Episcoporum „ Synodi statuto convulsa, & ex Ec- „ clesiæ Catholicæ finibus exterminata „ fuerunt. Hoc ergo Romanæ veteris „ Ecclesiæ decretum omnibus Recen- „ tiorum scitis ac disputationibus op- „ pono; hoc unum pluris facio, quam „ & Trullanæ Synodi, & Græculorum „ omnium Canones & sophismata; „ neque satis mirari possum degenerem „ Turriani & aliorum ignaviam, qui „ in tota hac causa Romani nominis „ dignitate fœdissime prodita, unius „ Scytæ nugas, & Græcorum levitatem „ sui Gelasii suæque Synodi auctorita- „ ti anteponunt „.

Huic palmari Dallæi, ejusque asseclarum argumento plura a viris eruditis opponuntur.

In primis observant admodum esse dubium quis hujus decreti auctor sit. Scimus quidem hodie decretum hoc tribui Gelasio Papæ istius nominis primo, at in veteri Codice MS. Ecclesiæ Urgellensis, in quo continetur sincera Isidori collectio, hoc decretum tribuitur Hormisdæ Papæ, uti monet Baluzius in notis *ad Epistolam* 128. *Lupi Ferrariensis*, uti & eidem tribuitur in Codice Monasterii Jurensis, teste Francisco Chiffletio in nótis ad Vigilium Tapsensem. Quin & testatur Baluzius loco citato, se olim beneficio Lucæ Dacherii vidisse vetustissimum Codicem MS. collectionis Dionysianæ, in quo scriptum erat decretum hoc a Damaso Papa, diu videlicet ante Gelasii tempora editum fuisse. Cum autem tale quidpiam neque de Damaso, neque de Gelasio, neque de Hormisda, vetus Ecclesiæ historia do-

doceat, illud ex hac MSS. Codicum varietate eliciendum apparet, incertum plane fuisse, a quo Pontifice, imo a quo auctore hoc decretum conditum sit.

Neque enim quispiam hujus decreti meminit, nisi trecentis prope annis post Gelasii decessum, siletque de eo Dionysius Exiguus, qui paucis post obitum Gelasii excitatus piis studiis Juliani presbyteri titulo S. Anastasiæ, *præteritorum Sedis Apostolicæ præsulum constituta, quâ valuit curâ diligentiâque, collegit*, uti ipse loquitur in Epistola dicto Juliano inscripta.

Neque sane constituta Gelasii omisit, hoc indubie tam notabile non omissurus, si extitisset, præsertim cum in hac Epistola Gelasium non parum laudet, ipsumque decretum utpote recenter editum vix ignorare potuisset.

Accedit quod de forma, quâ editum fuit, non conveniat; apud Gratianum quidem, uti hodie legitur *Dist.* 15. *Can.* 3. editum dicitur a Gelasio *in Concilio habito Romæ cum* 70. *Episcopis*, sed in vetustissimis MSS. illa, *in Concilio*, omittuntur; notaturque a Labbæo in ultima Conciliorum collectione in nota marginali, *tomo* 4. *col.* 1261. in Codice Justelli hic titulus legitur: *Decreta G. P. de recipiendis libris, quæ scripta sunt ab eo cum* 70. *eruditissimis Episcopis*.

Extat antiqua Canonum collectio Codicis Herovalliani, quam cum pœnitentiali Theodori Cantuariensis nuper publicavit vir eruditus Jacobus Petitus, *pag.* 98. & 99. præmissâ doctâ præfatione, monet inter alia, quod hæc collectio *nullis fœdata sit Pseudo-Isidori epistolis*. Ulterius monet, quod hæc collectio *non solum nullis fœdata sit epistolis a Pseudo-Isidoro confictis, verum etiam genuinas, quæ postmodum innumeris mendis & interpretationibus corruptæ sunt, integras atque illæsas exhibeat*; notat deinde *quod quasdam loquendi formulas posterioribus temporibus usitatas ista collectio vetustissima non admittat V. G. ait cum sic Ecclesia describitur:* Ecclesia Catholica, Apostolica, & Romana, *ubicumque hoc vocabulum*, Romana, *legitur in Epistolis Pontificum Romanorum quarti & quinti seculi, illud abest ab eisdem Epistolis in collectione Codicis Herovalliani citatis*.

Ex his aliisque pro adstruenda sinceritate & antiquitate hujus collectionis adductis, concludit vir clarissimus, hanc collectionem videri antiquissimam, ipsaque tempora Caroli Magni, necnon publicatas falsas decretales Isidorianas præcessisse.

In hac collectione *cap.* 4. refertur decretalis *de recipiendis & non recipiendis libris*, cui hæc subjunguntur, *hæc scripta sunt a Gelasio Papa cum* 70. *Episcopis eruditis*. Monet autem Petitus in altera collectione Codicis Herovalliani hunc esse titulum. *In Christi nomine incipiunt decreta de recipiendis libris, quæ scripta sunt a Gelasio Papa cum* 70. *eruditissimis viris*.

Nulla in his fit Concilii mentio, cujus nec mentionem facit Lupus Ferrariensis, qui primus aut e primis est, qui hujus decreti meminit scribens *epist.* 126. „ *Quoniam* docet Gelasius cum „ 70. Episcopis viris eruditissimis, qui „ scriptores essent, vel non essent re„ cipiendi „.

Hæc varietas lectionis, quæ in diversis Codicibus occurrit, decreti hujus suppositionem indicat.

In citata collectione Canonum Herovallianâ, quam publicavit Petitus, enumeratis libris Canonicis subditur: *post Propheticas & Evangelicas atque Apostolicas scripturas, quibus Ecclesia Catholica per gratiam Dei fundata est, has suscipi eadem Ecclesia non prohibet, primam sanctam Synodum Nicænam, & Constantinopolitanam, & Ephesinam, primam & Chalcedonensem, quæ est quarta Synodus*.

Porro ut notat Petitus *pag.* 104. in editis exemplaribus hujus decreti post verba *fundata est:* „ Plura fere per „ integram paginam interjecta sunt, „ quæ ad rem nullo modo pertinent, „ quorum enim tot ac tanta de pri„ matu Ecclesiæ, & quidem contra „ hæreticos; cum agatur quæstio de „ re-

„ recipiendis & non recipiendis libris „?

Præterea nonne illa sunt a re prorsus aliena, quæ interponuntur his verbis? *Illud etiam intimandum putamus, quod quamvis universæ per orbem Catholicæ Ecclesiæ unus thalamus Christi sit, Sancta tamen Romana Catholica & Apostolica Ecclesia nullis Synodicis constitutis ceteris Ecclesiis prælata est, sed Evangelicâ voce Domini & Salvatoris nostri primatum obtinuit.* Eadem verba Sylvestro Papæ in præfatione Nicæni Concilii perperam adscribuntur a quibusdam auctoribus, ut ab Ænea Parisiensi Episcopo, libro adversus Græcos *quæst.* 4. 5. *tomo* 7. Spicilegii Dacheriani, & sic de ceteris usque ad ista verba, *has suscipi.*

Deinde post enumeratas Synodos notatur, quæ fuerit harum Synodorum convocandarum causa, quo tempore & adversus quos hæreticos habitæ fuerint, & quis Episcoporum numerus: „ quæ „ omnia, inquit Petitus, cum absint a „ vetustissima Canonum collectione „ Codicis Herovalliani, verisimile est „ explicationis gratiâ posthac adjuncta „ fuisse „.

Similiter opuscula Patrum in editis exemplaribus multo aliter referuntur, multaque interponuntur, quæ omnino a scopo hujus decreti aliena videntur, nec aliis cohærent, uti in notis ad hanc collectionem observavit Petitus. Nec tantum varietas hæc occurrit in hac Herovalliana collectione, sed & in aliis MSS. Codicibus, quemadmodum notarunt Correctores Romani ad *Can.* 3. *Dist.* 15. ubi hoc decretum refertur, & pluribus in notis marginalibus notatur in Labbæana collectione Conciliorum, *tom.* 4. *col.* 1262. & sequentibus. Unde Binius in notis ad hoc decretum fatetur, quod „ lectio „ ejus ab originali tantopere discre„ pet, ut satis certo statui non possit „ quæ sit vera & pura Gelasii, nec „ magnopere mirandum sit, si non„ nulla sint, quæ difficultatem faciunt „.

Verum quoad hanc, quæ de Canonibus Apostolorum quæstionem propius attingit, testatur Petitus: „ librum, „ qui in editis vocatur apocryphus, sub „ titulo Canonum Apostolorum in u„ traque collectione inter apocryphas „ scripturas non recenseri „.

Similiter in nota marginali ad illa verba, *liber Canonum Apostolorum apocryphus*, Labbæus *tomo* 4. *Conciliorum col.* 1265. monuit: *deest in Codice Justelli.* Neque librum hunc inter apocryphos huic decreto ætate Hincmari Rhemensis fuisse insertum evidenter evincunt verba Hincmari in Opuscula 55. Capitulorum contra Hincmarum Laudunensem *cap.* 24. ubi cum ostendisset Canones hos ab Apostolis non esse editos, licet ex illis SS. Patres in suis Opusculis, & Concilia in suis constitutionibus quædam desumpserint, subdit: „ & bea„ tus Gelasius in catalogo, qui libri in „ Ecclesia Catholica recipiantur, de„ scripto, authenticis Scripturis & Ni„ cænæ, Constantinopolitanæ, Ephesi„ næ, Chalcedonensis quoque Synodi, & „ aliis Conciliis a Sanctis Patribus in„ stitutis, & orthodoxorum opusculis, „ atque decretalibus epistolis Apostoli„ cæ Sedis Pontificum, aliisque Scri„ pturis discrete commemoratis, de his „ Apostolorum Canonibus penitus tacuit; „ sed nec inter apocrypha eos misit „.

Quid evidentius, quam teste Hincmaro, Gelasium de his Canonibus tacuisse, nec eos inter apocrypha misisse, ut proinde satis appareat Hincmarum in hoc Gelasiano decreto hæc verba, *Liber Canonum Apostolorum apocryphus*, non legisse.

Sed hic Dallæus finalia illa Hincmari verba mendosa esse pronuntiat, & verbum *misit*, in verbum *omisit* mutandum censuit, ut textus Hincmari esset: *sed nec inter apocrypha omisit;* idque contra omnium Codicum lectionem & evidentem contrariam Hincmari sententiam in præcedentibus verbis expressam: nam in præcedentibus totus est Hincmarus, ut ostendat quod licet Canones hi ab ipsis Apostolis editi non sint, nequaquam tamen plane sint rejiciendi.

Denique si Gelasius reposuisset librum Canonum Apostolorum inter scripta, *qua*

quæ ab hæreticis, sive schismaticis conscripta vel prædicata sunt, & quæ nullatenus recipit Catholica & Apostolica Ecclesia Romana, verisimile ne est, quod Dionysius Exiguus, qui Gelasium tantopere laudavit, quique paucis a morte Gelasii annis suum Codicem Romæ collegit, hisce Canonibus primum in suo Codice ante omnes alios Canones etiam Nicænos, locum dedisset?

Sane si simili censurâ Canones hi per Gelasium confixi fuissent, numquam translatio Dionysii horum Canonum e Græco in Latinum, aut in Codicem relatio efficere potuisset, ut hi Canones mox ab Ecclesia Romana reciperentur, atque Romani Pontifices paucis annis post evulgatum Codicem his Canonibus uterentur, uti iis usum fuisse Joannem II. patet ex ejus Epistolâ ad Cæsarium Arelatensem, ubi expresse annotat Canonem 25. Apostolorum ex Codice Dionysii, cujus vigore Contumeliosus Regiensis Episcopus ab Episcopatu suspendendus probatur.

Plura, quæ probant huic decreto hæc verba, *Liber Canonum Apostolorum apocryphus*, recentiore manu decreto fuisse inserta, adfert Beveregius in citato tractatu *lib.* 1. *cap.* 9. item Pearsonius in vindiciis Ignatianis, *lib.* 1. *cap.* 4.

Sed & si daremus, hoc decretum a Gelasio fuisse editum, atque ibidem librum Canonum Apostolorum apocryphis esse annumeratum; hincne sequeretur quod prætendit Dallæus, nimirum hos Canones circa tempus editi hujus decreti, id est seculo v. eoque *adulto*, ab hæretico impostore confictos esse, publicarique cœpisse? nonne eàdem argumenti formâ sequeretur, quod historia Eusebii Pamphili, opuscula Tertulliani, Arnobii, necnon liber, qui vocatur Pastoris, quæ apocrypha in eodem decreto pronuntiantur, seculo v. eoque adulto esse conficta, quorum tamen primorum seculorum auctores meminerunt, & ut Catholica scripta habuerunt?

Itaque Gelasius, vel quisquis est illius decreti auctor, nihil de antiquitate librorum, quos recenset, definire voluit; sed tantum de auctoritate, quam tunc temporis in Ecclesia Romana obtinebant, adeo ut ex illis verbis, *Liber Canonum Apostolorum apocryphus*, aliud inferri nequeat, nisi quod judicio Gelasii alteriusve illius decreti auctoris, Apostolorum nomen his Canonibus falso inscriptum esset, idemque nullam tunc temporis in judiciis Ecclesiasticis obtinuissent Romæ auctoritatem, uti post Petrum de Marca *lib.* 3. De Concordia Sacerd. & Imp. *cap.* 2. latius probat Beveregius citato *cap.* 9. *num.* 7.

MONITUM.

Circa versionem aut lectionem Canonum Veterum, qui in hoc opere exhibentur.

EXhibentur in hoc opere Veteres Canones prout exstant in Codice *Dionysii Exigui* apud Henricum Justellum in *Bibliotheca Juris Canonici Veteris* Tom. 1. pag. 101. & sequentibus. Ii vero, quos Codex ille non complectitur, nempe 35. *posteriores Canones Apostolici*, desumpti sunt ex versione *Gentiani Herveti* apud *Labbeum*, Tom. I. Conc. col. 38. quemadmodum & *Trullani* ibid. Tom. VI. col. 1136. & Canones Synodi *Nicænæ II.* Tom. VII. col. 903. Denique Synodi *Photianæ* ex Pandectis Canonum *Guilielmi Beveregii* Tom. I. pag. 360. ex quibus etiam desumpsit auctor Lectionem Græcorum, quam in scholiis inter variantes lectiones exhibet.

SCHO-

SCHOLIA

In Canones vulgo Apostolorum.

Canon primus.

Episcopus a duobus aut tribus Episcopis ordinetur.

Scholion.

Ordinatio Episcoporum an a pluribus Episcopis fieri debeat? & jam pridem facta fuerit?

JOannes Dallæus Nominatissimus Calvinianæ Sectæ Theologus in suo de pseudo-Epigraphis Apostolicis lib. III. volens ostendere Canones Apostolorum non posse adscribi Apostolis, imo nec primis quatuor Ecclesiæ seculis notos fuisse, sed demum quinto labente seculo ab aliquo tenebrione hæretico fabricatos & Apostolis suppositos esse, uti supra in Dissertatione §.IV. dictum est, hanc suam opinionem *cap.*14. & sequentibus adstruere nititur argumentis ex ipsis Canonibus desumptis, contendens in Canonibus hisce contenta & deposita primitivæ & notanter Apostolicæ disciplinæ non congruere.

Atque in primis hunc Canonem aggreditur, dicens *pag.* 595. „ Quod in „ ipso statim collectionis limine occur„ rit; *ut Episcopus a duobus aut tri„ bus Episcopis ordinetur*, id, inquam, „ ab Apostolicis temporibus alienum „ est, quibus ex Paulo constat, a Pre„ sbyteris solitas imprimi manus „.

Licet Dallæus locum Pauli, e quo id constare tam confidenter asserit, non alleget, non dubium tamen quin alludat ad verba Pauli 1. ad Timotheum 4. *vers.* 14. qnibus præcipit Timotheo, ut non negligat gratiam, quæ est in ipso, quæ data est ei per prophetiam *cum impositione manuum Presbyterii*. Sed unde habet Dallæus hic *de Presbyteris* distinctis ab Episcopis loqui Apostolum? Verum quidem est, per *Presbyterium* hoc loco intelligi cœtum seu Collegium Presbyterorum, at & id scimus, quod juxta consuetudinem Scripturæ nomine Presbyterorum etiam *Episcopi* comprehendantur, uti notat hic Estius, fateturque ipse Dallæus *paginâ* 596. quod *qui sunt Paulo Presbyteri, eosdem quoque Episcopos esse*.

Unde ex hoc loco statui nequit, Timotheo a Presbyteris & non ab Episcopis manus impositas fuisse, imo Timotheo ab Episcopis, id est, Apostolis, qni Episcopi erant, manus fuisse impositas expresse notat in hunc Apostoli textum S. Chrysostomus dicens: „ non „ de Presbyteris hoc in loco, sed de „ Episcopis loqnitur: neque enim Pre„ sbyteri ipsum ordinarant „. Hunc sequuntur alii tum veteres tum recentiores, uno consensu tradentes, Timotheo manus a cœtu seu Collegio Apostolorum sive Episcoporum fuisse impositas, quorum se unum fuisse indicat Apostolus 2. ad Timotheum 1. *vers.* 6. monens Timotheum, ut resuscitet gratiam Dei, *quæ est in te*, inquit, *per impositionem manuum mearum*.

Itaque hinc habemus, non tantum qnod temporibus Apostolicis, Episcopus ordinaretur ab Episcopo, sed insuper quod a cœtu sive Collegio Episcoporum, seu a pluribus manuum impositionem acciperet.

Quamquam demus Dallæo, ab Apostolis expresse statutum non fuisse, Episcopum a duobus ant tribus Episcopis ordinandum esse, ex dictis nihilominus patet, disciplinæ hoc Canone expressæ Apostolos si non suo præcepto, saltem suo exemplo, statuendæ viam stravisse; eo quod cum Apostoli quempiam ad majus aliquod munus obeundum ordinarunt, a plnribus ei manus impositas fuisse memoretur. *Actorum Apost.cap.*13.

Nihil igitur continet hic Canon alienum a temporibus Apostolicis; tametsi igitur libenter fateamur, eum ab Apostolis conditum non esse, nihil tamen obstat,

obstat, quominus seculo I. aut II. conditus fuerit: cum & certum sit, etiam ante Synodum Nicænam hanc disciplinam fuisse stabilitam, atque per omnes Ecclesias religiose observatam, uti notabimus ad Canonem 4. Nicænum.

Præsenti Canone de ordinatione, non autem de Electione Episcopi tractari, probat verbum Græcum, quod manus impositionem significat, & expresse adstruit hic Balsamon.

CANON II.

Presbyter ab uno Episcopo ordinetur, & Diaconus, & reliqui Clerici.

SCHOLION.

Unus Episcopus conferre potest Ordines inferiores.

APud Cotelerium hic Canon præcedenti conjungitur, & duo unicum Canonem constituunt, licet in omnibus tam Græcorum quam Latinorum editis Codicibus & versionibus distinguantur. Verisimiliter ob materiæ connexionem in exemplari, quo usus est Cotelerius, in unum confusi sunt incuriâ scriptoris.

Contra hunc Canonem primo movet Dallæus, quod *Episcopi* & *Presbyteri* nomina distinguantur contra morem temporibus Apostolorum usitatum. Verum ut demus in scriptis Apostolorum Episcopos & Presbyteros penes nomina sæpius confundi, imo nec distingui, aliud inde concludere nequit Dallæus, nisi Canones hos Apostolis tribui non posse.

Episcopatus, Presbyteratus, & Diaconatus Ordines distincti.

At Canones hos seculo III. recentiores esse hinc constare nequit; cum certum sit seculo isto Episcopatus, Presbyteratus, & Diaconatus ordines, suis nominibus fuisse distinctos, atque istius temporis scriptores, cum hos ordines enumerant, aut eorum officia, aut ritus describunt, semper nomina quoque propria eis dedisse: nec unquam nomen *Episcopatus* tribuisse ordini Presbyteratus, aut secundi ordinis Presbyteros vocasse Episcopos, at hos ab illis etiam penes nomina perpetuo distinxisse.

Tertullianus seculo III. hanc inter Episcopos & Presbyteros distinctionem luculentissime exposuit *lib.* de Baptismo *cap.* 17. dicens: „ dandi quidem Baptismi habet jus Summus Sacerdos, qui „ est Episcopus, & hinc Presbyteri, & „ Diaconi, non tamen sine Episcopi „ auctoritate, propter Ecclesiæ hono„ rem: quo salvo salva pax est, alio„ quin etiam Laicis jus est. Quod enim „ ex æquo accipitur, ex æquo dari po„ test, nisi Episcopi jam, aut *Presby„ teri*, aut *Diaconi* vocantur, discentes; „ Domini sermo non debet abscondi „ ab ullo „ &c.

Plura plurimorum seculorum testimonia, quibus sacrorum ordinum distinctio solidissime contra Dallæum, aliosque Calvinianæ Sectæ Sectatores adstruitur, plures viri *eruditi* congesserunt, atque novissime duo celeberrimi Anglicani Scriptores, Guilielmus Beveregius in suo Codice Canonum primitivæ Ecclesiæ illustrato *lib.* 2. *cap.* 11. & Joannes Pearsonius Cestrensis in vindiciis Ignatianis *parte* 2. *cap.* 13. ubi hic pro vindicandis contra Dallæum, aliosque Epistolis Ignatianis, solidis ex antiquitate ac præsertim primi & secundi seculi momentis petitis argumentis adstruit hæc quatuor. Primum, alios quamplurimos secundi seculi scriptores idem discrimen inter vocabula *Episcopatus* & *Presbyteratus* observasse, quod docuit Ignatius. Secundo, nullum secundi seculi scriptorem simplici Presbytero in secundo ministerii ordine constituto Episcopi nomen tribuisse. Tertio, nullum seculi secundi scriptorem, cum gradus enumerat, aut cum de singularibus sui temporis ministris loquitur, nomen Presbyteri ei, qui Episcopus esset, tribuisse. Quarto eâ ætate, quâ S. Ignatius scripsisse dicitur, tres sacros distinctos ordines in Ecclesia extitisse.

De antiquitate Subdiaconorum, Acolythorum, Exorcistarum, Lectorum, Ostiariorum.

Præterea contra hunc Canonem movet Dallæus, quod in eo præter Presbyteros & Diaconos nominentur reliqui Clerici: Apostolis enim, ait *pag.* 599. „ non alios legitimos co„ gnitos fuisse Clericos, quam Episcopos, „ sive Presbyteros, & Diaconos „. Esto Apostolis nulli præter Episcopos, Pres-

sby-

sbyteros, & Diaconos noti fuerint Clerici, inde quidem concludi posset, Canonem hunc Apostolis non esse tribuendum. At eum seculo III. & IV. recentiorem nequaquam hinc evincet: quia constat iis seculis præter dictos ordines, alios Clericos notos fuisse. Tertullianus enim de præscript. *cap.* 42. meminit *Lectoris* ita scribens: „ alius „ hodie Episcopus, erat alius hodie „ Diaconus, qui erat Lector, hodie „ Presbyter, qui erat Laicus „ : & S. Cyprianus *Epist.* 24. ad Clerum scribit, „ fecisse me sciatis Lectorem Saturum, „ & hypodiaconum Optatum confesso„ rem, quos jam pridem communi con„ silio Clero proximos feceramus „. Et rursus *epist.* 34. ad Clerum & plebem asserit, Celerinum & Aurelium Lectores constitutos, & ita Clero conjunctos dicit: Lectorisque officium ita describit, ut „ loci altioris celsitate „ subnexus, & plebi universæ, pro ho„ noris sui claritate conspicuus, legat „ præcepta & evangelium Domini „.

Quin & sub idem tempus, S. Cornelius in *epist.* ad Fabium apud Eusebium *lib.* 4. *cap.* 43. præter Presbyteros & Diaconos, etiam Subdiaconos, Acolythos, Exorcistas, & Lectores cum Ostiariis, in Ecclesia sua constitutos docet. Infinita propemodum sunt eorum temporum monumenta, quæ evincunt, præter Presbyteratus, & Diaconatus ordines alios inferiores, quibus insigniti clero adscripti censebantur, iis temporibus notos fuisse. Quamvis & illud ultro fateamur, non omnes & eosdem in omnibus Ecclesiis, aut eodem tempore institutos & receptos fuisse.

Ordo Presbyteratus, aliique inferiores nonnisi ab Episcopo conferri possunt.

Quod hoc Canone edicitur, Presbyterum ab Episcopo, eoque uno ordinandum esse, veteris quoque est instituti. Hinc cum Synodus Constantinopolitana I. *Can.* 4. declaravit, Maximum Cynicum non fuisse rite Episcopum ordinatum, una declarat, quod nec fuerint nec sint, qui ab eo ordinati fuerunt, in ullo quocumque gradu Cleri.

Similiter cum vitio verteretur Athanasio, quod Macarius unus ex ipsius Diaconis calicem fregisset, Synodus Alexandrina tunc temporis celebrata accusationem istam examinans, reperit eo loco ubi poculum confractum dicebatur, nullum adfuisse Presbyterum, nec Ecclesiasticum, præter certum Ischyram, qui se fingebat a Colutho quodam ordinatum; at Coluthum istum Presbyterum duntaxat, non *Episcopum* fuisse dicit Synodus; ex quo infert Ischyram ab eodem ordinatum, nec Presbyterum, nec in quovis Ecclesiastico gradu constitutum, sed Laicum esse. Verba Synodi refert S. Athanasius in Apologia 2. *pag.* 752. Edit. Parisiensis anni 1721.

Hæc ostendunt jam pridem creditum fuisse Presbyteros, aliosque ad Clerum pertinentes ab Episcopo ordinari debere, unde & Hieronymus, licet Episcopos pene Presbyteros exæquare visus sit, fateri tamen debuit ordinationem Episcopo propriam esse: „ Quid facit, ait, „ exceptâ Ordinatione, Episcopus quod „ Presbyter non faciat „?

Pluribus id probat Beveregius ad hunc Canonem, qui & præterito seculo scribens, ait: „ ante delirum hoc nostrum „ & præcedens seculum, Apostolicum „ hoc institutum ab universa Ecclesia „ religiosissime observatum est: & nec „ inter inferiores Clericos, nedum in„ ter Presbyteros, quisquam recensere„ tur, nisi ab Episcopo ordinatus „.

Itaque veteri primorum temporum disciplinæ consonat præsens Canon statuens, Presbyteros, aliosque Clericos ab Episcopo ordinandos esse.

Unus Episcopus ad id sufficit.

Similiter conformis est eidem disciplinæ in quantum decernit, ab *uno* Episcopo ordinandos. Si enim temporum illorum monumenta consulantur, reperietur singulis Episcopis liberum fuisse, suos Presbyteros, Diaconos, aliosque ministros ordinare, nec unquam decretum fuisse scitur, plures Episcopos Ordinationi Presbyterorum debere assistere.

Hinc Concilium Hispalense II. *Can.* 6. tamquam indubitatum & solitum id statuit: *Episcopus Sacerdotibus & ministris solus honorem dare potest, auferre solus non potest.*

CA-

CANON III.

Si quis Episcopus aut Presbyter, præter Ordinationem Domini, alia quædam in Sacrificio offerat super altare: id est, aut mel, aut lac, aut pro vino siceram & confecta quædam, aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legumina contra constitutionem Domini faciens, congruo tempore deponatur.

CANON IV.

Offerri non liceat ad altare, præter novas spicas, uvas, & oleum ad luminaria, & Thymiama, id est, incensum tempore quo sancta celebratur oblatio.

CANON V.

Reliqua poma omnia ad domum primitiæ Episcopo & Presbyteris dirigantur, non offerantur in altari: certum est autem quod Episcopis & Presbyteris dividant, & Diaconis, & reliquis Clericis.

SCHOLION.

Quæ ad altare tempore sacrificii offerri permittuntur, & quæ prohibentur.

VAriæ horum Canonum exstant lectiones.

In primis hi tres Canones apud Cotelerium unicum constituunt: apud Hervetum autem & Balsamonem duo priores Canones in unum conflantur; tertius autem separatum Canonem constituit.

Non una quoque in ipso contextu Canonum varietas lectioni occurrit, quam in eorum expositione annotabimus.

Priore Canone decernitur: Si quis Episcopus aut Presbyter præter ordinationem Domini (seu G. *præter Domini de sacrificio ordinationem*) (vel C. *præter a Domino stablam de sacrificio constitutionem*): *alia quædam in sacrificio offerat super altare:* (sive C. *ad altare attulerit*, *id est*, *aut mel aut lac*, *aut pro vino siceram & confecta quædam*). Pro finalibus verbis, *& confecta quædam*, Græci *ad siceram* addunt, *factitiam*, ut legant *siceram factitiam*, omissis vocibus *confecta quædam*, quæ lectio videtur verisimilior, uti mox ostendetur.

Addit præterea Canon, quod in altari offerri nequeant *aut volatilia*, *aut animalia aliqua*, *aut legumina*.

Sensus Canonis III.

Sensus igitur hujus Canonis est, quod in altari, aut ad altare nihil offeratur, aut afferatur, præter ea quæ Dominus jussit in sacrificio offerri, id est *panem & vinum*, uti notant Balsamon & Zonaras.

Est autem *sicera*, ait Balsamon, *quidquid præter vinum inebriat*. Et latius exponit Hieronymus *epist.* ad Nepotianum: „ Sicera Hæbræo sermone „ omnis potio nuncupatur, quæ inebriare „ potest, sive illa, quæ frumento „ conficitur, sive pomorum succo, „ aut cum favi decoquuntur in dulcem „ aut barbaram potionem, aut „ palmarum fructus exprimuntur in „ liquorem, coctisque frugibus aqua „ pinguior coloratur „. Hinc non obscurum est veriorem esse lectionem Græcorum, quæ legit *siceram factitiam*.

Plura eam in rem videre licet apud Beveregium in annotationibus ad hunc Canonem.

Canon hic apud Dionysium pœnam in contravenientes adjicit his verbis: *Contra constitutionem Domini faciens congruo tempore deponatur*. Verum hic variant lectiones.

Omnes quidem Codices & versiones pœnam depositionis in transgressores decernunt, sed verba *congruo tempore*, ceteræ versiones & Codices, uno Dionysiano excepto, referunt non ad verbum *deponatur;* sed ad oblationem *novarum spicarum* & *uvarum*, cujus quidem apud Dionysium fit mentio in Canone sequenti, scilicet quarto: at in reliquis versionibus jungitur huic Canoni tertio; atque hoc modo legitur apud Balsamonem: *Si quis Episcopus aut Presbyter præter Domini de sacrificio ordinationem alia quædam ad altare attulerit .... deponatur*, *præter quam novas spicas vel uvam* TEMPO-

RE OPPORTUNO. Cotelerii versio ita habet, *exceptis* TEMPORE OPPORTUNO, *novis granis*, *sive spicis frumenti*, *sive uvis*. Hervetus autem legit: præterquam *nova legumina* TEMPORE OPPORTUNO.

Hæc lectio uti est communior, ita & verisimilior & convenientior apparet. His enim significatur frumenti spicas, sive nova grana & uvas esse offerenda, quando enata & matura sunt, tunc enim est tempus congruum & opportunum ea offerendi.

Canon IV vult tantum Sacerdoti offerri *spicas*, *uvas*, *oleum*, & *Thymiama*, id est, ea quæ quoquo modo serviebant ad perficiendum sacrificium.

Monet autem hic Balsamon, quod „ cum audis Canonem dicentem: *præterquam novas spicas vel legumina*, „ ne putes per hæc permitti fieri sacrificium, & hoc enim prohibetur, sed „ dic ea offerri Sacerdoti, tamquam novorum fructuum primitias, & ut ea „ ex manibus Sacerdotis cum benedictione accipientes Deo gratias agamus „.

Permittuntur autem uvarum & frumenti primitiæ ad altare offerri, quia ex his materia sacrificii scilicet vinum & panis conficitur, imo ex his oblatis desumebatur tantum, ut inde confici posset vinum & panis ad sacrificium necessaria, uti de uva expresse notat ad *Can.* 4. Aristenus dicens: „ uva enim „ in Ecclesia pecu1iariter offertur ab „ aliis fructibus, ut & a vino ex ea facto, quod assumitur ad perficiendum „ incruentum sacrificium „.

Hâc ratione indubie etiam permittitur offerri ad altare, *oleum ad luminaria* (seu C. *ad sanctam lucernam*) & *Thymiama*, *id est*, *incensum tempore quo sancta celebratur oblatio* (seu G. *tempore oblationis sanctæ*).

Nequaquam obscurum est horum ad altare oblationem permitti, eo quod ad oblationem sacrificii deservirent, sive quia oleo & incenso tempore oblationis utebantur.

Porro luminaria *oleo* accensa primis seculis in Ecclesia usitata fuisse, constat ex Eusebio, qui *lib.6. cap.9.* refert in magna Paschæ vigilia, oleum ministris defuisse: aquam autem S. Narcissi mandato lucernis infusam in olei pinguedinem miraculose conversam esse.

Usum quoque incensi sive Thymiamatis in primitiva Ecclesia fuisse testatur Hyppolitus, qui tractans de consummatione mundi ait: „ Lugebunt etiam „ Ecclesiæ luctu magno, quia nec ob„ latio, nec suffitus fiet „. Evidenter supponens suo tempore, id est, seculo III. thurificationem sive *suffitum*, in Ecclesiis usitatum, & S. Ambrosius in cap. 1. Lucæ de eodem usu fidem facit scribens: „ Utinam nobis quoque ado„ lentibus altaria, sacrificium deferen„ tibus assistat Angelus, imo præbeat „ se videndum „.

Oblationes plebis ad sustentationem Cleri Can V.

Reliquorum autem fructuum, qui ad usum sacrificii & officii divini non deserviunt, prohibentur Canone 5. in versione Dionysii, sive 4. secundum Græcos offerri in altari; sed jubentur ad domum, Episcopo & Presbyteris dirigi, quod in Dionysii versione ita exprimitur: *reliqua poma omnia ad domum primitiæ*, *Episcopo & Presbyteris dirigantur*, *nec offerantur in altari*. Apud Cotelerium vero legitur: *alius vero omnis fructus ad domum mittatur*, *primitiæ Episcopo & Presbyteris*, *non autem ad altare*. Eademque lectio occurrit apud Balsamonem & Hervetum.

Oblationum congrua distributio.

Cur autem ad Episcopum & Presbyteros dirigi debeant hi fructus, in Canone subjicitur: *clarum autem est*, *quod Episcopus & Presbyteri Diaconis*, *& reliquis Clericis distribuunt*: uti legitur apud Balsamonem, Cotelerium, Hervetum, quin & apud Dionysium, prout in plerisque editionibus exstat: quam lectionem & ipse Canonis contextus postulat: ut proinde dubitari nequeat, quin mendum irrepserit in exemplar Codicis Dionysiani, quo usus est Christophorus Justellus, in quo legitur dativus *Episcopis & Presbyteris*, loco nominativi hoc modo: *certum est autem quod Episcopis & Presbyteris dividant*, *& Diaconis & reliquis Clericis*, quæ sensum non habent.

In primitiva Ecclesia antequam annui reditus & stipendia ministris Ecclesiæ essent constituta, ipsi ex liberali fidelium contributione, vel etiam e primitiis lege debitis alebantur, uti constitu-

stitutionibus vulgo Apostolicis legitur *lib. 3. cap. 30. omnes primitiæ offerantur Episcopo, & Presbyteris, & Diaconis, ad eos alendos.*

Porro quæ offerebantur, Episcopus reliquis ministris juxta eorum gradus distribuebat, ut ex Cypriano, aliisque patescit, & latius dicemus ad *Canon.* 7. & 8. Synodi Gangrensis, quibus cautum est, ne quis præter Episcopi sententiam ea vel accipiat, vel distribuat.

Canon VI.

Episcopus aut Presbyter uxorem propriam nequaquam sub obtentu Religionis abjiciat: si vero rejecerit, excommunicetur: sed si perseveraverit, dejiciatur.

Scholion.

De legitima uxore per Episcopos, aut Presbyteros prætextu Religionis non dimittenda.

Tempore hujus Canonis, non tantum Presbyteros & Diaconos, sed & Episcopos ex more Orientalium habuisse uxores, satis manifestum est; notantque Balsamon & Zonaras, ante Synodum VI. vulgo Trullanam licuisse Episcopis habere uxores: cum igitur etiam juxta disciplinam istius temporis, & præsertim Ecclesiæ Græcæ uxorati possent promoveri in Episcopos, Presbyteros, & Diaconos, & suis uxoribus uti, prohibet ipsis præsens Canon prætextu religionis sive pietatis uxores suas legitimas dimittere, ne ipsi Sacramento injuria fiat, quasi conjugium cum vera pietate non consistere videretur; atque exemplo Clericorum etiam alii fideles sub simili prætextu uxores dimittere vellent.

Porro quia hæc disciplina apparebit opposita disciplinæ Ecclesiæ Latinæ, quæ usum Matrimonii etiam ante legitime contracti non permittit personis sacratis, idcirco plures e Latinis non reflectentes ad morem primitivæ Ecclesiæ ac notanter Græcorum, putarunt, hic duntaxat prohiberi, ne uxorem rejiciat quoad curam & temporalium subministrationem, quod sensui & verbis Canonis non satis conforme apparet, uti multis ostendit Guilielmus Beveregius ad hunc Canonem.

Canonem quoad *sensum*, non autem quoad *verba* refert Gratianus *Dist.* 28. *Can.* 14. inquiunt Correctores Romani: videtur autem Gratianus magis accedere ad sensum Latinorum: pro verbo enim *ejiciat*, legit *contemnere*; id est negligere, non gerendo ejus curam, & non subministrando necessaria (*a*).

Canon VII.

Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus nequaquam seculares curas assumant, sin aliter dejiciantur.

Scholion.

Clerici prohibentur seculares curas suscipere.

Scribit autem S. Cyprianus Epist. 66. Edit. Rigaltii: „ Cum jam pridem in Concilio Episcoporum statutum „ sit, ne quis de Clericis & Dei ministris tutorem vel Curatorem testamento subconstituat, quando singuli „ divino Sacerdotio honorati, & in „ Clerico ministerio constituti nonnisi „ altari & sacrificiis deservire, & precibus & orationibus vacare debeant; „ scriptum est enim, *nemo militans „ Deo, obligat se molestiis secularibus*, „ ut possit placere ei, cui se probavit. „ Quod cum de omnibus dictum sit, „ quanto magis Clerici molestiis & laqueis secularibus obligari non debent, „ qui spiritualibus occupati, ab Ecclesia recedere, & ad terrenos & seculares actus vacare non possunt „.

Ex finalibus verbis epistolæ non obscure colligitur verba ipsa Concilii sive Canonis fuisse, quod & notat Rigaltius: „ Ne quis frater excedens, ad tutelam vel curam Clericum nominet. „ Si quis hoc fecerit, non offeratur pro „ eo

(*a*) Ad hunc Canonem Apostolorum referri potest, quod iisdem pene verbis scribit Gregorius Magnus lib. 7. Ep. 39. *ut sicut Canonica decrevit auctoritas, uxores, quas caste debent regere, non relinquant.*

„ eo, nec sacrificium pro dormitione
„ ejus celebretur. Neque enim apud
„ altare Dei meretur nominari in Sa-
„ cerdotum prece, qui ab altari Sacer-
„ dotes & Ministros voluerit avocare „.

Integra epistola Cypriani merito legenda a Sacerdotibus, qui relicto sacerdotali ac præsertim pastorali officio, cui sunt adstricti, curis & negotiis secularibus se immiscent; nec non a Laicis, qui Sacerdotes talibus negotiis intricant.

Cum autem etiam Cypriani tempore statutum fuisse legamus, quod hoc Canone decernitur, hinc & Canonis hujus antiquitas commendatur.

Sæpius autem sequentibus seculis hic Canon tamquam vocationi Clericorum admodum conformis, renovatus est, ac signanter anno 813. in Concilio Moguntino Canone 14. ubi una exprimuntur negotia secularia Clericis speciali ratione fugienda. Et latius in *capite* 1. *Ne Clerici vel Monachi, &c.* (a).

Canon VIII.

Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus sanctum Paschæ diem ante vernale æquinoctium cum Judæis celebraverit, abjiciatur.

Scholion.

Interdicitur celebratio Paschæ lunâ 14. more Judæorum.

JOannes Dallæus de pseudo-epigraphis *lib.* 3. *cap.* 15. hunc Canonem non tantum Apostolis abjudicandum, sed primis tribus seculis incognitum arbitratur, eo quod hic sub depositionis pœna vetetur id, quod diu in multis iisque sanctissimis Parœciis, imo Diœcesibus Asiæ, Orientis, & Syriorum servatum fuit.

Dein nonnullis adductis, quibus probat a multis practicatum esse, quod hoc Canone vetatur, tandem concludit. „ Eos, qui ita atrocibus in quarto-deci-
„ manos Paschæ celebratores detonant,
„ ut eos gradu Ecclesiastico dejiciant,
„ vel ad Judæorum communem morem
„ ablegent, Apostolos non esse, sed
„ impostores post Nicænam demum Sy-
„ nodum viventes, qui, quod fere apud
„ omnes Christianos suo seculo obser-
„ vari in Paschæ celebratione videbant,
„ Apostolis non minus stulte quam im-
„ pudenter more suo affinxerunt „.

Canon hic Apostolis non est adscribendus.

Lubenter Dallæo assentimur, in eo quod Canonem hunc ipsis Apostolis abjudicet. Si enim Canon hic tamquam ab Apostolis scriptus aut dictatus, notus fuisset primis illis temporibus, quibus quæstio de die celebrationis Paschæ acerrime disputata fuit, dubium non est, quin pro decisione quæstionis adductus fuisset, præsertim cum utrimque pro traditione Apostolica certaretur, atque utraque pars praxim Apostolicam pro sua praxi allegaret.

Verum ea, quæ a Dallæo proferuntur, nequaquam vel apparenter probant Canonem hunc ante Synodum Nicænam editum non fuisse.

Contentio inter Victorem & Polycratem.

Scimus enim acrem admodum, præsertim tempore quo Victor Romanæ & Polycrates Asianæ Ecclesiæ præerant, contentionem fuisse, quo die Pascha celebrandum esset, contendente Polycrate una cum aliis Asianis Episcopis quartâ-decimâ lunâ Martii, in quamcumque diem incidisset, Pascha esse celebrandum.

„ Omnes enim per Asiam Ecclesiæ
„ vetustâ quâdam traditione nixæ quar-
„ tâ-decimâ lunâ salutaris Paschæ fe-
„ stum diem celebrandum esse cense-
„ bant, quo die præscriptum erat Ju-
„ dæis, ut agnum immolarent, eâque
„ omnino lunâ in quemcumque diem
„ septimanæ incidisset, finem jejuniis
„ imponendum esse statuebant „. Ait Eusebius *lib.* 5. *Hist. Eccles. cap.* 23. addens: „ Cum tamen reliquæ totius
„ orbis Ecclesiæ alio more uterentur,
„ qui ex Apostolorum traditione pro-
„ fectus etiamnum servatur, ut scilicet
„ non alio quam Resurrectionis Domi-
„ nicæ die jejunia solvi liceat „.

Si igitur Eusebio credamus, tempore Victoris Episcopi Romani, id seculo secundo labente, omnes per orbem Ec-

(a) Exstat quoque hic Canon apud Gratianum, Dist. 88. cap. *Episcopus aut Sacerdos.*

Ecclesiæ, exceptâ Diœcesi Asianâ, censebant, quod hoc Canone præcipitur, Pascha nequaquam cum Judæis lunâ 14. esse celebrandum.

Quantâ autem vehementiâ a Victore Episcopo Romano Asianorum mos Pascha cum Judæis celebrandi improbaretur, ex iis colligi potest, quæ Eusebius ab hoc Pontifice in hac causa gesta narrat capite sequenti ex versione Valesii. „ Illico, ait, omnes Asiæ, vi„ cinarumque Provinciarum Ecclesias „ tamquam contraria rectæ fidei sen„ tientes, a Communione abscindere „ conatur (Victor) datisque litteris u„ niversos, qui illic erant fratres pro„ scribit, & ab unitate Ecclesiæ pror„ sus alienos esse pronuntiat „.

Verisimile est Canonem seculo II. labente conditum.

Ulterius ex Eusebio habemus, quod eodem tempore „ plures Synodi ob id „ cœtusque Episcoporum convenirent; „ atque omnes uno consensu, ait Eu„ sebius dicto *cap.* 23. Ecclesiasticam „ regulam universis fidelibus per Epi„ stolas tradiderunt, ne videlicet ullo „ alio quam dominico die mysterium „ Resurrectionis Domini unquam ce„ lebretur „.

Quidni igitur Episcopi harum Synodorum, qui credebant morem celebrandi Pascha die dominico descendere ex traditione Apostolicâ, hancque Asianorum praxi contrariari, hunc Canonem statuere potuerunt contra Episcopos, Presbyteros, & Diaconos, suarum Provinciarum, qui ab hac praxi recederent; quamvis simili pœnâ Asianos contrarium sentientes plectendos non censerent: nec Ecclesias Asianas a communione rescindendas judicarent, quales fuisse plures Episcopos, ac notanter S. Irenæum scribit Eusebius, qui & refert litteras Irenæi, quibus decenter Victorem admonet, ne integras Dei Ecclesias morem sibi a majoribus traditum custodientes a communione abscindat.

Canon IX.

Si quis Episcopus, aut Diaconus, vel quilibet ex Sacerdotali catalogo, factâ oblatione, non communicaverit, aut causam dicat, ut si rationabilis fuerit, veniam consequatur, aut si non dixerit, communione privetur, tamquam qui populo causa læsionis exstiterit, dans suspicionem de eo, qui sacrificavit, quod recte non obtulerit.

Scholion.

Ministri altari assistentes communicare seu Eucharistiam percipere jubentur.

THeodorus Balsamon interpretans hunc Canonem ait: „ Dicimus „ quod qui in sacrum catalogum annu„ merantur, & Sacramentorum myste„ ria peragunt; oblationi autem, quæ „ fit, non communicant, segregantur, „ nisi justam causam dixerint „.

Pro faciliori Canonis intellectu sciendum, antiqui moris fuisse, ut Episcopo Missam solemnem celebrante, reliqui de Clero sive Sacerdotes, Diaconi, aliique inferiores ministri, una assisterent, & cum ipso Episcopo sacrificium ac divinam liturgiam peragerent.

Hi igitur omnes tamquam cum ipso Episcopo sacrificium & liturgiam peragentes, una etiam communicare jubentur, & nisi causam rationabilem non communicandi dixerint, *communione privantur* (sive G. *segregantur*) *tamquam qui populo causa læsionis exstiterit, dans suspicionem de eo, qui sacrificavit, quod non recte obtulerit*: id est, interprete Zonara: „ Perinde ac si nollet hujus „ particeps esse, quod in sacrificante „ sciret impedimentum aliquod inesse „ ad sacrificium „.

Atque hinc natum esset contingere, ut exemplo Cleri populus se ab Episcopi communione segregaret, quod pristinis Ecclesiæ seculis insolitum non erat, uti notavimus in *Jure Ecclesiast. part.* 3. *tit.* 11. *cap.* 3. *num.* 16. & 17.

Mos iste observatur Romæ in insignioribus Basilicis.

Interim hinc notent Diaconi, Subdiaconi, aliique e Clero sacris Missarum solemniis assistentes, & cum Sacerdote liturgiam peragentes, decens omnino

ac

ac pristinæ Ecclesiasticæ disciplinæ conforme esse, ut sicuti cum sacerdote sacrificium peragunt, etiam de ipso sacrificio per Sacram Communionem realiter participent. Testaturque Cardinalis Bona *lib.* 2. *rerum Liturg. cap.* 17. §. 2. quod „ in Missa solemni retenta „ sit ab aliquibus Ecclesiis communio „ ministrorum, quæ, ait, Romæ nunc „ permanet in insignioribus Basilicis; „ & ubi desierat, Apostolicæ visitatio- „ nis decreto restituta est „.

Olim omnes, qui sacrificio aderant, communicabant.

Addit autem Bona consuetudinem hanc sapientissimo sane Consilio retineri, ne alias in desuetudinem abeat antiquissimus Ecclesiæ ritus, juxta quem omnes, qui sacrificio aderant, communicabant, quod & hodiernæ Missæ ritus & preces sive collectæ supponunt, ut propterea & recte moneat ibidem Bona, quod sine *hoc ritu vix possint intelligi, quæ in liturgicis orationibus quotidie recitantur.*

Canon X.

Omnes fideles, qui ingrediuntur Ecclesiam, & Scripturas audiunt, non autem perseverant in oratione, nec sanctam communionem percipiunt, velut inquietudines Ecclesiæ commoventes, convenit communione privari.

Scholion.

De segregandis a communione, qui ad finem usque non perseverant in Ecclesia.

HOc Canone segregari fideles, qui Ecclesiam ingrediuntur, & Scripturas audiunt, sed non communicant, satis clare insinuat textus Canonis prout a Dionysio refertur his verbis: *Nec sanctam communionem percipiunt;* atque ita & Theodorus Balsamon intellexisse videtur: nam in commentario Canonis expresse dicit: „ Præsentis Canonis constitutio est „ acerbissima: Segregat enim eos, qui „ in Ecclesiam conveniunt, & non „ ad finem usque exspectant, *nec communicant* „.

Videtur quoque idem sentire Zonaras dicens: „ Canon præsens exigit „ omnes, dum sanctum celebratur sacrificium, ad finem usque in oratione, sanctâque communione perseverare, si quidem tum temporis a „ Laicis exigebatur, ut frequenter communicarent „.

Hunc quoque Canonis sensum secutus seculo IX. Amalarius in spicilegio Acheriano, *tomo* . . . . *pag.* 171. (*a*) conjungens hunc Canonem & præcedentem, ait: „ Præcipitur in Canonibus, ut omnes ingredientes Ecclesiam communicent; quod si non „ communicaverint, dicant causam, quare non communicaverint, & si rationabilis exstiterit, indulgeatur illis, sin autem excommunicentur „.

Verum citatus Balsamon in interpretatione præcedentis Canonis, negat in illo Canone præcipi omnibus Laicis Ecclesiam ingredientibus communicare, sed tantum usque in finem liturgiæ assistere, imo nec Clericis, seu sacratis hominibus, qui altari non assistunt: verba ejus sunt, „ Sacrati autem, qui „ sancta super altare non tractant, & „ omnes Laici fideles, qui non exspectant, seu ad finem usque non perseverant, donec a dignis sancta facta „ fuerit communicatio, ut inordinati „ segregentur, dicere enim omnes nos „ fideles Laicos, & consecratos, qui „ sacra non tractant, oportere quotidie Sanctis communicare, alioqui „ segregari, nec est ex sententia Canonis, nec potest fieri, & ideo nonus „ Canon dixit puniri fideles, qui non „ permanent, & non addit eos, qui „ non communicant „.

Finalia verba clare indicant, Balsamonem hæc scribentem præ oculis habuisse lectionem Græcam, quæ pro his verbis apud Dionysium, *nec sanctam communionem percipiunt*, legit, *& in sacra communione non permanent*, quemadmodum & Hervetus vertit, neque dissonat Cotelerius ita vertens, *non autem perseverant in oratione & sancta communione.*

His & consentit Synopsis, quæ post commentaria Balsamonis & Zonaræ cum

(*a*) Pervolvi spicilegium Acherianum, nec inveni textum a D. Van-Espen citatum.

cum observationibus Alexii Aristeni exstat apud Beveregium, in quo Canon hic ita compendio legitur: *Segregabis eum, qui in precibus & communione non permanet*. Subjecto hoc Aristeni scholio: „ Qui non manet in „ Ecclesia usque ad finem, sed de Ec„ clesia egreditur, dum adhuc Sacra „ Liturgia celebratur, eum ut confu„ sionem facientem in Ecclesia segre„ gari oportet „.

Facit pro hac interpretatione, quod si Canon omnes fideles Ecclesiam ingredientes, & sacrificio assistentes ad communicandum adstringere intendisset, indubie addita fuisset & hic clausula salutaris Canoni præcedenti inserta: *nisi causa rationabilis non communicandi exstiterit*. Cum Laici facilius ex causa a communione excusari, quam sacrati homines, præsertim altari servientes, possint.

Itaque hoc Canone unice præcipi videtur, ut fideles Ecclesiam ingredientes, divino officio intersint, & ad finem usque Sacræ Liturgiæ permaneant, ne alias *confusionem* sive *inquietudinem*, statutum ordinem invertentes, inducant.

Hinc in primis intelligimus, quam jam pridem solliciti fuerint Patres, ne quis confusionem aut inquietudinem induceret in Ecclesiam tempore divini officii, ipsum ordinem officii turbando.

Olim omnes sacrificio assistentes communicabant.

Notandum autem quod etiam si genuina esset lectio Dionysiana, atque præciperetur, ut omnes fideles Ecclesiam ingredientes, & sacras Scripturas audientes, deberent sanctam communionem percipere, nequaquam hinc consequens esset, Canonem hunc primis Ecclesiæ seculis haud editum esse: imo e contrario ejus suaderet vetustatem. Certum enim est & exploratum in primordiis Ecclesiæ omnes fideles, *quorum erat cor unum & anima una, quotidie perseverasse in communicatione & fractione panis*, ut Acta Apostolorum testantur, nec ullus sacris mysteriis interesse permittebatur, nisi qui offerre poterat, & de oblatis participare, quam consuetudinem diu perstitisse evidens est, inquit Cardinalis Bona *lib. 2. rerum Liturg. cap.* 17. §. 2. pluribus ex antiquitate argumentis petitis id adstruens.

Retulit hunc Canonem Gratianus *Dist. 1. de Consecrat. Can.* 62. ex versione Dionysii, sed additis his verbis, *in solemnitatibus sacris*, secutus, ut apparet, Ivonem, qui *part. 6. cap.* 163. Canonem cum eadem clausula recitat: & Burchardus *lib. 2. cap.* 67. addit *in solemnibus sacris*. Regino autem *lib. 1. de Ecclesiast. discipl. cap.* 193. recitans hunc Canonem, interserit hæc verba, *die Dominico*. Cum enim tempore horum collectorum desiisset quotidiana fidelium communio, atque ad dies Dominicas, vel etiam præcipuas solemnitates esset redacta, Canonem disciplinæ sui temporis accommodantes, eas particulas inseruerunt, non satis attendentes, aliam fuisse tempore conditi Canonis disciplinam.

Lectio S. Scripturæ in Conventibus sacris.

Interim & ex hoc Canone habemus jam pridem apud Christianos usitatum fuisse, ut in sacris Conventibus diebus præsertim Dominicis,& Festis prælegerentur *Sacræ Scripturæ*, vetarenturque ante lectionem Scripturarum egredi. Et hinc verisimiliter communis fidelium persuasio habet, quod præcepto Ecclesiæ de audienda Missa non satisfiat, si quis post recitatum Evangelium intraverit.

CANON XI.

Si quis cum excommunicato, saltem in domo (a) *simul oraverit, iste communione privetur.*

CANON XII.

Si quis cum damnato Clerico veluti cum Clerico, simul oraverit, iste damnetur.

SCHOLION.

De communicante cum ex-

HI Canones coincidunt cum Canone 5. Nicæno, & Canone 9. Co-

(a) In quibusdam Codicibus legitur, *locutus fuerit vel*, &c.

communicato, aut Clerico deposito.

Codicis Africani, quorum scholia consule.

Illud circa posteriorem Canonem hic notandum, quod eo Canone agatur non de Clerico excommunicato, sed *deposito*. Ideoque apud Balsamonem, Hervetum, & Cotelerium pro *damnato*, legitur *deposito*.

Deinde agitur *de Clerico*, cum alio *Clerico deposito* orante: quare & apud eosdem legitur, si quis *Clericus*, vel *cum sit Clericus*.

Itaque decernitur, quod si quis *Clericus cum Clerico* deposito, veluti *cum Clerico*, (uti legunt Dionysius & Cotelerius) oraverit, id est, functiones Clericales obiverit, *iste damnetur*; aut ut alii legunt, *& ipse deponatur*, utpote qui depositionem ab Episcopo factam, hâc communicatione contempsisse, & vilipendisse videatur.

Canon XIII.

Si quis Clericus aut Laicus a communione suspensus, seu communicans, ad aliam properet civitatem, & suscipiatur prater commendatitias litteras, & qui susceperunt, & qui susceptus est, communione priventur. Excommunicato vero proteletur ipsa correptio, tamquam qui mentitus sit, & Ecclesiam Dei seduxerit.

Scholion.

De excommunicato transeunte ad aliam Ecclesiam sine commendatiis litteris proprii Episcopi.

HIc Canon in duos divisus exstat apud Balsamonem & Zonaram. Priore parte, quæ apud ipsos conficit Canonem 12. decernitur, ut *si quis Clericus aut Laicus a communione suspensus* (sive G. *segregatus*, *seu communicans*) (G. sive *non recipiendus*) (aut C. *non receptus*) *ad aliam properet civitatem*, *& suscipiatur prater commendatitias litteras*, *& qui susceperunt*, *& qui susceptus est*, *communione priventur*.

Canonem quoad hanc partem convenire cum *Canone 6*. Antiocheno monet hic Zonaras: notandum autem hic esse versionem Dionysii, ut observat Cotelerius, creditque exponi posse *suspensum pro eo* „ cujus res perspectæ „ non sunt, vel cujus adhuc sub judi„ ce lis, accusatus nimirum coram „ Episcopo, necdum judicatus reus aut „ innocens „.

Posteriore autem Canonis parte, quæ apud Græcos conficit Canonem 13. statuitur, ut *excommunicato proteletur ipsa correptio*. Græci autem conficientes distinctum Canonem ita legunt, *si vero fuerit excommunicatus, aggravetur in eumdem excommunicatio*.

Porro particula *vero* satis indicat hanc periodum esse Canonis præcedentis appendicem, ut propterea non tantum in Dionysii versione, sed & Cotelerii & Herveti unum cum superiore Canonem conficiat: legit autem Cotelerius: *Si autem fuerit segregatus, prorogetur ei segregatio*. Hervetus autem, *ejus intendatur segregatio*.

Harum versionum licet diversa sint verba, eadem tamen est sententia, nimirum segregatum aut excommunicatum, qui sine sui Episcopi litteris commendatitiis in aliam Ecclesiam fraudulenter se intrusit, sive recipi fecit, gravius esse puniendum, sive segregationem vel excommunicationem ad tempus inflictam, esse *prorogandam*, *intendendam*, *protelandam*, *sive aggravandam*.

Ratio hujus *aggravationis*, seu *protelationis* exprimitur in Canone apud Dionysium his verbis: *tamquam qui mentitus sit*, *& Ecclesiam Dei seduxerit*, vel uti legit Cotelerius: *ut qui verbis fefellerit ac deceperit Ecclesiam Dei*.

Hæc clausula quidem nec apud Balsamonem aut Zonaram, nec apud Hervetum reperitur, habetur tamen apud Joannem Antiochenum in collectione Canonum *tit.* 18. atque ita legisse Alexium Aristenum patet ex ejus ad Synopsim hujus Canonis commentario.

Synopsis ita habet. *Qui segregationem suam mentitur, est minime recipiendus*.

Huic synopsi subjungit Aristenus hunc commentarium. „ Si quis a proprio „ Episcopo segregatur, & proficiscens „ ad

„ ad alium Episcopum celat segregationem, & ab eo recipitur, aggravetur ei segregatio, tamquam mentienti & decipienti Ecclesiam Dei „. Imo totus Canonis hujus contextus, hanc rationem patenter insinuat.

Hoc autem observandum, in hac posteriore Canonis parte expresse sermonem esse, de *excommunicato* vel *segregato*, idque cum oppositione, ut apparet, *ad suspensum*: ita ut hic de Laico, non vero de Clerico statui verisimile sit. In primitiva enim Ecclesia Clericus semel *depositus*, numquam ad functiones Clericales restituebatur, at Laici ad tempus a communione segregabantur; ideoque ex causa superveniente eorum segregatio seu excommunicatio vel correptio protelari sive intendi aut aggravari poterat.

Canon XIV.

Episcopo non licere alienam Parochiam propriâ relictâ pervadere, licet cogatur a plurimis, nisi forte rationabilis eum causa compellat, tamquam qui possit ibidem constitutis (a) *plus lucri conferre, & in causa Religionis aliquid profecto* (b) *prospicere, & hoc non a semetipso pertentet, sed multorum Episcoporum judicio, & maximâ supplicatione perficiat.*

Scholion.

Episcopi jubentur contenti esse regimine propriæ Ecclesiæ.

Hoc Canone in primis præcipitur, *Episcopo non licere alienam Parochiam, id est Diœcesim, propriâ relictâ pervadere* (sive G. *ad aliam transilire*) *licet cogatur a plurimis.*

Sensus apparet, quod Episcopus debeat esse contentus regimine propriæ Ecclesiæ seu Diœcesis, neque alienæ se immiscere, aut populi illius regimen aut instructionem suscipere, tametsi forsan plures e populo alterius Diœcesis id instanter postulent, & quodammodo eum cogant: idque ne confusio & dissensio oriatur inter Episcopos, ubi recte hic notat Zonaras, dicens: „ Varii Canones Synodici prohibent „ Episcopis a suis Ecclesiis in alias „ migrare: sed unumquemque mandant in ea, quæ forte sibi contigit, „ Ecclesiâ manere, *ne diffideant inter se* „.

Anno 673. celebrata est Synodus Herefordiensis in Anglia sub Theodoro Archiepiscopo Dorovernienfi (c); qui ibidem coram Synodo librum Canonum protulit, ex quo decem capitula recitavit a Synodo suscepta, quorum secundum hoc erat: „ ut nullus Episcopus „ alterius Parœciam invadat, sed con„ tentus sit gubernatione creditæ sibi „ plebis „.

Evidens est hoc statutum omnino consonum esse præcedenti Canoni ex versione Dionysii: ideoque non sine fundamento suspicatur Beveregius in annotationibus ad hunc Canonem, librum Canonum a Theodoro prolatum eumdem fuisse, quem Dionysius in latinum verterat, & Canones hosce vulgo Apostolorum saltem 50. priores in eo fuisse descriptos, præsertim quod inter statuta libro illo descripta, reperiantur alia plurima, quæ e Canonibus his desumpta videntur, puta de die celebrandi Paschatis, de non recipiendis Clericis sine commendatitiis litteris, de cogendis Conciliis bis in anno. Exstat hæc Synodus ex Beda, *lib. 4. Hist. Angl. cap. 3. tomo 6. Concil. general. col.* 537.

Haud obscurum est quod Synodus hæc, si ad Canonem præsentem reflexerit, eum non intellexerit de Episcopo suam Ecclesiam abdicante, & ad aliam transeunte; sed de Episcopo, qui non contentus propriæ plebis administratione, alienæ se immisceret, idcirco mandans, *ut contentus sit gubernatione creditæ sibi plebis.*

Quia tamen contingere potest, ut Episcopus alteri populo multum utilis sit, aut necessarius, subjungit Canon hanc modificationem, *nisi forte eum ratio-*

(a) Suspicatur eruditus Pithæus, quod ita lectum olim fuerit, *ibidem constitutus*.

(b) Idem conjicit legendum esse *profectus*.

(c) Dorovernum, vel Durovernum, aut Darvernum dicitur hodie Cantuaria, *Cantorberi*.

tionabilis causa compellat alienæ eum Parochiæ sive Diœcesi assistere, *tamquam qui ibidem constitutis plus lucri adferre, & in causa Religionis aliquid profecto prospicere* (sive C. *quod ipse majorem utilitatem illis, qui ibi habitant, possit per doctrinam pietatis conferre*).

Et sane non ita scrupulose distinctæ fuere primitus diœceses, ut Episcoporum, qui Apostolorum successores sunt, zelus Apostolicus nequeat se subinde etiam ultra limites suæ Diœcesis extendere, si id charitas proximi & Ecclesiæ utilitas postulet. De quâ latius in *Tom. I. juris Eccles. part.1. tit.16. cap.2. & 3.*

Verum ne hìc præcipiti zelo fallantur, & sub pallio promovendæ pietatis se tegat ambitio aut dominandi cupido, recte addit Canon noster, ut si causâ majoris profectus ad alienam Diœcesim pergere intendant, sive ejus administrationi se immiscere, hoc non a semetipso pertentet, *sed multorum Episcoporum judicio & maximâ supplicatione* (sive G.) *exhortatione) perficiat.*

„ Præsens igitur Canon pro temporis ratione, vult aliam in Parochiam transire Episcopum doctrinæ, sermocinationisque causâ propter utilitatem commorantis illic populi; neque tamen suâ solius hoc voluntate, sed ab aliis vocatum & dignum habitum non prohibet „. Ita Zonaras hìc.

Canon XV.

Si quis Presbyter, aut Diaconus, aut quilibet de numero Clericorum relinquens propriam Parochiam, pergat ad alienam, & omnino demigrans præter Episcopi sui conscientiam in aliena Parochia commoretur, hunc ulterius ministrare non patimur: præcipue si vocatus ab Episcopo, redire contempserit, in sua inquietudine perseverans. Verumtamen tamquam Laicus ibi communicet.

Scholion.

Clerici vetantur Ecclesiam, cui adscripti sunt, deserere sine licentia proprii Episcopi.

Pro intellectu hujus Canonis observandum, quod primis Ecclesiæ seculis, non tantum Presbyteri & Diaconi, sed omnes etiam inferiores Clerici, vi suæ ordinationis adscriberentur certæ Ecclesiæ, cui tamquam ministri singuli juxta ordinem susceptum, ministrare & laborare debebant, uti sæpius in hisce scholiis annotatum est.

Itaque hoc Canone decernitur, ut nemo de numero Clericorum alicujus Ecclesiæ, sive Diœcesis, transeat ad aliam, *& omnino transmigrans* (sive G. *cum penitus migraverit*) *præter Episcopi sui licentiam in aliena Parochia*, id est, Diœcesi commoretur (sive G. *maneat*, *hunc ulterius* (C. *sacris*) *ministrare non patitur;* hoc est a sacris sive Clericalibus functionibus suspendit, *præcipue si vocatus ab Episcopo, redire contempserit* (sive C. *Episcopo ad reditum non obtemperaverit*) *in sua inquietudine perseverans* (vel G. *in sua contumacia & insolentia perseverans*) (aut C. *in ordinis desertione perseverans*).

Postremæ Cotelerii lectioni congruit Josephi Ægyptii Arabica hujus Canonis paraphrasis, in qua asserit hunc Clericum a Sacerdotibus, eorumque commercio segregari, *propterea quod Sacerdotii Ordinem dissecare, eumque corrumpere velit.*

Itaque Canon eum tamquam Sacerdotii & Ordinis corruptorem a Sacerdotio alienum declarat, & ad statum Laicorum sive communium fidelium redigit, permittens ut in Ecclesia, ad quam propriâ voluntate migravit, *tamquam Laicus communicet.*

Optandum ut hodie Clerici, qui mox ut lucrum, aut promotio aliqua vel minima affulget de una ad aliam Ecclesiam demigrant, Canonem hunc, aliosque similes serio expenderent, nec sacerdotium, hoc suo modo agendi, adeo deprimerent, ut non alio quam lucri, aut proprii commodi vel promotionis intuitu videantur Ecclesiæ esse adscripti; eam deserturi, ubi majus lucrum, vel aliud quidpiam temporale offeretur.

CA-

CANON XVI.

Episcopus vero, apud quem memoratos (a) *esse constiterit, si contra eos decretam cessationem pro nihilo reputans, tamquam Clericos forte susceperit, veluti magister inquietudinis communione privetur.*

SCHOLION.

De Episcopo Clericos alienos sine licentia proprii Episcopi suscipiente.

CONtextus hujus Canonis, ipsaque particula adversativa *vero* sufficienter insinuant hunc esse præcedentis Canonis appendicem, meritoque in exemplari, quo usus Cotelerius, superiori conjungi, unumque cum eo Canonem conficere.

Præcedens enim Canon a sacris suspendit Clericos, qui sine conscientia sui Episcopi, transeunt ad aliam Diœcesim, neque revocanti Episcopo obtemperant; hic autem Canon vult, ut Episcopus, apud quem hujusmodi Clericos esse constiterit, si eos tamquam Clericos forte susceperit, puta ad functiones Clericales admittendo, quasi decretam ab ipsorum Episcopo *contra eos cessationem* (C. *a ministerio* (sive G. *a munere*) *pro nihilo reputans*, *communione privetur:* (sive G. *segregetur*) *velut magister inquietudinis* (seu G. *interturbati ordinis* (aut C. *immodestiæ & insolentiæ*).

S. Alexander Episcopus Alexandriæ quosdam Clericos excommunicaverat, eo quod divinam Christi naturam negarent, qui a nonnullis Episcopis in communionem, sine Alexandrini licentiâ recepti sunt. Hoc eorum factum Alexander reprehendens in litteris ad Episcopum Constantinopolitanum apud Theodoretum, *lib.* 1. *cap.* 4. ait: „ Quod „ factum, meâ quidem sententiâ maximam infamiæ notam collegis nostris, qui illud ausi sunt, inussit, qui „ non modo id, quod Canon Apostolicus non permittit, faciunt, sed eorum contra Christum, conatum planè diabolicum, qui eis inest, vehementiorem efficiunt „.

Canon Apostolicus hic ab Alexandro citatus videtur esse præsens Canon, quo communione privandus dicitur Episcopus, qui Clericos a suis Episcopis segregatos suscipit, quod & late probat Beveregius in Codice primitivæ Ecclesiæ illustrato, *lib.* 1. *cap.* 13. exinde argumentum pro horum Canonum antiquitate eliciens.

Quod hoc Canone edicitur, indubie intelligendum de Clerico Ordine judiciario suspenso, & ut tali publice denunciato.

CANON XVII.

Si quis post Baptisma secundis fuerit nuptiis copulatus, aut concubinam habuerit, non potest esse Episcopus, non Presbyter aut Diaconus, aut prorsus ex numero eorum, qui ministerio sacro deserviunt.

SCHOLION.

De bigamis & fornicariis a Sacerdotio exclusis.

CUm præsens Canon nequaquam generaliter a Clericatu excludat, qui *secundis fuerit nuptiis copulatus*, sed eum, qui *post Baptisma* iis *fuerit copulatus*, sive ut legunt Græci, *qui post sanctum Baptisma duobus conjugiis fuerit implicitus* (seu C. *conjunctus*) haud obscurum est, hoc Canone duntaxat tamquam Bigamum & irregularem a Clericatu excludi, qui post susceptum *Baptismum* duobus conjugiis fuit implicitus, aut post Baptisma secundis fuerit nuptiis implicatus, & ita communi sensu Græci intellexerunt.

Existimarunt quippe Patres præsertim Græci hanc irregularitatem fundari in quadam incontinentiæ suspicione, quam ingerit nuptiarum reiteratio, atque idcirco iteratas nuptias hoc Canone cum concubinatu expressas videmus, eodemque Canone excludi a Clericatu illum, qui secundas nuptias contraxit, & illum, qui concubinam habuit.

Sicuti igitur concubinatus ante Baptismum neminem a Clericatu exclude-

(a) Forte legendum est *moratos*.

debat, eo quod a vitio & maculis per Baptismum homo totaliter expurgetur, & quasi in novum hominem renovetur, ita & maculam per iterationem nuptiarum contractam aquis Baptismi totaliter elutam crediderunt.

Hinc Balsamon ait: „ Eum, qui post „ sanctum *Baptismum* bigamus fuerit, „ vel fornicatus sit, prohibet Canon „ fieri Episcopum, vel Sacerdotale quid- „ piam exercere „. Quæ enim *ante* Baptismum admissa sunt, omnis generis peccata prætermittit, cum factus sit *novum* opus solâ gratiâ Sancti Spiritus.

Idem sensit Zonaras scribens: „ Divinum lavacrum sancti Baptismatis „ omnes credimus abluere sordes ipsis „ baptizatis illicitas ante Baptismum, „ nullumque peccatum, quod ante Baptismum fuerit ab aliquo patratum, „ prohibet ad Sacerdotium promoveri „ baptizatum, quod si post Baptismum „ scortatus fuerit, aut nuptiis duplici- „ bus adhæserit, indignus qualicumque „ Sacerdotio judicatur „.

De hac sententia Græcorum latius egi in jure Ecclesiastico, *Tom.II.part.2. sect.1. tit.10. cap.2.* ubi una notavi S.Hieronymum e Latinis Patribus huic sententiæ fuisse suffragatum; eamque Græcorum sententiam satis consonam esse textui Apostoli in Epistolis ad Timotheum & Titum.

Hujus Canonis non obscure meminit Theodosius senior *in lege 3. Cod. de S.Trinitate*, quemdam Irenæum condemnans *post secundas nuptias præter* APOSTOLICOS CANONES *Tyriorum civitatis Episcopum factum*.

Illud hic quoque notandum, eum, qui concubinam habuerit, æque *irregularem*, & a Clericatu exclusum pronunciari, ac illum, qui *secundas* nuptias contraxerit, quin & concubinarium amplius excludi, notat hic Aristenus dicens: „ Quilibet bigamus ad Sacerdo- „ tium non est admittendus, *multo magis* „ qui pellicem nutrit „.

Unde non secus ac verus Bigamus in perpetuum a Clericatu habetur exclusus, quod & multis seculis observatum fuisse ostendi in Jure Ecclesiastico, *Tom.II. part.2. sect.2. tit.10. cap.2. & cap.6.* Notavi autem facilius cum Bigamis quam cum fornicariis fuisse dispensatum & unde contraria praxis invaluerit.

Exstat præsens Canon apud Gratianum *Dist.33. si quis post.*

CANON XVIII.

Si quis viduam aut ejectam acceperit, aut meretricem, aut ancillam, vel aliquam de his, quæ publicis spectaculis mancipantur, non potest esse Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut ex eorum numero, qui ministerio sacro deserviunt.

SCHOLION.

A Sacerdotio repellitur, qui uxorem duxerit de incontinentia suspectam.

SIcuti præcedenti Canone excluditur a Clericatu, qui vel per iteratas post Baptismum nuptias, vel per concubinatum incontinentiæ suspicionem aut maculam contraxit, ita & hoc Canone excluditur, cujus uxor ab ea macula, ejusque suspicione immunis non est.

Existimarunt quippe Patres, maculam & vitium in virum redundare, ejusque famam nonnihil obscurare, atque propterea a Sacerdotio excludi.

Ita uno consensu Canonem accepere Græci interpretes. „ Nota præsen- „ tem Canonem, ait Balsamon, vult „ enim non solum eum, qui est sacra- „ tus, esse modestum & continentem, „ sed etiam ejus conjugem; & ideo „ mulieres, quæ hic comprehenduntur, „ prohibuit cum sacratis hominibus ma- „ trimonio conjugi, utpote quod eas „ continenter vivere non credatur, pro- „ pter earum sordes & improbitatem „.

Similiter Zonaras, notatis mulieribus in Canone expressis, rationem prohibitionis reddens, ait: „ tales enim mu- „ lieres promiscue viventes inverecun- „ de cum quibusvis occurrentibus con- „ versantes & colloquentes, non cre- „ duntur pudice vivere. Quamobrem „ quisquis aliquam de numeratis acce- „ perit, hunc ad ullam sacri ministe- „ rii functionem provehi non permit- „ tit Canon „.

Ita-

Itaque Græci nullatenus attenderunt in irregularitate resultante ex Matrimonio cum vidua defectum aliquem sacramenti, quemadmodum Latini præsertim recentiores considerant, sed suspicionem incontinentiæ in vidua nuptias reiterante, natam per uxorem redundare in maritum.

Unde videmus, quod hoc Canone non tantum prohibeatur esse *ex eo numero, qui ministerio sacro deserviunt* (sive G. *omnino ex numero sacerdotali* (vel C. *Catalogo Sacerdotali*) qui *viduam* duxerit; sed etiam qui *ejectam* (seu C. *repudiatam*, aut *meretricem*) vel *ancillam*, vel *aliquam de iis, quæ publicis spectaculis mancipantur:* (seu G. *Mimam*, seu *scenicam*) (aut C. *aliquam ex numero scenicarum*). Exstat apud Gratianum *Dist.* 34. *cap.* si quis *viduam*.

CANON XIX.

Qui duas in conjugium sorores accepit, vel filiam fratris, Clericus esse non poterit.

SCHOLION.

Qui consanguineam in gradu vetito in uxorem duxerit, e Clericatu excluditur.

TAmetsi in Canone ex versione Dionysii tantum fiat mentio *filiæ fratris*, decisionem tamen æque respicere filiam sororis evincit identitas rationis, & Græcorum lectio, quæ pro *filia fratris* legit *consobrinam*, quæ tam filiam sororis quam fratris significat; Cotelerius autem legit *aut fratris vel sororis filiam*.

Cum Canon eâdem pœnâ feriat, & eum qui duas sorores duxit, & eum qui unas illicitas nuptias contraxit cum consobrinâ, planum est non ad Bigamiam similitudinariam, sed ad indignitatem facti, Patres respexisse. Unde etiam observandum monet Balsamon, quod „non „solum qui duas sorores aut consobri„nam duxit; sed & qui aliud Ma„trimonium propter consanguinitatem „vel affinitatem prohibitum contra„xit, non fiet Clericus, sed ei pœ„na potius imponetur.

CANON XX.

Clericus fidejussionibus inserviens abjiciatur.

SCHOLION.

Fidejussio quatenus Clerico vetita.

DUm hic agitur de Clerico fidejussionibus inserviente, vel ut legit Cotelerius *qui dat fidejussiones*, satis insinuatur, hic agi de Clerico, qui fidejussionibus se implicat, ut lucrum inde captet, non autem de Clerico, qui ex motivo charitatis subinde se pro proximo obligat, uti recte observant Zonaras & Aristenus.

„Qui pro alio fidejussorem se præ„stat, aut propter lucrum fide jubet, „aut propter charitatem, propter quam „& nostras ipsorum animas pro fratri„bus ponere jubemur„ inquit Zonaras. Dein monet „quod a Publica„nis, qui publicorum tributorum redi„munt exactiones, si manifestis non „abundent facultatibus, *fidejussores* exi„guntur, & nonnullos adducunt, qui „bona sua propter eos oppignerant. „Hoc igitur, ait, & quæ sunt huic „similia prohibetur Clericis, ne se ne„gotiorum molestiis & actionibus inter„ponant judicialibus. Suspicio namque „est, quod illa propter lucrum ferant, „Clericos autem dedecet esse turpis lu„cri cupidos. Propterea depositionis „pœna talibus infligitur„.

Sane cum experientia notum sit per fidejussiones frequenter in molestias & tricas litium incidi, merito Clerici ab iis, quantum possibile est, abstinent, quod & posteriores Synodi decrevere, ac notanter Synodus Provincialis Mechliniensis anno 1607. *tit.* 18. *cap.* 1. statuit: *Nemo etiam in ordine sacro constitutus fidejubeat.*

CANON XXI.

Eunuchus si per insidias hominum factus est, vel si in persecutione ejus amputata sunt virilia, vel ita natus, & est dignus, efficiatur Episcopus (a).

CA-

(a) Exstat hic Canon apud Grat. Dist. 55. cap. *Eunuchus*.

Canon XXII.

Si quis abscindit semetipsum, id est, si quis amputaverit sibi virilia, non fiat Clericus, quia sui (a) *homicida est, & Dei conditionis inimicus.*

Canon XXIII.

Si quis, cum Clericus fuerit, absciderit semetipsum, omnino damnetur, quia suus est homicida.

Canon XXIV.

Laicus semetipsum abscindens annis tribus communione privetur, quia suæ vitæ insidiator exstitit.

Scholion.

Eunuchi quando ab Ordinibus excludendi.

Circa initium seculi III. prodiisse videtur hæresis Valesiorum seu Eunuchorum, qui teste Epiphanio *hæresi* 58. omnes, quos recipiebant, vel ut semetipsos castrarent, adigebant, vel si id facere detrectarent, alligatos vinculis ipsi exsecabant, ad litteram implendum putantes, quod dixit Dominus, *sunt Eunuchi, qui se castraverunt propter regnum cœlorum*. Idipsum testatur S. Augustinus, *hær.* 37. Eodem prorsus errore Origenes adhuc juvenis & Laicus seipsum abscindere ausus est, uti scribit Eusebius *lib.* 6. *Hist. Eccles. cap.* 8. nam cum verba illa „ *sunt quidem Eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cœlorum*, simplicius & juvenilius accepisset, partim ut Servatoris nostri verbum adimpleret, partim ut omnem obscœni rumoris & calumniæ occasionem infidelibus adimeret, eo quod ipse ætate juvenis non solum viris, sed & feminis divinæ fidei præcepta tradebat, dictum Servatoris reipsa exequi adortus est „.

Demetrius autem Alexandriæ Episcopus, cui Origenes suberat, de facto ejus certior factus „ juvenis *audaciam vehementer* admiratus est, ac primum quidem alacritatem animi, ac fidei sinceritatem in eo collaudans bono animo jussit esse; utque tanto majore curâ instituendis Catechumenis vacare pergeret cohortatus est „. Teste Eusebio, ibidem *cap.* 23.

Porro Presbyter ordinatus „ cum Demetrius ejus Episcopus per litteras eum revocasset, missisque Ecclesiæ suæ Diaconis reditum ejus urgere non desiisset, Alexandriam reversus, consuetum munus obiit „: ait Eusebius ibidem *cap.* 19.

Origenes autem cum prosperis successibus in dies augeretur, & magnus jam & illustris omnium sermonibus celebraretur, Demetrius ejus Episcopus „ humani quidpiam passus litteris ad omnes ubique terrarum Episcopos scriptis, facinus illud Origenis proscindere tamquam absurdissimum cœpit „: uti Eusebius scribit *lib.* 6. *Hist. Eccles. cap.* 8. additque „ Demetrius quando nihil aliud habebat, quod ei objiceret, facinus illud, quod adolescens olim patraverat, gravissime criminatus est, illos etiam, qui eum ad Presbyterii honorem evexerant, accusationibus suis conatus involvere „.

Scribit quoque S. Hieronymus de *Scriptorib. Eccles. cap.* 54. quod Origenes „ a Theoctisto & Alexandro Cæsareæ & Hierosolymorum Episcopis Presbyter ordinatus, Demetrii offendit animum, qui (ait) tantâ in eum debacchatus est insaniâ, ut per totum mundum sub nomine ejus scriberet „.

Testatur etiam Eusebius citato *cap.* 23. quod motus causâ ordinationis Origenis fuerint excitati, & super iisdem motibus a Præsulibus Ecclesiarum nonnulla constituta.

Cum igitur Demetrius unice facinus illud in juventute ab Origene perpetra-

(a) In quibusdam Codicibus legitur *sui ipsius. Si quis absciderit.* Canon iste a Gratiano refertur Dist. 55. cap.

tratum ejus ordinationi opposuerit, quando nihil aliud haberet, quod ei objiceret, atque etiam illos, qui eum ad Presbyterii honorem evexerant, accusationibus suis conatus sit involvere, apparet tunc temporis notum fuisse Demetrio Canonem aliquem, qui eum, qui abscidit semetipsum, a Sacerdotio excluderet; atque hinc concludit Beveregius hos Canones contra Eunuchos ante Origenis ordinationem occasione hæresis Valesiorum esse editos.

In tractatu seu Epistola Justiniani Imperatoris adversus Origenis errores dicitur. „ Quod Origenes Presbyter „ ordinatus a Canonica, ab una, a „ vera manu dignitatem Presbyteri „ *nudam* ac solam habuit, quemadmo- „ dum & Apostolatus habuit hono- „ rem fur ac proditor Judas „. Habetur *Tomo* 5. *Concil. general. col.*659.

Neque vitium Ordinationis refundi potest in hoc, quod citra licentiam Demetrii ab Episcopo esset ordinatus, uti contendit Baronius: quia expresse scribit S. Hieronymus *de Script. Eccles. cap.*62.„ Quod Alexander scripse- „ rit litteras ad Origenem, & pro „ Origene contra Demetrium, eo quod „ juxta testimonium Demetrii eum „ Presbyterum constituerit „. Præterea testatur Eusebius, uti supra notavimus, quod præter facinus abscissionis nihil haberet Demetrius ordinationi Origenis opponendum.

Quidquid sit, an hi Canones contra Eunuchos editi fuerint ante patratum ab Origene hoc facinus, an non? hoc certo constat, ex tumultibus, qui occasione hujus Ordinationis exorti sunt, factum illud eo tempore habitum fuisse tamquam inducens irregularitatem ad sacros Ordines, sive per legem positivam promulgatam, aut saltem tacito Ecclesiæ consensu probatam & fundatam in horrore, quem ipsa natura de hujusmodi facto, tamquam de sui homicidio incutit, ut recte advertit vir eruditus Tillemontius, *Tomo* 3. *Mémoires pour l' Histor. Eccles.* in Origene, *articulo* 6.

Ad hæc cum teste Eusebio *lib.* 6. *cap.* 23. super motibus occasione hujus Ordinationis excitatis, nonnullis a *Præsulibus Ecclesiarum*, constituta sunt, quidni & inter hæc constituta fuisse dicamus, quæ his Canonibus continentur?

Hinc & concludi posse hos Canones tertio saltem seculo editos, non autem seculo quinto confictos, uti contendit Dallæus, qui tamen bene probat contra Turrianum, eos Apostolis tribui non posse, *lib.* 3. de pseudo-epigraphis *cap.* 17.

Cæterum Canones hi explanatione non egent, consulique potest scholion primi Canonis a Nicæna Synodo editi, ubi ratio hujus inductæ irregularitatis fusius deducitur.

CANON XXV.

Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui in fornicatione aut perjurio, aut furto captus est, deponatur. Non tamen communione privetur. Dicit enim Scriptura: Non vindicabis bis in idipsum (a).

CANON XXVI.

Similiter & reliqui Clerici huic conditioni subjaceant.

SCHOLION.

AD hos Canones allusisse videtur Sanctus Basilius in prima Epistola Canonica *Can.* 3. ubi scribit. „ Diaco- „ nus post Diaconatum fornicatus a „ Diaconatu quidem ejicitur; in Lai- „ corum autem locum extrusus, a Com- „ munione non arcebitur, quoniam „ antiquus est Canon, ut qui a gra- „ du exciderit, huic soli punitionis ge- „ neri subjiciatur: antiquis, ut existi- „ mo, legem illam secutis, *Non vin-* „ *dicabis bis in idipsum* „.

In gravia crimina prolapsi Clerici in perpetuum deponendi.

Nec

(a) In Codice Pithœano legitur, *Non vindicabit Dominus bis in idipsum*. Addit Codex, quem Beveregius secutus est, *Similiter reliqui quoque Clerici*.

Nec enim ullus Canon antiquus præter hunc Apostolorum id constituisse legitur: ut proinde probabile sit S. Basilium hunc Canonem Apostolorum præ oculis habuisse.

Deinde prosequitur Basilius. „ Et „ etiam propter aliam causam, quod qui „ sunt in ordine Laico, a loco fidelium ejecti, rursus in eum, ex quo „ exciderunt, locum recipiuntur: Diaconus vero semel habet, quod sufficiat, depositionis judicium. Tamquam ergo ei non reddendo Diaconatu in ea sola punitione steterunt. „ Hæc quidem sunt, quæ ex constitutionibus habentur „.

Quæ rursus hæ constitutiones? nisi relatus Canon Apostolorum; cum nullæ aliæ veteres reperiantur.

Eumdem Canonem Rex Chilpericus allegavit contra Prætextatum Episcopum Rothomagensem, de quo scribit Gregorius Turonensis, *lib.* 5. *Hist. Franc. cap.* 18. „. Ipse (Rex) vero ad Metatum discessit, transmittens librum Canonum, in quo erat „ quaternio annexus, habens Canones „ quasi Apostolicos continentes hæc: „ *Episcopus in homicidio, adulterio, & „ perjurio deprehensus a Sacerdotio divellatur* „.

Cum in omnibus antiquis hujus Canonis exemplaribus non tantum Dionysiano, sed etiam Græcis occurrat vox *furto*, quæ in Canone per Chilpericum transmisso deest, ejusque loco substituta sit vox *homicidio*, quæ apud Dionysium & Græcos deest: credit Petrus de Marca, *lib.* 3. *de Concord. Sacerd. & Imp. cap.* 4. *numer.* 3. Canonem hunc corruptum fuisse a Chilperico, ad premendum Prætextatum, qui de designati homicidii reum esse, spe veniæ professus fuerat. Verum hanc corruptionem nullatenus verisimilem esse ostendit vir eruditus Paschasius Quenellus, *Dissert.* 16. *de Codice antiq. Eccles. Rom. tom.* 2. *Operum S. Leonis* insertâ; sed verisimilius apparet, ut ibidem probat Quenellus, Canonem hunc prout a Chilperico fuit transmissus, lectum fuisse in ea Canonis versione, quæ tum temporis per Gallias circumferebatur. Nec difficile fuit vocem *homicidio* in Canonem irrepere, eo quod in *Can.* 28. Apostolorum, Episcopus *percussor* deponi jubeatur.

Recentiores Canonum Collectores in Dionysianam forsan, & Gallicanam versionem incidentes, utramque vocem scilicet *homicidio* & *furto* retinuerunt, eosque secutus est Gratianus, *Dist.* 81. *Can.* 12. quomodo etiam legisse Patres Concilii Triburensis notant ibidem Correctores RR.

Ex ejus Canonis, & S. Basilii relatis verbis patet, Patres censuisse Episcopos, Presbyteros, & Diaconos in crimen fornicationis prolapsos, *in perpetuum* a sacro ministerio deponendos esse; quam disciplinam usque ad seculum X. conservatam fuisse probatum est in *Dissertatione de Instituto Canonicorum, part.* 2. *cap.* 2. ex quo facile quisque colliget, quam horrenda visa fuisset SS. Patribus, horum Canonum auctoribus & propugnatoribus, sententia, quæ Sacerdotem de nocte simili impuritatis crimine pollutum, die sequenti sacris altaribus adstare & sacrificare permittit.

Canon XXVII.

Innuptis autem, qui ad Clerum provecti sunt, præcipimus, ut si voluerint uxores accipiant, sed Lectores, Cantoresque tantummodo.

Scholion.

Qui Clerici post Ordinationem uxores ducere queant.

Canon hic expressit disciplinam Ecclesiæ Orientalis, quæ quidem Matrimonio junctos, ad sacros ordines admittit, sed nequaquam post ordinationem Matrimonium inire permittit. Unde, ait Zonaras ad hunc Canonem, „ Presbyteri quidem, & Diaconi, & Hypodiaconi ante Ordinationem interrogantur, an continenter vivere velint, & „ si quidem pollicentur hoc, ordinantur: si minus ante Ordinationem „ permittuntur venire ad nuptias; post „ nuptias autem ad ministerium deligun-

gun-

„ guntur: post Ordinationem vero, si „ prædicti uxores accipiant, a ministerio removentur, solis autem Lectoribus & Cantoribus, etiam postquam sunt in Clerum delecti, matrimonium contrahere licet, in suoque statu proprio manere „.

Quoad nuptias permissas Lectoribus & Cantoribus, Canonem in aliquibus saltem provinciis diu observatum fuisse, constat ex *Can.* 14. Chalcedonensi sic incipiente: *Quoniam in nonnullis provinciis concessum est Lectoribus & Cantoribus uxores ducere*: quæ disciplina hodie etiam per universam Ecclesiam Latinam recepta est, permittiturque post contractum Matrimonium modo bigami non sint, Ordinis Lectoratus functiones obire.

CANON XXVIII.

Episcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum percutientem fideles delinquentes, aut infideles inique agentes, & per hujusmodi volentem timeri, dejici ab officio suo præcipimus, quia nusquam hoc nos (a) *Dominus docuit. E contrario vero ipse cum percuteretur, non percutiebat, cum malediceretur, non remaledicebat: cum pateretur, non comminabatur.*

SCHOLION.

Episcopum non oportet esse percussorem.

HIc Canon intendit, ut ministri altaris sint alieni a vindicta, nec sint contra præceptum Apostolicum percussores, neque durius agendo se timeri faciunt, sed magis ad omnes se mansuetos, & mites, exemplo Christi, ostendant & exhibeant.

Unde ad hunc Canonem scribit Theodorus Balsamon. „ Qui sunt ex sacro „ tribunali, non debent ab ira superari, & verberare eos, qui in ipsos peccarunt; suos autem discipulos mediocriter castigare peccantes, & post denunciationem se non corrigentes, Sacerdotibus permissum est „. Vide *Jus Eccles. part.* 3. *tit.* 11. *cap.* 1. ubi refertur hic Canon ex Gratiano, *Dist.*45. *Can.* 7.

CANON XXIX.

Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus depositus juste super certis criminibus, ausus fuerit attrectare ministerium dudum sibi commissum, hic ab Ecclesia penitus abscindatur.

SCHOLION.

Presbyteri, & Diaconi a ministerio depositi, si ministerium continuent, ab Ecclesia ejiciuntur.

SAcerdotes ob crimen a Sacerdotio depositi, ulterius a communione fidelium abscindi non poterant, juxta supra citatum *Can.* 25. *ne idem crimen bis vindicaretur in idipsum*, sed post justam depositionem peccantes, & honorem proprium mordicus retinentes, ab Ecclesia jure expelluntur, & propter impudentiam summam, & quia nequeunt aliter puniri canonice, & tamquam putridum membrum ab Ecclesia perfecte abscinduntur, inquiunt Zonaras & Aristenus ad hunc Canonem.

CANON XXX.

Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus per pecunias hanc obtinuerit dignitatem, dejiciatur & ipse, & Ordinator ejus, & a communione modis omnibus abscindatur, sicut Simon Magus a Petro.

SCHOLION.

Simoniace ordinati & ordinantes deponuntur.

DIcta in scholio ad *Can.* 4. Chalcedonensem hic applicari sufficiet. Unum tamen hic notandum occurrit *in Canone* Græco legi *a me Petro*, voculam autem *me* deesse apud Dionysium, uti & in Epistola Tarasii ad Adrianum Papam, ut suspicentur non immerito eruditi, eam in Græco additam ab eo, qui hos Canones Apo-

sto-

(a) Sunt Critici, qui contendunt pronomen *nos* fuisse additum a recentiore Amanuensi, cui persuasum fuerat, hos Canones ab Apostolis fuisse conditos.

stolis ipsis tamquam eorum auctoribus affingere studuit, ab eodem verisimiliter, qui libros Constitutionum Apostolicarum eisdem supposuit.

Hujus Canonis meminit Gelasius in Epistola ad Episcopos per Lucaniam constitutos, *cap.* 21. „ Quos vero con„ stiterit indignos meritis sacram mer„ catos esse pretio dignitatem convictos, „ oportet arceri, non sine periculo sa„ cinus tale perpetrantes: quia dantem „ pariter, accipientemque damnatio Si„ monis, quam sacra lectio testatur, „ involvit „.

CANON XXXI.

Si quis Episcopus seculi potestatibus usus, Ecclesiam per ipsos obtineat, deponatur, & segregentur omnes, qui illi communicant.

SCHOLION.

Episcopus, qui per potestates seculares Ecclesiam invadit, deponitur.

JUxta hanc Dionysii versionem & lectionem deponitur Episcopus, qui seculi *Potestatibus* (seu G. *secularibus Principibus*) *usus Ecclesiam per ipsos obtinet*: at cum *segregari* hæc versio non evincit, verbum enim *segregentur* pluraliter positum videtur duntaxat referri ad eos, *qui illi communicant*.

Sed apud Hervetum, Cotelerium, & Græcos legitur, *segregetur* in singulari, & evidenter refertur quoque ad *Episcopum*: legitur enim, *deponatur & segregetur*: & in Codice Cotelerii notatur in margine apud Dionysium alias ita legi, *segregentur omnes, qui*.

Patescit ex Græcorum Commentariis, ipsos supposuisse, Episcopum in præsenti Canone segregari, advertuntque, quod licet Canone 25. dictum sit Clericum in crimen prolapsum duplici pœnâ non esse plectendum; hoc tamen & præcedenti Canone duplici pœnâ puniendum esse decerni, depositione & segregatione, nimirum propter sceleris magnitudinem & peccatorum gravitatem, ait Zonaras, addens: „ Nihil enim deterius „ eo, qui divinam gratiam seu vena„ lem sibi comparat aut nummis, aut „ potestate principis, nihilque pejus „ eamdem vendente „.

Extat apud Gratianum *Dist.* 63. *Can.* 7. ibique citatur ex versione Dionysii, legiturque, ET SEGREGENTUR *ab Ecclesia omnes, qui illi communicant*: sed monent Correctores RR. quod in quibusdam vetustis exemplaribus Gratiani sit *segregetur*, & apud ipsum Gratianum ex alia versione *caus.* 16. *quæst.* 7. *Can.* 14. legitur, ET SEGREGETUR, *omnesque qui illi communicant*.

Hunc Canonem merito attendent, qui in aulis Principum sibi ad Episcopatum per munerum oblationem, aliave illicita media Episcopatum aut Ecclesiasticas dignitates sollicitant, & ad illas viam pandunt.

CANON XXXII.

Si quis Presbyter contemnens Episcopum suum, seorsum collegerit, & altare aliud erexerit, nihil habens quod reprehendat Episcopum in causa pietatis & justitiæ, deponatur, quasi Principatus amator exsistens, est enim Tyrannus, & cæteri Clerici quicumque tali consentiunt, deponantur; Laïci vero segregentur. Hæc autem post unam & secundam & tertiam Episcopi obtestationem fieri conveniet.

SCHOLION.

Presbyteri erigentes altare contra Episcopum, tertio moniti tanquam Schismatici excommunicantur.

CAnonem hunc tempore S. Cypriani contra Felicissimum ac Novatianum homines seditiosos, & schismaticos editum fuisse, non improbabiliter quidam arbitrantur: de illo enim scribit Cyprianus *Epist.* 38. Edit. Rigaltii; ipsum nunc quoque cum Episcopo dividere portionem plebis, id est, a Pastore oves, & filios a parente separare, & Christi membra dissipare tentaverit: scribitque quomodo Felicissimus se a communione sua separaverit, collectionem seu congregationem sa-

faciens contra suum Episcopum, comminatus etiam eos, qui cum Cypriano Episcopo suo communicarent, secum non communicaturos.

Et propius ad Canonem præsentem scribit S. Cyprianus *Epist.* 67. ad Stephanum Papam de Novatiano, Edit Pam. „ Et cum ad nos in Africam „ legatos misisset optans ad communi„ cationem nostram admitti, hinc a „ Concilio plurimorum Sacerdotum, qui „ præsentes eramus, sententiam retu„ lerit, se foris esse cœpisse, nec pos„ se a quoquam nostrum sibi commu„ nicari, qui Episcopo Cornelio in Ca„ tholica Ecclesia de Dei judicio, & „ Cleri, ac plebis suffragio ordinato, „ profanum altare erigere, & adulte„ ram Cathedram collocare, & sacri„ lega contra verum Sacerdotem sacri„ ficia offerre tentaverit „.

Illud ex hoc Canone notandum, veteris admodum disciplinæ esse, & in Ecclesia usitatæ, ut nec in gravioribus delictis quis præcipitanter, sed ut minus trinâ monitione præcedente, & post trinam monitionem pertinaciter in crimine perseverans a communione secludatur, sive segregetur; unde ibi recte notat Zonaras. „ Non autem vult E„ piscopos ad punitionem præcipites es„ se. Quapropter e vestigio minime „ vult ipsos condemnationi subjicere: „ verum talium conventiculorum ma„ gistros tertio commoneri jubet, ut ab „ inordinato conatu desistant: pertina„ ces autem condemnari „.

Olim usitatum fuisse, ut plebs a suo Episcopo, sub prætextu perversæ doctrinæ, aut non Canonicæ Ordinationis, aliove simili obtentu se subtraheret, prout Canone innuitur, notavi in *Jure Eccles. part.* 3. *tit.* 11. *cap.* 2.

CANON XXXIII.

Si quis Presbyter, aut Diaconus ab Episcopo suo segregetur, hunc non licere ab alio recipi, sed ab ipso, qui eum sequestraverat, nisi forsitan obierit Episcopus ipse, qui eum segregasse cognoscitur.

SCHOLION.

Segregatus a suo Episcopo ab alio recipi non potest.

QUod dicitur segregatum Clericum ab Episcopo ab alio suscipi non posse, pluribus aliis Canonibus, & signanter Nicæno 5. constitutum est, cujus scholion consuli potest.

Exceptio, quæ additur *nisi forte* &c. non significat, segregatum a suo Episcopo, post ejus mortem, a quocumque recipi posse: „ sed ab alio, inquit „ Zonaras, sic accipitur, id est, ab „ eo, qui vitâ functi dignitatem Pon„ tificalem suscepit: alterius enim Diœ„ cesis Episcopo non conceditur absolve„ re condemnatum ab alio, nisi forte fue„ rit Synodica inquisitio, & Episcopus „ injuste videatur excommunicasse „.

Et Balsamon notat: „ Quod segre„ gatus a segregatione absolvitur post „ mortem Episcopi, qui eum segrega„ vit, vel qui succedit ei Episcopus, „ ait, segregationem solvit, vel is pri„ mus Antistes, qui defunctum præfecit, „ Patriarcha scilicet vel Metropolita„ nus, sed post excommunicationem „.

CANON XXXIV.

Nullus Episcoporum peregrinorum aut Presbyterorum, aut Diaconorum sine commendatitiis suscipiatur epistolis. Et cum scripta detulerint, discutiantur attentius, & ita suscipiantur, si prædicatores pietatis exstiterint: sin minus nec quæ sunt necessaria subministrentur eis, & ad communionem nullatenus admittantur, quia per subreptionem multa proveniunt.

SCHOLION.

Extranei ad sacra ministeria sine litteris & examine non admittendi.

HOc Canone docemur sacratos homines etiamsi commendatitias litteras habeant, non mox ad communionem admittendos. Sed *cum scripta detulerint* (sive G. *his allatis*) *discutiantur retentius* (vel C. *interrogentur illi ac examinentur*); quæ lectio innuit, quod non tantum discutiendæ sint litteræ, an revera profectæ sint ab

ab his, quorum nomen præferunt, sed quod & illi examinandi sint qui eas deferunt: hæcque lectio conformior apparet iis, quæ sequuntur; *& ita suscipiantur, si Prædicatores pietatis extiterint.*

Si autem facto examine tales non inveniantur, vult Canon juxta Dionysii versionem, *nec quæ sunt necessaria subministrentur eis, & ad communionem nullatenus admittantur.* At aliæ versiones hisce negari volunt communionem, sed necessaria subministrari (G. *iis quæ sunt necessaria illis exhibitis, ad communionem eos ne admittatis*): consentit versio Herveti & Cotelerii, atque ita legisse Balsamonem & Zonaram manifestum est ex eorum commentariis. „ Eos enim ad vitam „ necessariis indigentes negligere, & „ sic dimittere inhumanum judicatum „ fuit ab Apostolis, avaritiamque eo„ rum simul arguens, qui eos non re„ ceperunt „ inquit Zonaras.

Rationem hujus præmittendæ discussionis subjicit Canon, *quia per subreptionem multa proveniunt.*

Notent hoc Sacerdotes, qui nimium faciles sunt, ut exteros quoscumque ad sacra ministeria admittant, sed in subministrandis vitæ necessariis admodum parci & circumspecti: ut satis insinuent sibi de temporalibus non inutiliter dispensandis majorem curam esse, quam ut spiritualia non contaminentur, aut minus recte administrentur.

Canon XXXV.

Episcopos Gentium singularum scire convenit, quis inter eos primus habeatur, quem velut caput existiment, & nihil amplius præter ejus conscientiam gerant, quam illa sola singuli, quæ Parochiæ propriæ, & villis, quæ sub ea sunt, competunt: sed nec ille præter omnium conscientiam faciat aliquid (a). *Sic enim unanimitas erit, & glorificabitur Deus per Christum in Spiritu-Sancto.*

Scholion.

Ad hunc Canonem videtur alludere *Canon 9. Antiochenus*. Cum enim dixisset: „ Reliquos autem Epi„ scopos nihil magni momenti aggre„ di sine ipso „ Metropolitano, subjungit, *ut vult* ANTIQUIOR, *qui obtinuit e Patribus nostris, Canon.* Nullus autem antiquior reperitur, quod id decretum est, nisi præsens Canon.

Episcopi nihil magni momenti agere possunt sine suo Primate, seu Metropolitano, nec Metropolitanus sine consensu Episcoporum, & quæ sint negotia magni momenti.

Interim & hoc satis constat Canonem hunc Apostolis adscribi non posse: quia *Metropolitani* meminit, quem tempore Apostolorum nondum notum fuisse compertum est.

Exemplum ejus, quod hoc Canone circa Episcopos decretum est, ut nihil magni momenti agant sine Metropolitano, illustre occurrit act. 4. Concilii Chalcedonensis, ubi decem Episcopi Diœceseos Ægyptiacæ noluerunt subscribere Epistolæ S. Leonis contra Eutychetem, quousque in locum Dioscori sui Patriarchæ depositi, alius esset suffectus: *extra voluntatem*, inquiebant, *Archiepiscopi nostri, non possumus subscribere*. Et nonnullis interjectis: *Petimus autem vestram sublimitatem, & hanc sanctam & magnam Synodum, ut misereamini nobis, & exspectetis nostrum Archiepiscopum, ut secundum antiquam consuetudinem, illius sequamur sententiam.*

Illa autem magni momenti, quæ Episcopi agere nequeunt, sunt ea quæ totam Provinciam, sive Ecclesiæ communem statum concernunt, cujusmodi sunt: „ Dogmaticæ quæstiones, super „ erratis communibus dispositiones, Pon„ tificum Constitutiones, & quæ sunt „ ejusmodi „ inquit Zonaras, non autem illa, quæ ad solam particularis Episcopi Ecclesiam pertinent; nam, ut ait Canon, *illa sola singuli*, Episcopi, *quæ Parochiæ propriæ & villis, quæ sub ea sunt, competunt* (sive G. *quæ ad suam Parochiam pertinent, & pagos, qui ei subsunt*) *gerunt*.

Sicut Episcopi nihil sine conscientia Me-

(a) In quibusdam Codicibus additur: *Aliquid in eorum parochiis.*

Metropolitani, sive *qui inter eos primus* habetur, & quem velut *caput existimare* debent, agere possunt *magni momenti*; ita nec hic, *præter omnium conscientiam faciat aliquid*, inquit Canon; additurque in aliquibus exemplaribus; *in eorum Parochiis*, id est, in Episcoporum Diœcesibus.

Hoc autem merito statutum est, ne alioquin primus Episcopus vel Metropolitanus, honore abutens „ hunc mu„ tet in Dominium, & uni sibi pote„ statem arroget, tum ut Episcopi si„ bi consentientes, charitatisque vincu„ lo colligati exemplum sint Clero & „ populo dilectionis & concordiæ „ ut loquitur Zonaras, quod & innuere voluit Canon concludens; *sic enim unanimitas* (seu G. *concordia*) *erit*, & *glorificabitur Deus per Christum in Spiritu Sancto*.

Canonem hunc recentiorem Synodo Nicænâ esse contendit Dallæus, eo quod Metropolitanorum jura hoc Canone constituantur, quod & Canoni Nicæno contrariari credit, sed sine fundamento, ut in scholio ad illum Canonem ostendemus.

Canon XXXVI.

Episcopum non audere extra terminos proprios ordinationes facere in Civitatibus & Villis, quæ illi nullo jure subjecta sunt: si vero convictus fuerit hoc fecisse præter eorum conscientiam, qui Civitates ipsas & Villas detinent; & ipse deponatur, & qui ab illo sunt ordinati.

Scholion.

Episcopi extra suam Diœcesim Ordinationes facere non possunt.

Hic Canon non secus ac præcedens positus est ad unionis ordinisque boni conservationem, ait Zonaras, nihil quippe ad unionis ordinisque stabiliti conservationem aptius quam ut unusquisque terminis suis contentus, alienos non invadat, quod hoc Canone cavetur: adeo quidem ut nec „ ipsi totius „ Provinciæ Metropolitanæ liceat, ad „ alicujus eorum, qui sub se sunt, E„ piscoporum fines proficisci, præterque „ legem quid agere quod ad *Pontificis* „ *munus* pertineat „: uti notant hic Balsamon & Zonaras, & modernæ disciplinæ consonat, juxta dicta in *Jure Ecclesiastico*, *part.* 1. *tit.* 16. *cap.* 5.

Canon XXXVII.

Si quis Episcopus non susceperit officium, & curam populi sibi commissam, hic communione privetur, quoadusque consentiat obedientiam commodans: similiter autem Presbyter & Diaconus. Si vero perrexerit, nec receptus fuerit, non pro sua sententia, sed pro malitia populi, ipse quidem maneat Episcopus, Clerici vero Civitatis communione priventur, eo quod eruditores inobedientis populi non fuerunt.

Scholion.

De Episcopis, qui curam populi non recipiunt, vel per malitiam populi non recipiuntur.

Hic Canon consonat Canonibus 16. 17. Antiochenis, uti notabitur in scholiis ad dictos Canones; finalis tamen clausula hujus Canonis tamquam specialis notanda est, scilicet quod si Episcopus pro malitia populi receptus non fuerit, *Clerus civitatis communione privetur, eo quod eruditores inobedientis populi non fuerint* (vel G. *quod ejusmodi insolentis*) (vel C. *contumacis populi correctores*) (seu G. *correptores non fuerint*).

Hic in primis notandum, quomodo generaliter Clerus ob insolentiam populi a communione segregetur, cumque sub Clero esse queant plane innocentes, prætendunt nonnulli, hic haberi saltem obscurum interdicti personalis vestigium. Vide Morinum, *libro secundo Exercitat. Eccles. cap. fin.*

Hoc ulterius evincit Canon Clero in culpam imputari, quod populum non docuerit, nec ad meliorem frugem reduxerit: „ Ipse videas igitur, ait Zo„ naras, quales Canon vult habere Cle„ ricos, non solum doctos, verum et„ iam aptos, natos ad docendum, qui „ possint alios docere, modestosque red„ dere „.

Hic observent Canonici seu Capitu-

la Ecclesiarum Cathedralium, quam curam & solicitudinem populi habere debeant tempore saltem sedis vacantis.

Canon XXXVIII.

Bis in anno Episcoporum Concilia celebrentur, ut inter se invicem dogmata pietatis explorent, & emergentes Ecclesiasticas contentiones amoveant, semel quidem quarta septimana Pentecostes, secundo vero duodecima die mensis Hyperberetai, id est, juxta Romanos quarto Idus Octobris.

Scholion.

Bis in anno Synodi Provinciales habendæ, & quem ob finem.

QUarta hebdomada Pentecostes est quarta hebdomada post Pascha. Intervallum enim a Dominica Resurrectionis ad Festum Pentecostes Græcis & Latinis Scriptoribus passim etiam *Pentecoste dicitur*. Hyperberetæus vero coincidit cum mense *Octobri*, uti non solum Balsamon & Zonaras, sed etiam Dionysius Exiguus interpretatur.

Neque enim dubitari potest, quin hæc finalia verba, id est, *juxta Romanos quarto idus Octobris*, per Dionysium Romæ Codicem suum compilantem fuerint adjecta.

Quod autem de bina Synodorum celebratione statuitur, idem *Canone* 5. *Nicæno*, 20. *Antiocheno*, plurimisque aliis statutum fuit; sed proh dolor! nec ea toties iterata Canonum decreta efficere potuerunt, quin hodie verissimum sit, quod ad hunc Canonem notavit suo tempore Zonaras: „ Nunc autem harum Sy„ nodorum magnus ubique contemptus „.

De habendis Synodis bis in anno, & quomodo sensim tempus celebrandi has Synodos ad biennium protensum sit, ac tandem ad triennium, diximus in Jure Eccles. *part.* 1, *tit.* 20. *cap.* 1. & 2. ibi una ostendimus, quæ sint præcipuæ causæ, quibus hodierna Synodorum intermissio non sine Ecclesiasticæ disciplinæ prolapsione sit adscribenda.

Docet hic Canon, in his Synodis & dogmata Religionis sive pietatis communi Episcoporum Concilio examinata ac decisa fuisse, necnon emergentes Ecclesiasticas contentiones compositas.

Ad similes enim quæstiones & contentiones terminandas præcipue Synodi convenire debebant, uti ostendit *Canon* 5. *Nicænus*, & ibidem latius notabitur.

Canon XXXIX.

Omnium negotiorum Ecclesiasticorum curam Episcopus habeat, & ea velut Deo contemplante dispenset, nec ei liceat ex his aliquid omnino contingere, aut parentibus propriis, quæ Dei sunt, condonare. Quod si pauperes sunt, tamquam pauperibus subministret, nec (a) *eorum occasione Ecclesiæ negotia deprædentur.*

Canon XL.

Presbyteri, & Diaconi præter Episcopum nihil agere pertentent, nam Domini populus ipsi commissus est, & pro animabus eorum hic redditurus est rationem: sint autem manifestæ res propriæ Episcopi (si tamen habet proprias) & manifestæ Dominicæ, ut potestatem habeat de propriis moriens Episcopus sicut voluerit, & quibus voluerit derelinquere. Nec sub occasione Ecclesiasticarum rerum, quæ Episcopi esse probantur, intercidant: fortassis enim aut uxorem habet, aut filios, aut propinquos, aut servos. Et justum est hoc apud Deum & homines, ut nec Ecclesiæ detrimentum patiatur ignoratione rerum Pontificis, nec Episcopus vel ejus propinqui sub obtentu Ecclesiæ proscribantur, & in causas incidant, qui ad eum pertinent, morsque ejus injuriis & malæ famæ subjaceat.

Canon XLI.

Præcipimus, ut in potestate sua Episcopus Ecclesiæ res habeat. Si enim animæ hominum pretiosæ illi sint creditæ, multo magis oportet eum curam pe-

(a) Forte legendum est *ne*.

pecuniarum gerere, ita ut potestate ejus indigentibus omnia dispensentur per Presbyteros & Diaconos, & cum timore omnique solicitudine ministrentur. Ex his autem quibus indiget, (si tamen indiget) ad suas necessitates, & ad peregrinorum fratrum usus ipse percipiat, ut nihil eis possit omnino deesse: Lex enim Dei praecipit, ut qui altari deserviunt, de altari pascantur, quia nec miles stipendiis propriis contra hostes arma sustulit.

SCHOLION.

Dispensatio rerum Ecclesiæ Episcopis concredita, & quomodo hæ dispensandæ.

PRior horum Canonum exstat apud Gratianum *causa* 1. *quæst.* 1. *Can.* 21. posteriorem antem in duas partes divisum retulit ibidem *Can.* 22. & 24. hi antem Canones absolutam & perfectam de natura redituum Ecclesiasticorum, necnon de pristina norma administrationis eorumdem ideam exhibent.

Et primo qnidem res Ecclesiæ, ut res Dei reputatas fuisse probant. 2°. Episcopum curam & administrationem earum habuisse. *Si enim*, ait *Canon* 41. *pretiosæ hominum animæ sunt ei creditæ, multo magis oportet eum curam pecuniarum gerere*. 3°. Episcopum tamquam res Dei administrare debere, & *tamquam Deo intuente*, sive cum Dei timore & omni religione. 4°. res Ecclesiæ iis, qui *indigent*, subministrandas. 5°. Distributionem in pauperes exercendam per Presbyteros, & Diaconos „ ut „ immunem se servet Episcopus „ ait „ Zonaras, ab omni suspicione „. 6°. Episcopum nihil posse dare propriis cognatis, mere quia cognati sunt ex rebus Ecclesiæ; sed *si pauperes* sint, ut pauperibus suppeditet. Quod & sub nomine Canonum Apostolorum Synodus Tridentina *Sess.* 25. *cap.* 1. *de Reform.* rursus innovavit. 7°. Ex his rebus suppeditanda esse, quæ ministris altaris necessaria esse videbuntur. 8°. Episcopum quoque in necessarios suos usus posse accipere, cum hac tamen moderatione, *si sit opus*, vel *si tamen indiget*: quæ clausula seu modificatio ex ipsa rerum conditione sumpta est.

Si enim res Ecclesiæ tamquam res Dei in *pauperes* sunt distribuendæ, quâ specie Episcopi aliunde *divites*, res pauperum usibus deputatas sibi applicare audeant? unde Adrianus VI. *in quartum sententiarum de Sacramento Pœnitentiæ*, ex natura bonorum Ecclesiasticorum deducere non dubitat, Clericum ex patrimonio divitem non posse ex reditibus Ecclesiasticis, reservato patrimonio, vivere, probans sententiam Alexandri de Hales, quam refert verbis sequentibus: „ Clericus habens stipendium sufficiens „ vel reditum, unde possit aliter quam „ decimis sustentari sufficienter, & se„ cundum statum personæ, potest reci„ pere decimas, *ut procurator in neces„ sitates pauperum, vel utilitates Ec„ clesiæ expendendas*; non autem in u„ sus *proprios* convertendas, vel in usus „ malos detrahendas: imo si in usus „ proprios convertant, committunt sa„ crilegium: si in malos usus expen„ dant, incurrunt judicium. De illis „ enim intelligitur, qnod scribit Augu„ stinus ad Bonifacium: *si privatim, quæ „ nobis sufficiant, possidemus, non illa „ nostra sunt, sed pauperum, quorum „ procurationem quodammodo gerimus, „ non proprietatem nobis usurpatione da„ mnabili vendicamus. Hæc ille* „: ait Adrianus, qui & hanc Alexandri opinionem non solum amplectitur, sed multis argumentis confirmat, & rationes in contrarium refellit.

Hos si consuluisset eximius anctor appendicis Wiggerianæ, de contraria sententia non tam fidenter pronuntiasset: „ Post Doctorem Angelicum scholasti„ ci passim non tam tradiderunt hanc „ sententiam, quam ut certam & ex„ tra controversiam positam supposue„ runt.... solus interea videtur contra„ dixisse Dionysius Carthusianus ab al„ terius sententiæ defensoribus allegari „ solitus „.

Ad hæc si dictus appendicis auctor serio & attente hos Apostolicos Canones expendisset, videre potuisset, quam inepta esset argumenti pro sententia Adriani ex Canone Apostolico petiti solutio; nimirum clausulam Canonis, *si ta-*

tamen indiget „ non respicere Episco- „ pos, qui aliunde haberent, unde vi- „ verent, cum passim tempore Aposto- „ lorum illi sua deseruissent, sed dici „ propter illos, qui forte ultra indigen- „ tiam ex bonis Ecclesiæ sumerent, „ quos Canon ille monet non ultra su- „ mere quam ad sustentationem vere „ opus haberent „. Quidquid enim sit de tempore Apostolorum, evidens est ex Canone 39. tempore horum Canonum Episcopos etiam propria retinuisse: quandoquidem adeo sollicite Canon ille moneat, & præcipiat res Episcopi *proprias* a rebus Ecclesiæ debere secerni: modumque, quo de utrisque Episcopus disponere debeat, præscribat.

Deinde si Canon solum vetuisset, ne Episcopus ultra indigentiam sumeret ex bonis Ecclesiæ, non dixisset, *si tamen indiget*, sed *uti*, vel *in quantum indiget.*

CANON XLII.

Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus alea atque ebrietati deserviens, aut desinat, aut certe damnetur.

CANON XLIII.

Subdiaconus, aut Lector, aut Cantor similia faciens aut desinat, aut communione privetur, similiter etiam Laici.

SCHOLION.

De Episcopis & Clericis aleæ, & ebrietatibus servientibus.

UTrumque hunc Canonem in unum conflatum exhibet Gratianus *Dist.* 35. *Can.* 1. quemadmodum & apud Cotelerium unum Canonem faciunt. Ostendunt hi Canones jam pridem in Ecclesia usitatum fuisse, ut peccata eo gravius puniantur, quo perpetrantes vi sui ordinis, & status ad ea evitanda arctius obligantur. Episcopi, & Presbyteri, & Diaconi damnantur, seu *deponuntur*. Inferiores vero Clerici & Laici duntaxat communione *privantur* (seu G. *segregantur*). Interim ex his Canonibus illud patescit, ebriosos & aleatores, sive *aleis* & *ebrietati deservientes* (sive G. *vacantes*) jam pridem graviter fuisse punitos, præsertim Episcopos, Presbyteros, & Diaconos, si ab iis vitiis moniti non destiterint. „ Hos enim „ præcipue oportet esse incitamentum „ ad virtutem, formamque primam & „ extimulationem ad bona opera „ inquit Zonaras. Quid posteriora Ecclesiæ decreta habeant de vetito Clericis alearum usu, annotavi in *Jure Eccles. Tom. I. part.* 1. *tit.* 2. *cap.* 5.

CANON XLIV.

Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus usuras a debitoribus exigens, aut desinat, aut certe damnetur.

SCHOLION.

De Episcopo, Presbytero, & Diacono usuras exigente.

EXstat hic Canon apud Gratianum *Dist.* 47. *Can.* 1. Canonem loqui de eo, qui mutuum postulatus usuras mutui, sive mutuum cum fœnore exigit, ostendit versio Hervetiana ita legens: *Pecunias mutuo datas cum fœnore exigens*, cui consonat lectio Cotelerii: *Qui usuras exigit ab iis, qui mutuo accipiunt*. Hanc lectionem probant uno consensu commentatores, atque Zonaras: „ Si vetere lege veti- „ tum fuit hoc dicente: *Fœnori non* „ *dabis argentum tuum fratribus;* mul- „ to magis vetatur illis usuras capere, „ qui secundum Evangelium vivere „ pollicentur „.

Epitome hujus Canonis hoc Scholion subjecit Aristenus. „ Misereri po- „ stulatus, si auferat & aliena per usu- „ ras, deponitur; nisi desinat hoc fa- „ cere „. Consonat hic Canon *Canoni* 17. Nicæno, cujus notas seu scholion consule.

CANON XLV.

Episcopus, Presbyter, & Diaconus, qui cum hæreticis oraverit, tantummodo communione privetur: si vero tamquam Clericos hortatus eos fuerit agere, vel orare, damnetur.

SCHO-

Scholion.

Hæretici ad functiones Ecclesiasticas a Clericis non admittendi.

PRimi Christiani admodum solicite vitabant consortia hæreticorum, eorumque commercia etiam in civilibus, ne familiariore conversatione subinde hæretica contagione inficerentur; nihilominus, ubi necessitudo hanc conversationem requirebat, eam admittebant, cujus rei exemplum de Origene habetur apud Eusebium *lib. 6. Hist. Eccles. cap. 2.* qui refert, quod Origenes, post mortem patris sui „ exceptus & refocillatus sit a Matrona „ quadam opulentissima & alioquì eximià, sed quæ celeberrimum quemdam virum Antiochià oriundum *hæreticorum*, qui tunc erant Alexandriæ, *propugnatorem* fovebat ... sed „ Origenes tametsi cum supradicto viro *necessitate* compulsus versaretur: „ ipse tamen numquam adduci potuit, „ ut cum illo in *precatione consisteret:* „ Ecclesiæ scilicet *regulam* servans a „ puero, & ut ipsemet alibi loquitur „ abominatus hæreticorum dogmatum „ prædicationem „.

Porro de publica & Ecclesiastica precatione hunc Canonem agere dubium non est: atque in posteriore parte de hæreticorum ad ipsas Hierarchicas, sive Clericales functiones peragendas admissione, uti clarius exprimit versio Græcorum Cotelerii & Herveti, qui omnes ita legunt: *Sin autem eis tamquam Clericis aliquid operari permiserit.* Et sane non dubium, quin abominandum sit hujusmodi cum hæreticis commercium & communio, ut proinde hujus admissionis ad functiones Clericales auctores merito pœnâ depositionis, tamquam manifesti & nefandi hæreticorum fautores plectantur.

Canon XLVI.

Episcopum, aut Presbyterum hæreticorum suscipientem Baptisma damnari præcipimus: quæ enim conventio Christi ad Belial? aut quæ pars fidelis cum infideli?

Canon XLVII.

Episcopus, aut Presbyter, si eum, qui secundum veritatem habuerit Baptisma, denuo baptizaverit, aut pollutum ab impiis non baptizaverit, deponatur tamquam deridens crucem & mortem Domini, nec Sacerdotes a falsis Sacerdotibus jure discernens.

Scholion.

Contra iterationem Baptismi in Ecclesia legitime collati, & de iteratione Baptismi ab hæreticis collati.

NOn tantum in priore Canone, sed & posteriore de hæreticorum sive ab hæreticis collato Baptismate agitur, uti hic notat Balsamon, asseritque eo Canone *ab impiis pollutum* dici, qui ab hæreticis Baptismum accepit.

Mandat hic Canon non rebaptizari, qui secundum veritatem (sive G. *vere*) habuerit Baptismum, & præcipit baptizare *pollutum ab impiis*.

„ Itaque, ait Zonaras, deponi tales „ mandavit; alterum quidem tamquam „ qui duo baptismata contra Ecclesiæ „ traditionem faciat: alterum vero tamquam qui pollutum per illegitimum „ Baptismum non abluat divino lavacro, Dominique mortem, quam toleravit per Crucem, illudat „.

Hi Canones si Apostolos auctores habuissent, quis dubitet, quin Cyprianus, aliique Africani Episcopi illos in quæstione de iterando hæreticorum Baptismo produxissent: ipsamque quæstionem vel sola Canonum horum auctoritas decidisset.

Porro dum hæc evincunt Canones hos Apostolis tribui non posse, una ostendunt, admodum esse verisimile, illos Canones esse ejus temporis, quo nondum ea de iterando hæreticorum Baptismo quæstio decisa erat: & quando plures eam iterationem necessariam magno animi vigore sustinebant.

Et sane Canones de rebaptizandis his, qui ab hæreticis erant baptizati, ante tempora Cypriani editos fuisse, testatur Cyprianus in Epistola ad Jubajanum LXXIII. „ Apud nos autem non

 „ no-

„ nova aut repentina res est, inquit, „ ut baptizandos censeamus eos, qui „ ab hæreticis ad Ecclesiam veniunt, „ quando multi jam anni sint, & longa ætas, ex quo sub Agrippino bonæ memoriæ convenientes in unum „ Episcopi plurimi hoc statuerunt, atque exinde hodie dum tot millia „ hæreticorum in Provinciis nostris ad „ Ecclesiam conversi, non aspernati „ sunt, neque cunctati, imo & rationabiliter & libenter amplexi sunt, „ ut lavacri vitalis & salutaris Baptismi gratiam consequerentur „.

Quin & constat ex epistola Dionysii Alexandrini apud Eusebium *lib.* 7. *Hist. Eccles. cap.* 7. in Ecclesiis populosissimis; & in Conciliis fratrum apud Iconium & Synnadam, & apud alias Ecclesias idem sancitum fuisse. Ejusdem Synodi Iconiensis tamquam jam pridem celebratæ meminit Firmilianus in Epistola ad S. Cyprianum, uti ad relata verba notat Valesius constanter asserens, *diu ante Stephani Papæ tempora hanc Synodum fuisse celebratam.*

Quid mirum ergo, si Canones hac de re editi primum dicti sint *Apostolici*, ac dein ab aliquo Apostolis suppositi, præsertim cum Orientales ac maxime Cappadoces morem suum in rebaptizandis hæreticis longo tempore constantissime retinuerint, ut patet ex S. Basilii ad Amphilochium *Epist.* 1. *Can.* 2.

CANON XLVIII.

Si quis Laicus uxorem propriam pellens, alteram vel ab alio dimissam duxerit, communione privetur.

SCHOLION.

De Laico propriam uxorem dimittente, vel ab alio dimissam ducente.

HIc Canon *communione privat*, (sive G. *segregat*) qui *uxorem* propriam *pellens* alteram duxerit, vel ab alio *dimissam*, vel ab alio *solutam*, idque tamquam adulteram juxta illud Christi: *Qui uxorem suam dimiserit, exceptâ causâ fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur.*

CANON XLIX.

Si quis Episcopus, aut Presbyter juxta præceptum Domini non baptizaverit in nomine Patris & Filii & Spiritus-Sancti, sed in tribus sine initio principiis, aut in tribus filiis, aut in tribus Paracletis abjiciatur.

SCHOLION.

De forma verborum administrandi Sacramentum Baptismi.

APud Græcos uti apud Cotelerium legitur, *si ex Domini ordinatione non baptizaverit in Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, sed in tres principii expertes, vel in tres filios, vel in tres Paraclitos deponatur:* sed uti ex commentariis Græcorum patescit, id unum voluere, ut Baptismus conferretur in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, tamquam unius in substantia & trini in personis.

Fuisse jam pridem quosdam hæreticos, qui baptizarent juxta formam hoc Canone damnatam, notat hic Balsamon; & Vigilius Papa epistola 2. hunc Canonem probavit: atque de Ecclesia Dei projici vult, qui in una persona Trinitatis, aut in duabus, aut in tribus Patribus, aut in tribus filiis, aut in tribus Paracletis baptizet.

„ Ideo autem, ait Balsamon, Episcoporum, aut Presbyterorum tantum meminit Canon, quod alicui „ alii non permittitur baptizare „. Quod verum est jure proprio & ex officio. Porro quæ de ritibus & modo administrandi Sacramenta constituuntur, dirigi solent ad eos, quibus jure & ex officio eorum administratio competit, non autem ad eos, quos ex delegatione, aut necessitate cogente ea administrare interdum contingit, qui supponuntur facile secuturi formam, quam observari vident ab iis, qui ex officio administrant.

CANON L.

Si quis Episcopus, aut Presbyter non trinam mersionem unius ministerii celebret, sed semel mergat in Baptismate, quod dari videtur in Domini morte, deponatur. Non enim dixit nobis Dominus in morte mea, baptizate; sed, euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti (a).

SCHOLION.

In una vel trina immersione baptizandi.

PEr tria Baptismata & unum Baptismum, uti apud Græcos exprimitur, Balsamon, aliique commentatores Græci significari notarunt, *trinam & unam mersionem*, uti vertit Dionysius.

Vocula *nobis* occurrens apud Dionysium, & ex Dionysii versione apud Gratianum *Dist.* 4. *de Consecrat. Can.* 79. addita videtur ab illo, qui hos Canones ipsis Apostolis supponere voluit.

Cæterum *trinæ* mersionis ritus, cujus meminit Canon apud veteres primis seculis ad signandum mysterium SS. Trinitatis, in usu fuisse evidens est ex eorum scriptis. Quin & eum ritum ex traditione Apostolica descendere pro indubitato asseruit S. Basilius *lib. de Spiritu Sancto, cap.* 27. & plura SS. Patrum testimonia refert Gratianus *Dist.* 4. *de Consecrat. can.* 78. *& sequent.* eam tamen ad Sacramenti integritatem non requiri, ostendit responsum S. Gregorii ad Leandrum, *lib.* 1. *Epist.* 41. & relatum a Gratiano dicto loco *Can.* 80. Et unicam mersionem probavit Concilium Toletanum IV. *Can.* 5. Ibidem apud Gratianum *Can.* 85. contra Arianos, qui ex hoc ritu trinæ mersionis, trinam in personis divinis arguebant naturam: contra Canon noster trinam vult adhiberi, ut ostendat, non in nomine Christi, sed *SS. Trinitatis* juxta formam a Christo traditam, Baptismum esse conferendum. Ut vel hinc pateat, Ecclesiam ritus suos interdum mutare, uti nascentibus erroribus reprimendis magis convenire judicat.

Cum igitur primitus praxis haberet, idque quasi ex Apostolica traditione, ut trina immersio fieret, singulæ scilicet ad singularum personarum in divinis nominationem: quidni sub gravi pœna sanciri potuit observandum, quod ubique observabatur? an non justum est punire eos, qui universalem Ecclesiæ praxim privatâ auctoritate invertere, & schismatice turbas excitare vellent, tametsi hic ritus ad essentiam seu validitatem Baptismi non spectaret?

Ulterius hoc Canone non videntur puniri, qui simpliciter *trinâ* immersione non utuntur, sed hi duntaxat, qui baptizandum propterea ter non immergunt, quod Baptismum non in nomine *SS. Trinitatis*, sed tantum in mortem *Christi* celebrandum credant: quod indicant verba Canonis: *sed unum Baptismum, qui datur in mortem Domini*, quæ conjunctim cum præcedentibus legenda sunt. Quibus & ratio verbis allegatis subjuncta congruit: *Non enim dixit Dominus in morte mea baptizate; sed, euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus-Sancti*. His autem facile diluuntur omnia, quæ contra hunc Canonem objicit Dallæus *lib.* 3. *cap.* 17. uti latius ostendit Beveregius in Codice Ecclesiæ primitivæ illustrato, *lib.* 2. *cap.* 6. Apud Cotelerium legitur & hoc additamentum: *Vos igitur Episcopi, in unum Patrem & Filium & Spiritum Sanctum ter immergite secundum Domini sententiam, & nostram in Spiritu constitutionem.*

CA-

(a) In Codice Pithœano numerantur tantum 50. Canones, qui Apostolorum dicuntur, id est, quot a Sancta Romana Ecclesia recepti, Anastasius & Hincmarus testantur.

CANON LI.

Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel omnino ex Sacerdotali numero a nuptiis, carnibus, & vino, non propter exercitationem, sed propter abominationem abstinet, oblitus quod omnia valde bona, & quod masculinum & femininum fecit hominem, sed blasphemans calumniatur opificium, vel corrigatur, vel deponatur, & ex Ecclesia ejiciatur; conformiter & Laicus.

SCHOLION.

Condemnantur, qui nuptias, aut vinum, aut carnes tamquam ex se illicita abominantur.

"A Nuptiis, & esu carnium, vinique potu abstinentiam temperare probandum est, ait Zonaras, sed & hæc abhorrere velut animæ perniciosa, & ejicere non caret crimine".

Jam pridem fuisse, qui similes errores propugnarent, & quibus hujusmodi Canones merito oppositi fuere, constat ex iis, quæ Synodus Gangrensis adversus Eustathianos decrevit, & pluribus probat Baronius ad annum 57. & infra in Scholiis ad Canones istius Synodi ostendetur.

CANON LII.

Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, eum, qui a peccatis convertitur, non recipit, sed ejicit, deponatur, quoniam Christum molestiâ afficit, qui dixit, gaudium est in cœlo propter unum peccatorem pœnitentiam agentem.

SCHOLION.

Veri pœnitentes nequaquam ejiciendi.

NOvatianum negasse aliquorum gravium peccatorum puta mœchiæ dari etiam pœnitentibus remissionem posse, constat ex *Epistola* 52. S. Cypriani, ubi scribit Novatianos quidem admittere, & hortari lapsos ad pœnitentiam, sed pœnitentibus spem veniæ subtrahere: " o frustrandæ fraternitatis irrisio! o miserorum lamentantium caduca deceptio! o hæreticæ institutionis inefficax & vana traditio! hortari ad satisfactionis pœnitentiam, & subtrahere de satisfactione medicinam: dicere fratribus nostris: Plange & lacrymas funde, & diebus ac noctibus ingemisce, & pro abluendo & purgando delicto tuo largiter & frequenter operare, sed extra Ecclesiam post ista omnia morieris: quæcumque ad pacem pertinent, facies; sed nullam pacem, quam quæris, accipies".

Quod & ipse Novatianus significavit in Epistola ad omnes Ecclesias relata a Socrate, *lib.* 4. *Hist. cap.* 28. exhortans Episcopos, " ut eos, qui idolis sacrificaverant, hortarentur quidem ad pœnitentiam: indulgentiam autem criminum relinquerent Deo, penes quem jus arbitriumque est, crimina remittendi ".

Hinc non obscurum est hunc Canonem adversus hujusmodi hæreticos, qui pœnitentibus pacem & communionem negabant, & consequenter de Ecclesia sive communione fidelium ejiciebant illos, conditum fuisse, quod & ex Baronio notat Binius in notis ad hunc Canonem, una monens, hunc Canonem ab Origene *lib.* 3. contra Celsum fuisse jam pridem citatum. Ideoque nihil est quod repugnet, hunc Canonem seculo saltem tertio editum fuisse.

CANON LIII.

Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus carnibus & vino diebus festivis non utatur, idque per abominationem, non propter exercitationem ad cultum pietatis, deponatur tamquam qui cauterio notatam habeat conscientiam, & multis auctor sit offendiculi.

SCHOLION.

Presbyter, vel Diaconus Dominicis aut festivis diebus a carnibus abstinens deponendus est, & quare?

NOnnullos jam olim primis Ecclesiæ seculis fuisse, qui die Dominicâ & sabbato jejunandum esse ex præcepto Domini & Apostolorum dicerent, patet ex S. Augustini Epistola ad Casulanum, quæ tota est in refutando hoc erro-

errore. Potuit ergo hic Canon esse editus adversus Presbyteros & Diaconos, qui suo agendi modo huic errori occasionem & fomentum aliquod dare videbantur: quod indicant finalia verba; *ut qui cauterio notatam habeat* (seu G. *injustam*) aut C. *cauteriatam conscientiam propriam*) *& multis sit auctor* (seu G. *causâ offendiculi* (sive C. *scandali*).

Evidens est hoc Canone non damnari abstinentiam a certis cibis, cum duntaxat damnetur, *qui carnem & vinum non sumit per abominationem* (sive G. *abhorrens* (vel C. *abominans*) *non propter exercitationem ad cultum pietatis.*

CANON LIV.

Si quis Clericus in caupona comedens deprehensus fuerit, segregetur, praeter quam si in publico diversorio in via propter necessitatem diverterit.

SCHOLION.

Clericis in caupona seu taberna, nisi in itinere, comedere non licet.

POpinarum ingressum, tamquam multorum criminum & excessuum occasionem etiam Julianus apostata suis in Gentilium religione sacrificulis prohibuit, ut est in ejus Epistola ad Arsacium Sacerdotem Galatiae apud Sozomenum, *lib.* 5. *cap.* 16. ubi scribit: „ Deinde singulos Flamines hortare, ut „ nec ad theatrum accedant, nec in „ *tabernis bibant*, nec artem ullam aut „ opificium turpe, ac probrosum exerceant. Et eos quidem, qui obtempe- „ raverint, honore affice, contumaces „ vero atque immorigeros expelle.

Quae autem recentioribus Canonibus, & etiam decretis Synodorum nostratium contra Clericos cauponas frequentantes statuta sunt, videri possunt in *Jure Eccles. Tom. I. part.* 1. *tit.* 2. *cap.*4.

CANON LV.

Si quis Clericus Episcopum contumeliâ affecerit, deponatur: Principi enim populi tui non maledices.

CANON LVI.

Si quis Clericus Presbyterum, vel Diaconum injuriâ affecerit, segregetur.

SCHOLION.

Clericus Episcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum injuriâ afficiens, deponitur.

QUia injuria sive contumelia aggravatur pro ratione personae injuriatae, major poena his Canonibus merito imponitur contumeliâ afficientibus Episcopum, quam injuriantibus Presbyterum, aut Diaconum. Quia, ait Balsamon, Episcopo major honor debetur. Quod & observat Zonaras, dicens: „ Pontifices in typum Domini „ nostri Jesu-Christi exsistentes, & ca- „ put Ecclesiae corporis exsistimati, ma- „ jore etiam sunt honore digni. Qua- „ propter qui aliquid in hos contume- „ liose agit, deponitur. Presbyteri ve- „ ro & Diaconi manuum typum geren- „ tes, (per quos ut per manus Epi- „ scopus administrationes exercet Eccle- „ siasticas) & hi quidem digni sunt ho- „ norari: non tamen ut Episcopus: nec „ enim capitis & manuum cura simi- „ liter habenda est; quapropter qui con- „ tumeliosus his fuerit, minus punitur: „ ab aliorum conventu solum separatus „.

CANON LVII.

Si quis Clericus claudum vel surdum, vel eum, cui vitiosus est incessus, irriserit, separetur; similiter & Laicus.

SCHOLION.

Punitur, qui caecum, surdum, aut claudum, ob vitium corporis irriserit.

„ MEmbris aliquibus mutilatus mi- „ sereri convenit, inquit Zona- „ ras, illosque, quantum fieri potest, „ infirmos suscipere, manuque regere, „ non autem illudere „.

Huc ex mente Patrum referri possunt, qui homines mente captos in recreationem suam alunt: de quibus S. Augustinus *lib.* 1. *de peccatorum meritis & remiss. cap.* 35. „ Ipsos quoque sa- „ tuos videmus, quos vulgo *Moriones* „ vocant, ad cordatorum delicias adhi- „ be-

„ beri, & in mancipiorum æstimatio-
„ ne pretiosiores esse cordatis, tantum
„ valet *carnalis* affectus, etiam minime
„ fatuorum in declaratione alieni mali „.

CANON LVIII.

Episcopus, aut Presbyter, qui Cleri aut populi curam non gerit, & eos pietatem non docet, segregetur. Et si in socordia perseveret, deponatur.

SCHOLION.

Contra Episcopos, qui sibi subditos non docent.

OStendit hic Canon Patribus injustam fuisse visam persuasionem multorum Pastorum existimantium satis esse, si curam populi & Cleri aliis committant, dum ipsi interim in otio torpent; & de Ecclesiæ reditibus commode & splendide vivunt.

„ Episcopalis dignitas, ait Balsamon,
„ in docendo consistit: & omnis Epi-
„ scopus debet docere populum pia dog-
„ mata, & statum orthodoxorum. Spe-
„ culator enim ideo constituitur, ut
„ quæ sunt sui populi attendat: & ideo
„ Episcopus est appellatus „. Idipsum
adstruit hic Zonaras addens. „ Cathe-
„ dra propterea constituitur Episcopo in
„ edito & sublimi templi loco, quæ
„ quidem res denotat qualem eum es-
„ se, & quod ab illa sublimitate sub-
„ ditum populum respicere, valideque
„ diligenter observare debet „. Vide latius infra ad *Can.* 19. Trullanum.

CANON LIX.

Si quis Episcopus, aut Presbyter Clerico ex inopia laboranti necessaria non suppeditaverit, a communione rejiciatur; sin perseverat, deponitor (a), *ut qui fratrem suum necaverit.*

SCHOLION.

De Episcopo, aut Presbytero, qui Clerico inferiori inopia laboranti, necessaria non suppeditat.

SI Episcopi & Presbyteri, quibus bona Ecclesiastica sunt concredita, debeant ea tamquam *res Dei* in Laicos pauperes & indigentes distribuere, quanto magis pauperibus Clericis sibi subjectis? ait Zonaras.

His enim Canonibus præcipue agitur de Clericis, qui Episcopis & Presbyteris in functionibus Ecclesiasticis subserviebant; quique certos proventus assignatos non habebant, sed quasdam distributiones per temporum intervalla recipiebant, quas sportulas, & Clericos iis victitantes, *fratres* sportulantes appellabant, quorum meminit S. Cyprianus *Epist.* 66.

Igitur Episcopus vel Presbyter, qui in hoc negligens fuerit, primum *segregatur*, & demum crescente contumacia *deponitur*, rationem adjungit Canon: ut *qui fratrem suum necaverit*. Notat hic Balsamon; „ Fratrem autem inter-
„ fecisse dixeris, ne ad factum usque
„ processisse; etsi enim non est mor-
„ tuus, quod ad Episcopi autem vel
„ Presbyteri propositum attinet, id fa-
„ ctum est „.

Utinam ad hæc serio reflecterent Episcopi, aliique pingues & opulenti decimatores, qui defectu necessariorum Parochos, cæterosque inferiores Ecclesiæ ministros egere permittunt, dum interim ipsi ex decimis, quæ ad alendos Parochos, aliosque in vinea Domini pro populo laborantes primario destinatæ sunt, laute & fastuose vivunt.

CANON LX.

Si quis falso inscriptos impiorum libros tamquam sanctos in Ecclesia publicat ad populi & Cleri perniciem, deponatur.

SCHOLION.

Contra publicantes impia scripta ad ædificationem populi non spectantia.

PEr falso inscriptos impiorum libros hic intelligi edita ab hæreticis sub ementitis Apostolorum & Discipulorum nominibus Evangelia, acta, itineraria, & aliæ ejusdem farinæ opuscula recte advertit Dallæus *lib.* 3. *cap.* 12. at inde nequaquam concluditur Canones hos saltem seculo II. aut III. non fuisse editos: cum ex Clemente Alexandrino *Stromatum lib.* 2. & 3. item Irenæo *lib.*

(a) Forte *deponatur*.

lib. 3. *cap.* 11. & *lib.* 1. *cap.* 35. aliisque constet eâ ætate similia ficta opera plura exstitisse.

De his itaque falso inscriptis libris decernit Canon, quod si quis (scilicet Episcopus vel Presbyter) eos tamquam sanctos in Ecclesia publicat ad populi & Cleri perniciem, deponatur.

Hic non agi de privata horum librorum lectione, sed de publica in Ecclesia, sive in Ecclesiastico fidelium conventu eorum prælectione, ipse Canonis contextus fat ostendit, notatque Zonaras; postquam enim exposuit, de quibus scriptis Canon loquatur, subjungit: „ Quod si quis hæc publice profert, in „ Ecclesiaque legere conatur, hunc etiam consecratum ministrum, dignum „ depositione censet „.

Si conformiter ad hunc, aliosque Canones Patribus, aliisque supposita opera hodie rejicerentur, nec ad lectionem publicam & Ecclesiasticam saltem proponerentur, norunt eruditi, quam multa merito hodie essent eradenda ex libris Ecclesiasticis.

CANON LXI.

Si adversus fidelem aliqua accusatio intendatur, ut fornicationis, vel adulterii, vel alicujus alius prohibitæ actionis; & convictus fuerit; ad Clerum non provehatur.

SCHOLION.

Deprehensi in fornicatione, adulterio, & simili crimine ad Clerum non provehendi.

HIc notat Zonaras: „ Quod in „ adulterio vel scortatione, vel „ aliâ quâlibet absurditate deprehensus, „ non solum a Sacerdotio prohibetur, „ sed nec in ullum quidem Cleri gradum promovetur „. Idipsum & reliqui Commentatores Græci observant.

Hujus Canonis, disciplinæque in eo contentæ meminit Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus in Epistola ad Joannem Presbyterum, & Hegumenum seu Anachoretam recitatâ actione VIII. Synodi Nicænæ II. „ In scortatione aut „ adulterio si quisquam post Baptismum „ fuerit deprehensus, divini Canones „ illum ad Sacerdotium non admittunt „. Quin & idipsum a S. Cornelio Papa decretum fuisse testatur S. Cyprianus, imo & in hoc ipsi consensisse omnes Episcopos in toto mundo constitutos, *Epist. 68.* Plura vide in *Dissert. Canonica, part.* 2. *cap.* 2. §. 1.

CANON LXII.

Si quis Clericus propter metum humanum Judæi, vel Græci, vel hæretici negaverit, si quidem nomen Christi, ejiciatur: si autem nomen Clerici, deponatur. Pœnitentiam tamen agens, ut Laicus recipiatur.

SCHOLION.

Clericus, qui ob metum Christi nomen negaverit, ab Ecclesia ejicitur. Qui vero se Clericum negaverit, deponitur.

POEna ejectionis decreta in Clericum, qui ex metu negavit nomen Christi, sumitur pro absoluta rescissione seu ejectione ab Ecclesia, sive majore excommunicatione: unde versio Latina, quæ hodie exstat ad calcem decreti Gratiani habet: *ab Ecclesia rejicitur.*

At pœna depositionis decreta in Clericum, qui nomen Clerici negaverit, aliud non est quam ab obeundis Clericorum muneribus prohibitio, & in pristinum Laicorum ordinem reductio: ideoque ex phrasi veterum, *ut Laicum communicare*, depositionem perpetuam a functionibus Clericalibus indigitat, sed tamen sine excommunicatione.

Itaque Clericus, qui huic pœnæ subjiciebatur, ita tamen ut tamquam Laicus recipiatur, deponitur quidem a Clericatu, sed communionis particeps erit, ut alius fidelis Laicus. Hinc etiam est, quod hujusmodi pœnam solis Clericis inflictam legamus.

Qui igitur nomen Christi negaverit, ab Ecclesia Christi merito ejicitur, utpote qui caput ipsum negans seipsum quasi abscindit: quomodo tamen metus nonnumquam in iis pœnam imminuat. Vide infra ad *Canonem* 1. & 3. *Ancyranum.*

Qui vero se Clericum fateri erubescit, Clerici functionibus obeundis se indignum ostendit.

Hinc notandum, ait Balsamon: „ Quod qui tonsuræ characterem acceperunt, & deinde in lectorum ordine constituti sunt, *si sacras vestes projecerint*, & ad instar Laicorum fuerint, non possunt quidquam *tamquam lectores* agere, si rursus ad Clerici habitum redierint, vel etiam Monachi facti fuerint; sed ut Laici vitam agent. Si enim qui propter metum Clericatum suum negavit, deponitur, & tamquam Laicus solum post pœnitentiam admittitur, multo magis qui talem abnegationem suâ sponte admisit, & sanctum amictum illusit, dignus priori Clericatu non censebitur „.

Quâ ratione juxta hodiernam disciplinam Clericus per vestium Clericalium abjectionem privilegiis Clericalibus exuatur, & pœnis canonicis subjiciatur, latius id prosequor in Jure Ecclesiastico Belgis accommodato, *Tom.I. part.1. tit. 2. cap. 2.*

Canon LXIII.

Si quis Episcopus, aut Presbyter, vel Diaconus, vel omnino ex Sacerdotali Catalogo, comederit carnes in sanguine animæ suæ, vel quid a feris captum, vel morticinum, deponatur. Hoc enim lex prohibuit. Si autem sit Laicus, segregetur.

Scholion.

De vetita sanguinis, & suffocati, sive morticini manducatione.

QUæ hìc vetantur manducari, scimus etiam apud Latinos multis seculis interdicta fuisse, saltem in pluribus Ecclesiis, uti latius ostendetur in scholiis ad Canonem 2. Gangrensem, & etiam modo ab his Græci abstinent, ut propterea Balsamon moneat „ Canonem propter Latinos, qui his utuntur, conditum esse „. Nota, ait „ Canonem propter *Latinos*, qui suffocata indiscriminatim comedunt „.

Canon LXIV.

Si quis Clericus, vel Laicus in Synagogam Judæorum, vel hæreticorum introierit ad orandum, & deponatur, & segregetur.

Scholion.

De vetito introitu in Synagogam Judæorum, & Hæreticorum.

POEna hoc decreta Canone ita dividenda videtur; ut *depositio* Clericum spectet, *segregatio* Laicum; cum Laicus nec deponi possit, & ita Canonem explicant Græci.

Hic Canon evincit, Canones hos ipsis Apostolis adscribi non posse, quando quidem tempore Apostolorum prohibitum fuisse Christianis ingredi Synagogam Judæorum nullatenus sit verisimile: at stabilitâ jam nonnihil Religione Christianâ id vetitum fuisse, satis sit credibile, uti latius exponitur in *Canone* 2. Trullano, cujus & scholion consule.

Canon LXV.

Si quis Clericus in jurgio quempiam pulsaverit, & uno ictu interemerit ob impotentis animi sui effrænationem, deponatur: Laicus vero si fuerit, segregetur.

Scholion.

Pœna homicidii patrati a Clerico, aut Laico.

„ CUm Dominus *Matth. cap.* 5. omnibus imperet, ut etiam obvertant sinistram verberanti maxillam dexteram, inquit Zonaras, & non obsistant: Clericus, qui quempiam percusserit in pugna, si percussus interierit, etiamsi uno ictu, tamquam temerarius ordine movetur. Laicus autem hoc faciens excommunicatur. Pugnam vero esse rixosam contentionem, nihil amplius putes oportet „.

Quod hìc Zonaras meminerit Laici segregandi, licet in Canone ex versione Herveti nulla Laici mentio fiat, mirum non est; quia apud Græcos, uti &

& Cotelerium in fine Canonis additur: *Laicus vero si fuerit, segregetur.* Item pro *in pugna* Græci habent, in *jurgio*: Coteletius autem *in altercatione*. Insuper lectio Cotelerii habet: *Si quis Clericus aliquem in altercatione pulsaverit, &c. vel uno ictu occiderit:* quæ lectio innuit, quod specialiter reflexerint ad occisionem *uno ictu* factam. Idque ne putaretur, hanc occisionem mitiore pœnâ puniendam, quasi *uno ictu* facta non deberet reputari voluntaria, atque ad hanc partem referenda addita ratio: *propter suam proclivitatem*, (sive G. *ob impotentis animi sui effrænationem*).

Canon LXVI.

Si quis Clericus deprehendatur die Dominico jejunans, aut Sabbato, præter unum solum deponatur; si vero Laicus, segregetur.

Scholion.

De interdicto jejunio diebus Dominicis, aut Sabbati.

Hic Canon occasionem dedit quibusdam e Latinis rejiciendi non tantum hunc, sed & omnes 35. posteriores Canones tamquam supposititios & apocryphos: eo quod jejunium Sabbati interdiceret directe contra Ecclesiæ Romanæ consuetudinem. Verum immerito: nam cum sciatur jejunium Sabbati esse e rebus istis, de quibus ait S. Augustinus *Epist. 36. ad Casulanum num. 2. Edit. Benedict.* „ In „ his rebus, de quibus nihil certi sta„ tuit Scriptura divina, mos populi „ Dei, vel instituta majorum pro le„ ge tenenda sunt „. Ac insuper certum sit, eodem Augustino testante *ibid. num. 4.* tam Orientis quam Occidentis populos Christianos, exceptis Romanis, & paucis adjacentibus, Sabbato non jejunasse: Quidni hic Canon edi potuit ab illarum Ecclesiarum Episcopis, ubi non jejunandi die Sabbati mos obtinebat, contra illos, qui institutis majorum jam pro lege receptis tamquam malis, quâdam temeritate se opponebant. Nam, ut notat Balsamon, hoc Canone nequaquam condemnantur *Divini Patres, qui propter exercitationem nonnumquam jejunant etiam his diebus.*

Videtur autem Canon editus occasione exortæ hæresis Marcionis, qui blasphemans asserebat, alium esse & colendum Deum, præter Creatorem a Judæis; cultum autem improbum ut hoc suum dogma stabiliret, sabbatum quo Judæorum Deus a creatione requievit, non requie, sed jejunio a suis discipulis transigendum constituit, uti scribit Epiphanius *hæres. 42.* quin & ob hanc causam, post exortam hanc hæresim sabbatum a jejunio immune passim servatum fuit, idque non tantum in toto Oriente, sed & in Occidentis partibus plurimis.

At tandem extinctâ hâc hæresi, sabbata jejuniis rursus plurimis in locis indicta sunt, atque inde usque modo apud nonnullos jejunium invaluit, apud alios prius institutum mansit.

Quidni dicamus igitur Canonem esse ab Episcopis eo tempore conditum, quo ob exortam dictam hæresim, sabbato non jejunandum esse judicabatur convenire?

Canon LXVII.

Si quis Virginem non desponsam vi allatâ habet, segregetur; ei autem aliam accipere non liceat, sed illam retinere, quam elegit, etiam si pauper sit.

Scholion.

De eo, qui Virginem desponsatam violaverit.

Sensum hujus Canonis ita exponit Balsamon, ut significetur hoc Canone segregari eum, qui non desponsam alicui alteri virginem violaverit: & cogi cum ea habitare, quamvis pauper sit, & genere illius indigna, neque ab illa sejungi, atque alteram sumere „. Atque hæc quidem, ait, „ hoc Canone sancita sunt; nam qui „ desponsæ vim attulit, ut adulter „ punitur „.

Apparet Balsamonem conformiter

ad supra positam Canonis expressionem *per non desponsatam intellexisse alteri non desponsatam*. At in Canone prout legitur ad calcem decreti Gratiani habetur *sibi non desponsatam*. Verior apparet Balsamonis expositio, & ipsi Canoni conformior.

Canon LXVIII.

Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus secundam ordinationem ab aliquo susceperit, deponatur, & ipse & qui ordinavit, nisi utique constiterit quod ab hæreticis ordinationem habeat: qui enim ab eis baptizati & ordinati sunt, ut fideles vel Clerici sint, fieri non potest.

Scholion.

De reordinatione eorum, qui ab hæreticis sunt ordinati.

Reiteratio Baptismi ab hæreticis collati arguit quidem Canonem Apostolis tribui non posse, sed eum fictitium sive suppostititium esse nequaquam probat, uti notatum est ad *Can.* 47. multo minus reordinatio ejus, qui ab hæreticis ordinatus fuit, suppositionem sive falsitatem Canonis infert.

Expeditum enim est seculis multis ordines quocumque modo ab hæreticis collatos, habitos fuisse non tantum in Orientali, sed & in Occidentali Ecclesia pro invalidis: quin & usque ad seculum XI. aut XII. de eorum validitate etiam apud Latinos dubitatum fuisse, ex Petro Damiani, aliisque ostendit Morinus *de SS. Ordinat. pag.* 3. *exercitat.* 5. hinc illud Gratiani 1. *quæst.* 1. *post Canonem* 45. „ Patet „ ergo illud Augustini (*Sacramenta* „ *videlicet Christi per hæreticos collata* „ *suo non carere effectu*) non de o„ mnibus intelligi generaliter, sed de „ Sacramento Baptismi „.

Quidni igitur hic Canon sit illius temporis, quo communi quasi omnium Ecclesiarum consensu, ut citato loco ostendit Morinus, ordines ab hæreticis collati habebantur pro invalidis? (*a*)

Quod hic ordinatio conferatur cum Baptismo quoad reiterationem, consonat ei, quod apud Gratianum legitur *Dist.*68. *Can.* 1. ex Sancto Gregorio: „ sicut semel baptizatus, iterum ba„ ptizari non debet, ita qui consecra„ tus est semel, in eodem iterum or„ dine non debet consecrari „.

Canon LXIX.

Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel Lector, vel Cantor, sanctam Paschæ quadragesimam non jejunat, vel quartam diem, vel Parasceven, præterquam si propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur, si sit autem Laicus, segregetur.

Scholion.

De jejunio quadragesimali.

Antiquissimum est jejunium quadragesimale ante Paschæ Festivitatem, atque in illud omnes Ecclesias convenisse infinita propemodum Patrum testimonia evincunt, licet de numero dierum, quibus peragendum erat hoc Ante-Paschale jejunium, non eadem omnium Ecclesiarum disciplina, uti

---

(*a*) Ea quidem extitit Morini opinio, at fere omnes alii Canonistæ, ac Theologi contrariam docent sententiam. Quidquod plurimi contendunt in Canone Apostolorum 68. *hæreticorum* nomen non esse strictius accipiendum, sed de iis duntaxat esse intelligendum, qui Sacramentorum formas adulterabant; quod priorum seculorum hæreticis erat frequentissimum, ut Augustinus monet: atque ita hunc Canonem esse interpretandum docent Dionysius Exiguus *in titulo Canonis* 47. Cresconius *in breviario Canonum cap.* 50. Adrianus Papa *in epitome Canonum num.* 41. Auxilius *lib.* 1. *cap.* 18. Theodorus in *Epist. ad Naucratium in additis ad Balsamonem*, pag. 1100. Beveregius *lib* 2. *vindiciarum Ignatii cap.* 12. & *ad Canones Apost.* 47. & 68. Cotelerius *ad lib.* 6. *Constitutionum cap.* 15. & *ad Canonem Apost.* 68. Witassius *tract. de Ordine Quæst.* 4. *sect.* 7. innumerique alii Theologi doctrina notissimi.

De Canone 68. Apost. hæc habet vir doctissimus Nicolaus Faber. *Errorem, qui B. Cypriani temporibus inoleverat, & non paucos ex Orientalibus infecerat, sapit, ut & 46. horum v etustiorum, nisi Nicæna sale condiatur.*

uti videre est apud Socratem, *lib.* 5. *hist. cap.* 22. omnes nihilominus, ut notat Socrates, hoc tempus *quadragesimam appellabant*.

Jejunium quoque feriæ 4. & 6. per annum æque pene ac quadragesimale antiqnum est; & quidem Gratianus ex dictis Apollonii refert *Dist.* 3. *de Consecrat. Can.* 16. „ Jejunia sane legi„ tima, id est, quartâ & sextâ feriâ „ non sunt solvenda, nisi grandis ali„ qua necessitas fuerit: quia feriâ quar„ tâ Judas de traditione Domini co„ gitavit, & sextâ feriâ crucifixus est „ Salvator „.

Et quidem Balsamon & Zonaras, aliique Græci, hæc jejunia jejunio quadragesimali æquiparata asserunt: nam & *in eis similiter ac in quadragesima aridis vesci jussi sumus*, ait Balsamon, & Zonaras notandum monet: „ Quod eodem in ordine Canon „ ponat, sanctam Paschæ quadragesi„ mam, & quartam feriam, & Para„ sceven „.

Verum circa tempus protrahendi jejunium hæc erat differentia: quod quadragesimale ad vesperam protraheretur: hoc vero ad nonam, id est, tertiam nostram pomeridianam solveretur, idque dicebantur *jejunia dimidiata*.

Præterea Patres non agnovisse aliam legitimam causam solvendi jejunium, nisi infirmitatem, sive imbecillitatem corporalem, sat præsens Canon innuit. Quantumvis hic jejuniorum rigor in Ecclesia præsertim Latina non sit in obligatione, nihilominus hic Canonum rigor indicat multum a mente Ecclesiæ recedere eos, qui jejunia ab Ecclesia præscripta ita peragunt, ut vix ad mortificationem carnis conducere videantur. Poteruntque ex hoc Canonum præscripto judicare, quantopere a mente & spiritu Ecclesiæ recedant.

Quæ contra antiquitatem hujus Canonis, & jejunii quadragesimalis ante Pascha objicit Dallæus, funditus ac erudite refellit Beveregius, *lib.* 3. Codicis Canonum primitivæ Ecclesiæ vendicati.

Canon LXX.

Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel omnino ex Clericorum Catalogo jejunat cum Judæis, vel cum ipsis festos dies agit, aut ab ipsis festi Xenia accipit, ut verbi gratiâ azyma, aut quid tale, deponatur: si vero Laicus sit, segregetur.

Scholion.

De vetito cum Judæis commercio in sacris.

De Judæis Festivitatem solemnem, quæ dicebatur *Phurim*, de qua in libro Esther *cap.* 9. celebrantibus dicitur, quod sibi *mutuo mitterent partes epularum & ciborum*. Et sic in aliis quoque festivitatibus. Christianos autem inter Judæos conversantes hujusmodi portiones nonnumquam suscepisse verisimile est; quod hoc Canone prohibetur: ne per hoc viderentur Christiani cum Judæis *jejunia* vel festa peragere. Eodem pertinet Canon sequens.

Quod apertius indicat lectio hujus Canonis prout exstat apud Cotelerium, ubi non agitur de iis, qui simpliciter *Xenia a Judæis* accipiunt, sed qui eorum festi Xenia, *vel eorum festorum Xenia*, uti legit Joannes Antiochenus *in Collect. Can. tit.* 37. ita ut agatur de *Xeniis*, quæ ad celebritatem festorum distribuebantur. Itaque eorum susceptio tacitam festivitatum approbationem habere videbatur.

Canon LXXI.

Si quis Christianus oleum deferat in Templum Gentium, vel in Synagogam Judæorum in eorum festis, ut lucernam accendat, segregetur.

Scholion.

Vetitum quidquam subministrare pro solemnitate festi Gentium, vel Judæorum.

Evidens est ex hoc Canone pœnam in Christianum talia agentem decerni, quia similia agendo Gentium & Judæorum ritibus consentire censetur, quin & sacrificiis eorum participem se reddere, dum ea, quæ ad sacrificium & cul-

cultum eorum agendum necessaria sunt, subministrat.

Notat autem Balsamon, quod „ ex „ hoc Canone levius castigetur talis, „ ex aliis autem *graviter* puniatur „. Id autem contingit, quia Canones hi, nec uno tempore, nec ab iisdem conditi & editi fuere, uti supra in Dissertatione procemiali monuimus.

Canon LXXII.

Si quis Clericus, vel Laicus in sancta Ecclesia ceram vel oleum auferat, segregetur.

Scholion.

De ablatione rei ad divinum cultum oblatæ.

HUnc Canonem referens Joannes Antiochenus in sua collectione Canonum, *tit.* 4. post verbum *segregetur* addit sequentia: *quintam autem partem cum eo quod cœpit, adjiciat.* Ita quoque legisse auctorem epitome Canonum, quam interpretatus est Alexius Aristenus, patet ex textu epitome & interpretatione Aristeni; ita enim legit epitome, *excommunicatur, qui ceram aut oleum Ecclesiæ aufert, illudque cum quintuplo persolvet:* huic epitome hæc interpretatio subjicitur. „ Latitudo „ Canonum non vult quintuplicatum „ reddi ablatum, sed illud ipsum quod „ aufertur & illius sesqui-quintum „. Interpretatio hæc consonat cum versione Joannis Antiocheni supra relata.

Non absimili modo Canonem hunc legit Josephus Ægyptius in versione Arabica, qui hunc Canonem sic interpretatur, uti refert Beveregius. „ Qui„ cumque Sacerdos, aut Laicus oleum „ vel ceram ex Ecclesia, vel loco hu„ jus rei, quam accepit, quintuplum „ restituat, & puniatur insuper, prout „ præfecto ejus visum fuerit, & eum „ recipiat: sin contradixerit, eâdem „ pœnâ mulctetur, & prorsus excom„ municetur „.

Similiter ex epitome Simeonis Magistri & Logothetæ constat, ipsum sic legisse, ita enim habet: „ Qui ceram „ aut oleum Ecclesiæ *furatur*, excom„ municetur, ac præterea *quintuplum* „ persolvat „.

Observat ibidem Beveregius in Græcis Balsamonis Codicibus antehac editis prædictam clausulam etiam legi. „ At in Codice Bodleiano, ait, quem „ nunc edimus, hæc verba non haben„ tur, uti & in Harmenopuli Cano„ num epitome *sect.* 5. *tit.* 2. omittun„ tur, & in Latina Gentiani Herveti „ translatione: & quod præcipuum est, „ nec Balsamon in hujus, nec Zona„ ras in proximi Canonis (quâ hunc „ etiam tractat) interpretatione, ho„ rum verborum meminit: & idcirco „ nec eos in suis Codicibus legisse non „ immerito suspicemur „.

Neque in versione Latina Gregorii Haloandri hæc verba leguntur, qui pro verbo *auferat*, ponit *subripiat*, quod furtivam ablationem magis innuit: constatque ex verbis relatis Josephi Ægyptii, ipsum hunc Canonem intellexisse de eo, qui furto abstulit, uti & Simeonem Magistrum.

Quidni hæc adjecta dicamus ex Jure civili, quo furtum pœnâ quadrupli punitur?

Quidquid sit, constat hoc semper grave visum fuisse, res ad divinum cultum a Fidelibus oblatas in proprium & privatum usum auferre, vel applicare, quod ex sequenti Canone patescit.

Canon LXXIII.

Vas aureum, vel argenteum, vel velum sanctificatum, nemo amplius in suum usum convertat, hoc enim fit præter jus & contra leges. Si quis autem deprehensus fuerit, mulctetur segregatione.

Scholion.

Ad cultum divinum dedicata, nequaquam applicanda ad usum profanum.

CUm hic agatur specialiter de his, qui res Deo sacras in proprios usus convertunt, apparet præcedenti Canone non agi de his, qui aliquo forsan Religionis prætextu res sacras in proprios usus auferunt, sed qui eas apertius furantur; qui & ideo restitutioni am-

ampliori subduntur, uti plures Canonis illius versiones indicant, ut supra notavimus.

„ Ea, quæ Deo consecrata sunt, ait „ Zonaras, usu communi pollui non „ oportet „.

„ Sunt enim sanctificata ... in Dei „ nempe templo facta hujuscemodi re„ rum oblatio sanctificat eas „.

Hæc tamen sanctificatio non obstitit, quominus SS. Patres vasa templi in usum pauperum distrahi & impendi posse, verbo & facto docuerint, scientes vel tunc maxime Domino consecrari, dum membris ejus ex charitate impenduntur.

Objecta Dallæi adversus hujus ac trium præcedentium Canonum antiquitatem docte refutat sæpius citatus Beveregius *lib.* 2. Codicis Canonum primitivæ Ecclesiæ vendicati *cap.* 9.

Canon LXXIV.

Episcopum a viris fide dignis ob aliquid accusatum ipsum ab Episcopis vocari necesse est: & si se quidem stiterit, & confessus vel convictus sit, statuatur pœna. Si autem vocatus non paruerit, secundo etiam vocetur, missis ad ipsum Episcopis duobus. Si autem etiam sic non obedierit, vocetur & tertio, duobus ad eum rursus missis Episcopis. Si autem vel sic aspernans & contumax se non stiterit, Synodus ea, quæ videntur, adversus eum pronuntiet, ne lucrifacere videatur, dum judicium subterfugit.

Scholion.

Episcopus accusatus de crimine, si ter tio vocatus non compareat, a Synodo Provinciali judicandus.

Cum in Synodo Provinciali Constantinopolitana anno 394. examinaretur causa Agapii, & Bagadii contendentium de Episcopatu Bostrenorum (Bagadius enim depositus fuerat, & Agapius in ejus locum electus): atque compertum esset Bagadium a duobus duntaxat Episcopis depositum fuisse, ne quid simile in posterum contingeret, a Nectario consentientibus reliquis Episcopis decretum est, *non licere in posterum, nec a tribus quidem, nedum a duobus eum, qui reus examinatur, deponi, sed majoris Synodi Episcoporum Provinciæ sententia, sicut Apostolici definiere Canones.* Quibus verbis hunc Canonem indigitari non obscurum est: utpote quo solo ex Apostolis constituitur, Episcopi autem accusati causam a Synodo Provinciali dijudicandam esse, Beveregius *tomo* 2. *Annotat. in Can.* 74.

Insuper ex hoc Canone, & citato Synodali decreto rursus patet, causas etiam majores, qualis indubie est Episcoporum depositio, olim in Synodis Provincialibus fuisse discussas & decisas.

Quod hoc Canone decernitur, Episcopum a viris fide dignis de aliquo crimine accusatum, si vocatus non paruerit, secundo & tertio debere vocari, *missis* ad eum *duobus Episcopis*, non esse hodie observandum notat Balsamon. „ Cum hic enim scriptus fuit, „ ait, nec judicibus, nec Notariis „ Patriarchalibus per se fidem haberi „ in usu fuit, & ideo determinatum „ fuit Antistitum vocationes a duobus „ fieri Episcopis. Hodie autem cum „ judicibus & Notariis Patriarchalibus „ per se fides habeatur, necessario & „ quæ ab eis sunt edicta, reprobari „ non possunt „.

Quamquam hodie in citatione Episcoporum non requiratur solemnitas hoc Canone præscripta, solet tamen & in civilibus modestiori quodam ac humaniori modo fieri Episcoporum citatio, idque etiam in ipsis tribunalibus regiis, puta libellum oblatum eis per litteras clausas communicando.

Cæterum hujus Canonis sententia esse videtur, quod a viris fide dignis accusatus, si vocatus non compareat, bis denuo vocetur, & si nec tunc compareat, a Synodo etiam absens judicari queat.

Ut proinde Canonis sententiam auctor epitome, quam commentatus est Alexius Aristenus, comprehendisse videatur: „ Episcopus reus factus, si vo„ catus non pareat, bis & ter voce„ tur, si vero perseveret, sententiam „ Synodus proferat „.

CANON LXXV.

In testimonium adversus Episcopum hæreticus non admittatur: sed nec unus solus fidelis, in ore duorum vel trium stabit omne verbum.

SCHOLION.

Nec unus solus, nec hæreticus contra Episcopum, ut testis admittatur.

EXstat tomo 2. Bibliothecæ Juris Canonici veteris Christophori Justelli epitome Canonum sub nomine Alexii Aristeni, quæ & eisdem verbis exhibetur ibidem sub nomine Simeonis Logothetæ, in qua epitome sive synopsi præsens Canon his verbis repræsentatur: „ *hæreticus non accusat Episcopum, neque fidelis unus* „. Verum Guilielmus Beveregius in præfatione ad Pandectas Canonum Græcorum notat, hanc epitomen sive synopsim Canonum, nec Alexio Aristeno, nec Simeoni Logothetæ adscribendam, sed eam videri antiquiorem, eamque memoriæ sublevandæ causâ confectam fuisse; adeo ut nonnumquam totius cujusvis Canonis suppleret vicem, quod exemplo ex Leone Allatio petito, ibidem probat Beveregius.

Illud equidem constat Alexium Aristenum in hanc Canonum synopsim scholia composuisse, quæ una cum ipsa Canonum synopsi evulgavit citatus Beveregius ex antiquis Codicibus manuscriptis, eaque commentariis Balsamonis & Zonaræ subjecit: monetque in allegata præfatione, quod „ Aristeni „ nomen ad epitomen eo tantum nomine præfixerit, quod ille eam interpretatus est „.

Sane vel solum scholion prædictæ synopsi hujus Canonis subjectum evincit, eam synopsim Aristeno adscribi non posse: ait enim: „ *Qui synopsim præsentis Canonis fecit, non bene eum intellexit*. Illud enim, quod hæreticus non potest accusare Episcopum, nec in eum testimonium dicere, verum est; hoc autem quod unus fidelis non potest in Episcopum accusationem ferre, falsum: testimonium enim unius contra quempiam non admittitur: accusatio autem fit, & per unum, & per plures „.

Porro de accusatione Episcopi, & accusationis formâ, vide infra *Canonem sextum Constantinopolitanum*.

CANON LXXVI.

Quod non oportet Episcopum fratri, vel filio, vel alii cognato, gratificantem ad Episcopatus dignitatem quem vult eligere. Episcopatus enim hæredes facere justum non est, ea, quæ Dei sunt, humano affectu largientem. Non enim licet Ecclesiam Dei in hæredes conferre. Si quis autem hoc fecerit, irrita quidem electio maneat, ipse autem segregatione mulctetur.

SCHOLION.

Episcopi successores sibi eligere nequeunt, ne videatur Episcopatus jure hæreditario transmitti.

SI totus contextus hujus Canonis attendatur, satis apparebit, hoc Canone præcipue vetari, ne Episcopi Episcopatuum suorum successores eligant, & quasi hæreditatem post mortem transmittant, quod & Canone 23. Antiocheno vetatur. Unde Balsamon ad hunc Canonem monet, quod „ etiamsi „ non ad suum cognatum Episcopus „ Episcopatum transmittat, sed ad alie„ num, idem futurum. Episcopos enim, „ ait, a Synodis fieri decretum est „.

Ejusdem sententiæ fuisse Zonaram probat ratio Canonis ab ipso adducta: „ Pontificiam potentiam Sancti Spiri„ tus gratiæ donum convenit existima„ ri. Gratiam Spiritus igitur velut hæ„ reditatem quomodo quis in alterum „ transferet, ipsi gratificans? Propter„ ea non est Episcopis permissum lo„ co sui, quos volunt alios in Eccle„ sias sibi subjectas intrudere „.

Juvat hunc Canonis sensum lectio Cotelerii, quæ habet. *Non oportet Episcopum fratri, vel filio, vel alteri propinquo dignitatem Episcopatus largiendo, ordinare quos ipse vult*: ac deinde hæc addit: „ Nam Christi Eccle„ siam non debet hæreditati subjicere „.

Et Joannes Antiochenus *tit. 6.* legit.

git. „ Nec debet Ecclesiam Dei *pro* „ *hereditate ducere* „.

Ad hæc ratio Canonis a Zonara allegata non tantum in Episcopatu, „ sed quocumque Ecclesiæ beneficio sive „ ministerio militat: cum nec hæc ex „ humana affectione liceat ad hæredes „ transmittere „: a quâ rarissime omni ex parte immunes sunt resignationes beneficiorum in favorem, quæ ob has aliasque sordes, quibus pleræque sunt asperiæ, multis seculis ignotæ fuere. Utinam nec unquam admissæ nec admitterentur! (*a*)

Canon LXXVII.

Si quis vel oculo orbatus, vel femore olæsus, Episcopatu autem dignus sit, fiat. Non enim corporis damnum eum polluit, sed animæ inquinatio.

Canon LXXVIII.

Qui autem est surdus & cæcus, ne sit Episcopus: non ut pollutus, sed ne Ecclesiastica impediantur.

Scholion.

Solum vitium corporis non arcet ab Episcopatu, nisi præstet impedimentum functionibus obeundis.

Hi duo Canones ob materiæ affinitatem unicum constituunt apud Coteleriun, qui pro *oculo orbatus* legit, *oculo læsus*. & pro vel *femore oblæsus*, legit, vel *crure debilitatus*.

Ex his Canonibus præsertim posteriore evidens est, juxta disciplinam iis expressam, ex defectu corporis irregularitatem non induci, nisi talis sit defectus, qui ad functiones Sacerdotii obeundas ineptum absolute reddat.

Hoc & Balsamon & Zonaras notarunt una observantes differentiam inter legem Mosaicam, & legem Christi, quod illa exigeret quidem consecratos ministros, integros esse corpore, notam nullam habentes: hæc vero corpore mutilatos ad divinum Sacerdotium admittat, modo quæ Sacerdotii sunt exequi non impediantur. „ Animam enim puram & integram volunt habere omnes, ait Balsamon, non autem corpus „: vel ut ait Zonaras „: Animam requiritur habere puram sine vitio & sorde: quod si quis uno forte est oculo, vel strabos habet oculos, aut claudus est, aut aliquam naturæ imperfectionem habet, ad Episcopale munus obeundum sibi non obstantem, dignus vero Episcopatu, non prohibetur ordinari „.

Quid hodierna disciplina de irregularitate ex defectu corporis habeat, notavi in *Jure Ecclesiastico*, *Tom.II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.*10. *cap.* 1.

Canon LXXIX.

Si quis dæmonem habeat, ne fiat Clericus, sed neque cum fidelibus precetur: purgatus autem recipiatur, & si sit dignus, fiat.

Scholion.

Dæmoniaci a Clero arcentur, sed liberati admittuntur.

Rationem Canonis allegat Balsamon: „ ne forte si quid mali „ aut inhonesti egerit, aut dæmoniacas voces emiserit, populum Dei conturbet, atque officium divinum impediat „.

Sed quid si dilucida intervalla habeat? nec ei conceditur in Clerum cooptari: „ Ne Sacerdotium, inquit Balsamon, furoris tempore contumeliâ afficiatur, probrisque & blasphemiis numen appetatur „.

Arreptitii vel Epileptici sacris altaribus non ministrent, ait Gratianus *Dist.* 83. in cujus probationem plura ibidem profert decreta, atque inter alia *Can.* 3. unum sub nomine Pii I. sed uti monet Ferdinandus Mendosa, *lib. de Confirm. Concilii Eliberit. cap.* 59. non est Pii I. sed Concilii Toletani XI. *Can.* 13. cui ea inscriptio etiam in decreto

(*a*) Quid censendum sit de resignationibus Beneficiorum in favorem, docuit eruditus Van-Espen Juris Universi *Tom. III. part.* 2. *sect.* 3. *tit.* 10. *cap.* 1. *pag.* 268. hujusce editionis.

to Gratiani restituenda est, ait Mendosa.

Cæterum de his Epilepticis & Dæmoniacis vide notata *ad Can. 17. Ancyranum.*

CANON LXXX.

Eum, qui ex vita gentili accesserit, & baptizatus fuerit, vel ex improba vivendi ratione, non est æquum protinus Episcopum fieri. Iniquum est enim, ut qui sui nondum experientiam ostenderit, sit aliorum magister, nisi forte hoc divinâ gratiâ fiat.

SCHOLION.

Recenter baptizatus, aut ex vita gentili conversus, ad Episcopatum non promovendus, nisi extraordinariæ vocationis signa appareant.

CAnon hic Neophytorum ordinationem improbat conformiter ad Apostoli præceptum 1. ad Timotheum *cap. 3. Non Neophytum; ne in superbiam elatus in judicium incidat Diaboli:* creditque Beveregius Synodum Nicænam *Can. 2.* ad hunc Canonem respexisse, ubi & iterato Neophytorum ordinationem interdicit, de qua interdictione ibidem latius agemus....

Hoc autem notandum, non tantum hic Neophytum dici, qui recenter *ex vita Gentili accessit, & baptizatus est: sed insuper qui ex improba vivendi ratione:* sive ut habet Canonis epitome apud Aristenum: *recens illuminatus non fit Episcopus, neque qui nuper a malo gerere accessit.*

Quod autem in præsenti Canone additur: *nisi forte hoc divinâ gratiâ fiat,* id est, nisi satis forte manifestetur, quod Deus velit hujusmodi in Episcopum ordinari. Ubi enim Deus suam manifestat voluntatem, Canones & leges humanæ silere debent.

Hoc titulo admissa & laudata fuit repentina S. Ambrosii adhuc cathecumeni & laici in Episcopum Mediolanensem electio & ordinatio, ipseque Imperator Valentinianus Ambrosium divinitus electum agnoscebat; & consensionem populi admiratus Dei opus esse confessus est. „ Agnoscens quod evenerat, rescripsit Episcopis, ut obsequerentur *Deo*, qui illum ordinari „ jusserat. Dei namque potius quam hominum suffragio illum esse designatum „. Ita refert Socrates *lib. 4. cap. 30.* & Rufinus *lib. 2. cap. 11.*

CANON LXXXI.

Diximus non oportere Episcopum, vel Presbyterum seipsum ad publicas administrationes demittere; sed in Ecclesiasticis negotiis versari. Vel ergo ita facere persuadeatur, vel deponatur. Nemo enim potest duobus Dominis servire, *secundum Domini præceptum.*

SCHOLION.

Clero adscriptus non debet se negotiis secularibus implicare.

NOtant commentatores Græci hic per verbum, *diximus*, remissionem fieri ad *Can. 7.* Apostolorum supra relatum, quo inhibetur Episcopis, Presbyteris, & Diaconis seculares curas suscipere sub pœnâ depositionis, quem conformiter ad hunc Canonem intelligi volunt Balsamon & Zonaras, ut nimirum, *nisi pareat & abstineat a negotiis secularibus, tunc deponatur,* quemadmodum præsens Canon exponit.

Præterea verbum *diximus*, evincit, quod si genuina sit hæc Canonis lectio, quæ est Græcorum & Herveti, Canonis hujus atque Canonis sexti eosdem fuisse anctores, atque ita ab eisdem duos conditos de eâdem re fuisse Canones.

At Haloander loco *diximus*, legit *dicimus*, quæ lectio præferenda videtur, in qua verbum *dicimus*, mutatum videtur in *diximus*, ab aliquo, qui Apostolos horum Canonum auctores credidit aut persuadere voluit, quam lectionem avide posteriores Græci commentatores arripuerunt, utpote qui passim hos Canones Apostolis adscribunt.

Hoc notandum quod in omnibus editionibus vel versionibus exceptâ Labbæanâ, quæ *tomo 1. Concil.* exhibetur, in fine addatur: *Nemo enim potest duobus Dominis servire juxta præceptum Dominicum:* quare ea verba omiserit in hac versione Hervetus, nescio. Extant autem in Canone prout exstant

ad

ad calcem decreti Gratiani ex versione Haloandri.

Canon LXXXII.

Servos in Clerum provehi sine venia Dominorum non permittimus ad possessorum molestiam, domorum enim eversionem illud efficit. Si quando autem etiam dignus servus visus sit, qui ad gradum eligatur, qualis noster quoque Onesimus visus est, & Domini concesserint, ac liberaverint, & ædibus emiserint, fiat.

Scholion.

Consensus Dominorum in ordinatione servorum requirendus.

VOcula *noster*, cujus nec Balsamon nec Zonaras in suis commentariis meminere, uti nec Josephus paraphrastes Arabicus horum Canonum, adjecta videtur ab interpolatore amanuensi, qui hos Canones Apostolis tribuendos credidit, uti recte advertit Beveregius.

Rationem hujus Canonis exponit Zonaras dicens: „ Fideles decet ea fugere, quæ scandala generent aliquibus. „ Alienum autem servum contra Domini sententiam Clericum fieri, causa est scandali atque molestiæ. Quamobrem prohibet hoc Canon, uti rem „ quæ domos totas evertit. Fortassis enim servus ille procurator sit domus „ Domini sui, vel tabernæ dominicæ „ præpositus, vel cujus fidei creditæ sunt „ pecuniæ ad negotiationem, & propterea Domino suo molestiæ foret ejus ordinatio. Quod si servus gradu „ sacro dignus existimetur, Episcopum „ de eo negotio cum Domino communicare oportet: Et si is quoque consenserit, ordinetur „.

Et Balsamon ait: „ Hic Canon nolens nostris fratribus aliquid a nobis offendiculi afferri, non permittit, ut „ servus in Clerum promoveatur, etiamsi „ sit prudentissimus & dignus, nisi & „ Dominus ei rei consenserit, & eum „ prius libertate dignum existimaverit „.

Cæterum de ordinatione servorum & manumissione permittendâ late tractat vir eruditus Hieronymus Bignonius in notis ad appendicem formularum Marculphi Monachi *cap.* 8. quæ exstant *Tom.* 2. Capitularium Regum Francorum, editionis Baluzianæ. Addi possunt interpretes Decretalium ad titulum *de servis non ordinandis.*

Canon LXXXIII.

Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus exercitui vacans, & utraque obtinere volens, Romanum scilicet Magistratum, & Sacerdotalem administrationem, deponatur. Quæ sunt enim Cesaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.

Scholion.

Clericus ad Civilem Magistratum simul & Ecclesiasticum nequaquam admittendus.

VErbis his *exercitui* (sive C. *militia vacans*) videtur significari quælibet civilis publica administratio, ratione cujus vere dicatur, quod civilem Magistratum gerat, & Reipublicæ militet; quem sensum & hæc verba sequentia satis insinuant, *Romanum scilicet Magistratum & Sacerdotalem administrationem;* ut tota vis Canonis sit, ne quis simul & civilem Magistratum & Ecclesiasticum gerat, unde in synopsi, quam commentatus est Alexius Aristenus, hic Canon ita refertur, *Sacerdos magistratum obiens deponitur. Quæ enim Cæsaris sunt, Cæsari, & quæ Dei, Deo.* Posterior autem clausula omittitur in Codice Justelli, adeo ut appareat, ex alio Codice Justellum, & ex alio Beveregium edidisse hanc synopsim.

De vetita autem Civili administratione aut Magistratu a Clericis suscipienda latius vide *Can.* 7. Chalcedonensem, & ibidem notata.

Canon LXXXIV.

Quisquis Regem vel Principem præter jus contumeliâ affecerit, pœnas luat, & si sit quidem Clericus, deponatur: si vero Laicus segregetur.

Scholion.

Nec Clericus, nec Laicus Regem

„ REges & Magistratus afficere contumeliâ, quisque prohibitus est, „ in-

aut Principem contumelia afficiat.

„ inquit Zonaras, at hos reprehendere aliquid agentes contra quam deceat, non prohibetur, etiamsi reprehensionis verba forte acerbiora existentia ad reprehensorum contumeliam spectare existimentur „.

Post hæc subjungit ex libris Basilicorum hanc Christiano Principe dignam sententiam. „ Si quis male mentionem „ Regis fecerit, non subjacet pœnæ, sed „ quæ de illo sunt Regi significari oportet. Nam si per levitatem excessit, contemnendus est. Quod si per „ infamiam, miseratione dignus est. „ Quod si velut injuriâ affectus, ei remittendum est „.

Consentit Harmenopulus in synopsi horum Canonum, *sect.* 3. *tit.* 3. hoc Canone „ contumeliâ quidem afficere Imperatorem prohibitum est, reprehendere autem nequaquam „. Quod & exempla Sanctorum, qui Reges & Imperatores reprehendisse leguntur, probant.

Canon LXXXV.

Sint nobis omnibus Clericis & Laicis libri venerandi veteris quidem Testamenti, Mosis quinque, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium. Jesu Filii Nave unus. Judicum unus. Ruth unus. Regnum quatuor. Paralypomenon, id est, derelictorum libri dierum duo. Esdræ duo. Esther unus. Machabæorum tres. Job unus. Psalterii unus. Salomonis tres, Proverbia, Ecclesiastes, Cantica Canticorum. Prophetarum duodecim, Isaiæ unus. Jeremiæ unus. Ezechielis unus. Danielis unus. Extrinsecus autem a vobis intelligitur, debere vestros adolescentes discere sapientiam eruditissimi Sirach. Nostra autem, id est, Novi Testamenti. Evangelia quatuor. Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis. Pauli epistolæ quatuordecim. Petri epistolæ duæ. Joannis tres. Jacobi una. Clementis epistolæ duæ, & constitutiones vobis Episcopis per me Clementem in octo libris editæ, quæ non sunt omnibus divulgandæ, propterea quæ sunt in eis mystica: & Actus Apostolorum.

Scholion.

Qui libri pro Canonicis habendi.

Hic rursus advertitur ab eruditis in fine Canonis adjectam esse voculam *nostri*, ab eo, qui hosce Canones Apostolis primus supposuit.

Cardinalis Baronius, aliique non pauci, non solum hunc Canonem esse ab hæreticis confictum credunt, sed etiam ob ea, quæ hic occurrunt omnes 35. posteriores ut suppostitios rejiciendos arguunt.

Primo quidem quod in catalogo sacrorum librorum veteris testamenti omittantur liber Judith, Tobiæ, & Ecclesiastici: e libris Novi Testamenti, Apocalypsis S. Joannis. Secundo, quia de libro *Sapientiæ* veluti ad legendum *utili* disseritur. Tertio, quia in catalogum sacrorum librorum referuntur libri tres Machabæorum; & Clementis epistolæ duæ, necnon octo libri constitutionum ejusdem Clementis.

Quantum ad primum, tantum abest ut suppositionem aut falsitatem Canonis evincat, ut potius ejus adstruat antiquitatem.

Constat enim primis tribus seculis, præsertim in Ecclesia Græca nonnullos libros veteris Testamenti Canonicis annumeratos fuisse: præter eos, qui in Canone *Judæorum* habebantur, e quorum numero non erant libri hoc Canone omissi, ut vel hinc colligi possit, hunc Canonem primis illis seculis editum esse, quando catalogus librorum Canonicorum nullos præter hic enumeratos Hebræorum Canone contentos libros exhibebat.

Ad Apocalypsim S. Joannis quod attinet, plures ex antiquis de ejus auctoritate dubitasse, imo & eam ut librum *apocryphum* ab aliquibus rejectum fuisse constat ex Dionysio Alexandrino, sed nec in Canone ultimo Laodicæno libris Canonicis annumeratur. Quidni igitur hic Canon editus sit ab illa Ecclesia, quæ necdum Apocalypsim, tanquam librum Canonicum receperat?

Quod modum loquendi de libro Sapientiæ spectat, is nil minus quam Canonis suppositionem probat, cum co-

eodem modo de hoc libro Patres olim locutos fuisse reperiatur. Et quidem S. Athanasius, relatis libris veteris Testamenti, in Judæorum Canone contentis, subdit: „ præter istos autem „ sunt adhuc alii veteris instrumenti „ libri *non Canonici*, qui *Catechumenis* „ *tantum leguntur* in synopsi „. His autem annumerat librum *Sapientiæ*.

Epiphanius de libris Ecclesiastici, & Sapientiæ ita loquitur. *Utiles quidem sunt, & commodi, sed in numerum receptorum non referuntur*, lib. de *mens. & pond.* quid verbis præsentis Canonis similius esse potest?

Sed & ipsum Sanctum Hieronymum audiamus. „ Sicut Judith & Tobiæ & „ Machabæorum libros quidem legit „ Ecclesia, sed eos inter Canonicas „ scripturas non recipit. Sic hæc duo „ volumina Ecclesiastici & Sapientiæ „ legat, ait, *ad ædificationem plebis*, „ non ad auctoritatem Ecclesiasticorum „ dogmatum confirmandam „. *Præf. in Proverb. Salomon.* En rursus ipsissimus modus loquendi Canonis ab Hieronymo expressus.

Sed dicet quis, si Canon expresserit catalogum sacrorum librorum secundum communem primorum seculorum expressionem: quâ ratione libris Canonicis *Machabæorum tres libros* annumerat? Quandoquidem ex citatis verbis Hieronymi, omnibusque antiquis præsertim Græcorum catalogis compertum sit, nequidem duos Machabæorum libros ut canonicos fuisse eâ ætate receptos? Verum est libros Machabæorum tribus primis seculis Ecclesiæ, extra catalogum librorum Canonicorum a multis Patribus fuisse rejectos, nec in catalogis illius ætatis, libris sacris annumerari, ideoque suspicantur nonnulli hos libros manu recentiori Canoni fuisse adjectos, maxime quia in Græca collectione Canonum Joannis Antiocheni, (qui primus tempore Justiniani Imperatoris hos omnes Canones cum aliis Græcorum Canonibus in unum Codicem collegit) libri Machabæorum in Canone non reperiuntur. Accedit quod Joannes Damascenus Machabæorum libros pro Canonicis non habeat; signum non obscurum, eos tempore Damasceni in hoc Canone non fuisse, quia, ut supra monuimus, ipsos hos Canones libris apocryphis annumeravit.

Quod epistolas S. Clementis spectat, in primis sat constat Clementem Romanum duas scripsisse epistolas, utramque ad Corinthios. Et quidem priorem summâ laude ac approbatione a primis Christianis exceptam fuisse, usque adeo, ut in Ecclesiis etiam publice legeretur, testatur Eusebius *lib. 3. Hist. Eccles. cap. 16.* „ Hujus Clementis Romani „ exstat epistola, ab omnibus, ait, uno „ consensu recepta, eximia prorsus at- „ que mirabilis, quam nomine Eccle- „ siæ Romanæ ad Corinthiorum Ec- „ clesiam scripsit, cum apud eos gravis „ esset exorta dissensio. Hanc in ple- „ risque Ecclesiis, & nostrâ & superio- „ memoriâ palam recitari consuevisse „ comperimus „.

Eusebio consentit S. Hieronymus de Scriptoribus Eccles. *in Clemente*, aliique non pauci cum laude hanc Clementis epistolam citantes, quorum testimonia relata videri possunt *Tom. 1. Concil. edit. Labbæi, pag. 116. & seqq.*

Hanc Clementis epistolam ex vetustissimo manuscripto anno 1632. evulgavit, notisque illustravit Patritius Junius Scotus Britannus, eamque una cum notis suæ collectioni Conciliorum inseruit Labbæus: „ eaque, ait Dupin, si „ Scripturam sacram excipias, unum est, „ meâ sententiâ, ex pulcherrimis anti- „ quitatis monumentis „.

Non idem fuit veterum de altera Clementis epistola judicium, ut ex Eusebio, Hieronymo, aliisque manifestum est. Nonnullos tamen e Patribus easdem paris auctoritatis reputasse constat, & quidem in vetusto illo manuscripto veteris & novi Testamenti, e quo Patritius Junius primam Clementis epistolam nuper evulgavit: „ ambæ hæ „ epistolæ eâdem, quâ totus liber, manu „ & grandioribus characteribus exaran- „ tur, ut notat Beveregius, unde, in- „ quit, non ineptam liceat conjectu- „ ram facere, has epistolas, tempore „ &

„ & loco, quo transcriptus est dictus „ codex, in Canonicorum etiam librorum censum, juxta hujus Canonis „ praescriptum relatas esse, alioquin „ enim difficillimum esset reddere rationem, quamobrem una compingerentur „.

Quidni igitur hic possit esse verus ac genuinus Canon illius Ecclesiae, quae tum temporis ambas illas epistolas in censum Canonicorum librorum referebat? nec id mirum videri debet; cum liber Hermae, vulgo *Pastoris*, *apud quasdam Graeciae Ecclesias publice legeretur*, *licet apud Latinos pene ignotus esset*, ut scribit S. Hieronymus.

Constitutiones Clementis octo libris comprehensas per earum auctorem esse Canoni adjectas, ex verbis Canonis non est obscurum, ut nimirum suis his libris auctoritatem conciliaret.

Ad haec olim exstitisse aliquas constitutiones sub nomine Apostolorum colligitur ex Epiphanio, aliisque veteribus, sed ab his, quae hodie sub Clementis nomine exstant, multum diversas, ita ut Petavius fidenter asserat, *aliud fuisse constitutionum genus*, *quam quibus hodie nomen imponitur*.

Licet ergo non videatur verisimile, ab ulla unquam Ecclesia inter libros Canonicos relatas fuisse, quae hodie sub Clementis nomine exstant constitutiones, nullatenus inde consequens est, quod illae, quarum veteres meminerunt, non potuerint saltem ab aliquibus adscribi libris sacris, & catalogo illorum inseri.

Et quidem Patres Synodi Quini-sextae sive in Trullo *Can.* 2. constitutiones has reprobant, licet fateantur in Canonibus Apostolorum praeceptum esse, ut *eorumdem sanctorum Apostolorum per Clementem constitutiones susciperentur*.

Rationem reprobationis subjungunt; quia jam *olim ab iis*, *qui a fide aliena sentiunt*, *ad Ecclesiae exitium adulterina quaedam*, *&* *a pietate aliena introducta sunt*.

Ex his, quae tum in Praefatione tum in scholiis ad hos Canones annotata sunt, facile intelligimus hos Canones nullatenus posse dici Apostolicos, quasi ab Apostolis, aut etiam a S. Clemente eorum nomine editos.

Insuper hos Canones prout hodie exstant, & quasi unum Codicem Canonum constituunt, nequaquam ab una eademque Synodo, neque eodem tempore editos aut probatos fuisse.

Ulterius non eodem tempore, neque ab omnibus Ecclesiis fuisse receptos. Denique nullum apparere solidum argumentum, quo evincatur hos Canones demum quinto labente seculo ab aliquo impostore haeretico esse fabricatos & suppositos, uti praetendit Dallaeus, quamvis inficiari nequeam posterioribus seculis aliqua recentiori manu fuisse addita seu intermixta; notanter per eos, qui hos Canones Apostolis vendicare voluerunt, uti in scholiis passim annotatum est.

Quin ex dictis facile intelligitur, neque ex Canone sive catalogo librorum Canonicorum per hunc Canonem probato, argumentum desumi posse contra modernum Codicem Canonicorum librorum ab Ecclesia, ac notanter a Synodo Tridentina probatum (*a*).

DIS-

(*a*) Hac de re legantur vindiciae Deutero-Canonicorum veteris Testamenti, quas Parisiis apud Aegidium le Mercier an. 1730. publici juris fecit P. Barre Canonicus Regularis.

DISSERTATIO

In primam Synodum Nicænam.

§. I.

De Ario, & hæresis Arianæ exordio.

TRia potissimum erant, quæ circa initium seculi quarti Ecclesiam Catholicam turbabant, ejusque unitatem lacerabant, & Catholicos Episcopos inter se dividebant.

Primum erat hæresis Ariana, quæ circa illud tempus initium accepit; secundum erat schisma Meletianum; tertium punctum concernebat diem, quo Pascha in Ecclesia esset celebrandum.

Quæritur, quis sacros ordines Ario contulerit.

Hæresis Ariana initium habuit ab Ario. Hic cum circa seculum quartum a S. Petro Episcopo Alexandrino Diaconus ordinatus fuisset, uti scribit Sozomenus, *lib. 1. Hist. cap. 1.* ab eodem postmodum Ecclesiâ pulsus fuit: „ propterea quod cum Petrus „ fautores Meletii excommunicasset, „ nec eorum Baptismum admitteret; „ ipse Petri acta reprehendebat, ne- „ que ullo modo quiescere sustinebat „: uti loquitur ibidem Sozomenus, qui & addit: „ Postea vero quam Petrus „ Martyrium pertulisset, Arius ab „ Achillâ (successore Petri in Epi- „ scopatu Alexandriæ) veniam pre- „ catus, ad Diaconi officium rediit, „ & ad Presbyterii dignitatem pro- „ motus est „. Ast Gelasius Cizicenus, in historia Concilii Nicæni, *lib. 2. cap. 1.* scribit quod Achillas, „ mul- „ tâ prius exhortatione usus, suscepe- „ rit Arium in ordinem Diaconorum„: sed quod Achillæ successor S. Alexander, Arium proximum sibi Presbyterum constituerit.

Imo in Actis Petri Martyris, quæ ante aliquot annos Parisiis edita sunt, legitur Arium fuisse Presbyterum sedente ipso Petro, uti ad citatum locum notat Walesius, una monens Acta illa Martyrii Petri vetustissima esse, quæ ab Imperatore Justiniano citantur in oratione contra errores Origenis, licet verbis aliquantulum mutatis.

Arius videtur fuisse Parochus.

Quidquid sit de ordinatione Arii, hoc equidem constat Arium initio ab Alexandro in honore habitum fuisse, teste Sozomeno, loco citato, scribitque Sanctus Epiphanius, *hæresi 69.* eum tum Baucalensis cujusdam Ecclesiæ præfecturam gessisse. Etenim, ait Sanctus Epiphanius: „ quotquot Alexan- „ driæ Catholicæ communionis Eccle- „ siæ sunt, uni Archiepiscopo subje- „ ctæ, suus cuique præpositus est *Pre- „ sbyter*, qui Ecclesiastica munera iis „ administret, qui circa Ecclesias illas „ habitant „. Unde apparet Arium fuisse Parochum Ecclesiæ Bancalensis.

Arii ingenium & vafrities.

Testatur Sozomenus Arium dialecticam apprime calluisse, & hujusmodi disciplinarum haudquaquam inexpertem fuisse. Dicit Epiphanius, quod esset prociore staturâ, tristi oris specie, in colloquiis blandus; ut omnium animos adulationis illecebris devinctos teneret, virtutis quoque speciem & Religionis zelum exterius præferret. Verbo: „ totâ corporis configuratione sub- „ doli serpentis instar, ad fraudem & „ fallaciam compositâ; ita ut callido „ illo externoque habitu facile simpli- „ cioribus animis obreperet „. Ait Epiphanius.

Scribit Philostorgius acerrimus Arianorum fautor, *libro primo, capite tertio*, quod cum post mortem Achillæ Episcopi Alexandrini, ageretur de electione successoris, & suffragia pro Archiepiscopatu Alexandrino in Arium inclinarent, Arium sibi Alexandrum prætulisse, & suffragia illi contulisse. Verum si Theodoreto fides sit, hæc sancta & laudanda moderatio plane aliena erat a spiritu Arii, cujus ambitio

bitio ad Episcopatum, & invidia & zelotypia de prælato sibi Alexandro ad dictum Archiepiscopatum, perditionis ejus causa fuerunt. Nam uti ipse narrat Theodoretus, *lib.* 1. *Hist. Eccles. cap.* 2. Cum Alexandrum vide„ ret Ecclesiæ administrationem susce„ pisse, livoris impetum ferre non po„ tuit; sed invidiæ stimulis exagitatus, „ contentionis ac discordiæ causas au„ cupari cœpit „. Post hæc prosequitur: „ Et calumnias quidem adversus „ illum contexere nullas potuit, cum „ vitam ejus & conversationem omni „ laude dignam videret; invidia ta„ men eum quiescere non sinebat. „ Hunc igitur nactus dæmon veritatis „ inimicus, ejus operâ Ecclesiam mi„ scere & turbare cœpit; persuasit e„ nim illi, ut Apostolicæ Alexandri „ doctrinæ palam contradiceret „.

Hic jam palam discordias seminare, & venenum evomere visus est Arius; quamvis, uti verisimile est, jam aliquo tempore venenum hoc animo concepisset, priusquam palam evomeret. Imo primo occulte illud proponere, & quibusdam simplicioribus instillare cœpisse, satis insinuat ipse S. Alexander Archiepiscopus Alexandrinus in litteris ad Alexandrum Constantinopolitanum, apud Theodoretum, *lib.* 1. *cap.* 4. dicens, quod *serius* Arii, & ei adhærentium conatibus obstiterit; quod *serius* ipsas latebras deprehendisset.

§. II.

Sanctus Alexander Episcopus Alexandrinus se Ario fortiter opposuit.

S. Alexander Arium, bonitate haud correctum, a Presbyteri gradu deponit.

CUm igitur S. Alexander Episcopus Alexandrinus de impiis Arii dogmatibus, necnon eorum in populum disseminatione certior factus esset; primum admonitionibus & consiliis, hominem ab instituto revocare conatus est, ait Theodoretus *lib.* 1. *Hist. cap.* 2. Quin & testatur Epiphanius *hæresi* 69. quod Alexander noluerit, referentibus facinora & impia dogmata Arii credere: „ sed Arium ad sese „ evocans, ecquid ita sese res habe„ ret, interrogavit „. Tum ille (ait Epiphanius) „ nihil tergiversatus „ aut cunctatus, statim frontem per„ fricans, primum omnem suam opi„ nionem evomuit, uti ex epistolis & „ actis illius inquisitionis constat „.

His non obstantibus S. Alexander plus sollicitus erat, & cogitabat, quâ ratione Arium corrigeret, & ab errore revocaret, quam quomodo eum condemnaret, uti latius exponit Sozomenus, *lib.* 1. *Hist. cap.* 15. referens S. Alexandrum collationem instituisse, in qua ipse una cum Clero judex residens, Ario, & iis, quos in partes suas traxerat, defendendi se locum concessit: „ satius „ esse ducens de rebus ambiguis & con„ troversis, utrique parti disserendi lo„ cum concedere, ne vi potius ac ne„ cessitate, quam persuasione eos a „ contentione revocasse videretur „. Verum uti in similibus concertationibus contingere solet, utraque pars suas pertinaciter opiniones propugnabat, nec possibile fuit partes ad concordiam adducere, ut idem narrat Sozomenus.

Itaque intellexit Alexander, quod Arius neque auctoritate scripturarum, neque monitis, neque precibus moveretur, aut a sua prava opinione recedere vellet; quinimo nonnullos Episcopos in suam pravam opinionem pellexisset.

Idipsum testatur Socrates, *lib.* 1. *Hist. Eccles. cap.* 6. narrans, quod opinioni Arii complures faverent, sed præ cæteris eam tueretur Eusebius Nicomediensis: „ quod cum audiret ac cerne„ ret Alexander Episcopus, inquit So„ crates, gravi exarsit irâ, & colle„ cto multorum Episcoporum concilio, „ Arium & reliquos, qui sententiam „ ejus amplectebantur, gradu movit, & „ Episcopis per singulas urbes constitutis „ scripsit „.

§. III.

Quæ fuerint Arii dogmata, & de hæresis progressu.

Arii hæresis adversus divinitatem Verbi

SCribit S. Alexander in epistola ad universos fideles apud Socratem, *lib.* 1. *cap.*

1. *cap. 6.* „ ea vero, quæ sine ulla au-„ ctoritate Scripturarum commenti te-„ mere effutiunt, sunt hujusmodi: *De-„ us non semper fuit Pater, sed tem-„ pus exstitit, cum Deus minime esset „ Pater. Verbum Dei non semper fuit, „ sed ortum est ex nihilo: Deus enim „ qui est, illum qui non erat ex eo „ quod non est procreavit*. Hæc & plu-„ ra similia evomebat Arius; uti hic „ scribit Alexander; quæ omnia colli-„ mabant, ut Filium evinceret esse „ creaturam, nec Patri esse consubstan-„ tialem: nam, uti scribit Theodore-„ tus *lib.* 1. *Hist. cap.* 2. Alexander „ quidem sacrarum litterarum vestigiis „ insistens, Filium esse ejusdem digni-„ tatis cum Patre, eamdemque cum „ Deo, qui ipsum genuit, habere sub-„ stantiam asserebat. Arius vero aperte „ veritatem impugnans, Filium Dei „ creaturam & facturam vocabat „.

Admodum verisimile est, tunc contigisse, quod in citata epistola scribit S. Alexander. Et cum quidam eos (Arium & ejus asseclas) interrogasset, „ utrum *Dei Verbum mutari posset*, sicut „ mutatus est Diabolus? ipsi non ve-„ riti sunt respondere: certe potest: „ est enim creatura mutabilis, cum „ gigni possit & creari „.

Post hæc subjicit S. Alexander: „ Hæc „ igitur dicentem Arium, & summa „ cum impudentia affirmantem, nos „ quidem una cum Ægypti ac Lybiæ „ Episcopis prope centum numero in „ unum congregatis, tum ipsum, tum „ eos, qui illi adhæserunt, anathemate „ perculimus „.

Idipsum asserens Epiphanius scribit, „ quod & cum eo (Ario) ingens Vir-„ ginum & Clericorum, quos ille de-„ pravarat, vis ejicitur „.

Arii fautores, quorum caput Eusebius Nicomediensis.

In hac epistola enumerat quoque S. Alexander præcipuos Arii fautores, inter quos eminebat, & caput erat Eusebius, qui relictâ Beritiorum Ecclesiâ ad Nicomediensem Episcopatum transmigraverat. Unde & Epiphanius testatur, quod „ Arius fugiens, in Palæsti-„ nam abiit; inde in Nicomediam pro-„ fectus, ex ea urbe ad Alexandrum „ litteras dederit, in quibus ab insana „ mente, ac furioso dogmate non re-„ cessit „.

Exstat quoque apud Theodoretum epistola ipsius Arii ad Eusebium Nicomediensem, quam ad ipsum dederat, priusquam ipsum accessisset; cujus hoc est proloquium: „ Domino desideratissimo, „ viro Dei fideli orthodoxo Eusebio, „ Arius, qui injuste persecutionem pati-„ tur ab Alexandro Papa, ob victricem „ omnium veritatem, quam tu quoque „ defendis, in Domino salutem „.

In hac epistola exponit Arius doctrinam S. Alexandri, & suam ei oppositam; quæ tota tendit ad destruendam Filii consubstantialitatem, vocatque Alexandrum, eique adhærentes *hæreticos*, protestaturque quod eorum impietates ne audire quidem possit, *etiamsi*, ait, *mille mortes nobis minentur hæretici*. Ex his apparet, quanta esset hominis in impio suo dogmate pertinacia.

Tametsi doctrinam suam satis obscure expressisset Arius, ipse nihilominus Eusebius Nicomediensis sat percipiebat quid sentiret, uti colligitur ex fragmento Epistolæ Eusebii ad Arium, quod nobis S. Athanasius conservavit, & quæ verisimiliter erat responsoria ad relatam epistolam Arii. Verba Athanasii sunt in epistola de Synodis Arimini & Seleuciæ: „ Eusebius porro „ Nicomediensis magnificis verbis Ari-„ um in epistola laudavit: cum recte, „ inquiens, sentias, opto cunctos ita „ sentire, cuivis enim liquet id quod „ factum est, non prius fuisse quam „ conderetur, & quod natum est, na-„ scendi initium habuisse „.

Scribit in eadem epistola Arius; omnes per Orientem Episcopos, tribus duntaxat exceptis, suæ doctrinæ subscribere, eosque idcirco ab Alexandro esse anathemate perculsos. Sed fuit hæc Arii impudentissima calumnia, quia S. Alexander nullum Episcopum anathemate percusserat, nequidem Eusebium Nicomediensem, licet illum vivis coloribus depinxisset, ut annotavit vir eruditus Tillemontius, in sua compen-

diosa Arianorum historia, *art.* 6.

Illud equidem verum est, Arium, ejusque fautores, venenum suæ doctrinæ per plures Provincias disseminasse, pluresque etiam Episcopos prævenisse; scribitque Sozomenus: „ qui cum Ario „ erant, ut cujuscumque Civitatis Epi„ scoporum benevolentiam præriperent, „ legationem ad eos mittunt, & con„ scriptâ fidei suæ formulâ, ab eis con„ tendunt, ut si quidem recte se ha„ bere ipsis videretur, scriberent Ale„ xandro, ne ipsis succenseret; sin mi„ nus docerent ipsos quemadmodum „ sentire oporteret „.

Addit autem Sozomenus: „ atque „ hoc illorum studium non parum illis „ profuit; etenim in omnes fere di„ versâ hujusmodi opinione, ab uni„ versis Episcopis eadem quæstio passim „ agitari cœpit. Et alii quidem scri„ pserunt Alexandro, ne Arium ejus„ que sectatores in Ecclesiam admit„ teret, nisi opinionem suam prius ab„ jecissent. Alii vero, ne id faceret, „ obsecrabant „.

Zelus S. Alexandri adversus Arianos.

Pergit dein Sozomenus: „ Cum igi„ tur Alexander multos sanctioris vitæ „ specie venerabiles, & dicendi arte „ pollentes, Arianis favere animadver„ teret, ac præcipue Eusebium, qui „ tunc temporis Ecclesiam Nicome„ diensem gubernabat; virum doctissi„ mum, magnæque in Palatio aucto„ ritatis: cunctis ubique Episcopis scri„ psit, ne cum illis communicarent „.

Extat hanc in rem Epistola hujus Alexandri ad Alexandrum Constantinopolitanum apud Theodoretum, *lib.* 1. *cap.* 4. in qua primum exponit, quod Arium, ejusque asseclas communi omnium suffragio ex sancta Ecclesia, quæ Christi divinitatem adorat, ejecerit. Ipsi vero, pergit Alexander, contra nos huc illucque discurrentes „ ad Colle„ gas nostros, idem sentientes, profi„ ciscì instituerunt: specie quidem pa„ cem & concordiam expetere se simu„ lantes; reipsâ vero quosdam eorum „ blandis sermonibus in errorem suum „ traducere conantes, & a quibus et„ iam verbosiores litteras flagitant, ut „ eas legentes hominibus, quos ipsi „ deceperunt, eos pertinaciter in erro„ re perseverare faciant, absque ullo „ pœnitentiæ sensu, in impietate ob„ duratos; quasi qui Episcopos idem „ secum sentientes ac sibi suffragantes „ habeant. Ea porro, quæ apud nos „ perperam docuerunt, & egerunt, & „ quorum causâ a nobis expulsi sunt, „ nequaquam illis confitentur, sed vel „ silentio ista tradunt, vel fictis ser„ monibus, & libellis conscriptis velan„ tes, fucum faciunt. Probabilibus ita„ que, & ad assentationem compositis „ colloquiis pestiferam suam doctrinam „ obtegentes, simpliciorem quemque, „ & fraudi expositum circumveniunt: „ neque interim parcunt pietatem no„ stram apud omnes calumniari „.

Post hæc late exponit Alexander, & adstruit solidissime doctrinam Catholicam, exponitque Arii, ejusque sequacium impia dogmata: concludens tandem, & suos collegas Episcopos adhortans, ut secum adversus furiosam illorum audaciam insurgerent, suæque doctrinæ subscriberent: „ perinde, ait, „ ac collegæ nostri, qui indignati sunt, „ & nobis epistolas scripserunt adver„ sus illos, & tomo nostro subscri„ pserunt. Quæ etiam ad vos misi „ per filium meum Apionem Diaco„ num, partim ex universa Ægypto ac „ Thebaide, partim ex Lybia ac Pen„ tapoli: item ex Syria, Pamphilia, „ Asia, Cappadocia, aliisque finitimis „ Provinciis. Quorum exemplo a vo„ bis quoque litteras me accepturum „ confido. Nam cum multa a me præ„ sidia comparata sint, ad sanandos eos, „ qui læsi sunt, tum illud præcipue re„ medium excogitatum est, ad curan„ dam multitudinem, quæ ab illis de„ cepta est, ut Collegarum nostrorum „ consensui obtemperent, & per hoc „ ad pœnitentiam redire festinent „.

Addit Theodoretus S. Alexandrum „ his consona scripsisse ad Philogoni„ um Antiochensis Ecclesiæ Antistitem, „ & ad Eustachium, qui tunc tempo„ ris Beroënsem regebat Ecclesiam, & „ ad alios quotquot Apostolicæ doctri„ næ

„ næ defensores erant; sed neque Arius „ quiescere sustinuit, ait Theodoretus; „ nam & ipse scripsit ad illos, quos „ idem secum sentire existimabat „.

Quomodo autem hisce litteris nequaquam dissidia sopita; sed studia multomagis accensa sint, & acrior excitata contentio, pluribus exponit Sozomenus, *lib.* 1. *cap.* 15. ut etiam per Arii fautores „ collectâ apud Bithyniam Synodo, ad omnes ubique Episcopos „ scriptum sit, ut cum Arii fautoribus, „ tamquam recte sentientibus communicarent, darentque operam, ut Alexander cum iisdem communicaret „. Imo ulterius adjungit Sozomenus: „ Cum autem multis in Ægypto Conciliis celebratis, contentio nihilominus invalescens, ad ipsum usque Palatium pervenisset, Imperator Constantinus non mediocri dolore perculsus est, quod cum Religio Christiana recens cœpisset augeri, opinionum discrepantia multos ab ejus professione revocaret „.

§. IV.

Quomodo Constantinus Imperator se impenderit his dissidiis componendis.

Osius Cordubensis a Constantino missus Alexandriam ad dissidia componenda.

MUltis se impendit Constantinus, ut dissidia hæc componerentur; „ atque confestim ex Dei cultoribus, „ quos secum habebat, quemdam, „ quem ob modestiam fidei spectatum, „ & ob Religionis confessionem superiori tempore præ cæteris nobilitatum cognoverat, Alexandriam dirigit, ut inter eos, qui dissidebant, pacem componeret, eidemque litteras „ dat ad contentionis auctores „: uti scribit Eusebius *lib.* 2. *de vita Constantini*, *cap.* 63. dictasque litteras Constantini ibidem integras subjungens. Idipsum scribit Sozomenus significans, virum a Constantino ablegatum fuisse Osium Episcopum Cordubæ, ut ad concordiam reduceret tum illos, qui in Ægy- de doctrina fidei dissentiebant; tum eos, qui in Orientis partibus de festivitate Paschæ disceptabant.

Imperator de cogenda Nicæna synodo cogitat.

Sed cum eventus spei non responderet, & contentio reconciliationem minime admitteret, isque, qui ad pacem componendam missus fuerat, re infectâ reverteretur; Imperator Synodum convocavit apud Nicæam urbem Bithyniæ, & ad omnes reliquos Ecclesiarum antistites scripsit, ut præstituto die adessent, ut loquitur Sozomenus *lib.* 1. *cap.* 17. similiter Socrates *lib.* 1. *cap.* 8. scribit, quod malum invaluerat, ut nec Imperatoris diligentia, nec auctoritas illius, qui litteras attulerat, quidquam profecerit. Itaque Imperator de Synodo generali convocanda, quæ contentionem decideret, cogitare & deliberare cœpit; atque hinc prima hujus Synodi Nicænæ occasio.

§. V.

De Schismate Meletiano.

TUrbabat præterea eodem tempore Ecclesiam, ipsosque Episcopos inter se dividebat schisma Meletianum, cui ineunte seculo quarto quidam Meletius Lycopolis in Ægypto Episcopus initium fecit.

Meletius Lycopolensis ab Episcopatu depositus, caput factionis.

Hunc de multis convictum criminibus, & in primis quod idolis sacrificasset, S. Petrus Archiepiscopus Alexandrinus, in communi Episcoporum Synodo deposuit, ait S. Athanasius in apologia secunda ad Imperatorem Constantinum. Huic depositionis sententiæ minime acquievit Meletius: neque ad aliam Synodum confugit; neque suam studuit posteritati innocentiam ostendere, ut loquitur Athanasius; sed cum multos se habere sectatores conspiceret, maluit se constituere caput cujusdam factionis, atque dominandi spiritu schisma facere, & ab Ecclesia se segregare. Porro „ cum nullam haberet idoneam causam, cur se ab Ecclesia segregasset, se quidem affectum injuriâ dicebat; Petrum vero maledictis „ & conviciis incessebat „: ait Socrates, *lib.* 1. *cap.* 6.

Similiter S. Athanasius testatur, quod Meletius, ut schisma suum justificaret,

& depositionis infamiam elueret „ in „ Episcopos convitia dicere inceperit : „ & primum, ait, Petrum, deinde „ ejus successorem Achillam calumniatus est ; & post Achillam Alexandrum, idque magna cum calliditate „ exemplum ab Absalone mutuatus, ut „ pudorem suæ depositionis calumniis „ innocentum ulcisceretur „.

Addit Theodoretus *lib.* 1. *Hist. cap.* 9. quod & „ Thebaidem, ac vicinam „ Ægyptum tumultu ac perturbationibus impleret adversus *Alexandrinum* „ *Primatum tyrannidem* exercens „.

Quod hic de Meletii contentione adversus Alexandrinum *primatum* scribit Theodoretus, verisimiliter refertur ad ordinationes, quas sibi temerarie, & contra jura Ecclesiæ Alexandrinæ usurpabat Meletius ; quas ordinationes ipsa Synodus Nicæna reprobavit, uti refert Sozomenus, *lib.* 1. *Hist. cap.* 24. una scribens, quod Meletius „ dum Petrus „ Episcopus Alexandrinus, qui postea „ martyrium consummavit, ob sævientem „ tunc persecutionem fugisset, ordinationes ad illum pertinentes sibi vendicaverat „. Huc quoque spectat cura Synodi Nicænæ stabiliendi jus Episcopi Alexandrini ; de quo infra in scholiis ad Canonem sextum Nicænum.

Meletiani jungunt se se Arianis.

Meletiani, sive asseclæ Meletii, ut se fortius contra Alexandrum armarent, se Ario, ejusque fautoribus declaratis Alexandri adversariis junxerunt, atque Arianorum doctrinæ adhæserunt, & ita pariter dissidia foverunt, uti scribit Socrates citato *cap.* 6. monetque quod „ quibus Arii opinio absurda esse „ videbatur, ii prolatam ab Alexandro „ adversus Meletium sententiam approbarunt ; eosque qui ita sentirent jure „ damnatos censuerunt. Eusebius vero „ Nicomediensis, & quotquot Arii opinionem amplectebantur, ad Alexandrum scripserunt, ut latam jam „ excommunicationis sententiam dissolveret ; & excommunicatos ad Ecclesiam revocaret, neque enim illos male sentire „. Verum notat Valesius hanc Meletianorum communicationem cum Arii fautoribus demum contigisse post Synodum Nicænam ; fallique hic Socratem credit. Quidquid sit, hoc sat constat Meletii schisma Synodi Nicænæ convocandæ occasionem quoque dedisse ; scribitque Eusebius *lib.* 3. *de vita Constantini cap.* 4. „ quod livor in„ vidiæ, quæ Ecclesias Dei in urbe A„ lexandrina etiam tum conturbabat, „ & Thebæorum, atque Ægyptiorum „ pestilens schisma non mediocriter ani„ mum Constantini angebat „. His relatis, subjungit Eusebius *cap.* 6. „ qua„ liter ad hæc sopienda Synodum ge„ neralem indixerit „.

§. VI.

De Dissensione Ecclesiarum circa diem, quo Pascha celebrandum erat.

Quæstio de die celebrandi Paschatis sub Polycarpo, & Aniceto.

PRæter has duas dissensionum scaturigines, erat & tertia, scilicet quæstio de die quo Pascha celebrandum esset ; quæstio hæc Ecclesias ipsas scindens, præsertim Asiaticas a reliquis dilacerabat. Asiatici enim pertinaciter contendebant, Pascha celebrandum esse more judaico, lunâ XIV. Martii, in quamcumque diem incidisset : reliquæ autem omnes pene Ecclesiæ festum hoc celebrandum credebant Dominicâ, quæ proxime sequitur lunam XIV. Et quidem ex Irenæo tradit Eusebius *lib.* 7. *Hist. cap.* 24. „ Aniceto Romanæ Ec„ clesiæ præsidente, Polycarpum, qui „ etiamnum superstes erat, Romam ve„ nisse ob quamdam quæstionem, quæ „ de Pascha inciderat, & cum Anice„ to colloquium habuisse „.

Sed nec Anicetus Polycarpo, nec Polycarpus Aniceto persuadere potuit, ut hic aut ille morem apud suos receptum abjiceret ; nec tamen ob hanc dissensionem schisma factum fuit, sed pacifice sibi mutuo communicabant, non obstante hâc in celebratione Paschatis differentiâ ; uti testatur S. Irenæus in epistola ad Victorem Romanum Episcopum, cujus insigne fragmentum exstat apud Eusebium *lib.* 5. *Hist. cap.* 24.

„ Omnes enim per Asiam Ecclesiæ, *vetustâ quâdam traditione nixæ*, quar„ tâ-

„ tâ-decimâ lunâ salutaris Paschæ fe-
„ stum diem celebrandum esse cense-
„ bant, quo die præscriptum erat Ju-
„ dæis, ut agnum immolarent, eâque
„ omnino lunâ, in quemcumque de-
„ mum diem septimanæ incidisset, fi-
„ nem jejuniis imponendum esse sta-
„ tuebant „.

His Asianis Ecclesiis quædam vicinarum Provinciarum Ecclesiæ junctæ erant: reliquæ vero totius orbis Ecclesiæ alio more utebantur; ut scilicet non alio quam Resurrectionis Dominicæ die jejunia solvi liceat, *qui* mos *ex Apostolorum traditione profectus, etiamnum servatur*, inquit Eusebius, *lib.* 5. *cap.* 23.

Itaque tam Asiani quam cæteri ab ipsis dissidentes morem celebrandi Pascha in suis Ecclesiis servatum, ex traditione Apostolica descendere sustinebant.

Porro ex supra relatis habetur, quod primitus hæc discrepantia in celebrando die Paschatis, & solvendo jejunio, sine ulla perturbatione Ecclesiasticæ pacis aut unitatis utrimque ab Ecclesiis tolerata sit; neque ob hanc in praxi dissensionem sibi mutuo communicare recusasse.

Ea quæstio majori æstu agitata sub Pontificatu Victoris.

At sub Pontificatu Victoris Papæ, circa annum 197. hæc quæstio majori æstu utrimque agitari cœpit, ipsasque Ecclesias inter se dividere.

Imo plura super hac quæstione Concilia celebrata fuisse scribit Eusebius *lib.*5. *cap.*23. nimirum *Palæstinum*, *Romanum*, *Ponti*, *Galliarum*, *Osroenæ Provinciæ*, *& Corinthiorum*, omniaque eamdem fidem, eamdemque doctrinam proferentia unam edidere sententiam, ne „ videlicet ullo alio, quam Dominico „ die, mysterium Resurrectionis Domi- „ ni unquam celebretur: utque eo dun- „ taxat die Paschalium jejuniorum ter- „ minus observetur „: ut loquitur ibidem Eusebius.

Testatur ibidem Eusebius a Conciliis his datas fuisse litteras, quibus suam super hac quæstione decisionem exponebant; refertque *cap.* 25. compendium litterarum Concilii Palæstini, in quibus „ postquam de traditione diei Pa-
„ schalis, quæ jam inde ab Apostolis
„ ad ipsos continuâ successione mana-
„ verat, multa in suis litteris disserue-
„ runt, tandem ad finem epistolæ his
„ utuntur verbis. *Date operam, ut Epi-*
„ *stola nostræ exemplaria per omnes Ec-*
„ *clesias mittantur, ne nobis crimen im-*
„ *putent, qui animas suas a recto ve-*
„ *ritatis tramite facile abducunt* „. Demum adjungunt: „ *illud etiam vobis*
„ *significamus, eodem, quo apud nos,*
„ *die Pascha Alexandriæ celebrari. A*
„ *nobis enim ad illos, & vicissim ab*
„ *illis ad nos, litteræ perferuntur; ita-*
„ *ut uno consensu & simul sacrosan-*
„ *ctum peragamus diem* „.

Litteræ hæ verisimiliter ad Romanos datæ fuere; admodumque probabile est, has Synodos, instante & rogante Victore Episcopo Romano indictas fuisse, utpote qui supra alios in hoc puncto ferventior erat, uti mox apparebit.

Polycrates.

Huic uniformi Conciliorum resolutioni nequaquam acquievere Asiæ Episcopi, qui morem sibi a *majoribus traditum, retinendum acriter contendebant*, ait Eusebius *cap.*24. his autem tum præerat Polycrates Episcopus Ephesiorum.

Victor datis litteris ad Polycratem petiit, ut Provinciæ suæ Episcopos convocaret; quod & fecit, ut ipse Polycrates testatur in epistola ad Victorem, & ad Romanæ urbis Ecclesiam. *Possem etiam Episcoporum*, ait, *qui mecum sunt, facere mentionem, quos petiisti, ut convocarem, sicut & feci, quorum nomina si adscripsero, ingens numerus videbitur.*

Hi Epistolam nostram (ad Victorem) *assensu suo comprobarunt*, inquit Polycrates, *gnari me canos istos non frustra gestare, sed vitam ex præceptis institutisque Jesu Christi semper egisse.*

In hac epistola nomine istius Concilii ad Victorem, & ad Romanæ urbis Ecclesiam, cujus fragmentum recitat Eusebius, *lib.* 5. *Hist. cap.* 24. & meminit S. Hieronymus *de Scriptoribus Ecclesiasticis*, *cap.* 45. scribit, morem celebrandi Pascha in Asia usitatum, servari ex traditione & praxi quam servarunt SS. Philippus & Joannes Apostoli, alii-

aliique plures Sancti Episcopi, quos ibidem nominatim exprimit. „ Hi omnes, „ ait, diem Paschæ quartâ decimâ lu„ nâ juxta Evangelium observarunt, „ nihil innovantes, sed regulam fidei „ constanter sequentes „.

Post hæc adjungit : „ Ego quoque „ omnium vestrum minimus Polycra„ tes, ex traditione cognatorum meo„ rum, quorum etiam nonnullos asse„ ctatus sum, fuerunt enim septem o„ mnino e cognatis meis Episcopi, qui„ bus ego octavus accessi; qui quidem „ omnes semper Paschæ diem celebra„ runt, cum Judæorum Populus fer„ mentum abjiceret; ego, inquam, fra„ tres, quinque & sexaginta annos na„ tus in Domino, qui cum fratribus „ toto orbe dispersis sermones sæpe con„ tuli, qui scripturam sacram omnem „ perlegi, nihil moveor iis, quæ ad for„ midinem nobis intentantur; etenim „ ab illis, qui me longe majores erant, „ dictum : *Obedire oportet Deo magis* „ *quam hominibus* „.

His litteris receptis, Victor excandescens, *& immodico*, ait Socrates *lib.* 5. *cap.* 22. *iracundiæ succensus æstu*, *Quarto-decimanis, qui in Asia erant, excommunicationis libellum misit;* vel uti narrat Eusebius, dicto *cap.* 24. „ Illi„ co omnes Asiæ, vicinarumque pro„ vinciarum Ecclesias, tamquam con„ traria rectæ fidei sentientes a com„ munione abscindere conatur; datis„ que litteris ad universos, qui illic „ erant, fratres proscribit, & ab uni„ tate Ecclesiæ prorsus alienos esse pro„ nuntiat „. Verum, prosequitur Eusebius, hæc non omnibus placebant Episcopis; testaturque etiam S. Hieronymus, *de Scriptoribus Ecclesiasticis*, *cap.* 35. quod in hac sententia de damnandis Asianis „ hi etiam, qui discrepa„ bant ab illis, Asianis, Victori non „ dederunt manus „.

Proinde Victorem ex adverso hortati sunt : „ ut ea potius sentire vellet, „ quæ paci & unitati, charitatique er„ ga proximum congruebant „ : ait Eusebius ibidem. Exstant etiamnum eorum litteræ, quibus Victorem acerbius perstringunt: & S. Hieronymus loco citato, agens de Operibus S. Irenæi, ait: „ Feruntur ejus, & aliæ ad Victorem „ Episcopum Romanum de quæstione „ Paschæ epistolæ, in quibus commo„ net eum non facile debere unitatem „ Collegii scindere „. Supponit quoque Photius in Bibliotheca *cap.* 120. plures hac de re ad Victorem ab Irenæo datas fuisse epistolas. Unius nobis notabile fragmentum conservavit Eusebius citato *cap.* 24. quam scripsit *nomine fratrum, quibus præerat in Gallia*, ait Eusebius.

In hac epistola, teste Eusebio, illud quidem defendit : solo die dominico Resurrectionis Domini mysterium esse celebrandum. Victorem tamen decenter admonet „ ne integras Dei Eccle„ sias morem sibi a majoribus tradi„ tum custodientes, a communione ab„ scindat „.

Post hæc ostendit, quod etsi non probetur Asianarum Ecclesiarum consuetudo celebrandi Pascha *lunâ* XIV. nihilominus ob hanc dissensionem, Ecclesiæ unitatem nequaquam scindendam, quemadmodum nec majores ipsorum sciderunt : deinde hanc notandam narrationem subjungit. „ Sed & Presbyteri „ illi, qui ante Soterem Ecclesiam, cui „ tu nunc præes, gubernarunt; Anice„ tum dico, & Pium, & Hyginum, „ cum Thelesphoro, & Sixto, neque „ ipsi unquam observarunt, neque his, „ qui cum ipsis erant, ut id observarent, „ permiserunt; ipsi tamen cum hoc mini„ me observarent, pacem nihilominus co„ lebant cum iis, qui ad se venissent ex Ec„ clesiis, in quibus id observabatur. At„ qui observantia inter eos, qui minime „ observabant, tanto magis contraria „ videbatur, nec ulli unquam ob ejus„ modi consuetudinem rejecti sunt. Ve„ rum illi ipsi, qui te præcesserunt Pre„ sbyteri, quamvis id minime obser„ varent, Ecclesiarum Presbyteris, qui „ id observabant, Eucharistiam trans„ miserunt. Et cum beatissimus Poly„ carpus Aniceti temporibus Romam „ venisset, atque inter illos de quibus„ dam aliis modica esset controversia,

„ sta-

„ statim mutuo pacis osculo se complexi sunt, de hoc capite non magnopere contendentes. Neque enim Anicetus Polycarpo persuadere unquam poterat, ut observare desineret, quippe qui cum Joanne Domini nostri discipulo, & cum reliquis Apostolis quibuscum familiariter vixerat, eum morem perpetuo observasset. Neque item Polycarpus Aniceto persuadere conatus est, ut observaret, cum Anicetus eorum, qui ante se fuerant, Presbyterorum morem sibi retinendum esse diceret. Quæ cum ita se haberent, communicarunt sibi invicem, & Anicetus in Ecclesia consecrandi munus Polycarpo honoris causà concessit; tandemque cum pace a se invicem discesserunt, tam iis, qui observabant, quam illis, qui minime observabant, pacem communionemque totius Ecclesiæ retinentibus „.

Testatur & ibidem Eusebius Irenæum „ non ad Victorem solum, sed ad multos alios Ecclesiarum Antistites, de quæstione proposita litteras in eamdem sententiam misisse. Irenæus quidem suo nomine vere respondens, nec solo nomine, sed etiam vitæ instituto, ac proposito *pacificus*, pro Ecclesiarum pace hæc monuit, & allegavit „: ait Eusebius.

Monita & exhortationes Irenæi, aliorumque Episcoporum, optatum videntur habuisse effectum; omnemque deinde Ecclesiarum concertationem ac divisionem cessasse apparet; interim pacifice retinentibus singulis morem celebrandi Pascha, & solvendi jejunium, quem a majoribus acceperant. Et quidem usque ad Synodum Nicænam plures Ecclesias, signanter Asiæ, morem Judæorum celebrandi Pascha lunâ XIV. retinuisse constat. Attamen Constantinus Imperator hanc in celebratione Paschatis diversitatem *permoleste tulit*: quia licet „ ob hanc dissonantiam a mutua quidem inter se communione minime discederent; nihilominus hujusmodi dissensione splendorem ejus festivitatis imminuebant „: ait Sozomenus *lib.* 1. *Hist*, *cap*. 16. additque a Constantino missum esse Osium Episcopum Cordubæ „ qui ad concordiam reduceret (etiam) eos, qui in Orientis partibus de festivitate Paschæ discrepabant „. Cum autem nec hic eventus spei responderet, etiam ad tollendam hanc dissensionem, indicendam judicavit Constantinus Synodum generalem; testaturque S. Athanasius in *Epistola ad Africanos*, Synodum hanc non tantum ob Arianam sectam, sed & propter controversiam Paschatis celebratam fuisse: „ eo quod, ait, Syri Cilices, & qui in Mesopotamia degunt, nobiscum dissentiebant in temporibus Paschæ celebrandæ, quod eodem die cum Judæis celebrabant „.

Tribus igitur de causis Synodum generalem convocandam judicavit Constantinus; videlicet ob hæresim Arianam, schisma Meletianum, & dissensionem super die celebrationis Paschæ; quid de his decreverit Synodus, infra notabitur.

§. VII.

Synodi Nicænæ convocatio, & Episcoporum atque Constantini Imperatoris ad eam accessus.

Constantinus convocat Synodum Nicænam anno 325.

Videns igitur Constantinus frustra adhibita hactenus remedia ad pacem Ecclesiæ conciliandam aut ad tollendam Ecclesiarum dissonantiam in celebratione festivitatis Paschalis, exhortantibus Episcopis, ac præsertim *studio & hortatu S. Alexandri*, *Alexandriæ Episcopi*; uti loquitur Epiphanius, *hæresi* 68. & allaborante Osio Cordubæ Episcopo, tandem Constantinus *in Urbe Nicæna Synodum congregat*, inquit Epiphanius.

Idipsum iisdem pœne terminis, expressit Eusebius *lib*. 3. *de vita Constantini*, *cap*. 5. & 6. Posteaquam enim Constantinus litteris, quas ad Alexandrinas Ecclesias miserat, nihil se profecisse cognovit, mentis suæ solertiam ipse excitans, ait: Novum sibi bellum adversus invisibilem hostem, Ecclesiæ statum perturbantem, conficiendum esse dixit „.

Quod

Quod autem fuerit hoc bellum, subjicit Eusebius, *cap. 6.* „ Mox, inquit, „ velut divinam phalangem adversus „ eam instruens, generalem Synodum „ convocavit „.

Et quidem teste Eusebio, *honorificis litteris Episcopos undique invitans*, ut *quantocius* adessent. Et Socrates *lib. 1. cap.* 8. ait: „ Cum igitur Imperator duobus his malis (hæresi Arianâ & dissidio super die Paschatis) „ Ecclesiam concuti videret, universalem Synodum congregavit; omnesque undequaque Episcopos per *litteras* invitans, ut Nicæam Bithyniæ „ convenirent „. Idem refert Sozomenus *lib. 1. cap.* 17. addens eum „ scripsisse, ut præstituto die adessent „. Et Gelasius Cyzicenus *lib. 2. de Actis Concilii Nicæni, cap.* 5. ait: „ Cum „ videret Imperator conturbatam Ecclesiam, Concilium generale convocat, Episcopos undecumque per litteras, ut Nicæam Bithyniæ concurrerent, exhortans „.

Scribit insuper Eusebius citato *cap. 6.* „ quod propterea multum ad hoc „ opus contulit Imperatoris benignitas; „ qui aliis quidem cursus publici copiam præbuit; aliis vero jumentorum usum abunde subministravit „.

„ Tempus autem, quo Synodus congregata est (ait Socrates *lib. 1. cap.* 13.) sicut in notationibus „ temporis ipsi Synodo præfixis inveni, fuit Consulatu Paulini & Juliani, die undecimo Kalendas Junias, anno sexcentesimo trigesimo „ sexto, a regno Alexandri Macedonis „: hoc est, anno Christi 325. regni vero Constantini circiter vigesimo; quam Synodi hujus epocham omnes passim hodie amplectuntur.

„ Perlato igitur in omnes Provincias Imperatoris præcepto, statim „ cuncti velut ex transenna emissi „ summa cum alacritate advolarunt „: ait Eusebius *dicto cap. 6.* qui dein *cap.* 7. nominatim expressit Provincias etiam remotissimas, e quibus Episcopi undique convenerunt; nullum tamen Episcopum nominat, nisi solum Osium Episcopum Cordubæ, quem his verbis sufficienter designavit „. Ab ipsa quoque Hispania, vir ille multo omnium sermone celebratus, una cum „ reliquis aliis consedit „. Romanum seu Regiæ Urbis Episcopum ob senilem ætatem abfuisse significat his verbis: „ Aberat quidem Regiæ Urbis „ Antistes ob senilem ætatem; sed „ præsto erant Presbyteri, qui vices „ ejus implerent „. Videlicet Vito & Vincentius Romanæ Ecclesiæ Presbyteri, ut notavit Sozomenus *lib. 1. cap.* 17.

Scribit autem Gelasius Cyzicenus in Historia hujus Concilii *lib. 2. cap.* 5. quod & Osius Silvestri Episcopi maximi Romæ locum obtineret, quibus indicare videtur Osium quasi Legatum Silvestri Synodo interfuisse; quod sine fundamento esse dictum probat Tillemontius, nota 4. in Synodum Nicænam; notatque in primis quod hic Gelasius, qui vivebat sub finem seculi V. sit primus, qui reperitur dixisse Osium fuisse legatum Papæ in Concilio Nicæno, cum Presbyteris Vitone & Vincentio; multisque ibidem probat hanc Osii qualitatem Legati Romani Pontificis nullo probabili niti fundamento, nihilque apud veteres Historicos de hoc Osio, nisi ipsum huic Concilio interfuisse, nullumque Historicum ante Gelasium, imo nec posteriorem alicujus considerationis loquentes de Legatis, quos Pontifex Romanus ad Synodum misit, inter eos Osium posuisse, sed solos Presbyteros Vitonem & Vincentium.

318. Episcopi Synodo Nicænæ interfuere.

Erant porro universi Episcopi trecenti decem & octo, inquit Theodoretus, *lib. 1. Hist. cap. 7.* Eumdem numerum annotavit S. Athanasius in epistola ad Africanos, & in epistola de Synodi Nicænæ decretis scribit: „ Episcopos, qui Nicææ convenerunt, fuisse plus minus trecentos „: & Sozomenus ait: „ Erant „ autem Episcopi trecenti circiter & „ viginti „. Hunc numerum omnes passim antiqui Historici & Patres annotarunt, ut proinde mendosus videatur textus Eusebii *lib. 3. de vita Constantini, cap.* 8. in quo dicitur: „ In „ præ-

„ præsenti autem Choro, Episcopi quidem supra ducentos & quinquaginta adfuerunt „. Socrates enim *lib.* 1. *cap.* 8. Verba Eusebii exscribens ait, quod trecenti & amplius adfuerint: hunc numerum Episcoporum pluribus adstruit Tillemontius, notâ 2. in Concilium Nicænum.

„ Presbyterorum vero, qui eos (Episcopos) comitati sunt, Diaconorum, Acolythorum, aliorumque complurium numerus iniri vix potest „: inquit Eusebius, *dicto cap.* 8. „ Aderant una cum illis viri in disputationibus exercitati, qui eos adjuvare parati essent „, ait Sozomenus *lib.* 1. *Hist. cap.* 17. „ His omnibus quotidie annonas copiose præberi Imperator mandaverat „. Teste Eusebio, *dicto libro cap.* 9.

Cum in unum convenissent Episcopi, priusquam dies decisionibus destinatus advenisset: „ interea assidue convenientes, Ario in medium adducto, assertiones ejus summâ diligentiâ examinabant, cavebant autem sollicite, ne in alterutram partem temere sententiam promerent „. Sozomenus *lib.* 1. *Hist. cap.* 19.

Constantini præsentia in Synodo.

Constantinus cum intellexisset Episcopos Nicæam convenisse, & ipse adesse festinavit postquam celebrasset Nicomediæ festivitatem reportatæ victoriæ contra Licinium, quæ annue die tertiâ Julii celebrari consueverat. „ Venit igitur Imperator Nicæam, tum Episcoporum cœtum videre, tum eos inter se conciliare desiderans „: uti loquitur Theodoretus *lib.* 1. *Hist. cap.* 7. Advenit autem pridie solemnis & generalis sessionis, sive conventus Episcoporum, ut notavit Gelasius Cyzicenus, *lib.* 2. *cap.* 6.

Die vero sequenti, qui finiendis controversiis fuerat destinatus „ postquam universa Synodus cum decenti modestia resedit, omnes primum conticuere, Imperatoris processum exspectantes. Mox unus ex proximis Imperatoris, deinde alter ac tertius ingreditur: deinde Imperator ingreditur, non stipatus militibus, sed ex amicis iis solis, qui fidem Christi profitebantur, totus auro & gemmis coruscans. Quod vero ad animam spectat, satis apparebat eum timore Dei, ac Religione decoratum esse; atque id indicabant oculi demissi, rubor in vultu, motus corporis, atque incessus „, ait Eusebius, *lib.* 3. *de vita Constantini, cap.* 10.

Introgressus „ ad caput subselliorum venit, primum medius stetit, ait Eusebius: „ Non prius resedit quam ejus rei licentiam ab Episcopis postularet „. Teste Theodoreto, *lib.* 1. *Hist. cap.* 7. vel ut narrat Eusebius: „ Positâ ante eum humili sellâ ex auro fabricatâ, non prius assedit, quam Episcopi ei annuissent. Idem omnes post Imperatorem fecere, ait Eusebius; id est, narrante Theodoreto, simul cum eo universus ille divinus cœtus consedit „.

„ Tum ex Episcopis, pergit Eusebius *cap.* 11. is, qui in dextra parte primum locum obtinebat, consurgens; modicâ oratione Imperatorem allocutus est: propter illum gratias & laudes perhibens Omnipotenti Deo „. Quis fuerit hic Episcopus, multum inter eruditos controvertitur, de qua controversia videri potest Tillemontius, notâ sextâ super Synodo Nicæna.

Discursu hujus Episcopi finito, Constantinus „ lætis oculis, & placido vultu universos intuitus, ac deinde mentem suam in se colligens, leni & moderatâ voce verba fecit „.

Totus ejus discursus, uti ab Eusebio refertur *cap.* 12. exprimebat gaudium, quod tantum Episcoporum cœtum conspiceret, dolorem vero ob divisionem Ecclesiæ, & deinde fortissimam ad pacem & unitatem exhortationem. „ Quippe intestina seditio Ecclesiæ Dei, inquiebat, mihi quidem omni bello & concertatione gravior ac periculosior videtur; nec externæ res tantum animo meo dolorem afferunt, quantum hæc negotia „. Deinde nonnullis interpositis, quibus significat quanto dolore has dissensiones audiverit, quodque ipsos accersiverit, ut his remedium adhiberetur; tandem concludit: „ Date igitur operam, o charissimi Dei „ mi-

„ ministri, & communis omnium ve„ strum Domini, ac Servatoris fideles „ famuli, ut sublatis quamprimum mu„ tuae inter eos dissensionis caussis, o„ mnes controversiarum nodos pacis le„ gibus sine ulla mora dissolvatis. Hac „ enim ratione & summo omnium Deo, „ rem gravissimam facturi, & mihi „ conservo vestro ingens beneficium „ collaturi estis. Cum igitur de pace „ & concordia abunde disseruisset, de„ inceps ut de Religionis nostrae dog„ matibus accuratius disquirerent, eo„ rum arbitrio potestatique permisit „: ait Socrates *lib.* 1. *cap.* 8.

§. VIII.

Patrum super dogmate Arii disceptatio, & hujus dogmatis & auctoris condemnatio, atque fidei Catholicae expositio.

Disceptatum super dogmate Arii.

„ POst haec itaque Episcopi de dog„ mate fidei disputare coeperunt „: ait Sozomenus, *lib.* 1. *cap.* 20. „ ac „ primum quidem habita est quaestio „ coram piissimo Principe Constanti„ no, de impietate & perversitate „ Arii & sociorum ejus „: uti habet epistola Synodalis, apud Socratem *lib.* 1. *cap.* 9. „ Imperator vero, „ ait Sozomenus, ea, quae ab utraque „ parte dicerentur, leni ac placido „ animo auscultabat. Et iis quidem, „ qui recte dicerent, assentiebatur, „ pervicaces vero a contentione revo„ cabat; cum singulis benigne loquens, „ prout unumquemque intelligere po„ terat, neque enim linguae Graecae „ penitus fuit ignarus „.

Quamvis assertiones & opiniones Arianorum jam ante summâ diligentiâ fuissent discussae; priusquam Imperator ad Synodum accederet, nihilominus plures habitae fuere coram ipso Imperatore disputationes & contestationes, in quibus „ multi tam ex Epi„ scopis, qui tunc convenerant, quam „ ex Clericis, qui illos comitabantur, „ cum acres essent in disputando, & „ in hujusmodi sermonibus exercitati, „ inclaruerunt: nec Imperatori solum, „ sed etiam iis, qui in illius erant co„ mitatu, noti esse coeperunt „. Ut scribit Sozomenus, *lib.* 1. *cap.* 17.

Praecipuas hic partes habuit Athanasius.

Inter omnes autem eminebat Athanasius, licet tunc nondum Episcopus, sed duntaxat *Diaconus*, comitatus S. Alexandrum Alexandriae Episcopum; ut ibidem scribit *Sozomenus*, dicens, quod ex illo tempore maxima pars hujus disceptationis haberi coeperit, notatque Socrates, *lib.* 1. *cap.* 8. quod adversus Eusebium Nicomediensem, Theognem Nicaenum, Marim Chalcedonensem Episcopos, & Arii fautores fortiter dimicabat. Plura habet Theodoretus, *lib.* 1. *cap.* 26. una notans, quod ejus in tuenda veritate zelus excitavit in ipsum implacabile Arianorum odium.

Quantum temporis his concertationibus impensum fuerit, vel quot sessionibus quaestio haec excussa fuerit incertum est. Hoc constat, quod Ariani, qui & Eusebiani dicti sunt, formarint, & Synodo obtulerint quamdam formulam fidei, quâ ipsas Arii blasphemias tegere quibusdam verborum involucris & aequivocationibus studebant; uti hâc ratione doctrinae suae condemnationem declinarent: „ quam per„ lectam statim omnes discerpsere, „ spuriam atque adulterinam appellan„ tes „: ait Theodoretus *lib.* 1. *Hist. cap.* 7.

Hoc insuper constat, quod Patres Synodi sublatis Arianorum, seu Eusebianorum vocabulis, multum allaborarint, quibus verbis doctrinam Catholicam de Divinitate Filii, contra argutias, ac technas Eusebianorum exprimerent, & proponerent: cumque variis formulis propositis, viderent eas ab Eusebianis in sensum etiam suae haeresis detorqueri; uti late narrat Athanasius in tractatu de *Nicana Synodi decretis*; tandem Synodus claris verbis & terminis dixit: Filium esse *ex substantia Patris*; sive *Patri consubstantialem*. „ In his verbis: *Ex* „ *substantia & consubstantialem esse*, „ vim peremptoriam Patres voluerunt „ con-

Filius consubstantialis Patri dictus.

„ contineri, ad eludendas has argutio„ las, Filium creatum aut factum, „ aut mutabilem esse, aut non fuisse „ antequam nasceretur „: ait S. Athanasius loco citato.

Symbolum Nicænum.

Huic expressioni, quâ ipsa Doctrina Catholica dilucide proponebatur „ tandem omnes Episcopi inter se consenserunt, & Filium Patri consubstantialem esse decreverunt. Soli inter eos septemdecim fuisse dicuntur, „ qui initio quidem opinionem Arii „ comprobarunt: plures tamen ex illis „ ad eam sententiam, quæ omnibus „ simul placuerat, illico se transtulerunt. Huic autem sententiæ Imperator etiam accessit, hanc totius „ Concilii concordiam divinitus approbatam esse existimans „.

Volens insuper Synodus brevi compendio exponere adversus Arianorum blasphemias, Filii supra omnem creaturam prærogativas, symbolum fidei composuit & probavit; quod hodie vulgo symbolum *Nicænum* nuncupatur, refertur que a Socrate, *lib.* 1. *cap.* 8. cujus & meminit Theodoretus citato *cap.* 7. ubi testatur formulam fidei Patres Synodi *communi* consensu dictasse, & subscriptionibus suis confirmasse; quæ ait, *ad hunc usque diem in Ecclesiis obtinet.* Quod symbolum tamquam tutissimam adversus Arianorum impia dogmata tesseram, miris encomiis Patres extulerunt; eamque satis idoneam efficacemque existimavit S. Athanasius ad omnem impietatem avertendam, & pietatem ejus, quæ in Christo est, fidei constituendam.

Cum tantum circa divinitatem & prærogativas Filii esset difficultas, etiam Synodo curæ duntaxat fuit has dilucidis verbis exponere; hoc solummodo dicens de Spiritu Sancto, *credimus* & in *Spiritum Sanctum;* eo quod nulla circa ejus divinitatem aut processionem quæstio eo tempore mota esset.

Arii errores damnati.

Finitur autem Symbolum post expositionem doctrinæ Catholicæ per condemnationem & anathematizationem dogmatum & expositionum Arii: „ eos „ autem qui dicunt fuit aliquando tempus, cum non esset; & antequam „ gigneretur non erat; vel quod de „ non exstantibus factus sit; aut qui ex „ altera substantia vel essentia, dicunt „ esse Filium Dei; aut creatum conversioni mutationique obnoxium, „ anathematizat Sancta, Catholica, „ & Apostolica Ecclesia „.

Quin ipse & sui Asseclæ anathematizati, & in exilium missi.

Non tantum doctrinam Arii condemnatam fuisse, sed & ipsum Arium anathematizatum, & ab Ecclesia exturbatum scribit *citato cap.* 7. Theodoretus; quin & addit Socrates *lib.* 1. *Hist. cap.* 8. quod cum nonnulli nollent depositioni Arii subscribere: „ Synodus quidem Arium & omnes, qui „ cum eo sentiebant, anathemate percussit, adjecto insuper ne Alexandriam ei ingredi liceret „.

Sententiam Synodi probans Constantinus „ Arium ipsum tum Eusebium „ ac Theognin exilio mulctavit „: uti notavit ibidem Socrates.

Libri prohibiti, & igne combusti.

Refert præterea Socrates *cap.* 9. Edictum Constantini, quo præcipit: „ Si „ quis forte liber ab Ario conscriptus „ reperiatur, flammis eum absumi; ut „ non solum prava illius doctrina funditus aboleatur; sed ne monumentum quidem ejus ullum posteritati „ relinquatur. Illud etiam denuntio, „ ait, quod si quis librum ab Ario „ compositum, occultasse deprehensus „ sit, nec eum statim oblatum igne „ combusserit, mortis pœnam subibit „.

§. IX.

De Actis in Synodo occasione schismatis Meletiani.

Quid in causa Meletii actum.

HÆc quidem a Synodo decreta sunt, & a Constantino probata in causa Arii, nunc quid circa Meletium, & ab eo ordinatos statuerit videndum.

Meletius quidem „ summo jure nullam veniam merebatur; placuit tamen *clementius* erga Meletium agere Synodo„: inquit Theodoretus, *lib.* 1. *Hist. cap.* 9. & ipsum cum asseclis in

Ecclesiam admittere. De hac agendi ratione sat frigide loquitur S. Athanasius in Apologia secunda ad Constantinum, dicens: Meletiani *autem* aliquo modo, vel ut habet textus græcus, *taliter qualiter*, *bene* vel *male*, recepti sunt; additque: *Neque necesse est*, *ut ejus rei causam dicam*. Et inferius rursus loquens de hac susceptione, ait: *Quod utinam numquam factum esset*.

Visum Athanasio mitius quam oportebat cum Meletio actum.

Ardens desiderium, quo Constantinus pacem Ecclesiæ optabat, forsitan induxit Patres Concilii, ut facilius & amplius quam optassent, condescenderint.

Interim quocumque motivo inducta fuerit Synodus ad eam agendi rationem, id constat, quod Synodus Meletio permiserit „ ut in civitate sua maneret, „ retineretque nudum honoris sui (id „ est Episcopatus) nomen; sed nec „ ullam haberet manus imponendi aut „ eligendi potestatem; nec hujus rei „ causâ, aut in vico, aut in urbe „ ulla compareret „: uti scribit Theodoretus *citato cap. 9*. Auctoritas autem ejus ita restituta fuit, ne temerarium aut præceps hominis ingenium, easdem rursus turbas excitare posset; ait ibidem Theodoretus.

Quomodo actum cum iis, qui a Meletio ordinati.

Mitius adhuc actum suisse constat cum iis, qui a Meletio in schismate ordinati fuerant; de quibus hæc ibidem scribit Theodoretus: „ ii vero, qui ab „ ipso constituti sunt, sanctiore Ordi„ natione confirmati, ad communionem „ admittantur eâ lege, ut honorem „ quidem ac ministerium suum reti„ neant; secundo tamen semper loco „ sint ab iis omnibus, qui in unaqua„ que parœcia & Ecclesia versantur, „ a charissimo Collega nostro prius or„ dinati; adeo ut his quidem nulla fa„ cultas suppetat, quos visum fuerit „ eligendi, aut nomen cujuspiam sug„ gerendi, aut omnino quidquam ge„ rendi sine consensu Episcopi Catho„ licæ Ecclesiæ, qui Alexandro subje„ ctus est. Illi vero, qui juvante gra„ tiâ, vestrisque precationibus, nullo „ unquam in schismate deprehensi sunt, „ sed in Catholica & Apostolica Ec„ clesia, absque labe ulla perseverant, „ potestatem habeant eligendi & pro„ ponendi nomina eorum, qui in Cle„ rum eligi meruerint: cuncta deni„ que peragendi juxta legem & san„ ctionem Ecclesiæ. Quod si quem„ piam eorum, qui in Ecclesia censen„ tur, diem suum obire contigerit, „ tum in defuncti locum atque hono„ rem provehantur ii, qui nuper adsciti „ sunt, modo digni videantur, & mo„ do populus eos eligat, suffragante ni„ hilominus, plebisque judicium confir„ mante, Alexandrinæ urbis Episcopo „.

An reverentes reordinati fuerint.

Per hæc verba, *sanctiore ordinatione confirmati*, intelligi ordinatos a Meletio *reverâ suisse reordinatos*, prætendit Henricus Valesius, ad hunc locum Theodoreti. Econtra vir eruditus Godefridus Hermantius, in vita Sancti Athanasii, multis evincere conatur reordinationes, tam in Ecclesia Latina, quam Græca fuisse ignotas, nec ordinatos a Meletio per *veram reordinationem*, sed per quasdam duntaxat cæremonias confirmatos & receptos esse: quod & confirmat Tillemontius notâ 12. super Synodo Nicæna.

§. X.

Quid circa quæstionem de die celebrandi Paschatis quæstionem.

Statutum Pascha celebrandi non more Judæorum, sed die Dominico, &c.

Circa quæstionem de die, quo Pascha esset celebrandum & jejunium solvendum, communi omnium sententia decretum est, eam festivitatem uno eodemque die ab omnibus ubique celebrari oportere; uti loquitur Constantinus epistolâ ad Ecclesias, apud Eusebium *lib. 3. de vita Constantini*, *cap. 18.* additque: „ Ac primum qui„ dem visa est omnibus res esse pror„ sus indigna, ut in sanctissimæ hujus „ solemnitatis celebratione consuetudi„ nem Judæorum sequeremur: qui cum „ manus suas nefario scelere contami„ narint, merito impuri homines cæ„ citate mentis laborant. Quippe reje„ ctâ illorum consuetudine possumus „ rectiori ordine, quem a primo pas„ sionis die ad hæc usque tempora ser„ va-

„ vavimus, ad futura etiam secula hu„ jus observantiæ ritum propagare „.

In hoc enim mire collimat hæc Constantini epistola, ut evincat morem Judæorum in celebratione Paschatis a Christianis servandum non esse, & quamvis conveniens sit, ut omnes omnino uno eodemque die hanc solemnitatem celebrent. „ Illud, ait, considerandum est, nefas esse, ut in „ tanti momenti negotio, & in hujus„ modi solemnitate dissensio reperiatur „.

Et in epistola Synodica apud Socratem *lib.* 1. *cap.* 9. nuntiat Synodus de concordia sanctissimi Paschæ. „ Hoc „ etiam negotium precibus vestris ad„ juvantibus feliciter confectum fuisse, „ cunctosque, qui in Oriente sunt fra„ tres, qui antea cum Judæis Pascha „ celebrabant, cum Romanis in po„ sterum & vobiscum, & cum omni„ bus, qui ab ultima antiquitate vobi„ scum Pascha peregerunt, concordi„ ter esse celebraturos „.

Cur alia forma utanturPatres in hoc decreto quam in decreto fidei.

Notandum quod observat S. Atanhasius in epistola *de Synodis Arimini & Seleuciæ*, quod in decretis contra Arianos, ubi de fide agebatur: „ nec „ consulem, nec mensem, nec diem „ addiderint Patres Concilii; sed in „ negotio Paschatis non abhorruerint „ ab ejusmodi appendice: Ibi enim, „ ait, placuit ut adderetur, *visum est*, „ ut omnes obtemperarent. De fide „ vero non scripserunt, *visum est*, sed „ ad istum modum credit *Catholica Ec„ clesia*; & statim Confessio ipsa cre„ dendi adjuncta est, ut ostenderent „ eam non novam esse sententiam, sed „ Apostolicam, & quæ ipsi scripsissent, „ non esse sua inventa, sed Apostolo„ rum documenta „.

§. XI.

Confirmatio & publicatio Decretorum Synodalium.

Acta Concilii per litteras Ecclesiis significata.

HIs ita gestis, tum a Constantino, tum a Synodo scriptæ fuere litteræ, quibus ea, quæ definita & decreta erant, significabantur.

Erat epistola Constantini ad Ecclesias, relata ab Eusebio, Socrate, & Theodoreto, qui postremus dicit eam scriptam ad Episcopos, qui ad Concilium venire non potuerunt, de rebus in eo gestis eos certiores faciens. Tota est de celebratione diei Paschatis, eos exhortans ut more Judæorum relicto, se aliis Ecclesiis conforment: verba epistolæ supra relata sunt.

Altera epistola exstat apud Socratem, *lib.* 1. *cap.* 9. inscripta Catholicæ Alexandrinorum Ecclesiæ; præcipue tamen dirigitur ad eos, qui per Arium fuerant decepti, ejusque errores fuerant amplexi. Hortatur ipsos, ut Arii dogmata abjiciant. „ Reverta„ mur, ait, ad charissimos fratres no„ stros, a quorum consortio impudens „ ille diaboli minister nos separavit. „ Ad commune corpus & propria no„ stra membra omni studio propere„ mus ... nam quod trecentis placuit „ Episcopis, nihil aliud existimandum „ est quam Dei sententia; præsertim „ cum in tantorum virorum mentibus, „ insidens Spiritus Sanctus divinam vo„ luntatem aperuerit „.

Exstat epistola synodica inscripta Alexandrinorum Ecclesiæ, & dilectis fratribus per Ægyptum, Lybiam, & Pentapolim constitutis apud Socratem loco citato, & Theodoretum *lib.* 1. *Hist. cap.* 9. & Gelasium Cyzicenum *lib.* 2. *Hist. Concilii Nicæni, cap.* 23. Synodus ipsis significat condemnationem Arii, ejusque dogmatum; item quæ circa Meletium, ejusque fautores decreta erant: „ atque hæc sunt, ait, quæ ad „ Ægyptum, & sanctissimam Alexan„ drinorum Ecclesiam privatim perti„ nent. Si quid autem præterea, præ„ sente Domino & charissimo Colle„ gâ, ac fratre nostro Alexandro, sancitum ac definitum est, id ipse vo„ bis accuratius referet, quippe qui ge„ storum auctor ac particeps exstitit „. Ut hunc suum Episcopum S. Alexandrum *majore cum honore & benevolentia excipiant*, hortatur: „ qui & suâ „ præsentiâ, ait, maximam nobis attulit voluptatem; & in tam prove-

„ cta

„ cta ætate plurimum laboris sustinuit, „ ut pax inter vos restitueretur „.

„ Nuntient præterea iis de concordia sanctissimi Paschæ, hoc etiam „ negotium precibus ipsorum adjuvantibus feliciter confectum fuisse „.

Epistola ad Silvestrum, & hujus responsoria, suppositiciæ.

Edita etiam est primum a Surio ex vetusto libro Coloniensi, epistola Synodi Nicænæ ad Silvestrum Papam Urbis Romæ, quâ petunt Patres Synodi: „ Quidquid autem constituimus in „ Concilio Nicæno, precamur vestri „ oris consortio confirmetur „.

Verum tanta est ejus epistolæ barbaries, ut vix intelligibilis sit; & adeo genuinis Synodi litteris, quarum meminere veteres Scriptores, dissimilis, ut eruditi passim uno quasi consensu, eam tamquam suppositiciam rejiciant; ipseque Labbæus eamdem exhibens *tom.* 2. *Conciliorum Generalium*, *col.* 58. ei appendit hanc notam marginalem: *Stylus arguit suppositionem cum temporis nota*. Ejusdem farinæ habetur Rescriptum Silvestri ad Synodum, cui ibidem apponit hanc notam Labbæus: *Nec sincerius est hoc responsum, quod commentitium & mendosissimum vere dixeris*, & non tantum *fere*, ut ait Binius .... quam suppositionem utriusque hujus epistolæ adstruit Richerius, *lib.* 1. *Hist. Conc. cap.* 2. *num.* 6. observans ibidem Dionysium Exiguum notasse quidem hujus Synodi acta omnia Romam fuisse missa, sed una monet, aliud esse dicere, sicut Dionysius Exiguus: *Omnia acta Synodi Romam absolute & simpliciter missa, & asserere conditionaliter fuisse illuc missa, ut a Silvestro probarentur, atque ita confirmarentur, ut robur & vis illorum omnino ab ejusmodi acceptione & confirmatione maneret*, prout illa fictitia monumenta indicant: sed ideo Romam acta illa missa, ut Episcopus Romanus more aliorum sese illorum observationi atque executioni dederet.

§. XII.

De numero Canonum Nicænorum.

Probatur solos xx Canones a Concilio Nicæno editos.

THeodoretus *lib.* 1. *Histor. Eccles. cap.* 8. enarratis iis, quæ occasione Arii in Synodo gesta erant, subdit: „ Post hæc Episcopi rursus in unum convenientes, de Ecclesiæ disci„ plina viginti leges conscripsere „. Et Gelasius Cyzicenus *lib.* 2. *cap.* 3. postquam retulit Canones Nicænos, tandem ad calcem ait: „ Has viginti le„ ges, sanctus ille Episcoporum con„ sessus, in præsentia Deo charissimi & „ celeberrimi Imperatoris Constantini „ de administratione ecclesiastica scri„ pserunt „.

Hic numerus Canonum Nicænorum pluribus, ipsisque convincentibus argumentis adstrui potest.

In primis illud sufficienter constat, in pristino Codice Græcorum, quo Synodus Chalcedonensis usa fuit, viginti duntaxat sub nomine hujus Synodi Canones fuisse. Dionysius enim, qui Canones Nicænos, prout in græca auctoritate seu Codice habebantur, e græco in Latinum versos, suo Codici inseruit, solos viginti Canones huic Synodo assignat.

Ulterius Concilium Carthaginense VI. 219. Episcoporum habitum anno 419. adeoque necdum integro seculo a celebrata Nicæna Synodo elapso, duntaxat 20. Canones Nicænos agnovit. Lectâ enim Nicænâ fidei confessione, subjungitur: *Similiter & Decreta Nicæna Synodi in viginti capitulis recitata sunt.*

Testantur autem Concilii Patres, nec plura capitula a se fuisse reperta in exemplaribus Nicænæ Synodi, quæ a Cæciliano Carthaginensi Episcopo, qui ipse Synodo interfuerat & subscripserat, in Africam allata fuerant, ut in actis Concilii asseritur.

Denique cum in hoc ipso Concilio Carthaginensi quæstio esset inter Vicarios Sedis Apostolicæ & Patres Concilii, num Canones a Zosimo Pontifice al-

allegati sub nomine Canonum Nicænorum, revera forent Nicæni: communi consensu rogati fuere Constantinopolitanus, Alexandrinus, & Antiochenus Episcopi, ut Nicænæ Synodi exemplaria ibidem exstantia transmittere vellent. Africanorum postulatis obsequentes Atticus Constantinopolitanus, & Cyrillus Alexandrinus Episcopi, exemplaria e Græco in Latinum fideliter translata, ad Concilium Carthaginense transmiserunt: quæ exemplaribus a Cæciliano in Africam allatis per omnia consonantia, similiter viginti Canones duntaxat continebant.

Plures Canones sub nomine hujus Concilii relati, sed suppositicie.

His atque aliis argumentis persuasum est hodie eruditis omnibus a Nicæna Synodo viginti duntaxat Canones, qui & vulgo sub ejus nomine leguntur, editos fuisse: rejectis, ut supposititiis 80. Canonibus Arabicis a Turriano editis, & ab Abrahamo Ecchelensi Maronita Synodo Nicænæ vendicatis: quos per errorem & ipsi Romani Correctores pro veris agnoverunt in notis ad *Can.* 12. *Dist.* 16. auctoritate cujusdam Epistolæ S. Athanasii ad Marcum Papam, una cum ipsa hujus Papæ epistola responsoria, sed utraque a Baronio, Bellarmino, aliisque peritis rejicitur.

Labbæus referens dictas epistolas, S. Athanasii ad Marcum Papam, & Marci ad S. Athanasium, hanc iis notam marginalem, *tom.* 2. *Concil. general. col.* 469. appendit. „ Hæ Mercatoris „ merces, Baronio, Bellarmino, aliis„ que peritis Catholicis merito suspe„ ctæ & suppositæ visæ sunt; nec Bi„ nius ipse diffitetur Baronianis ratio„ nibus oppressus „. Videri etiam potest Joannes d'Artis, in Commentario ad *Dist.* 15. Gratiani, *pag.* 58. *edit. Paris.* 1658. ubi notat & probat epistolas has esse *supposititias*, ad ditque: *Et plenus est Gratianus his & similibus*.

Fragmentum quoque epistolæ Stephani Papæ, ex Ivone Gratiani decreto insertum *Can.* 13. *eadem dist.* 16. in quo dicitur: *Viginti tantum Capitula Nicænæ Synodi in sancta Ecclesia Romana habentur, sed quo neglectu alia defecerint, ambiguum est, plurimi arbitrantur ea Antiocheno Concilio esse inserta*. Ejusdem cum prædicta epistola Athanasii fidei esse, omnibus hodie persuasum est.

Fictitiæ epistolæ, quibus usus est Gratianus.

Ulterius Canones, quos nomine Nicænæ Synodi, de modo scribendi epistolas *formatas*, refert Gratianus *Can.* 1. & 2. *Dist.* 73. & qui inter famosos 20. Canones non reperiuntur, nullam apud eruditos fidem merentur. Cum enim earum litterarum nulla apud veteres exstet memoria, neque in exemplaribus Nicænæ Synodi ab ipso Attico, item a Cyrillo ad Concilium Carthaginense missis, ullum occurrat Canonum istorum vestigium, litteras has Attici, æque ac Athanasii ad Marcum Papam fictitias credunt eruditi. Denique Canonem de judicibus in partes collitigantes electis, quem huic Synodo adscribit Gratianus *causâ* 11. *quæst.* 1. *can.* 4. agnoscunt Correctores Romani, in Concilio Nicæno non haberi. Addunt quidem: „ sed fuis„ se olim plures Canones illius Con„ cilii, supra *Dist.* 16. *cap.* 70. est an„ notatum; quorum partem refert Ju„ lius in Rescripto contra Orientales, „ ubi *num.* 30. habetur hoc caput, & „ ex eo citatur in Polycarpo „. Verum id nequaquam addidissent, si tam luculenter ut hodie detecta tunc fuisset suppositio Decretalium primorum Pontificum a Clemente usque ad Syricium. Agnovissent indubie cum Labbæo „ Baronio, aliisque eruditis hanc epistolam seu Rescriptum Julii Papæ esse „ supposititium, non secus atque alias „ Isidori merces, ex Hispania primum, „ ut volunt profectas „. Hæc Labbæus in notis ad primam epistolam Julii Papæ, *tom. Concil.*

Refertur & a Gratiano *caus.* 16. *qu.* 1. *Can.* 1. Decretum sub nomine sanctæ Nicænæ Synodi; verum ut monent Correctores Romani „ Caput hoc, neque in „ prima Nicæna Synodo, neque in se„ cunda hodie habetur „. Notatque Joannes d'Artis in Commentario ad *Dist.* 15. Gratiani, *pag.* 57. dicendum esse „ penitus ignorari, unde Gratianus „ sum-

„ sumpserit jam dictum Canonem „.

Viginti dumtaxat Canones a Synodo Nicæna conditi sunt.

Itaque soli viginti Canones huic Synodo adscribendi sunt; atque hi sunt Canones, seu regulæ, quæ in Synodo Nicænâ ad totius Ecclesiæ regimen, spiritu Dei instruente, sunt conditæ, uti loquitur S. Leo *Epist.* 78. *ad Marcianum Augustum*, *cap.* 3. *edit. Quenellii*, *quas nullâ posse improbitate convelli, nullâ novitate violari, sive mutari*, asserit. Et de quibus rursus *Epist.* 79. *ad Pulcheriam Augustam*, *cap.* 2. scribit: „ Quoniam contra Statuta Paternorum „ Canonum, quæ ante longissimæ ætatis annos in urbe Nicæna spiritualibus sunt fundata decretis, nihil cuique audere conceditur; ita ut si quis „ diversum aliquid decernere velit, se „ potius minuat, quam illa corrumpat. „ Quæ si, ut oportet, a cunctis Pontificibus intemerata serventur per universas Ecclesias, tranquilla erit pax „ & firma concordia „.

Hos Canones græce editos fuisse nemo dubitat. Variæ hodie exstant eorumdem e græco in Latinum versiones: eos hic e versione Dionysii Exigui, prout extat apud Justellum in Bibliotheca Juris Canonici veteris, exhibebo; annotatis tamen in scholiis variantibus eorum lectionibus, quæ ad elucidationem eorum conducere, aut alium sensum reddere videbuntur.

S C H O L I A

In Canones Nicænos.

Canon Primus.

Si quis a Medicis per languorem desectus est, aut a barbaris abscisus: hic in Clero permaneat. Si quis autem se sanus abscidit, hunc & in Clero constitutum abstineri conveniet, & deinceps nullum debere talium promoveri. Sicut autem hoc claret; quod de his qui hanc rem affectant, vel audent, quâ semetipsos abscidere dictum sit; sic eos quos barbari aut Domini castraverunt; inveniuntur autem alias dignissimi, tales ad Clerum suscipit Regula.

Scholion.

Factum Leontii huic Canoni occasionem dedisse videtur.

Sanctus Athanasius in epistola *ad solitariam vitam agentes*, de Leontio, qui Antiochiæ Episcopatum solitarie occupaverat, scribit: „ Leontius ille *castratus*, quem ne sub Laici quidem specie ad Communionem admitti oportuit, eo quod *seipsum abscidit*, ut libere cum Eustolia quadam dormiret, revera quidem ejus „ muliere, Virgine autem dictâ „.

Deiu de hoc Leontio testatur Theodoretus, *lib.* 2. *Hist. cap.* 24. scribens: Antiochiæ vero post Stephanum Flaccilli successorem, qui Ecclesiâ ejectus fuerat, Leontius Episcopatum obtinuit, contra *Nicænos* Canones eum honorem sortitus, erat enim *Eunuchus*, suâque manu seipsum absciderat. Causam hujus facinoris ex S. Athanasio subjicit Theodoretus. „ Nam cum Leontius „ male audiret ob consuetudinem cum „ Puella quadam nomine Eustolia, & „ cum ea simul degere prohibitus esset; illius causâ seipsum exsecuit, ut „ deinceps libere cum illa versari posset. Et suspicionem quidem nequaquam abolevit; imo vero hac de „ causa cum Presbyter esset, gradu motus est „.

Putat Dallæus *libro* 3. *de pseudo-epigraphis cap.* 17. Athanasium respexisse ad hunc Canonem *Nicænum*, dum dicit ob facinus a se commissum Presbyterio abdicari, & etiam laicâ communione privari; verum cum hic Canon non loquatur de excommunicandis Eunu-

nuchis, sed tantum de iis in Clerum admittendis, vel non admittendis, fieri non potuit, ut Leontius hoc pœnæ genere, vigore hujus Canonis mulctaretur, uti notat Beveregius in Codice Canonum Ecclesiæ primitivæ illustrato, *lib.* 2. *cap.* 4. sed Athanasium reflexisse ad *Can.* 24. *Apost.* qui statuit, ut *Laicus, qui seipsum mutilavit, tribus annis communione privetur*, quia suæ vitæ *insidiator exstitit*. Quem Canonem seculo III. occasione hæresis Valesiorum, & facti Origenis verisimiliter editum fuisse, in scholio ejusdem notavimus. Verum est quod ex verbis Athanasii statui nequeat, num ad hunc Canonem respexerit: at Theodoretum credidisse Leontium contra hunc Nicænum Canonem promotum fuisse, ex verbis ejus manifestum est. Quidquid sit, hoc certe fatetur Beveregius, admodum probabile esse occasione Leontii Canonem hunc editum, & Canonem Apostolorum renovatum fuisse.

Pro quo notandum, quod S. Athanasio, & post ipsum Theodoreto, Leontius esset vaferrimus Arianorum fautor; qui suas novitates subdole tegere sciebat, & multos seducere suâ vafritie poterat: ut proinde mirum non esset, si ejus occasione, & ut depositionem ejus a gradu Presbyterii factam confirmaret, Synodus hunc Canonem constituerit, præsertim cum eo tempore non pauci hoc facinus committerent.

Illud & admodum verisimile est, Patres Nicænos in condendo hoc Canone etiam præ oculis habuisse sententiam Apostoli, quâ in promovendis ad ministerium Ecclesiæ specialiter requirit castitatem sive pudicitiam, dicens: 1. *ad Timot. cap.* 3. *vers.* 2. 3. *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse... pudicum, filios habentem subditos cum omni castitate; Diaconos similiter pudicos.*

Sensus Canonis quoad primam partem juxta Latinos.

Rufinus *lib.* 1. *Hist.* his verbis compendium hujus Canonis exhibet: „Statuunt præterea, observandum esse in „Ecclesiis, ne quis ex his qui semet„ipsos *impatientiâ* libidinis exsciderunt, „veniret ad Clerum„.

Et Concilium Arelatense II. *Can.* 7. *apud Gratianum Dist.* 55. *Can.* 5. eumdem sensum non obscure expressit, dicens: „Hi, qui se *carnali* vitio repugnare nescientes abscindunt, ad Clerum pervenire non possunt„.

Et Martinus Bracarensis in sua collectione Canonum, *cap.* 21. hunc Canonem ita refert & vertit: „Si quis „autem sanus, non per disciplinam „Religionis & abstinentiæ, sed per abscissionem plasmati a Deo corporis, „existimans posse a se *carnales* concupiscentias amputari, castraverit se, „non eum admitti decernimus ad aliquod Clericatus officium„.

Spiritus Canonis.

Videtur itaque Synodus hujusmodi a Clericatu exclusisse, quod ex hujusmodi infanda actione cognosceret, in hisce esse vehementem luxuriæ & incontinentiæ passionem, & ad vitium illud summam inclinationem, quæ ad remedium illud in seipsos exercendum eos adigeret.

Sciebant & Patres remedium hoc non semper adhiberi amore servandæ castitatis, sed ut liberius, & sine exteriore infamia cum altero sexu conversari possent, uti in Leontio visum fuit. Præterea notum erat nec hanc castrationem remedium esse opportunum ad extinguendum libidinis ardorem; sed magis augeri, uti late ostendit S. Basilius, *lib.* 2. *de vera Virginitate* (*a*), dicens inter alia: „Cæterum impudicitiæ non „abstulit flammam, sed animo desiderioque luxurians, incontinenter per „omnem concupiscentiam, assidueque „mœchatur„. Postquam id multis etiam exemplis adductis probavit, hæc addit: „Danda tamen nobis, ut reor, „venia, qui ista non tantum præmuniendæ virgineæ integritatis gratiâ „diximus; sed ut plurimos ejusmodi „Eunuchos, qui nomen illustre confecuti sunt in Ecclesia coërceremus; constat enim profecto dæmonis artem, „&

(*a*) Operum S. Basilii recens & eruditus Editor arbitratur hoc opus non esse genuinum S. Basilii fœtum, sua tamen canitie esse venerandum asserit. *Vide tom.* 3. *Oper. S. Basil. p.* 588.

„ & inventionem id opus esse „.

Juxta hunc Canonis sensum, spiritus illius est a ministerio Ecclesiæ removere omnes, qui quocumque modo de incontinentia aut passione luxuriæ sunt suspecti.

Sensus Græcorum hujus Canonis.

Græci fundamentum, seu rationem hujus Canonis desumunt a violentia, quam in seipsum exercere nemini licitum est; & quod Deo injuriosum sit, ejus opus immutare, quam utramque rationem expressit Canon XXII. vulgo Apostolorum, & quem hoc Canone Nicæno renovatum credant Balsamon, Zonaras, aliique Græci. Juxta hunc sensum, spiritus hujus Canonis esset, requirere in ministris Ecclesiæ spiritum *lenitatis* & *mansuetudinis*, remotum ab omni spiritu violentiæ & vindictæ, juxta illud Apostoli, *non percussorem*. 1. *Tim. cap.* 3. *vers.* 3. *Tit. cap.* 1. *vers.* 7.

Irregularitas ex defectu corporis videtur ex hoc Canone originem duxisse.

Hæc Græcorum hujus Canonis interpretatio etiam a Latinis sensim recepta videtur: videmus enim quod hi Canones postmodum ita fuerunt accepti, ac si ob solam cujuscumque membri abscissionem aliquis fieret irregularis: ita ut subsequentes Canonum conditores, eamdem inducentes irregularitatem, ob aliorum membrorum mutilationem, videantur hunc Canonem Nicænum, & Canones vulgo Apostolorum ita interpretati, ac si vox *abscissio* generaliter ad omnis membri abscissionem referenda esset, tametsi hic Canon ad certi membri abscissionem restringat. Innocentius I. videtur huic extensioni initium fecisse, declarans irregularem qui partem digiti sibi abscidit. „ Qui igitur partem cujuslibet digiti, „ inquit, sibi ipse volens abscidit, hunc „ ad Clerum Canones non admittunt,„ verbum *abscindere* generaliter accipiendo. De hac irregularitate latius actum in *Jure Ecclesiastico*, *Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 10. *cap.* 5. *pag.* 314.

Quod autem in fine additur de iis, *quos aut Domini aut barbari castraverunt, inveniuntur autem alias dignissimi, tales ad Clerum suscipit regula*. (seu G. H. *admittit Canon*) reflectit ad Canonem XXI. Apostolorum. Cum enim clarum sit aliquem alium Canonem antiquiorem tum obtinuisse, qui tales ad Clerum admittendos declararet, nullus autem inveniatur præter hunc Canonem Apostolorum, non sine fundamento hic a Synodo Nicæna indicatus creditur; quod pluribus contra Dallæum adstruit Beveregius in Codice Canonum primitivæ Ecclesiæ illustrato, *lib.* 1. *cap.* 4. *& cap.* 11.

Canon II.

Quoniam plura aut per necessitatem, aut alias cogentibus hominibus, adversus Ecclesiasticam facta sunt regulam, ut homines ex gentili vita nuper accedentes ad fidem, & instructos brevi tempore mox ad lavacrum spirituale perducerent; simulque ut baptizati sunt, etiam ad Episcopatum, vel ad Presbyterium promoverent: optime nihil tale de reliquo fieri. Nam & tempore opus est ei, qui catechizatur, & post baptisma probatione quamplurima. Manifesta est enim Apostolica scriptura, quæ dicit: Non Neophytum, ne in superbiam elatus, in judicium incidat & laqueum diaboli. *Si vero processu temporis aliquod delictum animæ circa personam reperiatur hujusmodi, & a duobus vel tribus testibus arguatur, a Clero talis abstineat. Si quis autem præter hæc fecerit; quasi contra magnum Concilium se offerens, ipse de Clericatus honore periclitabitur.*

Scholion.

Necessitate cogente plura contra Canones acta, quæ eadem cessante corrigenda.

Significant Patres Nicæni hoc Canone plura contra regulam Ecclesiasticam facta fuisse, aut per necessitatem, aut cogentibus hominibus. Necessitas, quæ ad hoc quodam modo coëgerat, proveniebat ex raritate personarum, ad Episcopatum aut Sacerdotium capacium, adhuc durante & sæviente Imperatorum Gentilium persecutione, quæ præcipue in ipsos Ecclesiæ Patres dirigebatur. Coactio autem, quæ significatur per hæc verba, *aut cogentibus homi-*

hominibus, verisimiliter est illa, quâ sæpius populus per importunitatem cogebat ordinari sibi aliquos Neophytos: atque ita expressit Paraphrasis Arabica Josephi Ægyptii apud Beveregium, primam Canonis periodum sic exprimens: „ Quandoquidem nonnullos vidimus, qui „ necessitate ex se, vel ex, (videtur „ legendum *a*) populo Ecclesiæ coa„ cti, Sacerdotes faciant, &c. „ Interim hinc notent Ecclesiæ Pastores, quod licet nonnumquam quædam per necessitatem facta, & dissimulata sint, ea postmodum necessitate cessante, esse corrigenda, nec ulterius toleranda.

Verbum græcum, quo utitur Canon, Νεόφυτον, & cui respondet in latina versione verbum *Neophytus*, proprie significat, *nuper insitum*, *nuper plantatum*, & juxta phrasim Ecclesiasticam, illum qui recenter ab infidelitate ad fidem venit: *ex Gentili vita nuper accedentes ad fidem*.

Hi Neophyti duplicis erant generis.

Agit præsens Canon de Neophytis sive ex vita Gentili nuper accedentibus ad fidem, hi Neophyti duplicis erant generis, unum eorum qui nuper, id est, ab exiguo tempore se ad fidem præsentarant, seu in numero Catechumenorum erant adscripti: alterum qui nuper duntaxat baptizati erant.

Quæ circa primum genus servanda disciplina.

Circa primum Neophytorum genus Canon decernit, ne mox ad Baptismum admittantur: *nam & tempore opus est ei qui catechizatur*, ait Canon: vel ut alia versio habet: *nam & Catechumeno tempore opus est*, nimirum ut fidei eorum ac intentionis integritas nota sit; uti bene expressit citata Paraphrasis Arabica, dicens: *Oportet enim ut longo certoque tempore admoniti sint, & ad Religionem excitati usquedum fidei eorum ac intentionum integritas cognita fuerit*.

Indicat idipsum Augustinus, *de fide & operibus cap. 6.* ubi ait: „ Quid „ autem aliud agit totum tempus, quo „ Catechumenorum locum & nomen „ tenent, nisi ut audiant quæ fides, „ & qualis vita debeat esse Christiani, „ ut cum *seipsos probaverint*, tunc de „ mensa Domini manducent, & de „ calice bibant „: plura de hoc examine & tempore Catechumenatus dicta sunt in *Jure Ecclesiastico*, *Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 2. cap. 4. pag. 33*.

Quæ disciplina servanda circa secundum genus Neophytorum.

Quoad aliud Neophytorum genus, præcipit Synodus, ne simul ut baptizati fuerint ad Episcopatum, vel ad Presbyteratum promoveantur; nam & *post Baptismum opus est probatione quamplurimâ*. Et allegata paraphrasis Arabica, verbis supra relatis, immediate subjicit: *Et cum illi post admonitionem & excitationem baptizati sunt, & id quod requiritur ab iis cognitum est, oportet etiam ut conversatio eorum perspicuâ experientiâ probetur*.

Rationem subdit Canon: *manifesta est enim scriptura, quæ dicit: non Neophytum, ne forte in superbiam elatus, in judicium incidat & laqueum diaboli*. „ Novitate enim, inquit Am„ brosiaster in *epist. ad Timoth.* & po„ testate inflatur, arbitrans se præ cæ„ teris digniorem „.

Aliam rationem reddit Hormisdas Papa *in Epist.* ad Episcopos Hispaniæ, apud Grat. *Dist. 61. cap. 2. Debet vitam suam longâ probatione monstrare, cui gubernacula committuntur Ecclesiæ*.

Non dubium proinde in spiritum hujus Canonis committere, qui ex vita impia & plus quam gentili conversos, sine *multa* aut quamplurima probatione ad sacros ordines admittunt. Unde & Canon 79. Apostolorum (*a*) Neophytos recenter & e vita gentili venientes conjungit cum recenter venientibus e conversatione prava. *Qui ex vita gentili*, ait, *advenerit, & baptizatus est, aut ex conversatione prava, eum justum non est protinus promoveri in Episcopum*. Videri poterunt scholia in citatum Canonem Apostolorum; ubi ostenditur Neophytorum ordinationem interdum laudatam fuisse, cum ea, Deo specialiter inspirante, facta cognoscitur. Videri & poterit scholion ad *Canonem 13. Sardicensem*; ubi notatur, quod Ecle-

(*a*) In quibusdam Codicibus recensetur Canon 80.

clesia spiritum potius quam litteram hujus Canonis attendendo, eum extenderit ad eos, qui recenter e vita seu officio seculari & laicali venerint.

Neophytus, qui convincitur post Baptismum ante ordinationem grave peccatum commisisse, cessare debet a Clero.

Ulterius decernitur hoc Canone, quod si quis Neophytorum, non obstante hâc prohibitione, ordinatus sit, & procedente tempore, aliquod *animale* peccatum circa personam inventum fuerit, cesset a Clero, id est, a functionibus sacris.

Vult ergo Canon, quod Neophyti ordinatio, si facta sit, toleretur quidem; sed tamen si *processu* temporis reperiatur post Baptismum ante ordinationem aliquod *animale* peccatum admisisse, cesset a Clero. Unde Isidorus, & ex ipso Gratianus *Can.* 1. *Dist.* 48. pro *inventum fuerit*, male legit, *admiserit:* quo indicatur agi de peccato post ordinationem admisso: quod est contrarium textui originali, & omnibus versionibus, unâ Isidori exceptâ.

Quid peccatum animale?

Peccatum *animale*, de quo in Canone, non ab animali, sed ab anima deduci, evincit ipsum verbum græcum. Unde Dionysius legit *animæ peccatum:* quo nomine interpretes Græci passim intelligunt quodcumque peccatum grave. Quibus consonat Gratianus, qui ex Isidoro legit *mortale peccatum*.

Hic nota quam solliciti fuerint Patres, ne quis de gravi aliquo crimine convictus, sacras functiones obiret.

Apud Dionysium legitur: *& a duobus vel tribus testibus arguatur:* quasi sola accusatio sufficeret; at Græci, uti Hervetus, quos sequitur Isidorus, loco *arguatur*, legunt *convincatur*.

Hæc quidem quoad ordinatos, vel ordinandos. Ordinatores vero concernit finalis clausula Canonis, quâ decernitur; ut si quis præter hæc fecerit, *quasi contra magnum Concilium se efferens;* vel uti legit versio Græcorum; *ut qui magnæ Synodo adversus esse audeat, ipse de Clericatu periclitabitur*.

In Codice *Ecclesiæ Romanæ* hæc verba Canonem separatum constituunt cum hoc titulo, *de prævaricatoribus Canonum*.

Et Labbæus *tom.* 2. *Concil. General. col.* 46. ad eam Canonis clausulam appendit hanc notam marginalem: „ in „ C. H. Canonis tertii locum occupat „ hæc clausula cum hoc titulo: *De* „ *vindicta eorum, qui contra fecerint* „.

Per *regulam Ecclesiasticam* [seu G. *Canonem Ecclesiasticum*] contra quem plura facta esse in principio Canonis narratur, intelligi Canonem 80. Apostolorum, quo diserte prohibetur; *eum qui ex vita gentili accesserit, & baptizatus fuerit vel ex improba vivendi ratione, non est æquum protinus Episcopum fieri*. Contendit Beveregius in *Codice Can. primit. Eccles. illustr. lib.* 1. *cap.* 4. *&* 11.

CANON III.

Interdixit per omnia magna Synodus, non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, nec alicui omnino, qui in Clero est, licere subintroductam habere mulierem: nisi forte matrem, aut sororem, aut amitam; vel eas tantum personas; quæ suspiciones effugiunt.

SCHOLION.

THeodorus Balsamon in Commentario in Epistolam S. Basilii ad Gregorium Presbyterum, ait: „ Eas „ autem *introductitias* appellat tertius „ Canon Nicænæ Synodi, quæ *introducuntur* in ædes sacratorum homi„ num, qui uxores non duxerunt, & „ *cum eis cohabitant* „.

Mulieres subintroductæ, accipiuntur pro extraneis.

Præsens igitur Canon interdicit Clericis *subintroductam* habere mulierem, id est, aliquam mulierem quam ipsi in domos suas, secum cohabitandi causâ, introducerent. Cum autem similes mulieres, quæ a Clericis in domo assumuntur cohabitandi causâ, essent *extraneæ*, sive ex iis quæ erant extra familiam; hinc in multis horum Canonum versionibus, pro muliere *subintroducta*, legitur *extranea*. Ita in Codice Romano legitur; & apud Rufinum: „ ne „ quis Episcoporum, cæterorumque Cle„ ricorum, cum extraneis mulieribus „ habitet „. Isidorus quoque *extraneam* mulierem vertit, & Ferrandus Diaconus

nus in sua Canonum Breviatione hunc Canonem citans, dicit: ut Clerici cum mulieribus *extraneis* non habitent; pluresque Synodi posteriores auctoritate hujus Canonis utentes, aut eum renovantes, eâdem versione usæ sunt.

Hæ mulieres subinde sorores vocatæ.

Has mulieres *introductitias*, vel *extraneas* subinde *sorores agapetas* aut adoptivas vocabant, pro varietate prætextuum, quibus ad introducendas aut assumendas sibi hujusmodi mulieres utebantur.

Vocabant enim eas *sorores*, ut indicarent se eas assumere ex affectu *charitatis fraternæ*; ut tamquam frater & soror christiane inter se viverent. Hoc nomen indicat constitutio Honorii Imperatoris, quam anno 420. contra contubernium Clericorum cum mulieribus hoc prætextu coloratum publicavit: extatque in *L.* 19. *Cod. de Episcopis & Clericis*: „eum qui probabilem secluso „ disciplinam agit, *decolorari* consortio „ *sororiæ* appellationis non decet: qui„ cumque igitur cujuscumque gradus Sa„ cerdotis fulciuntur, vel Clericatus ho„ nore censentur, *extranearum* sibi mu„ lierum interdicta consortia cognoscant.

Clerici sub diversis prætextibus mulieres extraneas assumebant.

Dicebantur *Agapetæ* quasi ad opus aliquod *charitatis* assumptæ; ut nimirum Clericis in suis necessitatibus quotidianis ex *charitate* assisterent; contra quas *Agapetas*, sive mulieres sub prætextu charitatis, Clericis cohabitantes, multum suo tempore invectus est S. Hieronymus.

Appellabantur quoque *adoptivæ*, eo quod a Clericis quasi in locum sororis aut matris adoptarentur, sive substituerentur; atque hoc titulo sibi licitum earum contubernium credebant, etiam juxta hunc Canonem, qui matrem & sororem Clericis cohabitare permittit.

In Concilio Bracarensi anno 563. *Can.* 15. decernitur: „Si qui Clerico„ rum præter matrem aut germanam, „ vel etiam quæ proximâ affinitate jun„ guntur, alias aliquas quasi *adoptivas* „ feminas secum retinent, & cum ipsis „ habitant, sicut Priscilliani secta do„ cuit, anathema sit „.

Testatur quoque Henricus Valesius, in notis ad *cap.* 30. *lib.* 6. *Eusebii*, titulum hujus Canonis in vetustissimo Codice Corbejensi, hanc præferre inscriptionem: De subintroductis, sive adoptivis sororibus: cui pene respondet inscriptio ejusdem Canonis apud Martinum Bracarensem, *part.* 1. *tit.* 32. *de subintroductis adoptivis mulieribus*. Et convenit ipse textus a Martino Bracarensi ibidem relatus: „ Nullus Episco„ pus, Presbyter, neque Diaconus, ne„ que omnino aliquis ex Clero licen„ tiam habeat intromittendi ad se quasi „ *adoptivam* aliquam mulierem, quasi „ in loco aut sororis aut matris; nisi „ forte sororem patris vel matris, & „ illas solas personas quæ ab omni ma„ la suspicione alienæ sunt „.

Patres intellexerunt vinculum naturale non adoptitium.

Vir clarissimus Joannes Doujatius antecessor Parisiensis, & sacrorum Canonum Professor, qui novam & emendatiorem editionem collectionis Martini Bracarensis procuravit, notat in margine ad verbum, *sororem*: in Codice MS. legi sororem *veram ex germanitate*, *aut sororem* scilicet patris vel matris; quæ lectio, si genuina sit, indicare voluit Martinus, Synodum Nicænam, excipiendo sororem, amitam, &c. non adoptivas & fictitias, sed veras intellexisse; id est verâ germanitate, seu consanguinitate & affinitate junctas, quod ex textu Canonis manifestum est.

Recte quoque notatum est, Martinum Bracarensem Canonem Nicænum & Bracarensem quasi in unum conflasse; quod haud fecisset, nisi ipsi perspectum fuisset, etiam hujusmodi *adoptivarum* contubernium Clericis hoc Canone esse interdictum.

Et sane evidens est, quod Canon excipiens matrem, sororem, & amitam attenderit vinculum sanguinis & naturæ in his personis; hoc enim solum suspicionem eluit; non autem fictitium & legale ex adoptione oriens: unde Honorius in citata *lege* 19. excipiens quasdam personas, rationem exceptionis a naturali vinculo petit, dicens: *In his enim nihil sævi criminis existimari fœdus naturale permittit*.

Juxta versionem Dionysii & Græcorum,

rum, Canon a regula generali interdicente Clericis *introductam seu extraneam* mulierem, excipit duntaxat *matrem, sororem, & amitam*, additâ tamen hâc clausulâ, *vel eas tantum personas, quæ omnem suspicionem effugiunt.*

An finalis clausula Canonis sit extensiva, vel restrictiva.

An hæc clausula sit restrictiva, ut nimirum prædictas personas tantum admittat, *modo omnem suspicionem effugiant*, an vero sit extensiva tamquam admittens præter expressas insuper omnes illas personas, quæ omnem suspicionem effugiunt, incertum est ob varias hujus Canonis versiones. Versio Isidori ad priorem sensum magis videtur accedere. „ *In his namque*, ait, *solis personis*, & „ harum similibus, omnis quæ ex mu„ lieribus est suspicio, declinatur „. Aliæ versiones admodum dubiæ sunt.

Gratianus occasionem dedit finalem clausulam extendendi.

At Gratianus referens hunc Canonem, *Dist.* 32. *Can.* 16. posteriorem sensum clarissime expressit, exceptionem Canonis referens his verbis: *Nisi forte aut matrem, aut sororem, aut amitam, aut etiam eas idoneas personas, quæ fugiant suspiciones.* Notant autem Correctores Romani, Gratianum hac in parte recessisse a textu græco, in quo legitur: *vel eas tantum personas, quæ omnem fugerint suspicionem.* Interim ex hac Gratiani expressione factum est, ut passim Canon hic juxta hunc intellectum, a recentioribus Canonistis & Synodis acceptus fuerit.

Illud indubitatum est, quod si Synodus exceperit omnes personas *omnem suspicionem fugientes*, indubie permiserit omnibus superioribus determinare & judicare, quæ personæ pro locorum & temporum circumstantiis haberi debeant tales, *quæ omnem fugiant suspicionem*, quarum consequenter contubernium Clericis sit, vel non sit permittendum.

Hinc & videmus Canonem hunc frequentissime fuisse renovatum; ita tamen ut non semper eadem exceptio servetur, eo quod ipsum Canonis sensum & spiritum potius quam litteram sequi maluerint Canonum conditores. Et quidem Justinianus Imperator, in *Novella* 123. *cap.* 29. conformiter ad sacros Canones, sive ut loquitur, *secundum sanctarum regularum virtutem*, interdicens Clericis *mulierem aliquam in domo propria subintroductam* habere, idque sub exceptione in Canone Nicæno expressa; nihilominus ab hac exceptione excludit Episcopum (qui a Synodo Nicæna erat in exceptione comprehensus) *nullam penitus mulierem ipsum habere, aut cum ea habitare permittens.*

Citatus Concilii Bracarensis Canon tantum permittit retinere matrem, aut germanam, vel etiam quæ proximâ consanguinitate junguntur. Quin & plures Synodi nec matrem, nec sororem permiserunt ex ratione, quæ jam pridem induxerat sanctum Augustinum sororum contubernium non admittendi, dicentem: *quæ cum sorore mea sunt, sorores meæ non sunt.* Hanc in rem notandus est Canon 4. Concilii Forojuliensis a Paulino Patriarcha Aquilejensi, anno 791. celebrati. Renovato enim hoc Canone Nicæno, in quantum inhibet Clericis habere *subintroductas mulieres*, subjicit. „ Et quamquam de quibusdam „ inhonestâ carentibus suspicione, *cle„ mentius* aliquo modo inibi legatur „ indultum; nos tamen *omnes* omnino „ *nunc* necessarium vetare prospeximus; „ eo quod experimento didicerimus, „ illarum velamento alias licentius ad „ eos aditum veniendi perditionis cau„ sam habuisse „.

Synodus Nicæna nonnihil indulgens fuisse videtur.

Hæc verba *clementius indultum* ostendunt posteriores Synodos exceptionem Synodi Nicænæ habuisse pro quadam condescendentia & *clementiâ*, quæ toleranda non sit, dum apparet eam plus nocere quam prodesse.

Hanc condescendentiam nonnulli Episcopi aboleverunt.

Videri quoque potest capitulare Theodulphi Episcopi Aurelianensis *cap.* 12. qui statuit: „ ut nulla femina cum „ Presbytero in una domo habitet; „ quamvis enim, ait, Canones ma„ trem & sororem, & hujusmodi per„ sonas, in quibus nulla sit suspicio, „ cum illo habitare concedant, hoc „ nos modis omnibus idcirco amputa„ mus, quia in obsequio sive occasio„ ne illarum, veniunt aliæ feminæ, „ quæ non sunt ei affinitate conjunctæ, „ &

„ & eum ad peccandum illiciunt „.

Ex his videmus Synodos, & Episcopos nonnumquam rigidius hoc in puncto egisse, quam Synodum Nicaenam: at quantum postremis seculis relaxata sit in hoc puncto disciplina, & quam procul extensa sit exceptio a Synodo Nicaena admissa, facile videri potest ex decretis Synodorum quae retuli in *Jure Ecclesiastico, Tom.I. part. 1. tit.2. cap. 3. pag.14.* & in *Dissertatione de Instituto Canonicorum, Tom.V. part.2. cap. 4. §. 3. & 4. pag.297. & 298.*

Spiritus hujus Canonis.

Indubie spiritus hujus Canonis, & omnium, qui ejus executionem urgent, est removere a Clericis omnem incontinentiae occasionem, aut etiam suspicionem: & quamvis in aliqua particulari persona ob singulares circumstantias similis cohabitatio posset esse sine peccati periculo; eam tamen permittendam non censuit S. Basilius, ne aliis occasio peccandi daretur.

Monitum S. Basilii.

Cum enim Gregorius Presbyter eum rogasset, ut sibi mulierem retinere permitteret, eo quod septuagenarius ab omni corporali perturbatione liber esset, respondit S. Basilius: „ Neque enim „ credo eum, qui septuaginta annos na„ tus est cum muliere animi perturba„ tione commotum habitare; nec tan„ quam propter aliquam turpem actio„ nem, quae facta fuerit, statuimus ea, „ quae statuimus; sed quia ab Aposto„ lo docti sumus fratri non esse ponen„ dum offendiculum vel scandalum. „ Scimus autem quod id quod recte & „ sane fit ab aliquibus, erit aliis oc„ casio ad peccatum: ea de causa de„ crevimus SS. Patrum constitutionem „ sequentes, ut a muliere separeris „. Itaque Episcoporum & Superiorum est examinare & judicare, quid in hoc puncto sit vetandum, & quid dissimulandum pro temporum, & locorum, ac personarum varietate & conditione.

CANON IV.

Episcopum convenit, maxime quidem ab omnibus, qui sunt in provincia, Episcopis ordinari. Si autem difficile fuerit, aut propter instantem necessitatem, aut propter itineris longitudinem; tribus tamen omnimodis in idipsum convenientibus, & absentibus quoque pari modo decernentibus, & per scripta consentientibus: tunc ordinatio celebretur. Firmitas autem eorum, quae geruntur, per unamquamque Provinciam Metropolitano tribuatur Episcopo.

SCHOLION.

Canon agit & de electione, & de ordinatione.

Utrum praesens Canon agat de ordinatione sive consecratione, an vero de electione Episcopi, quibusdam dubium est. Et quidem interpretes Graeci, ut Balsamon, Zonaras, aliique, quos novissime secutus est vir eruditus Guilielmus Beveregius Presbyter Anglicanus in notis ad hunc Canonem, credunt solum de electione hic tractari. At inter Latinos non pauci sustinent de ordinatione Episcopi Canonem loqui. Hisque favet versio Dionysii & Isidori, qui legunt: Episcopum oportere *ordinari*; item ordinationem fieri.

Si textum Graecum seu originalem consulamus, verisimilius est, tam de electione quam de ordinatione hic agi; nam praeterquam quod in priore parte Canonis ipsum verbum Graecum proprie significet, *constitui*, abstrahens ab electione & ordinatione; ipse absentium in scriptis assensus requisitus, sat innuit de electione potius, quam ordinatione tractari.

Cum vero verbum graecum in altera parte Canonis propriissime significet *manuum impositionem*, vix dubitari potest, quin de *ordinatione* loquatur. Itaque Canonis hic videtur proprius sensus: Episcopum constitui oportere ab omnibus Episcopis comprovincialibus; aut si id fieri nequeat, saltem a tribus praesentibus; caeteris absentibus electioni per

per scriptum assentientibus: quo assensu præstito, tunc *manuum impositio* sive ordinatio a præsentibus fiat.

∴ Est hæc Canonis explanatio conformis temporis illius disciplinæ, juxta quam electio & ordinatio Episcoporum simultanee peragi solebant.

Ratio Canonis.

Canonis hujus rationem jam pridem expressit Innocentius I. in *epist. ad Victricium cap. 1. apud Gratianum, Dist. 64. Can. 4. Ne unus*, ait, *Episcopus ordinare præsumat Episcopum, ne furtivum beneficium præstitum videatur. Hoc enim & in Nicana Synodo constitutum est atque definitum.*

Hoc est, juxta Innocentium, voluit Synodus ut Episcopus non furtive, sive clam in ovile, seu in Ecclesiam Christi intraret, sed Ecclesiâ integrâ (quæ per Ecclesiam cujusque Provinciæ repræsentatur) quasi probante & assentiente.

Ex corrupta lectione Canonis apud Ferrandum creditum est, solum Romanum Pontificem ab antiquo potuisse concedere, ut Episcopus ab uno ordinaretur.

De disciplina hoc Canone expressa circa Episcoporum consecrationem, videri etiam possunt, quæ notavi in *Jure Ecclesiastico, Tom.I. part.1. tit.15. cap.1. pag.* 193. ubi & ostendi ordinationem licet ab uno Episcopo factam, semper reputatam fuisse validam, etsi tamquam contra Canones facta reputaretur illicita; quod & asserit Christianus Lupus in appendice scholii hujus Canonis subjecta, una contendens quod potestate dispensandi, ut Episcopus ab uno ordinetur, Sedes Apostolica ab ipsis Apostolorum temporibus usa fuerit; nam, ait & Fulgentius Ferrandus, Ecclesiæ Carthaginensis Diaconus, antiquus Canonum Collector ex Synodo Zellensi, & Syricii Pontificis sanctionibus adducit hunc Canonem, ut unus Episcopus Episcopum non ordinet, *exceptâ Romanâ Ecclesiâ*; verum Vir eruditus Paschasius Quenellus in *Dissertatione* 15. *tomo* 2. Operum S. Leonis inserta, quâ evincere conatur suppositionem illius Concilii Zellensis, sive Tellensis, probat *cap.* 2. ex omnibus exemplaribus impressis, & MSS. Breviarii Canonum Ferrandi Diaconi, hanc clausulam, *exceptâ Ecclesiâ Romanâ*, esse addititiam, neque a Ferrando, sed recentiore manu esse adjectam; demonstratque eam, nec disciplinæ antiquæ Ecclesiæ Romanæ convenire. Etenim admodum est verisimile, quod hæc adjecta clausula non minus conduxerit, ut hæc dispensandi auctoritas Sedi Apostolicæ posterioribus seculis fuerit reservata.

Metropolitano confirmatio defertur.

Ultima clausula Canonis in Codice Ecclesiæ Romanæ conficit separatum Canonem, cum hac inscriptione; *de potestate Metropolitani*, ipseque textus convenit cum versione Isidori. Hæc autem versio aperte significat hic solum tractari *de potestate Metropolitani*, in confirmandis Episcopis suffraganeis: dicit enim: *Potestas sane vel confirmatio pertinebit per singulas Provincias ad Metropolitanum Episcopum*. Aliæ antem versiones generaliores sunt, atque firmitatem eorum, quæ geruntur, per unamquamque Provinciam Metropolitano tribuunt: sive ut habet versio Græcorum & Herveti: *Eorum autem, quæ fiunt, Confirmationem in unaquaque Provincia a Metropolitano fieri*.

At si hæc qualiscumque generalis expressio conferatur cum præcedentibus verbis Canonis, dubium non apparebit, quin hæc confirmatio Metropolitano delata præcipue pertineat ad ordinationem Episcoporum, in unaquaque Provincia faciendam. Hunc Canonis sensum disciplina Ecclesiæ pluribus seculis inconcusse servata probavit, quæ Confirmationem Episcoporum Metropolitanis conformiter ad hunc Canonem detulit, ut ostendimus in *Jure Ecclesiastico, Tom.I. part.1.tit.14.cap.1. pag.174.& 2.pag.178.*

Voluit igitur Synodus Nicæna hoc Canone stabilire ritum Canonicum eligendi & ordinandi Episcopos per singulas Provincias, ut nimirum ad electionem & ordinationem omnes Episcopi ejusdem Provinciæ conveniant; aut *saltem tres*, aliis legitime absentibus, scripto consensum suum addentibus; ipsaque electionis confirmatio ad Metropolitanum Episcopum pertineat; quem ordinem ipse Meletius intervertebat, uti in Dissertatione procemiali observatum est: ideoque hunc Canonem

nem occasione Meletii editum fuisse recte advertit Beveregius ad hunc Canonem.

CANON V.

De his, qui communione privantur, seu ex Clero, seu ex Laico ordine, ab Episcopis per unamquamque Provinciam sententia regularis obtineat, ut hi qui abjiciuntur ab aliis, ab aliis non recipiantur. Requiratur autem, ne pusillanimitate, aut contentione, vel alio quolibet Episcopi vitio, videatur a congregatione seclusus. Ut hoc ergo decentius inquiratur, bene placuit annis singulis per unamquamque Provinciam bis in anno Concilia celebrari: ut communiter omnibus simul Episcopis Provinciæ congregatis, discutiantur hujusmodi quæstiones. Et sic qui suo peccaverunt evidenter Episcopo, excommunicati rationabiliter ab omnibus æstimentur, usquequo vel in communi, vel eidem Episcopo placeat humaniorem pro talibus ferre sententiam. Concilia vero celebrentur, unum quidem ante quadragesimam Paschæ: ut omni dissensione sublatâ, munus offeratur Deo purissimum: secundum vero circa tempus autumni.

SCHOLION.

Quatuor hujus Canonis partes. 1. excommunicatus ab uno, non recipiatur ab altero.

CAnon hic dividi potest in quatuor partes. Primâ parte agitur de Clericis & Laicis, qui per suos respective Episcopos a communione sunt segregati seu privati. Vult ut circa hoc *sententia regularis obtineat* (sive G. *valeat sententia secundum Canonem, qui pronuntiat*) *ut hi qui abjiciuntur*. (seu Gr. *abjecti sunt*) (sive Isid. *excommunicantur*) *ab aliis, ab aliis non recipiantur*: hoc est, quod segregatus, sive suspensus, aut excommunicatus ab uno Episcopo, debeat haberi ut talis ab omnibus Episcopis.

Fundata est hæc regula in unitate Ecclesiæ & Episcopatus, juxta vulgatum illud, & solemne S. Cypriani effatum: „ Episcopatus unus est, cujus a „ singulis in solidum pars tenetur „ *lib. de Unitate Ecclesiæ*.

Ut enim unitas illa Ecclesiarum requirit, ut ille, quem cum una Ecclesia communionem habere constaret, ab aliis reciperetur; eadem exigit pariter ab una rejectum, ab aliis similiter rejici.

Regula Ecclesiastica, sive Canon cujus hic fit mentio, & servari præcipitur, videtur Canon 32. vulgo Apostolorum, & pluribus probat Beveregius in *Codice Ecclesiæ primitivæ illustrato, lib. 1. cap. 4. & 11.*

Ut tamen hæc regula obtineat, debet ipsa sententia esse *regularis*, sive secundum regulas & Canones Ecclesiæ prolatæ.

Secunda pars; causa excommunicationis in Synodo Episcoporum examinanda.

Itaque in secunda parte decernit Canon, ut examinetur, quo motivo ad decernendas has pœnas Episcopus inductus fuerit; ne videretur velle probare quorumdam Episcoporum passiones, quibus interdum ad opprimendos suâ auctoritate subditos impelluntur. Requiratur, sive examinetur, ait, *ne pusillanimitate, vel contentione, aut alio quolibet Episcopi vitio*; vel aliquâ ejusmodi Episcopi acerbitate, aut quâlibet *commotione* (vel Gr. *pro aliqua animi indignatione aut contentione, aut qualibet tali commotione, stomachantis Episcopi*, ut legitur in Codice Thuano, *videantur a segregatione seclusi*) (sive Isid. *excommunicati sunt sive abjecti*).

Hæc satis ostendunt Synodum examinari velle, num pœna segregationis pro motivo non habeat particularem aliquam Episcopi contra suum subditum passionem, quæ ipsum ad injustam sententiam pronuntiandam contra innocentem, nec pœnam eam merentem induxerit.

Neque enim ignorabant Patres Nicæni, etiam Episcopos esse homines, & humanis passionibus subjectos, suâque, quam a Deo & Ecclesia acceperunt, auctoritate nonnumquam abuti; esseque inter illos, qui contra præceptum Principis Apostolorum gestiunt *dominari in Cleris*. „ Sæpe sinit divi„ na Providentia, per nonnullas ni„ mium

„ mium turbulentas carnalium homi-„ num seditiones expelli de congrega-„ tione christiana etiam *bonos viros* „ .... hos coronat in occulto Pater in occulto videns. Rarum hoc videtur, sed tamen exempla non desunt, imo plura sunt quam credi potest, ut loquitur S. Augustinus, *lib. de vera Religione, cap. 6.*

Ut hoc ergo *decentius inquiratur*, sive *convenientem examinationem bene accipiat* (vel Isid. *dignâ hæc possint examinatione perquiri*) *placuit annis singulis per unamquamque Provinciam bis in anno Concilia celebrari* (sive Isid. *Episcoporum Concilium fieri*) id est, *ut Synodi Provinciales bis in anno in singulis Provinciis habeantur, ut communiter omnibus simul Episcopis Provinciæ congregatis discutiantur hujusmodi quæstiones*.

Hic patet quæstiones, quas Clerici vel Laici contra suum Episcopum habebant, delatas fuisse ad judicium Synodi Provincialis, non per modum appellationis, sed simplicis & humilis querelæ.

Synodus bis in anno celebranda, & quando?

Synodi autem habendæ præscribuntur, una quidem ante *quadragesimam Pascha*, altera autem circa tempus autumni.

Rationem designati prioris temporis expressit Canon: *Ut, omni dissensione sublatâ* (Gr. *omnibus animi sordibus sublatis*) (seu Isid. *omnibus, si quæ sunt, simultatibus amputatis*) *munus* (Gr. *purum*, seu Isid. *mundum & solemne offeratur Deo gratissimum*). Cum enim Paschalis solemnitas esset omnium maxima, in qua speciali ratione ad imitationem Christi spiritualiter resurgendum, etiam necessarium erat ut omnis amaritudo, omnisque odiorum fomes deponeretur. Tunc enim & pœnitentes reconciliabantur; Catechumeni baptizabantur, Imperatores etiam suarum legum severitate emollitâ, captivos liberabant, ipsique fideles invitabantur, ut pauperibus suis debitoribus debita relaxarent, & suis inimicis injurias condonarent. Notanda hanc in rem sunt verba S. Leonis, *Sermone 2. de Quadragesima*, dicentis: „ Optime tunc transigi quadragesimam, „ si odia transeant in dilectionem, si „ inimicitiæ convertantur in pacem, „ si tranquillitas extinguat iram, si „ mansuetudo remittat injuriam „.

Hic per quadragesimam a Synodo intelligi jejunium quadraginta dierum ante festum Paschale celebrari solitum, contra Dallæum solidissime adstruit Beveregius, *lib. 3. Codicis Canonum Ecclesiæ primitivæ vindicati, cap. 1. & 2.*

Cur pro secunda Synodo celebranda deputatum sit tempus *autumni*, non expressit Canon; & rationem notandam assignat supra citata paraphrasis Arabica Josephi Ægyptii: „ secunda autem, inquit, tempestas, quæ „ est post Festum Crucis, Synodo celebrandæ idcirco destinatur, quia tunc „ autumnum & hiemem, & multos „ morbos, & pestilentiam lethalem „ futuram expectant, & hæc amicitia, „ & pax, & munera, & malorum „ amputatio, ante mortem erunt, ut „ in Christo obviam eant, cum ipsi „ puri sunt cordibus, & corporibus im-„ polluti: ut digni sint, qui misericor-„ diam ab eo & remissionem accipiant, „ atque a judicio, gravique supplicio „ liberentur „.

Vult igitur Synodus, ut in Conciliis Provincialibus discutiantur hujusmodi quæstiones: *Et sic qui suo peccaverint evidenter Episcopo* (sive Gr. *quos Episcopum offendisse constiterit*) (sive Isid. *qui ob culpas suas Episcoporum suorum offensas merito contraxerunt*) excommunicati, vel a congregatione separati rationabiliter (seu Gr. *juste*) ab omnibus æstimentur (seu Isid. *habeantur*) juxta priorem Canonis partem.

Hanc excommunicationem sive a congregatione separationem durare declarat Synodus, *usquequo vel in communi, vel eidem Episcopo* (Isid. *suo*) *placeat humaniorem pro talibus ferre sententiam*.

Ita habet lectio Dionysii, congruitque Isidoriana, necnon Codicis Romani; datque lectio facultatem humanio-

rem

rem pro excommunicatis ferre sententiam, non tantum Synodo, sive Episcopis in communi, sed & Episcopo proprio ipsius excommunicati. Quin & Canon in prisca Canonum editione latina, apud Justellum in Bibliotheca Juris Canonici veteris, *excommunicationem durare pronuntiat simpliciter, quamdiu Episcopo placeat humaniorem pro his ferre sententiam*. At lectio Græcorum uti & Hervetiana, hanc auctoritatem duntaxat tribuunt ipsi Synodo, sive Episcoporum congregationi. Ita enim legunt: *Donec Episcoporum congregationi videatur pro eis humaniorem proferre sententiam*; prout & in quodam Codice Dionysii Exigui notatur ad marginem apud Labbæum *tom. 2. Concil. col.*40. Atque ita legisse Zonaram manifestum est ex ejus ad hunc Canonem commentario; ubi quærentem inducit: „ cur ad Episcoporum „ potius conventum, quam ad Episco„ pum illum, qui segregationis auctor „ fuit, de eo, qui segregatus est, de„ cernendi facultas delata?

Excommunicatus a quo absolvendus.

At ex responso Zonaræ patescit, ipsum non dubitasse quin non obstante hâc expressione, nihilominus ex mente Synodi, etiam *proprio Episcopo* sit facultas excommunicatum absolvendi. Imo nec ad Synodum, sive ad congregationem Episcoporum esse pro absolutione confugiendum, nisi proprius Episcopus se justo duriorem ostendat. Ipse enim respondet: „ Ego vero id „ arbitror ita accipiendum, ut quoties „ auctor segregationis Episcopus æquo „ duriorem se præbeat, neque decursu „ temporis hominem pœnâ absolvat, „ vel nondum absoluto forte decesserit; „ tunc quem & supplicii diuturnitate „ & dolore animi, satis pœnarum pro „ criminis ratione dedisse cognitum sit, „ licet Episcopus ejus inexorabilis & „ implacabilis perseveret, aut forte de„ functus sit, de illo statuendi, homi„ nemque pœnâ absolvendi penes Sy„ nodum facultas sit„. Itaque Dionysius & Isidorus, si non verba, saltem mentem Synodi in sua versione expresserunt.

Porro ex ratione, ob quam Synodus ante quadragesimam cogenda Concilia decernit, sufficienter indicatur, quod Synodi Nicænæ intentio fuerit, ut quæcumque controversiæ Ecclesiasticæ in Provincia emergentes, in Synodo Provinciæ absolute terminentur; licet etiam quæstiones ipsos Episcopos concernant; quemadmodum hunc Canonem Episcopi Africani in Epistola ad Cælestinum Papam, in causa Apiarii intellexerant: uti infra ubi de Canonibus Africanis, & de hac epistola agitur, latius exponetur.

Canon VI.

Antiqua consuetudo servetur per Ægyptum, Lybiam, & Pentapolim, ita ut Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem. Quia & Urbis Romæ Episcopo parilis mos est. Similiter autem & apud Antiochiam, cæterasque Provincias, suis privilegia serventur Ecclesiis. Illud autem generaliter clarum est, quod si quis præter sententiam Metropolitani factus fuerit Episcopus; hunc magna Synodus definivit Episcopum esse non oportere. Sin autem communi cunctorum decreto rationabili, & secundum Ecclesiasticam regulam comprobato, duo aut tres, propter contentiones proprias contradicunt, obtineat sententia plurimorum.

Scholion.

Occasione hujus Canonis multum inter eruditos disceptatum, variasque in sententias itum esse constat; cujus tamen non adeo obscurus sensus apparet.

Jus Metropoli icum Episcopi Alexandrini se extendit in Ægyptum Lybiam,& Pentapolim.

Primo, illud ex ipso textu Canonis clarum est, Patres Nicænos hoc Canone, nihil novi de Ecclesiis hîc nominatis constituere, sed antiquas duntaxat & majorum instituto receptas consuetudines, sive antiqua Ecclesiarum privilegia confirmare. Præcipue vero ac nominatim privilegia Alexandrinæ Ecclesiæ inviolata servari; nimi-

rum ut qui sunt in Ægypto, Lybia, & Pentapoli, Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem.

Ex his verbis insuper apparet Nicaenos Patres supponere, quod antiqui mores, sive *antiqua consuetudo* habeat, ut Episcopus Alexandrinus exerceret potestatem per Ægyptum, Lybiam, & Pentapolim, id est, non ordinationem tantum, sed omnem Ecclesiasticam potestatem, uti latius ostendit Henricus Valesius *lib. 3. Observationum in Historiam Socratis & Sozomenis, cap. 5. & 6.* ubi una demonstrat Episcopum Alexandrinum hoc jure usum ante Synodum Nicaenam.

Itaque antiquis moribus, sive *antiqua consuetudine* introductum & receptum erat, ut Episcopus Alexandrinus, per plures Provincias, scilicet per Ægyptum, Lybiam, & Pentapolim haberet jus ordinandi Episcopos, sive quod ordinationes Episcoporum, ab ipso saltem essent confirmandae, aliaque agendi, quae *Metropolitanis* singulis in suis respective Provinciis competebant.

Non agitur hic de Jure Patriarchico.

Hoc enim Canone agi de Jure Metropolitico & de Metropolitanis, non autem de Jure Patriarchico, aut Patriarchis, prout hi posteriori tempore accepti fuere, probat ipse Canonis contextus, & ipsa circumstantia temporis, quo hic Canon editus fuit.

Nec enim in Canone, imo nec in Synodo Nicaena ulla mentio Patriarchae occurrit; sed duo Episcoporum ordines recensentur, videlicet Episcoporum Provincialium & Metropolitarum. Neque Episcopis hic recensitis ullae assignantur Dioeceses (quae juxta temporis illius phrasim designabant districtum *plurium Provinciarum*, quibus singuli praeerant Metropolitani, quales sunt districtus Patriarchales) sed Provinciae duntaxat in verbis: *Apud Antiochiam, caeterasque Provincias, suis privilegia serventur Ecclesiis*. Quin & in Canone prout a Patriarcha Constantinopolitano missus fuit ad Patres Concilii Carthaginensis VI. additur ad vocem *Ecclesiis* vox *Metropolitanis*; indicium evidens de Metropolitanis, non autem de Patriarchis hic sermonem esse.

Insuper Canon vendicat Episcopo Alexandrino ordinationes Episcoporum, quas & in Epistola Synodica eidem vendicaverat Synodus contra molitiones Meletii, qui sine ejus consensu Episcopos per Ægyptum ordinare praesumpserat, uti supra in *Dissertatione proaemiali*, §. 2. ostendi. Ordinationes autem Episcoporum, non Patriarchis sed Metropolitanis competiisse notorium est.

Ad haec notant eruditiores, nec nomen, nec jura Patriarcharum, ante seculum V. ullis Episcopis data fuisse; neque ante illud tempus districtus Patriarchales fuisse designatos.

Itaque Patres Nicaeni, nullum jus Patriarchale Ecclesiis hic recensitis attribuerunt aut firmarunt; sed tantum Jus Metropoliticum, sive Jus quibusvis Metropolitis, in suis respective Provinciis competens.

Verum Jus illud, quod in ordinariis & communibus Metropolitis ad unam Provinciam restringitur, id *ex antiqua consuetudine* Episcopo Alexandrino competebat per plures Provincias, nimirum Ægyptum, Lybiam, & Pentapolim.

Hoc itaque jus adversus contrarias molitiones Meletii, vendicant Episcopo Alexandrino Patres Nicaeni; tum ob *antiquam consuetudinem*, quam in similibus Juribus servari volunt, tum quod Episcopus Romanus simili quoque Jure uteretur: *Quia & Urbis Romae Episcopo parilis mos est.*

Jus Metropoliticum Episcopi Romani in provinciis suburbicariis.

Si ergo Episcopo Alexandrino non Jus Patriarchale, sed solum Metropoliticum ad plures Provincias *ex antiqua consuetudine* protensum, confirmetur, evidens, non aliud Jus hoc Canone asseri Episcopo Urbis Romae: quandoquidem dicatur ideo servari Episcopo Alexandrino hoc Jus, *quia & Urbis Romae Episcopo parilis mos est*; scilicet exercendi Jus Metropoliticum, puta ordinandi Episcopos per plures Provincias.

Quae vero essent hae Provinciae, in quibus Romano Episcopo esset parilis mos illud Metropoliticum Jus exercendi, Synodus Nicaena non expressit, quia

quia ex quotidiano usu non controverso, illas notorias esse supponebat.

Rufinus ergo sub finem seculi IV. adeoque eodem seculo, quo hæc Synodus habita est, hanc partem Canonis, non ad litteram, sed prout eum observari videbat, per compendium inferens, Provincias illas expressit, dicens: *& ut apud Alexandriam & in Urbe Roma vetusta consuetudo servetur, ut vel ille Ægypti, vel hic suburbicanarum Ecclesiarum sollicitudinem gerat.*

Vetus versio Latina apud Justellum expressit hos limites per *suburbicaria loca*, quod cum Rufino convenit.

Suburbicariæ enim Ecclesiæ erant omnes illæ, quæ intra loca, vel regiones suburbicarias continebantur. Dicebantur autem regiones *suburbicariæ*, quæ Vicario, sive Præfecto urbis parebant.

Itaque juxta Rufinum & auctorem illius veteris versionis Romano Episcopo *parilis mos* erat in Ecclesiis vel locis suburbicariis, qui Alexandrino per Ægyptum, Lybiam, & Pentapolim.

Et sane Episcopum Romanum primitus Jus suum Metropoliticum exercuisse in Ecclesiis suburbicariis, tametsi Româ procul dissitis, constat ex variis epistolis S. Leonis, & notanter *ep.* 16. ad universos Episcopos constitutos *per Siciliam*, quæ Vicario Urbis Romæ parebat. In hac epistola *cap.* 1. redarguit hos Episcopos, quod novitatem inducerent. „ Baptismi Sacramentum numerosius in die Epiphaniæ, „ quam in Paschali tempore celebrantes, in quam culpam, ait, nullo „ modo potuissetis incidere, si unde „ *consecrationem honoris* accipitis, inde „ legem totius observantiæ sumeretis; „ & Beati Petri Apostoli Sedes, quæ „ vobis *sacerdotalis mater est dignitatis*, esset Ecclesiasticæ magistra rationis „.

Ex his constat ordinationes Episcoporum per Siciliam Episcopo Romano tunc competiisse, quod erat Jus proprium Metropolitanorum. Insuper constat, quod ad Episcopum Romanum, tamquam *Metropolitanum* debuissent in regimine Ecclesiarum habuisse recursum.

Sed quod vel maxime notandum, eâdem epistolâ, *cap.* 7. mandat, ut terni semper ex ipsis ad diem tertium Kalendarum Octobris, Romam *fraterno Concilio* sociandi indissimulanter occurrant, idque, uti expresse dicit: „ Quia saluberrime a Sanctis Patribus „ constitutum est, binos in annis singulis Episcoporum debere esse conventus „. Hic S. Leonem alludere ad Canonem Nicænum indubitatum est. Illo autem Canone duntaxat de Synodis, sive conventibus per *Metropolitanos* cogendis agi clarum est; adeoque & sequitur Leonem sibi Jus Metropoliticum in hisce Ecclesiis vendicasse, uti & pluribus & solide adstruit Paschasius Quenellus, notâ 1. in citatam epistolam; una evincens ex ipsis quoque Leonis epistolis, hujusmodi jus extra Ecclesias suburbicarias sibi eo tempore, Episcopum Romanum non asseruisse; sed Metropolitanis singularum respective Provinciarum sua jura integra servasse.

Comparatio igitur in hac parte Canonis duntaxat instituitur inter Episcopum Alexandrinum & Romanum tamquam Metropolitanos; sed *privilegiatos*, id est, qui Jus Metropoliticum ex *vetusto more*, sive consuetudine in plures Provincias extensum habebant & exercebant.

Nec his solis duabus primariis Sedibus & Ecclesiis sua privilegia salva & intemerata esse, vult Synodus, sed & aliis omnibus, dicens: „ Similiter autem & apud Antiochiam, cæterasque Provincias, suis privilegia serventur Ecclesiis „.

Sine consensu Metropolitani nullus ordinetur Episcopus.

Post hæc subjicit: „ Illud autem „ generaliter clarum est, quod si quis „ præter sententiam Metropolitani fuerit factus Episcopus, hunc magna „ Synodus definivit, Episcopum esse „ non oportere „.

Hic generaliter comprehendit Synodus omnes Metropolitanos, tam simplices seu ordinarios, de quibus *Can.* 4. *actum erat*, quam *privilegiatos*, de quibus præcipue egerat in hoc Canone; voluitque ferire Episcopos a Meletio sine

sine consensu Episcopi Alexandrini ordinatos; utpote qui Episcopo Alexandrino jus Metropoliticum per Ægyptum negare videbatur, ordinando Episcopos sine ejus consensu.

Quod autem hoc Canone præcipue de Metropolitanis *privilegiatis* agatur, indicavit Dionysius Exiguus, hunc titulum ei præfigens. *De Privilegiis, quæ quibusdam Civitatibus competunt*. Huic & consonat titulus Canonis hujus in Codice Ecclesiæ Romanæ, *de Privilegiis primarum Sedium*.

Formâ electionis in Episcopum.

Ex toto Canonis contextu, præsertim Græco, evidens in ultima Canonis parte, agi de electione Episcopi, cui cum juxta disciplinam illius temporis non tantum Episcopi Comprovinciales, sed & populus interveniret, voluit Canon, ut Metropolitanus electionem probet, si eam canonice, sive secundum Ecclesiasticam regulam factam esse cognoverit, ex communi & plurium suffragio; licet duo vel tres propter *proprias contentiones*, vel ut vertit Isidorus, *animositate ducti*, per contentionem contradixerint; hoc est, ut notat Zonaras, *contentionis studio non aliquâ certâ ratione discrepent*.

Canon hic in Codice Ecclesiæ Romanæ in tres Canones divisus.

Canon hic in Codice Ecclesiæ Romanæ conficit tres distinctos Canones, quorum primus præfert jam dictum titulum: *De Privilegiis primarum Sedium*. Secundus exhibetur sub hoc titulo: *Ne sine voluntate Metropolitani quis ordinetur Episcopus*. Tertius sub hoc titulo: *De sequendo majori numero in electione*.

Notat quoque Labbæus *tom. 2. Concil. col. 46.* similem distributionem hujus Canonis sub diversis titulis occurrere in Codicem Viri clarissimi Claudii Hardy Senatoris Parisiensis. Insuper in hoc & in citato Codice Romano Canon hic incipit per hæc verba: *Ecclesia Romana semper habuit, vel habeat primatum*: sed notat Quenellus hanc esse partem *adjectitiam* „ quæ „ videlicet nec in textu Græco, nec in „ ulla alia versione, nec in ipso posteriori Codice Romano Dionysii reperitur: ut dubium non sit, vel eam „ ex margine irrepsisse in textum, vel „ a Romanæ Ecclesiæ Clericis, alüsve, „ esse additam, ne Romanæ dignitatis „ obliti esse viderentur „.

Interim hoc negari nequit, quin in Concilio Chalcedonensi hic Canon cum hac epigraphe recitatus fuerit a Paschasio Sedis Apostolicæ Vicario, *actione* 16. uti infra ad Canones Chalcedonenses notabitur.

Num ex aliquo prædictorum Codicum præsentem Canonem hauserit Gratianus, nescio; hoc constat, quod ipse eum in tres partes divisum, ut tres separatos Canones referat distinctis titulis. *Dist. 64. Can. 8. & Dist. 65. Can. 1. & 6.*

Canon VII.

Quia consuetudo obtinuit & antiqua traditio, ut Æliæ Episcopus honoretur: habeat honoris consequentiam, salvâ Metropoli propriâ dignitate.

Scholion.

Unde urbs, quæ hodie dicitur Hierosolimytana dicta fuit Ælia?

Urbem Hierusalem a Tito & Vespasiano submersam Ælium Adrianum non instaurasse quidem, sed aliam alio in loco ei propinquo civitatem de novo condidisse constat: hancque a suo conditores Æliam dictam esse, & usque ad tempora hujus Synodi nomen hoc retinuisse.

Verum successu temporis, ut Episcopi hujus urbis se altius extollerent, sedem suam non *Æliam*, sed Hierusalem cui propinqua erat, & in cujus quasi locum successerat, vocitarunt: quo factum ut nomen *Ælia* pedetentim evanuerit, & nomen *Hierusalem* frequentius a recentioribus usurpatum fuerit. Certum igitur est, quod eo Canone agatur de Episcopo, qui deinceps dictus est Hierosolymitanus.

Episcopus Hierosolymitanus non Patriarcha, sed Episcopalis honoris prærogativâ decoratur.

Ex ipso Canonis contextu concludere licet Episcopum Hierosolymitanum nec Patriarcham, nec Metropolitanum per hunc Canonem constitui; sed honoris prærogativam inter Episcopos Comprovinciales ipsi duntaxat servari, ut contra Petrum de Marca recte notat

Be-

Beveregius ad hunc Canonem. Quin tamen hæc honoris conservatio a Synodo Œcumenica speciali Canone expressa multum contulerit, ut facilius ad dignitatem Patriarchalem elevaretur, nemo ambigit.

CANON VIII.

De his, qui se cognominant Catharos, *id est mundos, si aliquando venerint ad Ecclesiam Catholicam; placuit Sancto & magno Concilio, ut impositionem manus accipientes, sic in Clero permaneant. Hæc autem præ omnibus eos scriptis convenit profiteri, quod Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ dogmata suscipiant & sequantur; id est, & bigamis se communicare, & his qui in persecutione prolapsi sunt; erga quos & spatia constituta sunt, & tempora definita, ut ita Ecclesiæ Catholicæ & Apostolicæ placita sequantur in omnibus. Ubicumque vero, sive in municipiis, sive in Civitatibus ipsi soli reperti fuerint ordinati: qui inveniuntur in Clero, in eodem habitu perseverent: ubi autem Catholicæ Ecclesiæ Episcopo, vel Presbytero constituto, quidam ex illis adveniunt, certum est quod Episcopus Ecclesiæ habebit Episcopi dignitatem. Is autem qui nominatur apud eos Episcopus, honorem Presbyterii possidebit, nisi forte placuerit Episcopo nominis eum honore censeri. Si vero hoc ei minime placuerit, providebit ei aut Chorepiscopatus, aut Presbyterii locum: ne in una Civitate duo Episcopi probentur existere.*

SCHOLION.

Cathari iidem qui Novatiani, & unde sic dicti.

HOc Canone de Novatianis tractari, atque hos per *Catharos*, sive *mundos*, intelligi uno consensu tradunt interpretes. Unde Isidorus omisso vocabulo, Catharorum, simpliciter vertit *ex Novatianis*. Teste enim S. Augustino: „ Novatiani seipsos isto nomi„ ne, quasi propter munditiam super„ bissime atque odiosissime nominant„. *Lib. de hæresibus.*

De his itaque in primis placuit Synodo Nicænæ, ut si *aliquando venerint ad Ecclesiam Catholicam; impositionem manuum accipientes, sic in Clero permaneant;* quemadmodum vertit Dionysius Exiguus. Hâc expressione non obscure innuitur, quod ex Novatianis redeuntes ad Ecclesiam, debeant prius a Catholicis Episcopis impositionem manuum accipere, sive ordinari, & sic in Clero permanere, postquam a Catholicis ordinati fuerint.

Hunc sensum clarius expressit Isidorus, & eum secutus Gratianus noster *causâ* 1. *qu.* 7. *Can.* 8. ita hanc Canonis partem referens. „ Si quis volue„ rit venire ad Ecclesiam Catholicam „ & Apostolicam ex *Novatianis* pla„ cuit sancto Concilio, ut ordinentur, & „ sic maneant in Clero „. Huic versioni consonat ipsa versio Canonis in Codice Ecclesiæ Romanæ.

An Novatiani redeuntes, sint reordinandi? id innuit versio Latina.

His Canonis versionibus plurimi fuere inducti, ut crederent redeuntes ex Novatianis, licet a suis fuissent ordinati, in Ecclesia Catholica rursus debuisse ordinari, & sic in Clero permanere, uti ipse Gratianus in titulo dicti Canonis expressit. *Iterum ordinentur, qui ex Novatianis ad Ecclesiam redierint.*

Verum nec textus originalis horum verborum, neque sequentia Canonis verba sensum illum admittunt; sed sat aperte significant per manuum impositionem intelligendam eam ordinationem, quam redeuntes e Novatianis, apud suos acceperant; ut sensus sit; *ut redeuntes maneant in Clero, si jam essent ordinati, & in Clero.*

Verior apparet Lectio Græca.

Et quidem Græcus textus eum sensum manifeste præfert; & huic conformis versio Latina hujus Canonis facta auctoritate Synodi VI. Carthaginensis, quæ habet: *Si aliquando veniunt ad Ecclesiam Catholicam Cathari, placuit magnæ Synodo eos ordinatos sic manere in Ecclesia*, id est, *sic ut sunt ordinati.*

Ulterius hæc, quæ in Canone sequuntur: *Ubicumque ipsi soli reperti fuerint ordinati qui inveniuntur, in eodem habitu perseverent* (sive Gr. *erunt in eodem ordine*) (vel Isid. *Sic etiam in* Cle-

Clero persistant, unusquisque tamen in suo ordine) evincunt hic agi de his, qui ordinati accedunt.

Hinc jam pridem Ferrandus in suo Canonum breviario *cap.* 172. ita legit: „ Ut hi, qui Cathari nominantur, accedentes ad Ecclesiam, si ordinati „ sunt, sic maneant in Clero „.

Et in compendio Canonum, cui commentarium subjecit Aristenus, hic Canon ita refertur: „ *Haeretici, Cathari,* „ *si qui ordinati reperiantur*, sint in „ eodem ordine; exempli gratiâ, qui „ vere est Episcopus, sit Episcopus „. Eumdem sensum Canoni dat Rufinus, dicens: *Catharos Clericos in suo quidem ordine suscipi debere*. Ita quoque sine ulla hæsitatione Canonem acceperunt Balsamon & Zonaras, pluribusque eum adstruit Guilielmus Beveregius, post Christianum Lupum in Scholiis ad hunc Canonem, una notans quod Dionysius in posteriori parte Canonis hunc sensum clare expresserit: „ quocirca, ait Lupus, superior Canonis „ pars perperam ab illo versa est: Pro „ *accipientes* dicere debuerat, *manus* „ *impositionem acceptam habentes*.

Conditiones, sub quibus recipiendi Clerici a Novatianis redeuntes.

Post hæc exprimuntur conditiones, sub quibus Clerici e Novatianis redeuntes recipiendi sint, & in clericatu permittendi.

Dicit itaque Synodus: *Hæc præ omnibus eos scriptis convenit profiteri, quod Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ dogmata suscipiant & sequantur; id est & Bigamis;* (seu Isid. *his qui secundas nuptias experti sunt*) *se communicare* (seu Isid. *se communicaturos*) *& his qui in persecutione* (seu Isid. *persecutionis tempore*) *prolapsi sunt; erga quos & spatia constituta sunt, & tempora definita* (sive Isid. *pœnitentiæ modus & tempus adscriptum est*) *ita ut Ecclesiæ Catholicæ & Apostolicæ placita* (seu Isid. *ea quæ in Catholica & in Apostolica observantur Ecclesia*) *sequantur in omnibus*.

Cum enim Novatiani se per schisma ab Ecclesia resciderant; eo quod decreta Ecclesiæ Catholicæ sequi nollent; priusquam recipiantur, schismati se renuntiare, & Ecclesiæ *decreta in omnibus* sequi velle, profiteri debebant; specialiter tamen in iis punctis, in quibus se Ecclesiæ decretis, ejusque disciplinæ cum pertinacia opponere sciebantur.

Teste enim S. Augustino loco citato, Cathari *secundas nuptias* non admittebant, & Pœnitentiam *denegabant*. Similiter & S. Hieronymus, commentando in *cap.* 1. *Epist. ad Titum*, loquens de his, qui Novati schisma sequuntur, scribit: *eos putare secunda matrimonia ab Ecclesia communione prohibenda*. Et alibi dicit: *quod Novatus neget Pœnitentiam, & reformari posse peccatores in pristinum statum, si digna fecerint opera pœnitentiæ*.

Lapsis in idololatriam, pœnitentiam concedebant, reconciliationem negabant Novatiani.

Verum, ut ex S. Ambrosio *lib.* 1. *de Pœnitentia cap.* 1. colligitur, Novatiani lapsis post Baptismum in idololatriam, aliudve grave crimen, non denegabant, aut recusabant absolute pœnitentiam; sed sustinebant, nec post actam pœnitentiam cum iis communicandum; nec ab *Ecclesia* iis dandam esse reconciliationem, sed eam Deo esse servandam: ideoque & eis pœnitentiam indicebant, & ad eam hortabantur; eos tamen ab Ecclesiæ communione *perpetuo* excludendos censebant. „ Quid autem durius, ait Ambrosius, „ quam ut indicant pœnitentiam, quam „ non relaxent; cum utique veniam „ negando, incentivum auferant pœ„ nitentiæ, nemo enim potest agere be„ ne pœnitentiam, nisi qui speraverit „ indulgentiam „. Ergo pœnitentiam indicebant, etiamsi ipsi remissionem non darent, sed Deo reservarent: „ nam „ ajunt se Domino ferre reverentiam, „ cui soli remittendorum criminum po„ testatem reservent „: uti ibidem *cap.* 2. loquitur Ambrosius.

His convenit quod ab Asclepiade Novatianorum Episcopo responsum fuisse Attico Episcopo Constantinopolitano scribit Socrates *lib.* 7. *cap.* 25. „ Præter „ idolorum, ait, sacrificium, sunt & alia „ multa peccata ad mortem, ut loquun„ tur Scripturæ, propter quæ vos qui„ dem Clericos, nos etiam Laicos com„ munione excludimus, soli Deo pote„ sta-

„ statem illis condonandi relinquentes „.

Videntur ergo Novatiani pœnitentiam Canonicam omnino abolevisse, sed ad pœnitentiam, quam quisquis pro peccatis suis arbitrio suo faceret, ut apud Deum; non autem apud Ecclesiam veniam consequeretur, invitasse. Vide latius Tillemontium, *tom. 3. part. 3. de Novatianis*, *art.* 1.

Cum igitur Novatiani bigamos, seu contrahentes secundas nuptias; item lapsos in persecutione etiam post actam *per statuta tempora* congruam pœnitentiam, a communione fidelium contra decreta & disciplinam Ecclesiæ excluderent; voluit Synodus ut priusquam recipiantur, profiteantur quod utrisque *communicabunt*.

Errores hos damnare jubebantur.

Post hanc igitur professionem, quam ex amore veritatis, ac sincera erroris detestatione processisse Patres supponunt, ex quadam condescendentia & dispensatione, *amore pacis & unitatis*, permittuntur redeuntes e Novatianis Clerici in suo ordine permanere. Nam ut in simili respondit Augustinus *Epist.* 50. „ nec hoc fieret, quoniam revera fieri „ non deberet, nisi pacis ipsius com„ pensatione sanaretur „. Hinc & Gratianus noster, *caus.* 1. *quæst.* 7. pro exemplo *dispensationis* assignat „ quod præsenti Canone statutum est „. Ad hanc dispensationem annuendam indubie Synodum facilitavit, quod hi redeuntes non essent schismatis auctores, aut ab Ecclesia recessissent, sed quod in schismate nati essent. Quia uti loquitur Augustinus, *lib.* 2. *contra Cresconium*, *cap.* 16. „ Hoc discernitur apud nos, ut ali„ ter recipiantur, qui Catholicam re„ liquerunt; aliter qui ad illam primi„ tus veniunt. Illos enim amplius gra„ vat crimen desertionis; hos autem „ non disruptum, sed cognitum & re„ tentum vinculum relevat unitatis „.

Ulterius, quamvis crimen schismatis & hæresis habitum fuerit semper pro *gravissimo*, eo quod *multitudinem* secum trahere soleat; nihilominus ab hoc facilius ac breviori tempore quempiam purgari posse, quam a crimine incontinentiæ, aliove simili, Patres credidere. Ideo & permisit Ecclesia, ut schisma aut hæresim abjurantes, in ordine suscepto citius & facilius perseverarent, quam in crimen incontinentiæ prolapsi. Nam uti recte annotatur ad *gradum* 15. Joannis Climaci *notâ b.* „ hæresis, so„ lius animæ macula est, ideoque so„ lâ renunciatione erroris deletur. For„ nicatio vero etiam corporis est immun„ dities, & ob hoc opus est ut ea pœ„ nitentiæ lacrymis eluatur, & libidi„ nis flamma fletu penitus extinguatur, „ priusquam ad tremenda hæc & puris„ sima mysteria fornicator admittatur „.

Canon vetat duos Episcopos esse in una civitate.

Nequaquam obscurum est Patres Nicænos, ad facilitandum reditum Catharorum, sive Novatianorum ad Ecclesiam Catholicam, omnino desiderasse, ut inter ipsam ordinati reciperentur, & permitterentur manere in eodem ordine, quo erant apud Novatianos; unum præcaventes, ne in una civitate duo Episcopi probentur existere (sive Gr. *duo sint Episcopi*).

Per hanc clausulam: id unum præcaventes, ne duo Episcopi in eadem Ecclesia, & in eodem populo regimen Episcopale exercerent, sive proprie cum exercitio Jurisdictionis Episcopalis essent Episcopi. Semper enim admodum sollicita fuit Ecclesia, ut nonnisi unus Episcopus, eodem in loco, eodemque tempore Clero plebique præsideretur. Sciebat enim vix unitatem conservari posse, nisi unum esset singularum Ecclesiarum caput. Qua de re multis agit S. Cyprianus in suis epistolis, & in tractatu *de unitate Ecclesiæ*. Hoc tamen intelligi oportet, non de Episcopo, qui nomine duntaxat & charactere est Episcopus, qualem cum alio Episcopo in una civitate permittit præsens Canon; sed de Episcopo, qui cum alio Episcopo potestatem & Jurisdictionem Episcopalem eodem in loco exerceret, uti recte hanc clausulam accepit Josephus Ægyptius in paraphrasi Arabica hujus Canonis. „ Ne opinio, inquit, de nobis „ concipiatur; quod præceperimus, ut „ duo essent super unam civitatem, aut „ unam Ecclesiam, aut unum popu„ lum Episcopi, quorum uterque po„ te-

„ testatem habeat „. Hunc Canonem se ignorasse fatetur S. Augustinus, dum permisit se in Episcopum Hipponensem, vivente Valerio, dictæ civitatis Episcopo, ordinari. „ Sedi, ait, cum Patre „ & Episcopo meo sene Valerio, quod „ in Concilio Nicæno prohibitum ne„ sciebam „. Rufinus quoque ut specialem Synodi hujus Canonem retulit prædicta verba; *& ne in una civitate duo Episcopi sint*. Indubie & Augustinus, & Rufinus loquuntur hìc de duobus Episcopis, qui revera essent Episcopi in una civitate cum actuali exercitio curæ Episcopalis, non de iis quorum unus esset solo honore & nomine Episcopus, qualis erat, qui redibat e Novatianis.

Canon IX.

Si qui Presbyteri sine examine sunt provecti, vel cum discuterentur, peccata sua confessi sunt, & homines contra Canones commoti manum confessis imponere tentaverunt; tales Regula non admittit, quia quod irreprehensibile est, Catholica defendit Ecclesia.

Canon X.

Quicumque de lapsis ad ordinem Cleri promoti sunt per ignorantiam, vel per ordinantium dissimulationem; hoc Ecclesiastica non prajudicat Regula, cogniti namque deponantur.

Scholion.

Utriusque Canonis idem scopus.

Priore Canone statuitur, ut *si qui Presbyteri sine examine sunt provecti*, vel *cum discuterentur* (sive Gr. *examinati*; seu Isid. *postea examinati*) peccata sua confessi sunt; *& homines contra Canones commoti*: (sive Isid. *contra Regulam venientes*) manus *confessis* (Isid. *temere*,) imponere tentaverint, (seu Gr. *imposuerint*,) *tales Regula*, (sive Gr. *Canon*, (seu Isid. *Ecclesiasticus Ordo*) non admittit (sive Isid. *non recipit*).

Sensus igitur Canonis est, quod si quis temere & citra discussionem, sive examen sine delectu ordinentur; aut etiam postquam sua vitia sunt confessi, nihilominus neglectis Canonibus, ab aliquo essent ordinati, similes non esse recipiendos, neque ex hujusmodi ordinatione adjuvari, sive nec quidquam *iis illegitimam creationem prodesse*; uti hìc loquitur Zonaras.

Rationem subjungit Synodus: *quia quod irreprehensibile est* (sive Gr. *quod est a reprehensione alienum*) *Catholica defendit Ecclesia*. Hoc est, quoniam Sancta & Apostolica Ecclesia nullum admittit nisi qui integræ vitæ, scelerisque purus, & a culpis, omnibusque hisce sceleribus immunis; uti recte exposuit Josephus Ægyptius, paraphrasi hujus Canonis. Itaque voluit Synodus juxta Canonem Apostolorum, ordinandum esse *irreprehensibilem*.

Canonis sequentis idem est scopus, eademque sententia. Declarat enim, ut *quicumque de lapsis* (sive Gr. *ex iis qui lapsi sunt*) ad ordinem Cleri promoti sunt (seu Gr. *ordinati*) *per ignorantiam, vel per ordinantium dissimulationem*; (sive Gr. *scientibus iis qui promoverunt*) *hoc Ecclesiastica non prajudicat Regula*, *sive Canonis auctoritatem non retundit, nec ladit*, inquit Zonaras.

Vult ergo Canon, ut *sive ignoratum fuerit, sive scitum fuerit crimen*, *lapsi*, nihilominus ordinati *postquam cogniti fuerint*, (sive Isid. *cum compertum fuerit*) *scilicet crimen*, *deponantur*, *ut qui ex ordinatione non juventur, licet ipso sciente illo qui ordinat, facta sit*, ait Balsamon, qui & addit rationem, quare Canon specialiter meminerit ordinationis acceptæ ab eo, cui crimen tempore ordinationis fuerat notum. *Posset enim fortasse*, inquit, *aliquis dicere, illos juvari ex eo quod ab hominibus essent ordinati, quibus eorum peccatum cognitum fuit, & qui per ordinationem illud quodammodo permiserunt.*

Utriusque igitur Canonis eadem sententia est, ut proinde non immerito Rufinus utrumque conjunxerit, & in hæc

hæc verba contraxerit. „ Et si qui „ forte *indiscrete* ad Sacerdotium pro„ vecti, postmodum vel ipsi aliquod „ de se criminosum confessi sunt, vel „ ab aliis revicti, abjiciantur: sed & „ si qui de his, qui lapsi sunt, & per „ ignorantiam forte ordinati, recogni„ ti fuerint, abjiciantur „.

Monet ad Canonem IX. Balsamon; quod „ dicerent nonnulli; quemadmo„ dum Baptisma novum hominem „ facit eum qui baptizatus est, ita & „ Sacerdotium, ea, quæ prius admissa „ sunt, peccata absterget „. Quod, ait, Canonibus non est conforme.

Eamdem quorumdam fuisse opinionem tempore Innocentii I. Papæ, testatur ipse *Epist. 22. ad Episcopos Macedoniæ*, ubi eam acriter perstringit: „ dicitur, inquit, vera ac justa legiti„ mi Sacerdotis benedictio, alias or„ dinatio, auferre omne vitium, quod „ a vitioso fuerat injectum: ergo, si „ ita est, applicentur ad ordinationem, „ sacrilegi, adulteri, atque omnium „ criminum rei, quia benedictione or„ dinationis, crimina vel vitia putan„ tur auferri: nullus sit pœnitentiæ „ locus, quia id potest præstare ordi„ natio, quod longa satisfactio præstare „ consuevit; sed nostra lex Ecclesiæ „ est venientibus ab hæreticis, qui „ tamen illic baptizati sunt, per ma„ nus impositionem Laicam tantum „ tribuere communionem, nec ex eis „ aliquem in Clericatus honorem vel „ exiguum subrogare „. *Apud Gratianum caus. 1. quæst. 1. Can. 18.*

In crimen lapsi nec post pœnitentiam ad Clerum admittendi; & promoti deponendi. Idipsum innuit Innocentius I. cujus textum Gratianus corrupit.

Dum Canon e Clero abjici voluit, quicumque de lapsis ad ordinem Cleri promoti sunt, indubie intelligit etiam post *actam* pœnitentiam: certum enim est, neminem eo tempore voluisse *lapsos* ante actam pœnitentiam ad Clerum posse promoveri, aut promotum in eo posse permanere; & ita intellexisse Innocentium I. *Epist. 6.* manifestum est; ait enim: „ Canones „ apud Nicæam constituti, pœnitentes „ etiam ab infimis Clericorum officiis „ excludunt „.

Scio quidem, quod Gratianus *Dist. 50. Can. 60.* relatâ hâc Innocentii sententiâ, subdat: „ Hoc non de qui„ buslibet pœnitentibus intelligitur; „ sed de illis tantum, qui post actam „ pœnitentiam secularis militiæ cingu„ lum accipiunt „.

At quam hæc glossa sit difformis a sententia Innocentii, vel sola epistolæ illius lectio evincit, in qua hujus restrictionis nec verbum occurrit. Sed Gratianus eam addit, ut sententiam Innocentii suæ ætatis disciplinæ accommodaret: nempe quæ pœnitentes nonnumquam post *actam pœnitentiam*, contra pristinam disciplinam ad Clerum admittebat: de qua disciplinæ mutatione actum in *Jure Ecclesiastico, Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 10. cap. 6. pag. 318.* & latius *de Instituto Canonicorum, Tom. V. part. 2. cap. 2. pag. 267. & seqq.*

CANON XI.

De his, qui præter necessitatem prævaricati sunt; aut præter ablationem facultatum; aut præter periculum, vel aliquid hujusmodi, quod factum est sub tyrannide Licinii. Placuit Synodo, quamvis humanitate probentur indigni, tamen eis benevolentiam commodari. Quicumque ergo veraciter pœnitudinem gerunt, tribus annis fideles inter audientes habeantur, & sex annis omni se contritione dejiciant; duobus autem annis sine oblatione, populo in oratione communicent.

CANON XII.

Quicumque vocati per gratiam, primum quidem impetum monstraverunt deponentes militiæ cingulum: postmodum vero ad proprium vomitum sunt relapsi, ita ut quidam & pecunias tribuerent, & beneficiis militiam repeterent; hi decem annis post triennii tempus (quo inter audientes erunt) in afflictione permaneant. Sed in his omnibus propositum & speciem pœnitentiæ convenit explorare: quotquot enim metu & lacrymis, & pœnitentiâ, vel bonis ope-

operibus rebus ipsis conversionem suam non simulatione demonstrant; hi definitum tempus auditionis implentes, tum demum fidelibus in oratione communicent, postmodum vero licebit Episcopo de his aliquid humanius cogitare. Quicumque vero indifferenter tulerunt, & aditum introëundi Ecclesiam sibi arbitrati sunt ad conversionem posse sufficere, hi definitum modis omnibus tempus implebunt.

SCHOLION.

Persecutio Licinii gemino huic Canoni occasionem dedisse videtur.

PRolapsionem nonnullorum a Religione Christiana, sub persecutione Licinii, quæ annis circiter quatuor ante hanc Synodum contigerat, & describitur ab Eusebio, *lib.* 10. *Hist. cap.* 8. *Can.* 11. occasionem dedisse ex ipso Canone habemus.

Hoc igitur Canone agitur generaliter de his, qui grassante persecutione lapsi sunt, idque priusquam vel ablationem bonorum, vel ullum aliud periculum causâ fidei sustinuissent; id est, quodammodo ultro sine necessitate fidem abnegarunt.

Quinam pœnitentes quibuscum humanius est agendum.

Recte enim jam dixerat S. Cyprianus, *epist.* 52. „ Neque enim æquandi sunt, ille qui ad sacrificium nefandum statim „ voluntate prosilivit, & qui reluctatus „ & congressus, diu ad hoc funestum opus „ necessitate pervenit: ille qui & se „ & omnes suos prodidit; & qui ipse „ pro cunctis ad discrimen accedens, „ uxores & liberos, & domum totam „ periculi sui perfunctione protexit; ille „ qui inquilinos vel amicos suos ad facinus compulit, & qui inquilinis & „ colonis pepercit; fratres etiam plurimos, qui extorres & profugi recedebant, in sua tecta & hospitia recepit, ostendens & offerens Domino „ multas viventes & incolumes animas, „ quæ pro una saucia deprecentur „.

Declarat autem Synodus, quod licet hujusmodi quidem *humanitate* indigni essent, clementiâ tamen & benignitate in eos uti visum sit.

In quo humanitas hæc consistat.

Hæc autem *clementia* & *benignitas* in eo consistit, quod qui ex lapsis *veraciter* pœnitudinem gerunt, ita ad pœnitentiam admittantur, ut tribus annis inter audientes (seu Gr. *auditores*) *habeantur* (sive Gr. *tres annos exigent*) *his expletis*, & sex annis (G. H. Q. *septem annis*) *omni se contritione dejiciant*, (sive G. *prosternentur*; (vel Q. *inter pœnitentes*). *Post hos expletos, duobus annis sine oblatione* (seu Q. *extra communionem*) *populo in oratione* (Q. *sola*) *communicent*, (sive G. *erunt orationum cum populo participes*; (vel Q. *participes fiant populo*). Si versio Dionysii attendatur, apparet, quod pœnitentes in primo gradu, scilicet *auditionis* dicerentur *fideles*. Ita enim legitur: *Tribus annis fideles inter audientes habeantur.*

Cum tamen certum sit pœnitentes in eo gradu numquam dictos esse fideles, sed bene constitutos in gradu substrationis, ut proinde præferenda videatur Lectio Græcorum, referens vocem, *fideles* ad secundum gradum. Ut fideles & septem annis prosternantur.

Hic tres gradus pœnitentiæ tamquam eo tempore notos, expressos habemus; de quibus videri possunt quæ dicta sunt in *Jure Eccles. Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 6. cap. 3. pag.* 152. Tyrannidem Licinii non priori duntaxat Canoni, sed & posteriori etiam occasionem dedisse, admodum verisimile est. Innuit id in primis particula exceptiva, seu adversativa *autem*, quâ hi, de quibus in hoc Canone, separantur ab iis, quorum meminerat Canon præcedens.

De solis militibus hic agi a nonnullis creditur.

In præcedenti enim Canone actum fuerat generaliter de his, qui suâ sponte in persecutione Licinii lapsi fuerant; in hoc vero de militibus speciatim, qui cingula semel deposita resumpserant. Teste enim Eusebio citato *cap.* 8. Licinius ex odio, quo in Christianos ardebat, inter cætera edictum edidit, „ cunctos in urbibus *militantes*, nisi „ dæmonibus sacrificare mallent, exauctorari & honore militiæ spoliari „ jubet „.

Idipsum repetit Eusebius *lib.* 1. *de vita Constantini*, *cap.* 54. dicens: „ quod „ tandem rejectis ambagibus, nudo, „ quod

„ quod aiunt, capite, decreverit, ut „ milites, qui per ſingulas urbes apparebunt, judicibus, niſi dæmoniis ſacrificare mallent, ab apparitione Præſidialis officii removerentur. Proinde „ officia magiſtratuum per ſingulas provincias, viris piis ac Religioſis nudabantur „. Nonnulli vero poſt emiſſum hoc Licinii edictum, maluerant militaribus ſuis dignitatibus, ſive cingulis ſuis ſpoliari, quam Chriſto renuntiare, & dæmoniis ſacrificare.

Verum & cum inter illos eſſent, qui forſan ex humano quodam reſpectu, eam in fide conſtantiam exterius oſtentaſſent, ac primum ſuum in fide ardorem oſtendiſſent, poſtmodum cum ſummo ipſius Religionis dedecore, ipſas militares dignitates, etiam *profuſis pecuniis*, reſumerent; ſub conditionibus a Licinio expreſſis; contra hos, tamquam canes reverſos ad vomitum ſeverius decreverunt Patres Nicæni, ut ſi poſt hunc relapſum reverti vellent, non tantum ſeptem, uti lapſi in Canone præcedenti, ſed decem annis in ſecundo pœnitentiæ gradu proſternerentur ſupplices.

Quis juxta hos Canonis ſenſus?

Hunc ſenſum Canonis amplexus videtur Iſidorus, qui jungit eum Canoni præcedenti, & ex duobus unum conficit, uti & antiquus interpres Latinus apud Juſtellum, *in Bibliotheca Juris Canonici Veteris*. Ut dubium non ſit, quin hi crediderint, utrumque ad perſecutionem Licinii, & in illa perſecutione lapſos pertinere. Juvat hunc ſenſum Codex Claudii Hardi, in quo titulus hujus Canonis hic eſt. *De pænitentia eorum, qui baptizati ad ſecularem militiam redeunt*; uti monet Labbæus in nota marginali ad hunc Canonem ex verſione Iſidori Mercatoris, *tom.* 2. *Concil. col.* 48. Verum hæc Canonis expoſitio non placet Viro erudito Gabrieli Albaſpinæo Epiſcopo Aurelianenſi, qui putat hoc Canone nequaquam agi de *militibus*, qui cum, poſitis abjectiſque armis, ad martyrii lauream advolaſſent, iidem poſtea a fide, Deoque defecerant, & pecuniæ vi ac magnitudine iterum ad arma tractanda ſibi viam aperuerant.

Hunc ſenſum rejicit Albaſpinæus, & alium huic Canoni tribuit.

Rationes ſubjungit. 1°. Quia Canon nullo modo de Martyribus diſputat; hoc eſt, de iis qui adeo fortiter pro Chriſto aliquando ſtetiſſent; ut potius militiæ & honoribus ac commodo ei annexis renuntiaverint, quam Chriſtum ejerarent. Sane illud indubitatum eſt, præcedenti Canone agi de iis, qui Chriſto renuntiaverant, & in crimen idololatriæ lapſi erant.

Quare cum præſens Canon videatur præcedentis appendix, imo apud Iſidorum unum cum præcedenti conſtituat Canonem, ſatis veriſimile apparet, hoc Canone agi de lapſis illis, quorum meminit præcedens; ſed qui crimen ſuum auxerunt, dum vocati *per gratiam* in pœnitentia conſtituti, tamquam canes reverſi ad vomitum eam deſerentes, rurſus ad ſecularia negotia redierunt.

Notandum enim monet Albaſpinæus: „ pœnitentes eo animo fuiſſe, ut „ pœnitentiam nec ſe unquam (pœnitentiæ tempore) depoſituros, nec „ habitum, veſtitumque, qui communis ac peculiaris eſſet pœnitentium, „ voverent; quo facilius deplorandum „ ac miſerandum ſuæ conditionis ſtatum prætereuntium oculis ſubjicerent; comam, ſeu capillitium alerent; a congreſſu & conſuetudine „ uxorum abſtinerent, a publicis ſe negotiis removerent, neque in publicum facile e tenebris domeſticis emergerent, ut, uno verbo complectar, „ nullam mercaturam exercerent „.

Hæc ille quidem ſubjicit: idcirco Canon Nicænus illos vehementiſſime inſectatur & carpit: „ quod non ſolum „ munerum publicorum adminiſtrationem, quæ prius ſtudio pœnitentiæ „ neglexerant, attigerint, verum etiam „ ardentiſſimis animis ea conquiſierint, „ & ambitioſius pecuniæ vi maximâ „ rem unam redemerint; quam oblatam repudiare ut adverſariam ac repugnantem voto, quod emiſerant, debuiſſent „.

Et dubium non eſt hæc verba, *cingulum militiæ*, eſſe generalem loquendi modum, quo non ſolum militaria munera, ſed etiam forum, ſecularia ne-

negotia, mercatura ipsa, Ecclesiastica insuper negotia significantur: sic dicitur quis & in foro judiciali *militare*, vel etiam in Ecclesia militare.

Itaque secundum hanc Canonis expositionem, quæ maxime naturalis apparet, agitur hoc Canone de *pœnitentibus*, qui relictâ, quam professi fuerant, pœnitentiâ, *tamquam Canes reversi ad vomitum*, rursus ad secularia, vel militiam, quibus in susceptione pœnitentiæ renuntiaverant, revertebantur.

Potestatem facit Synodus Episcopis tempora pœnitentiæ hoc Canone decreta contrahere, prout viderint pœnitentes majore vel minore cum fervore hactenus transacta pœnitentiæ tempora peregisse.

Episcopi pœnitentium opera examinare jubentur. Et his attentis tempus pœnitentiæ relaxare vel prolongare.

Habemus ex hoc Canone, quod non ex verbis, sed ex operibus pœnitentium potissimum de eorum conversione statuendum sit, id est, uti loquitur Canon, *qui metu & lacrymis*, (Isid. *perseverantibus*, aut *perseverantiâ*) atque patientiâ, *vel bonis operibus rebus ipsis*, (Isid. *non verbis solis*) *conversionem suam non simulatione*, (Isid. *sed opere & veritate*,) *demonstrant*. *De his* Episcopus *aliquid humanius cogitare* poterit. Itaque, ut verbo dicatur, si Episcopus serio non fictâ specie, resipiscentiam demonstrantem invenerit, de iisdem pœnis aliquid pro arbitrio remittendi conceditur facultas, uti loquitur Zonaras.

Hunc Canonem refert Gratianus, *Dist.* 5. *de Pœnitentia can.* 4. ex versione Isidori, quæ clarius expressit: cum iis ab Episcopo humanius agendum, qui conversionem suam, *non verbis solum*, *sed opere & veritate demonstrant*.

Discant ex his Sacerdotes, conversionem pœnitentium, non ex solis verbis, sed operibus bonis & fructibus pœnitentiæ metiri: atque ex his discernere num absolutione digni vel indigni sint.

Canon XIII.

De his, qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua regularisque servabitur, ita ut si quis egreditur de corpore, ultimo & necessario viatico minime privetur. Quod si desperatus & consecutus communionem, oblationisque particeps factus, iterum convaluerit, sit inter eos, qui communionem orationis tantummodo consequuntur. Generaliter autem omni cuilibet in exitu posito, & poscenti sibi communionis gratiam tribui, Episcopus probabiliter ex oblatione dare debebit.

Scholion.

Persecutio Licinii etiam huic Canoni occasionem dedisse videtur.

Hic Canon æque ac duo præcedentes, occasione lapsorum in persecutione Licinii editus apparet. Cum in præcedentibus declarasset Synodus tempora pœnitentiæ lapsis præfigenda, hoc Canone determinat quid agendum esset, si hujusmodi lapsi, durante tempore pœnitentiæ, ad exitum vitæ venirent. Unde in Codice Ecclesiæ Romanæ, & apud Isidorum legitur; *de his vero*; apud Græcos, *de iis autem*, quæ particulæ non obscure innuunt connexionem & dependentiam præsentis Canonis a præcedentibus.

Canon dividi potest in tres partes. Prima, quâ declaratur quod si quis ex pœnitentibus ante completa pœnitentiæ tempora venerit ad vitæ exitum; circa ipsum *lex antiqua regularisque servetur:* ita ut si quis egreditur de corpore, *ultimo & maxime necessario viatico minime fraudetur*.

Quid nomine Viatici intelligendum.

Difficultas non exigua hic occurrit, quid nomine ultimi & maxime necessarii viatici intelligatur. Albaspinæus in notis ad hunc Canonem, & ipsum sequutus Christianus Lupus, credunt per viaticum hic nequaquam intelligi *Eucharistiam*, sed simplicem *reconciliationem*, quæ sola pœnitentibus e vita recedentibus, est *maxime necessarium viaticum*, quo ad vitam & salutem æternam pertingere queant.

Hoc

Hoc negari nequit, quin antiquitus nomine Viatici, non tantum Eucharistia moribundis dari solita significaretur, sed & nonnumquam ipsam reconciliationem, aut pœnitentiæ impositionem, & generatim omne quod conducere posset, ut quis feliciter ex hac vita migraret, nomine *Viatici* venisse, uti ostendit Albaspinæus *lib.* 1. *obs. cap.* 11. quamvis nec id negari possit etiam antiquitus frequentius pro *Eucharistia* acceptum fuisse.

Illud etiam negari nequit, quin fideles primis Ecclesiæ seculis Eucharistiam reputaverint, ut perfectionis christianæ complementum; & tamquam ultimum spei & salutis sigillum. Hinc in ipso vitæ exordio, post Baptismum & Confirmationem, dabatur Eucharistia etiam infantibus, & in fine vitæ reconciliationem & extremam-Unctionem sequebatur *Eucharistia*: ita ut proprie & ad litteram Eucharistia dici debeat *ultimum Viaticum*.

Quin & necessarium reputabatur maxime *pœnitentibus*, ut per eam ad *pacem* Ecclesiæ redire possent; nam perfecta pax ipsâ Eucharistiæ communione dabatur.

Dicit S. Cyprianus *epist.*54. in Concilio Episcoporum „ fuisse ordinatum, „ ut pœnitentes, si periculum infirmi„ tatis urgeret, pacem sub ictu mortis „ acciperent; nec enim fas erat, aut „ permittebat paterna pietas & Divina „ clementia Ecclesiam pulsantibus clau„ di; & dolentibus, ac deprecantibus, „ spei salutaris subsidium denegari; ut „ de seculo recedentes, sine communi„ catione & pace ad Dominum mit„ terentur „.

Per *spei salutaris subsidium & pacem*, quæ pœnitentibus in infirmitate constitutis negari non posse statuerat Concilium, intelligi *Eucharistiam*, clarissimis verbis in eadem epistola exponit Cyprianus; vult enim ut id, quod *infirmis tempore* Pacis Ecclesiæ Concilium statuerat, id & pœnitentibus sanis, ob persecutionem exortam, periclitantibus indulgeatur. Quid autem illud sit, audiamus „. At vero nunc „ non infirmis, sed fortibus pax neces„ saria est, nec morientibus, sed vi„ ventibus communicatio a nobis dan„ da est, ut quos excitamus & horta„ mur ad prælium, non inermes & nu„ dos relinquamus, sed protectione „ *Corporis & Sanguinis Christi* mu„ niamus; & cum ad hoc fiat *Eucha„ ristia*, ut possit accipientibus esse tu„ tela, quos tutos esse contra adversa„ rium volumus, munimento Domini„ cæ saturitatis armemus „.

Sub idem pene tempus Dionysius Episcopus Alexandrinus Presbyteris suis in mandatis dederat: „ *morituris*, si pe„ terent, & maxime si antea suppli„ citer postulassent, venia indulgeretur, „ quo bonæ spei pleni, ex hac vita „ migrarent „: uti ipse scribit in *Epist. ad Fabium*, *apud Eusebium lib.* 6. *cap.* 33.

Quomodo autem Presbyteri mandatum illud exequerentur, ostendit exemplum, quod in eadem epistola refertur. Quidam Serapion jam senex in persecutione lapsus, sæpenumero veniam petierat, nec quisquam ei attendebat, eo quod sacrificasset. Idem postea morbo correptus, puerum nepotem ad se vocat: „ & quousque tandem, inquit, „ me detinetis, Fili? properate, quæ„ so, & me quantocius absolvite; ac„ cersi mihi unum ex Presbyteris „. Puer ad Presbyterum concurrit. Cum autem Presbyter ægrotaret, ideoque ad eum accedere non posset, & tamen mandatis sui Episcopi obsequi volens, exiguam *Eucharistiæ partem* puero tradidit, jubens ut in aqua intinctam seni in os instillaret. Puer dictis obsequens *buccellam intinxit, & in os senis infudit: qui eâ paulatim absorptâ, continuo animam exhalavit* (a).

Non dubitavit ergo Presbyter, quin venia

(a) Hæc historia & epistola, quæ S Dionysio tribuitur, in dubium revocari possunt; saltem epistola posset dici vitiata: consule Valesium in suis ad hunc locum notis, & Albaspinæum in suis Observationibus.

venia, quam Episcopus dare mandaverat, pœnitentibus infirmis danda esset per *Eucharistiam tamquam ultimum Viaticum*, & pacis signaculum; nec factum Presbyteri improbavit Dionysius, sed potius probavit, ut ex epistola ipsa elucet.

Cum autem Synodus Nicæna in præsenti Canone dicat, se nihil novi constituere; sed tantum velle ut etiam nunc *lex antiqua regularisque servetur*, verisimilius apparet per *Viaticum* hic intelligi *Eucharistiam*.

Idipsum & in sequenti parte Canonis videtur significari. Et quidem versio Dionysii illum sensum clare expressit; dicit enim: Quod *si desperatus & consequutus communionem, oblationisque particeps factus*, &c. non poterat autem *esse oblationis particeps*, nisi per Eucharistiam.

Similiter versio Latina Constantinopoli missa ad Concilium Carthaginense habet: *communione sumptâ, & oblatione acceptâ*, Gelasius Cyzicensis, *lib.* 3. *Hist. Conc. Nicæni*, *cap.* 31. legit in priore Canonis parte: *Dominico viatico non fraudetur*; & in secunda parte: *Communione sumptâ & hostiâ perceptâ*. Joannes Antiochenus in sua Canonum Collectione, *tit.* 18. in secunda parte habet: *oblationisque particeps*.

Et licet in Græco, vel apud Isidorum hæc, *Oblationisque particeps*, non occurrant, nihilominus ex omnibus hisce versionibus illud constat, Canonem in eo sensu fuisse receptum iis in locis, in quibus hæ versiones factæ sunt.

Ad hæc si infirmi, de quibus in Canone agitur, *Eucharistiam* non percepissent, ut quid solliciti fuissent Patres Nicæni in secunda parte Canonis ordinare, ut infirmi a morbo convalescentes, ad Eucharistiam non admitterentur, sed in gradu Consistentiæ consisterent inter eos, qui communionem orationis tantummodo consequuntur? an verisimile fuisset, ut jam sani & sufficientes ad pœnitentiam impositam peragendam, prætenderent ad Eucharistiam admitti ante expleta pœnitentiæ tempora, si nec vitæ exitu instante, ad eam fuissent admissi?

At ubi, durante morbo, semel fuerant ad *Eucharistiam* admissi, prætendebant nonnulli jam sani facti, quasi plene reconciliati, se non ad pœnitentiæ gradum ulterius retrudendos, sed ad Eucharistiam admittendos. Contrarium autem Patribus visum est, eo quod hæc communio tantum fuisset *dispensatoria* ob mortis periculum ante tempora pœnitentiæ impleta, ex quadam indulgentia concessa; ideoque volunt ut sani tempora pœnitentiæ compleant, & ita probentur, *ut ostensis necessariis pœnitentiæ fructibus, legitimam communionem cum reconciliatoria manus impositione percipiant*; uti loquitur Concil. Arausican. 1. *Can.* 3.

Ita hunc Canonem quoque intellexere Balsamon & Zonaras; ut patet ex ipsorum Commentariis; Item Josephus Ægyptius, qui in Paraphrasi sua Arabica, hunc ei titulum dedit: *De eo qui excommunicatus est, & incidens in lethalem morbum, Eucharistiam sibi concedi cupit*.

De quibus infirmis hic agatur.

In tertia Canonis parte credunt nonnulli, non agi de pœnitentibus, qui actâ aliquo tempore pœnitentiâ, ante eam completam incidunt in morbum, sed de lapsis, qui sani nec ad pœnitentiam admitti petierant, at demum morbo correpti, Eucharistiam sibi dari petunt; & hos nonnisi cum examinatione Episcopi admittendos; quod Zonaras sat clare supponit.

Verum si verba hujus partis attendantur, apparet quod de iisdem hic loquatur, de quibus in præcedentibus actum est; atque universim velle ut Episcopus examinet, quibus Eucharistia sit danda; nam græca habent: *In summa autem de quolibet excedente, & Eucharistiæ participationem petente, Episcopus cum examinatione oblationem impertiat*. Huic consonat lectio Codicis Ecclesiæ Romanæ: *De omnibus tamen his, qui ex nodo corporis exeunt, & Eucharistiam postulant, in tradenda eis communione, cura sit & Episcopi probatio*. Conformis est & versio Isidori, nisi quod hic *& Eucharistiam postulant*,

lant, non ponantur in textu, sed ad marginem apud Labbæum, *tom.* 2. *Concil. col.* 48. quæ & connexionem cum præcedentibus & generalitatem exprimunt: & ita intellexit Balsamon una notans: „ si non adsit Episcopus, „ etiam dari posse cum examinatione „ Sacerdotum, ne bono Viatico prive„ tur „. Eumdem sensum amplexus est recenter vir eruditus Tillemontius, *notâ* 17. in Concilium Nicænum; recte monens idcirco Patres Nicænos hic nominasse *Episcopum*; quia juxta disciplinam istius temporis, Episcopi per se dispensabant Eucharistiam, & reconciliabant pœnitentes: unde idem est ac si hodie diceretur, Parochus det; quod nullatenus excluderet Vicarium, aliumve Presbyterum, qui absente, aut impedito Parocho dare posset. Et sive de absolutione, sive de Eucharistia sermo sit, nemo unquam dixerit eam etiam infirmo sine examine datam fuisse, uti bene advertit ibidem Tillemontius, ut nihil proinde ex hac Canonis parte pro sua opinione concludere possit Albaspinæus.

An absente Episcopo, Presbyteri Eucharistiam dare possent.

Canonem refert Gratianus, *caus.* 26. *quæst.* 6. *Can.* 9. clariusque exprimit in postrema parte agi generaliter de infirmis; dicit enim: *De omnibus enim his qui a corpore recedunt, &c.*

Canon XIV.

De Catechumenis sancto & magno Concilio placuit, ut tribus annis sint inter Audientes (vel Auditores) tantummodo; post hac autem cum Catechumenis orent.

Scholion.

Gradus, in quibus Catechumeni probabantur.

PRo intellectu hujus Canonis notandum, quod qui e Gentilibus Baptismum petebant, primum ablegarentur ad classem eorum, quibus duntaxat permissum erat audire Evangelium, sive ad infimam classem, quæ dicebatur Audientium.

Cum vero in hac classe tempore aliquo perseverassent, ac zelum aliquem pro Religione Christiana ostendissent; quin & aliquousque in fide essent instructi, ad sublimiorem Catechumenorum classem admittebantur, in qua non solum audirent exponi Evangelium & Religionis Christianæ fundamenta, sed insuper *orationum*, quæ super Catechumenis fiebant, participes essent, & una cum aliis, dum orationes recitabantur, *genua flectebant*, & inde dicti *genuflectentes*. Hi autem de Ecclesia non prius exibant, quam a Diacono pronunciatum erat: *Quotquot estis Catechumeni, egredimini*; & quidem hi, juxta Isidorum Hispalensem, proprie dicebantur *competentes*, id est gratiam Christi petentes: nam Catechumeni, ait, *tantum audiunt, necdum petunt*. lib. 2. *de Eccles. offic. cap.* 22.

Sensus igitur Canonis hic est: quod si Catechumenus constitutus in superiore classe, id est, inter *competentes*, vel *orantes*, seu *genuflectentes*, lapsus sit, redigatur ad infimam classem, id est, ad *Audientes tantum*, neque cum Catechumenis *oret*, nisi tribus annis expletis, ut interea animus & zelus, quo ad suscipiendam fidem Christianam movetur, rursus exploretur.

Sensus Canonis XIV.

Quod enim hoc Canone agatur de Catechumenis lapsis, significat titulus hujus Canonis in Codice Dionysii apud Justellum, *de Catechumenis lapsis*; & quamvis in textu Canonis, prout hic refertur a Justello, non occurrat vox *Lapsis*, occurrit tamen apud Labbæum ex versione Dionysii, & apud Isidorum legitur, *de Catechumenis, qui lapsi sunt*. In Codice Ecclesiæ Romanæ, *de Catechumenis placuit, ut si qui lapsi sunt*. Et Græci, *de Catechumenis, & qui lapsi sunt*. Non dubium proinde hic agi de Catechumenis *lapsis*, durante catechumenatu; unde & prædictum Canonis sensum etiam agnovit Balsamon post Zonaram; & Aristenus clarius exposuit scribens: „ Duæ „ sunt species Catechumenorum; non„ nulli enim modo advenerunt, alii „ evaserunt perfectiores in fide sufficien„ ter initiati; perfectior itaque Cate„ chumenus lapsus & peccans, sine re„ prehensione non relinquitur, tametsi

„ sacrum Baptisma ad omnem diluen„ dam sordem sufficiens sit, sed inter „ audientes collocatur, & post triennium rursum cum Catechumenis „ precatur „.

De hac Catechumenorum poenitentia loquitur Sanctus Augustinus, dicens: „ Quia omnes *competentes*, uterus matris Ecclesiae Christo respirante *concepit*, nihil injustum aut inhonestum „ exerceant, ne forte male agendo, „ viscera materna concutiant, & ante „ legitimum partum velut abortum eos „ mater sancta projiciat „.

Hic Canon rursus nos docet, quantâ sollicitudine Patres sinceram conversionem exploratam vellent, priusquam Gentiles ad Baptismum recipere vellent, uti latius exposui in *Jure Ecclesiastico, Tom. II. part. 2. tit. 2. cap. 4. pag. 33.*

CANON XV.

Propter multam perturbationem & seditiones, quae fiunt, placuit consuetudinem omnimodis amputari, quae praeter regulam in quibusdam partibus videtur admissa: ita ut de civitate ad civitatem non Episcopus, non Presbyter, non Diaconus transferatur. Si quis autem post definitionem sancti & magni Concilii, tale quid agere tentaverit, & se hujuscemodi negotio manciparit: hoc factum prorsus in irritum ducatur, & restituatur Ecclesiae, cui fuit Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus ordinatus.

CANON XVI.

Quicumque temere ac periculose, neque timorem Dei prae oculis habentes, nec Ecclesiasticam regulam agnoscentes, discedunt ab Ecclesia Presbyteri, aut Diaconi, vel quicumque sub regula prorsus exsistunt; hi nequaquam debent in aliam Ecclesiam recipi; sed omnem necessitatem convenit illis imponi, ut ad suas Parochias revertantur: quod si non fecerint, oportet eos communione privari. Si quis autem ad alium pertinentem, audacter invadere, & in sua Ecclesia ordinare tentaverit, non consentiente Episcopo, a quo discessit is qui regulae mancipatur: ordinatio hujuscemodi irrita comprobetur.

SCHOLION.

De Clericis suas Ecclesias deserentibus, & ad alias transeuntibus.

PRiore Canone Synodus vult omnimodis tolli & amputari consuetudinem, quae praeter Ecclesiasticam Regulam in nonnullis partibus inveniebatur, sive admissa videbatur, quod Episcopi, Presbyteri, aut Diaconi, de una civitate, cui erant adscripti, ad aliam transirent, declarans: *Si quis contra hanc Concilii definitionem, tale quid agere tentaverit* (seu Gr. *tale quippiam aggressus fuerit*) *& se hujusmodi negotio manciparit; hoc factum*, (sive Gr. *quod factum erit*) (sive Isid. *hujusmodi conatus*) *prorsus in irritum ducatur* (seu Gr. *omnino infirmabitur*) (seu Isid. *infringetur omni genere*).

Post haec vult Canon ut *restituatur* (Isid. *propriae*) *Ecclesiae, cui fuit aut Presbyter, aut Diaconus ordinatus*; id est, illi Ecclesiae, cui fuit primitus in ipsa ordinatione alligatus. Nullus enim juxta disciplinam illius temporis ordinabatur, qui non certae Ecclesiae, cujus esset Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, alligaretur.

Rationem sui decreti refundit Synodus in *multam perturbationem & seditiones* (seu Isid. *frequentes tumultus seditionum*) quas Episcopi, Presbyteri, & Diaconi suis Ecclesiis non contenti, sed majores & ditiores ambientes excitabant, ob quas *consuetudinem*, seu potius *abusum*, qui invaluerat, omnino tolli voluit.

Quia vero hae transitiones & translationes hominum ambitioni & avaritiae subserviunt, mirum quam mala haec semina facile repullulent, ut propterea novis & acrioribus continuo sarculis opus fuerit, uti ad Canones sequentes, ac notanter ad Canonem 1. Sardicensem ostendetur.

Pos-

Pœna adversus Clericos, qui proprias Ecclesias deserunt, statuta.

Posterior Canon, sequela est præcedentis, specialem pœnam decernens in Presbyteros, Diaconos, & omnes sub regula exsistentes. *Quicumque temere ac periculose* (Gr. *& inconsiderate*) *neque timorem Dei præ oculis habentes, nec ecclesiasticam regulam agnoscentes discedunt ab Ecclesia* [Isid. *suâ*] id est, cui per ordinationem erant adscripti, de his decernit Synodus, quod *nequaquam debent in aliam Ecclesiam*, (seu Isid. *& in alia Ecclesia*) *recipi, sed omnem necessitatem convenit illis imponi, ut ad suas Parochias revertantur: quod si non fecerint* (sive Gr. *si perseverent*) (vel Isid. *si permanserint in aliena Ecclesia*) ad quam propriâ desertâ transierant, *oportet eos communione privari* (sive Gr. *a communione separatos esse*, vel *excommunicatos esse*). Per communionem, quâ Clerici hic privari dicuntur, non sacrorum mysteriorum perceptionem, sed in sacris muneribus ac ministeriis, una cum iis ad quos accedunt obeundis societatem. „ Hoc a Patribus reos esse „ significatum „ ait hic Zonaras, cui Balsamon & Aristenus consentiunt; magisque consonat huic intellectui versio Dionysii & Græcorum, ut latius confirmat Beveregius.

Dicuntur sub regula in Canone exsistere, qui ad ministerium alicujus Ecclesiæ ordinati illius catalogo erant inscripti tamquam ministri ejus, proventibus Ecclesiasticis sustentandi, conformiter ad ætatis illius disciplinam, titulis beneficiorum nondum erectis, per quæ singulis ministris particulares proventus assignantur.

CANON XVII.

Quoniam multi sub regula constituti avaritiam, & turpia lucra sectantur, oblitique Divinæ Scripturæ dicentis: Qui pecuniam suam non dedit ad usuram: *mutuum dantes, centesimas exigunt: Juste censuit magna & sancta Synodus, ut si quis inventus fuerit post hanc definitionem, usuras accipiens, aut ex inventione aliqua, vel quolibet modo negotium transigens, aut hemiola, id est, sescupla exigens, vel aliquid tale prorsus excogitans turpis lucri gratiâ, dejiciatur a Clero, & alienus exsistat a regula.*

SCHOLION.

Duplex genus usuræ: prima ex mutuata pecunia.

DUplicis usuræ meminit hic Canon; nimirum centesimæ, quæ exigi solebat ratione mutui pecuniarii, eratque gravissima; non enim annue duntaxat, sed singulis mensibus pendi debebat ultra mutuum datum, *centesima* pars ipsius mutui, adeoque annue 12. ex centum. Hinc illud Ambrosii *de Tobia cap.* 12. „ Τόκους Græci ap„ pellarunt usuras, eo quod dolores „ partus animæ debitoris excitare vi„ deantur. Veniunt Kalendæ, parit „ sors *Centesimam*. Veniunt menses „ singuli, generantur usuræ. Malorum „ parentum mala proles; hæc est ge„ neratio viperarum „. Vide notas Dionysii Gothofredi *ad leg.* 26. §. 1. *Cod. de usuris.*

Secunda. Ex mutuatis frugibus.

Altera usuræ species exigebatur ex frugibus commodatis; dicebaturque græce *Hemiolia*, quod a diversis diversimode vertitur, uti ex variantibus lectionibus patet. Dionysius legit, *hemialia*, id est *sescupla:* Græci & Hervetus *sesqui alteras*, Isidorus *sescuplum*. Rufinus nihil dicens de usura *centesima*, ita Canonem reddit. *Et ne quis Clericus aut usuras accipiat, aut frumenti vel vini ampliationem, quod solet in novo datum vel sescuplum, vel etiam duplum recipi; quod si faciat, tamquam turpis lucri reum accipiendum.*

Græci commentatores crediderant, per hanc usuram intelligi dimidiam centesimæ, id est, sex in centum annue, sed verisimilius est intelligi illud quod continet totum, & dimidium totius, uti expressit Aulus Gellius *Noct. Att. lib.* 18. *cap.* 14. „ *est autem hemiolius,* „ *qui numerum aliquem totum in se* „ *habet, dimidiumque* habet ejus, ut „ tres ad duo, quindecim ad decem, „ triginta ad viginti „.

Usuram igitur hanc exigebat, qui exem-

exempli causâ, aliquot modios frumenti ad tempus commodaverat, eâ conditione ut eosdem præstituto tempore reciperet, & insuper dimidium ejus quod dederat. De quâ usurâ exigi solitâ loquitur S. Hieronymus *in Ezech. cap.* 18. „ Solent in agris frumenti & milii, vini & olei, cæterarumque specierum usuræ exigi; sive, ut appellat sermo divinus abundantiæ verbi gratia, ut hiemis tempore demus decem modios, & in messe accipiamus quindecim: hoc est amplius partem mediam „.

Quo titulo hæc usura defenderetur. Et quod notandum est, qui hoc usurarum genere utebantur, vix sibi fœneratores visi sunt; sed per callidum commentum, leges contra usuras latas elusisse credebant; ut testatur eodem loco ipse Hieronymus; ut vel hinc magis consonet hæc usura præsenti Canoni. Verba Hieronymi sunt: „ Qui justissimum se putaverit quartam plus accipiet portionem, & solent argumentari ac dicere, dedi unum modium, qui satus fecit decem modios; nonne justum est ut medium modium de meo plus accipiam, cum ille meâ liberalitate novem & semis de meo habuit „?

Ex contextis Hieronymi sufficienter patescit, per hunc prætextum hoc lucrum nullatenus ab usura mutuantem posse excusare. Pluribus hunc Canonis sensum adstruit Beveregius in notis ad hunc Canonem in pandectis Canonum Græcorum.

Canon videtur de omni usura intelligendus. Licet autem Canon tantum exprimat duas has species usuræ, si tamen rationes prohibitionis attendantur, manifestum erit omnem omnino usuram Clericis esse interdictam, ideoque nec a mente Canonis alienam esse versionem Canonis ab Orientalibus missam ad Concilium Carthaginense VI. in qua nullius *specialis* usuræ mentio fit, sed indefinite pœna decernitur in Clericum, qui *inventus fuerit post hanc definitionem usuram accipiens*, aut aliud aliquid excogitans turpis lucri gratiâ.

Quid illa verba: Alienus exsistat a Regula. Per finalia Canonis verba, *& alienus exsistat a regula;* vel ut aliæ versiones habent: *Sit alienus a Canone*, videtur indicari Clericum contra definitionem Concilii agentem, e matricula, sive catalogo Ecclesiæ eradendum, utpote e Clero depositum, non amplius ex proventibus Ecclesiæ cum aliis Ministris Ecclesiæ deservientibus, & in matricula descriptis, debere participare. Unde male vertisse videtur Isidorus; *& ut alienus ab Ecclesiastico habeatur gradu*, quod ante jam erat expressum verbis immediate præcedentibus; *dejiciatur e Clero*.

Canonem hunc refert Gratianus, *dist.* 47. *Can.* 2. ex versione Dionysii; & rursus *causâ* 14. *Can.* 8. ex versione Isidori.

CANON XVIII.

Pervenit ad sanctum magnumque Concilium, quod in quibusdam locis & Civitatibus, Presbyteris gratiam sacræ Communionis Diaconi porrigant; quod nec regula, nec consuetudo tradidit, ut ab his, qui potestatem non habent offerendi, illi, qui offerunt, Christi corpus accipiant. Necnon & illud innotuit; quod quidam Diaconi ante Episcopos sacra oblata contingant. Hæc igitur omnia resecentur, & in sua Diaconi mensura permaneant; scientes quod Episcoporum quidem ministri sint, inferiores autem Presbyteris habeantur per ordinem. Ergo post Presbyteros gratiam sacræ Communionis accipiant, aut Episcopo eis, aut Presbytero porrigente. Sed nec sedere in medio Presbyterorum Diaconis liceat; quia si hoc fiat, præter regulam & ordinem probatur exsistere: si quis autem etiam post has definitiones obedire noluerit, a ministerio cessare debebit.

SCHOLION.

Hic Canon editus ad instantiam Presbyterorum Romanor. PRæsentem Canonem adversus insolentiam & arrogantiam quorumdam Diaconorum a synodo editum fuisse, instantibus duobus illis Presbyteris Romanis, qui vice Sylvestri Ponti-

tificis Romani interfuerunt huic Synodo, non sine fundamento creditur a nonnullis.

Arrogantia Diaconorum Urbis Romae notata ante hoc Concilium in Synodo Arelatensi.

Constat enim Romae magis, quam alibi, Diaconos arrogantiâ & superbiâ elatos fuisse, atque plurima supra Presbyteros sibi arrogasse.

Fidem facit Synodus Arelatensis. I. paucis annis ante hanc Synodum celebrata; quae *Can.* 18. ait. „ De Diaconibus *urbicis*, ut non aliquid per „ se praesumant; sed honor Presbyteris „ reservetur „.

S. Hieronymus, *epist.* 85. ad Evagrium refutat quemdam, qui Diaconos Presbyteris praeferebat; suamque opinionem stabiliebat praxi Ecclesiae Romanae, in qua ad testimonium Diaconi ordinabantur Presbyteri: „ Sed dicis, ait Hieronymus, quomodo Romae, ad testimonium Diaconi Presbyter ordinetur? Quid mihi profers „ unius Urbis consuetudinem „? Respondet Hieronymus. Hic *obiter nota* peculiarem tunc Romanae Ecclesiae morem fuisse, nec ab Hieronymo fuisse probatum, quod ad testimonium Diaconi ordinaretur Presbyter; & tamen sensim invaluit, ut in omnibus Ecclesiis, ad testimonium primi Diaconi, qui *Archidiaconus* dicitur, Presbyteri ordinentur. Neque obscura, aut improbanda est hujus moris introducendi ratio. Cum enim Presbyteri e Diaconis assumantur, merito ejus testimonium attenditur, cui cura erat Diaconis, tamquam ipsorum capiti, invigilare.

Fatetur & ipse Hieronymus, se vidisse Romae Diaconum sedentem inter Presbyteros, & in conviviis domesticis dantem benedictiones, praesentibus Presbyteris: „ Paulatim, ait, increbrescentibus vitiis, inter Presbyteros, absente Episcopo, sedere vidi Diaconum, & in domesticis conviviis, benedictiones eorum Presbyteris dare „.

Auctor (*a*) quaestionum veteris & novi testamenti inter opera S. Augustini, exstatque hodie in appendice ad *tom.* 3. illorum operum, *quaest.* tot. agit adversus quemdam, qui Diaconos Presbyteris praeferre, aut, ut minus, aequare volebat: „ Quidam, ait, qui nomen habet Falcidii, duce stultitiâ, & civitatis *Romanae* jactantiâ, *Levitas* sacerdotibus, & Diaconos Presbyteris coaequare contendit, non dicam praeferre „. Et paulo infra: „ Romanae Ecclesiae Diaconi, modico verecundiores... quia Romanae Ecclesiae ministri sunt, idcirco honorabiliores putantur quam apud caeteras Ecclesias, propter magnificentiam Urbis *Romanae*, quae caput esse videtur omnium civitatum „.

Quae huic arrogantiae occasionem dederint.

Ex his non tantum habemus Diaconos urbis Romae hoc elationis & arrogantiae vitio specialiter laborasse, sed insuper habemus hujus arrogantiae & insolentiae radicem & fundamentum, quod nimirum essent Ministri, qui Episcopo continuo assisterent, sive ut loquitur S. Hieronymus, *a Pontificis latere non recederent*; quo fiebat, ut apud Episcopum plurimum possent: atque hinc iis facile blandiebantur etiam Presbyteri, qui ab Episcopo aliquid sperabant. Ulterius, cum Diaconi thesauri Ecclesiastici essent oeconomi & dispensatores, divitiis prae Presbyteris abundare consueverant; atque hinc altera superbiendi occasio: „ Diaconi, ait Hieronymus, „ ignorantes humilitatem status sui, ultra Presbyteros intumescebant, & dignitatem non merito, sed divitiis „ aestimabant „.

Quatuor excessus Diaconorum damnat, saltem indirecte, praesens Canon.

Primus erat, quod ipsi *Presbyteris gratiam sacrae communionis* (sive Gr. *Eucharistiam*) (vel Isid. *Sacramenta*) *porrigerent*.

Primus excessus Diaconorum.

Pro faciliore intellectu Canonis, notandum, hic non agi de Presbyteris, qui ad altare sacrificabant, sed de illis, qui unà cum Episcopo sacrificante offerebant: ritu non absimili, quo hodie recenter ordinati Presbyteri, vel Episco-

(*a*) In Editione, quam publici Juris fecerunt Eruditi Benedictini, legitur hic titulus: *Quaestiones ex utroque mistim*.

ſcopi, cum Epiſcopo ordinante Miſſam celebrant; qui ritus olim quotidianus erat. De quo vide Morinum, *de SS. Ordinat. part. 3. exercit.* 8.

His itaque Presbyteris cum Epiſcopo offerentibus, quidam Diaconi Euchariſtiam porrigebant.

Porro ſpectatâ Diaconorum potentiâ facile invaleſcere potuit, ut hi Presbyteri etiam de manibus Diaconorum *Euchariſtiam* acciperent; eo quod tunc in more poſitum eſſet, ut Diaconi Euchariſtiam ab Epiſcopo vel Presbytero conſecratam, populo & minoribus Clericis diſtribuerent; ut indicat S. Juſtinus *apolog.* 2. *dicens:* „ Qui apud nos Diaconi vocantur, dant unicuique eorum, qui adſunt, percipiendum panem & vinum & aquam, quæ cum gratiarum actione conſecrata ſunt, & ad eos, qui abſunt, perferunt „. Plura vide apud Morinum, *de SS. Ordinat. part. 3. exercit. 9. cap. 3. num. 6.* Præſens Canon non aufert Diaconis auctoritatem diſtribuendi Euchariſtiam laicis, vel minoribus Clericis, ſed reprobat tantum inſolentiam & audaciam Diaconorum, qui diſtribuere Euchariſtiam præſumebant Presbyteris, qui una cum Epiſcopo, aut alio Presbytero conſecraverant, indignum reputans ſynodus, ut ab his, qui poteſtatem offerendi non habent, illi, qui offerunt, Chriſti corpus accipiant; declaratque, quod *nec conſuetudo, nec regula id tradidit.*

Secundus. Secundus abuſus erat, quod quidam Diaconi *ante Epiſcopum ſacra oblata*, (ſeu H. *Euchariſtiam*) *contingerent* (vel ut Iſidorus vertit, *Sacramenta ſumant*) & ita quoque ſequuntus Iſidorum, habet Gratianus, *diſt.* 93. *Canon.* 14. quamvis Labbæus, *tom.* 2. *Concil. gen. col.* 49. notet in quibuſdam etiam apud Iſidorum legi, *contingunt*. Verſionem Iſidori vulgarem, quæ habet *ſumunt*, ſequnti quoque videntur Balſamon & Zonaras, ita intelligentes hæc verba, ac ſi revera quidam Diaconi, ſummâ ac intolerandâ inſolentiâ præſumpſiſſent, *Euchariſtiam ſumere*, ſive communicare ante Epiſcopum; & niſi obſtaret verbum græcum, quod ſignificat, *attingere*, verſio & ſententia Iſidori a contextu Canonis non videretur aliena; quandoquidem in ſequentibus expreſſe ſtatuant ordinem, quem in accipienda communione Diaconi ſervare deberent.

Interim ſive de attactu, ſive de ſumptione Euchariſtiæ agatur, volunt Patres Nicæni, *ut hæc omnia reſecentur, & in ſua Diaconi menſura permaneant, ſcientes quod Epiſcoporum quidem Miniſtri ſunt, inferiores autem* (ſeu H. *minores*) *Presbyteris habentur* (ſive H. *ſint*).

Tertius. Poſthac *menſuram*, ſive ordinem, quem tenere debeant Diaconi, ſubjicit Canon, ut nimirum, *poſt Presbyteros gratiam communionis* (ſive Gr. *Euchariſtiam*) *accipiant, aut Epiſcopo eis, aut Presbytero porrigente.*

Hic innuitur Diaconos quoſdam præſumpſiſſe Sacram Communionem ſaltem ante Presbyteros accipere; atque eſt tertius Diaconorum exceſſus a ſynodo repreſſus.

Quartus. Denique Canon decernens, *nec ſedere in medio Presbyterorum* Diaconis *liceat*, notat quartum Diaconorum exceſſum; quod ipſi locum occuparent *in medio Presbyterorum*, nimirum tempore ipſius ſacrificii; ſive *ad ſanctum altare*, uti obſervat Balſamon; atque de hac ſola ſeſſione ſermonem eſſe in hoc Canone veriſimile eſt: & ita ſeculo quinto hunc Canonem expoſuit Gelaſius I. *Epiſt. 9. cap. 7. &* 8. De Presbyterorum prærogativa ſedendi ante Diaconos etiam agit Canon 7. *Synodi VI. in Trullo.*

Quantum Diaconorum Romanorum, (qui Diaconi Cardinales appellantur) dignitas ſenſim accreverit poſterioribus ſeculis, expoſuimus in *Jure Eccleſiaſt. Tom. I. parte 1. tit. 22. cap. 1. pag.* 359. Fundamentalis hujus Canonis Nicæni ratio eſt Regula ab Apoſtolo 1. *Cor. cap.* 14. tradita: *omnia autem honeſte & ſecundum ordinem fiant.*

Nonnulla Eccleſiæ dogmata hoc Canone exprimuntur. Ex hoc Canone habemus, quod Patres Nicæni non dubitarint, quin fideles in ſacra Communione vere ſumerent *Corpus Chriſti*. Secundo, quod illud in Eccleſia *offeratur*, quod eſt vocabulum, quo in novo Teſtamento *ſacrifi-*

orificium designatur, ideoque constans erat tunc traditio, quod esset sacrificium, in quo *Corpus Christi offerretur*. Tertio, quod non omnibus, imo nec Diaconis, sed solis Episcopis & Presbyteris esset offerendi potestas. Denique quod agnosceretur in Ecclesia quædam Hierarchia constans ex Episcopis, Presbyteris, & Diaconis sibi subordinatis, uti definit Synodus Tridentina, *sess.* 23. *Can.* 6. *de Ordine*.

CANON XIX.

De Paulianistis ad Ecclesiam Catholicam confugientibus definitio prolata est, ut baptizentur omnimodis; si qui autem de his præterito tempore fuerint in Clero; si quidem immaculati & irreprehensibiles apparuerint, baptizati ordinentur ab Episcopo Ecclesiæ Catholicæ: quod si discussio incongruos eos invenerit, abjici tales conveniet. Similiter autem & de Diaconissis, & omnino de his, qui sub regula versantur, hæc forma servabitur. Meminimus autem de Diaconissis, quæ in eodem habitu esse probantur, quod non habeant aliquam manus impositionem, & ideo modis omnibus eas inter Laicos deputari.

SCHOLION.

Paulianistæ a Paulo Samosatensi.

Hi non videntur observasse formam baptismi a Christo statutam.

QUod primâ parte statuitur de redeuntibus e Paulianistis, sic nominatis a Paulo Samosatensi quondam Episcopo Antiocheno, cujus errores sectabantur, rebaptizandis, credendum est, teste Augustino „ eos regulam baptismatis non tenere, quam secum „ multi hæretici, cum de Ecclesia Ca„ tholica discederent, abstulerunt, eam„ que custodiunt „. *Heresi* 44. Quasi diceret; cum Synodus Œcumenica declarat Paulianistas rebaptizandos, reverentia, quam Synodo debemus, exigit, ut credamus hos Hæreticos regulam, seu formam Baptismatis non tenuisse, ideoque & ipsorum Baptismum potius quam aliorum Hæreticorum, qui regulam Baptismatis secum ab Ecclesia abstulerunt, & custodiunt, esse invalidum.

Error Pauli Samosateni.

Et revera Paulum Samosatenum, æternam Christi Divinitatem, & proinde personarum Trinitatem negasse testis est Eusebius, *lib.* 7. *hist. Eccl. cap.* 27. scribens de hoc Paulo: „ Hic cum „ adversus Ecclesiæ doctrinam nimis ab„ jecte & humiliter de Christo senti„ ret, quasi is nihil supra hominum na„ turam habuisset; Dionysius Alexan„ drinæ Ecclesiæ Episcopus rogatus ut „ ad Concilium veniret, &c. „

Et Synodus Antiochena anno 272. in Epistola Synodica apud Eusebium ibidem *cap.* 30. ait de eodem: *filium Dei a Cœlo descendisse confiteri renuit*. Et infra: *Jesum Christum e terra ortum fuisse*; atque in Codice Ecclesiæ Romanæ id legitur: „ De Paulianistis, „ quos homuntianitas vocant; quia sci„ licet Christum solum Hominem esse „ blasphemant „. Cum igitur Mysterium SS. Trinitatis non agnoscerent hi hæretici, credebatur, quod non baptizarent in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: unde merito Baptismus ab iis collatus pro nullo habitus est.

Quomodo qui a Paulianistis ordinati sunt, recipiuntur ab Ecclesia.

Hinc ulterius mirum non est, quod Canon non permittat a Paulianistis ordinatos in suis ordinibus ministrare, nisi baptizati (Isid. *rursus etiam*) ordinentur ab Episcopo Catholicæ Ecclesiæ; nimirum si quidem immaculati (sive Isid. *inculpati*) & irreprehensibiles (sive Gr. *a reprehensione alieni*) apparuerint. Addit Canon; quod si discussio (seu Gr. *examinatio*) *incongruos eos* (sive Gr. *non esse aptos*) *invenerit, abjici* (seu Gr. *deponi*) *tales conveniet* (seu Gr. *oportet*): hoc est, vult similes omnino e Clero ejiciendos, tamquam nullatenus ordinatos, & tamquam indignos non ordinandos, uti exponit Zonaras.

Quid circa Diaconissas statutum.

In ultima periodo rationem reddit Synodus, cur in præcedenti periodo specialem Diaconissarum mentionem fecisset. *Meminimus autem de Diaconissis, quæ in eodem habitu esse probantur* (seu Gr. *habitu quidem censentur*) *quod non habeant aliquam manuum impositionem, & ideo modis omnibus eas inter laicos deputans*.

Quasi

Quasi dicerent; ideo Diaconissarum specialiter meminisse oportuit, quia cum *manuum impositionem* non accipiant, habeanturque communiter pro laicis, nisi specialiter essent expressæ, videri potuissent non comprehensæ. Atque adeo si quæ inter Paulianistas in hoc ministerio essent, & ad Ecclesiam reverterentur, ad idem ministerium in Ecclesia Catholica forsan admissæ non fuissent, nisi specialis earum mentio facta foret.

Hic est naturalis & obvius verborum illorum sensus, quæ in alienum sensum detorquet Morinus, dum credit, in priori parte indicari Diaconissas per manuum impositionem communiter esse ordinandas, & in posteriori a regula generali exceptionem subjici: cum nequidem ex ullo antiquitatis monumento constet, Diaconissas per manuum impositionem, saltem tempore Synodi Nicænæ, fuisse ordinatas.

Ex Ritualibus & manualibus a Morino prolatis, quorum antiquius nongentos annos vix excedit; illud duntaxat confici posset, successu temporis in aliquibus Ecclesiis receptum fuisse ritum ordinandi etiam per manuum impositionem Diaconissas; sed eum morem tempore Synodi Nicænæ exstitisse haud probatur, nec id vel apparenter hic Canon insinuat.

Hunc Canonem refert Gratianus *caus.* 1. *quæst.* 1. *Can.* 52. sed pro *Diaconissis* legit Diaconos, sequutus versionem Isidori; sed ex Græco errorem emendarunt correctores Romani; Gratianus insuper ultimam Canonis partem omisit.

Canon XX.

Quoniam sunt quidam in die Dominico genuflectentes, & in diebus Pentecostes; ut omnia in universis locis consonanter observentur, placuit sancto Concilio stantes Domino vota persolvere.

Scholion.

Ritus orandi flexis genibus exem-plo Christi, & Apostolorum in Ecclesia receptus.

Præsens Canon sufficienter insinuat ordinarium ac solitum ritum orandi tunc temporis fuisse orare *flexis genibus*, idque ad exemplum Christi; de quo legitur prævie ad suam passionem: *positis genibus orabat*. Quin & additur; *& procidens in terram orabat*; ut hâc exteriore Corporis constitutione doceret nos, quâ humilitate Deus orandus esset.

Magistrum imitati Apostoli, similiter flexis genibus orasse leguntur. Sic Petrus volens a Deo impetrare resuscitationem Dorcæ, *Act. cap.* 9. *ponens genua, oravit*: & S. Paulus scribit *ad Ephes. cap.* 3. *vers.* 14. *flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi*. Eusebius referens historiam militum Christianorum, qui sub Marco Aurelio pluviam suis precibus impetrarunt, ait: „ Flexis in terram genibus, ut nostris „ orantibus mos est, preces ad Deum „ fudisse perhibentur „.

Excipiuntur dies Dominici, & tempus Paschale.

Ab hoc generali & solito ritu exceptionem habemus ex hoc Canone; nimirum diebus *Dominicis*, & toto tempore inter Pascha & Pentecosten stantes, & non *genibus flexis* orandum esse.

Hujus exceptionis, tamquam in Ecclesia jam stabilitæ, meminit ante hanc Synodum Tertullianus, *lib. de Corona militis*, *cap.* 3. ubi inter observationes, quas sine ullius scripturæ instrumento, solius traditionis titulo, & exinde consuetudinis patrocinio Christiani sibi vindicabant, enumerat hanc: „ Die Dominico jejunium nefas ducimus, vel „ *de geniculis* adorare, eâdem immunitate a die Paschæ in Pentecosten „ usque gaudemus „.

Cur diebus Dominicis, & tempore Paschali non fit genuflectendum.

Ejusdem consuetudinis frequenter meminerunt Patres, eamque inter ea, quæ ex consuetudine, non autem ex scripto ad nos pervenerunt, enumerant: ejusque ritus rationem mysticam exponit S. Augustinus, *Epist.* 55. *alias* 119. *vel* 117. *ad Januarium*, *num.* 28. ubi ait. „ Quinquaginta (dies) complentur, qui „ celebrantur post Domini Resurrectionem, jam in figura non laboris, sed „ quietis & lætitiæ. Propter hoc & jejunia relaxantur, *& stantes oramus*, „ quod est signum resurrectionis. Unde etiam omnibus diebus Dominicis „ id ad altare observatur „.

Simi-

Similiter Sanctus Ambrosius, *serm.61.* „ Scire debet Sanctitas vestra, fratres, „ hanc Sanctam Pentecostes diem, quâ „ ratione curemus, vel cur istorum quin- „ quaginta dierum numero, sit nobis „ jugis & continua festivitas, ita ut ab „ hoc omni tempore, neque ad obser- „ vandum indicamus jejunia, neque ad „ exorandum Deum genibus succida- „ mus; sed, sicut Dominicâ solemus „ facere, erecti & levati Resurrectio- „ nem Domini celebramus „.

Late eumdem ritum exponunt S. Basilius, tractatu de Spiritu Sancto, *cap.* 27. & auctor quæstionum ad Orthodoxos, inter opera Justini Martyris, *quæst.* 115. & S. Isidorus, *lib.* 1. De Divinis, *cap.* 13. ubi & fuse rationem illius ritus desumpti ex celebratione resurrectionis Dominicæ prosequitur.

Cum antiquus hic ritus in nonnullis, uti videtur, Ecclesiis Orientalibus, hujus Concilii temporibus, quâ par est Religione non observaretur, sed præter morem hisce Ecclesiis jam pridem receptum, flexis genibus, etiam his diebus oraretur, & forte titulo, quod S. Paulum Pentecoste, hoc est diebus a Pascha ad Pentecosten interlabentibus, genibus flexis orasse diceretur; *Act. cap.* 20. *verf.* 36. & *cap.* 21. *verf.* 5. Hinc Patres Nicæni hoc Canone ritum hunc uniformiter observari præcipiunt, additâ insuper hâc ratione; *ut omnia similiter in omni Parochia observentur;* hoc est, ut eadem precandi formula ubique obtineat, & omnia sacra uniformiter peragantur.

An ritus hoc Canone præscriptus in Ecclesia Romana obtinuerit?

Notandum in Codice E. R. præsentem Canonem non inveniri, cujus nec Rufinus meminit. Credit autem Quesnellus, vix dubium esse, quin ex consilio omissus sit Canon iste, nec aliam ob causam, ut ipse opinatur, quam quia ab Ecclesia Romana receptus non fuerit, nec forsan in Occidentalibus partibus, *dissertatione* 12. *tom.* 2. Operum S. Leonis insertâ, *cap.* 51. qui multis ibidem adstruere conatur, disciplinam hoc Canone expressam, in Romana Ecclesia, primis illis seculis non fuisse receptam, neque mentem fuisse Synodi Nicænæ uniformitatem rituum & cæremoniarum inter omnes Ecclesias, tam Occidentales, quam Orientales introducere; cum apprime nosset in his optimam regulam, quam tradidit S. Augustinus citatâ *Epistolâ* 55. „ nec di- „ sciplina ulla in his melior gravi pru- „ dentique Christiano, quam ut eo mo- „ do agat, quo agere viderit Eccle- „ siam, ad quamcumque forte devene- „ rit; quod enim neque contra fidem, „ neque contra bonos mores injungi- „ tur, indifferenter est habendum, & „ pro eorum, inter quos vivitur, so- „ cietate servandum est „.

Itaque contendit unice voluisse Synodum cohibere *quosdam*, qui præter consuetudinem, in suis Ecclesiis receptam, contendebant illis diebus orandum esse *genibus flexis*, nec verba Canonis *in omni Ecclesia* tam generaliter accipienda, ut non Orientales tantum, sed & Occidentales Ecclesias complectantur. Legi merentur, quæ summâ eruditione, pro sustinenda codicis sui sinceritate, ibidem vir ille eruditus proponit.

Interim illud indubitatum est Ecclesiam Romanam ritum hoc Canone præscriptum recepisse, postquam Dionysius Exiguus Canonem suo Codici inseruit; quare & hodie Ecclesiæ, quæ ritu Romano utuntur, Dominicis diebus, uti & quinquaginta inter Pascha & Pentecosten in publicis Officiis, *stantes*, quasdam preces persolvunt, quas aliis diebus genibus flexis recitant.

DISSERTATIO

In Synodum Ancyranam.

§. I.

De tempore Synodi, numero Episcoporum, & Canonum.

Creditur hæc Synodus celebrata anno 314.

Dionysius Exiguus Nicænis Canonibus subjiciens Canones Ancyranos hoc monitum præmittit: „ istæ „ Regulæ priores quidem sunt Nicænis, „ sed ideo Nicænæ prius positæ sunt, „ propter auctoritatem ejusdem magni „ sanctique Concilii congregati apud „ Nicæam „: hoc monitum similiter legitur in codice, quem sub titulo codicis Ecclesiæ universæ edidit Christophorus Justellus; atque in omnibus passim antiquis Canonum Collectionibus: ut manifestum sit hoc non esse adjectum a Dionysio Exiguo, sed eum reperisse illud in antiqua græca collectione, quam latinam reddidit.

Hinc Eruditis omnibus persuasum est, Synodum hanc habitam esse ante Synodum Nicænam, crediturque communiter celebrata anno 314.

Hoc enim anno, extincto in Oriente Maximino Tyranno, unaque ejus interitu sævà in Christianos cessante persecutione, & pace Ecclesiæ per Constantinum datâ: „ Votivum nobis ac „ desideratum spectaculum præbebatur, „ Dedicationum scilicet festivitas per „ singulas Urbes, Oratoriorum recens „ structorum consecrationes, ad hæc E„ piscoporum conventus „: inquit Eusebius *lib.* 10. *Hist. Eccl. cap.* 3.

Ancyra autem civitas ad hujusmodi Sacrum Conventum celebrandum electa est propter loci opportunitatem; utpote in meditullio regionis constituta, quo minoris Asiæ Episcopi, Cappadoces, Pontici pariter & Armeni, Cilices & Syri convenire facilius potuissent, uti scribit Baronius ad annum 314.

Huic Synodo interfuisse ex dictis singulis Provinciis unum saltem Episcopum constat; quin & admodum verisimile est, hos non casu huic Synodo interfuisse, sed speciatim vocatos, ut disciplinæ constituendæ testes futuri, eam in suis respective Provinciis notificarent, & ut executioni mandaretur, adlaborare possint.

Huic Concilio XVIII. Episcopos interfuisse, atque eidem præfuisse Vitalem Antiochenum Episcopum, legitur apud Gratianum, *dist.* 16. *Can.* 2. „ Prima „ annotatio Ancyranæ Synodi dicitur, „ quæ ante Nicænam fertur fuisse: in „ qua Patres XVIII. statuerunt Cano„ nes XXIV. quorum auctor maxime „ Vitalis Antiochenus Episcopus fuit„. Ita in editione Decreti post correctionem Romanam; sed in Decreto ex editione Antonii Contii anni 1570. tantum habentur Patres XVII. qui & in antiquiore ejusdem Decreti editione anni 1515. & 1518. solum ponuntur XVI. neque forsan in ulla editione ante correctionem Romanam numerus XVIII. Patrum reperietur.

Numerum vero hunc verisimiliter correctores Romani desumpserunt ex recentiore Isidorianæ collectionis edito exemplari, prout & in Labbæana Conciliorum compilatione exstat; in quo huic Synodo subjicitur subscriptio XVIII. Episcoporum; atque Primus ordine ponitur Vitalis Antiochenus Syriæ Cœles. (*a*); Secundus Agricolaus Cæsareæ Palæstinæ; Tertius Marcellus Ancyræ Galatiæ primæ. Verum in Col-

(*a*) Abbreviatum nomen est. Legi enim debet Cœlesyriæ, quæ sita est inter Syriam propriam, Phœniciam, & Palæstinam.

Collectione Isidori edita Parisiis anno 1525. & 1535. item Coloniæ anno 1530. operâ Jacobi Merlini Doctoris Theologi Parisiensis, dicuntur duntaxat convenisse XII. Episcopi, quorum nomina ibidem exprimuntur; atque primo hic nominatur Marcellus Ancyranus; Secundus Agricolaus Cæsariensis; Tertius Lupus Tharsensis; Quartus demum Vitalis Antiochensis.

Pristinæ Isidori lectioni congruit libellus Synodicus complectens brevi compendio omnes Synodos a tempore Apostolorum usque ad Synodum VIII. primum græce ante annos septingentos scriptus, ac dein latine versus a Joanne Pappo, & insertus græce & latine *tom.* 2. Bibliothecæ juris Canonici veteris Justelli. In hoc libello de hac Synodo hæc leguntur: „ Synodus divina & sacra Provincialis duodecim „ Episcoporum collecta Ancyræ Galatiæ; cui præfuit Marcellus ibidem „ Episcopus, & Agricola Cæsareæ „ Cappadociæ: quæ Canonicam præscripsit emendationem eorum, qui in „ persecutione ceciderant „.

Cum hic libellus ob antiquitatem fidem non exiguam mereatur, nec in ullo alio auctore Græco habeamus numerum & nomina Episcoporum, qui huic Synodo interfuerunt, consonetque Isidoro saltem juxta aliquas ejus antiquiores editiones, quidni his adhæreamus potius quam auctoribus recentioribus, qui nullum aliunde sinceritatis adjumentum habent.

Consequenter admodum verisimiliter erit, ultimos quinque Episcopos, qui in pristina Isidori editione omittuntur, & in recentiore omnes ordine ponuntur; nec non Vitalem Antiochenum, qui in libello Synodico omittitur, recentiore manu appositos fuisse.

Quod autem Marcellus Ancyranus apud Isidorum primo loco ponatur, & in libello Synodico dicatur Synodo præfuisse, nequaquam evincit, quod ipse esset inter omnes ordinatione senior; quandoquidem constet Marcellum hunc, ut minus 50. annis post hanc Synodum adhuc superfuisse; ut proinde sit verisimile, ipsum eo tempore recenter ordinatum fuisse.

Vera proinde hujus præeminentiæ ratio apparet expressa ab auctore dicti libelli Synodici, dum Marcellum nominavit ibidem Episcopum, id est, civitatis Ancyræ, in qua Synodus celebrata fuit, ut & ideo idem auctor hanc Synodum in epigraphe vocet Ancyranam Marcelli.

Hic notari potest exemplum adstruens præeminentiam Episcoporum, in quorum Diœcesibus Synodi celebrantur. De numero Episcoporum, qui huic Synodo interfuisse leguntur, late quoque agit vir clarissimus Tillemontius in suis Memoriis, *tom. 6. part.* 1. ad vitam Vitalis & Philogonis Episcoporum Antiochiæ, notatque post Baronium, quod hæc Synodus merito dici queat Synodus universalis totius Orientis; licet nonnisi octodecim ad summum Episcopos interfuisse etiam Tillemontius fateatur. Scribitur enim hanc ex omnibus Provinciis collectam; licet forsan unus duntaxat aut duo ex unaquaque Provincia vice omnium deputati intervenerint; vel in subscriptione, quæ hodie exstat, nec originalis est, celebriores soli exprimuntur, uti monet Tillemontius, qui notat Episcopos hic expressos eruditione & pietate fuisse admodum celebres; plures etiam per martyrium vitam finierunt.

Hinc habemus, quantæ venerationis & auctoritatis Canones hujus Synodi reputandi sint; qui & ab Ecclesia quoque fuerunt suscepti & recogniti.

Edidit hæc Synodus viginti-quatuor Canones, uti apud Latinos Canonum Collectores legitur; quibus reipsâ & Græci conveniunt, licet hi 25. referant: quia hæc differentia solummodo inde provenit, quod hi Canonem quartum in duos diviserint.

His Canonibus in editione Conciliorum Labbæana subjiciuntur Capitula duo Ancyrani Concilii, quorum priore agitur de illo, qui Domino suo jubente, homicidium fecerit, *vultque* ut talis *pœniteat*. Altero decernitur, *ut Episcopi de Parochiis suis sortilegos & maleficos expellant.*

Utramque esse suppositium uno consensu cum Baronio censent eruditi; & nominatim de posteriore relato a Gratiano *cauſ.* 26. *quæſt.* 5. *Can.* 12. monent ibi Correctores Romani. „ Verum„ tamen in Concilio Ancyrano, Græ„ co aut Latino neque impresso, ne„ que manuscripto est inventum: licet, „ qui tomos Conciliorum ediderunt, „ asserant haberi in quodam vetusto „ Codice 16. librorum partialium „.

§. II.

De occasione habitæ Synodi, & super quo præcipue deliberatum.

Occasio Synodi.

OCcasionem celebratæ Synodi expressit Auctor libelli Synodici, (de quo §. præcedenti) monens, quod hæc Synodus Canonicam præscripsit emendationem eorum, qui in persecutione cecidissent: id est, convenientes pœnitentias persolvendas ab iis, qui in persecutione cecidissent; quod & ex ipsis Canonibus constat, modum & tempora pœnitentiæ agendæ pro casuum & personarum varietate determinantibus.

Sane nemo negare potest, quin circa tempora hujus Synodi gravissima excitata fuerit in Christianos persecutio sub Maximino, eamque persecutionem etiam Galatiam pervasisse, ac nominatim urbem Ancyranam. Testantur Acta Sancti Theodoti Martyris Ancyræ, quæ exstant apud Bollandum ad diem 18. Maii; creditque Bollandus, pauca ad nos pervenisse illius ætatis Martyrum Acta tam authentica & certa, quam hæc sunt.

Illud præterea notum, quod licet Tyrannorum persecutio multos fortiter & constanter pro fide Christi certantes, palmâ martyrii coronavit, non defuisse tamen & inter fideles, qui acerbitate tormentorum vel Tyrannorum, & mundi carnisque blanditiis succumbentes fidem negaverint, quin & idolis immolaverint.

Persecutione autem cessante, & pace Ecclesiæ datâ, plurimi ex illis lapsis pœnitudine ducti ad Ecclesiam redire cupiebant, dignos fructus pœnitentiæ facere parati.

Super quo potissimum in hac Synodo deliberatum.

Hujusmodi ergo casibus occurrentibus, cura & studium erat Episcoporum deliberare & decernere, quæ potissimum pœnitentiæ in persecutione lapsis, & ad Ecclesiam regredi desiderantibus imponendæ essent, quibus tum divinæ justitiæ satisfieret, tum vera eorum conversio Ecclesiæ probari posset: quin & ipsi lapsi per opera pœnitentiæ, & alia pietatis exercitia, quæ curriculo pœnitentiali durante intercurrebant, priorem suam in fide imbecillitatem & infirmitatem vincerent, ac in fide, spe, & charitate solidarentur, ut adversus novas ingruentes tentationes firmi & immobiles posthac consistere possent.

Antiqui hujus moris locupletissimus testis est S. Cyprianus, variis in locis ac signanter *epiſt.* 53. ubi sex Episcopi eum consulunt, an tuto post triennii pœnitentiam iis reconciliatio concedi posset, qui fortissime coram Magistratu & populo frequente tormenta passi fuerant & vicerant, deinde a Proconsule tenti, & gravissimis pœnis diutissime excruciati, tandem ceciderant, & gloriam priore certamine partam maculaverant. Neque tantum de hac re Cyprianum consulunt, sed etiam rogant, ut cum aliis Episcopis quæstionem illam communicet.

Verba Cypriani sunt: „ Quoniam „ tamen scripsistis, ut cum pluribus Col„ legiis de hoc ipso plenissime tractem, „ & res tanta exigit majus & impen„ sius de multorum collatione Consili„ um, & nunc omnes fere inter Pa„ schæ prima solemnia apud se cum „ fratribus demorantur, quando sole„ mnitati celebrandæ apud suos satisfe„ cerint, & ad me venire cœperint, „ tractabo cum singulis plenius, ut de „ eo quod consuluistis, figatur apud „ nos, & rescribatur vobis firma senten„ tia multorum Sacerdotum consilio „ ponderata „.

Quanta fuerit Patrum cura in determinandis pœnitentiis.

Hujusmodi plurima inter Epistolas Cypriani testimonia illius disciplinæ occurrunt, atque inter alia etiam testimonium Cleri Romani tempore Cypriani, sede

pro varietate criminum, & diversitate personarum.

sede vacante, per mortem Fabiani Papæ, ita ad ipsum Cyprianum de causa lapsorum scribentis. „ Quamquam „ nobis in tam ingenti negotio placeat, quod & tu ipse tractasti prius: „ Ecclesiæ pacem sustinendam, dein- „ de sic collatione Consiliorum cum „ Episcopis, Presbyteris, Diaconis, „ Confessoribus, pariter ac stantibus „ Laicis factâ lapsorum tractare ratio- „ nem „. Hæc Clerus Romanus, *Epist.* 31. inter Epistolas Cypriani, & ne horum lapsorum interim cura & salus neglecta prorsus videretur, moderamen quidem aliquod excogitarunt, sed iterum nonnisi de consilio plurium Episcoporum, uti liquet ex subsequentibus: „ cujus temperamenti mode- „ ramen hic tenere quærentes diu „ & quidem multi, & quidem cum „ quibusdam Episcopis vicinis nobis „ & appropinquantibus, & quos ex „ aliis Provinciis longe positis per- „ secutionis istius ardor ejecerat, an- „ te constitutionem Episcopi nihil „ innovandum putavimus, sed lapso- „ rum curam mediocriter temperan- „ dam esse credimus, ut interim dum „ Episcopus dari nobis a Deo sustine- „ tur, in suspenso eorum, qui moras „ possunt dilationis sustinere, causa „ teneatur „.

Argumentum quoque non leve suppeditat Epistola Canonica S. Gregorii Thaumaturgi; hic enim interrogatus a vicinis Episcopis, quæ pœnitentia certis criminibus noviter in eorum Diœcesibus, occasione incursionis barbarorum perpetratis, esset imponenda? illis hâc epistolâ respondet, eosque modum pœnitentiarum docet: ac præterea Presbyterum a se bene instructum ad eos ablegat, una addens nonnullis peccatis pœnitentiam se definire non audere, sed expectandam Episcoporum Synodum, ac interim criminum reos ab Ecclesia pellendos. Sic scribit *Can.* 5. „ propterea ergo fratrem & consenem „ nostrum Euphrosynum ad vos misi- „ mus, ut secundum formam, quæ hic „ est, etiam ibi det similiter, & quo- „ rum accusationes admittere oporteat, „ & quos a *precibus* abdicare istic si- „ militer disponat „. Et *Can.* 17. de quodam speciali crimine loquens, ait: „ illius criminis reos etiam ab audi- „ tione arcere oportet, donec de iis „ congregatis Sanctis aliquid commune „ visum fuerit, & ante eos Sancto „ Spiritui „.

Insigne quoque illius disciplinæ exemplum est epistola Canonica Sancti Petri Alexandrini constans 14. Canonibus, in quibus singulæ species lapsorum examinantur, & singulis pœnitentia conveniens assignatur, ut eam universæ Patriarchatus Alexandrini Ecclesiæ teneant.

Simili igitur zelo & sollicitudine, hujus Synodi Patres pœnitentias lapsis imponendas, maturo & communi consensu, ac deliberatione determinarunt, regulasque, quas Sacerdotes sequerentur, conceperunt, uti recte observavit Cardinalis Baronius ad annum 314. Postquam enim monuit in Ancyrano Concilio, in primis de iis agi, qui in persecutione lapsi per pœnitentiam restituendi erant, subjungit. „ Quod igitur „ Cornelius Romæ, Cyprianus Car- „ thagine, & Gregorius Episcopus Neo- „ cæsariensis in Ponto Decianæ perse- „ cutionis tempore lapsos, nonnisi (ut „ vidimus) prævià satisfactione, & „ secundum delicti pondus pœnitentiâ „ compensatâ in Ecclesiam recipiendos „ esse statuerunt, atque rursum de iis, „ qui urgente Diocletiani vexatione „ a fide exciderant, pariter decreverunt „ in Occidente Hispaniarum Episcopi „ in Concilio Eliberitano, necnon in Æ- „ gypto magnus ille Petrus Martyr Epi- „ scopus Alexandrinus; idipsum æque „ Syriæ atque Asiæ plures simul coëun- „ tes Episcopi præstiterunt: ut videas „ unum eumdemque Spiritum Sanctum „ Ecclesiam Catholicam moderari; in „ eamdemque de lapsis recipiendis, ne „ nisi prævià satisfactione ad commu- „ nionem Ecclesiasticam admitterentur, „ diversis in locis, diversisque tempori- „ bus Sanctos Episcopos, eodem sacro „ afflante spiritu, conspirasse senten- „ tiam, ut pro distinctione criminum, „ personarum, & temporum, proque diver-

„ diversitate affectuum, pœnitentiam, „ diversas quoque inire rationes, ejusdem sancti Spiritus discretio persuaserit „.

Ex his discant Sacerdotes, non leviter, sed maturo consilio procedendum esse in determinandis ac imponendis pœnitentiis, ut pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate salutares & convenientes satisfactiones injungant; quemadmodum monet Synodus Tridentina, *Sess.* 14. *De Pœnitentia*, *cap.* 8.

S C H O L I A

In Canones Ancyranos.

CANON PRIMUS.

Presbyteros immolantes, & iterum luctamen adeuntes, si hoc non per illusionem aliquam, sed ex veritate fecerint, nec ante patrantes & affectantes atque suadentes, ut æstimentur quidem tormentis aptari, sed his visu & habitu tantum subjici: hos placuit honorem quidem retinere propriæ sedis, offerre vero aut alloqui, aut omnino sacerdotalibus officiis fungi non licere.

SCHOLION.

De Presbyteris in persecutione lapsis, & qui postmodum fidem coram Tyrannis confessi sunt.

PRæsens Canon concernit Presbyteros, qui quidem idolis immolaverant; at rursus quasi pœnitudine ducti ad certamen redierant. De his Presbyteris ante omnia inquiri, seduloque examinari vult Synodus, si horum Presbyterorum sincerus fuerit dolor, veraque pœnitentia, & an sincere ad certamen redierint, ac tormenta pro fide sustinuerint: sive utrum hic ad certamen, sive tormenta reditus non fuerit simulatus, an non intervenerit collusio, qualis erat illorum, qui postquam Magistratibus Gentilibus satisfecerant sacrificando, conveniebant cum ipsis mediante aliquâ summâ pecuniæ, quod se iterato præsentarent, aut se capiendos offerrent, simulante Magistratu quasi ipsos revera tormentis subjicerent, cum tamen nihil paterentur, atque ita per immolationem evadebant mortem, & una etiam famam apud Ecclesiam sive Christianos integram servabant.

Qui enim in simili occasione succubuerat, idolis immolando, a Catholicis ut tepidus, perfidus, & apostata reputabatur. Hic est verus hujus Canonis sensus, & in versione Isidori, item Codice Ecclesiæ Romanæ exprimitur his verbis: *Si ergo ex fide luctati sunt, & non ex compacto*, (vel ut alii legunt *confícto*) *ad ostentationem, uti caperentur, ipsi fecerunt*: (vel ut Græci legunt: *nec hoc prius machinati sunt, nec consulto & de industria id fecerunt, & persuaserunt, ut tormentis subjici viderentur cum ea specie & opinione tantum inferrentur*).

Examen circa conversionem similium Presbyterorum, & de eorum restitutione.

Nihil proinde annuere voluit Synodus hisce Presbyteris lapsis, nisi post serium examen de sinceritate & veritate conversionis ipsorum; constaretque ipsos ad certamen non ficte & ex compacto, sed ex sincero cordis dolore rediisse, & tormentis se suppósuisse.

Hinc discere possunt Sacerdotes, quomodo pœnitentium opera discutienda sint, ut de sincera ipsorum conversione statuatur.

Si igitur post adhibitum examen constet, quod non per illusionem aliquam (sive G. *non simulatione aliqua*) aut H. *non fraudulenter & insidiose*); sed ex veritate, id est, verâ prius commissi delicti pœnitudine, iterum luctamen adierint, placuit Synodo hos Presbyteros honorem *quidem sedis retinere* (sive G. *Cathedræ quidem honoris esse participes*); *offerre autem illis, & sermonem ad populum facere, aut aliquibus sacerdotalibus officiis fungi, non liceat.*

Quam

Quam innocentiam & puritatem in Sacerdotibus Patres requisierint, ut sacerdotales functiones subire sinantur, prædicta sat evincunt: quandoquidem nec iis Sacerdotibus eas permittant, „ quibus vere cruciatus adhibiti, qui- „ que in acerbitate tormentorum ali- „ quando constantes, ita demum into- „ lerabili asperitate victi, aris immo- „ laverunt, deinde vero iterum relucta- „ ti sunt, hoc est, hostem, a quo prius „ in certamine dejecti fuerant, poeni- „ tentiâ duce, prostratum vicissim pro- „ stravere, fidemque suam apud Ty- „ rannos confessi fuere, uti post Bal- „ samonem loquitur Zonaras ad hunc „ Canonem „. Et ut ex Sancto Cypriano notat Baronius ad annum 314. „ Tanto candore conspicuos ministros „ suos Ecclesia decernebat, ut licet se- „ cundo certamine, elatum priori vi- „ ctoriâ hostem superassent, ac proinde „ se negationis labe maculassent, non ta- „ men idoneos amplius existimaverit „.

Per indulgentiam autem conceditur his Presbyteris, ut Presbyteratus honorem retinere possint, sive non dejiciantur, aut degradentur ab ordine sacerdotali, sed solummodo ab Officio sacerdotali suspendantur. Officium autem sacerdotale potissimum juxta hos Patres in duobus consistit; nimirum in oblatione incruenti sacrificii, & in annuntiatione verbi Dei ad populum. Reputabant enim manus illas indignas ad offerendum Deo viventi agnum immaculatum, quæ per oblationem idolis fuerant pollutæ. Similiter nec utiliter, ac fructuose ad populum sermonem habendum ab eo, qui Christum, quem annuntiat, negaverit.

Notandum etiam quantâ cautelâ procedat Synodus in eo, quod per indulgentiam, sive quamdam dispensationem concedendum censuit; & quantopere hæc agendi ratio condemnet illos, qui criminibus onusti, adeo facile ad sacros ordines ascendunt, creduntque per quamcumque dispensationem, frequenter etiam sub vel obreptitie obtentam aut importunitate, idque sine causæ cognitione, & sine necessitate, aut utilitate Ecclesiæ extortam, potius quam datam, se esse coram Deo securos; *sed mentitur iniquitas sibi.*

Exstat hic Canon apud Gratianum, *Dist.* 50. *Can.* 32. non quidem integer, sed in compendium redactus, uti monent Correctores Romani.

CANON II.

Diaconi similiter, qui immolaverunt, honorem quidem habeant, cessent vero ab omni sacro ministerio, sive a pane, sive a calice offerendo, vel prædicando. Quod si quidem Episcoporum conscii sunt laboris eorum, & humilitatis, & mansuetudinis, & voluerint aliquid eis amplius tribuere vel adimere, penes ipsos erit potestas.

SCHOLION.

De Diaconis lapsis, & postmodum reluctantibus.

Evidens est in hoc Canone de Diaconis agi, quibus idem contigit, quod Presbyteris, quorum meminit præcedens Canon. De his nimirum Diaconis, qui immolaverunt, postea autem reluctati sunt, uti legunt Græci, Hervetus, & Isidorus, ipseque Canonis contextus patenter exposcit, ut mirum sit hæc verba, *postea autem reluctati sunt*, apud Dionysium esse omissa.

Per sacrum ministerium, quod Diaconis hoc Canone interdicitur, intelliguntur functiones Diaconi oblationem sacrificii respicientes; sive quas tempore liturgiæ Diaconi tamquam Ministri Episcoporum & Presbyterorum obibant. Aliæ vero functiones officium Sacerdotale non respicientes, quales erant curam Martyrum & Confessorum, aut etiam pauperum gerere, rerum temporalium dispensationem agere, denique alia Episcoporum exteriora & temporalia negotia curare, his Diaconis interdictæ non erant.

Quæ functiones similibus Diaconis interdictæ & quæ fuerint eorum temporum Diaco-

Duæ autem præcipue Diaconorum functiones exprimuntur: prima scilicet *oblatio panis & calicis*, quæ Diaconis lapsis interdicitur.

Credunt nonnulli per oblationem hic intelligi distributionem, sive delationem Eu-

norum ordinariæ functiones Ecclesiasticæ.

Euchariſtiæ, ſub ſpecie panis & vini per Diaconos populo faciendam.

Verum cum ſatis conſtet Diaconos non fuiſſe ſolitos Euchariſtiam diſtribuere populo ſub ſpecie panis, niſi tantum in neceſſitate, & de ſpeciali licentia & indulgentia Sacerdotum, ita ut porrigere Euchariſtiam fidelibus ſub ſpecie panis ordinaria functio Diaconorum fuiſſe non videatur. Canon vero agat de ordinariis Diaconorum functionibus, apparet veriſimilius hic agi de ea oblatione, quâ Diaconi tamquam Sacerdotum miniſtri, Sacerdotibus materiam ſacrificii offerebant, ſive præſentabant; cujus functionis Diaconalis meminit S. Iſidorus, dicens: *Levitæ inferunt oblationes in altaria.* Hinc & indubie manſit hodiernus ritus, quo Diaconi in Miſſæ ſacrificio Sacerdoti celebranti offerunt ſeu præſentant panem & calicem offerendum.

Secunda functio nominatim hoc Canone Diaconis interdicta exprimitur apud Dionyſium, aliosque nonnullos Latinos Canonum traductores per verbum *prædicandi*. Atque hinc vulgo creditur, vetari Diaconis habere *ſermonem ad populum*. At Diaconos primis Eccleſiæ ſeculis reputatos fuiſſe ordinarios Miniſtros annuntiationis vel prædicationis verbi Dei ad populum, nullibi legitur; ut proinde admodum veriſimile ſit, Canonem non de *prædicatione*, ſive de exhortatione ad populum agere, ſed de proclamatione, vel annuntiatione, quâ Diaconi tempore ſacrificii tamquam Sacerdotum miniſtri ordinem liturgiæ populo indicabant. Puta inſtar præconis indicando fidelibus & Catechumenis quando flectendum, quando ſurgendum, quando exeundum eſſet, aliaque ſimilia, de quibus populus per Diaconos monebatur; atque inde & hodiernus ritus jubens per Diaconum in miſſa ſolemni cantari *flectamus genua; procedamus in pace; ite, miſſa eſt, &c.*

Huic ſenſui congruit verſio Iſidori, quæ & occurrit in Codice Eccleſiæ Romanæ, quæ pro verbo *prædicando* habet, *nec pronuntient*. Apud Gratianum *Diſt.* 50. *Can.* 30. legitur: *nec Evangelium pronuntient;* at vero *Evangelium* in antiquiore verſione non haberi monent ibidem Correctores Romani.

Rigor diſciplinæ circa ſimiles Diaconos relinquitur judicio Epiſcopi.

Poſt ſtabilitam Canonicam & ordinariam diſciplinam circa lapſos Diaconos permittit Synodus Epiſcopis, in caſibus particularibus ejuſdem diſciplinæ moderationem; non quidem pro ſuo beneplacito & arbitrio metiendam, ſed attentis laboribus eorum, & humilitate & manſuetudine. Permittitur autem Epiſcopis non tantum aliquid ulterioris gratiæ tribuere, ſed etiam de gratia in Synodo indulta aliquid adimere (ſive G. *auferre*); prout nimirum viderint eos majora vel minora doloris ſigna edere.

Unde hic notandum monet Balſamon, quod omnis animæ medela dependet ab Epiſcopi judicio ac prudentiâ.

Hic rurſus notant Sacerdotes, in pœnitentiis moderandis, non verba, ſed opera pœnitentium eſſe maxime attendenda, præcipue humilitatis & manſuetudinis, a Chriſto ſpecialiter inculcata: *Matth. cap.* 11. *verſ.* 29. *Diſcite a me, quia mitis ſum & humilis corde.*

CANON III.

Qui fugientes comprehenſi ſunt, vel a domeſticis traditi, vel ademptis facultatibus ſuſtinuere tormenta, aut in cuſtodiam truſi proclamaverunt ſe Chriſtianos eſſe, & eo uſque adſtricti ſunt, ut manus eorum comprehendentes violenter attraherent, & funeſtis ſacrificiis admoverent, aut aliquid ſibi polluti cibi per neceſſitatem ſumere cogerentur, confitentes ſe Chriſtianos eſſe, & luctum rei, quæ contigit inceſſabiliter oſtendentes omni dejectione & habitu & humilitate vitæ, hos velut extra delictum conſtitutos, a communionis gratia non vetari. Si vero prohibiti ſunt ab aliquibus, propter ampliorem cautelam, vel propter quorumdam ignorantiam, ſtatim recipiantur. Hoc autem ſimiliter & de Clericis & de Laicis cæteris obſervari conveniet. Perquiſitum eſt autem & illud, ſi poſſunt

etiam

etiam Laici, qui in has necessitatis angustias inciderant ad Clericatus ordinem promoveri; placuit ergo & hos tamquam qui nihil peccaverunt, si & praecedens eorum vita probabilis sit ad hoc officium provehi.

Scholion.

Cura Patrum in examinandis circumstantiis, & gravitate peccati, praevia ad receptionem in communionem.

Canon hic magis reflexione quam expositione eget. Si enim attendamus circumstantias casus, qui in Canone proponitur, apparebit, stupendam fuisse Patribus illis curam, ne quis indignus ad communionem, aut sacros ordines admitteretur, vel ex hoc solo quod de admittendis his dubitatum fuerit.

I. Supponunt, quod fugientes comprehensi sint, adeoque potius patriam & res suas domesticas deserere, quam fidem, aut etiam tentationi ab ea deflectendi se exponere in animo habuerint.

II. Quod ademptis facultatibus tormenta sustinuerint, aut in custodiam trusi proclamaverint se Christianos esse, & consequenter cum evidenti mortis periculo fidem suam professi sint.

III. Quod etiam eo tempore, quo per violentiam manus eorum ad sacrificia attrahebantur, aut cibos pollutos per necessitatem sumere cogebantur, confessi sint jugiter se Christianos esse, proinde suam in fide constantiam *jugiter declaraverint.*

IV. Quod luctum rei, quae contigit, *incessabiliter ostenderint omni dejectione & habitu & humilitate vitae.*

Quid requisierit Synodus, ut hi ad Clerum recipi possent.

Quis hanc Patrum curam in admissione ad communionis gratiam cum hodierna die Sacerdotum incuria conferens non perhorrescat? sed quod omnem excedit stuporem, hos generosos Christi athletas, ne dicam gloriosos Martyres ad Clerum admittere noluit Synodus, nisi etiam praecedens eorum vitae institutae ratio recta inveniatur, quasi macula vitae praecedentis, nec per martyrium sufficienter elui videretur, ut illorum innocentia sanctitati Sacerdotii responderet; sed petet quis quo praetextu sive titulo nonnulli similes a communione excludendos praetendebant, uti innuit Canon.

Fuga in persecutione a Patribus ut justa probatur.

Praetextum illum notasse videtur Canon in verbis initialibus, *Qui fugientes comprehensi*, quasi prae timiditate non christiana martyrium fugissent, atque eatenus aliquo modo Christum confiteri erubuissent. At Patres attendentes a Christo dictum esse, *Matth. cap.* 10. *vers.* 23. *Cum vos persequentur in una civitate, fugite in aliam*, declarant Tyrannorum saevitiam fugientes, nihil hâc fugâ deliquisse. Nam, ut monet Zonaras „ lex martyrii est, magni „ Theologi testimonio, ut neque nos „ sponte certamini offeramus, & iis, „ qui nobis infesti sunt, & imbecillioribus parcentes, &c. proinde nonnulli suae sibi imbecillitatis conscii, dum „ Tyrannorum furor in Christianos debacchareter, fugâ sibi & latebris „ prospiciebant, Evangelicum in ea re „ praeceptum secuti (dicente Domino, cum vos in hac urbe persequentur, fugite in aliam)„.

Exstat apud Gratianum *Distinct.* 50. *Can.* 32.

Canon IV.

De his, qui sacrificare coacti sunt, insuper & coenaverunt in idolio, quicumque eorum cum ducerentur, laetiore habitu fuerunt, & vestimentis pretiosioribus usi sunt, & praeparatae coenae indifferenter participes exstiterunt, placuit eos inter Audientes uno anno constitui, succumbere vero tribus annis, in oratione autem communicare biennio, & tunc ad perfectionis gratiam pervenire. Quotquot autem ascenderunt templa veste lugubri, & recumbentes per omne tempus flevere discubitus, si compleverunt poenitentiam triennii temporis, sine oblatione suscipiantur. Si autem non manducaverunt, biennio subjecti poenitentiae, tertio anno sine oblatione communicent, ut perfectionem quadriennio consequantur. Penes autem Episcopos erit potestas modum conversionis eorum probantes, vel humanius erga eos agere, vel amplius tempus adjicere, ante omnia vero praecedens eo-

rum vita & posterior inquiratur, & ita eis impertiatur humanitas.

Scholion.

Solicitudo Patrum in determinandis pœnitentiis pro qualitate & gravitate delicti.

Præsens Canon a Græcis, uti & ab Herveto, atque dividitur ab Isidoro in duos; atque hinc fit, ut in horum versionibus habeantur Canones 25. cum apud Dionysium duntaxat 24. Canones numerentur.

Priore parte Canonis, quæ in Codicibus Græcorum, quos secutus est Isidorus, facit Canonem IV. agitur de his, qui sacrificare coacti sunt (sive G. *qui vi sacrificaverunt*) insuper & cœnaverunt in idolio (seu G. *ad idola pransi sunt*) (aut Isid. *in templis idolorum*).

Horum autem duo erant genera. Prioris generis (de quibus hic) erant, qui cum ducerentur, lætiore (sive Isid. *cultiore*) habitu fuerunt, (sive potius G. *accesserunt*) (vel Isid. *ad templa perducti sunt, & vestimentis pretiosioribus usi sunt*) (& *præparata cœna*, (seu G. *parati prandii*) indifferenter (sive G. *non ægre id ferentes*) (aut Isid. *indifferenter sumentes omnia quæ fuerunt apposita*) *participes exstiterunt*.

Quod dicitur de veste lætiore aut pretiosiore, intelligendum apparet de veste eo fine assumpta, ut per eam se ostenderent cum hilaritate prandio seu cœnæ assistere: quod & non obscure indicat versio Isidori, qui legit, *si qui eorum cum habitu cultiore ad templa perducti sunt, atque ibi pretiosiori adhuc veste mutatâ, &c.*

De his itaque placuit eos inter Audientes uno anno constitui (sive G. *annum audire*): hoc est, ut notant Balsamon & Zonaras, *unius anni spatio audire in Narthece stantes, sacrarum Scripturarum lectioni attentos*.

Dein, anno illo expleto, *succumbere tribus annis* (sive G. *substerni*) (aut Isid. *agere pœnitentiam*) e hoc est interpretibus Balsamone & Zonarâ, „ post ambonem consistere, & cum Catechumenis egredi „. Expletis his tribus annis, vult Synodus eos in oratione communicare biennio: „ hoc est, „ (ait Zonaras) ad finem usque cum „ fidelibus interesse, & cum iis una „ orationi vacare „: quibus absolutis declarat eos ad perfectionis gratiam pervenire (sive Gr. *tunc ad id quod est perfectum accedere*) hoc est „ etiam „ divinorum Sacramentorum erunt participes „: unde legit Isidorus *Sacramentis reconciliari*.

Canonis sensum invertit Isidorus.

Evidens est juxta unanimem lectionem Codicum Græcorum, & ipsius Dionysii hic sex annos pœnitentiæ præscribi lapsis, priusquam id quod perfectum est, assequi valeant, sive divinorum Sacramentorum participes fieri, quam lectionem plane invertit Isidorus, qui quatuor duntaxat annos pœnitentiæ assignat, tres annos substrationi assignatos, contra fidem omnium Codicum Græcorum, & Ecclesiæ primitivæ praxim, simul orationi & consistentiæ tribuens. Ita enim legit: „ sed ex ipso „ triennio per biennium orationi tan„ tummodo communicare, tertio au„ tem anno reconciliari Sacramentis „: confundens gradum substrationis cum gradu orationis & consistentiæ contra praxim tunc usitatam.

Plura de his pœnitentiæ gradibus seu stationibus dixi in *Jure Eccles. Tom. II. part.2.sect.1.tit.6.cap.3.pag* 152.*& cap.4. pag.*162. ubi una notavi, gradum substrationis dictum fuisse specialiter gradum *pœnitentialem*, eo quod in hoc gradu varia opera pœnitentiæ imponerentur pœnitentibus; ut proinde mirum non sit, quod Isidorus pro *succumbere*, vel *substerni* verterit *pœnitentiam agere*.

In altera Canonis parte, quæ apud Græcos & Isidorum facit Canonem quintum, agitur de his, qui quidem etiam *ascenderunt templa*, (& G. *accumbentes comederunt*) scilicet idolothyta, sive idolis immolata, sed ascenderunt cum veste lugubri, & recumbentes per omne tempus flevere accubitus; palam ostendentes se invitos & reluctantes accumbere, & de idolothytis participare: quia tamen succubuerant, idque metu forsan amittendarum facultatum, aut

aut etiam vitæ, minus tamen deliquissent, quam qui accedentes & accumbentes etiam lætitiæ signa monstrabant, decernit Synodus, si compleverint pœnitentiam triennii (sive G. *triennale substrationis tempus impleverint*) *sine oblatione suscipiantur ;* hoc est, „ (ait Zonaras) in Ecclesia quidem „ cum fidelibus consistere, non tamen „ communicare jubet „.

Qui enim offerebant, & ad oblationem in sacrificio admittebantur, hi quoque admittebantur ad communicandum de oblatis. Si autem (Isid. *perducti ad templa*) *non manducaverunt*, id est, si quidem ad templa idolorum, & convivia accesserint ; sed tamen de idolothytis non gustaverint, uti præcedentes, placuit Synodo, *ut biennio subjecti pœnitentiæ* (seu G. *biennio substrati*) *tertio anno sine oblatione communicent, ut perfectionem quadriennio*, (vel juxta Græcos *triennio*) *consequantur;* (aut Isid. *in quarto autem anno perfectionem suam recipiant*).

Itaque hi postremi duobus duntaxat annis in substratione sive gradu *pœnitentiali* manere debent, & uno anno in gradu consistentiæ, tribus his completis, quarto anno inchoato, perfectionem consequuntur, & ita conciliari poterunt variantes lectiones Latinæ & Græcæ, quarum illæ quadriennio, sive in quarto anno ad perfectionem demum admittunt ; hæ vero tertio anno scilicet completo, & quarto inchoato.

Quid in Canone significetur per communicare sine oblatione.

Per *communicare sine oblatione*, hic intelligitur communicare fidelium societati, uti recte hic monet Zonaras, qui & addit : „ Communionem namque hoc loco, non Sacramentorum „ perceptionem, sed solam cum fidelibus consociationem intelligit; quare illud addidit, *sine oblatione*, ut „ tertio anno quod perfectum est accipiant, ut, inquam, exacto triennio, „ communionis quoque boni participes „ fiant.

Hic notatu dignum, quantâ curâ & exactitudine omnes circumstantias peccati expendant hi sanctissimi Episcopi, ut tempora pœnitentiæ & reconciliationis peccato proportionata determinent.

Episcopi vita & conversatione pœnitentium perspecta, tempus modumque pœnitentiæ moderari, vel extendere possunt.

Verum quia nec ignorabant periculosum esse in generali pœnitentias peccatis imponendas, earumque tempora determinare, eo quod non sit æqualis in omnibus pœnitentibus pœnitendi ratio, nec omnium eadem constitutio & vita, ideo volunt ut *penes Episcopos sit potestas modum conversionis* (seu D. Ex. vel H. *conversationis*) *eorum probantes* (sive G. *examinantes*) *vel humanius erga eos agere* (seu G. *clementiâ utendi*) *vel amplius tempus adjicere*.

Isidorus autem Canonem interpretando potius quam ad verbum vertendo ita legit. Episcopum autem hanc licentiam habere oportet, ut perspectâ singulorum conversatione, normam regulamque conversationis attribuat ; id est, aut humanius agens secundum vitæ modum, tempus alicui pœnitentiæ breviet, aut etiam prolixius quod correctione necessarium viderit, addat. Vult autem ut in moderanda aut statuenda pœnitentia ab Episcopis ante omnia præcedens eorum vita & posterior (sive G. *quæ consecuta est*) *inquiratur* (seu G. *examinetur*) & ita eis impertiatur humanitas : (vel Isid. *ita circa eos sacerdotalis se humanitas moderetur*).

Hic rursus attendant Sacerdotes in retinendis vel remittendis peccatis, & in pœnitentiis relaxandis ad vitæ rationem respiciendum, & non solis verbis credendum esse.

CANON V.

De his, qui minis tantum cessere pœnarum, aut privatione facultatum territi, aut demigratione, sacrificaverunt, & hactenus pœnitudinis negligentes, neque conversi sunt, nunc hujus Concilii tempore semel obtulerunt conversionis suæ consilia capientes ; placuit usque ad magnum diem eos inter Audientes suscipi ; & post magnum diem triennio pœnitentiam agere, & postmodum duobus annis sine oblatione communicare, & tunc demum

mum sex annis completis ad perfectionis gratiam pervenire. Si vero quidam ante hanc Synodum suscepti sunt ad pœnitentiam, ex illo tempore initium eis sexennii computetur. Si quod autem periculum vel mortis expectatio, aut ex infirmitate, aut ex aliqua occasione contigerit, his sub definitione statuta communio non negetur.

SCHOLION.

De his, qui solis minis cesserunt, sive lapsi sunt.

PRo intellectu casus, qui hoc Canone proponitur, advertendum agi hic de iis, qui sacrificaverant victi solo terrore minarum, nulla hucusque tormenta perpessi, nec rerum temporalium jacturam vel exilium passi, sed solis minis deterriti, succubuerant, uti notarunt Balsamon & Zonaras, ipseque textus Græcus luculenter demonstrat. Apud Græcos enim ipsum verbum *minis* evidenter omnia sequentia, id est, pœnas, privationem facultatum, & demigrationem, sive exterminationem afficit: ita enim legunt: „ De „ his, qui solis supplicii minis, & bo„ norum ablationis & exterminationis „ cesserunt, & sacrificaverunt „.

Quid per magnum diem in Canone intelligatur.

Per magnum diem hic intelligi festum Paschale, nemo ambigit. Cum igitur dicatur hos lapsos, sex annis pœnitere debere, & tantum quinque anni pœnitentiæ peragendæ post hunc magnum diem designentur, verisimile est quod Synodus immediate post Pascha fuerit celebrata, uti notat Baronius ad an. 314. ideoque & supponitur, quod qui tempore Synodi pœnitentiam agere incepissent, ante proximum futurum Pascha annum unum pœnitentiæ absolvissent, & sic post illum magnum diem quinque pœnitentiæ anni restarent.

Pœnitentibus in periculo mortis constitutis communio non neganda, etiam ante expleta tempora pœnitentiæ.

Quod in fine Canonis additur periculo vel mortis expectatione aut ex infirmitate, aut ex aliqua occasione contingente, his *sub definitione statuta communio* non negetur (sive G. *sub definitione recipiantur*) significat, quod secundum Canonem, sive definitionem jam statutam, pœnitentibus etiam ante peractam pœnitentiam periclitantibus non esse negandam communionem: unde Auctor Codicis Ecclesiæ universæ apud Justellum in Bibliotheca Juris Canonici veteris ita vertit: „ sed si pe„ riculum mortisque expectatio ex mor„ bo, aut aliqua occasione contigerit „ secundum Canonem recipiatur „.

Isidorus in sua versione rationem non negandæ communionis addere voluit, dicens: „ His communio propter via„ ticum suum non negetur „. Eadem est lectio in Codice Ecclesiæ Romanæ, quasi diceret: ideo his non est neganda communio, quia indigent viatico suo ituri ad æternitatem.

CANON VI.

De his, qui in festis diebus Gentilium in remotis eorum locis convivia celebrarunt, cibosque proprios deferentes ibidem comederunt, placuit post pœnitentiam biennii eos suscipi, utrum vero cum oblatione, singuli Episcoporum probantes vitam eorum, & singulos actus examinent.

SCHOLION.

ERant apud Gentiles quidam dies Festi, qui epulando transigebantur, & licet epulæ non agerentur in idolorum templis, erant tamen loca specialiter conviviis hisce agendis deputata, ut ex hoc Canone manifestum est.

De pœnitentia injuncta iis, qui cum Gentilibus festa peregerunt.

Nonnulli igitur Christiani præ timore a celebrandis hisce festis, & a conviviis eorum causâ initiui solitis se absentare non audentes, proprios cibos afferebant, ne cibis forsan immolatis polluerentur, credentes se hâc ratione ab omni reprehensione immunes.

Verum Patres hujus Synodi attendentes, idolum nihil esse, per consequens nec cibos idolis immolatos esse in se immundos, sed ab eorum manducatione fore abstinendum, ne frater infirmus ex nostra manducatione scandalizetur, judicarunt nec eos, qui in loco conviviis Gentilium destinato, etiam proprios cibos manducaverunt a culpa omnino exemptos; eo quod definito & destinato

to loco convivia cum Ethnicis celebrantes exterius se gesserint, quasi cum ipsis festum diem celebrassent, atque scandalum infirmioribus hàc agendi ratione posuerint, & Christianam Religionem profiteri erubuerint.

Insuper attendentes Patres hujus Synodi, quod etsi execrabilibus cibis non essent inquinati, tamen cum fidelibus accumbendo, idque in communi Gentilium mensa & loco, specialiter conviviis illis agendis pro gentilibus destinato, palam videbantur diem festum cum Ethnicis celebrasse, atque ita cum iisdem communicasse, decernunt eos per biennium substratione puniendos.

Judicio Episcopi permittitur, quid ulterius post peractam pœnitentiam per Synodum præscriptam sit faciendum.

Biennio in substratione expleto, permittit judicio Episcopi tamquam pœnitentiarum Canonicarum primario moderatori & ministro, quomodo recipiendi sint, ad solam consistentiam, sive ad communionem precum cum aliis fidelibus; an vero ad perfectiorem communionem cum oblatione; *probantes* (scilicet Episcopi) *vitam eorum, & singulos actus examinantes;* vel ut legit Isidorus: *vitâ eorum præteritâ ac præsentis habitâ consideratione.*

Hìc rursus docentur Sacerdotes, ut cum de reconciliatione pœnitentium, aut de eorum ad sacram communionem admissione agitur, non tantum vitæ præsentis, sed & præteritæ rationem habendam, singulosque actus expendendos, hoc est, totam vitæ seriem, præsertim ubi de magnis & inveteratis peccatoribus agitur.

Canon VII.

Hi, qui secundo & tertio sacrificaverunt coacti, quatuor annis pœnitentiæ subjiciantur, duobus autem aliis sine oblatione communicent, & septimo anno perfecte recipiantur.

Scholion.

Gradus substrationis.

Quod apud Dionysium legitur *quatuor annis pœnitentiæ subjiciantur*, vel juxta Isidorum *se se ad pœnitentiam submittant*, apud Græcos legitur *quadriennio substernantur:* ut inde rursus intelligatur gradum substrationis habitum fuisse pro gradu, in quo pœnitentes operibus pœnitentialibus præcipue exercerentur, uti supra monuimus.

Frequentia criminis, circumstantia aggravans.

Hic Canon evincit jam pridem in Ecclesia fuisse receptum, pœnitentias majores esse imponendas pro ejusdem criminis frequentiore iteratione, ac per consequens & tunc creditum fuisse iterationem peccatorum in confessione exprimendam esse, ut pœnitentia peccatis correspondens major vel minor imponatur, & tempora probationis protrahantur vel remittantur.

Canon VIII.

Quotquot autem non solum ipsi deviarunt, sed etiam insurrexerunt & compulerunt fratres, & causas præbuerunt, ut cogerentur, hi per triennium quidem locum inter Audientes accipiant, per aliud vero sexennium pœnitentiæ subjiciantur acriori, & alio anno communionem sine oblatione percipiant, ut perfectionem (expleto decennio) consequantur. Inter hæc autem & eorum vita pensanda est.

Scholion.

De iis, qui aliorum lapsus causa fuerunt.

Ex hoc Canone docemur, circumstantias peccati commissi in pœnitentiis imponendis esse attendendas.

Præcedentibus Canonibus levior pœnitentia imponitur iis, qui acerbitate tormentorum victi succubuerunt; in præsenti autem Canone diuturnior, scilicet 10. annorum pœnitentia illis imponitur, qui non tantum succubuerunt metu forsan mortis victi, sed insuper insurrexerunt (Isid. *in alios*) & *compulerunt fratres suos* (Isid. *fratribus suis persuaserunt*) „ & *rei facti sunt persua*„ *sionis* (Gr. & *causæ fuerunt ut co*„ *gerentur*) dum scilicet eos fugien„ tes aut latebris occultatos produnt, „ aut Christianos esse eum ignoraren„ tur, hostibus Christiani nominis in„ dicant „ uti exponit Zonaras, quod sane non naturali & innato mortis horrori,

rori, sed vel invidiæ aut malitiæ socios criminis desideranti adscribendum.

Decennium autem pœnitentiæ ita distribui volunt Patres, ut per triennium quidem locum inter Audientes accipiant (sive Isid. *inter Catechumenos habeantur*) per *aliud sexennium pœnitentiæ subjiciantur acriori*, (sive G. *substernantur & alio anno* (id est Isid. *decimo*) *Communionem sine oblatione percipiant* (sive Gr. *sine oblatione communicent*) *expleto autem decennio perfectionem consequantur*, (sive G. *ejus quod perfectum est sint participes*).

Vita pœnitentium pensanda confessariis. Monet Canon; inter hæc autem eorum vita pensanda est: sive ut legit Isidorus: *in eo autem ipso tempore* (scilicet pœnitentiæ) etiam vita eorum & conversatio consideranda est. „ Si „ namque (ait Zonaras) otiosam vel „ etiam vitiosam vitam agere significa„ tum sit, pœnarum quoque præfini„ tum ipsis tempus diutius prorogabitur„.

Quomodo Episcopi sive per se sive per Diaconos pœnitentibus olim invigilarent ac intenderent; quo fervore & affectu pœnitentias peragerent, qualiterque vitam instituerint late ostendi in *Jure Ecclesiastico, Tom.II. part.2. Sect.1. tit.6. cap.3. pag.152. & cap.4. pag.162.*

CANON IX.

Diaconi quicumque ordinentur, si in ipsa ordinatione protestati sunt, & dixerunt velle se conjugio copulari, quia sic manere non possunt, hi si postmodum uxores duxerint in ministerio maneant, propterea quod Episcopus eis licentiam dederit: quicumque sane tacuerint, & susceperint manus impositionem, professi continentiam, & postea nuptiis obligati sunt, a ministerio cessare debebunt.

SCHOLION.

De Diaconorum incontinentia. Casus Synodo propositus, & hoc Canone decisus, erat: Episcopo volenti duos ordinare Diaconos, unus declarat quod non intendat seipsum adstringere ad servandam perpetuam continentiam, sed intendat inire matrimonium, quia continens manere non possit. Alter silet; utrique Episcopus manus imponit, & Diaconatum confert.

Post ordinationem contingit utrumque matrimonio jungi; quæritur quid circa eos statuendum? Resolvit Synodus, quod ille, qui protestatus esset in ipsa ordinatione, in ministerio maneat: *Propterea quod ei Episcopus licentiam dederit*, sive ut habent Greci, *eo quod hoc sit illis ab Episcopo concessum*: nimirum post susceptionem Diaconatus matrimonium contrahere.

Circa illum vero, qui siluit, declarat Synodus, quod *a ministerio cessare debebit.*

Resolutio Synodi ad priorem partem evincit, legem aliquam generalem fuisse, quæ Diaconis continentiam imperabat: sed judicasse hanc Synodum, Episcopos posse ex causa in hac lege dispensare: eamque dispensationem seu licentiam censeri ab Episcopo concessam, si illum, qui in ipsa ordinatione protestatus est se velle conjugio copulari, quia sic manere non posset, simpliciter ordinaverit: quasi hâc agendi ratione ejus protestationem tacite probaverit.

Ulterius ex hac resolutione evincitur, quod sic ordinatus Diaconus possit post ordinationem non tantum matrimonium contrahere, sed etiam matrimonio uti. Ideo enim protestatus est se velle conjugio copulari, quia sic (id est sine uxore) manere non posset. Indubie ob periculum incontinentiæ: cui non per matrimonium, sed per ejus usum occurritur.

Præterea Diaconus, qui emissâ hâc protestatione contraxit matrimonium, eoque utitur, non tantum manet Diaconus, sed etiam in ministerio perseverat; id est functiones Diaconi obit; quod est contrarium hodiernæ disciplinæ. Si enim cum Diacono dispensetur, ut contrahat matrimonium, is amplius functiones Diaconi exercere nequit, & quasi desinit esse Diaconus.

Notandum præterea disciplinam hujus Canonis quoad Diaconos, qui in sua ordinatione fuere protestati, ab aliis Ecclesiis non fuisse receptam.

Et

Et quidem Græcos eam non recepiſſe probat Canon VI. Synodi Trullanæ, obſervantque Balſamon, Zonaras, aliique Græci Canonum interpretes: monetque Balſamon hic in notis: „ Hunc Canonem ne ſequaris, qui definit Diaconos poſſe cum mulieribus „ matrimonio conjungi, poſtquam ordinati fuerint; quando dum ordinarentur teſtificati ſunt, id eſt dixerunt ſuis Epiſcopis neceſſe eſſe, ut ad „ matrimonium veniant, & veluti permiſſionem acceperunt; ſive enim hoc „ prædixerint, ſive ſilentio præterierint, „ qui ordinantur, non permittetur eis, „ ut poſt ordinationem cum mulieribus „ conjungantur, ſextus enim Canon „ Synodi in Trullo deponendos decernit Presbyteros & Diaconos & Subdiaconos, qui poſt ordinationem matrimonium contraxerint.

Eccleſiam Romanam numquam permiſiſſe Diaconos conjungi matrimonio, eoque uti ſat manifeſtum eſt: creditque Paſchaſius Quenellus in diſſertatione XII. de Codice Canonum Eccleſiæ Romanæ, quod auctor hujus Codicis præſentem Canonem Ancyranum voluerit vigenti diſciplinæ hujus Eccleſiæ accommodare, eum hoc modo vertens & exponens: „ Diaconi quoque cum ordinantur, ſi in ipſa ordinatione proteſtati ſunt, dicentes, ſe velle habere uxores, neque poſſe ſe continere, „ hi poſtea, ſi ad nuptias convenerint, „ maneant in Clero tantum, & a miniſterio abjiciantur „. Quæ finalia verba alium plane ſenſum Canonis reddunt ab illo, quem omnes aliæ verſiones & editiones hujus Canonis exhibent, exceptâ tamen lectione Martini Bracarenſis, qui *part.* 1. *Can.* 39. hunc Canonem refert his verbis. „ Diaconus, „ qui eligitur, ſi conteſtatus fuerit pro „ accipiendo matrimonio, & dixerit non „ poſſe in caſtitate permanere, hic „ non ordinetur „. Quæ ultima verba eumdem ſenſum reddunt, quem repræſentat Canon in codice Romano. Hinc ulterius concludit Quenellus Martinum Bracarenſem hunc Canonem retuliſſe ad eum modum, quo in Eccleſia Romana illum receptum & expreſſum videbat. Ex quo ulterius conficit codicem Canonum, a ſe evulgatum, eſſe genuinum codicem Canonum, quo Eccleſia Romana uſa fuit ante ſuſceptum codicem Dionyſii Exigui. Plura ſunt admodum notanda, quæ hunc in finem ab hoc erudito auctore adducuntur.

Secunda Canonis pars manifeſte ſupponit, fuiſſe legem aliquam generalem, quæ Diaconos vi ſuæ ordinationis ad ſervandam caſtitatem adſtringeret; & ratione cujus hi, qui ſine prædicta proteſtatione Diaconi erant ordinati, & matrimonio jungebantur, a Diaconatu ſive miniſterio ceſſare debebant.

Ad hæc in ſecunda parte non obſcure innititur ſuſceptioni Diaconatus annexam fuiſſe quamdam tacitam promiſſionem abſtinendi a matrimonio.

Dicit enim „ qui autem hoc ſilentio prætorito, & in ordinatione ut „ ita maneant, ſuſcepti ſunt, *poſtea* „ *autem ad matrimonium venerunt, hi* „ *a Diaconatu ceſſent* „: uti vertunt Græci; vel uti legit Dionyſius: *Quicumque ſane tacuerint, & ſuſceperint manus impoſitionem, profeſſi continentiam, & poſtea nuptiis obligati ſunt, a miniſterio ceſſare debebunt*. Quaſi diceretur, ſi ſiluerint, hi ita ſuſcepti ſunt *ut ita maneant*; ſive *tamquam qui profeſſi ſunt* continentiam. Quemadmodum hi, qui in ipſa ordinatione proteſtati ſunt, & dixerunt velle ſe matrimonio copulari, & *ſic ordinati ſunt*, videntur ſuſcepti, ut poſt ordinationem uxores accipere queant, & manere in miniſterio, propterea quod eis Epiſcopus licentiam dederit, eos ſic ſuſcipiendo.

Exſtat hic Canon apud Gratianum *Diſt.* 28. *Can.* 8. ex verſione Dionyſii Exigui.

Canon X.

Deſponſatas puellas, & poſt ab aliis raptas placuit erui & eis reddi, quibus ante fuerant deſponſatæ, etiamſi eis a raptoribus vis illata conſtiterit.

Scho-

Scholion.

De puellis raptis quid agendum?

Tametsi verbum Græcum non satis determinet, num hìc agatur de puellis, quæ duntaxat per sponsalia de futuro; num vero de iis, quæ per matrimonium desponsatæ essent: nihilominus quin dubitatum fuerit, num hujusmodi puellæ reddi deberent iis, quibus erant *desponsatæ*, sat innuit de prioribus hìc agi. Quod enim dubium esse potuisset, ut super eo Synodus consuleretur, si puellæ raptæ jam per matrimonium alicui desponsatæ fuissent?

Præterea eum sensum indicat lectio Isidori, cui consonat codex Romanus, cujus hæc est clausula finalis: *etiam si a raptoribus florem pudoris sui amisisse constiterit*. Et ita passim omnes interpretes hunc Canonem intellexere; non tantum Latini, quos secutus est Gratianus *Caus.* 27. *quæst.* 2. *Can.* 46. sed & Græci, uti videre est in notis Balsamonis, Zonaræ, aliorumque. Hi etenim monent, raptas quidem restituendas esse iis, quibus desponsatæ erant, sed nequaquam eos cogi posse, eas accipere. Conformiter ad Canonem XXII. S. Basilii in Epistola Canonica ad Amphilochium, quo decernitur: „ eos, qui ex „ raptu habent mulieres, si aliis quidem „ desponsatas abripuerint, non „ prius oportet admittere quam ab iis „ ablatæ sint, & sit in potestate eorum, „ quibus desponsæ fuerant, an eas velint accipere, an desistere „.

Quid hodierna Ecclesiæ disciplina habeat circa impedimentum raptus dixi in *Jure Ecclesiastico*, *Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 13. *cap.* 11. *pag.* 424.

Canon XI.

Eos, qui ante Baptismum sacrificaverunt idolis, & postea Baptisma consecuti sunt, placuit ad ordinem provehi, eo quod probentur abluti.

Scholion.

Catechumeni lapsi ordinari postea possunt.

Dionysius huic Canoni dedit hunc titulum: *De his, qui cum Catechumeni essent, idolis immolaverunt*. Quo indicavit, hìc non agi generaliter de omnibus, qui ante baptismum sacrificaverant. Et sane si Canon generaliter loqueretur de omnibus, qui ante Baptismum idolis sacrificassent, videretur dubitatum fuisse num Gentiles ad fidem conversi, post susceptum Baptismum ad Clerum fuissent admittendi ob idololatriam in gentilitate admissam: de quo numquam vel dubitatum esse certum est. Itaque recte titulum expressit Dionysius indicans de solis Catechumenis Canonem loqui, id est, de his, qui jam probati erant vere ac sincere Religionem Christianam desiderare; publice ac instanter eam expetentes: qui non tantum monita & instructiones Pastorum avide excipiebant, sed etiam legibus & disciplinæ Ecclesiæ se submittentes in numerum Catechumenorum per signum crucis fronti eorum impressum erant recepti, & ita quodammodo in utero matris Ecclesiæ formabantur, ut per Baptismum tandem renascerentur. „ Nondum, ait S. Augustinus ad Catechumenos, per sacrum Baptismum renati estis, sed per crucis signum in utero „ matris Ecclesiæ concepti estis „.

De his Catechumenis dubitatum fuit, an lapsi in idololatriam irregularitatem non incurrissent; quia licet nondum essent baptizati legibus Ecclesiæ tamen videbantur subjecti.

Decrevit nihilominus Synodus, eos ad ordines esse admittendos tamquam ab omni crimine lavacri salutaris sanctificatione purgatos. Quasi diceret: cum per Baptismum crimina omnino abluantur; *vetus homo exuatur*, & *novus induatur*, etiam irregularitas, quæ in crimine unice fundatur, cessare debet.

Notat insuper Zonaras hìc, quod olim mysteria quidem nostræ religionis audita plures admitterent, ac fidei, quæ de Christo est, plane assentirentur; sed diem Baptismi longius nihilominus extrahe-

traherent. Si igitur aliqui ex his ante susceptum Baptismum comprehensi, tamquam professionis Christianæ cultores, immolassent, ac postea Baptismo essent initiati: „ nihil ex eo (ait Zonaras) „ quod sacrificaverunt impediri, quominus eos ad ordinem, hoc est sacerdotii gradum evehi liceat, Canon „ decernit „: cæterum de Catechumenis lapsis tempore Catechumenatus videri potest Scholion ad *Can.* 14. *Nicænum*.

CANON XII.

Chorepiscopis non licere Presbyteros aut Diaconos ordinare, sed nec Presbyteris civitatis sine præcepto Episcopi, vel litteris in unaquaque Parochia.

SCHOLION.

De Chorepiscopis.

IN antiqua Joannis Antiocheni collectione *tit.* 21. præsens Canon sic legitur: „ Chorepiscopis non licere Presbyteros vel Diaconos ordinare, sed „ neque urbis Presbyteris, nisi cum litteris ab Episcopo permissum fuerit, „ in unaquaque parochia „.

Hæc lectio admodum similis nostræ Dionysianæ. Sed nec ipsa caret difficultate. Supponit Presbyteris civitatis licitum esse ordinare Presbyteros & Diaconos, modo id iis ab Episcopo jussum fuerit: quod manifeste pristinæ disciplinæ, & toti antiquitati contrariatur. Licet enim inter scholasticos disputetur, num Papâ delegante possit Presbyter Presbyterum ordinare; id tamen ad praxim deductum fuisse præsertim primis Ecclesiæ seculis, non legitur.

Videtur tam in lectione Joannis Antiocheni, quam Dionysii aliquid desiderari, nimirum supplendum esse verbum agere; ut sensus sit: *nec Presbyteris civitatis sine præcepto Episcopi, vel litteris in unaquaque Parochia agere licere.*

Versio Isidoriana præfertur.

Itaque verior ac sincerior apparet hujus Canonis lectio, quæ exstat apud Isidorum, & consonat codici Ecclesiæ Romanæ, nisi quod pro *Parochia* in hoc codice legatur *provincia*. Verba Canonis ex hac versione sunt: „ Vicariis „ Episcoporum, quos Græci Chorepiscopos vocant, non licere vel Diaconos ordinare, sed nec Presbyteris „ civitatis sine Episcopi præcepto amplius aliquid imperare, vel sine auctoritate litterarum ejus in unaquaque Parochia aliquid agere „.

Lectionem hanc confirmat Ferrandus Diaconus Carthaginensis Dionysio suppar, qui in sua Canonum breviatione *Can.* 32. posteriorem hujus Canonis partem ita reddit: „ ut Presbyteri civitatis sine jussu Episcopi nihil jubeant, „ nec in unaquaque parœcia aliquid agant „. Conformis est & Epitome hujus Canonis, quod sub nomine Hadriani I. exstat *tom.* 6. *Concil. col.* 1807. & ex Dionysii collectione desumpta est. „ Chorepiscopi Presbyterum vel Diaconum non ordinent, nec Presbyter „ aliquid agat in Parochia sine præcepto Episcopi „.

Vult ergo Synodus, ut Chorepiscopi nec Presbyteros nec Diaconos ordinent, nec Presbyteri civitatis aliquid amplius imperent sibi subditis, aut agant in Parochia præter ordinaria sine præcepto vel licentia in scripto suorum Episcoporum.

An Chorepiscopi vi suæ ordinationis essent Episcopi, disputatur.

Num Chorepiscopi, quorum in antiquis Canonibus frequens mentio occurrit, fuerint vi suæ ordinationis veri Episcopi, non exigua apud eruditos est quæstio, de qua nonnulla tum *ad Can.* 14. Neocæsariensem, tum ad Canonem X. Antiochenum notabimus: ubi & dicetur, quâ ratione dicti sint Vicarii Episcoporum. Item & ex his Canonibus manifestum est, Chorepiscopos etiam ante has Synodos notos fuisse, ac insuper saltem in quibusdam Ecclesiis vi suæ ordinationis fuisse veros Episcopos, uti manifestum est ex Canone X. Antiocheno, ut ibidem notabimus.

Canon XIII.

Hi qui in Clero sunt Presbyteri & Diaconi, & a carnibus abstinent, placuit eas quidem contingere, & ita si voluerint continere, quod si in tantum eas abominantur, ut nec olera, quæ cum eis coquuntur, existiment comedenda, tamquam non consentientes regulæ, ab ordine cessare debebunt.

Scholion.

A carnibus abstinere bonum est, sed non tamquam ab immundis.

Occasionem huic Canoni verisimiliter dedere quidam hæretici, puta Ebionitæ, vel Manichæi, aut similes, qui quosdam cibos, ac præsertim carnes brutorum abominabantur tamquam impuras, earumque usum per se illicitum reputabant. Ut ergo Presbyteri ac Diaconi, qui spiritu mortificationis aut pœnitentiæ a carnibus abstinere volebant, se ab hujusmodi hæreticis secernerent, statuere Patres Ancyrani hoc Canone, ut eas saltem contingant, ut hoc contactu ostendant, se eas non abominari tamquam immundas; quemadmodum clarius exprimitur apud Isidorum, qui ita legit, *ut non eas tamquam immundas contemnant, sed contingant*.

Ulterius declarat Synodus eos de prædicta hæresi, sive errore haberi suspectos, qui legumina cum carnibus cocta rejiciunt, quasi aliquid immunditiæ ex contactu carnium contraxissent; jubetque hos tamquam suspectos ab ordine suscepto cessare: quod rursus clarioribus terminis expressum est in versione Isidori, quæ habet: „ ut si quando cum „ oleribus coquuntur, eadem tamquam „ carnibus polluta non judicent, sed ex „ his ad cibum assumant, quamvis a „ carnibus abstineant „.

Unicus igitur Patrum scopus fuit, damnare eos, qui carnes tamquam in se impuras & abominandas contemnebant, & ab iis ut talibus abstinebant. Unde apud Isidorum, & in Codice Ecclesiæ Romanæ additur finalis hæc clausula: *Si quis autem huic regulæ monitus non obedierit, sed carnes, ut dictum est, immundas & abominandas existimaverit, cessare debebit ab ordine suo.*

Admodum verisimilis apparet annotatio Zonaræ, qui *attingere* hic accipiendum credit pro *vesci*; mentemque Canonis esse præcipere: „ ut ii, qui a „ carnibus abstinere sunt soliti, quibus „ diebus *Fidelium conventus* peragitur, „ eas (carnes) attingerent, hoc est, *eis* „ *vescerentur*, atque ita rursus, si vo„ luissent, ab iis postea temperarent „: postquam scilicet quis in fidelium conventu eas *attingendo*, sive iis vescendo, palam est professus, quod eas non tamquam immundas exhorreat, sed ob exercitationem & corporis mortificationem ab earum esu abstineat.

Disciplinæ mutationes.

Evincit quoque hic Canon, quod uno tempore aliqua præcipi queant, quæ alio tempore mutatis circumstantiis prohibeantur. Ut enim suspicio hæresis tunc vigentis tolleretur, præcipiunt Patres hoc Canone, ut olera cum carnibus cocta comedantur ab iis, qui volunt a carnibus abstinere: cessante autem periculo & suspicione hæresis illius, non tantum esum carnium, sed & leguminum cum carnibus coctorum quibusdam diebus, fidelibus Ecclesia interdixit: quod nullatenus huic Canoni adversatur; qui auctoritatem non ademit Ecclesiæ, uno tempore statuta, mutatis circumstantiis alio tempore abrogandi, & si fidelibus convenire judicaverit, etiam contrarium statuendi.

Canon XIV.

De his, quæ pertinent ad Ecclesiam, quæcumque, cum non esset Episcopus, Presbyteri vendiderunt; placuit rescisso contractu ad Jura Ecclesiastica revocari. In Judicio autem erit Episcopi, si pretium debeat recipi, necne: quia plerumque rerum distractarum reditus ampliorem summam pro pretio dato reddiderit.

Scholion.

Prohibita rerum Ecclesiæ alie-

Apud Græcos pro *Ecclesia* ponitur *Dominicum*. At sciendum apud vete-

ratio sine consensu Episcopi.

veteres templum, sive Ecclesiam materialem, frequenter dictum fuisse *Dominicum*, tamquam locum Domino dicatum. Ita sumitur in *Can.* 5. Neocæsariensi; *Catechumenus si in Dominicum ingrediatur*. Similiter Rufinus, *lib.* 1. *Hist. cap.* 3. ait, *surge & sequere me ad Dominicum, & hujus fidei signaculum suscipe*. Et apud S. Hieronymum in chronico: *In Antiochia Dominicum, quod appellatur aureum, ædificari cæptum*. Eusebius quoque *lib.* 9. *Hist. cap.* 10. eodem sensu hanc accepit scribens: *sed & Dominica sua* (Christianis) *ipsis instaurare permittitur*.

Rationem illius nomenclaturæ exponit idem *de laudibus Constantini*, *cap.* 17. dicens de Constantino: „ continuo „ igitur servator noster victoriæ trophæa „ ubique terrarum erexit, templisque „ sanctissimis & oratoriis consecratis universum orbem de integro exornavit, „ & in urbibus ac pagis, in agris ac „ desertis Barbarorum locis fana ac delubra in honorem unius omnium Regis ac Domini dedicavit. Unde etiam „ Domini vocabulo honorata sunt, non „ ab hominibus, sed ab ipso omnium „ Domino cognomentum sortita, ab eo „ quippe *Dominica* appellantur „.

Dom-Heeren.

Ab hoc vocabulo etiamnum hodie quædam Ecclesiæ Cathedrales dicuntur germanice *Dom*, & Canonici earum *Dom-Heeren*, quasi Domini illius Ecclesiæ.

Canon agit de tempore sedis vacantis.

Igitur sive Græcas, sive Latinas hujus Canonis lectiones & versiones spectemus, præsenti Canone interdicitur alienatio rerum ad Ecclesiam spectantium, sede vacante, id est, *dum non esset Episcopus*.

Vult autem Synodus ea, quæ Presbyteri vendiderunt, *rescisso contractu ad jura Ecclesiastica revocari* (vel G. *revocare Dominicum*) id est, ut interpretatur Zonaras, Ecclesia suo jure repetere, vel etiam Episcopus poterit.

Nomine autem Presbyterorum, qui vendidisse supponuntur, Clerum Ecclesiæ vacantis intelligi notant hic Balsamon, Zonaras, & Aristenus, notantque Patres tantum meminisse Presbyterorum, quod in superiori ordine collocati sint.

Cum autem quæstio esset, num pretium rerum sic distractarum emptori reddendum esset, permittit decisionem hujus quæstionis judicio Episcopi, qui pro casuum occurrentium circumstantiis judicet (sive Isid. *constitutum pretium debeat recipi, nec ne*); nimirum ab emptore qui pretium dedit; unde Græci legunt, *pretium recipere*, quod manifeste ad emptorem, qui dedit, refertur; quod & sequentia verba ostendunt: quibus indicatur sæpius pretium non esse reddendum, *quia plerumque* (sive G. *sæpe*) *rerum distractarum reditus ampliorem summam* (seu G. *majus pretium*) *pro pretio dato* (G. *his ipsis*) emptoribus *reddiderit*.

Hic nota jam pridem Ecclesiam admodum sollicitam, ne temere res ad Ecclesiam spectantes alienarentur, præsertim sede vacante, sive quando non est Episcopus, qui semper ut primarius rerum ad Ecclesiam spectantium intendens & dispensator reputatus fuit.

CANON XV.

De his, qui irrationabiliter versati sunt, sive versantur, quotquot ante vicesimum annum tale crimen commiserint, quindecim annis exactis in pœnitentia, communionem mereantur orationum: deinde quinquennio in hac communione durantes, tunc demum oblationis sacramenta contingant. Discutiatur autem & vita eorum qualis tempore pœnitudinis exstiterit, & ita misericordiam consequantur. Quod si inexplebiliter his hæsere criminibus ad agendam pœnitentiam prolixius tempus insumant. Quotquot autem peracta 20. annorum ætate & uxores habentes hoc peccato prolapsi sunt 25. annis pœnitudinem gerentes, in communionem suscipiantur orationum, in quo quinquennio perdurantes, tunc demum oblationis sacramenta percipiant, quod si qui uxores habentes & transcendentes quinquagesimum annum ætatis ita deliquerint, ad exitum vitæ communionis gratiam consequantur.

SCHOLION.

Pœnitentia pro peccato contra naturam.

HOc Canone agi de crimine carnis contra naturam convenit inter interpretes: quamvis textus græcus tantum loquatur generaliter de his, qui *irrationabiliter* versati sunt: & quidem apud Justellum in Codice Dionysii Exigui legitur titulus huic Canoni præfixus: *De his qui fornicantur irrationabiliter, id est, qui miscentur pecoribus, aut cum masculis polluuntur.*

Isidorus in sua collectione prout exstat apud Merlinum, & Petrum Crabbe relatis verbis græcis ipsius tituli, ait ea sic verti posse: „ De his qui irratio„ nabiliter versati sunt, sive versantur. „ Sensus autem in hac sententia du„ plex esse potest (pergit Isidorus) „ qui ex subjectis conjicitur, aut de „ his qui cum pecoribus coitu commi„ xti sunt, aut more pecudum ince„ sta cum propinquis sanguinum com„ miscuerunt „. At in Isidoriana versione, quæ exstat apud Labbæum, *tom.* 1. *Conciliorum*, hæc non leguntur, sed Canon sic incipit: *quotquot igitur ante* 20. *ætatis suæ annum tale crimen commiserint, &c.* sed particulæ relativæ, *igitur* & *tale* sufficienter indicant aliqua præcessisse. In margine quidem hæc notantur, tamquam addenda, *qui animaliter in animalibus tale aliquid committunt;* ut particula *tale* rursus hic occurrens, evincit aliquid præcessisse, quod voculam hanc determinet.

Unde præferenda apparet prior Isidori lectio, licet non tam sit Canonis versio quam interpretatio, a genuino tamen Canonis sensu non aliena, neque enim ambiguum videtur, quin hic de criminibus ab Isidoro expressis Synodus egerit.

His igitur, qui hujusmodi crimina contra naturam perpetraverint, præsenti Canone pœnitentia imponenda præscribitur. In hac autem pœnitentiæ descriptione, tria genera personarum distinguuntur. Primum est juvenum, qui ante 20. ætatis annum in hoc crimen prolapsi sunt. His præscribunt ut quindecim annos agant in pœnitentia [sive G. 15. *annis substrati ac supplices sint*]. Ac dein *iis exactis, communionem mereantur orationum* [vel G. *communionem ad preces consequantur*]; *deinde quinquennio in hac communione durantes, tunc demum communionis sacramenta contingant* (vel G. *oblationem attingant*) (sive Isid. *post vigesimum cum oblatione ad communionem suscipiantur*).

Secundum genus est eorum, qui hanc ætatem 20. annorum egressi, & uxores habentes in hoc peccatum prolapsi sunt: *hi* 25. *annis pœnitudinem gerentes* (sive G. 25. *annis substrati*) *in communionem suscipiantur orationum* [sive H. *communionem ad preces assequantur*]; in hoc autem gradu *quinquennio perdurantes, tum demum oblationis sacramenta percipiant* [sive G. *oblationem assequantur*].

Tertii autem generis sunt, qui & *mulieres habentes, & transcendentes quinquagesimum annum ætatis peccaverunt*; de his decernitur, ut *ad exitum vitæ* [sive G. *in exitu vitæ*] *communionis gratiam consequantur*.

Pœnitentia proportionata peccato.

Hic videmus quam sollicití fuerint jam pridem illi sancti Episcopi, ut pro gravitate criminum pœnitentia proportionata imponeretur. Juniorum enim peccatum minus grave existimaverunt Patres, ideoque & minori pœnitentiâ eluendum, eo quod ob florentem ac lascivientem ætatem sint in malum proclíviores, iidemque insipientiores, rationis & consilii infirmiores; ætate autem provectis & uxores habentibus majorem & prolixiorem pœnitentiam infligunt, ut sapientioribus, & qui non possunt naturæ necessitatem prætexere, sive eos severius excipiunt, ut quibus neque propter perturbationum vehementiam, nec ætatis instabilitatem venia detur, uti notavit Balsamon ad hunc Canonem.

Permittit autem Canon post inflictam primi generis peccatoribus pœnitentiam Episcopo, ut tempus pœnitentiæ contrahat, sive misericordiam exhibeat pœnitentibus, si forte pia eorum in substratione conversatio, & pœnitentia id mereatur; ideoque vult, *ut discu-*

tia-

tiatur vita eorum, qualis tempore pœnitudinis exstiterit.

Præterea observari meretur, quod Synodus ibidem velit, ut ad agendam pœnitentiam prolixius tempus insumant, (sive H. *longe substrationem habeant*) (aut Isid. *viginti annorum pœnitentiam habeant*) *si inexplebiliter his hæsere criminibus* (sive G. *perseverantius his peccatis adhæserunt*) (vel Isid. *si quis perseverantius abusus fuerit hoc crimine*).

Peccandi consuetudo pensanda.

Judicarunt ergo hi Sancti Patres aliud de consuetudinariis & habituatis peccatoribus judicium ferendum, acrioraque remedia adhibenda ad eorum sanationem, quam de iis, qui semel duntaxat ceciderunt: & ita condemnarunt per antecessam quorumdam Casuistarum impium dogma ab Innocentio XI. justissime damnatum. *Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.*

Huic Canoni consonant Canones Ecclesiæ Anglicanæ.

Ad hunc Canonem reflexisse apparet, qui Canones Ecclesiæ Anglicanæ seculo X. conflavit, & evulgavit sub Edgaro Rege; ubi *part. 3. Can. 16.* legitur: „ Si quis viginti annos natus, „ se cum bestia coinquinaverit, vel „ masculus cum masculo, jejunet an„ nos quindecim; & si uxorem habeat, „ fueritque ipse quadraginta annorum „ ætatis, & tale quid fecerit, abstineat „ jam & jejunet totius vitæ spatio, „ nec præsumat donec moriturus sit cor„ pus Domini suscipere. Juvenis & in„ sipiens acriter flagellabuntur, qui si„ mile quidpiam perpetraverint „.

Et *Can. 37.* „ Si quis cum bestia „ coëat, jejunet quindecim annos, sci„ licet octo pane & aquâ, & in se„ ptem reliquis, tres quadragesimas „ quolibet anno, diebus etiam Mercu„ rii & Veneris, usque dum vixerit, & „ defleat semper iniquitatem illam „.

Facile ex his quisque de gravitate horum criminum judicare poterit, atque intelligere, quam procul a spiritu Ecclesiæ alieni sint Confessarii, qui nescio quæ levia pœnitentiæ opera pro hujusmodi flagitiis imponunt.

CANON XVI.

Eos, qui irrationabiliter vixerunt, & leprâ injusti criminis alios polluerunt, præcepit Sancta Synodus inter eos orare, qui spiritu periclitantur immundo.

SCHOLION.

Varia lectio Canonis.

VAria est admodum hujus Canonis lectio, uti videre est in variis versionibus, quæ passim exstant, observatque Labbæus in nota huic Canoni ex versione Isidori subjecta, quod Codices MSS. tantam patiantur lectionis diversitatem, ut vix duo inter se perfecte consentiant, *tom. I. Concil. col.* 1474.

Hæc lectionum diversitas etiam valde difficilem & intricatum reddit hunc Canonem; testeque Labbæo specialem in hunc Canonem dissertationem paraverat Petrus de Marca.

In primis hoc satis constat, præsentem Canonem esse appendicem quamdam præcedentis, ideoque in Codice Ecclesiæ Romanæ eidem jungitur, & duo unum Canonem efficiunt.

Agit hic etiam Canon de peccatis contra naturam.

Præterea certum est de eodem crimine, de quo in præcedenti actum fuit, etiam hìc agi: quod & titulus Canonis apud Dionysium evincit: *De his, qui in pecudes vel in masculos aut olim polluti sunt, aut hactenus hoc vitio tabescunt.* Græci primam Canonis partem ita legunt: *Eos, qui rationis expertia animantia inierunt, & qui leprosi sunt, aut fuerunt.*

Hæc lectio insinuat hìc agi de lepra passiva, sive de iis, qui ipsi lepram patiuntur, aut passi sunt, cui & congruit lectio Codicis sub nomine priscæ Canonum latinæ editionis, quem *tomo I.* Bibliothecæ Juris Canonici inseruit Christophorus Justellus, ubi legitur: *in masculis leprosi efficiuntur.*

Sed quia lepra sive lues ex hoc nefando & animali seu brutali crimine contracta, facile aliis communicatur, passim Latini Interpretes Canonem de lepra activa intellexerunt.

Dio-

Dionysius apud Justellum legit, *& lepra injusti criminis alios polluerunt:* sed melius, ut apparet, legitur apud Labbæum *inusti criminis;* ut sensus sit eos leprâ inusti sive contracti criminis alios polluisse. Clarius Isidorus: *Hos eodem sane non solum leprosos crimine hujusmodi factos, sed & alios isto suo morbo replentes.* Congruit & Codex Ecclesiæ Romanæ.

Hos igitur, qui leprâ ex hujusmodi crimine contractâ, etiam alios polluebant & inficiebant, jussit sancta Synodus *inter hiemantes orare*, ut habet textus Græcus.

Dionysius Exiguus, ut patet ex textu Canonis supra relato per *hiemantes* videtur intellexisse, *qui spiritu periclitantur immundo*, cui consonat Collectio Cresconii, *cap.* 99. item Codex, quem sub nomine Codicis Canonum Ecclesiæ universæ evulgavit Christophorus Justellus, in citato Codice, quem sub titulo *priscæ Canonum editionis Latinæ* Justellus edidit, legitur: *De his præceptum, ut cum eis, qui tempestatem patiuntur, orare.* Ab hac lectione non multum recedit Isidorus ita vertens: *Placuit inter eos orare, qui tempestate jactantur, qui a nobis Energumeni appellantur.* Martinus Bracarensis, *parte* 2. suæ Collectionis *Can.* 81. legit: *oportet autem tales inter dæmoniosos orare.*

Nec tantum Latinos, sed & nonnullos Græcos interpretes, per *hiemantes* jam pridem intellexisse Energumenos sive a Dæmone correptos, testantur Balsamon, & Zonaras (quamvis hi contrarium credant); creditque & Morinus, quod attentâ communiore opinione, & versione, per *hiemantes* intelligi oporteat Energumenos sive spiritu immundo correptos & vexatos.

Verum si hos designatos voluissent Patres Ancyrani, cur usi essent expressione & vocabulo adeo æquivoco, quandoquidem hoc hominum genus sat notum esset.

Ad hæc, ut advertit Zonaras, Energumenos hoc loco a Synodo intelligi haud existimans: „ Dæmone correpti, „ vel omnino furiosi sunt, ac perpetuo „ insanientes, nullo unquam tempore „ precationi vacant, vel ex intervallo „ laborant, eisque interea, dum sui com„ potes sunt, ex Timothæi Alexan„ drini *Can.* 3. etiam communicare „ permissum „. Quod si cum eis (pergit Zonaras) „ qui ex intervallo a „ dæmone agitantur, sine discrimine „ bestiariis hujusmodi desultoribus pre„ cari concessum sit; quæcumque supe„ riori Canone de variis peccantium „ ordinibus constituta fuerant, hic Ca„ non evertit „.

Denique observat Morinus *de administ. Sacram. Pœnit. lib.* 6. *cap.* 7. quod Energumeni collocarentur inter ipsos pœnitentes & Catechumenos, ut hi etiam essent longius quam Energumeni a sanctuario separati.

Manifestum autem videtur, quod Synodus hos sceleratos & infectos voluerit in infimum & remotissimum a Sanctuario locum detrudere, idque vel maxime ne alios inficerent; quod facile evenisset, si juxta præcedentem Canonem in gradu *substrationis* inter reliquos pœnitentes toto tempore per Canonem præscripto consistere debuissent.

Huic ergo periculo ut occurrant Patres, decreverunt, ut si ex iterato peccato illo infami lepram, similemve morbum contraxissent, omnino ejicerentur, & sub dio collocarentur, ubi alios inficere non possent.

Itaque per *hiemantes* hic intelligi, qui non solum ab Ecclesia, sed & ab omni tecto semovebantur, recte observat Albaspinæus in notis ad hunc Canonem; ideoque & tempestate jactari dicuntur, quia ventis, pluviæ, aliisque aëris tempestatibus erant expositi. Neque ab hac sententia alienus est Balsamon, scribens: „ hibernantes ergo „ proprie appellabantur, qui stant in „ Narthece, & divinas Scripturas au„ diunt, qui locum eorum tenent, qui „ hieme, seu tempestate agitantur, & „ Ecclesiasticum salutis portum ingredi „ non sinuntur „.

Hanc in rem est notandus locus Tertulliani libro de pudicitia *cap.* 4. „ reliquas autem libidinum furias impias, „ &

„ & in corpora, & in sexus ultra jura „ naturæ, non modo limine, verum „ etiam omni Ecclesiæ tecto submovemus, quia non sunt delicta, sed „ monstra „.

Canon XVII.

Si qui Episcopi ordinati sunt, nec recepti ab illa Parochia, in qua fuerant denominati, voluerintque alias occupare Parochias, & vim præsulibus earum inferre, seditiones adversus eos excitando: hos abjici placuit. Quod si voluerint in Presbyterii ordine, ubi prius fuerant, ut Presbyteri residere, non abjiciantur proprià dignitate; si autem seditiones commovent, ibidem constitutis Episcopis, Presbyterii quoque honor talibus auferatur; fiantque damnatione notabiles.

Scholion.

Contra Episcopos, qui cum a propria plebe non recipiantur, turbas cient.

PRo intellectu hujus Canonis notandum, quod primis Ecclesiæ seculis, non raro contingeret, ut Episcopi pro aliqua Diœcesi ordinati a plebe rejicerentur: eo quod juxta disciplinam illius temporis ad electionem Episcopi etiam plebs sive populus, cui Episcopus præficiendus erat, concurrerent; uti latius ostendimus in *Jure Ecclesiastico*, *Tom.I. part.1.tit.13.cap.1.pag.147.* Unde & in antiquis Canonibus hujusmodi Episcoporum frequens mentio occurrit, dicunturque a Concilio Antiocheno *Can. 16.* Episcopi *vacantes*, utpote qui Episcopalem quidem characterem acceperunt, sed Ecclesiam sive populum, cui præsint & ministrent, non habent.

Porro nonnumquam contingebat, ut hujusmodi Episcopi non satis humiles & modesti, vel Ecclesias illas, ad quas ordinati erant, vel etiam alias turbarent, seditionesque & motus excitarent, commovendo populum adversus Episcopos ibi exsistentes, ut horum locum occupare possent; quibus hoc Canone Synodus Ancyrana providere desiderans statuit.

Primo, *Si qui Episcopi ordinati sunt, nec recepti ab illa Parochia*, sive Diœcesi, *in qua* [sive G. *in quam*] *nominati fuerant*, *voluerint alias Parochias occupare*, *& vim præsulibus earum* (seu G. *iis qui constituti sunt*) *inferre*, *seditiones adversus eos excitando*, *hos abjici placuit*; uti habet versio Dionysii, cui congruit Codex Ecclesiæ universæ apud Justellum. At versio Herveti, & Balsamonis, aliorumque Græcorum habet *eos segregari*, cui consonant Isidorus, & Codex Ecclesiæ Romanæ, apparetque hæc lectio sincerior; quà nimirum significatur, eos Episcopos non omnino *deponi*; sed duntaxat *segregari*, hoc est honore Episcopatus privari, quod notavit Zonaras, & indicat antiquus Canonum Interpres in dicto Codice Ecclesiæ Romanæ, qui ad hæc verba, *hos segregari*, addit, *& ad Presbyterii gradum revocari oportet*.

Probat & hunc sensum, quod secundo loco statuitur, *quod si* hi Episcopi non suscepti *voluerint in Presbyterii ordine*, *ubi prius fuerant*, *residere ut Presbyteri*, *non abjiciantur dignitate* (sive G. *sin autem velint in Presbyterio residere*, *in quo prius erant Presbyteri*, *ipsos honore non moveri*).

Licet Græcorum lectio non satis determinet, num *in Presbyterio ut Presbyteri* duntaxat residere possint, an autem tamquam Presbyteri cum aliqua prærogativa propter ordinem Episcopatus; atque hæc verba *ipsos honore non moveri* intelligantur de honore Episcopatus, an duntaxat de honore *Presbyteratus*. Si hic posterior sensus accipiatur, dicendum erit, in hac parte Synodum agere de Episcopis vacantibus, qui in quiete consistunt nullam seditionem aut turbationem excitando. At prior sensus magis cum contextu cohærere videtur, eumque sat aperte præfert lectio Dionysii jam relata, exprefse volens ut resideant ut Presbyteri. Convenit & Isidorus, qui vertit, *quod si volunt in Presbyterii honore*, *&c.* cumque sensum & Balsamon, aliique Græci commentatores amplectuntur.

Tertio statuit Synodus, quod si *seditiones commovent ibidem Episcopis*, *honor*

honor quoque Presbyterii talibus auferatur, sive quod nec inter Presbyteros sedere queant; fiantque damnatione notabiles (sive G. *abdicatos effici*) id est, abjiciantur : „ scilicet, ne seditiosus, ut cum Sacerdotibus quidem sedeat, dignus habeatur„ ait Balsamon, ut ita his gravior quam prioribus pœna infligatur, utpote qui proprias Ecclesias, quarum erant Presbyteri, turbare ausi sunt.

Hic Canon ostendit, quantopere Patres horruerint ambitionem & turbulentum spiritum in Episcopis. Præterea evincit superioritatem Episcoporum supra Presbyteros, illisque præcipuum honorem deberi. Exstat apud Gratianum ex versione Dionysii, *Dist.* 92. *Can.* 6.

CANON XVIII.

Quotquot virginitatem promittentes, irritam faciunt sponsionem, inter bigamos censeantur. Virgines autem quæ conveniunt cum aliquibus tamquam sorores habitare prohibemus.

SCHOLION.

De Virginibus irritam facientibus sponsionem.

CAnon hic duas habet partes, prior pars probat, tunc temporis fuisse notam professionem virginitatis, utpote statuens, *quotquot virginitatem promittentes irritam faciunt professionem*, (Gr. *suam inter bigamos*) (Isid. id est, *qui ad secundas nuptias transierunt*) *censeantur* (seu G. *Bigamorum definitionem impleant*); id est bigamorum pœnitentiæ sint subjecti, tamquam qui post contractas spirituales cum Christo per virginitatis promissionem nuptias, alias cum homine nuptias contraxissent.

Quæ autem fuerit bigamorum pœnitentia, quam hìc Patres ob irritam factam virginitatis professionem imponunt, dicemus infra ad *Can.* 7. *Neocæsariensem*.

ProhibetCanon virginitatem professas tamquam sorores habitare cum viris.

„ Quia autem nonnullæ virgines se „ futuras professæ, multos offendebant, „ eo quod cum quibusdam viris, qui „ dicebantur fratres earum, habitarent, „ hoc quoque Patres prohibuerunt„ ait Balsamon; idque juxta Græcum, qui habet *tamquam sorores*; sed idem est omnium sensus : prohibetur enim cohabitatio hujusmodi virginum cum viris, etiam sub prætextu seu pallio, quod tamquam fratres & sorores cohabitarent, quod apertissime significat Isidorus ita legens, virgines autem puellas, quæ tamquam sorores cum nonnullis viris habitare volunt, ab eorum consortio prohibemus. De quo latius actum est ad *Can.* 3. Nicænum.

Non agitur hìc de virginibus claustralibus.

Interim hìc vera apparet nota Balsamonis, quod hìc debeamus intelligere virgines, non quæ mundo renuntiavere, & vitam monasticam elegere, sed alias quasdam cum laico habitu ad Deum accedentes, & virginitatem profitentes.

Priorem Canonis partem ex versione Isidori refert Gratianus *caus.* 27. *qu.* 1. *can.* 24. atque hinc Canonistæ nostri deducunt bigamiam *similitudinariam*; unde & hìc notat Glossographus, quod repellantur ab ordine sicut bigami : verum an Synodus hos voluerit ab ordine exclusos & irregulares esse, sicut veros *bigamos*, incertum est; videturque duntaxat de pœnitentia bigamis inflicta agere, atque huic subjicere eos, qui contra promissionem virginitatis nuptias contraxerunt.

CANON XIX.

Si cujus uxor adultera fuerit, vel si ipse adulterium commiserit, septem annorum pœnitentiâ oportet eum perfectionem consequi, secundum pristinos gradus.

SCHOLION.

Contra adulteros.

ISidorus hunc Canonem ita legit: *Si quis adulterium commiserit, septem annis in pœnitentia completis, perfectioni reddatur secundum pristinos gradus.* Eadem occurrit lectio in Codice Ecclesiæ Romanæ.

Attentâ hâc Canonis lectione, nulla de uxoris adulterio, aut de uxore adultera hìc quæstio est. At constans Græcorum exemplarium omnium lectio convin-

vincit, etiam de muliere adultera hoc Canone mentionem factam esse; idque & Græcorum interpretum commentarii uno consensu supponunt, & consonat Dionysiana versio.

At hoc non obscure supponit Textus Græcus, & Græca versio, non agi hoc Canone de pœnitentia imponenda uxori adulteræ, quandoquidem dicatur, *si alicujus uxor adultera fuerit, vel quis eam adulteraverit, oportet eum in septem annis quod perfectum est assequi*. Manifestum est *eum* non posse referri, nisi ad maritum.

Præterea cum agatur de pœnitentia publica per gradus tunc temporis designatos peragenda, nequaquam mulieri adulteræ potest applicari. Scitur enim mulieres adulteras pœnitentiæ huic publicæ non fuisse subjectas; ne alias facile furori virorum exponerentur; juxta hunc S. *Basilii can.* 34. *adulterio pollutas* „ mulieres, & confitentes ob pietatem vel quomodocumque convictas „ *publicare* quidem Patres nostri prohibuerunt, ne conjunctis mortis causam præberemus, eas autem stare sine communione jusserunt, donec impleretur tempus pœnitentiæ „. In quarto igitur gradu solum hujusmodi mulieres stabant, eo quod plures etiam nullius criminis reæ, se in hoc gradu, tamquam sacrâ communione indignæ continerent.

Sed petet quis, cur maritus septem annorum pœnitentiæ publicæ subjicitur, cujus uxor adulterata est: durum quippe apparet, quod maritus luere debeat pœnam uxoris adulteræ?

Negari nequit, quin id durum esset, & in Ecclesia inauditum: quare id voluisse Synodum nequaquam verisimile est. Unde Dionysius Exiguus non dicit, cujus uxor *adulterata est;* sed cujus uxor adultera est: id est, qui accepit uxorem adulteram, sive qui uxorem ab altero dimissam ob adulterium duxit, & ita mœchatus est, juxta Christi sententiam; & illud S. Basilii, *Can.* 31. „ quæ cum vir secessit & non apparet, antequam de morte certior facta sit, cum alio cohabitavit, mœchatur „: unde titulus Canonis ita exprimitur apud Dionysium: *De his, qui adulteras habent uxores, vel si ipsi adulteri comprobentur*. Idem dicit *Can.* 87. Synodi Trullanæ: „ quæ maritum reliquit est adultera, si ad alium veniat, ut vult sacer & divinus Basilius „.

Itaque videtur Canon noster loqui de marito, qui uxorem ab alio ex causa adulterii dimissam, illo adhuc vivente, duxit & cognovit; atque ita adulteravit, sive mœchatus est.

Hunc sensum clare supponere videtur citatus Canon Trullanus, distribuens septem annos pœnitentiæ, quos hujusmodi adulteri ex Patrum statuto obire debent. „ Is, qui legitime sibi datam „ uxorem reliquit, & aliam ducit, ex „ Domini sententia, est adulterii judicio obnoxius, a Patribus autem nostris statutum, ut qui sunt hujusmodi uno anno defleant, biennio audiant, triennio substernantur, & septimo cum fidelibus consistant, & sic „ oblatione digni habeantur, si cum „ lacrymis pœnitentiam egerint „. Patres Trullanos hic indicasse præsentem Canonem, nimis quam manifestum est.

Nec mirum videri debet hoc adulterium non nisi septem annorum pœnitentiâ puniri, licet passim adulterio imponatur XV. annorum pœnitentia. Cum enim leges civiles permitterent Matrimonium dissolvi etiam quoad vinculum, ob adulterium: quin nec inter ipsos Catholicos adhuc plane constaret, num ex lege evangelica non dissolveretur Matrimonium ex causa adulterii quoad vinculum, ut liberum esset ad alias nuptias transire, idcirco hoc adulterium mitius puniendum censuere Patres.

Interim ex hoc Canone habemus, Patres hujus Synodi supposuisse revera ob adulterium non dissolvi matrimonium, & eum, qui dimissam duxit, reverâ esse adulterum, & mœchari (*a*). Ul-

Adulterio solvi nequit Matrimonium.

(*a*) Nec defuerunt Theologi, qui docuerunt sententiam de Matrimonii indissolubilitate in causa adulterii prioribus seculis non fuisse certam; varia in eam rem proferunt testimonia, qui-

Ulterius ostenditur quod eo tempore essent jam pridem constituti gradus pœnitentiæ; determinatumque quid in singulis esset agendum, & quomodo per singulos gradus anni pœnitentiæ essent distribuendi, illudque tamquam notorium a Synodo supponitur. Dicit enim simpliciter septem annorum pœnitentiâ, (sive G. *in septem annis*) (seu Isid. *in pœnitentia completis*) *oportet eum*, (G. *quod perfectum est*) *consequi secundum pristinos gradus* (*seu* G. *per gradus qui eo deducunt*) evidenter supponens gradus illos & notos esse, & qualiter anni per gradus hìc distribuendi essent.

Canon XX.

De mulieribus, quæ fornicantur & partus suos necant, vel quæ agunt secum, ut utero conceptos excutiant; antiqua quidem definitio usque ad exitum vitæ eas ab Ecclesia removet: humanius autem nunc definimus, ut eis decem annorum tempus secundum præfixos gradus pœnitentiæ largiamur.

Scholion.

Contra mulieres fœtus sui necatrices.

Si versionem Dionysii supra relatam, cui convenit Isidori versio, consulamus, manifestum est hìc agi de mulieribus, quæ vel fœtus in utero necant, vel quæ ipsæmet agunt, ut conceptos utero excutiant, sive inanimati sint, sive non. Eam lectionem sequutus est Martinus Bracarensis, *part. 2. cap. 77.* additque, *sive ex adulterio, sive ex legitimo conjugio*. At Græcorum versiones supponunt agi de mulieribus, quæ sunt fornicatæ, & fœtus in utero perimunt, & fœtuum necatoriis medicamentis faciendis dant operam. Quidquid sit de hac lectionum varietate, illud indubitatum est, semper pro homicidio, eoque enormi valde reputatum fuisse, fœtus in utero conceptos vel animatos necare, vel non animatos excutere.

Tertullianus in Apologetico respondens calumniis Gentilium accusantium Christianos de homicidiis, & infantium manducatione, ait: „ Nobis homicidio semel interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc sanguis in hominem delibatur, dissolvere non licet; homicidii festinatio est, prohibere nasci, nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet: homo est, & qui futurus, & fructus hominis jam in semine est „. Et similiter Minutius Felix in suo Octavio, ait: „ Sunt qui in ipsis visceribus medicamentis epotis originem futuri hominis extinguant, & parricidium faciant, antequam pariant „.

Habemus in Concilio Eliberitano *Can. 63.* quod Synodum Ancyranam præcessisse vult Ferdinandus Mendoza: „ Si qua mulier per adulterium, absente suo marito, conceperit, idque „ post

---

quibus probare conantur non tantum Græcos, sed etiam complures e veteribus Latinis Patribus favisse dissolutioni Matrimonii in casu adulterii, Launoius in tractatu, quem de Regia in Matrimonium potestate scripsit, longum Scriptorum Ecclesiæ Græcæ & Latinæ catalogum texuit, ut inde concluderet ad Concilium usque Tridentinum in Ecclesia universa licitum fuisse adulterii causâ uxorem dimittere, & aliam ducere, aut eam quæstionem de indissolubilitate Matrimonii spectatam fuisse ut disciplinæ caput. Ea exstitit Erasmi opinio in suis notis ad *cap. 7. 1. Epist. ad Corinth.* cui suffragantur Cajetanus comm. ad *cap. 19. Matth. & Cathar. tract. de Matrimonio*, quem anno 1552. edidit cum privilegio Julii III. Summi Pontificis. Fuerunt quoque XVII. seculo celebres Theologi, qui matrimonialis vinculi dissolutionem in causa adulterii ad disciplinæ quæstionem revocaverint; hos inter recensentur Christianus Lupus *Differt. de opinione probabili*, *cap. 5.* Launoius tract. de Regia in Matrimonium potestate, *quæst. 3. cap 5.* ac tandem ineunte XVIII. seculo Hamelius tract. de Matrimonio, *lib. 1. cap. 4. & 5.*

Quod si ipsis objiciatur *Can. 7.* Concilii Tridentini, respondere solent eam fuisse Patrum Tridentinorum mentem, ut Lutheranos & Calvinistas damnaret, eo quod assererent Ecclesiam non posse sine errore prohibere & impedire, ne Matrimonium in causa adulterii dissolveretur.

Ab ea Lutheranorum & Calvinistarum sententia discesserunt Hierarchici seu Episcopales Angli, ut aperte testatur Joannes Pridaux, Episcopus Wigorniensis. Ipse enim Matrimonii indissolubilitatem etiam in causa adulterii tuitus est in fasciculo controvers. *cap. 6.* de Sacramentis, *quæst. 6.*

„ post facinus occiderit; placuit et nec „ in fine dandam esse communionem, „ eo quod geminaverit scelus „. Hunc Canonem præ oculis habuisse Patres Ancyranos, ubi in præsente Canone dicunt: *Antiqua quidem definitio usque ad exitum vitæ eas ab Ecclesia removet,* (sive G. *prior quidem definitio usque ad exitum vitæ prohibebat*) credit Mendoza in notis ad dictum Canonem.

Interim quidquid per antiquam aut priorem definitionem intelligatur, illud constat quod licet quidam e Patribus antiquum rigorem retinendum censuisse videantur (ut textus Græcus insinuat, qui supra relatis verbis addit: *& ei quidam assentiuntur*). Nihilominus Synodus humanitate utens, judicaverit, *ut eis decem annorum tempus secundum præfixos gradus pœnitentiæ largiamur* (sive G. *ut decennium per gradus præfinitos impleant*).

Disciplinæ mutatio.

Licet autem Patres Ancyrani antiquum pœnitentiæ rigorem, aliquatenus mitigandum crediderint, nequaquam tamen aliam de enormitate hujus criminis eos habuisse ideam hinc colligitur. Scimus in Ecclesia usitatum fuisse, ut cum eorumdem criminum reis, nunc rigidius, nunc mitius agendum crediderit Ecclesia, prout temporum & personarum conditio exigebat, & saluti peccantium congruere judicabat. Et quidem tempore persecutionum Imperatorum Gentilium, solebat durior esse disciplina, ut vel hoc fræno adversus ingruentes persecutiones & graviores tentationes retinerentur; uti quoad præsentem materiam opposite docet Innocentius I. in *Epist.* ad Exuperium Tolosanum Episcopum. Hic enim quæsierat, quid de his observari oporteat „ qui post Baptismum omni „ tempore incontinentiæ voluptatibus „ dediti, in extremo fine vitæ suæ „ pœnitentiam, & simul reconciliatio„nem communionis exposcunt „. Respondit Innocentius: „ de his ob„servatio prior, durior; posterior, „ interveniente misericordiâ, inclina„tior est. Nam consuetudo prior te„nuit, ut concederetur eis pœniten„tia, sed communio negaretur, nam „ cum illis temporibus crebræ perse„cutiones essent, ne communionis „ concessa facilitas homines de recon„ciliatione securos non revocaret a „ lapsu, negata merito communio est, „ concessa pœnitentia, ne totum pe„nitus negaretur, & duriorem remis„sionem fecit temporis ratio. Sed „ posteaquam Dominus noster pacem „ Ecclesiis suis reddidit, jam terrore „ depulso, communionem dari abeun„tibus placuit, & propter Domini „ misericordiam quasi viaticum profe„cturis, & ne Novatiani hæretici ne„gantis veniam, asperitatem & duri„tiam sequi videamur „.

Canon XXI.

Qui voluntarie homicidium fecerint, pœnitentiæ quidem jugiter se submittant, perfectionem vero circa vitæ exitum consequantur.

Canon XXII.

De homicidiis non sponte commissis, prior quidem definitio post septennem pœnitentiam perfectionem consequi præcipit; secunda vero quinquennii tempus explere.

Scholion.

Contra homicidas voluntarios.

Inter crimina, quibus primis Ecclesiæ temporibus, in aliquibus saltem Ecclesiis negata fuit reconciliatio, etiam in fine vitæ numeratur homicidium voluntarium, uti videre licet apud Morinum, *lib. 9. de administrat. Sacrament. Pœnitentiæ cap.* 19. At præsens Canon homicidiis voluntariis post actam toto vitæ tempore pœnitentiam, annuit in fine vitæ communionem scilicet Eucharisticam, quæ est perfecta communio: dicit enim textus, *qui voluntarie homicidium fecerint*, pœnitentiæ quidem jugiter se submittant (sive G. *supplices quidem substernantur*) perfectionem vero (seu G. *quod perfectum est*,) circa *vitæ exitum conse-*

quantur) (vel Isid. *communione digni habeantur*).

Item involuntarios.

De homicidiis non sponte commissis, (sive G. *involuntariis cædibus*) *prior quidem definitio*, (seu G. *constitutio*) *post septennem pœnitentiam perfectionem consequi præcipit*, (sive G. *jubet in septennio per præfinitos gradus esse perfecti participes*).

Incertum quid hîc per priorem & secundam definitionem intelligatur; sed hoc rursus intelligimus, Patres nunc severius, nunc mitius cum peccatoribus egisse, quia statuit Synodus, ut modus hujus pœnitentiæ (pro cæde involuntaria) in Episcoporum sit arbitrio, ut secundum conversationem possint & extendere tardantibus, & minuere studiose *festinantibus*, uti legitur in antiqua Dionysii editione, quam secutus est Labbæus; at in Codice Justelli deest, uti & deest apud Isidorum & Græcos, ut appareat ex aliis Canonibus hunc recentiore manu translatum.

Quid cædes involuntaria?

Quæ sint voluntaria, quæ involuntaria homicidia, hisce Canonibus non declaratur. Distinctionem hanc explicat S. Gregorius Nicænus in Epistola Canonica ad Letoium Melitinensem Episcopum, *Can.* 5. aitque: „ Est cædes „ quidem voluntaria, quæ præparato suscepta est ab eo, qui se ad hoc comparaverat, ut facinus perpetraret. „ Deinde illud quoque in voluntariis „ existimatum est, quando quis in congressu verberans, & verberatus plagam per iram lethalem intulerit „.

Deinde pergit Gregorius: „ involuntariæ (cædes) autem habent manifesta indicia, quando quis alicui rei „ alteri studium applicans, casu aliquod „ gravissimum malum patraverit „.

Abbreviare licet pœnitentiam propter zelum pœnitentis.

Definivit autem hic sanctus vir pro homicidio voluntario pœnitentiam 27. annorum, & pro involuntario 9. annorum, ita tamen ut Episcopus tempus contrahere queat pro ratione conversionis, *si pœnitentiæ magnitudo*, ait, *tempus vincat & superet* (pœnitens) *correctionis studio eos, qui longo tempore præstituto, susceptas in se maculas segniter eluunt*. Idipsum latius inculcat *Can.* 4. ubi de pœnitentia ab adulteris & fornicatoribus agenda agit, additque hanc notandam hujus disciplinæ rationem: „ quemadmodum enim porcis „ margaritas projicere est vetitum, ita „ & pretiosâ margaritâ privare eum, „ qui jam per alienationem a vitio, & „ purgationem homo factus est, absurdum est „.

Quam hæc consonent clausulæ in pristina Dionysii editione præsenti nostro Canoni adjectæ nemo non videt: atque hinc discant Sacerdotes statuere de dilatione & acceleratione reconciliationis pœnitentium, non *ex solis eorum verbis*, sed ex *vita*, *conversatione*, & *correctione*, uti Patres declarant.

Exemplum præproperæ absolutionis.

Notabile est quod apposite in hanc rem narrat Scholiastes Harmenopuli, *Epitom. Canonum sect.* 5. *tit.* 3. „ sub „ Luca Patriarcha, militi cuidam, qui „ cædem voluntariam commiserat, E- „ piscopus quidam intra perexiguum „ tempus absolutionem per scripturam „ concesserat, & cum accusaretur apud „ Synodum, Canonem prætendebat, qui „ pœnitentiam agentibus pœnas vel te- „ mittendi, vel augendi potestatem dat „ Episcopis. Sed & responsum fuit, „ concessum id quidem Pontificibus, non „ tamen ut citra explorationem, & ni- „ miâ commiseratione uterentur. Qua- „ re militem Synodus Canonicis pœnis „ subjecit, & Pontificem quoque mul- „ ctavit ad certum tempus, a ministe- „ rio abstinere jussum „.

De his homicidiis voluntariis & involuntariis late quoque agit S. Basilius in *Epist. Can.* ad Amphilochium, *Can.* 8. 56. & 57. designatque tempus pœnitentiæ 20. annorum pro voluntariis, annorum autem 10. pro involuntariis.

Hinc apparet variam fuisse Ecclesiarum pœnitentiam pro hoc crimine, quamvis sat pateat ex prolixitate pœnitentiæ, admodum enorme hoc crimen reputatum fuisse: nec levi aut brevi pœnitentiâ eluendum.

CA-

CANON XXIII.

Qui divinationes expetunt, & morem Gentilium subsequuntur, aut in domos suas hujuscemodi homines introducunt exquirendi aliquid arte maleficâ, aut expiandi causâ, sub regula quinquennii jaceant, secundum gradus pœnitentiæ definitos.

SCHOLION.

Contra eos, qui maleficos accersunt in domos suas aliquid arte magica exquirendi causa.

NOnnulli Christiani carnalibus adhuc desideriis & passionibus pressi, Gentilium consuetudines, si non publice, privatim sequebantur, credentes hisce vel a malis temporalibus liberari, aut futura præscire. Ipse enim textus Græcus ostendit hic præcipue agi de iis, qui in suas ædes introducunt incantatores ad medicamentorum inventionem, vel *lustrationem*, uti vertit Hervetus; quæ incidere videntur cum eo quod vertit Dionysius; *exquirendi aliquid arte maleficâ, aut expiandi causâ:* verbum *exquirendi* referendo ad lustrationem; & *expiationem* ad medicamentorum inventionem. Versio apud Balsamonem habet *ad medicamenta arte invenienda.*

Contra illos ergo agit Synodus, qui *divinationes expetunt* (seu G. *vaticinantur*) *& morem Gentilium sequuntur, aut in domos suas hujuscemodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte maleficâ* (vel G. *ad medicamenta arte invenienda*) *aut expiandi causâ* (aut G. *lustrationem*).

Ex hisce admodum verisimile est, Synodum agere & contra illos, qui ipsi per se superstitionibus Gentilium se impendunt; & contra eos, qui tales sibi advocant & impendunt, ut per eos quod quærunt arte magicâ adipiscantur. Unde & Balsamon ita Canonem exponit: „ Quoniam nonnulli ægrotantes & artibus magicis se ita affici existimantes, „ vel etiam cum quasdam res ad se „ pertinentes perdidissent, incantatores „ in ædes suas accersebant, qui pollicebantur se artes magicas inventuros, „ ex quibus scilicet ægrotantes decumbebant, & eorum abominationem „ expiaturos, vel id etiam quod amissum erat indicaturos, alii vero Gentilibus consuetudinibus mentem adhibentes, de felicibus & infelicibus eventis interrogabant astrologos, & alios, „ qui dæmoniaca opera tractant „.

Hic haud obscure supponit Balsamon, hunc Canonem generaliter pœnitentiæ ibidem præscriptæ subjicere illos, qui quemcumque in finem superstitiones & divinationes Gentilium adhibent: quod & supponit Isidorus, uti & auctor Collectionis Rom. ubi hic Canon ad mentem Patrum potius, quam ad verbum expositus ita legitur: *Qui auguria, auspiciaque, sive somnia, vel divinationes quaslibet secundum morem Gentilium observant; aut in domos suas hujusmodi homines introducunt in exquirendis aliquâ arte maleficiis, aut ut domos suas lustrent; confessi pœnitentiam quinquennio agant secundum regulas antiquitus constitutas.*

Quid per *auguria*, aliaque hic expressa nomina intelligatur, exposui in *Jure Ecclesiastico, Tom.IV. part.3. tit.4. cap.5. pag.* 131. ubi late de crimine magiæ, & de superstitionibus hodie inter Christianos usitatis actum est.

Optandum ut Episcopi & Pastores exemplo Patrum Ancyranorum excitati, strenue eliminandis e populo superstitionibus incumberent, enormitatemque hujus vitii populo vivaciter exponerent.

Vult autem hic Canon, ut similes *sub regula quinquennii jaceant; secundum gradus pœnitentiæ definitos* (sive Isid. *secundum regulas antiquitus constitutas*) (Gr. *tres annos substrationis & duos annos orationis sine oblatione*).

Hic rursus ostenditur tempore hujus Synodi gradus pœnitentiæ per Canones sive Regulas fuisse definitos; & quidem si versioni Isidori, necnon Codicis Rom. fides sit *secundum regulas* ANTIQUITUS *constitutas.*

CA-

CANON XXIV.

Quidam sponsam habens, sororem ejus violavit, & gravidam reddidit: postmodum desponsatam sibi duxit uxorem, illa vero, quæ corrupta est, laqueo se peremit. Hi qui fuerunt conscii post decennem satisfactionem jussi sunt suscipi, secundum gradus pœnitentiæ constitutos.

SCHOLION.

Gravis casus Synodo propositus de conscii criminis, quo quis sororem sponsæ suæ violarat.

SAtis patet ex contextu Canonis, casum particularem Synodo fuisse propositum, & resolutionem Synodi hoc Canone contineri, quod & notavit Balsamon, dicens: „ex facto quodam moti sunt Patres, ut præsentem Canonem ederent „. Hic obiter observamus, jam pridem in more positum fuisse, ut graviores & difficiliores casus Synodis proponerentur, earumque resolutio ab iis expeteretur.

Sanctus Basilius *Can.* 78. duntaxat septem annorum pœnitentiam injungit ei, qui duabus sororibus nefarie matrimonio conjunctus fuit. Hoc vero Canone injungitur pœnitentia decem annorum; nec mirum, uti monet Balsamon: „ Hic enim multa nefaria commissa „ sunt, fornicatio, illicitum Matrimo- „ nium, & cædes: illic autem tantum „ nefarium matrimonium „.

Quod conscii quoque puniantur, id idcirco decretum putat Aristenus, quia qui suffocationem impedire potuerunt, & non impediebant, ut auctores cædis judicantur. Balsamon autem intelligit de consciis, qui huic nefario facto fornicationis & illicito matrimonio, occasione cujus *suffocatio* sequuta est, absque ulla necessitate auxilium tulere.

Hinc rursus habemus, Patres in determinandis & imponendis pœnitentiis serio attendisse & ad gravitatem & multiplicationem criminum, quæ ad unum eumdemque nefarium actum concurrunt. Sane qui hujus Synodi Canones attenderit, reperiet in his expressam vere apostolicam pœnitentialem disciplinam, quam merito Episcopi & Patres, atque animarum directores, & ministri sacramenti pœnitentiæ continuo præ oculis habeant, uti & optasse S. Carolum notavi in *Jure Ecclesiastico*, *Tom.II. part.2. sect.* 1. *tit.* 6. *cap.*5. *pag.*165.

Similiter in his Canonibus expressa est pristina Patrum & Apostolica circa pœnitentiarum moderationem, sive remissionem, seu indulgentiam ab Episcopis servandam, quæque per undecim circiter secula servata scitur, uti latius exposui in *Jure Eccles. Tom.II. part.*2. *sect.*1. *tit.*7. *cap.* 1.*pag.* 198. *cap.* 2. *pag.* 204. & *cap.*3. *pag.*209. ubi notavimus ad hanc disciplinam videri reflexisse Synodum Tridentinam dum decrevit in indulgentiis elargiendis, moderationem juxta veterem & probatam in Ecclesia consuetudinem esse servandam.

DISSERTATIO

In Synodum Neocæsariensem.

§. *Unicus*.

Creditur hæc Synodus celebrata inter an. 313. & 319.

SUb idem tempus, quo celebrata fuit Synodus Ancyrana, creditur quoque habita Synodus Neocæsariensis, scilicet inter annum 313. & 319. uti monet vir eruditus Tillemontius in suis Memoriis ad *Hist. Eccles. tom.6. part.*1. in Vitale & Philogone.

Plures eosdem Episcopos utrique Synodo interfuisse: atque Vitalem Antiochenum utrique quoque præsedisse notat idem auctor.

Præstantia Patrum, qui Synodo interfuerunt.

Præterea ibidem nominatim recitat & examinat, qui verisimiliter fuerint Episcopi, qui duabus hisce Synodis adfuisse dicuntur.

Notat autem quod juxta subscriptionem

nem Episcoporum, uti hic legitur *tom.* 1. *Conciliorum generalium*, *col.* 1488. fuerint decem Episcopi, qui utrique Synodo, ac insuper præter hos decem alii quinque, qui huic Synodo interfuerunt: qui omnes, ait, & Nicænæ Synodo adstitisse leguntur.

Insuper monet, quod inter Episcopos, qui his Synodis interfuerunt, fuerint aliqui & doctrinâ & sanctitate illustres, imo etiam nonnulli martyrii coronam consecuti, qui ut tales ab Ecclesia celebrantur.

Non dubium, quin hinc non exigua harum Synodorum Canonibus auctoritas accedat, & veneratio debeatur, ut proinde mirum non sit hos Canones in Ecclesia semper fuisse summæ venerationis.

Episcoporum numerus, & sessionis ordo incertus.

Circa numerum Episcoporum, qui vel Ancyranæ, vel huic Synodo interfuerunt, non exiguam occurrere difficultatem, fatetur præfatus auctor. Neque eam omnino posse tolli per subscriptiones Episcoporum, quæ ad calcem harum Synodorum leguntur, reflectitque non deesse, qui sustinent subscriptiones, quæ ad calcem utriusque Synodi hodie restant, omnino tamquam recentiore Isidori manu adjectas habendas esse, præsertim quia nec apud Græcos, nec apud Dionysium Exiguum leguntur, sed duntaxat apud Isidorum. Accedit, inquit Tillemontius, in his subscriptionibus reperiri, quod nonnulli Episcopi sic subscribant *Galatiæ primæ*, *Capadociæ primæ*, & *secundæ Ciliciæ*, cum tamen certum sit tempore harum Synodorum has Provincias necdum fuisse divisas, sed eam divisionem demum contigisse circa annum 370. Similiter observat verisimile non esse in his subscriptionibus ordinem sessionis, quem in his Synodis obtinuerunt Episcopi, esse expressum, quandoquidem S. Leontius Primas totius Capadociæ, *nonnisi decimus quartus compareat*.

Hinc concludit, quod omnino probabile sit originales non esse subscriptiones, quæ hic habentur, sed eas copistis aliisque recentioribus esse interpolatas.

Verisimile est unum, alterumve tantum Episcopum ex singulis Provinciis accessisse.

Hoc denique observat, quod his Synodis legantur interfuisse plures Episcopi ex plurimis provinciis etiam remotissimis, & nonnisi pene unicum ex singulis, creditque dici posse quod singulæ provinciæ unum aut duos e suis deputaverint, qui vice omnium assisterent, vel quod præcipui & notabiliores in subscriptione duntaxat fuerint nominatim expressi.

Synodus hæc ante Nicænam celebrata.

Jam pridem pro indubitato creditum fuisse hanc Synodum celebratam esse post Ancyranam Synodum, sed ante Nicænam constat ex veteri Canonum Collectione, quam latine reddidit Dionysius Exiguus, & suo Codici integram inseruit, in qua ita habebatur, teste Dionysio. *Post Canones Ancyranos sequuntur Sanctorum & beatorum Patrum, qui convenerunt Neocæsareæ, qui quidem posteriores sunt Ancyranis, priores vero Nicænis, sed propter dignitatem Nicænis eisdem præponuntur*.

XIV. Canones, quos Græci XV. numerant.

In hac Synodo pro recta Ecclesiæ disciplina, ac præsertim pœnitentiaria editi leguntur 14. Canones, nec plures apud Isidorum, aut etiam Dionysium Exiguum leguntur, nec plures exstitisse in veteri Græca Collectione, quam e Græco Latine reddidit Dionysius, verisimile est, licet hodie Græci numerent quindecim, eo quod Canonem 13. in duos dividant, ut proinde & quoad materiam, & quoad numerum reipsâ conveniant.

Gratianus *Dist.* 16. *Can.* 11. huic Synodo assignavit Canones 24. sed hunc Gratiani errorem notarunt & emendarunt Correctores Romani.

SCHO-

SCHOLIA

In Canones Neocæsarienses.

Canon I.

Presbyter si uxorem acceperit, ab ordine deponatur, si vero fornicatus fuerit, aut adulterium perpetraverit, amplius pelli debet, & ad pœnitentiam redigi.

Scholion.

De Presbytero uxorem ducente, aut fornicante.

EVidens est ex Canonis contextu hic duntaxat agi de Presbyteris, qui post ordinationem uxores ducere, sive accipere præsumunt, non autem de his, qui ante ordinationem legitimam habebant uxorem; ut recte notavit hic Balsamon & Zonaras.

Græci jam pridem, ut hodie quidem, permittunt Presbyteris usum Matrimonii ante ordinationem legitime contracti; sed nec olim, nec hodie permittunt, ut Presbyteri post ordinationem, uxores accipiant, ut in scholiis ad Canones sæpius notamus.

Hoc insuper ex hoc Canone habemus, quod licet Patres hujus Synodi decreverint, ut Presbyter, si uxorem acceperit, *ab ordine deponatur*, hoc est secundum Zonaram, *Sacerdotii dignitate privetur*, nihilominus Patres illi ostenderunt sibi visum fuisse, multo gravius peccare Presbyterum, qui post ordinationem *fornicatus fuerit*, vel adulterium commiserit, quam qui uxorem accepit.

Hunc enim simpliciter ab ordine deponendum esse pronuntiant, sive Sacerdotii dignitate privati, sed illum *amplius pelli debere, & ad pœnitentiam redigi decernunt*, id est, notante Aristeno, ille Sacerdotio privatur, hic vero *perfecte* repellitur.

Hic Aristeni commentarius quoad hanc secundam partem, in qua agitur de pœna Presbyteri, qui vel fornicationem, vel adulterium commisit, admodum consonat lectioni *Isidori*, qui ita legit: quod si fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, *extra Ecclesiam abjiciatur, & ad pœnitentiam inter laicos redactus agat.*

Itaque hunc Presbyterum non tantum a functionibus Sacerdotalibus removent, sive Sacerdotii dignitate privant, sed *perfecte* sive omnino *extra Ecclesiam abjiciunt.*

Presbyter non subjicitur pœnitentiæ publicæ.

Lectionem Isidori secutus est Gratianus *Dist.* 28. *Can.* 9. ubi tamen monent Correctores Romani, quod nec apud Græcos, nec apud Dionysium Exiguum reperiantur hæc verba, *inter laicos*, sive *pœnitentiæ inter laicos agendæ.*

Et sane primis Ecclesiæ seculis similes publicæ pœnitentiæ inter laicos Presbyteris imponi non solebant, uti & Correctores Romani notarunt ad Canonem finalem, *Dist.* 30.

Addunt autem: Sed quando *in gravissima crimina publice incurrebant, depositi, peregrinari jubebantur.*

Verum nec id pristinæ disciplinæ consonum est, nec de hac pœnitentia Patres hujus Synodi cogitasse verisimile est. Demum enim seculo decimo aut undecimo, similes pœnitentias invaluisse, a pluribus notatum fuit. Imo pœnitentibus parum convenire peregrinationes, & per diversas regiones discursiones SS. Patres existimabant; quin imo nihil convenientius esse pœnitentibus, quam omnimodum quantum fieri possit ab hominum conspectu & consortio secessum: unde etsi attendantur, quæ in hujus asserti confirmationem adducunt Romani Correctores ex Gratiano, apparebit ipsos parum attendisse, num quæ a Gratiano allata sunt, congruant Patrum disciplinæ, quandoquidem

dem nec Gratianus designet suorum decretorum auctores.

Tametsi autem Presbyteris inter laicos publica pœnitentia agenda non imponeretur, nihilominus ultra depositionem a Sacerdotio extra Ecclesiam expelli, & ad pœnitentiam agendam cogebantur; ut hic Canon habet ex versione Græcorum, & Dionysii Exigui, solis his verbis omissis, *inter laicos*, quemadmodum nonnullæ aliæ personæ ob evitandum scandalum, aliave incommoda, puta mulieres conjugatæ ab agenda pœnitentia publica & Canonica per præscriptos gradus pœnitentiales excusabantur; uti ostendit Joannes Morinus in suo Opere de *Pœnitentiâ*.

Canon II.

Mulier, si duobus fratribus nupserit, abjiciatur usque ad mortem: verumtamen in exitu propter misericordiam, si promiserit quod facta incolumis, hujus conjunctionis vincula dissolvat, fructum pœnitentiæ consequatur. Quod si defecerit mulier aut vir in talibus nuptiis, difficilis erit pœnitentia in vita permanenti.

Scholion.

Incestuosæ nuptiæ cum duobus fratribus.

HOc Canone agitur de muliere, quæ incestuosas nuptias contraxerat cum duobus fratribus, quæsitumque fuit, quæ pœnitentia esset huic mulieri ob perpetratum crimen, sive ob hunc incestum imponenda. In primis resolvunt ac decernunt Patres hujus Synodi, ut hæc mulier abjiciatur usque ad mortem [sive Isid. *usque ad diem mortis*]; & additur in Græco apud Balsamonem, *si matrimonium dissolvere non persuadeatur*.

Itaque in hac parte vult Synodus, ut si mulier, durante vitâ, in hoc sacrilego matrimonio perseveraverit, abjiciatur, sive extrudatur extra Ecclesiam, nec vitâ durante ad pœnitentiam, seu inter pœnitentes usque ad mortem sive diem mortis admittatur. Post hæc subjungit Canon: *Verumtamen in exitu propter misericordiam, si promiserit quod facta incolumis hujus conjunctionis vincula dissolvat, fructum pœnitentiæ consequatur* (sive G. H. *pœnitentiam consequatur*).

Apud Isidorum post verba *propter humanitatem*, hæc leguntur: *in extremis suis sacramentis reconciliari oportet*. Vel ut in margine notat Labbæus, *in hora mortis suæ viaticum accipiat*; adeoque juxta hanc lectionem verba illa, *propter misericordiam*, seu *humanitatem*, non ad pœnitentiæ consecutionem, sed ad perfectam reconciliationem referenda videntur, scilicet per admissionem ad perceptionem Sacramentorum notanter Eucharistiæ, quæ ætate Isidori cœperat venire in nomine Viatici, idque contra communem hujus Canonis lectionem, & pristinam Patrum disciplinam; ut non dubium appareat, hæc ab Isidoro addita esse.

Sensus Canonis.

Sensus igitur Canonis hic esse videtur, quem & Balsamon amplectitur; quod si mulier in exitu vitæ seu in extremis promiserit, quod si convaluerit, conjugium dissolvet, sive divortium faciet, & a sacrilego usu matrimonii abstinebit, tunc propter misericordiam *fructum pœnitentiæ consequatur*; nimirum mox ab excommunicatione, quæ ei inflicta erat, ubi erat abjecta, sive extrusa ab Ecclesia, absolvatur.

Certum enim est, quod juxta Patrum disciplinam censeretur quis ab excommunicatione solutus, ubi ad pœnitentiam erat receptus, & hic erat *fructus pœnitentiæ*, de quo in Canone. Perfectam autem reconciliationem non consequebatur, nisi peractâ pœnitentiâ.

Ad hanc pœnitentiam peragendam admittitur hæc mulier, si de morbo convaluerit, & juxta promissa durante periculo mortis facta, matrimonium dissolverit, uti notant Græci Commentatores, illudque notat lectio Isidori ita vertens: *ut si forte sanitatem recuperaverit, matrimonio soluto, ad pœnitentiam admittatur*.

Difficilis pœnitentia, cum ablata est peccandi potestas.

Notari meretur clausula sive monitum subjunctum Synodi; *quod si defecerit mulier aut vir in talibus nuptiis, difficilis*

cilis erit pœnitentia in vita permanenti.

Rationem hujus difficultatis ita exprimunt Balsamon & Zonaras: *qui enim agit pœnitentiam a peccato desistens, is creditur pœnitentiâ duci. Qui autem ad mortem usque ab eo non desistit, ostendit quod etiam si illa pars adhuc superesset, quæ est mortua, non destitisset. Quia ergo qui vivit, videtur adhuc in illo malo, quantum in se est, perseverare, difficilem habebit pœnitentiam.*

Canon III.

De his, qui in plurimas nuptias inciderunt, & tempus quidem præfinitum manifestum est, sed conversatio eorum & fides tempus abbreviat.

Scholion.

De iterantibus nuptias.

ISidorus, quem sequitur Gratianus 31. *quæst.* 1. *Can.* 8. primam Canonis partem exhibet his verbis: „ Qui frequenter uxores ducunt, & de his, qui sæpius nubunt, tempus quidem pœnitentiæ, quod his constitutum est, observabunt „: quæ lectio innuit hic agi de his, qui successive plurima matrimonia contrahunt, sive de veris bigamis: & ita hunc, uti & *Can.* 7. hujus Synodi intellexit Cardinalis Baronius, & post ipsum Binius in notis ad *Can.* 7. „ non quod secundum matrimonium contrahendo peccent, inquit, sed quod suam ipsius incontinentiam manifestent, & bigamiam, quæ in humanæ imbecillitatis remedium, 1. *Corinth.* 7. instituta est, licentius usurpent „. Baronius ad *an.* 313. *num.* 91.

Traditio disciplinæ non scriptæ.

Quod vero, ait, *tempus quidem præstitutum manifestum est*, ad consuetudinem referendum esse notat Zonaras: „ quia nullus ante hanc Synodum reperitur Canon, tempus pœnitentiæ bigamis præscribens „. Unde S. Basilius in *Epist. ad Amphilochium*, *Can.* 4. de pœnitentia trigamorum loquens, ait: „ consuetudine accepimus, non a *Canone*, sed ab eorum, quæ præcesserunt, consequentia „: hinc patet Patres multa per traditionem accepisse, eaque tamquam legem observasse.

Zelus pœnitentis contrahit tempus pœnitentiæ.

Ex finali clausula Canonis habemus mentem Patrum hujus Synodi, non secus ac Ancyranæ & Nicænæ fuisse, in concedenda indulgentia, sive in contrahendo pœnitentiæ tempore, considerandam esse singulorum pœnitentiam, conversationem, seu conversionem, & fidem.

Ad hanc clausulam hic reflectens Zonaras, ait: „ Si namque qui illorum pœnitentiæ præfectus est, eos in luendis pœnis, studium, ardoremque præ se ferre animadvertat, nec consternari mente, sed præsidentes divinæ bonitati veniam sibi contractæ noxæ polliceri, præstituti temporis intervallum contrahet ac præcidet „.

De hac Patrum pristina praxi ac disciplina in contrahendis pœnitentiæ præscriptis temporibus, vel exercitiis seu operibus mitigandis fusius egi in *Jure Eccles. Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 7. *De Indulgentiis, pag.* 198. *& seqq.* ibidemque notavi demum circa finem seculi XI. modernam indulgentialem formulam sensim introductam, idque cum non modica disciplinæ pœnitentialis collapsione.

Canon IV.

Si quis proposuerit concupiscere mulierem ad dormiendum cum ipsa, ejus autem desiderium ad opus non venerit, videtur esse a gratia liberatus.

Scholion.

Pœnitentia publica non imponitur pro peccatis internis.

APparet, quod in præsenti Canone agant de eo, qui quidem concupivit mulierem ad peccandum cum ea, seu reverà interius habuerit voluntatem actum carnalem committendi, sed per impedimentum ab opere seu actu externo fuit impeditus, adeoque ejus peccatum mere fuit internum, soli Deo cognitum; dicunt Patres hujus Synodi, *quod videatur a gratia liberatus*, id est, quod pœnæ canonicæ non subjiciatur, uti recte reflectit D. Fleury, *lib.* 10. *Hist. Eccles. num.* 17. notans quod non im-

imponeretur pœnitentia canonica pro peccatis simplicis cogitationis, sive mere internis, scilicet invitis, uti ostendimus in *Jure Eccles. Tom.II. part. 2. sect. 1. tit. 6. cap. 2. pag.145.*

Canon V.

Catechumenus si ingrediatur Ecclesiam, & in ordinem eorum, qui instruuntur, adsistat, hic autem deprehensus fuerit peccans, si quidem genuflectit, audiat, ut non delinquat ulterius: si vero & audiens peccaverit, expellatur.

Scholion.

Catechumeni Audientes & Flectentes.

HOc Canône volunt Patres hujus Synodi: „ ut si Catechumenus „ in ordine eorum, qui instruuntur, adsistat & peccet; si genu quidem *flectens* audiat, non amplius peccans„: vel juxta Dionysium, ut *non delinquat ulterius*, aut juxta Isidorum, *ut se abstineat ab ipso peccato, quod fecit*. Deinde subjungitur: „ sin autem etiam audiens adhuc peccet, extrudatur„.

Canon hic alias de se obscurus erit perspicuus, si solum attendatur, duos fuisse Catechumenorum ordines, ut supra ad Canonem XIV. Nicænum notatum fuit.

Catechumeni, alii perfectiores, alii imperfectiores.

„ Nonnulli enim modo accedunt, „ ait Aristenus, quocirca ut imperfe„ ctiores post Scripturarum & Evange„ liorum auditionem statim emittun„ tur. Alii autem ante tempus aliquod „ advenerunt, & perfectiores evaserunt, „ quare & post Evangelium preces pro „ Catechumenis factas expectant: & „ cum illud dicitur: *Catechumeni ca„ pita vestra Domino flectite*: genu„ flectunt. Perfectiores itaque, ut qui „ bona Dei verba prægustarunt, si la„ psi fuerint, statione suâ moventur, & „ cum Audientibus collocantur; si au„ tem & cum Audientes sint, peccant, „ ab Ecclesia perfecte expelluntur.

Canon VI.

Gravidam oportet baptizari, quando voluerit, nihil enim in hoc, quæ parit, nascenti communicat: propterea quod uniuscujusque propositum in confessione declaretur.

Scholion.

Catechumena gravida baptizata, non idcirco censetur fœtus baptizatus.

HOc Canone declarant Patres mulierem gravidam esse baptizandam, quandocumque voluerit, sive dum baptismum expetierit, neque ejus baptismum esse differendum, donec fœtus sit editus. Ratio hujus declarationis videtur, quod nonnulli dubitarent, utrum baptismus matris non afficeret fœtum in utero matris adhuc exsistentem, adeoque si postmodum editus baptizaretur, non censeretur rebaptizatus, uti & reflectit D.Fleury, *lib. 10. Hist. Ecclesiast. num. 17.*

Et hanc fuisse rationem non obscurum est ex ipso contextu Canonis: ut enim probent Patres mulierem gravidam ante enixum fœtum baptizari posse, declarant, quod Baptismus matris non afficiat fœtum in utero contentum, eo quod, inquiunt, *proprium uniuscujusque institutum*, ac propositum in confessione ostendatur.

Ratio Canonis.

Ut hæc ratio intelligatur, notandum, quod pristinis Ecclesiæ seculis Catechumeni de fide interrogarentur, priusquam baptizarentur, eamque fidem palam profiteri, & seculi pompas palam abjurare debebant, ut observat Albaspinæus ad hunc Canonem. „ Paulo ante quam „ mergerentur, inquit, Baptismum se „ optare, se baptizari velle, magnâ vo„ ce contestabantur. Quæ cum ab iis, „ qui parentum utero includebantur, non „ possent fieri, ad eosdem res & gra„ tia Baptismi pervenire & penetrare „ non poterat„. Cui congruit Isidorus ita legens: „ quia unusquisque in illa „ confessione libertas arbitrii declara„ tur„: id est illâ confessione declarat se libere baptismum desiderare.

CANON VII.

Presbyterum in nuptiis bigami prandere non convenit, quia cum poenitentiâ bigamus egeat, quis erit Presbyter, qui propter convivium talibus nuptiis possit prabere consensum.

SCHOLION.

Presbyter non intersit nuptiis Bigami.

PRæsens Canon rursus ostendit, quod licet Ecclesia numquam improbaverit, aut illicitas reputaverit secundas, seu ulteriores nuptias, nihilominus jam pridem Patres aliquam poenitentiam injunxerint bigamis sive nuptias iterantibus, eo quod iterando nuptias suam ipsorum incontinentiam manifestent, uti supra ad *Can.* 3. notatum est.

Igitur quia secundas nuptias contrahens proprie non peccat, seu delictum poenâ dignum non committit, hinc & si quid in eo inordinatum apparet, leviori poenitentiâ eluendum esse creditum fuit, uti observat Balsamon, supponitque Zonaras, quod Canones suam bigamis mulctam statuerint: *uno siquidem anno*, ait, *Bigamus a perceptione sacrorum munerum arceri jubent.*

Supponit autem Canon, quod bigamus, sive qui nuptias iteravit, hanc poenitentiam a Presbytero accipiat, sive quod Presbyter eam poenitentiam imponere debeat, quod clarius indicat versio Isidori, quæ sic habet: *maxime cum præcipiatur secundis nuptiis poenitentiam tribuere.* Idipsum notavit Zonaras, postquam verbis supra relatis expressit mulctam seu poenam, quam Canones in bigamos statuerint, subjungit: *eam vero poenam bigamis, sibi a poenitentia remedium quærentibus, Sacerdotes injungunt.*

Quia ipse Presbyter Bigamis poenitentiam imponit.

Cum ergo Presbyter bigamis poenitentiam injungat, declarat præsens Canon: *Presbyterum in nuptiis bigami prandere non convenit* (sive Isid. *convivio secundarum nuptiarum interesse non debere*).

Rationem subjicit Canon: quia *cum poenitentiâ egeat bigamus, quis erit Presbyter, qui propter convivium talibus nuptiis possit præbere consensum?* hoc est, inquit Zonaras, *qui fieri potest, ut poenam a bigamo exigere non pudor sit ei, qui bigami factum a se non improbari, cum nuptiis secundis ipse interfuerit, satis ostendit.*

Hoc Canone docentur illi, qui alios ex officio arguere tenentur, ne facto suo probent, quod in aliis reprehendere debent. Hæc disciplina, quæ bigamis a Presbyteris poenitentiam injungi volebat, hodie desiit, quantumvis non minus hodie quam olim secundæ nuptiæ præ primis odiosæ reputentur, & suam ipsius incontinentiam manifestent.

Imo & eam disciplinam tempore Zonaræ etiam apud Græcos in usu non fuisse, indicare videtur dicens: *Verum hæc in libris scripta reperiuntur, nos autem & Patriarcham & Metropolitanos complures in convivio Imperatoris secundas nuptias celebrantis adspeximus.*

CANON VIII.

Mulier cujusdam adulterata laici constituti, si evidenter arguatur, talis ad ministerium Cleri venire non poterit: si vero post ordinationem adulterata fuerit, dimittere eam convenit: quod si cum illa convixerit, ministerium sibi commissum obtinere non poterit.

SCHOLION.

De Presbytero, cujus uxor est adulterata.

QUantumvis Orientalis Ecclesia conjugatos ad Clerum imo ad Sacerdotium jam pridem admiserit, & post ordinationem usum matrimonii continuare permiserit, tamen summam in ipsis continentiam conjugalem requisivit, uti ex præsenti Canone intelligitur.

In primis enim declarat: *mulier cujusdam adulterata laici constituti, si evidenter arguatur, talis ad ministerium Cleri venire non poterit;* vel eo solo titulo, quod incontinentia uxoris aliquousque videatur etiam in maritum redundare, uti in scholiis *ad Can. Apost.* & in *Jure Ecclesiast. Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 10. de Irregularitate, pag. 289. & seqq.* notavi. Ulterius

rius declarat Canon, quod *si vero post ordinationem adulterata fuerit, eam dimittere convenit* (seu *eam dimittere debet*); quod *si cum illa convixerit* (seu G. cohabitet) *ministerium sibi commissum obtinere non poterit* (sive G. *non poterit exequi*); hoc est, ait Zonaras, *a sui ordinis gradu dimoveri decretum est. Patrato namque adulterio, mulier polluta est; qui vero polluta commiscetur, unum corpus efficitur, eademque proinde contagione ipsum maculari necesse est. Hominem vero pollutum in sacro ministerio quis ferat?*

Hic videmus vel etiam minimam incontinentiæ speciem Patres voluisse a sacratis hominibus abesse.

Canonem hunc refert Gratianus, *Dist.* 34. *Can.* 11. ex versione Isidori, & rursus *Can. seq.* ex versione Martini Bracarensis, sed more suo sub nomine Synodi Martini Papæ.

CANON IX.

Presbyter si præoccupatus corporali peccato provehatur, & confessus fuerit de se, quod ante ordinationem deliquerit, oblata non consecret, manens in reliquis officiis, propter studium bonum: nam peccata reliqua plerique dixerunt per manus impositionem posse dimitti: quod si de se non fuerit ipse confessus, & argui manifeste nequiverit, potestatis suæ judicio relinquatur.

SCHOLION.

Presbyter ante ordinationem lapsus in peccatum carnale, a sacerdotali ministerio removetur.

HIc Canon rursus evincit, quod Patres desideraverint omnimodam in sacratis hominibus, ac præsertim qui divinis ministeriis inserviunt, continentiam.

In primis decernunt Patres, *si Presbyter corporali peccato præoccupatus* (sive G. *qui corpore peccavit*) *& confessus fuerit de se, quod ante ordinationem deliquerit, oblata non consecret* (vel Isid. *non offerat*) *manens in reliquis officiis propter studium bonum* (sive Isid. *studii utilitatem*) (vel G. *propter aliud ejus bonæ vitæ studium*).

Si itaque is, qui ante ordinationem corporale peccatum cum muliere commisit, ultro confessus fuerit post ordinationem suam, sive jam Presbyter factus, sacerdotale officium obire, sive offerre, vel oblata consecrare nequit, tametsi post ordinationem vitæ integer, & virtutis exercendæ studiosus sit, uti hæc verba, *studium bonum*, recte interpretatur Zonaras.

At si his virtutibus ornatus appareat, ob eas permittunt Patres, *ut maneat in reliquis officiis*, sive reliquas Sacerdotii prærogativas, sive officia retineat, scilicet, ait Zonaras: *Sacerdotum honorem, Cathedræ prærogativam, jusque præterea in altari communicandi retinebit.*

Proinde voluerunt Patres, ut is, de quo constat, quod etiam ante ordinationem peccatum corporale sive carnis commiserit, ab oblatione sive Sacerdotali officio omnino cesset, tametsi & vitæ ejus integritas, & virtutis exercendæ studium sufficienter evincant veram ejus & sinceram conversionem.

Quod autem addunt Patres; *nam peccata reliqua plerique dixerunt per manus impositionem posse dimitti*, indubie de minoribus peccatis ante ordinationem perpetratis intelligi debet, & quidem ut apparet de his, qui aliquo modo ad peccatum carnis accedunt, uti sunt, notante Zonarâ, contrectare manu fœminam, osculum quoque eidem impertire, hæc per manuum impositionem tolli posse videntur, seu dissimulari, si vitæ integritas & virtutis exercendæ studium concurrat.

Verum ne id quidem tamquam omnino certum, sed cum ea moderatione asseveraverunt, ut a quibusdam dicitur, sive *ut plerique dixerunt*, prout recte hic reflectit Zonaras.

Addit denique Synodus: *quod si de se non fuerit ipse confessus, & argui manifeste nequiverit* (G. *aperte ipse convinci non potuerit*) *potestatis suæ judicio relinquatur*. Hoc est, interprete Zonarâ, *tunc sacra ministeria obeundi, vel ab eis cessandi potestas illius arbitrio permitti debet, ut si quidem conscientia flagitii premitur, suâ sponte a sa-*

a sacrorum munerum functione desistat. Et sane cum hìc agatur de peccato ante ordinationem commisso, necnon de Presbytero, qui fuit post ordinationem integræ vitæ, & virtutis exercendæ studiosus, merito voluere Patres, ut is ab officio sacerdotali invitus non deponatur.

Canon X.

Simili modo etiam Diaconus, si eodem peccato succubuerit, ab ordine ministerii subtrahatur.

Scholion.

Idem est de Diacono.

IN hoc Canone idem decernitur servandum circa Diaconum, quod præcedenti Canone de Presbytero fuerat statutum. Unde & Gratianus *caus.* 15. *quæst.* 8. *Can.* 2. utrumque ut unicum retulit, idque ex versione Isidori, nonnihil a reliquis versionibus diversa, uti monent Correctores Romani, quorum correctio consuli poterit.

Canon XI.

Presbyter ante trigesimum ætatis suæ annum nullatenus ordinetur, licet valde sit dignus; sed hoc tempus observet. Nam Dominus noster trigesimo ætatis suæ anno baptizatus est, & sic cœpit docere.

Scholion.

Ante annum trigesimum non ordinetur Presbyter.

REfert hunc Canonem Gratianus *Dist.* 78. *Can.* 4. qui ibidem notat, hoc quidem regulare esse, sed quod Ecclesia, necessitate urgente, nonnullos ante 30. annos ordinare consueverit. Cui convenit id quod circa tempora Gratiani Concilium Rothomagense, anno 1074. decreverat *Can. 6. nullus ordinetur Presbyter ante 30. annos, nisi summâ necessitate, sed tamen Presbyter nullus ordinetur, nisi ante 25. annos.*

Dispensatio disciplinæ noverca.

Cum vero hæc dispensandi auctoritas credita esset judicio Episcoporum, tandem adeo frequentari cœperant dispensationes, ut spatio unius seculi priori disciplinâ abrogatâ, quod ob necessitatem indultum fuerat, in legem transierit: nimirum ut Presbyter anno 25. ordinari posset: ut & hìc appareat verissimum esse, nullam esse certiorem ad disciplinæ & legum abrogationem viam, quam sit legum dispensatio ac relaxatio. Vide Thomassinum *de Discipl. Eccles. part.* 4. *lib.*1. *cap.* 46.

Canon XII.

Si quis in ægritudine baptizatus fuerit, ad honorem Presbyterii non potest promoveri, quod non ex proposito fides ejus, sed ex necessitate descendit: nisi forte propter sequens studium ejus, & fidem, atque hominum raritatem talis possit admitti.

Scholion.

In ægritudine baptizatus, non ordinetur Presbyter.

PRæsens Canon nullatenus arguit nullitatis aut defectus alicujus Baptismum ipsum in ægritudine, vel etiam in exitu vitæ susceptum, sed duntaxat fidem seu propositum illius, qui usque ad ægritudinem Baptismum distulit, suspectum habendum censuit; ideoque illum si convaluerit, in Presbyterum ordinari vetat.

Rationem hujus prohibitionis subjicit: *quod non ex proposito fides ejus, sed ex necessitate descendit* (sive G. *fides enim ejus non est ex instituto, sed ex necessitate*) sive, ait Balsamon, *quasi a necessitate morbi, non autem a bono instituto, seu proposito stimulatus baptizatus est. Ideo ut fidelis quidem, postquam convaluerit, recipietur: sed ad Sacerdotii gradum non promovebitur.*

Ratio Balsamonis.

Supponit igitur Balsamon hunc sic baptizatum non promovendum ad Sacerdotium ob moram, quâ sanus Baptismum usque ad ægritudinem expetere distulit; quod & clarius expressit Zonaras, dicens: *Quicumque incolumis Baptismi diem longius extraxit, deinde vero morbo grassante, salutique metuens, salutari lavacro ablutus est, ad* Sa-

Sacerdotii gradum non promovebitur. Ut enim „ voluptati ac libidini indul- „ geret, vitamque dissolute ageret, at- „ que a jugo Evangelii immunis esset, „ idcirco Baptismo moram interposuis- „ se censendus est; proindeque ab illo „ fides necessitate quâdam, non liberâ „ animæ voluntate, suscepta videri „ potest „.

Hanc Græcorum expositionem amplectitur, & post Baronium Severinus Binius in notis ad hunc Canonem *tom.* 1. Conciliorum generalium, *col.* 1489.

Ratio Albaspinæi.

Verum vir Eruditus Gabriel Albaspinæus Episcopus Aurelianensis credit, hanc Canonis interpretationem a mente Patrum esse omnino alienam; asseritque hos egregie hallucinari, qui putant hunc Canonem a Sacerdotio arcere eum, qui usque ad periculum mortis, vel morbum urgentem Baptismum prorogasset, quod infamiâ quâdam notaretur: *nam*, ait, *in hoc Canone non agitur de his, qui in mortem Baptismum distulissent, sed de his, quos mors in ipso Catechumenatu, & antequam ad ejus temporis exitum potuissent pervenire, occupasset. Neque a Sacerdotio propterea arcentur, quod ea de causa essent infames, aut male audirent, sed ordinari nequaquam poterant, ut in quodam Canone habetur, quod docere, fidei arcana tradere, exponere, & cætera Sacerdotii officia implere non posse videntur, quos valetudo prima fidei elementa non sivisset ediscere, & rerum omnium ignaros & rudes baptizari coëgisset.*

Spiritus Canonis.

Quidquid sit de hac Canonis interpretatione, hoc sat constat mentem Patrum semper fuisse, non facile ad Sacerdotium esse suscipiendos, quorum fides aut plena in fide ad aliorum eruditionem instructio non esset perspecta.

Quod & indicat moderatio, quæ subjicitur: *nisi forte propter subsequens studium ejus, & fidem atque hominum raritatem talis possit admitti*, id est, interprete Zonarâ, *si postea Baptismo initiatus in exhauriendis strenue Dei mandatis operam suam, fideique constantiam probaverit, & vero si eorum, qui ad Sacerdotale munus idonei sunt, paucitas suadeat, tunc admittatur.*

Monet & Balsamon, quod utrumque debeat concurrere, *virtutis scilicet studium, & raritas hominum, si enim unum eorum desit, Canon observabitur.* Unde hic male vertit Isidorus pro copulativa &, legens disjunctive.

Hic attendant Prælati, cæterique, quibus incumbit munus sacerdotale conferre vel committere, quantâ circumspectione Patres procedendum censuerint.

Canon XIII.

Presbyteri ruris in Ecclesia civitatis Episcopo præsente, vel Presbyteris urbis ipsius, offerre non possunt, nec panem sanctificatum dare, calicemque porrigere. Si vero absentes hi fuerint, & ad dandam orationem vocentur, soli dare debebunt. Chorepiscopi quoque ad exemplum quidem & formam septuaginta videntur esse: ut comministri autem propter studium, quod exhibent erga pauperes, honorentur.

Scholion.

Presbyteri rurales non sacrificent in urbe, Episcopo, ejusve Presbyteris præsentibus.

PRimâ hujus Canonis parte decreverunt Patres; *ut Presbyteri ruris* [seu G. *Vicarii*] *in Ecclesia civitatis* (seu G. *Dominico*) *Episcopo præsente, vel Presbyteris urbis ipsius, offerre non possunt, nec panem sanctificatum* (G. *panem precationis*) *dare, calicemque porrigere.*

Evidens est Synodum id unum voluisse, ut Presbyteri ad regendas Ecclesias rurales destinati, intra terminos suarum respective Ecclesiarum se contineant, neque Episcopum aut Presbyteros Ecclesiæ civitatis præpositos in sacerdotalibus functionibus turbent, has in Ecclesia civitatis obeundo „. Hoc „ enim, ait Balsamon, spectat ad confusionem, & ad Episcopi & Presbyterorum contemptum & injuriam„.

Verum quia Patres noverant, omnem legem positivam cedere necessitati & charitati proximi, addendam censuerunt hanc moderationem: *si ve-*

ro absentes hi Episcopi & presbyteri civitatis fuerint, & ad dandam orationem vocentur, soli dare debebunt: sive ut legunt Græci, *& solus ad orationem vocatus fuerit, dat*.

Quomodo in spiritum hujus Canonis impingant, qui in subsidium parochorum duntaxat vocati, se in eorum functiones, ipsis etiam invitis, & per se eas obire volentibus, intrudere volunt, nemo non videt.

Chorepiscopi hic dicuntur esse ad formam 70. discipulorum.

Secunda Canonis pars, quæ apud Græcos efficit Canonem decimum quartum, agit de Chorepiscopis, de quibus ait præsens Canon, *quod quidem ad exemplum & formam septuaginta videantur esse*.

Id innuere videtur, quod Synodus eos non habuerit ut veros Episcopos, utpote qui semper reputati ac dicti fuerint successores non septuaginta discipulorum, sed duodecim Apostolorum.

Idipsum probat, quod dicantur *comministri, utque propter studium, quod erga pauperes exhibent, honorentur*.

Hinc & intelligitur, quod eorum ministerium existimaretur præcipue versari circa curam pauperum. Cæterum de his Chorepiscopis, eorumque officio & dignitate latius agetur in scholio ad Canonem X. Antiochenum.

CANON XIV.

Diaconi septem debent esse, juxta regulam, licet & magna valde sit civitas. Idipsum autem & Actuum Apostolorum liber insinuat.

SCHOLION.

In una civitate tantum septem sint Diaconi.

PRæsens Canon non vult ordinari nisi septem Diaconos, *licet & valde magna sit civitas*.

In fundamentum hujus statuti advocant alium præcedentem Canonem sive regulam: *juxta regulam*, inquiunt, aut ut legunt Græci, *septem debent esse ex Canone*. Quis vero sit hic Canon, non expressit Synodus, neque indicant hujus Canonis commentatores Græci, Balsamon aut Zonaras, sed uterque pro intellectu hujus Canonis remittunt ad Scholion Canonis 16. Synodi VI.

Provocant vero Patres pro stabiliendo hoc statuto ad librum Actuum Apostolorum, in quo legitur per Apostolos septem fuisse constitutos Diaconos, sed nequaquam dixere Apostoli, non plures constitui seu ordinari posse, si ministerium Ecclesiarum plures requirat (a); uti ostendetur latius ad dictum Canonem 16. Synodi VI.

DISSERTATIO

In Synodum Gangrensem.

§. I.

De Eustachio & Eustachianis, adversus quos congregata fuit Synodus Gangrensis.

Synodus contra Eustachianos.

SYnodum hanc congregatam fuisse contra Eustachium & Eustachianos, manifestum est ex Epistola Synodica Canonibus præfixa a Patribus hujus Synodi ad consacerdotes in Armenia constitutos; scribunt enim: *Quoniam Sancta Synodus Episcoporum in Ecclesiam Gangrensem conveniens propter quasdam Ecclesiasticas & necessarias causas, & quæ ex Eustachii mente gesta*

(a) Suo tempore & antea non plures quam septem fuisse Diaconos in Ecclesia Romana testatur Sozomenus, lib. 7. Hist. cap. 19. his verbis: *Diaconi apud Romanos hactenus non plures sunt quam septem, ad similitudinem eorum qui ab Apostolis ordinati fuerunt*. Hunc tamen numerum inter consuetudines mobiles suâ ætate habitum, monet verbis sequentibus. *Apud alios vero haudquaquam definitus est numerus Diaconorum*.

gesta sunt inquirenda, ab ipsis Eustachianis multa fieri nefarie invenit, necessario decrevit, &c.

Porro cum in omnibus Codicibus hujus Synodi tam Græcis quam Latinis constanter legatur, *Eustathius*, sive *Eustasius*, vel *Eustachius*, dubitari nequit, quin ità dictus fuerit, qui huic Synodo occasionem dedit; & a quo aut saltem a cujus discipulis dogmata in Synodo damnata evulgata fuerunt: præsertim cum Socrates, *lib. 2. Hist. Ecclesiast. cap.* 43. & Sozomenus, *lib. 3. cap.* 14. idipsum sine ulla ambiguitate testentur; ut proinde nequaquam verisimilis appareat opinio Baronii ad annum 361. qui putat pro Eustachio legendum *Eustactus*, qui fuit Monachus in Armenia, cujus fit mentio apud Epiphanium *heresi* 40. cumque nullum istius erroris antiquum Codicem aut testem adferat Baronius, nequaquam a communi lectione recedendum est.

Eustachius, de quo hic, plane videtur diversus ab Eustachio Sebasteno.

Non perinde certum est quis fuerit hic Eustathius vel Eustachius, atque de eo etiam dubitasse videntur Balsamon & Zonaras in præfatione ad Canones hujus Synodi, dicentes hanc Synodum coactam esse adversus QUEMDAM *Eustathium*.

Verum quidem est Socratem & Sozomenum asserere Eustathium, ratione cujus Synodus hæc congregata fuit, fuisse Sebastiæ in Armenia Episcopum: hos secuti communiter recentiores, ac novissime Henricus Valesius in Observationibus ad Socratem, crediderunt hunc Eustathium esse illum Episcopum Sebastenum, quem *Epist.* 74. ad Occidentales exagitat, & atris coloribus depingit S. Basilius.

Baronii sententia de isto Eustathio discutitur.

Verum Baronius multis contendit, hunc Eustathium non esse Eustathium Sebastiæ Episcopum, cujus meminit S. Basilius.

Primo, quod Basilius duabus Epistolis cum diligenti scopa cunctas Eustathii Sebasteni turpitudines in unum congerat, easdemque singulas spectandas palam exponat, nullam prorsus de hujusmodi hæresibus, quæ in Eustathio a Synodo Gangrensi damnantur, vel ejus damnatione in hac Synodo facta, mentionem habuit, quæ quidem ad totam ejus vitam sugillandam ponendæ esse videbantur.

Secundo, cum in pluribus Synodis, teste ibidem S. Basilio, & aliis reperiatur Eustathius Sebastenus fuisse damnatus a Catholicis ob perfidiam Arianam, quam sectabatur, in nulla ipsarum apparet proposita fuisse querela, vel saltem in memoriam revocata hominis damnatio, aut ad infamiam ipsius aliqua ex more facta mentio tot ejus hæresum, quæ damnatæ habentur in dicto Gangrensi Concilio.

Tertio, cum apud neminem antiquorum Auctorum, qui hæreticorum catalogum scriptis fuerit prosequutus, idem Eustathius eâ laboret infamiâ, ut illorum errorum, qui Gangris recensiti, atque damnati fuere, auctor esse dicatur, satis aperte demonstrari posse videtur, aliquem alium Eustathium, a Sebasteno diversum, fuisse earumdem hæresum institutorem.

Plura eam in rem a Baronio sunt adducta, quæ idipsum evincere videntur; unde hanc Baronii sententiam Vir Eruditus Dupin, *tom.* 2. suæ Bibliothecæ Eccles. probans, sine hæsitatione asserit in hoc Gangrensi Concilio damnatos errores cujusdam, qui dicebatur Eustathius, sed qui a Sebasteno diversus est.

Non tam Eustathio quam ejus discipulis videntur adscribenda nefarie gesta.

Eustathius, cujus in hac Synodo errores damnati fuere „ de arctioris vitæ „ disciplina, de cibis, quibus utendum „ esset, de vestibus, quibus uti oporte„ ret, de moribus, denique & exactâ „ vivendi ratione, præcepta tradidisse „ dicitur „ : uti Scribit Sozomenus, *lib. 3. cap.* 14. additque, adeo ut quidam „ affirment librum asceticum, „ qui Basilio Cappadoci vulgo adscri„ bitur, ab isto conscriptum fuisse „. At id perperam & contra omnium antiquorum auctoritatem dici ostendit Baronius, aliique Viri Eruditi uno consensu hunc librum Sancto Basilio vendicantes. Post hæc subjungit Sozomenus: „ præ nimia severitate ad absurdas quasdam observationes prolapsus „ esse

„ esse dicitur, ab Ecclesiasticis legibus „ plurimum discrepantes „.

Similiter Socrates de Eustathio scribit, eum in Synodo Gangrensi condemnatum fuisse, eo quod post condemnationis sententiam adversus ipsum prolatam in Synodo Cæsariensi, multa *contra leges Ecclesiasticas ageret*, aliqua illorum ibidem enumerat Socrates, uti & Sozomenus, qui monet, quod „ alii tamen ipsum Eustathium hâc „ culpâ liberarent, quosdam vero ex „ ejus discipulis accusarent, qui nu„ ptias damnarent, &c. „

Pluribus quoque hæ absurditates exponuntur in supra citata epistola Synodica; dicunt autem Patres Synodi *ab ipsis Eustathianis multa nefarie fieri invenisse*, ita ut potius videantur Eustathianis, sive discipulis Eustathii, quam Eustathio adscribere nefarie gesta; licet dubitari nequeat, quin Eustathius occasionem dederit, atque ex instructione magistri in eas absurditates discipuli sint prolapsi; quamvis forsitan eos ultra mentem magistri extenderent.

Porro ipsos errores seu absurditates Eustathianorum a Socrate, Sozomeno, & in Epistola Synodica recensitas, hìc enumerare non judicavi, eo quod ad Canones, quibus hi errores damnantur, eosdem singulatim referre necessarium crediderim, pro majori elucidatione ipsorum Canonum.

Cæterum de Eustathio scribit Sozomenus loco citato, quod post dogmata ipsius, sive discipulorum ejus, quæ fuerunt in Concilio Gangrensi damnata, dicatur „ ex eo tempore Eusta„ thium, ut ostenderet se non arro„ gantiæ causâ, sed divinæ disciplinæ „ studio ista introduxisse, & exercuis„ se, mutatâ veste, eodem quo cæte„ ros Sacerdotes cultu, deinceps in pu„ blicum processisse „.

§. II.

Occasio & tempus celebratæ Synodi.

OCcasione Eustathii & Eustathianorum Synodum hanc congregatam fuisse, unanimis est omnium antiquorum & recentiorum sententia, & quidem Sozomenus post relatas, quæ Eustathianis adscribebantur, absurditates, ait: „ his de causis cum Episcopi fi„ nitimi Gangris, quæ Metropolis est Pa„ phlagoniæ, in unum convenissent, „ eos ab Ecclesia Catholica alienos „ esse decreverunt, nisi supra dicta „ dogmata sigillatim condemnarent „.

ptiones in diversis Codicibus.

Qui autem fuerint finitimi Episcopi, qui Gangris convenerunt, & Synodum constituerint, notatur in Epilogo Epistolæ Synodalis hoc ordine, & hâc formâ: *Dominis honorabilibus consacerdotibus in Armenia, Eusebius, Elianus, Eugenius, Olympias, Bithynicus, Gregorius, Philetus, Pappus, Eubatus, Hypatius, Piranesius, Basilius, Bassus, qui convenerunt in sanctum Concilium Gangrense, in Domino salutem.* Ita legitur apud Balsamonem & Zonaram.

Apud Isidorum ex editione Jacobi Merlini, diverso nonnihil ordine exprimuntur, atque *pro Olympia*, *Bithynico*, ponitur simpliciter Bithynicus; & *pro Piranesio* ponitur *Piressius*, adduntur que *Alpius* & *Heratius*, qui apud Balsamonem non leguntur.

In Codice Ecclesiæ Romanæ exprimitur *Bitenius*, & post hunc tamquam ab eo diversus ponitur *Olympius*, dein pro *Phileto* legitur *Siletus*, & pro *Piranesio*, dicitur *Pirserius*, pro *Pappo*, *Papius*, additur autem *Eracles*, omittitur vero *Basilius*.

Hanc Synodum habitam fuisse post Synodum Nicænam, non tantum recentiores, ut Balsamon & Zonaras, sed antiquiores quoque testati sunt, & quidem Dionysius Exiguus his Canonibus hunc titulum præfixit: *Incipiunt Regulæ Gangrenses, quæ post Concilium Nicænum expositæ sunt*. Et in prisca Canonum Latina editione apud Justellum in præfatione ad hos Canones dicitur: *Hi Canones post Sanctam Synodum Nicænam expositi sunt in Gangrensi, titulis 20.*

Synodus post Nicænam celebrata.

Quo autem tempore post Synodum Nicænam celebrata sit, non pariter certum est.

At quo anno, nescitur.

Ba-

Baronius, & eum more suo sequutus Severinus Binius ad annum 361. certum esse, ait, ex præsentia Osii Episcopi Cordubensis „ qui eidem Synodo „ interfuisse legitur, ipsam celebratam „ fuisse temporibus Constantini Magni, cum Osius a Romano Pontifice legatus in Orientem missus est, „ ut omnem labantem Ecclesiarum „ statum componeret „. Hæc Baronius.

Admodum verisimilis appareret hæc Baronii opinio, si tam certum esset, quam hic supponit Baronius, Osium Cordubensem huic Synodo interfuisse.

Legitur quidem in inscriptione Epistolæ Synodalis ex editione vulgata apud Petrum Crabbe & Severinum Binium, sed uti notat Labbæus, *hic* (Osius) *in textu Græco non apparet. Tom.* 2. *Concil. col.* 414.

Neque constat apud Isidorum ex editione Merlini, nec in prisca Canonum editione apud Justellum, neque in Codice Ecclesiæ Rom. monente Quenello, *Osii* nomen abesse a textu Græco, ab Isidoro; & a MSS. Codicibus Thuanæo & Oxoniensi, adeo ut vix dubium sit, nomen *Osii* recentiori manu appositum esse, aut per incuriam irrepsisse; ac proinde ista opinio Baronii omni prorsus fundamento destituta videatur.

Cæterum credunt nonnulli, hanc Synodum demum post annum 362. celebratam, eo quod constanter in omnibus editionibus Græcis & Latinis primo loco signet Eusebius, qui verisimilius fuit Eusebius Episcopus Cæsareæ in Cappadocia prædecessor S. Basilii, qui huic Ecclesiæ præfuit ab anno 362. usque ad annum 371. ut hoc medio tempore Synodus hæc verisimiliter sit celebrata; quamvis præcise tempus hujus Synodi determinare admodum difficile & obscurum esse fatendum sit, licet a multis jam seculis magno in pretio fuisse satis constet, uti §. sequenti ostendemus.

§. III.

Utrum huic Synodo nomine Romani Pontificis Osius præfuerit, & quis numerus Canonum, quæque eorum auctoritas & receptio.

Non constat Rom. Pontificem in hac Synodo ullas habuisse partes.

IN primis dicit Severinus Binius in notis ad hanc Synodum verbo *Concilium*, quod „ auctoritate Silvestri Ro„ mani Pontificis hæc Synodus con„ gregata fuerit „.

Idipsum scribit Baronius ad annum 361. affirmatque Osium Apostolicæ sedis legatum eidem Gangrensi Concilio præfuisse: pergitque dicens: „ inde pu„ to, accidit ut Symmachus Papa in „ sexta Synodo Romana libere testa„ tus sit, Canones Gangrenses aucto„ ritate Apostolicâ conditos esse „.

Verum cum tota hæc opinio Baronii de auctoritate Sedis Apostolicæ circa hujus Synodi convocationem aut celebrationem fundetur in assistentia Osii Cordubensis, quem Baronius huic Synodo ut legatum Sedis Apostolicæ interfuisse supponit, patet ex dictis §. præcedenti, totum hoc Baronii ratiocinium stramineo inniti fundamento; cum ibidem demonstratum sit nomen Osii in Græcis omnibus, & plerisque Latinis Codicibus hujus Concilii deesse.

Abutitur quoque Baronius verbis Symmachi Papæ. Dicitur quidem in Synodo Romana VI. *in Canonibus in Gangrensi Ecclesia Apostolicâ auctoritate conditis scriptum habetur, si quis oblationes, &c.* sed quis nescit Episcopos utpote Apostolorum successores, jam pridem dictos fuisse viros Apostolicos; & consequenter insignitos *Apostolicâ auctoritate*: ut perperam hinc Baronius deducat, Symmachum hic voluisse dicere, Canones Gangrenses auctoritate Romani Pontificis fuisse conditos.

Magna horum Canonum auctoritas.

Illud tamen diffiteri non possumus, quod licet constet Romanum Pontificem in convocanda hac synodo, aut condendis his Canonibus ullas habuisse partes, tamen hos Canones ante editum Dionysii Exigui Codicem, tam in Codi-

ce Ecclesiæ Romanæ, quam in Codice Græcorum exstitisse, uti ex præfatione Dionysii in suum Codicem manifestum est, & ex citatis Symmachi verbis (qui sub initium seculi sedit) patet, hos Canones tunc temporis in Ecclesia Romana pro legibus adductos fuisse.

Hæc eorum auctoritas per totam Ecclesiam Latinam, una cum Codice Dionysii Exigui, cui inserti fuere, sensim se diffudit; atque ab omnibus passim Canonum Collectoribus pro regulis Ecclesiasticis allegati fuere.

Apud Græcos quoque hanc Synodum in magna veneratione fuisse constat tum ex Socrate & Sozomeno, qui cum laude de ea loquuntur; tum quod in Codice Canonum primitus hujus Synodi Canones inserti, ac tandem in synodo VI. Trullana sigillatim probati, acceptique sint, atque ab omnibus observari mandatum sit.

Viginti Canones huic Synodo tribuit Dionysius Exiguus, nec plures Isidorus Mercator, nec auctor priscæ Canonum Latinæ Editionis apud Justellum. At in Codice Ecclesiæ Romanæ novemdecim *duntaxat* leguntur, eo quod *quartus* omittatur, ut in scholio ad eum Canonem notabitur; & ratio omissionis indicabitur.

Gangrenses Canones 20.

Nec tantum Latini hunc Canonum numerum retinuerunt; sed nonnulli quoque e Græcis; ac nominatim Joannes Antiochenus in ordine Canonum suæ Collectioni præfixo, ait: *Patrum Gangris congregatorum, a quibus expositi sunt Canones* 20. Similiter & Photius in præfatione ad Nomocanonem, ait: *Synodi Gangrensis Canones* 20.

Apud Balsamonem & Zonaram, aliosque recentiores recitantur quidem *Canones* 21. sed hi per errorem, appendicem, quæ ad universos Canones refertur, pro speciali Canone assumpserunt, uti in scholio ad hanc appendicem notabimus.

S C H O L I A

In Canones Gangrenses.

CANON I.

Si quis nuptias accuset, & dormientem cum viro suo, fidelem piamque ac religiosam detestetur, ac vituperet, quasi non possit in regnum Dei introire, anathema sit.

SCHOLION.

Anathema in eos, qui matrimonium ut illicitum reprobant.

HOc Canone damnantur, qui *nuptias*, seu matrimonium vituperant (sive Isid. *in accusationem duxerint*); ac propterea *dormientem cum viro suo, fidelem ac religiosam* (sive *fidelis cum sit & religiosa*) *detestatur* (*abhorret, aut insimulat*) *aut culpabilem* (Isid. *aut etiam accusandam*) *velut quæ in regnum Dei introire non possit*: (vel Isid. *tamquam non posse conjugatos in regnum Dei ingredi*). Hæc Isidoriana lectio, cui consonat Codex Ecclesiæ Romanæ ostendit, hunc Canonem esse editum contra generaliter nuptias vituperantes; quod & insinuat versio Dionysiana prout exstat apud Justellum, & supra exhibita est.

Canonem male restringit Gratianus.

Retulit hunc Canonem Gratianus *Dist.* 30. *Can.* 12. ex versione Isidori, & *Dist.* 31. *Can.* 8. ex versione Dionysii; atque hic eum Canonem restringit ad conjugia Sacerdotum, & Manichæorum causâ editum esse existimat, sed utrumque erronee, uti observant Correctores Romani ad citatum *Can.* 8, „ cum in eo, inquiunt, damnentur illi, „ qui omnino nuptias vituperabant, „ nec volebant ullum Christianum, et- „ iam Laicum liberis operam dare; nec „ fuit editus proprie contra Manichæos, „ sed

„ sed contra quemdam Eustachium, qui „ hunc errorem cum aliis multis in Armenia disseminaverat „.

De iis, qui olim dicebant nuptias esse illicitas.

De Eustachio scribit enim Socrates *lib.* 2. *Hist. Eccles. cap.* 43. „ Nam & „ uxorem ducere prohibebat „. Sozomenus autem *lib.* 3. *cap.* 14. Scribit quosdam ipsum Eustachium ab erroribus his liberare: *quosdam autem* (ait) *ex discipulis ejus accusant, qui nuptias damnarent*. Ejusdem erroris meminit Epistola Synodica, in qua scribitur: „ Declaratum est enim hos eosdem *nuptias accusare*, & docere quod nullus „ in conjugali positus gradu spem habeat apud Deum „. Quin & ante Eustachium fuisse, qui nuptias damnarent, testis est S. Epiphanius, qui *haeresi* 123. scribit, quod quidam Saturnilus asseruerit *jam uxores ducere*, *liberosque gignere a Satana esse*. Et rursus *haeresi* 67. Hieracitarum errorem fuisse scribit: „ Nuptias in Veteri Testamento licitas fuisse, sed post adventum Christi „ easdem reiiciendas, utpote quibusdam „ cœleste regnum obtineri nequibat „.

Apostolus hanc hæresim in novissimis diebus futuram præmonuit 1. *Timoth. vers.* 1. 2. 3. scribens: *Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum . . . . prohibentium nubere*.

CANON II.

Si quis carnes edentem, præter sanguinem, & idolis immolatum & suffocatum, cum Religione & fide, condemnat, velut spem propter hujusmodi perceptionem non habentem, anathema sit.

SCHOLION.

Contra eos, qui esum carnium illicitum esse docent.

IN Epistola Synodica de Eustachianis asseritur, nonnullos eorum etiam cibos carnium tamquam illicitos reputasse.

Et Socrates, *lib.* 2. *cap.* 43. de Eustachio scribit: *& a cibis esse abstinendum docebat*. Hos cibos fuisse carnes constat ex citata Epistola & Sozomeno, *lib.* 3. *cap.* 14. ubi ait: *& eos qui carnes ederent, aversarentur*.

Huic errori opponitur hic Canon, anathema dicens iis, qui *carnes edentem cum religione*, seu pietate *& fide condemnat velut spem propter hujusmodi perceptionem non habentem*.

Dum sic cum errore Eustachianorum hic Canon confertur, patet quam temere Sectarii eum legi Ecclesiasticæ de abstinentia carnium opponant: cum manifestum sit, nec ipsos latere possit, Ecclesiam nullos cibos aversari tamquam de se *illicitos*; sed usum illorum duntaxat ad refrenandam carnem & exercitium pœnitentiæ moderari.

Sanguis, idolothytum, & suffocatum prohibita.

Exceptio: *præter sanguinem, & idolothytum, & suffocatum*, indicat eo tempore adhuc viguisse præceptum Apostolorum de non comedendis prædictis cibis. Idem constat ex Tertulliano in *Apolog. cap.* 9. multisque aliis, qui circa ea tempora scripserunt. Quin & hodie hanc legem in Orientali Ecclesia vigere, horum testatur Euchologium, in quo exstat oratio repetenda ab iis, qui hujusmodi cibos vetitos comederent: unde Balsamon ad *Can.* 63. *Apost.* arguit Latinos, quod contra hunc Apostolorum Canonem indiscriminatim comedant suffocata.

Et sane fatendum est, non adeo diu esse, quod Ecclesia Latina ubique cibis illis vesci permiserit: nam Gregorius III. qui Cathedram Petri ascendebat anno 731. inter Canones pœnitentiales hunc reponit: „ suffocatum dicimus, quod „ sine sanguinis effusione perimitur, vel „ quod in laqueo necatur. Si quis a lupo, vel a cane, aut in laqueo suffo„ catum invenerit, nullatenus mandu„ cetur; nec sanguinem alicujus bestiæ „ quis manducare præsumat; quod si „ quis fecerit, quadraginta dies pœni„ teat „. *Tom.* 6. *Concil. pag.* 1483. *veteris edit.*

Nequaquam tamen, etiam primis seculis, ubique hanc legem viguisse, sed persuasum fuisse, eam Ecclesiæ auctoritate posse desinere, multis docet S. Augustinus, & alii, quos refert Lupus ad *Can.* 67. Trullanum.

Ex-

Exstat hic Canon secundus apud Gratianum, *Dist.* 36. *Can.* 13.

Canon III.

Si quis servum prætextu divini cultus doceat Dominum contemnere proprium, ut discedat ab ejus obsequio, nec ei cum benevolentia & omni honore deserviat, anathema sit.

Scholion.

Contra eos, qui docent prætextu Religionis servos deserere pos se Dominos suos.

FErit hic Canon eum, qui *prætextu divini cultus* (seu G. *pietatis* (vel Isid. *occasione Religionis*) *servum* (Isid. *alienum*) *docet Dominum suum* debere *contemnere proprium*, *ut discedat ab ejus obsequio* (Isid. *& ejus ministerium destituere*); *nec ei cum omni benevolentia & honore deserviat.* (Isid. *ac potius non docuerit eum suo Domino bonâ fide, & cum omni honorificentia deservire*).

Illum Canonem contra Eustachium, ejusve discipulos editum, haud obscurum est.

De Eustachio enim scribit Socrates *lib.* 2. *cap.* 43. „ sed & servos prætextu „ pietatis a Dominis suis abstraxit. Et in Epistola Synodica scribitur Eustachianos „ insolitos habitus assum„ psisse; primitias quoque fructuum & „ oblationes .... sibimet vendicasse... „ servos a Dominis recedentes per hunc „ insuetum Religionis morem Domi„ nos contempsisse „.

Contra hunc errorem conditus est Canon conformiter ad doctrinam Apostoli, 1. *Timoth.* 6. *vers.* 1. ubi præcipit Timothæo, ut doceat, *quicumque sunt sub jugo servi, Dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Dei & doctrina blasphemetur.* Et rursus idem Apostolus monet discipulum suum Titum, ut exhortetur: *Servos Dominis suis subditos in omnibus placentes non contradicentes; non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes; ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus.* Tit. *cap.* 2. *vers.* 9. & 10.

Finalis clausula Canonis præsertim ex versione Isidori supra relata apprime consonat Apostolico monito, in verbis „ ac potius non docuerit eum „ (servum) suo Domino bonâ fide, „ & cum omni honorificentia inser„ vire, anathema sit „.

Exstat apud Gratianum, *causâ* 17. *quæst.* 4. *Can.* 37. ex versione Isidori. Et rursus *Can. seq.* ex collectione Martini Bracarensis.

Canon IV.

Quicumque discernit a Presbytero, qui uxorem habuit, quod non oporteat, eo ministrante, de oblatione percipere, anathema sit.

Scholion.

Presbyteri conjugati communio non rejicienda.

DE Eustachianis in Epistola synodica refertur. „ Et presbyteros, „ qui matrimonia contraxere, sper„ nunt, nec Sacramenta, quæ ab iis „ conficiuntur, attingunt „. Et Socrates ait „ Presbyteri uxorem *haben„ tis*, quam dum esset Laicus, legiti„ mo matrimonio sibi copulaverat, „ benedictionem, & communionem „ instar piaculi declinandam docebat „. Et Sozomenus: „ quod Presbyteros, „ qui uxores duxerint, contemnerent „.

Si Canon conferatur cum errore, cui opponitur, haud obscurum erit, canonem intelligi debere de Presbytero *conjugato*, sive de Presbytero, qui uxorem, quam Laicus exsistens duxerat, factus Presbyter retinet, & eâ utitur; quem sensum innuit versio Herveti, quæ habet: *De Presbytero, qui uxorem duxit:* & clarius lectio apud Balsamonem, quæ legit: *de Presbytero conjugato.* Unde dictum sensum secuti sunt Balsamon, Zonaras, & Aristenus: eumque sensum etiam plerique collectores latini, puta Ivo Carnutensis, Burchardus, & Gratianus *dist.* 28. *can.* 15. expresserunt, referentes Canonem ex versione Isidori his verbis: *Si quis discernit Presbyterum conjugatum, tamquam occasione nuptiarum quod offerre non debeat, & ab ejus oblatione ideo se abstinet, anathema sit.*

Ve-

Verum quidem est versionem Dionysii alium sensum innuere, quasi hic ageretur de Presbytero, qui aliquando Laicus exsistens uxorem duntaxat habuit; sed Presbyter factus eâ non uteretur, uti advertit Baronius, & cum secutus Severinus Binius ad hunc Canonem *litt. P.* qui adhærentes huic Dionysianæ lectioni, asserunt, in hoc Canone agi tantum de Presbyteris, qui uxores *habuerant*, etiamsi viventibus adhuc maritali consortio non cohabitarent. Sed sat verisimile est quod Dionysius Romæ, & ad usum Ecclesiæ Romanæ versionem Canonum efformans, disciplinâ tunc in hac Ecclesia vigente abreptus, a mente Synodi Græcæ, & secundum disciplinam Ecclesiæ Orientalis procedentis, nonnihil recesserit, ut Canonem disciplinæ Romanæ accommodaret.

Hic Canon ab Ecclesia Romana non receptus.

Similiter in Codice Ecclesiæ Romanæ hic Canon omittitur: „ quem, „ (ait Quenellus) & ab Ecclesia „ Romana ob id non receptum credi- „ derim: ne videlicet de Presbytero „ conjugato conjugiique juribus utente „ intellectus, incautos deciperet; & „ quia per eam tempestatem, quâ Ca- „ nones isti ab Ecclesia Romana re- „ cepti sunt, jam pridem ea necessi- „ tas desierat, quæ olim impulerat, ut „ conjugati ad Sacerdotium assumeren- „ tur, modo a conjugibus abstinerent „.

Canon iste non officit disciplinæ Ecclesiæ Latinæ circa cœlibatum Presbyterorum.

Cæterum licet hac in parte Dionysii versione postpositâ versioni Isidori, tamquam menti Synodi magis consonæ adhæreamus; nihil ex præsenti Canone adversus legem cœlibatus, aut disciplinam Ecclesiæ Latinæ, vel in speciem possunt deducere Sectarii, uti timuisse videtur Baronius, & post illum Binius ad hunc Canonem; qui propterea tam avide versionem Dionysii arripuere; quandoquidem & Catholici ultro fatentur, legem cœlibatus Presbyterorum duntaxat esse punctum disciplinæ, erroremque fore respuere seu condemnare Presbyteros conjugatos, dum eos Ecclesia tolerat, & permittit. Cum ergo Ecclesia Orientalis eo tempore Presbyteros conjugatos admitteret, merito Eustachius, qui Ecclesiæ in puncto disciplinæ se opponebat, anathemate percussus est. Quam Synodi sententiam suo facto non obscure probat Ecclesia Romana, Presbyteros Græcos *conjugatos* ad sacrificandum admittens; filiisque suis, ut eorum intersint sacrificiis, non obsistens.

Interim hic videmus, quod jam pridem Ecclesia Romana recipiens hanc Synodum, eam cum ea moderatione & restrictione receperit, ut Canonem disciplinæ suæ adversum vel omnino rejecerit, vel ad disciplinam suæ Ecclesiæ inflexerit.

CANON V.

Si quis docet domum Dei esse contemptibilem, & Conventus, qui in ea celebrantur, anathema sit.

CANON VI.

Si quis extra Ecclesiam seorsum conventus celebrat, & despiciens Ecclesiam, ea quæ sunt Ecclesiæ voluerit usurpare, non conveniente Presbytero, juxta decretum Episcopi, anathema sit.

SCHOLION.

Conventus Ecclesiæ non despiciendi propter conjugatos, qui illis intersunt.

DE Eustachio sic scribit Socrates *lib. 2. Hist. Eccles. cap. 43.* „ multos quidem, qui matrimonium „ contraxerant, a conjugibus separavit, „ & illis, qui Ecclesias aversabantur, „ suasit, ut domi communicarent „.

Porro hic notat Henricus Valesius, finalia illa Socratis verba non ita, ut jam relata sunt, esse vertenda, sed jungenda esse superioribus, & capienda de illis, qui Eustachii suasu se se ab uxorum consortio separaverant.

His suadebat Eustachius, ut Ecclesiarum consortia refugerent; nec cum reliquis fidelibus communicarent, sed tamquam *puri* atque *integri* seorsum domi sacra mysteria participarent: ita Valesius qui & notat textum Græcum hanc lectionem pati.

Et

Et sane admodum verisimile est, quod conventus fidelium recusarent ob impuritatem, quam ipsi in conjugatis fingebant illuc convenientibus; nam teste Socrate loco citato, Eustachius *in ædibus conjugatorum*, precationes fieri vetuit. Sozomenus quoque *lib. 3. cap.* 14. scribit, quod quidam nonnullos ex discipulis Eustachii accusarent, *qui nuptias damnarent, & in ædibus conjugatorum orare recusarent.*

In Epistola Synodica, uti apud Balsamonem legitur, de Eustachianis scribitur: *reperti sunt itidem dissensiones ac separationes a domibus Dei & Ecclesia facere, & quæ in ea sunt* (sive, ut legit Hervetus, *quæ in Ecclesiis aguntur*) *contemptui habentes privatis conventiculis institutis*; atque, ut addit Hervetus, *ad imitationem eorum, quæ in Ecclesiis aguntur, omnino præsumere celebrare . . . . . in domibus deinde conjugatorum orationes celebrare nolunt.*

Itaque adversus has Eustachianorum insolentias duo hi Canones conditi sunt. Eorum primo anathema dicitur *ei*, *qui docet domum Dei contemptibilem esse* [Isid. *debere*, sive G. *esse contemnendam*] *ut conventus* (seu *congregationes*) *quæ in ea celebrantur* (vel *quæ fiunt in ea*).

Haud obscurum est, hunc Canonem ferire Eustachium, quatenus suos docebat se a publicis fidelium conventibus separare, & tamquam impiorum hominum congregationes contemnere.

Altero Canone feriuntur Eustachiani, privata conventicula in propriis suis domibus instituentes, dicto anathemate in eum, qui extra Ecclesiam *seorsum* [seu *privatim*] *conventus celebrat* [sive *conciones habet*], *& despiciens Ecclesiam* [vel Isid. *contemnat Ecclesiasticas sanctiones*] *ea, quæ sunt Ecclesiæ*, volunt *usurpare* [sive *agere*] *non conveniente*] *Presbytero*, *juxta decretum Episcopi* [sive *de Episcopali licentia*] *ipsamque Ecclesiam apud se sine consilio Episcopi, & sine Presbytero agat.*

Absque Episcopi licentia Ecclesiæ conventus non celebrentur.

Hæc finalis clausula ex versione Isidori innuere videtur, quod Eustachiani suos conventus agerent sine *Presbytero*. At verius est, conformiusque textui, quod quidem etiam suæ partis Presbyterum adhiberent; sed sine licentia, *sine decreto Episcopi*: sine cujus licentia Presbytero conventibus populi præesse, & sacra peragere minime liceret: vel saltem non adhiberent Presbyterum ordinarium, qui vice Episcopi, ipso absente, aut impedito conventui præesset; hunc postremum sensum videtur indicare prisca Canonum editio Latina apud Justellum, ubi legitur: *Si quis præter Ecclesiam propriam congregat contemnens Ecclesiam, voluerit extra agere, non consentiente Episcopo, aut Presbytero, sit anathema.* Quod de Presbytero proprio intelligendum apparet.

Interim Canonem hunc intelligi etiam de conventu, præsente Presbytero, sed sine licentia Episcopi, notant Commentatores Græci: aitque Zonaras, „ Eustachiani contemnentes Ecclesiam, „ hoc est, fidelium cœtum [id nam„ que proprie est Ecclesia] nam tem„ plum ipsum, ut asserit Sanctus Isidorus „ Pelusiota, Ἐκκλησιαστήριον dicitur, pri„ vatim coibant, id est, conventus, „ aut conventicula potius peragebant, „ ibique, quæ in Ecclesia fieri debe„ rant, sacra videlicet mysteria, nullo „ ex Episcopi sententia delecto sacer„ dote celebrabant. In oratorio enim, „ quod est intra domum, Presbyter sa„ cra celebrare non permittitur, nisi „ veniâ prius ab Episcopo civitatis im„ petratâ, proinde & in eos damnatio „ anathematis constituta „.

Exstant hi Canones apud Gratianum *Dist.* 30. *Can.* 10. & 11. ex versione Isidori, sed monent Correctores Romani versionem Dionysii optime respondere verbis Græcis.

CANON VII.

Si quis oblationes Ecclesiæ extra Ecclesiam accipere, vel dare voluerit, præter conscientiam Episcopi, vel ejus, cui hujuscemodi officia commissa sunt, nec cum ejus voluerit agere consilio, anathema sit.

CA-

CANON VIII.

Si quis dederit vel acceperit oblata præter Episcopum, vel eum, qui constitutus est ab eo, ad dispensandam misericordiam pauperibus, & qui dat, & qui accipit, anathema sit.

SCHOLION.

Dispensatio proventuum Ecclesiasticorum penes Episcopum.

EUstachiani multum de seipsis præsumebant, cumque externis quibusdam exercitationibus & inusitato vestitu, a cæteris fidelibus se discernerent, miram de sua sanctitate concipiebant ideam, quare reperti sunt *primitias quoque fructuum, & oblationes eorum, quas veterum institutio Ecclesiis tribuit, sibimet & suis tamquam sanctis dispensare*, uti legitur in Epistola Synodica apud Balsamonem, additurque apud Hervetum, quod docerent sibi eos *offerri debere.*

Hic usurpatio tamquam disciplinæ Canonicæ contraria hisce Canonibus damnatur; vultque Synodus, ut oblationes, aliique Ecclesiæ proventus, per Episcopos, vel per eos, quos huic dispensationi Episcopi præposuerint, distribuantur; utpote penes quos rerum Ecclesiæ dispensatio & distributio primis illis seculis plenarie credita erat, quemadmodum infra ad *Can.* 24. Antiochenum latius ostendetur; & hujus auctoritatis Episcopalis etiamnum hodie plura superesse vestigia notavi in *Jure Eccles. Tom. III. part.* 2. *sect.*4. *tit.*5. *cap.*1. *pag.*607. notantque Balsamon & Zonaras, hos duos Canones inter se æquivalentes.

CANON IX.

Quicumque virginitatem custodiens, aut continentiæ studens, velut horrescens, nuptias temerat, nec propter hoc quod bonum & sanctum est, nomen virginitatis assumit, anathema sit.

CANON X.

Si quis ex his, qui virginitatem propter Dominum servant, extollitur adversum conjugatos, anathema sit.

SCHOLION.

Virginitatem profitentes pie humiliterque de conjugatis sentiant.

PRimo horum Canonum decernitur anathema in eum, *qui virginitatem custodiens, aut continentiæ studens* (sive Isid. *virginitatem aut continentiam professus*) *velut horrescens nuptias temerat* (sive G. *a matrimonio tamquam abominando recedens*) (seu Isid. *tamquam abominabiles nuptias judicat*) *nec propter hoc quod bonum & sanctum est* (Isid. *continentiæ & virginitatis propositum*) (sive G. *non propter ipsam virginitatis pulchritudinem*).

Altero Canone anathema dicitur: *Si quis ex his, qui virginitatem propter Dominum servant* (vel Isid. *professi*) *extollitur adversus conjugatos* (seu Isid. *in conjugio positos per arrogantiam vituperaverit*).

Nequaquam dubitandum quin ea, quæ his Canonibus damnantur, profluxerint ex dogmate Eustachianorum, nuptias tamquam illicitas aversantium.

Ulterius evidens est, Patres his Canonibus nequaquam improbare propositum virginitatis & continentiæ, sed ostendere quo fine servandum sit, nimirum virginitatem & continentiam esse amplectendam & servandam ob pulchritudinem & sanctitatem, quæ in ipsa virginitate occurrit. Unde & notat Zonaras: „ pulcherrima quidem res est virginitas, honesta vero & continentia, „ si eas tamen ob honestatem ipsam, „ quæque illas comitatur sanctitatem „ sequamur „. Vel ut habet prisca Canonum Latina editio apud Justellum, *secundum fidem hoc ipsum bonum & sanctum virginitatis nomen custodiunt.*

Discere hic quoque possunt virginitatem & continentiam profitentes, non arroganter & superbe de se sentire, nec insultare iis, qui minus perfectum statum matrimonialem amplexi sunt.

Exstant hi Canones apud Gratianum *Dist.* 30. *Can.* 4. & 5. ex versione Isidori, & rursus *Dist.* 36. *Can.* 9. ex versione Dionysii.

Canon XI.

Si quis despicit eos, qui fideliter Agapes, id est, convivia pauperibus exhibent, & propter honorem Domini convocant fratres, & noluerint communicare hujuscemodi vocationibus, parvipendens quod geritur, anathema sit.

Scholion.

Contra eos, qui paupe- rum Agapes irri- dent.

PRimitus Christiani in præcipuis solemnitatibus celebrabant quasdam epulas, seu instituebant convivia, etiam in ipsis Ecclesiis, hæcque vocabant *Agapes* a voce Græca, quæ charitatem significat. Has enim epulas seu cœnas instituebant tamquam mutuæ charitatis indices, ac illices: quod & hic notavit Zonaras, dicens: „ Antiqui moris „ olim fuit apud fideles, ut sacrorum „ ministeriorum participatione refecti, „ simul ad epulandum postea convenirent: ita scilicet ut cibis e ditiorum „ pœnu ministratis ad convivium ipsi „ quoque pauperes advocarentur „.

Synodus igitur hoc Canone anathema dicit ei, qui *despicit eos, qui fideliter* (seu *ex fide*) *Agapas* (vel Isid. *Agapen*) id est, *convivia pauperibus exhibent; & propter honorem Domini convocant fratres* (Isid. *pauperes*) *& noluerit communicare hujuscemodi vocationibus, parvipendens quod geritur* (sive Isid. *tamquam nihili, quod fit, ducens*).

Quis hic fuerit Eustachianorum error, nec a Socrate, aut Sozomeno, nec a Synodo in Epistola Synodica indicatur: sed ex Canone colligitur, quod ipsi hosce fidelium conventus contemnerent, & irriderent, ut habet prisca Canonum Latina Editio apud Justellum.

Et vel ex hoc ipso Canone constat, quod hæ Agapæ ex mente Ecclesiæ essent convivia pauperum; unde & constat, quod dum fideliter instituebantur, præcipue ad refectionem pauperum tenderent; quare & veteres eleemosynas vocabant convivia, quod pauperum causâ quodammodo exhiberentur; uti multis adductis testimoniis ostendit Du-Cange in Glossario mediæ & infimæ latinitatis verbo *Agape* (a).

Exstat hic Canon apud Gratianum, *Dist.* 42. *Can.* 1. ex versione Dionysii.

Canon XII.

Si quis virorum propter continentiam, quæ putatur, amictu pallii utatur, quasi per hoc habere se justitiam credens, & despicit eos, qui cum reverentia birrhis & aliis communibus & solitis utuntur, anathema sit.

Scholion.

Habitus insolitus non affectandus.

DE Eustachio scribit Socrates, *lib.* 2. *cap.* 42. „ Ipse vero philosophi „ habitum gestans, sectatores suos no- „ vâ atque insolenti veste indui jussit „. Et in Epistola Synodica refertur, quod Eustachiani inventi sint, *vestibus communibus spretis, novos etiam atque insolitos habitus assumpsisse.*

Eustachius igitur vestem insolitam affectabat, quasi hujusmodi insolitæ & inusitatæ vesti aliquid sanctitatis adhæresceret.

Itaque Synodus hic rursus condemnat Eustachianos, anathema dicens: *Si quis virorum propter continentiam, quæ putatur* (sive *propter eam, quæ existimatur, pietatis exercitationem*) *amictu pallii* (seu *amiculo*) *utitur, quasi per hoc habere se justitiam credens* (vel *tamquam ex eo justitiam habiturus*): *& despicit eos, qui cum reverentia birrhis & aliis communibus & solitis* (sive Isid. *aliâ veste communi, qua in usu est*) (vel *cum pietate beros ferunt*) *utuntur.*

Quid Pallium? quid Birrhus?

Monet hic Zonaras, quod Pallium amiculum vocarent Eustachiani vestem, quæ aliis superinduitur; quæ & hodie Pallium aut chlamys dicitur. Per *beros* hic intelligi dicit serica indumenta: „ Est,

(a) De iis conviviis videri potest Baronius ad ann. 57. ibidem ostendens, quomodo tandem in abusum degeneraverint, ac tandem in Ecclesia celebrari vetita sint.

„ Est, ait, berus textile quoddam „ indumentum, unde & nunc quoque „ in usu sunt vestimenta, quæ holobera „ appellantur „.

Quidquid sit de horum verborum significatione, quæ varia sunt apud veteres, uti ostendit Du-Cange, verbo *Birrhus*, & verbo *Pallium*, hoc certum est id unum in Eustachianis a Synodo reprehendi, quod vestem insolitam affectarent, quasi per hoc justitiam habere se, aut habituros crederentes; despicerentque eos, qui cum reverentia & pietate veste communi, & quæ in usu est, utuntur, uti recte notat & exponit Zonaras.

Habitus monasticus non vetatur.

Hinc ulterius consequitur, nullâ specie Canonem hunc damnare habitum hodiernum monasticum; tametsi a communi & solita vulgarium veste multum diversum: neque enim Monachorum Patres vestem insolitam affectarunt, aut in veste justitiam collocarunt; nec communi veste utentes condemnasse leguntur; id unice in amictu spectantes, ut & paupertati & mundi contemptui, quem profitentur, foret conformis, & operi, cui incumbendum esset, necnon corpori tegendo, & aëris injuriis repellendis commodus; ut vel ex una Sancti Benedicti regula manifestum est.

Quid in habitu præcipue attenderint Monachorum Patres?

„ Vestimentum, ait *cap.* 5. Fratribus „ secundum locorum qualitatem ubi ha- „ bitant, vel aërum temperiem, de- „ tur, quia in frigidis regionibus am- „ plius indigetur, in calidis vero mi- „ nus. Hæc ergo consideratio penes Ab- „ batem est „. En vestes aëris temperiei accommodatæ. Prosequitur S. Benedictus: „ Nos autem mediocribus lo- „ cis sufficere credimus Monachis per „ singulos cucullam & tunicam: cucul- „ lam in hieme villosam, in æstate „ *puram & vetustam* „ (ecce paupertatem in vestibus) „ *& scapulare pro-* „ *pter opera* „: scapulare, quippe ait Abbas Trappensis in Commentario Regulæ, amictus est accommodus conservandis vestibus Monachorum, qui molestis duris operibus se occupabant. Vide latius Du-Cange, verbo *Scapulare*. Pergit Sanctus Benedictus: „ de quarum „ rerum omnium colore, aut grossitu- „ dine non causentur Monachi: sed „ quales inveniri possunt in Provincia, „ quâ degunt, aut quod vilius compa- „ rari possit „.

En rursus spiritus paupertatis & contemptus mundi in summo gradu a Benedicto expressus, ut recte monet jam citatus Abbas verus Benedicti filius, & spiritu Benedictino plenus; nihil vero quod vel innuat, in veste religionem aut justitiam collocari.

Unde factum, ut Monachorum habitus a communi tantopere sit discretus?

Sed dicet quispiam, in hoc ut minus Eustachium imitantur Monachi, quod vestem insolitam, & præter communem affectent; eâque se a communi vulgo distinguere ament. Nequaquam sane. Monachorum etenim Patres vestem quidem vilem & pauperem assumpsere, sed quæ eo tempore a vulgari & pauperum veste haud differebat. Sed cum eorum discipuli ne seculo se conformare viderentur, amictum a Patribus acceptum tenacius retinuerunt; successu temporis factum est, ut vestis, quæ prius fuerat communis & vulgaris, tandem a vulgari plane fuerit discreta: non tam facto Monachorum quam vulgarium, qui vestem suam mutare solent. De qua re vide D. Fleury, in Libello Gallico, *de moribus Christianorum, cap.* 43.

Negari tamen nequit, quin Monachi illi, qui de antiquitate suarum vestium, earumque formâ aut colore, acres inter se movent quæstiones & pugnas, ostendant se non omnino ab Eustachianorum errore, & spiritu exemptos.

Refertur Canon apud Gratianum, *Dist.* 30. *Can.* 15. ex versione Isidori.

CANON XIII.

Si qua mulier propter continentiam, quæ putatur, habitum mutat, & pro solito muliebri, amictum virilem sumit, anathema sit.

SCHOLION.

Contra mulieres vestem viri-

De Eustachianis scribitur in Epistola Synodica, *mulieres propter continentiam*

item assumentes.

suetudinem, & sui sexus ornatum, hinc se justificari credentes, virilem habitum suscepisse. Et Sozomenus testatur: *Sexus quam mulieres deceret, virili habitu indutas fuisse.*

Hinc Eustachianorum morem condemnat Synodus, anathema pronuntians in mulierem, quæ *propter continentiam, quæ putatur* (vel *propter eam, quæ existimatur, pietatis exercitationem*) (sive Isid. *suo proposito utile judicans*) *habitum mutat, & pro solito muliebri indumento amictum virilem sumat* (vel Isid. *propter hoc virilem habitum imitetur*).

Condemnat igitur Synodus mutationem habitus muliebris in virilem, tametsi id videatur fieri ad securius & tutius conservandam continentiam; quare Regino Abbas Prumiensis *lib. de Eccleſiast. discip.* breviter Canonis mentem his verbis expressit: *Si qua mulier pro solito muliebri amictu, virilem sumit, anathema sit.* In prima appendice, *Can.6.*

Si mulieres hâc intentione habitum virilem assumentes condemnet Synodus, quid de Christianis tempore Baechanalium ex levitate, quin & frequenter ex affectu impudico assumunt vestem alterius sexus? quem abusum jam pridem notasse videtur Concilium Bracarense apud Burchardum, *lib. 10. cap. 39.* „ Si quis balationes ante Ecclesias Sanctorum fecerit, seu *qui faciem suam transformaverit*, in habitu muliebri, & mulier in habitu viri emendatione pollicitâ tres annos pœniteat „. Utinam Christiani recordarentur ejus, quod jam pridem per Moysem denuntiatum est: *Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste fœmineâ. Abominabilis enim apud Deum est, qui facit hæc.* Deut. *cap.22. vers. 5.* Late contra eumdem abusum agit S. Ambrosius *lib. 4. Epist. 15.*

Exstat Canon apud Gratianum *Dist. 30. Can. 6.* ex versione Isidori.

Canon XIV.

Si qua mulier virum proprium relinquens, discedere voluerit, nuptias execrans, anathema sit.

Scholion.

Contra mulieres, quæ nuptias execrantes, viros suos relinquunt.

AD Canonem primum notavimus, quod Eustachiani nuptias execrarentur: „ unde factum est (ait Epistola synodica) quod multæ mulieres eos secutæ relictis propriis viris, „ & viri uxoribus destituti vinculum „ conjugale dissolverent, continentiam „ profitentes: quam cum retinere non „ possent, adulterium commiserunt „. Idem habet Sozomenus, atque de Eustachio scribit Socrates: „ unde multos „ quidem, qui matrimonia contraxerant, „ a conjugibus separavit „.

Hunc perniciosum errorem proscribens Synodus anathema pronuntiat *in mulierem, quæ virum proprium relinquens discedere voluerit, nuptias execrans.* Hoc est si mulier discedere vult a viro, aut vir a muliere tamquam usum matrimonii improbans, & illicitum existimans.

Videntur enim Eustachiani præcipue improbasse usum matrimonii, atque prætextu servandæ continentiæ induxisse mulieres conjugatas, ut ab usu matrimonii tamquam illicito abstinerent, & a viris suis recederent, matrimonium quoad torum separantes; uti & interpretes Græci hunc Canonem intellexere, nec enim Eustachiani accusabantur, quod vinculum matrimonii dissolvendum esse suaderent; ita ut menti Synodi conformis non videatur lectio Isidori, quæ habet, *soluto vinculo conjugali nuptias contemnendo.*

Exstat apud Gratianum *Dist.30. can.3.*

Canon XV.

Si quis filios suos relinquens, non eos enutrit, & quod ad se pertinet, non ad pietatem divini cultus informat, sed per occasionem continentiæ negligit, anathema sit.

Scholion.

Contra parentes, qui sub obtentu

VIx credibile, quousque stultus ac superbus quidam erga continentiam

Religionis filios suos negligunt.

tiam virginalem exterius conservandam affectus, seu potius prætextus, legatur Eustachium, ejusque sectatores protraxisse, ut videantur suis persuasisse quod parentes curam liberorum, prætextu servandæ continentiæ, abjicere a se possent, uti ex hoc Canone manifestum est, quo anathema pronuntiatur: si quis *filios suos relinquens, non eos enutrit, & quod ad se pertinet, non ad pietatem divini cultus informat* (sive G. *nec quantum in se est ad convenientem pietatem, religionemque adducit*) (sive Isid. *secundum pietatem necessaria non præbuerit*); *sed per occasionem continentiæ* (sive G. *exercitationis prætextu*) *negligit*.

Hinc docent Patres hujus Synodi, parentum officium & obligationem esse, filios enutrire corporaliter, & quantum in ipsis est, ad pietatem divini cultus eosdem informare; eamque esse pietatem parentum privatis aliis pietatis exercitiis anteponendam; qua de re videnda *epist.* 32. *lib.* 4. Sancti Francisci Salesii.

Relatus est Canon a Gratiano *Dist.* 30. *can.* 14. ex versione Isidori.

Canon XVI.

Si qui filii a parentibus prætextu divini cultus abscedunt, nec debitam reverentiam dependunt illis, qui divinum cultum sibi procul dubio præferunt, anathema sit.

Scholion.

Contra filios, qui prætextu Religionis, parentes deserunt.

Sicut justum non est, ut parentes prætextu exercitationis ad pietatem, vel per occasionem continentiæ curam corporalem vel spiritualem liberorum negligant, uti docuit Canon præcedens, ita & crudele & inhumanum est, ut simili prætextu filii curam parentum deserant, quare præsens Canon anathemati subjicit *filios, qui prætextu divini cultus* (vel G. *pietatis*) *a parentibus* (vel G. *maxime fidelibus*) *abscedunt* (Isid. *hoc justum judicantes*) *neque debitam reverentiam dependunt illis* (seu G. *parentibus quam par est honorem non tribuerint*) *qui divinum cultum sibi procul dubio præferunt*; (sive G. *apud eos scilicet præposita in Deum pietate*) (Isid. *& non potius debitum honorem parentibus reddiderunt, ut hoc ipsum in eis venerentur, quod fideles sunt*).

Græcorum lectio, uti & Isidori insinuat, quod Synodus in honore parentibus a filiis exhibendo maxime attendi voluerit, quod fideles sint; nequaquam tamen parentes quamvis infideles negligendos esse: cum etiam honor infidelibus parentibus sit exibendus, quia parentes sunt, quod & notat Zonaras dicens. „ Honoris autem genus est ipsos in senectute alere, si „ egeant, vel si ob affectam ætatem „ inopiâ premantur. Neque solum hæc „ officia parentibus, si fideles sunt, sed „ etiam a fide alienis præstare debent. „ Ex illis enim verbis, *maxime si fideles sint*, de infidelibus quoque Ca„ nonem loqui facile apparet „.

Exstat hic Canon apud Gratianum *Dist.* 30. *Can.* 1. ex versione Isidori, quam ibi correctores vocant *priscam versionem*; monentque „ quod ea, quæ „ est Dionysii Exigui longe magis re„ spondeat originali græco, quamvis „ nec ipsa usquequaque „.

Ad hæc observant, quod clausula finalis, *ut hoc ipsum* &c. supra ex versione Isidori exhibita, græce sit: *quod scilicet divinus cultus apud ipsos rebus omnibus præferatur*: apud Labbæum in nota marginali pro istis verbis habentur hæc; quia *in hoc Dei veneratio est*: quæ lectio innuit Eustachianos hunc suum errorem hâc ratione colorasse, quod cultui divino parentes cedere deberent: quo eodem obtentu Pharisæi persuadebant populo, melius esse sua bona temporalia altari offerre, quam parentibus in necessitate constitutis succurrere; quos redarguit Christus *Matthæi* 15. Et sane hunc esse verum ac genuinum Canonis sensum ipse contextus satis probat. Unde finalis clausulæ, prout habet lectio Græcorum apud Balsamonem, *apud eos proposita* *scili-*

scilicet in Deum pietate, videtur hic sensus; quod apud Eustachianos in Deum pietas, sive *divinus cultus*, seu potius ejus prætextus, præponeretur honori, & reverentiæ parentibus debitæ.

A vero igitur, ac genuino sensu Canonis aberrasse videntur Balsamon & Zonaras, dum hâc clausulâ credunt noluisse monere Synodum, honori parentum esse præferendam pietatem, dum hæc simul combinari nequeunt, quod licet verissimum sit, nequaquam tamen convenire sensui contextus apparet.

CANON XVII.

qua mulier propter divinum cultum ut æstimat) crines attondet, quos ei Deus ad subjectionis mamoriam tribuit, tamquam preceptum dissolvens obedientia, anathema sit.

SCHOLION.

Contra conjugatas, quæ comam sibi abscindunt.

IN Epistola Synodica asseritur repertum esse „ plures mulieres occasione religionis tonsas, genuini decoris comas penitus amputasse „: & Sozomenus testatur, relatum esse de Eustachianis „ quasdam mulieres pietatis prætextu comam totondisse „: de Eustachio quoque scribit Sozomenus „ mulieres quoque tonderi fecit „.

Porro ex iis, quæ tum in Epistola Synodica, tum apud citatos auctores, præsertim Sozomenum, dicuntur, manifestum est hanc comæ attonsionem ab Eustachianis attentatam, ut hoc pacto ostenderent se nuptias improbare; atque mulieres viris non debere esse subjectas; quod & Canon satis expressit, dum rationem, ob quam crines non abscindendos, indicans, ait: *quod ei* [mulieri] *Deus ad subjectionis memoriam* (vel G. *ad recordationem subjectionis*) *tribuit*. Quin & expressis verbis asserit, quod mulieri, quæ ob divinum cultum (ut existimat) crines attondet, anathema dicat tamqnam præceptum dissolventi obedientiæ (vel G. *ut quæ subjectionis præceptum dissolvat*): quidni & de similibus intelligenda est *Lex* 28. *cod. Theod. de Episcopis & Clericis*, quâ gravissimæ pœnæ decernuntur in mulieres comam sibi amputantes, & in Episcopos similes mulieres ad sacra admittentes.

Canon non ferit Religiosas.

Cum itaque hoc Canone duntaxat feriantur mulieres conjugatæ, quæ comam sibi amputabant in signum *abjectæ subjectionis matrimonialis*, quam viris suis debebant; nullatenus potest Canon trahi ad mulieres religiosas, quæ *in signum pœnitentiæ, & mundani contemptus* comam sibi amputari permittebant. Uti etiam observavit Baronius in notis ad Martyrologium Romanum ad diem 20. Septembris; ubi & notavit circa Virginum attonsionem, varias jam pridem fuisse Ecclesiarum consuetudines. In Belgio consuetudo resecandi comam Monialium viget: ut tamen libertati professionis virginum consulatur, prohibet Synodus II. Provincialis Mechliniensis *tit.* 27. *cap.* 7. „ Ne quarumcumque virginum capilli ante professionem resecentur „.

Exstat Canon apud Gratianum *Dist.* 30. *can.* 2. ex versione Isidori, quam a lectione græca, & Dionysii versione diversam esse monent CorrectoresRomani.

CANON XVIII.

Si quis propter continentiam, quæ putatur, aut contumaciam, in die Dominico jejunat, anathema sit.

CANON XIX.

Si quis eorum, qui continentiæ student, absque necessitate corporea, tradita in commune jejunia, & ab Ecclesia custodita, superbiendo dissolvit, stimulo sua cogitationis impulsus, anathema sit.

SCHOLION.

Jejunandum diebus ab Ecclesia præscriptis. Item de iis, qui jejunant diebus Dominicis.

DE Eustachio testatur Socrates *lib.* 2. *cap.* 43. „ Et præscripta quidem jejunia fugienda, diebus vero Dominicis jejunandum præcipit„: quod & hi Canones satis insinuant.

Osten-

Ostendunt hæc mirum in Eustachio ejusque asseclis spiritum singularitatis, ut etiam in rebus indifferentibus amaret esse singularis, & a cæteris distingui, ut supercilio Pharisaico dicere posset, *non sum sicut cæteri hominum*; huncque spiritum hæc Synodus in Eustachianis videtur execrata. Tradita enim in commune jejunia, & ab Ecclesia custodita superbiendo dissolvebant; Dominico autem die jejunandum esse dicebant; cum tamen disciplina Ecclesiæ haberet, eo die ob lætitiam Dominicæ resurrectionis non esse jejunandum.

Priore itaque Canone anathema dicitur in eum, *qui propter continentiam* (sive G. *eam, quæ existimatur, exercitationem*) (vel Isid. *tamquam hoc continentiæ convenire judicans*) *aut contumaciam* (seu Isid. *in ejusdem diei contemptum*) *in die Dominico jejunat*.

Altero Canone anathema pronuntiatur: *si quis eorum, qui continentiæ student* (sive Isid. *in proposito sunt continentiæ*) (vel G. *qui exercentur*) *absque necessitate corporea* (G. *se insolenter gerat*) *& tradita in commune jejunia, & ab Ecclesia custodita* (sive G. *quæ communiter servantur ab Ecclesia*) (vel Isid. *jejunia communia totius Ecclesiæ*) *superbiendo dissolvit* (vel Isid. *putaverit contemnenda*) *stimulo suæ cogitationis impulsus*; (vel Isid. *perfectam in sua scientia vindicans rationem*) (sive G. *perfectâ in eo residente ratione*).

Hâc postremâ clausulâ insinuant Patres superbum Eustachianorum spiritum, putantium, & volentium supra reliquos sapere.

Exstat prior Canon apud Gratianum *Dist.* 30. *can.* 7. ex versione Isidori, notantque recte ibidem Correctores Rom. „ in originali hujus priscæ versionis (id „ est Isidori) legi; *in ejusdem diei* „ *contemptum*, quod in versione Diony„ sii, quam attulerunt Burchardus, & „ Ivo videtur his vocibus exprimi; aut „ *contumaciam* alias *propter contumaci*„ *am*; sed in Græco vulgato nihil esse „ quod istis verbis respondeat „.

Posterior Canon exstat ibidem *can.* 8. sed ex versione, quæ multis discrepat a prisca versione (scilicet Isidori) & a Dionysiana, ut ibidem notant Correctores Romani; monentque nihil mutatum esse ob glossas, ac præterea post relatam varietatem versionum „ hic notari „ Eustachianos (quos postea Bogomi„ lici secutati sunt) qui ita statuebant, „ peracto certo quodam jejunio ad eam „ se perfectæ vitæ rationem pervenisse, „ ut postea omnia sibi essent indiffe„ rentia, nullisque præceptis obligaren„ tur, sed soluti omnino essent; ac si „ ne peccare quidem possent „.

CANON XX.

Si quis superbiæ usus affectu, Conventus abominatur, qui ad confessiones martyrum celebrantur, & ministeria, quæ in eis fiunt, simul cum eorum memoriis execratur, anathema sit.

SCHOLION.

Martyrum veneratio.

IN Epistola Synodica de Eustachianis refertur, *Martyrum tandem congregationes* (vel H. *loca sanctorum Martyrum, vel Basilicas*) *& omnes, qui illuc conveniunt, & sacra faciunt, reprehendunt*.

Hanc Eustachianorum arrogantiam retundit præsens Canon anathema pronuntians in eum, *qui superbiæ usus affectu* (sive G. *arrogantiâ utens*) (vel Isid. *per superbiam tamquam perfectum se existimans*) *conventus abominatur, qui ad confessiones Martyrum celebrantur* (sive Isid. *per loca & Basilicas Martyrum fiunt*) (vel simpliciter G. *Martyrum congregationes abhorreat*) *& ministeria, quæ in eis fiunt* (sive G. *sacra, quæ in eis celebrantur*) (vel Isid. *etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, spernendas esse crediderit*) *simul cum eorum memoriis execratur* (vel Isid. *memoriasque sanctorum contemnendas putaverit*) (a).

No-

(a) Exstat Canon iste apud Gratianum *Dist.* 30. *Can.* 9.

Notum est primis Ecclesiæ seculis durante Ethnicorum persecutione, Christianis in more fuisse, ut in caveis & cœmeteriis, in quibus Martyrum corpora quiescebant, suos conventus sacros colligerent, & synaxim peragerent: dein cessante persecutione, cum licuit publica sacra loca Christianis habere, eos potissimum haberent ad Martyrum sepulchra, sive iis in locis, ubi ipsi Martyres Christum confessi martyrium ejus causâ subierant, ipsæque Martyrum memoriæ celebrabantur. Hinc illa sacra dici solebant Martyria; vel interdum *memoriæ*, *aut confessiones*, ut ostendit Du-Cange in suo Glossario; verbo *Martyrium*, verbo *Memoriæ*, & verbo *Confessiones*.

Itaque hoc Canone condemnantur Eustachiani, qui spiritu superbiæ elati, tamquam se perfectos existimantes, communes fidelium conventus, qui in locis illis celebrabantur, vitabant & contemnebant tamquam imperfectorum & impurorum hominum illuc convenientium. Videri potest Scholion *ad Can. 4. & 6. hujus Synodi.*

Canon XXI.

Sive *Appendix* ad Canones Gangrenses.

Hæc autem scripsimus, non qui in Ecclesia Dei secundum scripturas sanctum propositum Ecclesiæ eligunt vituperantes, sed eos, qui abutuntur proposito in superbiam, & extolluntur adversus simpliciores, abscindimus, & damnamus eos, qui adversum Scripturas & Ecclesiasticas Regulas, nova introducunt præcepta; nos autem & virginitatem cum humilitate admiramur; & continentiam, quæ cum castitate & religione suscipitur, approbamus; & renunciationem negotiorum secularium cum humilitate recipimus; & nuptiarum castum vinculum honoramus; & divitias cum justitia & operibus bonis non spernimus; & habitum simplicem, & vestem viliorem pro corporis diligentia infucatum laudamus; sicut etiam solutas ac fractas in vestibus processiones reprobamus; & Domos Dei honoramus, & conventus, qui in his fiunt tamquam sanctos & utiles suscipimus; pietatem in privatis domibus non claudentes; sed omnem locum in nomine Dei ædificatum honoramus, & congregationem sanctam in eadem Ecclesia pro utilitate communi recipimus, & bona opera, quæ supra vires in fratres pauperes exercentur, secundum Ecclesiasticas traditiones beatificamus, & omnia, quæ per sanctas Scripturas & Apostolos sunt tradita, in Ecclesia celebrari exoptamus.

Scholion.

Notant passim Eruditi prædicta a Synodo non esse edita per modum Canonis, sed tamquam Epilogum seu Appendicem, quâ patres mentem suam in Canonibus edendis clariorem faciunt, ne perperam intelligerentur: eaque forsan ratio est, quare non occurrat in codice Dionysii Exigui apud Justellum, neque apud Joannem Antiochenum, nec apud Photium mentio ejus fiat, qui 20. duntaxat Canones hujus Synodi referunt. Monet quoque Paschasius Quenellus in nota marginali ad hanc Appendicem in codice Romano a se evulgato, eam fuisse omissam in utroque codice MS. quo in edendo suo codice usus fuit, ideoque illam supplevisse ex Isidoro; asseritque de hac appendice: „ hæc est Synodica clausula, quâ „ maxime postremi codices explicantur „.

Appendix Canonum Gangrensium, ex qua ii rite intelliguntur.

Observat similiter Labbæus de hac *Appendice*, eam abesse a quibusdam, sed paucis iisque latinis MSS. codicibus. Exstat ea observatio *tom. 2. concil. col.* 424. Exhibetur autem per modum Appendicis in versione Gentiani Herveti; item Isidori Mercatoris, nec non in codice Canonum Dionysii Exigui juxta editionem Moguntinam anni 1525. item Coloniensem Petri Crabbe anni 1537. & Jacobi Merlini anni 1530. item editionem Parisiensem anni 1609. studio atque operâ Jacobi Leschasserii; quas secutus Labbæus hanc Appendicem ver-

versioni Dionysii quoque adjecit.

Legitur insuper in Balsamonis, aliorumque græcorum editionibus, idque per modum Canonis ultimi hujus Synodi: quomodo & eam retulit Gratianus in duas partes divisam, *dist.* 30. *can.* 16. & *dist.* 41. *can.* 5. (*a*) item Ivo *parte* 8. *cap.* 321. Caute sane, summaque cum prudentia hæc Appendix a Patribus Canonibus subjecta fuit, quippe qui aliter facile in perversum sensum Canones detorqueri a quibusdam potuissent, suoque exemplo ostenderunt, in condemnatione errorum, & abusuum, caute ac prudenter esse procedendum, ne subinde errorem, aut abusum unum condemnando, opposito errori, aut abusui occasio detur.

Insuper docet hæc Appendix verissimum esse, quod in scholiis sæpe monuimus, præcipue in Eustachianis reprehensum fuisse spiritum singularitatis quoad observationes quasdam externas, quibus libenter singulares apparerent, & a cæteris distinguerentur.

Denique Patres quid universim intenderint, comprehendunt hoc compendio verborum: *& ut semel dicamus, quæ a divinis scripturis & Apostolicis Traditionibus tradita sunt, in Ecclesia fieri optamus*.

Canones Apostolici verisimiliter hic indigitantur.

Notent hic moderni nostri Sectarii, Patres Gangrenses non tantum scripturas sacras, sed & Apostolicas Traditiones pro regula morum agnovisse.

Ulterius notandum est, quod sub initium hujus *Appendicis*, seu Canonis scribunt Patres Gangrenses: *Hæc autem scripsimus non* (G. *eos*) *qui in Ecclesia Dei secundum scripturas sanctum propositum eligunt continentia* (sive G. *volunt in pietate exerceri*) *vituperantes* (seu G. *abscindentes*), *sed eos qui abutuntur proposito in superbiam* (vel G. *qui prætextum exercitationis ad arrogantiam assumunt*) *& extolluntur adversus simpliciores* (sive G. *qui simplicius vivunt*) *abscindimus & damnamus eos, qui adversum scripturas & Ecclesiasticas regulas* (seu G. *Ecclesiasticos Canones*) *nova introducunt præcepta* (sive G. *novitatem*).

Nequaquam obscurum est hic Ecclesiasticos aliquos Canones a Patribus hujus Synodi commemorari tamquam ab Eustachianis violatos: hos autem Canones vulgo Apostolorum sustinet Beveregius in codice Canonum Ecclesiæ primitivæ illustrato *lib.* 1. *cap.* 5.

Neque sane improbabiliter; certum quippe est, uti recte admonet Beveregius, dogmata Eustachianorum per hanc Synodum condemnata, directe adversari Canonibus istis Apostolorum; atque plura in hisce etiam damnari, uti ostendit Beveregius, & ex collatione Canonum inter se facile videri potest; ut & hinc non exigui ponderis argumentum pro antiquitate & auctoritate Canonum Apostolorum petatur.

D I S S E R T A T I O

In Synodum Antiochenam.

§. I.

Occasio Synodi, & quis Patrum numerus.

Synodus Antiochena sub Constantio Imperatore congregata

SCribit S. Athanasius de Eusebianis: „ Adhuc aliquid suæ dementiæ deesse existimantes, Antiochiæ novam „ Synodum per causam *Encaniorum*, „ quæ vocant, coëgerunt „: in Epistola de Synodis Arimini & Seleuciæ *pag.* 891. *edit. Paris. ann.* 1627. & infra *pag.* 894. „ fuere autem numero, „ qui

prætextu Encæniorum, sed ad evertendam fidem *consubstantialis* circa an. 341.

(*a*) Utramque partem istius Appendicis, uti & plerosque hujus Synodi Canones non parum ab originale Græco discrepantes, retulit Gratianus; quemadmodum ad singulos pene Correctores Romani observarunt.

„ qui tempore Encæniorum convenerant, nonaginta, Consulibus Marcellino & Probino, indictione decimâ quartâ; præsente ibidem impiissimo Constantio „. Idem clarioribus terminis narrat Socrates, *lib.* 2. *cap.* 8. „ Eusebius Concilium Antiochiæ in Syria curat congregari: prætextu quidem dedicandæ Ecclesiæ, quam Augustorum Pater Constantinus ædificare cœperat: post ejus autem obitum, Constantius filius, decimo post anno quam jacta fuerant fundamenta absolverat. Reipsâ vero ut *consubstantialis* fidem everteret, ac profligaret. In hoc Concilio ex diversis civitatibus convenerunt Episcopi numero nonaginta „.

His accedit Sozomenus, scribens *lib.* 3. *cap.* 5. „ His confectis, Imperator Antiochiam Syriæ pervexit; ubi cum absoluta esset Ecclesia, amplitudine simul ac pulchritudine excellens, quam Constantinus, dum in vivis esset, administro usus Constantio filio ædificare cœperat: Eusebianis jampridem hoc molientibus; opportunum id tempus visum est ad Synodum colligendam. Isti igitur cum aliis ejusdem opinionis fautoribus, simul omnes septem & nonaginta Episcopi variis ex locis Antiochiam tunc temporis convenerunt, specie quidem, ut Ecclesiam recens ædificatam dedicarent, reipsâ autem, sicut exitus declaravit, ut decreta Nicæni Concilii abrogarent „.

Ex his communiter creditur hanc Synodum celebratam fuisse anno 341. qui incidit cum indictione, & Consulibus a S. Athanasio annotatis, & a Socrate, qui verbis supra relatis subjungit: „ Congregatur itaque Synodus, præsente ipso Imperatore Constantio, consulatu Marcellini & Probini anno quinto post obitum Constantini, Patris Augustorum „.

Ad hæc ex his patescit, cur hæc Synodus vocari solebat Synodus *in Encæniis*; eo quod occasione dedicationis celebris & amplissimi illius templi, quod dictum fuit *Dominicum aureum*, hæc Synodus celebrata sit.

Prolata testimonia insuper evincunt, huic Synodo interfuisse ut minus 90. Episcopos; ac proinde corrigendum textum Gratiani, *dist.* 16. *can.* 11. ubi dicitur: *quinta Antiochena, in qua Patres 29. statuerunt Canones* 25.

In hac Synodo fuere 90. & amplius Episcopi.

Legitur quidem in Epistola Julii Papæ ad Episcopos hujus Synodi. „ Qui igitur sunt, qui contra Canones agunt? nosne, qui cum tantis rerum documentis virum recipimus? an qui solum ad 36. suffragia eorum, qui Antiochiæ fuerunt externum hominem Episcopum salutarunt, eumque militari manu Alexandriam deduxerunt „? Apud Labbæum *tom.* 2. *Concil. general. col.* 504.

Verum advertendum, quod nonnulli notarunt, emendandam hoc loco versionem hujus epistolæ e textu græco, quo significatur Gregorium in sedem Alexandrinam fuisse intrusum *triginta sex mansionibus* ab Alexandria; adeoque hominem externum Clero, populoque Ecclesiæ Alexandrinæ inauditis, contra temporis illius disciplinam, utpote qui non esset Alexandriæ ordinatus, sed in urbe Antiochia *triginta sex mansionibus*; id est, triginta sex dierum itinere distante.

Proinde, si textui Græco fides sit in hac Epistola, Julius id unum significare voluit, quod externum hominem, scilicet Gregorium non Alexandriæ ordinatum, sed Antiochiæ 36. mansionibus ab Alexandria distantis, tamquam Episcopum Alexandrinum cognoverint Eusebiani.

Sane & illud constat Arianos, quorum coriphæus erat Eusebius Nicomediensis Episcopus, a quo & Eusebiani dicti sunt, captasse hanc Synodum, ut S. Athanasium, cui erant infestissimi, de Sede Alexandrina deturbarent. Quapropter Socrates, *lib.* 2. *cap.* 8. & Sozomenus *lib.* 3. *cap.* 3. scribunt, quod Eusebiani ante omnia Athanasium calumniari cœperint. Calumnias ipsorum iidem recitant; ac deinde historiam electionis, sive intrusionis Gregorii in Sedem Alexandrinam, ex ea deturbato Athanasio, quam quidem intrusionem, &

& ejus circumstantias refert Julius Papa in citata Epistola ad Episcopos hujus Synodi.

Denique ex citatis testimoniis probatur „ Eusebium Nicomediensem procurasse hanc Synodum, prætextu quidem dedicandæ Ecclesiæ, reipsâ vero „ ut *consubstantialis* fidem everteret, ac „ profligaret „ : ait Socrates *lib.* 2. *cap.* 3. aut ut loquitur Sozomenus: „ reipsâ, „ sicut exitus declaravit, ut decreta Nicæni Concilii abrogarent „.

Hoc ut facilius assequerentur Eusebiani, se orthodoxos astute simularunt; quapropter nihil in decretis Synodi Nicænæ reprehenderunt; Litteras vero ad singularum urbium Episcopos miserunt, quibus indicabant se utpote Episcopos Arium nequaquam secutos esse „. Quomodo enim, aiebant, eum, qui erat „ Presbyter, nos secuti essemus „? Ita Sozomenus *lib.* 3. *cap.* 5. & Socrates *lib.* 2. *cap.* 9. qui & ibidem describunt vafriciem, quâ usi fuere Eusebiani ad decipiendos orthodoxos, variasque ab iis conceptas formulas fidei, quas ita adornabant, ut vix ab oculatissimis venenum latentis hæreseos detegi posset. „ Prætermissis enim de industria vocabulis, quæ utrique ex æquo requirebant, ea verba, quæ ab utrisque admittebantur, formulæ suæ indiderunt „: ait Sozomenus; imo eodem teste formulæ, quâ fidem suam exprimebant, sensus adeo anceps & ambiguus erat, „ ut nec Ariani, nec ii, qui Nicænam „ Synodum sequebantur, compositionem „ verborum illius accusare possent, quasi „ verba ignota essent sacræ scripturæ „.

Videri etiam potest S. Athanasius in Epistola de Synodis Arimini & Seleuciæ, referens ibidem varias formulas fidei, quas Eusebiani in hac Synodo fabricaverunt, ut orthodoxi quidem exterius apparerent, ac simul suam hæresim occultarent.

Episcopi, qui huic Concilio adfuerunt, omnes professione exteriori fidem Nicænam præstabantur.

Si igitur omnes, qui huic Synodo aderant, Episcopi palam se profiterentur fidei Nicænæ adhærere, & Arianam hæresim detestari, magnâque dexteritate latentis hæresis venenum occultarint; quid mirum si Julius Papa Epistolam ad eos missam inscripserit: *Danio, Flacillo . .. cæterisque eorum, qui nobis dilectissimis in Christo fratribus ex Antiochia scripserunt* (a).

Quis item miretur a S. Hilario Pictaviensi Concilium hoc *Sanctam Synodum* appellari? præsertim quia eo tempore Episcopi Catholici passim dicebantur *Sancti*, vel etiam *beatissimi*, tum etiam quia formulæ in hac Synodo editæ, ita erant expressæ, ut nihil, nisi orthodoxum, continere viderentur.

§. II.

De Canonibus hujus Synodi.

Episcopi hic congregati, duce Eusebio Nicomediensi, Arianorum fautore, ut suam de hæresi Ariana opinionem cautius occultarent, atque a Nicænis, & antiquis Canonibus se non recedere persuaderent, admodum solliciti fuere, ut disciplinam Ecclesiasticam, editis Canonibus, rite stabilirent, ut vel sic se orthodoxos ostenderent.

XXV. Canones Antiocheni.

Itaque viginti quinque Canones pro stabilienda Ecclesiæ disciplina ediderunt: qui in omnibus tam Latinis, quam Græcis Canonum Collectionibus tamquam hujus Synodi Canones referuntur: nec ullibi vestigium aliquod occurrit, quo innueretur hos esse diversarum Synodorum Canones, sub unius Synodi nomine collectos. Apud Dionysium Exiguum hic Titulus præfigitur: *Incipiunt exposita apud Antiochiam in Encæniis XXV.*

Verum quidem est, plures ex hisce Canonibus sanctioris disciplinæ studium spirare; sed quis nescit etiam ab hominibus hæresis fermento infectis, nonnumquam sanctissimam, optimamque Ecclesiæ regendæ disciplinam præscribi decerni & palam prædicari; maxime dum & ipsi orthodoxi videri amant?

Imo nonnumquam a similibus solent optima quæque & sanctissima præscri-

(a) Hæc Epistola genuina est & responsoria ad litteras, quas Julio scripserant Eusebiani.

scribi; aut saltem ut praescribantur permitti, licet nec ea ipsi observent, nec servare intendant; ut proinde neque mirum esset, etiam ab Eusebianis prolatum fuisse Canonem XI. quo Aulae Imperatoriae aditus sub certis conditionibus limitatur, uti in scholiis dicti Canonis dicetur.

Similiter non esse eam Canonis XIII. & XXII. identitatem, ut ob eam a diversis Synodis duos hos Canones dicamus, in scholiis illorum Canonum ostendetur.

Illud equidem apud omnes in confesso est, hisce Canonibus, puriorem ac pristinam Patrum disciplinam mire elucere; neque ullius pene Synodi Canones hisce utilitate, & disciplinae puritate ac sanctitate praestare.

Jam pridem in Codicem Canonum relati.

Quin & hos Canones jam pridem in Codicem Canonum relatos fuisse, evidenter evincitur ex Actis Concilii Chalcedonensis. Constat enim e Codice Canonum relectos fuisse quatuor hujus Synodi Canones, & a Patribus ut *justas Patrum regulas*, item ut *sacros Patrum Canones* fuisse probatos.

A Dionysio Exiguo latine versi.

Post haec Dionysius Exiguus hos Canones e Graeco latine vertit, atque in suum Codicem retulit eodem ordine, quo in Graeco Codice prius exstabant; quem Codicem Dionysianum pro suo Codice Canonum suscepisse Ecclesiam Romanam certum est.

Iis Ecclesia Romana usa est sub Leone IV.

Quodque seculo IX. Ecclesia Romana his Canonibus uteretur, & tamquam *Sanctorum Patrum regulas* veneraretur, probat Synodus Romana, sub Leone IV. Cum enim a Patribus illius Synodi peteret Leo „ quid cum Presbytero „ Anastasio Patrum regulas, ac statu„ ta violante, agi oporteret? mox o„ mnes Episcopi, ut inquiunt Acta, „ unanimiter dixerunt: Quid aliud ar„ bitrari, aut proferre valemus, nisi „ ut *SS. Patres*, *qui in Antiochena* „ *Concilio residentes*, tertio capitulo „ promulgarunt, & inviolabiliter sta„ tuerunt „.

Horum sententiam probans Pontifex, respondit *Placet*. Quin & ad Episcopos Britanniae scribens idem Pontifex, Canones Antiochenses recitat inter illos „ per quos judicant Episcopi, & „ per quos Episcopi judicantur & Cle„ rici „. *Dist.* 20. *Can.* 1. „

Baronius perperam carpit Gratianum circa hanc Synodum Antiochenam.

Mirum proinde displicuisse Baronio, quod Gratianus noster hanc Synodum Antiochenam inter Concilia a Catholicis habita recenseat, quia ut Baronio detur Synodo huic nonnullos etiam professione Arianos interfuisse, eosque ibidem dominatos esse; illud tamen nimis manifestum est Canones hujus Synodi tamquam disciplinae utiles, ab Ecclesia non Orientali duntaxat, sed & Occidentali seculis multis ante Gratiani tempora fuisse agnitos & receptos: quare Antonius Augustinus, Canonum illorum auctores, credit quidem fuisse Arianos: „ sed tamen, ait, receptos „ esse constat, & in corpore Canonum „ positos ante Concilium Chalcedonen„ se, ut ex ejus actione undecima ap„ paret, ex libro etiam Latino, quem „ eodem nomine Corpus Canonicum di„ cimus .... fortassis propter eorum uti„ litatem „ *lib.* 1. *Dial.* 11. *de Emendat. Grat.*

Quod contra hos Canones, ac praesertim XII. objicitur ex S. Chrysostomo, Innocentio I. & Julio I. examinabimus in scholiis ad dictum Canonem XII.

SCHO-

S C H O L I A

In Canones Antiochenos.

Canon I.

Omnes, qui ausi fuerunt dissolvere definitionem sancti & magni Concilii, quod apud Nicæam congregatum est, sub præsentia piissimi & venerandi Principis Constantini, de salutifera solemnitate sacratissimæ Paschæ, excommunicandos, & de Ecclesia pellendos esse censemus; si tamen contentiosius adversus ea, quæ bene sunt decreta, perstiterint, & hæc quidem de Laicis dicta sint. Si quis autem eorum, qui præesse noscuntur Ecclesiæ, aut Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, post hanc definitionem tentaverit ad subversionem populorum, Ecclesiarumque perturbationem, seorsum colligere, & cum Judæis Pascha celebrare; Sancta Synodus hunc alienum jam hinc ab Ecclesia judicavit, quod non solum sibi, sed & plurimis causa corruptionis & perturbationis exstiterit, nec solum tales a ministerio removet, sed etiam illos, qui post damnationem hujusmodi communicare tentaverint: damnatos autem omni quoque extrinsecus honore privari, quem sancta Regula & Sacerdotium Dei promeruit.

Scholion.

Decretum Synodi Nicænæ de Paschæ celebratione confirmatur.

Decretum editum esse de celebranda solemnitate Paschali die Dominico, post plenilunium martiale in Nicæna Synodo, diximus supra in *Dissertatione de Synodo Nicæna.*

Hoc Decretum in præsenti Canone renovatur, decernunturque pœna in non observantes: *Et quidem Laicos, qui ausi fuerint dissolvere definitionem magni & sancti Concilii Nicæni, quod congregatum est apud Nicæam, sub præsentia piissimi & venerandi Principis Constantini, de salutifera solemnitate sacratissimæ Paschæ, excommunicandos, & de Ecclesia pellendos* (sive Gr. *excommunicatos, & ab Ecclesia ejectos esse*) *censuit.*

Si tamen contentiosius adversus ea, quæ bene sunt decreta, perstiterint (sive Isid. *maxime si perseverent studio contentionis, ad subvertenda ea, quæ optime constituta sunt*).

Non ergo crediderunt Patres excommunicandos Laicos, qui simpliciter contraveniunt decretis; sed qui *contentiosius* adversus decreta ab Ecclesia sancita, & recepta, recalcitrant; eisque obedire renuentes, eadem subvertere conantur. Hos tamquam Ecclesiæ rebelles, quidni ab Ecclesia repellantur, sive ejiciantur?

Si quis autem eorum, qui præesse noscuntur Ecclesiæ, aut Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, post hanc definitionem tentaverit, ad subversionem populorum, Ecclesiarumque perturbationem seorsim colligere, & cum Judæis Pascha celebrare: sancta Synodus hunc alienum jam hinc ab Ecclesia judicavit.

Rationem inflictæ hujus pœnæ subjungit Synodus, *quod non solum sibi, sed & plurimis causa corruptionis & perturbationis exstiterit:* (vel Isid. *suæ & aliorum corruptæ mentis & conversationis subplantator exstiterit*).

Ut autem ostendat Synodus, quanti criminis rei sint Ecclesiæ præfecti, qui constituti ad docendum & inducendum populum verbo & exemplo, ut Ecclesiæ decretis obediant, eum subvertunt & ad contraveniendum & resistendum Ecclesiæ definitionibus excitant & colligunt; *non solum tales a ministerio removet;* quæ est simplex & ordinaria depositionis pœna; *sed etiam illos, qui* audent

audent iis *post damnationem* (sive G. *depositionem*) *hujusmodi communicare*; quin & ulterius eosdem *damnatos*, *omni quoque extrinsecus honore privari*, *quem sancta regula*, *& Sacerdotium promeruit* (sive G. *cujus sanctus Canon & Dei Sacerdotium fuit particeps*) (vel Isid. *depositos autem etiam externo honore privari*, *cujus sanctus Canon & Dei Sacerdotium fuit particeps*). Sive ut legit Codex Ecclesiæ Romanæ, *depositum autem etiam honore*, *qui extrinsecus est*, *privari oportet*, *quem sanctis Canonibus*, *& Dei Sacerdotio meruit*; ut sensus sit, eum privari honore *externo*, seu *extrinseco*, quem *ob sacerdotium sacris Canonibus meruit*. Quod congruit cum lectione marginali ad hunc Canonem ex editione Isidori in Conciliorum Collectione Labbæi,*col.*282.apposita: per sanctos Canones, per externum seu extrinsecum honorem intelligitur, qui ad Episcopos, Presbyteros, aut Diaconos, tamquam sacratos homines extra sacrum tribunal,sive divinorum celebrationem ex præscripto Canonum pertinet, uti Balsamon & Zonaras notarunt: puta honor Cathedræ, & Nominis, similiaque Sacerdotalia privilegia, quibus hi per præsentem Canonem privantur; licet qui alias simpliciter a divinorum celebratione depositi hisce privilegiis gaudeant, & ea, quæ sunt extra sacrum tribunal, peragant.

Ostendit denique hic Canon, non solos Episcopos, & Presbyteros, sed & Diaconos positos fuisse inter eos, qui *præesse noscuntur Ecclesiæ*. Argumentum, Diaconos tum temporis functionibus quoque hierarchicis fuisse impensos.

Credit Guilielmus Beveregius, hoc decretum a præsenti Synodo editum, ob Arianorum hæresim, tunc temporis exortam, qui non obstante Patrum Nicænorum decreto adhuc cum Judæis Pascha celebrare volebant, teste Epiphanio, *hæresi* 70. *num.* 9.

Cardinalis Baronius vero putat,quod sicuti Eusebiani „ in prima fidei con„ fessione, ad evitandum nomen hæ„ reticum contestati in primis sunt, se „ Arium minime sectatos esse, ita in „ Canonum editione, ut ab eis statu„ ta reciperentur ab omnibus, ipso in„ gressu Canonem illum posuerint,quo „ Nicæni Concilii decreti de Paschatis „ tempore instituti se vindices exhi„ berent, ac proinde maculam illam, „ quâ aspersi erant, quod ferrentur ipsi „ Nicænæ Synodo adversari, hoc dolo „ prorsus eluerent „.

Quidquid sit de hac conjectura Baronii, qui acriori, quam par est, hos Canones, & Synodum stylo perstringit: illud constat hisce Canonibus plura Nicænæ Synodi decreta clarius exponi, & disciplinam iis contentam stabiliri.

Sed tamen nec illud negari potest, quod sicuti sub formulis fidei, quæ exterius fidem Catholicam præferebant, hæresim Arianam immiscuerint; ita quoque Canonibus, quibus disciplina Nicænis, & aliis antiquis Canonibus proposita stabilitur, immiscuerint, atque quosdam Canones ita fabricaverint, ut illorum auctoritate fortissimos Nicænæ fidei de consubstantialitate Filii propugnatores facile opprimere possent, scilicet S. Athanasium Alexandrinum,& Paulum Constantinopolitanum Episcopos; uti in scholiis ad hosce Canones latius ostendetur.

CANON II.

Omnes, qui ingrediuntur Ecclesiam Dei, & Scripturas sacras audiunt, nec communicant in oratione cum populo, sed pro quadam intemperantiâ se a perceptione sanctæ communionis avertunt, hi de Ecclesia removeantur; quamdiu per confessionem pœnitentiæ fructus ostendant, & precibus indulgentiam consequantur, cum excommunicatis autem non licere communicare, nec cum his, qui per domos conveniunt, devitantes orationes Ecclesiæ, simul orandum est: ab alia quoque Ecclesia non suscipiendum, qui in alia minime congregatur; si quis autem de Episcopis, vel Presbyteris, vel Diaconis, seu quilibet ex Clero deprehensus fuerit cum excommunicatis communicare, etiam iste privetur communione, tamquam qui Regulam confundat Ecclesiæ.

SCHO-

Scholion.

Contra eos, qui sacrificio intersunt, sed Sanctam communionem aversantur.

Hujus Canonis duæ sunt partes, quarum prima desumpta apparet ex Canone X. Apostolorum: posterior vero renovare videtur Canonem V. Nicænum. Primâ itaque parte conformiter ad Canonem X. Apostolorum: *Omnes, qui ingrediuntur Ecclesiam Dei, & scripturas audiunt, nec communicant in oratione cum populo, sed pro quadam intemperantia* [seu G. *propter aliquam insolentiam*] [aut Isid. *secundum aliquam propriam disciplinam*] *se a perceptione sacræ communionis avertunt* [vel G. *sanctam Eucharistiæ participationem aversantur*] *hi de Ecclesia removeantur* [seu G. *ab Ecclesia expellantur*].

Hactenus Canon convenit cum citato Canone Apostolorum, poteritque scholion hujus Canonis hic repeti. Hoc tamen notandum, quod hic monet Balsamon, hæc verba Canonis, *vel sanctam Eucharistiæ participationem, propter aliquam insolentiam aversantur*, uti legunt Græci, non posse intelligi de iis, *qui eam odio habent, vel abominantur; hi enim non solum segregarentur, sed etiam ut hæretici exterminarentur*. Porro hi, de quibus præsens Canon loquitur, duntaxat de Ecclesia removentur, sive ab Ecclesia expelluntur, id est, Ecclesiam ad audiendas Scripturas sacras ingredi vetantur.

Cum autem Canon Apostolorum tempus hujus segregationis non determinaret, Patres Antiocheni id supplentes declararunt, hos de Ecclesia removendos, *quamdiu per confessionem pœnitentiæ fructus ostendant, & precibus indulgentiam consequantur* (vel Isid. *donec confitentes pœnitentiæ fructum demonstrent, & deprecati fuerint, ut datâ veniâ suscipiantur*) (aut G. *donec postquam confessi fuerint, fructusque pœnitentiæ ostenderint, & impleverint, veniam assequi possint*).

Fructus pœnitentiæ requirendi a pœnitente.

Hic per transennam notetur, Patres Antiochenos, ut veniam impartiantur, non solam oris confessionem a pœnitentibus requirere, sed ut fructus pœnitentiæ ostendant; adeoque hoc Canone jam pridem perstrictos modernos illos confessarios, qui solis verbis contenti, nullos veræ ac sinceræ pœnitentiæ, ac conversionis fructus requirunt, veri Audæanorum successores, de quibus scribit Theodoretus *lib. 4. hæreticarum fabularum*: „ confessis donant remissionem, „ *non tempus ad pœnitentiam*, ut ju- „ bent Leges Ecclesiasticæ, præscriben- „ tes, sed suâ potestate condonantes„.

Communicans cum excommunicato.

Ut autem hæc segregatio, sive remotio ab Ecclesia suum habeat plenum effectum, subjungit Canon, *cum excommunicatis autem non licere communicare*, hoc est, eatenus quatenus sunt *excommunicati*.

Hi enim, de quibus loquitur Canon, non sunt plene excommunicati, id est, totaliter rescissi ab Ecclesia, sed exclusi duntaxat a communione fidelium in divinis, ut nimirum divinis officiis cum reliquis fidelibus assistere nequeant, atque eatenus dicuntur esse extra *communionem*, & *excommunicati* specie quâdam minoris excommunicationis, quales apud veteres multæ erant, uti ostendi in *Jure Eccles. siast. Tom. IV. part. 3. tit. 11. cap. 4. pag. 394.* & *cap. 5. pag. 399.*

Ex generali igitur hoc principio, *cum excommunicatis non licere communicare*, ad præsentem casum inferunt Patres Antiocheni, primo nec cum his, qui per domos *conveniunt*, *devitantes orationes Ecclesiæ*, *simul orandum est:* (vel G. *neque in domibus convenientes, cum iis orare, qui precibus Ecclesiæ non communicant*) (vel Isid. *neque eum bis per domos ingredi, & cum eis orare, qui Ecclesiæ non participant in oratione*). Secundo, ex eodem principio statuunt, *ab alia quoque Ecclesia non suscipiendum, qui in alia minime congregatur* [sive G. *neque in alia Ecclesia recipi, qui in alia Ecclesia non conveniunt*] [sive Isid. *qui ab alia excommunicantur*] id est, a divinis excluduntur.

Sensus igitur est, quod cum non liceat cum excommunicatis communicare in his, a quibus per excommunicationem exclusi sunt; non liceat cum se-

segregatis a divinis officiis, sive oratione Ecclesiæ in his communicare, vel in privatis oratoriis, sive in alia Ecclesia.

Addit autem Concilium, quod *si quis de Episcopis, aut Presbyteris, vel Diaconis, seu quilibet ex Clero* (G. *vel ex Canone*) (Isid. *etiam qui in Canone detinentur*) *deprehensus fuerit cum excommunicatis communicare, etiam iste privetur communione:* (sive G. *eum quoque esse excommunicatum*) *tamquam qui Regulam* (seu G. *Canonem*) *confundat Ecclesiæ*.

Certum est per *Regulam*, sive *Canonem* hic indicari Canonem V. Nicænum, quo præcipitur, ut *sententia regularis obtineat, ut hi, qui abjiciuntur ab aliis, ab aliis non recipiantur:* pro cujus intellectu videri poterit scholion ad citatum Canonem Nicænum.

CANON III.

Si quis Presbyter, aut omnino quilibet ex Clero parochiam propriam deserens, ad aliam properaverit, vel omnino demigrans, in alia Parochia per multa tempora nititur immorari; ulterius ibidem non ministret, maxime si vocanti suo Episcopo, & regredi ad propriam Parochiam commonenti obedire contempserit. Quod si in hac indisciplinatione perdurat, a ministerio modis omnibus removeatur, ita ut nequaquam locum restitutionis inveniat. Si vero pro hac causa damnatum alter Episcopus suscipiat, hic etiam a communi coërceatur Synodo, velut qui Ecclesiastica constituta dissolvat.

SCHOLION.

Clerico non licet sine consensu Episcopi ad aliam Diœcesim migrare.

QUæ hoc Canone statuuntur contra *Presbyterum, Diaconum, & omnino quemlibet ex Clero*, (sive G. *omnino ex Sacerdotali ordine*) *qui parochiam suam propriam deserens, ad aliam properaverit* (sive Isid. *desertâ suâ Ecclesiâ alias diœcesi*) *ad aliam transeundum esse crediderit; dein omnino demigrans, per multa tempora* (sive G. *longo tempore*) *nititur immorari*; (seu Isid. *& ibi paulatim tentet, quo migraverit perpetuo manere*).

Hæc eadem decreta leguntur Canone XV. vulgo Apostolorum, & Canone XVI. Nicæno, valde his affinia constituta sunt; quorum Scholia repeti poterunt (*a*).

Ulterius quæ hoc Canone decernuntur contra Episcopum, qui hujusmodi *clericum pro hac causa damnatum* (seu G. *depositum*) suscipit, pene coincidunt cum Canone XVI. Apostolorum, nisi quod hoc Canone statuatur, *ut hic Episcopus etiam a communi coërceatur Synodo, velut qui Ecclesiastica constituta*, (seu Isid. *jura*) (vel G. *ritus Ecclesiasticos*) *dissolvat*. Per Synodum *communem*, hic intelligitur Synodus provincialis ex Metropolitano & Episcopis suffraganeis, quæ & subinde dicitur Synodus perfecta, in qua secundum pristinam Ecclesiæ disciplinam majora negotia Ecclesiastica terminabantur, ac de Episcoporum causis præcipue judicabatur: & propterea bis per annum ex decreto Synodi Nicænæ congreganda erat.

Ex hoc aliisque Canonibus intelligitur, quam odiosæ semper fuerint Presbyterorum & Clericorum de una ad aliam Ecclesiam transitiones, quæ raro aliam quam avaritiæ aut ambitionis radicem habent.

Exstat hic Canon apud Gratianum *causâ 7. quæst.1. Can.24.*

CANON IV.

Si quis Episcopus damnatus a Synodo, vel Presbyter, aut Diaconus a suo Episcopo, ausi fuerint aliquid de ministerio sacro contingere; sive Episcopus juxta præcedentem consuetudinem, sive Presbyter, aut Diaconus, nullo modo

(*a*) Nonnulla in Canone Antiocheno adduntur, quæ præscindunt prætextus, quibus ambitiosi suas migrationes purgare, & Nicænis decretis illudere conabantur; v. g. quod vi a populo illatâ, aut ab Episcopis coacti de sua ad aliam Ecclesiam migrassent.

modo liceat ei, nec in alia Synodo restitutionis spem, aut locum habere satisfactionis; sed & communicantes ei, omnes abjici de Ecclesia, & maxime, si posteaquam didicerint adversum memoratos prolatam fuisse sententiam, eisdem communicare tentaverint.

SCHOLION.

Si Episcopus, Presbyter, aut Diaconus depositus aliquid de sacro ministerio attingat, spe restitutionis excidit.

PRæsenti Canone duo statuuntur ad tuendam auctoritatem Synodorum & Episcoporum, in judicandis respective Episcopis, Presbyteris, & Diaconis.

Primo itaque statuit. *Si quis Episcopus damnatus a Synodo, vel Presbyter, aut Diaconus a suo Episcopo* (vel G. *depositus*) *ausi fuerint aliquid de ministerio sacro* (sive G. *aliquid de ministerio agere*) (seu Isid. *præsumpserit Sacerdotii, seu sacri ministerii aliquam actionem*) *sive Episcopus juxta præcedentem consuetudinem, sive Presbyter, aut Diaconus, nullo modo liceat ei, nec in alia Synodo restitutionis spem aut locum habere satisfactionis.* Hervetus legit: *Si sacrum celebrare ausus fuerit*: quasi Canon duntaxat loqueretur de Episcopo, Presbytero, aut Diacono altaris sacrificium peragente, aut ei assistente, cum de omni parte officii Ecclesiastici intelligendus sit, uti omnes passim versiones indicant, & etiam Græci interpretes notarunt; ac signanter Zonaras specialiter monet. „ Liturgiæ nomine hoc loco non *sacrorum celebratio, incruentique sacrificii oblatio solum; sed omnes præterea summi sacerdotii functiones* intelliguntur. Proinde etiamsi a Sacro faciendo abstineat, Baptismum tamen ministret, aliaque, quæ ex præcedente, hoc est inveteratâ consuetudine, summi sacerdotis propria munia sunt, pœnæ hujus Canonis subjicitur „.

Non negat igitur hic Canon, Episcopo, Presbytero, aut Diacono appellationis, aut defensionis remedium, cum se injuste depositos, vel damnatos credant; sed vult ut interim sententiæ latæ se subjiciant, sive nihil per arrogantiam, sive quasi per contemptum faciant contrarium ipsi sententiæ, antequam per aliam Synodum hujus sententiæ correctio facta sit, uti recte notavit Aristenus.

Sensum igitur bene expressit Martinus Bracarensis *Can.* 37. ita legens: „ Si præsumpserit sive Episcopus ille, „ aut Presbyter, vel Diaconus facere „ oblationem, vel matutinum, aut ve„ spertinum sacrificium, quasi in officio „ agere *sicut prius*, non liceat ei, nec „ in alio Concilio spem reconciliatio„ nis habere, nec ultra reconciliari „.

His ergo negatur appellationis, & defensionis auxilium, qui quâdam *præsumptione*, vel *audaciâ*, sententiam latam quasi despicientes, agunt *sicut prius*, antequam sententia lata correcta fuerit per legitimum judicem.

Addit & Canon: *omnes* hujusmodi depositis, seu damnatis *communicantes abjici ab Ecclesia* (sive Gr. *ut ex Ecclesia rejiciantur*) *& maxime, si posteaquam didicerint adversus memoratos prolatam fuisse sententiam, eisdem contumaciter communicare tentaverint.*

Hìc non agi de simplici, sed de contumaci excommunicatione, quæ ob suam contumaciam, abjectionem ab Ecclesia mereatur, satis indicat lectio Isidori, cui congruit codex Ecclesiæ Romanæ.

Fuit hic Canon relectus & probatus in Concilio Chalcedonensi *act.* 4. adversus quosdam Monachos, volentes communicare Dioscoro Archiepiscopo Alexandrino, postquam a Synodo Chalcedonensi fuerat depositus. Refertur apud Gratianum, *causâ* 11. *quæst.* 3. *Can.* 6. & rursus *Can.* 7. ex versione Martini Bracarensis supra citata.

Hìc ostenditur auctoritas Synodorum Provincialium in judicandis & terminandis causis Episcoporum, de qua disciplina videri possunt, quæ dicta sunt in *Jure Ecclesiastico Tom. I. par.* 1. *tit.* 20. *cap.* 3. *pag.* 325. (a) Ubi & mutationem hujus disciplinæ sensim introductam annotavi.

Notandum præsenti Canone, sermo-

(a) Hæc pertractata sunt *cap.* 2. si consulantur anteriores Editiones.

monem esse de sententiis contra Ecclesiasticas personas pronuntiatis ordine juris servato, sive prolatis secundum præscriptum Canonum, nequaquam vero pronuntiatis vià facti, sive neglecto ordine juris, quas nonnumquam sperni posse tamquam nullas & irritas notum est.

Canon V.

Si quis Presbyter, aut Diaconus Episcopum proprium contemnens, se ab Ecclesia sequestravit, & seorsum colligens, altare constituit, & commonenti Episcopo non acquieverit, nec consentire vel obedire voluerit semel & iterum convocanti, hic damnetur omnimodo, nec ultra remedium consequatur, quia suam recipere non potest dignitatem. Quod si Ecclesiem conturbare & sollicitare persistat, tamquam seditiosus per potestates exteras opprimatur.

Scholion.

Presbyter contra proprium Episcopum altare erigens.

PRæsens Canon multum similis est Canoni XXXII. vulgo Apostolorum, decernitque: *Si quis Presbyter, aut Diaconus Episcopum proprium contemnens, se ab Ecclesia*, hoc est a cœtu publico, *cui Episcopus præsidet, sequestravit* (seu G. *segregavit*) *& seorsum* (sive G. *privatim*) *apud se collectis populis colligens altare constituit* (seu G. *congregationem effecerit*) *& altare fixerit, & commonenti Episcopo non acquieverit, nec consentire, vel obedire voluerit semel & iterum convocanti, hic damnetur omnimodo* (seu G. *is omni modo deponatur*) *nec ultra remedium consequatur, quia suam recipere non potest dignitatem*, (vel G. *& non amplius curationem assequi, nec suum possit honorem capere*). Quibus sat manifeste appellationis remedium tamquam *contumaci*, denegatur. Cum autem similes rebelles, & Ecclesiasticæ unitatis perturbatores nonnumquam solà Ecclesiæ auctoritate cohiberi nequeant, addit Canon: *Quod si Ecclesiam conturbare & sollicitare persistat, tamquam seditiosus per potestates exteras opprimatur:* (vel G. *sin autem perseveret turbas & seditionem in Ecclesia concitare, is per externam potentiam, ut seditiosus castigetur*) (sive Isid. *per eam, quæ foris est potestatem*).

Si sediciones excitet, seculari puniendus est potestate.

Verum omnes hæ in verbis dissonantes lectiones eumdem habent sensum; nimirum hujusmodi inobedientem & seditiosum per potestatem secularem, quæ *externa*, sive *extera* vocatur respectu potestatis Ecclesiasticæ, quæ Ecclesiæ *propria* est & quasi *interna*, uti uno consensu hìc notant interpretes, coërcendos esse.

Canon IV & V. Antiocheni a Concilio Chalcedon. tamquam *sacra Patrum Regulæ* probati.

Hic Canon cum præcedenti in Concilio Chalcedonensi *act. IV.* in caussa Carosi & Dorothæi, aliorumque his adhærentium Monachorum, ex Codice Canonum relectus fuit; atque sententia conformis in illos, si Concilio non obedirent in condemnatione Eutichetis, concepta est his verbis. „ Sciant
„ se cum monachis, qui cum ipsis
„ sunt, privatos esse & gradu, &
„ omni dignitate, & communione,
„ una cum eo, ut desinant præesse
„ Monasteriis: ac siquidem perfugere
„ conentur, valere in eos eamdem
„ pœnam decernit sanctum hoc &
„ universale magnum Concilium, ex-
„ ternà videlicet auctoritate, juxta di-
„ vinas sacrasque Patrum Regulas,
„ corroborante sententiam in contu-
„ maces latam „.

Ostendit hic Canon, Monachos & Clericos rebelles nonnumquam per potestatem secularem coërcendos, scilicet Ecclesiasticà potestate ad coercendum haud sufficiente, atque hinc est usitata brachii secularis imploratio.

Postrema hæc Canonis clausula apud Martinum Bracarensem annectitur Canoni præcedenti, his verbis: *si autem permanserit turbans & concitans Ecclesiam, per forasticam potestatem oportet eum, sicut seditionarium ab omni plebe expelli*: & ita refertur a Gratiano *caus.* 11. *quæst.* 8. *Can.* 7. ubi videnda correctorum Romanorum annotatio.

Ca-

CANON VI.

Si quis a proprio Episcopo communione privatus est, non ante suscipiatur ab aliis, quam suo reconcilietur Episcopo, aut certe ad Synodum, quæ congregatur, occurrens, pro se satisfaciat; & persuadens Concilio, sententiam accipiat alteram. Hæc autem definitio maneat circa Laicos, & Presbyteros, & Diaconos, omnesque, qui sub regula esse monstrantur.

SCHOLION.

Excommunicatus ab Episcopo, ab alio non recipiatur.

QUod hoc Canone statuitur, id ipsum & Canone Nicæno decretum fuit. Declarat autem hic Canon, quod hæc definitio generaliter obtinere debeat, id est, *maneat* tam *circa Laicos*, quam *Presbyteros & Diaconos, omnesque* (vel juxta Dionysium *qui sub regula esse monstrantur*) (vel Isid. *qui in Clero sunt*) (sive G. *& omnes qui sunt in Cleri catalogo*): pro quo notandum primitus usitatum fuisse, ut omnes, qui Ecclesiæ tamquam ministri servirent, in catalogo, sive matricula Ecclesiæ annotarentur, ut iis ex bonis Ecclesiasticis necessaria subministrarentur. Apud Gratian. *caus.* 11. *quæst.* 3. *Can.* 2. exstat prædictus Canon, ut autem securius, efficaciusque observetur, sequens conditus.

CANON VII.

Nullus peregrinorum sine pacificis, id est, commendatitiis suscipiatur epistolis.

SCHOLION.

Peregrinus sine litteris pacificis non recipiatur.

PRæsens Canon, quasi appendix est præcedentis; ut enim nemo a proprio Episcopo depositus, vel excommunicatus ab alio recipiatur, statuitur, ut nullus ex una Ecclesia ad aliam veniens recipiatur *sine pacificis litteris* proprii Episcopi, ut hoc pacto innotescat eam pacem & communionem cum proprio Episcopo habere. De his litteris autem agitur ad Canonem XIII. Chalcedonensem. Exstat apud Gratianum *Dist.* 71. *Can.* 9. ex versione Isidori, qui perperam videtur hunc Canonem restringere ad *peregrinos Clericos*, quandoquidem præcedens loquatur indistincte de Laicis & Clericis. Legit enim Isidorus: *nullum absque formata, quam Græci epistolam vocant, peregrinorum Clericorum suscipi oportet.* Notant ibidem Correctores Romani aliam esse Græcorum & Dionysii lectionem.

CANON VIII.

Presbyteri, qui sunt in agris, Canonicas Epistolas dare non possunt; ad solos tantum vicinos Episcopos litteras destinabunt. Chorepiscopi autem, qui sunt irreprehensibiles, dare possunt pacificas, id est, generales Epistolas.

SCHOLION.

A quo pacificæ concedendæ?

IN præcedenti Canone dictum fuit, nullum peregrinum *sine pacificis* id est, *commendatitiis epistolis* esse suscipiendum: præsenti vero Canone declaratur, quibus similes litteras dandi competat auctoritas.

Primo itaque dicitur: *Presbyteri, qui sunt in agris* (seu Isid. *in pagis*) (seu G. *in regionibus*) *epistolas dare non possint* (sive G. *nec dent Canonicas epistolas*) *ad solos tantum vicinos Episcopos litteras destinabunt*, (sive Isid. *neque ad regiones longinquas formatas*) id est, *Canonicas Epistolas dare, & nisi ad finitimos Episcopos simplices litteras mittere præsumant.*

Hic sat aperte Canon vetat Presbyteris, quos hodie Parochos dicimus, dare epistolas Canonicas, sive formatas, quæ dabantur Clericis peregre proficiscentibus, ut sacra officia obire possent. Ad vicinum autem Episcopum de talibus Clericis scribere, & ordinationem, ac fidem, ac opinionem eorum notam facere, etiam illis conceditur, ut hic exponit Aristenus.

Hasque litteras vocat Isidorus *simplices*, utpote simpliciter testimonium vitæ & ordinationis continentes.

Alterâ parte Canonis declaratur, quod *Chorepiscopi* „ qui sunt irreprehensibiles, id est, quorum existimatio nullâ accusatione, quæ labem „ afferat, tentata est „ ut ait Balsamon, dare possint *pacificas*, *id est*, *generales Epistolas*.

Canoni huic congruit hodierna Ecclesiæ praxis, quæ testimoniales dare permittit Presbyteris, sive Parochis; at pacificas, sive dimissoriales, quibus Clericis ministrandi licentia extra Diœcesim conceditur, Episcopis eorumque Vicariis reservata esse solet; nec sine litteris Episcopi ad divina celebranda, admittendum Presbyterum externum, Synodi nostræ præscribunt. Uti ostendi in *Jure Eccles. Tom.II. part.2. sect.1. tit.5. cap.9. pag.*134. Laicos vero de una Parochia ad aliam transmigrantes, solis testimonialibus Parochi munitos admitti permittunt.

Interim & ex hoc Canone intelligimus, quam solliciti fuerint jam pridem Patres: ne temere litteræ testimoniales de vita & moribus darentur, cum nec Parochis eas fiderent, nisi ad solos Episcopos vicinos, qui de prudentia & circumspectione Parochorum certiores esse possent, & consequenter quid de litteris eorum foret deferendum, judicare.

CANON IX.

Per singulas regiones Episcopos convenit nosse Metropolitanum Episcopum sollicitudinem totius Provinciæ gerere. Propter quod ad Metropolim omnes undique, qui negotia videntur habere, concurrant. Unde placuit eum & honore precellere, & nihil amplius prater eum, ceteros Episcopos agere (secundum antiquam a Patribus nostris Regulam constitutam) nisi ea tantum, quæ ad suam Diœcesim pertinent, possessionesque subjectas. Unusquisque enim Episcopus habet suæ Parochiæ potestatem, ut regat juxta reverentiam singulis competentem; & providentiam gerat omnis possessionis, quæ sub ejus est potestate, ita ut Presbyteros & Diaconos ordinet, & singula suo judicio comprehendat. Amplius autem nihil agere tentet prater Antistitem Metropolitanum, nec Metropolitanus sine ceterorum gerat Consilio Sacerdotum.

SCHOLION.

Metropolitanus præest toti Provinciæ.

PRæsens Canon in multis convenit cum Canone XXXIV. vulgo Apostolorum, crediturque in hoc Canone fieri allusionem ad dictum Canonem, uti observavi in scholiis in illum.

Equidem hic Canon evincit eo tempore inter Episcopos cujusque Provinciæ, unum fuisse, qui aliis *honore præcelleret*, sive *honore præcederet*, quique & *sollicitudinem totius Provinciæ gereret*.

Hic autem erat ille Episcopus, qui totius Provinciæ *Metropoli præerat*, uti habet Canon ex lectione Græcorum, inde dictus Episcopus *Metropolitanus*. Dicit autem *per singulas regiones Episcopos* (seu G. *qui sunt in unaquaque Provincia*) *convenit nosse* (vel G. *scire oportet*) *Metropolitanum Episcopum* (seu G. *Episcopum, qui Metropoli præest*) *sollicitudinem totius Provinciæ gerere* (seu G. *curam suscipere totius Provinciæ*).

Ulterius habetur ex hoc Canone, quare hæc præeminentia huic Episcopo delata fuerit: *nimirum propter quod ad Metropolim omnes undique, qui negotia videntur habere, concurrant* (vel G. *eo quod in Metropolim undequaque concurrunt omnes, qui habent negotia*) [sive Isid. *propter quod ad Metropolitanam civitatem, ab his, qui causas habent, sine dubio concurratur*].

Hinc videmus Metropolim Ecclesiasticam, jam pridem a Metropoli Civili dependisse, uti latius notabimus ad Canonem XII. Chalcedonensem, & in *Jure Eccles. Tom.I. part. 1. tit. 19. cap.1. pag.* 292. diximus.

Præterea noscitur ex hoc Canone, nihil magni momenti quod propriam cu-

Negotia magni momenti non tractent Episcopi sine Metropolitano.

cujusque Episcopi Diœcesim excedit, Episcopos agere posse, sine Metropolitano. Dicit enim Canon: *Unde placuit eum & honore præcellere* (seu G. *præcedere*) *& nihil amplius* (seu G. *nihil magni momenti*) *præter eum*, (sive G. *sine illo*) *cæteros Episcopos agere* (vel G. *aggredi*) *secundum antiquam a Patribus nostris Regulam constitutam* (sive G. *ut vult antiquior, qui & obtinuit e Patribus nostris Canon*) *nisi ea tantum, quæ ad suam Diœcesim pertinent* (sive G. *quæ ad uniuscujusque parœciam conferunt*) *possessionesque* (seu G. *Regiones*) *subjectas* (sive G. *quæ ei subsunt*).

Vult ergo Canon, ut negotia magni momenti, quæ Provinciam concernunt, non agantur sine Metropolitano; at illa, quæ concernunt singulorum Episcoporum proprias parœcias, sive Diœceses, absolvantur per singulos respective proprios Episcopos. Rationem posterioris subjicit Canon: *Unusquisque enim Episcopus habeat suæ Parochiæ potestatem, ut regat juxta reverentiam singulis competentem* (sive Isid. *secundum competentem sibi reverentiam*) (vel G. *pro unicuique conveniente Religione*) *& providentiam gerat omnis possessionis, quæ sub ejus est potestate* (sive G. *totius regionis, quæ suæ urbi subest, curam gerat*): *ita ut Presbyteros & Diaconos ordinet, & singula suo judicio comprehendat* (sive G. *& unaquaque cum judicio tractet*) (vel Isid. *de singulis illius regionis causis, cum pondere & moderatione disceptet*).

Singulis ergo Episcopis regimen & curam suæ Diœcesis, sive Regionis vult esse: ita ut *Presbyteros & Diaconos etiam ordinet, & singula suo judicio comprehendat*, sive ut legunt Græci, *& unaquaque cum judicio tractet*. Isidorus autem hanc finalem clausulam intellexit de causarum disceptatione: ita enim legit: *& de singulis illius regionis causis cum moderatione & pondere disceptare*.

Præter illa autem, quæ propriam cujuslibet Episcopi Diœcesim spectant, nihil agere possunt Episcopi sine Metropolitano, nec Metropolitani sine Episcopis suæ Provinciæ.

Amplius autem nihil agere tentet præter Antistitem Metropolitanum ; (sive G. *& nihil ultra facere aggrediatur Episcopus sine Metropolitano Episcopo*). Addit denique Canon: *nec Metropolitanus sine cæterorum gerat consilio Sacerdotum*.

Nec Metropolitanus absque Episcopis Provinciæ.

Porro de disciplina hujus Canonis, tam quoad liberum cujusque Episcopi regimen suæ Diœcesis, etiam cum exclusione Metropolitani, quam jus & prærogativam Metropolitani supra Episcopos, in negotiis magni momenti, latius egi in *Jure Eccles. Tom. I. part. 1. tit. 16. cap. 5. pag. 233. cap. 6. pag. 235. & cap. 7. pag. 239.* item *tit. 19. cap. 1. pag. 292.* Alias, id est, in anterioribus editionibus *tit. 16. cap. 3. & 4.* & *tit. 19. cap. 1. & 4.*

Ex hoc Canone habemus quod juxta hunc Canonem causæ majores, sive magni momenti essent tractandæ in Synodo Provinciali, quæ constabat ex Metropolitano, & cæteris Episcopis Provinciæ.

Per antiquiorem Canonem, cujus hic fit mentio, intelligi Canonem XXXIV. Apostolorum vix dubitari potest; quandoquidem eadem ac iisdem pene verbis, in eo legantur, quæ nonnihil hic latius exponuntur; neque ullus alius Canon occurrat, quo ante hanc Synodum constituta legantur, unde hic habetur argumentum pro antiquitate Canonum Apostolorum.

Canon X.

Qui in vicis vel possessionibus Chorepiscopi nominantur, quamvis manus impositionem Episcoporum perceperint, & ut Episcopi consecrati sint; tamen sanctæ Synodo placuit, ut modum proprium recognoscant; ut gubernent sibi subjectas Ecclesias, earumque moderamine curâque contenti sint. Ordinent etiam Lectores, & Subdiaconos, atque Exorcistas, quibus promotiones istæ sufficiant. Nec Presbyterum vero, nec Diaconum audeant ordinare, præter Civitatis Episcopum, cui ipse cum possessione subjectus est. Si quis autem tans-

transgredi statuta tentaverit, depositus, quo utebatur honore privetur. Chorepiscopum vero Episcopus Civitatis ordinet, cui ille subjectus est.

SCHOLION.

De Chorepiscoporum excessibus.

HIc Canon evincit, Chorepiscopos eo tempore limites suæ auctoritatis excessisse, ipsumque Episcoporum regimen turbasse; ut propterea modum & limites iis præscribere necesse fuerit.

Hinc habemus ante hanc Synodum notos fuisse Chorepiscopos, quandoquidem jam tempore hujus Synodi necessum fuerit eorum excessus corrigere.

Primum igitur decernitur, ut *qui in vicis vel possessionibus* (seu G. *Regionibus* (vel Isid. *villis*) *Chorepiscopi nominantur, quamvis manus impositionem Episcoporum* (vel G. *Episcopi*) (sive Isid. *ab Episcopis*) *perceperint, & ut Episcopi consecrati sint, ut modum proprium recognoscant, ut gubernent sibi subjectas Ecclesias, earumque moderamine & curâ contenti sint:* hoc est, sint contenti Ecclesiâ, cui præfecti sunt, neque curam quasi Episcopi per totam Diœcesim, ultra terminos sibi constitutos protendere præsumant, sed oportet esse contentos propriâ sollicitudine & gubernatione, quam susceperunt, uti legit Isidorus.

Chorepiscopi non ordinent nisi Subdiaconos, Lectores, & Exorcistas.

Ulterius decernitur, ut *ordinent Lectores, & Subdiaconos, atque Exorcistas, quibus promotiones istæ sufficiant* (sive G. *& eorum promotioni sufficere existiment* (vel Isid. *quibus sufficiat istorum tantum graduum licentiam accepisse*); quæ insinuant hæc referenda ad ipsos Chorepiscopos, quorum promotioni sufficere debet, si hosce constituere, vel ordinare queant. Subditur autem in Canone, *nec Presbyterum vero, nec Diaconum audeant ordinare præter civitatis Episcopum, cui ipse cum possessione subjectus est:* [vel. Isid. *præter conscientiam Episcopi civitatis, vel Ecclesiæ, cui adjacens invenitur, seu ipse, seu regioni, in qua præesse dignoscitur*] (aut G. *absque urbis Episcopo, cui subjicitur ipse & regio*)

Hæc autem limitatio ex Canone præscripto procedit, *etiamsi* (Chorepiscopi) *Episcopi manuum impositionem acceperint*. Hic manuum impositionem intelligi ordinationem Episcopalem prætenditur a nonnullis, ipsaque versio Herveti insinuat, quæ habet, *etiamsi Episcopi ordinationem manuumque impositionem acceperint*. Sed clarius hanc interpretationem expresserunt Dionysius & Isidorus, quorum ille ita legit: *quamvis manus impositionem Episcoporum acceperint, & ut Episcopi consecrati sint.* Isidorus autem: *tametsi manus impositionem ab Episcopis susceperint, & ut Episcopi sint consecrati*.

Chorepiscopi illi erant veri Episcopi; sed an vi suæ ordinationis, controvertitur.

Hæc dubitari non sinunt, quin hoc Canone supponatur Chorepiscopos, quorum limitatur auctoritas, Episcopali charactere fuisse insignitos.

At illud inter Eruditos est controversum, an Chorepiscopi vi suæ ordinationis fuerint veri Episcopi, sive charactere Episcopali insigniti; an vero duntaxat per accidens, aliqui eorum fuerint Episcopi; puta quia cum quondam essent Episcopi ordinati; postmodum vero ad ordinem Chorepiscoporum redacti; uti de Novatianis ad Ecclesiam revertentibus notavimus ad Canonem VIII. Nicænum.

Quidquid sit de hac Eruditorum inter se controversia, illud nequaquam obscurum est, ex contextu Canonis, quod Patres Antiocheni supposuerint Chorepiscopos veros fuisse Episcopos vi suæ ordinationis, & qui ordinabantur, ut curam Episcopalem agerent in vicis, seu villis majori alicui civitati adjectis. Sed & hoc constat, quod licet fuerint veri Episcopi, quia tamen duntaxat essent ordinati, ut curam agerent Episcopalem in villis, unde & Episcopi villani aliquando vocati fuere, inde & contigit ut sensim majoris civitatis Episcopo fuerint subjecti, & Episcopus civitatis aliquam superioritatem in ipsos acceperit, quemadmodum Metropolitanus a civitate Metropoli ex ipsa Metropoli civili sensim accepit superioritatem aliquam & prærogativam super Episcopos ipsius Provinciæ.

Hoc

Hoc inſuper notandum quod origo & inſtitutio Chorepiſcoporum nequaquam ex hujus, aut aliarum Synodorum, puta, Ancyranæ Neocæſarienſis, aut etiam Nicænæ Canonibus petenda ſit, quandoquidem omnes hæ Synodi de his Chorepiſcopis tamquam jam inſtitutis loquantur & ſtatuant.

Porro ex hoc Canone liquet Patres Antiochenos credidiſſe & ſuppoſuiſſe Chorepiſcopos generatim fuiſſe veros Epiſcopos, id enim manifeſte ſupponunt priora verba præſentis Canonis: *Qui in vicis vel poſſeſſionibus Chorepiſcopi nominantur, quamvis manus impoſitionem Epiſcoporum perceperint, & ut Epiſcopi conſecrati ſint*, &c. Hi enim generaliter loquuntur de Chorepiſcopis, fatenturque, quod hi *non tantum manus impoſitionem Epiſcoporum perceperint*, ſed inſuper *ut Epiſcopi conſecrati ſint*.

Sed licet eos, ut veros Epiſcopos recognoſcat Synodus; tamen ſubjungitur: *ſanctæ Synodo placuit, ut modum proprium recognoſcant, ut gubernent ſibi ſubjectas Eccleſias, earumque moderamine curâque contenti ſint*. Quæ rurſus ad omnes generaliter Chorepiſcopos referuntur, ut proinde dubitari nequeat, quin Canon ſpectet ad omnes generaliter Chorepiſcopos.

Moderamen a Chorepiſcopis ſervandum in hoc præcipue conſiſtit, nimirum, *ut ordinent etiam Lectores, & Subdiaconos, atque Exorciſtas, quibus promotiones iſtæ ſufficiant*.

Itaque reſtringitur horum Chorepiſcoporum, ſive Epiſcoporum, qui in vicis ſunt conſtituti, auctoritas, quod quidem ordinare queant inferiores Clericos; *ſed nec Presbyterum, nec Diaconum ordinare audeant, præter civitatis Epiſcopum, cui ipſe cum poſſeſſione ſubjectus eſt*.

Quin & ex hoc moderamine nequaquam obſcurum eſt, Patres Antiochenos ſuppoſuiſſe Chorepiſcopos reverâ fuiſſe Epiſcopos, ſive in Epiſcopos fuiſſe ordinatos, alias enim, nec de licentia aut conſenſu Epiſcopi civitatis potuiſſent Presbyterum, aut Diaconum ordinare.

Videntur Chorepiſcopi fuiſſe Epiſcopi villicani.

Admodum igitur veriſimile eſt primitus etiam hos Chorepiſcopos, qui in villis ac vicis ad regendum populum ordinabantur, fuiſſe veros Epiſcopos, & æqualis auctoritatis in regimine ſuarum Eccleſiarum cum Epiſcopis, qui in majoribus civitatibus erant conſtituti.

Verum cum creſcente Eccleſiâ regimen Eccleſiaſticum ſenſim inſtitui cœpit ad normam regiminis politici; cœperunt Epiſcopi, qui civitatibus præerant, prærogativas, & jura aliqua ſibi vendicare in Epiſcopos, qui in vicis & regionibus civitati illi quoad civilia ſubjectis erant, quemadmodum videmus, quod Epiſcopus civitati Metropoli alicujus Provinciæ præfectus tandem in Epiſcopos Provinciæ prærogativas & jura Metropolitica acquiſierit.

Quemadmodum igitur Synodus Nicæna voluit, ut Metropolitanis & majoribus Eccleſiis, ſua jura ſerventur, ita quoque & hæc Synodus decrevit, ut Chorepiſcopi Epiſcopo civitatenſi, cui eorum regio eſt ſubjecta, ſua jura conſervent, & ipſi ſint contenti moderamine, curâque ſubjectarum ſibi Eccleſiarum, & ipſis ſufficiat ordinare poſſe inferiores Clericos, prout in Canone exprimitur.

Quod autem in Canone dicatur, ut Epiſcopus civitatis ordinet Chorepiſcopum, nequaquam evincit Epiſcopum contra Canonem Nicænum, ſine aliorum Epiſcoporum aſſiſtentia potuiſſe ordinare Chorepiſcopum, ſed hic ſolummodo nominavit Synodus civitatis Epiſcopum, tamquam ordinantem, eo quod ille eſſet principalis, ad quem hæc ordinatio pertineret, ſicuti ſubinde dicitur Epiſcopum eſſe ordinandum a ſuo Metropolitano, licet non excludantur alii Epiſcopi aſſiſtentes, ut proinde ex his concludi non poſſit Chorepiſcopos non fuiſſe Epiſcopos. Ad hæc juſtum videbatur, ut Epiſcopus civitatis in ordinatione Chorepiſcopi obtineret locum principalem, & ipſum ordinaret, quandoquidem Chorepiſcopus ordinaretur, ut gereret curam regionis civitati Epiſcopali ſubjectæ. Et indubie hæc erat

una

transgredi statuta tentaverit, depositus, quo utebatur honore privetur. Chorepiscopum vero Episcopus Civitatis ordinet, cui ille subjectus est.

Scholion.

De Chorepiscoporum excessibus.

Hic Canon evincit, Chorepiscopos eo tempore limites suæ auctoritatis excessisse, ipsumque Episcoporum regimen turbasse; ut propterea modum & limites iis præscribere necesse fuerit.

Hinc habemus ante hanc Synodum notos fuisse Chorepiscopos, quandoquidem jam tempore hujus Synodi necessum fuerit eorum excessus corrigere.

Primum igitur decernitur, ut *qui in vicis vel possessionibus* (seu G. *Regionibus* (vel Isid. *villis*) *Chorepiscopi nominantur, quamvis manus impositionem Episcoporum* (vel G. *Episcopi*) (sive Isid. *ab Episcopis*) *perceperint, & ut Episcopi consecrati sint, ut modum proprium recognoscant, ut gubernent sibi subjectas Ecclesias, earumque moderamine & curâ contenti sint:* hoc est, sint contenti Ecclesiâ, cui præfecti sunt, neque curam quasi Episcopi per totam Diœcesim, ultra terminos sibi constitutos protendere præsumant, sed oportet esse contentos propriâ sollicitudine & gubernatione, quam susceperunt, uti legit Isidorus.

Chorepiscopi non ordinent nisi Subdiaconos, Lectores, & Exorcistas.

Ulterius decernitur, ut *ordinent Lectores, & Subdiaconos, atque Exorcistas, quibus promotiones istæ sufficiant* (sive G. *& eorum promotioni sufficere existiment* (vel Isid. *quibus sufficiat istorum tantum graduum licentiam accepisse*); quæ insinuant hæc referenda ad ipsos Chorepiscopos, quorum promotioni sufficere debet, si hosce constituere, vel ordinare queant. Subditur autem in Canone, *nec Presbyterum vero, nec Diaconum audeant ordinare præter civitatis Episcopum, cui ipse cum possessione subjectus est:* [vel Isid. *præter conscientiam Episcopi civitatis, vel Ecclesiæ, cui adjacens invenitur, seu ipse, seu regioni, in qua præesse dignoscitur*] (aut G. *absque urbis Episcopo, cui subjicitur ipse & regio*)

Hæc autem limitatio ex Canone præscripto procedit, *etiamsi* (Chorepiscopi) *Episcopi manuum impositionem acceperint*. Hic manuum impositionem intelligi ordinationem Episcopalem prætenditur a nonnullis, ipsaque versio Herveti insinuat, quæ habet, *etiamsi Episcopi ordinationem manuumque impositionem acceperint*. Sed clarius hanc interpretationem expresserunt Dionysius & Isidorus, quorum ille ita legit: *quamvis manus impositionem Episcoporum acceperint, & ut Episcopi consecrati sint.* Isidorus autem: *tametsi manus impositionem ab Episcopis susceperint, & ut Episcopi sint consecrati.*

Chorepiscopi illi erant veri Episcopi; sed an vi suæ ordinationis, controvertitur.

Hæc dubitari non sinunt, quin hoc Canone supponatur Chorepiscopos, quorum limitatur auctoritas, Episcopali charactere fuisse insignitos.

At illud inter Eruditos est controversum, an Chorepiscopi vi suæ ordinationis fuerint veri Episcopi, sive charactere Episcopali insigniti; an vero duntaxat per accidens, aliqui eorum fuerint Episcopi; puta quia cum quondam essent Episcopi ordinati; postmodum vero ad ordinem Chorepiscoporum redacti; uti de Novatianis ad Ecclesiam revertentibus notavimus ad Canonem VIII. Nicænum.

Quidquid sit de hac Eruditorum inter se controversia, illud nequaquam obscurum est, ex contextu Canonis, quod Patres Antiocheni supposuerint Chorepiscopos veros fuisse Episcopos vi suæ ordinationis, & qui ordinabantur, ut curam Episcopalem agerent in vicis, seu villis majori alicui civitati adjectis. Sed & hoc constat, quod licet fuerint veri Episcopi, quia tamen duntaxat essent ordinati, ut curam agerent Episcopalem in villis, unde & Episcopi villani aliquando vocati fuere, inde & contigit ut sensim majoris civitatis Episcopo fuerint subjecti, & Episcopus civitatis aliquam superioritatem in ipsos acceperit, quemadmodum Metropolitanus a civitate Metropoli ex ipsa Metropoli civili sensim accepit superioritatem aliquam & prærogativam super Episcopos ipsius Provinciæ.

Hoc

Hoc insuper notandum quod origo & institutio Chorepiscoporum nequaquam ex hujus, aut aliarum Synodorum, puta, Ancyranæ Neocæsariensis, aut etiam Nicænæ Canonibus petenda sit, quandoquidem omnes hæ Synodi de his Chorepiscopis tamquam jam institutis loquantur & statuant.

Porro ex hoc Canone liquet Patres Antiochenos credidisse & supposuisse Chorepiscopos generatim fuisse veros Episcopos, id enim manifeste supponunt priora verba præsentis Canonis: *Qui in vicis vel possessionibus Chorepiscopi nominantur, quamvis manus impositionem Episcoporum perceperint, & ut Episcopi consecrati sint, &c.* Hi enim generaliter loquuntur de Chorepiscopis, fatenturque, quod hi *non tantum manus impositionem Episcoporum perceperint*, sed insuper *ut Episcopi consecrati sint.*

Sed licet eos, ut veros Episcopos recognoscat Synodus; tamen subjungitur: *sanctæ Synodo placuit, ut modum proprium recognoscant, ut gubernent sibi subjectas Ecclesias, earumque moderamine curâque contenti sint.* Quæ rursus ad omnes generaliter Chorepiscopos referuntur, ut proinde dubitari nequeat, quin Canon spectet ad omnes generaliter Chorepiscopos.

Moderamen a Chorepiscopis servandum in hoc præcipue consistit, nimirum, *ut ordinent etiam Lectores, & Subdiaconos, atque Exorcistas, quibus promotiones istæ sufficiant.*

Itaque restringitur horum Chorepiscoporum, sive Episcoporum, qui in vicis sunt constituti, anctoritas, quod quidem ordinare queant inferiores Clericos; *sed nec Presbyterum, nec Diaconum ordinare audeant, præter civitatis Episcopum, cui ipse cum possessione subjectus est.*

Quin & ex hoc moderamine nequaquam obscurum est, Patres Antiochenos supposuisse Chorepiscopos reverà fuisse Episcopos, sive in Episcopos fuisse ordinatos, alias enim, nec de licentia aut consensu Episcopi civitatis potuissent Presbyterum, aut Diaconum ordinare.

Videntur Chorepiscopi fuisse Episcopi villicani.

Admodum igitur verisimile est primitus etiam hos Chorepiscopos, qui in villis ac vicis ad regendum populum ordinabantur, fuisse veros Episcopos, & æqualis anctoritatis in regimine suarum Ecclesiarum cum Episcopis, qui in majoribus civitatibus erant constituti.

Verum cum crescente Ecclesiâ regimen Ecclesiasticum sensim institui cœpit ad normam regiminis politici; cœperunt Episcopi, qui civitatibus præerant, prærogativas, & jura aliqua sibi vendicare in Episcopos, qui in vicis & regionibus civitati illi quoad civilia subjectis erant, quemadmodum videmus, quod Episcopus civitati Metropoli alicujus Provinciæ præfectus tandem in Episcopos Provinciæ prærogativas & jura Metropolitica acquisierit.

Quemadmodum igitur Synodus Nicæna voluit, ut Metropolitanis & majoribus Ecclesiis, sua jura serventur, ita quoque & hæc Synodus decrevit, ut Chorepiscopi Episcopo civitatensi, cui eorum regio est subjecta, sua jura conservent, & ipsi sint contenti moderamine, curâque subjectarum sibi Ecclesiarum, & ipsis sufficiat ordinare posse inferiores Clericos, prout in Canone exprimitur.

Quod autem in Canone dicatur, ut Episcopus civitatis ordinet Chorepiscopum, nequaquam evincit Episcopum contra Canonem Nicænum, sine aliorum Episcoporum assistentia potuisse ordinare Chorepiscopum, sed hic solummodo nominavit Synodus civitatis Episcopum, tamquam ordinantem, eo quod ille esset principalis, ad quem hæc ordinatio pertineret, sicuti subinde dicitur Episcopum esse ordinandum a suo Metropolitano, licet non excludantur alii Episcopi assistentes, ut proinde ex his concludi non possit Chorepiscopos non fuisse Episcopos. Ad hæc justum videbatur, ut Episcopus civitatis in ordinatione Chorepiscopi obtineret locum principalem, & ipsum ordinaret, quandoquidem Chorepiscopus ordinaretur, ut gereret curam regionis civitati Episcopali subjectæ. Et indubie hæc erat

una

una ex prærogativis, quæ sensim Episcopis civitatensibus accesserat super Episcopos illos villanos, sive Chorepiscopos, quemadmodum ordinatio Episcoporum provincialium devoluta fuit ad Episcopum præfectum Metropoli Civili Provinciæ.

Quapropter nequaquam concludi potest ex hoc Canone, Chorepiscopos fuisse ordinatos ab uno solo Episcopo; licet in Canone dicatur non posse ordinari sine licentia Episcopi civitatis; sive ab Episcopo civitatis constitui debere: quemadmodum concludi non potest Episcopos provinciales a solo Metropolitano constitui, quantumvis sine ejus licentia ordinari nequeant; sive quod etiam dicatur Episcopos a suo Metropolitano esse ordinandos.

Acris quæstio excitata circa seculum IX. an Presbyteri valide ordinarentur a Chorepiscopis.

Illud nihilominus constat, eos Chorepiscopos limites suæ jurisdictionis aut auctoritatis excessisse, necnon quæstiones de ipsorum ordinatione fuisse excitatas signanter sub finem seculi VIII. aut initium seculi IX. Quæstio acris fuit excitata in Gallia & Germania, occasione Presbyterorum & aliorum a Chorepiscopis ordinatorum, quos multi invalide ordinatos esse sustinebant, ideoque & plurimi Laici eorum missas fugiebant, liberosque suos ab iis confirmari nolebant, *ne magis vulnus quam benedictionem acciperent*.

Ut hæc contentio sopiretur, Episcopi de consensu & auctoritate Caroli Magni misere Amonem Saltsburgensem Archiepiscopum ad Leonem III. Papam, ut ab eo ancipitis quæstionis solutionem referret.

Respondit autem Leo, quæstionem a suis prædecessoribus jam esse finitam, nec alio judicio opus esse. Dicit enim „ nullum fore Presbyterum, vel Diaconum, aut Subdiaconum, ab eis „ ordinatum, nec Ecclesiam ab eis „ dedicatam, nec virginem consecratam, nec quemquam confirmatum, „ neque quidquam quod de Episcopali „ ministerio præsumpsere esse peractum; „ sed quidquid ex his ab eis illicite erat „ præsumptum, omnia a canonice ordinatis Episcopis debere rite peragi, „ & in meliorem statum reformari; „ quia quod non ostenditur gestum, „ ratio non finit, ut videatur iteratum „.

Hæc latius referuntur *lib.* 7. Capitul. Regum Francorum, *cap.* 260. editionis Baluzianæ, additurque in quadam Synodo definitum, Chorepiscopos nihil potuisse Episcopale peragere: „ nam Episcopi, inquit, non erant, „ quia nec ad quamdam civitatis Episcopalem sedem titulati erant, nec „ canonice a tribus Episcopis ordinati „.

Non dubium igitur quin Leo III. crediderit Chorepiscopos non fuisse charactere Episcopali insignitos, ejusque sententiam Episcopos Germaniæ & Galliæ amplexos esse. Quapropter suspicatur Eruditus Paschasius Quenellius *Dissert.* 2. *tom.* 2. Operibus Sancti Leonis inserta, Epistolam de Chorepiscopis; cujus fragmentum refert Gratianus *Dist.* 68. *Can.* 4. huic Leoni III. adscribendam, non autem S. Leoni, cui attribui nequaquam posse ibidem multis ostendit, quamquam eam illi adscribunt Correctores Romani in decreto Gratiani, secuti nimirum communem opinionem, quæ eam Sancto Leoni attribuebat.

Verum non obstante hâc Leonis III. responsione, & Episcoporum Synodali resolutione, non defuerunt etiam ex Episcopis, qui causam Chorepiscoporum acriter tuerentur, eosque omnia munia Episcopalia de licentia Episcopi civitatis obire posse assererent; uti testatur Rabanus Maurus, in libro de Chorepiscopis, & dignitate & officio eorum, quem annis aliquot post hoc Leonis responsum misit ad Drogonem Metensem Episcopum, in quo & ipse fortiter causam Chorepiscoporum, præsertim auctoritate hujus Canonis Antiocheni propugnat. Exstat hic liber cum præfatione Stephani Baluzii ad calcem *tom.* 1. Operis Petri de Marca, *de Concordia Sacerdotii & Imperii*. Remansit & in hæc usque tempora de Chorepiscoporum dignitate inter eruditos controversia, de qua videri possunt Morinus *de sacris ordinationibus*, *part.* 3. *exercit.* 4. *cap.* 3. & 4. & Natalis

Alexander in appendice ad Dissertationem de Episcoporum super Presbyteros eminentia, qui sustinent Chorepiscopos vi suæ ordinationis non fuisse Episcopos; novissime autem Guilielmus Beveregius in notis ad Canonem XIII. Ancyranum, contrarium contendit.

Interim illud indubitatum est seculo IX. & sequentibus plura fuisse edita decreta, quibus Chorepiscoporum ordinatio vetita fuit; eo quod Episcopi indocti otio & voluptatibus vacantes, Chorepiscopos ordinarent, uti habetur in Capitularibus Regum Francorum *lib. 6. cap.* 121. „ Placuit ne Cho„ repiscopi a quibusdam deinceps fiant, „ quoniam hactenus a nescientibus „ sanctorum Patrum, & maxime A„ postolorum decreta, suisque *quieti„ bus*, ac *delectationibus* inservientibus „ facti sunt. Idcirco & olim persæpe, „ & nostro, a Sancta Apostolica se„ de, tempore sunt prohibiti: & ne „ deinceps a quoquam, tam ordinante „ quam ordinari cupiente, talis præ„ sumptio assumatur, a cunctis nostri „ regni Episcopis est in Synodo cano„ nice prohibitum „. Eadem ratio redditur, & similiter improbatur a Concilio Meldensi *Can.* 44.

His decretis relatis, concludit Morinus loco citato *cap.* 5. *num.* 4. „ Ita„ que Chorepiscopis eo tempore nte„ bantur Episcopi multi, ut nunc in „ Germania potissimum ditissimi & „ Principes illi Episcopi, titularibus E„ piscopis, sive pro partibus infidelium „ ordinatis; qui paucâ mercede con„ tenti, Diœcesis onera ferunt, quam„ diu veri Episcopi Endymionis so„ mnum dormiunt „ (*a*).

Canon XI.

Si quis Episcopus aut Presbyter, aut quilibet Regulæ subjectus Ecclesiæ, præter Consilium & litteras Episcoporum provinciæ, & præcipue Metropolitani, adierit Imperatorem, hunc reprobari & abjici oportere, non solum a Communione, verum & ab honore, cujus particeps videtur existere. Quia venerandi Principis auribus molestiam tentavit inferre contra Leges Ecclesiæ: si igitur adire Principem, necessaria causa deposcit; hoc agatur cum tractatu & consilio Metropolitani, & cæterorum Episcoporum, qui in eadem Provincia commorantur, qui etiam proficiscentem suis prosequantur epistolis.

Scholion.

Nullus e Clero ad Imperatorem pergat absque litteris Episcoporum.

Disciplina hujus Canonis tamquam admodum conveniens, ac pene necessaria pluribus Canonibus renovata fuit, ac notanter Canonibus Sardicensibus & Africanis, quorum scholia videri poterunt.

Canon XII.

Si quis a proprio Episcopo Presbyter, aut Diaconus; aut a Synodo fuerit Episcopus forte damnatus, & Imperatoris auribus molestus exstiterit; oportet ad majus Episcoporum converti Concilium, & quæ putaverint habere justa, plurimis Episcopis suggerant, eorumque discussiones, ac judicia præstolentur: Si vero hæc parvipendentes, molesti fuerint Imperatori; hos nullâ veniâ dignos esse, nec locum satisfactionis habere, nec spem restitutionis penitus opperiri.

Scholion.

De Episcopis depositis ad Imperatorem confugientibus.

Primo decernit hic Canon, *quod Presbyter, aut Diaconus a proprio Episcopo; aut a Synodo fuerit Episcopus forte damnatus* (seu G. *depositus*) *& Imperatoris auribus molestus exstiterit* (seu G. *ausus fuerit Imperatoris auribus molestiam exhibere*) *oportet ad majus Episcoporum converti Concilium* (sive G. *eum oporteat ad majorem Syno-*

(*a*) *Cap. 6.* ejusdem Exercitationis docet, quâ occasione defierint Chorepiscopi in Oriente & Occidente; nec pigebit legisse istud caput.

nodum converti) *& quæ putaverint habere justa* (sive G. *jus quod se habere putat*) *plurimis Episcopis suggerant* (seu G. *ad plures Episcopos referre*) *eorumque discussiones ac judicia præstolentur:* (seu G. *eorumque examinationem & judicium suscipere*).

Sat manifestus apparet hac in parte Canonis sensus; nimirum quod si Presbyter, aut Diaconus a proprio Episcopo; aut Episcopus a Synodo fuerint depositi, non recurrant ad Imperatorem, seu molestiam ei non inferant, ut sententia contra ipsos lata, auctoritate ejus infirmetur. Sed si putent se injuste damnatos ad majus Episcoporum Concilium se convertant: *& quæ se putant habere justa, in eorum Concilio allegent, atque ab his de se expectent, quæ fuerit deprompta sententia:* uti legit Isidorus.

Si vero his contemptis; sive ea parvi-pendentes, molesti fuerint Imperatori, ut per eum restituantur, eos nullà veniâ dignos esse; nec locum defensionis habituros, omnique spe restitutionis destitutos pronuntiat.

Hic Canon objectus Sancto Chrysostomo.

Hunc Canonem objectum fuisse S. Chrysostomo, atque vi illius fuisse depositum constat ex Socrate & Sozomeno.

Cum enim instigante Eudoxiâ Arcadii Imperatoris uxore Episcopi simul congregati, Chrysostomum coram se citarent; ipseque de multis coram eis accusaretur; adversarii ejus animis cadebant, ob eccelsam ejus fiduciam, quâ ad purgandum se de criminibus objectis sistebat: „ Episcopi, qui aderant, „ ait Socrates, *lib. 6. cap.* 18. reliqua „ quidem omnia scrutari supersederunt: „ de hoc autem uno quæstionem habendam esse dixerunt: quod post depositionem absque Synodi auctoritate „ suo ipsius arbitrio, in Episcopalem „ sedem invasisset „ .

Duo huic objectioni respondit Chrysostomus: primum „ quinque & sexaginta Episcopos, qui ipsi communicaverant, istud decrevisse „. Huic responso reposuit Leontius unus ex Chrysostomi adversariis Episcopis: „ plures „ fuere, o Joannes, qui te in Synodo condemnavere; vel, uti refert „ Sozomenus, *lib. 8. cap.* 20. cumque „ ille (Joannes Chrysostomus) suffragia eorum proferret, qui post priorem „ Synodum cum ipso communicaverant, „ judices eam defensionem minime admiserunt, eo quod plures fuissent, qui „ ipsum condemnaverant; & *Sacerdotalis Canon id diserte prohiberet* „.

Nequaquam obscurum est *Canonem sacerdotalem*, qui profertur contra S. Joannem Chrysostomum, esse hunc Canonem XII. Antiochenum: præsertim si genuina sit Græcorum lectio, quæ non simpliciter habet; *ad majorem Synodum*, sed *ad plures Episcopos;* ad quæ verba adversarii Chrysostomi manifeste videntur allusisse, dum replicarunt; quod licet nonnulli Episcopi post priorem Synodum, in qua fuerat depositus, ipsi communicassent, nihil tamen hoc ei prodesse posset contra *Canonem sacerdotalem, eo quod plures fuissent, qui ipsum condemnaverunt*; sed quod juxta Canonem debuisset jus suum referre *ad plures Episcopos;* & ab his restitui.

An in odium S. Athanasii ab Arianis fuerit fabricatus?

Alterum, quod opposuit S. Chrysostomus Canoni, fuit quod contenderet „ non Ecclesiæ Catholicæ, sed *Arianorum Canonem* illum esse „: uti testatur Socrates, citato *cap.* 18. addens: „ Episcopi enim olim Antiochiæ congregati, ad evertendam *consubstantialis* fidem, præ odio, quo adversus Athanasium flagrabant, eum Canonem condiderunt „. Idem testatur Sozomenus, dicto *cap.* 20. una notans, quâ intentione hunc contra Athanasium Canonem condendum crederent Ariani. Nam cum Ariani, ait, concinnatis adversus Athanasium calumniis, Alexandrinam Ecclesiam ei ademissent, mutationem temporum formidantes, eam regulam condiderunt: studiose videlicet caventes, ut illa, quæ adversus ipsum machinati fuissent, indiscussa remanerent.

Porro tam Socrates, quam Sozomenus testantur, quod non obstantibus hisce Chrysostomi contra hunc Canonem argumentis, ipse ab Episcopis ibidem congregatis, prætextu violati hujus Canonis depositus sit.

Hinc

Hinc illud ut minus verisimile apparet, hujus Canonis tunc temporis non exiguam fuisse auctoritatem, dum auctoritate illius ausi fuerint adversarii S. Chrysostomi sententiam depositionis contra ipsum pronuntiare: quin & ipse Chrysostomus videtur ejus auctoritatem præsagisse, & agnovisse, etiam priusquam ipsi ab Arianis esset objectus; uti ex Socrate *lib. 6. cap. 16.* & Sozomeno *lib. 8. cap. 18.* habetur. Postquam enim narrarunt, Chrysostomum post depositionem suam in Synodo *ad Quercum*, jussu Imperatricis ad postulationem populi fuisse revocatum, subjugitur: „ at Joannes reversus in suburbano Imperatricis ipsius circa Anaplum (*a*) resedit, nec ante judicium *majoris Synodi*, quo palam fieret Episcopatum ipsi injuste ademptum fuisse; ingredi in urbem sustinebat. Ut quid enim majorem Synodum expostularet, nisi ut se contra auctoritatem hujus Canonis præmuniret „? Præterea ex responso Sancti Chrysostomi satis evinci videtur, eo tempore creditum fuisse, hunc Canonem ab Eusebianis, sive ab Arianis ad opprimendum Athanasium conditum esse: quod & Palladius in vita S. Chrysostomi testatur, dicens, quod Theophilus Alexandrinus Sancti Joannis Chrysostomi adversariorum caput, miserit tres Episcopos: „ mittens una & Canones quosdam *ab Arianis contra Beatissimum Athanasium factos*, quibus utentes, Joanni insidias struerent; quod post depositionem suam, sine Episcopali decreto redire ausus esset „. Deinde nonnullis interpositis asserit, Leontium Ancyræ Galatiæ una cum aliis nonnullis Episcopis sententiam nequissimam tulisse. „ Obtinere sancientes Theophili indiscretum judicium, ut locus purgandi se Joanni nullus omnino daretur; vigore scilicet Canonum eorum, quos Theophilus miserat, a quadraginta complicibus Arii editos, atque ita continentes: *Si quis Episcopus, aut Presbyter injuste, sive juste depositus, ex seipso absque Synodo in Ecclesiam redierit; hic jam excusationis non habeat locum; sed omnino expellatur* „. Si Canon a Palladio relatus cum hoc Canone conferatur, haud obscurum erit, Canonem a Palladio recitatum esse ipsum nostrum Canonem in compendium redactum, verbis quidem nonnihil discrepantem, sed sententiâ eumdem: præsertim cum nulla Synodus proferatur, in qua ullus unquam similis Canon editus, similisque disciplina stabilita fuisset tempore sancti Chrysostomi, nisi in hac Synodo Antiochena. Illud facile concessero, S. Athanasium nequaquam revera in hunc Canonem, aut disciplinam eo propositam impegisse, eo quod nequaquam ad Imperatorem recurrerit, tamquam, *parvipendens* Synodale decretum; nec auctoritate Imperatoris contra Synodalem sententiam restitui postulaverit; sed petiit, ut major Synodus auctoritate Imperatoris cogeretur, in qua se justificare posset, uti scribit Synodus totius Ægypti in litteris apud S. Athanasium, in Apolog. secunda extantibus. „ Ad Religiosissimum Imperatorem ascenderat, deprecans & iniquitatem hominis, & adversariorum calumnias, postulansque, ut legitima Episcoporum Synodus indiceretur „.

S. Athanasius huic Canoni non contravenit.

Verum quid frequentius, quam per homines invidos, & bonorum oppressores procurari, & interdum cudi decreta, quæ in se quidem optima sunt, & quibus revera boni & sancti non contraveniunt; sed tamen quæ ipsis serviunt, ut prætextum saltem aliquem habeant bonos, quos oderunt, opprimendi, assumentes ea, quæ in speciem videntur Canoni aut decreto contraria, & supprimentes, quæ eorum innocentiam & rectam agendi rationem probarent; quemadmodum hic in Sancto Athanasio fieri posse prævidebant.

Cum enim scirent, sine auctoritate Im-

(*a*) Anaplus locus est ita dictus, ad sinistrum latus Ponti Euxini, ut docet Procopius, *lib. 1. de Ædificiis.*

Imperatoris, secundum morem illius ætatis, Synodum cogi non posse, facile suspicabantur S. Athanasium recursum ad Imperatorem habiturum, si in majore Synodo se justificare vellet, & sententiam contra ipsum in Concilio Tyrio pronuntiatam retractari; quo casu, saltem in speciem accusandi occasionem captare posse credebant, quasi contra hunc Canonem a sententia Synodi ad Imperatorem recurrisset, quamvis revera in Canonem non peccasset.

Itaque admodum verisimile est, Eusebianos, qui in Synodo Antiochena ob præsentiam Constantii Imperatoris dominabantur, hunc Canonem ad opprimendum sanctum Athanasium condidisse, quamvis alias probandam exhibeat disciplinam, ac propterea verisimiliter a Catholicis ibidem Episcopis etiam probatus fuerit (*a*).

Hoc constat, Canonem hunc cum reliquis Canonibus hujus Synodi Codici Græcorum, quem e Græco in Latinum vertit Dionysius Exiguus, & e quo in Concilio Chalcedonensi Canones relegit Aëtius Archidiaconus Constantinopolitanus, insertos fuisse, idque sub una numerorum serie, sive *consequentiâ*, sine expressione Synodi, uti supra parte 1. *dissert. IV.* §. 2. notavimus. Quod factum fuisse a Theophilo Alexandrino S. Chrysostomi adversario, & homine admodum vafro, nonnulli suspicantur; postquam scilicet intellexit hisce Canonibus, ratione Synodi, in qua editi erant, invidiam aliqnam conflari, & eorum auctoritatem convelli.

Quidquid sit; hoc certum, quod non tantum Græci, sed & Latini sensim hunc Canonem cum reliquis receperint, etiam sub nomine hujus Synodi, præsertim postquam in oblivionem venire cœpit occasio conditi Canonis, solaque disciplina illo contenta nota fuit, uti ex omnibus tam Græcis, quam Latinis Canonum collectionibus patescit, refertque eum Gratianus noster *Caus.* 21. *quæst.* 5. *Can.* 2. ex versione Isidori.

Neque Correctores Romani ullam reprobati Canonis notam adjiciunt, sed in margine monent, illum quoque referri a Synodo Aquisgranensi *cap.* 74. Burchardo *lib.* 2. *cap.* 180. & Ivone *part.* 6. *cap.* 225. & Antonius Augustinus *lib.* 1. *de emend. Grat. cap.* 11. reflectens ad hunc Canonem, ait: „ hoc „ esse caput arbitror contra Beatum „ Athanasium scriptum „. Hoc ingenue fatendum est, recte notasse post Baronium, Severinum Binium, hoc Canone, uti & nonnullis aliis hujus Concilii Canonibus, declarari causas etiam Episcoporum in Synodis esse ultimate judicandas; nec admissas fuisse appellationes ad Romanum Episcopum; ob id tamen hos Canones esse rejiciendos perperam itidem notat Binius post Baronium, quandoquidem id etiam Nicænis Canonibus esse conforme sciatur, & a Patribus Africanis strenue fuisse assertum.

CANON XIII.

Nullus Episcopus ex alia Provincia audeat ad aliam transgredi, & ad promotionem ministerii aliquos in Ecclesiis ordinare, licet consensum videantur præbere nonnulli, nisi litteris tam Metropolitani, quam cæterorum, qui cum eo sunt Episcoporum, rogatus adveniat, & sic ad actionem ordinationis accedat. Si vero, nullo vocante, inordinato more deproperet super aliquibus ordinationibus, & Ecclesiasticis negotiis ad eum non pertinentibus, componendis; irrita quidem, quæ ab eo geruntur, exsistant, ipse vero incompositi motus sui, & irrationabilis audaciæ subeat ultionem, ex hoc jam damnatus a Sancto Concilio.

SCHO-

(*a*) Nihilominus Schelestratius contendit Canonem, quem Chrysostomus, Innocentius I. aliique veteres in odium & suppressionem Sancti Athanasii editum dixere, esse alium ab hoc Canone; eâ potissimum ratione nititur, quod si ab Arianis confectus fuisset ille Canon, ab antiquis Patribus fuisset reprobatus, nec una cum aliis Canonibus Catholicis ab Ecclesia fuisset receptus.

Scholion.

Episcopus in aliena provincia nil agat nisi litteris Metropolitani, cæterorumque Episcoporum accersitus.

PRimâ hujus Canonis parte videtur duntaxat agi de ordinatione non facienda ab Episcopo in aliena provincia, *nisi litteris*, *tam Metropolitani*, *quam cæterorum*, *qui cum eo sunt Episcoporum*, *rogatus adveniat*, *& sic ad actionem ordinationis accedat*. Per cæteros Episcopos, hic designari Episcopos illius provinciæ, ad quam episcopus rogatus ex alia provincia accedit, lectio Græcorum determinat, quæ habet; *nisi venerit litteris accersitus Metropolitani & Episcoporum*, *qui sunt cum ipso*, *in quorum regionem accedit*.

Vetat ergo Episcopum in alienam provinciam transire, & ad promotionem ministerii aliquos in Ecclesiis ordinare, nisi a Metropolitano & Episcopis illius provinciæ rogetur, *licet consensum videantur præbere nonnulli* (vel G. *nec si alios unà secum inducat* aut *adducat*) uti ex Græco transferunt Correctores Romani *causâ 9. quæst. 2. Can. 6.* ubi hic Canon refertur ex versione Isidori.

His verbis apparet, Patres significare voluisse ordinationem ab Episcopo in aliena Provincia non esse faciendam, tametsi plures Episcopi ordinationi assisterent, aut consensum præberent. Unde contra mentem Canonis vertit Isidorus; *nec alios illuc secum attrahat Episcopos*. Nec melius Gratianus legens; *nec ab aliis illuc trahatur Episcopis*. Canon enim sat ostendit, hic duntaxat agi de vetanda ordinatione in aliena provincia.

Porro licet in priore de sola ordinatione, tamquam præcipuo Episcopi munere Canon loquatur, tamen in parte posteriore dispositiva generaliter loquitur. *Si nullo vocante inordinato more deproperet* (seu G. *inordinate insolenterque processerit*) *super aliquibus ordinationibus*, *& Ecclesiasticis negotiis*, *ad eum non pertinentibus*, *componendis* (seu Isid. *aliquos vel ordinare præsumpserit*, *vel quoslibet actus*, *illi Ecclesiæ competentes*, *quæ ad se minime pertinent*, *usurpare tentaverit*).

Quæcumque Episcopus in aliena provincia sic agere præsumpserit, *irrita esse* declarat (sive Isid. *vacua & inania erunt omnia*). Insuper declarat Synodus: *Ipse autem incompositi motus sui*, *& irrationabilis audaciæ subeat ultionem*, *ex hoc jam damnatus a sancto Concilio*: (sive G. *ipse autem suæ insolentiæ*, *& præter rationem factæ aggressionis debitas det pœnas*, *a sancta scilicet Synodo exinde depositus*). Merito vocat Synodus hanc *aggressionem*, *sive usurpationem incompositum motum*, *& irrationabilem audaciam & insolentiam*: quia hæc usurpatio alienæ potestatis non potest provenire, nisi ex motu incomposito, audacia, & insolentia, quæ ipsum ad aliena ministeria usurpanda sat incompositum, audacem, & insolentem reddere queant.

Pœna hic infligenda videtur esse ipsa *depositio*, quam in antecessum contra violatores hujus decreti pronuntiat Synodus; *ex hoc jam damnatus a Synodo*, vel *exinde depositus* (Isid. *& propter hujusmodi præsumptionem jam prædamnatus*).

Canon XIV.

Si quis Episcopus de certis criminibus judicetur, *& contingat de eo Comprovinciales dissidere*, *cum judicatus*, *ab aliis innocens creditur*; *reus ab aliis*; *pro totius ambiguitatis absolutione*, *sanctæ Synodo placuit*, *ut Metropolitanus Episcopus e vicina Provincia judices alios convocet*, *qui controversiam tollant*, *& per eos simul Comprovinciales Episcopos*, *quod justum visum fuerit*, *approbetur*.

Scholion.

Episcopi in Synodis Provincialibus judicandi, vel ab Episcopis e vicina Provincia advocandis.

SYnodus hoc Canone unice voluit modum suggerere, quo componenda sit dissensio Episcoporum Provinciæ, ubi coram ipsis synodaliter congregatis, Episcoporum aliquis accusatur de certis criminibus, *& contingat de eo Provinciales Episcopos* (Isid. *qui convenerunt*) *dissidere*, *cum judicatur* (sive G. de

quo

quo fertur sententia) *ab aliis innocens creditur*, *reus ab aliis* (five G. *illis quidem eum innocentem pronuntiantibus, his vero reum*).

Itaque *pro totius ambiguitatis absolutione* (seu G. *pro componenda controversia*) *sanctæ Synodo placuit*, seu placuit in hac Episcoporum discordia, *ut Metropolitanus Episcopus*, *a vicina provincia judices alios convocet*, *qui controversiam tollant*; *& per eos simul & per Comprovinciales Episcopos*, *quod justum visum fuerit* (five G. *quod probatum fuerit*) *approbetur*.

Juxta versionem Isidori, cui consonat Romana in casum dissensionis, *placuit sanctæ Synodo Metropolitanum Episcopum alterius vicinæ Provinciæ advocari oportere*, *& aliquantos cum eo Episcopos alios*. Quod advocandos dicat, *aliquantos Episcopos alios*; scilicet alterius vicinæ provinciæ: in hoc aliis versionibus consonat. Certum quippe est *per judices* e vicina provincia evocandos, non alios intelligi, quam Episcopos, qui soli sunt Episcoporum competentes judices.

Quoad *Metropolitanum* vicinæ Provinciæ evocandum, contraria est hæc versio textui Græco, & lectioni Dionysii, uti & notarunt Correctores Romani ad Gratianum, *caus. 6. quæst. 4. Can. 1.* ubi hic Canon refertur ex versione Isidori, adduntque Correctores: „ Sane, „ quod Metropolitanus ad alterius Metropolitani vocationem deberet venire, atque in eodem Concilio duo „ Metropolitani futuri essent, vix videtur convenire „.

Martinus Bracarensis in sua Collectione, *cap.* 13. & apud Gratianum loco citato *Can.* 2. ita expressit: ut tantum *de vicina provincia*, *alter Metropolitanus convocetur Episcopus*, *ut per eum confirmetur*, *quod secundum rectum placuerit Canonem*; manifeste contra Canonis sensum.

Hoc Canone, uti & aliis pluribus Canonibus conformiter ad Canones Nicænos, exprimitur disciplina Ecclesiæ, quæ voluit Episcopos in provincialibus Synodis esse judicandos, eorumque causas in his Synodis esse terminandas. Quin si Episcopi non conveniant, nonnisi ab aliis Episcopis ex vicina provincia vocandis, causam finiendam.

CANON XV.

Si quis Episcopus de certis criminibus accusatus, *condemnetur ab omnibus Episcopis Provinciæ*; *cunctique consonanter eamdem contra eum formam Decreti protulerint*; *hunc apud alios nullo modo judicari*; *sed firmam concordantium Episcoporum Provinciæ manere sententiam*.

SCHOLION.

Episcopus in Synodo Provinciali condemnatus, non ab aliis denuo judicandus.

CAnone præcedenti cautum fuerat, quomodo, dissentientibus Episcopis, super sententia in causa Episcopi criminaliter accusati procedendum, & discordia componenda foret. Hoc vero Canone agitur de casu, quo Episcopus de certis criminibus accusatus, condemnatur ab omnibus Episcopis ejusdem Provinciæ, *cunctique consonanter eamdem contra eum formam Decreti protulerint*. Hoc casu vult Synodus, *hunc apud alios nullo modo judicari* (sive G. *is ne amplius ab aliis judicetur*); *sed firmam* (Isid. *ratamque*) *concordantium Episcoporum Provinciæ* (Isid. *tamquam convenientem*) *manere sententiam* (Isid. *quæ ab omnibus prolata est*).

Per vocem, *apud alios*, vel *ab aliis*, intelligi videntur Episcopi evocandi e vicina provincia, de quibus in Canone præcedenti, quos in casu concordantium Episcoporum evocari non vult Synodus, etiamsi ab Episcopo condemnato id postularetur. Sed firmam vult esse sententiam *concordantium Episcoporum Provinciæ*; ut nec evocatis ex altera provincia Episcopis, amplius debeat judicari: atque ita Canon hic supplementum quodammodo est præcedentis. Unde in Breviario & Collectione Canonum Cresconii, hi duo Canones sub hoc eodem titulo referuntur *cap.* 144. „ de Dissensione, quæ supra Episcoporum judicatione contingit, vel cum „ ab

„ ab omnibus in sua provincia Episco-„ pus excluditur „.

Hunc esse genuinum Canonis sensum multis adstruere conatur Schelestratius in scholiis ad hunc Canonem; praetenditque non prohiberi hoc Canone a sententia concordantium Episcoporum provinciae, *provocationem ad majorem Synodum*, juxta Canonem XII. supra relatum contra Petrum de Marca, qui hoc Canone credit stabiliri supremam Synodorum provincialium auctoritatem in decernendis causis Episcoporum.

Gratiani opinio sui temporis disciplinae accommodata.

Caeterum sensui Canonis supra proposito suffragatur Gratianus, qui post relatum hunc Canonem, *caus. 6. quaest.* 4. *Can.* 5. subjungit: „ subintelligendum vero est, nisi ad judicem majoris auctoritatis fuerit provocatum: „ tunc enim per appellationem solutâ „ sententiâ, firmitatem non obtinet „.

Sed hic notandum, quod Gratianus reflectens ad sui temporis disciplinam, nonnumquam a mente Canonum procul aberret, atque in alium plane sensum detorqueat: ut eos sui temporis disciplinae accommodet, ut in decursu amplius patebit.

Quin & ex verbis Gratiani nequaquam obscurum est, Gratianum in hac clausula loqui non de provocatione, ad majorem Synodum, sed de appellatione ad Romanum Pontificem.

Interim ex hisce Canonibus manifestum est, jam pridem causas Episcoporum in Synodis provincialibus fuisse agitatas & decisas, quod multis seculis durasse ostendi in *Jure Ecclesiastico*, *Tom. IV. part.* 3. *tit.* 3. *cap.* 5. *pag.* 88. (*a*) ubi una deduxi, quomodo seculo VIII. & IX. sensim ab hac disciplina recessum sit.

CANON XVI.

Si quis Episcopus vacans, in Ecclesiam prosiliat, sedemque pervadat, absque integro perfectoque Concilio; hic abjiciatur necesse est, etsi cunctus populus, quem diripuit, eum habere delegerit. Perfectum vero Concilium illud est, ubi interfuerit Metropolitanus Antistes.

SCHOLION.

Episcopus Ecclesiae non praeficiendus, nisi per Concilium Provinciae.

„ VAcans Episcopus ille est, ait „ Zonaras, qui vel nullius vel „ occupatae a gentibus Ecclesiae praefe-„ ctus est, vel a populo ejus urbis, „ cui datus Episcopus fuit, nullo ipsius „ vitio, sed solâ populi pervicaciâ ex-„ clusus „. Dicit quoque Balsamon, quod cum aliquando multa controversia fuisset, quis diceretur *vacans Episcopus*: omnibus placuerit „ eum dici vacantem, qui non potest proficisci ad „ eam Ecclesiam, in quam suffectus „ est, eo quod vel a gentibus, vel etiam ab haereticis occupetur „.

Itaque & hodierni Episcopi titulares, qui Ecclesiam suam habent in remotis regionibus, a gentibus & haereticis occupatis, recte dicuntur Episcopi vacantes ad sensum hujus Canonis.

De vacante autem *Ecclesia* nulla fuit dubitatio, inquit Balsamon: „ omnes „ enim dixerunt, eam esse vacantem, „ quae Antistite orbata est „. Unde non male Martinus Bracarensis, *cap.* 9. pro *vacante Ecclesia*, vertit *Ecclesiam non habentem Episcopum*.

Similis igitur Episcopus vacans praetendebat, se nulli facere injuriam, si Ecclesiam vacantem invaderet, ejusque administrationem susciperet, praesertim si populus illius Ecclesiae vacantis illum elegisset.

Cum enim ad propriam Ecclesiam accedere non posset, & Ecclesiae vacanti nullus esset praefectus Antistes; nulli judicabat fieri praejudicium, nec Canonibus contrairi, si sic *vacans Episcopus* vacantis Ecclesiae administrationem susciperet; non more praedonis vacantem Ecclesiam occupando, sed populo incitante & eligente, eam suscipiendo.

Verum Patres attendentes, *neminem sibi posse sumere honorem, sed qui vocatur a Deo tamquam Aaron*; hujusmodi introitum reprobant, utpote qui nullâ legitimâ Ecclesiae auctoritate fulciatur.

Decernit igitur Synodus. Si quis hujus-

(*a*) Vel *Cap. IV.* juxta editiones anteriores.

jusmodi *vacans in vacantem Ecclesiam*, cui ipse hactenus non fuit legitime præfectus prosilierit, *sedemque pervaserit*, *absque integro, perfectoque Concilio, hic abjiciatur necesse est* (vel Isid. *sit abjectus*); *idque etsi omnis populus, quem diripuit, eum habere delegerit.*

Perfectum vero Concilium, cujus auctoritate Episcopus vacans præficiendus est Ecclesiæ vacanti, esse declarat Synodus; *illud ubi* (G. *una quoque*) *interfuerit Metropolitanus Antistes*; id est una cum aliis Episcopis Provinciæ, cui Ecclesia vacans subjacet. Voculæ illæ, *una quoque*, quæ apud Græcos occurrunt, evincunt, per *Concilium perfectum* intelligi Synodum provinciæ, in qua præsidet Metropolitanus, cum supponant Metropolitanum *una* cum aliis interesse; ut sicuti auctoritate Metropolitani, assistentibus Episcopis Comprovincialibus, Episcopi ordinantur, similiter & Ecclesiis vacantibus præficiantur.

Hic Canon una cum sequenti prælectus fuit a Leontio Episcopo Magnesiæ e Codice Canonum in Synodo Chalcedonensi act. XI. in causa Bassiani & Stephani, qui dicebantur Ecclesiam Ephesinam invasisse. Quibus lectis, „ gloriosissimi judices dixerunt: omnibus examinatis, de Bassiano & Stephano Reverendissimis: relectis etiam Canonibus, dicat sancta Synodus de Episcopatu Ephesiorum, quid eis videatur? Reverendissimi Episcopi clamaverunt; justitia Bassianum vocat, regulæ variant. Gloriosissimi judices dixerunt: nobis quidem videtur, neque Bassianum Reverendissimum dignum exsistere, ut Ephesiorum Civitatis Episcopus sit; quoniam ex invasione violenta sibimet vendicavit. Sancta Synodus clamavit: hæc justa sententia est. Christus judicavit causam: Deus per vos judicat: hæc sententia Christi est; Canones & leges vos custoditis „.

Hic Canon una cum sequenti prælectus in Synodo Chalcedonensi, act. XI.

Ad hæc Concilii verba reflectens Schelestratius ait. „ Tantæ nimirum auctoritatis ad annum 451. erat orbe catholico Antiochenum Concilium, „ ut ejus Canon XVI, a 630. Episcopis, cum Sedis Apostolicæ Legatis, in Concilio universali meruerit probari, & eousque propugnari, ut ejus temeratores fuerint depositi, & pœnas a Patribus Antiochenis hoc Canone statutas perpessi „.

Exstat apud Gratianum, *Dist.92. Canone* 8. ex versione Isidori, quæ a Græco non nihil recedit, uti notant correctores Romani.

Canon XVII.

Si quis Episcopus per manus impositionem Episcopatum acceperit, & præesse populo constitutus, ministerium subire neglexerit; nec acquieverit ire ad Ecclesiam sibi commissam, hunc oportet communione privari, donec susceperit coactus officium, aut certe de eo aliquid integra decreverit ejusdem Provinciæ Synodus Sacerdotum.

Scholion.

Præcedens Canon egerat contra Episcopos, qui nimiâ præsumptione Ecclesias vacantes absque legitima auctoritate occupare tentabant: hic vero de Episcopo, *qui per manus impositionem Episcopatum acceperit, & præesse populo constitutus* (sive G. *jussus*) *ministerium subire neglexerit* (vel G. *munus non susceperit*) (seu Isid. *non suscipiat ministerium Sacerdotii*); *nec acquieverit ire ad Ecclesiam sibi commissam* (sive G. *nec ut ad sibi concreditam Ecclesiam proficiscatur, persuaderi possit*).

Episcopus cogendus a Synodo ad regendam suam Ecclesiam.

De hoc Episcopo, decernit Synodus *oportere communione privari* (sive G. *is sit excommunicatus*) (seu Isid. *incommunicabilem esse debere*) *donec susceperit coactus officium* (vel Isid. *donec coactus consentiat plebem suscipere sibimet deputatam*).

Quia tamen posset subinde justa subesse causa, quare ad Ecclesiam sibi commissam proficisci nollet, addidit Synodus hanc cautionem: *aut certe de*

de eo aliquid integra (seu G. *perfecta*) *decreverit ejusdem provinciæ Synodus Sacerdotum* (seu G. *Episcoporum*).

Exigitur hic integra, seu perfecta Provinciæ Synodus, quæ judicet, an Episcopus cogendus sit ire ad suam Ecclesiam, ut ita eadem auctoritas judicet de cogendo Episcopo ad Ecclesiam sibi commissam administrandam, quæ ei Ecclesiam regendam commisit.

Interim spiritus hujus, & præcedentis Canonis est, ut nemo sine legitima auctoritate, & vocatione, se in ministerium Ecclesiasticum, aut alicujus Ecclesiæ ad se non pertinentis administrationem, præsumant intrudere; ubi vero legitime vocatus & ordinatus est, muniis suis sedulo incumbere, & Ecclesiam sibi concreditam instar Pastoris boni diligenter curare satagat.

Refertur Canon a Gratiano, *Dist.* 92. *Can.* 7.

CANON XVIII.

Si quis Episcopus ordinatus ad Parochiam minime, cui est electus, accesserit, non suo vitio; sed quod eum aut populus vetet, aut propter aliam causam, non tamen ejus vitio perpetratam, hic & honoris & ministerii sit particeps; dummodo nil molestus Ecclesiæ rebus exsistat, ubi ministrare cognoscitur. Quem etiam observare conveniet, quidquid Synodus perfecta provinciæ, quod visum fuerit, judicando decreverit.

SCHOLION.

Hic Canon prosecutio præcedentis.

PRæsentem Canonem esse prosecutionem Canonis præcedentis, sufficienter probat Canonis contextus: cum enim Patres Canone præcedenti puniendum dixissent Episcopum, qui ordinatus ad Ecclesiam suam, ut proficiscatur, induci non posset; in præsenti excipit illum, qui *ad parochiam*, id est Ecclesiam, *minime, cui est electus* (sive G. *ad quam ordinatus est Episcopus*) *accesserit, non suo vitio* (seu G. *non sua culpa*); *sed quod aut eum populus vetet* (seu G. *propter populi recusationem*), *aut propter aliam causam, non tamen ejus vitio perpetratam* (sive G. *quæ a se non oritur*).

Patres Antiocheni volunt, *ut honoris sit, & ministerii particeps* (vel Isid. *hic honorem susceptum retinere debebit) & sacerdotio fungi*, id est Cathedrâ, Nomine, & Episcopalis officii exercitio, uti notant Balsamon & Zonaras.

Hanc tamen cautionem addit Synodus: *dummodo nil molestus Ecclesiæ rebus exsistat, ubi ministrare cognoscitur* (vel ut legit Isid. *ita ut nihil molestia afferat Ecclesiæ illi, in qua constitutus est*) (vel G. *dummodo rebus Ecclesiæ, in qua convenit, non molestiam afferat*): hoc est „ non se ingerat negotiis illius Ecclesiæ, in qua habitat: scilicet ne doceat, ne ordinet, neque aliud Episcopale exerceat, sine illius Regionis Episcopi permissione „. Ita Balsamon, & Zonaras, qui & addit: „ neque vero aliquid ex illius Ecclesiæ reditibus, in suos usus transferendi potestas erit „.

Subsidiarii Ministri non turbent proprios Episcopos, & Parochos.

Hic notent qui tamquam subsidiarii & cooperatores Episcoporum, & Parochorum vocantur, turbationis & molestiæ allatæ Ecclesiæ se reos esse, si qui se functionibus & muniis Episcopalibus, aut Pastoralibus, sine licentia Episcoporum, & Parochorum, ad quorum Parochias accedunt, fungi contendant.

Denique dicit Canon: *quem etiam observare conveniet* (seu G. *is autem suscipiat*) *quidquid Synodus perfecta provinciæ, quod visum fuerit, judicando decreverit*.

Quo significat Synodus, Episcopum debere quietum consistere, quousque per Provinciæ Synodum judicatum sit, quid eum agere oporteat, uti clarius expressit Isidorus, ita legens: *Expectare autem eum oportet plenariam Synodum Provinciæ, donec de eo, quod competit, statuatur*. Vel ut Martinus Bracarensis *cap.* 10. suæ collectionis: *sustineat autem quid de eo sanctum Concilium judicare voluerit*.

Eumdem sensum huic clausulæ dant Balsamon, aliique Græci.

Causæ Episcoporum

Evincit rursus hic Canon, causas Episcoporum olim in Synodis Pro- vin-

in Synodis judicandæ. vincialibus agitatas; hasque fuisse Episcoporum quasi unicos judices; ut ita ab iis judicentur, corrigantur, & doceantur, a quibus ordinantur, & Ecclesiis præficiuntur.

Exstat Canon tam ex versione Martini Bracarensis, quam Dionysii *dist.* 92. *Can.* 4. & 5. ubi & videndæ correctiones Romanæ.

CANON XIX.

Episcopus præter Synodum & præsentiam Metropolitani, nullatenus ordinetur. Hoc autem modis omnibus coram posito, melius quidem est, ut omnes simul adsint ejusdem Provinciæ Sacerdotes, quos Metropolitanus Episcopus advocare debebit, & siquidem omnes occurrerint, optime; quod si hoc difficile fuerit, saltem plures adesse omnino convenit, aut certe scriptis ejusdem sententiæ comprobari, & ita sub plurimorum vel præsentia vel decreto, ordinatio celebretur. Quod si secus contra definita factum fuerit, nullas ordinatio vires habeat; si vero juxta definitam Regulam fiat, & nonnulli pro contentione propria contradicant, obtineat sententia plurimorum.

SCHOLION.

Electio & ordinatio Episcopi ex plurimorum in Synodo suffragio.

RECte notat hic Balsamon, quod præsens Canon eadem præcipiat, quæ *Canone IV. Niceno* circa formam electionis & ordinationis Episcopi statuta sunt; attamen pro faciliore Canonis Nicæni executione, adjicit: *Quod si secus contra definita factum fuerit, nullas ordinatio vires habeat* (sive G. *non valeat ordinatio*) nequaquam tamen, licet contra præscriptam formam facta fuerit, irrita erit ordinatio, sed duntaxat ordinatus ab exercitio, tanquam illegitime ordinatus ab officio, suspensus habebitur: uti notavi in Scholio ad Canonem IV. Nicænum.

Addit insuper: *Quod si vero juxta definitam Regulam* (sive G. *ex præfinito Canone*) *fiat* (seu G. *facta fuerit constitutio*) (vel Isid. *secundum definitas Regulas celebretur ordinatio*) *& nonnulli pro contentione propria* (sive G. *propter suum contentionis studium*) (vel Isid. *propter proprias & domesticas simultates*) *contradicant, obtineat sententia plurimorum* (sive G. *vincat plurium suffragium*) (aut Isid. *his contemptis sententia de eo obtineat plurimorum*). Nimirum contemni possunt, quando legitime ad electionem vocati, ab aliis contentiose, sive contentionis studio, aut propter proprias & domesticas simultates, contradicunt: alias vel unius contemptus, sive non vocatio electionem irritare posset, uti latius in *Jure Eccles. Tom. III. part.* 2. *sect.* 3. *tit.* 4. *cap.* 3. *pag.* 76. deduxi (*a*).

Exstat Canon apud Gratianum, *Dist.* 56. *Can.* 3. ex versione Isidori, sed uti monent Correctores Romani „ verbis græcis melius respondet versio „ quæ Dionysii est, ideoque illa consulenda „ innuentes eam maxime versionem Canonum Græcorum consulendam, quæ conformior est textui Græco, ut pote originali.

CANON XX.

Propter utilitates Ecclesiasticas, & absolutiones earum rerum, quæ dubitationem controversiamque recipiunt, optime placuit, ut per singulas quasque Provincias Episcoporum Concilia celebrentur. Servetur quidem post tertiam septimanam Festi Paschalis; ita ut quartâ septimanâ conveniat Synodus, Metropolitano Provinciales Episcopos admonente. Secunda vero Synodus fiat Idibus Octobris, id est, quinto-decimo die mensis Octobris, quem Hyperberetæon Græci nominant. In ipsis autem Conciliis adsint Presbyteri & Diaconi, & omnes, qui se læsos existimant, & Synodi expe-rian-

(*a*) Hæc citatio fit juxta novam Editionem: nam juxta anteriores Editiones ita peragi debet, *part.* 2. *tit.* 21. *cap.* 3.

viantur examen. Nullis vero liceat apud se celebrare Concilia, praeter eos, quibus a Metropolitanis videntur esse jura commissa.

SCHOLION.

Synodus Provincialis bis in anno celebranda.

INnovatur hoc Canone Nicænus Canon V. de celebranda bis per annum Provinciali Synodo, in qua controversiæ Ecclesiasticæ dirimerentur; hàc tamen differentiâ, quod Synodus Nicæna, unam ante quadragesimam habendam decrevisset; hìc vero statuatur hanc Synodum esse celebrandam quartâ hebdomadâ post Pascha, creditque Schelestratius, in Scholiis ad hunc Canonem, Synodum Antiochenam determinando hoc tempus celebrandæ Synodi, veterem, quæ ante Canonem Nicænum fuit, disciplinam solummodo sequutam, quæ hàc septimanâ quartâ post Pascha Synodum celebrabat; uti colligit ex *Can.* 38. *vulgo Apostolorum*: „ vel certe tempus a „ Concilio Nicæno ante quadragesimam statutum, non fuisse receptum „ in Oriente, & Episcopos mansisse „ in antiqua consuetudine celebrandi „ Concilium quartâ septimanâ post „ Pascha, eo quod tempus ante quadragesimam frequenter incidat in „ hiemem, quando molestissimum erat, „ ex longe dissitis civitatibus venire „ ad Metropolitanum Provinciæ „.

Provocatio ab Episcopo ad Synodum.

Vult autem Synodus, *ut in ipsis Conciliis adsint Presbyteri & Diaconi, & omnes qui se læsos existimant, & Synodi experiantur examen* (sive G. *a Synodo judicium assequantur*) (vel Isid. *ut in Concilio eorum causâ examinatâ, ad debitum judicium perveniant*): eorum videlicet, qui Episcopos suos accusant, sive ab Episcopis se læsos existimant, conformiter ad citatum Canonem Nicænum, qui tantum loquitur de Presbyteris & Clericis, qui se per sententiam Episcoporum læsos credunt.

Et sane de controversiis Presbyterorum & inferiorum Clericorum inter se judicabant Episcopi, nec ad Synodum ibatur, nisi quando de sententia Episcopi, querela erat deponenda. Atque ita de facto Episcopalis erat quæstio, quæ a Synodo Provinciæ tamquam legitimo Episcoporum judice terminanda erat.

Jus Metropolitani ad convocandam Synodum Provincialem.

Addit denique præsens Canon: *Nullis liceat apud se celebrare Concilia, praeter eos, quibus Metropolitana videntur esse jura commissa* (vel G. *nullis autem liceat Synodos per se facere, sine iis, quibus credita sunt Metropoles*): hoc est, Episcopis Provincialibus solis, sive Metropolitanis, sive Episcopis Metropoleos, liceat Concilia Provinciæ, quæ plenaria dicuntur, celebrare: uti exponit Zonaras.

Unde & Martinus Bracarensis, *cap.* 18. legit: *Nulli autem Episcopo liceat propria apud semetipsum Concilia facere, praeter eos, quibus Metropoles sunt creditæ.*

Quidam Codices Collectionis Isidori, ac notanter codex, quo usus est Jacobus Merlinus, postremam Canonis clausulam ita legunt: *nec liceat aliquibus apud semetipsos Concilia, sine Metropolitanorum Episcoporum conscientia facere, quibus de omnibus causis constat permissum esse judicium*: finalia verba nec apud Dionysium, nec in textu Græco, nec in Codice Isidori apud Labbæum occurrunt, sed ea notavit in margine Labbæus, indubie ex editione Merlini forsan adjecta, quando jam Metropolitanorum auctoritas creverat, & Synodorum celebratio intermissa.

Quomodo ab hac disciplina celebrandi Synodos Provinciales sensim deflexerimus, cum ingenti Ecclesiasticæ disciplinæ prolapsione, & Ecclesiasticorum judiciorum perturbatione ostendimus in *Jure Eccles. Tom. I. part. I. tit. 20. cap. I. pag.* 319.

Error Gratiani.

Gratianus refert hunc Canonem, *Dist.* 18. *Can.* 15. tamquam *ex Concilio Martini Papæ*. Cum tamen revera sumptus sit ex Collectione Martini Bracarensis, de quo Gratiani errore, qui frequenter occurrit, videndæ notæ Correctorum Romanorum ad citatum Canonem 15. Gratiani.

CANON XXI.

Episcopus ab alia Parochia nequaquam migret ad aliam; nec sponte suâ prorsus insiliens; nec vi coactus a populis, nec ab Episcopis necessitate compulsus; maneat autem in Ecclesia, quam primitus a Deo sortitus est; nec inde transmigret secundum pristinum de hac re terminum constitutum.

SCHOLION.

Migratio Episcopi ad aliam Ecclesiam prohibita.

HIc Canon reprobat migrationem Episcoporum de Parochia, sive Ecclesia, cui ordinatus est, ad aliam Ecclesiam, mandans, ut *maneat in Ecclesia, quam primitus a Deo sortitus est: nec inde transmigret, nec sponte suâ prorsus insiliat, secundum pristinum de hac re terminum constitutum* (vel G. *secundum prius Decretum de ea re editum secundum Regulam, super hoc a Patribus olim institutam*): verisimiliter intelligit Canonem XV. Nicænum, qui similiter has transmigrationes prohibet.

Canoni Nicæno tamen aliquid addit præsens Canon; quod scilicet migrans, non possit, *nec vi coactus a populis* (sive Isid. *neque si fuerit violenter a populis attractus*) aut juxta lectionem Martini Bracarensis, *cap. 6.* suæ collectionis, *neque invitatus;* id est quantumvis populo urbis urgente, vel invitante, uti notat Zonaras. Addit insuper Synodus: *nec ab Episcopis necessitate compulsus* (vel Isid. *neque si etiam hoc ei ab Episcopo suadeatur*).

Hic nequaquam Episcopos *synodaliter* congregatos indicat lectio Græcorum, quæ habet: *nec ab Episcopo coactus*, prout in singulari legit Martinus Bracarensis.

Et sane ex justa causa a Synodo Provinciæ probata, Episcopos potuisse subinde de una ad aliam Ecclesiam, etiam primitus transire, probat Canon XIV. vulgo Apostolorum, cujus scholion videri poterit.

Interim ex hoc Canone perquam manifestum est, migrationes Episcoporum de una ad aliam Ecclesiam fuisse admodum odiosas, & rarissime admittendas: quod & singulariter probat Canon I. Sardicensis, uti in scholio illius infra ostendetur.

Exstat apud Gratianum, *Caus. 7. quæst. 1. Can.* 25. ex versione Isidori.

CANON XXII.

Episcopus alienam civitatem, quæ non est illi subjecta, non adeat; nec ad possessionem accedat, quæ ad eum non pertinet, super ordinationem cujusquam: nec constituat Presbyteros, & Diaconos alteri subjectos, nisi forte cum consilio & voluntate Regionis Episcopi. Si quis autem tale aliquid facere tentaverit, irrita sit ejus ordinatio, & ipse coërceatur a Synodo. Nam si ordinare non potuerit, nullatenus judicabit.

SCHOLION.

Episcopus circa Presbyteros & Diaconos alteri subjectos nil constituat sine alterius consensu.

PAssim Commentatores Græci tradunt idem statui hoc Canone, quod statutum erat Canone XIII. hujus Synodi, atque hinc nonnulli nuper suspicati sunt, Canones qui huic Synodo passim adscribuntur, non esse ejusdem Concilii, atque inter alios Vir Eruditus Godefridus Hermantius in vita S. Athanasii *lib.* 5. *cap.* 12. ait: „ Difficile creditu est idem Concilium „ edidisse duos Canones, qui idem o„ mnino continerent. Et nonnisi penes „ terminos & expressionem differunt „. Et natalis Alexander in historia seculi IV. *Dissert.* 25. ponit hanc conclusionem: „ *Antiochenos Canones ejusdem* „ *Concilii fœtus non esse, verisimile est.* Deinde subjungit: „ probatur quidem „ ex convenientia XIII. & XXII. Ca„ nonis: cum enim idem decernant, „ non videntur eadem in Synodo editi „.

Quin in multis hi duo Canones inter se conveniant, negari non potest; at quod idem omnino decernant, & eumdem casum decidant, non satis apparet.

Ostenditur, quod uterque Canon non idem omnino decernant.

Prior enim cavet, ne Episcopus in aliena Provincia aliquid ordinare præsumat, nisi litteris tam Metropolitani, quam cæterorum, qui cum eo sunt, Episcoporum, rogatus adveniat. Canon vero XXII. vetat Episcopum in aliena civitate, aut regione, quæ ad eum non pertinet, aliquid ordinare, nisi *cum voluntate* proprii Regionis illius *Episcopi*.

Quid porro insinuat, quod in priori Canone *requirantur litteræ tam Metropolitani, quam cæterorum, qui cum eo sunt, Episcoporum*; in posteriori vero solum *requiratur voluntas* proprii illius *regionis Episcopi?* nisi quod in illo agatur de Ecclesia vacante, sive Episcopo viduata, cujus vices Metropolitanus cum cæteris Episcopis suppleat; in hoc autem de Ecclesia habente Episcopum proprium, cujus sola voluntas sufficit, ut alterius Ecclesiæ Episcopus aliquid in sua Ecclesia ordinare possit.

Et hanc inter hos Canones differentiam latius prosequitur Schelestratius in scholiis ad dictum Canonem XIII.

Interim ex hoc rursus Canone patet, semper desiderasse Ecclesiam, ut sui ministri in vinea sibi commissa strenue laborent, & alienam non invadant, aut turbent.

Decretum Gratiani correctum.

Exstat hic Canon *caus. 9. quæst. 2. Can. 7.* sed in multis a textu originali dissonum esse notant Correctores Romani, qui & insuper hic monent, aliquid in textu emendatum ex vetustis exemplaribus, & cæteris editionibus Conciliorum; ut hinc rursus pateat, Decretum Gratiani, quod hodie habemus, ex Correctione Romana non esse omnino idem cum eo, quod scripsit & compilavit Gratianus, uti observabitur tum in præfatione, tum in reflexionibus in Gratianum, & ubi agam de auctoritate Decreti Gratiani.

CANON XXIII.

Episcopo non licere pro se alterum successorem sibi constituere, licet ad exitum vitæ perveniat. Quod si tale aliquid factum fuerit, irritum esse hujusmodi est constitutum. Servetur autem jus Ecclesiasticum, id continens: oportere non aliter fieri, nisi cum Synodo & judicio Episcoporum, qui post obitum quiescentis potestatem habent, eum, qui dignus exstiterit, promovere.

SCHOLION.

Episcopus non potest sibi constituere successorem.

HIc Canon decernens *Episcopo non licere pro se alterum successorem sibi constituere, licet ad exitum vitæ perveniat*, declarat, *quod si tale aliquid factum fuerit, irritum esse hujuscemodi constitutum* (sive G. *irrita sit constitutio*, seu *hujuscemodi ordinatio*).

Addit autem; ut *servetur jus Ecclesiasticum*, (sive G. *ritus Ecclesiasticus*) *id continens: oportere non aliter fieri* (G. *Episcopum*) *nisi cum Synodo & judicio* (seu Isid. *consensu*) *Episcoporum* [Isid. *eorum duntaxat*] *qui post obitum quiescentis* [seu G. *defuncti*] *potestatem habet, eum, qui dignus exstiterit, promovere.*

Hinc rursus innotescit, antiquitus præcipuam auctoritatem promovendi, sive statuendi Episcopos, fuisse penes Synodum, sive Episcopos Comprovinciales cum Metropolitano, qui Synodum constituebant Provinciæ; quæ nomine *Synodi* in pristinis Canonibus solet intelligi, utpote quæ habebatur pro *perfecta Synodo*.

Canonem præsentem retulit Gratianus, *caus.* 8. *quæst.* 1. *Can.* 3. ex versione Dionysii, & *Can.* 4. ex versione Martini Bracarensis. Profert & ibidem Gratianus *Can.* 1. fragmentum Epistolæ Joannis III. ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, & *Can.* 2. Laciniam Epistolæ S. Clementis ad Jacobum Hierosolymitanum; quibus probari videtur, quod S. Petrus Beatum Clementem sibi successorem instituerit.

Licet utramque hanc Epistolam suppostitiam agnoscant Eruditi; uti in nota marginali utriusque monet Labbæus, & in *Jure novo & novissimo, part.* 2. §. 5. *& 6.* ostendemus: nihilominus Gratianus, qui in discernendis apocryphis a sinceris monumentis parum fuit ver-

versatus, aut attentus, ut dictas Lacinias cum Canone Antiocheno, aliisque ei consonantibus, in concordiam vocaret, post hos relatos Canones subjecit: „ His omnibus auctoritatibus prohibentur Episcopi, successores sibi „ instituere; sed aliud est de sui successoris electione cum fratribus deliberare; aliud est ex testamento, „ tamquam suæ dignitatis hæredem sibi „ quærere. Illud fieri permittitur; hoc „ autem penitus prohibetur „.

Licet Episcopo successorem suggerere, uti suggessit S. Augustinus.

Quidquid sit de hac conciliandi ratione, & an dictis fragmentis conveniat; hoc equidem constat, illud, quod hic licitum scribit Gratianus, S. Augustinum suo facto jam pridem comprobasse. „ Scio, inquiebat Augustinus, „ post obitus Episcoporum, per ambitiosos, aut contentiosos solere Ecclesias perturbari, & quod sæpe expertus sum, & dolui. Debeo quantum ad me attinet, ne contingat, „ huic prospicere civitati „. *Epist.* 213. *num.* 1.

Cum igitur ad gravem ætatem pervenisset, & ut civitati Hipponensi de idoneo successore in Episcopatum provideret post obitum suum, proposuit Episcopis & plebi Hipponensi, quemdam Presbyterum nomine Eraclium, qui ipsi in Episcopatu succederet. Episcopi & populus acclamarunt, eumque dignum qui succederet laudarunt: at S. Augustinus, acclamationibus finitis, dixit: „ scio quod scitis & vos; „ sed nolo de illo fieri, quod de me „ factum est. Quid autem factum sit, „ multi scitis; illi soli nesciunt, qui „ tunc, aut nondum nati erant, aut „ nondum habebant ætatem sciendi. „ Adhuc in corpore posito beatæ memoriæ Patre & Episcopo meo sene „ Valerio, Episcopus ordinatus sum, „ & sedi cum illo. Quod Concilio „ Nicæno prohibitum fuisse nesciebam, „ nec ipse sciebat. Quod ergo reprehensum est in me, nolo reprehendi „ in filio meo „. *Ibid. num.* 4.

Deinde cum & huic Augustini discursui fuisset acclamatum, addidit ipse. „ Erit Presbyter, ut est, quando Deus „ voluerit, futurus Episcopus „: *num.* 5.

Hæc omnia latius referuntur *Epist.* 213. in Editione Benedictinorum: meritoque legenda, ut hinc discatur, quomodo Sanctus Augustinus ostenderet suo exemplo Episcopis & Pastoribus, ut, quantum ad ipsos attinet, allaborent, ut post eorum obitum veri pastores, non autem mercenarii & lupi, in suum gregem intrent, qui exiguo tempore destruant, quod ipsi multo labore, & longo tempore ædificarunt.

CANON XXIV.

Quæ sunt Ecclesiæ, sub omni sollicitudine, & conscientia bona & fide, quæ in Deum est (qui cuncta considerat, judicatque) serventur: quæ etiam dispensanda sunt judicio & potestate Pontificis, cui commissus est populus, & animæ, quæ in Ecclesiâ congregantur. Manifesta vero sint, quæ pertinere videntur ad Ecclesiam, cum notitia Presbyterorum, & Diaconorum, qui circa ipsum sunt: ita ut agnoscant, nec ignorent quæ sint Ecclesiæ propria, nec eos aliquid lateat. Ut si contigerit Episcopum migrare de seculo, certis exsistentibus rebus, quæ sunt Ecclesiæ, nec ipsæ collapsæ depereant, nec quæ propria probantur Episcopi, sub occasione rerum pervadantur Ecclesiæ. Justum namque, & acceptum est coram Deo & hominibus, ut sua Episcopus, quibus voluerit, derelinquat, & quæ Ecclesiæ sunt, eidem conserventur Ecclesiæ. Ut nec Ecclesia aliquod patiatur incommodum; nec Episcopus sub occasione (prætextu) Ecclesiæ proscribatur, & in causas incidant, qui ad eum pertinent, & ipse post obitum, maledictionibus ingravetur.

SCHOLION.

De administratione bonorum Ecclesiæ.

QUod hoc Canone dicitur: *quæ sunt Ecclesiæ, sub omni sollicitudine, & conscientia bona, & fide, quæ in Deum est, qui cuncta considerat,*

ret, judicatque, serventur, atque hæc dispensanda sint judicio & potestate Pontificis (seu G. *Episcopi*), *cui commissus est populus, & animæ, quæ intra Ecclesiam congregantur*, sumptum videtur ex Canone XLI. vulgo Apostolorum, in quo eadem habentur.

Manifestæ sint res propriæ Episcopi.

Ut autem, quæ Ecclesiæ sunt, fideliter ei serventur, nec ab Episcopo divertantur, aut ab ejus hæredibus vendicentur, tamquam Episcopo propria: præcipit Canon XLI. qui vulgo dicitur Apostolorum, huic admodum similis, ut *manifestæ sint res propriæ Episcopi, si tamen habet proprias, & manifestæ dominicæ*. Idipsum statuit hic Canon Antiochenus, addens *esse debere cum notitia Presbyterorum, & Diaconorum, qui circa ipsum sunt: ita ut cognoscant, nec ignorent, quæ sunt Ecclesiæ propria, nec eos aliquid lateat*. (Isid. *eorum quæ sunt propria Ecclesiæ*).

Rationem hujus discretionis bonorum & notitiæ subjicit, tam citatus Canon vulgo Apostolorum, quam Antiochenus: *ut si contingat Episcopum migrare de seculo, certis exsistentibus rebus, quæ sunt Ecclesiæ, nec ipsa collapsæ depereant; nec quæ propria probantur Episcopi, sub occasione rerum pervadantur Ecclesiæ*. Totam autem hanc & præcedentem periodum sic expressit Martinus Bracarensis *cap.* 15. *In conscientia eorum, qui circa Episcopos sunt, Presbyteri & Diaconi, ut hi omnes sciant, quæ sunt Ecclesiæ propria; ut si Episcopi contigerit transitus, eos nihil latere possit ex his, quæ ad Ecclesiam pertinent, ut nullo modo possint minui & perire: neque res propriæ Episcopi debent importunitatem pro rebus Ecclesiæ pati.*

Hujus ulteriorem rationem addit uterque Canon: *est enim justum & apud Deum, & apud homines acceptum, ut Episcopus propria, quibus voluerit, relinquat; & quæ Ecclesiæ sunt, eidem serventur: ut nec Ecclesia aliquod patiatur incommodum, nec Episcopus Ecclesiæ prætextu proscribatur; vel qui ad eum attinent, in causas incidant, quo & ipse* (seu Isid. *memoria ejus*) *post mortem maledictionibus gravatur*.

Sensus finalis clausulæ est: quod si res Ecclesiæ, & res propriæ Episcopi, non exacte fuerint annotatæ, facile fieri possit, ut post mortem Episcopi, vel Ecclesia, vel hæredes Episcopi, in lites & molestias incidant; atque sic contingat, ut Episcopi memoria, vel ab ipsius hæredibus, vel a viris Ecclesiasticis, jura Ecclesiæ læsa prætendentibus, infametur, tamquam qui harum vexarum & molestiarum causa sit.

Notandum ex hoc Canone, quod jam pridem nota fuerit differentia inter res Ecclesiasticas & patrimoniales seu proprias Ecclesiasticorum, de qua latius actum est in *Jure Eccles. Tom. III. part.* 2. *sect.* 4. *tit.* 1. *cap.* 5. *pag.* 445. alias, id est in anterioribus editionibus, *part.* 2. *tit.* 32.

Presbyteri & Diaconi senatus Ecclesiæ.

Insuper quod vult Canon, ut manifestæ sint res Ecclesiæ & res Episcopi, *cum notitia Presbyterorum & Diaconorum, qui circa ipsum sunt*, probat pristinam disciplinam, juxta quam Presbyteri & Diaconi urbis Episcopalis, qui circa ipsum esse, sive Cathedræ ejus adhærere dicebantur, repræsentabant senatum Ecclesiæ, qui cum Episcopo Ecclesiam administrabat, & sede vacante, curam ejus habebat. Quod manifestius expressit in sua versione Martinus Bracarensis, supra relata, & latius notavi in *Jure Eccles. Tom. I. part.* 1. *tit.* 8. *cap.* 1. *pag.* 97. ubi una ostensum, quod huic Presbyterorum & Diaconorum Senatui tandem successerit Capitulum Cathedrale.

Canon XXV.

Episcopus Ecclesiasticarum rerum habeat potestatem, ad dispensandum erga omnes, qui indigent, cum summa reverentia & timore Dei. Participet autem & ipse quibus indiget (si tamen indiget) tam in suis, quam in fratrum, qui ab eo suscipiuntur, necessariis usibus profuturis; ita ut in nullo qualibet occasione fraudentur, juxta Sanctum Apostolum sic dicentem: habentes victum & tegumentum, his contenti simus. *Quod si contentus istis minime fuerit; convertat autem res Ec-*

Ecclesiæ in suos usus domesticos; & ejus commoda, vel agrorum fructus, non cum Presbyterorum conscientia Diaconorumque pertractet, sed horum potestatem domesticis suis, aut propinquis, aut fratribus, filiisque committat; ut per hujusmodi personas occulte cæteræ lædantur Ecclesiæ, Synodo provinciæ pœnae iste persolvat. Si autem & aliter accusetur Episcopus, aut Presbyteri, qui cum ipso sunt; quod ea, quæ pertinent ad Ecclesiam, vel ex agris, vel ex alia qualibet Ecclesiastica facultate sibimet usurpent, ita ut ex hoc affligantur quidam pauperes, criminationi vero & blasphemiis, tam sermo prædicationis, quam hi, qui dispensant, taliter exponuntur, & hos oportet corrigi, sanctâ Synodo id quod condecet approbante ... Et subscripserunt 30. Episcopi, qui in eodem Concilio convenerunt.

SCHOLION.

De Canonica proventuum Ecclesiasticorum dispensatione.

QUod hoc Canone de dispensatione rerum Ecclesiæ per Episcopos facienda, in pauperes, & in proprios usus (*si indigent*) & fratrum, qui hospitio suscipiuntur, id quoque Canone XLI. vulgo Apostolorum decretum est, cujus Scholion videri poterit.

Hic autem expresse additur clausula, ita res Ecclesiæ in Episcopi & fratrum usus impendendas esse, ut necessitati, non autem cupiditati satisfiat: *tam suis*, inquit, *quam fratrum, qui ab eo suscipiuntur* [sive Isid. *qui apud eum hospitalitatis gratiâ commorantur*] *necessariis usibus profuturis* [Isid. *ut nulla ex parte per inopiam defraudentur*] *juxta Sanctum Apostolum*, habentes victum & tegumentum, his contenti simus. *Quod si contentus istis minime fuerit; convertat autem res Ecclesiæ in usus domesticos* (seu Isid. *necessitates domesticas*) *& ejus commoda* (seu G. *Ecclesiæ reditus*) *vel agrorum fructus non cum Presbyterorum conscientia Diaconorumque pertractet* (seu G. *administret*); *sed horum potestatem domesticis suis* (aut G. *cognatis*) (seu Isid. *vel etiam affinibus*) *aut fratribus, filiisque committat; ut per hujusmodi occulte cæteræ lædantur Ecclesiæ* (seu G. *ut rationes Ecclesiæ per ipsos clam detrimentum capiant*) *Synodo Provinciæ pœnas iste persolvat* (vel G. *is Synodo Provinciæ rationem administrationis reddat*).

Denique declarat Synodus, quod si accusetur Episcopus, vel qui cum eo sunt Presbyteri, quod ea, quæ pertinent ad Ecclesiam, vel ex agris, vel ex alia quacumque Ecclesiastica facultate sibimet usurpent, vel uti vertit Martinus Bracarensis; *ita in suos sinus colligunt, ut pauperes quidem affligantur, atque ex ipso, non solum Ecclesiasticæ rationi, verum dispensatoribus ejus maledicta, & reprehensio augeantur:* uti legit Isidorus, vel juxta Græcos; *ac iis, qui sic administrant, criminatio & infamia inuratur; hos*, ut legit Isidorus, *correptionem oportet mereri, quæ condecet, sanctâ cognoscente Synodo:* quæ lectio, quoad sensum, congruit cum aliis lectionibus [a].

Utinam serio hos Canones expenderent Episcopi, aliique, quibus proventus Ecclesiastici creduntur; cogitarentque, quod licet hodie ob minus puram & Canonicam proventuum Ecclesiasticorum dispensationem coram Synodis, aut aliis Superioribus non arguantur, nec rationes administrationis reddere jubeantur; nihilominus aliquando exacta ratio reddenda erit coram Patre pauperum, num res Ecclesiæ ut res pauperum dispensaverint, nec eas in vanos & superfluos usus expenderint. Quamvis

---

(a) Ex dictis constat Ecclesiasticos non esse Dominos redituum, quos ex Beneficiis, vel ex honorariis suarum functionum percipiunt: quapropter non satis exagitandus est Sanchesius, qui *Concl. Moral. lib. 2. cap. 2. dub. 43.* docet, in patrimonii loco habenda, quæ pro administrandis Sacramentis, audiendis confessionibus, Clericis dantur; & posse de iis pro arbitrio disponere, tametsi hæc bona superfluant.

vis enim lapsu temporis disciplina externa dispensandi res Ecclesiæ mutata sit, invariata tamen mansit natura & conditio proventuum Ecclesiasticorum, ut pluribus ostendi in *Jure Eccles. Tom. III. parte* 2. *sect.* 4. *tit.* 2. *cap.* 6. *pag.* 505. Alias id est editionibus anterioribus *parte* 2. *tit.* 32. *cap.* 6.

Quæ de numero Episcoporum apud Labbæum huic Canoni adjiciuntur in versione Dionysii & Isidori, apud Græcos & Martinum Bracarensem non reperiuntur, atque Canon sine hac additione exstat apud Gratianum, *Causâ* 12. *quæst.* 1. *Can.* 21. & parum verisimile est, quod ista clausula ejusdem sit antiquitatis ac sunt Canones, ut constat ex iis, quæ dicta sunt *parte I. dissert. primâ.*

D I S S E R T A T I O.

In Synodum Laodicenam.

§. *Unicus.*

NOn exigua jam pridem fuit horum Canonum auctoritas, utpote qui in omnibus etiam vetustissimis Canonum codicibus & collectionibus cum aliis Canonibus, quibus Ecclesiastica disciplina dirigenda est, exhibentur: neque ab aliquo scitur eorum auctoritas in dubium vocata.

Laodicea hæc non est Syriæ, sed Phrygiæ.

Exstant autem apud Græcos cum hac Epigraphe Canoni primo præfixa, *Canones Synodi Laodicenæ, quæ est urbs Phrygiæ Capatianæ ex diversis Asiæ Provinciis congregatæ.*

Hanc epigraphem ita exhibet Dionysius Exiguus: *sancta Synodus, quæ apud Laodiceam Phrygiæ Capatiam convenit ex diversis regionibus Asiæ, definitiones exposuit Ecclesiasticas, quæ subter annexæ sunt.* Eodem modo exstat apud Isidorum.

Itaque hinc constat, primo, Synodum hanc nomen accepisse a civitate, in qua celebrata est, nimirum *Laodicea.*

Secundo hanc civitatem sitam fuisse in Phrygia: quod additum fuit ad distinctionem Laodiceæ civitatis sitæ in Syria.

Uti enim monet Baronius in appendice *tom.* 4. Annalium, constat ex Strabone, Plinio, Ptolomæo, & aliis cosmographis, duas fuisse Laodiceas, alteram Syriæ, quæ dicta Seleuciæ Tetrapolis, alteram vero in Phrygia, dictam a Strabone Laodiceam Hierapolim, hodie vocatur Hihissar. Ejus meminerunt S. Paulus in Epistola ad Colossenses IV. S. Joannes in Apocalypsi II. unde de ea dicit Baronius: *nobilis quidem civitas, sed nobilior elogio divinæ scripturæ.*

Testantur Tacitus *lib.* 4. *hist.* & Eusebius in *Chronico*, eam sub Nerone circa annum Christi 64. terræ motu concidisse; sed cum divitiæ essent in ea plurimæ, exiguo post tempore reædificata fuit. Hodie totaliter destructa est, ut vix quidpiam supersit, præterquam quatuor theatra marmorea, & inscriptionem græcam in laudem Titi & Vespasiani Imperatoris, uti notat Morery in suo Dictionario Historico (*a*).

Cum itaque constet, hanc Synodum habitam esse Laodiceæ in Phrygia provincia minoris Asiæ, non autem Laodiceæ in Syria, recte redarguit Baronius Anselmum, e quo apud Gratianum *dist.* 16. *Cap.* 11. legitur, quod Canonum hujus Synodi auctor maxime *Theodosius*, seu *Theodotus* Episcopus exstiterit. Fuit enim is Episcopus Laodiceæ *Syriæ*, successitque Stephano, qui successerat Anatolio, teste Eusebio *lib.* 7. *hist. cap. ult.*

Præses, & numerus Patrum incerti.

Quis huic Synodo præfederit, quotque numero Episcopi eidem interfuerint, hactenus incertum est, nullusque Canonum codex eorum subscriptionem aut numerum exhibet.

Dici-

(*a*) Quod de Laodicea, auctoritate Morerii dictum, id revocari potest in dubium.

Dicitur quidem apud Gratianum citato *Can.* 11. Patres hujus Synodi Canones 61. statuisse, sed quam exigua sit Gratiani in hujusmodi factorum relatione auctoritas, nisi antiquioribus & firmioribus testimoniis fulciatur, notum est. Cum autem nihil de hujus Synodi actis & historia præter editos Canones apud pristinos scriptores habeatur, quidquid a nobis dicetur incertum erit.

Synodus Laodicena posterior Antiochena.

In omnibus autem tam Græcis quam Latinis antiquis Canonum collectionibus, Canones hi post Canones Antiochenos constanter collocantur: quem ordinem etiam in codice, quem Aëtius & Leontius in Concilio Chalcedonensi legerunt, observatum fuisse constat ex Canonibus Antiochenis, quos e codice illo citabant, sub eadem numerorum serie, quâ hodie in codice Ecclesiæ universæ apud Justellum, & in codice Dionysii Exigui referuntur.

Hinc non infundate concluditur Correctores istorum codicum pro certo ac comperto habuisse hanc Synodum Laodicenam celebratam fuisse post Antiochenam: cum sat sit manifestum, eos ordinem temporis in collocandis Canonibus servare voluisse.

Postposuerunt quidem Canones Ancyranos & Neocæsarienses Synodo Nicænæ; sed expresse monuit auctor collectionis, Canones Nicænos prius positos esse *propter auctoritatem ejusdem magni sanctique Concilii congregati apud Nicæam*.

Præterea mentio Photinianorum in *Can.* 7. occurrens evincit, Synodum hanc posteriorem esse Synodo Antiochenâ. Scio quidem nullam Photinianorum mentionem fieri in collectione Isidori; sed consona omnium codicum Græcorum, nec non Dionysiana lectio, quæ condemnationem Photinianorum constanter exhibet, elidit & plane enervat contrariam Isidori lectionem. Immerito proinde erroris arguit Gratianum Baronius, eo quod *dist.* 16. *Can.* 11. Synodum Laodicenam postponat Synodo Antiochenæ tamquam hâc recentiorem.

Synodus Laodicena

Quo vero anno post Antiochenam fuerit celebrata hæc Synodus non perinde constat. Creditur communiter habita circa annum 364. atque hunc annum in margine huic Synodo apponit Justellus in codice Ecclesiæ universæ. Cumque in collectione Conciliorum Severini Binii exhiberetur Concilium Laodicenum sub Silvestro; Labbæus in sua collectione apposuit hanc notam marginalem: „ alii quippe rectius sub Liberio circa annum 364. [ut pluribus explicabimus notis] aut 357. alii „ sub Damaso 367. &c. „

habita verisimiliter circa annum 364.

Et sane constat ex Theodoreto *lib.* 4. *hist. Eccles. cap.* 8. nonnullos sub id tempus in Asia & Phrygia doctrinam fidei in controversiam vocasse; hancque controversiam Synodo in Illyrico cogendæ occasionem dedisse.

Refert quoque ibidem Theodoretus *cap.* 7. litteras, quas congregatâ dictâ Synodo in Illyrico scripserunt super hac controversia Imperatores Valentinianus, Valens, & Gratianus, Episcopis Diocæseos Asianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ; similiter & ipsa Synodus similes litteras ad eosdem Episcopos misit, quas Theodoretus exhibet ibidem *cap.* 8. vocanturque *Illyrici Concilii Libellus Synodicus de fide*.

Igitur verisimile apparet, sub hoc tempus Synodum in Laodicea Phrygiæ Metropoli Episcopos convenisse, ut de controversia fidei, aliisque in epistola contentis inter se dissererent, & deliberarent, eâque occasione Synodo coactâ, hos Canones edidisse.

Ubinam Canones Laodiceni exstent?

Exstant hi Canones in tom. I. Conciliorum generalium collectionis Labbæanæ, græce & latine ex versione Herveti, item latine ex versione Dionysii & Isidori, apud Justellum græce & latine in codice Ecclesiæ universæ; nec non in codice Dionysii, & itidem græce & latine in pandectis Canonum & Conciliorum ab Ecclesia Græca receptorum, quas una cum commentariis Balsamonis & Zonaræ, aliorumque Græcorum publicavit & propriis notis illustravit Guilielmus Beveregius.

In his versionibus seu lectionibus subinde varietas notanda occurrit, quam in Scholiis, prout ad illustrandum & eruendum sensum Canonum conducere

cre-

credemus, annotabimus, prout circa reliquorum Conciliorum Canones observavimus. Tam apud Græcos, quam apud Isidorum exhibentur sub nomine hujus Synodi Canones 60. at apud Dionysium duntaxat 59. omisso scilicet Canone finali, qui exhibet Catalogum librorum Canonicorum; cujus omissionis ratio redditur in Scholio ad eum Canonem.

S C H O L I A

In Canones Laodicenos.

Canon I.

De his, qui secundum Ecclesiasticam Regulam libere ac legitime secundis nuptiis juncti sunt, nec occulte nuptiarum copulam fecerunt: oportet, ut parvo tempore transacto vacent orationibus, & jejuniis; quibus etiam juxta indulgentiam communionem reddi decrevimus.

Scholion.

Pœnitentia Bigamis injuncta.

PRæsenti Canone agitur de his, qui secundum Regulam *libere & legitime secundis nuptiis juncti sunt, nec occulte nuptiarum copulam fecerunt* (G. *& non clam uxores duxerunt*) vel ut apud Justellum in Codice Ecclesiæ Universæ *Can.* 105. legitur: *neque clandestinum matrimonium inierunt.*

De his ergo decernit Synodus, quod oportet, *ut parvo tempore transacto vacent orationibus & jejuniis; quibus etiam juxta indulgentiam communionem reddi decrevit.* Ita Dionysius, a cujus lectione nonnihil differt lectio Græcorum, quæ habet: *quod oportet, secundum Ecclesiasticum Canonem, eos .... cum exiguum tempus præterierit, & orationibus & jejuniis vacaverint, ex venia dare communionem.*

In primis hæc lectio id, quod dicitur *secundum Ecclesiasticum Canonem*, refert ad modum, quo juncti secundis nuptiis recipiendi sunt ad communionem: at versio Dionysii verba *secundum Regulam Ecclesiasticam* refert ad contractas nuptias, uti ex textu supra exhibito manifestum est. Hoc autem minus verisimile est: nam quandoquidem Patres expresse dicant se loqui de secundis nuptiis *legitime* contractis, superfluum videtur, quod postmodum dixissent, contractas oportere *secundum Ecclesiasticam Regulam:* cum hoc supponendum sit, dum legitime sunt contractæ. Proinde merito præferenda lectio Græca, cui consonat Isidoriana.

Ad hæc lectio Græcorum satis insinuat, non requiri, ut vacet orationibus & jejuniis post exactum *exiguum tempus*, uti Dionysiana versio indicare videtur, sed duntaxat quod exiguo tempore post contractas *secundas nuptias orationibus & jejuniis vacaverint:* hoc est exiguo tempore pœnitentiam egerint & oraverint; ut notant Balsamon & Zonaras.

Sensus Canonis.

Itaque verus sensus Canonis, quod *libere & legitime*, id est juxta Regulas Ecclesiasticas *secundis* sive *secundo nuptiis junctis*, post aliquantulum tempus pœnitentiæ juxta *indulgentiam* in communionem reddere oporteat (sive G. *ex venia dare communionem*); modo tamen *nec occulte nuptiarum copulam fecerint* (sive G. *non clam uxores duxerint*); hoc est, interpretantibus Balsamone, Zonarâ, & Aristeno, modo ante contractas legitime nuptias, nulla prius conjunctio inter ipsos furtiva intercesserit. Cui interpretationi apprime congruit lectio Isidoriana (*nec occultam commixtionem operati sunt*). Hoc si intervenerit scortatorum præterea pœnis puniri debent, ut iidem annotarunt.

Tradidere passim Interpretes tam Græ-

Græci quam Latini, hic agi de veris Bigamis, qui priore uxore mortuâ duxerunt legitime secundam, prout & in Can. VIII. Nicæno, Ancyrano XIX. & Neocæsariensi VII. At Christophorus Justellus sequutus Jacobum Leschasserium in observatione gallice scripta *de Bigamia*, putat, hic & citatis Canonibus agi de quadam specie Bigamiæ vulgo ignota; cum quis priore conjuge absque legitimo & Canonibus probato repudio dimissâ, alteram superinducit. Planum quippe est, ut ait Leschasserius, & ipsum sequutus Justellus, plures divortiorum causas legibus seculi olim fuisse receptas, & ab Imperatoribus excogitatas, quæ numquam ab Ecclesia ut legitimæ & sufficientes ad solvendum matrimonium admissæ fuerunt. Contendunt igitur, Canones agere de his, qui ex causa legibus probata, sed ab Ecclesia non admissa, repudiatâ uxore, aliam duxerint.

Verum non apparet, quod de his proprie asseri posset, quod *legitime* secundis nuptiis essent juncti, si juxta Canones revera adhuc duraret vinculum nuptiarum cum priore uxore: quod adhuc minori similitudine dici posset juxta Dionysium, qui verba, *secundum Ecclesiasticam Regulam*, refert ad contractas secundas nuptias. An Synodus dixisset, nuptias *legitime* contractas, quas Ecclesia etiam improbabat, uti fatetur Justellus? Ulterius qui vinculo nuptiarum initarum adhuc durante, aliam ducit, per Canones ut adulter gravi & diuturnâ pœnitentiâ punitur: hoc autem Canone *exiguum pœnitentiæ tempus* duntaxat præfigitur, ut proinde non appareat de illis hic agi. Vide latius Guilielmum Beveregium in notis ad hunc Canonem, refutantem hanc Justelli observationem.

Qua de causa plures Synodi Bigamis pœnitentiam imposuerint, licet secundas nuptias Ecclesia numquam reprobaverit, ex Baronio notavi in Scholio ad Can. VII. Neocæsariensem.

CANON II.

De his, qui diversis facinoribus peccaverunt, & perseverantes in oratione confessionis & pœnitentiæ, conversionem a malis habuere perfectam: pro qualitate delicti, talibus pœnitentiæ tempus impensum propter clementiam, & bonitatem Dei communio concedatur.

SCHOLION.

HOc Canone agitur de his, *qui* diversa facinora *perpetraverunt*, *perseverantes in oratione confessionis* (vel Isid. *in oratione confessioneque*) *& pœnitentiæ* (Isid. *malorum suorum*) *conversionem habuere perfectam* (vel Isid. *perfectam conversionem demonstrantes*): *pro qualitate delicti, talibus pœnitentiæ tempus impensum* (sive G. *pro qualitate delicti tempore pœnitentiæ eis dato*) *propter clementiam & bonitatem Dei communio concedatur* (sive Isid. *pro qualitate peccati pœnitentiæ tempus tribuendum, & propter misericordiam bonitatemque Dei, qui hujusmodi sunt, revocandi, & ad communionem sunt applicandi*).

Quomodo ad Communionem admittendi, qui in diversa peccata sunt prolapsi.

Nequaquam obscurum est ex contextu Canonis dubitatum fuisse, num ei, qui in plura facinora incidisset, esset concedenda pœnitentia; uti hic annotat Gabriel Albaspinæus Episcopus Aurelianensis. Cum enim, qui unum crimen capitale admiserat, gravissimâ 30. etiam annorum pœnitentiâ premeretur, videbatur neganda ei, qui pluribus ac diversis hujusmodi flagitiis tenebatur; attamen Patres propter bonitatem & clementiam Dei pœnitentiam annuendam censent.

Verum eam non annuunt, nisi his, qui *in oratione confessionis & pœnitentiæ perseverantes*, *perfectam* a peccatis perpetratis *conversionem* ostendebant.

Pro quo notandum, per *confessionem* hic non intelligi confessionem *sacramentalem*, quâ Sacerdoti peccata simpliciter aperiuntur, quæ numquam *oratio*

Confessio non sacramentalis.

tio confessionis vocatur ; neque in hac requiritur *perseverantia* , uti recte observavit Albaspinæus , sed *confessionem humilem* , quâ sæpius repetitâ misericordiam Sacerdotum & Fidelium erga se alliciebant.

Cum enim quis ob perpetrata atrocia delicta a Fidelium communione erat rejectus ; „ si cura suæ salutis eos „ taugeret , in squalore & miseriis li„ mina Ecclesiarum penetrabant (ait „ Albaspinæus) cum lacrymis , & sin„ gultibus conabantur a prætereuntibus „ misericordiam extorquere , ostentan„ tes quantâ ægritudine , quantis ærum„ mnis discruciarentur propter commis„ sa , prosternebant se humi ante Epi„ scopos , advolvebant se genibus Pre„ sbyterorum , vestigia Fidelium adora„ bant . Quibus frequenter repetitis „ misericordiam alliciebant , & tum „ demum pœnitentia eis concede„ batur „.

His igitur , qui tam constanter in oratione confessioneque humili peccatorum pœnitentiâ conversionem a peccatis ostenderunt , volunt Patres Laodiceni , ut pro *qualitati peccati* (sive G. *delicti proportione*) tempore pœnitentiæ dato , propter clementiam & bonitatem Dei communio concedatur.

Per *communionem* hic nequaquam intelligitur *communio Eucharistica* sive perfecta , sed communio Fidelium , quæ excommunicatis censebatur concessa , hoc ipso quo ad pœnitentiam erant admissi ; uti ibidem vult Albaspinæus.

Isidorus tamen verisimiliter intellexit communionem perfectam seu Eucharisticam ; ut propterea verterit , quod qui hujusmodi sunt , *revocandi & ad communionem sunt applicandi* , sive sensim disponendi.

Fructus digni pœnitentiæ.

Interim ex hoc Canone discant Sacerdotes gravium peccatorum conversionem non ex verborum foliis , sed perseverantia orationis , humilis peccatorum confessionis , & pœnitentiæ esse desumendam : ipsamque pœnitentiam esse proportionandam peccatis commissis.

Extat apud Gratianum *caus.26. quæst. 7. Can.4.* ex versione Isidori , quæ a textu græco nonnihil recedit , uti monent Correctores Romani.

Canon III.

De his , qui nuper sunt illuminati Baptismate , quod eos in Sacerdotali non conveniat ordine promoveri.

Scholion.

Non ordinandus Neophytus.

Per nuper illuminatos Baptismate intelliguntur *Neophyti* , uti notant hic Interpretes ; nec dubitavit Isidorus ita legens : *non oportet promoveri Neophytum ad Ordinem Sacerdotalem :* unde hic Canon coincidit cum Canone II. Nicæno , cujus Scholion videri potest.

Canon IV.

Quod non oporteat Ordinationes sub conspectu Audientium celebrari.

Scholion.

Quare ordinationes non sub omnium conspectu celebrandæ.

Hic Canon apud Dionysium , Isidorum , & Latinos suo ordine quartus exsistit ; sed apud Hervetum , & Græcos quintus recensetur . Vetat autem *ordinationes* (seu G. *electiones*) (seu Isid. *manus impositionem super ordinandos*) *sub conspectu Audientium* (vel Isid. *præsentibus Catechumenis*) *celebrari.*

Isidorus pro *Audientibus* legens *Catechumenis* , strictius apparet accepisse quam vult Canon ; verbum enim Græcum *Audientes significat :* vetat enim fieri ordinationes vel electiones sub conspectu *Audientium :* quorum nomine non tantum *Catechumeni* , sed & quidam pœnitentes , qui ad auditionem Verbi divini solum admittebantur , comprehendebantur : nec ulla apparet ratio , cur hi minus quam Catechumeni excluderentur.

Coram Audientibus enim ordinationes fieri vetantur , quod priusquam inchoaretur Missa Catechumenorum perfectorum (qui *Competentes* dicebantur) sub qua ordinationes peragi debebant , hi exire deberent ; vel juxta Balsamonem

nem & Zonaram, qui credunt hic de electionibus agi, ideo interesse nequeunt: „ quia cum in electionibus aliquorum crimina, propter quæ illi forte a sacro ordine arcendi sint, a Præsulibus enuntientur, adesse homines, qui ea, quæ dicerentur, exciperent, rationi minime consentaneum Patres existimavere: quod ea scilicet, quæ audiebant, & iis, contra quos dicebantur, pudori, & a quibus audiebantur, ad nequitiam incitamento essent, & aliis, quorum non ita constans in fide ratio, blasphemandi Numinis causam præberent „.

Crimina Prælatorum non leviter propalanda. Discere hic possumus, vitia Ecclesiasticorum coram populo præcipue infirmo non facile propalanda: nisi forsan ipsa perniciositas & nequitia Sacerdotum occulta, esset in ruinam & seductionem populi: quo casu nonnumquam foret grave peccatum saltem contra charitatem proximi, similes nequitias non revelare iis, quibus periculum seductionis & scandali imminet, si alio modo, quam iis manifestando occurri nequeat.

Canon V.

Quod non oporteat Sacerdotes & Clericos fœnerantes usuras, vel quæ dicuntur sescupla, id est & summam Capitis, & dimidium summæ percipere.

Scholion.

De usura sescupli. Interpretationem hujus Canonis repete ex Scholio Canonis XVII. Nicæni, qui huic conformis est: exstat apud Gratianum *Dist.* 46. *Can.* 9.

Canon VI.

Quod Hæretici non permittendi sint ingredi in domum Dei in hæresi permanentes.

Scholion.

Hæreticus non admittendus in Templum. Hæreticus doctrinam Ecclesiæ pertinaciter rejiciens merito a domo Dei, in qua doctrina ejus exponitur, ejicitur, nimirum in hæresi permanens. Unde de Hæreticorum ad Ecclesiam admissione consultus Timotheus Archiepiscopus Alexandrinus respondet *Can.* 9. suæ Epistolæ Canonicæ, eos, nisi se pœnitentiam acturos, hæresimque aversaturos polliceantur, nullo modo ad Fidelium precationes admittendos esse.

Canon VII.

De his, qui ab Hæreticis convertuntur, id est Novatianis, aut Photinianis, aut Tessarescadecatitis, sive baptizati sint illi, seu Catechumeni; non ante suscipiantur, quam omnes hæreses anathematizent, & præcipue illam, quâ detinebantur. Et tunc demum hi, qui apud eos dicebantur Fideles, nostræ doceantur Fidei Symbolum, & uncti Sancto Chrismate sic mysteriis communicent sacrosanctis.

Scholion.

Quomodo recipiendi Hæretici. Agitur hoc Canone de revertentibus ab hæresi Novatianorum, qui & *Cathari*, sive *Puri* dicti fuerunt, de quorum receptione actum in Can. XIX. Nicæno, item Photinianorum, dicti ita a Photino Episcopo Firmiensi, qui sub medium seculi IV. hæresim suam spargere cœpit, uti colligitur ex Socrate *lib.* 2. *cap.* 14. atque inter alia asseruit, Christum initium accepisse ex Maria, & merum esse hominem, ut constat ex sancto Epiphanio *hæresi* 71. Theodoreto *lib.* 3. *Hæret. fabul. cap.* 2. aliisque.

Verum Isidorus nullam Photinianorum mentionem facit, qui in codice Ecclesiæ Romanæ omittuntur, uti & apud Ferrandum Diaconum in Breviario Canonum *num.* 177. in græcis autem codicibus constanter additur, uti & apud Cresconium, qui titulo 56. hunc Canonem recitat ex versione Dionysii. Versionem hanc Isidori propugnat Baronius, & prætendit nomen Photinianorum esse omittendum, & quod Photinia-

tinianorum, tamquam de Sancta Trinitate non recte sentientium, Baptisma semper ab Ecclesia sit rejectum.

Novatianis & Photinianis jungit Synodus Tessarescædecatitas (sive G. Quartodecimanos) (Isid. quos Græci Tessarescædecatitas appellant, id est, qui quartâ-decimâ lunâ cum Judæis Pascha celebrant) & Ferrandus Diaconus citato numero simpliciter legit: *Quarto-Decimani non recipiantur*. De his sat actum est in Dissertatione in Synodum Nicænam §. X.

Vult ergo Synodus, ut qui ab his Hæreticis convertuntur *sive baptizati sint illi* (seu G. *qui apud illos Fideles dicuntur*) *sive Cathecumeni*, *non ante suscipiantur*, *quam omnes hæreses anathematizent* (Isid. *plenissime*), *&* *præcipue* (Isid. *ante omnia*) *illam*, *quâ detinebantur*.

Post hanc abjurationem requirit ulterius Synodus, ut convertentes, si sint *Fideles* seu baptizati, *nostra doceantur Fidei Symbolum* (seu G. *Fidei Symbola discant*): id est in Fide Catholica rite instruantur.

Rite autem instructos non præcipit Synodus rebaptizari, sed ungi Sacro Chrismate, & ut sic uncti mysteriis communicent sacrosanctis (sive Isid. Divino Sacramento).

Chrismatio ante Confirmationem.

Hic notandus pristinus mos ungendi Sacro Chrismate baptizatos, priusquam ad Sacra Mysteria sive ad Divinum Sacramentum *Confirmationis* admitterentur.

CANON VIII.

De his, qui convertuntur ab hæresi, quæ dicitur Cataphrygarum, & si in Clero, qui apud eos esse creditur, fuerint, & si Maximi nominentur, hos sub omni diligentia ab Episcopis Ecclesiæ, vel Presbyteris instrui & baptizari conveniet.

SCHOLION.

Cataphrygæ.

Agit hic specialiter de his, qui ab hæresi convertuntur, quæ dicitur Cataphrygarum; & apud Ferrandum Diaconum *num.* 178. ita legitur: *Qui dicuntur secundum Phryges*; uti & apud Isidorum alibi legi notat Labbæus in margine ad hunc Canonem *tom.* I. *Concil. general. col.* 1517.

Porro Phryges iidem erant qui *Montanistæ*, sic dicti a Montano Hæresiarcha, qui in Mysia Phrygiæ natus erat, atque ideo ejus Sectatores vocati *Phryges*. Unde in Can. VII. Synodi Constantinopolitanæ I. dicitur: *& Montanistas, qui hic dicuntur Phryges*.

Quare revertentes ab illa hæresi baptizandi.

De revertentibus ab hac hæresi statuit Synodus, *& si in Clero, qui apud eos esse creditur, fuerint, & si Maximi* (seu Isid. *magni nominentur*) *hos sub omni diligentia ab Episcopis Ecclesiæ, vel Presbyteris instrui* (sive G. *cum omni studio catechizandi sunt*, *seu initiandi*) *& baptizari conveniet* (sive G. *ab Ecclesiæ Episcopis & Presbyteris baptizandi*).

Non mirum, Synodum velle revertentes ab hac hæresi baptizari: cum enim Montanus negaret Divinitatem Sancti Spiritus, non poterant ejus Sectatores baptizare in nomine SS. Trinitatis: quare & citata Synodus Constantinopolitana annumerat Montanistas sive Phryges inter eos hæreticos, quorum Baptisma reputatur invalidum.

Quinam in Canone vocentur Maximi?

Notat Zonaras, „quod apud hos hæreticos fuerint quidam primæ inter cæteros existimationis, ac veluti Doctorum locum obtinentes, qui ab illis etiam Maximorum appellatione designabantur„. Sed quia nec scientia, nec dignitas potest supplere defectum Baptismi, ideo & hos baptizari vult Synodus: quin & summâ diligentiâ instrui. Et utpote in sua hæresi magis obstinati, sæpe plus instrui, quam de communi populo debent.

Probandi Catechumeni.

Cæterum ex hoc Canone discant Sacerdotes, non mox recipiendos ad Baptismum Infideles, cum se dicunt conversos, & voluntatem convertendi se habere exponunt; sed prius magno studio instruendos, & probandos, uti latius ostendit citatus Canon Constantinopolitanus; & ibi notabitur.

CA-

CANON IX.

Quod non permittantur Ecclesiastici ad Hæreticorum cæmeteria, vel ad ea, quæ ab eis appellantur Martyria, orationis causâ vel sanitatis accedere; sed hujusmodi, si Fideles fuerint, certo tempore communione privari: pœnitentes autem & confitentes se deliquisse, convenit suscipi.

SCHOLION.

SIcut Catholici suos habebant Martyres, ita quoque Hæretici, ac nominatim Montanistæ, sive Phryges de suis gloriabantur Martyribus. De his enim scribit Apollinaris apud Eusebium *lib.5. Hist. Eccles. cap. 16.* „ Postquam in omnibus, quæ supra posui, convicti, nihil habent quod respondeant, „ ad Martyres confugere conantur: asserentes multos se Martyres habere, „ idque potentiæ prophetici illius, qui „ apud ipsos est, Spiritus certissimum „ esse documentum. Sed hoc meo quidem judicio nihiloverius est. Nam „ & aliarum Hæreseon Sectatores, „ plurimos se habere Martyres prædicant, neque idcirco tamen eis assentiemur, nec veritatem penes illos „ esse fatebimur. Primi certe qui „ Marcionis hæresim sequuntur, vulgo Marcionitæ cognominati, quamplurimos habere se dicunt Martyres „ Christi, & tamen Christum ipsum „ revera minime confitentur „.

Loca igitur sive cœmeteria, in quibus corpora eorum, quos ipsi Martyres jactabant, quiescebant, vocabantur *Martyria*, quemadmodum & apud Catholicos similia loca eodem nomine appellabantur, a Martyrum ossibus ibidem quiescentibus.

Oratoria Hæreticorum Fidelibus vitanda.

Vult ergo Synodus, *quod non permittantur Ecclesiastici* (vel G. *ii qui sunt Ecclesiæ*) (seu Isid. *Catholici*) *ad Hæreticorum cœmeteria, vel ad ea, quæ ab eis appellantur Martyria, orationis causâ vel sanitatis* (seu G. *curationis*) *accedere* (aut Isid. *intrare*).

Ex textu græco, uti ex versione Isidori, fat manifestum est, hic agi generaliter de omnibus Fidelibus, ideoque vocem *Ecclesiastici*, quâ utitur Dionysius, accipiendam in latiore significatione pro omnibus, *qui sunt Ecclesiæ* cui consonat Ferrandus Canonem ita reddens, ut non liceat in *Hæreticorum cœmeteria ad orationem faciendam Catholicis* accedere, *num.* 179.

Adjungit autem Synodus, accedentes, si *Fideles*, id est baptizati, *fuerint, certo tempore communione privari* (vel G. *esse aliquantisper excommunicatos*) (aut Isid. *incommunicabiles factos ad pœnitentiam usque ad aliquod tempus redigi*. Per accessum enim ad similia Martyria *orationis vel sanitatis causâ* videbantur ipsis Hæreticis mortuis non tantum communicare, sed etiam tamquam a Sanctis aliquod spirituale vel corporale Beneficium exspectare; ideoque tamquam de hæresi suspecti merito a communione Fidelium ad tempus segregantur, ut interim a suspicione purgentur.

Et quia hæc segregatio fiebat ad cautelam & purgationem suspicionis, hinc Synodus addit, *pœnitentes* (seu G. *sin pœnitentiâ ducantur*) & *confitentes se deliquisse, convenit suscipi*. Eo quod hæc pœnitentia, & errati seu delicti confessio suspicionem eluerent.

Cœmeteria. Item Martyria.

Hic Canon probat, I°. Etiam in primis seculis fuisse loca sepeliendi destinata „ quæ *cœmeteria* usitatius „ dicebantur, ait Baronius ad *annum* „ 226. quod Fides doceret Christianos „ non mori, sed rursus excitandos, interea in Domino obdormire „. II°. Probat Martyria, sive ædes sacras ad Martyrum sepulturas, sive memorias fuisse extructas. III°. Ad hujusmodi Martyria consuevisse accedere Fideles orationis & curationis gratiâ: atque hinc Martyrum invocationem & cultum eodem tempore probatum conspicimus.

CANON X.

Quod non oporteat indifferenter Ecclesiasticos fœdere nuptiarum Hæreticis suos filios filiasque conjungere.

SCHO-

SCHOLION.

Matrimonium non contrahendum cum Hæretico.

COmmentatores Græci Zonaras & Balsamon pro interpretatione hujus Canonis remittunt ad Canonem XIV. Chalcedonensem, quo specialiter Lectoribus & Cantoribus alterius Sectæ sibi uxorem accipere vetatur, atque ita insinuat, & hoc Canone non generaliter omnibus Fidelibus, sed duntaxat Ecclesiasticis, seu qui de Clero sunt, Hæreticis suos filios filiasque fœdere nuptiarum jungere.

Verum sicuti præcedente Canone vox *Ecclesiastici* in latiore significatione sumitur, ut comprehendat omnes, qui sunt de gremio Ecclesiæ, ita & hic sumenda videtur: unde Græci pro *Ecclesiasticis* legunt *qui sunt Ecclesiæ;* & Isidorus, *qui ad Ecclesiam pertinent*; uti & Ferrandus Diaconus *num.* 180. legit. Quare Epitome Canonis, in quem commentatus est Aristenus, ita habet: *cum Hæreticis matrimonium ne contrahas.*

Interim cum ex more Græcorum liceret Ecclesiasticis habere uxores, non dubium, quin specialiter indecens esset, ut hi filios suos Hæreticis per matrimonium jungerent, quamvis multa sint, quæ ostendant, omnibus generatim Catholicis vitanda esse matrimonia cum Hæreticis, meritoque prohiberi, uti pluribus ostendi in *Jure Eccles. Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 13. *cap.* 9. *pag.* 419. alias in anterioribus editionibus *part.* 2. *tit.* 13. *cap.* 8.

CANON XI.

Quod non oporteat eas, quæ dicuntur Presbyteræ vel Præsidentes, in Ecclesiis ordinari.

SCHOLION.

Presbyteræ non ordinandæ.

SI lectionem Dionysii sequamur, apparebit, aliquando moris fuisse, mulieres in Presbyteras in Ecclesiis ordinari; quod & Isidorus videtur supposuisse, dum Paraphrastice explicans Canonem ita refert: *Mulieres, quæ apud Græcos Presbyteræ appellantur, apud nos viduæ, seniores, univiræ, & matricuriæ nominantur, in Ecclesiis tamquam ordinatas constitui non debere.* Hanc lectionem exhibet quoque Ferrandus in Breviario *num.* 221. nisi quod pro *matricuriæ* legat *matriculæ.*

Exstat hic Canon apud Gratianum *Dist.* 32. *can.* 19. ex versione Isidori; sed quæ a textu græco recedit, uti notant Correctores Romani. Et sane apud Græcos nulla fit mentio *Presbyterarum* aut *Ordinationis*, sed simpliciter G. *non oporteat eas, quæ dicuntur seniores, viduæ, vel præsidentes, in Ecclesia constitui.*

Remittunt ulterius dicti Correctores Romani Lectorem pro sensu hujus Canonis ad Balsamonem, qui licet ab Ecclesia Romana fuerit schismate separatus, negari tamen nequit, quin in Sacris Canonibus & Jure Ecclesiastico fuerit versatissimus, ejusque semper fuisse in exponendis Canonibus summam auctoritatem.

Præsentem porro Canonem ita exponit citatus Balsamon: „ antiquitus „ mulieres quædam vetulæ in Catholicis Ecclesiis sedentes, reliquas forte mulieres ad bonum honestumque „ ordinem servandum deducebant. Quia „ autem ex earum consuetudine, eo „ quod honestum est non recte utentium, vel propter arrogantiam, vel „ propter turpem quæstum, quædam „ offendebantur; prohibuerunt Patres, „ ne deinceps essent omnino in Ecclesiis Presbyteræ sive Præsidentes. „ Ne dixeris autem, & quomodo hoc „ fit in feminarum Monasteriis, & una „ mulier, quæ scilicet præest, omnibus „ præsidet? Audies enim quod quæ ex „ Deo fit renuntiatio, & tonsura, facit ut multæ unum corpus existimentur, & omnia, quæ sunt ipsarum, „ ad solius animæ salutem respiciunt. „ Docere autem mulierem in Ecclesia „ Catholica, ubi virorum multitudo „ congregatur, & diversarum sententiarum feminæ, est maxime indecorum & perniciosum „.

Zonaras autem ait: „ quædam antiquis temporibus in Ecclesia con- „ fue-

" suetudines fuere; quas temporis diu-
" turnitas partim immuravit, partim
" omnino sustulit, aliqnæ etiam ex iis
" Canonum Decretis abrogatæ sunt.
" Talis illa quoque fuit, ut Presbyteræ,
" vetulæ mulieres, in Ecclesiis consti-
" tuerentur, quas etiam Præsidentes
" vocabant; quæ quidem ingredienti-
" bus in Ecclesiam feminis, veluti
" Magisterio quodam fungentes, præ-
" essent, ac suo quamque ordine rite
" consistere juberent, & quo quamque
" loco, quove modo unicuique standum
" esset, docerent. Ne quæ igitur hu-
" jusmodi mulieres eligantur, neve
" iis nominibus nuncupentur Canon
" decernit ".

Itaque videtur Balsamoni Zonaras consentire, & horum expositionem probat Morinus de SS. Ordinat. *parte* 3. *exercitat.* 10. *cap.* 3. *num.* 3.

Itaque juxta Græcorum expositionem unice hoc Canone cavetur, ne mulieres in Ecclesia seu Conventu præsidere, & auctoritatem supra reliquos Fideles sibi arrogare, aut magisterium exercere præsumant; juxta illud Apostoli 1. *Corinth. cap.* 14. *vers.*34. *mulieres in Ecclesiis taceant*. Et sane hic apparet verus & genuinus sensus Canonis, a quo multum recessit Gratianus, secutus Isidorum, ut propterea merito Correctores Romani pro vero & genuino Canonis sensu remiserint ad Balsamonem.

Canon XII.

Ut Episcopi judicio Metropolitanorum, & eorum Episcoporum, qui circumcirca sunt, provehantur ad Ecclesiasticam potestatem; hi videlicet, qui plurimo tempore probantur tam verbo Fidei, quam recta conversationis exemplo.

Scholion.

A quibus constituendi Episcopi?

Præcipit hic Canon, *ut Episcopi provehantur ad Ecclesiasticam potestatem* (sive G. *in Ecclesiastico Magistratu constituendi sunt*) (seu Isid. *ad Ecclesiæ Principatum*) *judicio Metropolitanorum, & eorum Episcoporum, qui circumcirca sunt* (sive G. *finitimorum*) hoc est Episcoporum ejusdem Provinciæ conformiter ad Canonem IV. Nicænum.

Diu probatæ vitæ sit, qui in Episcopum eligatur.

Constituendi autem sunt, qui *plurimo tempore probantur tam verbo Fidei, quam rectæ conversationis exemplo* (sive G. *diu probati & in oratione Fidei, & in recti verbi dispensatione*) (seu Isid. *hi quos multo ante nota probabilisque vita commendat: & nihilominus in sermone Fidei & rectâ operatione per suam conversationem fuerint probati*). Apud Gratianum exstat prædictus Canon *Dist.* 24. *can.* 4. ex versione Dionysii.

Auctor epitome Canonum, quam commentatur Aristenus, ita hunc Canonem reddit: *qui fide & vitâ probatissimus est, ac eruditissimus, idoneus est qui in Episcopatum eligatur*. Utinam hunc Canonem serio attendant, qui quovis modo ad nominationes aut electiones Episcoporum concurrere debent.

Canon XIII.

Quod non sit permittendum turbis electiones eorum facere, qui sunt ad Sacerdotium provehendi.

Scholion.

Tumultuanti populo non permittenda Sacerdotum electio.

Verbum græcum, cui respondet verbum *turbis*, proprie *tumultum* significat; quod innuit Patres vetare *tumultuosas* electiones; sive non esse deferendum plebi tumultuanti; ac per speciem quamdam seditionis, ordinationem alicujus acclamanti, & postulanti; qualem pulchre & late describit S. Augustinus Epist. ad Albinam 126. in ult. edit.

Populus in Episcoporum electione habebat suffragium.

Et sane, hoc Canone populo omne in electione Episcoporum, & Sacerdotum ademptum non fuisse suffragium, manifestum est, tum ex Epistola S. Gregorii Nazianzeni ad Cæsarienses ad promovendam electionem S. Basilii: " Ista, ait, & *Sacerdotibus scribo*,

„ *bo*, *&* *Monachis*, *atque illis quo-* „ *que*, *qui ex Ordine sunt* Magistratus „ ac Senatorio, *simulque* *&* *populo* „ *omni* „ : tum ex Concilio Chalcedonensi, in quo *Act. XI.* Stephanus Episcopus Ephesiuus volens probare se canonice ad eam Cathedram fuisse promotum ait : „ Me quadraginta Episcopi Asiani, suffragio clarissimorum „ & Primatum, & totius reverendissimi Cleri, & omnis Civitatis ordinaverunt „ . Quid evidentius quam populum etiam in Oriente post hunc editum Canonem ad Episcopi electionem concurrisse ? Quod & Novellæ Justiniani 123. *cap.* 1. & 137. *cap.* 2. evidenter evincunt.

Itaque non recte hunc Canonem applicuit Gratianus *Dist.* 63. *can.* 6. in probationem hujus asserti : *Laici nullo modo se debent inserere electioni.* Interpretatus est Gratianus Canonem conformiter ad disciplinam sui temporis, quæ Laicos ab electionibus excludebat ; uti latius ostendimus in *Jure Ecclesiastico Tom.I. part.*1. *tit.* 13. *cap.* 1. *pag.*147. ubi de mutatione, quæ circa formam electionis ad Episcopatum labentibus seculis intervenit, disseruimus.

Ceterum sensui Gratiani favet Isidorus, qui pro *turbis* legit *populis*, ita Canonem reddens : *de eo quod non sit populis concedendum*, *electionem facere eorum, qui altaris ministerio sunt applicati :* nequaquam dubitandum, quin hujus Canonis ab Isidoro facta versio plurimum contribuerit ad excludendum populum ab electione Episcoporum, eamque ad solum Clerum transferendum.

CANON XIV.

Quod Sancta nullo modo, causâ Eulogiarum, tempore Paschalis Festi, ad alias Parochias debeant destinare.

SCHOLION.

Mos deferendi Eucharistiam ad alias Parochias.

PRo intellectu hujus Canonis notandum, moris fuisse primis Ecclesiæ seculis in quibusdam saltem Ecclesiis, ut Episcopi in signum communionis & unionis sibi mutuo mitterent particulas Eucharistiæ, juxta illud Apostoli 1. Cor. *cap.* 10. *vers.* 17. *Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus*, *omnes qui de uno pane participamus*, constat ex Irenæo in Epist. ad Victorem Papam. Postquam enim ostendit, a Romanis Episcopis prædecessoribus Victoris numquam aliquos fuisse rejectos ob aliquam in disciplina varietatem, aut Ecclesiarum varias consuetudines, quæ disciplinam spectabant : sed non obstante hac diversitate pacem inter se coluisse, subjicit : „ Verum illi ipsi qui præcesserunt Presbyteri, quamvis minime „ observarent, Ecclesiarum Presbyteris, „ qui id observabant, *Eucharistiam* „ transmiserunt „. Apud Eusebium *lib.* 5. *cap.* 24. ubi vide notas Valesii, morem hunc aliis præterea testimoniis asserit Eusebius.

Ratio Canonis.

Idem notavit Cardinalis Bona Lib. I. Rerum Liturg. *cap.* 23. *num.* 12. dicens : „ Tanta enim erat mutuæ „ unionis & societatis inter Fideles „ religio & zelus, ut si omnes de uno „ & eodem pane ab eodem Sacerdote „ consecrato participare potuissent, id „ libentissime in toto terrarum orbe „ fecissent, quo sic ostenderent se omnes in Christo unum esse. Ideo „ non solum Romanæ, sicut supra „ diximus, sed aliarum etiam quarumdam Ecclesiarum usus fuit, ut ab „ Ecclesia primaria Civitatis ipsa Eucharistia ad singulas Parochias ab „ Episcopo mitteretur, quatenus scirent omnes, qui ab uno Episcopo „ regebantur, se cum illo unum corpus efficere „.

Mos ille Eucharistiam mittendi pro Paschate abrogatus; & quare?

Id autem in Paschali Festivitate hoc Canone vetari dein monet : „ Vel „ quia (ait) oportet omnes Presbyteros eâ die Episcopo celebranti „ cum plebe sibi commissa adstare, & „ ritu tunc usitato cum eodem celebrare : vel alia de causa nobis ignota „.

Evidenter hic supponit eruditus & pius Auctor, Synodum specialiter ad Festivitatem Paschalem reflexisse : at Zonaras rationem reddit generaliorem dicens : „ Divina enim mysteria lon-

„ gis

„ gis itineribus circumferri, quæque „ omni veneratione digna sunt sine „ honore traduci, a ratione honestateque alienum merito ac pie existimatum est „.

Quantumvis merito ambigatur, an hæc ratio generalis huic Canoni, qui specialiter expressit *Festum Paschale*, congruat, nihilominus vix dubitari potest, quin hæc ab honestate petita ratio fecerit, ut tandem mos ille mittendi Eucharistiam in signum mutuæ unionis & charitatis exoleverit.

Hoc constat, quod etiam post celebratam hanc Synodum Sanctus Paulinus S. Augustino *panem unum unanimitatis indicio miserit*; additque: *Rogamus accipiendo benedicas*, Epist. 28. inter Augustinianas. Similiter Augustinus unum Paulino misisse scribit *Epist.* 31. his verbis: *Panem quem misimus uberior benedictio fiet, dilectione accipientis vestræ benignitatis*. At panem hunc non fuisse Eucharistiam satis constat.

Eulogiæ. Porro notandum, *quod sancta, causâ* (seu G. *instar*) (vel Isid. *ad vicem*) *Eulogiarum, ad alias Parochias destinarentur*, quod hoc Canone vetatur fieri, saltem *tempore Paschalis festi* (seu G. *in festo Pascha*).

Notat autem Baronius & ex ipso Binius hic, quod Eulogiæ aliæ essent publicæ, quæ „ publice ad id consecrabantur & distribuebantur, ut essent „ communionis catholicæ signa & indicia. Privatæ vero, quas amici inter se ultro citroque dare & accipere „ consueverant „. Cujus generis panem illum fuisse, quem Paulinus Augustino, & Augustinus Paulino misit, existimat.

Plura de Eulogiis vide in *Jure Ecclesiastico Tom.II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.*5. *cap.* 4. *pag.*107. & apud Du-Cange in Gloss. verbo *Eulogiæ*.

Canon XV.

Quod non oporteat amplius præter eos, qui regulariter Cantores exsistunt, qui & de codice canunt, alios in pulpitum conscendere, & in Ecclesia psallere.

Scholion.

De Canonicis Cantoribus. Si lectio Dionysiana supra exhibita attendatur, apparebit non tantum prohiberi hoc Canone alios pulpitum ascendere, *præter eos qui regulariter Cantores exsistunt, qui & de codice canunt*: verum etiam quemlibet fidelium in Ecclesia psallere, idque contra omnium Græcorum codicum fidem, & etiam Isidori versionem, qui nullam hujus prohibitionis mentionem faciunt, sed simpliciter legunt: (G. *non oportere præter Canonicos cantores*) id est (Isid. *qui regulariter cantores exsistunt*) (G. *qui ambonem*) (sive H. *qui suggestum*) (aut Isid. *pulpitum ascendunt*) (G. *& ex codice*) (seu H. *& ex membrana legunt*) (seu G. *canunt*) aliquos alios canere in Ecclesia. Huic lectioni consonat quoque versio Martini Bracarensis apud Gratianum *dist.* 92. *Can.* 3.

Itaque prohibet duntaxat Canon, ne alii quam Canonici cantores; *id est*, ut interpretatur Isidorus, *qui regulariter Cantores exsistunt*, & ambonem sive suggestum ascendunt, & ex codice legunt sive canunt, in Ecclesia canant.

Laici a cantu non exclusi. Quid igitur; an per hunc Canonem Laici, & qui Cantores designati non sunt, psallere in Ecclesia prohibiti sunt? Nequaquam. Chrysostomus enim *hom.* 1. de verbis Isaiæ *vidi Dominum*, acriter reprehendens psallentis populi cacophoniam, & immodestiam, non eos, ut sileant, monet; sed ut scite & modeste concinant.

Testatur quoque Sanctus Basilius *Epist. ad Neocæsarienses* de nocte populum antelucano tempore domum precationis petere: ibidemque ad psalmodiam institui. „ Et nunc quidem, ait, in duas „ partes divisi alternis succinentes psallunt.... dein *uni* ex ipsis hoc „ muneris dato, ut quod canendum „ prior ordiatur; reliqui succinunt: atque ita psalmodiæ varietate, precibusque subinde intersectis, noctem „ superant „.

Nihil

Psalmodiam inchoantes.

Nihil ergo evidentius, quam populum a psalmodia non fuisse exclusum. Hoc tamen constat, unum fuisse constitutum, qui, quod canendum esset, ordiretur; de quo præsentem Canonem intelligi admodum est verisimile; ut nimirum nolit Synodus, alios quam designatos Cantores in pulpitum sive ambonem ascendere, qui, quod populus canere debet, inchoënt. Quemadmodum hodie in plerisque Ecclesiis designati sunt, qui quod a Clero canendum est, incipiunt. Et ita hunc Canonem intellexit Balsamon: ibidem quoque observans, vetitum fuisse, aliud canere, quam in codice erat descriptum: quia canebant quædam dissona & inusitata. „ Nota similiter, inquit „ Balsamon, quod Cantorum molles „ fractæque, & scenicæ modulationes „ sunt omnino prohibitæ „.

Eumdem Canonis sensum assignat Aristenus dicens: „ Non oportet quoslibet suggestum ascendere, & divinos sermones *populo succlamare*, „ qui tonsuram Sacerdotalem non habent, nec benedictionem a proprio „ Pastore acceperunt „. Hic habemus quam soliciti fuerint Patres, ut divina Officia ad populi ædificationem cum summa modestia & recto ordine peragerentur, nihilque in divina psalmodia occurreret aut intermisceretur, quod populum offenderet aut distrahere posset.

Canon XVI.

Quod in Sabbatis Evangelia cum aliis Scripturis legi conveniat.

Scholion.

Ritus legendi Evangelium in Officio Ecclesiastico.

Apud Græcos sabbatum, quoad celebrationem divini officii, non autem quoad cessationem ab operibus mechanicis, celebratur, ut dies Dominica. Quare voluit Synodus, *ut Evangelium* post alias lectiones Sabbato, ut in die Dominica legeretur.

Recte autem advertit Zonaras, hanc lectionem Evangelii ad *confirmationem* sive instructionem fidelium a Synodo decretam esse. Constat enim quod ex intentione Ecclesiæ, totum officium divinum præsertim diebus festis, quando populus præcipue interesse debet, ad ædificationem & instructionem populi esse ordinatum; uti latius ostendi in dissertatione Canonica de Horis Canonicis, *Tom. V. parte* 1. *cap.* 3. §. 1. *pag.* 380. *&* §. 2. *pag.* 381.

Dies, quo legebatur Evangelium.

Hic notare possumus originem hodiernæ disciplinæ, quâ diebus Dominicis & Festis solet cum aliis Scripturis legi Evangelium in horis Canonicis, non autem in diebus Ferialibus, sive in officio feriali & simplici.

Canon XVII.

Quod in conventu Fidelium nequaquam Psalmos continuare conveniat: sed per intervallum, id est per Psalmos singulos recenseri debeant lectiones.

Scholion.

Lectiones inter Psalmos cantandos interponendæ.

Declarat hoc Canone Synodus, *quod in conventu fidelium nequaquam psalmos continuare* (seu G. *connectere*) (vel in Codice Ecclesiæ universæ apud Justellum in Bibliotheca Juris Can. vet. *contexere*) *sed per intervallum* (seu G. *interjecto spatio*) *id est per psalmos singulos* (sive H. *in unoquoque psalmo*) (vel G. *unumquemque psalmum*) *recenseri debeant lectiones* (sive H. *lectiones fieri*) (vel G. *esse legendum*).

Attentis his versionibus sensus hujus Canonis apparet, quod non conveniat psalmos sive psalterium continuare, sed per intervalla inter psallendum tantisper a canendo quiescere, & lectionem interjicere, quod sapienter a Patribus decretum asserit Balsamon, ut per intercedentes has lectiones populus aliquantulum quiescat, & rursum canat.

Similiter Aristenus ait: „ populo in „ Ecclesia congregato oportet inter „ psalmos lectiones fieri, & non eos „ conjungere, & continuo psallere, ne „ qui congregantur, defessi ad negligentiam inclinent „.

Pristini Monachi Psal-

Hoc spiritu Monachi in Oriente, ut refert Cassianus, psalmos quosque, præsertim

mos longiores decantando interrumpebant. sertim longiores non continue & uno tractu ad finem usque percurrebant, sed quibusdam intersectionibus, post denos scilicet, aut duodenos versus paulisper pausando, brevi orationi aut meditationi insistebant.

Qui privatim horas Canonicas recitat, horum sanctissimorum Monachorum exemplum, pro temporis opportunitate & spiritus sancti unctione, imitari potest.

Hic quoque notari potest vera ratio hodierni ritus, quo inter psalmos singulorum nocturnorum, lectiones, versus, aliaque, ad repellendum tædium interjiciuntur.

Hoc unum esset optandum, ut lectiones eædem nec tam frequenter recurrerent, nec interdum adeo inconditæ, & nonnumquam Apocryphis historiis refertæ, adeo ut magis ipsæ tædium, quam psalmorum cantus audientibus pariant.

Isidorus & ei consonans Ferrandus Diaconus, alium plane reddit hujus Canonis sensum, ita legens: *in processionibus non connectere, id est, ex diversis versibus & sensibus libri unum canticum minime conjungere, sed singulorum psalmorum ordinaliter de medio fieri lectionem.* Hic sensus omnium Græcorum codicum & Dionysii versioni contrarius haud recipiendus: quamvis id quod præfert servandum esse nemo dubitet.

CANON XVIII.

Quod id ipsum officium precum & Nona & Vespera semper debeat exhiberi.

SCHOLION.

APud Græcos in more positum fuit, ut quibusdam diebus jejunium solveretur absolutâ Nonâ, id est horâ tertiâ pomeridianâ: quibusdam autem ad Vesperas, hoc est ad tempus vespertinum protraheretur.

Hæc *plena*; illa *dimidiata* dicebantur jejunia.

Idem Officium esse debet in Nonis & Vesperis. Vult ergo Synodus, ut idem *officium precum* (seu Isid. *supplicationes orationum*) & *Nonâ & Vesperâ*, id est diebus jejunii sive ad Nonam, sive ad Vesperam solvendis celebretur.

Zonaras & Aristenus credunt hoc Canone vetari, ne in Officio Nonæ vel Vesperæ dicantur formulæ precum privatâ auctoritate pro cujusque arbitrio confectæ, sed easdem esse recitandas, id est diuturnâ consuetudine usitatas.

Genuinus Canonis sensus vindicatur. Verum si id voluisset Synodus, decretum suum non restrinxisset ad *Nonam & Vesperam*; cum in nullo officio liceat formulas privatâ auctoritate confectas publice in conventibus recitare. Quare prior sensus præferendus videtur: præsertim cum & specialiter hic agatur de officio precum, quod diebus jejuniorum præcipue congruit; utpote quibus diebus tam ex veteri quam moderno ritu plures preces solitæ sunt recitari: ut non immerito officium illorum dierum vocari queat *officium precum*; sive ut legunt Græci precum ministerium.

Itaque id unum voluisse videntur Patres, ut officium precum sive officium persolvendum diebus jejuniorum, priusquam jejunia solverentur, non absolveretur ante Nonam vel Vesperas; ita ut appareat etiam eo tempore nonnullos fuisse, qui hoc officium precum prævenire vellent, ut eo absoluto jejunia solvere possent, quemadmodum tandem invaluit hisce postremis temporibus, ut eodem motivo officium vespertinum tempore quadragesimali decantetur ante meridiem.

CANON XIX.

Quod oporteat seorsum primum post alloquutiones Episcoporum, orationem super Catechumenos celebrari, & postquam Catechumeni egressi fuerint, super eos, qui sunt in pœnitentia, precem fieri. His etiam accedentibus ad manum Sacerdotis, & discedentibus, tres orationes consummari Fidelium, ita ut prima quidem sub silentio, secunda vero, & tertia per exclamationes solitas expleantur, & ita denum pacem sibi invicem dabunt. Et posteaquam dederit Episcopus Presbyteris osculum pacis, tunc Laici sibi tri-

tribuant. Et ita sancta celebrabitur oblatio. Solis autem ministerio sacro deditis ad altare ingredi, & communicare ibidem liceat.

Scholion.

Varii Ritus Divini Officii.

Ordinem & ritum in celebratione divini officii & liturgiæ servandum præscribit hic Canon. Indicat autem officium divinum quodammodo initium sumpsisse ab *allocutione* (seu G. *sermone*) *Episcoporum*, cui omnes interesse poterant.

Post allocutionem (seu G. *sermonem*) (vel Isid. *tractatum Episcoporum*) vult Synodus, *seorsim primum orationes super Catechumenos* (seu G. *orationem Catechumenorum*) *celebrari* [vel G. *peragi*].

Deinde *postquam catechumeni egressi fuerint, super eos, qui sunt in pœnitentiâ, precem fieri;* [sive G. *eorum, qui pœnitentiam agunt, fieri orationem*]. Hic non agi de oratione, quæ per alium super pœnitentes recitabatur, sed de ea, quâ apud se tacite orabant, significat versio Isidori, quæ sic habet: *quibus* (catechumenis) *egressis orent etiam hi, qui in pœnitentia sunt constituti.*

Id ipsum insinuant, quæ subduntur: *his etiam accedentibus ad manum Sacerdotis* (sive G. *& cum ii sub manum accesserint* (aut Isid. *& post manus impositionem*).

Hæc namque significant, pœnitentes postquam *oraverint*, tum demum ad manum seu sub manum, sive manus impositionem sacerdotis accessisse: quæ manus impositio fiebat cum recitatione quarumdam precum, uti ostendi in *Jure Eccles. Tom.II. part.2. sect.1. tit.6. cap.3. pag.*152. ubi de ritibus pristinis peragendæ pœnitentiæ actum est.

Pœnitentibus autem post manus impositionem egressis, vult Synodus, *tres orationes consummari fidelium;* (seu G. *tres orationes fidelium sic fieri*) (sive Isid. *tunc fideles orare debebunt*) *ita ut prima sub silentio; secunda vero & tertia per exclamationes solitas* (sive Isid. *per vocis pronunciationem*) *expleantur.*

Sensus apparet, ut fideles, pœnitentibus egressis, primum silentio orent, postmodum orationes fiant Presbytero præeunte & pronuntiante, seu publice & altâ voce preces proclamentur.

Osculum pacis.

Recitatis orationibus, ita demum [seu G. *deinde sic*] (Isid. *osculo*) *pacem sibi invicem dabunt*. Ordinem dandi hanc pacem subjungit: Et *postea quam dederit Episcopus Presbyteris osculum pacis, Laici sibi tribuent*. Ita Dionysius, cui consonat Isidorus: at Græci & Hervetus legunt: *Et postquam Presbyteri Episcopo pacem dederint, tunc Laicos etiam pacem dare.*

Hæ lectiones in eo conveniunt, quod post recitatas orationes immediate dari pacem velint.

Secundo in hoc consentiunt, quod etiam Laici tunc temporis pacem dederint, sive pacem apptecati sint, & quidem sibi invicem, satis indicat lectio Dionysii: at Græcorum, Herveti, & Isidori, quæ habent, *tunc Laicos etiam dare*, dubium relinquunt, num Laici sibi invicem, an vero Presbyteris pacem darent, quod postremum putat Zonaras; ut sicut Presbyteri Episcopo, ita Laici Presbyteris dederint, uti habet lectio Græcorum.

In hoc enim dissentiunt, quod juxta lectionem Græcorum, & Herveti, Presbyteri pacem darent Episcopo, quam lectionem sequutum fuisse Zonaram constat ex ejus commentario: secundum Dionysii autem & Isidori versionem, Episcopus tribuat Presbyteris, cui magis congruit hodiernus ritus Ecclesiæ Latinæ, juxta quem Episcopus celebrans pacem tribuit aliquibus e sibi assistentibus; qui tum eam ab Episcopo acceptam aliis apprecantur.

Pacem olim datam fuisse per *osculum* nemo dubitat: unde licet in lectione Græcorum nihil dicat de *osculo*, tamen non tantum Dionysius & Isidorus in sua versione *osculi* meminerunt; sed & Interpretes Græci; & ita apud Græcos quoque in usu fuisse constat. Ait enim S. Chrysostomus *lib.* 1. *de Compet.*

Compet. „ Osculum pacis porrigere tem-
„ pore, quo munera offeruntur, *in usu*
„ *est;* sed vereor ne forte plures ex
„ vobis labiis hoc tantummodo faciant,
„ cum Christus pacem non ex ore, sed
„ ex corde desideret „.

Plura de hoc osculo pacis tum e Latinis, tum e Græcis Patribus videri possunt apud Cardinalem Bona *lib.* 2. *Rer. Liturg. cap.* 16. §. 6. & 7. qui ibidem observat, quod „ veteri tandem sim-
„ plicitate in malitiam degenerante,
„ paulatim substractum sit *osculum*, &
„ ejus vice mos introductus porrigendi
„ tabellam cum Crucis & Christi ima-
„ gine; quam sequioris seculi scripto-
„ res *osculatorium* vocant, de quo vo-
„ cabulo agit Spelmannus in *Glossario*.
„ Hanc dum primum sacerdos, tum
„ reliqui osculantur, eamdem mutuam
„ charitatem, & fidem se habere te-
„ stantur, quæ olim per osculum indi-
„ cabatur „. Hæc Cardinalis Bona.

Ex relato testimonio S. Chrysostomi evincitur, apud Græcos, pacem datam fuisse ante peractam oblationem; quod & præsens Canon indicat; post datam pacem subjungens: *Et ita sancta celebrabitur oblatio* (vel Isid. *& sic oblatio offeratur*) [sive G. *& sic sanctam oblationem perfici*].

Denique pro recto ritu divini officii addit Synodus: *Solis autem ministerio sacro deditis* [seu G. *sacratis*] [vel Isid. *ministris altaris ad altare ingredi* [vel G. *accedere*] *& communicare ibidem liceat*. Hæc disciplina etiam recentioribus Synodorum decretis pro reverentia & recto ordine divini officii renovata fuit, uti late ostendi in *Jure Eccles. Tom. II. part.* 2. *sect.* 2. *tit.* 1. *cap.* 1. *pag.* 461. alias in antecrioribus editionibus *parte* 2. *tit.* 16. *cap.* 1.

CANON XX.

Quod non oporteat Diaconum coram Presbytero sedere, sed jussione Presbyteri sedeat. Similiter autem & Diaconis honor habeatur ab obsequentibus, id est Subdiaconis, & omnibus Clericis.

SCHOLION.

Legitur in constitutionibus vulgo Apostolicis *lib.* 2. *cap.* 57. „ sit solium Episcopi in medio positum, &
„ ex utroque ejus latere sedeant Pre-
„ sbyteri, & adstent Diaconi succincti „.

Hierarchia Ecclesiastica.

Quamvis sat persuasum sit hodie, Constitutiones has Apostolis non posse attribui, nihilominus hoc constat, multa notabilia pristinæ disciplinæ puncta in iis exhiberi; easque circa IV. seculum saltem fuisse collectas.

Scitur enim, Episcopum in Ecclesia in medio Presbyterorum, tamquam in suo senatu sedisse; ipsosque Diaconos in eo consessu tamquam Episcoporum & Presbyterorum ministros paratos ad præstandum obsequium stetisse; unde & notandum in prædictis constitutionibus præcipi, ut *Diaconi succincti adstent*; qui solet esse habitus expeditorum ad obsequia.

Hanc disciplinam ambitione Diaconorum labefactatam renovat præsens Canon, dicens: *quod non oporteat Diaconum coram Presbytero* (sive Isid. *præsente Presbytero*) (vel G. *ante Presbyterum sedere*) *sed jussione Presbyteri* (seu G. *sed sedere cum jussu Presbyteri*) ut ita intelligat, se esse in obeundis divinis officiis, & conventu Ecclesiastico ministrum Presbyterorum.

Sicuti autem Diaconi sunt ad ministerium Presbyterorum, sic & Subdiaconi, aliique inferiores Clerici sunt ministri Diaconorum, quare subdit Canon, ut & *Diaconis honor habeatur ab obsequentibus, id est Subdiaconis & omnibus Clericis* [seu G. *ministris*] [Isid. *inferioribus*] manifestum est Græcos reputasse ministros pro Subdiaconis prout & Canone sequenti, eo quod essent Diaconorum ministri.

Hic obiter notetur, hoc Canone haberi quamdam Hierarchiam ex Presbyteris, Diaconis, & aliis inferioribus ministris, cum quadam inter se subordinatione expressam.

Canon iste exstat apud Gratianum *Dist.* 93. *Can.* 15. ex versione Dionysii.

CA-

CANON XXI.

Quod non oporteat Subdiaconos habere locum in Diaconico, & Dominica vasa contingere.

SCHOLION.

Subdiaconis non licet sedere in Diaconico, nec facra vasa solemniter deferre.

DUo hoc Canone decernuntur: primum *quod non oporteat Subdiaconos* [seu G. *ministros*] *habere locum in Diaconico* [sive Isid. *licentiam habere ingredi in secretarium*, *quod Græci Diaconicum appellant*] hoc est quod eos non oporteat occupare locum Diaconis specialiter assignatum.

Secundo cavetur, quod non oporteat Subdiaconos seu ministros *Dominica* [seu G. *sacra*] *vasa contingere*.

Sensus Canonis.

Hoc itaque Canone, uti & sequentibus intendit Synodus, ut quemadmodum Diaconi locum, aut Officium Presbyterorum usurpare non debent, ita nec Subdiaconi, aliive inferiores Ministri Diaconorum locum aut ministerium invadant; sed suo loco & ministerio sint contenti.

Et quidem præsenti Canone Subdiaconis primum injungitur, ne in *Diaconico*, id est, loco Diaconis specialiter designato, sedere præsumant. Deinde iis prohibetur, ne vasa *Dominica* seu *Sacra tangant*, id est, ad altare deferant; quod erat Diaconorum Officium.

Missæ Introitus.

Hoc ut intelligatur, observandum, apud Græcos in more fuisse, ut vasa sacra cum oblationibus populi a Sacerdote consecrandis portarentur circumcirca Templum, idque a Diacono, qui incedens ad latus Sacerdotis ea in altum elevata cum pompa, cruce præcedente, ad altare deferebat: vocabaturque hæc solemnis oblationum delatio, *magnus introitus*.

Non ergo de simplici vasorum sacrorum contrectatione, sive contactu [qui Subdiaconis numquam fuit interdictus, ut ostendit Morinus *part.* 3. *exercit.XII. cap.* 3.] agitur in hoc Canone; sed de ea, quæ Diaconis propria erat, id est tractatione, quâ ad altare, modo prædicto vasa adferuntur: unde Epitome, quam commentatus est Aristenus, Canonem his verbis reddidit: „ Ecclesiæ „ ministri vasa Dominica manibus non „ tangunt, sed a Sacerdotibus aut a „ Diaconis ad mensam ea adducuntur „.

Exstat hic Canon apud Gratianum *Dist.* 23. *Can.* 26. ex versione Isidori.

CANON XXII.

Quod non oporteat Subdiaconum uti Orario, nec ostia derelinquere.

SCHOLION.

HOc rursus Canone unice intenditur, ne quis cum perturbatione Ordinis ecclesiastici, aliorum officium sibi usurpet, sed quisque suo sedulo attendat & incumbat. Uti enim recte hic observat Balsamon: „ Diaconi eis, „ qui celebrant assistentes, & Sanctorum mysteria, & Presbyterorum pro„ lationes observantes, eis, qui sunt in „ suggestu, Diaconis per Orarium signi„ ficant, quando debeat fieri pronun„ tiatio seu prolatio petitionum Cate„ chumenorum, & reliquorum, & ap„ pellatum est Orarium „.

Orarium seu stola Diaconorum.

Cum ergo Orarium esset instrumentum, quo Diaconi in suo officio obeundo utebantur, vetantur eo uti Subdiaconi; ne alieno officio se immiscere viderentur.

Orario pristino respondet hodierna *Stola*, quæ non Subdiaconi, sed Diaconi humero sinistro imponitur, uti habet Alcuinus de Divinis Officiis dicens: „ Orarium, id est, Stola dicitur, eo „ quod Oratoribus, id est Prædicatori„ bus concedatur Orarium seu Stola. Legitur apud Gratianum *Dist.* 23. *Can.* 3. Decretum Concilii Toletani IV. „ Unum Orarium oportet Levi„ tam gestare in sinistro humero, pro„ pter quod orat, id est *prædicat*; dex„ teram autem partem oportet habere „ liberam, ut liberius ad ministerium „ Sacerdotale discurrat „.

Hinc etiam collige, Orarium eo tempore ejus fuisse formæ, ut liberum

rum usum humeri sinistri impediret.

Vide plura apud Du-Cange, in Glossario, verbo *Orarium*.

Subdiaconi introducunt Catechumenos & Pœnitentes. Diaconi eos dimittunt.

Quemadmodum autem erat Diaconorum munere, quando Catechumenis & Pœnitentibus egrediendum esset „ „ visum est Hypodiaconos quoque Ecclesiarum fores tenere, & Catechumenos introducere & educere, ac „ eos qui sunt in pœnitentia „: uti notarunt Balsamon & Zonaras.

Recitat hunc Canonem Gratianus *Dist.* 32. *Can.* 27. sed ibidem inepte pro *Ostia*, positum est *Hostias*, ut sit sensus, quod non oporteat Subdiaconos *Hostias derelinquere:* ad quod attendens Glossator ait: „ sed consumere debet eas cum aliis Ministris „. Hodie fere Hostias, si quæ supersint, & eas servari non conveniat, Sacerdos celebrans consumit, quod forsan tempore Glossographi Subdiaconi, aliique altaris Ministri facere solebant; sed cum sensim desierit fere communio sub sacro etiam ipsorum ministrantium, ad Sacerdotem celebrantem hæc consumptio devoluta fuit. Errorem Gratiani notarunt Correctores Romani, sed ob auctoritatem Glossæ textum corrigere noluerunt.

Canon XXIII.

Quod non oporteat Lectores aut Cantores Orariis uti & ita legere, vel psallere.

Scholion.

Lector & Cantor stolâ non utuntur.

Recte hic monet Zonaras: „ easdem ob causas ne his quidem „ *Orarium* deferre permissum est (ne „ scilicet videantur alienum velle usurpare ministerium) ac legendi quidem verbum ad Lectores, psallendi „ vero ad Cantores referri oportet „ ut quisque suo fungatur officio. Gratian. *Dist.* 23. *Can.* 28.

Canon XXIV.

Quod non oporteat sacro ministerio deditos, a Presbyteris usque ad Diaconos, & reliquum Ecclesiasticum Ordinem, id est usque ad Subdiaconos Lectores, Cantores, Exorcistas, & Ostiarios, & ex numero Continentium, & Monachorum ingredi tabernas.

Scholion.

Clericis prohibitæ tabernæ.

Vult hic Canon, *quod non oporteat sacro ministerio deditos* (sive Isid. *altari deservientes*) (vel G. *sacratum*) *a Presbyteris usque ad Diaconos, & reliquum Ecclesiasticum Ordinem* (sive G. *quemlibet Ecclesiastici Ordinis*) (Isid. *omnes*) id est *usque ad Subdiaconos* [sive G. *Ministros*] *Lectores, Cantores, Exorcistas, & Ostiarios ingredi tabernas* [sive G. *in cauponam*).

Hic observandum, solos Presbyteros & Diaconos appellari *Sacratos*; eo quod illo tempore hi duo ordines soli essent ordines sacri; uti ostendi in *Jure Eccles. Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 9. *cap.* 1. *pag* 248.

Quod autem prohibeat Ecclesiastici ordinis hominibus ingredi cauponas sive tabernas, id & vetitum fuit Canone LIV. vulgo Apostolorum, nisi itineris ratio ibi hospitium capere necessario compellat. Addit autem hic Canon etiam eos, qui sunt *ex numero Continentium & Monachorum* [sive Isid. *eos qui in proposito sunt continentiæ*]. Cæterum de disciplina hac videri possunt quæ late dicta sunt in Dissert. de Canonicis *Tom. V. part.* 2. *cap.* 4. §. 6. *pag.* 301. & in *Jure Ecclesiast. Tom. I. part.* 1. *tit.* 2. *cap.* 4. *pag.* 16.

Hic Canon exstat apud Gratianum *Dist.* 44. *Can.* 2. ubi & vide notas Correctorum Romanorum.

Canon XXV.

Quod non oporteat Subdiaconos panem dare, vel calicem benedicere.

Scholion.

Subdiaconi non distribuant panem Eu-

Diaconos primis seculis calicem consecratum, sive Eucharistiam sub specie vini populo distribuisse, est noto-

eucharisticum, aut sacrum calicem.

notorium: quin & in quibusdam Ecclesiis, præsertim apud Græcos, etiam sub specie panis porrexisse constat ex Justino Martyre *Apol.* 2. dicens: „ Postquam & is, qui præest, gratias egit, „ & omnis populus benedixit, ii, qui „ apud nos Diaconi dicuntur, dant unicuique eorum, qui adsunt, panem, „ vinum & aquam, quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, & ad „ eos, qui absunt, deferuntur „.

Vult igitur Synodus, ne Ministri sive Subdiaconi hisce Diaconorum officiis se immisceant. Unde recte Canonem hunc compendio expressit Auctor Synopsis apud Aristenum: *Panem & Calicem minister non dat.* Cui Aristenus hoc Scholium apposite subjecit: „ Presbyterorum & Diaconorum opus „ ministri Ecclesiæ perficere non permittuntur. Quocirca nec panem, nec „ calicem populo tradunt „.

Canonem refert Gratianus *Dist.* 93. *Can.* 16. pro Subdiacono, uti legit Dionysius, sive Ministro, uti alii legunt, male legens *Diaconos*, uti notant etiam Correctores Romani.

Vestigium disciplinæ hujus Canonis occurrit in hodierno ritu, secundum quem Diaconi in solemni Missa dant, sive porrigunt panem & calicem sacerdoti ad offerendum; imo & cum sacerdote calicem offerunt, & quasi benedicunt.

Canon XXVI.

Quod hi, qui non sunt ab Episcopo ordinati, tam in Ecclesiis quam in domibus exorcizare non possunt.

Scholion.

Quid olim ordinatio Exorcistæ?

Ursus in hoc Canone cavetur, ne quis ministerium sive officium sibi non impositum assumat; id est, ministerium *exorcizandi* (sive G. *adjurandi*) non assumant (G. *neque in Ecclesiis, neque in domibus, qui non sunt ab Episcopo ordinati* (sive G. *promoti*).

Ex notatis apparet, quod Dionysiana lectio discordet a lectione Græcorum & Isidori in hoc, quod Dionysius contra textum græcum supponat ad exorcizandum requiri in exorcizante *ordinationem*, sive ipsum ab Episcopo debere esse ordinatum, cum nec textus græcus, nec versio Isidori quidquam de ordinatione dicant; sed tantum velint, ne quis exorcizet, nisi ab Episcopo ad hoc *promotus*, sive *provectus sit*; quo simplex designatio vel applicatio significatur, conformiter ad disciplinam Græcorum, quæ exorcismum numquam inter ordines numeravit; sed inter simplicia ministeria, quæ aliquibus ab Episcopo committebantur, uti late probat Morinus de SS. Ordinat. *parte* 3. *exercit.* 14. *cap.* 2.

Exorcista quis olim dictus?

Exorcizare verbum græcum, quod latine significat *adjurare*, uti vertit Hervetus, apud Scriptores Ecclesiasticos est per divina adjurando vim inimicam expellere.

Duplex autem est in hominem dæmonum potestas, interior & exterior. Prior, quando animam vitiis & peccatis captam & obnoxiam tenent. Posterior, quando sensus exteriores & interiores perturbant, & furorem quemdam inferunt.

Igitur qui malis illis sive interioribus, puta Catechumenorum & Pœnitentium; sive exterioribus, puta Energumenorum, curandis occupantur, & precibus, exhortationibus, & exorcismis illos a dæmonum potestate liberare conabantur, *exorcizare* dicebantur, quod Balsamon notasse videtur, dum ait *exorcizare*, hoc est, *catechizare* Infideles. Vide latius Du-Cange in Glossario verbo *exorcizare*.

Canon hic exstat apud Gratianum, *Dist.* 69. *Can.* 2. ex versione Isidori.

Canon XXVII.

Quod non oporteat sacro ministerio deditos Clericos, aut Laicos, ad Agapen vocatos, ciborum partes accipere: propterea quod hinc Ecclesiastico Ordini fiat injuria.

SCHOLION.

Ex conviviis partes domum non auferant præsertim Ecclesiastici.

PRæsenti Canone decernit Synodus, *quod non oporteat sacro ministerio deditos* (sive G. *sacratos*) *vel Laicos*, (seu Isid. *Ministros altaris*, *vel quoslibet Clericos*, *aut etiam Laicos*) *ad Agapen* (seu G. *Agapas vocatos*) *ciborum partes tollere*.

Licet Canon *Laicorum* meminerit, apparet tamen, quod tantum agat de ministerio Ecclesiastico addictis; quod insinuat finalis clausula Canonis, quà ratio Decreti exprimitur: *propterea quod hinc Ecclesiastico* (seu G. *Sacerdotali*) *Ordini fiat injuria* (seu G. *ignominia inuratur*). Nec id mirum videri debet: quia constat, apud Græcos fuisse sacrati ordinis, hoc est ministeriis Ecclesiasticis addictos, qui erant simplices *Laici*, uti ostendit Morinus *part. 3. exercit.* 14. *cap.* 2.

His itaque prohibetur ex conviviis, quæ *Agape* dicebantur, *ciborum partes accipere* (sive G. vel Isid. *tollere*) hoc est, notante Zonarâ, ne „ ex appositis „ epulis particulas auferre, domumque, „ non sine aliqua Ecclesiastici Ordinis „ ignominia asportare liceat, Canon „ decernit. Est id namque hominis „ abdomini dediti, atque improbi ar„ gumentum. Ejusmodi porro esse Fi„ deles sacratos præsertim, haud decet „.

Canon hic exstat apud Grat. *Dist.* 24. *Can.* 3. omissâ voculâ *Laicos*, quam in Græco, & in prisca etiam versione addi monent Correctores Romani; sed nec apud Ivonem *part.*3. *cap.*128. occurrit, ex quo verisimiliter Gratianus eam desumpsit. Quidni a Collectoribus his vocula hæc *Laicos* prætermissa est, quod ex finali clausula perspexerint Canonem hunc ad solos altaris ministros spectare, nec adverterunt apud Græcos etiam Laicos fuisse ministeriis Ecclesiasticis addictos.

CANON XXVIII.

Quod non oporteat in domiciliis divinis, id est in Ecclesiis convivia, quæ vocantur Agapæ *fieri: nec intra domum Dei comedere, vel accubitus sternere.*

SCHOLION.

In Ecclesiis Agapæ non fiant.

HIc Canon ad verbum refertur *in Canone LXXIV.* Synodi Sextæ sive Trullanæ, cujus Scholion consule. Exstat præsens Canon *Dist.* 42. *Can.* 4. nonnihil a græco textu discrepans; quam discrepationem notat correctio Romana.

CANON XXIX.

Quod non oporteat Christianos judaizare, & otiari in Sabbato, sed operari eos in eodem die. Præferentes autem in veneratione Dominicum diem; si vacare voluerint, ut Christiani hoc faciant. Quod si reperti fuerint judaizare, anathema sint a Christo.

SCHOLION.

Sabbato non otiandum judaice.

CHristiani a Judaismo conversi, vel inter Judæos conversantes, ægre a ritibus Judaicis in totum avelli poterant, ut ad ritus Christianos adducerentur.

Hoc Canone edicitur, *quod non oporteat Christianos judaizare, & otiari in Sabbato*, (sive Isid. *Sabbato vacare*) *sed operari eos in eodem die. Præferentes autem in veneratione Dominicum diem* [Isid. *eidem diei*] *si vacare voluerint* (seu G. *otiari*, *si modo possint*) [vel Isid. *si hoc eis placet*] *ut Christiani hoc faciant* [seu Isid. *vacent tamquam Christiani*].

Ergo non vult Synodus, ut Christiani more Judæorum Sabbatum celebrent; sed more Christianorum præferant Dominicum diem in veneratione, uti Canon subdit.

Sensus ergo Canonis apparet, maxime juxta hanc lectionem Græcorum: quod oporteat Christianos, *si modo possint*, potius venerari diem Dominicum, quam Sabbatum: ac sive unum, sive alterum venerentur, nequaquam venerando judaizare oporteat; sed *otiari* sive *vaca-*

vacare ut *Christianos*. Quid autem sit *otiari* non judaice, sed christiane, late docet S. Augustinus in *Psalm. XC.* inter alia dicens „. Ecce hodiernus dies „ Sabbati est; hunc in præsenti tem„ pore otio quodam corporaliter lan„ guido, & fluxo, & luxurioso cele„ brant Judæi .... vacatio illorum a „ bonis operibus „. Vide *Jus Eccles. Tom.II. part.* 2. *sect.* 2. *tit.* 2. De celebratione Festorum *cap.* 5. *pag.* 527. *num.* 2. alias *part.* 2. *tit.* 17. *&c.*

Canon hic exstat ex versione prisca, quæ est & Isidori, in codice Eccles. Rom. ubi verba hæc, *Si hoc eis placet*, ita interpretatur Quenellus in nota marginali ad hunc Canonem: „ Si hoc „ *eis placet*, scilicet vacare Sabbato, „ vacent tamquam Christiani, non tam„ quam Judæi „.

Coincidit cum sensu supra allegato ex interpretatione Græcorum, qui est; ut Christiani, *si modo possint*, potius Dominico, quam Sabbato *vacent*; sed sive uno sive altero die id fiat, non *judaice*, sed *christiane* vacent, & otientur. Unde versio Dionysiana per alias versiones corrigenda videtur, & parenthesis, *si vacare voluerint*, referenda est ad Sabbatum, conformiter ad lectionem Isidori.

Et sane quod prima intentio Synodi fuerit Christianos retrahere a ritu diem festum celebrandi more, & ex superstitione judaica, patet ex finali clausula. *Quod si reperti fuerint judaizare, anathema sint a Christo*. Licet etiam Sabbatum venerentur, dum diem Dominicum celebrare nequeunt, non tamen censebuntur judaizare, si non *judaice*, sed *christiane* vacent, & *otientur*. Quomodo dies Dominica celebranda, & a quibus operibus vacandum deduxi in *Jure Eccles. Tom.II. part.* 2. *sect.* 2. *tit.* 2. *cap.* 3. *& sequentib. pag.* 519. alias *part.* 2. *tit.* 17.

Canon XXX.

Quod non oporteat sacris Officiis deditos aut Clericos, aut Continentes, vel omnem Laicum Christianum, lavacra cum mulieribus celebrare, quia hæc apud Gentes reprehensio prima est.

Scholion.

Abominabile viros una cum mulieribus balnea intrare.

HIc Canon primo exprimit *sacris Officiis deditos* (seu G. *sacratos*) [vel Isid. *Ministros Altaris*] quorum nomine veniunt, Presbyteri, & Diaconi, dein ponit *Clericos* [Isid. *quoslibet*] quorum nomine veniunt inferiores Ministri; post hæc subjungit, *Continentes* [sive G. *Ascetas*] *ac demum omnem Laicum Christianum* [seu Isid. *omnem omnino Christianum*]. His itaque interdicitur *lavacra cum mulieribus celebrare* [G. *in balneo cum mulieribus lavari*] [vel Isid. *cum mulieribus habere lavacra communia*].

Et sane „ viros cum feminis lavari, „ ait Zonaras, tum est animo per„ niciosum, tum a decore & honestate „ omni prorsus alienum. Etenim si „ nudos se invicem viri mulieresque „ conspiciant, flammam inde cupidita„ tis exsistere, ardoremque libidinis ex„ citari necesse est. Ipsâ vero per se „ satis ad luxuriam ebulliente naturâ, „ quid adhuc oleum camino superin„ fundas „? Hinc & addit Canon: *quia hæc apud gentes reprehensio prima* [sive G. *hæc est prima gentibus condemnatio*].

Occasione hujus finalis clausulæ addit ibidem Zonaras: „ quin id usque adeo „ cum omni honestate pugnare semper „ existimatum est; ut, a quibus com„ mittebatur, eos intemperantiæ cri„ mine Ethnici quoque graviter con„ demnaverint „.

Renovatur hic Canon per Synodum sextam sive Trullanam. *Can. LXXVII.*

Exstat apud Gratianum *Dist.* 81. *Can.* 28. Utinam huic Canoni serio attendatur iis in locis, in quibus similia balnea vigent.

Canon XXXI.

Quod non oporteat cum Hæreticis universis nuptiarum fœdera celebrare, nec ei filios dare, vel filias, sed magis accipere: si tamen se Christianos fieri promittant.

SCHOLION.

Connubia non contrahenda cum Hæreticis.

HOc Canone generaliter vetatur Fidelibus, contrahere matrimonium cum Hæreticis, aut iis filios suos jungere: nam, uti notant Balsamon & Zonaras „ suis erroribus illos imbuent, „ atque a recta fide ad perversas opi„ niones, quibus ipsi irretiti sunt, avo„ cabunt „. Plura de periculis perversionis, aliisque incommodis, quæ secum trahit matrimonium Catholicorum cum Hæreticis vide in *Jure Eccles. Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 13. cap. 9. pag.* 419. alias *cap.* 8.

Addit autem Canon: *sed magis* [vel Isid. *potius*] *accipere*, *si tamen se Christianos* [Isid. *Catholicos*] *fieri* [seu G. *se futuros promittant*] [G. *profiteantur*]. Hoc est, si Hæretici filios suos Catholicis jungere velint, poterunt eos accipere: „ modo profitean„ tur, infidelitate depositâ, Christianos „ fore, atque opinionum pravitate ab„ jectâ, rectam fidem amplexuros esse „ polliceantur „ ait Zonaras.

Ad hanc clausulam forsan referenda est modificatio Canonis X. supra relata per voculam *indifferenter*, id est similes nuptias non esse ineundas sine discretione.

At hìc sedulo advertendum, num hujusmodi pollicitatio & professio sincera sit; eique cum fundamento credi possit; præsertim cum de re summi momenti agatur, contingatque frequenter, quod similes, contracto matrimonio, in sua infidelitate pertinaciter persistant; cum evidenti discrimine infectionis conjugis Catholici, & præcipue prolium.

CANON XXXII.

Quod non oporteat ab Hæreticis Eulogias accipere, quia sunt maledictiones potius quam benedictiones.

SCHOLION.

Eulogia non accipiendæ ab Hæreticis.

GRæci, uti & Isidorus, pro *Eulogias*, legunt, *benedictiones*. Notat autem Du-Cange in Glossario verbo *benedictiones*, has sæpius accipi pro *Eulogiis*, sive *Xeniis*, aut muneribus, quæ in signum mutuæ amicitiæ & communionis mittebantur.

Eulogiæ enim plerumque erant panes ab Episcopo, aut Presbytero *benedicti*, qui in signum communionis mittebantur, & recipiebantur, de quibus late scribit, & plures citat Du-Cange verbo *Eulogiæ*.

Qui igitur Eulogias Hæreticorum accipit, cum Hæreticis communionem fovere convincitur: ideoque dicit præsens Canon, *benedictiones* Hæreticorum potius esse *maledictiones*: eo quod maledictio sit Hæreticis communicare; sive in religione cum ipsis communionem, fovere, quod indicat', benedictionum seu Eulogiarum ab iis missarum susceptio.

Hic Canon apud Gratianum exstat *caus.* 2. *quæst.* 1. *can.* 66.

CANON XXXIII.

Quod non oporteat cum Hæreticis, aut Schismaticis pariter orare.

Cum Hæreticis non orandum.

EAdem est hujus, quæ præcedentis Canonis ratio, sicuti enim receptio Eulogiarum, quæ ab Hæreticis mittuntur in signum communionis, significat communionem cum Hæreticis in Religione; ita quoque simultanea cum iis precum publicarum persolutio eamdem communionem præfert; ideoque vitanda; quod & ad *Can. XLV.* vulgo Apostolorum notatum est.

CANON XXXIV.

Quod omnem Christianum non oporteat deserere Martyres Christi, & ire ad Pseudo-Martyres, id est Hæreticorum, & quos ipsos constet Hæreticos exstitisse, hi namque sunt alieni a Deo: sint igitur anathema, qui ad tales accesserint.

SCHOLION.

Pseudo-Martyres

ANathema pronuntiat Synodus in eos, qui ad *Pseudo-Martyres*, id est

non colendi. est Hæreticorum, & *quos ipsos constet Hæreticos exstitisse* [G. *vel eos qui prius Hæretici fuere*] sive ad loca, in quibus eorum ossa quiescunt, eunt, nimirum venerationis causâ: & deferentes *Martyres Christi*, quia sic accedendo profitentur se illos ut veros Martyres agnoscere; & consequenter eorum fidem tamquam veram & Catholicam probare; quia sine fide impossibile est placere Deo. Vide quæ dicta sunt supra ad *Can. IX.* hujus Synodi.

Canon XXXV.

Quod non oporteat Christianos Ecclesiam Dei relinquere, & ire, atque Angelos nominare, & congregationes facere: quæ interdicta noscuntur. Si quis igitur inventus fuerit huic occultæ idololatriæ serviens, sit anathema; quia derelinquit Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, & se idololatriæ tradidit.

Scholion.

Falsus Angelorum cultus. MOnet Zonaras hic, quod „ anti„ qua illa quorumdam hæresis „ fuit, ut non Christum nobis Patro„ num aut interpretem apud Deum ad„ hibendum esse, sed Angelos affirma„ rent; quod ea nimirum Christi in„ terpellatio majus quidquam esset, „ quam ut audere nos homunculi de„ beremus, in quo forte demissionem „ animi quamdam sectati esse videri „ possunt, cum perversi hostis illud so„ lemne sit, ut in nos plerumque la„ tenter a dextris impetum faciat „.

Creditque Zonaras, hæreseos hujus meminisse Apostolum in *epist. ad Col. cap. II. vers.* 18. his verbis: *Nemo vos seducat, volens in humilitate, & religione Angelorum, quæ non vidit ambulans, frustra inflatus sensu carnis suæ, & non tenens caput.*

Estius in hunc locum credit quidem, hic damnari ab Apostolo illos, qui Christi officium ut mediatoris transferebant ad Angelos: „ non eâ ratione, „ ait, quod Christum dicerent majo„ rem, quam qui se hoc dimitteret, „ quod Angelos propter excellentem „ eorum naturam etiam supra Chri„ stum honorarent „.

Quidquid sit, Canon palam significat, cultum Angelis impensum, quem hic reprobat, speciem fuisse idololatriæ & Christo debitum cultum detraxisse. Ait enim: *Si quis igitur inventus fuerit huic occultæ idololatriæ serviens, sit anathema; quia derelinquit Dominum nostrum Jesum Christum filium Dei, & se idololatriæ tradidit* [vel Isid. *accessit ad idola*].

Meminit & hujus superstitiosi cultus Theodoretus in expositione citati textus Pauli; eumque per hanc Synodum reprobatum scribit: „ qui legem defen„ debant, ait, eos etiam ad Angelos „ colendos inducebant, dicentes, legem „ fuisse per illos datam. Mansit autem „ perdiu hoc vitium in Phrygia & Phi„ sidia. Proinde Synodus, quæ conve„ nit apud Laodiceam Phrygiæ, lege „ prohibuit, ne precarentur ad Ange„ los, & ad hodiernum usque diem „ oratorium S. Michaëlis apud illos, „ illorumque finitimos videre est „: nimirum ne precarentur ad Angelos cultu idololatrico ad mentem Synodi.

Sola nomina Angelorum Michael, Gabriel, Raphael sunt in auctoritate. In Capitulari Caroli M. de anno 789. *cap.* 16. dicitur: „ in eodem Concilio „ [Laodicensi] præcipitur, ut *ignota* „ *Angelorum nomina* nec fingantur, nec „ nominentur, nisi illorum, quos habe„ mus in auctoritate. Hi sunt Michaël, Gabriel, Raphaël. Tum subjicitur præsens Canon. Exstat quoque idem Decretum *lib.* 1. capitular. *cap.* 16. nihil simile hoc Canone decerni evidens est; unice enim superstitiosus sive idololatricus Angelorum cultus vetatur. Dicit quidem Canon interdictum esse *Angelos nominare*: at illud intelligitur de nominatione, quæ invocationem adjunctam habet, uti ex contextu manifestum est.

Fortassis Capitularis illius auctores respexerunt Concilium Romanum sub Zacharia Papa anno 745. habitum contra Aldebertum, qui cum inventus esset in oratione sua invocare octo nomina Angelo-

gelorum *Uriel*, *Raguel*, *Tabuel*, *Michaël*, *Inias*, *Tubuas*, *Labaor*, & *Semiel*, interrogavit Zacharias Papa : „ quid ad hæc ſanctiſſimi fratres reſpondetis ? Sanctiſſimi Epiſcopi & „ venerabiles Presbyteri reſponderunt : „ quid aliud agendum eſt, niſi ut omnia, quæ nobis relecta ſunt, igni concrementur, auctores vero anathematis vinculo percellantur ? non enim „ nomina Angelorum, præter nomen „ Michaëlis, ſed nomina dæmonum „ ſunt, quæ in ſuis orationibus invocavit ad præſtandum auxilium ſibi. Nos „ autem ut a veſtro ſancto Apoſtolatu „ edocemur, & divina tradit auctoritas, non plus quam trium Angelorum nomina cognoſcimus, id eſt *Michaël*, *Gabriel*, *Raphaël*: alioqui ſub „ myſterio ſub obtentu Angelorum dæmonum nomina introduxerunt „.

Non obſtante hâc definitione, reperitur in litaniis, quas ſub nomine litaniarum Carolinarum edidit Mabillonius *tomo* 2. Analectorum *pag.* 682. nominari & invocari *Oribel*, *Tobibel*, & *Raguel*: quas litanias ex variis conjecturis conjicit Mabillonius compoſitas eſſe ſub principatu Caroli Magni, Hadriano ſummo Pontifice, in Parthenone beatæ Mariæ apud Sueſſionas. Interim dubium non eſt, quin ex definitione dicti Concilii Romani; necnon citati capitularis, tandem invaluerit, ut rejectis cæteris Angelorum nominibus, tria duntaxat Michaëlis, Gabrielis, & Raphaëlis retenta ſint.

Senſus Canonis. Illud circa hunc Canonem Laodicenum ſilentio premendum non eſt, quod apud Merlinum ex verſione Iſidori hic Canon referatur ſine ulla mentione Angelorum, ſed pro *Angelos* legitur *Angulos*, hoc modo: „ *non oportet Chriſtianos derelictâ Eccleſiâ Dei abire* „ *ad Angulos* idololatriæ abominandæ, „ congregationes facere, quæ omnia „ interdicta ſunt. Quicumque autem „ inventus fuerit occultæ huic idololatriæ vacans, anathema ſit, quoniam „ derelinquens Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium Dei acceſſit „ ad idola „.

Eadem lectio occurrit apud Petrum Crabbe, nec Labbæus diſſimulavit in quodam codice hic ex verſione Dionyſii pro *Angelos*, legi *Angulos*. Sequutus eſt eamdem lectionem Bartholomæus Caranza, in ſua Conciliorum collectione; & quod amplius, etiam codex Canonum Eccleſiæ Romanæ eam lectionem exhibet.

Quæ lectio ſi vera eſſet, Canon editus videretur adverſus conventus & congregationes, quæ in *Angulo* ſive abſcondito abominandæ idololatriæ causâ fierent: quem ſenſum adjuvare videtur, quod ex omnium tam Græcorum quam Latinorum codicum fide hic agatur de *occulta idololatria*, ſive occulte *perpetrata*.

Dionyſius enim, & Græci legunt: *Si quis inventus fuerit huic occultæ idololatriæ ſerviens*, *ſive vacans*. Iſidorus autem legit *occulte* adverbialiter.

Attamen huic lectioni & ſenſui contrariatur unanimis & conſtans Græcorum lectio, & interpretatio, quæ hic de cultu Angelorum agi unanimiter afferunt, ac inſuper ſupra relatum teſtimonium Theodoreti, quod recentioribus hujus Canonis verſionibus merito præponderat.

Sane cum apud Latinos voces illæ *Angelos* & *Angulos* differant penes unicam litteram, facile contingere potuit, ut una pro alia irrepſerit: at in græco duæ hæ voces plane ſunt diſtinctæ, ut proinde nequaquam veriſimile ſit unam potuiſſe pro alia irrepere; ideoque merito lectio Græcorum, & quæ hìc reperiuntur conformes, & *Angelos* legunt, aliis lectionibus Latinis, quæ legunt *Angulos*, & a Græcis diſſentiunt, præferenda eſt.

CANON XXXVI.

Quod non oporteat ſacris Officiis deditos, vel Clericos, magos aut incantatores exſiſtere, aut facere phylacteria: quæ animarum ſuarum vincula comprobantur. Eos autem, qui his utuntur, ab Eccleſia pelli præcipimus.

SCHO-

SCHOLION.

Superstitiosa Clericis interdicta.

HIc Canon specialiter dirigitur contra *sacris officiis deditos* (sive G. *sacratos*) (vel Isid. *Ministros altaris*) *vel Clericos*, edicitque, *quod non oporteat eos magos aut incantatores* (sive G. *vel Mathematicos*, *vel Astrologos*) *esse*.

Porro notat Zonaras, scientiam Matheseos, vel Astrologiæ nequaquam hic generaliter Clericis inhiberi; sed excessum & abusum illius scientiæ, qui facilius occurrit in Clericis & sacratis hominibus, quam Laicis. Imo apparet, hoc Canone unice inhiberi professionem hujus scientiæ & artis, tamquam quæ facile ad excessum & superstitionem declinat; ac singulariter indecens est ministris altaris, qui ab omni superstitione & arte dæmonis remotissimi esse debent.

Hinc & Canon addit, quod non oporteat eos *facere Phylacteria* (sive G. Isid. *quæ dicuntur Phylacteria*) *quæ animarum suarum vincula comprobantur*.

Phylacteria appellabant veteres *Amuleta* ad arcendos vel pellendos morbos, uti probat Du-Cange in Glossario, verbo *Phylacteria*; ibidemque ex MS. veteri glossa ad hunc Canonem recitat hæc verba: „ Pittaciola decalogi collis suis suspendentes Judæi „ *Fylactiria* vocabant, sed hic obligationes, quas hominibus suspendunt, „ incantatores intellige „. De his autem Phylacteriis & Amuletis vide, quæ congessit Jacobus Gothofredus *ad L. 3. Cod. Theod. de maleficis*.

Vult autem Synodus eos, qui his (vel Isid. *talibus rebus*) *utuntur ab Ecclesia pelli*.

Plura spectantia ad Magiam & incantationes, similesque superstitiones, & dæmoniacas artes, & pœnas contra maleficos, & eorum consultores dicta sunt in *Jure Ecclesiastico Tom. IV. part. 3. tit. 4. cap. 5. pag. 131. alias 3.*

CANON XXXVII.

Quod non oporteat a Judæis, vel Hæreticis ea, quæ mittuntur, munera festiva suscipere, nec cum eis Festa celebrare.

CANON XXXVIII.

Quod non oporteat Azyma a Judæis accipere, & communicare impietatibus eorum.

CANON XXXIX.

Quod non oporteat cum Gentilibus Festa celebrare, & communicare pravitatibus eorum, qui sine Deo sunt.

SCHOLION.

Festa, & munera festiva Judæorum, Hæreticorum, & Gentilium Christianis respuenda.

TRium horum Canonum eadem est sententia, idemque scopus, quod non liceat fidelibus cum Judæis, Hæreticis, aut Gentilibus habere communionem, puta festa cum ipsis juxta eorum ritus celebrando, aut accipiendo ab iis *munera festiva*, vel ut Isidorus & Ferrandus Diaconus legunt, *Feriatica*, id est ea, quæ ad festi celebritatem apparata erant, seu ornatus, seu voluptatis, seu usus gratiâ; ne ea accipientes viderentur eorum festis & ritibus communicare.

Hinc tribus hisce Canonibus bene apposuit hoc Scholion Aristenus: „ Nulla est communio lucis cum tenebris, „ idcirco nec cum Hæreticis, nec cum „ Judæis festum celebrabit Christianus, „ nec quæ in festis eorum peraguntur, „ ut azyma, aut aliquid tale accipiet „.

Videri quoque possunt, quæ notata sunt ad *Can. LXX. & LXXI. Apostolorum*, quibus idem statuitur.

CANON XL.

Quod non oporteat Episcopos ad Synodum vocatos omnino contemnere, sed protinus ire, & docere vel discere ea, quæ ad correctionem Ecclesiæ, vel

vel reliquarum pertinent rerum. Seipsum vero, qui contempserit, accusabit: nisi forte per ægritudinem ire non possit.

Scholion.

Episcoporum obligatio veniendi ad Synodum.

PLures sunt Canones, qui Synodorum celebrationem urgent, quorum plures e veteribus in hoc opere referuntur, & e recentioribus plures adjunguntur in *Jure Ecclesiastico Tom.I.part.* 1. *tit.* 20. *cap.* 1. *pag.* 319. *& cap.* 2. *pag.* 322. novæ editionis.

Hoc Canone declaratur, *quod non oporteat Episcopos ad Synodum vocatos omnino contemnere, sed protinus ire, & docere vel discere ea, quæ ad correctionem Ecclesiæ, vel reliquarum pertinent rerum* [sive Isid. *cæterorumque*] [vel G. *& reliquorum*] juxta Græcos interpretes, fideles veniunt nomine *Ecclesiæ*; & *reliquorum* nomine *Infideles*.

Dicit autem Synodus, ut vel *doceant* vel *discant*; id est „ sapientes quidem „ doceant, simpliciores vero discant ea, „ quæ confirmant Ecclesiam sive po„ pulum Dei, & reliquos scilicet infi„ deles ad rectam de fide sententiam „ traducant „: uti monet Balsamon hic: qui insuper notat, quod „ & si „ Episcopus nullas in sua Ecclesia du„ bitationes haberet, & nec doctrinâ „ egeret; sed tamen ut aliorum quæstio„ nes dissolvat, & decretum magis con„ firmet, debet necessario præsens esse„.

Addit autem Synodus, quod Episcopus, qui *ire contempserit* [vel G. *neglexerit*] *se ipsum accusabit* [seu Isid. *videbitur accusasse*]. Id est murmurare non debebit, si puniatur pœnis aliis Canonibus comminatis; quia negligendo & contemnendo *se ipsum accusavit*.

Sed quia is contempsisse aut neglexisse non reputatur, qui justa de causa abest, idcirco Synodus adjunxit: *nisi forte per ægritudinem* [sive G. *propter intemperiem & ægritudinem*] *ire non possit* [seu G. *non veniat*].

„ Per intemperiem vero, ait Bal„ samon, intelligere oportet, non so„ lum morbum corporalem, sed & ne„ gotiorum turbam. Si enim propter „ aliquid necessarium & justum Epi„ scopus fuerit impeditus, ei venia da„ bitur „: si nimirum Synodus negotium illud judicaverit hujusmodi esse.

Exstat apud Gratianum *dist.*10. *Canone* 5.

Canon XLI.

Quod non oporteat Sacerdotem, vel Clericum sine litteris proficisci Canonicis.

Scholion.

Clericus non proficiscatur sine *Litteris Canonicis*, seu *Formata*.

PLures sunt Canones, ac notanter *Canon XIII.* Chalcedonensis, qui loquuntur de litteris pacificis & commendatitiis, quas hæc Synodus *Canonicas* nominavit, eo quod ex decreto Canonis traderentur. Unde hæ litteræ coincidunt cum litteris *formatis*, de quibus sæpius actum est; quod & Isidorus hic significat legens [sine *Canonicis litteris*] id est, *formata*.

Dicit igitur Canon, *quod non oporteat Sacerdotem, vel Clericum* [sive G. *Sacratos vel Clericos*] [aut Isid. *ministrum altaris, vel etiam laicum*] *sine litteris Canonicis proficisci* [seu G. *iter aggredi*] [vel Isid. *aliquo proficisci*].

Canon XLII.

Quod non oporteat Sacerdotem, vel Clericum præter jussionem sui proficisci Pontificis.

Scholion.

Clericus non proficiscatur sine jussu Episcopi.

SCitur quod juxta rectam Ecclesiæ disciplinam nullus debeat ordinari, nisi una alligetur alicui Ecclesiæ, cui tamquam miles Ecclesiasticus militet ac serviat.

Sicuti igitur miles secularis nequit sine jussione sui Præfecti deserere stationem, & alio proficisci; ita Canones decreverunt nullum militiæ Ecclesiasticæ adscriptum posse, præter jussionem Episcopi, qui militiæ præest, *proficisci* (sive G. *iter aggredi*) (aut Isid. *ad peregrina proficisci*).

Illud

Illud hodie saltem tamquam vestigium istius disciplinæ observatur, quod alienæ Diœcesis Sacerdotes ad celebrandum non admittantur, nisi litteris Canonicis seu testimonialibus suorumre spective Episcoporum sint muniti. Uti late ostenditur in *Jure Eccles. Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 5. cap. 9. pag.* 134. ibique notatur *num. 6.* quam cautionem circa has litteras testimoniales adhibendam voluerit S. Carolus.

Refertur *dist. 5. de consecrat. Can. 36.* ubi videnda nota correctorum Romanorum.

CANON XLIII.

Quod non oporteat Subdiaconos, saltem paululum januas deserere, & orationi vacare.

SCHOLION.

Subdiaconis non licet fores deserere.

NOtatum est supra ad Canonem XXII. Subdiaconorum officium fuisse, foribus adstare tempore quo sacra mysteria peragebantur, ut Catechumenos & Pœnitentes introducerent & educerent.

Vult ergo Synodus; *quod non oporteat Subdiaconos* (sive G. *ministros*) *saltem paululum januas deserere* (sive G. *vel brevi tempore fores relinquere*) *& orationi vacare.*

Per orationem hîc nequaquam privatæ preces sive *oratio*, quâ quis privatim & apud se orat, intelligitur, sed preces & orationes *publicæ*, quæ tempore sacrorum mysteriorum per Sacerdotes recitari, & super populum fundi debent; uti bene monent hîc interpretes Græci: & consequenter Canon duntaxat vetat, ne Subdiaconi stationes suas deserant, & Sacerdotum ministeria usurpent, aut iis se ullo prætextu vel paululum se immisceant.

Qui hunc Canonem inseruit Codici Ecclesiæ Romanæ sensum non capiens, nec ad pristinam disciplinam præsertim Græcorum, qui Subdiaconis officium Ostiariorum committebant, non reflectens, alium plane sensum huic Canoni dedit, ita eum reddens: *non oportet Ostiarios vel brevi tempore, ab ostiis deesse, quin orationi vacent.*

Cum Canones hujus Synodi non referantur in hoc Codice ordine temporis servato; sed postremum locum in eo obtineant, verisimile est, eos demum fuisse insertos, postquam disciplina Ecclesiæ non parum esset immutata, & praxis Orientalium apud Latinos parum nota: ut mirum non sit, si a vero sensu Canonum Græcorum Latini interpretes interdum aberraverint; eosque ad disciplinam sui temporis & Ecclesiæ Latinæ inflexerint.

CANON XLIV.

Quod non oporteat mulieres ingredi ad altare.

SCHOLION.

Mulieres ad Altare ingredi prohibentur.

DIsciplina hujus Canonis sæpius renovata fuit, etiam in Ecclesia Latina, ideoque immerito culpat latinos Balsamon hîc dicens: „ in Latinorum regionibus mulieres sine pudore ad altare, quando volunt, ingrediuntur „. Latini enim non secus ac Græci hunc mulierum ad altare accessum prohibuerunt & prohibent; contrariumque usum pro abusu ex insolentiâ mulierum, & negligentiâ Episcoporum & Pastorum profluente reputant. Vide quæ de hoc dicta sunt in *Jure Ecclesiastico Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 5. cap. 3. pag.* 100. *num.* 29. ibidemque actum de abusu, qui in nonnullis Ecclesiis præsertim Beguinarum & Monialium irrepsit, ut mulieres Presbyteris sacrificantibus ministrent in altari.

CANON XLV.

Quod non oporteat ad Baptisma quemquam post duas Quadragesimæ hebdomadas admitti.

SCHOLION.

Baptizandos Sabbato sancto non oportet ad-

UT hic Canon intelligatur, sciendum, quod jampridem usitatum fuerit, ut qui e Gentilibus ad fidem catho-

mittere post duas hebdomadas Quadragesimæ.

catholicam converti desiderabant, & ad Baptismum admitti, primo privatim erudiendi & instruendi traderentur Catechistis: postquam autem essent aliquatenus de Religione Christiana instructi ad publicas instructiones, per Episcopum in Ecclesia habendas, admittebantur; atque inde *Audientes* dicti; tumque primum proprie *Catechumeni* vocabantur.

Dum autem Catechumeni in hoc gradu convenienti tempore & modo fuerant exercitati & probati, ascendebant ad altiorem gradum, qui dicebatur *Genuflectentium*.

Factâ autem convenienti in hoc ordine exercitatione, tum a Catechistis, quorum curæ fuerant commissi, ducebantur ad Episcopum, ut in Sabbato Sancto Baptismum reciperent; unaque nomina sua dabant Catechumeni; ut scilicet annotarentur inter eos, qui proximo Sabbato Sancto erant baptizandi.

Porro initium quadragesimæ huic *nominum dationi* tempore S. Augustini præfixum fuisse colligitur ex ejus sermone 13. ad *Neophitos*, & ex Epistola Siricii Papæ ad Episcopum Tarraconensem; uti hæc latius exposui in *Jure Ecclesiastico Tom.II. part.2. sect.1. tit.2. cap.4. pag.33.* alias *cap.3.*

Itaque vult Synodus Laodicena hoc Canone, *quod non oporteat ad Baptisma post duas quadragesimæ hebdomadas admitti* (sive Isid. *suscipi*): id est, non oportere eum suscipi sive admitti ad Baptismum in proximo Sabbato Sancto percipiendum, qui non sub initium quadragesimæ, sed post duas quadragesimæ hebdomadas transactas nomen dedit, seu petiit ad Baptismum suscipiendum in proximo Paschate admitti: uti recte notarunt Balsamon & Zonaras, aitque hic: „ quicumque se præparant, ut magno Sabbato baptizentur, totum quadragesimæ tempus jejuniis transigere, exercitationibusque divinis purgatos, ad baptismum accedere oportet „.

Canon XLVI.

Quod oporteat eos, qui ad Baptismum veniunt, fidem discere, & quintâ feriâ septimanæ majoris Episcopo, aut Presbyteris reddere.

Scholion.

Catechumeni instruendi, & quâlibet Feriâ V. Quadragesimæ examinandi.

NOn videtur hoc Canone agi de solemni *Symboli redditione*, de qua sæpe agit Augustinus, uti notavimus in *Jure Eccles. Tom.II. part.2. sect.1. tit.2. cap.4. pag.33.* alias 3. sed de redditione fidei, quæ a Catechumenis per singulas hebdomadas facienda erat Episcopo, aut Presbyteris; ut hi de profectu & dispositione Catechumeni essent instructi, uti hic observant Balsamon & Zonaras; & ipse textus Græcus Canonis insinuat. Dicit enim, hanc redditionem fidei faciendam *quintâ hebdomadæ feriâ*, omissâ epitheto *majoris*, quam addidit Dionysius, aut *ultimæ*, quam adjunxit Isidorus, uti & hunc sequutus Gratianus *dist. 4. de Consecr. Can. 58.* qui & *Can. 59.* refertur ex collectione Martini Bracarensis ad vocem *septimanæ* addentis *novissimæ*. At in Synodo Trullana Can. LXXVIII. ubi hic Canon renovatur, simpliciter ponitur *feriâ quintâ septimanæ* sine addito, cujus etiam Scholion vide.

Canon XLVII.

Quod oporteat eos, qui in ægritudine suscipiunt Baptisma, postquam convaluerint Fidem perdiscere, & scire cujus muneris participes facti sint.

Scholion.

In ægritudine baptizati, postmodum magis instruendi.

CUm non nisi rite instructi ad Baptismum sint admittendi, ac propterea Canon præcedens voluerit, ut certo die Catechumeni fidem, quam per hebdomadam didicere, apud Episcopum aut Presbyteros recitent, quæstio fuit, quid agendum esset de Gentili, qui ob ingravescentem morbum, nondum sat in-

instructus baptizatus fuit. Declarat Synodus baptismum quidem non esse reiterandum, sed si a morbo convaluerit, *eos oporteat fidem perdiscere, & scire cujus muneris participes facti sunt* (sive G. *& nosse quod divino beneficio digni sunt habiti*).

„ Quod enim, ait Zonaras, Baptismo initiati culparum laqueis exuantur, id non nostræ diligentiæ, sed Dei magnificentiæ ac liberalitati acceptum fieri debet „.

Dies anniversarius Baptismi recolendus.

Quæ hìc Synodus observari voluit circa Baptizatos in ægritudine ante sufficientem instructionem, ea hodie servanda sunt circa Baptizatos in infantia. Hinc in multis Synodis (*a*) monentur Parochi, ut instruant fideles de iis, quæ in Baptismo acceperunt & promiserunt, atque anniversarium diem Baptismatis singulis annis recolant, uti annotavi in *Jure Eccles. Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 2. *cap.* 3. *pag.* 27. alias *cap.* 2.

Canon XLVIII.

Quod oporteat eos, qui baptizantur, post lavacrum Chrisma Ecclesiæ accipere, & regni Christi participes inveniri.

Scholion.

Confirmatio olim recens baptizatis collata.

PRæsenti Canone agi de unctione Chrismatis in fronte baptizati, sive de Sacramento Confirmationis, unanimis est etiam Græcorum interpretum sententia; notatque Balsamon unguentum hìc non simpliciter dici *Chrisma*, sed cœleste (seu G. *supercœleste*) „ ut „ quod per sanctas preces & invocationem S. Spiritus sanctificetur, & eos, qui inunguntur, sanctificet, & regni cœlorum faciat participes „.

Dicit igitur, *quod oporteat eos, qui baptizantur, post lavacrum* (seu G. *baptisma*) *hoc Chrisma percipere* (sive G. *ungi Chrismate*): idque conformiter ad disciplinam illius temporis, ubique receptam, quo baptizati mox a baptismate percepto chrismabantur ab Episcopo. Imo uti advertit Albaspinæus *lib. I. observat. cap.* 25. „ Nemo Christiani nomen olim sortiebatur, nemo perfectus existimabatur Christianus, qui dono Spiritus Sancti confirmatus, & donatus non esset „. Vide latius hæc deducta, & quà occasione hæc disciplina mutata sit, in *Jure Eccles. Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 3. *cap.* 1. *pag.* 53.

Canon XLIX.

Quod non oporteat in quadragesima panem benedictionis offerri, nisi in Sabbato & Dominico.

Scholion.

In Quadragesima non offerendum sacrificium, nisi in Sabbato & Dominica.

NOtandum, quod in textu Græco, uti & apud Isidorum omittatur, ad vocem *panem*, epitheton *benedictionis*, sive *benedictum*, uti legit apud Labbæum Dionysius.

Unde Græci interpretes dicunt, hìc agi de Missæ sacrificio, quod in quadragesimâ apud Græcos non offertur, nisi hisce diebus exceptis, & *festo Annuntiationis*, si in quadragesima occurrat, sed utuntur *præsanctificatis*, uti exprimitur in Canone LIII. Trullano, quem cum hoc omnino coincidere asserunt; unde & poterit Scholion dicti Canonis consuli, ubi de præsanctificatis, & de ratione hujus disciplinæ agetur.

Interim notandum, quod hic Canon omittitur in codice Ecclesiæ Romanæ: „ quia (ait Quenellus) usui Romanæ „ Ecclesiæ contrarius „: quippe Latini per quadragesimam omnibus passim diebus integrum Missæ sacrificium peragunt, exceptâ die parasceves in majori Hebdomada.

Canon L.

Quod non oporteat in quadragesima, in ultima septimana V. Feriæ jejunium solvere, totamque quadragesimam sine

(*a*) Inter eas Synodos numerari possunt Concilium Mediol. VI. Præside S. Carolo habitum, cap. 6. & Concilium Mechliniense an. 1606. celebratum *tit.* 3. *cap.* 10.

ne veneratione transire, magisque conveniat omnem quadragesimam districto venerari jejunio.

Scholion.

Feria V. majoris hebdomadæ jejunium non solvendum.

HIc Canon evincit antiquitatem jejunii quadragesimalis, & quadragesimam integram jejunio convenienti peragendam.

Duo autem singulariter notanda sunt. Primum quod Synodus ita hoc quadragesimale jejunium velit peragi, ut nec velit *feriâ V.* ultimæ hebdomadæ, quo die commemoratur cœna dominica, jejunium solvi.

Imo credebant Patres Laodiceni vel hâc jejunii solutione *totam quadragesimam sine veneratione transire;* seu potius qui eo die jejunium solveret (G. *totam quadragesimam dehonestare*) (sive Isid. *inhonorari*.)

Equidem ex hac prohibitione colligitur, tunc temporis fuisse, qui crederent, die illo ob memoriam cœnæ dominicæ solvi posse jejunium. Et sane S. Augustinus testatur, suo tempore, quosdam in Africa jejunium solvisse, atque id ibidem dissimulatum fuisse, quin eo die duas Missas fuisse celebratas; unam mane pro non jejunantibus, alteram sub vesperam pro jejunantibus. Verba ejus sunt *Epist.* 54. *cap.* 7. „ Neminem cogimus ante dominicam illam cœnam prandere, sed nulli etiam contradicere audemus. Hoc tamen non arbitror institutum, nisi quia plures & prope omnes in plerisque locis eo die lavare consueverunt. Et quia nonnulli etiam jejunium custodiunt, mane offertur propter prandentes, quia jejunia simul & lavacra tolerare non possunt; ad vesperam vero propter jejunantes „.

Hinc & vidimus pristinis illis Ecclesiæ temporibus, non eumdem fuisse in jejuniorum observantia apud omnes ritum, & cum nullum specialem & determinatum ritum exprimat Scriptura, reponendus est hic ritus inter illa, de quibus ibidem dicit Augustinus: „ nec disciplina ulla est in his melior gravi prudentique Christiano, quam ut eo modo agat, quo peragere viderit Ecclesiam, ad quam forte devenerit „.

Recte autem dicit Augustinus, agendum ut viderit *Ecclesiam agentem*, non autem *particulares* aliquos de ista Ecclesia, qui frequenter contra intentionem & probatam praxim Ecclesiæ suis concupiscentiis indulgentes, legem Ecclesiæ transgrediuntur.

Addit Synodus, *quod magis conveniat* (sive G. *quod oportet*) *omnem quadragesimam districto venerari jejunio;* (vel Isid. *per totos hos dies jejunare, & escis abstinentiæ convenientibus, id est, aridioribus uti*).

Hanc expositionem, *id est aridioribus*, sumpsit Isidorus ex textu Græco, qui habet (G. *sed oportet totam quadragesimam jejunare, aridis vescentes*) quomodo & Hervetus vertit; & Balsamonem, aliosque Græcos legisse probant eorum commentarii.

De hoc jejunio in *aridis* apud Græcos, ac signanter apud Monachos Orientales, vide Ludovicum Thomassinum in tractatu de jejunio, *parte* 1. *cap.* 12.

Canon LI.

Quod non oportet in quadragesima Martyrum natalitia celebrari; sed eorum sancta commemoratio in diebus Sabbatorum & Dominicorum fieri conveniat.

Scholion.

Natalitia Martyrum in Quadragesima non celebranda, nisi Sabbatis & Dominicis.

CUm juxta ritum Orientalium per quadragesimam non celebrarentur sacra mysteria nisi in Sabbato & die Dominicâ, censuerunt Patres, ut neque in commemorationibus Martyrum, neque in eorum Natalitiis in tota quadragesima per sacrificium festum celebrent, sed in solis Sabbatis & Dominicis eorum *festa* peragant „. Hæc Balsamon, qui & addit: „ propterea quod sancta quadragesima luctus sit ob peccata nostra, sanctorum commemorationes non celebrantur præterquam Sabbato „.

Similiter quia dies festi, sive celebra-

bratio Natalitiorum Martyrum gaudiorum dies sunt, monuit jam pridem S. Bernardus, in hac misera lacrymarum valle multiplicari festa non convenire. Quam pauca præsertim in quadragesima celebrarentur sanctorum festa etiam in Ecclesia latina, fidem faciunt antiquiora calendaria, in quibus pleraque, quæ hodie occurrunt, desiderantur: & plures Ecclesiæ, quibus pristinæ disciplinæ retinendæ zelus major fuit, plura quoque e recentioribus hisce festis recipienda non crediderunt. Hi, quibus officiorum divinorum, & rituum cura incumbit, expendere poterunt, quid & menti Ecclesiæ, & fidelium ædificationi magis conveniat.

CANON LII.

Quod non oporteat in quadragesima aut nuptias, aut natalitia celebrare.

SCHOLION.

Nuptiæ & natalitia non celebranda in Quadragesima.

HIc Canon eisdem rationibus, quibus præcedens, innititur. Cum enim nuptiarum celebritas gaudium quoddam publicum connexum habere soleat, nequaquam convenit luctuoso tempori quadragesimali; unde & hodie in Ecclesia latina id ipsum vetitum manet, diciturque propterea tempus *clausum*, de quo in *Jure Eccles. Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 13. *cap.* 3. *pag.* 394. alias *cap.* 2.

Jungit Canon nuptiis *Natalitia*, non Martyrum, de quibus actum est Canone præcedenti, sed viventium; puta Imperatoris, aut aliorum, qui non sine publicis lætitiæ signis peraguntur, quare Isidorus legit quælibet Natalitia.

Quia ergo idem est hujus & præcedentis Canonis fundamentum, non immerito Martinus Bracarensis *cap.* 48. utrumque in unum conflavit, prout & a Gratiano exhibetur *caus.* 33. *q.* 4. *Can.* 9.

CANON LIII.

Quod non oporteat Christianos euntes ad nuptias plaudere vel saltare; sed venerabiliter cœnare, vel prandere, sicut Christianos decet.

SCHOLION.

Nuptiæ non plausu, nec saltatione celebrandæ.

QUod non oporteat Christianos ad nuptias venientes plaudere (sive H. *se turpiter & indecore gerere*) (seu G. *tripudiare*) (aut Isid. *ballare*) *vel saltare*, *sed modeste* (sive Isid. *caste*) *cœnare vel prandere*, ut decet Christianos.

Hic Canon non indiget expositione, sed reflexione: tantumque optandum, ut a Christianis observaretur; nec per similes insolentias dies nuptiarum, qui dies sancti gaudii & benedictionis esse deberet, in diem maledictionis ipsis nubentibus sæpius non verteretur; monetque propterea Episcopos Synodus Tridentina *sess.* 24. *de reformat. Matrim. cap.* 10. curent, ut nuptiæ eâ, quâ decet, modestiâ & honestate fiant.

CANON LIV.

Quod non oporteat Sacerdotes, aut Clericos quibuscumque spectaculis, in cœnis aut nuptiis interesse, sed antequam Thymelici ingrediantur, exurgere eos convenit, atque inde discedere.

SCHOLION.

Clerici cœnæ aut nuptiarum spectaculis ne interſint.

HIc Canon speciatim vetat, ne *Sacerdotes* (seu G. *Sacrati*) aut *Clerici quibuscumque spectaculis in cœnis aut in nuptiis intersint* (id est Isid. *spectaculis aliquibus, quæ aut in nuptiis aut in cœnis exhibentur*) sive quod non oporteat eos (G. *in cœnis vel conviviis aliqua spectacula videre*).

„ Nec enim in nuptiis tantummodo „ (ait Zonaras) sed in festis quoque „ celebritatibus & natalitiis & aliis „ hujusmodi, quæ cœnæ vocabulo significavere, convivia instituuntur „.

Vult ergo Synodus, ne *spectaculis* in hujusmodi conviviis exhiberi solitis intersint sacrati homines aut Clerici, sed antequam *Thymelici ingrediantur, exurgere debent, atque inde discedere* (sive Isid. *de convivio abire*) scilicet „ priusquam lubrica illa & scurrilia inchoentur „

„ entur „ inquit Zonaras: hæc enim peragi solent Thymelicis præludentibus sive gesticulantibus.

Optandum, ut hic Canon, qui & renovatur Can. XXIV. Synodi VI. attente a Clericis omnibus expenderetur & observaretur: ne suâ saltem præsentiâ hujusmodi spectacula, quæ vix unquam undequaque casta sunt, probarent; imo suo discessu tacite saltem improbarent.

Canon exstat apud Gratianum *dist.* 5. *de consecrat. Can.* 37. (*a*).

CANON LV.

Quod non oporteat Sacerdotes, aut Clericos ex collatis vel comessationibus convivia celebrare; hoc autem nec Laicis posse congruere.

SCHOLION.

Clerici ex collatis convivia ne celebrent.

CAnon vult, *quod non oporteat Sacerdotes* (seu G. *Sacratos*) *aut Clericos ex collatis* (seu G. *collatione*) *vel comessationibus* (sive Isid. *ex symbolis, quæ vulgus comessalia appellat*) *convivia celebrare; quod nec Laicis posse congruere* Synodus docet.

Sensus ergo Canonis est, quod nec Clericos, nec Laicos oporteat instituere convivia ex collatis, sive collatione, hoc est collatâ a singulis pecuniâ: quæ ab Isidoro vocantur Symbola; & quæ vulgus, eodem teste, commensalia aut comessalia, vel ut editio Merlini & Petri Crabbe habet, *comissalia* appellat; notaturque tam apud Labbæum, quam apud Petrum Crabbe, quosdam codices in versione Dionysii pro *comessationibus*, legere *comissaliis*.

Martinus Bracarensis in sua collatione *cap.* 61. legit *de confertis*.

Hæc autem licet diversa sint in expressione, idem tamen significant; scilicet, convivia non esse instruenda ex *collatis*, sive *confertis pecuniis*, sive *comessalibus*, vel *comissaliis*, quæ hic significant Symbola ad communem mensam *collata*, sive conferta; uti notat Du-Cange in Glosso verbo *comensalia*, & verbo *confertum*.

Itaque genuinum sensum, ejusque veram rationem expressit Zonaras dicens: „ ex symbolæ collatione, hoc est, „ a pluribus, ut mensæ exquisitis epulis instruantur, pecuniâ collatâ convivia apparari; quod ea res ebrietatis voracitatisque, ac aliorum criminum causam præbeat, nullo modo hic Canon licere decernit „. Hoc tamen videtur, quod convivia illa non tantum collatâ pecuniâ, sed & collatis *ferculis* instruerentur, de quibus *Proverb. cap. XXIII.* (ad quod forsan Canon alludit) *noli esse in conviviis potatorum, nec in comessationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt, quia vacantes potibus, & dantes Symbola consumentur, & vestietur pannis dormitatio.*

Refertur a Gratiano *Dist.* 44. *Can.* 10. ex versione Isidori: & *Can.* 12. ex versione Martini Bracarensis.

CANON LVI.

Quod non oporteat Presbyteros ante processionem Episcopi introire Sacrarium & sedere, sed cum Episcopo debent ingredi, vel in subselliis sedere; nisi forsitan infirmitate detineatur, aut proficiscatur Episcopus.

SCHOLION.

Episcopum procedentem ad Sacrarium Presbyteri comitentur, non præveniant.

PRocessio Episcopi hic sumitur pro *introitu*, sive *accessu* Episcopi; unde quod vertit Dionysius ante *processionem Episcopi*, hoc Græci, & Hervetus dicunt *ante Episcopi introitum*; & Isidorus, *ante ingressum Episcopi*.

Vult igitur Canon Presbyteros ante *Episcopi introitum* seu *ingressum non introire Sacrarium* (sive H. *Sacrum Tribunal ingredi & sedere*) (sive G. *in Sacrario*) (sive Isid. *& sedere in Tribunalibus*) *sed cum Episcopo debent ingredi*. Addit Dionysius, *vel in subselliis*

(*a*) Hunc Canonem quædam Collectiones Dionysianæ omittunt.

liis sedere, contra fidem omnium aliorum collectorum tam Græcorum, quam Latinorum, qui nec in textu, nec in commentariis ullam hujus clausulæ mentionem faciunt.

Vult autem Synodus id observari: *nisi forsitan infirmitate detineatur, aut proficiscatur* (seu G. *peregre profectus sit*) (sive Isid. *in peregrinis esse constiterit*) *Episcopus*.

Ut Canon hic facilius percipiatur, reflectendum, quod olim moris fuerit, ut celebrante divina mysteria Episcopo, Presbyteri omnes circumstarent, & tamquam Senatores assisterent; quin & concelebrarent.

Voluit ergo Synodus, eum honorem a Presbyteris deferri Episcopo, ut eum ad Sacrarium sive ad sacrum Tribunal non præveniant, sed eum honoris causâ comitentur: cujus disciplinæ hodie est vestigium in Ecclesiis Cathedralibus, dum diebus solemnioribus, quando Canonici Cathedrales obviam eunt Episcopo celebraturo, eumque ad Ecclesiam & Sacrarium seu altare deducunt.

Exstat Canon apud Grat. *dist. 95. Can. 8.*

Canon LVII.

Quod non oporteat in villulis, vel in agris Episcopos constitui, sed visitatores, verumtamen jampridem constituti nihil faciant præter conscientiam Episcopi Civitatis. Similiter & Presbyteri præter consilium Episcopi nihil agant.

Scholion.

Episcopi non constituantur in Pagis.

Quod *non oporteat in villulis, vel in agris* (sive G. *in vicis & regionibus*) Episcopos constitui (seu *ordinari*) pluribus Canonibus jampridem decretum fuit; ac signanter *Can. VI. Sardicensi*, quem consule. Hic autem Canon adjicit: *sed Visitatores* (sive G. *Circuitores*) *constitui*; qui scilicet nomine Episcopi *Civitatis*, per villas & regiones visitent & circumeant; uti recte Isidorus innuit, qui ita legit: *sed Visitatores*, id est, *qui circumeant*.

Visitatores seu Circuitores.

Horum *Visitatorum* seu *Circuitorum* meminit Justinianus Imp. in *L. 42. §. 9. Cod. de Episcopis & Clericis*, dicens: „ Præterea sancimus (quemadmodum „ Divinis Canonibus definitum est) „ ne quis Episcopus, aut Chorepiscopus, aut Visitator, aut Circuitor, „ aut Presbyter, aut alius cujuscumque dignitatis Clericus per largitionem ordinetur „.

Ex hac lege apparet, similes Visitatores vel Circuitores aliis Presbyteris invigilasse, forsan quia auctoritate Episcopi Parochias visitabant & circuibant, & ita quamdam in Presbyteros ibidem constitutos auctoritatem exercebant, quemadmodum hodierni Archidiaconi, vel Archipresbyteri.

Illud quoque notandum, hos Visitatores seu Circuitores plane distinctos fuisse a Visitatoribus, qui solebant destinari ad Ecclesias suo Episcopo viduatas, ut interim curam earum agerent: ad quod officium plerumque a Metropolitano destinabatur aliquis ex Episcopis Provincialibus: quorum Visitatorum frequens apud Gregorium Magnum mentio occurrit.

Inferiores Ministri inconsulto Episcopo nil agant.

Supponit Canon, quod jam ante in villis & regionibus, sive agris essent nonnulli Episcopi constituti sive ordinati; de quibus decernit, ut *nihil faciant præter conscientiam* (sive G. *sine consensu Episcopi Civitatis*). Admodum verisimile est hos Episcopos in villulis constitutos, fuisse similes Chorepiscopis, de quibus latius in Scholio Canonis X. Antiocheni. Additque præterea: *Similiter & Presbyteri nihil præter consilium* (G. *sine consensu*) (sive Isid. *sine præcepto & consilio*) *Episcopi agant*; ut ita, uno totius Diœcesis capite constituto, a quo reliqui in functionibus Hierarchicis dependeant, schismatum & divisionum tollatur occasio.

Exstat apud Gratianum *Dist. 80. Can. 5.* ex versione Isidori.

CANON LVIII.

Quod non oporteat in domibus oblationes celebrari ab Episcopis, vel Presbyteris.

SCHOLION.

Missæ sacrificium in privatis ædibus non peragendum.

PEr *oblationes*, sive *oblationem*, uti legunt Græci, hîc intelligi oblationem incruenti sacrificii unanimis est Græcorum Interpretum sententia; unde hîc ait Zonaras: „ Deo supplicare, „ precationibusque intentos esse, ubicumque tum in domibus, tum in „ agro, tum in omni loco dominationis ejus, fidelibus concessum est: offerre autem, sive oblationem, præterquam in Templo & Altari, peragere nequaquam oportet „.

Quid de disciplina hujus Canonis decreverint posteriores Synodi, ac notanter Synodus Tridentina, & nostræ Belgicæ late exposui in *Jure Ecclesiast. Tom. II. part.2. sect.1. tit.5. cap.8. pag.129.*

CANON LIX.

Quod non oporteat privatos & vulgares aliquos Psalmos dici in Ecclesia, nec Libros non Canonicos, sed solos Canonicos Veteris & Novi Testamenti.

SCHOLION.

Soli Libri Canonici in Ecclesia legendi.

ADmodum semper sollicita fuit Ecclesia, ne in Divino Officio quidquam apocryphum, aut a majestate illius officii alienum publice recitaretur. Hoc ut exactius & certius caveretur, in primis præcipit Synodus, *quod non oporteat privatos & vulgares* (sive Isid. *ab idiotis compositos*) *aliquos Psalmos dici* (seu G. *legi*) *in Ecclesia*. Ulterius constituit, *nec libros præter Canonem* (sive G. *non Canonicos*) (sive Isid. *qui sunt extra Canonem*) *sed solos Canonicos Veteris & Novi Testamenti.*

Ritum hunc nonnullæ Ecclesiæ multis etiam seculis tenaciter retinuerunt, eumque in Ecclesia Lugdunensi seculo IX. adhuc superstitem acriter propugnavit, retinendumque censuit Sanctus Agobardus ejusdem Ecclesiæ Archiepiscopus in Libris *de Divina Psalm.* & *de Correctione Antiphonarii*, ubi postquam ostendit ex Apostolo nos nescire, sicut oportet, quid oremus, subdit *num.* 2. „ Si ergo orantes doctrinâ Sancti Spiritus indigemus, multo magis „ cum Deo laudes offerimus: quia sicut nemo, nisi ipso inspirante secundum eum postulat, ita nullus, „ nisi eo erudiente, Deum digne collaudat. Non ergo cujuscumque figmenti, sed Spiritus Sancti eloquiis „ majestas divina laudanda est. Denique & filii Aaron ignem alienum „ Deo offerentes, non obsequii remunerationem, sed damnationem præsumptionis experti sunt. Unde hoc „ nos exemplum summopere vitantes, „ illud sollicite attendamus, quod vel „ in proverbiis scriptum est: *Omnis sermo Dei ignitus clypeus est sperantibus in se. Ne addas quidquam verbis illius, & arguaris, invenierisque mendax. Proverb.* 30. Nihil itaque „ verbis Dei addentes & timentes argui, invenirique mendaces, verbo „ Dei ignito, qui clypeus spei est, „ tempore orationis & laudis inflammemur pariter & muniamur. Cumque Dominus dicat: *verba, quæ ego locutus sum, spiritus & vita sunt*, „ omnia humana figmenta, quæ vanitate sui mortua judicanda sunt, respuentes, viventibus Christi eloquiis „ in ipsius eloquiis personemus, quatenus voces nostræ non quasi alienæ „ ab eo respui, sed ut propriæ cum „ supernis Virtutibus, quæ majestatem „ Dei trementes adorant, atque collaudant, mereantur admitti „.

Et licet variis Ecclesiis a plurimis etiam seculis admissa fuerit lectio Homiliarum SS. Patrum, aliorumque Scriptorum non Canonicorum; multum tamen solliciti fuere Sancti Episcopi, ne quid apocryphum, aut Fidelium ædificationi minus conveniens legeretur: qua de re videri possunt, quæ dicta sunt in Dissertatione de *Horis Canonicis, Tom. V.* & *in Jure Eccles. Tom. I. part. 1. tit. 16. cap.9. pag.245.*

CA-

CANON LX.

Hi sunt libri, quos legi oportet ex veteri Testamento; Genesis, Exodus, id est, exitus ex Ægypto. Leviticum, Numeri, Deuteronomium. Jesu Nave. Judices, Ruth, Esther, Regum primus, secundus, tertius, & quartus, Paralipomenon primus & secundus, Esdræ primus & secundus, Liber Psalmorum CL. Proverbia Salomonis, Ecclesiastes, Cantica Canticorum, Job, duodecim Prophetæ, Esaias, Hieremias, & Baruch Lamentationes & Epistola, Ezechiel, Daniel. Novi autem Testamenti hi, Evangelia quatuor, secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Joannem, Actus Apostolorum, Epistolæ Catholicæ septem, Jacobi una, Petri duæ, Joannis tres, Judæ una. Epistolæ Pauli 14. ad Romanos una, ad Corinthios duæ, ad Galatas una, ad Ephesios una, ad Thessalonicenses duæ, ad Hebræos una, ad Timotheum duæ, ad Titum una, & ad Philemonem una.

SCHOLION.

Catalogus Librorum Canonicorum.

APud Græcos & Isidorum, nec non in Codice Ecclesiæ Universæ apud Justellum in Bibliotheca Juris Canonici Veteris, præcedenti subjicitur Catalogus Librorum tam Veteris, quam Novi Testamenti, quos tamquam Libros Canonicos in Ecclesia legi oporteat.

Desideratur autem hic catalogus apud Dionysium; qui cum hâc forsan ratione omisit, quod cum Romæ Codicem suum componeret, atque eo tempore catalogus Librorum Canonicorum auctoritate Innocentii I. compositus Romæ esset probatus, haud conveniens judicaret, hunc a Synodo Laodicena propositum Catalogum suo Codici inserere; utpote a Catalogo Innocentiano non parum discrepantem, tam quoad Veteris, quam Novi Testamenti Libros. Innocentius enim enumerat Librum *Sapientiæ*, *Ecclesiastici*, *Tobiæ*, *Judith*, *& duos Machabæorum*, quos omisit Synodus Laodicena, quæ & inter Novi Testamenti omittit *Apochalypsim* S. Joannis.

Eâdem verisimiliter ratione hic Catalogus omissus fuit in Codice Ecclesiæ Romanæ a nobis sæpius citato, *deestque*, ut ipse testatur, *in utroque MS. Codice.*

Cæterum quod primis Ecclesiæ seculis, nondum satis illustratâ ac probatâ de numero librorum Canonicorum traditione, libri quidam ab una aut pluribus Ecclesiis particularibus ut *Canonici* fuerint recepti, qui ut tales ab aliis non reciperentur, docet Sanctus Augustinus; instruens Sacrarum Scripturarum solertissimum indagatorem, quomodo in hac Ecclesiarum varietate se gerere debeat: „ Tenebit igitur hunc modum in Scripturis Canonicis, inquit, ut „ eas, quæ ab omnibus accipiuntur „ Ecclesiis Catholicis, præponat iis, „ quas quædam non accipiunt; in iis „ vero, quæ non accipiuntur ab omnibus, præponat eas, quas plures gravioresque accipiunt eis, quas pauciores, minorisque auctoritatis Ecclesiæ „ tenent. Si autem alias invenerit a „ pluribus, alias a gravioribus haberi, „ quamquam hoc facile invenire non „ possit, æqualis tamen auctoritatis eas „ habendas puto „.

Hanc Augustini sententiam refert Gratianus *Dist.* 29. *Can.* 6. sed a textu nonnihil diversam, ut notant Correctores Romani, qui & monent, quod hæc B. Augustini sententia non ad Decretales Romanorum Pontificum (uti fecit Gratianus) sed ad Canonicas & Sacras Scripturas referenda sit.

Circa Libros autem hic omissos videri possunt, quæ dicta sunt ad Canonem ultimum vulgo *Apostolorum*, qui similiter exhibet Catalogum Librorum Canonicorum, a Laodicensi in paucis discrepantem (*a*).

(*a*) Canonem sexagesimum Concilii Laodiceni, & textum Augustini modo citatum elucidavit Pater Barre *in Vindiciis Deutero Canonicorum Veteris Testamenti*; primum quidem *pag.* 231. *&c.* secundum vero *pag.* 92. 93. *&c.* ubi sententiam Patris Martianæi confutat.

DISSERTATIO

In Synodum Œcumenicam Constantinopolitanam primam.

§. I.

Quæ occasionem dederint huic Concilio.

Occasio Synodi hæreses, dissensio circa ordinationem Episcopi Constantinopolitani, & collapsio disciplinæ.

TRia potissimum convocandæ huic Synodo Constantinopolitanæ, quæ vulgo dicitur Œcumenica secunda, occasionem dedisse apparet.

Primum quidem Hæresis Macedoniana, & Ariana, aliæque tum temporis exortæ; aut certe Hæreses repullulantes.

Secundum, dissensio circa Ordinationem Episcopi Constantinopolitani.

Tertium, collapsio Disciplinæ, cui restaurandæ Synodus necessaria apparebat.

Hæc tria fuisse præcipuam materiam Concilii significat Synodus in sua ad Theodosium de gestis in Concilii relatione.

Referentes enim Patres, quæ ab ipsis potissimum in Concilio gesta sunt, conformiter ad litteras, quibus ab Imperatore ad Concilium fuerant evocati. „ Primum quidem, inquiunt, inter nos „ *concordiam* renovavimus „. Quibus verbis indubie intelligunt, sublatam dissensionem circa Sedem Constantinopolitanam, quam per reprobatam ordinationem Maximi Cynici, necnon renuntiationem Gregorii Nazianzeni, atque in hujus locum electionem & ordinationem Nectarii factam esse supponunt.

Subjungunt post hæc in sua relatione: „ Deinde vero breves etiam pro„ nuntiavimus definitiones, quibus & „ Patrum, qui Nicææ congregati fue„ runt, fidem confirmavimus; & quæ „ adversus eam obortæ sunt perversas „ hæreses, ac pravas opiniones, extre„ ma cum execratione ac detestatione „ reprobavimus „.

Denique addunt: præterea etiam ad recte constituendum & ordinandum statum, ac disciplinam Ecclesiarum certos Canones constituimus.

Itaque pro intellectu gestorum hujus Concilii, scire convenit, quæ fuerint præcipuæ hæreses, quæ hoc tempore Ecclesiam turbarent: quod in scholiis ad primum hujus Concilii Canonem, & Symbolum ab eo editum, vulgo *Constantinopolitanum* paucis exponemus.

Quæ vero statum ac disciplinam Ecclesiarum spectant, in scholiis ad Canones elucidare conabimur. In hac autem Dissertatione exponemus ea, quæ occasionem subministrarunt dissidiis occasione ordinationis Episcopi Constantinopolitani exortis.

Eum in finem expendemus, quomodo ad Episcopatum Constantinopolitanum pervenerit Gregorius Nazianzenus. Secundo qualiter in illum contra Gregorium intrusus sit Maximus Cynicus. Tertio, quæ fuerint Gregorii ordinationi objecta, & ejus renuntiationi causam dederint. Quarto quomodo in Gregorii locum ordinatus fuerit Nectarius.

Præterea pro faciliore gestorum & Canonum, quæ sub nomine hujus Concilii circumferuntur, intellectu, notabimus tres distinctos Conventus, qui ab iisdem pene Patribus, sub idem fere tempus Constantinopoli celebrati fuerunt; quorum acta dum confunduntur, & uni, eidemque Concilio adscribuntur, historiæ obscuritatem pariunt.

§. II.

§. II.

De adventu S. Gregorii Nazianzeni Constantinopolim, & ejus in Episcopum Electione.

S. Gregorius Nazianzenus missus & accersitus Constantinopolim.

Circa annum 379. Constantinopolim accessit S. Gregorius. Scribit autem in *Carmine de Episcopis*; se non sponte, sed ab Episcoporum Synodo illuc fuisse amandatum; accersitum insuper ab Orthodoxis, qui erant Constantinopoli. „ Hoc quidem manifestum, ait, impulisse me huc *Pastorum Conventum*, & populum recte „ sentientem „.

Et in oratione ad Arianos. „ Ego „ parvulus ille, obscurâ & ignobili patriâ natus, ad vos accessi, idque non „ ultro nec meipsum offerens, uti moris hodie plerisque, qui ad Ecclesiæ „ gubernacula temere prosiliunt; sed „ accitus, ac vi compulsus, ac timori „ spirituique obsecutus „.

Conventus Pastorum, cujus meminit Gregorius, & a quo ad veniendum Constantinopolim se fuisse impulsum dicit, videtur fuisse Synodus Antiochena, circa hoc tempus celebrata, in qua præcipui Episcopi deputati fuere, ad restituendas collapsas Orientis Ecclesias, atque inter alios, ipse Gregorius hujus Synodi decreto jubetur proficisci ex eadem causa Constantinopolim.

Sane miserandus tunc erat Ecclesiæ Constantinopolitanæ status; adeo ut fides catholica Arianorum furore concussa, ac pariter excussa videretur; ipsique Ariani omnes Ecclesias occupaverant, orthodoxosque fugaverant, & ita oppresserant, ut vix tandem pauci aliqui, qui clanculum Sanctissimam Trinitatem colerent, & profiterentur, remansissent, uti latius hæc prosequitur & probat Baronius ad annum 378.

Veniens ergo Constantinopolim Gregorius, Ecclesias omnes ab Arianis occupatas reperiens, a cognatis quibusdam suis hospitio accipitur, ut ipse in vita sua testatur, atque ex domo hac privata Ecclesiam fecit, ad quam populus orthodoxus, qui supererat, conveniebat; qui furtim quasi in fide orthodoxa per Gregorium instruebatur, ut ipse Gregorius scribit, & narrat Sozomenus, *lib. 7. hist. cap. 5.* ubi ait: „ eâ tem- „ pestate Ariani adhuc Constantinopoli „ Ecclesiis potiebantur, quibus præerat „ Demophylus: Gregorius vero Nazian- „ zenus iis præsidebat, qui Trinitatem „ Consubstantialem profitebantur. Hic „ *in exigua quadam domo*, quæ per „ quosdam ejusdem fidei homines tum „ ipsi, tum iis, qui eamdem Religio- „ nem sequebantur, in Ecclesiæ speciem commutata fuerat, collectas „ agebat „.

In exigua domo collectas agere cogitur.

Fuit hic ille locus exiguus, quem ob restitutam in eo fidem Catholicam *Anastasiam* appellavit Sanctus Gregorius; quæ, teste Sozomeno, sequenti tempore præ cæteris Regiæ urbis Ecclesiis illustris fuit.

Porro Gregorius in hoc angusto objectoque ergastulo, perinde atque in apertissimo campo fortissime contra Arianos, aliosque hæreticos pugnans, eos profligabat, numerumque Catholicorum in dies augebat, idque non obstantibus calumniis & molestiis, quas Ariani, cæterique iis juncti hæretici, eo magis & acrius in ipsum concitabant, quo ipse Gregorius amplius verbo Dei instaret & proficeret, in tantum ut falsis hæreticorum sermonibus inflammatâ plebe lapidibus ipsum, quemadmodum Judæi olim Stephanum, insectaretur: teste Gregorio Presbytero, in hujus S. Doctoris vita, & ipse de se testatur in oratione ad 150. Episcopos dicens: *Do-* „ *mine ne statuas illis hoc peccatum;* „ dicebam; nam opportuna Stephani „ verba in mentem venerunt: & nunc „ eadem vota facimus; *maledicimur,* „ *& benedicimus; persecutionem pati-* „ *mur, & sustinemus; blasphemamur,* „ *& obsecramus.* „ 1. Cor. *cap.* 4. *vers.* 13.

Lapidibus impetitur.

Interea Gregorius inter maledicta & persecutiones hæreticorum, fidem orthodoxam strenue ac intrepide adstruere pergit. Theodosius ad Imperium assumptus, & in eo devictis hostibus stabilitus, legem evulgat, quâ declarat „ velle „ se,

„ se, ut omnes subditi sui eam religio-„ nem sequerentur, quam Petrus Apo-„ stolorum Princeps Romanis ab initio „ tradidisset; & quam eo tempore Da-„ masus Romanæ urbis Episcopus, ac „ Petrus Alexandrinus servarent„: ita Sozomenus *lib. 7. hist. cap. 4.*

Exstat hæc lex in *lib. 1. Cod. de Sanctissima Trinitate.*

In Episco-pum C. P. eligitur.

Hâc lege promulgatâ, & Theodosio, qui fidem catholicam profitebatur, Imperio potiente; Catholicorum rebus in melius mutatis; Gregorius a suis Constantinopolitanus Episcopus deligitur, cui electioni Petrus Episcopus Alexandrinus, qui Sancto Athanasio successerat, consensum præbuit, ut ipse Gregorius in carmine de vita sua scribit; testaturque Gregorius Presbyter in illius vita, asserens; quod Petrus hic ad Gregorium scripserit, Constantinopolitanæ Ecclesiæ imperium ei confirmans.

§. III.

De Maximo Cynico, ejusque in Sedem Constantinopolitanam intrusione.

Maximi Cy-nici fraudes & violentiæ.

CUm Gregorius in Episcopum Constantinopolitanum a suis esset delectus, eique electioni Petrus Alexandrinus consensum præbuisset; venit Constantinopolim quidam Maximus Alexandrinus, genere quidem & professione Philosophus, Cynicæ sectæ. Hic Religionem Christianam professus, Martyrum filium se esse asserebat; quin & Martyrem, ut qui Catholicæ fidei causâ, verberibus cæsum, & in Oasim vastam illam solitudinem se relegatum fuisse mentiebatur. Erat autem, si Theodoreto credimus *lib. 5. hist. cap. 8.* Apollinaris quoque vesaniâ refertus. Sed cum esset componendarum fraudium egregius Architectus, se se in familiaritatem ac amicitiam Gregorii insinuavit; tantamque de ipso opinionem concepit Gregorius, ut ipsum tamquam Christi egregium confessorem exceperit, & ut fidei Catholicæ athletam nobilem, auctum coronis coram populo publice in ejus laudem dictâ oratione laudaverit, eumque tunc alio proficiscentem rogavit, ut rursum Constantinopolim se transferret.

Quod & fecit, postquam scilicet in Italiam, ac Mediolanum ad Gratianum Imperatorem se contulisset. Reverentem humanissime eum rursus excepit Gregorius.

Interea autem dum Constantinopoli moratur, & a Gregorio fovetur, hic homo vafer, spiritu superbiæ, & ambitionis tumens, cœpit de occupanda sede Constantinopolitana, eaque Gregorio præripienda cogitare. Ut mente conceptum assequatur, avertit nonnullos a S. Gregorio; molitur studia, componit fraudes, parat dolos; uti fuse ipse describit Gregorius in carmine de vita sua, & vitæ ipsius scriptor Gregorius Presbyter, qui & narrat inter alia, quod Maximus auri summam a quodam Presbytero, qui forte Constantinopolim venerat ad emendas tabulas *Marmoris proconesii* pro usu suæ Ecclesiæ, sibi comparaverit, atque Alexandriam mittens Petrum Alexandrinum Episcopum eo adduxerit: ut qui antea electionem Gregorii datis litteris comprobasset, mutatâ sententiâ modis omnibus laboraret, Maximum sedi Constantinopolitanæ præficere, eaque de causa illuc mitteret tres Ægyptios Episcopos, qui illi Episcopatum decernerent.

Hi homines Constantinopolim appellentes, adventus sui aliam causam prætexunt: quasi annuum frumentum Alexandrinum, Imperatori quolibet anno pendi solitum, ex more exsoluturi adventarent: utque conceptum facinus magis occultarent, sollicite Arianorum communionem evitantes ad Gregorium accesserunt; a quo benigne suscepti, & communione Catholicâ more majorum dignati sunt; cum interim occulte laborarent, occasionemque opportunam quærerent, ut Maximum possent Episcopum Constantinopolitanum constituere.

Non multo post, ecce occasio meditatum facinus exequendi opportuna se obtulit. Dum hæc enim meditarentur, Gregorius in morbum incidit.

Hâc occasione acceptâ, Maximus noctu

noctu una cum suis Ecclesiam occupat, ut ab illis in Episcopum ordinaretur. „ Verum hujus rei famâ, ait Gregorius „ Presbyter, per urbem sparsâ, repente „ adfuere Sacerdotes, Clerus, plebs se„ lecta & orthodoxa ; hæreticorum et„ iam examen. Omnes enim amici „ juxta & inimici præ animi furore „ exarserant, temeritate eorum perver„ sitateque obstupefacti „.

Dein subjungit idem auctor. „ Ut „ autem Consilia sua infecta relinque„ re coacti sunt . . . . Quid faciunt? „ Ecclesiâ egressi, in Choraulæ cujus„ dam domum se conferunt ; illicque „ Maximum Episcopum creant ; plebeii „ ordinis quosdam, qui ob perturbatum „ ordinem ab Ecclesia proscripti fue„ rant, socios habentes, facinorisque „ participes. Hujus enim generis ho„ mines, repentinis mutationibus dele„ ctantur, tranquillum compositumque „ rerum statum ægre ferentes, perpe„ tuoque novarum rerum studio fla„ grantes „.

Gregorius ab ægritudine liber, ad vires refocillandas, in villam extra urbem se retraxit; credens forsan, quod etiam absente se, componerentur animi inter se divisi, & nimium exulcerati; cum Maximi ordinationem etiam Ariani improbarent.

Verum cum intellexisset dissidia, & animorum exulcerationes perdurare, e villa & solitudine in urbem rediit, ubi flagrantia adversariorum studia conspicatus, orationem contra Maximi ordinationem habuit, quâ adeo adversariorum vires repressit, & populum sibi conciliavit, ut Maximus urbe pelleretur.

Pulsus Constantinopoli Maximus, Thessalonicam ad Theodosium Imperatorem se contulit, ut ejus auctoritate firmaretur in sede Constantinopolitana: verum ipse, & qui cum eo aderant Ægyptii illinc ejiciuntur, Imperatore eos irâ minisque vehementibus insectante.

Hinc ergo ita ejectus Maximus, „ Alexandriam navi petit, cumque „ iisdem technis quosdam Petri Epi„ scopi Alexandrini familiares *auro* „ pellexisset, ipsum quoque pari im„ probitate aggreditur. *Aut enim mi„ hi*, inquit, *Augustæ Civitatis Epi„ scopatum asserere, aut a tuo non „ abstinebo*. Et quidem in perspicuum „ malum audax hominis facinus desiis„ set, nisi Alexandriæ Præfectus, se„ ditionis & cædium metu, Maximum „ urbe exturbasset „.

Neque tamen etiam tunc conquievit Maximus; sed in Italiam se contulit, ibique sub S. Ambrosio Episcopo Mediolanensi, collectâ Episcoporum Italicorum Synodo, ita imposuit, ut Imperatori in ejus favorem scripserint, uti infra dicetur.

§. IV.

Theodosius Constantinopoli, expulsis Arianis, Gregorium in primariam Ecclesiam introducit, nec tamen dissidia cessant.

S. Gregorius Naz. protegitur a Theodosio Imperatore.

POstquam Theodosius Maximum, pro sede Constantinopolitana supplicantem repulisset; sub finem ejusdem anni 380. Thessalonicâ Constantinopolim venit; atque ante omnia, „ per internuntios mandavit Demo„ phylo Arianorum Episcopo, ut Ni„ cæni Concilii fidem sequeretur, & „ populum ad concordiam revocaret: „ sin minus, Ecclesiis cederet. Qui „ statim convocatâ multitudine præce„ ptum Imperatoris eis exposuit; & „ postridie extra urbem se collectas „ celebraturum pronuntiavit. Quando„ quidem, inquit, divina lex jubet: „ si vos persecuti fuerint ex hac ur„ be, fugite in aliam. Hæc cum di„ xisset, populum deinceps collegit; „ & una cum illo Lucius, qui olim „ ab Arianis Alexandrinæ Ecclesiæ „ Episcopus fuerat constitutus „. Hæc Sozomenus *lib. 7. hist. Eccles. cap. 5.* cui consonat & Socrates, *lib. 5. hist. Eccles. cap. 7.*

Adduntque ambo; quod hoc pacto egressis Arianis, Imperator Ecclesias, quas Ariani quadraginta annis occupaverant, Catholicis restituerit: & quod præcipuum est, Gregorio primam & præ-

præcipuam Ecclesiam assignaverit; eumque magna cum pompa in templum induxerit, quemadmodum late describit Gregorius Presbyter; inter alia referens, quod Imperator Theodosius Constantinopolim ingressus „ Pontificem Gregorium pro eo ac laboribus „ illius dignum erat, honorifice accepit, prolixiorique alloquio suam erga eum benevolentiam, animique „ alacritatem declaravit; ac postremum „ hæc ad eum verba habuit. O Pater, Deus tibi, tuisque sudoribus „ per me Ecclesiam committit; en „ sacram Ædem & Thronum tibi „ trado „.

Quanta nihilominus fuerit contra S. Gregorium ferocia, narrat ibidem idem Auctor. „ Ariani, ait, qui ad hoc „ usque tempus sacrosanctam domum „ tenuerant, sicariorum manum parabant, pro ea cum armis decernere „ constituentes. Itaque ab Imperatore „ quidem precibus contendebant, ne „ templum sibi eripi sineret, quod „ videlicet ipsius imperio resistere verentur: cæterum pro viro, iisque, „ qui partibus ipsius studebant, mortis „ metum intentabant, tum publice „ armis instructi, tum privatim subornato quodam, qui ad Pontificem „ accederet, ejusque pectus ense trajiceret, atque hæc erat hostium con- „ spiratio „.

§. V.

De indictione Concilii Constantinopolitani.

Theodosius Imp. convocat Concilium C. P. circa ann. 381.

ADvertens itaque Theodosius dissidia in dies magis augeri, nec non & hæreses repullulare; censuit sui Imperii, scilicet Orientis Episcopos concilii habendi causâ convocandos, uti Socrates, Sozomenus, aliique coævi historici, & Ecclesiastica monumenta testantur.

Et quidem Socrates, *lib.* 5. *cap.* 8. scribit: „ Post hæc Imperator ni- „ hil cunctatus, suæ fidei Episcoporum „ Concilium convocari; quo & Nicæ- „ na fides confirmaretur, & Constan- „ tinopoli Episcopus ordinaretur. Et „ quoniam in spem venerat Macedo- „ nianos fidei suæ posse sociari: eorum „ quoque Episcopos evocavit „. Eadem omnino habet Sozomenus.

Theodoretus *lib.* 8. *hist. Eccles. cap.* 7. testatur quoque Theodosium Concilium convocasse Constantinopolim; sed duntaxat ex Episcopis Imperii sui. Verba ejus sunt: „ Theodosius Episcopos duntaxat Imperii sui Constantinopolim jussit convenire „.

Vel hoc Theodoreti testimonio, refellitur Baronii de convocatione hujus Concilii factâ auctoritate Damasi Papæ assertio. Quis enim credat Damasum solos Orientis, seu solius Imperii Theodosii Episcopos ad Concilium fuisse evocaturum? accedit quod nullus probatus auctor hujus Damasianæ convocationis meminerit.

Ipsi quoque Concilii hujus Patres, in Epistola Synodica, quâ rationem gestorum Imperatori exponunt, expresse profitentur; quod *juxta litteras suæ pietatis* (Imperialis) *convenerint*; & sub finem petentes actorum confirmationem, rursus dicunt: „ Rogamus igitur „ tuam clementiam, ut per litteras „ quoque tuæ pietatis, ratum habeatur „ Concilii decretum, ut sicut litteris, „ quibus nos convocasti, Ecclesiam honore prosecutus es, ita etiam finem „ eorum, quæ decreta sunt, obsignes.

Denique in omnibus passim antiquis Canonum collectionibus, inscriptio hujus Concilii ita legitur. „ Hæc decreverunt ac statuerunt Episcopi, qui „ gratiâ Dei ex diversis Provinciis Constantinopoli convenerunt, *vocati a* „ *Theodosio piissimo Imperatore* „.

Hæc convocatio facta fuit a Theodosio sub finem anni 380. aut initium sequentis.

§. VI.

De Synodo seu primo conventu, cui præfedit Melecius Episcopus Antiochenus; & in quo Gregorius Nazianzenus constitutus fuit Episcopus Constantinopolitanus.

Mox

Melecius Episcopus Antiochen, præses Synodi.

MOx a convocata Synodo, plures Episcopi Orientales Constantinopolim venire festinarunt; atque inter alios Melecius Antiochenus cum suis citius advenit.

De hac profectione Melecii Constantinopolim, loquitur Socrates, *lib.* 5. *hist. Eccles. cap.* 5. Relatis enim dissidiis, quæ Ecclesiam Antiochenam in partes lacerabant; necnon modum, quo commotio popularis sedata fuerat, subjungit: „ dum Ecclesia Antiochena „ in hoc statu esset: negotii cujusquam „ necessitas exegit, ut Melecius Con„ stantinopolim proficisceretur.

Quod autem occasione indicti Concilii fuerit profectus, atque alios Episcopos prævenerit, testatus est idem Socrates, *lib.* 5. *cap.* 8. Postquam enim retulit, quod ad convocationem Imperatoris convenissent Constantinopolim Timotheus Alexandriæ Episcopus, & Cyrillus Jerosolymorum, addit: *Melecius vero jamdudum aderat*.

Gregorius Nazianzenus constitutus Episcopus C. P.

Rationem hujus festinationis & maturioris adventus expressit Socrates præcitatis verbis adjungens: *propter ordinationem Gregorii illuc accitus*. Cum enim sciret Melecius, aliique Orientales Episcopi, Timotheum Alexandrinum fratrem & successorem Petri Alexandrini, qui Maximum Cynicum in Episcopum Constantinopolitanum ordinari fecerat, Gregorio Nazianzeno, una cum Episcopis Ægyptiis contrariari, Constantinopolim festinavit, ut Alexandrinum & Ægyptios præveniens, Gregorium in Episcopum ordinaret, seu constitueret.

Itaque Melecius Episcopus Antiochenus, una cum Episcopis, qui Constantinopoli jam aderant, Synodum habuit, cujus auctoritate Gregorius ordinatus fuit Episcopus Constantinopolitanus.

Hoc haud obscure significat Socrates, loco citato; cum enim *cap.* 5. retulit profectum Melecium Constantinopolim, immediate *cap.*6. adjungit hæc: „ Quo „ quidem tempore Gregorius multo„ rum Episcoporum suffragiis ab Epi„ scopatu urbis Nazianzi ad Constan„ tinopolitanæ Ecclesiæ Sacerdotium „ translatus est „.

Socrati consonat Sozomenus, *lib.* 7. *cap.* 3. qui similiter scribit; quod sedatis nonnihil motibus in Ecclesia Antiochena, Melecius Constantinopolim profectus sit: quo quidem tempore, ait „ aliis quoque Episcopis ibi con„ gregatis, operæ pretium visum est, „ ut Gregorius ab oppido Nazianzo „ transferretur, ejusque urbis Episco„ patus ei regendus committeretur „.

Quin & ipse Gregorius, in carmine de vita sua se non a solo Melecio, sed ab Episcopis Orientalibus adhuc tamen *absentibus* Ægyptiis cum suo Patriarcha Alexandrino, in Episcopum Constantinopolitanum fuisse ordinatum.

Ex his habemus convenisse Constantinopolim conventum Episcoporum, antequam Episcopus Alexandrinus cum Episcopis Ægyptiis Constantinopolim advenisset.

Porro hæc Synodus plane distincta est a Synodo Constantinopolitana, quæ dicitur *Œcumenica secunda*, in qua adversus Macedonium, aliosque hæreticos conditum & evulgatum fuit symbolum fidei, quod dicitur *Constantinopolitanum*, & in quo in locum Gregorii ordinatus fuit Nectarius in Episcopum Constantinopolitanum.

Hæc enim Synodus celebrata demum fuit, postquam Episcopus Alexandrinus una cum aliis Episcopis Ægyptiis advenerat; quin & postquam Gregorius Nazianzenus renuntiaverat; eique præsedit Timotheus Alexandrinus, non autem Melecius, ut nonnulli arbitrantur; non satis priorem Synodum, cui Melecius præfuit, a secunda Œcumenica distinguentes.

§. VII.

De renuntiatione Sedis Constantinopolitanæ a S. Gregorio Nazianzeno facta coram Patribus Constantinopolitanis.

Lis movetur Sancto Gregorio.

POstquam in Conventu Episcoporum Orientalium, Præsidente Melecio Antiocheno, ordinatus esset Gre-

gorius in Episcopum Constantinopolitanum, nec non diem clausisset extremum Melecius, supervenerunt Constantinopolim alii Episcopi ad Synodum, Theodosii litteris evocati.

Horum præcipui erant Ægyptii, ac Macedones. Hi autem cumprimum ad S. Synodum accesserunt, negotium facessunt Gregorio & Episcopis, qui eum præfecerant Ecclesiæ Constantinopolitanæ. Agit de eorum adventu Gregorius, in carmine de vita sua.

Cum enim Sedes Alexandrina post Romanam esset prima Sedes, primumque in Oriente locum obtineret, prætendebant Ægyptii, ordinationem Episcopi Constantinopolitani ad Episcopum Alexandrinum pertinere, Meleciumque, & Episcopos Orientales contra jura hanc ordinationem usurpasse, eamque eo titulo nullam esse.

Deinde Gregorio Orientales ipsi, utpote jam animo facti ab eo alieni, propterea quod improbasset ordinationem successoris Melecii ab ipsis factam, objiciebant Ecclesiasticis Canonibus cautum esse, ne quis de una in alteram Ecclesiam transferretur; ac propterea fas non esse, ut qui Sasimorum atque Nazianzi Episcopus fuisset, Constantinopolitanam Sedem teneret. Hanc autem legem jampridem mortuam, & extinctam esse, ait hic Gregorius; sæpius enim hujusmodi translationem, cum id ex Ecclesiæ utilitate esse judicatum sit, usurpatam fuisse, atque hoc sensu hanc legem mortuam intelligit Gregorius, uti in *Scholiis num.* 155. notavit Jacobus Billius Brunæus: qui & notat quod licet huic legi suus constitisset vigor, ab ea tamen se immunem esse probabat Gregorius, ut qui nec in Sasimorum possessionem pedem unquam intulisset, nec Nazianzenam Ecclesiam, tamquam Episcopus, sed duntaxat ut Patris adjutor rexisset.

Nec tantum Ægyptii & Orientales, sed & Occidentales, præsertim Romanus Pontifex, & Italiæ Episcopi, ordinationi Gregorii contradicebant, eo quod facta esset a Melecio, quem ipsi pro Episcopo Antiocheno non recognoscebant, nec ut tali communicabant: tum quod ad Alexandrinum potius quam ad Antiochenum ordinationem Episcopi Constantinopolitani spectare crederent.

Episcopatum abdicat Gregorius.

Has igitur animorum dissensiones, & animositates adversus se excitatas videns Gregorius, ne sciссam Ecclesiam occasione schismatis Antiocheni, rursus graviori jacturâ afficeret: Concilium Episcoporum ingrediens; concordes inter se esse debere admonet, seque paratum esse dissidii causam auferre cum sedis dispendio, atque non secus ac Jonam subiturum periculum, modo cæteri tempestate jactari desinerent. Rem gestam hisce versibus describit in *carmine de vita sua. Edit. Paris. an.* 1611. *tom.* 2. *pag.* 29.

> *Erigite mentes altius vestras, precor:*
> *Coite in unum; vos amor tandem liget.*
> *Quousque sævi ut & truces videbimur?*
> *Præterque pugnas, omnium ut rerum inscii*
> *Dextras amici fœderis date invicem.*
> *Ego vero Jonæ facinus excelsum æmulor.*
> *Me pro salute do libens nostræ ratis,*
> *Licet excitati turbinis causa haud fiem;*
> *Nos forte captos mergite insano mari.*
> *Nos hospitalis cœtus excipiet. Sit hoc*
> *Concordiæ vobis initium ......*

Addebat, se corpore infirmum, & laboribus esse fractum; optabatque unice, ut daretur ei successor, zelo & doctrinâ ad fidem Catholicam sustinendam sufficiens. Hæc audientes Episcopi, primum quidem hærebant; at postulatis tandem ejus assentiebant, eâ facilitate, quæ ab omnibus, qui bono Ecclesiæ afficiebantur, vituperabatur: ait enim Gregorius in carmine de vita sua:

> *Facilis repente cœtus, assensit mihi.*
> *Hoc muneratur patria, quos amat modo.*

Sen-

Sensum Auctoris his verbis expressum & recte comprehendisse videtur Jacobus Billius Brunæus in Scholiis *num.* 164. reddens: „ Cum ego pacis concordiæque „ causâ, me libenti animo Episcopa- „ tu cessurum dixissem, boni illi Epi- „ scopi, qui eo nomine arctius me com- „ plecti debebant, hoc scilicet honore me „ affecerunt, ut statim quod dixeram, „ comprobarent, mihique Episcopatum „ abrogarent. Gallice, *ils m'ont soudain pris au mot.* Hic sensus simpli- „ cissimus & apertissimus est, sicque o- „ mnia pulcherrime cohærent. Mihi, in- „ quit, qui pectoris simplicitatem sem- „ per colui, agnoscendis fraudibus ope- „ ram dare minime vacat. Unum ta- „ men hoc scio, & quidem nimis scio, „ quod statim de deponendo Episcopatu „ mihi assensum est. Hæc nimirum „ amicis suis patria largitur; quibus „ verbis Macedones Episcopos intelli- „ git, qui in ipsius expulsionem acer- „ rimis animis incubuerant „.

Interim Gregorius gaudens se tanto onere tandem liberum; tristis tamen, quod populum sibi adeo charum deserere deberet; mox ad Imperatorem se contulit, cui multitudine adstante dixit, quæ in citato carmine narrat.

Ego quoque quiddam, præpotens Princeps, manu
Ac liberali prædite, a te postulo.
Tabulas nitentes non peto, non fulgidum
Aurum, sacramque vela quæ mensam tegant;
Non & propinquis posco præturas meis;
Aut, summe Princeps, ut tuum cingant latus.
Hos ista studio sunt, quibus parva addecent;
Majoribus me censeo dignum bonis.
Hoc detur unum, paululum ut cedam invidis.

Et nonnullis interpositis.

..... Hic ego canos meos
Monstro, & labores quos Deo donavimus.
Quæ ferre mundi gratia quiddam haud neget.
Invitus (hoc scis) in throno abs te sum situs.
His Imperator vocibus plausum dedit
Aliique pariter: cedit ac votis meis.
Ille haud libenter, ut ferunt, cedit tamen.
Quid jam, mederer ut malo, post hæc ago?
Hæc ferre placide quemlibet moneo & rogo,
Nec cogitare contumax quicquam, mei
Amore, & irâ concitum adversus malos.

Jam itaque & ab Episcoporum Concilio, & ab Imperatore facultate recedendi obtentâ, prolixam tandem coram Concilio & populi multitudine orationem habuit, quæ vix siccis oculis legi potest, eo usus dicendi argumento, quo olim Samuel populum, & Paulus Ephesios est contestatus. Rationem reddit de rebus a se gestis, & de doctrina sua, quantosque labores sustinuerit, & quomodo invitus ac reluctans ad Episcopatum Constantinopolitanum fuerit assumptus: & quod nec divitias, nec honorum culmina in Episcopatu quæsivisset: tandem orationem concludens; Ecclesiæ suæ vale dixit: populo vale dixit, Imperatori, omnibusque vale dixit; & mox Constantinopoli se subtraxit.

§. VIII.

De Concilio Constantinopolitano, quod dicitur Œcumenicum secundum. Quis fuerit in eo numerus Episcoporum, & quis præsederit?

POstquam Constantinopolim advenissent Ægyptii; atque ob varias exortas contentiones Episcopatui Constantinopolitano renuntiasset S. Gregorius Nazianzenus; conventus Episcoporum celebratus fuit: qui vocatur Concilium Constantinopolitanum primum, & Œcumenicum secundum.

Huic Synodo Constantinopolitanæ interfuisse centum & quinquaginta Episcopi.

Huic Synodo interfuere 150. Episcopi.

scopos, dubitare non sinit unanimis Historicorum relatio.

Socrates, *lib.* 5. *cap.* 8. expressis nonnullis Episcoporum nominibus, qui ad hanc Synodum convenerunt, tandem dicit: „aliique plures, universi *centum* „ *quinquaginta numero* „.

In Concilio Chalcedonensi, *act.* 2. Symbolo ab hac Synodo edito præfigitur hæc epigraphe: „ Sancta Fides, „ quam exposuerunt sancti centum quin„ quaginta Patres, consona sanctæ, & „ magnæ Synodo Nicænæ „. Dionysius Exiguus, in præfatione ad Canones hujus Concilii, ait: „ hæ definitiones ex„ positæ sunt ab Episcopis *centum quin„ quaginta*; qui in idipsum apud Con„ stantinopolim convenerunt, quando „ Beatus Nectarius Episcopus est ordi„ natus „. Idem etiam a Photio, Nilo de Synodis, aliisque tam Græcis, quam Latinis, nemine contradicente, traditur: ut propter hæc Synodus vocari soleat simpliciter Concilium *centum quinquaginta Patrum*.

Hic tamen Episcoporum numerus restringendus est ad Episcopos orthodoxos, qui Trinitatem Consubstantialem profitebantur: nam præter hos centum quinquaginta orthodoxos; convenerunt Sectæ Macedonianæ Episcopi *triginta sex*, plerique ex Civitatibus Hellespunti; quorum Principes Eleusius Cysicenus, & Marcianus Lampsaci Episcopi; ut scribunt Socrates citato *cap.* 8. & Sozomenus, *cap.* 7.

Timotheus Episcopus Alexandrinus hujus Synodi præses.

Inter Orientales, dum hæc Synodus habebatur, principem locum obtinuisse, eique præfuisse videtur Timotheus Episcopus Alexandrinus, quem primo loco nominat Socrates; & qui, juxta Canonem Nicænum, primum, post Romanum, locum obtinere debebat: præsertim cum de ipsa Episcopi Constantinopolitani Ordinatione in Synodo quæstio agitaretur.

Unde *Libellus Synodalis* complectens summarie omnes Synodos, tam orthodoxas, quam hæreticas, a tempore Apostolorum usque ad octavam super unione Photii, & Joannis Papæ collectam, loquens de hac Synodo dicit, quod huic præfuerint, & præsederint, Timotheus Alexandriæ, & Cyrillus Hierosolymorum. Habetur hic Libellus tomo 2. Bibliothecæ Juris Canonici Veteris Justelli.

Similiter Synodus octava ac sexta mentionem hujus Synodi faciens, ait: „ Quoniam Timotheus, primus factus „ est prædictæ sanctæ Synodi *præsidens*, „ utpote Alexandriæ Patriarcha, & „ una cum Episcopis, qui secum erant, „ provexit Nectarium Constantinopo„ leos Patriarcham „.

Sunt quidem nonnulli, qui Melecium, aut Nectarium hujus Synodi Præsidem nominant: at hi confundunt præsentem Synodum cum Conventu Synodali Episcoporum ante adventum Episcopi Alexandrini, & Episcoporum Ægypti, sub Melecio habito, de quo dictum §. præcedenti: aut cum Conventu ab iisdem pene Episcopis habito Constantinopoli, post conclusam, & dissolutam hanc Synodum; cui Conventui præsedit Nectarius, uti infra exponemus.

§. IX.

De ordinatione Nectarii.

Nectarius Episcopus C. P.

CUm Gregorius Nazianzenus Episcopatui Constantinopolitano renuntiasset; ejusque renuntiatio acceptata esset: tandem instante, & præcipiente Theodosio Imperatore, de successore in hoc Patrum Conventu deliberari cœpit. Cumque inter se dissentirent, tandem Imperator mandavit Episcopis, ut nomina eorum, quos quisque Episcopatu dignos judicaret, in charta perscriberent, unumque ex omnibus eligendi facultatem sibi ipsi reservans: uti scribit Sozomenus, *lib.* 7. *cap.* 8.

Porro Episcopus Antiochensis Flavianus scilicet in locum Melecii electus, & ordinatus, inter eos, quos dignos judicabat, omnium postremum adjecit Nectarium, quem illi Diodorus Tarsensis Episcopus commendaverat, ut ibidem narrat Sozomenus.

Interim licet postremus esset in schedula annotatus Nectarius, tamen Impe-

perator omnibus, qui erant nominati, ipsum prætulit, & in Episcopum Constantinopolitanum elegit.

Tum vero, ait ibidem Sozomenus, „ admiratio omnes invasit, quærebant-„ que, quis, & unde esset Nectarius „ ille, & quod vitæ genus sectaretur? „ Cumque didicissent, ne sacro quidem „ lavacro eum initiatum esse, inopina-„ tum Principis judicium eo amplius „ mirabantur „. Addit Socrates, *lib.* 5. *cap.* 8. de Nectario: „ Quod esset ge-„ neris Senatorii, moribus placidus, & „ in omni vita plane admirandus, „ quamvis Prætoris officio fungeretur „.

Cum igitur Nectarius talibus moribus esset, & Prætoris officio fungeretur, factum est ut Imperator, postquam eum Baptismi expertem intellexisset, in eadem sententia permanserit, multis licet Episcopis refragantibus, teste Sozomeno, qui subdit: „ Postquam vero „ universi cesserunt, & Imperatoris sen-„ tentiam suffragio suo comprobarunt, „ baptizatus est, & adhuc Neophyti ve-„ ste indutus, communi totius Concilii „ calculo Episcopus Constantinopolis „ renuntiatur „.

Itaque Synodi judicio, postulante Imperatore, Gregorio Nazianzeno surrogatus est Nectarius in Sede Constantinopolitana; cujus tamen ordinatio a Romano Pontifice & Italiæ Episcopis probata non fuit, uti infra videbimus.

Interim tam Nectarius in Episcopum Constantinopolitanum ordinatus, quam reliqui Episcopi in unum convenientes, ea, quæ ad fidei conservationem, & hæreseos extirpationem, necnon ad disciplinæ reformationem pertinent, decreverunt, quemadmodum monet Sozomenus *lib.* 7. *cap.* 9. Quæ autem circa fidem & disciplinam decreta fuerint, notabimus in Scholiis ad Canones & Symbolum ab hac Synodo editum. Una quoque in dictis Scholiis examinabimus, an omnes Canones, qui huic Concilio vulgo adscribuntur a Græcis, sint genuini hujus Concilii Canones.

§. X.

De Litteris Occidentalium ad Theodosium, quæ tertio Conventui Episcoporum Constantinopoli celebrato occasionem dederunt.

Litteræ Occidentalium ad Theodosium super ordinatione Nectarii & Flaviani.

EOdem tempore, quo Concilium Constantinopolitanum, quod *Œcumenicum secundum* vocatur, Constantinopoli habebatur, Episcopi Italiæ convenerant Aquileiæ, inter quos erat S. Ambrosius Mediolanensis Episcopus; qui Litteras dederant ad Imperatorem Theodosium, quibus petebant; ut ad discordias, quas inter ipsos invidia diaboli excitaverat, sopiendas, ac præsertim schisma Antiochenum, cogeretur generale Concilium Alexandriæ. „ Ideoque „ petimus vos, inquiunt, Clementissi-„ mi & Christiani Principes, ut & „ Alexandriæ Sacerdotum Catholico-„ rum Concilium fieri censeatis, qui „ inter se tractent, atque definiant, „ quibus impertienda communio, qui-„ bus servanda sit „?

Hæ litteræ in prædicto Concilio Constantinopolitano recitatæ fuerunt. Responderuntque Orientales, sibi integrum non esse longius proficisci; missis in Occidentem tribus deputatis, qui Occidentalibus indicarent ipsorum ad pacem & concordiam propensionem, & bonam voluntatem, & de recta ipsorum fide & doctrina certiores redderent.

Verum Occidentales hoc agendi modo Orientalium, & iis, quæ in Concilio Constantinopolitano erant acta, non contenti, querelas rursus Imperatori exponunt, datis ad eum litteris. Primo gratulantur Imperatori, quod Catholicos Ecclesiis reddidisset: „ atque uti-„ nam, aiunt, Catholicos ipsos con-„ cordiæ veteri reddidisses; ut nihil no-„ varent contra præscripta majorum, „ nec temere vel servanda rescinderent, „ vel rescindenda servarent. Itaque do-„ lentius forte quam incontinentius inge-„ miscimus, Imperator, facilius expelli „ potuisse hæreticos, quam inter Ca-„ tholicos convenire. Quanta enim

„ nu-

„ nuper confusio facta sit, explicari „ non potest „.

Dein queruntur, quod in locum Melecii Antiocheni *alius non tam surrogatus, quam superpositus* assereretur; cum tamen scripsissemus „ dudum, inquiunt, „ ut quoniam Antiochena Civitas duos haberet Episcopos Paulinum atque „ Melecium, quos fidei concinere putabamus, aut inter ipsos pax & concordia, salvo ordine Ecclesiastico conveniret; aut certe si quis eorum, altero superstite, decessisset, nulla surrogatio in defuncti locum superstite „ altero gigneretur „.

Ut hæc facilius intelligantur, notandum quod Ecclesia Antiochena ab anno 340. longo ac diuturno schismate vexata fuerit; illudque non tantum Orthodoxos & Catholicos ab hæreticis, seu Arianis diviserit; sed & ipsos Catholicos inter se dilaceraverit; aliis Melecium, ut verum Episcopum colentibus, eique adhærentibus; aliis vero hunc aversantibus, & Paulinum tamquam legitimum suum Episcopum agnoscentibus, quemadmodum late exponunt Socrates, Sozomenus, Theodoretus, aliique de hoc schismate Ecclesiæ Antiochenæ tractantes, ejusque ortum & progressum describentes.

Inter alia autem referunt, quod cum Melecius a secundo suo exilio, quod sub Valente Imperatore sustinuerat, rediisset Antiochiam, Paulinum jam senio confectum offenderit: atque statim omnes, qui Melecio favebant, operam dederunt, ut una cum Paulino in Episcopali solio resideret. At Paulinus respondit refragari Ecclesiasticis Regulis, ut is, qui ab Arianis ordinatus fuisset, ad societatem Cathedræ admitteretur. Quo responso offensi, qui Melecio favebant, vi adhibitâ fecerunt, ut in quadam, extra urbem, Ecclesia Melecius in sede Episcopali collocaretur. Hinc ingens contentio orta, quæ tandem sopita fuit, pactis hisce inter se conditionibus. „ Cum eos omnes, qui ad Episcopatum gerendum idonei videbantur, collegissent; erant autem sex numero, inter quos etiam erat Flavianus; eos Sacramento adegerunt, ut „ altero e duobus Episcopis mortuo, „ nemo ipsorum Episcopalem sedem „ ambiret; sed alterum, qui superstes, „ demortui locum sinerent retinere. „ Ad hunc modum præstito juramento, „ populus ad unitatem rediit, nec ulterius inter se divisus est „.

Hoc Socrates *lib.* 5. *cap.* 5. cui consonat Sozomenus *lib.* 7. *cap.* 3. addens, quod *pauci tamen ex Luciferianis* (quo nomine vocabantur Paulino adhærentes; quia is auctore Lucifero Calaritano fuerat ordinatus Episcopus Antiochenus) *adhuc diffidebant, propterea quod Melecius ab hæreticis ordinatus fuisset.*

Itaque contra hanc conventionem, in locum Melecii, vivente adhuc Paulino, ordinatum fuisse Flavianum, queruntur Occidentales, qui Melecii communionem aversantes, semper Paulino adhæserant; & ut legitimum Episcopum Antiochenum agnoverant.

Et sane hâc ordinatione Flaviani contigit schisma in Ecclesia Antiochena perennari. Nam, ut scribit Sozomenus, „ ex ea re ingens perturbatio Antiochensem Ecclesiam iterum occupavit; „ & plurimi se a communione Flaviani sejunxerunt, ac seorsim sub Paulino collectas celebrarunt: sed & Sacerdotes ipsi hujus rei causâ inter se „ diffidebant. Et Ægyptii quidem cum „ Arabicis & Cypriis Paulini tamquam „ injuriâ affecti, vicem dolebant: Syri „ vero & Palæstini, ac Phœnices, & „ ex Armeniis, Cappadocibus, Galatis, ac Ponticis plerique Flaviani partes ferebant. Verum Episcopus Romanus, & reliqui occidentalium Sacerdotes, non mediocriter indignabantur: & ad Paulinum quidem, „ tamquam Episcopum Antiochiæ, consuetas scribebant Epistolas, quas Synodicas appellant. Ad Flavianum vero nullas litteras dabant.

De hoc insuper specialiter indignabantur, quod „ hoc factum allegaretur „ consensione & Consilio Nectarii: cujus ordinatio quem ordinem habuerit, non videmus, inquiunt „.

Hinc patet, ordinationem Flaviani factam

ctam fuisse, postquam Nectarius fuisset ordinatus Episcopus Constantinopolitanus.

Præterea ex finalibus hisce verbis habemus, Occidentales non probasse ordinationem Nectarii, quem scribunt non recte fuisse ordinatum in præjudicium Maximi Cynici, cujus ordinationem sustinent, uti latius dicetur in Scholiis ad Canonem III. quo Maximi ordinatio reprobatur.

Tertio conqueruntur, quod studio & industria evitarent Concilium generale, in quo, auditis utrimque partibus, causa fuisset discussa & terminata, ut Constantinopoli ipsi soli Concilium celebrare possent.

Denique concludunt quæstionem de Episcopatu Constantinopolitano non videri posse aliter terminari „ nisi aut is „ (Maximus Cynicus) reddatur Constantinopoli, qui prior est ordinatus; „ aut certe super duorum ordinatione, „ sit in urbe Roma nostrum Orientaliumque Concilium. Neque enim, „ aiunt, indignum videtur Augustæ, „ ut Romanæ Ecclesiæ Antistitis finitimorumque, & Italorum Episcoporum debeant subire tractatum, qui „ unius Acholii Episcopi ita expectandum esse putaverunt judicium, ut de „ Occidentalibus partibus Constantinopolim evocandum putarent. Si quid „ uni huic reservatum est, quanto magis pluribus reservandum est: Nos autem, aiunt, a Beatissimo Principe, „ fratre tuæ pietatis admoniti, ut tuæ „ Clementiæ scriberemus imperio, postulamus, ut ubi una communio est, „ commune velit esse judicium, concordantemque consensum „. Vel, ut paulo ante præmiserant, *non prærogativam vendicamus examinis; sed consortium tamen debuit esse communis arbitrii.*

Occidentales super ordinatione Nectarii & Flaviani.

§. XI.

De Synodo seu tertio Conventu Constantinopolitano, & quid Occidentalibus rescriptum.

Responsum Orientalium ad

EX Litteris Occidentalium intelligere potuit Theodosius, dissidia inter Episcopos, per renuntiationem Gregorii, & ordinationem Nectarii nondum esse extincta; sciebat quoque, quod licet Ecclesias Hæreticis abstulisset, & Catholicis asseruisset, nequaquam tamen ipsos conquiescere, sed hæreses adhuc spargere.

Quare rursus Episcopos, qui Constantinopoli convenerant, convocat, qui convenientes Concilium celebrarunt, præsidente Nectario, in quo Concilio recitatæ fuerunt prædictæ litteræ Occidentalium ad Theodosium.

Responderunt autem Episcopi Orientales in hoc Concilio Constantinopoli congregati, per Litteras cum hac inscriptione: *Dominis honoratissimis & cumprimis Reverendissimis Fratribus ac Collegis, Damaso, Ambrosio, Brittoni, Valeriano, Acholio* (vel *Ascholio*) *Anemio, Basilio, & cæteris sanctis Episcopis, in magna urbe Roma convocatis; Sanctum Concilium Orthodoxorum Episcoporum in ampla urbe Constantinopoli congregatorum in Domino salutem.*

In his scribunt Orientales: „ quod optassent potuisse una cum ipsis Romæ adesse, & negotia Ecclesiæ tractare. Est certe, inquiunt, nobis omnibus in optatis, si posset fieri, „ Ecclesiis concertim relictis, vestro desiderio, aut necessario potius Ecclesiæ „ negotio inservire. Quis enim dabit „ nobis pennas sicut Columbæ, & volabimus, & requiescemus apud vos „?

Verum id fieri non potuisse, nec fieri posse scribunt, eo quod hoc modo Ecclesiæ nuper renovatæ, id est Hæreticis ereptæ, & Catholicis restitutæ nudarentur, sive Pastoribus destituerentur: plura addentes, quæ impediant ipsorum ad Occidentales accessum; unde credunt sufficere, ipsis rationem exactam reddere eorum, quæ in Concilio Constantinopoli congregato essent determinata & acta.

Declarant ergo se probasse fidem Concilii Nicæni; quodque admittant *æqualem dignitatem & coæternum regnum in tribus perfectissimis hypostasibus, sive in tribus perfectis Personis.* Præterea quod doctrinam Dominicæ In-

Incarnationis integram & perfectam teneant: neque dispensationem Carnis Christi, inquiunt „ vel animæ, vel „ mentis expertem, vel imperfectam „ asserimus; sed agnoscimus verbum „ Dei ante secula omnino perfectum, „ & perfectum hominem in novissimis diebus pro nostra salute factum esse „.

Ut autem plenius & certius sciant, se doctrinam suam sincere exposuisse, dicunt, quod id percipere potuerint, si Libellum in Concilio Antiochiæ convocato, de fidei decisione editum, & eum etiam, qui superiore anno a Constantinopolitano Concilio generali compositus est, legere placuerit: „ in quibus, inquiunt, tum fidem nostram „ uberius exposuimus; tum hæresibus „ nuper excogitatis anathema scriptis „ proditum denuntiavimus „.

Per Libellum in Concilio Antiochiæ convocato editum, intelligi videtur *tomus Occidentalium*, cujus meminit Canon IV. cujus Scholion consulendum est.

Cum hic etiam se referant ad Libellum compositum in Concilio Constantinopolitano generali, *anno superiore*; evidens est, has Litteras *scriptas non esse* ab Episcopis congregatis in Concilio Constantinopolitano, quod dicitur Œcumenicum secundum, sed in Concilio, quod anno sequenti Constantinopolim convenit.

Hactenus suâ de fidei articulis doctrinâ expositâ, tum quid de ordinatione Ecclesiarum censeant, exponunt, declarantes; quod „ tum lex vetus obtinuit, tum Sanctorum Patrum in Concilio Nicæno decisio: ut videlicet „ singularum Provinciarum Antistites, „ una cum finitimis(modo ipsis ita visum „ fuerit) Episcopis, ad Ecclesiarum „ commodum habeant ordinationes „.

Conformiter ad has Regulas, dicunt se „ Nectarium, in Concilio generali, „ communi omnium consensu, præsente Theodosio Imperatore religiosissimo, totius denique Cleri, totiusque „ Civitatis suffragiis, Episcopum constituisse „.

Ad hæc scribunt, quod Ecclesiæ Antiochenæ Flavianum „ Episcopi illius „ Provinciæ, & Diœceseos Orientalis „ in unum convenientes, totâ illâ Ecclesiâ, uti Canon postulat, suffragante, & velut uno ore virum illum „ honorifice collaudante, Episcopum ordinarint. Quæ quidem, aiunt, legitima ordinatio communi Concilii consensu approbata est „.

Addunt: quod & „ Ecclesiæ Hierosolymitanæ, quæ est omnium aliarum Mater, Cyrillum Episcopum „ agnoscant, tum ab Episcopis Provinciæ, uti Canon vult, jampridem „ creatum, tum plurima prælia adversus Arianos præliatum „.

Tandem hortantur Occidentales, ut rebus sic constitutis consentiant, & ædificationem Ecclesiarum privatis in aliquos affectibus præferant. „ Quibus rebus, inquiunt, tamquam legitime, & „ secundum Ecclesiæ Canones a nobis „ constitutis, obsecramus vestram Reverentiam, ut congratuletur spirituali charitate nos mutuo devinciente, „ ac timore Domini, omnem humanam affectionem reprimente; Ecclesiarumque ædificationem, amori illi „ ac benevolentiæ, quâ singuli singulos complectuntur, longe anteponente „. Hæ litteræ integræ habentur apud Labbæum *tom. 2. Concil. general. col. 960.*

Quid his Litteris responderint Occidentales, non constat: hoc scitur, quod Nectarius manserit Episcopus Constantinopolitanus, eumque suum recte Episcopatum gessisse fertur; adeo ut nomen ejus inter Sanctos reperiatur, uti & Flaviani in locum defuncti Melecii ordinati Episcopi Antiocheni, atque communi uterque commemoratione Constantinopoli recolatur ad XXVII. Septembris in Synaxario Ms. Collegii Claromontani, & altero Chiffletiano, uti notat Papebrochius ad vitam S. Gregorii Nazianzeni *cap. 16. Lit. L.*

Occidentales perstant adhærere Paulino, rejecto Flaviano.

Flaviano Occidentales communicare noluerunt; sed Paulino adhæserunt; imo Paulino defuncto, Evagrium in hujus locum suffectum agnoverunt, & fove-

foverant; ut referunt Socrates, *lib.* 1. *cap.* 15. & Sozomenus, *lib.* 7. *cap.* 15. item Theodoretus, *lib.* 5. *cap.* 23. qui & scribit; quod rejecta hæc Flaviani in communionem susceptio, Romanos & Ægyptios diu infensos reddidit Orientalibus.

§. XII.

De numero Canonum Constantinopolitanorum.

Numerus Canonum incertus.

TRes duntaxat Canones Concilio Constantinopolitano Œcumenico attribuit Dionysius Exiguus, in præfatione ad hujus Concilii Canones. *Sub Theodosio piissimo Imperatore apud Constantinopolim*, ait, *expositi sunt Canones numero tres.*

Hic nihilominus notandum, Dionysium Canonem III. qui est de prærogativa Episcopi Constantinopolitani, ita connectere II. ut hi duo, unicum Canonem conficiant, cum apud Græcos constituant duos separatos Canones; itaque in effectu, Dionysius suo Codici inseruit quatuor Canones.

Neque plures huic Synodo attribui posse, videtur evinci testimonio Socratis, Sozomeni, & Theodoreti. Hi enim acta Synodi Constantinopolitanæ referentes, solum meminere eorum, quæ Canonibus Dionysii continentur: quibus relatis, addit Sozomenus, *lib.* 7. *cap.* 9. *Et hæc quidem a Synodo constituta sunt in hunc modum; Imperator vero ea suffragio suo comprobavit.* Hâc loquendi formulâ, sufficienter insinuat, omnia a Synodo constituta hisce comprehendi.

Isidorus in sua collectione ponit *septem* Canones; sed Canonem II. prout est apud Dionysium, distribuit in *quatuor*; ita ut Canon V. apud Isidorum sit de prærogativa Episcopi Constantinopolitani; & VI. de Maximo Cynico; VII. autem exhibet Symbolum, quod Canonibus subjicit Dionysius. Itaque reipsâ Isidori collectio eadem repræsentat, quæ Dionysianâ continentur.

Antiquus Codex Ecclesiæ Romanæ consonat expressioni Dionysii, scilicet tres solum Canones exprimens.

Josephus Ægyptius, in horum Canonum paraphrasi, unum alium Canonem addidit, licet duntaxat quatuor exhibeat; quia & ipse tertium secundo adjungit: qui, si distincte numerentur, quinque Canones ab eo agnoscantur, scilicet ultra quatuor a Dionysio relatos, ille qui apud recentiores Græcos sextum locum occupat. Nam Photius, Balsamon, Zonaras, Matthæus Blasteres, aliique, uno consensu, septem Canones huic Synodo adscribunt: dividentes tamen tertium, de prærogativa Episcopi Constantinopolitani, a secundo; ita ut Canonibus a Dionysio relatis, reipsâ tres duntaxat superaddant.

Incertum, cui Synodo C. P. omnes Canones adscribendi.

Sicuti non plane certus est Canonum horum numerus; ita quoque incertum est, cui Synodo singuli Canones sint adscribendi. Quid verisimilius sit, in Scholiis ad singulos respective Canones, annotabimus.

§. XIII.

An Concilium Constantinopolitanum sit Œcumenicum: & an ejus Canones ubique sint recepti?

COnstat Concilium hoc, a Theodosio Imperatore convocatum, ex solis Episcopis Orientalibus constitisse; uno Ascholio Thessalonicensi excepto; ideoque hec *Generale* fuisse videtur.

Concilium C. P. jampridem pro Œcumenico receptum.

Verum acta Orientalium, præsertim contra Hæreticos, postmodum quoque probarunt Occidentales: notatque & ipse Photius *lib. de Synodis* Damasum Episcopum Romanum hæc confirmasse. „ Quibus haud multo post, ait, Da„ masus Episcopus Romæ, eadem con„ firmans, atque idem sentiens, accessit,„

Hâc Occidentalium consensione contigit, ut Concilium a centum quinquaginta Patribus Orientalibus celebratum; pro Synodo Œcumenica susceptum jampridem fuerit.

In Decreto de libris Canonicis, quod sub nomine Gelasii Papæ exstat apud Gra-

Gratianum *Dist.* 15. *Can.* 34. inter Synodos Œcumenicas, quas Sancta Rom. Ecclesia suscipit, secundo loco ponitur: „ Sancta Synodus Constantinopo-„ litana, mediante Theodosio seniore „ Augusto, in qua Macedonius Hæreti-„ cus debitam damnationem excepit „.

Vigilius Papa in Epistola encyclica ad universam Ecclesiam, in qua exponit causas secessus sui ad S. Euphemiam, atque fidei suæ professionem inferens, scribit. „ Sciant igitur, nos „ illam fidem prædicare, tenere, atque „ defendere, quam ab Apostolis tradi-„ tam, & per successores eorum invio-„ labiliter custoditam, reverenda Nicæ-„ na Synodus trecentorum & octode-„ cim Patrum, Sancto Spiritu sibi re-„ velante suspiciens, redegit in Sym-„ bolum: ac deinde tres aliæ sanctæ „ Synodi, id est Constantinopolitana „ centum & quinquaginta Patrum, sub „ piæ memoriæ Theodosio seniore Prin-„ cipe facta; & Ephesina prima, cui „ beatæ memoriæ Papa Cælestinus de-„ cessor noster, & Cyrillus Alexandri-„ nus Episcopus præsederunt; sed & „ Chalcedonensis sexcentorum triginta „ Patrum, quæ sub piæ memoriæ Mar-„ cione Imperatore convenit, cuique „ sanctæ recordationis decessor noster „ Papa Leo, per Legatos suos, Vica-„ riosque præsedit, & prout diversa-„ rum hæresum damnanda exigebat ad-„ versitas, eamdem fidem, uno eodem-„ que sensu, atque spiritu declarantes, „ latissime ediderunt „.

Similiter Palagius II. mittens professionem fidei suæ universo populo, inter Concilia Œcumenica & hanc reponit, profiteturque, quod eas Synodos in sanctæ fidei defensione, & damnationibus hæresum, atque Hæreticorum, utpote *Sancto firmatas Spiritu*, omnimodâ devotione custodiet.

Quin & S. Gregorius, *Lib.* 1. *Epist.* 24. & apud Gratianum *Dist.* 15. *Can.* 2. „ profitetur sicut S. Evangelii qua-„ tuor Libros, sic quatuor Concilia se „ suscipere & venerari „.

Horum autem quatuor Conciliorum secundum numeratur *Constantinopolitanum, in quo Eunomii & Macedonii error convincitur*.

Sub idem tempus Justinianus Imperator in Epistola ad Joannem II. quæ exstat in Codice, sub titulo de *Summa Trinitate L.* 8. §. 3. inter quatuor Concilia Œcumenica annumerat hoc Concilium, & illud suscipit. *Sicut*, ait, *vestra Apostolica Sedes docet, atque prædicat*. Additque: „ omnes ergo Sa-„ cerdotes sequentes doctrinam Aposto-„ licæ Sedis vestræ, ita credunt, & „ confitentur, & prædicant „.

Nemo itaque eruditorum ambigit, quin hæc Synodus jampridem, etiam ab Occidentalibus, ac nominatim ab Ecclesia Romana, tamquam Synodus Œcumenica recepta fuerit.

At illud non æque expeditum, utrum & Canones, sive Decreta hujus Concilii, extra materiam fidei, fuerint generaliter, ac nominatim ab Ecclesia Romana recepta.

Et sane Sanctus Leo *Epist.* 30. Respondens Anatolio Episcopo Constantinopolitano, qui pro asserenda Sedis suæ prærogativa, hujus Synodi auctoritate utebatur, ita scribit: „ persuasioni tuæ in „ nullo penitus suffragatur quorumdam „ Episcoporum, ante sexaginta (ut „ jactas) annos facta conscriptio, num-„ quam a prædecessoribus tuis ad Apo-„ stolicæ Sedis transmissa notitiam, „ cui, ab initio sui caducæ, dudum-„ que collapsæ, sera nunc, & inutilia „ subjicere fulcimenta (vel fomenta) „ voluisti „.

Et S. Gregorius, *Lib.* 6. *Epist.* 31. scribit; quod „ Canones quidem Con-„ stantinopolitani Eudoxianos damnent; „ sed, ait, quis fuerit eorum auctor „ Eudoxius, minime dicunt. Romana „ autem Ecclesia eosdem Canones, „ vel gesta Synodi illius, hactenus „ non habet, nec accepit: in hoc au-„ tem eamdem Synodum accepit, quod „ per eam contra Macedonium defini-„ vit. Reliquas vero hæreses, quæ „ illic memoratæ sunt, ab aliis Patri-„ bus damnatas reprobat, de Eudoxia-„ nis vero nihil hactenus agnovit „.

In Concilio quoque Chalcedonensi,

act.

act. 16. Cum Orientales Canonem hujus Concilii protulissent, Legati Sedis Apostolicæ dixerunt: „ Trecentorum „ decem & octo, id est Patrum Nicænorum, constitutionibus postpositis „ *centum quinquaginta*, id est Patrum „ Constantinopolitani Concilii, qui in „ Synodicis Canonibus non habentur, „ mentionem tantum fecisse noscuntur „.

In Codice Ecclesiæ Romanæ Canones hujus Concilii, ad finem tantum Codicis, post alios recentiores Canones jacent. Argumentum non obscurum, eos recentiore tempore Codici fuisse insertos.

Itaque admodum verisimile apparet, missam fuisse ad Romanam Sedem expositionem fidei, & ea, quæ adversus hæreses erant, atque hæc ab Ecclesia Romana & Occidentalibus esse susceptа & probata. Canones vero, qui a Concilio pro Ecclesiarum ordinatione, privilegiisque editi fuerant, nec missos fuisse ab Orientalibus, nec ab Occidentalibus receptos.

Distinctioni huic favere videtur Epistola Orientalium ad Damasum Papam, S. Ambrosium Mediolanensem, & cæteros Concilii Romani Antistites. Cum enim Occidentalibus de fide sua satisfacere vellent Orientales, eosdem ad *Libellum fidei* a *Concilio* hoc *compositum*, remittunt: ut dubium non sit quin ipsum *Libellum*, seu professionem *fidei* litteris suis annexuerint.

Porro cum subdunt Patres C. P. in eadem Epistola: „ de administrationibus autem, quæ sunt cujusque Ecclesiæ propriæ, cum vetus, uti nostis, „ lex obtinuit, tum Sanctorum Patrum in Concilio Nicæno decisio, „ ut videlicet singularum Provinciarum „ Antistites, una cum finitimis, modo „ ipsis ita visum fuerit, Episcopis, „ Ministros ad Ecclesiarum commodum in suis ipsorum Provinciis ordinent „.

His verbis nequaquam obscure Canonem II. apud Dionysium insinuarunt pro ea saltem parte, quâ constituitur: „ ut *illa, quæ sunt per unamquamque Provinciam, ipsius Provinciæ Synodus dispenset*, *sicut Nicæno decretum constat esse Concilio* „.

Deinde cum in eadem Epistola scribant, quod „ Nectarium, in Concilio „ generali, communi omnium consen„ su, præsente Theodosio Imperatore „ Religiosissimo, totius denique Cleri, „ totiusque Civitatis suffragiis Episco„ pum constituerint „: verisimile est, Decretum, seu Canonem de Maximo Cynico, qui est III. apud Dionysium, fuisse indicatum.

At de privilegiis Episcopo Constantinopolitano indultis, nulla in citata Epistola mentio occurrit: ut proinde admodum probabile sit Canonem illum missum non fuisse, nec Occidentalibus communicatum; vel quod ausi non fuerint similes Canones mittere, quos Occidentalibus, ac præsertim Romanis minus gratos futuros prævidebant: vel existimarint, se de Orientalium Ecclesiarum ordinatione & prærogativis aliquid decernentes, Occidentalium consensum nequaquam necessarium habere; sufficere porro, si quod de fidei symbolo statuerant adversus Hæreticos, in illorum notitiam venire curarent; quia cum fidei causa omnibus non modo Episcopis, sed & reliquis Catholicis sit communis, omnibus quoque innotescere necesse est, quæ ad eos spectant, omniumque in primis Episcoporum capiti, cujus est præcipue ex Apostolicæ Sedis specula fidei custodiæ ac sinceritati invigilare.

De hoc itaque Canone & tribus postremis, qui in Codice Dionysiano non exstant, quique verisimiliter post has litteras datas editi sunt, intelligi videntur ii, qui Concilium hoc Constantinopolitanum non fuisse receptum, vel ejus Canones non esse notos censuerunt, maxime cum id dictum non tunc fuisse legamus, quando prærogativa Episcopi Constantinopolitani super alios Patriarchas Orientales urgebatur.

Illud equidem obscurum est, quod Gregorius in citata *Epistola* 31. dicat: *De Eudoxianis vero hactenus nihil agnovi*; quandoquidem eodem Canone primo, una cum Macedonianis, aliisque

Hæreticis condemnentur, quorum damnationem ibidem probat Gregorius. Vel sane mendum in Epistolam Gregorii irrepsit, uti suspicatur Stephanus Balusius, in additione ad Petrum de Marca, *Lib.* 5. *cap.* 21. vel Canoni Constantinopolitano, quem vidit Gregorius, Eudoxianorum nomen deerat, vel memoriâ lapsus, illud contineri non meminit.

Ceterum quâ ratione huic Canoni tantopere se opposuerit Ecclesia Romana, & quomodo tandem admissus sit, videri poterit Scholion Canonis XVIII. Chalcedonensis.

S C H O L I A

In Canones Concilii Œcumenici Constantinopolitani Primi.

Canon I.

Fidem non violandam Patrum trecentorum decem & octo, qui apud Nicæam Bithyniæ convenerunt: sed manere eam firmam & stabilem, anathematizandam omnem hæresim, & specialiter Eunomianorum, vel Anomianorum, & Arianorum, vel Eudoxianorum, & Macedonianorum; vel Spiritui Sancto resistentium; Sabellianorum, & Marcellianorum, & Photinianorum, & Apollinarianorum.

Scholion.

Etiamsi Synodus Nicæna, Arium ejusque hæresim anathemati subjecerit; nequivit tamen eam radicitus evellere; sed sensim faventibus eidem nonnullis Episcopis, quin & Imperatoribus, ita succrevit, ut ex mala radice plures aliæ hæreses excreverint, ab eaque materiam sumpserint: quas in præsenti Canone, Patres Constantinopolitani, injecto anathemate extirpare voluerunt.

Hac de causa primo quidem, fidem a Nicæno Concilio expositam suâ etiam auctoritate confirmant, & a nemine *violandam* (seu G. *non abrogari*) (vel Isid. *non spernendam*) decrecreverunt; *sed manere eam firmam & stabilem*. Deinde *omnem hæresim* huic fidei contrariam *anathematizant*.

Ut tamen hæreses hic condemnatæ, clarius elucescerent, faciliusque vitari possent, nonnullas nominatim hæreses, exprimendas duxere. Primo nominantur *Eunomianorum*, vel *Anomianorum*, qui latine *sine lege* dicuntur.

Eunomius, unde *Eunomiani*, notarius primum fuit Ætii, uti tradit Socrates, *Lib.* 2. *cap.* 25. qui & addit, quod qui hodie dicuntur *Eunomiani*, primum dicti fuerint Ætiani. Hic postmodum ad Episcopatum Cyzicum promotus est, teste Socrate, *Lib.* 4. *cap.* 7. & Sozomenus, *Lib.* 6. *cap.* 8. eum per vim intrusum ab Eudoxio Episcopo Constantinopolitano Arianis faventе, scribit.

Eunomiani sive Anomiani.

Asserebant Eunomiani cum Arianis, Christum *præcipuam* tantum *creaturam* Patris esse; & Spiritum Sanctum a filio creatum esse, uti refert Theodoretus, *Lib.* 4. *Hæretic. fabul. cap.* 3. hinc & palam profitebantur, filium Patri non esse æqualem; imo filium diversæ omnino, ac *dissimilis* a Patre *substantiæ* asseverabant: uti & S. Augustinus *Lib. de Hæresibus* observavit dicens: „ Eunomius a dialectica præ„ valens, auctius & celebrius defendit „ hanc hæresim (Arii) dissimilem „ per omnia Patri asserens Filium, & „ Filio Spiritum Sanctum „. Et hoc quidem impium dogma a magistro suo Ætio edoctum fuisse scribit post Epiphanium Sozomenus, *Lib.* 6. *cap.* 26. atque ob hoc dogma dicti sunt ejus Discipuli, Anomæi, quod & hic notavit

tavit Balsamon, dicens: „ qui etiam „ *Anomioi*, id est dissimiles, quod di- „ cerent Filium & Spiritum nullam „ cum Patre, quod ad substantiam „ attinet, habere similitudinem „.

Plures alias perversas & exoticas Eunomii, ejusque Discipulorum opiniones referunt S. Epiphanius, & S. Basilius, qui ex professo contra Eunomium scripsit, aliique.

Ariani seu Eudoxiani.

Sequitur in Canone, & *Arianorum*, vel *Eudoxianorum* (aut H. Isid. *Arianorum*, *sive Eudoxianorum*). Porro Arianos aliquando dictos fuisse *Eudoxianos* constat; idque a quodam Eudoxio, qui primum Germaniciæ Episcopus, demum Constantinopolitanam Sedem invasit; de quo Socrates, *Lib.* 2. *cap.* 37. & 42. Sozomenus, *Lib.* 3. *cap.* 5. & Theodoretus, *hæret. fabul. Lib.* 4. *cap.* 2. Mortuo autem Eudoxio, nomen quoque Eudoxianorum defit, remanente nomine *Arianorum*.

Ad hæc ex Theodoreto intelligitur, Eudoxium eadem cum Eunomio docuisse, ideoque hæresim Eudoxianorum, & Eunomianorum, non nisi penes nomen auctorum inter se discrepasse.

Hinc ulterius consequens est, nec Arianos ab Eunomianis diversos fuisse, nisi in nomine; quod & ipse Augustinus sat aperte indicat, dum *hæresi* 49. hæc de Arianis scribit. „ Ariani ab „ Ario in eo sunt notissimi errore, „ quo Patrem & Filium & Spiritum „ Sanctum, nolunt esse unius ejusdem- „ que naturæ atque substantiæ; aut, „ ut expressius dicatur, essentiæ, quæ „ *οὐσία* græce appellatur; sed esse Fi- „ lium creaturam; Spiritum vero San- „ ctum creaturam creaturæ: hoc est „ ab ipso Filio creatum volunt „.

Quapropter Balsamon, aliique Græci docent expressa hactenus nomina Hæreticorum esse synonyma, eamdemque hæresim, scilicet Arianorum significare; quod & manifeste præfert ipse Canon ex ipsorum lectione; ipsi enim ita legunt (H. & *specialiter Eunomianorum*, *seu Eudoxianorum*) nullâ factâ mentione Arianorum, utpote qui sub nomine Eunomianorum, seu Eudoxianorum comprehendebantur.

Macedoniani.

Addit deinde Canon, & *Macedonianorum*, *vel Spiritui Sancto resistentium*. Dicti fuere Macedoniani, a Macedonio Episcopo Constantinopolitano, qui præcipuus hujus hæresis propugnator fuit, *ipsum Spiritum Sanctum* a divinæ Trinitatis consortio exclusit, teste Socrate, *Lib.* 2. *cap.* 45. Apud Gratianum *caus.* 24. *quæst.* 3. *can.* 39. enumerantur variæ hæreses ex Isidoro Hispalensi, atque de Macedonianis dicitur, quod *negarent Deum esse Spiritum Sanctum*.

De his agens S. Augustinus, *hæresi* 52. ait: „ Macedoniani sunt a Ma- „ cedonio Constantinopolitanæ Eccle- „ siæ Episcopo, quos & Πνευματομάχους „ Græci vocant, eo quod de Spiritu „ Sancto litigent; nam de Patre & „ Filio recte sentiunt, quod unius sint „ ejusdemque substantiæ, vel essentiæ, „ sed de Spiritu Sancto hoc nolunt „ credere, creaturam eum esse dicen- „ tes: hos quidem Semiarianos vocant; „ quod in hac quæstione, ex parte „ cum illis sint, ex parte nobiscum „.

Hinc cognoscitur, Macedonianos cum Catholicis sensisse de Filio, cum Arianis vero de Spiritu Sancto; quod & indicat Epiphanius, *hæresi* 73.

Cum ergo Macedoniani in uno puncto Arianis consentirent, in altero autem ab iis dissentirent, & cum Catholicis convenirent, appellati fuerunt Semiariani: unde Græci legunt in Canone: & *Semiarianorum sive Spiritui Sancto adversantium*; & quidem contra Semiarianos, sive Macedonianos, vel Pneumatomachos, præcipue Synodus Constantinopolitana videtur fuisse convocata, uti infra in Scholio ad symbolum in hac Synodo editum annotabitur.

Sabelliani.

Meminit post hos Synodus Sabellianorum, ita dicti a Sabellio Lybico, qui Ptolemaide, quæ urbs est Pentapolis, fuit Episcopus. Horum hæresim describit S. Epiphanius, *hæresi* 62.

Hi a Latinis Patribus Patripassiani etiam nuncupantur, quod Filium eamdem personam atque Patrem prædicantes

tes, Patrem etiam passum assererent, teste Augustino *tract. 36. in Joannem*, dicens: „ Nam Sabelliani dicti sunt „ quidam Hæretici, qui & vocabantur „ Patripassiani, qui dicunt, ipsum Pa„ trem passum fuisse „.

Deinde originem videtur duxisse a quodam Noëto, uti notavit Augustinus *hæresi* 41. & Isidorus Hispalensis apud Gratianum, loco citato, scribens: „ Noëtiani a quodam Noëto vocati, „ qui dicebant Christum eumdem esse, „ & Patrem, & Spiritum Sanctum ipsam„ que Trinitatem in officiorum nomi„ nibus, non in personis accipiunt. „ Unde & Patripassiani vocantur, quia „ Patrem passum dicunt „.

„ Et rursus Sabelliani ab eodem Noë„ to pullulasse dicuntur: cujus discipu„ lum perhibent fuisse Sabellium, ex „ cujus nomine maxime innotuerunt, „ unde & Sabelliani vocati sunt. Hi „ unam personam Patris, & Filii, & „ Spiritus Sancti adstruunt „.

Marcelliani.

Post hæc hoc Canone nominatim anathematizatur hæresis *Marcellianorum*, qui a Marcello Ancyrano Episcopo, qui Nicæno Concilio interfuit, nomen acceperunt.

De hoc Marcello inter eruditos disceptatur, num reverà hæresim sustinuerit. Id apud omnes in confesso est, illum apud Julium Pontificem fidei professionem plane catholicam exposuisse, atque a Julio in communionem tamquam Episcopum probe Catholicum acceptum esse, uti ipse Julius scribit in Epistola ad Orientales.

Rursum apud omnes in confesso est, Marcellum a Synodo Sardicensi ab omni hæresis suspicione fuisse absolutum, & ut Catholicum esse susceptum, quemadmodum ipsa Synodus, in Epistola Synodica ad omnes Episcopos declarat; ut latius exponemus in Dissertatione ad Canones Sardicenses; ibi & ostendemus, verisimilius esse Marcellum reverà non recte sensisse, atque Julio Pontifici, & Concilio imposuisse, uti Baronius, aliique plures existimant.

Et quidem opinio Baronii firmatur & ex præsenti Canone, quo anathematizatur hæresis Marcellianorum, quæ, uti ex ipsa Epistola Synodica Sardicensi intelligitur, in hoc consistere dicebatur, quod verbo Dei ex Maria Virgine initium attribueret; & regnum ejus aliquando *finem* accepturum esse, assereret: unde & notat Christianus Lupus in Scholiis ad symbolum hujus Synodi „ hæc verba, *cujus regni non e*„ *rit finis*, adjecta esse symbolo, con„ tra Marcellum Ancyranum, deliran„ tem, ait, Christi regnum, dum Pa„ tri fuerit traditum, fore *extinguen*„ *dum*, illumque esse redigendum in „ justorum ordinem „.

Photiniani.

Anathematizatur hoc Canone & hæresis *Photinianorum*; sic nuncupati illi a Photino hujus hæreseos magistro; qui primum discipulus Marcelli Ancyrani, postea creatus fuit Episcopus Sirmii, teste Hieronymo in *Catalogo*, addens, quod hic *Hebionis* hæresim instaurare conatus; postea a Valentiniano Principe pulsus sit Ecclesiâ.

Plures per Photinum errores disseminati, a variis referuntur, atque in hoc pene omnes consentiunt, blasphemam ejus opinionem fuisse; Christum ab æterno non exstitisse; sed a Maria Virgine initium accepisse; uti asserunt Vincentius Lirinensis in commonitorio adversus *hæreses*, *cap.* 17. Sozomenus, *lib.* 4. *cap.* 6. Damasus, in *professione fidei*, & S. Leo, *Sermone* 4. *de Nativitate Domini*, dicens: „ Photinus men„ tis cæcitate deceptus, in Christo & „ substantiæ nostræ confessus est homi„ nem; sed eumdem Deum de Deo, „ ante omnia genitum esse non cre„ didit „.

Recte proinde notavit Christianus Lupus hæc verba, *ex Patre natum ante omnia sæcula*, addita esse Symbolo, contra Marcellum, ejusque discipulum *Photinum* Sirmiensem Episcopum.

Apollinaristæ.

Denique hoc Canone anathematizatur hæresis Apollinaristarum, qui nomen acceperunt ab Apollinari Laodiceno. De Apollinaristis ita scribit S. Augustinus *hæresi* 55. „ Apollinaristas „ Apollinaris instituit, qui de anima „ Christi a Catholica fide dissenserunt, „ di-

„ dicentes, ſicut Ariani, Deum Chri„ ſtum carnem ſine anima ſuſcepiſſe; „ in qua quæſtione, teſtimoniis Evan„ gelicis victi, mentem, quâ rationalis „ eſt anima hominis, defuiſſe animæ „ Chriſti, ſed pro hac, ipſum Verbum „ in eo fuiſſe dixerunt „.

Et Iſidorus Hiſpalenſis apud Gratianum ſcribit: quod Apollinariſtæ dicant: „ Chriſtum tantummodo corpus „ ſine anima ſuſcepiſſe „.

Putat Chriſtianus Lupus, hæc verba, *Et in unum Dominum Jeſum Chriſtum*, fuiſſe Symbolo inſerta adverſus hanc hæreſim, quæ diſtinctas, perfectaſque Domini noſtri Jeſu Chriſti naturas mutilabat, & confundebat.

Admodum veriſimile eſt hunc Canonem editum fuiſſe in Concilio Conſtantinopolitano, cui præſedit Timotheus Alexandrinus, quod dicitur *Œcumenicum ſecundum*, in quo & ſymbolum fidei compoſitum & editum eſt: præſertim cum in Epiſtola poſt abſolutum dictum Concilium, ſcribant Occidentalibus; quod in Concilio anno *ſuperiore hæreſibus nuper excogitatis Anathema ſcriptis proditum denuntiaverint:* quod nullibi, niſi hoc Canone factum legimus.

Canon II.

Qui ſunt ſuper Diœceſim Epiſcopi, nequaquam ad Eccleſias, quæ ſunt extra præfixos ſibi terminos accedant; nec eas hâc præſumptione confundant; ſed juxta Canones, Alexandrinus Antiſtes, quæ ſunt in Ægypto, regat ſolummodo; & Orientis Epiſcopi Orientem tantum gubernent, ſervatis privilegiis, quæ Nicænis Canonibus Eccleſiæ Antiochenæ tributa ſunt. Aſianæ quoque Diœceſeos Epiſcopi ea ſolum, quæ ſunt in Aſiana Diœceſi diſpenſent: necnon & Ponti Epiſcopi ea tantum, quæ ſunt in Ponto; & Thraciarum, quæ in Thraciis ſunt, gubernent.

Non vocati autem Epiſcopi, ultra ſuam Diœceſim non accedant propter ordinationes faciendas, vel propter alias diſpenſationes Eccleſiaſticas. Servatâ vero, quæ ſcripta eſt de gubernationibus, regulâ, manifeſtum eſt quod illa, quæ ſunt per unamquamque Provinciam, ipſius Provinciæ Synodus diſpenſet, ſicut Nicæno conſtat Decretum eſſe Concilio. Eccleſias autem Dei in Barbaricis gentibus conſtitutas, gubernari convenit juxta conſuetudinem, quæ eſt a Patribus obſervata. Verumtamen Conſtantinopolitanus Epiſcopus, habeat honoris primatum, poſt Romanum Epiſcopum; propterea quod urbs ipſa, ſit junior Roma.

Scholion.

HOc Canone agitur primo de ordine ſingularum Diœceſium, ſtatuiturque, *ut qui ſunt ſuper* (ſive Iſid. *extra*) *Diœceſim Epiſcopi, nequaquam ad Eccleſias, quæ ſunt extra præfixos ſibi terminos accedant; nec eas hâc præſumptione confundant* (vel brevius G. *Epiſcopi ad Eccleſias, quæ ſunt ultra ſuam diœceſim non accedant*).

Ex his manifeſtum eſt, hîc agi non tantum de Epiſcopis, qui toti Diœceſi intendebant, ſed de omnibus, qui ad Diœceſim pertinerent, quemadmodum notavit Zonaras.

Notandum autem *Diœceſim* hîc accipi non pro diſtrictu unius Epiſcopi, ut hodie ſumi ſolet, nec pro Provincia complectente plures Epiſcopatus; ſed pro diſtrictu multas Provincias ſimul complectente, quæ non ſimplici Metropolitano, ſed Patriarchæ aut Exarchæ parebant.

Diœceſes ſuis limitibus circumſcriptæ.

Limites autem Diœceſium ſingularum ſubjiciunt Patres Conſtantinopolitani. *Juxta Canones*, aiunt, *Alexandrinus Antiſtes, quæ ſunt in Ægypto, regat ſolummodo, & Orientis Epiſcopi Orientem tantum gubernent, ſervatis privilegiis* (ſive G. *ac præeminentiis*) (ſeu Iſid. *ſervatis honoribus primatus Eccleſiæ Antiochenæ*) *quæ Nicænis Canonibus Eccleſiæ Antiochiæ tributa ſunt:* (ſive Iſid. *quæ in Regulis Nicænæ Synodi continentur*) *Aſianæ quoque Diœce-*

cesios Episcopi, ea solum quæ sunt in Asiana Diœcesi (Isid. *& quæ sunt in Asia, & ad Asianam tantummodo Diœcesim pertinent*) *dispensent* (sive G. *administrent*) (sive Isid. *gubernent*). *Nec non & Ponti* (sive G. *Ponticæ*) *Episcopi, ea tantummodo quæ sunt in Ponto* (sive G. *Ponticam*) *& Thraciæ, quæ in Thraciis sunt* (seu G. *Thraciam gubernent*).

Diœceses Ecclesiasticæ ad normam Civilium.

Porro notandum quod Ecclesia in Imperio nata & adulta, suam exteriorem disciplinam, in multis accommodare studuerit regimini civili, quod in Imperio stabilitum inveniebat: proinde & verisimile est harum diœcesium distributionem, institutam fuisse ad normam Politicæ diœcesium distributionis.

Refert autem Sozomenus *lib.* 2. scribens de Constantino, quod hic summam rerum politicarum in Imperio Romano administrationem in quatuor *Præfectos Prætorii* distribuerit: quorum unus erat Præfectus Prætorio Orientis, qui quinque diœceses sibi subjectas habuit: quæ singulæ ex multis Provinciis constabant, & de quo hic tantum agitur.

Quænam autem fuerint istæ Diœceses; quot & quas singulæ Provincias incluserint, ex antiqua Imperii Orientalis notitia a Guidone Pancirolo edita constat, atque ex hac descriptione facile constabit, has Diœceses indicasse Patres Constantinopolitanos. Itaque in hac notitia Panciroli ita legitur. „ Sub „ dispositione virorum Illustrium Præfe- „ ctorum Prætorio per Orientem, Diœce- „ ses infra scriptæ, Oriens, Ægyptus, „ Asiana, Pontica, Thracia. Provin- „ ciæ Orientis, quindecim: Palæstina, „ Phœnice, Syria, Cilicia, Cyprus, „ Arabia, & Dux & Comes rei mi- „ litaris. Isauria, Palæstina salutaris, „ Palæstina secunda, Phœnice Libani, „ Euphratensis, Syria salutaris, Osroë- „ na, Mesopotamia, Cilicia secunda. „ Ægypti sex; Lybia superior, Lybia „ inferior, Thebais, Ægyptus, Arca- „ dia, Augustanica. Asianæ decem: „ Pamphilia, Hellespontus, Lydia, Pi- „ sidia, Licaonia, Phrygia, Pacatia- „ na, Phrygia salutaris, Lycia, Caria. „ Insulæ Ponticæ undecim: Galacia, „ Bithynia, Honorias, Cappadocia pri- „ ma, Cappadocia secunda, Paphla- „ gonia, Pontus Polemaniacus, Hel- „ lenopontus, Armenia prima, Arme- „ nia secunda, Galatia salutaris. Thra- „ ciæ sex: Europa, Thracia, Hæm- „ montis, Rodope, Mæsia secunda, „ Scythia „.

Episcopi intra suam Diœcesim maneant.

De his itaque Diœcesibus nominatim hoc Canone agunt Patres Constantinopolitani, decernentes, ut Ægyptus quidem ab Alexandrino, & reliquæ quatuor, a suis quæque Episcopis gubernentur; nec fas sit cuipiam, non vocato ab una in aliam transire Diœcesim, ut ordinationes, aut alias quascumque administrationes ibi celebret.

Provinciæ a Synodis administrandæ.

Sed ne per hanc Diœcesium distributionem detractum crederetur præcedentibus præsertim Nicænis Canonibus, qui uniuscujusque Provinciæ administrationem committit Synodis Provinciæ, expresse addiderunt Patres: *servatâ vero, quæ scripta est, de gubernationibus regulâ* (sive potius G. *servato autem præscripto de diœcesibus Canone*) *manifestum est, quod illa, quæ sunt per unamquamque Provinciam, ipsius Provinciæ Synodus dispenset, sicut Nicæno constat decretum esse Concilio*.

Honor primatus Diœcesinus.

Licet ergo Ecclesiasticæ Diœceses, præsenti Canone juxta Politicas determinentur, nulli tamen Episcopo, quantumvis primariæ Ecclesiæ totius Diœcesis in Provinciæ cujusvis Metropolim auctoritas attribuitur, sed singulas Provincias a suis respective Synodis administrari præcipitur; adeo ut, qui toti Diœcesi, id est districtui ex pluribus Provinciis conflato præessent, *Primatus* tantum honorem haberent: reliqua autem eis privilegia tractu temporis accessisse admodum verisimile est.

Recte autem notavit Claudius Fleury in sua hist. Eccles. *lib.* 18. *num.* 7. in hoc Canone repræsentari summatim regimen Ecclesiasticum Ecclesiæ Orientalis. In primis hic designantur duo majorum Diœcesium Episcopi, scilicet Alexandrinus & Antiochenus, qui post-

mo-

modum dicti fuerunt Patriarchæ. Alexandrino quidem attribuitur gubernatio totius Ægypti, item totius Lybiæ, & Pentapoleos. Antiocheno vero duntaxat quædam privilegia per Orientem, prout ei decreverat Synodus Nicæna, sed regimen Ecclesiarum per Orientem committebatur Episcopis, inter quos erant plures Metropolitani, qui una cum Episcopis suarum respectiye Provinciarum, juxta præscriptum Synodi Nicænæ, Synodos celebrabant, & negotia Ecclesiastica absolvebant. Primarii autem Episcopi reliquarum trium majorum Diœcesium Asiæ, Ponti, & Thraciæ assumpserunt postmodum nomen *Exarchæ*. Asianus erat Episcopus Ephesinus: Ponticus Episcopus Cæsariensis in Cappadocia: Thracicus autem hactenus fuerat Episcopus Heracliensis, sed ejus præeminentiam jam tum offuscabat sedes C. P. Hæc Cladius Fleury.

De Ecclesiis in partibus Infidelium.

Cum autem nonnullæ essent Ecclesiæ, extra Imperium Romanum, in partibus Barbaricis constitutæ, de his subjiciunt Patres; quod has *gubernari conveniat juxta consuetudinem, quæ est a Patribus observata*; (sive G. *secundum Patrum, quæ servanda est, consuetudinem*). Ad hæc verba monet Zonaras, quem sequitur Balsamon: quod cum hæ Ecclesiæ „ pauciores „ forte Episcopos haberent, quam qui „ Synodo cogendæ satis esse possent; „ aut si quis ibidem dicendi facultate „ præstaret, cum ad novos Christi milites confirmandos, atque in proposito „ fidei suscepto stabiliendos, in alienam „ quandoque Parochiam commeare etiam necesse foret, nihil ex antiqua „ consuetudine in ea re Synodus censuit immutandum „. Itaque ex horum interpretum opinione; consuetudo, quæ hic servanda edicitur, erat, quod vicini Episcopi ad confirmandos recens conversos, aut numerum Episcoporum supplendum ex una ad aliam Provinciam exire permitterentur.

Reverà Episcopos jampridem curam impendisse Ecclesiis noviter conversis, aut converti desiderantibus certum est: Quin & Episcopos eis ordinasse constat.

Narrat Socrates *lib.* 1. *cap.* 19. quod Frumentius Sancto Athanasio retulerit spem esse „ Indos fidem Christi suscepturos, proinde orat, ut Episcopum „ & clerum ad eos mitteret, nec ullatenus negligeret homines, qui ad „ salutis viam facile deduci possent. Athanasius quid facto opus esset, considerans; ipsum Frumentium Episcopatum suscipere hortatur, asserens, nullum se habere ad hoc munus aptiorem ipso: atque ita factum est. Frumentius ergo Episcopali apice decoratus ad regionem Indorum revertitur; & Christi Religionem illic prædicans, multas passim Ecclesias construit „.

Hæc Socrates ex Rufino; idemque narrat Sozomenus *lib.* 2. *cap.* 24.

Sollicitudini Pastorali, quam Episcopi Ecclesiis in Barbaricis constitutis impendere debent, luculentum testimonium reddit quoque S. Gregorius *lib.* 5. *epist.* 58. scribens Theodorico & Theodeberto Francorum Regibus, se in Angliam misisse Episcopos & Presbyteros, quia Episcopi Galli Anglorum conversionem negligebant. „ Pervenit ad nos „ Anglorum gentem ad fidem Christianam Deo miserante desideranter velle „ converti; sed Sacerdotes vestros, e „ vicino negligere, & desideria eorum „ cessare suâ adhortatione succendere „. Et *Epistola* 59. ad Reginam Francorum in eamdem rem scribit. „ Indicamus ad nos pervenisse, Anglorum „ gentem velle fieri Christianam; sed „ Sacerdotes, qui in vicino sunt, Pastoralem erga eos sollicitudinem non „ habere „. Plura profert Ludovicus Thomassinus, de discipl. Eccles. *parte* 1. *lib.* 4. *cap.* 14. & *parte* 2. *lib.* 1. *cap.* 11.

Honor primatus Episcopi C. P. post Romanum.

Tandem Patres Constantinopolitani, in eodem Canone, juxta lectionem Dionysii Exigui; vel in separato Canone, secundum Isidorum & Græcos determinant; quod Episcopus Constantinopolitanus *habeat honoris primatum* (vel G. *priores honoris partes*) *post Romanum Episcopum, propterea quod urbs ipsa sit junior* (sive G. & Isid. *nova*) *Româ*.

Hujus Canonis meminit Socrates, *lib.* 5. *cap.* 8. Postquam enim dixit, Nectarium a centum quinquaginta Episcopis ordinatum esse, subjicit: „ tunc etiam decretum ab illis promulgatum est, ut Constantinopolitanus Episcopus, post Episcopum Romanum, *honoris* prærogativam obtineret, eo quod Constantinopolis esset junior Româ „. Idipsum refert Sozomenus *lib.7. cap.9.*

Occasione hujus Canonis, summa contentio exorta fuit tempore Synodi Chalcedonensis, Legatis Leonis magni hunc nullatenus agnoscere volentibus. De qua re fusius agemus ad Canonem XXVIII. Chalcedonensem, ubi & hujus Canonis sensum exponemus.

Retulit hanc Canonis partem, tamquam distinctum Canonem Gratianus *dist.* 22. *Can.* 3. Monentque ibidem Correctores Romani: „ eum longo tempore ab Ecclesia Romana non fuisse receptum. Quamquam, inquiunt, Constantinopolitani Episcopi, Imperatorum potentiâ freti, secundum locum Patriarchalium sedium sibi usurparunt, idque tandem pacis & tranquillitatis causâ fuit ipsis concessum: sicut in Cap. *Antiqua de privilegiis*, Innocentius Papa III. declaravit „.

Hic obiter nota, recens non esse, Concilium aliquod recipi in iis, quæ fidem tangunt, licet non ubique recipiantur omnia ejus decreta disciplinam spectantia.

Canon III. seu IV.

De Maximo Cynico, & ejus inordinata constitutione, qua Constantinopoli facta est, placuit, neque Maximum Episcopum esse, vel fuisse, nec eos, qui ab ipso in quolibet gradu Clerici sunt ordinati; cum omnia, quæ ab eodem perpetrata sunt, in irritum deducta esse videantur.

Scholion.

Ordinatio Maximi Cynici irrita.

Maximus ex Alexandria oriundus, ex Philosopho Cynico factus Christianus per fraudes sedem Constantinopolitanam invaserat; & consentiente Petro Alexandrino, a quibusdam Episcopis Ægyptiis contra Gregorium Nazianzenum ordinatus fuerat Episcopus Constantinopolitanus; prout testatur Gregorius Presbyter in vita S. Gregorii Nazianzeni, describens impudentiam Petri Alexandrini Episcopi, qui ipse S. Gregorium in Throno Constantinopolitano collocarat; litterasque congratulatorias ad eum dederat, nunc Maximum Episcopum institui mandaret; & quosdam Episcopos mittere veritus non esset, qui Maximum Constantinopoli ordinarent. „ Postquam igitur advenere, qui ab eo missi fuerant, sub exordium diei Ecclesiam ingrediuntur, eâque nec Pastori, nec Presbyteris, nec Clero, nec cuiquam ex Magistratibus, nec denique piæ plebi patefactâ, statim in electionem incumbunt. Verum hujus rei famâ per urbem sparsâ, repente adfuere Sacerdotes, Clerus, plebs selecta, & orthodoxa, hæreticorum etiam examen. Omnes enim amici, juxta & inimici, præ animi furore exarserant, temeritate eorum, perversitateque obstupefacti. Perdita enim & profligata perversitas, hostes etiam persæpe ejus, qui injuriâ afficitur, ad ultionem excitat. Ut autem consilia sua infecta relinquere coacti sunt (petulantiâ enim suâ populi favorem sibi præcluserant) quid faciunt? Ecclesiâ egressi in choraulæ cujusdam domum se conferunt, illicque Maximum Episcopum creant, Plebeii ordinis quosdam, qui ob perturbatum ordinem ab Ecclesia proscripti fuerant, socios habentes facinorisque participes „.

Idipsum indicat Sozomenus, *lib.* 7. *cap.* 9. ubi narrat, quod „ hunc Maximum Alexandrinum quidem genere, professione Philosophum Cynicæ sectæ, cæterum Nicænæ fidei defensorem acerrimum, Episcopi, qui ex Ægypto advenerant, *furtivè* ordinatione Episcopum Constantinopolitanæ urbis sacraverant „.

Igitur Patres Constantinopolitani, de Maximo Cynico (Isid. *Philosopho*) & *ejus*

ejus inordinata constitutione (G. *&* *ejus petulantiâ* *&* *insolentiâ*) (Isid. *&* *propter totius indisciplinationis ejus doctrinam*) *quæ Constantinopoli facta est, placuit, neque Maximum Episcopum esse, vel fuisse* (sive G. *statuerunt . . . ut Maximus Episcopus nec fuerit, nec sit*). *Nec eos, qui ab ipso in quolibet gradu Clerici* (seu G. *Clerici*) *sunt ordinati; cum omnia, quæ ab eodem perpetrata sunt, in irritum deducta esse videantur* (sive G. *omnibus*, *&* *quæ circa ipsum fuerunt*, *&* *ab illo facta sunt, infirmatis*).

Ex his patet, Maximi ordinationem fuisse declaratam invalidam, omniaque ab eo gesta in irritum deducta, sive infirmata; quod & Sozomenus loco citato testatur, præsentem Canonem compendio recitans his verbis. „ Maximum „ item nec esse nec fuisse unquam E„ piscopum decreverunt; nec Clericos „ eos, qui ab illo ordinati fuissent; cun„ cta denique, quæ sub illo acta fuis„ sent, irrita esse statuerunt „.

Porro ex Sozomeno apparet Maximi ordinationem fuisse declaratam *irritam*, ipsumque non fuisse Episcopum, eo quod quidam Ægyptii Episcopi eum contra Canones Ecclesiæ furtivâ ordinatione, neglectis Episcopis Comprovincialibus, & Clero civitatis, Episcopum ordinassent.

Accedebat, quod Metropolitanus Heracleensis, cui eo tempore suberat Episcopus Constantinopolitanus, huic ordinationi non consensisset. Definierat autem Nicæna Synodus Can. VI. *quod si quis præter sententiam Metropolitani fuerit factus Episcopus; hunc magna Synodus definivit Episcopum esse non oportere*.

Verum quidem est, quod propter omissas similes Regulas, aut infractionem Canonum illicita quidem hodie, at nequaquam *irrita*, sive *invalida* haberetur Episcopi ordinatio: sed uti solide probat Morinus; multæ ordinationes, quæ olim reputabantur invalidæ, hodie pro validis reputantur, & e contra; hæcque ab auctoritate Ecclesiæ dependere probat.

Porro licet hæc fuerit Patrum C. P. sive Orientalium de Maximo sententia: non eadem fuit Occidentalium, ac nonianter Italorum opinio: hi enim congregati in Concilio Italiæ, anno 381. cui & S. Ambrosius interfuit, Maximum in Communionem receperunt, & pro legitimo Episcopo Constantinopolitano agnoverunt; atque in ejus gratiam litteras scripserunt ad Theodosium M. in quibus dicunt se in primis non videre, quem ordinem Nectarii ordinatio habuerit: namque, inquiunt „ in „ Concilio nuper, cum Maximus Epi„ scopus, Alexandriæ Ecclesiæ com„ munionem manere secum lectis Pe„ tri sanctæ memoriæ litteris prodidis„ set, ejusque intra privatas ædes, „ quia Ariani Basilicas adhuc tenebant, „ se creatum esse mandato, tribus E„ piscopis ordinantibus, dilucidâ testi„ ficatione docuisset, nihil habuimus, „ Beatissime Princeps, in quo de Epi„ scopatu ejus dubitare possemus, cum „ vim sibi repugnanti a plerisque, et„ iam de Populo & Clero testatus es„ set illatam „.

Maximus ab Occidentalibus primum in communionem receptus...

Post hæc aperte dicunt, quod reverâ advertebant „ Gregorium Nazianze„ num nequaquam secundum traditio„ nem Patrum Constantinopolitanæ Ec„ clesiæ sibi Sacerdotium vendicare „.

Exponunt dein, quod ipsi quidem circa *Maximum* nihil in Synodo temere agendum censuerint: „ ut eo tempore, „ aiunt, qui generale Concilium decli„ naverunt, Constantinopoli egisse di„ cuntur. Nam cum cognovissent ad „ hoc paratum pervenisse Maximum, „ ut causam in Synodo ageret suam, „ quod etiamsi indictum Concilium non „ fuisset, jure & more majorum, sicut „ & sanctæ memoriæ Athanasius, & „ dudum Petrus Alexandrinæ Ecclesiæ „ Episcopi, & Orientalium plerique fe„ cerunt, ut ad Ecclesiæ Romanæ, Ita„ liæ, & totius Occidentis confugisse „ judicium viderentur; cum eum, sicut „ diximus, experiri velle adversum eos, „ qui Episcopatum ejus abnuerant, „ comperissent, præstolari utique etiam „ nostram super eo sententiam debue-

„ rint.

„ rint. Non, inquiunt, prærogativam „ vendicamus examinis, sed consortium „ tamen esse debuit communis arbitrii „. Denique scribunt, quod „ prius constare oportuit totum hunc, Maximo, „ abrogandum, quam alii conferendum „ Sacerdotium videretur, ab his præ„ sertim, a quibus se Maximus, vel de„ stitutum, vel appetitum injuriâ que„ rebatur „.

Addunt, se Maximum in Communionem recepisse; Nectarium vero in locum Maximi a Concilio Constantinopolitano ordinatum, recipere in communionem non posse. „ Non medio„ cris, inquiunt, igitur hic scrupulus, „ nec quædam nos angit de domestico „ studio & ambitione contentio; sed „ communio soluta, & dissociata per„ turbat „.

Tandem concludunt: „ nec videmus „ eam aliter posse convenire, nisi aut „ is reddatur Constantinopoli, qui pri„ or est ordinatus, scilicet Maximus, „ aut certe super duorum Maximi & „ Nectarii ordinatione, fit in urbe Ro„ ma nostrum Orientaliumque Con„ cilium „.

Epistola hæc exstat apud Labbæum *tomo* 2. *Concil. col.* 1007. & fragmentum ejus apud Henricum Valesium, in observationibus ad *lib.* 7. *cap.* 9. Sozomeni, ubi notat vitiosam esse vulgarem hujus epistolæ lectionem, quapropter Valesii lectionem sequuti sumus.

Exstat eodem tomo *col.* 459. Epistola responsoria Orientalium ad hanc Epistolam, in qua Nectarii ordinationem ut Canonicam sustinent, & cur ad Concilium Romæ indicendum convenire non possent. De hac Epistola vide & Scholion ad sequentem Canonem.

Interim ex his intelligimus; quomodo etiam Episcopi, & una sanctissimi & doctissimi, subinde in negotiis aliquibus, quantumvis summi momenti, dissentire & decipi queant.

Quod autem postmodum Nectarius a Damaso fuerit susceptus, postquam Theodosius Imperator, missis ad Damasum Legatis, ipsi significasset ordinationem Nectarii, quæ communi omnium consensu, sub præsentia Principis & Concilii generalis peracta fuerat, ex Epistolâ Bonifacii I. ad Episcopos Illyricos notat Stephanus Balusius, in addit. ad Petrum de Marca *de Concordia Sacerdotii & Imperii*, *lib.* 5. *cap.* 21. §. 10.

Canon IV. seu V.

De Libello Occidentalium, etiam eos suscipimus, qui Antiochiæ, unam Patris & Filii & Spiritus Sancti Deitatem confitentur.

Scholion.

Patres C. P. amplectuntur fidem Synodi Antiochenæ de una Divinitate Patris, Filii, & Spiritus Sancti.

Ut Canonis sensus, alias obscuri, elucescat; notandum, quod absolutâ Synodo Constantinopolitanâ Œcumenicâ „ sequenti æstate, quamplu„ rimi eorum, qui dictæ Synodo inter„ fuerant, ad eamdem urbem denuo re„ gressi, Epistolam a Concilio Episco„ porum in Occidente coactorum, ait „ Theodoretus, *lib.* 5. *hist. cap.* 8. ac„ cepere: quæ illos hortabatur, ut Ro„ mam, ubi maximus jam Episcopo„ rum cœtus congregatus erat, accede„ rent. At tam longum iter suscipere, „ cum nihil inde lucri facturos se pu„ tarent, omnino recusarunt: illi qui„ dem, sed tamen scripserunt Episto„ lam „. Hactenus Theodoretus, qui capite sequenti Epistolam Orientalium Constantinopoli coactorum refert; ubi verbis disertis, *de Divinitate Verbi & Spiritus sancti*, necnon ipsius *incarnatione* factâ professione, addunt: „ at„ que ista de fide a nobis libere inge„ nueque prædicata, summatim disse„ ruimus, de quibus pleniorem cogni„ tionem animis poteritis percipere, si „ *libellum* in Concilio Antiochiæ con„ vocato de fidei decisione editum, & „ eum etiam qui superiore anno a Con„ cilio generali compositus est, legere „ placuerit; in quibus tum fidem no„ stram uberius exposuimus, tum hæ„ resibus nuper excogitatis anathema „ scriptis proditum denuntiavimus „.

Hæc verba si cum verbis Canonis con-

conferantur, apparebit præsentem Canonem Epitomem quamdam esse, quantum ad *fidem*, hujus Epistolæ Synodicæ; *libellumque*, sive *tomum*, de quo in Canone, esse eam Occidentalium Epistolam Orientalibus inscriptam. „ Ita „ ut sensus Canonis huc redire videa- „ tur: Quantum ad volumen istud atti- „ net, quod ab Occidentalibus Episcopis „ accepimus; respondemus nos fidem ab „ Episcopis Antiochiæ, non ita pridem „ congregatis expositam, amplexos esse, „ quâ nimirum unam *Patris*, & *Filii*, „ & *Spiritus Sancti Divinitatem* pro- „ fessi sunt; ac proinde opus non esse „ ut Romam pro ista fide stabilienda „ proficiscamur; quippe quæ hic a no- „ bis sat asserta & confirmata est „.

Sensus Canonis.

Facit & pro hoc sensu lectio Græcorum, quæ habet: *Quod ad volumen attinet Occidentalium, etiam eos suscipimus* &c.

Hunc Canonem conditum esse in conventu Episcoporum, post Concilium œcumenicum, sub Nectario Constantinopoli coacto, admodum verisimile est, &, uti dictum est, compendium apparet epistolæ, ex hoc Episcoporum conventu ad Occidentales datæ.

Accedit, quod nec Socrates, aut Sozomenus, aut Theodoretus, ullam hujus Canonis mentionem faciant: cum tamen Concilii Constantinopolitani, tam sub Melecio Antiocheno, quam sub Timotheo Alexandrino celebrati acta singulatim referant, eâdem indubie ratione factum, quod hic Canon a Dionysio omittatur, utpote qui hujus Concilii, post absolutum Concilium Constantinopolitanum generale celebrati, Canones in collectione Græca, quam vertit, non invenit; uti nec exstant in Codice antiquo Ecclesiæ Romanæ.

Exstat autem hic Canon, non tantum apud Balsamonem, Zonaram, Aristenum, aliosque recentiores Græcos; sed etiam apud Joannem Antiochenum, in collectione Canonum, *tit.* 36. qui circa tempora Justiniani Imperatoris floruit. Quare verisimile est, hunc Canonem a Græcis Concilio Constantinopolitano generali attributum fuisse, eo quod editus esset in Concilio ex iisdem pene Patribus, & ad Supplementum prioris Concilii coacto.

CANON VI.

Quoniam multi Ecclesiasticum ordinem confundere & subvertere volentes, inimice, & sycophantice adversus orthodoxos Episcopos, qui Ecclesias administrant, accusationes quasdam confingunt, nihil aliud quam Sacerdotum bonam famam lædere, & in pace degentium populorum tumultus concitare conantes; ea de causa decrevit Sancta Synodus, Episcoporum, qui Constantinopoli convenerunt, non sine examine accusatores admittere, nec omnibus eorum, qui Ecclesias administrant, accusationes permittere, nec omnes excludere.

Sed si quis propriam quidem querelam, id est privatam intendat Episcopo, ut oppressus, vel alias injuriâ aliquâ ab ipso affectus; in ejusmodi accusationibus, nec accusatoris personam, nec religionem examinari. Omnino enim oportet & Episcopi conscientiam esse liberam, & eum qui injuriam sibi factam esse conqueritur, cujuscumque tandem sit religionis, jus obtinere.

Si autem sit crimen Ecclesiasticum, quod Episcopo intenditur, tunc examinare oportet personas accusatorum; ut primum quidem Hereticis non liceat orthodoxos Episcopos, de rebus Ecclesiasticis accusare; Hæreticos autem dicimus & qui olim ab Ecclesia ejecti sunt, & qui postea sunt a nobis anathematizati; ad hæc autem & eos, qui sanam quidem fidem confiteri præ se ferunt, in schisma autem abeunt, & adversus Canonicos nostros Episcopos congregationem faciunt.

Præterea autem, & si aliqui eorum ab Ecclesia, ob aliquas causas, prius condemnati & ejecti, vel excommunicati fuerint, sive ex Clero, sive ex Laicorum ordine sint; nec iis licere Episcopum accusare, priusquam proprium crimen absterserint. Similiter au-

autem & eos, qui sub priore accusatione laborant, non prius ad Episcopi, vel aliorum Clericorum accusationem admitti, quam se objectorum sibi criminum insontes *ostenderint.*

Sed si nonnulli, nec haeretici, nec excommunicati fuerint; nec prius damnati, vel aliquorum criminum accusati; dicant autem se habere Ecclesiasticas aliquas adversus Episcopum criminationes, eos jubet S. Synodus, primum quidem apud Provinciae Episcopos accusationem intendere, & coram eis probare crimina Episcopo objecta. Quod si evenerit, ut Provinciales Episcopi crimina, quae Episcopo intentata sunt, corrigere non possint, tunc ipsos accedere ad majorem Synodum Dioecesis illius Episcoporum pro hac causa convocatorum; & accusationem non prius intendere, quam aequale sibi periculum scriptis statuant. Si quidem in rebus examinandis, accusatum Episcopum calumniari convicti fuerint.

Si quis autem iis, quae (ut prius declaratum est) decreta fuerunt, contemptis, ausus fuerit, vel Imperatoris aures molestiâ afficere, vel secularium Principum judicia, vel universalem Synodum perturbare, neglectis omnibus Dioecesis Episcopis, eum nullo modo esse ad accusationem admittendum; ut qui Canonibus injuriam fecerit, & Ecclesiasticum ordinem everterit.

SCHOLION.

Non sine examine admittendi accusatores adversus Episcopos & Clericos.

HIc Canon dividi potest in tres partes, quarum prima incipiat ab initialibus verbis usque ad versiculum, *Sed si quis*.

Hac parte in primis proponitur hujus Canonis edendi occasio, nimirum, *quod multi inimice & sycophantice adversus Orthodoxos Episcopos, qui Ecclesias administrant, accusationes quasdam confingant, nihil aliud, quam Sacerdotum bonam famam laedere, & in pace degentium populorum tumultus concitare conantes.*

Nimis notum & quotidianâ experientiâ compertum est, Episcopos & Pastores calumniis & injuriis *inimice & sycophantice* impeti & vexari, atque in judicium saepius vocari a viris Ecclesiasticis & Laicis, quorum vitia & negligentiam & modum agendi secundum muneris sui exigentiam redarguunt, aut corripiunt.

Diximus in dissertatione prooemiali, quod mortuo Meletio Episcopo Antiocheno, Orientales contra fidem datam elegissent Flavianum, quem Romani, & Occidentales, qui adhaerebant Paulino tamquam vero & legitimo Episcopo Antiocheno, agnoscere, & in Communionem recipere nolebant; imo se ab ejus Communione separabant, & ut intrusum habebant; creditque Christianus Lupus Canonem hunc editum ab hac Synodo; ut ita in Throno stabiliat Flavianum; eos scilicet, qui se a Flaviano separabant, quasi schismaticos, & Canonicis Episcopis rebelles, jure accusandi Episcopos orthodoxos privando, uti infra dicetur: creditque Lupus, hanc unam fuisse de causis, ob quas de hoc Canone ad Michaëlem Augustum scribat Nicolaus I. „ Constantinopolitanae Synodi sextum capitulum, „ inquit, *quod tamen non apud nos* „ inventum, apud vos haberi perhibetur „.

Quidquid sit de hac Lupi conjectura; illud equidem certum est, disciplinam hoc Canone expressam & stabilitam, esse justam & Canonicam, quamvis aliqua forsan particularis circumstantia etiam parum honesta, ei occasionem dedisse potuerit, quemadmodum & circa Canones Antiochenos nonnulli accidisse arbitrantur.

Ne itaque Episcopi in Ecclesiarum suarum administratione injustis accusationibus onerentur; modum & formam in his servanda praescribit praesens Canon.

Primo quoad accusatores decrevit: *non sine examine eos admittere, nec omnibus eorum, qui Ecclesias administrant, accusationes permittere, nec omnes excludere.*

Deinde distinguunt causas, sive delicta,

Quicumque ab Episcopo se credit injuriâ affectum, audiendus.

licta, de quibus accusatio instituitur. Si enim causa non concernat administrationem aut regimen Ecclesiæ, *sed si quis propriam querelam, id est privatam intendat Episcopo, ut oppressus, vel alias injuriâ aliquâ ab ipso affectus, in ejusmodi accusationibus, nec accusatoris personam, nec Religionem examinari, id est*, in ejusmodi causa quemlibet admitti ad accusandum, seu petendi reparationem injuriæ aut damni sibi allati.

Rationem subjicit Canon: *omnino enim oportet & Episcopi conscientiam esse liberam, & eum qui injuriam sibi factam esse conqueritur, cujuscumque tandem sit Religionis, jus obtinere.*

Quasi diceret; Episcopus tenetur conscientiam habere liberam, ut nulli neget reparationem injuriæ, quam prætendit sibi ab ipso illatam, cujuscumque demum sit conditionis aut religionis.

Si de crimine Ecclesiastico accusetur Episcopus, persona accusatoris consideranda est.

Si autem *sit crimen Ecclesiasticum, quod Episcopo intenditur, tunc examinare oportet personas accusatorum*, inquit Canon, hoc est, quod non tendit ad privatam injuriam reparandam.

Præterea ab accusatione criminali Episcoporum super delictis Ecclesiasticis, excludit Canon, *qui ab Ecclesia ob aliquas causas prius condemnati & ejecti, vel excommunicati fuerint, sive ex Clero, sive ex Laicorum ordine sint; nec iis Episcopum licere accusare, priusquam proprium crimen absterserint.*

„ Per *ejectos* autem, ait Zonaras, „ qui ab Ecclesiæ corpore penitus ex- „ cisi sunt intelligendi; per *excommunicatos* autem, ad certum tempus „ tantummodo, segregatos SS. Patres „ indigitarunt, sive Clerici sint, sive „ Laici „.

Denique *& eos, qui sub priore accusatione laborant* (sive H. *qui prius rei facti, accusatique sunt*) *non prius ad Episcopi, vel aliorum Clericorum accusationem admitti, quam se objectorum criminum insontes ostenderint.*

Hîc sat aperte significatur, non tantum ab accusatione Episcoporum, sed & Clericorum accusatione criminali, super delictis Ecclesiasticis hactenus nominatas personas removeri, quod & Zonaras indicavit, Episcopos & Clericos passim in hujus Canonis commentario conjungens.

Coram quibus, & quâ formâ accusandus Episcopus?

Secunda pars Canonis agit de casu, quo aliqui nullis istiusmodi causis obnoxii, *dicunt se habere Ecclesiasticas aliquas adversus Episcopos criminationes.*

Eos jubet sancta Synodus, primum quidem apud Provinciæ Episcopos accusationem intendere, & coram eis probare crimina Episcopo objecta.

Conforme id esse Canonibus Nicænis & Antiochenis, qui jubent causas Episcoporum in Synodis Provinciæ audiri, ex Scholiis eorumdem intelligi potest.

Porro addit præsens Canon: *quod si evenerit, ut Provinciales Episcopi crimina, quæ Episcopo intentata sunt, corrigere non possint, tunc ipsos accedere ad majorem Synodum Diœcesis illius Episcoporum pro hac causa convocatorum, oportere.*

Evidens est ex Canonis contextu, *Diœcesim* hîc non significare districtum sive territorium particularis alicujus Episcopi, prout hodie accipi solet; sed pro districtu, qui sub se non tantum comprehendat plures Episcopales districtus, prout hodie sunt provinciæ Ecclesiasticæ, sed qui continet sub se plures etiam provincias, prout hanc vocem ætate hujus Concilii acceptam fuisse, supra notavimus, & ad hunc Canonem monet Zonaras.

Itaque si causam Episcopi terminare, aut crimina objecta corrigere nequeat Synodus provinciæ; tunc accusatores accedere oportet ad Synodum *majorem*, id est Episcoporum, non ex unica tantum provincia convocatorum, sed ex omnibus, qui sub Diœcesi comprehenduntur.

Exemplo rem exponit Zonaras scribens: „ Provinciam etenim Adrianopolim, exempli causâ, vel Philippopolim, cum iis, qui in eo tractu „ degunt, Episcopis dicimus; Thraciam vero totam, vel Macedoniam, „ Diœcesim. Quando ergo delatis criminibus corrigendis, provinciales E-

„ pi-

„ piscopi haud sufficiunt; tum Diœce-
„ seos Episcopos convenire, & quæ contra Episcopum proferuntur, solvere
„ jubet Canon „.

Ne autem temere ad accusandum Episcopum quis prosiliat, decernit Canon: „ accusationem non prius intendere, quam æquale sibi periculum „ scriptis statuant, siquidem in rebus „ examinandis accusatum Episcopum „ calumniari convicti fuerint „: id est se ipsos inscribant ad pœnam talionis, sive eamdem subeundam, quam ipse accusatus subire debuisset, si crimen ei objectum foret probatum.

Quod & lex Canonica & Civilis jampridem ab accusatoribus requisivit. Vide Gratianum *causâ 2. quæst. 3. Can. 2. & 3.* ubi ex decreto Hadriani Papæ refertur: „ Qui non probaverit, „ quod objicit, pœnam, quam intulerit, ipse patiatur „. Et sub nomine Damasi. „ Calumniator, si in accusatione defecerit, talionem recipiat „. Lex vero Civilis in *L. 10. Cod.* de Calumniatoribus, ait: „ Quisquis crimen „ intenderit, non impunitam noverit „ mentiendi licentiam, cum calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicii „.

De hac inscriptione, & quid circa eam observetur hodie, vide latius tractatum in *Jure Eccles. Tom. IV. parte 3. tit. 8. cap. 1. pag. 279.*

Causæ criminales Ecclesiasticæ non intentandæ coram Tribunali seculari.

In tertia autem Canonis parte decernitur; quod *si quis iis, quæ, ut prius declaratum est, decreta fuerunt, contemptis, ausus fuerit vel Imperatoris aures molestiâ afficere, vel secularium Principum judicia, vel universalem Synodum perturbare, neglectis omnibus diœcesis Episcopis, eum nullo modo ad accusationem esse admittendum; ut qui Canonibus injuriam fecerit, & Ecclesiasticum ordinem everterit.*

Vult igitur Synodus, ut accusationes Episcoporum de rebus vel delictis Ecclesiasticis, non deferantur ad secularia judicia; sed ad Synodos Episcoporum, modo & formâ hic præscriptis; quod & plane conforme est Constitutioni, quæ sub nomine Valentis, Gratiani, & Valentiniani Imperatorum refertur in *lege 23.* Codicis Theodosiani, de Episcopis & Clericis „. Qui mos est causarum ci„ vilium idem in negotiis Ecclesiasti„ cis obtinendus, ut si quæ sunt ex „ quibusdam dissentionibus, levibusque „ delictis ad Religionis observantiam „ pertinentia, locis suis, & a suæ Diœ„ ceseos Synodis audiantur „. Ad hanc legem allusisse videtur Sanctus Ambrosius scribens ad Valentinianum juniorem, Epist. 13. Vide *Jus Ecclesiasticum Tom. IV. parte 3. tit. 3. cap. 1. pag. 63.* Quæ similiter ostendunt exemptionem Sacerdotum a judiciis secularium, signanter in causis Ecclesiasticis, jampridem utroque jure fuisse stabilitam.

Hic Canon nec apud Socratem, Sozomenum, Theodoretum, aut Dionysium exstat, aut ejus ulla mentio occurrit, ut & de hoc æque ac de præcedenti probabile sit eum a posteriore Episcoporum conventu emanasse, & a Græcis postmodum una cum præcedentibus Canonibus, uni eidemque Concilio Constantinopolitano adscriptum fuisse.

Quidquid sit de conventu Episcoporum, in quo hic Canon fuit editus, hoc constat, nullam fieri mentionem Romani Pontificis, aut Concilii Sardicensis, uti etiam notavit Fleury in *hist. Eccles. lib. 18. num. 8.* ut vel hinc appareat Orientales nequaquam eo tempore admisisse in causis, notanter Episcoporum appellationes ad Romanum Pontificem; nec auctoritatem Concilii Sardicensis, in quantum permittebat, ut sententia in Synodo Provinciali lata, per Episcopos vicinos una cum Episcopis Provinciæ revideretur, si ita visum esset Episcopo Romano.

CANON VII.

Eos qui rectæ fidei se adjungunt, & parti eorum qui ex Hæreticis servantur, recipimus secundum subjectam hic consequentiam, & consuetudinem. Arianos quidem, & Macedonianos, & Sabbatianos, & Novatianos, qui seipsos vocant catharos, & sinistros: &

& Quartodecimanos sive Tetraditas, & Apollinaristas recipimus, dantes quidem libellos, & omnem haeresim anathematizantes, quae non sentit ut Sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesia, & signatos, sive unctos primum Sancto Chrismate & frontem, & oculos, & nares, & os, & aures, & eos signantes dicimus signaculum doni Spiritus Sancti, atque Eunomianos, qui unâ demersione baptizantur, & Montanistas, qui hic dicuntur Phryges, & Sabellianos, qui idem esse Patrem & Filium docent, & alia quaedam perniciosa faciunt: & alias omnes haereses, quoniam hic multi sunt (& maxime qui ex Galatarum regione prodierunt). Quicumque ex his recta fidei adscribi volunt, in Graecos admittimus, & primo quidem die ipsos Christianos facimus; secundo Catechumenos; deinde tertio exorcizamus ter in faciem eorum, & aures insufflando. Et sic eos in religionis fundamentis instituimus & curamus, ut diu in Ecclesia versentur, & audiant scripturas, & tunc ipsos baptizamus.

SCHOLION.

HIc Canon in omnibus Balsamonis & Zonarae Commentariorum editionibus habetur. Citatur etiam a Photio in Nomocanone *tit.* 12. *cap.* 14. necnon in Aristeni Epitome contractus exstat.

Hic Canon apud multos Canonum collectores non exstat.

At in omnibus Canonum versionibus, ut veteris interpretis apud Justellum; Dionysii Exigui. Isidori Mercatoris; item in Simeonis Logothetae Epitome, & Arabica Josephi Aegyptii Paraphrasi non exstat. Quin nec ejus mentio occurrit in ipsa Joannis Antiocheni collectione, & Nomocanone, ex quo Guilielmus Beveregius in observationibus ad hunc Canonem inferre non dubitat; extra dubium, Canonem praesentem inter hujus Concilii Canones illo tempore recensitum non fuisse.

Addit & Beveregius, quod tota hujus Canonis compositio non obscure indicet, eum Synodo alicui adscribi non posse: nihil enim in eo constituitur, nihil confirmatur; sed tantum antiqua Haereticos recipiendi consuetudo hic recitatur.

Unde Canonem hunc non esse foetum hujus Concilii Oecumenici; sed compendium Epistolae a Constantinopoli circa medium seculi V. missae ad Martyrium Patriarcham Antiochenum credit Beveregius.

Epistolam hanc e Chartis Jacobi Armachani publicavit graece & latine Beveregius, quam praesenti Canoni admodum conformem esse patet; ut vel Epistolam ex Canone, vel Canonem ex Epistola esse desumptum omnino verisimile sit. Eam, ut a Beveregio e graeco in latinum versa prodiit, hic exhibendam censuimus: eo quod opera illa Beveregii in paucorum manibus versentur.

Epistola a Constantinopoli ad Martyrium Episcopum Antiochiae scripta, de modo quo Haereticos, qui ad Sanctam & Catholicam Ecclesiam accedunt, recipere oportet.

Epistola ad Martyrium Antiochenum, in qua describitur ritus Constantinopoli observatus in reconciliatione Haereticorum.

» NOnnulla mecum verba habuit » Deo dilectissimus Presbyter » Antonius, de iis, qui ex Haereticis » verae fidei, & illorum, qui servantur, » parti se adjungunt; quomodo nimirum eos recipimus. Et cum eo quidem coram disserui. Totam autem » hic consequentiam, & consuetudinem, » vestrae etiam Sanctitati, ut Patri Patrum, Sancti Joannis Theologi Archiepiscopi nostri, Chrysostomi, Nepoti, significare necessarium duxi. » Quod Arianos quidem, & Macedonianos, & Novatianos, qui se puros » & puriores dicunt, & Quartodecimanos, sive Tetraditas, & Apollinaristas recipimus, libellos dantes, & » omnem haeresim anathematizantes, » quae non sentit ut Sancta nostra & » Catholica Ecclesia; cujus tu praeses » & caput, Beatissime, existis; sentit » signatos, sive unctos primum Sancto » Chri-

„ Chrismate frontem, & nares, & aures, & pectus, & omnes sensus: & eos signantes, dicimus: SIGNACULUM DONI SPIRITUS SANCTI. Et postea ut probati Laici, ordinantur Diaconi, sive Subdiaconi, sive Cantores, sive Lectores fuerant. Eunomianos autem unâ mersione baptizatos, & Montanistas, qui hic dicuntur Phryges, & Sabellianos, qui idem esse Patrem & Filium docent, & alia quædam perniciosa faciunt, & omnes alias hæreses, quoniam hic multæ sunt; maxime quæ ex Galatarum regione prodierunt. Omnes qui ex iis rectæ fidei se adjungere cupiunt, ut Græcos admittimus: & primo quidem die eos Christianos facimus, & secundo Catechumenos, deinde tertio exorcizamus eos, in faciem eorum atque aures ter insufflando, & sic eos in Religione instituimus, & curamus, ut aliquandiu in Ecclesia versentur, & scripturas audiant, & tunc ipsos baptizamus. Hæc ut vester significare volui „.

Martyrium, cui hæc Epistola inscribitur, ad Episcopatum Antiochenum assumptum fuisse anno quinto Marciani Imperatoris, ex Eutychii Alexandrini Annalibus notat Beveregius: ideoque & Epistolam annis circiter 80. post Concilium generale Constantinopolitanum scriptam esse infert Beveregius.

Verum licet Epistola Constantinopoli, ubi Canones hujus Concilii ignorari non poterant, scripta dicatur, & eadem Hæreticos recipiendi consuetudo, quæ in præsenti Canone, idque iisdem pene verbis recitatur, nulla tamen hujus Canonis mentio occurrit; quin & dictus Hæreticos recipiendi ritus, non ad Synodum, sed ad *Consuetudinem* pertinet, prout & in Canone refertur.

Hinc concludit eruditus, observator fundatam esse suspicionem præsentem Canonem nihil aliud esse, quam hanc Epistolam decurtatam aliquantulum & immutatam, ut aliquam saltem Canonis speciem præ se ferret.

Cum enim in ea ritus recipiendi Hæreticos in Ecclesia Constantinopolitana usitatus sat accurate describatur, visa fuit quibusdam digna, ut Canonibus Concilii Constantinopoli celebrati annecteretur. Ac primum quidem integra, uti in dicto Codice Armachano. Dein successu temporis, ab aliis procemio & epilogo mutilata, inter hujus Concilii Canones circa nonum seculum recensita fuit. Uti conjicit idem Autor.

FINIS TOMI SEXTI.